

Herincx, Wilhelm

Summa theologica scholastica et moralis in 4 partes distributa

Bd.: 1. (1704). - 297 S., 16 Bl.

Antverpia 1704

4 Dogm. 701 a-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10351341-5

Omni sapientia a Domino Deo est.

SUMMA
THEOLOGICA
SCHOLASTICA
ET
MORALIS
IN QUATUOR PARTES DISTRIBUTA.
AVCTORE
*Perillustri ac Reverendissimo
Domino ac Patre*
GVILIELMO HERINCX
*Episcopo Iprensi, ex Ordine
Seraphico Fratrum minorum
Recollectorum Provinciae
Germaniae inferioris
Assumpto*

NOVITAS.

ANTVERPIÆ,
Apud Viduam
GEORGII WILLEMSSENS

Anno 1704

DOCTOR SVBTILIS.

Corn. Gallo sculptor

Omnia sapientia Domino Deo est.

SUMMA
THEOLOGICA
SCHOLASTICA
ET
MORALIS
IN QUATUOR PARTES DISTRIBUTA
AVCTORE
Perillustri ac Reverendissimo
Domino ac Patre
GVILIELMO HERINCX
Episcopo Iprensi ex Ordine
Seraphico Fratrum minorum
Recollectorum Provinciae
Germaniae inferioris
Assumpto

ANTIQUITAS

NOVITAS

DOCTOR SERAPHICVS

DOCTOR SVBTILIS

ANTVERPIÆ
Apud Viduam
GEORGII WILLEMSSENS
Anno 1704

Corn. Galis fecit

IHS

Omnia aguntur Domino Dec. 1704.

SUMMA
THEOLOGICA
SCHOLASTICA
ET
MORALIS
IN QUATUOR PARTES DISTRIBUTA
AVCTORE
Petrus de Heusinger
Domino de Felle
GUILIELMO HERINCK
Episcopo Iprei ex Ordine
Sacris Præfatum ministerium
Recollectorum Provincie
Germanie inferioris
Assumptus

NOVITAS

ANTWERPÆ
apud Nicolaum
GEORGII WILLEMSII
anno 1704

DOCTOR 27. 1704

S U M M Æ
THEOLOGICÆ
SCHOLASTICÆ
E T
M O R A L I S
IN QUATUOR PARTES DISTRIBUTÆ
P A R S P R I M A.

*In qua breviter & dilucidè tractantur ea, quæ divinam naturam ejusquæ perfectiones,
SS.^{mam} Trinitatem, opera Creationis, Angelos præsertim, ac homines,
hominumquæ primævum statum concernunt.*

A U C T O R E

Perillustri ac Reverendissimo Domino ac Patre GUILIELMO HERINCX
Episcopo Iprensi ex Ordine Seraphico FF. Minorum Recoll.
Provinciae Germaniæ inferioris Assumpto.

EDITIO TERTIA. = 00

*Post propositiones Damnatas ab Alexandro VII. Innocentio XI. &
Alexandro VIII. Ubiquè insertas.*

ANTVERPIÆ,
Apud VIDUAM WILLEMSSENS.
Cum Gratia & Privilegio M. DCC. LV.

46165/2408

MANDATUM

Admodum Reverendi Patris Ministri Provincialis.

Frater REINERUS PAYEZ, Ordinis Fratrum Minorum Recollet. S. Theol: Lector emeritus, Provinciæ inferioris Germaniæ Minister & servus, Dilecto nobis in Christo Adm: V. Patri Fr. *Guilielmo van Goorlaecken* ejusdem Ordinis ac Provinciæ S. Theol: Lectori Jubilato salutem in Domino sempiternam.

Præsentium tenore & in meritum salutaris obedientiæ V. A. P. vestræ mandamus, ut illustrissimi Patris ac Domini **GUILIELMI HERINCX** ex hac Provincia nostra ad infulas Iprenses assumpti Theologiam Scholasticam & moralem in quatuor partes distributam, distractis nunc primæ ac secundæ editionis exemplaribus, accuratè revideat, à mendis, si quæ irrepperint, solerter expurget. Propositiones à summis pontificibus damnatas apponat, & alia præstet, quæ ratio temporis & controversiarum exigent, sicq; limatam, servatis servandis, quanto citius prælo commendet. In quem finem concedimus **N. N. Viduæ Willemfens** facultatem pro tertia vice Imprimendi, communicando eidem usum plenarium subnex: privileg: Datum Antverp. sub nostro chirographo officiiquè sigillo Majori Anno 1702. die quartâ mensis Aprilis.

Fr. REINERUS PAYEZ Min. Prov.

Privilegium Cæsareum super impressione librorum Auctorum Ordin. S. FRANCISCI Regularis & Strictioris Observantiæ.

PRIVILEGIO CÆSARÆ MAJESTATIS cautum est: Nè quis per Universum Imperium libros à Patribus Ordinis S. FRANCISCI Regularis & Strictioris Observantiæ editos aut edendos imprimat, recudat, aut alibi recufos intra Sacri Imperii, Regnorumquè ac dominiorum hæreditariorum DOMUS AUSTRIACÆ adducat, vendat, vel distrahat absquè consensu & facultate eorundem Patrum sub pœna Confiscationis Librorum & multâ viginti marcharum auri puri. Ita Sanctum & Decretum in Civitate Ratisponensi pridie nonas Decembris Anno 1636. *Signatum.*

F E R D I N A N D U S

infra:

Ad Mandatum S. Cæs. Mis. proprium.

JOANNES WALDERODE

A latere: P. H. A. STRALENDORFF.

PRIVILEGIUM REGIS HISPANIARUM.

PHILIPPI V. Regis Hispaniarum &c. Privilegio cautum est, nè quis summam Theologicam Scholasticam & moralem, auctore perillustri & Reverendissimo Domino ac Patre **GUILIELMO HERINCX** ex Ordine Fratrum Minorum Provinciæ Germaniæ inferioris Episcopo Iprensi assumpto, reimprimat, aut alibi reimpressam in hæc ditiones invehat vel divendat præter *Viduam VVillemfens*: idquè sub pœna confiscationis & amissionis librorum, & insuper alia multa, ut latius patet in litteris patentibus desuper Bruxellæ in supremo Concilio Brabantiae expeditis die 8. May. Anno 1702. de more sigillatis & signatis.

L O Y E N S.

Approbatio Censoris Ordinarii.

PRima & Secunda Pars summæ Theologicæ Scholasticæ & moralis, in quatuor partes distributæ Auctore illustrissimo ac Reverendissimo Domino D. GUILIELMO HERINCX ex Ordine Fratrum Minorum Recollectorum, Provinciæ Germaniæ inferioris, in Lovaniensi Academia S. Theologiæ Lectore Jubilato ac dein Iprensium Episcopo, duabus editionibus ab annis aliquot summo cum litterarum amantium fructu typis evulgatæ, nullatenus fidei orthodoxæ repugnant, quin imò illam, in optimum ordinem divisæ & deductæ, faciliter non minùs quàm eruditè propugnant: quare eas pro tertia vice prælo committi utilissimum fore censeo, siquidem solidam ac veram doctrinam, dilucidâ ac concinnâ methodo explicant.

Datum Antverpiæ hæc 25. Augusti anno 1704.

J. L. DE CARVAJAL.

*Eccles. Cathedral. Antverp. Canonic. Graduat. & Judex
Synodalis ac Librorum Censor.*

Approbatio Theologorum Ordinis.

Infra scripti accuratè perlegimus Primam & Secundam partem Tertiæ Editionis Perillustris ac Reverendissimi Domini ac Patris GUILIELMI HERINCX quondam in Academia Lovaniensi Sacræ Theologiæ Lectoris Jubilati, nec non Episcopi Iprensis ex Ordine FF. Minorum Recollectorum Provinciæ Germaniæ inferioris assumpti, & à V. A. P. F. *Guilielmo van Goorlaecken* ejusdem Ordinis & Provinciæ sacrae Theologiæ Lectore Jubilato revisas. Opus sanè & Authoris nomine ejusquè eruditione dignissimum: nam præter singulare acumen & non fucatum acris ingenii judicium, quo ubiquè pollet quàm maximè, ita Sacris Litteris, Conciliorum Pontificumquè infallibilibus Decretis, SS. Patrum præsertim Augustini, D. Bonaventuræ, ac Doctoris subtilis selectissimis placitis, adhæret, ut nec ad perniciosas Laxitates, nec ad exoticos rigores declinet. In hoc opere quid orthodoxè de Deo ejusquè attributis, sanctissima Trinitate, Voluntate sincera salvandj omnes, arcanis divinæ gratiæ, possibilitate mandatorum Dei, libertate tum morali tum essentiali, ignorantia, concupiscentia, probabilitate solida, obligatione omnia ex charitate referendi in Deum, sentiendum sit, tam dilucidè & solidè tractat, ut omnia ad tutum & sanum medium seu deducat seu detineat. Ut proinde hoc opus, tamquàm doctrinam omnino Catholicam continens, censeamus dignum & luce & prælo. Antverpiæ in Conventu Montis omnium Sanctorum Fratrum Minorum Recollectorum. XVIII. Kalend. Octobris 1704.

Fr. Arnoldus Voet Sacrae Scripturae Lector.

Fr. Philibertus Maes sacrae Theologiæ Lector.

Fr. Martinus Puteanus S. Theol. Lector.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

VARIA sunt, Lector Benevole, quæ animum deterrebant à scriptione. Deterrebat siquidem scientiæ Theologicæ majestas atque sublimitas composita infirmitati ingenij mei atque doctrinæ. Deterrebat (quod & multos Ordinis Seraphici viros doctissimos deterrere scio) Scriptorum doctissimorum in quavis materia Theologica tam immensa copia, ut si exquisitum non sit, quod denuò in lucem prodit, superfluum videatur labor voluminum Theologicorum lucubrationi impensus; exquisitum autem quid elaborare si præsumerem post tot exquisitissima perspicacissimarum Aquilarum Theologicarum opera, temeritatis ac superbia notam me incursum merito arbitrabar. Aliunde quoque quietis internæ affectus me stimulabat, ut post varia annorum curricula discendo & docendo Theologiam Scholasticam consumpta, modico corruptibilis vitæ meæ tempore totum animi studium & occupationem ad laudes divinas cum fratribus meis decantandas, ac rerum celestium meditationem seu contemplationem converterem, cujusmodi quidem vitæ dulcedo, futura beatæ gaudia prægustare nos facit in terris, omnemq; terrenam consolationem longis post se intervallis relinquit.

Nihilominus aliud censuerunt ij, quorum voluntas mihi norma vitæ & actionum mearum ex voto facta est. Hi enim sæpè numero considerarunt, quantum foret è re studiorum Theologicorum, Ordinis præsertim Seraphici, si in lucem prodiret Summa Theologica dilucidâ brevitate complectens, tum Scholastica, tum moralia, tum inter Catholicos & Hæreticos controversa, rejectis inutilibus & vanis speculationibus ac quæstionibus, quæ à nonnullis congeruntur ac fusè discutiuntur; retentis iis, quæ ad mysteriorum fidei explanationem ac dilucidationem, atque adeo ad veram & Christianam pietatem, dignamq; Theologo eruditionem, deservirent. Quod equidem pro voto suo Superiores præstitum nondum viderunt, saltem ac-

commodè ad institutionem Iuventutis Ordinis Seraphici, quæ in palastra Theologica mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti sequi consuevit juxta Constitutiones generales ejusdem Ordinis.

Hinc itaque oriundum sperant iidem Superiores maximum studiorum emolumentum atquè commodum. Bona enim temporis pars à studiosa juventute scriptioni impenditur, ideo tantum, ut habeatur materia discendi: cum alioquin explicationi ac dissertationi quotidiana longè majori fructu & jucunditate Praelectores sive Professores possent insistere, notatis hinc inde sive additis quibusdam, si quæ notanda, sive addenda occurrerent.

Accedit ex conditione Instituti Seraphici ratio specialis. Magnam etenim noctis ac diei partem divinis laudibus, meditationibus, aliisque monasticis exercitiis Fratres impendunt, ut modicum restet, quod studiis impendatur. Provide idcirco curandum, ut modicum istud, & quidem ad paucos annos concessum, quàm fructuosissimè expendatur. Præterea victus & vestitus asperitas, juncta oneri cantus choralis, aliisque Religionis arctæ austeritatibus, quæ aneis etiam pectoribus atterendis sufficiant, gravius reddunt juventuti teneræ onus continua scriptionis, de se alioquin satis grave. Alleviandis proinde oneribus, ac viribus sanitatisque conservanda plurimum momenti adferret, si Seraphicæ juventuti de impressa Summa Theologica ei prælegenda provideretur.

His similibusque rationibus permoti Superiores nuper in Congregatione Provinciali die 13. Januarij anno 1658. celebratâ, onus prælo parandi Summam Theologicam, fini jam explicato convenientem, humeris meis in virtute Sanctæ Obedientiæ imposuerunt. Quæ quidem in animo meo, quantumvis rationibus aliud persuadentibus præoccupato, tantum ponderis meritò obtinet, ut iis neglectis unius Obedientiæ virtuti innixus, illius ductum ad amissum sequi desiderem, præstolaturus desuper vires, quæ desunt insufficientiæ meæ, & auxilium divinæ gratiæ, quæ semper infirma confirmat, ac humiliter obedientibus promptè præstatur.

In hoc igitur opere solius Dei gloriam, ac publicum bonum

num præ oculis habere cupiens, studebo vitare inutiles altercationes, si vè de vocibus ad fidem aut rem non pertinentibus, si vè de ipsis rebus christiana pietati, moribus, aut sana doctrina non deservientibus; Theologia siquidem vera sapientia, id est sapida scientia est, si ut decet, tractetur. Aliòquin viris cordatis, præsertim religiosis, subinde non parum redditur insipida, dum inutiles de nomine quæstiones tam operosè & ad nauseam disputari cernunt, quas terminorum explicatione sopiri oportebat; dum tot aridas speculationes ac conjecturas fusè discuti conspiciunt, quæ vel præteriri, vel obiter attingi debuissent: dum Auctoritates Scripturæ, Conciliorum & Patrum parcius attingi, Philosophicis autem subtilitatibus ac quæstionibus plerasquè librorum paginas, ordine planè inverso, repleri intuentur.

Fateor non omnes de nomine quæstiones posse præteriri: cum juxta monitum Apostoli, forma non tantum rerum, sed & sanorum verborum habenda, & inutilis vocum novitas studiosè sit vitanda, adeòq; refutanda. Fateor quoque Theologo spernendas non esse rationes naturales, si vè Philosophorum placita, quibus etiam SS. Patres adversus gentiles & hæreticos frequenter utuntur: iis enim non modicum Theologia christiana ornatur ac stabilitur, dum quæ fides docet, etiam rationi naturali ac Philosophiæ placitis consona esse ostendit, sicq; his velut Ægypti spoliis ditata apparet, Ecclesiæ quidem ad splendorem & firmamentum, ejus verò hostibus ad terrorem & expugnationem. Sobriè tamen philosophica attingenda sunt, & tali lege, ut Philosophia & ratio ancilletur, non dominetur Auctoritati, nè ex Academia vel Lyceo potius, quàm è Christi schola Theologia nostra proficisci videatur.

Singulorum Auctorum opiniones ac rationes promiscuè ex professo examinare, easq; vel approbare vel improbare, intenta brevitatis ac studiorum utilitas non permittit: quamquàm id videam nonnullis doctissimo hoc sæculo in more positum, ut singulorum placita fusè enucleent, ac probent vel improbent. Quorum equidem studia nullatenus damno, utpotè veritati penitiùs indaganda opportuna. Quàmvis non desint, qui in hoc excessisse videantur, ut aliena potius destruere quàm sua statuere satagen-

tes, postquam alios longis argumentationibus, plerumque non efficacibus, neque semper noviter inventis, infestaverunt, ipsimet nihil melius adferunt. Studui solidis assertionibus & probationibus, iisque plerumque paucis & brevibus, veriore doctrinam statuere, objectionibusque principis vel tacite occurrere, vel breviter satisfacere. Idque Juventuti lacte indigenti maxime opportunum, ne stomachus insuetus nimietate ferculorum Theologorum oppressus langueat potius, quam nutriatur.

Si cui verò in hujus Summæ Theologicæ processu aliter videatur, & fortassis melius, non invideo, sed rogo, ut si quis aliquid in hoc opere invenerit approbatione dignum, Deo omnium largitori gratias agat. In aliis verò locis, ut invenerit vel falsum vel dubium vel obscurum, scribentis insufficientia benignè indulgeat, qui absque dubio, teste conscientia, vera, aperta & communia dicere concupivit. Quidquid enim sit de verbis, hoc summopere attendendum, & in inquisitione qualibet est observandum, ne quis adeò latetur de sententia oris sui, & sic ei inhereat, ut oris alieni verba despiciat, aspiciens ea oculo minus sano, & sic pertumorem & livorem sibi veritatis aditum occludat. Hanc autem veritatem infatigabiliter querere, infallibiliter invenire, inamissibiliter apprehendere & tenere (quia hominis non est) concedat nobis ille, qui est *Via, Veritas & Vita*.

In tradenda autem doctrina, & capessenda disciplina Theologica, non est in nuda veritatis inquisitione sistendum, sed ea ipsa dirigenda est ad efformandos, partim in se, partim in proximo, mores salutares, & praesertim ad concipiendum & fovendum amorem Dei rerumque caelestium. Alioquin salutarior erit simplex rusticitas, quam docta Theologia illis, qui solum student, ut sciant, non autem principaliter, ut conformiter agant & vivant; cum scientia inflet, charitas verò adificet. Quibus ingerendum est illud egregii ac devotissimi Paulinarum interpretis nostri Adami Sasbouth saluberrimum monitum, qui in illud ad Rom. 1. Evanuerunt in cogitationibus suis, postquam de Ethnicis Philosophis dixisset: Hi ergo quibus unicum studium erat inquirendi Deum, evanuisse dicuntur in cogitationibus suis,

suis, id est, vani facti, eò-quòd contenti inquisitione, & quam inquirendo adepti erant cognitione, animum non intenderunt actioni, quæ inquisitionis & cognitionis est finis; *Subjungit*: Sic qui hodie multa disputant de Deo, nec tamen hoc agunt, ut totâ animi adhæsiōne illum complectantur, in ejusquè amore magis ac magis indies Proficiant, evanescunt in cogitationibus suis, & disputationibus sive dialogismis; & timere debent, nè hoc ipsis eveniat, quod Philosophis istis, hoc est, nè deserantur à Deo, & dilabantur in errores maximos & probrosas cupiditates. Sequitur enim: & obscuratum est insipiens cor illorum, id est, mens eorum verè imprudens variis falsarum opinionum tenebris involuta est.

Non sic Seraphica juventus, non sic: sed Seraphici Doctoris S. Bonaventuræ sectanda vestigia, de quo ex Chronicis in Officio Divino Ordini nostro proprio legimus quòd omnem veritatem, quam percipiebat intellectu, ad formam devotionis & laudationis divinæ reducens, continuo ruminabat affectu. Et sic (ut utar verbis ejusdem Seraphici Doctoris lib. 2. de Profectu Religiosorum c. 72.) quod in solo intellectu fuerit scientia, accedente sapore affectus dicitur sapientia, id est, sapida scientia: Scientia est ex cognitione veri, sapientia ex adjuncto amore boni.

Denique Summam Theologicam dividam in quatuor partes. In prima parte de Deo Uno, Trino & Creatore, & creatione rerum, ipsisq; rebus creatis, præsertim de Angelis & hominibus agam: in secunda parte de Beatitudine & statu hominis post hanc vitam, libero arbitrio, actibus humanis, peccatis, legibus, gratiâ & merito: in tertia parte de virtutibus & vitiis in communi & particulari: in quarta deniquè de Incarnatione & Sacramentis.

Doctrinæ Doctoris verè Subtilis Joannis Duns Scoti, juxta Ordinis nostri sacri Constitutiones generales, insistant; non aspernaturus tamen sensa Doctoris verè Seraphici S. Bonaventuræ, nec, ubi discedendum à mente Doctoris verè Angelici S. Thomæ, eam superciliosè contempturus. Eam quippe desidero in Scriptoribus, præser-

tim Religiosis, maxime autem Dominicanis & Franciscanis modestiam, ut mutuas opiniones referendo, absterneant à verborum & censurarum aculeis. Melius namque absque illis veritas indagatur & elucet: Charitas quoque, quæ vinculum est perfectionis, fovetur & conservatur. Quæ quidem scribendi modestia in præfatis Theologorum Principibus, signanter Scoto, mirabiliter emicat, ut scripta intuentibus patet. Illius defectu contigisse existimo, quod apud nonnullos Doctrina Scotica inexpertos, ipsa velut in scholis peregrina appareat: quia nimirum vel à referentibus non lecta, vel malè intellecta, vel ineptis verborum aculeis subinde à quibusdam perstricta, dum oculis legentium ingeritur, mox animos, rationibus sententiam non ponderantes, exhorrescere facit. Ex decursu equidem Operis patebit, quàm sana, quàm communis sit doctrina Scotistarum; & quidem in scholis longè communior, quàm ea, quæ vulgò Thomistarum appellatur.

His ita præfatis flecto genua mea ad Deum Patrem Domini mei JESU Christi, humiliter supplicans, ut vires mentis & corporis potenter subministret, sapientiæ & veritatis suæ radiis tenebras intellectus mei dissipet, mentemque collustret, flammâ denique charitatis suæ voluntatem accendat, ut vera, clara, & Seraphica sit, quam auspico, Theologia.

Omnia verò sensa & scripta mea subjecta sunt judicio ac censuræ S. Romanæ Ecclesiæ: cui non solum commune Christianorum vinculum, sed & speciale ex Regula votum, ipsiusque Seraphici Patris (de quo canimus: Franciscus vir Catholicus & totus Apostolicus, Ecclesiæ teneri fidem Romanæ docuit) exemplum, me firmissimè adstrictum tenet.

PROLOGUS

IN UNIVERSAM THEOLOGIAM.

*Quotquot ferè Theologiam more Scholastico tradiderunt,
questiones nonnullas eidem praeambulas movent, quas ve-
teres Theologi sub nomine Prologi proponere consueverunt.
Quos imitando, sit*

QUÆSTIO. I.

*De nomine, partitione, ac necessi-
tate Theologiae.*

1.

*Etymologia
nominis
Theologia.*

THEOLOGIA latinè est ratio seu sermo de Divinitate juxta *S. Aug. l. 8. de civit. c. 1.* Undè spectando etymologiam nominis, omnes qui sermonem de Deo instituunt, Theologi appellari possent. Et olim profani quorundam rerum divinarum Scriptores, ac vetustissimi Poëtæ, qui sub fabularum integumentis aliqua de Deo tradiderunt, Theologi sunt appellati.

2.

*Triplex ge-
nus Theo-
logia.*

*Nullum ge-
nus mere-
tur titulum
Theologia.*

Theologiae sic generatim sumptæ triplex genus distinxit Marcus Varro, ut refert *S. Aug. l. 6. de civit. cap. 5.* Fabulosum, quod Poëtæ tractarunt: Politicum seu civile, de quo egerunt ii, qui de Republica legibus divinis instituenda, concernentibus nempe cultum Deorum, scripserunt: & Naturale, in quo explicando versati sunt Philosophi. Quare *Aristoteles* primam suam Philosophiam seu Metaphysicam Theologiae titulo insignivit. Sed primum & secundum genus impium potiùs figmentum appellari debuit, quàm Theologiae titulo honorari: quem nequè tertium genus, scilicet Metaphysica, meretur, eò-quòd non habeat Deum pro objecto simpliciter, lumineque naturali altiùs non adjuto parciùs ac imperfectiùs de Deo differat.

3.

*Qua &
quoruplex
sit Theo-
logia simpli-
citer.*

*Illæ est
Theologia
viatorum.*

Quare nomen Theologiae jure sibi vindicat ea doctrina, quæ innixa lumini supernaturali divinas assequitur veritates. Alia est autem Theologia, id est, scientia Dei: alia beatorum, id est, scientia propria beatis, maximè visio beatifica: alia denique Theologia viatorum seu nostra, quæ nimirum obscuro dumtaxat lumini supernaturali, seu divinæ revelationi innititur. Theologia, de qua agimus, est viatorum; & pro ea per se stat nomen Theologiae simpliciter positum. Eadem solet appellari sacra doctrina, eò-quòd scilicet

revelationi supremi Magistri innitatur. Item sacra disciplina, quatenus ex eodem illam discimus & audimus.

Undè fides ipsa infusa his nominibus maximè meretur insigniri: ipsa enim immediate lumini supernaturali, scilicet revelationi cælestis Patris innititur, ipsam supremus Magister per se docet ac inspirat, ipsam denique ab eodem Patre cælesti audimus & discimus. De eadem potissimum procedit quæstio ac resolutio Theologorum, dum inquirunt, an præter philosophicas disciplinas, sit necessaria ad salutem doctrina sacra. De qua nos in materia de fide, ubi necessitatem fidei infusæ quoad habitum respectu omnium; quoad actum respectu adultorum, ostendemus.

Nihilominus usus jam obtinuit, ut non fides ipsa, sed doctrina eidem fidei, adeoque mediatè divinæ revelationi innixa, quæ partim ex revelatis, partim ex aliis principiis naturaliter notis discurrit, tum ad alias veritates indagandas, tum ad mysteria fidei explicanda & confirmanda, Theologia nominetur. Estque alia Positiva, quæ potissimum occupatur in explicanda sacra Scriptura, quæ est lex positiva & jus positivum Dei, adeoque ponit & stabilit veritates seu articulos fidei, qui sunt principia seu præmissæ alterius Theologiae, quæ Scholastica appellatur; ideò quòd more aliarum scientiarum, quæ in scholis traduntur, certâ & concisâ methodo, moreque philosophico ad artem differendi accommodato, per varia argumenta & rationes, etiam syllogisticè, mysteria fidei confirmet, aliasque inde veritates colligat.

Theologiae Positivæ potissimum incubuerunt veteres Patres: quamquàm subinde etiam Scholasticam attigerint: cui magis inhæserunt posteriores Theologi, duce *Petro Lombardo* Episcopo Parisiensi. Is namque certo ordine quatuor libris (quos *Sententiarum* vocavit: undè & vulgò *Magister Sententiarum*, aut simpliciter *Magister* dictus est) doctrinam Theologicam sine ordine in vastissimis Sacrorum Doctorum scriptis diffusam, atque ex eorundem, præcipuè *S. August.* sententiis collectam, complexus est, hoc ordine. A Deo ut fine ultimo ordi-

4.

5.

6.

*Theologia
alia est Po-
sitiva, alia
Scholastica*

Ordo Anti-
quorum in
tradenda
Theologia.

tur, ejusque perfectiones, Unitatem, & Trinitatem concernentes, ac omnipotentiam Creatoris explicat in primo libro, divinâ voluntate (de qua tractat dist. 45. & tribus sequentibus) eum concludens. Secundum complectentem distinctiones 44. creationi & creaturis, angelis & hominibus impendit; statumque innocentiae concernentia ibidem explicat, ac de culpa originali, nec non etiam de peccato generaliter tractat. In tertio agit de Incarnatione Verbi, de virtutibus Theologicis ac moralibus, de beatitudinibus &c. deinde de præceptis Decalogi, addens tandem aliquid dist. 40. & ult. de veteri lege. In quarto agit de Sacramentis, & dist. 43. usque ad 50. & ultimam de finibus bonorum & malorum. Hanc methodum imitati sunt Doctores Seraphicus & Subtilis, & reliqui ferè omnes antiquiores; quin & ipse Doctor Angelicus *Thomas Aquinas* in priori scripto.

7.
Ordo tradenda Theologia facili-
tior.

Idem tamen postmodum novâ ac mirabili methodo & claritate in *Summa Theologica* à Deo Uno & Trino exorditur, ac tum per creaturas tamquam Dei opera excurrit in 1. parte. Secundam verò partem ob nimiam molem ac dicendorum multitudinem in duas subdividit. Et quidem in Prima Secundæ, seu 1. parte 2. partis, Deum ut finem creaturæ rationalis explicat, tradens media, quibus ad eum perveniatur, vel ab eo devietur, scilicet actus humanos, eorumque bonitatem & malitiam: item eorum regulas, quæ sunt conscientia & lex: denique principia, quæ sunt liberum arbitrium, gratia & virtutes: sed de virtutibus ibi tantum in communi. Deinde in 2. 2. agit de virtutibus Theologicis, vitiisque oppositis in particulari. In 3. denique parte explicat media externa à Deo concessa ad consequendum ultimum finem, scilicet Incarnationem Verbi divini, & Sacramenta novæ legis. Cui tandem subnectitur tractatio de finibus bonorum & malorum, ab altero ex aliis Doctoris Angelici scriptis suppleta, postquam idem S. Doctor descriptioni suæ immortalis, Angelicæ dissertationis filum usque ad quæst. 90. de partibus poenitentiae in generali perduxisset. Quæ quidem methodus, uti faciliior & aptior, sic hodie in scholis est usitator.

8.

Theologia
Symbolica
spectat ad
Positivam.

Ad Theologiam Positivam spectat quoque Symbolica, quæ nimirum explicat similitudines translatas ad Deum vel Deum per similitudines, v. g. quomodo Deus sit ignis consumens, leo, petra &c.

Mystica ad
Scholasticam.

Ad Scholasticam pertinet Mystica Theologia, quæ magis sapidam magisque absconditam de Deo rebusque divinis cognitionem tradit, atque adeo media & modum contemplandi divina. In qua excellunt plerumque Sancti, alioquin in multis ad Scholasticam spectantibus rudes, magis interdum edocti magisterio & unctione interiori, quam exteriori librorum aut magistrorum. Cautè tamen (ut monet) S. Bonav. l. 2. de Profectu Relig. c. 72.)

Observanda circa
Mysticam,

& humiliter in talibus est agendum, nè forte ex

presumptionis culpa homo decipi mereatur, & pro Spiritu veritatis sequatur Spiritum erroris nihil recipiendum est, quod ab Ecclesiasticorum doctrina Magistrorum & approbatorum Theologorum traditione dissonat: nec revocandum in dubium, quod ab eis universaliter cum testimoniis sanctorum Patrum fuerit rationabiliter definitum. Huic sanctæ & prudentissimæ instructioni utinam his etiam temporibus omnes insisterent ac institissent. De Mystica Theologia tamen Scholastici in materia Religionis (ubi locus foret) vix tractant; de qua Mystici Scriptores plenius scripserunt, inter alios excellentissimè in variis divinis Opusculis Seraphicus Ecclesiæ Doctor *Bonaventura*.

Quod ad necessitatem doctrinæ Theologicæ attinet: constans est, eam generatim sumptam (prout scilicet abstrahit à Positiva & Scholastica) esse necessariam Ecclesiæ Dei, spectato communi providentiæ modo. Sunt enim Ecclesiæ necessarii Pastores & Doctores juxta *Apost. ad Ephes. 4.* Doctores autem institui & constitui debent per Theologiam: non enim sufficit simplex fides, cum non omnes fideles sint Doctores, ut indicat *Apostolus ibid.* & expressè habet *1. Cor. 12.* Quare idem *ad Tit. 1.* talem in Episcopo eruditionem requirit, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere; quod sinè Theologia fieri nequit. Undè sicut necessarii sunt Ecclesiæ, qui potentes sint ad persuadendum, ac resistentes arguendum, sic quoque necessaria est Ecclesiæ Theologia. Quod idem supponunt Patres & Interpretes *ibid.* Ideoque semper viguit in Ecclesia studium Theologiæ, præsertim quæ in explicatione Scripturæ versatur.

Ratio autem necessitatis sumitur ex eo, quod nisi essent, qui fidem non solum aptè proponere, sed etiam contra adversarios explicare ac propugnare possent, non essent qui firmum mysteriorum, adeò abditorum (qualia fides nostra proponit) assensum reciperent aut firmiter retinerent. Quare populus facile in errores incideret, neque contra tentationes in materia fidei esset instructus, nisi essent periti, qui alios instruere ac confortare possent; ut indicat *Apostolus ad Ephes. 4.* Undè meritò *S. Aug. 14. de Trin. c. 1.* est huic scientia tribuens illud, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Immo, etsi singuli non necessariò debeant pollere scientiâ Theologiæ, ut *S. Aug. ibid.* subdit: tamen pro singulis est necessaria: tum quatenus spectatâ cujusque fragilitate ac occasionibus obvenientibus, facile cuique suggeruntur ab ingenio, à Dæmone, ab hæreticis contraria fidei, quæ doctorum virorum adjutorio sunt removenda ac solvenda: tum quatenus, si non essent Theologi, non essent prædicatores, hisque deficientibus, nec fideles.

Loquendo autem in speciali de Theologia scholastica, Hæretici recentiores eam acriter infectantur, velut Ecclesiæ perniciosam, ut *Lutherus, Melancthon, Calvinus, & ante hos Jo-*

9.

Theologia
generatim
sumpta est
Ecclesiæ ne-
cessaria.

10.

Ratio ne-
cessitatis.

11.

Theologia
Scholastica
annes

est Ecclesia annes Wiclef. Summam nihilominus utilita-
tissimam. tem, & quasi necessitatem ad bene esse, his
præsertim exulceratis temporibus, omnes Ca-
tholici agnoscunt. Immo & ipsi Hæretici
Theologiam suam, veriùs Fidei-machiam,
scholasticè jam tradunt. Quid porrò perni-
ciei, & non potiùs summæ utilitatis, latere
potest in hoc, quòd summa, tum credendo-
rum, tum eorum, quæ ex credendis sequun-
tur, methodo ad disciplinam aptâ disponatur
ac doceatur? Non diffiteor quidem nonnulla
esse, quæ in variis Scriptoribus meritò dis-
plicent, ut quòd inutiles subinde quæstio-
nes nimis multiplicent aut fusiùs tractent,
quòd contentionibus ac verborum aut cen-
surarum aculeis quandoquæ abundant, quòd
scripta sua potiùs ratione aut Philosophorum
placitis, quàm Scripturæ, Conciliorum aut
Patrum testimoniis firment, quòd denique
methodum non satis exactam servant. Verùm
hæc non sunt vitia Theologiæ, sed istorum
Scriptorum; quorum equidem virtutes ab-
undè plerumquæ ista vitia compensant. Aliò-
quin pari jure etiam Theologiam Positivam
posset quis cavillari; cum similiter in ista
non rarò Scriptorum quædam vitia reperian-
tur. Sed constat, quid Hæreticos moveat.
Stringi se sentiunt Scholasticorum methodicâ
viâ, ac argumentis, à quibus proinde se ca-
lumniis suis liberare conantur.

diebus, quibus jam advenerant tempora illa peri-
culosa ab apostolo descripta sanè Catholica
fidei dogmatibus confirmandis & hæresibus con-
futandis pernecessaria est. Et profectò rem ita se
habere ipsimet veritatis inimici sunt iudices, qui-
bus Theologia Scholastica est formidolosa (en ra-
tionem quare hæretici calumniantur Theolo-
giam) qui profectò intelligunt, aptâ illâ & inter
se nexâ rerum & causarum coherentiâ, illo or-
dine & dispositione tamquàm militum in pugnan-
do instructione, illis dilucidis definitionibus & dis-
tinctionibus, illâ argumentorum firmitate & acu-
tissimis disputationibus, lucem à tenebris, verum
à falso distingui, eorumquæ mendacia multis
præstigiis & fallaciis involuta, tamquam veste
detractâ patefieri ac denudari. Quanto igitur ma-
gis illi hanc munitissimam Scholasticæ Theologiæ
arcem oppugnare & evertere conantur, tantò ma-
gis nos decet hoc invictum fidei propugnaculum
defendere, & hereditatem patrum nostrorum con-
servare & tueri, & acerrimos veritatis defenso-
res meritis honoribus quantum possumus decerare.
Ad hanc itaque arcem Theologiæ Scholasti-
cæ propiùs accedendo, sit

Hæretici
cur Theo-
logiam ca-
lumnien-
tur.

Q U Æ S T I O II.

De Objecto Theologiæ.

12. Audi quid Xistus V. in Litteris Decretali-
bus, quibus S. Bonaventuram Doctorem Se-
raphicum eximiis Ecclesiæ Doctoribus an-
numerat, & simili veneratione & honore
cum S. Thoma decorandum declarat. (Quæ
ad verbum referuntur Tom. I. operum S. Bona-
ventura in principio) de sacra Theologia, quæ
Scholastica appellatur, pronuntiet. Ait enim
eâ nihil Ecclesiæ Dei fructuosius esse. Et prose-
quitur: Divino enim munere inventa est
à majoribus nostris sapientissimis viris Theologia
Scholastica; quam duo potissimùm gloriosi Docto-
res, Angelicus S. Thomas, & Seraphicus S. Bona-
ventura clarissimi hujus facultatis professores, &
primi inter eos, qui in Sanctorum numerum relati
sunt, excellenti ingenio, assiduo studio, magnis
laboribus, & vigiliis excoluerunt atque ornarunt,
eamquæ optimè dispositam, multisquæ modis præ-
clare explicatam posteris tradiderunt. Et hujus
quidem tam salutaris scientiæ cognitio & exerci-
tatio, quæ ab uberrimis divinarum litterarum.
Summorum Pontificum, Sanctorum Patrum &
Conciliorum fontibus dimanat, semper certè maxi-
mum Ecclesiæ adjumentum adferre potuit, si-
vè ad scripturas ipsas verè & sanè intelligendas &
interpretandas: si-
vè ad Patres securiùs & uti-
lius perlegendos & explicandos (quàm turpi-
ter in errores labantur, qui à tritis Scholasti-
corum semitis declinantes judicio suo sensa
Patrum explicant, est exemplo Hæreticorum,
immo & nonnullorum aliàs Catholicorum
manifestum) si-
vè ad varios errores & hæreses
detegendas & refellendas.

Ad intelli-
gentiam
Scripturæ
& Patrum
maximè
deservit.

SUPpono Theologiam, quatenùs contra fi-
dem condistinguitur, circa ipsas conclu-
siones versari, exemplo reliquarum scientia-
rum. Undè conclusiones Theologiæ sunt
objectum complexum, omnesquæ simul sump-
tæ, adæquatùm seu totale Theologiæ. Hic
autem quæritur de objecto incomplexo; quod
alii subjectum vocant, eò-quòd directè con-
cludendo sit subjectum, de quo in conclu-
sione aliquid prædicatur seu enuntiatur. Idem
dicitur objectum terminativum, quatenùs
scientia si-
vè cognitio ipsum directè respicit,
seu ad ipsum terminatur. Quia verò res ali-
qua potest cognitionem terminare, seu ei ob-
jici secundum varias rationes si-
vè considera-
tiones, ipsa secundum se indifferenter specta-
ta dicitur objectum materiale; spectata au-
tem secundum rationem sub qua terminat,
dicitur objectum terminativum formale, si-
vè objectum quod, subintellige, terminat. Id-
quæ ex analogia ad materiam & formam phy-
sicam aut artificialem: res enim considerata
quatenùs indifferens ad varias formas aut fi-
guras, dicitur materia; eademquæ determi-
natur ad certum compositum physicum vel
artificiale per certam formam aut figurant.
Datur præterea objectum formale quo, seu
motivum, quo scilicet intellectus objectivè
movetur ad assensum conclusionis. Hoc notato

14.

Objectum
scientiæ
quare vo-
cetur sub-
jectum.

Distinctio
objecti ma-
terialis &
formalis.

DICO I. Objectum materiale primarium
(quod alii attributionis vocant) Theologiæ
est Deus. Patet: quia Deus est præcipuum
quod in Theologia consideratur, ut est ma-
nifestum: reliqua autem ad eum referuntur:
nam quidquid in Theologia traditur, perti-
net

15.

Objectum
primarium
Theologiæ.

13. Pergit adhuc Pontifex: His verò novissimis

net vel ad Deum absolutè spectatum, vel ad Trinitatem, vel ad Deum quatenus est creator, reformat, sanctificator, ultimus finis, sive directè, sive indirectè. Ex quo colligitur Deum secundum se spectatum non esse objectum adæquatum seu totale Theologiae; sicut nec ipsius fidei Theologiae: multa enim docet, tum fides, tum Theologia, quæ directè non respiciunt Deum, ut evidenter ex decursu patebit. Loquendo tamen de Deo quomodocumquè spectato, posset juxta *Doctorem Subtilem q. 3. Prologi num. 15.* in fine bono sensu Deus dici objectum totale Theologiae; eò-quòd omnes veritates Theologiae, saltem indirectè respiciant Deum, sive tamquam principium, sive tamquam finem.

Quo sensu
possit Deus
dici objec-
tum totale
Theologiae.

Dices, scientia supponit objectum suum esse: atqui Theologia non supponit, sed probat Deum esse; ergo Deus non est objectum Theologiae. Resp. Theologiam Scholasticam non probare existentiam Dei ex propriis, principiis, scilicet articulis fidei, sed ex iis illam supponere Deum esse: probare autem id ipsum ex principiis alienis. v.g. Metaphysicæ. Alias responsiones vide apud *Smising. q. 2. proæm. num. 44.*

16.
Objectum
formale
quod Theo-
logia.

DICO II. Objectum formale quod, seu terminativum Theologiae est Deus sub omni ratione sub qua in Theologia de Deo tractatur; adeòque sub ratione Deitatis, Trinitatis, Creatoris, Reparatoris, ultimi finis &c. ut ex terminis patet. Loquendo tamen de objecto formali primario, illud est Deus sub ratione Deitatis; sicut sub illa ratione est objectum primarium scientiæ divinæ. Ratio est: quia doctrinæ nobilissimæ (qualis est Theologia) assignandum est objectum nobilissimum; quale est Deus sub ratione Deitatis: sub qua nimirum est fons seu radix omnium perfectionum seu proprietatum eam consequentium, multòque nobilior seipso quatenus considerato sub aliqua ratione ad extrà, v.g. reparatoris, sanctificatoris &c. Deinde perfectiones divinam essentiam consequentes, & respectus Dei ad extrà sive ad creaturas, congruentius reducuntur ad Deitatem, velut fontem undè emanant & probantur, quàm contrà. Denique nil aliud æquè congruè assignari, facile patebit consideranti varios modos loquendi aliorum, quorum nonnulli Deum sub aliquo respectu ad extrà, nonnulli Christum, nonnulli actum meritorium, alii aliud objectum formale quod seu terminativum statuerunt. Plura vide apud *Smising q. 2. proæm.*

17.

Quomodo
Deus pro
hoc statu à
nobis sit co-
gnoscibilis.

Dices, Deus secundum se seu sub ratione Deitatis non objicitur notitiæ nostræ Theologiae, utpote à nobis pro hoc statu non cognoscibilis: ergo eatenus non est objectum formale terminativum. Resp. non cognosci quidem pro hoc statu quidditativè & distinctè per propriam speciem, cognosci tamen confusè per species alienas sub ratione principii & radice infinitarum perfectionum; hoc autem sufficit. Sic enim corpus substantiale se-

cundum se statui solet objectum formale terminativum Physicæ, & tamen non nisi confusè hìc à nobis cognoscitur per habitudinem ad motum & quietem. Immo juxta *D. Subr. quaest. 1. prol. n. 11. & 1. d. 3. q. 3. n. 9.* nullam substantiam pro hoc statu distinctè quidditativè aut per propriam speciem cognoscimus, sed tantum confusè sub aliqua proprietate seu habitudine ad effectum: & tamen solent substantiæ velut propria nostrarum scientiarum objecta reputari.

DICO III. Objectum formale quo seu motivum Theologiae nostræ est Deus sub ratione primæ veracitatis seu primæ veritatis in testando. Dixi *Theologia nostræ*: quia motivum Theologiae seu scientiæ Dei & Beatorum est ipsa Deitas seu essentia divina: ipsa enim est primum objectum, in quo Deus se ipsum & omnia alia intuetur, & in qua Beati per lumen gloriæ cognoscunt veritates ad se pertinentes. Quòad illa tamen quæ Beati discunt à Deo per revelationem, motivum cognoscendi seu assentiendi est quoquè Dei veracitas. Ratio conclusionis est: quia sicut fides, sic & Theologia nostra non nititur evidentiâ objecti, sed revelatione seu testimonio Dei; testimonium autem resolvitur in veracitatem testis: igitur veracitas Dei est motivum Theologiae seu assensus Theologici, uti fidei. An autem revelatio similiter ingrediatur motivum, an verò tantum sit conditio applicativa objecti motivi, dicetur in Tract: de Fide.

18.
Objectum
formale quo
Theologia
nostra.

Dixi autem in conclusione, *sub ratione primæ veracitatis seu primæ veritatis in testando*: nam veritas Dei in essendo, à qua habet Deus, quòd sit verum ens, vera substantia, verus Deus, nullatenus movet me ad assensum fidei aut theologicum; sed veracitas in loquendo seu testando. Sicut nec ad assensum fidei humanæ moveor ex eo, quòd alter sit verus homo, sed quia est verax, seu quia vera loquitur aut testatur.

Notandum tamen, primam veritatem non esse objectum motivum proximum assensus, seu conclusionis Theologiae quæ talis: proximum enim sunt ipsæ præmissæ, seu earum veritas, aut certè connexio medii cum extremis in antecedente: sicut simile est motivum assentiendi conclusionibus cæterarum argumentationum naturalium. Itaque veracitas divina est motivum remotum & mediatum ipsius Theologiae; proximum autem ipsius fidei seu præmissarum revelatarum, quæ sunt principia propria Theologiae.

19.
Motivum
proximum
Theologiae.

Præterea non est ipsa objectum adæquatum; cum aliquando simul moveat evidens veritas alterutrius præmissæ, sicut in argumentatione Theologica potest alterutra præmissa esse evidens. Nihilominus simpliciter prima Veritas dicitur motivum Theologiae, tum quia principale, tum quia proprium. Principale quidem esse, patet. Proprium autem esse probatur: quia præmissa evidens spectat ad aliquam

20.
Prima ve-
ritas non
est moti-
vum adæ-
quatum
Theologiae.

Est tamen
proprium.

aliquam scientiam naturalem, sive tamquam conclusio, sive tamquam principium; neque in discursu Theologico necessario aut semper coassumitur; semper autem assumi debet utraque vel alterutra praemissa immediate vel mediate revelata, sic ut alioquin discursus non foret Theologicus, eò-quòd nempe deesset proprium motivum & proprium principium Theologicum. Plura, quae de objecto Theologiae dici possent, coincidunt cum dicendis de motivo fidei: de quo in proprio loco.

Q U A E S T I O. III.

De Principiis Theologiae.

Ratio est: quia conclusio inde deducta ob inevidentiam alterius praemissae (una enim semper debet inniti revelationi seu veracitati divinae, quae est proprium motivum Theologiae) non potest esse evidens, adeòque nec scientifica; ergo est Theologica.

Ex his colligitur I. quoniam sint proprie loci Theologici (de quibus *Melchior Canus Ord. Prædicat.* edidit opus speciale) seu sedes, è quibus argumentationes Theologicae sint depromendae. Proprius enim locus est auctoritas sacrae Scripturae. Cujus quidem solius, tamquam principalis, meminit *Doctor Subtilis q.3. Prologi n.24.* non excludit tamen, sed tacite comprehendit verbum Dei non scriptum, sive omnem fidei veritatem in Scriptura specialiter non expressam; quam quidem generatim etiam ipsa Scriptura commendat, dum videlicet commendat traditiones & firmitatem seu infallibilitatem Ecclesiae; ex qua vicissim nobis innotescit, quae sit verè Scriptura. Omne itaque fundamentum ex quo irrefragabiliter constat de divina revelatione aliqujus propositionis, est proprius locus Theologicus. Fundamentum porro istud est, non solum Scriptura canonica, sed etiam traditio Christi vel Apostolica, definitio Concilii Generalis vel Pontificia, consensus Ecclesiae de re velut fide credenda, consensus omnium Patrum; si quidem haec sint explorata. Alioquin si non sit satis exploratus sensus Scripturae, traditionis, definitionis &c. aut non sit concors vel aperta mens Patrum, non fiet inde argumentum irrefragabile. Nihilominus probabile erit argumentum Theologicum, si vel probabiliter de istis constet. Quale etiam formatur ex auctoritate unius vel aliquot Patrum, Doctorum Scholasticorum, praesertim Principum (quorum commune placitum negare est valde temerarium, juxta *Valentia Tom.3. disp.1. q.1. puncto 7. §.45.* & docente experientia in materia doctrinali seu fidei, valde periculosum) Historiae Ecclesiasticae &c.

His accedunt loci extranei, scilicet ratio naturalis, auctoritas Philosophorum, Jurisconsultorum, legumque civilium, & congruentiae: quarum adminiculo interdum etiam Theologus utitur. Dupliciter autem utitur ratione naturali. Primò & frequenter, quatenus conclusionem ex auctoritate divina probatam, ratione merè naturali confirmat. Et eatenus conclusio verè non est Theologica, utpote nullam habens praemissam propriam Theologiae. Secundò quatenus uni principio revelato adjungit aliud naturaliter notum, indeque infert conclusionem, & quidem verè Theologicam, certam vel probabilem pro qualitate praemissarum & consequentiae. Quàmvis enim in rigore loquendo ad Theologiam (quatenus dicitur certa scientia) spectent solae conclusiones deductae per certam consequentiam ex certis principiis, tamen cum his jungi & tradi solent plurimae probabiles, quae

21. *Quid principium Theologiae.* Nota per principium Theologiae intelligi veritatem seu propositionem aliquam, quae assumitur ad aliquid Theologicè probandum. Undè praemissae argumentationis Theologicae sunt principia Theologiae.

Principia propria Theologiae. Dico I. Propositiones divinitus revelatae & creditae sunt propria principia Theologiae. Est certum apud omnes. Quòd sint principia, patet: quia indubiè ex propositionibus revelatis possunt inferri conclusiones per discursum; haec autem non spectant ad aliam scientiam, quàm ad Theologiam. Confirmatur ex *Apostolo 2. ad Timoth.3.* ubi docet scientiam in Episcopo requisitam non debere esse simplicem fidem, sed quae ex sano Scripturae intellectu noverit deducere ea, quae ad alios docendos & redarguendos deserviunt: *Omnis (inquit) Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia.* Quòd autem sint principia propria Theologiae, patet: quia proprium notitiae Theologicae est, niti fide & revelatione, & in hoc distinguitur à cæteris notitiis naturalibus; non nititur autem revelatione, nisi mediantibus praemissis, ex quibus deducitur; igitur ipsae praemissae revelatae & creditae sunt principia propria Theologiae.

Hinc variae conclusiones Theologicae distinguuntur à metaphysicis, etsi quòd vocem convenientibus, quòd illae pendeant à principiis quatenus revelatis, haec ab iisdem quatenus evidenter cognitis.

22. *Principia Theologiae quae possunt esse propriae propositiones mediantes revelatione.* Dico II. Propositiones mediate revelatae, seu ex revelatis deductae, possunt quoque ulterius assumi tamquam principia seu praemissae in discursu Theologico. Probatur: quia sicut conclusio scientifica potest esse praemissa ulterioris conclusionis scientificae, sic non est ratio, cur conclusio Theologica, seu propositio ex revelatis deducta, nequeat assumi tamquam praemissa ad inferendam ulteriorem conclusionem; utique Theologicam, utpote non pertinentem ad aliquam scientiam naturalem, defectu evidentiæ.

23. *Præmissae quae possunt esse propriae praemissae evidentes.* Dico III. Ad Theologicum discursum potest assumi una praemissa evidens. Patet ex usu Doctorum, immo & Sanctorum Patrum.

24.

Qui sint loci Theologici.

25.

Loci Theologici extranei.

quæ vulgò partes Theologiæ dicuntur: sicut etfi ad scientias naturales præcisè & in rigore spectent solæ conclusiones evidentes, passim tamen, velut vulgares partes scientiæ totalis, traduntur simul plurimæ incertæ & probabiles. De Scriptura, Traditionibus & Conciliis ex professo agetur in Tract. de fide.

26.
Habitum
principio-
rum Theo-
logia est fi-
des infusa.

Colligitur II. Habitum principiorum Theologiæ esse ipsam fidem infusam: hæc enim inclinatur ad assentiendum ipsis principiis Theologiæ, sive propositionibus divinitus revelatis.

In Theologo
lapso in hæ-
resim, ma-
net probabi-
lius Theo-
logia.

Sed dubitatur, quanta sit dependentia Theologiæ ab habitu fidei? Multi namque affirmant Theologiam, destructo per hæresim habitu fidei, necessariò destrui, adeòque in Theologo lapso in hæresim non manere veram Theologiam. Ita *Smising q.1. proæm. n. 12. Præposit: q.1. art.2. dub. 1.* & alii. Oppositum tamen videtur verius. Ratio est: quia non apparet sufficiens causa destructiva. Theologia namque velut scientia totalis studio & labore successivè acquiritur, partibusque multum dissimilibus constat; nec aliunde apparet ratio, cur tota simul destrueretur quantum ad omnes conclusiones, si fides infusa demeritoriè expellatur errore pertinaci circa unum vel paucos articulos, cur (inquam) Theologia manere nequeat circa reliquas saltem conclusiones: sicut dum erratur circa unum principium scientificum, non perit scientia quodammodo omnes omnino conclusiones. Quod autem stante hæresi non possit Theologia exire in ullos assensus verè Theologicos, utpote dependentes à præmissis quatenus creditis fide supernaturali, etfi hoc totum concederetur (quod tamen varii negant) non probat Theologiam periisse, sed esse otiosam seu impeditam pro isto tempore; prout est in phreneticis, ebriis vel dormientibus.

27.

Potest Theo-
logia ac-
quiri sine
habitu fi-
dei.

Dices I. Non potest Theologia sine habitu fidei acquiri, ergo nec conservari. Resp. I. Neg. Ant. fides enim juxta præstantissimorum Doctorum sententiam (de qua in materia de virtutibus in communi) non infunditur ante perfectam justificationem, ante quam tamen posset quis imbuí scientiâ Theologicâ mediante principiiis revelatis & actibus fidei correspondentibus. Quare hinc potius confirmatur nostra doctrina, quam impugnetur. Resp. II. Neg. Conseq. quia similiter nequit acquiri Theologia sine usu rationis, tamen sine eo conservatur in phreneticis, utpote qui redditâ mentis sanitate sine novo studio Theologizant, sicut antè.

Scientia
quomodo
destruitur
destructo
habitu prin-
cipiorum.

Dices II. Destructo habitu principiorum destruitur scientia; ergo & Theologia tota destructo toto habitu fidei. Resp. Neg. Conf. nam scientia solum destruitur ex consequenti per destructionem habitus principiorum, quatenus, dum erratur circa principia, consequitur error circa conclusiones proportionatas physicè destructivus scientiæ.

Quare in quantum error circa aliquod principium non infert errorem circa conclusiones, in tantum non destruitur scientia. Ideòque etfi erretur circa aliquod principium, non destruitur scientia tota, sed ad summum illa, quæ correspondet conclusioni illatæ ex isto principio. Immo si errans circa principium non attendat ad conclusionem vel consequentiam, videtur tantisper posse manere habitus scientificus, etiam istius particularis conclusionis; utpote destruendus physicè per errorem sibi directè oppositum, scilicet versantem circa ipsam conclusionem. Undè cum ex errore pertinaci circa unum articulum fidei (quæ tota per illum destruitur demeritoriè) non sequatur error circa omnes articulos, vel conclusiones Theologicas, & Theologia destruat physicè instar scientiæ; non apparet, cur tota debeat destrui per errorem circa unum principium: immo non apparet, cur nequeat tota relinqui, si errans in principio non erret circa conclusionem, de qua v.g. hîc & nunc non cogitat.

Error circa
principium
non semper
destruit
scientiam.

Colligitur III. Habitum fidei distinguere à Theologia. Ita Doctores passim, & consonat *S. Aug. lib. 14. de Trin. c. 1.* dicens *quâ scientiâ* (Theologiâ scilicet seu sacrâ doctrinâ) *non polleant fideles plurimi, quamvis polleant ipsâ fide plurimum.* Idem tenet *Doctor Subtilis 3. d. 24. n. 16.* & clarissimè *num. 20.* ut mirum sit eum à diversis, notanter *Tannero*, citari in contrarium. Nec sibi contradicit *3. d. 35. num. 1.* dicens: *Scientia & intellectus circumloquuntur habitum fidei perfectum & imperfectum, sicut dictum est prius;* scilicet *d. 34. num. 20.* nam ut postremo loco patet, per intellectum non intelligit fidem ejusvè articulos, & per scientiam, Theologiam seu conclusiones ex fide deductas; sed solum vult, intellectum & scientiam, prout sunt dona Spiritûs sancti, idem esse quod fides implicita & explicita, sic ut intellectus dicatur fides imperfecta, quæ est notitia primorum articulorum; scientia autem dicatur fides perfecta, quæ est explicita fides de singulis articulis in particulari: quæ indubiè sunt idem habitus fidei. Ratio Corollarii est: quod fides sit habitus principiorum respectu Theologiæ, à qua proinde distinguitur. Deinde fides est habitus supernaturalis & infusus, Theologia autem est habitus acquisitus studio & labore. Præterea fides nititur immediatè & adæquatè divinâ revelatione, Theologia mediatè, nec semper adæquatè; saltem semper nititur bonitate consequentiæ. Deniquè sicut actus fidei excedit notitias Theologicas in certitudine, sic & habitus habitum.

28.
Habitum fi-
dei à Theo-
logia distin-
guitur.

Scotus con-
trarium
non docet.

Colligitur IV. Conclusionem Theologicam quâ talem, seu quatenus ex præmissis revelatis lumine naturali intellectis deductam, non esse de fide. Ratio est: quia eatenus non proponitur sub præciso motivo fidei, scilicet immediatâ revelatione, sed mediante con-

29.
Conclusio

An Theologia sit scientia, eaque argumentativa, & an subalternetur scientia Dei & Beatorum?

DICO I. Theologia nostra meritò vocatur scientia in latiore, etsi satis propria, scientiæ acceptione, quatenus nimirum significat notitiam certam, vel habitum dicentem determinatè verum. Patet: quia Theologia est notitia infallibilis, utpote innixa principiis certis & infallibilibus, ac ex iis per infallibilem & evidentem consequentiam deducta. Immo (ut infra dicetur) cæteris paribus, alias scientias naturales superat certitudine; in qua tamen præcipua scientiarum naturalium perfectio consistit. Hoc sensu *S. Aug. 14. de Trin. cap. 1.* Theologiam vocat scientiam. Eodemque sensu in sacris litteris, tum ipsa fides, tum quævis alia certa divinarum rerum cognitio appellari solet scientia; ut *Ierem. 3. §. 1. ad Cor. 13. & Sapient. 10.* dicitur scientia Sanctorum, & *Luc. 1.* scientia salutis.

DICO II. Theologia nostra non est scientia strictè & more philosophico sumpta, prout de ea loquitur *Aristoteles 1. Poster. 2.* Ita *Scotus 3. d. 24. q. 1. n. 14.* & plerique alii contra *D. Thom. q. 1. art. 2.* quem præter suos sequitur *Præp. ibid.* & nonnulli alii. Conclusionem diverſimodè probant; ut videre est apud *Smising q. 3. præm.* Unica & vera ratio est, quod ad scientiam strictè sumptam à Philosopho & aliis communiter requiratur, ut sit notitia evidens & effectus demonstrationis: hoc autem non convenit Theologiæ nostræ: quandoquidem utrumquè, aut saltem alterutrum illius principium sit propositio obscura. Undè consequenter deduci aut generari nequit notitia clara & evidens.

Nec obstat quod conclusio theologica inferatur ex suis principiis per evidentem consequentiam, ut objicit *Præp. sup.* nam sola evidentia consequentiæ non facit notitiam evidentem, qualis esse debet omnis scientia, de qua hîc inquirimus: sicut enim veritas consequentiæ non facit consequens verum (cum ex falsis per veram consequentiam possit inferri falsum) sic evidentia consequentiæ non potest facere conclusionem, alioquin obscuram, esse evidentem.

Nequè etiam dici potest cum *Alberto, Capreolo*, & quibusdam recentioribus Thomistis, nostram Theologiam esse evidentem per resolutionem suorum principiorum in Dei & Beatorum scientiam, quæ sanè est evidentissima: quemadmodum principia scientiæ subalternatæ fiunt evidentia per resolutionem in principia scientiæ subalternantis. Hoc, inquam, dici non potest: quia cum scientia Dei & Beatorum nobis pro hoc statu sit inevidens, consequenter non possumus evidenter in illam resolvere articulos fidei, seu principia

B

nostræ

connexione cum præmissis revelatis naturali lumine notâ. Quare assensus talis conclusionis ut sic non est assensus fidei, sed procedit à scientia diversa, scilicet theologica. Idque à fortiori verum est, quando altera præmissa est tantum naturaliter nota, quia tunc nè quidem adæquatum motivum conclusionis est revelatio. Deinde conclusio quæ talis non potest in ulla perfectione superare aliquam præmissarum, cum eatenus ab eis omnem perfectionem suam participet, adeoque non potest esse certa aut evidens, dum alterutra tantum præmissa est probabilis aut obscura: undè nequit per consequens habere certitudinem fidei, dum una præmissarum est tantum naturaliter nota. Quare nec Theologus iis ut sic tam firmiter adhæret, quàm articulis indubitatis fidei.

30. Dixi in Corollario: *Conclusionem theologicam quæ talem*: nam conclusio, quæ est conclusio, seu quæ inferri potest ex principiis revelatis, potest quoque esse de fide & immediatè revelata, quatenus formaliter vel virtualiter continetur in alterutra propositione immediatè revelata: eatenus enim proponitur sub præciso motivo fidei. Sic in hac: *Christus est homo*, continetur & revelatum est, quod sit animal, substantia, ens. In hac: *Christus habet duas perfectas naturas intellectuales*, continetur & revelatum est, quod habeat duplicem intellectum & voluntatem. Sed (ut advertit

Smising. q. 1. præm. n. 16.) sic consideratæ non sunt propriè conclusiones, quia non cognoscitur earum veritas ob veritatem præmissarum, quantumvis hæc adhibeantur, velut explicantes objectum credibile immediatè propter divinam revelationem. Itaque ejusmodi conclusionibus ut sic spectatis, non præbetur assensus ob illarum cum præmissis connexionem, lumini naturali innixam, sed proponuntur velut quid idem cum præmissis credendæ, sicut illæ ob immediatam revelationem. Secus est dum proponuntur tamquam conclusiones mediante discursu & bonitate consequentiæ, iisque tamquam talibus assensus præbetur: nam quidquid aliter cognoscitur quàm ut revelatum, non creditur nec est de fide. Nihilominus jam dicta non habent locum in omni conclusione theologica, etiam materialiter spectata: dum enim altera præmissarum tantum est moraliter certa, conclusio nullatenus spectat ad fidem (quidquid nonnulli velint) non enim est de fide sacerdoti consecranti hostiam, quod sub illa sit corpus Christi, sed tantum moraliter certum, sicut ei ita solum constat, quod consecrata sit legitimè, etsi de fide sit sub hostia legitimè consecrata esse corpus Christi. Sicut etiam de fide quidem est, puerum legitimè baptizatum esse in gratia; non tamen quod hic, quem vidi baptizari; de quo tantum sum per externam apparentiam, quæ falli potest, moraliter certus, quod sit baptizatus legitimè.

Herincx Sum. Theol. Pars I.

Nequit conclusio esse certior alterutra præmissâ.

Quo sensu conclusio theologica sit de fide.

Tunc non est propriè conclusio.

31. Theologia nostra quàm latè sit scientia.

32. Theologia nostra non est scientia strictè sumpta.

Ratio.

Ad scientiam strictè non sufficit evidentia consequentiæ.

cur principia Theologiæ, neque antè evidentem resolutionem in scientiam Dei.

nostræ Theologiæ: Sicut non potest evidenter scientiæ subalternatæ principia resolvere in principia scientiæ subalternantis ille, cui hæc ipsa quoque non sunt evidentiæ.

33.
An ad
scientiam
strictè suf-
ficiat evi-
dentiæ at-
testationis.

Petes, An cui mysteria fidei essent evidentiæ in attestante, haberet scientiam theologicam, quæ esset strictè scientia secundum acceptionem Philosophi? Resp. Neg. quia equidem conclusio non esset evidens in se, seu quodad intrinsecam veritatem & connexionem terminorum, sed solum esset extrinsecè evidens, seu quodad an est, non quodad quid est. Sic si illi, cui fit revelatio SS. Trinitatis aut Incarnationis, esset manifestum, quod sit vox Dei, seu Deum esse, qui loquitur (prout juxta plures Doctores fuit evidens canonicis scriptoribus sive Prophetis) adhuc obscurum in se maneret ipsum Trinitatis aut Incarnationis mysterium: evidens tamen esset illud mysterium esse seu dari, ex his duabus præmissis evidentiis: *Quidquid prima veritas revelavit est verum, sed revelavit mysterium Trinitatis dari*; inde enim clarè sequitur, verum esse, quod detur mysterium Trinitatis, non tamen clarum fit in seipso. Posset nihilominus ejusmodi notitia accenseri scientiæ demonstrativæ à posteriori. Quod totū spectat ad quæstionem de voce.

34.

Theologia
nostra est
habitus ad-
hærens.

Dico III. Theologia nostra non solum est habitus explicativus aut defensivus articulorum fidei, sive non solum explicat, quid voces seu propositiones contentæ in Scriptura significant, quidvè rei contineant, & consequenter sanum sensum articulorum defendit: sed est etiam habitus adhærens & deductivus seu argumentativus, quia scilicet per Theologiam adhæremus seu assentimur veritatibus theologicis, & argumentando ex veritatibus fidei conclusiones theologicas, quibus assentimur, deducimus. Ita *D. Thomas q. 1. art. 8. D. Bonavent. q. 2. Prologi*, & alii communiter contra *Aureolum & Durandum*. Et consonant Patres apud *Smising in Proem. n. 6. & n. 82.* dum significant probando & ratiocinando per notitiam veritatum fidei perveniri ad intelligentiam theologicam, atque hanc illas prærequirere & præsupponere tamquam principia credita; si autem Theologia sit merè explicativa, non est locus argumentationi, quæ est illativa assensûs: veritates quoque fidei non erunt principia, utpote quæ ipsæ forent objectum per Theologiam explicandum. Denique sic potius per intelligentiam theologicam pervenietur ad fidem; per explicationem enim Scripturæ venit ad intelligentiam, adeoque explicitam fidem contentorum. Conclusio est etiam clara per experientiam cuiusvis Theologo. Præterea explicare quid articuli fidei seu Scripturæ significant, idquè defendere, potest etiam Grammaticus infidelis, qui peritiam idiomatum habet; sicquè Theologia non esset scientia, sed memoria tantum. Explicare autem nudè, quid rei contineatur in Scriptura vel articulis fidei, absquè adhæensione seu assensu, potest similiter infidelis, si diligen-

ter studuerit, & notitiam requisitorum ad interpretationem Scripturæ habuerit.

Dico IV. Theologia nostra non subalternatur Theologiæ seu scientiæ Dei & Beatorum. Ita *D. Subtilis q. 3. Prologi*, & alii communiter contra quosdam *Thomistas*. Ratio est: quia juxta communem usum seu acceptionem Philosophorum, ut una scientia dicatur alteri subalternari, requiritur primò, ut habeat objectum scientiæ subalternantis accidentaliter contractum; prout Musica, quæ subalternatur Arithmeticæ, habet pro objecto numerum sonorum; & Perspectiva, quæ subalternatur Geometriæ; lineam radiosam seu visualem. Deinde requiritur, ut principia scientiæ subalternatæ contineantur in principiis scientiæ subalternantis, sic ut per hæc probentur. Quorum utrumquè hic deest: nam constat scientiam Dei & Beatorum esse de eodem objecto, de quo est nostra Theologia. Præterea principia Theologiæ nostræ non accipimus à scientia Dei & Beatorum, ut ex illis conclusiones deducamus. Adde, quod scientia subalternata nequeat reperiri in eo, qui caret subalternante, ut docetur in Philosophia: Theologiam autem nostram comparare possumus, etsi non habeamus scientiam Dei & Beatorum.

35.

Quid re-
quiratur,
ut una scien-
tia alteri
subalterne-
tur.

Hoc deest
Theologia
nostra res-
pectu scien-
tiæ Dei.

Hinc patet etiam Theologiam nostram non subalternari aliis scientiis naturalibus, aut eas sibi subalternare; quamvis aliquo modo ab illa dependeant: tum quia ab illa aliquando corriguntur; prout varii Philosophorum errores ab ea correcti sunt: tum quia tradita multa, quæ in scientiis naturalibus non erant satis nota; ut de reali separatione accidentis à subjecto, & supposititalitatis à natura singulari, de penetratione & replicatione corporum &c.

An Theolo-
gia nostra
subalterne-
tur scien-
tiis natu-
ralibus aut
eas subal-
ternet.

Q U Æ S T I O V.

An Theologia sit practica an speculativa?

SUPpono scientiam dici practicam ex eo, quod dirigat praxim: Speculativam ex eo, quod praxim non dirigat, sed in nuda speculatione sistat. Praxis autem est operatio directa per intellectionem operantis; quæ ad illam se extendit regulando. Undè intellectus dicitur fieri extensione practicus, quatenus non sistit intrà se, sed extra se tendit ad opus quod regulat. Quare praxis generatim quasi coincidit cum actu elicito vel imperato voluntatis: nisi quod actum intellectus, etsi à voluntate imperatum, v.g. actum fidei, non possit dici propriè praxim, nonnulli contendunt, signanter *Smising*, qui de notione vocis praxis fuse agit *q. 4. Proem. n. 124. & seqq.* Hoc supposito.

36.

Quid sit
praxis.

Satis constat Theologiam nostram includere plures notitias secundum se non dirigentes aliquam praxim, seu formaliter non dictantes aliquid agendum vel practicandum; ut sunt ea, quæ in prima parte de Deo Uno, Trino & Creatore traduntur. Plurimæ quoque veritates theologicæ formalissimè praxim dirigunt,

Multa no-
titia Theo-
logica sunt
speculati-
va.

Multa
practica.

dirigunt, quæ nimirum ostendunt, an & quomodo Deus & proximus sint amandi, honorandi &c. an & quomodo speranda beatitudo supernaturalis, an & quomodo virtutes tam in generali quam in speciali exercendæ & opposita vitia fugienda, an & quomodo conficienda, ministranda & suscipienda sacramenta. Quare loquendo de notitiis theologicis particularibus, satis patet aliquas ex illis esse per se & formaliter practicas, aliquas formaliter speculativas. Quod etiam aperte supponit *scotus* 4. d. 14. q. 3. n. 4. ubi inter veritates speculativas reponit hanc, *Deus est Trinus*.

37. *Notitia dupliciter dicitur practica.* Subtiliter autem idem *Doctor* distinguit inter præfatas notitias theologicas, quod scilicet aliquæ sint tales per se, & ex natura objecti, v. g. quæ versantur circa cultum & amorem Deo ex natura debitum, fugam fornicationis &c. aliquæ autem sint per accidens practicae, nempe ex voluntate & decreto Dei, qui pro libitu suo varias actiones instituit practicandas, v. g. baptismum & alia sacramenta, quæ aliòquin ex natura objecti erant inutiles & sine effectu salutari, adeoque & notitiæ de illis. Notitias autem posterioris generis dicit *Doctor* spectare ad Theologiam contingentium, prioris verò generis notitias ad Theologiam necessarium, quamquam omnia objecta theologica, etsi nonnulla secundum se contingant, sint necessaria, quatenus substant de decreto Dei & revelationi primæ Veritatis.

Itaque tota quæstionis difficultas in eo consistit, an Theologia totalis dicenda sit simpliciter practica, an verò simpliciter speculativa, an denique simul practica & speculativa. In qua variant Doctores. Sed quia lis est de mero nomine.

38. *Theologia nostra est simpliciter practica.* Resp. Breviter Theologiam nostram dicendam esse simpliciter practica. Ita *Doctor* q. 4. Prologi n. 31. ejusque discipuli, & plures Neutrales. Ratio est: quia non solum finis proprius Theologiæ est praxis divini timoris & amoris, sed illam ipsam & plurimas alias veritates formalissimè praxim dirigentes tradit & ostendit. Et quamvis nonnullæ veritates particulares praxim formaliter & proximè non dirigant, ex illis tamen possunt formari & regulari praxes, adeoque virtute sunt practicae: & quia sunt de eodem objecto Theologiæ cum aliis veritatibus formaliter practicis, & ad unam Theologiam spectare censentur; ideo ipsa censetur una scientia practica. Quemadmodum in scientia morali, medicina aliisque scientiis practicis, multæ veritates secundum se spectatæ formaliter non dirigunt praxim, v. g. quæ sit natura temperantiæ aliarumque virtutum ac vitiorum, quæ optima constitutio corporis humani, quæ optima forma ædificii &c. & tamen, quia ex illis tandem inferuntur formalia dictamina praxeos, & circa idem objectum cum aliis formaliter practicis collimant; hinc illæ scientiæ dicuntur ab omnibus simpliciter practicae.

39. Dices I. ex veritatibus Metaphysicæ & Herinæ Sum. Theol. Pars I.

aliarum scientiarum speculativarum potest tandem formari aliquod dictamen praxeos: hinc enim Nautica subalternatur Astrologiæ; Medicina Physicæ, scientia moralis de Deo Metaphysicæ, quatenus hæc de Deo tractat. Et quævis scientia de Deo aut creatura potest virtute & remotè regulare praxim, quæ Deus amatur propter se & creatura propter ipsum; & tamen illæ scientiæ non ideo sunt aut dicuntur practicae: ergo nec Theologia debet ideo dici practica. Resp. Neg. Conseq. Ratio disparitatis est, quod prædictæ scientiæ speculativæ nullas tradant conclusiones practicas circa suum adæquatum & præcisum objectum, sed si quas dirigant, illæ sumuntur vel ex scientia subalternata, vel aliundè extra objectum illius scientiæ speculativæ, ideoque cum illis non constituunt unam scientiam adæquatam. At Theologia intrâ suam latitudinem plurimas dicit conclusiones practicas, & plurimas formaliter speculativas; & quia hæc illas regulant intrâ latitudinem ejusdem scientiæ & circa idem objectum, debet ipsa dici practica à pluribus formaliter practicis, ab aliis autem practicis virtualiter.

Dices II. Scientia practica debet versari circa operationem, sive objectum operabile tamquam objectum principale seu attributionis: atqui id non competit Theologiæ, utpotè respicienti Deum tamquam objectum principale: ergo Theologia non est simpliciter practica. Resp. Neg. Maj. Sufficit enim ut dirigat praxim circa proprium suum objectum, ut colligitur ex communi descriptione scientiæ practicae. Theologia autem dirigit operationes circa Deum.

Q U Æ S T I O. VI.

An Theologia sit certior scientiis naturalibus?

Nota certitudinem aliam esse adhæSIONIS, seu subjectivam; aliam ipsius cognitionis in se seu objectivam. Prior consistit in firma adhæSIONE intellectûs ad objectum, absque dubitatione, undecumque illa firmitas oriatur. Quæ quidem convenire potest etiam falsæ cognitioni. Sic enim multi suis opinionibus, immo erroribus vel hæresibus pertinaci firmitate adhærent. De quibus *Philosophus* 7. Eth. 3. Nonnulli (inquit) eorum, qui opinantur non ambigunt, sed arbitrantur exactè se scire, & sunt qui non minus opinioni suæ, quam alii suæ scientiæ, credunt. E contra fieri potest, quod notitiæ de se infallibili intellectus minus firmiter, sed cum majori vacillatione adhæreat.

Certitudo objectiva (quam alii infallibilitatis & cognitionis vocant) etsi quoque insit intellectui mediante cognitione, oritur tamen radicaliter ex parte objecti, maximè formalis motivi. Estque nil aliud, quam firmitas cognitionis consistens in infallibili & necessaria illius conformitate cum objecto. Quæ quidem oritur ex necessitate ipsius objecti, quod

Scientia practica debet esse talis circa præcisum suum objectum.

Objectum scientiæ practica non debet esse operabile.

40. Certitudo est duplex.

Quid certitudo objectiva, & unde oritur.

necessariò est tale, quale cognoscitur: sive ista necessitas vel immutabilitas oriatur ex intrinseca natura objecti, sive ex objecto prout substat auctoritati Dei revelantis. Aliòquin de eodem objecto materiali seu terminativo potest esse cognitio certa & incerta pro diversitate motivi: nam quod unus cognoscit infallibiliter per medium scientificum, alter cognoscit probabiliter tantum per medium opinativum. Hoc notato.

41. *Certitudo Theologiae subjectiva.* DICO I. Theologia, cæteris paribus, est certior scientiis naturalibus ex parte subjecti seu certitudine adhæſionis. Ita *Smising q. 4. Proæm. n. 118.* & alii communius. Fundatur in eo, quòd intellectus noster firmius adhæreat principiis Theologiæ, scilicet articulis fidei: quàm principiis scientiarum naturalium, ut colligitur ex *S. Aug. 7. Confess. c. 10.* dicente: *Audivi, & non erat prorsus undè dubitarem, faciliusquè dubitarem vivere me, quàm non esse veritatem.* Et consonat experientia: nam sincerus fidelis mallet negare propositiones quantumlibet evidentes, quàm articulos fidei: id eoquè nonnulli Theologi, non valentes mysterium SS. Trinitatis concordare cum communi axioma: *Quacumquè sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, dicere maluerunt id non esse universaliter verum, quàm deficere à fide Trinitatis. Ex quo apertè sequitur notitiam sive conclusionem theologicam esse certio-rem scientiis ex parte subjecti: ea enim conclusio est certior ex parte subjecti, cujus principiis intellectus firmius adhæret.

42. *Undè spectanda sit certitudo subjectiva.* Nec obstat, quòd facilè subrepant quædam vacillationes seu dubitationes circa conclusiones scientificas, quibus intellectus plerumquè adeò constanter adhæret, ut ob rei evidentiam nò videatur posse in intellectu dubitatio de veritate exurgere. Quamquàm enim ex hac parte scientia sit certior ex parte subjecti, simpliciter tamen excedit Theologia: nam certitudo subjectiva non solum spectari debet ex firmitate adhæſionis, quæ de facto inest ob evidentiam objecti, sed potius ex illa, quæ per se in esse debet, seu quam ipsa notitia ex se requirit: requirit autem Theologia firmiorem intellectus adhæſionem, sic ut secundum rectam rationem fidelis Theologus, non obstantibus dubitationibus incidentibus, pià voluntatis affectione paratus sit negare potius evidentes veritates, quàm articulos fidei, & consequenter conclusiones inde evidenter deductas.

43. *Theologia certitudo objectiva.* DICO II. Theologia, cæteris paribus, est certior scientiis naturalibus ex parte objecti. Ita *Scotus q. 4. Prologi n. 42. §. Ad 3. probationem*, & alii communiter. Ratio sumitur ex majori certitudine principiorum, scilicet articulo-rum fidei, præ certitudine objectiva principiorum aut veritatum naturalium: inde enim consequens est, conclusiones theologicas similiter esse certiores conclusionibus scientificis.

Dices I. Ille actus est certior, qui magis attingit suum objectum: atqui hoc magis facit scientia naturalis, quàm Theologia, ergo.

Resp. Majorem tantum esse veram, quando certitudo petitur ab intrinseco, scilicet à naturali connexionem terminorum, aut motivi assensus cum objecto materiali; non autem quando sumitur ab extrinseco, scilicet à prima Veritate revelante, prout hinc sumitur: objecta enim principiorum & conclusionum theologicarum, etsi in se contingentia sint & minimè necessaria, prout tamen substant motivo primæ Veritatis revelantis summam concipiunt firmitatem ac infallibilitatem: sicut virgula flexibilis firmitatem accipit à columna cui indivulsè alligatur.

44. Dices II. Conclusio theologica frequenter infertur ex una præmissa naturaliter nota, quo casu saltem conclusio non videtur esse certior, quàm ista præmissa: esto enim aliunde foret propositio de fide, in quantum tamen conclusio est, nequit esse certior suis principiis, immo nequè certior principio incertiori: certitudo namque conclusionis quæ talis commensuratur certitudini antecedentis adæquatè sumpti, adeò ut quamquàm una præmissa sit fidei, aut evidentissima, si tamen altera sit falsa, dubia, vel probabilis, conclusio similiter sit talis: atquè ut quamquàm conclusio sit apparentius vera seu verosimilior, dum una præmissa est certa & altera probabilis, quàm dum utraqùè est incerta & probabilis, tamen nequeat esse certius conclusionem esse veram, quàm certum sit præmissam debiliorem esse veram. Sicut si claudus nequeat subsistere, nisi innixus utriquè fulcro, etsi certius sit eum non casurum, dum unum fulcrum est firmum & alterum infirmum, quàm si utrumquè sit infirmum; tamen non est certius claudum non casurum, quàm certum sit fulcrum infirmum non fore frangendum. Undè conclusio sic sequitur partem debiliorem suæ causæ, scilicet debiliorem præmissam, ut hanc nequeat ullo modo excedere (fortè nec assequi) in certitudine.

45. Quòd autem in physicis quandoquè contingat effectum sequi quidem debiliorem partem suæ causæ, sic ut, etsi nequeat assequi perfectionem causæ perfectioris, possit tamen assequi, immo superare in perfectione debiliorem causam; prout mulus genitus ex equo & asina est perfectior asinâ. Quòd, inquam, id in physicis contingat, est, quia causa perfectior totam suam vim & activitatem seu influxum præbet dum adest concausa imperfectior, quem præberet dum adest concausa ejusdem perfectionis, ut in exemplo allegato patet. At in præſenti, præmissa imperfectior, v. g. incerta, ob contrariam qualitatem & æqualem vim inferendi conclusionem, seu in eam influendi, impedit, quò minus perfectionem suam v. g. certitudinem præmissa altera sic communicet, ut conclusionem proportionatè certam faciat. Ibi enim locum habet alterum axioma: *Bonum nascitur ex integra causa, malum verò ex singulis defectibus.* Sicut itaque finis optimus per vitiosam circum-

Conclusiones theologicae objectivæ quomodo sint infallibiles.

Cur potius in physicis quàm in Syllogismis possit effectus esse perfectior causâ partiali.

cumstantiam impeditur, quò minùs actum bonum efficiat: sic præmissa nobilior impeditur certitudinem totam communicare conclusioni affectæ per imperfectionem alterius præmissæ, cum qua constituit antecedens adæquatum, indivisibiliter inferendo simul conclusionem; quæ proinde quamlibet imperfectionem utriusquæ præmissæ, uti ipsius antecedentis totalis ex utraquæ præmissa ordinariè instar enuntiationis copulativæ constantis, participat.

46.
Quo sensu
conclusio
Theologica
sit certior
aliis scientiis.

Ob dicta in propositione hujus argumenti Resp. concedendo totum. Ita noster *Vega*, *Zamel*, *Præpositus*, & alii contra *Smising*, *Tannerum* & plurimos alios. Assertio autem nostra procedit de conclusionibus theologicis, quæ inferuntur ex principiis theologiæ propriis, scilicet revelatis. Immo consequenter

Nequit quæ
talis esse
certior
præmissis
principiis.

existimo nullam conclusionem Theologicam quæ talem esse certior, quàm sit certum consequentiam esse bonam. Cumquæ bonitas consequentiæ fundetur in principiis Syllogisticis, & hæc in primis principiis, quodlibet est vel non est, & impossibile est idem simul esse & non esse, nequit conclusio theologica quæ talis similiter esse certior istis principiis. Denique cum præmissa naturaliter evidens, quæ assumitur in discursu theologico, possit esse conclusio in alia scientia naturali, sequitur non omnem conclusionem theologicam esse certior quavis conclusione scientificâ: non enim est certior prædictâ conclusione, quæ coassumitur in discursu theologico tamquam præmissa. Sicut etiam si in discursu theologico coassumatur aliqua præmissa cedens in certitudine alicui conclusioni scientificæ, cum conclusio theologica nequeat esse certior præmissâ, etiam minùs certâ; consequens est eam vinci in certitudine à præfata conclusione scientifica, sicut ab eadem vincitur sua præmissa.

Nec etiam
quavis
conclusione
scientificâ.

47.

Pro fine advertendum, Theologos communiter cum *D. Thom.* q. 1. art. 6. & *Scoto* q. 3. prologi n. 8. & 28. & magis tamen, Theologiam appellare sapientiam, ei applicando con-

ditiones à *Philosopho* 1. *metaph.* 2 requisitas ad sapientiam. Quæ sunt, esse scientiam omnium, quodad fieri potest, versari circa difficilia & à sensu maximè remota, esse certior aliis scientiis, esse aptiorem ad docendum tradendo rerum causas, esse appetibilem gratiâ sui; denique ipsam præcipere aliis scientiis, non autem ab his præcepta accipere. Constat porro Theologiam esse valde universalem ex parte eorum, quæ in ea tractantur, versariquæ circa difficillima & à sensu remotissima, esse quoquæ (ut mox dictum est) certior aliis scientiis, aptioremquæ insuper ad docendum, non quidem tradendo causas in essendo, sed innitendo causis seu principiis certioribus & universalioribus, de quibus supra. Undè aliis quoquæ scientiis præcipit, errores varios detegendo & corrigendo, tametsi eas sibi propriè non subalternet. Ipsa interim ab aliis præcepta non accipit; veluti ab iis non dependens, neque iis subalternata: quamvis principiis naturalibus ex aliis scientiis desumptis secundariò interdum utatur.

48.

Solum posset aliquantulum in dubium vocari penultima conditio, eò-quòd juxta præmissa Theologia sit practica, adeoque non videatur appetibilis gratiâ sui, sed praxeos. Verùm *Philosophus* hanc conditionem requisivit juxta *Scotum* q. 4. prolog. n. 42. eò-quòd putaret scientiam practicam semper esse speculativâ ignobiliorem, quasi omnis sit gratiâ alicujus inferioris; ignarus hujus scientiæ regulantis praxim sive amorem circa ultimum finem. Quod cum constet esse nobilius, quàm sistere in arida & nuda speculatione, constare pariter debet, Theologiam ob id non minùs dicendam esse sapientiam. Quod manifestius est, si inhæreamus definitioni sapientiæ, quam de ea disputantes, teste *Augustino* l. 14. de Trin. 1. (qui non improbat) tradiderunt; *Sapientia est rerum divinarum atque humanarum scientia.*

Cui non obstat, quòd sit practica.

Plura de Procemio Theologiæ vide apud *Smising*, *Tannerum* & *Christophorum Gillium*, qui fusissimè per septem tractatus de materiis Theologiæ præambulis agit.

TRACTATUS PRIMUS

DE

DEO UNO.

P R Æ F A T I O.

*Præstantia
& utilitas
Theologiae
Speculati-
væ.*

*Abusus quo
rumdam
parviam
penden-
tium.*

HOC & sequentibus duobus Tractatibus Primæ Partis de Deo Di-
vinisque perfectionibus, eum sive quæ Unus, sive quæ Trinus, sive
quæ Creator est, concernentibus agendum est. Quæ quidem est no-
bilissima Theologiæ pars, & maxima illius, quam speculativam vocant. Est-
que vero Theologo maximè appetenda: tum ob ipsius notitiæ præ notitia cete-
rarum partium, præsertim practicarum, præstantiam: tum quia de proprio &
primario est Theologiæ objecto: tum quia ad intellectum multorum & præci-
puorum fidei mysteriorum quàm maximè conducit, ac necessaria est, atque in
iisdem solide proponendis Concionatorem perficit: tum denique quia nil adeò
mentem humanam à rerum caducarum affectu ad celestium amorem (qui sco-
pus est Theologiæ) transfert, quàm humilis, attenta & jugis divinarum per-
fectionum ac operationum consideratio. Vnde gravissimè errant, qui Theolo-
giam speculativam parvipendunt, quasi parum utilem, ideoque sive dum dis-
ciplinis Theologicis imbuuntur, sive postea, illam ex toto negligunt, quasi arida
solum nec nisi ad scholam pertinentes disputationes in illa tractentur, uni id-
circo practicæ Theologiæ intendentes. Quos ausim potius vocare partim Phi-
losophos morales, partim Juristas, quàm Theologos, qui id quod proprius-
simum & precipuum veri Theologi ignorant. Itaque primò omnium agendum est
de Deo quatenus Unus est: tum quia Deus ut sic est primum objectum: tum
quia quæ competunt Deo ut sic sunt priora iis, quæ divinas processiones per-
sonarum, aut processionem ad creaturas concernunt.

DISPUTATIO I.

De Existentia & Essentia Dei.

*I.
Quid no-
mine Dei
concipi so-
leat.*

EI nomine concipi solet Ens
incausatum & cæterorum causa,
vel ens necesse esse, vel ens infi-
nitum, aut summum bonum, ut
experientia docet, & Patres ac Scriptores pas-
sim tradiderunt, ut patet apud *Smising tract. 1.
d. 1. n. 1.* Hujus entis existentia, etsi sit de es-
sentia ejusdem, tamen primò omnium pro-
banda, vel ex fide aut Metaphysica suppo-
nenda est: cum sit basis, cui tota Theologiæ
structura niti debet: tota enim pendet à di-
vina revelatione actuali, quæ dari non potest,
nisi existat Deus, qui revelet: tota quoque
ordinatur ad praxim, quæ mediante Deus ob-
tineatur aut amittatur; id autem frustra fie-

ret, nisi Deus existeret. Itaque primò an sit,
dein quid sit Deus, investigandum.

QUESTIO I.

An Deum existere sit per se notum?

Diversi sunt in hac quæstione modi lo-
quendi, qui facile conciliantur in re ipsa, *Quid per
se notum.*
terminis explicatis. Pro quo

Nota illud dici per se notum, seu per se
noscibile (ut inquit *Scotus d. 2. q. 2. n. 3.*) quod
quantum de natura terminorum natum est ha-
bere evidentem veritatem ex terminis; seu
quod non potest per aliud medium innotescere

Talis est
omnis pro-
positio es-
sentialis.

re, quod sit extra conceptum essentialem terminorum, sitq; ratio à priori connexionis eorum. Quare omnis propositio est per se nota, in qua prædicatum est de essentia subjecti; connexio enim talis prædicati cum subjecto est nota ex ipsis terminis, & non per medium aliquod prius. Quia tamen fieri potest, ut terminis quantum ad significationem intellectis, nos ratione imperfecti modi intelligendi non satis penetremus ipsum significatum quoddam quidditatem rei, quam pro hoc statu non solemus primò cognoscere, nisi cum ordine ad effectus vel alia signa; contingit plerumque nos indigere medio aliquo à posteriori, quo quidditas quantum ad possibilitatem aut existentiam, adeoque connexio similis prædicati cum subjecto, subesse cognoscatur. Et huiusmodi propositionem *D. Thomas q. 2. art. 1.* & alii plurimi vocant per se notam secundum nos. Atque ita loquuntur in præsentia de hac propositione, *Deus est* sive existit.

Modus lo-
quendi D.
Th. in hac
materia.

3.
Modus lo-
quendi Sco-
tistarum.

Nihilominus discipuli *Scoti* contendunt similes propositiones debere simpliciter & sine addito dici per se notas, eò-quòd propositio per se nota non excludat medium à posteriori, sed tantum à priori; nec requirat actu esse notam sine medio, sed quantum est ex natura terminorum sic esse noscibilem, ut non ex imperfectione intellectus nostri, sed ex natura veritatis objectivæ sumatur ratio per se noti; ut probat *Smising n. 19. & 20.* Alioquin de reliquis propositionibus, in quibus pars essentialis creatæ substantiæ prædicatur de substantia, dicendum foret non esse simpliciter per se notas, sed per se notas secundum se & non quoad nos, cum nos indigeamus medio à posteriori, ex quo colligamus essentiam substantiæ, adeoque connexionem prædicati cum subjecto. His de modo loquendi (qui potius explicandus, quam operosè in controversiam vocandus, præsertim in Theologia) notatis.

4.
Deum esse
est per se
notum.

Dico I. Deum esse est per se notum, sive (ut *D. Thom.* cum suis) est per se notum secundum se. Est communis *D. Thom.* sup. *Scoti* 1. d. 2. q. 2. n. 4. & aliorum. Ratio est: quia esse sive existentia est de essentia Deitatis, ut infra dicetur: ergo ei convenit immediatè, seu absque medio vel ratione à priori, adeoque propositio in qua esse Deo attribuitur est per se nota, seu ex ipsa natura terminorum.

5.
Non tamen
quoad nos.

Dico II. Non est tamen nobis pro hoc statu ita clarum & evidens, quòd Deus sit, ut statim apprehensis terminis (prout nos illos concipimus) ei assentiamur sine aliqua probatione; seu (ut loquitur *D. Thomas* supra) non est per se notum quoad nos. Ita *Scotus* sup. n. 5. & alii communiter contra *Ægidium* & nonnullos alios.

Colligitur ex Scriptura ad *Rom. 1.* docente id quod notum est Dei, seu quod naturaliter de Deo cognosci potest, perspicui per discursum ex iis, quæ facta sunt, sive ex creaturis: prout etiam habetur *Sapient. 13.* Præterea Patres pas-
sim variis discursibus conantur ex effectibus

aliisque mediis contra Atheos probare existentiam Dei; quibus alioquin solum incubisset explicare significationem terminorum; quo facto veritas hæc debuisset cuivis esse evidens.

Confirmatur: quia apprehensis terminis istius propositionis *Deus est*, adhuc dixit insipiens in corde suo, *Non est Deus*, ut *Psal. 13.* Prophetam conqueritur. Et multi Athei, tum Philosophi, tum alii fuerunt, & modò sunt, qui istis terminis apprehensis negarunt vel in dubium vocarunt Deum esse. Neque etiam nos vi illorum terminorum omnino firmiter adhereremus isti propositioni, *Deus* sive ens infinitum, aut à se seu incausatum est, nisi per fidem aut demonstrationem omnino juvaremur. Quare is qui nil umquam de Deo audivisset, explicatis etiam terminis præfatæ propositionis, non statim firmiter judicaret esse veram, sed rationes & probationes investigaret; ergo quòd Deus sit, non est omnibus pro hoc statu clarum & evidens citra discursum.

Dices I. *Tertullianus Apologetici c. 17.* ait, *Deum non posse ignorari.* Et *S. Aug. tract. 106. in Ioan.* dicit, *non omnino ac penitus posse abscondi creaturæ ratione utenti.* Immo *D. Damasc. l. 1. de fide Orthodoxa c. 1.* dicit, *neminem esse, cui non hoc ab eo naturaliter insitum sit, ut Deum esse perspectum habeat.* Similia habet *cap. 3.* Eadem inculcat *S. Ansel. toto libro contra insipientem, & Prologii c. 3. & 4.* & alii Patres: similiter loquitur. *S. Bonavent. 1. dist. 8. & 2. dist. 39. a. 1. q. 2. & alibi.* Respondeo Patres solum voluisse notitiam Dei ita esse consentaneam lumini rationis, & obviam cuivis perfectè utenti ratione, ut eam facillimè ex creaturarum intuitu aliisque rationibus moralibus obtinere possit, sic saltem ut possit & teneatur ulteriorem indagacionem adhibere. Dicunt autem quidam, non posse cogitari Deum non esse, scilicet prudenter; aut etiam nullo modo, si rectè expendantur media probativa: illis enim conceptis tam facile ac imperceptibili quasi discursu assentimur huic veritati, uti solemus terminis perspectis assentiri veritati nobis notæ ex ipsis terminis. Alioquin iidem Patres variis discursibus conantur probare Dei existentiam, cujus notitiam dixerant naturaliter insitam. Vide *Smising tract. 1. d. 2. n. 32. & seqq.*

Quomodo
non possit
Deus igno-
rari.

Dices II. Nil potest concipi sub opposito ejus, quod est de ipsius essentia; ergo necessariò concipitur Deus existere. Resp. dist. consequens: necessariò concipitur conceptu apprehensivo ipsius termini *Deus*, transeat: *Deus* non conceptu judicativo, quo judicetur significatum istius termini, scilicet ens essentialiter existens, actu existere vel esse, possibile, nego consequ. sic enim si quis sibi formaret conceptum compositi ex homine & equo essentialiter existentis, eo ipso quo apprehenderetur vox significans tale compositum, apprehenderetur ejusdem existentia actualis, non tamen judicaretur esse nobis evidens ex terminis tale compositum esse possibile vel actu dari.

necessariò
ex terminis
judicatur
existere.

Ex quo etiam patet solutio ad similem objectionem.

*Solvuntur
alia objec-
tiones.*

jectionem : Est nobis evidens ex terminis, quod ens, necessariò existens existat; quod ens, à quo dependent reliqua existentia, existat; quod ens, quo majus cogitari nequit, existat. Ut enim esset illud nobis evidens ex terminis, deberet primò evidens sic nobis esse, quod significatum istorum terminorum seu conceptuum, sub quibus nos pro hoc statu Deum concipimus, sit existens aut possibile. Hoc autem non est nobis ex terminis evidens, scilicet quod necessitas essendi, independentia, infinitas &c. sint conjuncta aut conjungibilia enti. Sicut idcirco non est nobis evidens ex terminis: Compositum essentialiter existens ex equo & homine existit; eò-quod non constet de possibilitate similis complexi seu compositi, quod ponitur ex parte subjecti. Vide *Scotum* supra n. 5. & 6.

Quare si quis argueret: Nomine Dei intelligitur, quo nil majus cogitari potest; ergo illud necessariò existit; aliàs daretur eo majus, scilicet quod existit: hoc enim melius est eo, quod existit tantum in cogitatione. Respondere posset Atheus distinguendo antecedens: nomine Dei intelligitur, quo nil majus cogitari potest apprehensivè, transeat antec. & nego conseq. judicativè & cum fundamento, nego antec. Quare, etsi significatum istius nominis esset impossibile, adhuc posset tali nomine significari. Sicut si apprehenderem mente regionem quamdam pulcherrimam, quâ pulchrior excogitari nequit, non sequitur illam idcirco existere realiter, etsi alia realiter existens, nec tam pulchra in re, quàm altera in apprehensione, sit melior. Sic consequenter si homo vel angelus esset optimum realiter possibile, sequeretur ipsum in re esse meliorem significato vocis *Deus*, scilicet ente infinito &c. quod etsi sit melius in apprehensione, non tamen realiter, si foret impossibile.

9. Huic argumentandi rationi similis est illa, quâ ad probandam existentiam Dei utitur *Renatus des-Cartes*, qui nostro tempore singularem in rebus physicis philosophandi viam auspicatus, & nonnullos doctos Philosophos etiam in Academia hac Lovaniensi propugnatores nactus est. Is igitur in opusculo quod *Meditationes* inscripsit, & in principiis Philosophiæ

*Modus quo
Des-Cartes
probat Deū
existere.*

n. 19. sic procedit, quasi existentia Dei ex terminis ipsis nobis evidens esset, sic ut ex eo solo, quod mens percipiat apud se ideam entis summè intelligentis, summè perfecti, percipiat consequenter in idea entis tam perfecti existentiam, non possibilem & contingentem tantum, sed omninò necessariam & æternam; adeòque hâc ita perceptâ in tali idea, planè concludere mens debeat, ens summè perfectum existere. Verum si conceptus iste mentis sit tantum apprehensivus, nequit deducere in assensum evidentem existentia divina: cum varia sint, quorum terminos clarè & distinctè apprehendimus, & tamen circa illa mens nostra manet suspensa, an verè sint, sicut apprehenduntur. Si autem sit iste conceptus judicati-

Refutatur.

vus, est petitio principii. Alioquin veritas divina existentia sic ex terminis explicatis nobis esset nota, sicut quod totum sit majus sua parte; adeòque frustranei essent Doctorum labores in inveniendis rationibus efficaciter probantibus hanc veritatem, *Deus existit*. Quod clarum indicium est, terminos istius propositionis non statim trahere judicium evidens de ista veritate; cujus optimus judex est cujusquè mens, quæ id in se non experitur.

Ex his colligitur, dari posse ignorantiam existentia Dei: potest enim ipsa non proponi; aut, si proponatur, ignorari vel non penetrari, aut non attendi rationes existentia Dei probantes. Est tamen ignorantia illa culpabilis, saltem regulariter loquendo; ut patet in Atheis, qui ad extremam hanc dementiam venire non possunt, nisi cor planè depravatum & excæcatum habeant, juxta *S. Aug. tract. 106.* in Joannem dicentem: *Exceptis paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum hujus mundi fatetur auctorem.*

Existimat nihilominus noster *Poncius d. 2. q. 3. Prapositus q. 2. art. 1. Derkennis* & alii posse in aliquo, præsertim rudi & barbaro, dari ad aliquod saltem tempus ignorantiam invincibilem Dei, si videlicet ei nihil hac de re inciderit, vel audierit, & rationes Dei existentiam probantes non apprehendat, aut saltem non capiat. Immo *Molina q. 2. art. 1.* refert in Brasilia ante commercium cum Hispanis nullam fuisse Numinis suspicionem. Et non est improbabile *Poncio d. 2. n. 3.* quin in aliquibus mundi partibus tanta sit adhuc apud aliquos inscitia, ut nec semel de Deo cogitaverint aliqui rudiores homines. Quamquàm præsumendum videatur de suavi providentia Creatoris, ut creaturam perfectè ratione utentem diu non derelinquat sinè cogitatione saltem tali, ex qua possit & debeat assurgere in ulteriorem indagationem sui Creatoris; cujus notitia menti nostræ est tam consentanea, tamquè facilis ex mundi gubernatione & consistentia, ut communiter sint in excusabiles, qui ignorant Deum. Cui consonat illud *Sap. 13. Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei.* Et infra subditur: *Nec his debet ignosci. Si enim tantum potuerunt scire, ut possent astimare sæculum, quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?* Ubi tamen sermo est de ignorantia vincibili idololatrarum, seu illorum, qui numen aliquod agnoscentes, creaturas aliquas rectores orbis terrarum Deos putaverunt, ut ex contextu patet. Vide dicta n. 6.

Q U Æ S T I O II.

An ex fide & evidenti ratione constet Deum esse?

Quandoquidem existentia Dei nobis non sit evidens apprehensis terminis, investigandum est, ex quo capite ea nobis innotescat.

DICO

10.
*Potest igno-
rari exis-
tentia Dei.*

*Hac igno-
rantia re-
gulariter
est culpabi-
lis.*

11.
*An invin-
cibilis esse
possit.*

*Quid præ-
sumendum
de suavi
Dei provi-
dentia.*

12. DICO I. Deum esse nobis constare ex fide seu divina revelatione. Patet ex Apostolo ad Hebr. 11. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est. Immo hic articulus est velut fundamentum & basis cæterorum: testimonium enim Dei, quod est ratio credendi articulis revelatis, supponit Deum esse, qui possit testari. Quo non obstante, potest illud esse, quod habere supponitur, per testimonium suum nobis Deus intimare. Primò implicite in omnibus aliis articulis, quatenus hoc ipso, quo aliquid dicit, implicite dicit se esse. Secundò expresse, quatenus revelatio expresse & directè cadit super existentiam Dei; ut patet in variis scripturis. Quare hic articulus sic est principium credendorum, ut simul & ipse fide credatur. Oppositum autem, quod D. Thomas q. 2. art. 2. ad 1. & 2. q. 1. art. 5. ad 3. indicare videtur, commodò sensu est explicandum.

13. Sed difficultas est, quomodo ob testimonium Dei credi possit Deus existere: cum non minùs obscurum sit Deum id testari, quàm ipsum esse; cumquè imprudenter videatur credi aliquem esse, quia id asserit, eò-quòd necessariò credam illum esse, ad hoc ut credam illum id asserere. Responderi potest 1. posse existentiam Dei supponi tamquàm lumine naturali notam, eaque supposita, posse & debere firmissimè credi ob ejusdem auctoritatem, quidquid nobis velut ab eo revelatum proponitur cum signis evidentibus credibilitatis, sic ut non sit ratio dubitandi, quin Deus sit qui loquitur seu testatur. Quidnè ergo testari possit, se existere; adeoque firmissimè à nobis credi, etsi aliunde idem notum sit? Secundò non videtur necessarium, quòd credens Deum esse, idem præviè supponat tamquàm sibi notum lumine naturali: signa enim credibilitatis, quæ conciliant Ecclesiæ, Apostolis, aut sacris Scriptoribus auctoritatem, conciliant illam circa omnia, quæ credenda proponunt, adeoque etiam circa existentiam Dei, si illam proponant, uti verè proponit Scriptura: adeò ut etiam si quis ante prædicationem Evangelii v. g. miraculis confirmatam, nil de Deo scivisset, posset & deberet credere prædicationi ejusmodi de existentia unius Dei, uti deberet credere aliis, quæ ipsi ita proponuntur.

Cum Deo revelanti se esse sit credendum.

14. DICO II. Deum esse constare nobis etiam ratione naturali. Est de fide ex Scriptura, Sap. 15. A magnitudine enim speciei & creatura cognoscibiliter poterit creator horum videri. Ad Rom. 1. Actor. 14. & alibi.

Idem docent Patres præcedenti quæstione objecti: inter quos Tertullianus, Damascenus, Anselmus & Augustinus: quem etiam vide lib. 5. de Gen. ad litt. 16. & l. de spir. & litt. c. 12. Et serm. 55. de verbis Domini, ait: Interroga mundum, interroga omnia, & vide, si non sensu suo tibi respondeant, Deus fecit nos. Hæc & Philosophi nobiles quaesierunt, & ex arte artificem cognoverunt: & idè Bonavent. 1. dist. 8. a. 1. q. 2. ad 4. maxime nos latet quid est, sed tamen maxime patet si est. Vide quæst. præced. n. 6:

Nec obstat quòd idem S. August. lib. 10. confess. c. 5. dicat; Quod de me scio, te mihi lucente scio. Et c. 6. docet cælum & terram furdis loqui, nisi Deus altiùs misertus fuerit. Similiter idem Augustinus alibi & alii Patres (quorum testimonia citat Smising sup. n. 44.) significant Dei notitiam non haberi sinè auxilio gratiæ. Nam quod ad loca S. Augustini relata attinet, prior agit de luce seu lumine naturali intellectus, per quod intelligimus ea, quæ in nobis sunt, quod lumen est à Deo. Posterior solum indicat, frustra clamare creaturas Creatorem in ordine ad amandum & glorificandum sicut oportet, nisi altiùs misereatur, ut patet ex contextu. Quando verò S. Augustinus & alii Patres requirere videntur auxilium divinæ gratiæ ad notitiam Dei, loquuntur de notitia salutari seu conducente ad salutem, aut ad illam sufficiente; vel volunt sinè speciali illustratione aut protectione Dei vix haberi defæctam de eo notitiam, quin (ut in Ethnicis Philosophis etiam sapientissimis patet) multa errorum fax sit immixta. Adde, etiam si specialis protectio vel auxilium divinum ad notitiam merè naturalem Dei requireretur, non idè fore gratiam Christi; cum etiam sinè speciali operatione Dei non possimus vitare omnes errores merè speculativos, aut ad salutem minimè pertinentes, quæ tamen specialis operatio non est auxilium gratiæ, nec impedit quin lumine naturali similes veritates possint cognosci, citra fidem scilicet aut gratiam. Nam simile auxilium etiam fuisset in statu nudæ naturæ, & tamen veritates in eo cognoscibiles censebantur cadere sub lumen naturæ.

Ad notitiam Dei merè naturalem non requiritur gratia.

Licet requireretur, non foret idè gratia Christi.

Non obstat etiam, quòd creaturæ sint Deo dissimiles: nam dissimile mediante discursu ducit sapè in notitiam dissimilis; prout ex effectu cognoscitur causa æquivoca, ex opere externo artifex, ex dictis & factis deprehenditur ingenium humanum.

DICO III. Ratio naturalis ostendens Deum existere, potest esse evidens, seu demonstrativa, saltem latè loquendo. Ita communiter Doctores. Probatur ex rationibus quæstione sequenti allegandis, quarum aliqua saltem sunt physicè evidentes. Deinde Scriptura locis præced. quæst. citatis docet Deum per creaturas videri, conspici, manifestari. Eandem evidentiam exaggerant Patres. Quapropter, & quia ad Rom. 1. dicuntur inexcusabiles, qui tali notitiæ vitam non conformarunt, nonnulli Recentiores graviter censurant contrariam sententiam (pro qua Smising tract. 1. d. 1. n. 57. citat Adamum, Alliacensem, Casalium & alios) nam illam Valentia vocat planè erroneam in fide, Molina non solum temerariam, sed etiam in fide minimè tutam, Suarez temerariam & errori proximam.

16. Potest demonstrari Deum esse.

Oppositum aliqui graviter censurant.

Verum Smising. sup. n. 60. post Vasquez censuras has existimat esse nimias. Quàmvis enim auctoritates magis obvio sensu intellectæ videantur significare quod habet nostra conclusio: non tamen adeò irrefragabiliter, quin alteri

17. Censura est nimia.

teri explicationi pateat locus. Siquidem etiam Scriptura sæpè usurpat verbum *videre* pro obscura cognitione, ut patet *Isaia 2. Verbum quod vidit Isaias filius Amos &c. Ioan. 14.* De visione per fidem Christus ait: *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Quare auctoritates explicari possent de notitia tam moraliter certa, ut oppositum non sit probabile: quando enim probationes sunt adeò persuadentes, intellectus debet assentiri, teneturque homo vitam suam conformare, adeò ut sit alioquin inexcusabilis. Eò namquè Auctoritates potissimum collimant. Quod amplius confirmari potest ex eo, quòd à communi hominum (quos tamen etiam respiciunt Auctoritates) genere amplior notitia desiderari non possit: quotusquisquè enim metaphysicarum rationum (quæ plerumquè valde operosè deducuntur, ut patet apud *Smising n. 83. & sequentibus*) est capax? maximè quia agit Scriptura specialiter de notitia hausta ex creaturis: ex quibus tantum desumi demonstrationes morales plures alii Theologi existimant.

Aliter explicari possent auctoritates.

18. *Deum existere solum à posteriori demonstratur.*

Nec Scotus oppositum docet.

19. *Cur existètia Dei à priori demonstrari nequeat.*

Nec posterius attributum divinum per prius.

DICO IV. Ratio evidens seu demonstrativa, quæ probatur Deum existere est tantum à posteriori. Ita *D. Thomas q. 2. art. 2. Scotus d. 2. q. 2. n. 10.* & alii communiter. Miror autem *Scotum eadem q. citari à Prapósito* in oppositum, & à *Wiggers* quasi ex parte contrarium: cum tam patenter tradat assertionem communem. Supponit quidem *Scotus n. 5.* Deum conceptum sub ratione entis infiniti aut simili) sub qua nos solemus concipere) posse demonstrari à priori per ipsam Deitatem: at (ut patet ex *n. 10.* & notat *Smising d. 1. n. 74.*) non vult, quòd id fieri possit à nobis, sed ab habentibus definitivum seu proprium Deitatis conceptum.

Conclusio colligitur ex Patribus, qui non nisi ex effectibus conantur probare existentiam Dei. Expressius *Dionysius de divin. nom. c. 7.* sic loquitur: *Veraciter dicemus, nos Deum, non ex ipsius natura cognoscere, id namquè ignotum est, omnemquè superat rationem & sensum; sed ex creaturarum omnium ordinatissima dispositione.*

Ratio est: quia non potest à priori demonstrari de Deo existentia per causam physicam; talis enim non datur in Deo. Nequè etiam per causam metaphysicam: nil enim in Deo datur prius existentia, ex quo possit profluere tamquam passio. Immo quàmvis esset proprietas ex aliquo priori in Deo profluens, non posset equidem à nobis demonstrari à priori, quòd conveniat Deo: cum pro hoc statu non habeamus definitivum seu quidditativum conceptum Deitatis, in quem propriè dicta demonstratio à priori finaliter debet resolvi ab ipso demonstrante, ut desumitur ex *Philosopho* variis locis, & *Scoto q. 1. Prolog. n. 14.* & alibi. Vide *Smising. d. 1. q. 5.* in qua consequenter ostendit contra Recentiores, nos non posse propriè à priori demonstrare posterius attributum divinum per prius: etsi enim catenus videri possit à priori, deficit tamen in fundo demonstrationis propriè dictæ, qui est veritas per se

nota, vel definitio seu quidditas, adeoque proprius conceptus Deitatis.

Q U Æ S T I O III.

Quibus rationibus demonstratur Deum esse?

Non immeritò discutitur hæc quæstio, hoc præsertim tempore, quo multi sunt, qui non solum factis, sed etiam mente Deum negant: sic disponente patre mendacii diabolus, qui cum divinos sibi honores arrogans, mundum olim cultu plurium inanum Deorum verè diabolico, seu polytheismo dementasset, cernens, idololatriæ tenebris per Christum dispersis, ulteriorem ad eas aditum non patere, cœpit nullitatem Deorum sive Atheismum moliri. Undè multi hodie reperiuntur, qui cernentes tot sectas religionum dissectas, veræquè religionis Catholicæ fundamenta non penetrantes, totum religionis negotium habent pro suspecto, immo pro fabuloso: ideoque uni felicitati terrenæ inhiant, & quidquid eò conducit, per fas nefasquè impunè adhibent. Quibus facem noviter præbuit impius quidam *Nicolans Machiavellus.*

Porro variæ à variis Patribus & Doctoribus excogitatæ sunt rationes, quædam naturales seu evidentes, quædam morales, quæ ex principiis practicis aut speculativis desumptæ faciunt moralem certitudinem, quæ scilicet prudentem intellectum, non obcæcatum malitiâ convincunt, & ab Atheismo efficacissimè, si attendantur, absterrent.

Omissis autem nonnullis probationibus seu demonstrationibus, quas ex *D. Thoma* adfert, & quarum inefficaciam ostendit *Smising d. 1. q. 6. n. 76. & seqq.* uti & illâ, quæ sumitur ex productione rerum ex nihilo, superante omnem activitatem entis finiti tamquam causæ principalis: utpotè quod potius ex auctoritate, quàm ex ratione constet:

Prima probatio sumitur à Patribus & Doctoribus ex admirabili fabrica & ordine ac gubernatione univèrsi. Eandem adhibet ipsa Scriptura *Sap. 13.* Elegantissimus est locus *Iob 38. & 39.* ubi Deus discurrens per mirabilia hujus mundi, arguit efficaciter, non posse ulli humanæ arti, sed solum divinæ omnipotentia ac providentiæ tribui creaturarum ordinem & dispositionem. Idem argumentum eleganter perstringit *Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Theologia*, exemplo cytharæ: *Quemadmodum (inquit) cytharam quis pulcherrimè constructam conspiciens, aut etiam ejus concentum audiens, nihil aliud quàm ipsum cythara conditorem aut cytharædum mente reputat, etiamsi de facie ignotum: eodem quoquè modo nobis is, qui res universas procreavit moderatur atque conservat, sese declarat, etiamsi animis nostris ingenisquè comprehendi nequeat.* Item *Chrysostomus in Psal. 13.* Dixit (inquit) inspiens in corde suo, non est Deus. Non est fundamentum, & quomodo

20.

Atheismus est à demone, callidè invehus.

21.

Noscitur Deus ex fabrica univèrsi.

flas

flat edificium? non est adificator, & quomodo domus facta est? non est archytecus, & quis orbem condidit? non est muscus, & quomodo in mundi lyra apparet concentus? & plura alia Chrysostomus in eundem sensum. Vide etiam præclare differentem Lactantium l. 1. de falsa Relig. c. 2. & l. de ira Dei c. 10. & alios.

Sanè manifestum apparet, mundialem machinam respicere mentem aliquam illius ordinatricem ac conservatricem, non secus ac magnum volumen doctissime elucubratum, palatium elegans, horologium exactissimum, cæteraque opera artificiosa; idque tanto amplius, quanto universi machina huiusmodi artefactis artificiosior, pulchrior, atque in ordine suo, quo ejus partes inter se connexæ sunt, est stabilior. Hoc argumentum ad minus moraliter evidenter (quod ad Ethnicos & dubitantes instruendos sufficit) probat intentum: sed & metaphysicè illud ponderat, & fusè expendit Smising sup. n. 83. & seqq.

22. Huc etiam spectant speciales probationes, quas ex particularibus creaturis deducit Less. lib. de providentia Numinis; signanter ea, quam ex miro artificio oculi pulchrè descripto adfert noster Franciscus Titelmannus lib. 9. Physicæ et ex mirabili structura corporis humani lib. 10. Ex quibus evidens est agnoscendam aliquam supremam & infinitam mentem, quæ hæc & similia ordinaverit.

23. Secunda probatio desumitur ex rerum contingentia: si enim omnia, quæ in Univerſo sunt, sint contingentia, possent non esse actu: hoc igitur (utpote possibile) supponatur: tunc autem sequitur, impossibile esse ea existere: nam quod non est, nequit se reducere ad esse: adeoque erunt impossibilia, nisi detur aliquod ens omnino necessarium, à quo producantur; hoc autem est Deus. Quod si dicas illud ens necessarium non esse à se, sed ab alio, erit processus in infinitum in entibus necessariis, ac proinde loco unius entis necessarii à se, quod Athei negant, infinita entia necessaria, adeoque æterna cogentur admittere.

Paulò aliter potest hoc argumentum urgeri: datur aliquod ens, quod postulat absolute necessariò existere, idque ab æterno: aliàs tota collectio rerum, quæ sunt vel fuerunt, esset contingens, & potuisset esse temporalis vel non esse; hocquè posito nullius existentia posset inchoari, utpote necessariò inchoanda per aliquid, quod supponitur existere. Ens porrò illud necessariò æternum, sic ut implicet aliquando illud non esse aut fuisse, est summæ & infinitæ perfectionis in existentia & in duratione: quæ enim major perfectio esse vel excogitari potest? consequenter idem non caret aliis perfectionibus compatilibus similiter infinitis.

24. Confirmatur: quia si nullum sit ens à se, & à quo cætera, cuncta erunt potentialia, quæ nisi fundentur in aliquo improducto, fundantur in mero nihilo, eruntque (si supponantur non existere; quod utique fieri posset)

impossibilia. Quod verum erit, etsi ponatur processus in infinitum: nam nisi in tota collectione detur aliquod ens improductum & essentialiter actuale, tota erit potentialis & contingens: sicut si nihil in tota collectione foret supernaturale, non posset ipsa esse supernaturalis. Prædicatum enim istud, scilicet necessitas essendi vel contingentia, non est numerale seu fundatum in numero, sed essentialiter seu essentiam rei cujusquè necessariò consequens; adeoque non magis potest collectio dici simpliciter necessaria ratione alicujus indeterminati, quàm homo aliquis indeterminatè esse risibilis.

Tertia probatio sumitur ex subordinatione causarum: nam ex quotidiana generatione & corruptione patet plurima esse producta & continuo produci: quorum productio cum non sit à se ipsis (nam nulla omnino res est, quæ scipsam gignat ut sit, inquit S. Aug. l. 1. de Trin. c. 1. estque per se clarum) tandem resolvi debet in causam aliquam increatam seu improductam & à se; aliàs daretur progressus in infinitum in causis, qui per se statim apparet absurdus, & propterea nec ab ipsis Atheis admittitur.

Si dicas, illum non videri absurdum in causis per accidens seu in essendo, sed non in agendo subordinatis, v. g. quod homo generetur ab homine in infinitum ascendendo versùs anteriora: id enim nonnulli asserunt divinitus possibile. Contra: probatio procedit de causis per se in agendo subordinatis, sive necessariò simul agentibus sine fine seu statu, adeoque ut producat una musca v. g. requirerentur infinitæ causæ simul agentes & existentes.

Deinde ex processu in infinitum in causis per accidens subordinatis, sequitur idem processus in infinitum in causis subordinatis per se, nisi veniatur ad aliquam improductam: nam posito isto processu, necessariò equidem veniendum erit ad aliquam causam externam actualem, adeoque determinatam: quæ nisi sit independens & à se, rursus erit procedendum ad aliam causam æternam, adeoque simul agentem & per se subordinatam, & sic in infinitum. Denique si in tota collectione non veniatur ad aliquam causam primam & independentem, à qua dependeant cæteræ, tota collectio erit dependens (ut supponitur ex dependentia cujuslibet partis) & simul independens; cum extra illam nil sit à quo dependeat, non dependeat autem ab aliquo sui, seu intrà se.

Nec refert, quod in tota collectione cogitationum futurarum per totam æternitatem numquam deveniendum sit ad aliquam postremam sive infinitesimam, adeoque mirum videri non debeat, si ascendendo in ordine causarum seu in tota collectione à parte ante deveniri nequeat ad aliquam primam & improductam seu infinitesimam. Nam collectio causarum & effectuum à parte ante jam tota est posita; in qua proinde reperire est primam seu infinitesimam, sicut in multitudine millena partem millesimam. Secus est de collectione cogita-

Etsi ponatur processus in infinitum.

Deum esse probat rerum productionem.

Nequit deus progressus in infinitum in causis.

26.

Etiā per accidens subordinatis.

Rerum collectio erit dependens & independens, si non detur ens à se.

cogitationum futurarum per totam æternitatem ; de qua numquam verum erit , quod jam tota sit posita.

27.
Probat
Deus ex
prodigiis.

His accedunt rationes, moraliter saltem intentum conficientes. Prima sumitur ex prodigiis valde extraordinariis ; quæ juxta Scripturam & Historias , tam ecclesiasticas quàm profanas omni tempore contigerunt : ut est inundatio diluvii , traductio Israël per mare rubrum, illuminatio cæcorum, suscitatio mortuorum &c. quæ prodigia nata sunt causare, & in hominibus causerunt suspicionem alicujus Numinis super omnia timendi & colendi. Sed hæc non possunt referri in causam corpoream, cujus virtutem indubitanter excedunt. Non etiam in angelum bonum : is enim non ingeret per miracula suspicionem Dei non existentis ; aliàs non esset bonus. Non etiam in angelum malum : is enim falsis miraculis semper conatus est homines potius abducere à notitia & cultu unius Dei, quem Christiani prædicant, & in cujus fidem per illa prodigia excitantur. Restat igitur ut referantur in Deum, qui per similia se ostendit hominibus, iisque sui timorem & cognitionem ingerit. Deinde si Athei admitterent spiritus, sive causam aliquam invisibilem potentioris iis, quas sensibus experimur, facile admitterent Deum ; quem negant, eò-quod existiment nil dari ultra hæc sensibilia. Unde Vasquez d. 20. cap. 4. scribit se à viris magnæ auctoritatis accepisse, in quibusdam locis, in quibus nunc Atheismus (inquit) maximè viget, facile inde revocari perditissimos homines ex solis effectibus magicis, quos in se vel in aliis experiuntur, utpote superantibus vires causerum, quæ sub sensum cadunt.

28.
Deum pro-
bat prædic-
tio futuro-
rum.

Præterea prædictiones futurorum contingentium, quibus Prophetæ aliique sancti cultores Dei futura infallibiliter prædicunt, arguunt aliquod ens omniscium, quod omnia noverit etiam antequàm fiant, item omnipotens seu omnino independens, quod non possit ullatenus impediri in iis, quæ fieri decreverit, nè alioquin prædictiones sint fallibiles : hoc autem ens vocamus Deum.

29.
Deum pro-
bat sapien-
tiam con-
sensum.

Tertia ratio moralis fundatur in consensu omnium sapientum, omniumque gentium ac populorum, qui adeò constanter in falsum conspirare non possunt. Verum quidem est aliquos olim Philosophos negasse Deum, ut Protagoras, Democritus & pauci alii, similiter aliquas regiones nullius fortè Numinis suspicionem habuisse, ut de Brasilia, antequàm Hispani eò navigassent, refert Molina q. 2. art. 1. quibus annumerari possent Pseudopolitici hujus temporis. Sed illi paucissimi & improbæ vitæ, negantes Numen cupiditate potius peccandi liberiùs, quàm solido fundamento, non possunt derogare certitudini communis consensûs potius, quàm derogat evidentie primi principii, quodlibet est vel non est, quod illud pauci aliqui, ut Heraclitus & Epicurus, ferantur negasse.

30.

Quarta ratio sumitur ex eo, quod voluntas

sinè fræno effundatur ad omne malum, intellectu negante Deum ; è contra autem assensus de existentia Numinis incitet voluntatem ad omne bonum. Si autem verè non esset Deus, ex perfectione seu veritate intellectûs sequeretur deordinatio voluntatis : ex imperfectione autem sive falsitate intellectûs sequeretur perfectio voluntatis. Similiter voluntas rectè ordinata inclinat ad assentiendum existentie Numinis ; ad negandum autem eò magis inclinat, quod est magis vitiis corrupta : adeoque si verè negandus esset Deus, ex deordinatione voluntatis sequeretur perfectio intellectûs, & ex voluntatis perfectione sequeretur intellectûs imperfectio. Quare Atheismus seipsum destruit, dum prima naturæ vincula solvit, & contra se invicem pugnare facit. Plura vide apud Smising q. 6. & Less. lib. de providentia Numinis cap. 2. ubi contra Pseudopoliticos quindecim rationibus fusè & eleganter probat Deum esse.

Atheismus
destruit se-
ipsum.

Tandem ad hominem contra Atheos sic argumentari possumus. Vel est Deus, vel non est. Si sit, & cum universo proborum ac prudentum cœtu credere recusatis, quantas vobis contemptoribus suis ob hoc pœnas inferet ! si autem credatis, fideles sibi præmiis afficiet. Si non est, equidem nil mali ex hoc, quod credatis ipsum esse, vobis metuendum est à Deo, utpote qui non esse supponitur : mali verò periculum, si fortè sit, credendo præcaveris.

Ratio ad
hominem
contra A-
theos.

Objectiones Atheorum potissimum militant contra providentiam Dei ; de qua agendo, illas solvemus. Interea videri potest Less. sup. cap. 3.

Q U Æ S T I O. IV.

Qualis sit natura sive essentia Dei ?

Explicato quid nomen Dei significet, & an sit, restat explicandum, quid rei sit. Suppono autem nos in hac vita non posse perfectè cognoscere vel explicare naturam sive essentiam Dei, seu quid Deus sit, dicente Scripturâ Iob 36. *Ecce Deus Magnus vincens scientiam nostram.* Item Damasceno l. 1. de fide Orthodoxa c. 4. *Quod Deus sit, liquidò constat, quid autem ratione essentia ac natura sit, nullo modo comprehendi cognoscique potest, scilicet perfectâ notitiâ & per proprias species : similiter ferè loquitur S. Bonavent. 1. dist. 9. art. 1. q. 2. Cui concinit Dionysius Areopagita l. de Divinis nominibus cap. 13. Nihil (inquit) eorum, quasunt, aut eorum, quæ alicui existentium sunt cognita, explicat arcanum illud, omnem rationem ac intellectum superans, super-Deitatis, superessentialiter supra omnia superexistentis.* Qui modus loquendi mirabilis ac plus-quàm humanus ostendit, tum sublimitatem conceptuum viri istius de Deo, tum eminentiam infinitam ipsius Deitatis supra omnia creatâ mente conceptibilia. Quare idem Sanctus frequenter docet, nos ve-

31.

Deum pro
hac vita
perfectè
cognoscere
nequimus.

Verius de
Deo dicimus
rîus

quid non
sit, quam
quid sit.

rius de Deo dicere quid non sit, v.g. non lapis, non homo, non angelus &c. quam quid sit, v.g. sapiens, bonus &c. quia priora verissime de Deo negantur, posteriora autem concipiuntur à nobis sub quodam improprio involucro creaturarum perfectionum, quas omnes infinite transcendit ens istud eminentissimum. Unde Damasc. sup. ait: *Aptius est ex omnium rerum sublatione atque inficiatione orationem habere. Neque enim eorum, quae sunt, quidquam est. Quod quidem non ita accipiendum est, quasi non sit, sed quia super omnia quae sunt, ipse sit atque adeo supra ipsum esse.*

32.

Essentiam
Dei sub ra-
tionibus co-
munibus
concipimus.

Nihilominus Scriptura & Patres plura nobis de Deo tradiderunt, ex quibus aliquantulum ejus essentiam concipimus sub quibusdam rationibus communibus desumptis ex creaturis, seclusis imperfectionibus. Cum autem plures perfectiones, immo omnes, quae non involvunt imperfectionem, in Deo reperiantur juxta fidem & rationem; quaeritur, quidnam sit radix prima omnium illarum. Quod enim in unoquoque est primum, & radix ceterorum, dicitur esse ipsa essentia; cujus idcirco ordinariè dicitur non dari ratio, scilicet intrinseca prior, eò-quòd ipsa sit primum in ipsa re.

Essentia rei
est radix
ceterorum.

DUBIUM I.

An Deus sit essentialiter substantia, spiritualis, intellectualiter vivens?

33.

IN hoc dubio solum probandum, praedicata ista Deo competere; quod & Catholici Doctores ordinariè solum faciunt: illo enim supposito, nemini dubium esse potest, quin sint Deo essentialia: cum in quocumque sunt, ad eò sint prima, ut nil imaginabile sit, quod praesupponere possint, tamquam prius. Quare etiam in quibuscumque creaturis reperiuntur, velut essentialia illarum habentur. Ex quo confirmatur quod diximus: si enim sint essentialia istis creaturis; cur non Deo, cui æquè formaliter & intrinsecè insunt, ut mox probabitur? Itaque

34.

Deus est
substantia,
quia per-
fectissimus.

DICO I. Deus est substantia. Est de fide ex cap. *Firmiter, de summa Trinitate*. Conclusio patet, tum ex Scriptura, quae tradit Deum esse praeditum vitæ & ratione; quod non nisi in substantialem naturam quadrat. Tum ex infinita Dei perfectione, immutabilitate, & aeternitate, de quibus infra; accidentis autem imperfectione, mutabilitate, & corruptibilitate. Tum denique, quia Deus potest esse, & secundum fidem est causa effectiva aliarum substantiarum; ergo ipse est substantia, cum causatotalis aut primaria nequeat esse minoris perfectionis, quam effectus.

Et causa
totalis sub-
stantia.

35.

Est substantia
completa.

Unde etiam patet Deum esse substantiam completam: quia tamquam causa prima est principium substantiarum completarum, tam corporalium quam spiritualium. Deinde alias

Horincx Sum. Theol. Pars 1.

tamquam pars, sive integralis, sive physica, posset componere totum se perfectius; quod divinae perfectioni & simplicitati repugnat. Quare prorsus absurdus est error Davidis de Dinando, qui teste D. Thomâ *quest. 3. art. 8.* putavit Deum esse materiam primam omnibus formis onustam, adeoque substantiam imperfectissimam. Item illorum, qui dixerunt Deum esse formam omnium, sive animam mundi, ut præter alios plures Ethnicos Marcus Varro teste S. Aug. *lib. 7. de civit. c. 6.* Quam fabulam imitati ex parte hæretici Gnostici, deinde Priscillianista, dixerunt, animam hominis esse partem divinae substantiae: denique Petrus Abailardus, qui dixit Spiritum sanctum esse animam mundi, ut patet ex S. Bernardo *epist. 190.*

Prædictis non obstat, quòd Patres subinde dicant Deum esse ultra seu supra substantiam, ut loquitur frequenter Dionysius, & refertur etiam Boëtius. Per hoc enim non volunt, quòd Deus non sit ens per se, & independens à subiecto inhæsionis: sed partim quòd non substat accidentibus, uti substantia creata; à quo munere substandi accidentibus videtur substantia primò vocata: partim quòd ipsa ratio substantiae sit in Deo infinite perfectior omni ratione substantiae creatae; ob quem excessum rectè dixerunt Deum esse super substantiam, sive supersubstantialem.

36.
Quo sensu
Deus sit su-
pra sub-
stantiam.

Substantia
unde sic
dicta.

DICO II. Deus est substantia spiritualis.

Est certissimum de fide, & ut tale supponitur passim à Patribus, contra Anaxagoram, & alios quosdam antiquos Philosophos: nec non contra quosdam hæreticos, dictos Antropomorphitas, quasi humanam formam Deo tribuentes. Quem errorem etiam Tertulliano adscribit *Sming d. 2. n. 57.* & uni ex recentioribus Hæreticis Vorstio Becanus *1. p. c. 7. de Immensitate Dei.*

Conclusio patet ex *Ioan. 4. Deus spiritus est.*

Et ex aliis Scripturis, quae Deum asserunt immortalem, immensum, immutabilem, invisibilem; quae corpori convenire non possunt. Patet etiam ratione naturali: tum quia enti

primario non debet denegari perfectio simpliciter, qualis est spiritualitas, reperta in inferioribus. Tum quia Deus est causa efficiens entium spiritualium, ut definitur cap. *Firmiter, de Sum. Trinit.* ergo ipse est spiritualis, nè causa sit imperfectior suo effectu. Tum denique quia nulli corporeo repugnat non esse, prout repugnat Deo: nam omne corporeum est compositum, sive ex materia & forma, sive saltem ex partibus entitativis, quae se mutuo non includunt, neque realiter sibi identificantur, sed accidentariâ tantum unione copulantur: poterit ergo pars una absolute loquendo ab alia separari, & consequenter corporeum ex illis conflatum non existere. Accedit, quòd talis compositio repugnet infinitati & simplicitati Dei; de qua infra.

Perfectio
simpliciter
creatura
conveniens,
Deo denega-
ri nequit.

Nulli cor-
poreo repug-
nat non esse

Objicitur illud *Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Deinde, quòd Scriptura sæpè tribuat Deo oculos, aures, manus & similia corporea membra.

38.

C

Sed

Quomodo
Scriptura
tribuat Deo
oculos, ma-
nus &c.

Sed facile respondetur: Ad primum quidem, imaginem Dei non consistere in corpore hominis, sed in anima, ut alibi explicatur. Ad secundum, per oculos & cætera corporea membra metaphorice & accommodatè ad nostrum captum significari spirituales Dei perfectiones, per oculos scientiam, per manus potentiam &c. Sicut etiam intellectus nolter, etsi spiritualis, vocatur oculus mentis, & voluntas dicitur cor. Alioquin, si talia propriè essent intelligenda, non minùs Deus dicendus esset ignis, & multa similia; quæ potiùs eum mirabile monstrum facerent, quàm Deum.

39.
Deus est vi-
vens intel-
lectuale.

DICO III. Deus est vivens vitâ intellectuâli. Est etiam fide certissimum. Nam Scriptura frequentissimè inculcat Deum vivere, Deut. 5. 1. Reg. 17. Apocal. 5. & 10. & alibi. Cum autem spiritus sit, patet in illum non quadrare vitam vegetativam aut sensitivam (ut taceam imperfectiones in illa contentas) sed intellectualem solam. Quam quoquè specialiter Scriptura passim explicat, dum intellectum, sapientiam, scientiam, voluntatem &c. Deo adscribit. Ratio est: tum quia omnium etiam intellectualiter viventium est causa prima; ergo perfectione vitæ non caret, juxta illud Psal. 93. *Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?* &c. Tum quia nomine vitæ intellectualis in actu primo non aliud intelligitur, quàm substantia potens percipere objectum intelligendo & volendo, in actu autem secundo est ipsa intellectio & volitio. An autem detur conceptus vitæ, qui sit univocè communis omnibus viventibus, etiam creatis, etsi solum vegetativâ vitâ præditis, Philosophis disputandum relinquimus. Negat Poncius de Anima disp. 58. quest. 1. Affirmat Sichen Tract. 5. de generat. substant. q. 2. n. 28. Quos vide.

40.
Distinctio
inter vitam
intellectua-
lem divinâ
& creatâ.

Solum observanda est nobis distinctio inter vitam intellectualem creatam & divinam, quod tam angelus quàm homo exerceant actus vitæ intellectualis movendo se ad intelligendum & volendum per physicam efficientiam, quâ producunt in se actus, qui angelum vel animam informant tamquàm accidentia suum subjectum. At Deus movet se ad intelligendum & volendum, seu percipiendum objecta, absque ulla efficientia vel informatione actûs, sed per realem identificationem illius cum natura divina. Deinde creata viventia in operationibus vitæ dependent ab aliquo, saltem extrinseco: Deus autem vivit, seu intelligit, & vult independentè à quocumquè extrinseco movente aut coagente; ut latè deducit D. Thomas q. 18. art. 3. ubi art. 4. addit, quod omnia creata sint in Deo vita, conformiter ad illud 1. Joan. 1. *quod factum est, in ipso vita erat.* Sic enim legit vulgata editio. Etsi Chrysostomus claudat præcedentem periodum post verba, *quod factum est.* Sunt autem omnia in Deo vita, vel quatenus omnia, tamquàm cognita, sunt objectivè in divina intellectioe, quæ est vita Dei in actu secundo; vel quatenus quid-

Quomodo
omnia in
Deo sint
vita.

quid est perfectionis in essendo, aut operando in vita creata, id eminentiori modo est in vita divina.

DUBIUM II.

An existentia & singularitas sint de essentia Dei.

DICO I. Existentia est de essentia Dei. Ita D. Thomas. Scotus d. 2. q. 2. n. 4. & alibi, & alii communiter contra paucos, præsertim Scotistas, qui putant existentiam esse modum intrinsecum divinæ essentia.

41.

Existentia
est de essen-
tia Dei.

Probatur I. Ex cap. 3. Exodi; ubi Moysi quærenti nomen Dei, respondit Deus: *Ego sum, qui sum.* Hac dices filiis Israël: *Qui est, misit me ad vos.* Ubi Deus significat hoc nomen sibi esse maximè proprium; adeoque ipsum significare essentiam Dei. Idem clarè significant Patres, Hilarius l. 1. de Trinitate sub initium, ubi admiratur tam absolutam hujus nominis significationem, & subdit: *Non enim aliud magis proprium Deo, quàm esse intelligitur.* Athanasius epist. ad Orthodoxos, de synodis: *Cum audis (inquit) Ego sum qui sum, non aliud quidpiam, sed incomprehensibilem ejus QUI EST essentiam intellige.* Et oratione contra gentes: *Dei ratio est ipsum esse.* Et Damascenus l. 1. de fide cap. 12. Loquens de hoc nomine ait: *Nullum aque proprium videtur universum enim id quod est, tamquàm immensum quoddam & infinitum essentia pelagus, complexu suo continet.* Et Bernardus l. 5. de consideratione cap. 6. Si bonum, si magnum, vel quidquid tale de eo dixeris, in hoc verbo instauratur, *QUOD EST.* Undè S. Bonav. serm. X. in haxam: *esse Dei primum est, quod venit in mentem, & quidquid de Deo dicitur, reducitur ad esse, hoc est propriè proprium nomen Dei.*

Probatur II. quia, ut tradunt Patres & passim Theologi, prima ratio distinctiva Dei à creatura est, quod sit ens per essentiam; non solum quatenus rationem entis in essentia includit, hoc enim etiam competit creaturæ: sed quatenus ex intrinseca sua ratione vendicat sibi realiter existere; creatura autem non, quæ proinde per causam extrinsecam debet poni in esse actuali.

Prima ra-
tio distinc-
tiva Dei à
creatura est
esse per es-
sentiam.

Probatur deniquè: quia cum natura divina habeat à se existere, non est ratio, cur minùs sit prædicatum essentiale ipsius, quàm quodcumquè aliud: nec potest assignari aliquid, quod existentia Dei præsupponat, à quo tamquàm proprietas pullulet. Quod confirmatur: quia id quod præsupponeretur, non existeret formaliter; quod autem non existit, non potest principiari existentiam. Si dicas, essentiam, ut præsupponeretur existentia, fundamentaliter existere, sicquè existentiam formalem ab ea pullulare. Contra: quia non est ratio, cur illamèt existentia fundamentalis non dicatur existentia formalis, utpote sufficiens ipsi essentia ad præstandum, quidquid posset cum alia existentia superaddita: nam adhuc opponeretur nihilo, & entibus merè possibili-

42.

Existentia
Dei ex alio
pullulare
nequit.

Cur non ab
essentia ne
fundamen-
taliter ex-
istente.

bilibus aut non necessariò existentibus, esset-
què radix ex qua profluunt attributa cæteræ-
què perfectiones (utî profluere ipsa existentia
juxta oppositum conclusionis) & consequenter
suppositis cæteris perfectionibus, esset princi-
pium agendi ad extra.

43. Dices I. Si existentia est de essentiali con-
ceptu Deitatis, erit etiam de essentiali concep-
tu perfectionum attributalium, & propieta-
tum personalium. Respondeo non videri mag-
num inconueniens, etsi totum admitteretur.
Deinde posset negari sequela, & assignari dis-
paritas, quòd attributa habeant rationem à
priori, scilicet Deitatem, per quam possint re-
duci ad esse, qualem non habet Deitas.

Nota in hoc argumento supponi, quòd at-
tributa & perfectiones personales habeant suas
proportionatas existentias. Quod est probabi-
lius, & docet Suarez, colligiturquè ex Scoto
variis locis. Ratio est, quòd existentia sit
prædicatum transcendens cum ente actuali,
immo nil sit aliud, quàm ipsa actualitas entis
vel formalitatis; adeoque videtur impossibile
aliquam realitatem aut formalitatem, saltem
adæquatè distinctam, multiplicari, quin mul-
tiplicetur existentia. Dico, saltem adæquatè dis-
tinctam: quia sicut modus intrinsecus non ha-
bet realitatem aut formalitatem adæquatè dis-
tinctam, sed involuitur in modificato perfectè
concepto, sic ejus existentia non videtur alia
ab existentia modificati, sed ipsa existentia
modificati adæquatè concepta. Vide Smising
Tract. I. disp. 2. n. 35. & seqq.

Dices II. Si essentia Dei includeret exis-
tentiam, non foret primò diversa ab essentia
creata, nec Deus foret ens simpliciter simplex:
sed consequens est absurdum; ergo &c. Resp.
Neg. Min. verissimum enim est essentiam
divinam, prout à nobis est conceptibilis, non
esse primò diversam ab essentia creata, sed
convenire cum illa in communi ratione entis
& aliorum transcendentium. Similiter etsi sit
simplex, id est, excludens compositionem,
non est tamen simpliciter simplex. Nec hoc
arguit imperfectionem in Deo, sed potius per-
fectionem; quia conceptus simpliciter sim-
plex, seu irresolubilis in alios conceptus, est
valde imperfectus, ut patet in conceptu entis.

Dico II. Deus est essentialiter substan-
tia singularis, sive singularitas est de essentia
Dei. Est communis, D. Thom. q. 3. art. 3. Scoti
d. 4. q. 2. n. 3. dicentis: Deitas est de se hac.
Nec repugnat d. 8. q. 3. num. 29. sed saltem
quæres, dicens, quòd quasi per prius intelligatur
aliquo modo infinitas esse modus entitatis per es-
sentiam, quàm ipsum intelligatur esse hoc. Non
enim vult ibi Scotus, quòd sicut infinitas non
est de essentia Dei, sic nequè esse hoc, quod
dicit intelligi posterius (etsi hoc putaverit Ly-
chetus in prædictum locum §. si dicatur) sed so-
lùm vult secundum nostrum imperfectum con-
cipiendi modum prius concipi Deum sub infi-
nitate quàm singularitate. Alioquin ens per es-
sentiam esse de se hoc, ibidem clarissimè dicit.

Herincx Sum. Theol. Pars I.

Ratio conclusionis est: quia rem aliquam
esse essentialiter singularem nil est aliud, quàm
essentiam ipsius esse seipsa, seu de se & abs-
què ulla formalitate ei superaddita indivi-
duam seu immultiplicabilem numero: id au-
tem competit Deitati. Aliud est de essentiis
creaturarum, quæ cum sint multiplicabiles
numero, possintquè plures similes reperiri in
pluribus singularibus, v.g. plures naturæ hu-
manæ in Joanne, Petro &c. patet illas forma-
liter de se non esse individuas, sed fieri tales
per formalitatem sibi condistinctam, scilicet
hæceitatem, quæ tamen intrinsecè includitur
in conceptu singularium v.g. Joannis, Petri &c.
At naturæ divinæ non advenit distincta for-
malitas, quæ faciat illam esse hanc; sed ipsa
de se est hæc. Undè singularitas non est dis-
tinctum aliquod prædicatum essentialè à cæ-
teris prædicatis positivis, scilicet substantia
intellectuali essentialiter existente seu à se;
sed est illa ipsa prædicata, quatenus seipsis sunt
individua seu immultiplicabilia numero: ip-
sa autem immultiplicabilitas est quædam ne-
gatio consequens.

Dices, potest concipi Deus tamquàm dis-
tinctus à quolibet alio, absque eo, quòd con-
sideretur tamquàm immultiplicabilis numero,
v.g. si concipiatur tamquàm ens à se existens:
ergo singularitas non est de ipsius essentia.
Resp. dist. Ant. absque eo, quòd considere-
tur sub explicito conceptu immultiplicabili-
tatis seu singularitatis, transeat antecedens; abs-
que eo, quòd consideretur à parte rei forma-
liter, nego antecedens. Nam dum concipitur
ens à se, concipitur individuum aliquod ens,
atque ipsa formalitas singularitatis, seu à qua
Deus habet esse singularis, est non sub ex-
presso conceptu immultiplicabilitatis. Sicut
dum concipio Petrum, concipio individuum
hominem, etsi non sub expresso conceptu im-
multiplicabilitatis in plures. Deinde respon-
deri posset, in conceptu entis à se, non haberi
sufficientem conceptum de Deo, tamquàm
distincto à quolibet alio, nisi quatenus inclu-
ditur in illo simul conceptus singularitatis: Sinè illa non
hoc enim præciso, non posset sufficienter distin-
gui ab alio Deo. Quarè nisi de essentia Dei
esset singularitas, nulla esset implicantia con-
cipere aliam essentiam similem. Nec potest
repugnantia plurium entium, quæ sunt à se vel
infinita considerari, nisi consideretur essentia
cujusvis entis à se & infiniti esse immultipli-
cabilis numero.

Petes, quodnam ex prædictis prædicatis sit
maximè proprium divinæ essentiæ? Resp. ex-
istere essentialiter, sive esse ens per essentiam. Ita
Smising tract. I. d. 2. num. 66. & alii. Et viden-
tur consentire, qui essentiam Dei in aseitate
constituunt, ut patet apud Derkennis d. 1. c. 2.

de essentia Dei §. 4. Nam nomine aseitatis (quæ
alioquin per negationem explicatur, scilicet
per non ab alio esse) intelligunt radicem pri-
mam positivam, quàm consequitur negatio
hæc, non esse ab alio; quæ est ipsa existentia
essentia-

Quid sit
rem esse es-
sentialiter
singularem

Cur talis
sit potius
essentia di-
vina, quàm
creata.

Singulari-
tas non est
distincta à
cæteris præ-
dicatis po-
sitivis.

In conceptu
entis à se
involuitur
singulari-
tas.

Sinè illa non
distingue-
retur ab al-
io Deo.

46. Existentiæ
essentialis
est Deo ma-
ximè pro-
pria.

Quid no-
mine ase-
itatis intel-
ligatur.

essentialis. Responso colligitur ex auctoritatibus relatis, efferentibus esse Dei, tamquam polagus omnium perfectionum, quæ in eo fundantur, & (ut Bernardus citatus *Concl. 1.* loquitur) *instaurantur in hoc verbo, QUOD EST.* Ratio est: quia cætera prædicata non ita distinguunt Deum à rebus creatis: inter quas etiam reperiuntur substantiæ spirituales, intellectuales, & intrinsecè singulares, v.g. individua angelica: ergo essentialis existentia est, quæ primò distinguit, adeoque ultimè & maximè propriè constituit essentiam divinam. Cumque prædicta prædicata sufficiant, nil aliud dicendum est spectare ad divinam essentiam.

47.
Essentialiter existens nequit ab alio causari.

Implicat non existere

Si ens à se non existeret, foret impossibile.

Ex essentiali existentia sequitur æternitas, aliæque perfectiones.

Imperfectiones creaturæ unde proveniunt

Existencia Dei non convenit intrinsecè creaturæ.

48.

Cum primum Dei constitutum non sit infinitas.

Hinc sequitur, ex essentiali Existencia profluere alias Dei perfectiones. Ens siquidem essentialiter existens nequit causari ab alio: quid enim tale est, non habet esse vi suæ essentiae, sed vi productionis. Quare omne causabile est ens in potentia, seu potentiale: cum tamen Deus excludat omnem potentialitatem objectivam, sive ad esse & non esse. Est etiam ens necesse esse: implicat enim non existere, quod essentialiter actu existit; eo ipso enim quo non existeret, clarum foret, existere non esse de ejus essentia. Item implicat ens à se non existere: si enim posset aliquando non existere, supposito quod non existeret, sequeretur ipsum esse impossibile: nam id quod non est, non potest transire ad esse, nisi per aliud, adeoque non esset à se, contra suppositum. Ex necessitate essendi similiter sequitur, quod numquam possit non esse, adeoque quod sit æternum & immortale absolutâ necessitate. Idem est de aliis perfectionibus. Quæ dilucidâ brevitate complexus est *D. Bonav. cap. 5. Itinerarii mentis in Deum.*

E contra, quia creaturæ non sunt ens per essentiam, sed per participationem, seu quia participant, seu habent esse ab alio receptum, fit, quod sint ens dependens, contingens, potentiale, corruptibile &c.

Ex quibus ulterius sequitur existentiam Dei non convenire in aliqua intrinseca ratione communi cum existentia creata, magis quam rationalitas & irrationalitas & cætera ultimò constitutiva; adeoque solum convenire in aliqua ratione denominativa vel negatione, uti differentiae simplices.

Dices, principale constitutivum essentiae divinæ potius est infinitas seu illimitatio in omni genere entis; nam ex hac videntur cæteræ perfectiones profluere: ideo enim Deus est ens à se seu per essentiam, quia est sic infinitus, adeoque omnem perfectionem necessariò complectitur. Confirmatur: quia potest concipi ens à se & per essentiam, quin concipiatur infinitas; ut patet exemplo *Aristotelis*, qui statuit materiam primam ens à se, etsi suo omniumque iudicio substantiam imperfectissimam. Resp. Neg. Ass. ejusque probationem, in qua petitur principium, satis ex dictis refutatum: cum enim ratio entis per essentiam sit ipsa essentia Dei, non potest ex illimitatione pro-

fluere, sed potius è converso. Nam quia nulla essentia potest excogitari perfectior, quam quæ essentialiter existit, seu quia nulla potest concipi existentia perfectior, quam essentialis; sequitur ipsam esse infinitam, adeoque ex ea profluere cæteras perfectiones infinitas, ac infinitæ essentiae congruas. Ad Confirmationem Resp. Neg. Ass. loquendo de conceptu fundato. Conceptus autem *Aristotelis* Ethnici hac in parte fuit stupidus & stultus: quomodo enim potest esse substantia imperfectissima, quæ à nemine dependet, quæ necessariò est æterna, quæ necessariò est immortalis, sic ut nè divinæ quidem potentiae subjaceat? Sanè hæc sunt perfectiones summæ, ut vel obiter consideranti patet.

Posset ulterius objectio fieri pro sententia aliorum, qui essentiam propriam Dei statuunt in vita Dei spectata in actu secundo, seu in ipsa intellectione. Sed clarè refutatur ex infra dicendis *Diff. 6. q. 1. Concl. 3.* de intellectu & Scientia Dei: intellectio enim consequitur ipsum intellectum in actu primo spectatum, & hic consequitur essentiam Dei: quomodo ergo potest intellectio ipsa esse Dei propria essentia, seu primum, quod est in Deo?

Error Aristotelis ponentis materiam primam ens à se.

Essentia Dei in ipsa intellectione non consistit.

DUBIUM III.

An singularitas naturæ divinæ, seu quod non possint dari plures Dii; sit non solum certum ex fide, sed etiam evidens ex ratione?

DICO I. Non posse dari nisi unum & singularem Deum, est fide certissimum. Patet ex Symbolo Nicæno & Athanasii. Item ex Scriptura, *Deut. 4. Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eum. Et c. 32. Videte, quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. Marci 12. 1. Cor. 8. & aliis locis.*

DICO II. Non posse dari nisi unum Deum, est evidens ex ratione naturali. Ita communiter Doctores, cum *Alensi, D. Thom. D. Bonav. dist. 2. art. 1. q. 1. Scoti d. 2. q. 3.* contra *Guil. Varronem* (qui fuit Magister *Scoti*), *Occam, Majorem, Aliacensem, Casalium* & quosdam alios existimantes solum probabili ratione posse suaderi immultiplicabilitatem divinæ naturæ in plura individua.

Septem assignat rationes *Scotus* supra, quas adducit & elucidat *Smising tract. 3. d. 1. n. 15. & seqq.* Paucæ nobis sufficiant.

Prima est: quia si possent multiplicari entia necessaria & à se, possent multiplicari in infinitum, adeoque de facto sic essent multiplicata: cum in ente necessario idem sit posse & esse. Prior sequela probatur: quia ex nullo capite restringerentur ad certum numerum. Non quidem à se: natura enim de se multiplicabilis est indifferens ad quemlibet numerum individuum; prout idcirco contingit in naturis seu speciebus creatis. Non ab alio, quia

49. Non posse dari nisi unum Deum est de fide.

50. Constat evidenti ratione.

Rationes assignantur.

Si darentur duo entia à se, darentur infinita.

quia ens necessarium & à se nulli subest potentiae productivæ, quæ ipsum determinet ad certum numerum individuorum; sicut natura multiplicabilis in creatis ad certum numerum determinatur à potentia & voluntate Dei nolentis plura producere. Hoc argumentum attingit Prudentius in *Mamartigeneja*, deridens pluralitatem Deorum hoc carmine:

Sunt duo? sunt. Igitur cur non sunt multa Deorum

Millia? cur numero Deitas contenta gemello est?

An non in populos diversa examina Divum Fundere erat melius, mundumquæ implere pacem

Semideis passim nullo discrimine monstris?

51. Secunda ratio sumitur ex infinitate Dei: si enim essent plura entia infinite perfecta, sequeretur neutrum esse infinitum: nam unum non containeret formaliter vel eminenter perfectiones alterius, sicut unum non posset in altero formaliter vel eminenter contineri. Ex quo ulterius sequitur, complexum ex utroque fore perfectius extensive & æstimabilius, quam singula seorsim. Item sequitur, posse huic Deo alios similes adæquari; cum tamen Dei nomine concipiatur id, cui nil potest adæquari, ut Tertullianus loquitur.

Aliter & clarè ex eodem capite probatur: quia ratione infinitatis debet Deus sibi & omnibus creaturis esse sufficientissimus: malè igitur plures finguntur, cum etiam ipsa natura fugiat superfluum. Quare de altero Deorum, immo de singulis seorsim dici poterit, quod sit frustra: quid autem turpius, quam vero Deo posse objici: Non es nobis necessarius? Hoc medio utitur Edmundus Cantuariensis in *Speculo Ecclesiæ* c. 28. tom. 13. *Biblioth. Patrum*: Si (inquit) duo Dii essent, ex hoc sequeretur necessariò, quod ambo Dii essent superflui, & diminuti simul & semel: nam primus foret superfluum, quia secundus sufficeret; aliter enim non esset Deus: per eandem rationem esset secundus superfluum, cum primus esset solus sufficiens.

52. Tertia ratio sumitur ex infinita potentia divinæ voluntatis, quæ postulat, ut impleatur quidquid absolute ipsa ordinat; si autem plures essent Dii, deberent singuli esse præditi ejusmodi potenti voluntate, quod fieri nequit: nam posset unus velle mundum hoc tempore conservare, alter æquè efficaciter velle destruere (cum utriusque voluntas foret liberrima, & ab invicem independens) adeoque vel utriusque voluntas deberet impleri, & hoc implicat; vel alterutrius voluntas impleri non posset, & ista non esset infinite potens. Quare infinita plurium voluntatum potentia seipsam destruit. Hoc ferè medio usi sunt varii Patres contra antiquos Hæreticos statuentes duo principia, bonum & malum.

Coincidit etiam ferè probatio desumpta ex optimo regimine Monarchiæ: quam eleganter tractarunt Iustinus, Cyprianus, Damascenus, D. Thomas: immo ipse Aristoteles 12. *Metaph.* Herincx Sum. Theol. Pars I.

in fine dicens: *Entia nolunt malè disponi, nec est bonum pluralitas principatum, unus ergo princeps*. Si enim esset plurium principatus non subordinatus, uniformitas gubernationis, quam conspiciamus, non necessariò subsisteret, sicut non necessariò plures in eandem individuiam formam (utpote non necessariam) conspirarent. Undè consequenter quidam Gentiles plurium Deorum assertores Deos sibi invicem adversos, & inter se pugnautes fabulati sunt, & alios Deos aliorum potentiae subjectos finxerunt; quos meritò deridet Cicero in *libris de natura Deorum*.

Accedit nullum esse indicium multitudinis Deorum, sive ex ratione, sive ex auctoritate. Immo cum singuli Dii deberent esse infiniti, immensi, æterni &c. abest quoque ordinarium signum distinctionis realis: neque enim unus poterit separari ab altero realiter, tempore vel loco, unus non emanabit ab altero, unus nil facere poterit aut faciet, quin idem possit & faciat alter &c. Quanta est igitur temeritas sine ratione, immo contra apertam rationem, & communem prudentum consensum, plures Deos effingere?

Nec obstat I. mysterium SS. Trinitatis: nam cum pluralitate personarum stat unitas Deitatis, seu naturæ divinæ omniumquæ perfectionum absolutarum, ut fides docet: ex qua sola, sicut innotescit SS. Trinitatis mysterium, sic cum unitate Dei concordari debet. Quo non obstante potest unitas Dei esse aliunde ex lumine rationis evidens. Sicut ex eodem evidens est, Deum esse immutabilem, & esse liberum: modus tamen, quo ista concordari debeant, non est evidens.

Non obstat II. Quod vita Dei debeat esse beatissima; qualis non erit, si sit expers societatis, seu careat socio, quem diligat velut alterum se; cum nulla boni sine socio jucunda possessio. Nam id fallit in Deo, qui sibi est omnia: præter quem cum nemo alius in se solo omnia habeat, neque sibi sufficiat; socialis amicitia est aliis utilis & appetenda. Deinde multiplicitas personarum omnem amicitiae dulcedinem modo quodam diviniore & eminentiori in se colligit.

Non obstat denique, quod non videatur verosimile, posse evidenter demonstrari, quod Nationes florentissimæ, tamque multi sapientes tot sæculis ignorarunt. Nam præcipui Philosophi unitatem Dei agnoverunt; plures alii fortasse reliquis insipientibus exterius consenserunt, veriti, nè ipsis accideret, quod Socrati multorum Deorum irrisori. Et quamquam plures etiam Philosophi circa hoc punctum, Deo permittente, errassent interius, non adeò mirum foret consideranti plures alios crassissimos errores contra lumen naturæ in iisdem lumine cælesti destitutis, & per peccata excæcatis. Ex quo defectu, etiam post gentilitatis tenebras lumine christianæ fidei fugatas, tam foedè hallucinati sunt aliqui hæretici, ut duo principia æterna invicem adversantia effin-

rint, prout post *Cerdonem & Marcionem* (quem *Epiphanius* asseruisse dicit tria principia : sed *Eusebius* illorum auctorem scribit *Synerum* quemdam) fecerunt *Manichæi* (quibus ante conversionem adhæserat ipse *Augustinus* ingeniorum *Phoenix*) & ante omnes *Gnostici*, qui dicuntur *bonum Deum & malum Deum in suis habere dogmatibus*, ut ait *S. Augustinus* *hæresi* 6. quibus in hac parte quidem sapientior *Gentilitas* non posuit supremum Deum malum ; sed aliunde insipientior, quod incredibili infantiâ tria millia Deorum & trecentos Joves coluerit, teste *Celso* *l. 22. lect. antiquar. c. 3.* Quamquàm *Smising* supra *n. 25.* dubitet, quo sensu gentilitas plures istos Deos coluerit. Minus autem miranda cæcitas in fæce plebis ; quam constat etiam coluisse bestias, & opera manuum hominum : de quibus certè nulla poterat esse Numinis apparentia. Quam insi-

pientiam specialiter & eleganter arguit Scriptura *Sap. 13.*

Radix porro polytheismi, partim est naturæ humanæ sensibilibus immerse depravatio & stoliditas : partim fallacia Dæmonum, qui præstigiis suis semper conati sunt homines à cultu veri Dei avertere, sibi quæ divinos honores procurare : partim principum impietas, vulgus continere studentium metu & religione Deorum, sive pro libitu, sive prout imperio suo utilius apprehendebant : partim avaritia vel ambitio præconum & sacerdotum vulgus novitatis amans in cultum plurium Deorum pertrahentium : partim ipsorum hominum superbia, divinos honores sibi suisquæ affectantium, undè paulatim pro Diis haberi cœperunt, quos constat fuisse homines. Quibus accedebat permissio Dei homines excæcantis in justam pessimæ vitæ punitiorem.

55.
Radix polytheismi.

DISPUTATIO II.

De Perfectionibus sive Attributis Divinis in Communi.

QUÆSTIO I.

Quid sit attributum & Modus intrinsecus, & quotuplex in Deo?

1.
Quid nomine attributi intelligatur.

PERFECTIONES absolutæ divinam essentiam consequentes, & ab ea instar proprietatum pullulantes (quas divina nomina appellavit *Dionysius*, qui & librum *De Divinis Nominibus* scripsit) solent à Theologis dici attributa. Quamquàm nomen attributi generatim sumptum complectatur quidquid Deo attribui potest. Quo sensu etiam perfectiones essentialiales dici possent attributa ; quod tamen non est usitatum. Prout nec solent tres personalitates, sive quælibet perfectiones relativæ in Deo dici divina attributa : sed solæ perfectiones absolutæ, adeoque communes tribus personis. Denique respectus ad extra, sive ad aliquid extra Deum, scilicet ad creaturas (qualem important prædicata Creatoris, Domini, Patris, actualis ubiquitatis &c.) non solent dici attributa : eò-quod non sint proprietates divinæ essentiæ, utpote ei non necessariò competentes, sed contingenter ; cum ante creaturas conditas Deus non esset Creator, Dominus &c. scilicet in actu secundo. Deinde prædicata ista desumuntur ab aliquo extrinseco, v.g. dicitur creator à creatione intrinseca creatis &c ; aut si à respectu intrinseco ipsi Deo, is non alius esse potest quàm rationis. Quapropter etiam scientia Dei quatenus terminatur ad creaturas actuales videtur propriè non esse attributum : utpote contingenter Deo competens. Secus est, de scientia possibilium : est enim illa non tantum necessaria, sed etiam tendentia ad illas, & denominatio consequens, omnino intrinseca.

Qua scientia Dei sit propriè attributum.

2. Attributum sic sumptum dividitur in po-

sitivum & negativum : vel in attributa, quorum ratio est communis creatis, & in illa, quorum ratio nullatenus competit creatis. Priora sunt unitas, veritas, bonitas (quæ dicuntur transcendentia, quia transcendunt cum omni ente) intellectus, voluntas, intellectio seu scientia (ad quam spectant virtutes intellectuales in actu secundo spectatæ, sapientia, prudentia, consilia divina) volitio (ad quam spectant moralis bonitas & sanctitas, seu complexio perfectissima virtutum, scilicet fidelitatis, misericordiæ, justitiæ & aliarum, quæ non involvunt imperfectionem ; indeque volitio sanctissima Dei est prima regula omnis nostræ perfectionis & operationis) cujus pars potissima est providentia : denique omnipotentia, seu potentia Dei activa.

Attributa Dei, alia positiva.

Posterioris generis sunt, independentia, seu non esse creatum vel causatum, necessitas essendi, infinitas, simplicitas sive ratio actûs puri, immutabilitas, æternitas seu immortalitas, immensitas, invisibilitas. Quæ quidem nullâ ratione competere creaturæ, patet. Et quia suo modo communia sunt reliquis perfectionibus attributalibus, immo eas contrahunt quodammodo ad Deum, quæ alioquin videbantur creaturis communes, idcirco à nonnullis vocantur attributa transcendentia. Dei namque unitas, veritas, intellectus, sapientia &c. est infinita, immensa, æterna, invisibilis, incomprehensibilis &c. Quod notandum est, nè quandoquæ in significatione nominis attributi transcendentis error accadat.

Alia negativa.

Cur hæc vocentur transcendentia.

Paulò aliter *Doctor Subtilis* ejusquæ discipuli loqui solent : nam posterioris generis attributa (quæ *Poncius* *disp. 3. n. 1.* vocat negativa, sive quia per negationem explicantur, sive quia ipsi essentiæ solam negationem superaddunt, ut idem putat) *Scotus* cum suis vocat modos

3.
Modus loquendi Scotistarum in hac materia.

Quid modus intrinsecus.
dos intrinsecos. Describitur autem modus intrinsecus ex iis, quæ habet *Doctor d.8. q.3. n. 26.* qui non variat rationem formalem ejus, cujus est modus; id est, qui non addit essentiæ seu quidditati, cujus est modus, novam formalitatem, sive rationem, quæ essentiam faciat formaliter aliam, sed solum adæquatorem. Unde consistit in hoc, quod quidditas sive essentia sine modo sit quidem conceptibilis, sed inadæquatè & imperfectè, cum modo autem seu sub modo concipiatur perfectè & adæquatè. Ex quo colligitur modum intrinsecum aliquantulum spectare ad quidditatem rei, quatenus scilicet involvitur in conceptu illius perfectò & adæquato; aliquantulum etiam esse extra essentiam, & à priori demonstrabilem, quatenus essentiam in confuso & inadæquato conceptu non ingreditur.

Qualiter spectet ad quidditatem rei.
Quid attributum propriè juxta Scotist.
Prioris verò generis perfectiones *Scotista* appellant propriè & strictè attributa. Unde attributum describunt esse proprietatem absolutam divinæ essentiæ, à qua formaliter adæquatè distinguitur, seu cujus conceptum essentialem nullatenus ingreditur. Sive (ut *Smising tract. 2. d. 1. q. 1.*) perfectio simpliciter per modum qualitatis afficiens divinam essentiam in ratione adæquata essentiæ substantialis constitutam. Vide plura de his apud *Smising* supra. Pauca hæc notasse sufficiat, nè æquivocatione vocum veritas rerum theologicarum deinceps tractandarum obnubiletur: parum enim est de vocabulis, dum sensus est in tuto.

Attributa divina non sunt numero infinita.
Solum restat difficultas, an attributa seu Perfectiones divinæ sint numero infinitæ. Affirmant nonnulli, quos suppresso nomine refert *Vasquez d.25. n.1.* iisdem favet *Occam & Ferrariensis* apud *Smising* sup. n.9. Sed negandum est cum *Smising* sup. *Suar. Vasq.* & aliis Theologis: quia neque ex auctoritate, neque ex ratione multitudo infinita divinarum perfectionum colligi potest. Nec est, cur Scriptura istud mysterium, uti alia mysteria & attributa, non revelasset. Infinitas quoque, quæ ex revelatione & lumine naturali manifestatur, sufficientissimè explicatur per infinitatem, tam essentiæ, quam aliarum perfectionum, etsi numero finitarum: nam adhuc omnes gradus perfectionis possibilis in Deo continentur. Unica namque perfectio v.g. vitæ divinæ, complectitur eminentissimè, quidquid perfectionis est in vita omnium creaturarum viventium, sive actualium, sive possibilium, sive viventium vitâ intellectuali, sive sensitivâ, sive vegetativâ: Unicus intellectus Dei perfectiones omnium intellectuum, phantasiarum, sensuum externorum: Unica scientia Dei perfectiones omnium intellectuum, imaginationum, sensationum, etiam possibilium. Et sic de cæteris. Denique fingi nequit, quænam essent illa attributa, quamvè perfectionem importarent: immo nè quidem unum potest assignari præter ordinaria; quantum minus infinita?

4. Notandum nihilominus perfectiones divinas esse numero infinitas, si consideretur ea-

rum multiplicatio penes multiplicem tendentiam ad varia objecta. Quod alii explicando dicunt, attributa partialia esse numero infinita. Sic enim sunt in divino intellectu infinitæ ideæ formales, uti sunt infinita possibilia, quorum singula suam habent ideam: infinitas similiter complacentias habet divina voluntas: ad infinita potest tendere divina potentia: quæ tamen omnia comprehenduntur unico attributo divinæ scientiæ, volitionis, omnipotentiae. Sic intelligendus videtur *Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 6.* dicens: *Ipse unus existens millenas emittit divinitatis suæ operationes.* Et fortè etiam intelligi possent Auctores oppositæ sententiæ. *Bernardus* autem l.5. de consideratione c.7. dicens, *Multa dicuntur esse in Deo, & quidem sanè catholicèque, sed multa unum: alioquin, si diversa putemus, non quaternitatem haberis, sed centenitatem;* sic est intelligendus: si putentur diversa realiter, quæ tamquam multa dicuntur esse in Deo, v.g. intellectus, sapientia, bonitas, voluntas, &c. non solum erit in Deo Trinitas personarum vel Deorum, aut quaternitas, sed centenitas, id est, longè major numerus; immo centenarius major, si numerentur attributa partialia secundum diversas tendentias seu terminationes.

ta spectat à tendentiâ ad objecta.

In eo sensu intelligendū sunt Patres

Q U Æ S T I O II.

An essentia divina distinguatur realiter ab attributis & personalitatibus, vel attributa ab invicem?

*D*ivinam naturam realiter distinguere ab intellectu aut scientia, cæterisvè attributis, docuit quidam *Gualterus* (ut communiter refertur) idque ex frivolo planè fundamento, vix digno relatu. Qui error à nonnullis etiam tribuitur *Gilberto Porretano* Episcopo Pictaviensi: sed falsò; ut rectè ostendit *Smising disp. 1. n. 15.* Potius enim ille asseruit inter essentiam & attributa realem identitatem. Error itaque *Gilberti* in eo consistit, quod Deitatem & attributa docuerit realiter distinguere à tribus personalitatibus seu perfectionibus relativis: ut clarè patet ex actis *Concilii Rhemensis*, contra *Gilbertum* coacti (in quo errorem suum ore proprio retractavit, teste *D. Bonav. d.33. art. 1. q. 1. in corp.*) & *Bernardo* contra ipsum disputante, præsertim *serm.80. in Cantica*, & antiquis Scholasticis *Alensi, D. Thom. D. Bonav. Henrico de Gandavo* & aliis, qui non ita diu post tempora *Gilberti* versati sunt in Academia Parisiensi, ubi sententia illius fuit discussa: ut meritò dicat *Suar. l.4. de Trinit. c.2. n.1.* se non dubitare, quin realem posuerit distinctionem. Quidquid immeritò ex levi conjectura post tot sæcula contradicat *Vasquez d.120. c.1. n.6.* realem. putans *Gilbertum* solum posuisse distinctionem ex natura rei, ut condemnationi *Gilberti* facilius involveret opinionem *Scoti* statuentis distinctionem formalem. Vide *Smising. n.13. & 14.*

5.

Error de distinctione reali naturæ ab attributis.

Error Gilberti in hac materia.

Gilbertus posuit distinctionem realem.

Non formalem ex natura rei.

Verum uterque error repugnat simplicitati divinæ,

Vterque er-
ror repug-
nat simpli-
citati Dei.

Insuper re-
pugnat Cō-
ciliis.

Et Patri-
bus.

7.
Rationes
Gilberti.

divinæ ; quæ definitur cap. *Firmiter, de Summa Trinit.* Repugnat etiam communi axiomati desumpto ex *Toletano XI. Florentino & Anselmo: Omnia in divinis sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.* Repugnat præterea cap. *Damnatus, de Sum. Trinit.* ubi damnatur quaternitas ; qualis esset, si præter tres personalitates daretur realiter distincta natura ; & adhuc amplius, si ipsa attributa insuper realiter distinguerentur. Insuper repugnat *Concilio Florentino ss. 25. in confessione fidei*, ubi dicitur: *Nè identitatem unitatemque essentia dividamus, atque ut essentiam ab hypostasis, non re differentem, sed ratione tantum & actu intelligendi asseveremus.* Et *Concilio Rhemensis sub Eugenio III.* in quo unicus hic articulus contra Gilbertum definitus est (teste *Ottone Frisingensi*) nè aliqua ratio inter naturam & personam divideret (intellige realiter) nevé Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantum, sed etiam nominativi; hoc est, nè solum dicatur, *Pater Deitate est Deus, sed etiam ipsa Deitas.* Ex quo à fortiori redarguitur etiam error *Gualteri*, cum constet non minorem identitatem debere admitti inter naturam & attributa, quam inter naturam & personalitates. Denique repugnat Patribus passim. Nobis sufficiant verba *Damasce. l. 1. de fide cap. 11. Vnum* (inquit) *idemque sunt Pater, Filius & Spiritus sanctus, nisi quod Pater non est genitus, Filius est genitus, Spiritus sanctus processit: quod autem in ea (essentia) distinctum est, cogitatione solâ distinguitur.*

Fundamenta Gilberti sunt eadem, quæ ex ratione opponi possent contra mysterium SS. Trinitatis, videlicet, *qua sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* De quo in *Tract. de Trinitate.* Præterea (teste *Ottone*) objiciebat, quod ex identitate reali naturæ & personalitatum sequi videatur, quod sicut persona est incarnata, passa, mortua, sic etiam Deitas ipsa seu essentia. Sed hoc non difficulter solvitur admittens distinctionem formalem, quæ facit, ut de realiter iisdem verificentur contradictoria. Similiter haud difficulter explicantur testimonia Patrum *Hilarii & Theodreti*, subinde dicentium, personam & naturam non esse idem; intellige formaliter. Denique *Concilium Toletanum VI.* asserens solum filium suscepisse humanitatem in singularitate personæ, non in unitate divinæ naturæ, satis explicatur per distinctionem formalem: quamquam finè ea vix appareat solida explicatio.

Q U Æ S T I O III.

An essentia divina, ejusque perfectiones seu attributa distinguantur solo nomine, an ratione ratiocinatâ, an denique formaliter ex natura rei?

8.
Essentia &
attributa

DICO I. Essentia divina ejusque attributa non distinguuntur solo nomine, sed saltem ratione ratiocinatâ. Ita communiter

Doctores contra *Guiliel. Occam Principem Nominalium & reliquos Nominales*, admittentes solam nominum varietatem: quamquam fortasse in re non dissentiant à vulgata opinione statuentium distinctionem rationis ratiocinatæ. Fundamentum enim generale illorum est (ut notat *Smising n. 18.*) quod nulla detur in re distinctio rationis, sed solum realis: eod quod rationis distinctio desumi deberet ab extrinseco, scilicet ab actu intellectus seu rationis; hæc verò distinctio non fit, nisi inter ipsos actus intellectus, & non in re; quæ, sicut per extrinsecum non constituitur ens, sic nec distinguitur per extrinsecum ab alio.

Verum distinctio rationis non est à viris doctis inducta, quasi verè rei intrinseca, & propria passio entis, sed quasi denominatio extrinseca, resultans in objecto ex operatione intellectus, deserviensque ad explicandas varias objecti conceptibiles in ordine ad nostrum intellectum imperfectè concipientem. Neque Nominales negare possunt rem simplicem, eique intrinseca, diversis subistere conceptibus inadæquatis, esseque fundamentum in ipsa re, comparatione saltem intellectus nostri, ipsam diversimodè concipiendi, v.g. Deum tamquam bonum, justum, misericordem &c. & propter hoc diversis nominibus significari: hoc autem est distingui saltem ratione. Quare *Nominales* rectius usui communi loquendi adhæsisserent. Ex quibus quoque satis probata manet Conclusio. Confirmatur ex Patribus (quos refert *Smising n. 30.*) qui fatentur in Deo perfectionum varietatem, alteritatem, multipliciter, unum attributum præstare aliquid, quod non alterum, attributa esse velut qualitates divinæ substantiæ, relationes esse proprietates divinæ naturæ. Id ipsum ad minus conficitur ex fundamentis *Gilberti præc. quæst.* allegatis. Denique idem à fortiori patebit ex probatione distinctionis formalis.

Nec obstant Patres, qui videntur omnem distinctionem, præter eam, quæ est inter personas, à divinis excludere, dum dicunt, Deum non tam habere omnem suam perfectionem, quam esse illam, & unam esse alteram: dum negant unum attributum ab altero differre, aut unum alteri quidpiam addere, sed esse prorsus & omnino idem, quod alterum: dum denique asserunt pluralitatem nominum, quibus divinas perfectiones significamus, solum fundari in nostris imperfectis conceptibus, quibus Deum more creaturarum concipimus, aut ad creaturas variè comparamus, nil autem esse multiplex, sed solam nominum diversitatem. Patrum testimonia fusè congerit noster *Aureolus* relatus à *Smising* sup. n. 19. qui n. 20. & seqq. ea in certas classes distribuit. Nobis sufficiant verba *Bernardi l. 5. de consider. cap. 13. Visus sum* (inquit) *protulisse plura, sed unum est: unus Deus signatus est pro capto nostro, non pro statu suo: divisus est hic (captus noster) non ille (Deus) voces diversa, semita multa, sed unum per eas significatur, unus queritur.*

Resp.

Fundamen-
tum Nomi-
nialium.

9.
Distinctio
rationis est
quasi deno-
minatio ex-
trinseca.

Illam in
Deo faten-
tur Patres.

10.
Patres in
speciem
contrarii.

11. Resp. Patres non negare saltem distinctionem rationis : quæ ad minus in aliis auctoritatibus patenter asseritur, signanter in *Florentino* ff. 25. sed neque obsunt distinctioni formali, sequenti conclusione statuendæ. Non enim egerunt, ut nec erat tunc quæstio, de hac metaphysica subtilitate, sed contra hostes Trinitatis sic adstruunt realem distinctionem personarum, ut similem distinctionem in natura & perfectionibus absolutis negent. *Bernardus* similiter in *Gilberto* redarguit distinctionem realem personalitatum à natura, propugnans consequenter realem identitatem. Specialiter autem, dum nonnulli Patres videntur adstruere solam diversitatem nominum fundatam in nostris imperfectis conceptibus, indicant differentiam inter Deum & creaturas, quod scilicet nominibus distinctis non cor respondeant in Deo distinctæ realiter perfectiones, prout frequenter in creaturis, sed in Deo sit diversitas realis nominum, identitas autem rerum significatarum.

12. DICO II. Essentia divina ab attributis, & attributa ab invicem (idem est de personalitatibus divinis comparatis ad essentiam vel attributa) distinguuntur formaliter ex natura rei & ante mentis operam. Ita *Scotus d. 2. q. 7. n. 41. & seqq. & d. 8. q. 4. n. 17.* ejusque discipuli. Et ex parte coincidit *Durandus d. 2. q. 4. in fine, & d. 33. q. 1. art. 1.* quantum ad distinctionem essentiae & personalitatum, juxta *Smising num. 12* : etsi *Vasquez* conetur eum involvere errori *Gilberti*. Est autem contra *D. Thomam q. 28. art. 2.* & reliquos communiter admittentes solam distinctionem rationis ratio cinatæ, quæ scilicet ex parte objecti supponat fundamentum ista concipiendi tamquam distincta. Unde à *Cajetano, Molina, Valentia* & multis Recentioribus appellata est virtualis.

Quid distinctionis formalis intelligimus illam, quæ intercedit inter diversas formalitates seu rationes objectivas in eadem re seorsim perfectè conceptibiles, v. g. inter intellectum & voluntatem, essentiam & intellectum, essentiam & personalitates &c. Excluditur distinctio essentiae à modis intrinsicis : eò-quòd hi secundum *Scotum d. 8. q. 3. n. 27.* in quidditate perfectè concepta involvantur, sic ut intellectus perfectè concipiens, scilicet intuitivus, qui rem adæquatè assequitur sicuti est, non possit concipere quidditatem sine modo intrinseco : à quo proinde solâ ratione, aut ad summum formaliter inadæquatè seu non mutuè distinguitur.

13. Probatur conclusio unico, sed efficacissimo argumento : illa, de quibus ante mentis operam, vel apud intellectum perfectè concipientem possunt affirmari vel verificari contradictoria, distinguuntur ante mentis operam, adeoque non per solam rationem, sed saltem formaliter : atqui hoc habet locum in essentia & perfectionibus divinis, tam absolutis quàm relativis ; ergo non solâ ratione, sed formaliter (constat enim, quòd non ampliùs) distinguuntur.

Major apparet evidens, quia de omnino iidem non potest esse simul actu vera affirmatio & negatio ; adeoque, si de aliquibus sit simul vera ante mentis operam, sequitur illa ante mentis operam non esse omnino eadem, sed distincta. Similiter sicut ex separabilitate reali colligitur distinctio realis, sic ex separabilitate apud intellectum perfectè concipientem distinctio formalis ex natura rei : cum enim intellectus perfectè concipiens distinctiones in objecto non fingat, sed ipsum sicuti est concipiat, constat manifestè in ipso objecto esse veram distinctionem, si apud ejusmodi intellectum diversæ ejusdem objecti conditiones sint separabiles, sic ut ipse judicet unum formaliter non esse aliud, sive unum verè esse, quod non est aliud, vel aliquid verè convenire uni, quod non convenit alteri.

Minor probatur primò comparando essentiam cum attributis : nam ante omnem mentis operam, & apud ipsum intellectum divinum, Essentia divina est universale, non autem particulare principium, quo procedunt seu produciuntur secunda & tertia persona : intellectus autem & voluntas non sunt principium universale, sed particulare, iste productivus secundæ dumtaxat personæ, hæc tertiæ. Secundò comparando ipsa attributa inter se : nam à parte rei intellectus divinus est principium generationis divinæ, non spirationis : è contra voluntas est principium spirationis, non generationis. Tertiò comparando essentiam cum relationibus : nam essentia est communicabilis tribus personis, relatio seu personalitas non : Essentia identificat personas, relatio non, sed illas distinguit : Essentia non generat aut spirat, Pater generat, Pater & Filius spirant. Quartò comparando attributa cum relationibus : nam illa sunt communia tribus personis, & perfectiones simpliciter ; relationes autem non : intellectus & voluntas sunt principia divinarum processuum, non autem relatio, saltem non spiratio passiva.

Ad hoc argumentum Nominales aliqui responderunt, contradictoria non esse de eodem admittenda, nisi habeantur in Scriptura sacra vel ex determinatione Ecclesiæ, vel evidenter ex talibus inferantur. Sed horum responsio merito rejicitur ab omnibus tamquam absurda & injuriosa fidei, quam dum venerari videntur, faciunt incredibilem, nec tantum supra rationem, sed etiam cum manifesto lumine rationis pugnantem. Vide *Smising n. 45.*

Respondent plurimi alii salvari sufficienter contradictoria per distinctionem virtuales seu eminentialem, quatenus eadem res æquivaler pluribus distinctis : ex quo consequens esse videtur, non esse veram contradictionem, quæ nimirum debet esse de eodem secundum idem. Itaque *Pater generat per intellectum, non per voluntatem*, salvâ omnimodâ intellectus & voluntatis divinæ identitate, hoc sensu : Pater in quantum æquivalet virtuti intellectivæ creatæ generat, non in quantum æquivalet virtuti volitivæ

Indicium distinctionis formalis.

Contradictoria de essentia divina & attributis.

De attributis inter se.

De essentia & relationibus.

De attributis & relationibus.

Contradictoria de eodem nequit fides affirmare.

Nec distinctio virtualis salvare.

volitivæ creatæ; idque citra negotiationem intellectus. Ut patet in simili, dum dicitur de eodem lacte: lac quâ album non est dulce. Et magis appositè, si simplex entitas haberet vim siccandi & calefaciendi, & morbus esset curandus exsiccatione tantum, verum esset ante mentis operam: medicina est talis morbi sanativa, quatenus siccativa, non quatenus calefactiva. Omitto plurima exempla, quæ congerit *Smising n. 45.* & refutat *n. 48.* veluti manifestè fundata in negotiatione seu imperfectiōne nostri intellectus, aut connotatis extrinsecis: cum tamen finè his verificentur contradictoria à nobis allegata, etiam apud intellectum perfectissimè concipientem & intuentem. Omitto etiam instantiam *Wiggers q. 3. dub. 2. nu. 10.* contra contradictoria allegata à nobis, quòd scilicet intellectus v.g. & voluntas non sint iidem termini, contradictoriæ autem propositiones sint affirmatio & negatio ejusdem prædicati de eodem termino, scilicet subiecto. Nam hîc agitur de prædicatis ipsis contradictoriis, quæ mentaliter actu vero judicativo nequeunt affirmari de eodem omnino significato, seu termino objectivo, sive appellentur diversi termini vocales, sive non: est autem idem omnino terminus objectivus, si ante opus mentis nulla omnino sit distinctio inter intellectum & voluntatem Dei, sed omnimoda identitas, qualis inter intellectum & intellectum.

Agitur hic de contradictoriis objectivis.

16. Cur distinctio virtualis illa non salvet.

His itaque omissis ad responsionem propositam dico, illam nullatenus satisfacere: si enim distinctio virtualis relinquat omnimodam identitatem, manifestè contra primum principium *idem erit & non erit.* Quòd si autem aliquid importetur ex parte objecti, destruens vel imminuens illam omnimodam identitatem, jam inciditur in sententiam *Scotistarum*, sive appelles diversas rationes objectivas, præcisiones, objicibilitates, virtualitates, concepitibilitates, sive formalitates: nam vel illa ratio objectiva est præcisissimè & omnino eadem cum alia, sicut secum, & sic nil juvat: vel non, & sic inciditur in nostram sententiam: à qua fortè in rei veritate non differunt, qui virtua-lem distinctionem, velut mediam inter realem & rationis, constituunt, ut *Cajetanus* & alii Recentiores.

17. Nec æquivalentia ad diversa.

Nec satisfacit explicatio mox allegata per æquivalentiam ad diversa: nam aliàs verissimè & propriissimè, tam voluntas, quàm intellectus Dei esset principium divinæ generationis: & consequenter finè addito, seu simpliciter falsum erit: Pater generat per intellectum, non per voluntatem, sive intellectus est principium generationis divinæ, non voluntas. Sicut simpliciter falsum est: lac album non est dulce: medicina (de qua supra) siccativa, non calefactiva, curat. Deinde sic tota distinctio, atque adeò contradictio petenda foret ex distinctione potentiarum creaturarum, hoc quasi sensu: in divinis nulla quidem est inter intellectum & voluntatem quodad principiationem divinæ

Aliàs tota distinctio peteretur ab extrinseco.

generationis differentia, sic tamen loquimur, eò-quòd potentia intellectiva creata, non sit volitiva, saltem sumendo utramquè simul cum actibus suis, seu eò-quòd creatum intelligere non sit velle. Sicut cum dicimus, lac quâ album non est dulce, verè nil aliud dicimus, quàm quòd, etsi in lacte reperiatur albedo & dulcedo, tamen albedo non sit realiter idem quod dulcedo. Et dum dicimus, medicina curat quâ siccativa non quâ calefactiva, sensus est, siccare non est calefacere. Similiter omnipotentia Dei producit animam hominis quâ creativa, brutum non sic, sed quâ generativa, id est, creare non est generare. In quibus tandem recurritur ad connotata extrinseca: à quibus independenter veræ sunt propositiones contradictoriæ supra allegatæ. Estque planè torta expositio propositionum fidei, seu ad fidem pertinentium; quæ utiquè simpliciter & finè addito veræ sunt, intellectæ de ipsis divinis perfectionibus secundum se spectatis. Aliàs intrinsecum discrimen processionum in fumos abit, & solum significatur discrimen intellectiōis & volitionis creatæ. Prout etiam fit in responsione ridicula eorum, qui dicunt sensum esse: Si intellectus divinus esset distinctus realiter à voluntate (quod est impossibile) Pater generaret per intellectum & non per voluntatem. Sanè potentia intellectiva creata non distinguitur à volitiva juxta communioem & veram sententiam *Scoti.* Esto autem sumatur simul cum actibus, id est impertinens; cum non actus, sed ipsæ potentiæ sint in divinis principia processionum, juxta dicenda in *Tract. de Trinit.* Ipsæ quoque processionum cum suis distinctionibus constant independenter à creaturis, etiam possibilibus, & antecedenter ad illas, ut ibidem dicitur. Denique evasio hæc locum non habet in aliis propositionibus, scilicet *Essentia est communicabilis*, v.g. Filio, non paternitas, & similibus.

Ac recurretur ad connotata extrinseca.

Discrimen quoque processionum tollitur.

Quæ sunt antecedenter ad creaturas.

Quocirca ad hanc posteriorem & similes propositiones respondent nonnulli Recentiores, salvari contradictoria per realem distinctionem personalitatum inter se: quid enim mirum (inquiunt) communicatâ Filio essentiâ, quæ ei identificatur, non communicari paternitatem, quæ realiter ab eo distinguitur? Est quidem paternitas eadem cum essentia, & se- quidem adæquatè, quatenus est Patris; non tamen cum essentia adæquatè & totaliter sumpta, utpote identificata etiam Filiationi & Spirationi passivæ, sic ut secundum statum realem verissimum sit: Essentia divina est tres personæ, sic ut in singulis sit tota, sed non totaliter. Ita *Derkennis disp. 2. de Attribut. in genere n. 29.*

18. Contradictoria non salvat distinctio personalitatum inter se.

Sed contra: implicat aliundè Essentiam, & non paternitatem, esse adæquatè tres personæ, si ante opus mentis nulla omnino sit inter utramquè distinctio, sed essentia sit tam eadem paternitati, quàm sibi: sic enim quidquid convenit essentiæ, debet convenire à parte rei paternitati, nisi de omnino eodem simul vera sit

Quia ipsa met aliunde implicabit.

fit affirmatio & negatio. Quare similiter implicabit, Essentiam communicari vel esse eamdem Filio, & non similiter paternitatem. Quæ tamen non implicant juxta nos, salvantes contradictionem per distinctionem formalem. Confirmatur: quia si inter paternitatem & Essentiam nulla sit ante opus mentis distinctio, quid aliud erit à parte rei Pater, nisi sola Essentia? quid insuper erit in Patre communicabile & incommunicabile? cum tamen secundum fidem in Patre sit Paternitas incommunicabilis, sit Essentia communicabilis, & quidem illa ipsa omnino & præcisissimè, quæ est in Filio, utpote habente essentiam omnino & tam eandem essentiam Patris, quam Joannes est idem Joanni.

19. Dices I. Nonnullæ auctoritates significant Essentiam à personalitatibus *non re differre, sed ratione tantum & modo intelligendi*, ut loquuntur Patres latini in Concilio Florentino ss. 25. in confessione fidei, ab Eugenio IV. approbata: & ss. 18. dixerat Joannes Theologus (qui fuit *Ioannes de Monte Nigro* Ordinis Prædicatorum) *esse idem re, differre autem nostro modo intelligendi*. Et ss. 19. Andreas Archiepiscopus Rhodi sive Colossensis ejusdem Ordinis, dixerat *differre apprehensione tantum & intelligentiâ*. Quæ verba (ut aliorum Patrum testimonia omittantur) omnem videntur æquivocationem tollere, nec evasionem pati. Accedunt decisa à *Bernardo* & Episcopis Gallicanis contra *Gilbertum*, approbante *Eugenio Papâ III.* nam *Bernardus* *serm. 80. in Cantica* contra *Gilbertum* contendit, magis propriè veram esse hanc, nempe juxta statum realem, *Pater est veritas*, quam, *Pater est verus*; quod de posteriori contendebat *Gilbertus*, & similiter admittere debent *Scotista*. Et Episcopi Gallicani in confessione fidei dixerunt, *nullo catholico sensu posse negari, quin divinitas sit Deus*; poterit autem secundum *Scotistas*, scilicet quod non sit formaliter Deus.

20. Resp. Auctoritates non agere de præfata controversia in scholis agitata, minùs velle adeò leviter præjudicare tam solemni doctrinæ de distinctione formali, de qua nulla in *Florentino* disputatio fuit: *quomodo inter se differant essentia & hypostasis in divinis non est hujus temporis disputare; fortasse enim hæc in parte nulla est inter nos discrepantia*. Inquit *Ephesius Joanni* supra, & ad illius scopum hujus rei decisio minimè pertinebat: id enim est præter morem & mentem Conciliorum. Quare verba sunt intelligenda, ut explicent fidem, quæ apud omnes, etiam *Scotistas*, semper indubitata fuit in Ecclesia Latina, scilicet Essentiam ab hypostasibus seu personalitatibus non distinguere realiter, prout certò ex fide distinguuntur personalitates inter se. Undè hanc solum oppositionem faciunt, *non re, sed tantum ratione*. Ubi ly *tantum* solum excludit id, cui opponitur. Ratio autem, cur utantur Auctoritates similibus vocabulis, est, quia distinctio, qualem nos in divinis intelligimus & apprehendimus, non est talis in re, sed tantum in

intelligentia seu modo apprehendendi imperfecto, quo concipimus divinas perfectiones instar formarum creaturarum, quæ realiter distinguuntur: totum enim hoc est in modo intelligendi imperfecto & apprehensione tantum. Estque hæc aut similis explicatio necessaria, ut auctoritas auctoritati, nostram doctrinam persuadenti concordetur. Ut omittam dicta *Nec omnes Joannis Theologi vel Præsulis Colossensis non sunt irrefragabiles*. habere irrefragabilem auctoritatem: nec satis constare de approbatione Pontificia Confessionis fidei conceptæ ab octo Patribus Concilii Florentini, nisi ad summum quodad punctum cum Græcis controversum, & postea solemniter in Litteris Unionis definitum.

Ad objecta ex *Bernardo*, dico etiam secundum nos magis propriè veram esse prædicationem in abstracto, sive magis exprimere ipsam veritatem, quam prædicationem in concreto: eò-quod requirat inter extrema realem identitatem, cum prædicatione in concreto, quæ formalis est seu denominativa, etiam locum habeat in realiter distinctis, invicem connotantibus seu significantibus. Similiter verum est, quod ex Confessione fidei relata (quam tamen *Eugenius III.* approbare noluit, velut factam sine sedis Apostolicæ auctoritate, aut umquam in Ecclesia pro symbolo haberi, dissolutâquè Synodo, solum damnavit unicum articulum *Gilberti. quaest. 2.* relatum. Vide *Sming n. 61.*) objicitur, quia *nullo catholico sensu potest negari, quin Divinitas sit Deus* realiter; non autem quasi sit Deus formaliter aut secundum rationem: agebant enim Patres Concilii Rhemensis de distinctione & identitate reali.

Dices II. Si distinctio formalis detur à parte rei, debet dici realis; hanc autem adstruere est contra fidem. Sequela probatur: foret enim distinctio inter res; cum formalitates non sint nihil, sed aliquid existens, ad eoque verum ens & vera res: rerum autem distinctio est realis. Resp. Neg. seq. etsi enim hoc sensu dici posset realis, quod sit à parte rei; non tamen prout communiter ista vox usurpatur pro distinctione rerum strictè dictarum, seu reali simpliciter dicta, qualis dicitur vulgò intercedere inter ea solum, quæ vel sunt realiter separabilia quodad existentiam, vel (quod additur ob divinas personalitates secundum fidem realiter distinctas) quodad in-existentiam in eodem supposito: hoc enim signum ordinarium est distinctionis realis. At formalitates ejusdem rei sunt quidem res latè, id est, existentes, sed inseparabiliter in eadem natura & supposito, ideoque sunt una res propriè & vulgatè loquendo.

Neque mirabitur has tenuissimas & subtilissimas rationes objectivas à parte rei, qui consideret diversos gradus distinctionum: sunt enim quædam ita distincta, ut sint utrimquè simul, sive naturaliter, sive supernaturaliter separabilia, & apta separatim existere: quædam verò non ita separabilia utrimquè, ut res & modus rei, qui sine re nè quidem divinitus potest

Quo sensu distinctio formalis sit realis.

Quæ sit distinctio realis strictè.

Diversi gradus distinctionum.

test existere, ideoque non realiter strictè, sed modaliter dicitur distingui à modificato: quidni ergo quædam sic possint distingui in eadem natura & persona, ut neutrum queat esse separatim ab altèro etiam divinitus, sed tamen possint ab invicem separari per intellectum perfectè concipientem? & istæ sunt rationes objectivæ seu formalitates Scoticæ. Quas apparet à pluribus Auctoribus non satis fuisse intellectas; contra quas idcirco discurrunt quasi contra modos substantiales realiter distinctos, qualis est subsistentia creata respectu naturæ substantialis juxta plurium sententiam: ut videre est signanter in *Præposito q. 4. ar. 3. d. 2.* cujus proinde argumenta nihil probant.

A multis male intellecta.

22. Dices III. in Deo est perfectissima & maxima unitas, juxta Patres, adeò ut *Bernardus l. 5. de consider. cap. 7.* dicat: *Est unus, & quomodo aliud nihil; si dici possit, unissimus est;* atqui perfectior esset unitas, si nè quidem esset formalitatum pluralitas; ergo &c. Resp. N. Min. nam talis foret impossibilis, adeoque non perfectior unitas. Maxima itaque & perfectissima est, quatenus excludit omnem distinctionem realem inter perfectiones absolutas. Undè *Bernardus supra: Vnum quippe est (ait) sed non unitum; non partibus constat, ut corpus; non affectibus distat, ut anima, non formis substat, ut omne quod factum est &c.* Quare solum excludere vult distinctionem realem, ut exempla, quæ adfert, ostendunt.

Quæ sit maxima unitas in Deo.

23. Dices IV. Si essentia distingueretur formaliter ab attributis, foret simpliciter limitata & finita, utpote eatenus carens perfectionibus attributorum. Idem est de singulis attributis. Ex quo ulterius sequitur in Deo compositio repugnans perfectæ simplicitati: perfectio enim attributalis perficiet essentiam, similiter una perfectio attributalis alteram; & ex utraque exurget totum perfectius partibus. Resp. N. seq. nam essentia singulæque perfectiones attributales equidem sunt formaliter infinitæ. Ad hoc enim sufficit, ut includant omnem perfectionem eo modo, quo possibile est haberi in aliquo uno: infinita namque perfectio non requirit aliquid impossibile. Porro ob distinctionem formalem à nobis probatam, impossibile est contineri omnem perfectionem possibilem in quavis perfectione divina formaliter, adeoque sufficit, quod formaliter contineat omnem perfectionem ejusdem rationis: per identificationem autem omnem aliam perfectionem simpliciter sive compossibilem. Quare essentia divina est formaliter infinita in ratione essentia, & identificat sibi omnem aliam perfectionem compossibilem: Sapientia divina (idem est de intellectu, voluntate &c.) in ratione sapientiæ est formaliter infinita, & per identificationem habet omnem perfectionem compossibilem. Ex quibus omnibus infinitis in suo genere, exurgit ipse Deus adæquatè spectatus in omni genere, seu in tota entis latitudine infinitus.

Distinctio formalis non tollit infinitatem essentia.

Quæ tota infinitas in divinis salvetur.

24.

Hinc ulterius sequitur perfecta simplicitas,

seu ratio actûs puri, quæ nempe colligit omnem perfectionem absque ulla potentialitate vel vacuitate: cum enim in singulis perfectionibus sit infinita plenitudo omni modo possibili, constat non esse vacuitatem vel potentialitatem; adeoque singulæ ad invicem se habent tamquam purissimi & plenissimi actus & actus, neque una alteram perficit: nil enim est perfectibile nisi imperfectum; imperfectum autem non est, quod omnem perfectionem possibilem habet eo modo, quo possibile est in aliquo haberi. Sicut idcirco nec alii admittunt essentiam perfici per attributa secundum rationem, etsi secundum rationem illa non includat. Quare non est propriè compositio, quæ scilicet exurgit ex iis, quorum alterum saltem est imperfectum (sic loquor, ut occurram instantiæ desumptæ ex compositione Christi ex humanitate & Verbo; quamquam etiam non sit omnino rigorosa compositio) sive ex habentibus se per modum perfectibilis & perficientis. Ordinarii termini sunt, actus & potentia, quales sunt partes compositionis ordinariæ; nisi sit integralis, in qua omnes partes imperfectæ & incompletæ integrant aliquod totum completum.

At perfecta simplicitas.

Quid compositio.

Consistere porro distinctionem à parte rei sine compositione, patet ex fide SS. Trinitatis, in qua sunt tres personalitates realiter distinctæ inter se, non tamen faciunt compositionem, eò-quod invicem non afficiant tamquam perficiens & perfectibile.

Distinctio realis sine compositione consistit.

Si autem quæretur, quo modo, nisi per unionem, tam diversa attributa coeant in unam rem seu naturam, Responsio in promptu est, id fieri per realem identitatem. Quod si istam compositionem seu identitatem velis vocare unionem, & compositionem, consequenter dicendum, illam non repugnare perfectæ simplicitati, uti nec infinitati; sed quæstionem de nomine simplicitatis & compositionis excitabis: in qua standum regulariter acceptioni, juxta quam compositio importat imperfectionem, tam in toto, quam in partibus, saltem alterutrâ.

Attributa sunt una per realem identitatem. An illa sit compositio est quæstio, de nomine.

Dices V. Quâ ratione adstruitur distinctio ex natura rei inter essentiam & personalitates, intellectum & voluntatem &c. sequitur adstruendam esse inter potentiam creativam Petri & Angeli, ideam Petri & Angeli &c. adeoque tot erunt formalitates in Deo, quot sunt creaturæ possibiles: quod videtur absurdum. Resp. non convenire *Scotistas* in particulari, an inter ideas divinas, virtutes intellectuales inter se, virtutes voluntatis inter se, v.g. justitiam & misericordiam, sit distinctio formalis. Supposito tamen quod non sit (prout non esse existimo) Resp. Neg. seq. nam verè non affirmatur contradictio de iis sine reduplicatione connotati extrinseci: inde autem non sequitur, Joannem à seipso sic distingui, ex eo quod quatenus stans non sit sedens.

25.

An idea divina distinguantur formaliter, dubitatur.

Pars negativa probatur.

Dices VI. Doctrina Scotistarum tollit è medio omne signum distinctionis realis, v.g. inter Petrum & Paulum: quodlibet enim signum

26.

Scotus signa distinctionum.

tionis rea-
lis non tol-
lis.

num assignetur, tandem revocatur ad primum principium: *Impossibile est idem simul esse & non esse, seu: de eodem nequit simul esse vera affirmatio & negatio*; hoc autem principium secundum *Scotistas* consistit cum identitate seu non distinctione reali. Resp. Neg. Ass. ad cuius probationem dico, primum principium generaliter sumptum, prout excludit simul ab eodem quævis contradictoria, consistere quidem cum non distinctione reali; secus tamen specialiter sumptum, prout scilicet excludit simul hæc contradictoria, esse & non esse, sive existere & non existere realiter. Signum autem infallibile distinctionis realis ponitur separabilitas realis inter duo, quorum unum existere possit sine altero, adeoque affirmatio & negatio correspondens.

Plures alias objectiones, vide apud *Smising tract. 2. d. 1. n. 30. & seqq.* solutiones autem n. 60. & seqq.

27. *Vnde petatur distinctio inter essentiam & attributa.*
Ex dictis facile colligitur, unde sit petenda distinctio inter essentiam & attributa, scilicet ex ipsa natura extremorum sic se habentium, ut neutrum in conceptu perfecto alterius involvatur. Qui verò solam distinctionem rationis adstruunt, disputant inter se, an fundamentum distinctionis sit ipsa natura, seu ratio Dei secundum se spectata, an verò ipsa spectata relatè ad creaturas, quibus æquivalet, & quarum est causa.

28. *Apud quem intellectum illa habeat locum.*
Similiter facilis est decisio quaestionis, in ordine ad quem intellectum habeat locum distinctio essentiae & attributorum: constat enim quòd etiam in ordine ad intellectum perfectissimè concipientem, scilicet divinum & beatorum. De quo tamen altercantur, qui distinctionem solum rationis admittunt, quibusdam illam referentibus etiam in intellectum Dei & beatorum; plerisque aliis in solum intellectum viatoris, imperfectè & inadæquatè Deum concipientis, quamquam intellectus Dei & beatorum intelligat distinctionem quatenus à nostro intellectu fabricatam: quod tamen (inquiunt) non est distinctionem rationis facere, seu ratione distinguere; sicut quòd Deus intelligat nos credere, non facit, quòd ipse quoque credat.

Q U A E S T I O I V.

An essentia Divina sit de essentiali seu intrinseco conceptu Attributorum & Personalitatum Divinarum: & contra?

29. *Status Quaestio-
nis.*
Nota diversimodè posse institui comparisonem. Primò inter essentiam & attributa. Secundò inter attributa ipsa. Tertiò inter essentiam & personalitates. Dubitari autem potest primò, an essentia seu natura divina includatur in essentiali & præciso conceptu attributorum. Secundò an sic attributa includantur in conceptu essentiali divinæ natura.

Herincx Sum. Theol. pars 1.

ræ. Tertiò an sic includantur attributa in mutuo conceptu. Quartò an sic includatur natura divina in conceptu personalitatum divinarum. Quintò denique an personalitates sic ingrediantur conceptum divinæ naturæ. De singulis enim sunt variae Doctorum opiniones, ut videre est apud *Prapof. q. 4. art. 3. dub. 3. & 4.* & alios. Hoc notato, ac suppositis iis, quæ *prac. quest.* dicta sunt de distinctione formali, resolutio præcedentis quaestionis est utcumquè facilis. Undè

Dico: Essentia Divina non ingreditur essentialem conceptum attributorum aut personalitatum, neque è contra: similiter attributa non sunt invicem essentialia. Sic præter *Scotistas* tenent plurimi alii. Sequitur ex dictis *quest. prac.* nam res non potest perfectè concipi absque eo, quod est de essentiali conceptu illius: atqui potest natura divina perfectè concipi sine attributis & personalitatibus divinis, similiter unum attributum sine altero (cum ratione distinctionis formalis non includantur etiam in perfecto conceptu mutuo) ergo non includunt invicem in conceptu essentiali.

Ex quo tamen non sequitur ipsas personas divinas posse perfectè concipi sine essentia divina: nam hæc, etsi distincta formaliter sit à persona divina, possitquè sine ea perfectè concipi, non tamen est condistincta (prout sunt illa de quibus agimus) cum essentia sit intrinsecum constitutum divinæ personæ; adeoque non potest vicissim persona concipi sine essentia divina.

Præterea specialiter probatur de essentia, & attributis cum essentia aut cum invicem comparatis, etsi seponatur distinctio formalis: quia saltem juxta nostrum modum concipiendi inadæquatum singula ista habent sibi correspondentes diversos conceptus, quibus essentia apprehenditur tamquam prima radix, à qua pululant attributa, & hæc tamquam proprietates consequentes. Similiter ipsa essentia saltem inadæquatè concipitur ac describitur sine attributis, & unum attributum sine alio; ergo non involvuntur in formali, seu essentiali conceptu mutuo. Confirmatur: quia, si involvantur omnia in mutuo formali conceptu, etiam quòd ad nos, nè quidem manebit locus distinctioni rationis ratiocinatae; cum hoc ipsum sit ratione distinguere, non includi in alterius formali conceptu. Idem satis colligitur ex Patribus *S. Aug. l. 5. de Trin. c. 5.* Si dicam, æternus, immortalis, justus, bonus, beatus, spiritus, horum omnium novissimum quod posui, videtur significare substantiam, cetera hujus substantia qualitates. *Damasc. l. 1. de fide c. 4.* in fine: Quacumquè de Deo per affirmationem dicimus, non ipsius naturam, sed quæ circa ipsius naturam sunt, ostendunt. Ita sive bonum, sive justum, sive sapientem, sive quodcumquè tandem aliud dicere libeat, non Dei naturam, sed quæ natura insunt, exponis. Similis est modus loquendi aliorum Patrum.

Hinc dum iidem vel alii Patres subinde videntur indicare, attributa, scilicet sapientiam

30.

Essentia non est de conceptu essentiali attributorum &c.

Cur persona divina nequeat concipi sine essentia.

Conclusio probatur etiam seclusa distinctione formali.

Aliàs nec ratione ab attributis distinguitur.

31.

D

tiam

Attributa sunt ipsa essentia identice.

Non ideo in illa inclunduntur.

tiam &c. esse ipsam essentiam seu substantiam Dei, intelligendi sunt loqui identice, quia scilicet ista omnia non sunt qualitates vel formæ realiter distinctæ, sed sunt realiter ipsa essentia & natura. Physicè siquidem loquendo divina substantia cum omnibus perfectionibus absolutis est tantum una res; non ideo tamen sunt singula de mutua essentia. Sicut in creatis risibilitas similesvè proprietates metaphysicæ hominis, etsi sint realiter ipsa essentia hominis, non tamen sunt de essentia seu de formali ejusdem conceptu, sed illum consequuntur. Sicut etiam gradus metaphysici generis & differentiarum realiter identificantur, unus tamen non est de intrinseco seu essentiali conceptu alterius. Quod fatentur etiam illi, qui distinctionem tantum rationis ratiocinatæ admittunt.

32. Vñ nec personalitates.

Resolutio fit in condistincta.

Denique specialiter probatur conclusio de essentia divina & ipsis personalitatibus sive relationibus (in quibus tamen etiam militantes rationes hætenus allegatæ) quia divina persona constat ex essentia & personalitate seu relatione, ut asserit *Ioannes Theologus* in *Concilio Florent.* ff. 18. & adstipulatur *Marcus Ephesus*, Græcorum disputator acerrimus, ff. 19. in fine; adeoque in illas resolvitur: atqui resolutio fieri debet in sibi invicem condistincta; quamdiu enim unum manet in altero, non est resolutio: ergo natura divina non includitur in intrinseca ratione personalitatum abstractim consideratarum, vel contra. Deinde si essentia in suo formali conceptu involvat personalitates, vel contra, ipsa essentia, item ipsa personalitas adæquatè constitueret personam, utpote quæ adæquatè constituitur ex essentia & personalitate. Præterea essentia seu natura divina Pa-

tris communicatur Filio, non Paternitas, juxta c. *Firmiter*, de *Sum. Trinit.* & alias Auctoritates: igitur Paternitas non est de essentia naturæ divinæ. Ipsa è contra Paternitas secundum totum, quo constituit Patrem, est in Patre, & non in Filio; quod falsum esset, si Paternitas includeret essentialiter ipsam naturam divinam. Demum id indicant Patres, dum Deitatem dicunt esse ad se, & non ad aliud, ut patet ex *Aug. l. 7. de Trin. cap. 2.* aliisque locis, *Tolerano XI. in Confessione fidei.*

Dices I. Quidquid reperitur formaliter in Deo, est essentialiter Divinum; ergo formaliter includit ipsam naturam divinam sive Deitatem. Resp. Neg. Ant. Nam ad hoc sufficit, ut quidquid in Deo est, divinum sit, id est, habens divinitatem, vel formaliter, ut ipsa essentia, item persona divina (quæ Deitatem includit tamquam suum constitutivum) vel identice, ut attributa & personalitates.

Dices II. Quidquid est in Deo, est formaliter ens increatum & à se, atque adeo ens per essentiam: ergo attributa & personalitas formaliter includunt divinam essentiam. Resp. Neg. Ant. eo ipso enim, quod attributa & personalitates perfectissimè identificantur Divinitati, sequitur necessariò, quod non sint creata, vel ab alio, neque esse participant ab alio à se distincto, adeoque sint à se, & per essentiam, quatenus naturæ divinæ identificantur. Aliter autem ipsa divinitas, aliter proprietates & personalitates consequentes sunt à se; illa quidem per se & tamquam radix prima, hæverò propter identificationem cum alio, scilicet cum natura divina, quam, etsi non includant, ob illam tamen sibi identificatam postulant carere omni causâ.

DISPUTATIO III.

De Perfectione infinita, seu Infinitate, & Simplicitate Dei.

QUESTIO I.

An & qualiter in Deo sint perfectiones omnium rerum?

I. Quid perfectum & perfectio.

Multiplex perfectio.

NOTA I. Perfectum frequenter confundi cum bono, & perfectionem cum bonitate: quodlibet enim in tantum est bonum, in quantum est perfectum.

Unde quia multiplex reperitur perfectio, multiplex pariter bonitas invenitur: nimirum essentialis, integralis, accidentalis, moralis. Dicitur namque perfectum essentialiter, quod habet quidquid ad essentiam pertinet, integrale, quod non deficit in ulla parte integrali &c. Quare illa prædicata, quæ aliquod perfectum constituunt, perfectiones dicuntur: prout corpus & anima rationalis sunt perfectiones essentielles hominis, membra perfectiones integra-

les, sapientia & prudentia accidentales ejusdem. Hinc perfectio vix aut nullo modo differre videtur ab entitate vel formalitate, sive substantiali, sive accidentali: hæc enim se ipsa dicitur perficere, seu complere vel ornare id cuius est perfectio. Ex hoc ulterius oritur, rationem illam seu prædicatum esse appetibile seu amabile. Et in hac appetibilitate formaliter videtur constituenda bonitas, quæ dicitur passio entis. De qua nil speciale dicendum restat: ostenso enim, quod Deus sit summè & infinite perfectus, in tota entis latitudine (quod hic ostendendum) satis patet esse summè bonum sive amabilem, tum in se, tum etiam nobis, sive nobis desiderabilem & concupiscibilem. Propter quod *Cant. 5.* dicitur *totus desiderabilis.*

Nota II. Perfectionem aliam esse simpliciter, sive simpliciter simplicem, aliam secundum quid. Perfectio simpliciter dicitur, quæ nullam involvit imperfectionem, neque excludit

33.

Quomodo quidquid in Deo est, sit divinum.

34.

Attributa non sunt formaliter à se.

Sed identice.

Ex hac oritur appetibilitas sive bonitas transcendens.

Perfectissimè Deo competens.

2.

Perfectio alia est

simpliciter dit aliam æqualem. Eiusmodi sunt perfectiones
simplex. puræ seu absolutæ (ut aliqui loquuntur) sci-
Alia secun- licet existentia , substantia &c. Perfectio se-
dum quid. cundum quid dicitur, quæ mixtam habet im-
perfectionem : prout sunt perfectiones respec-
tivæ , v.g. dependere ab altero , esse corpore-
um , sensitivum &c. Immo omnes perfectio-
nes creaturarum , quatenus in eis repertæ , in-
volvunt imperfectionem : nam etiam esse ,
substantia , vita &c. quamquam ex generica
sua ratione dicant puram perfectionem , qua-
tenus tamen sunt contractæ ad creaturas, sub-
iacent omnes imperfectioni. Personalitates au-
tem divinæ nullam quidem dicunt imper-
fectionem, adeoque non sunt perfectiones se-
cundum quid ; tamen juxta communem lo-
quendi modum non sunt etiam perfectiones
simpliciter , cum singulæ æqualem excludant
ab eadem persona , scilicet paternitas filiationem , & contra.

Descriptio Hæc porro membra paulò aliter ordinariè
perfectionis describuntur ex *Anselmo c. 14. monologii.* Per-
*simpliciter*fectio quidem simpliciter , *quæ omnino melior*
*& secun-*est ipsa , quàm non ipsa , id est , quàm quodlibet
dum quid impossibile ; prout substantia est melior ,
ex Anselmo. quàm accidens vel quodvis oppositum , sive
negativum , sive positivum , sic ut debeat esse
melior in tota latitudine entis. Perfectio verò
secundum quid describitur , *quæ non ipsa in ali-*
quo est melior , quàm ipsa. Sic esse corpus , et si
respectu lapidis sit melius , quàm corpore ca-
rere , non tamen absolute & respectu omnium :
melius enim est corpore carere , & esse spiri-
tum , ut patet in Angelo , in Deo. Debet ita-
quæ perfectio simpliciter esse melior opposito
in tota entis latitudine , seu respectu entis ut
sic : enti autem melius est , esse substantiam
quàm accidens , spiritum quàm corpus , Deum
quàm creaturam &c. At in perfectionibus se-
cundum quid & respectivis , tota amabilitas
& perfectio nascitur ex perfectionibus puris &
absolutis ; quod autem superest , est potius im-
perfectio. Sic bonum est creaturæ , quòd de-
pendeat , quia aliàs nihil esset , seu non haberet
esse ; bonum bruto , quòd sit sensitivum , quia
aliàs non haberet cognitionem ; bonum ho-
mini , quòd habeat corpus , quia aliàs non esset
completa substantia &c. His notatis

3. DICO I. In Deo sunt perfectiones omnium
rerum. Est de fide. Patet ex Scriptura *ad Rom.*
perfectiones 11. *Ex ipso , per ipsum , & in ipso sunt omnia.* *Psal.*
omnium 49. *Pulchritudo agri mecum est.* *Pf. 93.* *Qui plan-*
verum. *tavit aurem , non audiet ? aut qui finxit oculum , non*
considerat ? *Exodi 33.* dicitur Deus omne bonum.
Idem docent Patres , *Dionysius de divin. Nom.*
c. 5. dicens , quòd *Deus omnia est ut omnium auc-*
tor. Et infra dicit : *Univerſa ipſi entia secundum*
unam omnibus eminentem copulationem sunt at-
tribuenda. Et infra : *Cuncta continet secundum*
plusquàm simplicem infinitatem suam. Et ibid.
In una existentia omnia prahabet. Et *Nazianze-*
nus in quodam carmine : *Tu unus , & omnia , &*
nihil rerum. *S. Aug.* in illud *Ioan. 1.* *Quod factum*
est , in ipso vita erat. & alii.

Herincx Sum. Theol. Pars I.

Immo idipsum agnoverunt ethnici Philo-
sophi , ut de *Mercurio Trismegisto* refert *Cyrillus*
l. 1. contra Iulianum in fine , & de *Aristotele* patet
12. Metaph. c. 7. Undè à veteribus Philosophis
Deus vocatus est *Pan* , id est , *Univerſum* , teste
Eugubino lib. 3. de perenni philosophia cap. 8.

Ratio est : quia omnis perfectio , vel est in-
creata , & hæc utiquè convenit Deo , qui solus
est increatus ; vel est creata , & hæc similiter
non potest abesse à Deo , cum sit causa princi-
palis omnium perfectionum creatarum & crea-
bilibium , adeoque non possit carere earumdem
perfectione. Quam rationem indicat *Dionysius*
sup. ipsaque Scriptura *Psal. 93.* Idem patet ex
infinitate Dei *seq. quest.* probanda : enti enim
infinito nil perfectionis deesse potest.

DICO II. Deus non continet omnes per-
fectiones formaliter : sed perfectiones simpli-
citer continet formaliter , perfectiones autem
secundum quid continet eminenter. Prima
pars patet : quia alioquin esset leo , lapis , acci-
dens , & mirabile monstrum ex omnibus con-
flatum , omnibusquè imperfectionibus reple-
tum. Secunda pars similiter patet ex Scriptura
& Auctoritatibus passim obviis , quæ singulas
perfectiones simpliciter Deo attribuunt , ut
vitam , sapientiam , potentiam &c. Deinde
alioquin Deus non esset simpliciter perfectus ,
v.g. si non viveret , vel non saperet , vel esset
impotens , inscius , &c.

Tertia denique patet : quia continere emi-
nenter alterum explicatur per hoc , quòd ali-
quid eminentioris naturæ alterum possit effi-
cere , quo modo causa æquivoca magis prin-
cipalis vel totalis continet suum effectum :
Deus autem in sua eminentissima natura est
causa prima effectiva omnium aliorum en-
tium & perfectionum. Alio etiam sensu con-
tinere alterum eminenter dicitur , quòd entita-
te suâ perfectiori præstat totum , seclusis im-
perfectionibus , quòd præstat alterum , idquè
nobiliori modo. Prout anima rationalis conti-
net animam bruti , hæc animam plantæ ; & in-
tellectus phantasiam , hæc sensus externos. Sic
apertissimè continet etiam Deus , quidquid per-
fectionis est in creaturis , sapientia scilicet di-
vina sapientiam omnem creatam , potentia di-
vina omnem potentiam creatam &c.

Hinc *D. Ansel. Monologii c. 33.* dicit creatu-
ras in seipsis esse essentiam mutabilem , in ipso
verò , scilicet Verbo , esse primam essentiam.
D. Thomas & alii , dicunt creaturas in Deo ha-
bere verius , melius & perfectius esse , quàm
in seipsis. Et *S. Aug. l. 5. de Gen. ad litt. c. 15.*
dicit , *Omnia ibi (scilicet in Deo) esse meliora ,*
ubi veriora , ubi aterna & incommutabilia. Vbi
non solum continentiam eminentialem qua-
lemcumquè indicat , sed talem ; quâ creaturæ
sint in Deo tamquàm supremo artifice , adeo-
què agente per ideas , prout omnia arte facta
habent esse nobilius in mente artificis , quàm
habeant in seipsis.

Petes , an Deus dicat tantam perfectio-
nem solus , quantam Deus & creaturæ con-
junctim ?

D 2.

4. Perfectiones
quidem
simpliciter,
formaliter,
cetera emi-
nenter.

Quid conti-
nere emi-
nenter ala-
terum.

5. Deus &

creatura si-
mul non est
quid per-
fectius Deo.

junctim? Resp. Affirm. cum Doctoribus u-
nanimiter & Scotus quodlib. 5. n. 8. Quamvis enim
totum hoc aggregatum contineat plura bona
seu perfecta, non tamen est simpliciter melius
& perfectius aut æstimabilius, quam Deus
solus: quia quidquid perfectionis creatura vi-
detur addere Deo, in eo continetur modo per-
fectissimo & eminentiori; tantumque abest,
quatenus imperfectio est. Unde sicut si An-
gelus idem bis poneretur simul, aggregatum
ex ipso bis posito non esset melius, quam so-
lus seorsim; sic potius in præsentia, ubi cum
Deo simul ponitur, quod in Deo perfectissime
continetur. Quo sensu verificari potest illud
Exod. 33. ubi dicitur Deus omne bonum. Et crea-
turæ cum Deo comparatæ sunt quasi non sint,
sive quasi nihilum & inane, ut dicitur Isaia 40.
Unde S. Hier. epist. ad Marcellam: Solus Deus ve-
rè est, cujus essentia comparatum nostrum esse, non est.

6.

Qualiter
omnia de
Deo affir-
mentur.

Qualiter
negentur.

Ex his colligitur aliquo sensu omnia quod-
am modo de Deo posse affirmari, aliquo om-
nia negari, ut ex Nazianzeno citato & Dionysio
variis locis tradunt Theologi. Affirmantur si-
quidem, quatenus omnia in ipso sunt formaliter
vel eminenter. Hinc dicitur summa essen-
tia, substantia, vita, ratio, salus, justitia, sa-
pientia, veritas, bonitas, sanctitas, majestas, pul-
chritudo, lux, beatitudo, potestas, pietas, &c.
quidquid enim lucis, pulchritudinis, majesta-
tis, ulliusque perfectionis est in creaturis dis-
persum, in Deo velut simplicissimo centro &
infinites perfectius est collectum. Negantur
verò omnia de Deo, omnes scilicet perfectio-
nes, quæ in creaturis reperiuntur, quia non pu-
ræ, adeoque formaliter in eo non repertæ: im-
mo quodam sensu negantur quæcumque de
Deo concipimus, quatenus nempe concepti-
bus nostris adhæret imperfectio, sic ut planè
non sint Deo digni, neque perfectè responde-
ant perfectionibus, prout verè in Deo sunt.
Quo sensu Dionysius c. ult. de mystica Theo-
logia, docet Deum superare omnem nostram
rationem, conceptum & explicationem, dicens
Deum esse, non substantiam, non vitam, non lu-
cem, non sensum, non mentem, non sapientiam, non
bonitatem, non deitatem, sed quiddam his omni-
bus eminentius atque præstantius.

Q U Æ S T I O II.

An Deus sit infinita Perfectionis?

7.

Quid infi-
nitum per-
fectione.

Nota sicut infinitum mole seu quantitate
dicitur, quod sine seu termino suæ ex-
tensionis caret, ideoque quantumvis aliquid
finitum inde accipiat, semper restet sine fine
quod accipi ex eo possit, eò-quod semper ul-
terius extensum sit: sic infinitum virtute seu
perfectione dicitur illud, quod caret limite
seu termino vel fine perfectionis, sic ut ultra
omnem perfectionem finitam (quæ est extra
ipsum) semper extendatur. Quod optimè ex-
plicuit Scotus quodlib. 5. n. 4. in primis absolute
hoc modo: cui nihil entitatis seu perfectionis
deest eo modo, quo possibile est illud haberi in ali-

quo uno. Quod addit: quia impossibile est,
quod aliquid omnem omnino entitatem for-
maliter & realiter contineat. Cum hac descrip-
tione coincidit illa Lestii l. 1. de perfectionibus
divinis n. 5. infinitas est omnis perfectionis & en-
titatis simplicissima & eminentissima complexio.
Secundò explicat Scotus infinitum comparati-
vè hoc modo: quod excedit quodcumque ens fi-
nitum, ultra omnem determinatam vel determi-
nabilem proportionem.

DICO I. Deus est Ens simpliciter infini-
tum in perfectione. Est de fide contra non-
nullos apud D. Bonav. d. 43. q. 2. in corp. qui
Essentiam Dei finitam, sed potentiam infini-
tam statuerunt: quamvis qui primò hoc dixit,
postmodum retractaverit, teste eodem D. Bonav.
3. d. 14. art. 1. q. 2. Hos nihilominus, inani-
bus planè argumentis permotus, est imitatus
quidam ex recentioribus Calvinistis Vorstius,
docens Deum, neque in esse, neque in operari
esse infinitum, ut videre est apud Becanum 1.
p. tract. 1. cap. 5.

Patet ex Scriptura Psal. 144. Magnitudinis
ejus non est finis. Baruch. 3. Magnus est, & non
habet finem, excelsus & immensus. Quæ proprie
possunt, adeoque sic debent, accipi, & semper
sunt acceptæ. Quamquam in Scriptura subinde
vocetur infinita, sive multitudo, ut Num. 20.
sive magnitudo, ut Josue 22. quæ verè finita
erat, sed extraordinariè excedebat in numero
vel mole. Idem sumitur ex c. Firmiter, de Sum.
Trin. Patet etiam clarè ex Patribus, Dionysio
de Divinis nominibus c. 9. ubi ait: Ejus magni-
tudo omnem numerum excedens, omnem transfiliens
infinitatem. Damasceno l. 1. de fide c. 4. & alibi
sæpè. Nazianz. orat. in natalitia, & aliis uten-
tibus nomine infinitatis. Similiter ex aliis di-
centibus, Deum esse, quo majus excogitari ni-
hil potest: hæc enim non sunt intelligenda de
majoritate seu quantitate molis, sed virtutis
sive perfectionis, juxta illud S. Aug. 6. de Trin.
c. 8. In iis, quæ non mole magna sunt, hoc est ma-
jus esse, quod est melius esse.

Ratione naturali non posse infinitatem de-
monstrari, censuerunt Occam & nonnulli alii.
Et quidem variæ non sunt efficaces, ut patet
apud Smising tract. 2. d. 2. n. 3. & seqq. signanter
illa, quæ utitur D. Thomas q. 7. art. 1. Esse di-
vinum non est receptum in aliquo, sed Deus est
suum esse subsistens, ergo est infinitus. Nam etiam
esse, seu existentia rerum creaturarum non reci-
pitur in essentia, tamquam subjecto realiter
distincto, sed ei identificatur, neque ex iden-
titate essentiae & existentiae sequitur ullâ ra-
tione illimitatio essentiae: hæc enim equidem
limitabitur sufficienter per seipsam, cum non
tantum existentia, sed etiam essentia foret ens
ab alio dependens & productum. Prout & ra-
tionem desumptam ex creatione seu productio-
ne rei ex nihilo (quam D. Thomas alibi, & alii
subministrant) lumen naturale non satis clarè
perspicit inferre infinitatem; esto creatio verè
infinitatem in creante requireret, de quo Tract.
de Deo Creatore. Quatuor alias rationes ex Doct.

8.

Deus est
simpliciter
infinitus.

Probat
ex Autho-
ritate.

9.

Posse infi-
nitatem
demonstra-
ri quidam
negant.

Varie ra-
tiones inef-
ficaces.

Subtili

Subtili allegat & expendit *Smising n. 13. & seqq.* quas tamen notat ex Doctore *n. 12.* non procedere, nisi ex suppositione, quod infinitas non repugnet enti; hoc ipsum autem satis constare videtur: tum quia non apparet repugnantia, tum quia finitum non statuitur passio adæquata entis, sed complexa simul cum infinito. Breviter pro instituto nostro à nobis

10.

Probatur conclusio ratione. Ex infiniti entis possibilitate.

Probatur ratione naturali. Primò: infinita perfectio est enti compossibilis, ut ex statim dictis constat: ergo competit Deo, utpote enti eminentissimo, quo nil melius cogitari potest.

Confirmatur ex communi omnium Gentium consensione circa conceptum Dei. Secundò: quod necessariò habet à se esse, adeoque æternum esse & immutabile, habet existentiam infinitam, quâ scilicet perfectior excogitari nequit, adeoque & naturam sive essentiam infinitam. Et consequenter similes habet perfectiones attributales: cum non repugnent essentiæ infinitæ similia attributa, nec potius habeat à se infinitam essentiam & existentiam, quàm alia infinita attributa; immo positivè talia exigat, uti essentia finita exigat perfectiones finitas.

Ex infinitate existentia.

Ex potentia infinitate.

Tertiò: infinita potentia arguit infinitam essentiam, adeoque cæteras perfectiones infinitas; in Deo autem esse infinitam potentiam, patet ex eo, quod quantum ex sua parte posset simul creare infinita specie distincta, si forent tot creabilia sine imperfectione, sic ut, quovis numero finito dato, Deus sine termino possit semper causare simul plura. Quartò: Deus est ens à se: adeoque habet causam à qua limitetur, vel cur sic potius quàm aliter sit limitatum: cum enim res limitatæ sint in multiplici differentia, debet ab aliqua causa determinante provenire, cur potius sub hac quàm sub illa limitatione prodeant. Denique Deus est ens supremum, quo proinde nil majus excogitari potest, ergo non est finitus: aliàs esset limitatus ad tot v.g. simul cognoscenda, tot simul producenda, sic ut non posset simul cognoscere, vel producere plura; adeoque major perfectio foret impossibilis: cum tamen major, quæ daretur, adhuc esset finita, finito autem cogitari & dari possit majus.

Ex Dei afinite.

Ex suprema Dei magnitudine.

11.

Infinitas Dei in tota latitudine entis.

Ex his colligitur, quomodo Deus sit infinitus in tota latitudine entis. Natura enim sive essentia divina, in formali ratione essentiæ est infinita, seu caret fine perfectionis, sic ut sit infinitum pelagus (ut loquitur *Nazianzenus orat. in natalitia, & Damascenus l. 1. de fide c. 12*) undè emanant omnes perfectiones simpliciter, in sua quæquæ formali ratione infinitæ, ex quibusexurgit Deus in tota entis latitudine, sive omni perfectionis genere infinitus. Infinitatem porrò divinæ essentiæ præcisè spectatam *Scotus* appellat radicalem: perfectionum autem attributalium infinitatem (de qua specialiter adhuc agetur, tractando de singulis, scilicet de omniscientia, omnipotentia &c.) appellat formalem.

Infinitas radicalis.

Infinitas formalis.

12.

Petes I. An infinitas dicat aliquod positivum Deitati superadditum? Plures (quos se-

Herincx Sum. Theol. pars 1.

quitur noster *Poncius d. 3. num. 8.*) putant superaddere solam negationem, ipsam autem essentiam formalissimè seipsâ esse sufficiens istius negationis fundamentum. Resp. tamen verius *Infinitas est modus intrinsecus* esse modum positivum intrinsecum, adeoque involvi in adæquato conceptu essentiæ, ipsam tamen secundum conceptum inadæquatum consequi, ut docet *Scotus d. 3. q. 2. num. 17. d. 8. q. 3. n. 26. d. 31. n. 6. & quodl. 5. n. 4.* Sicut enim lapis v.g. est finitus, quia habet talem essentiam; sic Deus est infinitus, quia habet talem essentiam, quæ scilicet essentialiter existit. Deinde finitum & infinitum sunt modi quidam perfectionis determinatæ. Adde falsum esse, quod infinitas seu carentia finis sit quid negativum: nam ipsa ratio finis est negatio, cum finiri formaliter sit non protendi ulterius: ergo negatio finis est potius quædam affirmatio seu quid positivum, veluti negatio negationis.

Petes II. An perfectissimus & simul simplicissimus conceptus Deoque proprius, quem de ipso in via habemus, sit conceptus entis infiniti? Respondet *Scotus d. 3. q. 2. n. 17.* affirmativè: quia in tali conceptu explicitè involvitur complexio omnis perfectionis, & tamen non habetur à nobis simplicior, utpote solum includens quidditatem & modum intrinsecum: quod saltem includunt etiam reliqui conceptus de Deo in via; immo plerumquæ amplius, scilicet quidditatem & attributum seu formalitatem distinctam, vel formalitatem cum negatione. Undè etiam præfatus objectivus conceptus solet proponi per intellectum voluntari, quando assurgit in amorem vel perfectam contritionem, qui sunt actus voluntatis perfectissimi circa Deum. Dum autem *Scotus* conceptum entis boni per essentiam statuit perfectissimum *d. 8. q. 5. n. 13.* confundit illum cum ente infinito, seu perfecto infinito.

13. Conceptus entis infiniti an sit perfectissimus, quem hic de Deo habemus.

Ex infinitate divina, vivâ fide assidue (ut decet Christianum) recogitatâ, christiana mens facillè rapietur in amorem tam excellentissimæ Deitatis, cujus quidem infinitæ perfectioni, adeoque infinitæ amabilitati commensus est solus amor Dei, quo se infinitè amat. Quem proinde nos, quantum postulat objecti dignitas, amare non possumus; in cujus equidem amore crescere jugiter, ejusquæ in omnibus gloriam quærere debemus. Ex eadem oritur infinita Dei concupiscibilitas, quia enim tam perfectus in se est, etiam est summa perfectio & summum bonum nostrum, seu conveniens nobis, in quem per desiderium seu spem propteramur. Ex eadem constat, quàm gloriosa sit Dei servitus, etiam monarchiis hujus mundi longè anteponenda. Quæ & plura alia piè & eruditè more suo elucidat *Less. l. 1. de perfectionibus divinis cap. 6.*

Non sibi contradicere *Scotus.*

14. Ex infinitate oritur Dei infinita amabilitas.

Item concupiscibilitas.

Quàm gloriosa ejus servitus.

QUESTIO III.

An Deus sit perfecte Simplex?

Simplex dicitur per privationem compositionis juxta *D. Bonav. d. 3. p. 2. q. 2. & communem*

15. Quid res simplex.

D 3

*Simplicitas
cum unitate
se non coin-
cidit.*

munem vocis usum. Cui etiam consonat *Basilii l. 1. contra Eunomium post medium*, describens simplex esse, quod non a pluribus constituitur. Unde non coincidit cum unitate; quæ potius opponitur multitudini. In divinis autem stat multitudo personarum cum perfectissima simplicitate; eò-quod videlicet personæ singulæ sint completissimæ, ipsæque personæ non afficiant vel perficiant invicem tamquam actus & potentia. Summam nihilominus simplicitatem divinæ naturæ comitatur unitas & indistinctio realis omnium perfectionum essentialium sive attributalium cum ipsa: si enim non foret identitas, non esset illarum infinitas, & consequenter esset in illis potentialitas seu perfectibilitas, & vera realis compositio, sicut in substantiis & accidentibus creatis ad invicem comparatis. Unde recte dicit *Cyrillus l. 1. in Ioan. c. 4. in simplici substantia nihil aliud præter ipsam inesse potest. Et August. l. 11. de civit. c. 10. Ideo simplex dicitur, quoniam quod habet, hoc est.* Sicut quidquid habet Deus, hoc est ipse Deus, realiter loquendo.

*Compositio
est duplex,
ex aliis, &
cum aliis.*

Notandum autem præterea ex *D. Bonav. sup.* compositionem dici dupliciter. Primum, ex aliis, videlicet tamquam partibus, quæ à *Scoto* & aliis simpliciter vocatur compositio; à nonnullis autem compositio passiva. Secundum, cum aliis, quæ à *Scoto* vocatur componibilitas, à nonnullis compositio activa. Perfecta itaque Simplicitas excludit seu negat utramque compositionem. Ob quod varii arbitrantur, ipsam superaddere divinæ essentiae solam negationem. *Smising autem d. 2. q. 2. n. 43.* cum aliis statuit in modo positivo: qui tamen vix distinguitur ab infinitate. Potest proinde perfecta Simplicitas describi, Perfectio simpliciter, secundum quam Deus sibi vendicat omnem actualitatem & perfectionem, sine ulla compositione aut componibilitate.

*Quid perfecta
Simplicitas.*

*16. Competit,
Deo, ex
Fide.*

Dico I. Deus est perfecte Simplex. Est de fide ex cap. *Firmiter, de sum. Trin.* ubi tres personæ dicuntur esse una essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Idem docent Patres, *August. l. 6. de Trin. c. 5.* dicens, in divina substantia esse summam simplicitatem. *Damas. l. 1. de fide cap. 8.* & alii.

Ratio 1.

Probatur ratione Theologicâ: quia infinitum non potest carere ullâ perfectione purâ seu simpliciter; talis autem est, esse perfecte simplicem juxta *Aug. l. 1. de quantitate anima c. 11. Quod dividi non potest, præponendum est.* Et *Anselm. monol. c. 16.* Omne compositum, ut subsistat, indiget his, ex quibus componitur, & illis debet quidem, quod est; & idcirco penitus summum non est. Item de *Incarn. Verbi c. 3.* Et *Bern. l. 5. de consider. c. 7.* Natura simplex multiplici antefertur. Et meritò: quis enim non videat longè esse melius, habere omnigenam perfectionem in unitate simplici collectam, quam in multis dispersam? quare id omnino asserendum est de Deo, cui nil anteferri seu præponi potest, sed qui ens adeò summum est, ut eo nil melius seu perfectius cogitari queat.

Probatur II. Quia infinitum nec potest componi ex partibus, nec esse pars. Primum patet, quia partes deberent esse infinitæ; cum ex finitis & limitatis, adeoque imperfectis, non possit exurgere illimitatus Deus, in quo nulla potest esse imperfectio: sed infinitum nequit esse pars (ut habet altera pars assumpti) una enim pars caret perfectione alterius, & totius; infinitum autem non potest carere ullâ perfectione purâ & simpliciter, quin saltem illam habeat per identitatem. Confirmatur: quia si partes essent infinitæ, quælibet esset Deus, adeoque plura infinita, pluresque Dii distinctæ naturæ. Deinde infinitum debet esse quid completum; ergo nequit esse pars: pars enim est quid incompletum, adeoque imperfectum & complendum.

Probatur III. inductione: In Deo enim non habet locum compositio ex materia & forma, cum sit spiritualis substantia: in qua similiter locum non habet compositio entitativa seu integralis. Compositio quoque ex accidente & subiecto nequit esse in Deo, qui est substantia, & non compositum per accidens. Sed neque potest Deus accidens in se recipere tamquam subiectum, eique componi: accidens enim est ens imperfectum à subiecto dependens, in Deo autem tantum sunt perfectiones puræ seu simplices: ac insuper enti perfectissimo repugnat debere perfectionem suam emendicare ab accidente sibi superveniente. Immo id deberet esse quid creatum (non enim Deus; aliàs essent plures Dii) in Deo autem nil potest esse, nisi increatum & independens.

Denique probatur specialiter Deum non posse componi ex partibus: hæ enim non possent esse contingentes vel ab alio: nam sic possent ipsæ, adeoque Deus non existere: non etiam entia necessaria, nam sic darentur plura entia necesse esse & à se, quod improbatum est agendo de singularitate Dei. Non etiam potest componi alteri tamquam pars: ens enim necesse esse debet esse purus actus, adeoque vendicat sibi ex se completissimam suam actualitatem absque ulla potentialitate aut perfectibilitate.

Dico II. Deus est ita simplex, ut excludat compositionem ex genere & differentia; adeoque non continetur sub aliquo genere. Ita *Scotus d. 8. q. 3. D. Thom. q. 3. art. 3.* & alii fere communiter. Et indicat *D. Bonav. sup. q. 4.* Consonant etiam Patres, *Augustinus, Anselmus, Clemens Alexandrinus* & alii apud *Smising sup. n. 61.* docentes Deo non competere genus sive differentiam, vel prædicamentum. Et si subinde, quia aliquis conceptus inadæquatus & confusus datur communis Deo & creaturæ, etiam doceant eum convenire nobiscum in quibusdam generalibus gradibus, substantiæ, entis, esse in prædicamento &c. scilicet quodam confusum & inadæquatum concipiendi modum. Ratio est: quia compositio ex genere & differentia involvit imperfectionem, seu limitationem in partibus componentibus; nomine enim generis & differentię intelliguntur

17.

Ratio 2.

*Infinitum
nequit esse
pars.*

18.

*Ratio 3.
Deum non
componi pro-
batur in-
ductione.*

19.

Ratio 4.

*Cur Deus
nequeat
esse pars.*

20.

*Deus non
constat ge-
nere & dif-
ferentiâ.*

tur communiter gradus limitatae perfectionis, & incompleti, quorum unus alterum perficit & complet, sicut actus potentiam, ut in cæteris gradibus generis & differentiae liquet.

21. *Cum ex formalitatibus divinis non exurgat compositio.* Nec obstat distinctio formalis inter essentiam & attributa, etiam ad invicem comparata: ob infinitatem enim singulorum non habent se ut actus & potentia, sed sunt in sua quæquæ ratione formali completissimi & purissimi actus, quamquam invicem identificentur, non ut unum formaliter alterum perficiat vel compleat (utpote in perfectione plenum & infinitum formaliter) sed ob naturam infiniti, quod identificat sibi quodvis compossibile. Aliud est in formalitatibus generis & differentiae: genus enim non est ens completum & actus purus; sed ens incompletum & potentiale, cui eo ipso competit potentia objectiva ad non esse, ad esse ab alio, ad recipere formam perfectivam; cui receptivæ seu passivæ potentiae (uti & objectivæ cum proportionem) respondet activa, quæ illam reducit ad actum formalem. Confirmatur: quia ex formalitatibus divinis neque exurgit compositio ex genere & differentia, neque ex materia & forma, neque integralis sive homogenea sive heterogenea, neque ex natura & subsistentia, neque ex subjecto & accidente: nulla autem alia hæcenus est excogitata.

An non possit dici exurgere, est questio de nomine. Quod si denique quis nimium contendat, vocari debere compositionem, quæcumque tandem sit plurium realitatum aut formalitatum, sive unio, sive mera identitas inter se, etsi neutrum extremorum sit limitatum, vel incompletum; deviat ille à communi usu istius vocis, & de solo nomine contendet, simili ferè jure admittere cogendus compositionem inter tres personalitates realiter distinctas, utpote per identitatem realem conjunctas in eodem tertio.

22. *An in Deo admittenda sit compositio rationis.* Adverte tandem non fore tam magnam difficultatem in admittenda compositione ex genere & differentia, si tantum foret rationis, ut alii passim volunt: tota enim imperfectio tunc non redundaret in ipsam Deum, sed potius in nostros conceptus. Immo *Smising n. 57. & seqq.* conatur ostendere ejusmodi compositionem consequenter admitti debere. Alii tamen fortasse respondere possent, ad compositionem rationis requiri, ut in objectis conceptuum nostrorum, quatenus à nobis apprehensis, concipiatur aliqua imperfectio seu perfectibilitas, sic ut unus conceptus objectivus concipiatur perficere alterum; quod non videtur fieri: cum singuli, etsi sint inadæquati, tamen concipiuntur tamquam in sua ratione formali infiniti. Undè sicut ex formalitatibus infinitis, ex natura rei distinctis, idcirco non oritur compositio formalis, sic nec videtur oriri compositio rationis ratiocinatae ex conceptibus objectivis infinitis, etsi non distinctis ante mentis operam: utrobique enim similis concipitur in singulis infinitas ex parte objecti. Disputatio tamen hæc cessat in nostra sententia de distinctione formali.

Herinx Sum. Theol. Pars I.

Petes, an Simplicitas perfecta soli Deo competat? Resp. Aff. Ita *D. Thomas p. 1. q. 3. art. 3.*

ad 1. D. Bonav. d. 8. p. 2. q. 2. ad 1. Scotus d. 8. q. 2. estquæ indubitatum. Idem docent Patres, signanter *D. Bern. serm. 80. in Cant.* dicens: *Sola summa & increata natura hanc sibi vendicat meram singularemque suæ essentia simplicitatem.*

Fundamentum præterea perfectæ Simplicitatis, scilicet infinita perfectio, est soli naturæ divinæ proprium. Idem quoque ostenditur inductione: omnis namque creatura substantialis est susceptiva accidentis, adeoque nulla datur creatura, quin sit componibilis cum accidente, aut vicissim. Entitates insuper corporeæ seu materiales componuntur ex partibus integralibus: indivisibilia autem seu puncta componuntur cum aliis sive partibus sive punctis. Substantia verò corporea habet præterea partes physicas v. g. homo corpus & animam, & hæc rursum componuntur cum invicem. Omnia denique creata metaphysicè constant genere & differentiâ, aut sunt ipsæ partes metaphysicæ. Ens in genere, prout est conceptus objectivus generalissimus, abstrahens à finito & infinito, Deo & creatura, abstrahit simpliciter à simplicitate & compositione; estquæ conceptus maximè inadæquatus & imperfectus, nempe simpliciter simplex, quia non est divisibilis in plures conceptus objectivos. Hic autem sermo est de entibus prout re ipsa existunt: sic autem ens repertum in creaturis, & physicè spectatum, habet reales compositiones & componibilitates, quas habet ipsum singulare entis creatum; v. g. in homine gradus entis componitur ex materia & forma, suscipit accidentia &c. in albedine suscipit gradus intensivos & extensivos, recipitur in subjecto &c.

Ex quibus elucescit mira Dei perfectio, qui, quidquid omnia animantia per sensus, imaginativam, locomotivam, diversa membra, diversissimosquæ actus operantur aut percipiunt, quidquid creaturæ rationales per actus & habitus diversissimos intelligunt aut volunt, apprehendunt aut judicant, quidquid denique omnes creaturæ etiam possibiles in diversis membris seu partibus, potentiis, accidentibus, operationibus dispersum habent, totum id continet eminentissimè in una simplicissima forma, scilicet Deitate, collectum, in quo omnia unice sunt conjuncta, superunita, & præexistentia super essentialiter, ut loquitur *Dionysius l. de divin. nomin. c. 5. apud Less. l. 1. de perf. divin. n. 6.* adeò ut, dum multipliciter dicitur, non sit re multiplex, sed eadem (ut cum *D. Bern. l. 5. de considerat. cap. 5.* loquar) *amat ut charitas, novit ut veritas, sedet ut aequitas, dominatur ut majestas, regit ut principium, tuetur ut salus, operatur ut virtus, revelat ut lux, assistit ut pietas &c.*

23. *Perfecta simplicitas soli Deo competit.*

Patet inductione.

24. *Mira Dei perfectio.*

DISPUTATIO IV.

De Immutabilitate, Æternitate & Immensitate Dei.

QUESTIO I.

An & quomodo Deus sit immutabilis?

1.

NOTA immutabilitatem explicari per negationem mutabilitatis; mutabile autem dici, quod capax est mutationis. Hinc variæ sunt species immutabilitatis, uti mutabilitatis & mutationis. Et quidem mutatio generatim dicitur transitus de uno ad aliud. Qui transitus diversimodè fit. Primò, quando res aliqua transit de non esse simpliciter ad esse, vel contra. Quæ mutatio est de potentia objectiva, sive de mera possibilitate ad actum existentiam, seu ad esse actu, vel contra; & fit per hoc, quod aliquid incipiat aut desinat terminare potentiam activam producentis. Secundò, dum subjectum transit à privatione formæ ad formam, vel contra, sive ab una forma ad aliam; eaque vel accidentali (& tunc secundum D. Bonav. d. 8. art. 2. q. 2. in corp. dicitur fieri variatio) vel substantiali, & dicitur juxta D. Bonav. ibid. corruptio. Tertiò, non solum subjectum, sed etiam terminus conversionis substantialis dicitur mutari, sive converti in alterum, v.g. lignum in ignem, panis in corpus Christi, quæ vocatur mutatio conversiva. Quartò, dicitur agens rationale mutari quoad intellectum & voluntatem, dum incipit aut desinit aliquid intelligere aut velle. Quod quidem in creatis contingit per mutationem subjectivam, quâ transit agens rationale de uno actu ad alterum, qui sunt veræ qualitates & formæ intellectus & voluntatis. Quintò denique datur mutatio de loco in locum. Tot igitur oppositis modis potest quidquàm dici immutabile, illosquæ omnes Deo convenire, nunc ostendetur, excepto ultimo, de quo, ubi de immensitate Dei.

Quid mutatio generatim, & quomodo simplex.

Totidem modis quid est immutabile.

2.

Immutabilitas Dei quoad esse simpliciter.

DICO I. Deus est omnino immutabilis quoad esse simpliciter. Est de fide ex cap. Firmiter, de Sum. Trin. ubi Deus dicitur immutabilis. Item ex Scriptura, Malach. 3. Ego Dominus, & non mutor. Psal. 101. Tu autem idem ipse es &c. Iac. 1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Huc etiam facit illud, 1. ad Tim. 6. Qui solus habet immortalitatem. Quod expendens S. Aug. 1. de Trin. c. 5. ait: Immortalitatem aliquo modo habet creatura, nullam autem habere mutabilitatem solius est Creatoris. Et 5. de Trinit. c. 2. attendens ad illud Exodi 3. Ego sum qui sum, inquit: Quod mutatur non servat ipsum esse, & quod mutari potest, etiamsi non mutetur, potest quod fuerat non esse: ac per hoc illud solum, quod non tantum non mutatur, verum etiam mutari omnino non potest, sine scrupulo occurrit quod verissimè

dicatur esse. Eadem immutabilitas patet ex absoluta necessitate essendi (quæ Deo, enti à se, competit ex supra dictis) immo cum ea coincidit. Deinde oppositum foret magna in Deo imperfectio.

DICO II. Deus est omnino immutabilis subjectivè, quatenus nullam potest formam sive perfectionem de novo acquirere aut amittere. Patet similiter ex Auctoritatibus præconcl. citatis. Patet etiam ex eadem necessitate essendi, quæ competit quibusvis perfectionibus Deo intrinsicè; in quo nil potest reperiri contingens aut creatum; quale esset perfectio realiter Deo adventitia. Patet insuper ex ratione actus puri excludentis omnem potentialitatem, sive ex perfecta simplicitate divina, ratione cuius Deus est incapax formæ realis, seu realiter distinctæ; adeoque acquisitionis aut amissionis illius, sive mutationis ad illam ejusvè privationem. Quo medio utitur Scotus d. 8. q. 2. n. 2. D. Bonav. ead. dist. p. 1. art. 2. q. 1. in corp. D. Thomas q. 9. art. 1. & alii passim: ipseque S. Aug. 6. de Trin. c. 6. dicens: Nihil simplex mutabile est. Et 11. de civit. c. 10. dicens: Est itaque bonum solum simplex, & ob hoc solum incommutabile, quod est Deus: ab hoc bono creata sunt omnia bona, sed non simplicia, & ob hoc mutabilia.

3. Immutabilitas Dei subjectiva.

Contra hanc conclusionem exurgit triplex difficultas. Prima sumitur ex libertate divina sive actibus liberis: aliqua enim decreta Deus modò habet, quæ potuit saltem ab æterno non habuisse; adeoque videntur esse perfectiones contingentes Deo realiter superadditæ, utpote finè quibus potuit existere. Nec plenè satisfacit responsio Lessii l. 3. de perfect. divin. c. 2. non sequi inde in Deo mutationem, ad quam nimirum requiritur, ut subjectum instanti reali fuerit sub privatione, postea sub forma, vel contra: actus autem liberi sunt in Deo tota æternitate, nec possunt incipere inesse, nisi ab æterno infuerint, & si semel insint, semper necessariò insunt. Nam adhuc non apparet, cur saltem non sint formæ realiter Deo superadditæ; quas tamen divina simplicitas, infinitas, essendi necessitas absoluta, & non tantum ex suppositione, excludit. Quare dicendum est, actus liberos nil intrinsicè realiter superaddere volitioni essentiali Dei, ipsique Deo identificatæ; adeoque non officere immutabilitati. Qualiter autem id consistat cum eo quod potuerint abesse à Deo, ingenio quidem humano inscrutabile est: pro captu tamen nostro aliquantulum explicare conabimur in proprio loco, ubi de libera volitione Dei.

4. Triplex contra Dei immutabilitatem difficultas.

Prima ex Dei libertate.

Responsio Lessii insufficientis.

Concordia modus, remissivè.

Secunda difficultas sumitur ex mysterio Incarnationis, in quo Deus seu personalitas Verbi unitur humanitati; quod finè mutatione intrin-

5. Secunda ex mysterio Incarnationis.

Concordantur.

intrinseca Verbi non videtur potuisse fieri. Sed breviter Responderetur id factum sine mutatione Verbi, utpote quod in se non suscepit tamquam subiectum novam formam vel accidens, sed solum terminavit unionem intrinsecam humanitati Christi.

loquatur resolutivè, saltem requirit ibidem & num. 7. ut terminus ille conservetur dependenter à desitione alterius, Deus autem sicut non potest produci, sic nec conservari, sive dependenter, sive independenter ab alterius desitione. Vide plura de hac conclusione apud *Sming Tract. 2. d. 3. n. 27. & seqq.*

Tertia ex denominationibus quibusdam adventitiis.

6. Tertia difficultas sumitur ex quibusdam denominationibus, quæ in tempore adveniunt Deo, quod scilicet dicatur in tempore Creator, Dominus, Sanctificator &c. juxta *S. Aug. l. 5. de Trin. c. 16.* (et si aliquando dubius hæserit, num ab æterno dicatur Creator & Dominus, ut patet *12. de civit. c. 15.*) idquæ realiter & citra fictionem intellectus. Resp. tamen cum *S. Aug. c. 16. cit. Quod temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relativè dici; non tamen secundum accidens Dei, quod ei aliquid acciderit, sed planè secundum accidens ejus, ad quod dici aliquid Deus incipit relativè.* Undè Deus dicitur Creator à

Ita sunt Deo extrinseci.

creatione, quæ accidit creaturæ, Sanctificator à sanctificatione creaturæ &c. Sicut aliquid extrinsecè dicitur causans ab actione, quæ juxta multos formaliter existit in effectu, & opus factum ab homine dicitur humanum ob humanitatem formaliter existentem in homine, ad quem opus dicit habitudinem. Nullatenus tamen denominationes præfatæ aut similes Deo competunt intrinsecè ab aliqua forma vel relatione, de novo realiter Deo adveniente: hoc enim repugnaret immutabilitati subjectivæ ipsius. Ita *D. Thomas, Scotus* & alii communiter.

Dico IV. Deus est immutabilis terminativè quoad intellectum & voluntatem, sic ut non possit in tempore aliquid intelligere aut velle, quod ab æterno non intellexit aut voluit, neque à cognitione aut volitione, quam ab æterno habet, desistere. Ita *Alensis, D. Thomas, D. Bonaventura, Scotus* & alii communiter. Estquæ indubitatum ex Scriptura *1. Reg. 15. Pœnitudo non flectetur; neque enim homo est, ut agat pœnitentiam. Num. 23. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Proverb. 19. Multa cogitationes in corde viri, voluntas autem Domini permanebit. Huc etiam facit illud Iac. 1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Item generalis sententia Domini: Malach. 3. Ego Dominus, & non mutor.*

9.

Dei immutabilitas quoad velle & intelligere.

Nec obstat illud *Sap. 7. Omnibus mobilibus mobilior est sapientia*: Nam vel intelligitur casualiter sive activè, q. d. sapientia omnibus moventibus est magis motiva, ut exponit *Alensis 1. p. q. 4. memb. 2. ad 2. & D. Bonav. d. 8. p. 1. art. 2. q. 1. ad 1.* quia quidquid vult, quancumquæ vult, citissimè operatur, ejusquæ operatio per omnia se diffundit, omnibusquæ rebus motum & actionem tribuit, ipsa in se immobilis permanens. Vel intelligitur formaliter, seu metaphoricè, q. d. divina sapientia dum se creaturæ communicat, ac super eam se diffundit, quasi ad illam procedit, sicut ea, quæ moventur, procedunt ad terminum; idquæ quasi celerrimè, utpote ad hoc nullo indigens temporis spatio; ut cum *D. Thomas* exponit noster *Richardus d. 8. art. 2. q. 1.*

Qui sapientia omnibus sit mobilior.

Qui admitti possit in Deo realis.

7. Nihilominus Nominales non refugiunt admittere in Deo novam relationem Creatoris &c. & quidem consequenter ad suam opinionem, quâ censent actiones & relationes esse indistinctas à fundamentis, seu non esse aliquid medium inter fundamentum & terminum.

Qua non displicet, si ratio consideretur.

Quâ opinione positâ, Deus dicitur Creator à sua omnipotentia, suppositâ existentia creaturæ ab ea dependentis; dicitur dissimilis, à sua propria natura, suppositâ existentia creaturæ, cui dissimilis dicitur. Inconsequenter autem *Suarez* rejiciens relationes extremis superadditas realiter, refugit in Deo admittere realem relationem ad creaturam: nam istâ opinione suppositâ nullum inde nascitur præjudicium immutabilitati Dei, ut patet. Nec ullum inconveniēs aut ratio sufficiens à *Suarez* allegatur.

Eandem immutabilitatem eleganter docet

10.

S. Aug. tract. 23. in Ioan. circa med. Trans omnem Hujus immutabilem spiritum, transi spiritum, qui modò scit mutabiliter modò nescit, modò meminit modò obliviscitur, vult quod nolebat, non vult quod volebat, sive patitur jam istas mutabilitates, sive pati possit: transi hac omnia, non invenis in Deo aliquid mutabilitatis.

tatis elegantis explicatio ex Augustino.

Et *l. 11. de civit. c. 21. Ille non ex hoc in illud cogitatione mutata, sed omnino incommutabiliter videt; ita ut illa quidem, qua temporaliter sunt, & futura nondum sint, & presentia jam sint, & præterita jam non sint: ipse verò hac omnia stabili ac sempiternâ presentia comprehendat, nec aliter nunc & aliter antea & aliter postea.* Et *l. 12. de civit. c. 17. Potest ad opus novum, non novum, sed sempiternum adhibere consilium; nec pœnitendo quia prius cessaverat, capit facere quod non fecerat.* Et *l. 1. confess. c. 4. immutabilis, mutans omnia &c. amas, nec astuas, zelas & securus es, pœnitet te & non doles, irasceris & tranquillus es, opera mutas, nec mutas consilium.* Et *13. confess. c. 16. Qui es incommutabiliter, & scis incommutabiliter, & vis incommutabiliter.* Idem docent alii

Dei immutabilitas quoad conversionem.

8. Dico III. Deus est immutabilis conversionivè, sic ut nequeat esse terminus conversionis, quâ convertatur in aliud, vel aliud in ipsum Deum. Patet evidenter ex notione entis necessarij & incausati, quod sicut non potest per aliquam causam incipere aut desinere esse simpliciter, sic nec potest incipere aut desinere cum ordine ad desitionem vel inceptionem alterius termini positivij. Quarè huc faciunt Auctoritates *concl. 1. & 2. allegatæ.*

Eam non tollit Scotus.

Nec obstat, quod *Scotus quodl. 10. n. 19:* insinuet aliquid manens in eodem esse prius habito, nullâ omnino novitate circa ipsum factâ, probabiliter posse esse terminum novæ conversionis: nam præterquàm quod Doctor non

alii Patres. Immo hæc immutabilitas adeò semper omnibus persuasa fuit, u teste *Tertull.* l. 2. contra *Marcionem* c. 16. hac de causa *Marcionistæ* negaverint Deum veteris Testamenti, qui scribitur zelatus, æmulatus, iratus.

Examina-
tur ratio
S. Thoma.

Probari solet cum *D. Thoma* q. 14. art. 15. ex eo, quòd scientia Dei (idem est de volitione) sit ejus substantia, adeòque sit immutabilis, sicut Dei substantia. Verùm inde præcisè non satis apparet, cur sicut salvâ immutabilitate divinæ substantiæ potuisset ab æterno Deus aliquid non voluisse aut præscivisse, quod jam decrevit aut præscivit, sic non possit ab aliquorum volitione aut præscientia desistere, absquè ulla mutatione physica divinæ substantiæ, ulliusvè perfectionis Deo intrinsecæ.

II.
Fundamen-
tum divi-
nae hujus
immutabi-
littatis.

Nihilominus videntur Patres in immutabilitate divinæ substantiæ fundare immutabilitatem cognitionis & volitionis, ut *S. Greg.* 16. *Moral.* c. 17. dicens: *Sicut immutabilis natura est, ita immutabilis cogitatione.* Et expressius *S. Aug.* 12. *confess.* c. 15. dicens, *Quòd nequaquam ejus substantia per tempora varietur, nec ejus voluntas extra substantiam sit. Vnde non eum modò velle hoc, modò velle illud, sed semel & simul & semper velle omnia, quæ vult, non iterum & iterum, neque nunc ista, nunc illa, nec velle postea quod nolebat, aut nolle quod prius volebat; quia talis voluntas mutabilis est, & omne mutabile æternum non est, Deus autem noster æternus est.*

12.
Ratio ejus-
dem quòd
intelligere.

Undè potest sic formari probatio: intellectus divinus necessariò semper intelligit omne verum & intelligibile ob suam infinitatem; in objecto autem intelligibili (adeòque in ipso intellectu) non potest accidere variatio, ut est evidens quòd objectum increatum, & res merè possibiles, quæ semper & necessariò sunt tales: de objectis autem contingentibus, patet ex eo, quòd variatio hæc deberet provenire ex instabilitate divinæ voluntatis: si enim hæc nequeat aliter & aliter se habere circa contingentia, consequenter nec intellectus.

Ratio im-
mutabili-
tatis quòd
velle.

Immutabilitas itaque seu æterna stabilitas divinorum decretorum seu volitionum probatur: quia in mutatione opposita cernitur moralis imperfectio (hæc autem non minùs, quàm physica imperfectio procul est à Deo) quæ communi judicio continetur in frustranea retractatione propositi, nullâ causâ antè non cognitâ occurrente: hæc enim semel admisâ, cur non poterit centies, immo millies admitti? igitur decreti mutatio involvit imperfectionem in voluntate: immo etiam in ipso intellectu, qui modò intelligeret aliquid tamquàm futurum, modò tamquàm non futurum.

13.
Cur omne
Dei decre-
tum sit ab
æterno.

Porrò decretum omne debuisse formari ab æterno, patet; partim, quia perfectius erat omnia decernenda ab æterno decernere, quàm manere totâ retrò æternitate indeterminatum: partim, quia voluntas divina, etsi sit libera quòd ad velle & nolle, debet tamen esse sub alterutro in ultimata sua actualitate: partim, quia nil potest in tempore incipere esse futurum, aut tamquàm tale incipere cognosci. Ratio deni-

Et maneat
in æternum.

que cur divina voluntas cessare nequeat à decreto, postquàm mandatum est executioni, v. g. à volitione creandi Saûlem regem, tot jam retrò sæculis à regno depositum, difficulter quidem redditur: dici tamen potest; quòd uti decreta Dei necessariò sunt ab æterno, sic debeant in æternum manere: quod enim ex natura sua non potest esse nisi ab æterno, necessariò debet in æternum manere: nam (ut ait *S. August.* sup.) *omne mutabile æternum non est*, scilicet ex natura sua, de quo *S. Aug.* agit. Deinde sicut præterita intellectus divinus continuò intelligit sinè ulla mutatione, sic consequenter voluntas in illa sinè sui mutatione debet tendere; cum in eo nulla sit imperfectio, quin potiùs perfectio, voluntasquæ debeat esse in omni actualitate possibili, adeòque æquè latè patere ac intellectus, salvâ libertate (quæ salva manet) utpote ejusdem cum intellectu, immo infinitæ perfectionis. Si cui verò hæc probatio non sufficiat, dicat cum *Smising* d. 3. n. 48. hanc immutabilitatem potiùs esse creditam, quàm à nobis demonstrabilem.

Dices, Scriptura Deo adscribit pœnitentiam facti. *Gen.* 6. *Pœnitet me fecisse eos.* *Jeremia* 18. *si pœnitentiam egerit Gens illa à malo suo, quod locutus sum adversus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.* Nonnulla etiam prædixit Deus se facturum, quæ postea non fecit, v. g. subversurum se *Niniven*, *Iona* 3. Denique odit peccatores pro tempore, quo sunt tales, & rursum diligit, quando sunt justi. Quæ omnia videntur esse signa mutatae voluntatis. Undè est istud vulgatum ex *Ambrosio* lib. 2. in *Lucam*: *Novit Deus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum.*

14.
Apparens
in Dei de-
cretis mu-
tabilitas.

Resp. Omnia decreta quæ semel in Deo sunt, semper eodem modo in eo manere absque ulla retractatione aut oppositione, mutationem autem solùm esse in effectibus, sive objectis respicientibus diversa tempora. Sic Deus ab æterno & in æternum habet decretum, creandi hominem pro tali tempore, delendi pro tali tempore; diligit etiam nunc *Judam*, consideratum pro tempore quo erat justus, odit spectatum pro tempore quo erat peccator; vult Saûl esse regem pro tali tempore, vult eundem exauctorare pro alio tempore. Quæ simultas decretorum non est opposita, sed tantùm simultas objectorum vel effectuum, pro eodem tempore spectatorum. Quare pœnitentia adscribitur Deo metaphoricè, sic ut dum dicit: *Pœnitet me fecisse eos: Pœnitet me quòd constituerim Saûl regem*, sensus sit, ab æterno statui delere eos, item decrevi Saûl deponere, & statuere alium (destruere enim opus à se factum solet inter homines esse signum mutatae voluntatis) quia nimirum statuit tanto solùm tempore hoc vel illud fieri, cum alioquin, si non obfuissent demerita, diutiùs homines conservasset, & regnum Saûlis prorogasset.

Similiter dicitur *Jerem.* 18. agere pœnitentiam, item dicitur mutare sententiam, non quòd ad internum judicium aut propositum, sed quòd ad

Est solùm
in effecti-
bus.

Quomòdò
pœnitentia
tribuitur
Deo.

Et senten-
tia muta-
tio.

quodad effectum externum, quem non exsequitur, & tamen videbatur absolutè comminatus, cum tantum esset comminatus conditionatè & dependenter ab emendatione hominum; ductâ similitudine ab hominibus, qui censentur pœnitere, quando non faciunt, quod erant comminati. Sic prædictio per Jonam facta tantum erat comminatoria seu conditionata, vel declarans, quid absolutè decreverit, nisi quidpiam accedat, quo moveatur, v.g. nisi Ninivitæ agerent pœnitentiam, simul indicando quid peccata eorum mererentur. Interdum etiam prædicatur, quid futurum sit spectato cursu causarum naturalium, & nisi illum Deus specialiter impediatur. Prout intelligi potest illud *Isaia 38. Dispone domui tuae, quia morieris tu & non vives*; cum tamen Ezechiae (de quo sermo) vita adhuc fuerit divinitus prorogata. Utrum autem prædictio sit absoluta, an solum conditionata & comminatoria, ex textu & circumstantiis, ex effectum, ex sensu Patrum vel Ecclesiæ traditione est colligendum.

15. *Immutabilitas soli Deo est propria.*
Ex his patet Immutabilitatem soli Deo esse propriam: omne enim ens creatum ex nihilo oritur, & in nihilum verti potest, seu mutari potest de non esse ad esse, & contra. Immo etiam dum est, continuâ vicissitudine quasi mutatur, quatenus novo jugiter Conditoris beneficio singulis momentis liberè accipit esse per conservationem perinde ac primo productionis instanti. Quod subtiliter insinuavit *Nysenus l. de opificio hominis c. 16.* dicens naturam, quæ ortum habet per creationem *sinè perpetua vicissitudine consistere nullo modo posse, nam ipse transitus* (qui scilicet est continuus) *ex nihilo ad ortum, motus quidam est & mutatio.* Quam mutabilitatem ex nihilo & in nihilum *Scotus d. 8. q. 5. n. 22. D. Bonav. d. 8. p. 1. art. 2. q. 2.* vertibilitatem seu versionem vocant conformiter ad *Damas. l. 1. de fide c. 3. Quacumque à versione incipiunt, versioni subjecta sunt.* Præterea mutabilitas subjectiva competit omnibus substantiis creatis, illis item accidentibus, quæ possunt in se accidentia alia suscipere & amittere. Quamquam in spiritualibus substantiis locum non habeat corruptio substantialis, ob carentiam materiæ & formæ. Una quoque substantia potest in aliam converti, etiam in spirituales, simili modo saltem quod panis in corpus Christi. Denique creaturæ intellectuales patiuntur miram vicissitudinem in actibus intellectus & voluntatis. Itaque Deus & quidquid in ipso est, essentialiter seu ex necessitate omnimoda naturæ est immortale; ut ideò solus dicatur habere immortalitatem *1. ad Tim. 6.* Quo autem sensu substantia angelica dicatur ex natura sua immortalis, explicabitur in materia de Angelis.

QUÆSTIO II.

An Deo propriè conveniat Æternitas?

16. *Nota Æternitatem hinc non sumi pro antiquitate. Quo sensu antiqui Patres Gen.*

49. dicuntur colles æterni. Neque etiam pro longa duratione, etsi habeat initium & finem. Quo sensu *Gen. 17. Deus Abrahamæ dixit: Dabo tibi & semini tuo omnem terram Chanaan in possessionem æternam*; ut exponit *S. Aug. q. 31. super Genesim.* Neque etiam pro duratione, quæ habet initium, sed caret fine. Quo sensu accipitur, dum Doctores disputant, an aliqua creatura potuerit esse æterna, videlicet non solum à parte post, sed etiam à parte antè. Itaque hinc sumitur æternitas pro duratione, cujus principium aut finis nec datur, nec dari potest, adeoque caret etiam principio dependentiæ. Et hæc est propria æternitatis acceptio, ut notat *S. Aug. l. 83. qq. q. 19.* dicens: *Etsi semper aliquid vivat, tamen si mutabilitatem patitur, non propriè æternum appellatur.* Et *Richard. de S. Victore l. 2. de Trin. cap. 4.* Aliud videtur sonare æternum, aliud autem sempiternum: sempiternum namque esse videtur, quod caret initio & fine; æternum, quod caret utroque, & omni mutabilitate; adeoque necessitatem habet essendi independentem ab alio. Quamquam sempiternum sæpe cum æterno confundatur.

17. *Æternitas sic sumpta describitur à Boëtio l. 5. de consolatione prosa 6. Interminabilis vita tota simul & perfecta possessio.* Cui concordat *D. Ansel. Monol. c. 24. Quid aliud est vera Æternitas, quæ soli illi (scilicet Deo) convenit, quam interminabilis vita simul & perfecte tota existens?* Cum dicitur, *interminabilis*, intellige, tam ex parte initii, quam finis. Cum dicitur *vita*, ponitur vita pro quacumque perfectione essendi, ut notat *Scotus quodl. 6. n. 14. Tota simul*, significat nullam dari successionem in æternitate, sed totum esse rei æternæ haberi simul. *Perfecta possessio* significat vitam sive perfectionem omnem actu haberi ex intrinseca naturæ necessitate, adeoque excludit principium dependentiæ, à quo suam entitatem participet, ut *Scotus* supra. Descriptio tamen hæc non est formalis: æternitas namque formaliter non est vita Dei, sed ejusdem diuturnitas, seu stabilis duratio, adeoque perfectio, quæ facit Deum esse interminabiliter sinè principio & fine, idque ex necessitate naturæ sinè dependentia ab alio, & quodad omnem suam entitatem & perfectionem.

18. Hinc facile est distinguere æternitatem ab ævo. Nam ævum etsi juxta idioma Græcum ac Latinum coincidat cum æternitate, usu tamen Doctorum sumitur pro duratione rei permanentis quidem, sed dependentis & terminabilis, v.g. Angeli. Unde sicut in existentia æviter non datur successio, sic in ævo, quod est à parte rei ipsa existentia rei permanentis. Est communis sententia contra Nonnullos. Competitque ævum rebus etiam ab intrinseco corruptibilibus, dummodò permanentes sint: nam corruptibilitas non obstat, quin res eadem sit tota simul, nec habeat partem post partem, quantum ad sibi intrinseca seu essentialia. De quibus fuse *Smising d. 4. quæst. 2.* Differt æternitas à tempore: tum quia tempus est durationis ratio

Ejus propria acceptio.

Describitur ex Boëtio & Anselmo.

Distinctio æternitatis ab ævo.

Item à tempore

ratio successiva, & non tota simul: tum quia est dependens, & terminabile. De comparatione æternitatis & temporis fusè Smising sup. q. 3. His præmissis,

19. Dico I. æternitas propriè dicta convenit Deo. Est de fide ex symbolo Athanasii, & cap. Firmiter, de Sum. Trin. Probatur ex Scriptura Psal. 89. *A seculo & usque in saculum tu es Deus.* Eccli. 18. *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.* Et alibi, præsertim ad Hebr. 1. ubi Apostolus tamquam propriam Divinitatis notam tribuit Christo illud Psal. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Patres sunt passim obvii.

Ejus ratio est infinitas. Ratio sumitur ex infinitate essentiæ, quæ debet esse illimitata omni modo perfectio, adeoque etiam quoad durationem; ista autem illimitatio est æternitas. Deinde ens à se, necessariò existens, nequit incipere esse aut desinere esse; Hoc enim dato, deberet accipere esse ab alio, adeoque non esset independens & à se: ergo necessariò est æternum. Denique Deus est omnino immutabilis, tam quoad esse, quam quoad omnem suam perfectionem: immo etiam quoad omnem tendentiam, seu terminationem intellectus & voluntatis: ergo Deus est absolutè & omnino æternus. Nam ut rectè S. Aug. 4. de Trin. c. 18. ait: *In quantum mutabiles sumus, in tantum ab æternitate distamus.* Et infra: *Vera immortalitas, vera incorruptibilitas, vera incommutabilitas, ipsa est æternitas.*

Item afeitas. Et immutabilitas. Undè Smising d. 4. q. 1. num. 14. & 15. docet æternitatem coincidere cum immutabilitate, nisi quod huic addat respectum aptitudinalem coexistendi cuilibet durationi creatæ: eo-quod æternitatem ratione durationis ut plurimum concipiamus sub quadam extensione in ordine ad tempus verum sive imaginarium: qui respectus non videtur involvi in præciso conceptu immutabilitatis; hæc enim intelligeretur in Deo, etsi nulla creata duratio esset possibilis.

20. Quid æternitas immutabilitati suæ peraddat. Nota æternitatem habere propriam rationem durationis juxta Doctores communiter contra Aureolum: quia non est de ratione durationis successio formalis, seu divisibilitas in prius & posterius, sed est ipsa permanentia rei in esse & negatio desitionis. Immo una æternitas in se colligit necessariò omnem cæterarum rerum durationem, adeoque exhaurit omne tempus etiam imaginabile, eique necessariò coexistit absque ulla sui successione. Veluti rupes immobilis coexistit omnibus aquæ partibus successivè præterlabentibus, ac nunquam redituris. Undè S. Aug. 1. confess. c. 6. *Summus (inquit) es & non mutaris, neque peragitur in te hodiernus dies, & tamen in te peragitur, quia in te sunt & ista omnia: non enim haberent vias transeundi, nisi contineres ea. Et quoniam anni tui non deficient, anni tui hodiernus dies: & quam multi jam dies nostri & patrum nostrorum per hodiernum tuum transferunt, & ex illo acceperunt modos, & utcumque exstiterunt, & transibunt adhuc alii, & accipient, & atcumque existens! Tu*

21. Aternitas habet rationem durationis. autem idem ipse es, & omnia crastina atque ultra, omniaque hesternæ & retro, hodie facies, hodie fecisti. Quia videlicet in ipsa æternitate est perpetuum hodie seu præsens, eodem S. Aug. in illud Psalm 2. *Ego hodie genui te,* dicente: *In æternitate nec præteritum quidquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit.*

Nec refert, quod Scriptura Psal. 101. æternitatem comparet anno, in quo est continua temporum variatio & successio. Nam (ut rectè D. Bonav. d. 19. p. 1. in Expos. textus dub. 4.) Scriptura accommodè ad intellectus nostri infirmitatem nomen anni transtulit ad æternitatem, ideò, quod sicut annus dicit perfectam, seu completam temporis revolutionem secundum decursum solis in zodiaco & regressum ad idem punctum; sic divina æternitas perfecta fit, cæteras durationes circumplectens. Eadem tamen Scriptura interminationem ac stabilitatem omnimodam æternitatis satis significat; dum ait: *In generationem & generationem anni tui. Et: Tu idem ipse es, & anni tui non deficient.*

Hinc nihilominus patet, qualiter in æternitate sit successio virtualis, quatenus scilicet successivè coexistere potest successivæ durationi seu tempori, non tamen successione sui, sed temporis, cujus quidem singulis partibus coexistit indivisibiliter & secundum se totam: sicut anima indivisibilis tota informat corpus extensum & divisibile, singulasque partes. Non tamen coexistit æternitas semper cuilibet tempori: non enim tempori præterito dum est præteritum, aut futuro dum est futurum; cum nil possit coexistere realiter, nisi rei realiter existenti. Necessariò tamen coexistit omni tempori, quatenus nullum est tempus præteritum cui non coexistiterit, præsens cui non coexistat, futurum cui non coexistet, aut possibile cui non coexistere possit vel debeat, posito, quod producat. Undè omnia sunt æternitati præsentia, toti quidem, sed non totaliter seu non semper, sed singula pro parte suæ durationis; sicut omnia sunt præsentia immensitati Dei, sed non ubique: & sicut omnia membra sunt præsentia toti animæ, sed non in omni loco, in quo est anima.

Dico II. æternitas propriè convenit Deo, sic ut nulli sit creaturæ communicabilis. Patet: quia etsi aliqua creatura potuisset creari ab æterno, v.g. Angelus (de quo alibi disputatur) longè tamen distaret ab æternitate Dei: quia interminabilis duratio non competere Angelo, alterivè creaturæ ex se & independentè ab alio. Præterea tota essendi perfectio non esset in Angelo simul: adhuc enim pateretur vicissitudinem perfectionum accidentalium, scilicet cognitionum, volitionum &c: at Deus à se & necessariò semper est idem, totamque suam perfectionem simul & semper habet, etiam quoad omnem terminationem intellectus & voluntatis, sic ut quidquid scientiæ, volitionis, gaudii &c. possent omnes creaturæ junctim comparare successivè singulis momentis infiniti temporis, totum id Deus simul

Quomodo æternitas comparetur anno.

22. Qualiter in æternitate sit successio virtualis.

Omnia æternitati præsentia, sed non semper.

23. Aternitas incommunicabilis, creaturæ esto ab æterno creabilis foret.

mul & stabiliter habeat sine comparatione perfectius in sua aeternitate.

24. *Quomodo* Solùm posset objici, quòd essentialiter creaturarum dicantur aeternae, ac propositiones in quibus praedicatum essentialiter enuntiatur de subiecto, dicantur aeternae veritatis. Ad quod Resp. aeternitatem essentialiter creaturae non esse aeternitatem alicujus entis veri & positivi, sed privativi solùm, seu non repugnantiae ad esse; prout eleganter explicuit *Scotus d. 36. n. 11. & seqq.* Idèò autem dicuntur essentialiter aeternae veritatis, quòd nihil possit esse aut concipi sine suis partibus essentialibus, idquè ex natura rei independentè, à quocumquè, atque adèò in nulla temporis differentia, etiam, possibili, res possit produci sine sua essentia seu partibus essentialibus.

QUAESTIO III.

An & quomodo Deus sit immensus & ubique.

25. *Quid immensus sit.* Nota immensum ex prima vocabuli institutione esse idem, quod non habens mensuram, adèòque coincidere cum infinito. Quae immensi acceptio frequens est apud Patres, *Basilium, Nazianzenum, Ambrosium* & alios. Usu tamen frequentiori Theologorum, praesertim recentiorum, significat illum infinitatis modum, quo Deus est illimitatus secundum praesentiam ad locum aut rem quamlibet. Estquè fundamentum ubiquitatis seu omni-praesentiae divinae: ratione enim immensitatis fit, ut Deus sit intimè praesens omni rei creaturae, posito, quòd hæc sit. Quarè distinguitur ab ubiquitate, quae importat actualem praesentiam in omni loco & re. Ex quo etiam fit immensitatem fuisse in Deo ab aeterno, ubiquitatem verò à creatione rerum, quibus Deus inexistere. Quia tamen hæc duo inter se subordinantur & convertuntur, Scriptura & Patres unum sæpè pro alio ponunt, & Theologi de utroquè simul communiter agunt.

26. *Deus est immensus & ubique.* DICO I. Deus est immensus & ubique. Patet ex *Ierem. 23. Calum & terram ego impleo. Psal. 138. Si ascendero in calum, tu illic es, si descendero in infernum, ades. Isaia 66. Calum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum 3. Reg. 8. Si calum, & cali calorum te capere non possunt &c. & alibi. Accedit Symbolum S. Athanasii, & cap. Firmiter, de Sum. Trin. ubi definitur Deum esse immensum; & communissimus consensus Patrum, ut videre est apud *Smising d. 5. n. 14. & alios.* Nobis sufficiant verba *Augustini & Anselmi*, quorum ille 7. de Trin. c. 30. ait: Idem Deus ubique totus, implens calum & terram, praesente potentia, non absente natura. Hic verò *Monologii c. 22.* ait: Summam essentiam totam inevitabilis necessitas exigit nulli loco vel tempore deesse: necesse est eam simul totam omnibus & singulis locis & temporibus praesentem esse.*

Probatur: quia Deus vi infinitatis suae excludit terminum perfectionis essentialis, durationis, potentiae &c; ergo etiam terminum praesentialitatis. Deinde nullo coarctari loco, sed posse & necessariò esse ubique, dicit perfectionem; è contrà autem coarctari certo loco imperfectionem: ergo immensitas & ubiquitas Deo infinite perfecto est tribuenda. Confirmatur: quia praesentia creaturae cum alia, ejusquè fundamentum, est quaedam perfectio: ergo purgata ab omni imperfectione (qualis est, quòd partibus constet, quòd limitato spatio, & mutabiliter, modò huic, modò illi respondeat) erit perfectio simpliciter, adèòque Deo tribuenda.

D. Thomas q. 8. art. 1. & alii probant immensitatem sive ubiquitatem Dei ex eo, quòd Deus ubique operetur. Sed ineffaciter, ut rectè *Scotus 1. d. 37. Smising d. 5. n. 31. Vasq. Praepositus, Nominales* & plures alii: Tum quia valde probabiliter potest etiam creatura immediate agere in distans: Tum quia, etsi id non posset naturaliter, saltem potest supernaturaliter, adèòque idem posset Deus, esto non esset ubique: praesertim quia ratio ordinariè militans in creaturis, non habet locum in Deo, ut ex *Scoto* rectè advertit *Smising n. 33.* Tum denique quia etsi foret impossibile actionem inchoare à distanti, non tamen requiritur intima praesentia, sed sufficit approximatio.

Nec obstat illud *Psal. 138. Si ascendero in calum tu illic es &c. si sumpsero pennas meas diluculo, & habitaverò in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me &c.* nam particula *etenim* ibi non est causalis, sed cumulativa, poniturquè pro *etiam*, ut vertit *S. Hieron.* & adnotarunt Interpretes. Quarè *Psalmista* non assignat operationem pro ratione cur Deus sit in omni loco. Præterea *Psalmista* (ut colligi potest ex contextu *Psalmi*) inculcat providentiam Dei de omnibus rebus, ideoquè se non posse effugere faciem Dei, omnia videntis & gubernantis, etsi fuerit in extremis maris, nam illuc etiam per ejus providentiam deducetur.

Non obstat etiam illud *Act. 17. In ipso vivimus, movemur, & sumus*; quod *Apostolus* allegat pro ratione, ob quam Deus non longè sit ab unoquoquè nostrum. Nam loquitur de praesentia secundum cognoscibilitatem, probans Deum non longè esse ab unoquoquè nostrum, quin ex eo, quòd in ipso vivimus &c. facile possit palpari seu attrectari (ut loquitur) non utiquè secundum substantiam, sed secundum cognitionem, tamquam causa omnium nostrum, ut proinde Athenienses immeritò dedicaverint aram quasi *Ignoto Deo.*

Adde, quòd, etsi Scriptura, aut saltem nonnulli Patres ex operatione colligerent praesentiam Dei, posset intelligi collectio esse velut materialis & mediata, hoc ferè modo: Deus ubique & in omnibus operatur, ergo etiam in omnibus est: cum non potius debeat esse illimitatus quoad necessariam in omnibus operationem, quam quoad praesentialitatem. Quae collectio ferè coincidit cum probatione con-

clusionis, *An immen-*

27. *Non probatur efficaciter ex operatione in omni loco.*

28. *Nequè inde eam probat Psalmista Ps. 138.*

29. *Uti nec Apostolus act. 17.*

fitas Dei
demonstre-
tur.

An Scrip-
tura usa-
tur argu-
mento pro-
babili.

30.
Errores cir-
ca Dei im-
mensita-
tem.

Qua inno-
uit melio-
ris nota
Philosophis.

Nec adfert
Deo inqui-
nationis
discrimen.

31.
Cur Deus
in calis ha-
bitare dica-
tur.

32.
Qui Deo
motus loca-
lis tribua-
tur.

clusionis, à nobis allegata, & solum proba-
bilis apparet *Smising*: qui tandem infert n. 50.
hanc Dei perfectionem potius esse creditam,
quam clare demonstratam. Idem monet n. 38.
non debere mirum videri, quod Scriptura
uteretur argumento, quod nobis, spectato lu-
mine seu ratione naturali, tantum probabile
videtur; cum ipsa præcipue nitatur divinâ
auctoritatē. Unde Apostolus *Act. c. 17.* citato
titur etiam testimonio gentilis poëtae, scilicet
Arati, probans Deum esse præstantiorem lapi-
dibus, exemplo nostrum, qui sumus genus
Dei: ut scilicet minus videatur incredibile,
quod etiam lumine naturali est verosimile.

Ex dictis satis refutantur Judæi, qui (teste
S. Hieron. in illud *Isa. 66. Calum sedes mea*) cre-
debant Deum concludi posse templo Hieroso-
lymitano: & alii, tum antiquiores Hæretici,
statuentes Deum corporeum, eumque conclu-
dentes certo loco, & inter recentiores Calvi-
nistas *Vorstius*, statuens Deum divisibilem, ad-
eoque non totum in qualibet parte minima,
eumque secundum substantiam solum in cælo
constituens, ut refert *Becanus Tr. 1. c. 6. q. 1.*
tum antiqui Philosophi, qui diversimodè de
existentia Dei in loco sentientes, limitabant
eum, nonnulli ad quamdam sphaeram igneam,
alii ad circumferentiam Univerſi, alii ad cen-
trum, alii eum ponebant extra mundum circa
convexam cæli superficiem, instar figuli assi-
dentis rotæ, quam movet. Quamvis immen-
sitas divina lumine naturali innotuerit melioris
notæ Philosophis, teste *Laëntio l. 1. instit. c. 5.*
& aliis. De qua est elegans ista sententia *Trisge-*
misti Deum describentis, *sphaeram intelligibi-*
lem, cujus centrum est ubique, circumferentia nus-
quam. Neque imminet Deo ullum inquinatio-
nis periculum, ex eo, quod rebus omnibus
etiam sordidis intimè inexistat, ut nonnulli
somniauerunt: cum sit spiritus, & omnino acci-
dentium quorumlibet incapax. Quod *S. Aug.*
l. de natura boni c. 29. explicat exemplo lucis,
quæ cum sordida quæque loca penetret, nil
tamen maculæ contrahit. Addi potest exem-
plum animæ rationalis, quæ corpori leproso &
morbido unita non inficitur.

Dices I. Deus in Scriptura dicitur habitare
in cælis, ut *Psal. 122. Matth. 6.* & alibi; ergo
non est ubique. Resp. Neg. Conseq. similibus
enim locutionibus Scriptura substantiam Dei
non restringit ad cælum, sed solum declarat ip-
sum ibi esse speciali modo, scilicet per mani-
festationem gloriæ & majestatis suæ. Atque
ita per antonomasiam cælum etiam vocatur lo-
cus sive thronus Dei.

Dices II. In Scriptura frequenter dicitur
Deus ascendere, descendere, ambulare, ad nos
appropinquare, à nobis recedere: ergo Deus
non est ubique. Resp. Neg. Conseq. nam præ-
dicta omnia tribuuntur Deo improprie & figu-
ratè, propter certos effectus, quos operari inci-
pit vel definit in iis hominibus vel locis, ad quæ
accedere, vel à quibus recedere dicitur: vel
propter motum localem rei, in qua Deus re-

præsentatur. Sic *Iac. 4.* dicitur Deus nobis ap-
propinquare per largitionem gratiæ, *Osee 9.* à
nobis recedere per gratiæ subtractionem. *Gen.*
11. dicitur Deus descendisse ut videret civita-
tem, quatenus confusionem linguarum erat
operaturus in terra. Quo modo etiam explica-
ri potest illud *Gen. 19. Descendam, & videbo,*
utrum clamorem, qui venit ad me, opere comple-
verint; scilicet Sodomitæ: quod tamen etiam
verificari potest de corporali specie, in qua
Deus Abrahamæ apparebat. Quo sensu *Gen. 3.* di-
citur Deus deambulasse in paradiso, quia in
corporali specie deambulantis se primis paren-
tibus post eorum peccatum exhibuit. Alioquin
de Deo secundum se loquens *D. Chrysost. hom.*
17. in Gen. ait: *Non ambulat Deus. Absit: quo-*
modo enim ambularet, qui ubique præsens est, &
omnia implet? Insuper dicitur Deus in Symbo-
lo descendisse de cælis, non quia relicto cælo
venerit ad terram, ibique antea non fuerit;
sed quia in terris cæpit esse homo, quod non
fuerat in cælo. Denique ad inferos descendisse,
& ad cælos ascendisse dicitur gratiâ assumptæ
humanitatis, idque per communicationem
idiomatum, quæ solet explicari in *Tract. de*
Incarnatione.

Dico II. Deus est ubique per essentiam, 33
præsentiam & potentiam, juxta illud vulgatum: *Triplex om-*
Enter-præsentat Deus est, & ubique potenter. Ita
D. Thomas, Scotus, & unanimiter Theologi.
Omissis autem cæteris expositionibus, optima
est *D. Thomæ & Scoti*, quod videlicet Deus
dicatur ubique per essentiam, quatenus ejus
esse seu substantia est intimè præsens omnibus
locis & rebus. Per præsentiam, quatenus om-
nia sunt in ejus prospectu, & aperta oculis ejus:
sicut aliquis dicitur esse præsens in domo, dum
omnia, quæ in illa sunt, in conspectu illius
sunt. Per potentiam, quatenus omnia facit &
conservat, adeoque omnia suæ potestati &
dominio subjecta habet: quomodo rex dici-
tur esse in toto regno, quatenus omnia regit.
Quartum modum addunt *D. Thomas & Scotus*,
quatenus Deus est in creatura rationali tam-
quam objectum in cognoscente & amante; ac
specialissimè in Sanctis per cognitionem &
amorem supernaturalem, adeoque per gra-
tiam. Quâ ratione sancti specialiter dicuntur
templum Dei, & in iis dicitur habitare Spiri-
tus *S. 1. ad Cor. 3. 2. ad Cor. 6.* & alibi. Ubi-
quitas Dei per essentiam sola est proprie dicta,
& hujus loci. De qua

Dico III. Deus per essentiam est ubique &
in omnibus rebus quatenus res sunt, non qua-
tenus loca sunt. Patet: tum quia Deus non est
præsens per accidens aliquod superadditum,
sed solum per negationem distantiae, seu ma-
terialem coexistentiam suæ substantiæ cum
rebus creatis in eodem spatio: tum & præci-
pue, quia esse in loco ut locus est, est locatum
contineri & ambiri à loco extrinseco ipsi lo-
cato; Deus autem cum sit cuique rei intimè
præsens & illapsus, non potest sic ambiri vel
contineri. Et juxta hanc conclusionem conci-
liandæ

Signanter
descensus
de calis &
ad inferos.

33.
Triplex om-
ni, præsen-
tia divina
modus.

Accedit
quartus va-
rius An-
geli & ho-
minis.

34.
Deus non
est in rebus
ut loca
sunt.

liandæ sunt auctoritates, quarum aliquaæ asserunt Deum esse in loco aut in omni loco, aliquaæ negant; ut rectè observavit D. Ansel. Monol. c. 22. dicens; In nullo itaque loco vel tempore propriè dicitur esse, quia omnino à nullo alio continetur: & tamen in omni loco vel tempore suo quodam modo dici potest esse.

35. Dico IV. Deus ratione immensitatis suæ non est extra cælos in immenso spatio tamquam in loco aliquo reali à se distincto. Videtur omnino certum. Patet: quia extra cælum nullus est locus realis à Deo distinctus, sed merum nihil. Si dicas, esse capacitatem quamdam recipiendi corpora extra hunc mundum producibilia. Contra: ista capacitas nil actu est, sed mera possibilitas corporum, quæ sic possunt produci, ut non contineantur in hoc mundo: actu verò est merum nihil; nihili autem nulla est affectio vel proprietas. Aliud est de vacuo, in quo possunt esse corpora ratione superficiæ concavæ, sic ut hoc nil aliud sit, quam superficiem istam, quæ actu nil continet, posse repleti, sicquè desinere esse vacuum.

36. Dico V. Quamvis, sicut imaginamur extra cælum quædam vasta spatia undequaque diffusa adinstar veri loci, sic quoquè imagine-
mur Deum in illis esse, propriè tamen & doctrinaliter loquendo non est dicendus de facto esse in spatiis imaginariis extra mundum, & eadem ratione ante mundum conditum non fuit in spatio, in quo imaginamur mundum esse collocatum, idquè non propter limitationem sui, sed loci defectionem, cum alioquin sit potens coexistere infinitis locis & rebus, etiam extra mundum creabilibus. Ita Scotus d. 37. q. unic. D. Bonav. ibid. p. 2. art. 1. q. 3. & communiter Scholastici, præsertim Antiqui, inter quos nullum hac de re fuit dissidium, teste Smising d. 5. n. 70. quamquàm diversi Recentiores multum controvertant.

Conclusionem etiam docent Patres, quando dicunt Deum ante mundi creationem non fuisse alicubi, sed in seipso; ut omissis cæteris, S. Bernard. 5. de considerat. c. 6. Ubi erat (Deus) antequàm mundus fieret, ibi est: non est, quòd quæras ultra, ubi erat: præter ipsum nihil erat, ergo in seipso erat. Quibus verbis etiam indicatur ratio responsionis: quia videlicet ante mundum conditum præter Deum nil omnino erat, & de facto extra cæli convexum nihil præter illum est: ergo Deus ante mundum conditum non fuit, & modò extra cælum non est in aliquo, præterquam in seipso; hoc exponendo negativè, ut sit idem, ac in nullo. Quo sensu Patres subinde dicunt Deum esse sui causam; id est, non habere causam. Ut enim aliquid propriè dicatur esse in aliquo seu alicubi, requiritur aliquid reale sive realiter existens, in quo aut ubi sit; prout etiam intellexit ipse Aristoteles 4. Physic. c. 5. text. 46. ubi infert Vni-
versum non esse alicubi: Quod enim (inquit) alicubi est, & ipsum aliquid est, & aliud quid, in quo continetur, oportet esse; at extra Vniuersum & totum nihil est.

Hinc Sum. Theol. Pars I.

Dico VI. Deus est nihilominus re ipsa & actu extra mundum. Ita Smising d. 5. n. 64. & seqq. Less. l. 2. de divin. perfect. c. 2. Suarez, Prapostus & alii passim contra Nonnullos alios. Explicat autem id Lessius hoc modo, quòd Deus quidem non coexistat spatio imaginario ficto, vel sit extra mundum præsens alicui spatio à se distincto, sed quòd sit in spatio, quod immensitas ipsius formaliter extendit, cui infinitum spatium creatum potest coextendi. Sicut enim hoc Vniuersum non est in spatio aliquo creato, præterquam in sua intrinseca quantitate & extensione: ita Deus non est in aliquo spatio reali, præterquam quod ipsius immensitas constituit, quæ divinæ substantiæ & sibi & mundo sufficiens est spatium & intervallum, capax omnis naturæ creabilis, tam spiritualis, quam corporalis. In idem ferè coincidit explicatio Smising sup. n. 69. quòd scilicet Deus ratione suæ immensitatis existat modo tam illimitato, ut possit esse præsens & indistans respectu omnis entis in infinitum multiplicabilis extra mundum absquè aliqua sui mutatione; adeò ut ubicumquè imaginamur creaturam extra hunc mundum produci posse, ibi (quamquàm impropriè dicatur ubi & ibi; cum illi termini connotent aliquid reale) Deus de facto sit, cum aptitudine coexistendi creaturæ ibi creabili: ita ut ratio, cur Deus extra mundum non sit alicubi vel in aliquo, solum sit defectus termini, cui possit dici præsens, vel respectu cuius possit dici esse alicubi: sive (ut loquitur D. Bonav. d. 37. p. 2. art. 1. q. 3.) id non sit propter limitationem suam, sed loci defectionem.

Conclusio sic explicata est valde conformis auctoritati Scripturæ & Patrum, dum dicunt Deum esse supra cælum, supra mundum, extra omnia, exteriorem rebus omnibus, iis extrinsecus & forinsecus circumfundi, ipsum circum-continere, ambire, circumdare omnem rem vel locum; ut refert & citat Smising n. 64. Præclara est sententia S. Aug. 7. confess. 5. ubi hanc mundi machinam comparat spongiæ, & divinam immensitatem vastissimo mari, dicens: Te autem Domine (supple, concipiebam) ex omni parte ambientem eam (scilicet mundi machinam seu creaturarum massam) & penetrantem: tamquam si mare esset ubiquè, & undiquè per immensa spatia infinitum solum mare, & haberet intra se spongiam quamlibet magnam, sed finitam tamen, plena esset undiquè spongia illa ex omni sua parte ex immenso mari; sic creaturam tuam finitam te infinito plenam putabam &c.

Probatur ratione: quia actualis illa & illimitata diffusio nullam dicit imperfectionem, adeòque potiùs perfectionem simpliciter: ergo est in Deo. Deinde eadem valde conformis est communi conceptui, prout etiam alii fatentur; ergo asserenda est, cum nil aliud obstat. Præterea diffundi ita extra mundum potest, ergo debet; cum sit denominatio non connotans creaturam actualem seu terminum.

37. Existencia Dei extra mundum.

Explicatio.

Auctoritate probatur.

Pulchra similitudo Augustini.

38. Ratione probatur.

minum contingentem. Confirmatur : quia si Angelus per hunc locum esset diffusus, eo evacuato à corporibus, adhuc in seipso diffusus maneret ut antè ; ergo idem dicendum de Deo, tum in simili casu, tum in casu, quo totum Vniversum destrueretur, tum in casu conclusionis. Denique aliàs Deus posset distare à seipso, & moveri localiter, saltem per accidens, simul cum corporibus ab invicem distanter creatis.

39. **Immensitas est soli Deo propria.** Ita communiter Doctores. Patet : quia etsi posset creatura per Deum, sicut in pluribus, sic in omnibus locis & rebus, quæ actu sunt, per replicationem collocari, adeoque esse actu ubique ; ea tamen non foret immensa : cum id non competeret ei necessario & ex se, sicut Deo, sed contingenter & ex infinita Dei potentia. Quæ ratio idem conficit, etsi per

Deum posset creatura poni in locis infinitis secundum idem sui ; quod fieri divinitus non posse affirmandum est ab iis, qui docent omne creatum infinitum actu esse impossibile ; prout docet *D. Thomas, D. Bonav. Scotus* & plerique Theologi. Qui à fortiori docere debent (quod & alii communiter non negant) impossibilem esse creaturam, quæ immensitatem, seu infinitam præsentialitatem connaturaliter exigat : videtur enim repugnare essentiali finitæ perfectioni infinita ; sicut è contra infinitæ essentiali repugnat finita perfectio. Unde & sphaera angelicæ magnitudo proportionatur perfectioni essentiali : proinde sphaeram immensam exigit sola immensa essentia. Dato quidem corpore immenso seu infinito (si possibile) sphaera præsentialitatis esset quoque infinita, quæ responderet toti, sed secundum diversas partes : singulæ enim partes occuparent exiguum locum.

Creatura ex se immensa im-
plicat.

DISPUTATIO V.

De Cognoscibilitate Dei, sive de Invisibilitate & Visibilitate ac Visione Dei.

1.

Intelligibilis sive Veritas Deo maxime convenit.

Vnde oritur cum non posse à nobis cognosci prout est.

In hac disputationi nonnulli præfigunt titulum, *De Veritate Divina*. Nec adeo infundatè : cum veritas sit ipsa conformabilitas cum intellectu, adeoque rectè explicetur per intelligibilitatem seu cognoscibilitatem rei. Hæc verò disputatione expressè de perfecta Dei intelligibilitate agitur. Ipse porro, sicut est maxime ens, sic maxime intelligibilis & verus. Quamquam ob imperfectionem imbecillitatemque intellectus nostri contingat, eum non posse, prout est, viribus nostris cognosci. Sicut sol etsi summè visibilis, uti summa lux corporalis, nequit ita videri à visu lippo aut debili ob ejusdem imperfectionem. In quo diversimodè elucet divina perfectio : ob infinitatem enim suam Deus partim est infinite visibilis, sicquæ à se solo videtur, ut patebit agendo de scientia Dei : partim à nulla creatura est naturaliter visibilis, aut etiam supernaturaliter comprehensibilis, ut hæc disp. dicetur : partim denique (ut ibidem dicetur) creaturam per omnipotentiam suam potest ad consortium suæ visionis, sed finitæ, admittere, illamque sui participatione tamquam finis ultimus beatificare.

2.

Duplex de Deo notitia

Est autem prænotandum dupliciter Deum posse cognosci. Primò imperfectè & confusè, per alienas scilicet & emendicatas species, & non secundum propriam suam quidditatem. Ejusmodi est notitia ænigmatica fidei, & ex lumine rationis naturalis hausta, quæ quidem quod Deus sit, & aliquo modo quid sit, ostendit, sed sub confusa ratione, seu habitudine ad creaturas, vel conceptibus negativis. De hoc cognoscendi modo in prædictis satis actum est.

Secundò perfectè & distinctè, idquæ per se aut propriam sui speciem : prout cognoscimus res, quas videmus, aut quas nos vidisse distinctè recordamur. Potest autem dupliciter id fieri. Primò quidditative abstractivè, secundò intuitivè. Qualis porro sit distinctio inter notitiam intuitivam seu visionem & abstractivam, fusè nonnulli disputant, signanter *Simsing d. 6. q. 1.* qui notitiam intuitivam ab abstractiva per hoc distinguit, quod ex natura sua postulet causari ab objecto præsentè in se vel sui specie, aut aliquo alio dependente ab objecto præsentè : abstractivæ autem notitiæ ex se indifferens sit, sive objectum sit præsens sive non. At *Poncius d. 3. quest. 6. num. 43.* per visionem seu notitiam intuitivam intelligit actum, quo clarè & distinctè percipitur objectum sicut in se est, ita ut ipsa experientia actus appareat objectum existere, sine ullo discursu, & non per species emendicatas ab aliis rebus.

Notitia distincta est duplex.

Distinctio inter notitiam intuitivam & abstractivam.

Potissimum autem hæc de notitia intuitiva, seu Visione Dei est agendum : nam notitia abstractiva Dei non datur alia, quam confusa & imperfecta, de qua actum est. An autem possibile sit notitia abstractiva distincta & quidditativa, disputatur inter Doctores. *Scotus 2. d. 3. q. 9. n. 10.* putat esse possibilem (quod non improbabile censet *Malderus de Angelis q. 55. art. 1.*) adeoque fortasse Angelis ab initio creationis infusam fuisse speciem abstractivam, distinctè representantem divinam essentiam. Sic enim qui aliquando vidisset divinam essentiam (ut fortè *S. Paulus* in raptu) potuisset postea distinctè recordari eorum, quæ vidit : quæ notitia foret abstractiva distincta.

An possibile sit notitia abstractiva Dei.

Nec

Nec obstat, quod Deus nequeat intelligi, nisi actu existens, & fortè non nisi etiam necessariò præsens omni rei creabili, posito quod sit: inde enim non sequitur notitiam fore intuitivam, cum intuitiva & abstractiva non necessariò distinguantur objectis: illud ipsum namquè de facto noscimus per fidem & rationem naturalem, tamen non intuemur. Quidnè ergo distinctè & clarè id cognoscere possimus, & tamen non intueri, per hoc videlicèt, quod notitia, etsi tendens ad objectum præsens & existens, non tamen in entitate sua sit talis, ut postulet ab objecto præsentem causari? His præmissis, sit

Q U Æ S T I O I.

An Deus sit naturaliter invisibilis?

4. **I**co I. Deus est invisibilis naturaliter oculo corporeo. Est de fide ex iis auctoritatibus, quæ asserunt Deum esse spiritum, & non corpus: quidquid enim naturaliter ab oculo corporeo videtur, corporeum est. Idemquè est de aliis sensibus corporalibus. Patet etiam ex Scripturis seq. concl. allegandis, quæ asserunt absolutè, Deum esse invisibilem; quæ simpliciter falsæ forent, si Deus posset naturaliter videri etiam per oculum corporalem. Accedit expressa doctrina *Trid. sess. 25. in decreto de sacris imaginibus*, dicentis: *Doceatur populus, non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit.* Accedit auctoritas Patrum. Sufficiant verba *S. Ambrosii l. 1. in Lucam*: *Nec in loco Deus videtur, sed mundo corde: nec corporalibus oculis Deus quaritur, nec circumscribitur visu.* Denique patet à fortiori ex eo, quod nè quidem intellectus creatus, etsi perfectior & universalior in cognoscendo, possit naturaliter videre Deum, ut seq. concl. dicitur.

5. **N**ec favet Saducæis & Antropomorphitis (quos *Epiphanius* hæresi 70. *Audianos* appellat) Deum corporeum fingentibus, quod *Exodi* 33. dicatur locutus ad Moysen *facie ad faciem*, & *Numer.* 12. *ore ad os*. Scriptura enim tantum vult Deum per Angelum in corpore assumpto conversatum fuisse cum Moyse, communicando ei secreta, uti solet amicus agere cum amico.

Non etiam favet illud *Iob* 19. *In carne mea videbo Deum meum.* Non enim dicitur, videbo carne seu carneis oculis, sed *in carne*, scilicet post resurrectionem, idquè per oculos mentis visione intellectuali & beatificâ, juxta *D. Thom.* q. 12. art. 3. ad 1. & alios communiter. Verosimile tamen est Prophetam sperare visurum se, etiam oculis corporalibus, in beatitudine Christum, seu Deum incarnatum, quem per fidem cognoscebat.

Denique non favet *Iob* 42. *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.* Nam juxta *D. Thom.* sup. & alios, intelligitur de oculo & visione intellectuali, verosimilius hoc modo: Multa audieram de tua providentia, nunc autem per experientiam eorum, quæ mi-

Herinc Sum. Theol. Pars I.

hi contigerunt, eandem clariùs cognosco; experimentalem scientiam vocans visionem, propter ejus cum visione similitudinem in certitudine & evidentia.

Dico II. Deus est naturaliter invisibilis intellectui creato. Est de fide, definitum in Concilio Viennensi Clem. *Ad nostrum, de Hæreticis* contra Beguardos & Beguinas hæreticos in Germania (quos describit noster *Alphonfus à Castro V. Beatitudo hæresi 4. & 5.*) docentes inter alios ineptos errores relatos Clem. citatâ, quod homo potest ita finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in presenti assequi, sicut eam in vita obtinebit beata; & quod qualibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata: quodquè anima non indiget lumine gloria ipsam elevante, ad Deum videndum, & eo beatè fruendum. Et (ut rectè *Scotus* 4. d. 49. n. 2.) hac est major hæresis Pelagii, qui posuit, quod homo sine gratia possit justificari. Huic hominum generi affines, immo juxta *Less. lib. 2. de Summo bono c. 8. n. 42.* iidem, fuerunt quidam contemplationi perperam dediti, qui dicebant posse hominem suis viribus beatitudinem assequi, si assuescat se introvertere, & ab omnibus imaginibus creaturarum expedire, & in fundum animæ se recipere; ibiquè inventurum Deum in otio quodam & vacuitate omnium actionum: & in hoc otio, quo putabant se elevari in divinitatem, fieriquè unum cum Deo, sitam esse omnem perfectionem & beatitudinem. Quod hominum genus graphicè describit vir illuminatus *Joannes Ruysbrochius* locis apud *Less. sup.* citatis.

Conclusio patet ex Scriptura, 1. *ad Tim.* 1. *Regi saculorum immortalis, invisibilis.* Et *cap. 6. Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* *Ad Rom.* 1. *Invisibilia Dei.* &c. Quæ Scripturæ non subsisterent, si Deus naturaliter etiam per intellectum videri posset. Patet etiam ex eo, quod fides, spes & charitas superent vires naturæ; adeoque magis visio beatifica, ad quam ista disponunt velut media. Quia verò Auctoritates absolutè & generaliter loquuntur, idem quoquè sentiendum est de intellectu angelico, quod de humano, juxta omnes Theologos cum *D. Thom.* q. 62. art. 2. *D. Bonav.* 2. d. 3. p. 2. art. 2. q. 4. Quod ulteriùs confirmatur: quia constat etiam Angelis beatitudinem esse supernaturalem, & ad illam pervenisse per opera supernaturalia habituum eis infusorum, ut omnes indubitanter docent cum *Augustino*, tum alibi, tum 12. de civit. cap. 9. dicente: *Consistendum est cum debita laude Creatoris, non ad solos sanctos homines pertinere, verum etiam de sanctis Angelis posse dici, quod charitas Dei diffusa sit in eis per spiritum sanctum, qui datus est eis.* Adde ex *D. Bonav.* sup. quod naturalia salva sint omnibus Angelis, maximè quæ spectant ad intellectum; adeoque, si per naturam possent Deum videre, possent id etiam damnati dæmones.

Conclusio intellecta de homine viatore est

E 3

mani-

6. Invisibilitas Dei quoad intellectum creatum.

7.

Etiam Angelicum.

8.

Ratio con-
clusionis.

manifesta: cum is in cognoscendo dependeat à phantasmate, ideoque nullam substantiam spirituales possit distinctè cognoscere vel videre. Verum quia conclusio loquitur generatim, etiam de anima separata, & Angelis, ratio generalis sumitur ex *Scoto* 4. d. 49. q. 11. n. 9. & quodlib. 14. n. 10. & 21. quia non potest intellectus creatus viribus suis naturaliter habere omnia requisita ad Deum videndum: ad hoc enim præter concursum universalem causæ primæ, requiritur concursus ipsius objecti, scilicet Deitatis, per se aut saltem per propriam speciem: Deus autem sic non concurrit naturaliter, seu non est præsens naturaliter intellectui, uti cætera objecta, sed tantum liberè, quatenus vult se intellectui præsentem sistere. Hoc porro non esse naturale intellectui, nec ab eo connaturaliter exigi probatur: spectat enim ad infinitam perfectionem Dei in ratione intelligibilis excessus talis ultra facultatem creaturæ, ut non possit ulli deberi connaturaliter volitio in Deo concurrendi instar objecti per se aut per speciem. Cui rationi consonat *S. Ambros.* l. 1. in *Lucam* c. 1. dicens: *Non enim similiter sensibilia videntur, & is in cujus voluntate situm est videri, natura verò est non videri: nam si non vult, non videtur; si vult, videtur.*

9.
Quo sensu
beatitudo
sit homini
naturalis.

Nec obstat, quod beatitudo sit homini naturalis juxta *Scotum* q. 1. Prologi n. 20. & 21. & 4. d. 49. q. 10. n. 3. Solum enim vult *Scotus*, beatitudinem esse juxta inclinationem hominis naturalem, quæ se extendit ad omne sui perfectivum: non autem vult, eam esse posse ab agente naturali, aut secundum debitum creaturæ. Adde ex *Scoto* 4. d. 49. q. 11. n. 8. beatitudinem posse dici homini naturalem passivè, quatenus anima per se absque ulteriori elevatione est capax ejusdem recipiendæ.

10.
Notitia
clara ab-
stractiva
Dei, vires
nature su-
perat.

Ex dictis colligitur superare etiam vires naturæ notitiam claram abstractivam Dei: nam species intentionalis, per quam illa producitur, non potest ab aliquo agente creato causari, sed liberè & citra debitum creaturæ à sola Deitate sive objecto. Nec refert, quod *Scotus* 2. d. 3. q. 9. n. 7. illam appellet naturalem: nam explicat ipse id posse dici hoc sensu, quod sit naturæ angelicæ ab initio infusa, & non spectans ad gratiam aut gloriam. Expresè tamen ibidem docet esse supernaturalem, quatenus nequit naturaliter acquiri vel produci, utpote quæ (ut ait n. 16.) est à causa supernaturali & supernaturaliter agente.

11.
Invisibili-
tas Dei,
quod ad in-
tellectum
creabilem.

DICO III. Deus est naturaliter invisibilis cuicumque intellectui, etiam creabili: sive (ut alii proponunt difficultatem) non est dabilis substantia supernaturalis intellectualis. Est longè communissima Theologorum, quorum aliqui oppositam (quam nonnulli Recentiores docent) velut temerariam censurant. Sed à censuris libenter abstineo.

Difficile tamen est eam probare efficaciter. Sed ingenio non protervo sufficit ratio, quæ pro subiecta materia, & juncto communi sensu Doctorum, solida meritò censeri debet:

nimirum, quia positâ quacumque substantiâ creabili, non poterit ea moveri ad visionem Dei, nisi ipse ultra omnem activitatem & exigentiam rerum creaturarum liberè & gratiosè concurrat instar objecti: cum divina invisibilitas fundetur in infinita naturæ divinæ excellentia & sublimitate: quæ militat contra quamvis naturam intellectualem creabilem. Accedit, quod Deus in sua omnipotentia habeat aliqua saltem accidentia, omni creaturæ possibili supernaturalia (congruit enim ut Deus aliqua possit efficere, quæ natura creata non possit petere seu exigere) ac proinde talia meritò censeantur gratia & visio Dei; cum non possint alia excogitari, quæ sint superioris ordinis, quàm ista, idemque communis sensus Doctorum confirmet. Denique non apparet, in quo consisteret istius substantiæ supernaturalitas: etsi enim posset dari substantia à solo Deo creabilis, perfectiorque hætenus creatis, non sequitur fore supernaturalem, ut patet exemplo Angeli, etiam perfectioris, quàm sit ullum ex hætenus creatis. Eo ipso itaque quo substantia erit creata, habebitur conceptus naturæ creatæ, adeoque erit substantia naturalis, creatumque principium motus & quietis: nisi assignetur aliquod prædicatum intrinsecum, quod in se dici debeat supernaturale.

Si dicas: ideo fore supernaturalem, quia exigit lumen & visionem beatificam. Contra: nisi prius ostendatur prædicatum, in quo distinguatur à substantia naturali (cum qua in cæteris convenit) potius dicendum, non posse exigere cunnaturaliter tales formas supernaturales.

Confirmatur: quia non potest concipi possibilis creatura intellectualis, etiam perfectior cæteris omnibus, quin foret homo vel potius Angelus, qui est spiritus intellectualis creatus: iam autem tam homo, quàm Angelus est substantia naturalis.

Nec obstat, quod sit dabile accidens supernaturale, quod etiam formaliter attingat Deum, ut visio, vel ad hoc corroboret, ut lumen gloriæ: quidnè ergo substantia supernaturalis, quæ in genere suo est perfectior, dari possit? Non obstat, inquam: nam (ut taceam nonnullos existimantes præfata accidentia esse perfectiora quavis substantiâ creatâ) cum constet ex fide substantiam creatam posse elevari ad actus supernaturales & videndum Deum, neque id possit per se, debet in potentia Dei inveniri donum superadditum alterius ordinis, quod imperfectionem creaturæ suppleat, & ad actus supernaturales moveat, nè procedatur in infinitum. Sanè non obstante majori perfectione substantiæ de facto creatæ, adhuc constat illam debere per accidens aliquod supernaturale elevari, adeoque, eadem perfectione majori non obstante, idem posset esse verum de quacumque substantia creabili. Fusiùs de hac questione metaphysica *Smising* t. 2. disp. 6. n. 36. & seqq.

12.

13.

Possibilitas
accidentis
supernaturalis non
obstat.

QUÆST.

Q U A E S T I O. II.

An Deus sit saltem supernaturaliter visibilis creatura?

14. *Deus est absolutè invisibilis oculo corporeo.* Ico I. Deus nè quidem supernaturaliter est Visibilis oculo corporeo. Idem est de aliis sensibus corporis. Est communissima sententia Doctorum. Immo Wiggers q. 12. art. 3. dicit Theologicè certam, Suarez l. 2. c. 6. n. 5. accedere ad dogma fidei, Smising d. 6. n. 43. esse de fide ex insensibilitate & incorporeitate Dei. Quod tamen eluderent pauci Recentiores, oppositum sentientes, dicendo constare quidem de incorporeitate Dei, non tamen quòd sensus corporeus elevari nequeat ad intuenda incorporea.

15. *Mens S. August. in hac materia.* Ad mentem S. August. quod attinet, is asseveranter semper docet, oculis corporalibus, quales nostri modò sunt, Deum utpote incorporeum non posse videri, qui non videtur in loco, sed mundo corde, ut patet epist. 111. & epist. 112. (quam lib. 2. Retract. cap. 41. vocat librum de videndo Deo) signanter c. 21. & seqq. Reservat tamen ibidem ulteriori inquisitioni, quid dicendum sit de corpore jam spirituali facto; eamquè inquisitionem se postea fecisse l. 22. de civit. scilicet cap. 29. testatur loco citato ex libro Retractationum. Ex hoc proinde cap. 29. judicandum ultimè est de mente S. Augustini. Ibi verò post longam discussionem rem adhuc indecisam relinquit, tandem concludens: Aut ergo per illos oculos, jam quasi spiritualizatos cum ipso corpore, sic videbitur Deus, ut aliquid habeant in tanta excellentia mentis simile, quo & incorporea natura cernatur.... Aut, quod est ad intelligendum facilius, ita Deus nobis erit notus atque conspicuus, ut videatur spiritu à singulis nobis in singulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in seipso, videatur in calo novo & in terra nova, atque in omni, qua tunc fuerit, creatura, videatur & per corpora in omni corpore, quocumquè fuerint spiritualis corporis oculi acie perveniente directi. Ubi magis propendet in posterius disjunctivæ conclusionis membrum: quo tamen non vult Deum videri per ipsos oculos corporis, velut instrumenta visionis (de hoc enim egerat in priori membro disjunctionis) sed videri Deum mente quidem, at per corpora, quatenus corpora nulla obstant, quò minùs Deus videatur ubivis: quocumquè enim beati oculos dirigunt, mens ibi videbit Deum. Sicut diceremus Angelos videre nos per corpora assumpta, aut per quævis corpora densa, mente ea penetrante. Aut certè ibi loquitur juxta D. Thom. q. 12. art. 3. ad. 2. de visione quadam experimentalis Deitatis ex effectibus, scilicet creaturis mundi innovati, quatenus his visis intellectus mox percipiet Deum, sicut viso per oculos motu animalis, intellectus statim percipit illud vivere, licèt animam illius non videat in se prout S. Augustinus ante præmiserat.

Augustinus quidem l. de gestis Pelagii cap. 14. scribit: sunt quædam communia omnibus membris, sicut sanitas, sicut vita. Sunt autem alia etiam singulis propria. Undè nec auris sentit colores, nec oculus voces. Propter quod dicitur: Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Quod quidem non ita dicitur, tamquam impossibile Deo sit, & auribus præstare sensum videndi, & oculis audiendi. Verùm ibi ad summum insinuat sensum corporalem non sic alligari determinato objecto, v.g. visum lucido & colorato, quin divinitus se extendere possit ad aliud objectum materiale, v.g. sonos non autem indicat, eum posse extendi supernaturaliter ad perceptionem objecti spiritualis, præsertim ad visionem entis infiniti. Adde non esse verba asserentis, sed abstrahentis. Hæc præter morem fusiùs de mente S. Augustini: eò-quòd advertam illam à nonnullis haud fati fuisse expensam.

Est etiam notanda differentia inter S. Augustinum & Recentiores adversantes Conclusioni nostræ: quòd hi solùm agant de possibili, ille autem de eo etiam, quod de facto fortasse fiet. Et quidem possibilitate supposita, consequenter concedendam de facto oculis corporalibus visionem Dei censet Poncius d. 4. n. 24. cur enim (inquit) in gloria filiis hanc gratiam negaret, iis saltem, qui numquàm fuerunt oculis ad illius offensam abusi? v.g. Humanitati Christi, Deiparæ, Innocentibus. Deinde aliorum oculi sunt per pœnitentiam emundati, uti oculi mentales. Si supernaturalitas opponatur, etiam visio intellectualis Dei est supernaturalis, & pleraquè in illo statu. His præmissis sive interpositis,

Probatur conclusio: quia objectum adæquatum visus corporalis est res corporea; non potest autem potentia egredi limites sui objecti adæquati. Gratiis porrò & sinè fundamento fingitur, objectum visus corporalis supernaturaliter esse etiam res incorporeas: cum nullum in visu corporali hujus rei appareat vestigium. Secùs quàm in intellectu, qui etiam naturaliter potest actum aliquem, saltem imperfectum, habere circa res spirituales & ipsum Deum. Deinde eadem ratione dici posset, oculos brutorum posse videre Deum: item aures posse Deitatem audire, nares olfacere &c: nil enim specialis mysterii est in oculis: cæteri namquè sensus habent quoquè notitias intuitivas, etsi specialiter oculis approprietur videre & intueri; adeoque pari jure idem dicetur de cæteris sensibus, quod de visu. Immo quis protervum hæc admittentem convinct, si etiam arbores & lapides dicat posse videre & audire supernaturaliter, non tamen posse aliquid horum naturaliter, ideoquè vocari substantias insensibiles aut inanimatas?

Quòd si Recentiores isti urgeant potentiam obedientialem non tantùm recipiendi, sed etiam producendi quidlibet; in primis ea non est admittenda. Deinde etsi gratiis admittatur, non potiùs sequitur oculum posse videre

16.

Expenduntur verba Augustini in l. de gestis Pelagii.

17.

Si oculus corporeus ad Dei visionem elevari possit, cur non de facto elevari?

18.

Ratio conclusionis.

Potentia obedientialis adversarios non juvat.

Deum, quàm idem posse lapidem vel quodvis inanimatum. Præterea adhuc neganda erit omnibus istis visio Dei, quæ sit vitalis perceptio: nam ad quascumque denominationes non sufficit productio & receptio formæ, sed præterea requiritur capacitas subjecti; quòd videlicet quantum ad præsentem denominationem habeat vim vitaliter percipiendi tale objectum. Propter quod, si intellectio poneretur in lapide, etsi is denominaretur habens intellectiorem, non tamen intelligens. Similiter etsi poneretur habere gratiam, defectu tamen capacitatis non esset sanctus & amabilis amore benevolentiae.

19. *Visibilitas Dei quoad intellectum creatum.* DICO II. Deus est supernaturaliter visibilis intellectui creato. Est de fide contra Armenos & recentiores Græcos, existimantes Deum non posse videri in se, sed tantum in quodam fulgore ab eo profluente, quem Theophaniam vocant, teste Armacano; & contra Almericum teste Alphonso à Castro V. Beatitudo Hæresi 1. id namquæ definivit Benedictus XI. a. lias XII. in quadam Extravagante (quam ex Castro Hæ. 6. refert Smising d. 6. n. 45.) dicens: Post Jesu Christi passionem & mortem viderunt & vident & videbunt divinam essentiam immediate, se benè & clarè & aperte illis ostendentem; quodquæ sic videntes, eadem divinam essentiam perfuuntur, &c. loquitur de defunctis non indigentibus purgatione. De quibus similiter Florentinum in litteris Unionis definit, in calum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum Trinum & Unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius.

Scriptura. Probatur ex Scriptura Matth. 19. Angelicorum semper vident faciem Patris. 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum & in enigmate, tunc autem facie ad faciem, & alibi. Quæ loca intelligi de clara & intuitiva visione, exigit, tum verborum proprietas; tum quòd facialis visio, quam in beatis agnoscunt, significet perfectissimam cognitionem rei præsentis. Proinde illa ita intellexerunt Patres, quos citat Smising d. 6. n. 45. Nobis sufficiant verba S. August. epist. 112. Si quæris, utrum possit Deus videri? Respondeo, potest. Si quæris, unde sciam? Respondeo, quia in veracissima Scriptura legitur; Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Si quæris, utrum etiam sicuti est possit aliquando videri? Respondeo, filiis hoc esse promissum; de quibus dictum est: Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

Rationem allegat D. Thomas desumptam ex appetitu visionis Dei, quem in nobis experimur. Verum ista experientia supponit fidem de possibilitate visionis, neque ista ratio assignat novum possibilitatis indicium: si enim de appetitu elicito sit sermo, inclinatur ille in rem propositam, etsi falsò putatam possibilem: si de innato, non constat illum in nobis esse, nisi aliundè prius constet visionem supernaturalem esse possibilem.

20. *Ex ratione* Rectius suadetur hoc modo (cum quo ferè coincidit probatio Scoti 4. d. 49. q. 8. n. 4.) quia

intellectus creatus respicit ens in communi, adeoque contenta sub illo, etiam Deum, pro objecto, ideoque in ipsum fertur etiam naturaliter actu aliquo imperfecto & abstractivo: quid ergo mirum, si divinitus elevari possit ad perfectam & claram visionem Dei? posse namquæ tendere naturaliter in Deum imperfectè, signum est virtutis inchoatæ ad cognitionem perfectam seu intuitivam; quæ proinde compleri potest per fortius & supernaturale Dei auxilium. Adde, videri perfectionem Dei postulare, ut possit se ostendere videndum creaturæ intellectuali, eiquè hâc ratione se communicare: neque ulla apparet in eo repugnantia.

Objicitur I. Auctoritas Scripturæ & Patrum, signanter D. Chrysost. hom. 14. in Joan. significantium Deum in substantia absolute non posse videri. Resp. cum D. Bonav. 3. d. 14. art. 1. q. 3. auctoritates Scripturæ & Sanctorum diversimodè posse exponi juxta subjectam materiam. Primò de viribus naturæ. Undè super illud 1. ad Tim. 6. Lucem habitat inaccessibilem, Glossa: inaccessibleis est viribus nostris, accessibilis muneribus suis. Secundò de statu viæ. Undè super illud 1. ad Tim. 6. Quem nullus hominum videre potest, Glossa: Poterit autem aliquando. Tertiò de plena comprehensione. Undè super illud Job 11. Forsitan vestigia Dei comprehendes? Glossa: Ejus essentia à nullo plenè videbitur, scilicet circumscribendo. De qua comprehensiva visione, juxta Theologos passim, etiam exponendus est Chrysostomus & quidam alii Patres, quos Vasquez ad sententiam Hæreticorum trahit; cum non videatur credibile viros tantos errasse in re tanta, & satis evidenter in Scripturis expressa. Quæ expositio colligitur ex ipsis verbis Chrysostomi (de quo est præcipua difficultas) Hom. citatâ, & ex circumstantiis, in quibus scripsit: agit enim contra Anomæos, sic dictos, quasi sine regula, vel potius (juxta Smising d. 7. n. 21. in fine) quasi inæquales, eò-quòd Patrem & Filium divinum dicerent non esse æquales: qui delirabant se Deum etiam in hac vita comprehendere. Quos etiam insectatur quinque homiliis de incomprehensibili natura Dei. Doctrinam autem Catholicam satis indicat idem D. Chrysost. hom. 3. ad Philipp. in parte morali.

Objicitur II. Lux increata immensitate suâ potius opprimeret, quàm delectaret oculum intellectualem creaturæ, qui se habet ad illam, sicut oculus noctuæ ad solem, cujus corporale lumen in suo fonte ob excellentiam idcirco videre nequit: ergo similiter non potest creatura aspicere lumen æternæ claritatis in suo fonte, sed hoc debet se ei temperare in quibusdam condescensionibus seu teophaniis, sicut sol comtemperatur oculo mediante nube. Resp. Neg. Ant. Nam (ut ait S. Bonav. 3. d. 14. art. 1. q. 3.) est excellentia corruptens, scilicet in lumine corporali, & est excellentia conservans, scilicet in lumine spiritali. Sensus namquæ dependet ab organo, in quo est quædam mediocritas seu harmonia, quæ corrumpitur per excel-

21. Auctoritates, quæ obijci possent, exponuntur.

Signanter auctoritas Chrysostomi.

22. Cur lux increata non opprimit intellectum.

excellens sensibile, agens etiam realiter in organum : at intellectus immaterialis non dependet ab organo, ideoque nec triftatur in excellenti intelligibili, quod est Deus, quin immo confortatur, quatenus ipsum influit in intellectum virtutem cognoscendi. Sicut (inquit idem S. Doctor 1. d. 1. art. 3. quest. 1.) si magnus mons daret virtutem portandi se, facilius ferretur, quam parvus : sic autem est in intelligibili, quod Deus est.

Que proportio requisita inter intellectum & obiectum.
 Obicitur III. Inter potentiam & actum debet esse convenientia seu proportio; qualis non est inter intellectum finitum & Deum infinitum, qui sine proportionem excedit quodcumque finitum. Resp. non requiri convenientiam seu proportionem in ratione entis, seu perfectione essendi (quam Scotus 4. d. 49. q. 11. n. 6. geometricam vocat, eo-quod unum sic excedat alterum, ut excessum aliquoties replicatum reddat suum excedens, seu ei æquivalet) sed sufficere proportionem in ratione potentiae & obiecti, seu terminabilis & terminantis : quæ etiam potest inter finitum & infinitum intercedere. Quod patet in mysterio Incarnationis, ubi Verbum divinum terminat unionem humanitatis, & in omnipotentia Dei, quæ terminat dependentiam creaturarum. Ejusmodi autem proportio sufficit inter potentiam & obiectum, daturque inter intellectum creatum & Deum ; aliàs ne quidem cognitione naturali haustâ ex creaturis & amore correspondente posset intellectus creatus & voluntas tendere in Deum. Unde patet majorem esse proportionem in ratione potentiae & obiecti inter Deum & intellectum creatum, quam inter Angelum & visum corporalem, sub cuius obiecto Angelus nullo modo continetur : etsi sit minor convenientia, majorque distantia in ratione entis, seu in ratione essendi.

Ipsi hic non deest.
 24. Obicitur IV. Requiritur vis infinita ad cognoscendum clarè Deum, utpote infinitum : uti ad productionem rei infinitæ requiritur vis infinita. Resp. Neg. Ant. Constat enim naturaliter intelligi, & diligere Deum sine virtute infinita. Constat etiam naturaliter videri Angelum ab Angelo vel animam ab Angelo ; & tamen ad ea producenda requiritur vis infinita, seu creativa Deo propria. Potest itaque cognosci, etiam clarè, ab aliquo, à quo nequit produci. Nec semper majus est rem cognoscere, quam producere, vel perfectiores vires requirit. Nam (ut ait D. Bonav. 3. d. 14. art. 3. q. 3. ad 6.) multò excellentioris virtutis est aliquid posse facere, quam posse nosse. Perfectius itaque est, Angelum producere, quam nosse : & perfectius foret (si possibile) Deum producere, quam intelligere. Quandoque tamen ob imperfectionem rei productæ, & perfectionem cognoscitivæ, perfectius est, Angelum v. g. ignem cognoscere, quam hunc ignem alium ignem producere.

Perfectius est rem producere quàm nosse.
 25. Obicitur V. Visio Dei deberet esse infinitè perfecta : utpote crescens juxta perfectionem obiecti, quod infinities excedit omnes

creaturas; adeoque excedens omnes alias visiones, sic ut quemadmodum visio perfecti ad tria est perfectior, quam perfecti ad duo, semperque ascendendo per omnia objecta, crescit semper perfectio visionis, ita visio Dei debeat esse infinitæ perfectionis. Resp. Hoc argumentum nimium probare, impossibilem scilicet esse quamlibet cognitionem & amorem Dei, etiam in hac vita ; nam etiam ista crescit in perfectione juxta perfectionem obiecti. Nihil itaque probat : nam cum non requiratur tanta perfectio in visione quanta est in obiecto, ut per se patet, non sequitur ipsam esse infinitè perfectam, si obiectum sit infinitè perfectum, etsi sit aliquâ ratione perfectior juxta perfectionem obiecti : sicut etsi culpa sit gravior, quod persona offensa est dignior, non tamen est infinitè gravis, si persona offensa sit infinitè digna.

Visio non debet adæquari perfectioni obiecti.

Q U Æ S T I O III.

An Deus possit supernaturaliter videri ab intellectu in hac vita mortali, & an aliquando ab illo visus fuerit?

DICO I. Certum est posse Deum supernaturaliter videri ab intellectu in mortali corpore, seu in vita mortali. Patet exemplo Christi ; qui juxta omnes ab initio conceptionis Deum vidit. Deinde nulla est repugnantia, sive ex parte mortalitatis corporis, sive ex parte dependentiæ à sensibus, à quibus potest intellectus etiam in hac vita divinitus non dependere, ipsaque Dei visio intrinsecè independens est. Nemini tamen juxta omnes in hac vita fuit concessa Dei visio stabiliter, præterquam Christo.

26. *Visibilitas Dei quodam intellectu pro hac vita.*

Petes, an is, qui clarè Deum videret, conaturaliter raperetur in extasim perfectam, sic ut cessaret ab omni sensuum, etiam interiorum, operatione ? Resp. Aff. cum D. Thom. q. 12. art. 11. ad 2. & 2. 2. q. 175. art. 4. Smising sup. num. 293. & aliis. Et videtur aperta mens S. Aug. l. 12. de Gen. ad litt. c. 29. in fine : Eum (inquit) nemo videns vivet vitâ istâ, quâ mortaliter vivitur in istis sensibus corporis. Sed nisi ab hac vita quisque quodam modo moriatur, sive animæ exiens de corpore, sive ita aversus & alienatus à carnalibus sensibus, ut meritò nesciat, sicut Apostolus ait, utrum in corpore an extra corpus sit, cum in illam rapitur & subvehitur visionem. Idem indicat epist. 112. c. 13. Ratio est : quia vis animæ finita quod vehementius occupatur circa unum obiectum, eò magis impeditur operari circa aliud, ut patet experienciâ ; adeò ut etiam per sublimiorem hujus vitæ, quamquam incomparabiliter minorem, rerum divinarum contemplationem fiat extasis, seu raptus à sensibus exterioribus (sensus interni usu etiam anima tunc indiget, utpote quæ hic semper phantasmata speculatur) prout contigit Adamo Gen. 2. Petro Act. 10. & pluribus Sanctis : quanto igitur amplius connaturaliter id efficiet sublimi-

27. *An videns clarè Deum raperetur in extasim.*

missima immensi istius boni & clara intuitio? Unde quod beati possint aliis functionibus una cum Dei visione & functione intendere, provenit à singulari Dei concursu, isti statui quasi connaturali. Vide *Smising n. cit. & seqq.*

28. *Cur illa visio potius sensu quam voluntate impediret.* Dices, cum *Pencio d. 4. n. 74. & 75.* oppositum sentiente post *Suarez & Molina*, etsi non ob horum fundamentum, veluti debile: Visio Dei est independens à phantasmate & dispositionibus corporeis: cur ergo impediret actiones corporearum potentiarum, & non magis ipsius voluntatis, ab intellectu minus distinctæ? Resp. quia intellectus & voluntas sunt essentialiter subordinatæ in operatione circa idem objectum, sic ut nequeat tota vis animæ exhauriri in intelligendo, nisi maneat expedita in volendo idem objectum. At non ita subordinatur operatio sensuum; ut de externis patet in extasi: de internis patet partim à paritate, quatenus his anima similiter non indiget, partim à fortiori, quatenus, si externos sensus sopiat extasis, magis visio etiam possit sopire internos, qui equidem ad visionem Dei, à phantasmate independentem non conducunt.

29. *Nullus purus homo in hac vita Deum vidit.* Dico II. Visio Dei numquam in vita mortali concessa est ulli puræ creaturæ. Est longe probabilior sententia *Alexandri Alensis & Scholasticorum*, saltem Recentiorum, frequentius; quos sequitur *Smising d. 6. q. 9. n. 301.* Eandem quoad Moysem tradit *Evangelistæ Papa, Dionysius, Irenæus, Nazianzenus, Origenes, Tertullianus, Hilarius, Cyrillus, Chrysostomus, Epiphanius*, & alii apud *Smising sup.* Quoad Paulum indicat idem *Nazianzenus, Chrysostomus, Tertullianus*, & cæteri Patres, dum id negantes Moyse addunt universalem sententiam, quod nullus homo purus in hac vita Deum viderit; ut ait *Smising sup.*

Probatur: quia à lege generali in Scripturis expressa non est facienda exceptio sine sufficienti fundamento, ut apud omnes constet: atque Scriptura universaliter exprimit neminem in hac vita Deum vidisse, *Ioan. 1. Deum nemo vidit unquam.* Et *c. 6. Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem. 1. ad Tim. 6. Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Et nihil cogit ad faciendam hinc ullam exceptionem, ut patebit ex dicendis: ergo &c.

30. *Opposita sententia de Moyse & Paulo.* Contrarium conclusionis de Moyse & Paulo docuit *D. Thomas q. 12. art. 11. ad 2. & alibi*, cum multis Theologis post *S. Aug. l. 12. de Gen. ad litt. c. 27. & 28. & epist. 112. cap. 12.* Qui tamen satis apertè à Moyse excludit visionem Dei, eamquæ soli Unigenito, videlicet Christo, adscribit *Tract. 3. in Ioan. ad illa verba: Deum nemo vidit unquam.* Vbi inter alia ait: *Ipse ergo (Unigenitus) venit & narravit quidquid vidit. Quid vidit Moyses? Moyses vidit nubem, vidit Angelum, vidit ignem; omnis illa creatura typum Domini sui gerebat, non ipsius Domini præsentiam exhibebat. Namquæ apertè habes in Lege: Et loquebatur Moyses cum Domino, è contra in contra, sicut amicus cum amico suo. Si qua-*

*ras ipsam Scripturam, invenies Moysen dicentem: Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum manifestè, ut videam. Et parum est, quia dixit, responsum accepit: Non potes videre faciem meam. Loquebatur ergo, fratres mei charissimi, cum Moyse Angelus portans typum Domini, & illa omnia, quæ ibi per Angelum facta sunt, futuram istam gratiam & veritatem promittebant. Quare S. Doctor non fuit firmus in opinione, quam antea fortasse alibi tradiderat, immo idipsum satis significat epist. 112. c. 12. dum utitur particulâ fortè. Adde, ipsum dubitare, an quando visio divinæ substantiæ Moyse vel Paulo contigisset, fuerint in corpore mortali, & non potius anima à corpore exuta, ut patet locis supra citatis. Solet etiam pro hac sententia referri *Scotus*, quatenus variis locis videtur supponere, Paulum in raptu vidisse divinam essentiam. Verum id nullibi ex professo asserit, sed tantum allegat gratiâ exempli, cuius non requiritur veritas, docens quid sequatur, posito, quod (ut multi volunt, censeturquæ probabile & possibile) essentiam viderit.*

Fundari potest hæc opinio quantum ad Moysem in Scriptura *Exodi 33.* ubi dicitur: *Loquebatur Dominus Moyse facie ad faciem, sicut solet amicus cum amico loqui.* Sed Respondeo intelligi id debere, de Angelo in corpore assumpto, qui in persona Dei loquebatur præsens præsentì, efformando humanas voces, uti solet loqui amicus cum amico, in signum maximæ familiaritatis. Alioquin infra non postulasset Moyses: *Ostende mihi gloriam tuam*, scilicet Divinitatem, juxta *Aug. Greg. & alios.* Et tamen *apertissimum est juxta S. Aug. l. 2. de Trin. c. 16. nec desideranti hoc fuisse concessum: cum ibidem Dominus respondeat: Faciem meam videre non poteris: non enim videbit me homo, & vivet.* Quod itaque præmiserat ibidem Dominus: *Ego ostendam omne bonum tibi.* Intellige in altera vita; aut si in præsentì, quantum scilicet es capax, per altissimam hujus vitæ contemplationem. In symbolum autem & figuram, quod ipsam substantiam Deitatis hinc videre non posset, conceditur visio tergi seu posteriorum apparentis per Angelum Domini, scilicet quoad effectus, qui sunt velut umbra istius immensi luminis.

Adde juxta multos Recentiores, *Moysem* tantum petiisse visionem exterioris gloriæ & claritatis corporis Angeli, qui tectus caligine in corpore assumpto cum Moyse loquebatur. Ostensionem autem omnis boni promissam explicant de altera vita, vel si de præsentì, saltem non per visionem beatificam, sed aliquo alio modo, v.g. in signo sensibili; juxta quod subditur: *Tollam manum meam, & videbis posteritatem meam*; tergum scilicet corporis assumpti nube amotâ, quod videlicet habebat lucem magis attemperatam: *Faciem autem meam videre non poteris*; eo-quod oculus mortalis ferre non posset nimiam lucem & claritatem. Sic *A lapide.*

Instabis (estquæ præcipuum fundamentum) videtur saltem postmodum Moyses obtinuisse, quod

Opinio S. Aug. in hoc puncto.

31. Oppositum quoad Moysem fundatur in Scriptura, Exodi 33. Solutio.

Secundo & quod Exodi 33. petierat; nam Numeror. 12. Dominus dicit Aaroni & Mariæ: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini in visione* (imaginaria scilicet, sive per figuras seu species proprias rerum, sive per ænigmata) loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses: ore enim ad os loquar ei, & clarè, & non per ænigmata & figuras Dominum videt. Resp. non aliud significari, quàm quòd Deus Prophetis ordinariè non appareret tam familiariter, sicut Moyfi loquebatur (et si solum per Angelum in corpore assumpto) ore ad os, seu præsens præsenti, voce scilicet & apparitione verè corporali. Qui modus (quidquid sit de perfectione) testis est maximæ familiaritatis Dei cum homine. Undè Exodi 33. idem, sed aliis verbis dicitur: *Loquebatur facie ad faciem, sicut solet amicus cum amico loqui. Locutio quippe illa* (inquit S. August. 2. de Trin. c. 16.) *qua fiebat in vocibus, sic modificabatur, tamquam esset amici loquentis ad amicum.* Vide act. c. 7. & 30. 35. 38. 53.

33. Fundatur eadem opinio quantum ad Paulum in eo, quòd 2. Cor. 12. testetur ipse se fuisse raptum usque ad tertium cælum (sedem scilicet beatorum, quæ est tertium cælum respectu cæli siderei, & ætherei seu aërii, & infra ab Apostolo Paradisus appellatur) & audivisse arcana verba, quæ non licet homini loqui. Sed. Resp. inde nullatenus colligi visionem divinæ essentiae: nam audire arcana verba non est videre Deum, sed solum indicat sublimem extasim Apostoli, ad sedem beatorum rapti, verosimilius non solum imaginariè (quasi manens in terra solum viderit ea, quæ geruntur in cælis) sed verè & realiter, juxta à Lapide in d. Locum. Potuit nihilominus ibi vidisse varia, non visâ Deitate, ad cujus visionem raptus iste localis non pertinebat, utpote quæ ubique est, neque videtur in loco, sed mundo corde. Et si visionem Deitatis indicare voluisset, clarioribus verbis fuisset usus; præsertim cum ipsemet 1. ad Timoth. 6. testetur: *Quem nullus hominum vidit.* Quam epistolâ scripsit anno 57. raptus anno 44. Denique si illis verbis indicare voluerit hanc sublimissimam visionem, quomodo parcius se sua recensere, majoraque subticere significat. & 6. *Parco autem, nè quis me existimet supra id, quod videt in me.* &c.?

34. Si purus homo, utique Deipara Deum vidit in hac vita. Notandum cum Smising sup. n. 299. si ulli puro homini credatur fuisse concessum in hac vita privilegium aliquando videndi Deum, idem omnino ac jure potiori dicendum fore de B. Virgine: nam juxta D. Thomam 3. p. q. 27. art. 1. *Rationabiliter creditur, quòd illa, quæ genuit Unigenitum à Patre plenum gratiæ & veritatis, præ omnibus aliis majora privilegia gratiæ acceperit.* Cui consonans D. Bonav. 3. d. 3. p. 1. art. 1. q. 3. in corp. ex Bernardo, ait: *Quod aliis legitur fuisse collatum, non est credendum, Virgini fuisse negatum.* Nullus enim est, quin meritò adscribat Deiparæ sublimissimum contemplationis gradum, qui ulli puro homini contigit. Undè de ea specialiter id asserunt S. Anselmus, Gerson, Rupertus, ut refert Smising sup. &

S. Bernardinus Senensis, ut refert noster Franciscus Felix cap. 9. de Visione, diff. 2. n. 5. Idem què docent tamquam pium & probabile Varii, etiam supposito, quòd nulli alteri id fuisset concessum: attamen ex mera congruentia insufficienter probante. Quo circa non satis mirari possum, quod Franciscus Felix sup. dicit: *Pudet referre nostrum Theodorum* (nempe Smising) *negantem hoc privilegium B. Deiparæ Mariæ; cum Vasquez, Lorca & alii, qui aliis negant, hoc Deiparæ concedant.* Pudore namquè digna est potius ista censura: cum Plurimi negent illud privilegium Deiparæ, uti omnibus aliis: ipse què Smising, Deiparæ cultor præcipuus, eidem illud privilegium adscribit, posito, quòd ulli fuerit concessum, illamquè illationem optimam esse indicat n. 300. Immo nec censurâ dignus esset, qui illud privilegium admitteret, ob auctoritates, & speciales rationes Legislatori, seu ductori populi judaici, Doctorique gentium ad horam fuisse concessum, & Deiparæ negaret; cui sacerdotium, similiaquè privilegia, Prælati Ecclesiæ convenientia, non fuisse concessa noscuntur.

35. Porro sinè fundamento sufficienti: hoc privilegium quidam extendunt ad plures alios, puta Adamum, Benedictum, Augustinum, Hieronymum, Josephum; & tandem (juxta Franciscum Felix sup.) ad S. Franciscum, tempore impressionis sacrorum stigmatum. Et quidem pro postremo citat Auctor, mox relatus, S. Bonaventuram in Prologo Itinerarii mentis in Deum, & S. Bernardinum tom. 1. serm. 61. & ultimo (malè citat Felix serm. 66.) art. 2. c. 3. Sed sinè fundamento, ut patebit insipienti loca.

Multò magis mirabile est, quòd Nonnulli hoc tempore audeant publicè propugnare visionem divinæ substantiæ (& quod maximè mirum, ipsam increatam visionem Dei) adeò multis concessam, ut Prophetis passim ad certitudinem divinæ revelationis fuerit necessariò communicata: cum tamen Scriptura generaliter visionem omnem claram Dei à creatura in hac vita excludat; & ad summum inter Prophetas uni Moyfi aliquando fuisse concessam subindicet, sic tamen ut ibidem (scilicet Numeror. 12.) à cæteris idem privilegium excludat. Quod etiam ex professo facit S. Aug. 1. 2. de Trin. à c. 10. usque ad finem libri, & epist. 112. quam tamen in patrocinium sui paradoxo isti allegant.

Q U Æ S T I O. IV.

Per quid intellectus elevetur ad videndum Deum?

Quandoquidem constet vires naturales intellectus non sufficere, patet requiri auxilium, sive illustrationem supernaturalem, quæ à Theologis & Concilio Viennensi Clem. Ad nostram de Hæret. vocatur lumen gloriæ, eò quòd sicut oculus indiget lumine ad videndum colores, sic intellectus indigeat auxilio supernaturali,

Oppositum tamen censuram non meretur.

Hoc privilegium ad alios sanctos non est extendendum.

36. Paradoxum de increata Dei visione prophetis concessa.

Possit ele-
vari per
specialem
Dei con-
cursum.

turali, ipsum elevante, ad videndum Deum. Satis autem manifestum videtur (et si pauci Thomistae contradicant) sufficienter posse intellectum divinitus elevari sine dono aliquo habituali superaddito, per specialem Dei concursum, sive auxilium actuale: sicut certum est hominem viatorem, qui caret habitibus infusis, posse producere actus supernaturales cum simili auxilio. Ratio est: quia nihil invenitur particulare in visione Dei, cur minus supplere posset Deus suo speciali concursu productionem illius, quæ alioquin esset per habitum vel causam creatam, quam productionem aliorum effectuum, etiam supernaturalium: præsertim cum cogens supernaturale tantum requiratur ob insufficientiam intellectus creati ad actus supernaturales; omnem autem supernaturalitatem Deus tamquam fons contineat, adeoque supplere possit in genere causæ efficientis.

38.

Non requi-
ritur lumen
gloria spe-
cialiter, ut
intellectus
sit capax
visionis re-
cipienda.

Præterea satis constat lumen gloriæ requiri, non tam ut intellectus reddatur capax visionis suscipiendæ, quam ut fiat potens illam efficere: suppositis enim viribus sufficientibus ad producendum, anima rationalis de se est satis capax ad recipiendum quælibet dona supernaturalia; ut patet in anima parvuli baptizati, cui infunduntur habitus supernaturales; & in ipso lumine gloriæ (si sit qualitas) quod recipitur absque alia prævia dispositione, nè detur processus in infinitum. Nec obstat quod Clem. cit. dicatur *animam indigere lumine gloria, ipsam elevante, ad videndum Deum*; videre autem non tantum sit producere, sed etiam recipere: nam etiam secundum nos requiritur lumen gloriæ, ut recipiatur visio: non enim potest recipi, nisi producat ipsa ipsiusque unio cum intellectu. Solum itaque dicimus, quod positâ sufficienti causâ ad illam producendam, non requiratur specialis dispositio ad illam recipiendam; adeoque eatenus tantum requiratur lumen ad posse recipere, quatenus requiritur ad posse efficere visionem, ejusque similiter unionem cum subiecto.

39.

Intellectus
quomodo
visionem
coefficient.

Insuper satis constat ex communi Doctorum sententia, contra quosdam Thomistas, apud Smising. d. 6. n. 63. intellectum per virtutem sibi intrinsecam (quam varii potentiam obedientialem vocant, alii naturalem, veluti naturæ intellectus identificatam, appellandam censent: quod solum ad quæstionem de nomine spectat) coëfficiere visionem Dei, adeoque lumen gloriæ non esse intellectui totam virtutem agendi, ut ipsi volunt; hoc enim non solum absque fundamento dicitur, sed insuper repugnat, partim exemplo actuum supernaturalium hujus vitæ, quos potentia creata propriè coëfficit: partim ipsi naturæ actus vitalis (qualis est visio) qui procedere debet à principio vitali, saltem connaturaliter, secundum Thomistas absolute: debet (inquam) procedere physicè. Aliàs sanè intellectus (quem equidem volunt concurrere) non magis ad visionem, quam substantia aquæ calidæ ad calefactionem manûs concurreret. Quod, etsi Alii non vereantur concedere; per

se tamen absurdum apparet.

Denique ex communi Doctorum sententia contra Nominales, satis constat lumen gloriæ non sic esse totam virtutem agendi, ut intellectus se merè passivè habeat, Deo solo tamquam lumine increato visionem sui infundente. Id enim similiter caret fundamento; estque contra naturam actus vitalis, & contra exempla actuum supernaturalium in via, quos certum est coëffici ab intellectu sive voluntate creata. De quo in *Tract. de Beatitudine. disp. 2. q. 3.*

Itaque solum requiritur lumen gloriæ, ut intellectus creatus per vires sibi innatas possit coëfficiere actum adeo sublimem & supernaturalem, qualis est visio Dei. Quemadmodum in hac vita requiruntur habitus infusi, vel auxilium actuale illorum defectum supplens, ut intellectus, aut voluntas possit coëfficiere actus supernaturales viæ. His præmissis

Inquirendum restat ulterius, quidnam sit illud lumen gloriæ, per quod intellectus de facto elevatur.

Dico I. Lumen gloriæ non est species impressa divinæ essentiæ. Est communis Doctorum contra Vasq. d. 43. cap. 7. quem sequitur Smising d. 6. n. 69. sub conditione, si lumen gloriæ sit qualitas; quod quidem probabile censet: nullatenus tamen putat probabile, si intelligatur de qualitate habituali, à specie distincta. Quod postremum miror, cum torrens Doctorum talem ponat, non sine fundamento, postea allegando. Videtur tamen favere Scotus 4. d. 49. q. 11. n. 10. Unde minus mihi videtur necesse ponere lumen (loquitur de habitu) quam speciem.

Sed solum vult, non requiri, sicut requiri solet in visione corporali, scilicet tamquam conditio, tum ut objectum fiat lucidum & proximè visibile, tum propter oculum; eo-quod objectum visionis beatificæ sit de se summè lux & actu visibile, adeoque ex sua parte non indigens lumine distincto: ex parte etiam potentia non requiratur ad receptionem visionis, ut ibidem & sæpè alibi inculcat. Propter operationem tamen, seu productionem visionis potest talis forma poni ex parte potentia seu intellectus, quæ dicitur lumen gloriæ, sicut charitas ex parte voluntatis, ut habet *ibid. n. 9.* & in *Reportatis ibid. q. 10. num. 8.* dicens: *Si autem ponatur, quod intellectus est aliquo modo activus respectu cognitionis Dei, non tamen potest agere, nisi cum lumine gloria.* Vide infra Concl. 3.

Ratio conclusionis est: quia dum objectum est præsens in se, & secundum se satis visibile, frustra requiritur species, quæ tantum est vicaria & semen objecti, supplens ejus absentiam aut insufficientiam: sicut ideò Angelus intuetur seipsum sine specie impressa, concurrente propriâ ipsius substantiâ tamquam objecto. Deus autem sive objectum beatificum est præsens intellectui Beati, & est summè intelligibile, sicut est summè ens: igitur frustra poneretur species impressa illius. Nec refert quod Deus magis connaturaliter agat per causas secundas: hoc enim fallit, quando causa secunda pone-

40.

Non habet
se merè pas-
sivè.

Ad quid
lumen glo-
ria requi-
ratur.

41.

Lumen glo-
ria non est
species im-
pressa.

Nec hoc do-
cet Scotus.

42.

Illæ species
foris super-
flua.

poneretur ad supplendum concursum, quem Deus ipse tamquam objectum peculiari ratione præstare deberet; prout fit in præsentia: cum ordinatè & consentaneè ordini rerum notitia intuitiva rei præsentis & actu visibilis secundum se postulet fieri à potentia & ipsomet objecto debitè applicato.

43. *Non tamen impossibile.* Dico II. Nihilominus species impressa sive intelligibilis divinæ essentiae non est impossibilis. Ita plerique Doctores contra *Thomistas*, & nonnullos Recentiores. Probatur: quia possibilis est & de facto datur species Dei expressa, scilicet visio ejusdem; ergo saltem possibilis est species Dei impressa: non enim magis repugnat dari speciem, quæ repræsentet Deum effectivè, quam quæ formaliter tamquam similitudo vitalis. Confirmatur: quia etsi non sit admittenda species impressa, quæ Angelus cognoscat seipsum, utpote superflua; quis tamen dicat esse propterea impossibilem?

Qualis similitudo requiratur inter speciem & objectum. Dices I. Inter objectum & speciem debet esse similitudo; qualis esse nequit inter Deum & speciem creatam. Resp. non requiri similitudinem entitativam, ut patet in specie intelligibili substantiæ, quæ non est substantia, & in specie visibili albedinis, quæ non est albedo. Undè sufficit similitudo repræsentativa, aut intentionalis: quam non repugnare, cernitur manifestius in ipsa visione, quæ est species expressa Dei.

44. Dices II. Ex nostra doctrina sequitur Angelum naturaliter posse Deum videre, videndo scilicet speciem impressam, repræsentantem divinam essentiam. Resp. Neg. seq. nam in primis species hæc foret maximè supernaturalis; juxta *Thomistas* autem non potest angelus naturaliter intueri entia supernaturalia in substantia. Deinde etiamsi posset (de quo in *Traët. de Angelis*) illatio non valeret, eò-quod species non sit medium quod, sed medium quo videndi Deum (prout loquuntur Scholastici) id est, deducat in visionem alterius, non tamquam cognitum seu visum, sed tamquam ratio cognoscendi seu videndi, sive effectiva, sive formalis, ut rectè explicat *Scotus quodl. 14. n. 26.* Quare non potest quis per speciem tamquam medium, sive objectum cognitum cognoscere clarè, sed solum abstractivè vel confusè ipsum objectum. Sicut idcirco ipsa species expressa seu visio Dei (quæ utique de facto datur, & tamen eodem argumento oppugnari posset) quia tantum est medium quo formaliter videtur Deus, objectivè cognita ab Angelo, non faceret eum videre Deum, sed tantum abstractivè cognoscere.

45. Dices III. Deus in ratione intelligibilis est perfectissimus; adeoque species, quæ ipsum compleret in ratione intelligibilis, foret essentialiter redundans ac superflua, & consequenter impossibilis, sicut unio unionis, actio actionis &c. Resp. Neg. utramquæ sequelam: nam Deus est perfectissimè & completissimè intelligibilis, quatenus non indiget ad visionem sui specie ipsum complente, sed absquæ ea potest immediatè

movere & determinare intellectum creatum ad visionem sui. Quæ intelligibilitate non immutata potest equidem simul esse intelligibilis per speciem, quatenus, eâ mediante, potest pro suo arbitrio, non autem ex indigentia, movere ad visionem sui. Quod non est aliud, quam ipsam speciem determinare potentiam intellectivam ad videndum Deum. Et ad hanc intelligibilitatem non redundat, nec est superflua species. Simili modo Deus est per se immediatè & completissimè calefactivus, seu productivus caloris; quo tamen non obstante pro suo arbitrio potest calefacere, etiam mediante alio calore à se producto, sic ut tantum concurrat generaliter tamquam causa prima.

Instabis, species impressa nullo casu potest esse utilis: nam etiam, ipsa datâ, deberet adhuc Deus ipse per se concurrere objectivè efficienter. Resp. Neg. Ass. ad probationem est duplex responsio. Prima est, tali casu non fore necessarium immediatum concursum Dei tamquam objecti: sufficit enim quod objectum præsens & existens terminet, & connaturaliter postulet influere per se aut sui speciem. Quod de objectis secundariis visionis est clarius, ut patet ex visione creaturarum in Verbo, quæ non concurrunt objectivè efficienter ad visionem: ubi tamen singulare est, quod creaturæ in Verbo eminenter contineantur. Secunda est, quod etsi requireretur semper aliquis influxus objecti, non tamen tantus, dum adest species: tunc enim pars influxus relinquitur speciei: sicut omnipotentia Dei necessariò quidem influit in productionem caloris, non tamen tantum, quando adhibet consortium concausæ creatæ. Itaque hæc erit utilitas speciei informantis intellectum. Præterea poterit servire ad cognoscendum in ea, tamquam medio cognito, abstractivè Deum.

Minor foret influxus objecti cum quàm sine specie.

Dico III. Lumen gloriæ valde probabiliter consistit in qualitate; sive habitu supernaturali à specie impressa distincto, qui teneat se ex parte potentiae, eamquæ de se insufficientem elevet ad visionem Dei, ad quam proinde ultra concursum generalem causæ primæ concurrat, tum intellectus, tum habitus luminis, tum denique ipsa essentia divina tamquam objectum. Ita *D. Thomas, D. Bonnav. Richardus* & alii passim, ut refert *Sming n. 58.* Immo etiam plures Scotistæ, *Lichetus, Pitigianus, Posnaniensis, Faber, Pilosus, Poncius, Felix*: sed & ipse *Scotus 1. d. 17. q. 3. n. 36.* ubi ad argumentum hoc: *Sine habitu informante potest esse visio, ergo & fruitio perfectissima*; hanc unicam adhibet solutionem, adeoque ex propria sententia: Resp. Nullus communiter negat in gloria habitum luminis gloria in intellectu, & iste ex parte intellectus potest poni correspondere charitati ex parte voluntatis. Idem significat *3. d. 13. q. 2. n. 5. & 4. d. 49. q. 11. Loca Scoti n. 9. & in Reportatis ibid. q. 10. n. 8.* Aliis autem locis, dum videtur propendere ad negandum necessitatem luminis habitualis, vult non esse necessarium ad recipiendam visionem,

46. *Lumen gloriæ probabilissimè est habitus.*

Probatio. aut ut objectum fiat actu visibile : aut certe loquitur dubitativè.

Ratio conclusionis est : quia sicut ad actum fidei supernaturalem requiritur lumen fidei ex parte potentiae intellectivæ se tenens ; similiter ad sperandum & diligendum supernaturaliter , habitus spei & charitatis ex parte voluntatis : sic potiori ratione ad actum illum sublimissimum visionis Dei requiritur ex parte intellectus lumen gloriæ , seu speciale auxilium supernaturale ; quod cum detur permanentemente pro tota æternitate , congruentissimè statuitur esse donum intrinsecum & permanens , prout contingit etiam in hac vita , in qua ad actus supernaturales eliciendos infunduntur habitus.

Cur non sufficiat concursus objecti quæ talis.

Nec videtur sufficere concursus objecti quæ talis : quamvis enim ipsum sit agens supernaturale , tamen non complet potentiam in ratione potentiae , uti nec faceret species impressa , quæ similiter se tantum teneret ex parte objecti : cum tamen potentia sit etiam in sua ratione incompleta , adeoque compleri debeat per aliquid se tenens ex parte ejusdem.

47.
In eo tamè consistere lumen gloriæ , est probabile.

Quid de hoc sentiat Scotus.

Dico IV. Probabile tamen est lumen gloriæ esse concursum actuale ipsius objecti seu essentiae divinæ , vel potius esse ipsammet essentiam divinam , instar objecti concurrentem cum intellectu ad visionem. Ita *Smising d. 6. n. 93.* putans esse opinionem *Scoti* ; in quo tamen fortasse fallitur , ut ex præmissis satis colligitur. Solùm restat unicus locus *3. d. 31. n. 2.* ubi dicit , non necessariò in patria succedere habitum loco fidei & spei , adeoque visionem & tentionem Dei elici à potentia simul cum auxilio extrinseco Dei , præstantis idem , quod præstaret habitus succedens. Sed in primis ibi non loquitur expressè de auxilio extrinseco se tenente ex parte objecti , sed potius ex parte potentiae , quemadmodum fides ipsa , cui succedit. Deinde explicari posset , quod non loquatur de facto (cum alibi habitum de facto dari expressè asserat) sed quod velit habitum non esse necessarium , quia finè eo Deus posset se præsentare , ut inquit *Cavellus in Scholio*. Quidquid tamen sit de mente *Doctoris* isto loco :

Probatio.

Occurritur tacita objectionis

Qui concursus objecti hic compleat potentiam.

Probatur conclusio : quia lumen gloriæ tantum requiritur propter supernaturalitatem visionis ; ad hanc autem videtur sufficere concursus unius principii supernaturalis , qualis in præsentem est concursus ipsius objecti , ut patet : adeoque frustra requireretur in super aliud principium supernaturale , scilicet habitus luminis. Aliud est de habitibus infusis pro statu viæ : nisi enim habitus fidei v. g. vel auxilium actuale , defectum habitus supplens , specialiter ad actum credendi concurreret , actus ipse esset naturalis , utpote nullum habens principium efficiens supernaturale. Quod autem objicitur , potentiam intellectivam esse ex sua parte incompletam , adeoque adjuvandam per aliquid , se tenens ex parte intellectus , solvi potest , dicendo objectum visionis Dei etiam fungi officio adiutorii potentiae , non solum quatenus generaliter intellectus non potest agere sinè concursu

objecti , sed specialiter , quatenus objectum illud est agens supernaturale : eatenus enim elevat intellectum ad actum , qui superat vires suas & ordinem : quod non habet locum in aliis objectis naturaliter concurrentibus , circa quæ potentia ex sua parte & in suo ordine censetur habere completam virtutem.

Nec obstat *Clem. Ad nostrum* , in qua damnantur dicentes , quod anima non indiget lumine gloriæ , ipsam elevante , ad Deum videndum. Quod quidam *Thomista* ita exaggerant , ut dicant esse de fide , dari habitum propriè dictum luminis gloriæ. Sed ineptè : nam (ut *Doctores* passim rectè notarunt) *Concilium Viennense* tantum intendit definire , animam non esse seipsa naturaliter beatam , adeoque eam egere auxilio supernaturali , contra *Beuardos & Beguinas*. Quod quidem auxilium vocat lumen gloriæ quia Deum , qui est gloria & felicitas nostra , nobis manifestat , quatenus eo mediante producitur visio , quæ beatum formaliter illuminat , Deumque illi manifestat. An verò illud sit habitus strictè dictus , an species , an autem auxilium extrinsecum , sive creatum sive increatum , sive partiale sive (quod *Nominales* censent , à Concilio non taxati , ut rectè ostendit *Smising d. 6. n. 275.* contra *Cajetanum & Ferrariensem*) totale , Concilium relinquit indecisum , tribuendo Scholasticis non errandi (ut quidam malè dicunt) occasionem , sed opinandi libertatem in re , quæ ex aliis auctoritatibus non satis poterat deduci : prout Pontifices & Concilia , quando damnant hæreses , solent intactas relinquere Scholasticorum opiniones & controversias , præsertim ad intentum suum principale nihil facientes ; & de quibus in ordine ad decisionem non præcessit discussio. Utitur itaque nomine luminis gloriæ in sua generalitate , prout est commune ad varias significationes , à diversis Doctoribus Catholicis usurpatis , & significat auxilium supernaturale requisitum ad visionem Dei. Alioquin certum est , animam non indigere simpliciter habituali lumine ; sicut nec habitu fidei dicitur indigere ad credendum , sed vel illo vel alio auxilio speciali. Quod si proprietatem vocis lumen urgeant *Thomista* , neque ea nisi metaphoricè convenit habitui , appellatione translata à lumine corporali. Et quidem eâ ratione maximè convenit ipsi Deo , qui in Auctoritatibus dicitur *lux vera* , lumen de lumine &c. Similiter in Scriptura & Conciliis frequenter etiam auxilia actualia dicuntur lumen , ut *Psal. 12. Illumina oculos meos. Psal. 18. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Et alibi. Et *Trid. ss. 6. cap. 5.* gratiam seu auxilium actuale , præcedens infusionem habituum , vocat *illuminationem*. Denique *S. Aug. 12. de gen. ad litt. c. 31.* dicit , lumen , quo illustratur anima , ut omnia vel in se vel in illo veraciter intellecta conspiciat , ipsum Deum esse.

48.

Explicatur Concilium Viennense.

Lumen gloriæ cur ita dictum.

Proprietas vocis lumen , conclusioni non obstat.

QUEST.

Q U Æ S T I O V.

An in Beatis sit inæqualitas visionis beatificæ; & an in solius luminis inæqualitatem sit inæqualitas visionis referenda?

49. **D**ico I. Beati inæqualiter vident Deum, sic ut unus altero videat perfectiùs pro diversitate meritorum. Est de fide contra Iovinianum, cuius hæreses impugnavit & extinxit S. Hieron. libris duobus adversus eundem. Atque ita expressè definivit Florent. in litteris Unionis. Colligitur quoque ex Trid. ss. 6. can. 32. definiente, justificatum mereri etiam gloria augmentum.

In Scripturis fundatur. Probatur ex Scriptura 1. ad Cor. 3. Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. 2. ad Cor. 5. Ut referat unusquisque propriam corporis, prout gessit. Et c. 9. Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Disparitas eadem seminandi & fructificandi significatur Matth. 13. exemplo seminis jacti in variam terram, sic quidem; ut sicut jactum in terram bonam dabat fructum inæqualem v.g. aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigessimum, id est, centum, sexaginta vel triginta pro uno grano; sic & inæqualis sit fructus hominum in reddendis perseveranter fructibus bonorum operum, & consequenter in fructibus gloriæ. Præterea Ioan. 14. dicit Christus: In domo Patris mei mansiones multe sunt. Quod non esse dictum de diversis gradibus, seu ordinibus Ecclesiæ militantis (ut volebat Iovinianus) satis patet ex sequentibus verbis: Vado parare vobis locum, ut ubi ego sum, & vos sitis. Significat igitur Christus aulam cælestem, quæ non solum sit capax innumeræ multitudinis, sed in qua etiam sint diversissimi beatitudinis & gloriæ gradus, pro inæquali sanctitate electorum, ut exponit Irenæus, August. & alii Patres communiter: inter quos Cyprianus l. De Disciplina & habitu Virginum, sub finem, notat, Christum varias proposuisse mansiones, ut nos exciter ad procurandas meliores. Huc denique spectat illud 1. ad Cor. 15. Stella differt à stella in claritate, sic erit & resurrectio mortuorum. Quod de inæquali gloria corporum exponunt passim Patres (etsi nonnulli Recentiores aliter explicent, ut videre est apud Smising d. 6. n. 125.) nudè ad inæqualem gloriam animæ ducitur argumentum. Locus tamen hic non facit conclusionem esse de fide, etsi Nonnulli inde eam tamquam dogma fidei statuunt. Postremò idem postulat ratio æquitatis: datur enim visio tamquam merces; mercedem autem oportet proportionari meritis, quæ sunt inæqualia. Sicut è contra in puniendo Christus iudex servabit proportionem ad culpam.

Fundamentum præcipuum Ioviniani fuit parabola vineæ Matth. 20. in qua paterfamilias describitur æqualem denarium, scilicet diurnum.

Herincx Sum. Theol. Pars I.

num, dedisse inæqualiter laborantibus. Porro hæc parabola diversimodè exponitur: à nemine verò in favorem Ioviniani. Optimè autem exponitur hoc modo: Deus Pater misit operarios homines in Ecclesiam per fidem & gratiam vocantem, idquè diversis horis seu vocationis temporibus, scilicet mundi (ut plures Patres) vel ipsorum hominum, qui vocantur (ut alii) ætatibus, ac postremò circa horam undecimam, id est, tempus legis gratiæ (de quo 1. Ioan. 2. Novissima hora est) aut senectam hominis. In fine autem mundi Oeconomus, Christus iudex, singulis reddet quod justum est, incipiens à novissimis, quibus uti cæteris dat singulos denarios, id est, vitam æternam seu regnum cælorum. Accipiunt autem novissimi primi, sive quia post horam unam laboris accipientes, videntur priores accepisse, quia minùs dilati sunt, ut S. August. serm. 59. c. 4. sive quia primi dignitate, utpote magis strenui operarii; sive quia primi tempore negativè; vel quoad gloriam animæ respectu iudæorum, in fine mundi convertendorum, etiam positivè. Æqualis autem est denarius, non omnimodè, sed (ut post Patres intellexerunt D. Thomas, Scotus & Scholastici passim) objectivè; quia est visio ejusdem Dei, & æqualiter durans: omnes enim accipiunt vitam æternam. Murmur significat sanctorum admirationem; vel tantam esse gratiam Dei erga Gentiles, aut in senectute vocatos, ut humano more, si fieri posset, alios ad murmur & invidiam excitaret, dum etsi singulis etiam novissimis promittatur, & detur quod justum fuerit, gratia tamen adeò exuberans datur vocatis novissimâ horâ ætatis vel mundi, ut magnitudine dilectionis æquentur, immo præferantur prius vocatis. Sicquè fit (qui est scopus parabolæ, ut patet ex principio, quod habetur y. ult. c. præc. & fine parabolæ) novissimos fore primos, & primos novissimos. Adde, murmur istud (si quis de hac voce nimis velit contendere) solum poni ad ornamentum parabolæ: certum enim est beatos in cælo non murmuraturos; neque veram murmurandi causam habituros. Singula namquè, quæ in parabolis assumuntur, non debent habere propriam emphasim, ut patet ex parabola de villico iniquitatis, & optimè advertit S. Chrysost. homil. 65. in Matth. dicens: In parabolis non oportet nimiam in singulis verbis curâ perangi, sed cum quid per parabolam intendatur didicerimus, inde utilitate collectâ, nil est ulterius anxio conatu amplius investigandum.

Dico II. Inæqualitas visionis beatificæ provenit physicè, partim ex inæqualitate luminis gloriæ, partim etiam ex inæqualitate intellectus. Dixi, physicè: nam quòd moraliter oriatur ex inæqualitate meritorum, manifestum est. Conclusio colligitur ex Scoto variis locis apud Smising d. 6. n. 134. eamquè amplectuntur omnes Scotista cum Richardo, Durando, Cajetano, Molina, Lessio, & pluribus aliis contra Recentiores communiùs: ex Veteribus enim

Ioviniani ex Parabola Mat. 20. desumptum solvitur.

Scopus parabolæ Matth. 20.

Observanda circa intellectum parabolarum.

Unde physicè proveniat inæqualitas visionis beatificæ.

neminem oppositum docuisse declarat *Smising* n. 133. Probatur: quia effectus procedens à duabus causis partialibus proportionatur perfectioni utriusque causæ: sic v. g. visio naturalis proportionatur perfectioni, tum potentiae, tum speciei visibilis aut intelligibilis: atqui visio beatifica procedit ab intellectu & lumine gloriæ: ergo proportionatur perfectioni utriusque. Quæ ratio magis declarabitur ex solutione objectionum. Itaque

Qui perfectio effectus supernaturalis pendeat à causa naturali.

Non obstat I. quod visio beatifica sit tota supernaturalis nam cum equidem tota procedat, tum à causa naturali, tum à supernaturali, debet tam bene uni quam alteri proportionari. Sicut visio corporalis etsi tota sit actus vitalis, non minus proportionatur causæ non vitali, scilicet speciei visibili, quam vitali, scilicet visui, eò-quod æquè ab utraque procedat. Sanè non obstante supernaturalitate luminis & visionis, debet cõagere intellectus; & facere, ut sit actio vitalis, ut sit visio &c. quidni ergo similiter facere possit, ut sit perfectior, etsi ipse sit agens naturale? cum plures concausæ in aliis exemplis operentur effectum perfectiorem, juxta perfectiorem activitatem singularum, vim totam impendentium. Accedit exemplum actuum supernaturalium hujus viæ; stante enim æqualitate habitûs & principii supernaturalis, est actus charitatis perfectior pro majori conatu (ad quem idcirco homines invitantur) & quidem intensior ipso habitu, ut fatetur *Coninck de act. supernat. d. 5. dub. 5.* & consonat experientia.

52.

Quomodo intellectus sit incompletus respectu visionis Dei.

Instabis: Intellectus tantum habet virtutem incompletam respectu visionis Dei, sic ut nullo modo concurreret nisi elevatus: ergo non agit nisi juxta qualitatem principii elevantis. Resp. Neg. seq. habet enim quidem virtutem incompletam, quatenus se solo non sufficit (sic ut etiam se solo non sufficit lumen) inde tamen non sequitur quod infertur. Sicut oculus est tantum causa incompleta visionis, sic ut videre non possit sine specie, ex quo tamen non sequitur, oculum aquilæ cum æquali specie non videre perfectiùs, quam oculum noctuæ. Simile quid est in motu currûs, qui perfectiùs trahitur à duobus equis, quo uterque vel alteruter est fortior, etsi neuter se solo sufficiat ad movendum.

Intellectus totam visionem, etiam lumine intensiorem, attingit.

Instabis iterum: Sic intellectus valde perfectus posset elicere visionem intensiorem ipso lumine gloriæ: quo casu excessus iste refundi deberet in solam causam naturalem, scilicet intellectum. Resp. causandum fore excessum ab intellectu & simul à lumine, cum in tali visione nil foret, quod non procederet ab utroque: sicut in visione naturali procedente à potentia perfectiori cum imperfectiori specie, nihil est quod non attingatur ab utroque. Adde, eandem instantiam posse fieri contra actus supernaturales viæ, qui ratione conatus possunt esse intensiores ipso habitu infuso.

Potius tamen intel-

Instabis III. Sic non potius intellectus, quam ipsum lumen dici deberet elevari ad videndum Deum; quod repugnat Concilio Vien-

nenfi. Resp. Neg. Ass. tum quia lumen non videt Deum, adeoque ad videndum Deum non elevatur: tum quia intellectus est causa naturalis, & ordinis inferioris quam ipsa visio, ad quam ipse proinde potius quam lumen (quod est supernaturale & ejusdem ordinis cum visione) dicitur elevari. Sicut etsi intellectus perfectior cum æquali habitu perfectiùs credat, non tamen habitus, sed intellectus per habitum elevatur ad credendum.

Instabis IV. Intellectus creatus elevatur ad visionem quatenus intellectus est, & non quatenus talis intellectus est: ergo non est differentia in præsentia attendenda ex parte intellectuum. Resp. Neg. Ass. elevatur enim intellectus secundum totam suam virtutem innatam, seu inchoatam, quæ competit ei etiam, quatenus talis intellectus est, estque perfectior, uti activior, quod perfectior est ipse intellectus.

Instabis V. Intellectus solum est causa universalis respectu visionis, lumen gloriæ autem est causa particularis; adeoque huic soli proportionatur perfectio effectus. Resp. Neg. seq. nam (ut alia exempla taceam) potentia respectu habitûs, intellectus & visus respectu speciei impressæ est causa universalis, & tamen effectus est perfectior aut intensior, etiam pro majori perfectione potentiae, vel intellectus aut visus.

Non obstat II. & præcipuè, quod ex nostra doctrina sequi videatur, quod habens perfectiorem intellectum, perfectiùs visurus sit Deum, quam alter inferioris intellectus, sed æqualis meriti & luminis; adeoque contra æquitatem sit futurum dispar præmium, ubi paria sunt merita. Quod etiam repugnat *Florentino in decreto Unionis*, definienti alium alio perfectiùs intueri pro diversitate meritorum. Respondent *Tartaretus & Molina* Neg. seq. eò-quod istam inæqualitatem putent impediendam à Deo, quatenus impediet proportionatè intellectum perfectiorem à conatu adhibendo, vel quatenus eidem tantum de suo concursu subtrahet, similivè modo. Sed hoc apparet contra ordinem rerum (qui exigere videtur, ut quælibet causa permittatur agere juxta gradum suæ activitatis) gratis esse confictum. Resp. itaque conc. seq. nam equidem salvabitur proportio præmii ad meritum: etsi enim tota visio sit præmium, non tamen sub omni respectu, sed quatenus procedit à Deo præmiante: eatenus autem tunc adhuc foret æqualis: cum Deus in quantum præmians, seu specialiter concurrens, tamquam agens supernaturale, æqualiter se gerat respectu utriusque, conferens nempe utrique intellectui causam supernaturalem (sub qua ratione est præmians) æqualem respectu visionis. Quod autem hæc visio sit perfectior, oritur ex naturali perfectione intellectus, quam Deus præmians non immutat, sed perficit; cum gratia aut gloria non destruat naturam, sed perficiat. Quod attinet ad *Florentinum*, illud loquitur de eo, quod de facto contingit, & de animabus beatorum inter se comparatis: omnium autem intellectus de

lectus, quam lumen, adeam elevatur.

An elevetur intellectus ut sic, an ut talis intellectus.

Perfectio effectus non correspondet soli causa particulari.

53.

Vergetur non fore proportionem in præmiis, si visionis perfectio etiam in intellectum refundatur.

Responsio aliquorum.

Solida responsio.

Explicatur Florentinum.

de facto sunt æquè perfecti. Deinde intelligi posset, cæteris paribus, sic ut assignet causam sufficientem, non unicam. Sicut rectè dicitur unus alio melius videre pro diversa perfectione visus, etsi ad hoc etiam conferat diversitas speciei visibilis & dispositio medii. Alioquin non habet apparentiam, quod *Florentinum* determinare voluerit quæstionem inter Scholasticos controversam, & à præcipuis nobiscum decisam, ubi definitio ad scopum Concilii non spectabat, nec præcesserat desuper controversia inter Græcos & Latinos.

54. In quo consistat inæqualitas visionis? Resp. potissimum consistere in majori vel minori ejus claritate: id enim dicimur videre perfectius & melius, quod videmus clariùs: sicut eadem lux solis non æquè perfectè videtur ab aquila & noctua ob inæqualem visionis corporalis claritatem. Undè *Florent.* sup. postquam definivisset, omnes beatos *intueri clarè ipsum Deum trinum & unum sicuti est*, subdit, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius, id est, clariùs. Alioquin ex parte objecti beatifici est æqualitas, quatenus omnes vident eundem Deum, unum & trinum sicuti est, quod omnia, quæ formaliter in eo sunt, ut mox dicitur.

Q U Æ S T I O VI.

An Beati necessario videant omnia, quæ sunt formaliter in Deo?

55. Beati vident omnia, quæ sunt formaliter in Deo. Dico I. Beati vident de facto omnia, quæ sunt formaliter in Deo, scilicet essentiam, perfectiones absolutas, & relationes personarum; non tamen sub quavis habitudine, sive terminatione ad creaturas: ita Theologi communiter. Prima pars probari solet ex *Ioan. 14. Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Et ratio additur; *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est.* Verùm ad litteram ibi agitur de visione obscura per fidem, quia qui credit perfectè Christum esse filium Dei, credit Deum esse Patrem ejus; ut satis colligitur ex contextu, & tradit *Scotus 4. d. 49. q. 4. n. 21. Smising d. 6. q. 5. n. 101. Vasq. & alii.* De eadem visione generalius sumpta intelligendi sunt Patres, *Nazianzenus, orat. 49. de fide* dicens: *Non immerito, qui filium videt, videt & Patrem, quia unitate substantia & maiestate divinitatis unum sunt.* Et alii.

Melius probatur ex *1. Ioan. 3. Videbimus eum sicuti est.* Est autem sua essentia, est infinitus, immensus, trinus in personis. Et *1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.* Ubi significatur tunc nos clarè visuros, quod nunc de Deo credimus, juxta illud *8. Aug. 20. de civit. c. 21. Quid videbimus, nisi Deum, & omnia illa, quæ nunc non videmus, credentes autem &c.* Nunc autem credimus essentiam, attributa & Trinitatem personarum. Accedit definitio *Florentini in litteris* Sum. Theol. pars 1.

ris Unionis docentis, animas beatorum *intueri clarè ipsum Deum trinum & unum sicuti est.* Undè est de fide, quod videant essentiam divinam cum tribus personis. Immo *Smising n. 99. putat* (& quidem sinè dubitatione, ut addit *n. 102.*) esse de fide, etiam quod ad attributa seu perfectiones absolutas: eò-quod nomine Dei unius & trini soleamus uti, ut sit adæquata distributio omnium, quæ sunt formaliter in Deo: neque existimandum sit egisse Concilium de Deitate abstractim & præcisè sumpta, prout contra attributa, seu perfectiones absolutas distinguitur. Quidquid tamen sit de tam gravi nota (in qua non omnes consentiunt) indubitata saltem est doctrina tradita ob communem consensum, adeò in Scriptura & *Florentino* fundatum, sic ut non sinè gravi saltem temeritate possit negari. Neque contra eam ulla militat auctoritas vel ratio. Immo ratio ipsa potius eam confirmat, cum naturis rerum sit consentaneum, ut clara & perfecta visio feratur in omnia realiter identificata.

Secunda pars patet: tum quia non est fundamentum adscribendi beatis tam immensam notitiam, quæ nè Christo quidem quæ homini est concessa: tum quia non sciunt omnia decreta Dei, de quibus proinde etiam Angeli ab Angelis illuminantur: tum quia scirent alioquin quidquid Deus scit. Accedit intellectum, voluntatem & omnipotentiam Dei terminari ad infinita; visio autem infinitorum non convenit intellectui creato. Neque est necesse omnem terminationem in particulari distinctè cognosci, ad hoc ut videantur istæ perfectiones, quæ in se sunt absolutæ: sicut videns materiam primam non debet distinctè cognoscere omnes formas, quas potest recipere. Et quamquam dicerent intrinsecè relationem saltem transcendentalem ad objecta, etiam creata, sufficeret videri perfectiones istas divinas sub habitudine ad terminum in communi spectatum, v. g. potentiam sub habitudine ad omne possibile, scientiam ut extensam ad omne intelligibile: habitudo enim potest distinctè cognosci absquè distincta cognitione termini. Juxta hanc conclusionis partem secundum *Smising q. 5. n. 99.* intelligendi sunt *Occam* & nonnulli alii, indicantes non videri omnes Dei perfectiones, utpote infinitas: vel de comprehensiva cognitione, de qua expressè & pulchrè *D. Bonav. 3. d. 14. a. 1. q. 2.* nè leviter quidem insinuans oppositum primæ partis conclusionis.

Difficultas restat, an saltem de absoluta potentia possit unum illorum, quæ sunt formaliter in Deo, videri, non viso altero. Constat autem quod non, quantum ad modos intrinsecos; utpote juxta *Scotum* contentos in conceptu perfecto & adæquato essentiæ. Constat etiam non posse videri personam sinè suis intrinsecis constituentibus, scilicet natura & personalitate. Item non posse videri aut etiam abstractivè distinctè cognosci unam personam, non cognitâ correlativâ, v. g. Patrem non cognito Filio: etsi non sit necesse, ut viso relativo, etiam quæ tali,

An sit de fide, Beatos actu videri attributa.

56. Non vident illa sub omni habitudine.

Respectus transcendentalis videri potest non distinctè omnibus terminis.

Qua in Deo sinè aliis absolutè videri non possint.

tali, videatur correlativum vel terminus, sed sufficiat ipsum cognosci abstractivè & confusè. Hoc notato

57.
Qua pos-
sint.

Dico II. De absoluta potentia videri potest essentia divina non visis personalitatibus, & una persona non visâ aliâ. Idemquè est de attributis ad invicem, ad essentiam, vel ad personalitates comparatis. Ita communiter *Scotista* ex *Scoto d. 1. q. 2. n. 2. & 5.* quos sequitur *Salas, Granadus, Arriaga* & varii Recentiores, contra *Thomistas* & plurimos alios.

Probatur I. quia inter omnia illa intercedit distinctio saltem formalis, immo inter ipsas personas distinctio realis, nec unum includitur in essentiali ratione alterius, ergo non est ratio, cur, sicut unum illorum adæquatè concipitur, non concepto altero, sic nequeat produci talis species, aut ita attemperari divinus concursus, ut unum videatur non viso altero.

Probatur à
pari.

Probatur II. Natura divina per æternam generationem realiter communicatur Filio & non paternitas: ergo etiam potest communicari intentionaliter in ratione objecti absquè paternitate aut alia personalitate. Item in mysterio Incarnationis humanitas unitur realiter Filio divino, & non aliis personis, neque ipsi Deitati, saltem immediatè: ergo etiam potest intellectus per visionem objectivè quasi uniri uni personæ, & non alteri, nec naturæ divinæ; & contra. Denique intellectus divinus agit actione reali, quâ non agit aliud attributum, scilicet voluntas; quia tamquàm principium quo intellectus producit Filium, & voluntas Spiritum S. ergo etiam potest videri unum attributum visione, quâ non videatur aliud. Consequentia patent à paritate, immo à fortiori: si enim communicatio realis & actio realis competere possit uni & non alteri, item possit unum realiter uniri & non alterum: cur non potius poterit unum communicari, aut agere intentionaliter, aut uniri objectivè absquè altero; cum potentia intentionalis magis abstrahat & præscindat, quàm realis?

58.
S. August.
explicatur.

Nec obstat I. Auctoritas *S. Aug. in Psal. 85.* dicentis: *Patris & Filii non potest separari visio, ubi non separatur substantia & natura.* Quibus similia habet *Tract. 70. in Ioan.* & alibi. Nam si loquatur de visione beatifica, & non de visione generatim sumpta, prout etiam complectitur fidem, quatenus non potest Pater cognosci aut credi sinè Filio, vel contra (ut exponit *Smising d. 6. n. 100.*) exponendus est de potentia ordinaria.

Contradic-
tio salva-
tur.

Non obstat II. quòd sic idem realiter videretur & non videretur: nam ad ista contradictoria verificanda sufficit distinctio formalis. Alii extra scholam *Scoti* respondent, sufficere distinctionem virtuales, quæ pari jure (an solido, supra agendo de distinctione formali, discussimus) ad alia contradictoria in divinis verificanda sufficit.

Non obstat III. quòd per visionem attingatur Deus sicuti est: nam de facto quidem attingitur sicuti est, etiam secundum attributa

& personalitates; absolutè tamen posset attingi sicuti est secundum essentiam, etsi non attingeretur secundum rationem attributalem aut personalem, vel contra, ut ostensum est.

Non obstat IV. quòd essentia videri nequeat tamquàm ens imperfectum: nam id non fieret, etsi videretur sinè attributis aut personalitatibus: cognitio enim illa non esset divisiva, quâ scilicet negarentur attributa & personalitates convenire divinæ essentiæ: sed esset præcisiva, quâ nempe videretur unum sinè alio.

An autem sit eadem specie visio, quâ videretur essentia eadem semel præcisè, & semel cum attributis & personis, dubitari posset. Sed breviter Resp. Neg. eò quòd essentia semel præcisè spectata, & semel spectata cum attributis & personis, sit planè diversum objectum in ratione scibilis.

Petes, an ejusmodi inadæquata Dei visio foret beatifica? Resp. Visionem personalitatum sinè Deitate non fore beatificam: non enim foret visio summi boni & simpliciter infiniti; esto personalitates dicerent perfectionem formaliter infinitam in suo genere: quod tamen plurimi negant, ut in *Tract. de Trinitate* patebit.

Idem videtur dicendum de visione unius attributi sinè alio vel sinè essentia. Si autem essentia videretur sinè personalitatibus, adhuc juxta *Scotum d. 1. q. 2. n. 5.* foret visio beatifica, utpote summi boni & simpliciter infiniti. Confirmatur: quia beatitudo ipsius Dei est perfectio absoluta, adeoque competens Patri pro priori signo originis, quo est prior Filio: pro illo autem signo videt essentiam suam prout est in se, & non prout in Filio. Deinde beatitudo competit Patri, ipsiquè essentiæ independentè à personis productis; quod falsum foret, si essentialiter involveret visionem & fruitionem earundem. Quæ clariora sunt, si personalitas divina non dicat perfectionem, saltem infinitam, nè quidem in suo genere, ut *Scotista* passim, & plures alii docent.

QUESTIO VII.

An & quomodo Beati in Deo videant creaturas?

BEATOS præter Deum varias res cognoscere ad se pertinentes, nemini dubium esse potest. Possunt namquè variarum rerum notitiam viribus intellectus habere, aut ab aliis beatis Angelis vel hominibus discere (prout Angeli inferiores à superioribus, juxta doctrinam *S. Dionysii* & Theologorum, illuminantur) aut per scientiam à Deo infusam, vel immediatam illius revelationem evidentem in attestante multa cognoscere. Immo constanter asserunt Patres & Theologi, beatos videre creaturas in ipso Deo, sive (ut cum *S. Aug.* loquuntur Doctores) in Verbo, appropriatè scilicet, eò quòd opera sapientiæ & scientiæ appropriantur Verbo. Sic *S. Aug. l. 4. de Gen. ad litt. c. 29. & 11.*

Visio essen-
tia sinè at-
tributis fo-
ret præci-
siva.

Foret specie
distincta à
visione es-
sentia cum
attributis.

59.
Qua visio
præcisiva
Dei foret
beatifica.

60.
Notitia
Beatorum,
alia extra
Verbum seu
in proprio
genere.

Alia in
Verbo.

Quid notat de civit. c. 29. sanctis seu beatis Angelis ad-
 scribit duplicem cognitionem creaturarum :
 alteram in Verbo (quam diurnam vel matuti-
 nam vocat) alteram in seipsis, quam vocat ves-
 pertinam ; eò-quod multò clarior & perfectior
 sit prior, sic ut ei altera comparata meritò ad
 vespertinam pertinere censeatur. Videtur tamen
 (ut notat *Scotus 2. d. 3. q. 9. n. 10. D. Bonav. 2. d. 4. art. 3. q. 1. & 2. D. Th. q. 62. a. 1. ad 3.*)
 S. Doctor prætereà agnovisse in Angelis ante
 beatitudinem, utpote mox ab initio creationis
 suæ, duplicem cognitionem, matutinam & ves-
 pertinam, neutram beatificam, unam rerum in
 Verbo, alteram in seipsis : sic distinguens sex
 dies creationis mundi, quasi non fuerint tot
 dies naturales, sed significantur sex diversa re-
 rum conditarum genera per ordinem ad sextu-
 plicem Angelorum cognitionem, qui ea, quæ
 singulis diebus creata referuntur, mox ut facta
 sunt, cognoverunt in Verbo Dei ; quatenus
 verò deinde cognoverunt eadem in seipsis, fit
 juxta *S. Augustin. vespera*, non tamen sequitur
 nox, quia in ista cognitione Angeli non sisten-
 tes, sed ad laudem Conditoris referentes, ves-
 peram mox fecerunt recurrere in manè. Vide
S. Doctorem l. 4. de Gen. ad litt. c. 23. & seqq. & 11. de civit. c. 7. quæ doctrina quantum ad
 dies creationis à Doctoribus communiter non
 admittitur, tamen distinctio duplicis cognitio-
 nis ab iisdem communiter approbatur. Eam-
 quæ quodad beatos etiam expressit *S. Bern. 5. de confid. c. 1. Videt (Beatus) Verbum, & in Verbo facta per Verbum: nec opus habet ex his, quæ facta sunt, factoris notitiam mendicare: neque ut vel ipsa noverit, ad ipsa descendit, quæ ibi illa videt, ubi longè melius sunt, quàm in seipsis.* Et *Concilium Provinciale Senonense in decretis fidei, Decreto 13. dicit, Beatis pervium esse omniforme illud divinitatis speculum, in quo quidquid eorum interfit, illucescat.*

61. Sed difficultas est, quomodo creaturæ in Deo à beatis cognoscantur seu videantur? No-
 minales, quos sequitur *Vasq. d. 50. c. 6. & 7.* existimant creaturas videri tantum posse cau-
 saliter in Deo, quia nimirum Deus visus spe-
 cialiter revelat beatis, quæ ad ipsos spectat
 cognoscere de rebus creatis.

Beati vi-
 dent crea-
 turas in
 Deo for-
 maliter.
 Nihilominus alii DD. passim tradunt, posse
 creaturas videri à beatis in Verbo seu Deo for-
 maliter, sic nimirum, ut illas videant in Deo,
 tamquam objecto cognito, & medio cognito
 seu ratione cognoscendi, idquæ eadem visio-
 ne. Pro hac doctrina refert *Smising d. 6. n. 157. Alensem, D. Bonav. D. Thom. Scot. Richard. di-*
cens esse communem Theologorum, ac n. n. seqq. probans varios ex prædictis non rectè re-
 ferri à *Vasquez sup. c. 6.* pro sua opinione.

62. Probatur I. ex Patribus antè relatis, quo-
 rum loquendi modus propriè intellectus om-
 nino significat quod hîc docemus. Nova por-
 rò & torta communicuè explicationi adversa
 est expositio *Vasquez d. 51. c. 3.* dicentis *S. Au-*
gustinum loqui de cognitione creaturarum in
Verbo secundum esse eminentiale, id est, de

cognitione ipsius creatricis essentia & sapien-
 tia divinæ: nam (ut ex contextu & scopo *S. Augustini* liquet) loquitur de eodem objecto
 diversimodè cognito, in seipso scilicet & in
 Deo, dicitquæ locis citatis creaturam in divina
 veritate videri faciendam, sciri in sapientia
 Dei tamquam in arte, quâ facta est: creatrix
 autem essentia, seu esse creaturæ eminentiale
 non videtur faciendum, non videtur in sapien-
 tia tamquam in arte, quâ factum est. Conjec-
 turas *Vasquez* rectè elidit *Smising n. 169.* Idem *Patres ex-*
 clarissimum est ex verbis *S. Bernardi* relatis. *plicari ne-*
 Aliorum quoquæ responsionem de visione in *queunt de*
 Verbo causaliter, refutat *Smising n. 168.* Sanè *visione in*
 sic exinanitur distinctio duplicis notitiæ crea- *Verbo cau-*
 turarum, scilicet in Verbo, & in proprio ge- *saliter.*
 nere, sive creaturarum in seipsis. Undè non
 erit cognitio in Verbo, scilicet causata; qualis
 etiam est notitia, cujus species beatis infundit
 Deus ratione statûs beatifici. Quamvis itaquæ
 visio Dei sit occasio, quod Deus beatis non-
 nulla revelet, id non sufficit ut in Deo videan-
 tur: sicut non videntur in magistro, quæ præ-
 sens & visus narrat discipulis. Pari quoquæ ra-
 tione dici possent creaturæ videri in Deo, etsi
 Deus non videretur. Item possent sic quæli-
 bêt etiam in via cognosci in Deo; immo quod-
 libêt in quolibêt, si Deus ad cognitionem u-
 nius causaret cognitionem alterius.

Probatur II. quia Deus in seipso, tamquam *Alia pro-*
 motivo & objecto cognito, cognoscit creatu- *bationes.*
 ras, ut apertè satis tradit *Dionysius de divin. nom. c. 7.* in med. ergo simili modo id possunt beati.

Probatur III. quia potest idem actus ten- *Qualiter*
 dere in plura, sic ut unum simul sit motivum *idem actus*
 & ratio volendi alterum, v.g. volitio in finem *possit ten-*
 & media: ergo etiam potest eadem visio sic *dere in*
 tendere in Deum & creaturas, ut Deus sit si- *plura.*
 mul ratio cognoscendi creaturas.

Probatur IV. quia Deum hoc modo posse
 in sua essentia repræsentare creaturas, est mag-
 na perfectio sinè ulla imperfectione aut repug-
 nantia: ergo Deo competit.

Porro non solum possunt hoc modo videri, 63.
 in Deo creaturæ possibiles; verum etiam actua-
 les: Patres enim agunt expressè de creaturis
 actualibus. Aliæ etiam probationes in his lo-
 cum habent. Est denique etiam inter has &
 Deum sufficiens connexio.

Prætereà idem est de decretis liberis, & oc-
 cultis Dei consiliis: quæ etsi singula singulis
 beatis non pateant; prout tamen congruit sin-
 gulis beatis, nonnulla eis patefieri possunt,
 etiam in Verbo. Non enim id difficilius, im-
 mo longè facilius ad intelligendum est, quàm
 quodad creaturas Deo extrinsecas; cum decreta
 sint intrinseca Deo, etsi terminativè quodam-
 modò extrinseca. Quare idem satis clarè ex-
 pressit *S. Aug. 13. Confess. c. 15.* ubi de beatis
 Angelis Deo loquens, ait, *non opus habere. suspi-*
cere firmamentum hoc, & legendo cognoscere ver-
bum tuum: vident enim faciem tuam semper. &
ibi legunt sinè syllabis temporum, quid velit æter-
na voluntas tua. Idem indicat *S. Bern. l. 5. de*
confi-

Idquæ de
facto.

considerat. c. 4. docens ratione beatæ visionis sic à beatis *videri cor Dei*, ut *ibi probetur*, *quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfectæ, pateant viscera misericordia, cogitationes pacis, divitiæ salutis, mysteria bonæ voluntatis, benignitas æterna.* Denique non solum prædicta possibilia sunt, sed etiam de facto fiunt in beatis. Patres enim loquuntur de eo, quod de facto fit. Idemquæ congruit perfectioni statûs beatitudinis. Postremò negantes id fieri, fundant se potissimum in hoc, quod putent fieri non posse. Neque aliquid aliundè obstat magis facto quàm possibilitati.

64.
Solvuntur
objectiones.

Essentia di-
vinæ repræ-
sentat res
liberè.

Ideoq; vo-
luntarium
speculum vo-
luntarium.

65.
Hinc posset
essentia vi-
deri nullâ
visâ crea-
turâ.

Non enim obstat I. quod Deus & creatura sint valde diversa: nam etiam distinctissima possunt attingi unico actu, saltem quando inter se habent aliquam subordinationem aut connexionem: ut prima Veritas & res revelatæ, quantumvis disparatæ, finis & medium, imago & prototypon: Deus autem & creatura habent connexionem, non tantum in ratione causæ & effectûs, sed etiam in ratione objecti primarii & secundarii, seu motivi & terminativi.

Non obstat II. quod si creaturæ possent formaliter videri in divina essentia, deberent videri omnes; cum essentia non unam potius quàm alteram repræsentet. Nam id nullatenus sequitur: cum essentia, etsi omnium creaturarum repræsentativa, actu tamen repræsentet quas vult, adeoque ad has potius, quàm ad illas repræsentandas determinetur per suam voluntatem. Sicut enim Deus suâ visibilitate non naturaliter à creatura est visibilis, sed per liberam & gratiosam condescensionem, idquæ quantum & qualiter vult: sic etiam creaturas in se non repræsentat, nisi liberè, scilicet quas & quantum vult. Ob quod à *Scoto 3. d. 14. q. 2. n. 20.* & aliis Theologis vocatur speculum voluntarium: speculum quidem (etsi non cum omni proprietate & similitudine) quatenus sicut speculum visum exhibet aliud objectum velut in se, cujus nimirum speciem visibilem reflectit, & ad oculum mittit, sicquæ est causa ut videatur aliud objectum; ita divina essentia visa exhibet in se videndam creaturam, estquæ causa, ut ipsa videatur: voluntarium autem, quia hoc facit pro sua libertate.

Hinc posset Deus se exhibere videndum, nullâ omnino creaturâ repræsentatâ: sicut enim certum est eum videri posse, aliquibus creaturis non visis, sic etiam nullâ omnino creaturâ visâ, cum non sit potior ratio de illis, quàm de cæteris omnibus. Deinde creaturæ sunt Deo extrinsecæ, & realiter ab eo distinctæ. Immo nè quidem respectum ad illas transcendentem Deus involvit, ob summam ab omni extra se independentiam, & excedentem omnes creaturas, etiam possibiles, necessitatem essendi. Et quamquàm ad creaturas possibiles respectum transcendentem diceret, posset tamen videri non visis creaturis possibilibus (utpote quæ non sunt objectum scientiæ visionis seu intuitivæ) multò magis nullâ creaturâ actuali visâ, ad quam similem equidem ordinem non diceret.

Atque esto, posset adhuc finè ea videri: sicut videtur à nobis color non viso Deo, ad quem dicit habitudinem transcendentem dependentiæ. Quod si gratis daretur, ipsam habitudinem ad res possibiles non posse videri finè termino, sufficeret cognitio termini in generali & confuso, v.g. rei possibilis in genere. Denique, si (prout in superioribus probatum est) posset divinitus videri essentia non visis personalitatibus; quidni similiter finè isto respectu transcendentali (si daretur) & magis finè ipsis creaturis?

Ex his patet non esse recurrendum cum quibusdam Doctoribus ad differentiam luminis gloriæ, dum quæritur, cur hæ potius quàm illæ creaturæ determinatè videantur in Deo; sufficit enim divina voluntas determinans essentiam ad has potius, quàm illas repræsentandas. Alioquin etiam incongruè ad differentiam luminis gloriæ recurritur: cum omne illud sit homogeneous, sive ejusdem rationis, idem autem specie lumen non possit præstare ejusmodi variationem aut determinationem, utpote indifferens, tam ad has, quàm ad alias creaturas. Ob quod etiam nequit recurri ad majorem luminis intensiorem. Quamquàm, cæteris paribus, congruum videatur, ut qui plus habet luminis gloriæ, plures & perfectiores videat creaturas in Deo. Non sic tamen, quin stante quâvis intensiōe luminis, possent videri aliæ, aut pauciores, aut nullæ, si speculum illud increatum sic veller.

Dices cum *Vasquez*: Si divina essentia ejusquæ perfectiones nullam habitudinem, seu respectum ad creaturas importent, nequit vi agnitæ essentia divini cognosci creatura: res enim absoluta ut sic nequit deducere in notitiam alterius distinctæ & formaliter dissimilis. Resp. Neg. seq. ejusquæ probationem: sufficit enim ut altera res ei connexa sit, aut illam eminenter contineat. Sic enim Deus cognoscitur per creaturas, passio seu proprietas, etiam physica, per essentiam, quatenus hæ sunt res absolutæ, connexæ tamen cum Deo, aut essentia. Quin & imago aliqua est medium cognoscendi prototypon, non formaliter ratione relationis, sed ratione esse absoluti, seu unitatis, quam in figura & coloribus habent imago & prototypon, quæquæ unitas est fundamentum respectûs similitudinis inter illa. Ipsa autem relativa quæ talia, sunt quidem simul cognitione, non tamen unum est medium, seu ratio cognoscendi alterum. Sic rectè *Smising n. 174.* & post illum *Wiggers q. 12. art. 8. n. 90.*

Instabis: Quod in altero formaliter non est, non potest in altero formaliter videri. Resp. Neg. Ass. sufficit enim ut in altero viso sit vis determinativa simul ad visionem alterius; prout est in divina essentia.

Petes, quidnam sit formaliter vis determinativa in Deo ad visionem creaturarum, seu quænam sit in Deo ratio formalis representandi creaturas? Resp. esse specialem infinitatem divinæ essentia in repræsentando, quæ ad infinitam

Cur potius
hæc quàm
illa crea-
tura in Deo
videatur.

66.

Quid re-
quiratur,
ut una res
absoluta a-
liam repræ-
sentet.

67.

Quæ sit
ratio for-
malis in
Deo repræ-
sentandi
creaturas.

finitam Dei visibilitatem potest revocari, quâ Deus sic est visibilis, ut in eo alia etiam videri possint; quod enim creaturæ possint in eo videri, spectat ad divinam visibilitatem, eamque reddit omnino perfectam. Ratio porro cur ejusmodi infinita vis repræsentandi debeat Deo competere, est, quia debet esse in omni genere perfectionis puræ, seu simpliciter simplicis infinitus. Neque his repugnat *Dionysius de divin. nomin. cap. 7.* dicens: *Divina mens per causam rerum omnium, in se omnium rerum scientiam anticipatam habet.* Ubi videtur vim repræsentandi collocare in continentia virtuali seu eminentiali. Quod etiam faciunt plures alii Doctores. Non (inquam) repugnat: non enim disputavit S. Doctor de formali ratione alia repræsentandi. Solum itaque rationem aliquam assignavit, & quidem fundamentalem, aut saltem concomitantem: quia enim Deus est causarum omnium, continet omnia eminenter, & quidem infinite sicut quodad esse, sic quodad repræsentari: quod enim creaturæ possint seipsas repræsentare est perfectionis, adeoque idem potest per se præstare Deus loco illarum. Unde nonnulli aiunt Deum subire vicem speciei impressæ creaturarum, quatenus non solum est objectum formaliter cognitum, sed eatenus simul est beatis ratio cognoscendi creaturas; uti est sibi ipsi, qui videns se, videt in se alia omnia. Sic noster *Felix c. 11. difficult. 6.* confundens hunc dicendi modum cum nostro, qui est *Smising d. 6. n. 192.*

Qui Deus
subeat vi-
cem speciei
impressæ
creaturarum

68. Non repugnat etiam prædictis *S. August. 11. de civit. c. 29.* & alibi. docens, creaturam ab Angelis cognosci in arte & sapientia Dei, quâ facta est. Ob quod varii Doctores formalem vim repræsentandi statuunt ideas divinas. Verum *S. August.* intelligendus est loqui appropriatè, sicut indubiè intelligendus est, dum docet creaturam videri in Verbo. Solum itaque vult creaturam videri in essentia divina; non explicans formalissimam rationem repræsentandi creaturas: sicut Patres non solent formalissimas rerum rationes operosius indagare.

Prætereà in rigore non subsistit prædicta opinio: cum idea seu ars divina tantum respiciat res quatenus possibiles. Si autem generaliter statuatur scientia divina, quæ etiam terminatur ad creaturas actuales, difficulter apparet, quomodo ipsa sit alteri, quàm divino intellectui, formalis ratio repræsentandi objecta creata, saltem distinctâ & intuitivâ notitiâ. Ob quod etiam non subsistit aliorum opinio, statuentium formalem rationem repræsentandi creaturas actuales ipsum decretum, seu volitionem divinam. Esto, noscens scientiam vel decretum Dei de aliqua re, noscat abstractivè objectum ejusdem. Perfectior enim est notitia creaturarum in Verbo, de qua in præsentibus quæritur. Denique non subsistit opinio aliorum, statuentium formalem repræsentandi rationem in respectu, sive rationis (qui veluti figmentum ad rem non pertinet) sive reali, qualis non est in Deo ad creaturas; & quam-

vis esset, non foret medium, seu ratio cognoscendi creaturas, esto non posset cognosci sine creaturis (saltem abstractivè cognitis) aut contra: aliud enim est aliqua esse simul cognitione, aliud unum esse medium cognoscendi alterum. De his fusè *Smising n. 183. & seqq.*

Petes II. An Beati ab initio beatitudinis videant in Verbo quæcumque sunt in eo visuri per totam æternitatem? Respondent nonnulli *Scotista* (quibus favet *Scotus 1. d. 1. q. 2. n. 6.*) beatos visuros successivè nunc has, nunc illas creaturas, prout congruum erit, manente tamen eodem actu visionis, ob invariaturum objectum primum & motivum: sicut eadem scientia divina tendit ad aliqua objecta secundaria, ad quæ ab æterno potuisset eadem manens non tendere. Sed Responsio est difficilis, immo à *Smising n. 178.* & aliis non censetur probabilis: eodè quod eadem cognitio creata & limitata, quæ specificatur ab objecto, etiam secundario & creato, non possit denuò repræsentare aliquid formaliter, quod antea non repræsentabat. Unde ab eo non potest trahi in exemplum præfatus actus illimitatus, à sola divina essentia specificatus: in quo hoc ipsum nequit ab intellectu nostro capi. Nec dici potest manere eandem visionem, mutato solum respectu tendentiæ ad nova objecta creata: nam iste respectus est ipsa formalis repræsentatio objecti, quæ est visioni essentialis, adeoque eâ variatâ necessariò variatur visio: undè ideò potius dicendum est visionem variari. Alioquin pari ratione fingeret aliquis, etiam in aliis cognitionibus non fieri variationem, sed tantum acquiri novum respectum tendentiæ. *Scotus* facile explicatur de identitate specifica subalterna, quod scilicet semper maneat visio beatifica, seu faciens beatum, quamdiu versatur circa essentiam divinam.

Melius itaque Respondetur, beatos visuros nunc has, nunc illas creaturas, prout expediens erit, idquæ per diversas visiones beatificas sibi succedentes. Neque hoc derogat perpetuitati beatitudinis: cum equidem beati continuò Deum videant, sitquæ indifferens, utrum per eandem semper, an per diversas visiones, succedentes sine interruptione. Nec obstat *S. Aug. 15. de Trin. c. 16.* dicens: *Fortassis volubiles non erunt nostra cogitationes, ab aliis in alias euntes atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus.* Nam (ut taceam esse verba dubitantis) intelligitur de his, quæ sunt de essentia gloria, quia illa semper erunt in actuali cognitione, inquit *S. Bonav. 3. d. 14. a. 2. q. 2. ad 1.* numquam enim ab illorum cognitione recedent, & rursus revertentur; etsi non velit semper fore eundem circa illa actum. Quia nihilominus plerique censent visionem beatificam esse semper stabilem sine aliqua variatione, quod etiam indicat *Scotus 3. d. 14. q. 2. n. 3.* Ad quæstionem

Responderi potest cum Doctoribus communius Aff. Sed difficultas est, non solum ob nimiam objectorum multitudinem, quæ per totam

69.
An beati
videant
successivè
diversas
res eadem
visione.

Responsio
quorum-
dam exa-
minatur.

70.
Responsio
altera de-
claratur.

71.
Responsio
tertia de-
claratur.

totam æternitatem videnda unicus indivisibilis actus deberet respicere, sed etiam ex eo, quod simultanea ista visio videatur frustranea, cum aliquando quædam expediat à beatis cognosci pro uno tempore, & non pro alio, v.g. preces ad se fundendas post centum annos, aut circa tempus Antichristi, non expediat sciri, nisi pro tunc. Ad quod tamen dici potest, adeò dilatandum cor nostrum lumine gloriæ, ipsâque Deitate, ut faciliè uno intuitu & actu quasi innumera possit objecta secundaria, in uno primario connexa, contemplari; neque id frustraneum esse, sed valde excellentiam beatæ visionis, notitiæque beatorum commendare. Nec tamen inde sequitur, beatos videre diem iudicii (quamquam id nonnulli admittant, & probabilem esse responsionem putet *Arriaga diss. 11. sec. 6.*) preces enim prope istud tempus fundendas scire possunt, non cognito determinatè ipso tempore vel die iudicii, sicut ipsi qui preces fundent, id non scient.

72. *Responsio quarta.* Responderi præterea potest, non omnia beatos videre in Verbo formaliter, sed ea solum, quæ numquam ab eis congruit ignorari, seu quæ expedit videri invariabiliter: cætera verò, quæ solum congruit sciri, quando contingunt, vel certo tempore, videri à beatis variabiliter, non autem in Verbo, nisi causaliter, v.g. per revelationes aut illuminationes eis immixtas, vel simili modo. Undè valde credibile est, beatos hoc modo intelligere preces ad se fusas, suppositâ invariabilitate visionis beatificæ.

Q U Æ S T I O. VIII.

Quidnam in rebus creatis singuli Beati in Deo videant?

De quibus procedat questio.

AGITUR hîc de solis animabus beatorum, qui sunt puri homines. De eminenti enim scientia animæ Christi, fundata non tam in statu beatitudinis, quam in Christi unionem hypostatica, & statu universalis rectoris, redemptoris, glorificatoris & iudicis, agetur in *Tr. de incarnatione*. Suppono, tamen ex ibi dicendis, nè quidem Christum quâ hominem actu videre infinita, vel omnia quæ Deus scit: adeoque multò minùs reliquos beatos; quod etiam alii Doctores satis communiter tradunt. Hoc supposito.

73. *Beati vident omnia quæ pertinent ad suum statum.* Dico: Beati vident in Deo omnia, quæ ad suum statum pertinent. Ita communiter Doctores, abstrahendo à modo quo videntur, an scilicet causaliter, an formaliter: potissimum enim, quod intenditur, est, beatos prædicta omnia scire. Conclusioni consonat *Concilium Senonense q. præc.* relatum, & *Greg. 2. moral. 2.* dicens: *Quid de his, quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciunt?* Conformiter etiam explicandi sunt varii Patres, qui scientiam beatorum aliquando videntur nimis extendere, etiam ad cogitationes internas cordis, seu conscientias aliorum, ut *S. Aug. 1. 22. de civit. c. 29.*

in fine *S. Bern. serm. de triplici genere bonorum*, sub fin. ubi ait: *O sapientia, quâ tunc omnia, quæ in calo & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientia rerum omnium cognitionem bibentes.* Intellige, quantum interest quemquæ scire, ut indicat ratio, quam præmittit: *Quod si nihil deerit nobis, aliquid autem nos latuerit, numquid erit gloria consummata? ideo nihil latebit nos.* Hinc sumitur ratio conclusionis: quia beatitudo satiat omnem rationabilem appetitum beatorum, utpote status omnium bonorum aggregatione perfectus: rationabiliter autem appetunt beati scire ea, quæ ad statum suum pertinent; idquæ perfectissimâ scientiâ, quantum convenienter fieri potest. Et hoc est, quod vult *Anselmus* (seu potius ejus Discipulus, ut notat *Bellarmin. 1. de Scrip. Eccles.*) *1. de similitudinibus c. 59.* dicens: *Sapientia tanta in futura vita bonis erit, ut eorum quæ scire voluerint (utiquæ rationabiliter) nihil sit, quod ignorent.* Hoc est quod vult *D. Bonav. Soliloquii c. 4.* longè post med. dicens. *In quo (æternitatis speculo) omnia præterita, præsentia, & futura, quæ summa beatitudini competunt, aperitissimè speculantur.* Et infra: *O anima! quæ naturaliter scire desideras, hoc speculum (divinitatis) videre affecta, in illo studere & legere desidera: quia hoc semel vidisse, est omnia didicisse. Ibi reverà videbitur, & reputabitur stultitia, Platonis Theoria, Aristotelis Philosophia, Empedoclis Theoremata, Hypocratis Scrutinia, Ptolomai Astrologia &c.* (addo, ipsa Theologia multorum hîc aridis speculationibus, & ambiguis curiositatibus inhærentium) *quia quidquid hîc de veritate intelligimus, minima pars eorum est, quæ ignoramus: sed tunc o anima videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum.*

Hinc Doctores communiter, existimant quolibet beatos cognoscere omnes species rerum naturalium actu productas, totumquæ ordinem Vniversi. Quod satis colligitur ex prædictis, & specialiter ex doctrina *S. August. præc. quæst.* relata, quâ Angelis beatis adscribit cognitionem matutinam, sive in Verbo, totius Vniversi.

Secundò censent quemlibet beatum videre omnia fidei mysteria, quorum fidem infusam habuit in via. Consonat *S. August. 20. de civit. c. 21.* dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, & omnia illa, quæ nunc non videmus, credentes autem pro modulo capacitatis humane, longè minùs quam sunt atque incomparabiliter, cogitamus: & videbitis, & gaudebit cor vestrum hîc creditis, ibi videbitis, & alibi.* Hoc namquæ maximè congruum est & conforme desiderio beatorum: ipsaquæ fidei mysteria, veluti media beatitudinis, cognoscere, maxime spectat ad beatos. Quod potissimum de præcipuis mysteriis, atquæ etiam generaliter de omnibus, quæ hîc explicitè crediderunt, dicendum est. De aliis verò non ita constat: quamquam *Less. 1. 2. de summo bono c. 9.* existimet singulos beatos clarè nosse omnia scripturarum arcana, omnes prophetias, omnes figuras,

Ratio conclusionis.

74. *Vident omnes rerum species actu productas.*

Quæ mysteria fidei videant.

ras, omnes mysticos sensus, omnes Ecclesiae definitiones ac traditiones.

75.

Vident in-
dividua
ordinis
gratia.

Tertiò censent Doctores, singulos beatos vi-
suros ea individua, quæ per se pertinent ad or-
dinem gratiæ, v.g. humanitatem Verbo uni-
tam, Deiparam, Apostolos, Principes hierar-
chiarum & ordinum angelicorum, Prophetas,
& similes, qui specialia fuerunt instrumenta
Dei ad exequendum ordinem gratiæ. Immo
si revelante spiritu Domini, Sancti etiam in hac
vita, etsi invicem ignoti, non rarò invicem
noverint, etiam quodad merita & sanctitatem;
quantò amplius credendum est, quoslibet bea-
tos homines & Angelos in cælo invicem ex-
actissimè nosse, etiam quodad dignitatem, ordi-
nem & gloriam, ubi sunt amantissimi conciv-
es, immo condomini & cohæredes ejusdem
amantissimi Patris? Cui consonat S. Anselmus
(seu potius ejus discipulus apud Anselmum) l.
de similitudinibus c. 59. dicens: Ibi a singulis om-
nes, ibi ab omnibus singuli cognoscuntur. Nec
quemquam omnino latebit, quæ patriâ, quæ gente,
quæ stirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vi-

Quæ indi-
vidua ordi-
nis natura
videant.

ta sua fecerit. Deniquè quodad individua ordi-
nis naturæ, vident partes principales Univerſi,
sphæras cælorum cum stellarum ornatu, ordi-
nem, motum &c. elementa &c. nam S. August.
locis qu. præc. citatis, cognitionem matutinam
Angelorum extendit ad universa, quæ in prin-
cipio mundi Deus creavit. Immo Less. sup. ex-
tendit adeò scientiam beatorum, ut putet sub
illam cadere ordinem & cursum divinæ pro-
videntiæ, quæ Deus ab initio mundi usque ad
finem utitur cum genere humano, ac proinde
ipsos nosse omnia in mundo gesta, ac si coram
oculis suis spectassent dum gererentur: eò-
quod ad hæc omnia sit naturale beatorum de-
siderium, nec varietas aut multitudo causet im-
possibilitatem: scum etiam oculus corporeus
res innumeras ac longissimè diffitas simul vi-
dere possit, & ipsis quoque reprobis in die
judicii facta singulorum sint futura patentia.
Quod proinde longè facilius creditur posse fie-
ri ab intellectu, per lumen gloriæ mirabiliter
dilatato. Vndè dicit Greg. 2. dialog. c. 35. Vi-
denti Creatorem angusta est omnis creatura: quam-
libet etiam parum de luce Creatoris aspexerit, bre-
vi ei sit omne quod creatum est. Quod adducit
ad fidem faciendam visioni S. Benedicti, qui
etiam finè visione, ipsius divinæ substantiæ, in
altiori quadam illustratione divina, velut sub
uno lucis radio, semel totum mundum collec-
tum vidit; eò-quod per illustrationem divini
luminis de facili possint quacumque videri, ut ait
D. Thom. 2. 2. q. 180. a. 5. ad 3.

76.

Quis bea-
torum ap-
petitus sit
explendus.

Incerta tamen hæc sunt, eò-quod naturalis
beatorum appetitus non sit explendus, utpote
qui fertur in summam beatitudinem possibi-
lem; sed solus elicitus ac rationalis, qui non
fertur, nisi in id, quod conformiter ad merita,
& statum tam felicem singulis debetur: non
satis autem certò constat, singulis deberi no-
titiam omnium gestorum aut gerendorum, quæ
non pertinent omnia ad singulos beatos. Qua-

rè de individuis personis & actionibus hujus
mundi censet Smising n. 220. beatos singulos
ea nosse, quæ spectant ad suum statum, v.g.
orationes ad se fusas, regem ea, quæ suum reg-
num, institutorem religionis ea, quæ suam re-
ligionem, patrem familiam ea, quæ suam fa-
miliam concernunt, & generaliter ea, quæ hic
& nunc quilibet beatus rationabiliter scire de-
siderat. Sed

Dices, Fieri potest, ut Sanctus inferioris
gradus plura habeat ad statum suum pertinen-
tia, v.g. rex, quàm alius superioris gradus, v.g.
eremita: adeòque iste plura, quàm hic vide-
ret juxta jam dicta, essetque per consequens
beatior. Resp. In primis non necessariò videri
in Verbo formaliter omnia, de quibus jam
dictum est. Atque esto videantur, non sequi
Sanctum inferioris gradus plura visurum, eò-
quod alteri, loco rerum ad se non pertinen-
tium, possint à Deo ostendi, & quidem clariùs,
plura alia arcana suæ voluntatis, creaturæ pos-
sibiles &c. sic exigentibus meritis, adeòque
rationabili superioris sancti desiderio. Adde,
ex multitudine majori objectorum, in Deo vi-
forum, non fieri visionem perfectiorem, qua-
tenus est beatifica, eatenus autem solum est
præmium essentiale, respondens meritis cum
proportionem. Vndè huc accommodari potest
illud S. August. 5. confess. c. 4. etsi loquentis de
beatitudine viæ: Beatus, qui te scit, etiamsi illa
nesciat, qui verò & te & illa novit, non propter
illa beatior, sed propter te solum beatus.

Q U Æ S T I O IX.

An Visio beatifica sit simplex notitia,
directa seu non reflexa, species seu
similitudo expressa, & verbum
mentis?

PRO adæquatori notitia visionis beatifi-
cæ quæstio hæc videbatur necessariò pro-
ponenda, & à Doctoribus communiter pro-
ponitur. Pro intellectu autem primæ partis
quæstionis

77.

Observandum est triplicem in nobis repe-
riri notitiam, nempe simplicem apprehensio-
nem, quæ res objecta repræsentatur absque eo,
quod intellectus asserat vel neget illam sic se
habere, prout objicitur seu repræsentatur: no-
titiam judicativam, quæ asserit (& dicitur
compositio) vel negat (& dicitur divisio) in-
tellectus terminos apprehensos esse connexos:
& discursivam, quæ intellectus judicat verita-
tem unius propositionis dependenter à judicio
aliarum, cum quibus connectitur, seu à quibus
dependet. Judicium autem & discursus in no-
bis ordinariè est formalis: judicium enim præ-
supponit in nobis distinctum actum simplicis
apprehensionis terminorum, seu objecti pro-
positionis. Similiter discursus præsupponit,
tum simplices apprehensiones, tum judicium.

Triplex no-
titia spe-
cies.

At quando est unicus ac simplex actus, æqui-
valens

Quid ju-
valens

dicium &
discursus
virtualis.

valens duobus, quo quis & apprehendit & iudicat, dicitur iudicium virtuale: similiter quando est unicus actus, quo intellectus tam bene, quam per distinctos actus, & apprehendit, & iudicat, & cognoscit propositionem, tamquam connexam cum aliis, seu ab iis dependentem quoad veritatem, dicitur discursus virtualis. Hoc notato

78.
Visio beati-
fica est for-
maliter
simplex no-
titia.

Dico I. Visio beatifica formaliter est simplicissima notitia: virtualiter tamen seu eminenter est iudicativa & discursiva. Ita communiter Doctores. Prima pars patet: quia ejusmodi notitia est perfectior, ut patet in notitia divina; nec in presenti aliquid obstat. Deinde essentia divina sufficientissime proponitur unico simplici actu videnda. Immo generaliter omnis intuitiva notitia, sive corporalis sive intellectualis, est simplex actus. Confirmatur: quia si visio Dei non esset simplex notitia, deberet alia simplex apprehensio præsupponi: hæc autem vel esset intuitiva, adeoque ipsa visio; vel abstractiva, & ad hanc non posset sequi iudicium vel discursus, qui sit visio seu notitia intuitiva. Neque repugnat *Sco- tus q. 3. prologi n. 27.* concedens, visionem beatificam habere omnes conditiones scientiæ; quarum tamen una est, esse discursivam formaliter: nam loquitur disputativè. Præterea potest intelligi de discursu virtuali, qui simul involvit dependentiam quamdam visionis, quatenus terminatæ ad consequens à seipsa ut terminata ad antecedens: qui fortè sufficit ad rationem scientiæ, & in visione creata beatorum potest habere locum. Alioquin *Doct. 2. d. 1. q. 5. n. 3.* expressè asserit, *animam beatam in ob- jecto beatifico non discurrere circa illud.*

79.
Est virtua-
liter judi-
cativa &
discursiva.

Altera pars conclusionis probatur: quia alioquin visio Dei esset actus valde imperfectus. Deinde non repugnat, simplicissimum actum æquivalere distinctis iudiciis & discursibus, adeoque beatos videndo Deum, scire & discernere, quid sit Deus, quod sit sapiens, bonus &c. quod non sit injustus &c. quid ex quo sequatur: indubiè igitur id de facto faciunt. Quare eadem visio æquivalet distinctis iudiciis, quæ hic componendo vel dividendo de Deo formamus, distinctisque discursibus, quibus unam veritatem ex alia inferimus. Idem què expressè docet *S. Bonav. 3. d. 14. a. 1. q. 3.* dicens, *nihil impedire, quin possit concedi, quod anima beata certissime iudicet, illud esse summum lumen, quod intuetur.* Et si *S. Augustinum* (vel quisquis est Auctor) referat *l. de vera religione* docentem, *quod de summa veritate nullus potest judicare*; intellige auctoritativo quodam modo, eò quod nostrum non sit curiosè divina consilia scrutari, eaque dein approbare vel reprobare, sed potius iudicium nostrum summæ veritati, quæ errare nequit, submittere. Vide *D. Bonav. 1. d. 3. p. 1. a. 1. q. 1. ad 4.*

80.
Non est for-
maliter
reflexa.

Dico II. Visio beatifica est notitia directa, seu non reflexa formaliter: potest tamen esse reflexa virtualiter. Prima pars patet: quia formalis reflexio requirit distinctionem rea-

lem; cum objectum immediatum actus formaliter reflexi sit alius actus, prout omnes reflexionem formalem explicant.

Secunda pars est controversa. Nam *Nomina- les & Smising d. 6. n. 256.* existimant nè qui- dem virtualiter esse reflexam supra seipsam, id est, eodem actu, quo videtur Deus, non videri ipsam visionem. Reflexio enim virtualis juxta *Smising n. 249.* dicitur, quando eodem actu cognoscitur res & cognoscitur cognosci. Accedit *Poncius d. 4. n. 71.* qui non tam fundat se in impossibilitate (ut *Smising*) quam in eo, quod non sit necesse: quamquam satis probabile putet, etiam de facto visionem esse virtualiter reflexam. Quod simpliciter docet *Suarez l. 2. c. 18. n. 9. Salas 1. 2. Tr. 2. disp. 3. sect. 4. allegans D. Bonaventuram 3. d. 14. a. 1. q. 3. adult.* & plures alii; estquè probabilius. Et

Probatur: quia non repugnat visioni ob- jecti, quod per eandem intellectus cognoscat se videre objectum; ut patet in scientia Dei, quâ ipse intuetur suam essentiam: per eandem enim cognoscit se suam essentiam intueri, sive eadem est virtualiter reflexa supra seipsam: ergo similiter non repugnat visioni Dei, quod terminetur ad seipsam in Verbo, seu quod intellectus creatus per ipsam cognoscat se videre. Ex quo ulterius infertur, de facto ipsam sic esse virtualiter reflexam: cum id cederet ad majorem perfectionem, nec sit aliquod incon- veniens. Confirmatur: quia ad statum beati maximè spectat propria beatitudo; ergo illam, adeoque semetipsam repræsentat in Verbo visio beatifica.

Nec obstat, quod tunc idem esset objectum sui ipsius; quod non videtur posse fieri, cum (ut argumentatur subtiliter *Smising n. 253.*) objectum quâ ratione objicitur actui, debeat illi præsupponi. Non obstat (inquam) quia potentia quandoquæ agit circa seipsam, v.g. intellectus intelligit se ipsum, voluntas vult seipsam; immo ipsa cognitio Dei versatur circa seipsam: ergo similiter poterit visio beatorum versari circa seipsam; utpote prius naturâ tendens in objectum primum sive essentiam divinam, & subordinatè sequenti instanti naturæ reflexa supra seipsam, tamquam objectum secundarium representabile in objecto primario. Unde objectum secundarium & terminativum (quale esset ipsa visio respectu sui ipsius) non debet esse antequam sit ipsa cognitio, sed solum præsupponi debet objectum motivum & primum. Et planè hoc ipsum argumentum solvi debet ab objicientibus (velint, nolint) quoad scientiam ipsius Dei, quæ est virtualiter reflexa supra seipsam.

Non obstat etiam, quod visio beatifica non possit repræsentare seipsam in Verbo, tamquam perpetuò duraturam; sic enim foret ab intrinseco æterna, & à Deo indestruibilis vi veritatis sibi essentialis. Nam si hoc foret absurdum (quod non satis adhuc est ostensum) dicendum foret ob hoc ipsum visionem posse quidem reflecti super seipsam, sed non ut perpetuò

Sed vir-
tualiter.

Probatur
possibilitatem

81.

Quomodo
idem possit
esse objec-
tum sui ip-
sius.

Super quid
in se reflect-
atur visio
beatifica

petuò duraturam, posseque unum ab alio separari. Neque id necesse foret ad securitatem beatorum: cum ad illam sufficeret, nosse decretum Dei de visione semper continuanda; continuandâ (inquam) vel in se, vel saltem in simili; cum non satis constet, an semper eadem numero visio sit mansura.

An sit sui imago & similitudo. Pro fine adverte, visionem non fore imaginem, repræsentationem, similitudinem sui, nec ad se relationem realem habituram: hæc enim omnia distinctionem realem important, possuntque à cognitione generaliter sumpta separari; ut patet in cognitione divina, quâ Deus se cognoscit, & simul se cognoscere.

82. Dico III. Visio beatifica est species expressa, & formalis seu intentionalis imago Dei. Est communis Doctorum contra quosdam Thomistas. Patet ex 1. Ioan. 3. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Si similes per visionem, ergo ipsa visio est similitudo Dei, utique expressa ab intellectu & formalis: non enim impressa & virtualis; hæc enim imprimitur intellectui ab objecto, & dicitur eatenus similitudo virtualis, quatenus vice objecti nata est cum intellectu exprimere, seu efficere similitudinem formalem & intentionalem objecti. Idem patet ex S. Aug. 14. de Trin. c. 17. *In hac imagine tunc perfecta erit Dei similitudo, quando perfecta erit Dei visio.* Et l. 9. c. 11. Similiter loquuntur alii Patres, dum beatos appellant Deiformes, nempe ratione visionis. Ratio est: quia etiam juxta adversarios intellectus beati format, seu exprimit vitalem repræsentationem Dei sicut in se est: hoc autem intelligitur nomine similitudinis formalis expressæ: sicut idcirco visio ocularis objecti dicitur ejusdem similitudo intentionalis, seu formalis & expressa.

Quid similitudo formalis expressa.

83. Nec obstat, quòd Deus, qui est objectum, toto genere distet à visione sui: nam id non obstat, quin equidem Deus possit vitaliter ut in se est repræsentari: neque idem obstat, quin visio Angeli (quæ est accidens toto genere distinctum à substantia Angeli) sit similitudo expressa, Angelum vitaliter repræsentans.

Ad hanc præsentia objecti est impertinens.

Non etiam obstat præsentia Deitatis: nam equidem id non obstat, quin vitaliter repræsentetur. Deinde, præsentia non obstante, Angelus præsens videtur à seipso aut alio Angelo per similitudinem intentionalem expressam: adeoque localis præsentia vel absentia objecti est impertinens. Quod (ut & totam conclusionem) pulchrè expressit D. Ansel. monologii c. 31. dicens: *Nullâ ratione negari potest, cum mens rationalis seipsum (utique sibi præsentem) cogitando intelligit, imaginem ipsius nasci in sua cogitatione, immo ipsam cogitationem sui esse imaginem ad sui similitudinem, tamquam ex ejus impressione formatam: quancumque enim rem mens, seu per corporis imaginationem, seu per rationem cupit veraciter cogitare, ejus utique similitudinem, quantum valet, in ipsa cogitatione conatur exprimere, quod quanto verius sit, tanto rem ipsam verius cogitat.* Quo nil aptius ad confirmatio-

Herinc Sum. Theol. pars 1.

nem dictorum pronuntiari posset.

Pro resolutione ultimæ partis quæstionis supponendum in primis est, intellectum videntem Deum producere in se aliquam qualitatem, quæ dici solet notitia, conceptus &c. sicut dum videt aut intelligit alia objecta. Quamvis enim absolute qualitatem istam posset Deus se solo producere in intellectu creato, ut habet probabilior opinio: de facto tamen & magis connaturaliter intellectus beati concurret, ut docent communissime Theologi contra Nominales, & tractabitur in materia de Beatitudine. Interim videri potest Smising d. 6. q. 9. à n. 273. De hac qualitate, quæ est visio Dei, quæritur, an instar aliarum cognitionum aut visionum, sit verbum mentis?

Supponendum II. Verbum mentis esse imaginem objecti naturaliter erpressam ab intellectu secundo, quæ manet in illo quamdiu durat cogitatio actualis. Sic ex variis locis Augustini (ex quo Theologi hoc vocabulum acceperunt) describit Smising d. 6. num. 239. Signanter autem debere naturaliter esse expressum, colligitur ex iisdem locis Augustini, in quibus asserit verbum nasci, gigni, esse partum & prolem; quæ omnia dicunt ordinem ad naturam. Quare Smising num. 246. & alii censent, visionem beatificam non esse proprie verbum mentis: eò quòd non procedat naturaliter, sed liberè ab essentia divina per se aut sui speciem liberè productam: requiri autem videatur, quòd memoria fecunda, id est, intellectus cum objecto aut specie producat verbum naturaliter ex parte utriusque causæ. Favet etiam Scotus q. 14. n. 19. & q. 13. n. 21. Nihilominus

Quid verbum mentis.

Opinio negans visionem beatificam esse verbum mentis.

Dico IV. Visio beatifica rectè dicitur verbum mentis. Ita plures Scotista, & alii passim. Et videtur sentire Scotus d. 2. q. 7. n. 17. & d. 27. q. 3. n. 15. in fine. Probatur: quia (ut ait S. Aug. 9. de Trin. c. ult.) *Omnis res quancumque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui; adeoque idem facit essentia divina visa: atque generatio mentis terminatur ad verbum mentis, ergo visio Dei est verbum mentis.* Deinde cogitatio nostra (inquit idem S. Aug. 15. de Trin. c. 16.) *pervenit ad id, quod scimus, atque inde formata, verbum nostrum verum est; hoc autem competit quoque visioni Dei.* Denique visio Dei est naturaliter expressa ab intellectu beati; quod sufficit: gratis enim requiritur, ut etiam objectum aliæve causæ concurrentes agant naturaliter. Immo causa prima semper concurret liberè ad verbum mentis circa quævis objecta. Nec amplius requiritur ad partum sive generationem: nam B. Virgo verè generavit veram prolem, etsi Spiritus sanctus concurrerit liberè & non naturaliter. Undè sicut Christus idcirco propriissime est filius Virginis, non autem Spiritus sancti, sic visio beatifica dicenda est partus & verbum mentis sive intellectus, quia ab eo procedit naturaliter: & si non deberet dici verbum objecti (ut notat Scotus quodlibet. 14. n. 19. qui proinde non repugnat jam dictis; præterquam quòd

85.

Opinio affirmans.

Qua causa ad verbum mentis debent naturaliter concurrere.

G

tam

Explicatur
Scotus.

tam ibi, quam quodlib. 15. solum disputativè procedat) eò-quòd ab objecto seu essentia divina procedat liberè. In quo nonnihil deficit visio Dei à verbo circa alia objecta: circa quæ elicitur verbum naturaliter, tam ab objecto, quam ab intellectu.

QUESTIO X.

De incomprehensibilitate Dei.

86.

Incompre-
hensibilitas
ad invisibi-
litate
spectat.

INCOMPREHENSIBILITAS spectat etiam ad invisibilitatem Dei, qui dicitur invisibilis intuitivè, quatenus naturaliter videri nequit ab intellectu creato; incomprehensibilis autem seu invisibilis comprehensivè, quatenus nequit à creatura, etiam per lumen gloriæ elevata, videri adæquatè, seu quantum visibilis est. Sicuti visibilitas & comprehensibilitas sunt eadem Dei perfectio, quæ appellatur visibilitas, quatenus Deus potest à creatura videri; comprehensibilitas, quatenus à suo intellectu increato videtur quantum visibilis est.

Itaque comprehensio hinc non sumitur pro assecutione rei, quo sensu Beati dicuntur comprehensores; & 1. ad Cor. 9. dicitur: *Sic currite, ut comprehendatis.* Et ad Philipp. 3. Sequor

Pro quo su-
matur com-
prehensio
hic.

si quo modo comprehendam: Sed sumitur pro cognitione omnino adæquata rei, cujus nil lateat cognoscentem. Conformiter ad S. Aug. ep. 112. c. 9. dicentem: *Totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nil ejus lateat videntem.* Et l. 12. de civit. c. 18. *Quidquid scientiâ comprehenditur, scientis comprehensione finitur.* Ad hoc autem duo requiruntur. Primum, ut cognoscatur totum, quod

Quæ dica-
tur exten-
siva.

in aliqua re est cognoscibile. Et hæc dici solet comprehensio extensiva. Secundum, ut cognoscatur totaliter seu commensuratè ad objecti intelligibilitatem; sic ut tanta sit perfectio in intellectualitate intelligentis, quanta est intelligibilis, ut loquitur Scotus 3. d. 14. q. 2. n. 7. id est, ut tanta sit cognitionis repræsentativitas, quanta est objecti repræsentabilitas, seu

Quæ in-
tensiva.

quantam exigit objecti cognoscibilitas. Et hæc dici solet comprehensio intensiva. Quò namquè entitas est perfectior, eò perfectior est veritas seu intelligibilitas; adeòque exigitur cognitio in repræsentando perfectior, ut repræsentet commensuratè. Quæ quidem commensuratio distinguitur ab extensiva: cognitio enim abstractiva, etsi repræsentans totum, quod visio, non tamen repræsentat tam perfectè & commensuratè; & actus scientificus, quamvis remissior, magis adæquat intelligibilitatem objecti, quam opinio, etiam intensior. Undè comprehensio definiri potest, Cognitio quâ non tantum cognoscitur totum, quod est in re cognoscibile, sed etiam tam perfectè, quam objecti cognoscibilitas exigit. His præmissis

Compre-
hensionis
definitio.

87.

Absoluta
Dei incom-
prehensibi-
litas.

DICO: Deus intellectui creato est non solum naturaliter incomprehensibilis (ut fide certum est ex invisibilitate Dei) sed etiam absolute. Est certa Doctorum sententia (supposita

notione nominis, incomprehensibilitas, quam posuimus: quidquid sit, aliter accepto hoc nomine) quam Smising d. 7. num. 20. 22. & 23. & alii putant de fide, contradicente Vasquez, in quem idcirco graviter invehitur Lorca, teste Smising sup. n. 20. Colligitur ex Concilio Later. & refertur c. firmiter, de Sum. Trin. ubi Deus simpliciter definitur incomprehensibilis. Quod intelligendum est absolute; ut colligitur ex subjecta materia: nam aliter à Patribus & Doctoribus dicitur Deus incomprehensibilis, aliter invisibilis; cum tamen sit naturaliter etiam invisibilis: quare juxta sensum Patrum & Doctorum censetur Concilium loqui de absoluta incomprehensibilitate. Scripturæ testimonia, juxta Vasquez possent explicari, partim de incomprehensibilitate naturali judiciorum & consiliorum Dei, quæ tamen Deus potest alicui revelare; partim de invisibilitate Dei, de qua invisibilitate conatur Vasquez etiam accipere dicta Patrum: sed malè; ut optimè ostendit Smising n. 21. eò-quod Patres plerumque creaturis rationalibus claram visionem Deitatis tribuentes, comprehensionem ejusdem penitus excludant; ut patet apud D. Greg. 10. moral. c. 7. aliàs 10. & cap. 11. & l. 18. cap. 27. aliàs 28. S. August. epist. 112. cap. 8. & 9. & alibi. Bedam in illud 1. Ioan. 3. *Videbimus eum sicuti est.* Sufficiant verba S. August. serm. 38. de tempore, ubi ait: *Attingere aliquantum te mente Deum magna beatitudo est; comprehendere autem omnino impossibile.* Et Beda supra, ubi ait: *Promittitur nobis videre Deum: nam comprehendere, concedi non potest.*

Fundatur hæc incomprehensibilitas in omnimoda infinitate divinæ naturæ; vi cujus, sicut nequit comprehendere aliquo loco, quin illum excedat; nec tempore, quin illud antecedit, ac sit diuturnior; nec amore, quin ampliori sit amore dignior, quam ab ulla mente creata exhiberi potest; ita nequè intelligentiâ creatâ, sic ut hanc nil Dei lateat. Itaque in infinita Dei natura fundatur infinita ejusdem intelligibilitas seu cognoscibilitas; cui exactissimè adæquatur seu commensuratur ipse actus, quo Deus intelligit seipsum, adeoque, sicut ab hujus perfectione in repræsentando deficit omnis cognitio creaturæ, etiam possibilis, sic quoque deficit à comprehensione Dei. Undè etsi dabilis foret cognitio creata infinita, nondum per eam comprehenderetur Deus: nam adhuc esset sine comparatione imperfectior in intelligendo, quam actus divinus, qui præcisè adæquatur divinæ intelligibilitati. Deinde ad hoc, ut comprehenderetur Deus, deberent cognosci omnia, quæ Deus simul intelligit aut potest, adeòque infinita: aliàs enim non penetraretur perfectissimè vis intellectiva seu sapientia, & omnipotentia Dei: hoc autem argueret in creatura infinitam vim intelligendi, quæ creaturæ repugnat.

Ex quibus evidenter patet absoluta Dei incomprehensibilitas, etiam respectu cujuscunque intellectus à Deo creabilis: quicumque enim

88.
Divina in-
comprehen-
sibilitatis
fundamen-
tum.

Etiam
quod ad in-
tellectum
creabilem.

enim à Deo creetur, ejus cognitio non adæquat
bit intelligibilitatem Dei, sicut adæquat ipsa
intellectio divina: quantumvis dabilis foret
creatura, quæ simul intelligeret Deum secun-
dum omnes terminationes & terminabiles.

89. Dices, secundum S. August. epist. 112. cap. 8.

Totum comprehenditur, quod ita videtur, ut nil
ejus lateat videntem; id autem verificaretur de
Deo respectu ejusmodi creaturæ; uti & illud
S. August. 12. de civit. cap. 18. Quidquid scientiâ
comprehenditur, scientis comprehensione finitur.
Accedit, quod ad comprehensionem corpora-
lem impertinens sit specifica perfectio corpo-
ris continentis; adeoque etiam ad comprehen-
sionem intentionalem (quæ ex analogia ad cor-
poralem desumpta est) impertinens est per-
fectio ipsius cognitionis, sed sufficit totum ob-
jectum intentionaliter contineri in cognitione.

Quem ali-
quid Dei
lateret, esto
eum secun-
dum omnes
terminatio-
nes intelli-
geret.

Resp. talem creaturam (quæ quidem commu-
ni sententiâ impossibilis est) adhuc aliquid
Dei lateret, quatenus ab ea non videretur to-
taliter, seu adæquatè & commensuratè: in tan-
tum enim latet objectum, in quantum repræ-
sentabilitas illius non exhauritur per repræsen-
tationem, prout non exhauriretur, sed in fon-
te velut adhuc remaneret inexhausta, ac finè
fine profunda Dei repræsentabilitas. Neque
Deus scientiâ ejusmodi creaturæ per conse-
quens finiretur seu clauderetur: solius enim
Dei illud est, cujus intelligentiæ non est finis,
ut idem S. August. 12. de civit. cap. 18. expri-
mit: Quapropter si quidquid scientiâ comprehen-
ditur, scientis comprehensione finitur, profectò &
omnis infinitas quodam ineffabili modo Deo finita
est, quia scientia ipsius incomprehensibilis non est.
q. d. etsi quod comprehenditur, in compre-
hendente finem habeat (intellige, non positi-
vè, cum in infinito non sit finis seu limes, sed
negativè, quatenus nil rei cognitæ est extra
cognoscentem, adeoque cognoscibile non ex-
cedit cognoscens, ut rectè explicat Scotus 3.
d. 14. q. 2. n. 7.) non mirum, Deum à seipso,
utpote infinito, posse comprehendere cum in-
finitum sit quodammodò finitum infinito,
quatenus non repugnat infinitum adæquatè
commensurari infinito.

90. Disparitas
inter com-
prehensio-
nem corpo-
ralem &
intentiona-
lem.

Ad exemplum comprehensionis corporalis,
Resp. disparitatem esse, quod hæc sit tantum
secundum quantitatem continentis & conten-
ti, quæ non variatur secundum majorem per-
fectionem substantialem corporis continentis;
ideoque tam perfectè liquor comprehenditur
in vase ferreo, quàm in aureo. At compre-
hensio intentionalis sit secundum attingentiam
actûs cognoscendi, quæ attingentia spectatur
non solum secundum extensionem ad objec-
tum, sed etiam secundum intensiorem, seu per-
fectum modum attingendi objectum; quod
eatenus continetur, quatenus attingitur, adeo-
que perfectiùs continetur, quando perfectiùs
atingitur, & tunc solum perfectè comprehen-
ditur, quando attingitur totaliter, seu tam per-
fectè, quàm postulat ipsa attingibilitas seu
cognoscibilitas objecti. Aliàs dicendum fo-

Hyrincx Sum. Theol. Pars I.

ret, notitiam dubiam vel probabilem solum,
attingentem tamen omnia prædicata objecti,
esse comprehensivam ejusdem cognitionem,
quod hætenus nemo somniavit. Ex quo pro-
inde etiam confirmatur S. Augustinum supra ob-
jectum, esse explicandum modo allegato.

Petes, an incomprehensibilitas sit soli Deo
propria? Resp. Aff. loquendo de incompre-
hensibilitate intensiva, quæ fundatur in infi-
nita entitate & intelligibilitate Dei, & potis-
simùm consideratur: creatura enim habet fi-
nitam intelligibilitatem, suæ videlicet entita-
ti proportionatam. Undè cognitio, quæ Deus
creaturam cognoscit, non solum exhaurit in-
telligibilitatem creaturæ, sed etiam infinitè
excedit, adeoque creaturam infinitè supercom-
prehendit, tam perfectam nimirum cognitio-
nem non exigente objecto cognito, sed ipso
subjecto, scilicet Deo cognoscente, qui ex na-
tura sua infinitus est, omnisquæ scientia ejus si-
militer. Similis quodammodò excessus (sed
finè comparatione minor) reperitur in compre-
hensione corporali, si videlicet parvum con-
tentum collocetur in immenso continente, v. g.
nos in circumferentia supremi cæli. Quare
Angelus potest intensivè comprehendere se-
metipsum; & multò magis alium inferiorem
Angelum vel hominem: cum possit tam per-
fectè intelligere, quàm postulat intelligibili-
tas sui vel alterius inferioris.

91. Incompre-
hensibilitas
intensiva
soli Deo
propria.

Quod autem ad incomprehensibilitatem ex-
tensivam attinet, si ad illam, loquendo etiam
de creatura, requiramus cum Smising n. 10. &
aliis, ut distinctè cognoscantur; non tantum
omnia creaturæ intrinseca, sed etiam omnes
termini, quos respicit, vel quos ipsa terminat
(quemadmodum de Deo præmisimus) atque
adeo ut cognoscatur secundum omnem termi-
nationem & terminabilitatem: satis constat,
nullam creaturam posse ab altera hâc ratione
comprehendi; cum quælibet dicat ordinem
ad terminos infinitos, & specialiter ad ipsum
Deum: nequit autem creatura intellectualis,
utpote finita, distinctè simul cognoscere infi-
nita. Quod adhuc magis dicendum erit, si
cum Smising requiratur non solum distincta,
sed etiam comprehensiva omnium termino-
rum cognitio, quasi alioquin non sit plenè ex-
hausta intelligibilitas rei extensiva secundum
omnia, quæ respicit: Deus enim, qui unus
est, ex terminis, nequit à creatura compre-
hensivè cognosci.

92. An etiam
extensiva
Opinio ne-
gans.

Si quis verò ad comprehensionem extensi-
vam creaturæ pauciora requirat (prout non in-
fundatè posset) adeoque aliter in præsentia lo-
quatur, per me licet.

93. Opinio as-
firmans.

Q U Æ S T I O. XI.

De ineffabilitate Dei.

INEFFABILE seu innominabile dicitur, quod
verbis explicare seu exprimere non possu-
mus. Agitur autem hîc de ineffabilitate vocali, scilicet
seu

94. Quid ineff-
abile hic.

seu per verbum oris : de ineffabilitate enim mentali (quæ cum incognoscibilitate coincidit) satis actum est, dum ostendimus, non posse Deum exprimi verbo mentis, seu cognitione creatâ comprehensivâ, neque naturaliter cognitione intuitivâ, aut abstractivâ, sed solum cognitione imperfectâ & confusâ. Hoc itaque supposito

95.
Dei ineffabilitas.

Dico I. Certum est, nos in via, sicut aliquo modo possumus Deum concipere, sic posse aliquo modo & imperfectè Deum effari, ipsius perfectiones verbis explicare, nomenque ei proprium seu soli conveniens imponere, eodemque Deum appellare. Exemplo est ipsa sacra Scriptura, quæ varia nobis de Deo loquitur, nominaque illius describit, videlicet *Dei omnipotentis, Domini exercituum, Qui est*, seu (quod verisimilius coincidit) *Jehova*, quod dicitur nomen tetragrammaton, id est, quatuor litterarum. Ipseque *Dionysius*, qui ineffabilitatem Dei sic deprædicat, *de divinis nominibus* librum scripsit; utique frustra, si nullatenus nominari posset, ut rectè notavit *S. Bonav. l. d. 22. a. 1. q. 1.* Et ut acutè dixit *S. Aug. l. 1. de doctrina christiana c. 6.* *Nè ineffabilis quidem dicendus est Deus, quia & hoc cum dicitur, aliquid dicitur, & sit nescio quæ pugna verborum; quoniam si illud est ineffabile, quod dici non potest, non est ineffabile, quod vel ineffabile dici potest.*

96.
Varia Dei nomina.
Positiva,
Negativa,
Propria,
Transcendentia.

Notandum verò est nomina Dei, alia esse positiva, alia negativa. Positiva alia sunt absoluta: & hæc rursus vel Deo propria, ut vox *Deus, Jehova*; vel transcendentia cum creaturis, ut substantia, bonus, sapiens &c. quæ nostro imperfecto concipiendi modo facimus Deo propria, combinando aliquod prædicatum negativum aut comparativum, v.g. substantia infinita, bonus per essentiam, essentia creatrix, sapiens summè &c. Et hæc quidem nomina ex creaturis desumpta sinè ulla impropriate, seclusis tantum imperfectionibus, sunt ad Deum translata. Undè per prius dicuntur de creatura quodam ordinem institutionis: at quodam rem signatam prius insunt Deo, ac de illo verificantur; ut rectè notavit *Divus Bonavent. l. d. 22. a. 1. q. 3. in corp. D. Thom. q. 13. a. 6.* esse enim, sapientia, bonitas &c. prius & essentialiter Deo insunt, indeque omne esse, omnis sapientia & bonitas &c. in creaturas derivatur. Alia sunt respectiva & Deo propria, sed per comparisonem ad creaturas, v.g. *Creator, Dominus omnium* &c. quæ tamen non significant aliquid Deo intrinsicum, quatenus desumuntur à creaturis, seu aliquo extra Deum. Alia sunt nomina metaphorica, v.g. *leo, lapis, petra*, &c. quæ utique Deo quodam proprium significatum non competunt, cum illud involvat per se imperfectionem, sed leo dicitur, quia aliquid simile leoni, scilicet fortitudo, citra imperfectionem in Deo reperitur, & sic de cæteris; ut rectè *D. Bonav. sup. de quibus etiam eruditè & piè idem S. Doctor. d. 34. art. 1. quest. 4.*

Respectiva

Nomina porro respectiva, quæ fundantur

in operatione Dei transeunte, seu ad extra, ut *an compa-*
Dominus, Salvator, Creator, dicuntur de Deo *tant Deo*
ex tempore: secus est de importantibus respectum Dei ad intra, ut esse prædestinatorem, præscium futurorum &c. *ex tempore.*

Nomina autem absoluta, etsi sæpè ex aliquo effectu primitus sint desumpta, possunt equidem significare, non solum aliquam perfectionem Deo intrinsicam, sed etiam ipsam Dei naturam seu essentiam: ut nomen, *Deus*, quod juxta idioma græcum varias habet derivationes, vel ab urendo, vel à currendo, omniaque conservando, vel à perspicendo (ut patet apud *Damas. l. 1. de fide c. 12. Smising Tr. 1. d. 1. n. 1.*) & tamen ad significandam ipsam naturam divinam est institutum; ut dicat *S. August. l. 1. de doctrina christiana cap. 6.* *Omnes latina lingua ipsam naturam dei significat, cum aures eorum sonus iste (vox Deus) tetigerit, movet ad cogitandam excellentissimam quamdam immortalemque naturam.* Et *Ambrosiaster in c. 3. ad Gal. Deus natura nomen est, non potestatis.* Aliud siquidem esse potest, undè nomen imponitur, aliud verò ad quod significandum imponitur, ut optimè *D. Bonav. d. 2. in expos. textus dub. 3.* prout vox *Lapis* est imposita ad significandam quamdam substantiam, etsi fortasse occasione sumptâ ab actione quod pedem lædat; ut rectè notavit *Scotus d. 22. q. 1. n. 2.* Nobis equidem pro hoc statu nomen *Deus*, aut quodvis aliud, significat substantiam Dei tantum confusè, propriè quidem quodam rem significatam, non tamen quodam modum significandi: cum substantiam ipsam significatam mente nostrâ quasi circumloquamur per respectum aut comparisonem ad creaturam, v.g. causa prima, ens supremum, vel sub negatione imperfectionis creaturarum, v.g. ens infinitum, immensum &c. quamquam sub isto significandi modo concipiamus & nominemus ac significemus perfectionem positivam, quæ est talis negationis radix. Denique etsi omnia nomina divina significant eandem rem (exceptis nominibus trium personarum, sive relationum, quatenus ab invicem distinctarum) non tamen sunt synonyma, quia sive perfectiones significatæ sint diversæ ex natura rei, sive non, saltem eas diverso modo nobis significant; ut rectè *D. Thom. q. 13. a. 4.*

97.

Undè derivatur nomen, Deus.

Significat ipsam naturam divinam.

Sed confusè nobis.

Qui illam circumloquimur mente.

Nomina divina non sunt synonyma.

Dico II. Certum est Deum esse naturaliter & quidditative ineffabilem respectu viatorum, non habentium aliquem distinctum conceptum Dei. Hoc sensu docent Patres *Dei neque nomen, neque sermonem esse, Deo nomen imponi non posse, ipsum nullis verbis explicari posse, ascendere in linguam non posse, esse innominabilem* &c. ut videre est apud *Smising d. 7. n. 30.* & alios. Accedit c. *firmiter de Sum. Trin.* ubi expresse definitur Deum esse ineffabilem. Idem clarè sequitur ex naturali invisibilitate & incognoscibilitate quiddiativa Dei: cum enim viatores intuitivè vel distinctè quidditative nequeant Deum cognoscere, consequenter iis nemo potest Deum sic explicare, ut inde assurgant in conceptum intuitivum, vel quidditativum distinctum.

98.

Dei ineffabilitas respectu viatorum.

Ejus radix.

*Ac ratio
alterior.* distinctum Dei. Cujus ulterior ratio est : quia, etiam si loquens clarè Deum videret, non potest tamen claram aut distinctam notitiam loquendo ingerere audienti, qui aliundè non est instructus sufficientibus ad id principiis, scilicet lumine gloriæ vel specie distinctè Deum representante. Undè non tantum viatores; sed nec ipsi beati, immo nec ipse Deus potest loqui Deum viatoribus quidditativè, posito, quòd sufficientibus principiis viatores audientes non instruantur : aliàs enim tantum concipient significata nominum & verborum secundum quod sunt instructi speciebus aut habitibus : nam qui loquitur, non tribuit audienti principia sciendi, sed occasionem, ut audità voce intelligat significatum, eo modo, quo est instructus. Quare id non oritur defectu nominis, sed potius cognitionis illorum, quibus fit locutio : adeoque ex eodem capite Deus est ineffabilis, ex quo invisibilis aut distinctè quidditativè non cognoscibilis. Ideoque Doctores passim admittunt, Deum non esse ineffabilem beatis ad invicem comparatis, quia nimirum sunt instructi supernaturalibus principiis ad Deum distinctè & intuitivè cognoscendum. Est tamen ipsis, omniquè creaturæ ineffabilis comprehensivè; ut patet ex omnimoda incomprehensibilitate Dei respectu cujusvis intellectus creati.

Sed difficultas est, utrum sicut Deus est quidditativè ineffabilis viatoribus, sic etiam sit ineffabilis à viatoribus, scilicet respectu Angelis vel Beatis. Multi enim existimant, Deum etiam sic ineffabilem esse. Ita *Alensis, D. Bonav. D. Th. & plures* Antiqui (quos refert *Smiling d. 7. n. 36.*) tum Recentiores. Nihilominus

*99. Deus est
effabilis à
viatoribus,
etiam quidditativè.* Dico III. Potest viator Deo nomen imponere ipsum quidditativè significans, Angelis videlicet vel beatis. Ita *Scotus d. 22. q. 1. n. 2. & 3. & q. 2. n. 8. & 9.* quem præter suos sequuntur *Nominales, Molina, Vasquez, Arriaga & multi* Recentiores. Ratio est : quia vox potest significare perfectiùs, quam conceperit instituens vel eà utens, v. g. nomen impositum coloribus à cæco, perfectiùs illos significat cæteris, quam ipsi cæco : nomen enim significat rem juxta intentionem instituentis, & secundum quod audientes erunt capaces, seu aliundè ad intelligendum sufficienter instructi : ergo quamvis viatores non cognoscant Deum quidditativè & distinctè, possunt tamen imponere nomen, quod ipsam Dei quidditatem, etiam distinctè significet, illis videlicet, qui sunt capaces, seu aliundè sufficienter instructi ad sic cognoscendum.

*100. Voces signi-
ficant pro
dispositione
audientis.* Nec Obstat I. quòd etsi voces non significant loquenti, sed audienti, tamen illarum significatio non sit mensuranda ex conceptu audientis, qui se habet passivè instar recipientis, sed potius ex conceptu loquentis, qui se habet activè instar causæ significationis. Non obstat (inquam) quia causa operatur perfectiùs pro dispositione passi. Quare si plures eamdem locutionem audiant, inæqualiter illam intelli-

gent, juxta inæqualem dispositionem intellectus audientium. Falsum tamen est, loquentem esse causam significationis aliam, quam occasionalem : quatenus scilicet locutio est occasio, ut excitentur species rei significatæ, seu conceptus audientis : cujus quidem conceptus physica & propria causa est ipse audiens. Undè locutio ex sua parte est indifferens, & significat perfectè vel imperfectè, quidditativè vel confusè, prout est occasio ejusmodi conceptus in audiente : est autem occasio hujus vel illius conceptus, prout audiens aliunde principiis instructus, istius locutionis occasione elicit conceptum perfectum vel imperfectum.

Non obstat II. quòd voces audienti significant conceptum loquentis : hic autem in viatoribus non sit quidditativus : nam voces principaliter & directè significant ipsam rem, idque juxta dispositionem audientis ; indirectè autem & quasi arguitivè indicant, loquentem habere de eadem re aliquem conceptum, perinde qualem, aut quam perfectum.

Non obstat III. quòd viator respectu beatorum nullum habeat commercium : quia equidem notitia institutionis vocum potest esse in beatis, uti in dæmonibus (cum quibus pariter non est commercium) qui, etsi de re non cogitent, occasione tamen vocum aut locutionis excitarentur ad cogitandum de eadem re, per voces significata.

Non obstat IV. quòd beati præviè ad locutionem Deum videant ; adeoque vox audita nequeat eis significare, seu excitando sui cognitionem deducere in cognitionem Dei, utpote antecederet jam visi. Nam in primis idem militat contra beatos, quibus tamen, respectu habito ad invicem, Deus non est ineffabilis, etiam juxta alios passim. Deinde non militat saltem contra non beatos, qui haberent speciem abstractivam distinctam Dei; qualis non est impossibilis, & fortè fuit in Angelis viatoribus. Denique ad loquendum & significandum non requiritur, ut is, cui loquimur, antea de re non cogitet : nam loquimur invicem de rebus notis & actu visis. Sic de Petro, quem video, posset alter mihi dicere, Petrus hoc vel illud desiderat : tunc autem nomen istud indubiè mihi significaret Petrum. Eodem itaque modo beati de facto audientes nomen Dei, statim intelligunt esse sermonem de Deo, quem vident. Quare etsi locutio excitet ad notitiam rei, quando de ea audiens non cogitabat : sufficit tamen, ut si antea de re cogitet, audito nomine intelligat quid significet, seu advertat & notet, rem à se cognitam significari nomine per loquentem prolato ; adeò ut, si alioquin posset esse sine tali cognitione, audito nomine statim excitarentur principia ad conceptum Dei proportionatum principiis. Undè id certum apparet *Poncio d. 3. n. 56. Arriaga d. 14. n. 2. Etsi Suarez, & Valentia* apud *Smiling d. 7. n. 36.* putent à nemine, etiam beato, respectu beati posse imponi nomen quidditativum, seu significari Deum quidditativè.

*Loquens
seu locutio
quæ influat
in signifi-
cationem.*

*Quomodo
voces signi-
ficent con-
ceptum lo-
quentis.*

1016

*Locutio po-
test esse de
re præcog-
nita.*

102. *An Deus sit à viatoribus effectibilis comprehensivè.* Hinc ulterius *Smising n. 42. Poncius n. 47. Arriaga* sup. existimant, posse à viatoribus imponi nomen ad significandum Deum, etiam comprehensivè, scilicet respectu Dei: eodem enim modo sibi significari, quo à se, etsi praviè cognito, concipi potest; simili ferè ratione, quâ potest significari beatis, eum actu videntibus. Quamquam *Alfisdorensis, D. Bonav. Richardus* & alii apud *Smising* sup. ex principio, hâc conclusione refutato, existiment tale nomen posse imponi à solo Deo, quasi nomen

non possit significare perfectiùs, quàm concipiat imponens. Præter quam rationem allegat *Præp. q. 13. n. 4.* aliam, quod scilicet nè quidem beati possint Deo imponere nomen, eod quod ipse non excitetur ad se cognoscendum ex eo, quod aliquis ei loquatur. Sed etiam beati non excitantur inde ad Deum cognoscendum, & tamen admittit ibidem posse beatos invicem loqui Deum quidditivè. Quare sufficit utrobiquè, ut Deus intelligat se tamquam significatum tali nomine.

DISPUTATIO VI.

De Intellectu & Scientia Dei.

1. *Explicatis modis intrinsicis, sive perfectionibus, quæ per negationem à nobis exprimuntur, foret primo loco agendum de perfectionibus generaliter cum omni ente transcendentibus, quæ solent vocari passiones simplices entis, scilicet de unitate, veritate & bonitate. Quæ quidem indubiè Deo, utpote maximè enti, conveniunt; & quidem, prout in ipso reperiuntur, infinitæ & summæ sunt, adeò ut maximè unus, verus & bonus. De his tamen sufficienter actum est (quantum Theologiam concernunt) De unitate quidem *disp. 1. q. 5.* agendo de singularitate, sive unitate singularissima Dei, de bonitate *disp. 3.* agendo de infinita perfectione & appetibilibitate Dei; de veritate *disp. præc.* ubi de ejusdem cognoscibilitate actum est. Ad alias itaque perfectiones attributales, positivam perfectionem, etiam in nomine, præ se ferentes, & secundum aliquam generalem rationem, saltem imperfectam, communes Deo & quibusdam creaturis, etsi cum infinita distantia & inæqualitate, properandum nobis est. Inter quas primo loco occurrit intellectus & scientia. Undè sit*

Q U Æ S T I O I.

An Deus sit præditus intellectu & scientiâ infinitâ, & qualis inter illa & essentiam intercedat distinctio?

2. *Intellectus Dei & scientia.* Dico I. Deus est præditus intellectu & scientiâ. Est de fide. Patet ex Scriptura, quæ sæpius adscribit Deo intelligentiam, sapientiam & scientiam, ut *Iob 12. ad Rom. 11.* & alibi passim. Rationem desumit *D. Thom. q. 14. art. 1.* ex immaterialitate Dei. Quam tamen nihil valere, inquit noster *Poncius d. 5. n. 1.* Etsi enim omnis substantia immaterialis de facto sit intellectualis, non apparet tamen, quin possit divinitus dari ejusmodi substantia, quæ intellectualis non sit: ut proinde ex gradu immaterialitatis præcisè non videatur convinci intellectualitas.

Aliter ergo probatur: quia intellectus & scientia est perfectio simpliciter, quam Deus etiam communicat creaturis; qui proinde eadem carere non potest. Deinde agenti nobilissimo convenit modus agendi nobilissimus, qui est agere per cognitionem & voluntatem.

Nec refert, quod natura producat nobilior effectum, quàm ars, adeoque modus agendi instar naturæ videatur nobilior, quàm modus agendi per cognitionem sive artem, ob quod ars dicitur imitari naturam, non ad æquare. Nam etsi id verum foret, ubi voluntas non est omnipotens, si tamen ars posset facere omne, quod voluntas cupit (qualis est ars divina) non minùs nobiliùs ageret, quàm natura, ut ait *D. Bonav. d. 45. a. 3. q. 1. ad 3.* Præterea falsum est modum agendi artificiosum non esse nobiliorem (quidquid sit de nobilitate effectus) utpote prælucente ratione, quâ nil in creatis est nobilius, ideoque solis Angelis & hominibus competens. Denique ipsum agens naturale ob imperfectum agendi modum eget agente artificiali, quod illud dirigit & in finem agit; cum ipsummet se dirigere nequeat. Ob quod opera naturæ clamant supremum aliquem artificem, qui cuncta curet & agat.

Dico II. intellectus & scientia Dei sunt infinitæ formaliter perfectionis. Est de fide. Et patet ex infinitate Dei simpliciter, seu in tota latitudine entis. Specialiter probatur ex Scriptura *Psal. 146. Magnus Dominus noster & sapientia* (*S. August. legit intelligentia*) ejus non est numerus. Idem patet ex illis auctoritatibus Scripturæ & Patrum, quæ dicunt Deum sibi soli notum, scilicet adæquatè & comprehensivè: ad quod utique necessaria est infinitè perfecta vis intelligendi, sicut in objecto seu ipsa Deitate est infinita perfectio & intelligibilitas. Ratio est, quia essentiam seu naturam intellectualem infinitam decet infinita in intelligendo cæterisque perfectionibus absolutis perfectio. Dixi signanter perfectionibus absolutis: utrum enim relationes consequentes divinam essentiam sint formaliter infinitæ, est questio peculiariter in *Trac. de Trinitate* disputanda. Pro præsentī sufficiat, rationem specialem de his esse, & non sint infinitæ, eod quod per consequens

sequens non sint determinatae perfectionis, adeoque non debeant esse limitatae vel illimitatae, sed possint ab utroque abstrahere; prout abstrahere non possunt proprietates absolutae, utpote determinatae perfectionis: adeoque, cum limitatae esse nequeant in Deo (ut patet) debent esse necessario illimitatae & infinitae.

Ex hac conclusione sequitur I. quidquid est perfectionis in omni intellectu & scientia omnis creaturae angelicae & humanae, tam in praesenti, quam in praeterito aut futuro per totam aeternitatem dispersum, id, seclusa omni imperfectione, esse collectum in unico & simplicissimo intellectu & scientia Dei. Immo quidquid omnis intellectus creatus possibilis, per omnem possibilem scientiam, per tempus infinitum potest, id intellectus Dei unico simplicissimo intuitu infinites perfectius praestat.

Sequitur II. quidquid est imperfectionis in intellectu aut notitia creata, esse secludendum ab intellectu & scientia Dei. Unde nulla in Deo reperitur opinio, obscura notitia, compositio vel divisio, aut formalis discursus, nulla simplex omnino apprehensio, nulla formalis reflexio, nulla consultatio aut deliberatio: quia haec omnia involvunt imperfectionem. Quare omnis cognitio Dei est infallibilis, evidens, indistincta & indivisibilis, virtualiter iudicativa, exhaustiens simplicissimo & comprehensivo intuitu totum objectum citra ullum laborem aut inquisitionem. Est etiam virtualiter reflexa, quatenus per illam scit Deus se cognoscere: hoc enim est perfectionis, seclusa distinctione reali, quam importat reflexio formalis. Nec obstat, quod intellectio divina sic esset objectum terminativum sui, idem autem nequeat terminari ad seipsum secundum idem: nam cum hoc nil aliud sit, quam percipere seipsum, potest & debet competere intellectui infinite perfectae. Est insuper virtualiter discursiva, quatenus simplicissimo actu exhaustit directe antecedens, consequens & connexionem. Si tamen cum Nonnullis ad discursum virtualem requiratur, quod terminetur directe ad consequens, indirecte autem ad antecedens; vel cum aliis, quod terminetur ad consequens vi cogniti antecedentis, seu quatenus fundatum in antecedente, patet discursum virtualem Deo non competere, qui omnia videt directe & aequè immediate in sua essentia. Ulterius

Sequitur III. Scientiam seu cognitionem Dei posse practicam dici, dupliciter. Primo quatenus dirigit praxim nostram sive alieni suppositi. Quod tamen an sufficiat ad scientiam practicam proprie dictam, dubitari potest, cum Scotus q. 4. prologi n. 37. Sufficere autem tamquam probabilius censet Smising in Proemio n. 135. etsi oppositum obtinuerit modus loquendi, quem imitandum sibi proposuit, ut ait n. 152. Secundò quatenus voluntati & operationi divinae praevia semper est cognitio; quae proinde ostendit rectitudinem volitionis & operationis. Si tamen ad scientiam

Herincx Sym. Theol. Pars I.

practicam requiratur, ut sit regula directiva, & mensura volitionis, divina scientia nequit dici practica respectu suae volitionis aut operationis: ipsamet enim voluntas Dei est prima & suprema omnimodaque sui regula in agendo, nec aliud in ratione mensurae aut directivi supponere potest. Ita Scotus d. 38. q. un. Smising sup. Etsi solum sit quaestio de nomine; de qua Scot. q. 4. prologi ferè problematice differit.

Sequitur IV. in divino intellectu non dari habitus, non tantum realiter distinctos (utpote manifestam involventes imperfectionem) sed neque formaliter aut ratione ratiocinata intellectui superadditos; ipse namque intellectus divinus formalissimè in se habet summam facilitatem ac promptitudinem ad quamlibet notitiam sive intellectionem. Unde sicut creaturis summè promptis & determinatis naturaliter non superadduntur habitus, v.g. lapidi ad cadendum &c. sic intellectui infinito, ex se sufficientissimè determinato respectu cuiusvis cognitionis cum omni perfectione possibili, non est superaddendum aliquid, etiam formaliter aut ratione distinctum, quod vicem habitus sustineat.

Nec obstat, quod habitus significet promptitudinem ac facilitatem perfectissimè agendi: nam consignificat simul supplementum potentiae imperfectae, scilicet non tam expeditae finè habitu; adeoque nequit abstrahere ab omni imperfectione significati, & per consequens nec Deo convenire potest potius, quam lapidi ad cadendum.

Sequitur V. Intellectum Dei non requirere aliquod conprincipium metaphysicum, quod subeat rationem speciei impressae: quia absque omni eo sufficit intellectus cum ipso objecto, scilicet essentia divina praecise; adeoque superflua esset species, & per consequens in Deo impossibilis. Deinde seclusis imperfectionibus, significatis nomine speciei impressae in creatis, signanter quod sit vicaria & determinativa objecti, etiam primarii, non manet nisi ipsa ratio objecti, de se complete intelligibilis. Denique sic substantia Angeli videntis seipsum dicenda foret species impressa respectu ejusmodi visionis: quod tamen dici non solet: cum sit ipsum objectum, species autem sit supplens vicem objecti: idem autem non suppleat vicem sui ipsius.

Sequitur VI. In Deo non esse memoriam, sumptam pro facultate recordandi, aut pro ipsa actuali recordatione: prout neque in ipso potest esse oblitio. Unde Prosper sentent. 108. Neque oblitio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur; neque recordatio, quia nihil obliviscitur. Memoriam namque repetimus illa, quorum in praeterito aliquando actualem notitiam aut visionem habuimus; quod utique Deo (cui nulla cognitio umquam praeterit, sed semper praesens adest) non competere, patet. Vide D. Bonav. 1. d. 35. in expos. textus dub. 6.

Sumendo tamen memoriam pro intellectu fecundo per objectum aut speciem intelligibilem.

G 4

7.

In intellectu divino non dantur habitus.

8.

Nec species impressa.

9.

Nec memoria vel oblitio.

Aliquotamen sensu

datur in
Deo memo-
riæ.

bilem, adeoque proximè & completè expedito ad intellectionem, indubiè datur in Deo. Sic Doctores passim dicunt, memoriam fecundam Patris esse principium generationis Filii, seu Filium procedere de intellectu fecundo Patris, scilicet de intellectu simul cum essentia.

10. Sequitur VII. Etsi in Deo non sit intellectus instar potentia realiter distinctæ à substantia divina (prout juxta sententiam discipulorum D. Thomæ & variorum aliorum Doctorum distinguitur intellectus à substantia Angeli aut animæ rationalis) neque instar potentia productivæ, aut receptivæ actuum realiter distinctorum à natura & intellectu divino, sed scire & sapere Dei sit ipsum esse Dei (ut ex dictis de distinctione divinarum perfectionum & de simplicitate Dei est manifestum) sitque unica dumtaxat intellectio, quâ Deus omnia intelligit: nihilominus

11. DICO III. Congruè statuitur in Deo intellectus essentia superadditus formaliter aut virtualiter, qui habeat rationem actus primi: undè ulteriùs metaphysicè emanat ipsa actualis scientia divina, pariter distincta ab intellectu & essentia divina; quæ proinde non est formalissimè ipsa essentia Dei. Ita Scotus variis locis apud Smising Tr. 3. d. 2. n. 13. ubi n. 14. solvit alia loca in speciem opposita. Idem docent alii Doctores passim contra Aureolum & nonnullos Recentiores, negantes in Deo intellectum, aut intellectionem ab essentia Dei distinctam, sed hanc ipsam constituentes formalissimè in actuali intellectione, seu scientia Dei.

Ratio est: quia secundum modum saltem nostrum concipiendi intellectus profluit metaphysicè ab essentia, tamquam prima radice, & ab intellectu ipsa intellectio; neque est de his potior ratio, quàm de voluntate & volitione aliisvè attributis, quæ sic profluunt ab essentia, saltem juxta nostrum modum concipiendi. Deinde essentia divina est principium processionis, tam Filii, quàm Spiritus sancti; intellectus autem solius processionis Filii; ergo intellectus distinguitur aliquo modo ab essentia.

12. Ex quo ulteriùs sequitur, scientiam seu intellectionem ipsam non esse formaliter primam essentiam Dei: si enim intellectus, qui habet rationem actus primi, non sit formaliter ipsa essentia, quomodo potest ipsa formaliter consistere in actu secundo intellectionis, qui juxta nostrum saltem concipiendi modum adhuc est posterior? Quod si quis urgeat intellectum in actu primo, non esse principium processionis Filii (prout tamen verè esse in Tract. de Trinitate ostendetur) sed spectatum in actu secundo, adhuc urget argumentum: essentia enim est principium utriusque processionis, intellectio verò est principium solius generationis, ergo intellectio non est formalissimè ipsa essentia. Immo juxta principium stabilitum d. 2. q. 2. inde sequitur inter essentiam, intellectum, & intellectionem intercedere distinctionem formalem ex natura rei; cum distinctio virtualis, vel rationis ratiocinata, non sufficiat ad veri-

ficanda ejusmodi contradictoria. Confirmatur ex Patribus, D. Chrysost. hom. 2. de incomprehensibili Dei natura dicente, non à sapientia substantiam, sed potiùs ex substantia sapientiam. Et Damasc. l. 1. de fide c. 4. in fine; sive sapientem, sive quodcumque tandem aliud dicere libeat, non Dei naturam, sed quæ natura insunt, exponis.

13. Objicitur I. Ipsa saltem essentia est sufficientissima radix intellectionis; adeoque frustra fingitur superadditus ei intellectus, habens rationem actus primi seu potentia. Immo id videtur repugnare infinitæ perfectioni essentia divinæ. Resp. Neg. Ass. Etsi enim Deus, uti Angelus, sit essentialiter intellectivus radicaliter, uti & volitivus; requiritur tamen in ipso, uti in Angelo, potentia indistincta realiter, magis determinata, scilicet intellectus ad intelligendum, voluntas ad volendum; ut ex prædictis satis probatum relinquitur. Neque magis repugnat essentia, quæ generalis est radix omnis perfectionis attributalis, determinari per intellectum, & hunc per intellectionem, quàm per voluntatem aut volitionem aliasvè perfectiones, vel quàm per tres personalitates: cum non determinetur per illas tamquam potentia perfectibilis per actum perfectivum, sed tamquam purus actus non ultimus per actum ulteriorem. Immo id necessarium est ad distinctionem divinarum processionum, quarum utraqvè est quidem per essentiam, sed una per intellectum, altera non, at per voluntatem. Undè patet, quod, etsi ex limitatione creaturarum oriatur, quod earum essentia perficiatur per potentias & actus, ac formas realiter distinctas; formalis tamen distinctio (qualem nos statuimus) oriatur ex intrinseca ratione naturæ, quæ est de se universalis radix & principium, determinabile per particularia principia ad particulares actus aut operationes. Si autem statuatur tantum distinctio rationis, clariùs oritur ex perfectione ipsius naturæ, quæ ob æquivalentiam ad plurima, concipitur à nobis diversimodè inadæquatis conceptibus.

14. Dices II. Divina essentia debet constitui per conceptum vitæ perfectissimum; perfectior est autem conceptus vitæ in actu secundo, quàm in actu primo, sicut intelligere est perfectius, quàm posse intelligere. Confirmatur: quia hoc sensu Patres dicunt solum Deum per essentiam esse intelligentiam, ut loquitur Maximus apud Euthymium in Panoplia p. 1. tit. 3. In Deo non esse aliud sapere, quàm esse, ut loquitur, S. Aug. 15. de Trin. c. 13. Resp. Conceptum vitæ infinite perfectæ (de qua hîc agitur; alias non esset ad propositum) in actu secundo non esse perfectiorem conceptu vitæ infinite perfectæ in actu primo, sed æqualis perfectionis, uti sunt æquè infiniti, ex parte objecti. Deinde, si per impossibile supponatur inter conceptus objectivos in Deo dari inæqualitas perfectionis, & conceptus minùs perfectus esset prior (uti prior est conceptus vitæ in actu primo) per hunc potiùs deberet essentia constitui, quàm per conceptum perfectiorem, sed posteriorem

Essentia sine intellectu non est sufficientissima radix intellectionis.

Qualiter essentia per intellectum determinatur.

Vita in actu primo & secundo in Deo est æqualis.

riorem ex sua formali ratione; cum essentia sit primum in unaquaque re.

Ad confirmationem Resp. Soli Deo convenire essentialiter sic esse intellectualem, ut sit realiter suum intelligere; & idem in eo sit sapere & esse: secus quam in creaturis essentialiter intellectualibus, etiam Angelis (qui alioquin intelligentiæ etiam appellari solent) in quibus actus intelligendi est ab essentia distinctus & separabilis realiter.

Q U Æ S T I O II.

Quodnam sit Objectum divini intellectus ac scientiæ?

15. **D**ico I. Objectum adæquatum intellectus & scientiæ Dei est omne intelligibile finè imperfectione intelligentis. Patet ex infinita perfectione intellectus & scientiæ divinæ. Sicut ob infinitatem divinæ potentiæ potest facere, quidquid est factibile finè imperfectione facientis. Nec tantum potest omne illud à divino intellectu intelligi, sed etiam actu necessariò intelligitur: cum enim intellectus sit potentia necessaria, intelligit necessariò, quidquid intelligere potest. Secus est, de divina potentia, quæ essentialiter in operando subordinatur divinæ voluntati, immo est ipsa voluntas aut volitio libera Dei. Quare in quantum à voluntate divina dependet scibilitas seu veritas objecti, in tantum potest quoque intellectus divinus aliquid non scire, quod scire alioquin potuisset, si videlicet divina voluntas ipsum fecisset scibile; ut patet in numquam futuris, quæ potuissent à Deo præsciri, si divinâ voluntate fuissent aliquando futura. Confirmatur: quia foret magna in Deo imperfectio, ignorantia aliquarum rerum scibilium; qualis in Deo esset, si aliquid actu non sciret: quod utique in æternum consequenter scire non posset, ob invariabilitatem suæ scientiæ.

Omni-
scien-
tia & infi-
nita Dei
scientia
qui coinci-
dant.

Coincidit autem infinita Dei scientia cum omniscientia: quamvis enim formaliter & præcisè foret infinita, etsi essent aliqua, quæ finè imperfectione intelligentis sciri non possent, reverà tamen omne scibile est tale finè imperfectione scientis, etsi non omni modo, utpote non actu obscuro, incerto &c.

16. Hinc sequitur I. non tantum Deum, omnesque perfectiones Deo intrinsecas cadere sub scientiam Dei, sed etiam quaslibet creaturas, etsi minutissimas. De quibus ad minus loquitur Scriptura Esther 14. Domine, qui habes omnium scientiam. Eccli. 23. Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem (Græca habent: Decies millies clariores sole) circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur omnia sunt agnita: sic & post perfectum (id est, postquam creata sunt) respicit omnia. Et c. 42. Cognovit Dominus omnem scientiam. Ad Hebr. 4. Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Omnia

autem nuda & aperta sunt oculis ejus.

Neque huic adeò evidenti, etiam ex lumine naturæ, veritati repugnat D. Hieron. in illud c. 1. Habacuc; Mundi sunt oculi tui, nè videas malum, ubi ait: Absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula, quot nascantur culices, quotve moriantur, quæ cimum, & pulicum & muscarum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua natent, & qui de minoribus majorum prada cedere debeant. Solum enim negat eandem rationabilium, & irrationabilium providentiam esse, ut postea seipsum explicat. Quo etiam sensu dixit Apostolus 1. ad Cor. 9. Numquid de bobus cura est Deo? Irrationabilia siquidem Deus gubernat tamquam causa universalis, & propter hominem: hunc verò prætereà specialiter curat in ordine ad beatitudinem supernaturalem. Alioquin Deum etiam quælibet minuta cognoscere; & curam quoque omnium habere, clarè expressit idem S. Doctor in illud Matth. 10. Nonne duo passeressse veneunt? Vt proinde non sit toleranda libertas Vasquez, qui q. 14. a. 6. in comment. adeò facilè tantum virum de adeò absurdo errore suspectum reddit, rejectis benignis istius loci interpretationibus: quamquam fateatur idem Vasquez, ipsum veritatem tradidisse loco citato in cap. 10. Matth.

Dices: In Scriptura dicitur quandoque Deus aliqua nescire, ut Habacuc 1. Mundi sunt oculi tui, nè videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. Matth. 25. Nescio vos. 1. ad Cor. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. Resp. cum D. Bonav. d. 39. a. 1. q. 2. in corp. & aliis Doctoribus communiter, hæc loca intelligi de notitia approbationis, quæ connotat complacentiam voluntatis, solumquæ habet locum in iis, quæ bona sunt. Quare hoc sensu illa, quæ Deus reprobabat, eiquæ displicent, dicitur ignorare, vel (ut alii loquuntur) scire scientiâ reprobationis. De qua Habacuc 1. mox subditur: Quare respicis super iniqua agentes? Vide S. Aug. l. 83. qq. q. 60. & q. 152. in Exodum. Solet autem notitia hæc à Doctoribus frequentius applicari ad scientiam visionis, sive eorum, quæ fiunt: quamquam convenienter etiam applicari possit ad scientiam simplicis intelligentiæ, seu rerum quatenus possibile: quia tam bona malavè in potentia, quam bona malavè in actu Deus approbat vel reprobat, ut rectè notat Smising Tract. 3. d. 5. n. 16. & alii.

Sequitur II. non solum omnes creaturas actuales, sed etiam posibles, seu spectatas secundum suam naturam & essentiam, sive in esse essentiæ cadere sub divinam scientiam: nam etiam eatenus habent veritatem perfectè cognoscibilem.

Hinc oritur celebris apud omnes Theologos divisio scientiæ divinæ in scientiam simplicis intelligentiæ, quæ respicit creaturas quatenus merè posibles: & scientiam visionis, quæ respicit creaturas quatenus actu existentes in aliqua differentia temporis, scilicet præsentis, præteriti aut futuri. Soletquæ hæc dici intuitiva;

17. *Obicitur & exponitur dictum S. Hieronymi.*

18. *Quomodo Deus dicatur aliqua nescire.*

Notitia approbationis & reprobationis etiam quadrat in possibile.

19. *Quæ omnia novit Deus.*

20. *Scientia Dei, alia simplicis intelligentiæ alia visionis.*

Hec intuitiva, ista abstractiva.

Vna non transit in alteram per decretum de futuritione rei.

21. Etiam entia negativa & rationis Deus cognoscit.

Quomodo noscat entia negativa.

Quomodo entia rationis.

An hac faciat.

22. Obiectum

tuitiva; ista verò abstractiva, veluti abstractiva ab existentia obiecti. Scientia namque simplicis intelligentiæ est prior decreto de futuritione rei: quo decreto accedente, res prius ratione merè possibilis, & quæ ut talis simpliciter intelligebatur, jam est futura, & à Deo videtur. Nihilominus credendum non est, ipsam scientiam simplicis intelligentiæ per hoc transire in scientiam visionis, sed ipsa manet eodem modo repræsentans obiectum, nempe secundum essentiam quatenus est possibile, seu quatenus est obiectum omnipotentiae, sicut ante decretum, & sicut repræsentat ea, de quibus velut aliquando futuris Deus nil decrevit. Unde cum scientia visionis rerum coexistentium alicui temporis differentiae, manet simul scientia simplicis intelligentiæ decretum antecedens, & à coexistentia obiecti cum aliqua temporis differentia præscindens. Prædicta tamen divisio non exhaurit omnem Dei scientiam, nisi per scientiam visionis generaliter intelligatur omnis scientia divina terminata ad ens actuale: nam Deus habet perfectissimam notitiam intuitivam sui, adeoque scientiam visionis sui ipsius: etsi Doctores passim sic loquantur cum *D. Thom. q. 2. de veritate a. 9. ad 2.* ut per scientiam visionis Deus scire non dicatur, nisi quæ sunt extra ipsum. Scientia autem simplicis notitiæ seu intelligentiæ in Deo respectu sui non habet locum: cum enim essentialiter actu existat, non potest notitia divina de essentia Dei abstrahere ab existentia, sed necessariò est intuitiva.

Sequitur III. non tantum vera & positiva entia, sed etiam non entia, scilicet negationes, privationes, & entia rationis, pertinere aliquo modo ad obiectum divini intellectus. Non cognoscit tamen Deus illa ad instar formæ vel entis realis, prout nos solemus concipere, ex quorum modo intelligendi quasi celatur negatio entis, quam includunt; ut quando tenebras vel cæcitatem concipimus per modum formæ, cum sit non esse formæ: vel chymæram tamquam ens, cum sit ens & non ens. Quare Deus negationes & privationes cognoscit modo negativo, sive per oppositum positivum; v.g. tenebras, cognoscendo aërem sine lumine; peccatum, cognoscendo actum factum à subdito contra voluntatem superioris. Entia autem rationis, v.g. chymæram cognoscit, concipiendo intellectum nostrum conjungere species non conjungibiles, aut etiam cognoscendo tales species non esse in aliquo uno compossibiles. An verò Deus faciat entia rationis, quæstio potest videri de nomine: si enim facere ens rationis nihil sit aliud, quam illud dicto modo cognoscere, dicendum est quod sic: si autem facere ens rationis sit istud fingere per cognitionem falsam aut imperfectam, patet id Deo non posse competere. De hoc corollario fusè *Smising Tract. 3. d. 2. q. 6. & Sichen disp. 2. Metaph. q. 5. d. 3.*

Dico II. Essentia divina est obiectum primum divini intellectus ac scientiæ, non

tantum primitate dignitatis (quod est manifestum) sed etiam primitate virtutis, quia nimirum in ea, tamquam obiecto motivo & cognito, Deus cognoscit formaliter omnia reliqua. Videtur esse communis Theologorum sententia, ut ait *Smising d. 2. q. 2. num. 20.* & aperte *Scoti d. 3. q. 3. n. 5.* & multis aliis locis apud *Smising sup. n. 21.* quidquid nonnulli oppositum ei tribuant. Est autem contra *Vasquez d. 60. cap. 2.* & quosdam alios.

Probatur ex *Dionysio de divinis nominibus c. 7.* ubi ait: *Divina mens per causam rerum omnium, in se omnium rerum scientiam anticipatam habet, ita ut Angelos, antequam fierent, cognosceret: neque enim ea, quæ sunt, ex iis, quæ sunt discens, novit divina mens, sed ex se & in se per causam rerum omnium cognitionem anticipatam habet, non quod specie singula consideret, sed quod uno causa complexu omnia sciat & contineat.* Et paulò post: *Seipsam ergo noscens divina Sapientia, novit omnia &c.* Et infra: *Hæc ergo Deus ea, quæ sunt noscit, non rerum notitiâ, sed sui.* Quæ manifestè indicant Deum in seipso, tamquam causa cognita formaliter cognoscere cætera. Atque ita *Dionysium* passim scriptores intellexerunt: etsi *Vasquez sup. c. 3.* etiam hujus auctoritatem conetur ad alium sensum detorquere. Huc etiam facit, quod *S. Aug. l. 83. qq. q. 46.* dicat, Deum nil extra se intueri.

Ratio conclusionis est: quia hic modus cognoscendi nullam involvit impossibilitatem aut imperfectionem, quinimmo summam dicit perfectionem, infinitam nempe divinæ naturæ visibilitatem seu repræsentabilitatem, ratione cujus non solum ipsa in se, sed etiam cætera in ipsa & per ipsam repræsentabilia, adeoque repræsentata sunt: ergo non est hic modus divino intellectui negandus. Cumquæ hic modus cognoscendi sit perfectissimus & sufficiens, superflue cum nonnullis adscriberetur Deo alius cognoscendi modus, quo cognosceret cætera immediatè in seipsis; immo consequenter implicat, cum in Deo nil possit esse superfluum. Deinde omnis cognitio, quæ perfectior dari potest, est limitata, adeoque limitationem imperfectionemquæ ponens in cognoscente.

Confirmatur conclusio: quia essentia divina infinita est, quæ tribuit in ratione obiecti perfectionem divinæ scientiæ infinitæ (quæ ex natura sua debet posse repræsentare quodcumquæ repræsentabile) adeoque determinat sufficienter ad illam, etiam quatenus tendit ad reliqua cognoscibilia. Deinde sufficienter determinat ad perfectissimam & comprehensivam cognitionem ipsius essentiae; talis autem necessariò non sistit in ipsa essentia, sed etiam tendit ad creaturas. Præterea si in visione essentiae formaliter non contineretur notitia creaturarum, esset terminatio ad essentiam ex sua formali ratione limitata, utpote non extendens se ad omne verum. Insuper Deus debet continere eminenter omnem perfectionem creati obiecti, adeoque posse determinare & terminare in se notitiam rerum creaturarum. Denique accipere

primum divini intellectus.

Probatur auctoritate.

23. Ratio.

An Deus cognoscat creaturas immediatè in seipsis.

24. Confirmationes conclusionis.

accipere cognitionem à creatura, tamquam ob-
jecto, est imperfectum; haberet enim Deus ab
iis magnam perfectionem. Unde Doctores
communiter cum *Scoto* q. 3. *Prologi* n. 22. &
alibi dicunt, quod vilesceret divinus intellec-
tus, si acciperet cognitionem à creaturis; in-
telligi non solum, si per effectivam causalita-
tem (sic enim neque accipit cognitionem à sua
essentia) sed et si tantum tamquam à primo &
immediato termino aut motivo. Pro cuius
dilucidatione vide *S. Bonav.* 1. d. 39. a. 1. q. 1.

25. Nihilominus certum est creaturas à Deo
cognosci in seipsis, hoc saltem sensu, quod
cognoscantur ab ipso secundum proprium suum
esse, quod habent extra Deum, quatenus ta-
men in ipso formaliter repræsentatum. Unde
procul dubio falsum est, illas solum à Deo
cognosci secundum esse increatum, quod ha-
bent in Deo: nam sic reverà Deus creaturas
non cognosceret. Unde manifestus est error
Commentatoris, asserentis tam esse diminutam
realitatem veri creati, ut Deus præter suam in-
finitam substantiam nullum verum creatum,
sive possibile, sive actuale cognoscat, eò-quod
alioquin intellectus ipsius vilesceret. Quod
etiam docuit *Aristoteles* 12. *Metaph. textu* 51.
prout eum intellexerunt *Scotus* *ibid.* & *Greg.* 1.
d. 35. & alii: quamvis alii eum excusent, ad-
ductis variis testimoniis ejusdem, quibus om-
nis scientiam Deo videtur concedere, & du-
tando videatur probabilius *Aristotelem* hac de
re pugnantiâ fuisse locutum.

Q U Æ S T I O III.

An Deus habeat certam præscien-
tiam seu scientiam futurorum
contingentium?

26. **N**OTA contingentiam rerum consistere in
quodam indifferentia ad esse & non esse.
Unde contingens dicitur, quod potest esse &
potest non esse: opponitur quæ necessario, quod
necessum est esse, seu quod non potest non esse.
Contingentia autem semper desumitur à liber-
tate causæ, ratione cujus res contingens potest
poni & non poni, prout causa libera potest
operari & non operari: quantumvis necessitas
non semper sumatur ex ordine ad causam; ut
patet in Deo, qui à se est ens omnino necessa-
rium. Ex quo apparet omne ens creatum esse
contingens propter divinam libertatem in ope-
rando ad extra: quâ proinde sublatâ creaturæ
essent necessario, immo etiam necessario ope-
rarentur (ut contra nonnullos docet *Scotus* d.
39. n. 12.) quia si causa prima ageret necessa-
riò, ageret quantum agere posset, instar alia-
rum causarum naturalium; adeòque cum ratio-
ne suæ omnipotentia possit causas secundas de-
terminare ad necessario agendum, illas deter-
minaret. Quam *Scoti* sententiam sic intellec-
tam (et si eam sic intelligere noluerit) *Suarez*
d. 19. *Metaph. sec. 3. n. 12.* veram censet; quam-

vis non rectè intellectam varii impugnent. Vi-
de *Smising* d. 2. q. 4. n. 43. & seqq.

Omnia porro creata entia, etiam quæ pen-
dent à solo Deo v. g. Angeli, sunt simpliciter
& absolutè contingentia: uti & effectus, qui
pendent à causis creatis necessariò agentibus,
sic ut à causa libera nè quidem impediri pos-
sint. De his tamen nulla potest esse quæstio aut
difficultas, quin Deus ea infallibiliter cognos-
cat vi sui decreti. Itaque effectus specialiter
dicuntur contingentes, qui sunt tales etiam in
ordine ad causam creatam contingenter, seu li-
berè & non necessariò agentem; quatenus illa
potest tales effectus ponere & non ponere, ade-
oque ipsi effectus esse & non esse, aut quate-
nus saltem nè à causis alioquin necessariis po-
nantur, potest pro libitu impedire, prout pos-
sum impedire, nè comburatur lignum, liberè
amovendo ignem, et si hic necessariò agat se-
posito impedimento.

De his igitur est potissima difficultas; &
specialissimè de ipso actu voluntatis creatæ seu
creati arbitrii, qui proximè & immediatè est
contingens & liber respectu suæ propriæ causæ
creatæ; & undè contingentia derivatur in actus
imperatos, aliosquæ effectus exteriores. Diffi-
cile namquæ apparet, infallibilem Dei præ-
scientiam futurorum, seu effectuum existen-
tium in tempore, quod nondum est præsens,
conciliare cum eorumdem libertate & contin-
gentia. Unde ad salvandam hanc præscientiam,
Stoici apud *S. Aug.* 5. de civit. c. 8. libertatem &
contingentiam rerum negarunt; quos secutus
est *Ioannes Wiclef* art. 27. inter damnatos in *Conc.*
Constant. ff. 8. contra verò *Cicero* l. 2. de divinat.
præscientiam ejusmodi Deo negavit (quamvis
l. 3. de natura Deorum indicet oppositum) at-
que ita dum vult homines facere liberos, facit sa-
crilegos, inquit *S. Aug.* 5. de civit. c. 9. utpote
suffurantes magnam Dei perfectionem. Quem
etiam errorem *Suar.* *Vasq.* & alii Recentiores
adscribunt *Aristoteli*: sed hunc ab errore liber-
rat *Scotus*, *Richard. Occam* & plures alii, quos
refert & sequitur *Smising* n. 122. qui n. n. seqq.
fusè agit de mente *Philosophi*: cujus tamen
mens parum debet esse nobis curæ in re ex fide
& ratione adeò manifesta; ut meritò *S. Aug.*
sup. dixerit: *Confiteri Deum, & negare præ-*
scium futurorum, apertissima insania est. Unde

DICO: Deus habet infallibilem præscien-
tiam futurorum contingentium. Est de fide
ex Scriptura, *Psal.* 138. *Intellexisti cogitationes*
meas de longè.... & omnes vias meas prævi-
disti: Eccli. 23. *Domino Deo antequàm crearen-*
tur omnia sunt agnita. Isa. 41. *Annuntiate qua*
ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii
estis vos. Et c. 45. Hæc dicit Dominus: Ventura
interrogate me. Et c. 46. Ego sum Deus, & non
est similis mei: annuntians ab exordio novissimum,
& ab initio quæ necdum facta sunt. Et aliis locis.
Idem patet ex innumeris prædictionibus, seu
prophetiis in sacra Scriptura contentis: quarum
majorem partem impletam esse videmus, &
ostendit *Less.* in opus. de Providentia Numinis
Ratione

27.

Specialiter
tamen con-
tingentes
dicuntur
effectus
causa se-
cunda libe-
ra.

28.

De quibus
& maximè
de actu vo-
luntatis ip-
sius move-
tur quæstio.

Errores cir-
ca Dei præ-
scientiam.

29.

Deus præ-
scit futura
contingen-
tia.

Ratione 10. Non enim potuit Deus absque futurorum præscientiâ illa prædicere : nec absque imprudentia revelasset absolutè futura , si non infallibiliter præscivisset. Undè rectè *Tertull.* l. 2. contra Marcionem c. 5. de præscientia dicit : *Tantos habet testes , quantos fecit Prophetas.*

30. *Cur Scriptura de eis subinde dubitative loqui videntur.* Nec obstat , quòd Scriptura de futuris contingentibus subinde loquatur dubitativo modo ; ut *Ierem. 26.* *Noli subtrahere verbum , si fortè audiant :* & alibi. Nam (ut ait *Hier. ibid.*) *Verbum ambiguum , forsitan , Majestati Domini non potest convenire , sed nostro loquitur affectu , ut liberum homini servetur* (id est , servari significetur) *arbitrium.* Secundò juxta *Aug.* in illud *Psal. 2.* *Nè quando irascatur ,* sic loquitur Scriptura , *ratione eorum , qui commonentur , qui cum dubitatione solent existimare Dei futuram iram ;* q. d. Scriptura more humano loquitur dubitative , sicut loqui solent homines de futuris ; utpote eis incertis. Tertiò , ut significetur difficultas rei futuræ in se , ob quam naturâ suâ est dubii eventus ; prout exponit *Greg. hom. 18. in Ezechiel.* Quartò interdum ad exaggerandam & increpandam hominum pertinacissimam malitiam , de qua in se considerata vix aliquid boni expectari & prædici possit. Sic *Aug. Tract. 37. in Ioan.* exponit illud *Ioan. 8.* *Si me sciretis , forsitan & Patrem meum sciretis ,* dicens : *Ille qui omnia scit , cum dicit , forsitan , non dubitat , sed increpat... illâ dubitatione arguitur infidelitas , non opinatur divinitas.* Denique in Scriptura particula *fortè* interdum est idem quòd *certè* vel *utique* , juxta *Auctorem Glossæ interlinealis Anselmum Laudunensem.* Undè *Matth. 11.* ubi de Sodomitis dicitur : *Fortè mansissent &c.* Profortè , in Græco est *utique* , ut observavit *Titelmannus* ibidem & alii.

31. *Ratio conclusionis.* Probatur conclusio ratione naturali : quia intellectus divinus ob suam infinitatem necessariò cognoscit infallibiliter omne verum & scibile : futurum autem contingens est verum & scibile. Deinde futurorum ignorantia foret magna in Deo imperfectio ; ut proinde illam Deo adscribens non aliud dicat juxta *Aug. 5. de civit. c. 9.* quàm quod dixit insipiens in corde suo : *Non est Deus.* Præterea Deus cognoscit infallibiliter futura dum actu sunt ; ergo etiam antequàm sint : cum scientia Dei sit æterna , nec temporalem patiatur accessum aut variationem. Denique finè ejusmodi præscientia non consistit æterna & perfectissima providentia Dei. Confirmatur : quia Gentes solo ductu luminis naturalis sibi persuadent Deum futura cognoscere ; cum Deos suos de futuris contingentibus consulant.

Præscientia futurorum contingentium Deo est propria. Nihilominus indubitatum est , immo fide certum , cognitionem infallibilem futurorum contingentium soli Deo ex se competere : nam inde frequenter Deus probat suam divinitatem & idolorum vanitatem , ut *Isa. 41. & 44.* Consonantquè omnes Patres. Ratio quoquè evidens est : quia nullum est medium seu motivum , quod intellectum creatum , etiam angelicum , ad hujusmodi cognitionem determina-

re queat : non enim ipsa futura in se , utpote non existentia : non etiam ipsorum causæ , utpote indifferentes : non denique decretum divinum , utpote naturaliter non cognoscibile.

Dices I. Si Deus infallibiliter præsciat futura , ergo hæc necessariò contingent : cum scientia Dei falli nequeat , & ex antecedente necessario sequatur consequens necessarium. Confirmatur , quia sic frustranea erit diligentia nostra circa effectus contingentes. Resp. Neg. *Effectus libertatem non tollit.* seq. nam potius sequitur : ergo liberè contingent : cum Deus , qui falli nequit , præsciat liberè futura. Contingent quidem infallibiliter , quæ futura à Deo prævidentur : sicut & ea , quæ in præsentia fieri videntur ; sed tamen liberè : quia nil prævium impedit exercitiū libertatis. Per necessariam similiter consequentiam infertur , esse futura , si prævideantur ; sed non necessariò infertur , futura fore necessariò. Neque antecedens argumenti est simpliciter & absolutè necessarium , ut rectè *D. Bonav. 3. d. 38. a. 2. q. 2. Scotus d. 39. n. 33. & alii communiter* (quamvis paulò aliter loquatur *D. Thom. q. 14. a. 13. ad 2.* quem refutat *Smising sup. n. 101. & seqq.*) sed contingens : si enim futura non essent (quod simpliciter est possibile) in Deo præscientia non esset , ut rectè *Hugo de S. Victore l. 1. de Sacram. p. 2. c. 16.* Idem tradit *c. 18. & 22.*

Ad confirmationem Resp. non frustraneam , sed omnino adhibendam esse nostram diligentiam ; cum præscientia divina illam præsupponat : prævidet enim Deus tales vel tales effectus liberè ponendos per nostrum conatum & diligentiam. Pro quorum & aliorum , quæ frequenter in materia de providentia Dei , de gratia & libertate occurrent , intellectu :

Nota I. Necessitatem aliam esse absolutam & simpliciter , v. g. quâ Deus est , quâ homo est animal ; & hæc repugnat libertati : aliam ex hypothesi , seu suppositione. Et hæc vel est antecedens exercitiū libertatis , vel concomitans , vel consequens. Prima officit libertati , quando voluntas inde determinatur intrinsecè ad unum ; prout secundum Ethnicos facit factum , secundum Calvinum gratia efficax : sic enim voluntas positis prærequisitis non potest agere & non agere. Soletquè hæc necessitas dici antecedens. Suppositio concomitans relinquit indifferentiam sufficientem ad libertatem creati arbitrii : cum sic nil prævium ipsius determinationi sit , quod ipsum adstringat uni parti contradictionis. Et talis est juxta *Smising* , *Pontium* & alios suppositio decreti sive concursus divini. Deniquè suppositio consequens , cum exercitiū libertatis sequatur , non potest ei nocere ; utpote ad quam sufficit indifferentia agendi & non agendi positis præviè prærequisitis. Talis autem est suppositio divinæ præscientiæ : nam præscientia præsupponit effectus liberè futuros , juxta Patres passim , signanter *Hieronymum in c. 26. Ierem.* ubi ait : *Non ex eo , quòd Deus scit futurum aliquid , idcirco futurum est , sed quia futurum est , Deus novit :* & *S. Bonavent. 1. d. 40. a. 2. q. 1.* *futurum est causa præscientiæ , & non*

32.

Nec diligentiam ad illum.

33.

Absoluta necessitas officit libertati.

Item quæ ex hypothesi antecedente.

Secus , quæ ex concomitante.

Aut consequente hypothesi.

Videtur in præscientia.

Quæ effectus liberos præsupponit.

non e converso. Quod magis dilucidè explicans Damasc. Dial. adversus Manich. sub fin: at Deus, inquit, ut ea, quæ facturi sumus, præsciat, à nobis proficiscitur: nam si facturi non essemus, nè ipse quidem, quod futurum non esset, præcognosceret, & quidem Dei præscientia vera atque inviolabilis est: verum ipsa haud quaquàm causa est, cur omnino fiat id, quod futurum est. Quin potiùs, quia hoc vel illud facturi sumus, idcirco præcognoscit. Undè hinc non potiùs sequitur necessitas actionis, quàm ex eo, quod necessariò sequatur hominè agere, posito quòd agat; aut potiùs, quàm sequatur hominem necessariò currere, posito quòd ego vel Deus id videat. Quare divina præscientia habet se quasi testis ad actionem, & qualitatem illius: adeò ut ex ipsa potiùs, tamquam ex teste veridico libertas actionis inferatur, ut præclare notavit Aug. l. 3. de lib. arb. c. 3. dicens: Non igitur per ejus præscientiam mihi potestas, sive libertas, adimitur; quæ propterea mihi certior aderit, quia ille, cujus præscientia non fallitur, ad futuram mihi esse præscivit.

34. Nota II. cum necessitate ex hypothesei coincidere necessitatem in sensu composito. Estquè illa, quæ quidpiam dicitur necessarium, si componatur cum aliquo alio, seu posito aliquo alio. Et hæc similiter non officit libertati, quando fit compositio cum aliquo subsequente, aut concomitante exercitium libertatis; prout fit in præsentia. Sic v. g. liberè sedeo, etsi necessariò, scilicet posito, quod Deus id videat.

35. Nota III. necessitatem aliam esse consequentis, aliam consequentiæ. Prior est, secundum quam ipsum consequens significat connexionem non dependentem à libertate. Qualis est in consequente hujus: ignis habet combustibile satis applicatum, ergo ignis illud comburet. Necessitas consequentiæ in hoc consistit, quòd propositio, quantumvis importans connexionem liberam, per necessariam consequentiam ex altera inferatur. Talis est: canis videt Petrum currere, ergo Petrus currit. Similis necessitas solum reperitur, si effectus à Deo prævisus inferatur ex divina præscientia. Immo ex hac parte per necessitatem consequentiæ sequitur effectus libertas: si enim præviderit Deus Petrum liberè peccaturum, necessariò sequitur, quòd liberè peccabit. Nec inde sequitur Deum posse falli: nam equidem infallibiliter fiet, etsi contingenter, quod Deus prævidit: & si non poneretur, Deus illud non præscivisset.

36. Dices II. Scientia Dei est causa rerum, & quidem necessaria: ergo etiam res ipsæ sunt necessariae. Antecedens prioriori parte patet ex Scriptura asserente Deum, omnia fundasse, seu fecisse in Sapientia. Similiter Aug. 6. de Trin. c. 10. & 15. de Trin. c. 13. & Greg. 20. moral. c. 23. docent, ea quæ sunt aut facta sunt, sed ideo esse aut facta esse, quia à Deo sciuntur. Resp. Præscientiam Dei nullatenus esse causam futurorum (quidquid nonnulli Thomistæ dicant eam esse causam executivam & proximam) cum futura quæ talia præsupponantur visioni Dei, juxta Patres apud Smising d. 3. n. 115.

Herincx Sum. Theol. pars 1.

Scientia autem simplicis intelligentiæ est suo dammodo causa rerum idealiter seu exemplariter, scientia & de hac loquuntur Scriptura & Patres citati. simplicis intelligentiæ. Ideoque Augustinus posteriori loco subdit, Non enim nescivit, quæ fuerat creaturus; quia scilicet non operatur ad extra, nisi per cognitionem simplicis intelligentiæ, seu per ideas, utpote agens intellectuale perfectissimum. Quamvis autem hæc scientia sit necessaria in essendo, non tamen in causando: quia non causat, nisi quatenus applicatur per liberam Dei voluntatem. Sicut effectus procedentes ab arte non sunt necessarii, esto ipsa ars sit necessaria: quia ars non operatur illos, nisi quatenus à libera voluntate artificis applicatur ad operandum.

Possit præterea fieri objectio ex indeterminata veritate, adeoque non determinata cognoscibilitate futurorum contingentium de subiecto singulari: sed ex dictis in Logica suppono manifestè falsum esse, quod assumitur, & contra Scotum d. 39. D. Bonav. & Scholasticos communiter. Nec apparet, quæ viâ possint salvare divinam præscientiam, qui determinatam veritatem propositionibus singularibus de futuro contingenti denegant (prout tamen nonnulli referuntur negare apud nostrum Felix de scientia Dei c. 5. difficul. 1.) quod enim non est determinatè verum, nequit determinatè sciri aut revelari; Deus autem determinatè scit & revelat ejusmodi propositiones.

37. Subtiliter tamen constituit Scotus d. 39. q. 1. ad 1. prima quæst. differentiam inter determinatam veritatem propositionum de præterito & præsentia, & propositionis de futuro, quòd in præsentibus & præteritis veritas ita sit determinata, ut alterum extremum sit positum, & quatenus intelligitur positum, non sit in potestate causæ, ut ponatur vel non ponatur: quia licet in potestate causæ, ut est naturâ prior effectui, sit ponere effectum vel non ponere; non tamen, ut effectus intelligitur jam positus in esse. Talis autem non est determinatio ex parte futuri: quia licet alicui intellectui una pars sit vera determinatè, sicut ipsa in se determinatè vera est, non tamen ita, quin in potestate causæ sit pro illo instanti ponere oppositum. Ita ferè Scotus. Et consonat Ansel. l. de Concordia c. 1. cum hoc discrimine, quòd Ansel. eamdem rationem assignet propositionis de præsentia & futuro; Scotus verò eamdem de præsentia & præterito. Sed facilè uterquè conciliatur. Anselmus enim considerat præsens, quatenus quodammodo induit rationem futuri, videlicet quòd ad continuationem præsentia, eatenus enim nondum habet esse extra suam causam, adeoque est in potestate causæ, ut illud habeat vel non habeat. Scotus autem considerat, & quidem exactiùs, ipsum præsens, quatenus habet jam actu esse extra suas causas, adeoque, quantum ad propositum spectat, induit quasi rationem præteriti: eatenus enim per consequens non est in potestate causæ, ut præsens fiat vel non fiat, esto sit, ut præsens continetur.

H

QUÆST.

Q U Æ S T I O IV.

In quo Deus certò & infallibiliter præsciat futura contingentia?

QUÆRITUR, quæ sit ratio, ob quam futurum contingens, antequàm actu & de præsentia est determinatum ad esse, sit determinatè repræsentabile, adeòque repræsentatum in divina essentia, & præscitum ab intellectu divino.

38. **DICO I.** Deus non præscit futura contingentia, eò-quòd sint semper præsentia æternitati, sive ipsi Deo. Ita *Scotus d. 39. n. 9. & 10. D. Bonav. d. 39. a. 2. q. 3. Alensis q. 23. n. 4. a. 3.* & alii pleriquè, contra quosdam *Thomistas*. Ratio est: quia futura ut talia non existunt realiter; ergo non coexistunt realiter æternitati, & multò minùs coexistunt ei semper: cum coexistentia supponat existentiam: ergo ratione istius coexistentiæ, seu præsentia non potuerunt à Deo æternaliter præsciri. Deinde præsentia ista jugis ad æternitatem locum non habet in futuris conditionis, quæ numquàm existent, & tamen determinatè à Deo sciuntur; quidni ergo similiter possent præsciri futura absolutè sinè præsentia sempiterna ad æternitatem?

39. **Objiciuntur** varia Patrum testimonia, in quibus asserunt Deo aut æternitati nihil præteritum aut futurum, sed omnia esse præsentia. Undè etiam subinde inferunt, in Deo non esse præscientiam, sed solum scientiam & visionem omnium sibi præsentium. Sic loquitur *Augustinus l. 2. ad Simplicianum q. 2. Greg. 20. moral. c. 23.* & plures alii. Estquè fundatum in Scriptura, *Eccli. 39. Opera omnis carnis coram illo. Job 14. Numerus mensium ejus apud te est.* Resp. Scripturam & Patres non loqui de præsentia secundum veritatem existentia rerum, sed de præsentia objectiva, seu (ut loquitur *D. Bonav. d. 35. in expos. textus dub. 6.*) secundum cognitionem Dei, in qua ob immutabilitatem nulla est successio; juxta illud *Augustini in Psal. 49. Quare apud ipsum omnia? quia & antequàm essent omnia, ut crearentur, ei nota erant omnia.* Itaque solum volunt, res, priusquàm sint, æternaliter ac immutabiliter cognosci à Deo, & tam perfectè, quàm si essent præsentia; dicente eodem *Augustino 15. de Trin. c. 13. nec aliter scivit creata, quàm creanda.* Eodemquè sensu negant interdum Patres in Deo esse præscientiam, quasi imperfectiorem scientiam futurorum, quàm præsentium; ut contingit in nobis, qui præsentia perfectiùs penetramus, quàm præterita aut futura, ideoquè de illis intuitivam, de his solum abstractivam habemus cognitionem. Dei autem cognitio, utpote æterna & infinitè perfecta, nihil ex reali præsentia objectorum capit perfectionis, aut ex absentia imperfectionis, sed tam præsentia quàm præterita & futura eodem modo & æquè perfectè & clarè conspicit. Alio tamen sensu Deo aliquid esse futurum,

quia nimirum ejus duratio seu æternitas præcedit creaturas, non negant Patres. Quo sensu etiam est Deo aliquid præteritum, quia scilicet ipse permanet rebus pereuntibus. Neque etiam negant Deo præscientiam, prout importat cognitionem duratione antecedentem propriam futurorum existentiam; immo expressè admittit & inculcat *August. 5. de civ. c. 9. & 10.* inter alia dicens *c. 9. Præscientiæ ejus confitemur.*

Quæres, quâ ratione queat semper esse visio seu notitia intuitiva, nisi sit rerum semper præsentium in æternitate; cum defectu existentia & præsentia Deus merè possibilianon videat, sed nudè intelligat? Resp. semper esse visionem: cum sit talis, dum res actu existunt & præsentia æternitati sunt; scientia autem Dei sit immutabilis & æterna, adeòque esse debeat visio antequàm futura sint, & manere visio postquàm præterierunt. Quare sufficit infinito intellectui ad semper videndum, quòd objectum sit aliquo tempore præsens & existens, & eminenter contineatur in divina essentia, quæ determinatè & invariabiliter illa, etiam quæ sunt secundum se indeterminata & variabilia repræsentat, positâ determinatione seu decreto suæ voluntatis, de quo *concl. 5.*

DICO II. Deus non præscit futura contingentia in ideis. Ita *Scotus sup. n. 7.* & alii communiter contra quosdam *Thomistas*. Ratio est: quia idea solum repræsentat rem quatenus factibilem, adeòque indifferenter respicit futura & non futura, & ab utrisquè præscindit, sic ut in Deo essent planè eadem ideæ; etsi nil esset futurum: ergo manifestum est futura in ideis non posse præsciri.

DICO III. Deus non præscit futura contingentia in efficacia suæ præscientiæ. Est etiam contra nonnullos. Ratio est: quia scientia visionis nullam habet efficaciam respectu futurorum contingentium: cum hæc quæ talia præsupponantur scientiæ visionis, ut ex antè dictis patet.

DICO IV. Non præscit etiam Deus certò futura contingentia in dispositione causæ proximæ. Est contra nonnullos docentes, Deum infallibiliter videre, quid liberum arbitrium sit facturum, videndo ejus dispositionem, v. g. applicationem ad hoc objectum cum tali dictamine intellectus, inclinatione naturæ, & aliis circumstantiis, quæ possunt movere liberum arbitrium. Sed omnino negandum est cum aliis Doctoribus communiter: quia indeterminatum ad utramquè contradictionis partem non potest certò & determinatè alterutram partem repræsentare: atqui arbitrium, etiam in proximis dispositionibus constitutum, verè manet adhuc indeterminatum & indifferens ad ponendum & non ponendum effectum: cum causa libera quæ talis (de cujus effectu hic quæritur) maneat indifferens ad utrumlibet, positis omnibus prærequisitis: ergo nequit in eo certitudinaliter prævideri effectus contingens.

Dices, ex ejusmodi dispositionibus potest homo, & magis Angelus cum maxima probabilitate conjicere, quid liberum arbitrium sit

Deus futurum non præscit ob jugent eorum præsentiam in æternitate.

Scriptura & Patres explicantur.

Quo sensu Patres negant Deo præscientiam.

40. *Quomodo notitia futurorum sit visio, nisi præteritorum.*

41. *Deus non præscit futura contingentia in ideis.*

42. *Nec in efficacia suæ præscientiæ.*

43. *Nec in dispositione causæ proximæ.*

fit facturum : ergo ex illis potest hoc Deus, qui est infinitè perspicax, prævidere infallibiliter. Resp. Neg. Conseq. quia cum ista connexio simpliciter sit fallibilis, nequit etiam Deus inde infallibiliter cognoscere effectum: nam ex signo vel antecedente fallibili nequit intellectus quantumcumque perspicax cognoscere infallibiliter significatum aut consequens.

44. *Sed in ipsa sua essentia.* DICO V. Deus infallibiliter & determinatè novit futura contingentia, supposità eorumdem futuritione, in ipsa futurorum entitate, ac veritate tamquam ratione objectiva formaliter repræsentata in divina essentia; adeoque in ipsa sua essentia, tamquam objecto motivo & cognito: supposità namque futuritione, futura tam sunt intelligibilia, quam res possibiles supposità earum possibilitate: adeoque repræsentantur eo ipso in divina essentia, tamquam per se vera & cognoscibilia; & consequenter cognoscuntur ab intellectu divino, qui veluti infinitus necessariò cognoscit omne cognoscibile. Porro causa determinans ad futuritionem est æternum Dei decretum: sine quo utique nil est futurum. Itaque ratio, cur Deus videat futurum, est, quia posita futuritione (quæ habetur ex divino decreto de ipso creando) verè est cognoscibile, adeoque repræsentabile & de facto repræsentatum in divina essentia; & consequenter ob infinitam vim intelligendi de facto à Deo cognitum. Ita Scotus d. 39. n. 23. Smising d. 2. n. 129. referens se ad dicta n. 73. Poncius, Suarez & plurimi alii.

45. *Quatenus Deus futura prævidet in determinatione sua voluntatis.* Ex quo patet futura prævideri à Deo in determinatione suæ voluntatis, tamquam in ratione determinante indifferentiam futuri contingentis ad alteram partem contradictionis; non autem tamquam in objecto proximo. Posset quidem ex notitia decreti de creando v.g. Antichristo tali tempore, haberi notitia infallibilis de Antichristo tali tempore futuro, junctà notitià de immutabilitate & omnipotentia seu inimpedibilitate divinæ voluntatis: hic tamen modus cognoscendi minùs est consentaneus divinæ perfectioni, ideoque rejicitur à Scoto sup. Smising n. 70. & aliis. Ratio est: quia Deus simplici intuitu clarè videt futura secundum se, sicut præsentia: adeoque sicut Deus non videt præsentia per ejusmodi ambagem, scilicet ex consideratione suæ voluntatis, immutabilitatis & omnipotentia, sic nec futura. Vnde ibi involvitur virtualis quidam discursus, isque imperfectus, scilicet cum dependentia cognitionis futurorum à cognitione prædictorum principiorum cognoscendi futura. Quare cum alio modo perfectiori possint futura cognosci, is solus Deo adscribendus est.

46. *Responsum nihil sunt, nisi præsentia.* Nec prædictis obstat, quòd futurum actu nihil sit: nam equidem est cognoscibile, & de facto à Deo certò cognitum: sicuti etiam præteritum actu nihil est, & tamen ratione entitatis præteritæ est cognoscibile. Non obstat etiam, quòd peccata sint à Deo præscita, quæ

tamen ipse non vult: nam illa Deus prævidet in decreto permissivo, seu permittendi peccata, & ad actum physicum concurrenti.

Gravis tamen difficultas restat, quomodo 47. *Difficultas illud efficax decretum cum libertate conciliandi.* efficax determinatio divinæ voluntatis circa actus liberos consistat cum eorumdem libertate: cum sit antecedens, & independens à creato arbitrio, illaque posita non possit non poni actus. Hæc equidem difficultas non est specialis in nostra sententia; cum sit etiam aliis solvenda, qui fatentur omnia Dei decreta esse æterna; solvetur autem à nobis in proprio loco scilicet de Providentia Dei q. 1. Mirari tamen satis nequeo nostrum Felix c. 5. de scientia Dei, diff. 3. n. 6. citare Smising Tract. 3. d. 2. n. 73. quasi existimantem, quòd tale decretum (in quo determinatè viderentur futura) tollat libertatem: cum n. 129. modum ibi allatum, & hinc à nobis traditum, de medio divinæ præscientiæ, veluti expressissimè traditum à Scoto approbet, & argumentum de libertatis præjudicio n. 73. propositum directè solvat.

Petes, an decretum divinæ voluntatis prius 48. *Illud decretum prius ratione quam sit, ut ponendum.* ratione, quam posita sit, cognoscatur à Deo, ut ponendum: sive an Deus viderit, quid esset decreturus facere, prius ratione, quam aliquid decreverit? Resp. Neg. cum Smising d. 2. n. 95. (qui ait esse de mente veterum Scholasticorum) Poncio, Vasquez, Molina, Arriaga & plerisque aliis contra Suarez & nonnullos alios. Ratio est: quia in isto priori voluntas divina tantum intelligitur ut indifferens ad decernendum & non decernendum: adeoque nil amplius intelligi debet, quam ipsam esse indifferentem. Deinde divinum decretum non potest habere rationem ponendi sive futuri; cum præsens, præteritum & futurum desumantur solum per ordinem ad realem durationem, quæ unum antecedit aliud, quæ in æternis non habet locum: atqui non nisi quòd futurum est, præscitur, juxta Anselm. c. 2. Concordia: ergo &c. Denique decretum divinum non pendet à visione sui, sed potius contra; adeoque visio non est prior decreto: cum signa rationis, secundum quæ unum in divinis decretis aut scientia dicitur prius altero, sint tantum signa quædam dependentiæ aut suppositionis.

Dices, in illo priori, quo consideratur nec- 49. *Neque ipsum est futurum pro signo sequenti.* dum produsse æternum Dei decretum, alterum debet verificari, scilicet esse futurum vel non esse futurum. Resp. I. falsum esse in illo priori, quòd decretum pro sequenti signo est futurum, seu quòd erit, & verum esse, quòd non est futurum, seu quòd non erit, sed quòd pro sequenti signo rationis est. Sic in priori signo originis, quo Pater est prior Filio, falsum est, quòd Filius pro sequenti signo erit, sed est. Responderi potest secundò, alterum contradietorium debere verificari pro quovis instanti durationis realis, non autem pro quovis instanti naturæ vel rationis. Quare in priori illo signo potest præscindi ab utroque: sicut in priori signo, quo humanitas est prior risibilitate, nec est risibilitas (aliàs

enim non esset ipsa posterior naturâ) nec non risibilitas : aliâs non posset humanitati competere risibilitas, cum negatio, quæ verè inest, non possit simul tempore consistere cum forma opposita sequenti signo naturæ seu rationis adveniente.

Q U Æ S T I O V.

An Deus habeat certam scientiam de futuris contingentibus conditionatis?

Deus futura conditionate necessariò nescit per simplicem intelligentiam.

Non est dubium, quin Deus noverit infallibiliter contingentia illa, quæ etsi numquam evenient, evenirent tamen sub conditione, cum qua necessariam habent connexionem: v. g. quòd domus comburetur, si ignis sufficienter applicetur, & absit impedimentum: quòd homo peccabit, si Deus efficaciter in tentatione permanenti non opituletur &c. Et hæc quidem novit per scientiam simplicis intelligentiæ, quâ intelligit necessariam inter hypotheseim seu conditionem & eventum connexionem. Quæstio itaque movetur de futuris conditionatis, quæ contingentem, seu non necessariam connexionem ex se habent cum conditione; quæ tamen numquam evenient, eò quòd conditio numquam ponetur.

50. Deus contingenter futura etiam præscit indubitanter.

DICO I. Negari omnino non potest, quin Deus habeat certam notitiam ejusmodi futurorum conditionatorum. Ita communissimè Theologi, præsertim Recentiores; inter quos noster *Pilosus* & alii oppositum censent periculosum in fide. Quod quidem nonnulli Thomistæ referuntur docuisse; sed illos excusat *Ioannes à S. Thoma*, ut refert noster *Felix c. 6. difficul. 1. n. 2.*

Patet ex Scripturis.

Probatür I. ex Scriptura *Gen. 11. Nec desistent* (ædificatores turris Babel) *à cogitationibus suis, donec eas opere compleant*; scilicet nisi incepto impediuntur, prout impediti fuerunt: sciebat ergo Deus, quid futurum fuisset, si eos non impedivisset. *1. Reg. 23. David consuluit Dominum, dicens: Descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israël indica servotuo. Et ait Dominus: Descendet. Dixitque David: Si tradent me viri Ceilita & viros, qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent.* Ubi apertè est sermo de futuro contingenti conditionato: nam David re ipsâ non fuit traditus, sed solum prædicatur tradendus, si in ea urbe permaneat. *Sap. 4. Raptus est, nè malitia mutaret intellectum &c.* ubi supponitur, quid futurum fuisset, si justus præmaturè raptus non fuisset. *Matth. 11. testatur Christus: Vati tibi Corozain, vati tibi Bethsaida; quia si in Tyro & Sidone facta essent virtutes, quæ facta sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Similia futura conditionata prædicantur *Ezech. 3. Jerem. 38. Matth. 24. & alibi*: ergo Deus infallibiliter illa scit.

51.

Nec potest cum nonnullis dici, Deum aut

Prophetas solum exprimere conjecturalem notitiam, fundatam in dispositione causæ proximæ, vel quid in simili eventu aliquando acciderit, & adhuc natum sit evenire. Nam conjecturalis notitia ineptè Deo tribuitur & à Scriptura excluditur *3. Reg. 11. certissimè enim avertent corda vestra.* Scientia autem simplicis intelligentiæ, quâ Deus perfectissimè novit proportionem causæ ad certum effectum, non sufficit, etiam adjunctâ scientiâ visionis eventuum, qui aliquando in simili occasione acciderunt: nam Scriptura prætereà simpliciter asserit & testatur, quid in hac particulari occasione eventurum fuisset, & de hoc absolutam continent verba Scripturæ prophetiam, ut proprietas verborum convincit, & Patres intellexerunt, signanter *Aug. l. de bono persever. c. 9.* agens de pœnitentia Tyrriorum & Sidoniorum. Deinde alioquin imprudenter Deus hoc modo revelasset, quod tantum erat possibile, & cui in particulari poterat subesse falsum. Denique David inquirebat de ipso eventu speciali futuro sub conditione, idquè applicando Ephod, prout inquiri solebant certa oracula: adeoque supponebat Deum infallibiliter istum eventum cognoscere; cui quoquè absolutè respondentem tenebatur fide divinâ credere, non minùs, quàm aliquid aliud simpliciter revelanti.

Nec refert, quòd *Matth. 11. dicatur: Si in Sodomis facta fuissent virtutes, quæ facta sunt in te, fortè mansissent usque in hanc diem.* Nam (ut ex Græcopatet) particula *fortè* ibi non est dubitantis, sed confirmantis, ut sit idem, ac *utique* vel *omnino*. Deinde etsi videretur dubitantis, non significaret dubitationem Dei, sed dubietatem effectus contingentis ex natura sua. Vide dicta *q. 3. n. 30.*

Probatür II. Ex Patribus, qui frequenter hanc scientiam conditionatam, seu conditionallium in Deo supponunt. Sic *Aug. l. 2. de bono persever. c. 9.* manifestè ejusmodi scientiam admittit circa Tyrios & Sidonios. Et *ibid. c. 11. dicit, Deum non subvenisse etiam his, quos prævidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros.* Et rursus *c. 9. cit. de reprobis, qui à justitia excidentes in malo statu decedunt, ait: Certè poterat illos Deus, præsciens esse lapsuros, antequàm id fieret, auferre de hac vita; certè non poterat positâ præscientiâ absolutâ futuri lapsus (ut patet) sed conditionati; uti justum electum tempestivè rapit, alioquin præscitum casurum.* Vide eundem *l. de correp. & grat. c. 8. versùs finem.* Sic etiam quærunt Patres, cur Deus elegerit Saûlem, quem sciebat spreturum gratiam Dei; cur creaverit Angelos & Adamum, eisquè præceptum imposuerit, cum sciret eos lapsuros. Supponunt igitur Deum scivisse, si creem Angelos, tales vel tales, peccabunt &c. nam scientia visionis, utpote supponens creationem, non poterat movere ad non creandum, sed potius illam necessariò infert. Similiter antiqui Scholastici frequenter movet quæstiones, de iis, quæ fierent à Deo contingenter, si talis vel talis conditio numquam ponenda poneretur:

Evasio quorundam refutatur.

52.

Scriptura conjecturalem notitiâ Deo non tribuit.

53.

Conclusio fundatur in Patribus.

retur: adeoque scientiam conditionalium in Deo supponunt; ita ut *Smising d. 2. n. 158.* dicat se non posse dubitare, quin Scholastici illam Deo tribuerint.

54.
Probatur
ratione.

Probatur III. ratione: quia ejusmodi futura conditionata tam verè sunt futura sub conditione, adeoque intelligibilia, quàm futura absoluta sunt futura absolute & intelligibilia: ergo Deus ea intelligit. Confirmatur I. quia etiam nos quamdam conjecturalem notitiam ejusmodi futurorum subinde habemus, & ad scientiam illorum anhelamus: ergo Deo deneganda non est scientia istorum infallibilis. Confirmatur II. quia potest Deus de ejusmodi eventibus interrogari; absurdum autem est arbitrari, Deum interroganti non posse respondere. Confirmatur denique: quia si non erat determinatè verum, adeoque scibile, *Si Saul veniat Ceilam, Ceilita tradent David in manus Saul* (idem est de aliis similibus) ergo contradictorium erit simpliciter verum, adeoque Deus dixit, seu revelavit Davidi simpliciter falsum.

55.
Auctoritates
Patrum
in speciem
opposita
signanter
Augustini.

Dices I. *Augustinus l. de predest. SS. c. 14.* tractans illud *Sap. 4. Raptus est, nè malitia mutaret intellectum ejus*, ait: *Dictum est enim secundum pericula vita hujus, non secundum praescientiam Dei, qui hoc praescivit, quod futurum erat, non quod futurum non erat; id est, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto, non quod peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset.* Et *l. 1. de anima & ejus origine c. 12.* Quid, quod ipsa exinanitur omnino praescientia, si quod praescitur, non erit? quomodo enim rectè dicitur praesciri futurum, quod non est futurum? quomodo ergo puniuntur peccata, quae nulla sunt? &c. Et *Prosper in epist. ad Aug. praefixa lib: cit: de Semipelagianis.* ait: *In tantum quibuscumque commentitiis meritis electionem Dei subjiciunt, ut quia praeterita, quae non extant, futura, quae non sunt futura consingant, novoque apud illos absurditatis genere, & non agenda praescita sint, & praescita non acta sint.* Ergo secundum hos Patres non datur in Deo scientia conditionata futurorum.

De cujus
mente con-
stat.

Resp. de mente *Augustini* satis constare ex ipsis libris de *predest. SS. & de bono persever.* quin & ex *l. 1. de anima & ejus origine c. 12.* ubi quaerit, cur Deus hominem faciebat, quem utpote praescius sciebat futurum non bonum? Quae interrogatio, nè ridicula sit, supponit scientiam conditionatam: cum non sit, cur quaeratur id, supposita praescientia absoluta, adeoque decreto absoluto creandi.

Explican-
tur loca ob-
jecta.

Itaque *Augustinus* in locis objectis agit de praescientia absoluta (quae propriè praescientia dicitur) qualis requiritur ad praemium vel supplicium, ut manifestè patet ex subjecta materia: impugnat enim errorem ineptum quorundam *Semipelagianorum* asserentium hominem puniri aut praemiari ob ea, quae numquam gessit aut gesturus est, sed gesturus fuisset, si supervixisset, quem errorem egregiè refutat *l. de predest. SS. c. 12. & 14. Lib. 1. de anima & ejus origine*, & alibi. Secundum hanc itaque praescien-

Herincx Sum. Theol. Pars I.

tiam non est dictum, *Raptus est*, &c. sed secundum pericula hujus vitae, sic nempe Deo explorata, ut sciret certò, quid hinc & nunc fuissent operata. Haec praescientia omnino exinanitur, immo ipsa Dei justitia; nam quomodo (inquit *Augustinus*) puniuntur peccata, quae nulla sunt? Quare *l. de bono persever. c. 16.* loquens de mortuorum operibus, quae facturi erant si viverent, bonis aut malis, subinfert: *ac per hoc nullis, & in ipsa Dei praescientia, absoluta, non futuris.* Eodem sensu loquitur *Prosper*, ut ex contextu est manifestum.

Dices II. Veritas conditionalium consistit in legitima consequentia; atqui haec deest conditionalibus contingentibus, ergo in his non est veritas, adeoque nec cognoscibilitas. Resp. Neg. Majorem, intellectam juxta vulgarem intelligendi modum (quidquid sit de rigore dialectico) juxta quem propositiones conditionales habent veritatem per hoc, quod eventus re ipsa poneretur, si poneretur conditio sive occasio, etsi dependentia seu connexio sit tantum contingens. Deinde accedente decreto conditionato Dei de ejusmodi eventu ponendo, si ponatur conditio, necessario sequitur ponendum eventum sub ea conditione, adeoque eatenus non deesset quoque rigor dialecticus.

Dices III. Ejusmodi conditionales praesciri non possunt independenter à decreto conditionato Dei; atqui hoc est superfluum & frustraneum, ergo &c. Resp. dissimulatà Majori (de qua statim) Neg. Min. sicut enim in nobis saepe sunt ejusmodi decreta, sic possunt esse in Deo, & servire ad ostensionem suae bonitatis vel justitiae, ut patet in voluntate salvandi reprobos, subvertendi Niniven &c. Deinde si decretum istud sit Deo necessarium ad sciendum, quid posita aliqua conditione sit futurum, eo ipso habet suam utilitatem, immo necessitatem. Addit *Felix c. 6. diff. 2. n. 39.* voluntatem Dei potius fore otiosam, sine ejusmodi decretis, utpote mansuam suspensam circa aliqua objecta Deo sub conditione proposita.

His ita discussis, restat acris controversia, an scientia conditionata antevertat in Deo omnem determinationem actualem voluntatis divinæ, quā absolute vel conditionatè decernat, quid in quavis hypothese futurum esset; v. g. an priusquam absolute vel conditionatè decerneret concurrere cum Magdalena ad poenitentiam, cum Petro ad negationem, Deus sciverit: Si Magdalena esset tali tempore in domo Simonis leprosi, & mediante tali gratia excitaretur, converteretur se ad poenitentiam: Si Petrus esset tali tempore in domo Pontificis, & tali modo tentaretur, negaret Christum? Idem est de similibus. Affirmant communiter Auctores Societatis Jesu, quos sequuntur plures Recentiores, & ex *Scotistis Philippus Faber, Poncius*, & probabile asserit *Cavellus in scholio praefixo n. 13. d. 39.* Quae quidè sententia ob plausibile & faciliore (ut apparet) explicatione providentiae di-

56.

Quomodo
conditiona-
les contin-
gentes sint
vera.

57.

In Deo
dantur de-
creta con-
ditionata.

58.

Scientia
media an-
tecedens
omne decre-
tum.

Sententia
affirmans
illam dari.

vinæ & libertatis creatæ contra hæreticos recentiores valde multis arridet. Ejusquæ se inventorem gloriatur *Ludovicus Molina*. In illam tamen nonnulli graviter invehuntur: immo in disputationibus habitis sub *Clemente VIII.* & *Paulo V.* de auxiliis divinæ gratiæ, inter Patres Dominicanos & Patres Societatis, eò-usque deventum fuisse testantur, ut Censores sive arbitri eam duxerint condemnandam, velut commentum *Semipelagianorum*. Undè volunt illam inter articulos *Molina*, in bulla sub *Paulo V.* jam formata fuisse collocatam: prout aliquando in libellis pro parte *Iansenii* aut *Iansenianorum* (ut vocant) ante definitionem controversiarum per *Innocentium X.* factam, divulgatis contineri vidi. Huic tamen fundamento non est modò nitendum: cum præfatus *Innocentius X.* anno 1654. die 25. Aprilis speciale ediderit decretum, locis consuetis affixum & publicatum in Urbe die 27. ejusdem mensis: quo declarat ac decernit prædictis assertis actis, & autographo sive exemplari prædicta asserta constitutionis *Pauli V.* nullam omnino esse fidem adhibendam, neque ab alterutra parte, seu à quocumquæ alio allegari posse vel debere.

Non est
damnata.

59.
Nec est ratio
illam
damnandi.

Et si fuisset
Semipelagianorum.

Neque aliundè apparet, quo titulo posset hæc scientia condemnari, quantumvis à *Semipelagianis* asserta foret: cum indubitatum esse debeat, Deum habere scientiam conditionatam; maxima autem sit ratio dubitandi, cur non ante omne suum decretum: neque id ulli Scripturæ vel Auctoritati apertè contradicat. Quod ad *Semipelagianos* (viros cæteroquæ bonos & Catholicos, teste *Prospero in epist. sup. cit.*) spectat, non omnia, quæ docuerunt sunt hæretica: cum in plerisque sanam doctrinam habuerint. Neque *Augustinus* in iis scientiam conditionatam reprehendit, sed abusum in parvulis quodam præmium vel supplicium, juxta dicta *præc. conclus.* Quin immo eandem potius *Augustinus* supponit, & ab illo traditam fuisse existimat ipse *Iansenius l. 9. de gratia Christi c. 7.* in fine; citaturquæ in margine *c. 10. de prædest. SS.* in quo tamen nil ad propositum habetur, juxta hodiernam capitum discriminationem. Quare *Iansenius* passim in opere suo prohibito, non tam taxat ipsam scientiam mediam, quàm abusum (ut putat) illius. Neque *Ianseniani* adeò illam repudiant; sed nolunt adhiberi ad concordiam gratiæ & libertatis.

Quare vocatur media.

Sunt præterea, qui invidiam adfricant huic sententiæ ob novitatem nominis olim non auditi. Sed parum est curandum de vocabulis; quæ, dum rem bene explicant, possunt quotidie institui. Non incongruè autem scientia ista vocatur media, scilicet inter simplicem intelligentiam & visionem, participans quidem de priori, quod tendat in res simpliciter numquam futuras; de posteriori autem, quod tendat non solum in res quatenus possibiles, sed quodammodò in futuritionem rei, quæ verè esset in tali conditione, numquam de facto ponenda: etsi in thesibus anno 1688. Lovanii defensis velit *P. De Reulx. Societ. Jes.* quod scientiam

hanc *Molina* & pleriquè ejus focii non vocent mediam, vel quia mediet inter scientiam simplicis intelligentiæ & visionis (nam eam ad primam revocant) vel quia futura conditionata veluti medium teneant locum inter merè possibilia & absolutè futura; nam ejus mediationem potius ex parte actus considerant, quàm objecti. Ita ut hoc vocabulo insinuent tantum dari scientiam conditionatorum non nixam actuali decreto. Ad rem ipsam quod attinet, etsi non diffitear opinionem, quæ asserit hanc scientiam, esse satis probabilem & rationi conformem, eo modo, qui à suis Auctoribus defenditur; inhærendo tamen doctrinæ *Scoticæ*,

Dico II. Probabilius, non datur in Deo scientia media, seu conditionata ante omne decretum Dei, absolutum ex parte actus, conditionatum ex parte objecti, quo Deus in his vel istis conditionibus decernat, quid acturus aut permissurus esset. Ita communiter Discipuli *Doctoris Angelici* & *Doctoris subtilis*. Et videtur omnino communis doctrina antiquorum Theologorum, apud quos nulla reperitur mentio, nisi duplicis scientiæ Dei, scilicet simplicis intelligentiæ (quam confundunt cum scientia necessaria) & visionis, quam confundunt cum scientia libera, & quæ utique sequitur decretum. Specialiter idem colligitur ex *Scoto d. 38. n. 2. & d. 39. n. 7.* ubi expressè docet omnem cognitionem in Deo, quæ præcedit omnem actum divinæ voluntatis, esse merè naturalem seu non liberam; quod non consistit cum scientia media, quæ libera esset seu contingens, sicut ipsum objectum, & tamen anteverteret omnem actum divinæ voluntatis. Aliud est de scientia conditionata sequente decretum: hæc enim est libera, & pertinet seu reducitur ad scientiam visionis.

Probatur conclusio I. quia si daretur scientia media, ipsaquæ sit verum & optimum medium conciliandi libertatem creatam & infallibilitatem divinæ providentiæ atque efficaciam gratiæ, incredibile foret eam fuisse ignoratam & non adhibitam à Conciliis & Patribus, præsertim *Augustino*, vel ullo antiquo Theologo, contra *Pelagianos* aliosvè hæreticos: qui tamen tale medium concordie (fatente *Molina*) ignorarunt, certè numquam adhibuerunt, immo nec leviter insinuarunt; sed potius semper recurrerunt ad omnipotentissimam voluntatem Dei, qui potens est, quod vult facere, & facit nos velle etiam liberè, prout vult. Ipsa quoque facilitas ab aliis prætensa non immeritò hanc rem suspectam reddit: si quidem Doctores Catholici cum *Augustino* constanter semper asseruerint, concordiam præfatam esse intellectu difficillimam, quam proinde penetrare pauci valent, ut patet apud *Augustinum l. de gratia Christi c. 47. Lib. 4. contra Iulianum c. 8. Lib. 2. contra epist. Petiliani c. 84.*

Probatur II. quia nequit scire Deus, quid creatura libera ageret, nisi sciat quid ipsemet esset acturus in iisdem circumstantiis, si ponerentur; hoc autem scire nequit, nisi saltem

60.

In Deo probabilius non datur scientia media.

61.

Si daretur, foret à Patribus cognita.

Et facilis gratia cum libertate concordia.

62.

Citra de-

creatum non sciat, quid ipsemet esset decreturus, seu quid decerneret in iisdem circumstantiis agere: at-
quis hoc non scit, priusquam aliquid actu sal-
tem conditionatè decernat. Quod probatur:
 quia antequàm aliquid decernat absolutè & efficaciter, non videt quid sit decreturus absolutè; prout *quaest. præc.* ostensum est, & admittunt etiam *Molina* & alii passim: ergo prius ratione, quàm aliquid in aliqua circumstantia decernat conditionatè, non videt quid sit conditionatè decreturus: est enim par ratio. Quare pro isto priori tantùm videt se indifferentem tam ad unum, quàm ad alterum, etiam in tali hypothefi seu conditione: adeòque seclusâ actuali determinatione voluntatis ad unam partem pro tali hypothefi, remanet tantùm mera possibilitas.

63. Probatur III. quia in objecto scientiæ conditionatæ involvitur etiam concursus Dei, ut alii fatentur: per illam enim Deus scit, quid creatura libera faceret, si haberet omnia requisita, adeòque concursum & decretum Dei: atquè illud ipsum scit per simplicem intelligentiam, uti alias consequentias vel connexiones necessarias: si enim adesset concursus Dei & decretum, indubitatum est, quòd creatura ageret, cum concursus iste sit identificatus actioni creaturæ, adeòque, eo supposito, necessariò sequatur esse actionem creaturæ.

64. Dices, per scientiam conditionatam videri quid creatura ageret, si haberet paratum in actu primo concursum Dei indifferentem; hic autem non necessariò infert actionem creaturæ, cum ex parte sua sit indifferens, tam ad hanc actionem creaturæ, quàm ad oppositam. Resp. non posse videri, quid creatura ageret determinatè, nisi simul proponatur concursus Dei determinatus in eadem conditione: cum is sit identificatus cum actione creaturæ. Vndè quoque patet fallitas suppositi, videlicet de concursu indifferenti: cum præter voluntatem Dei indifferentem non sit nisi determinata & communis actio Dei & creaturæ, ac decretum Dei ad illam concurrendi. Et gratis concessio concursu ex parte Dei indifferenti, adhuc non sufficeret, ut Deus sciat quid creatura in hac vel illa conditione ageret: nam sanè cum illo concursu solo nil omnino in quacumquè hypothefi ageret, nisi accederet in eadem hypothefi concursus determinatus Dei. Hoc autem accedente in supposito, jam spectabit ejusmodi conditionalis enuntiatio, sive objectum illius, ad scientiam simplicis intelligentiæ, prout probatio præmissa contendit.

65. Probatur IV. quia citra decretum absolutum & efficax nihi potest esse aut sciri futurum absolutè; ergo citra decretum conditionatum nihil potest esse aut sciri futurum conditionatè; sed solum tamquàm indifferens ad unum & alterum, seu tamquàm merè possibile. Vndè sicut, secluso decreto absoluto, nequit futurum videri in causis, sic nec futurum conditionatum in causis vel conditionibus, secluso decreto conditionato.

Probatur V. quia scientia media, nec requiritur ex parte libertatis creatæ, nec ex parte providentiæ divinæ. Primum patet: quia in statu conditionato debent præsupponi eadem prærequisita conditionatè, quæ in statu absoluto supponuntur absolutè: adeòque si lædatur libertas per prærequisita in statu absoluto, illam non salvabit scientia statûs conditionati; si autem non lædatur, non requiritur scientia conditionata ex hoc capite. Secundum patet: quia ad infallibilitatem divinæ providentiæ sufficit scientia simplicis intelligentiæ, quæ Deus novit, quid sit possibile sibi per talia vel talia principia operari cum creato arbitrio liberè concurrente: huic enim scientiæ accedente divino decreto infallibiliter futurum est, & quidem liberè, prout ipse Deus decreverit.

Dices I. Divina providentia exponitur periculo fallendi, si absolutè decernat effectum creaturæ liberæ ponendum per principia relinquentia indifferentiam creati arbitrii, nisi prius exploret per scientiam conditionatam, an creatura sit adhibitura consensum: tam enim fieri poterit, ut creatura consensum non adhibeat, quàm ut adhibeat. Resp. Neg. Assumpt. scit enim Deus, quia quod efficaciter vult, infallibiliter fit eo modo, quo vult; adeòque videt futurum effectum liberum creaturæ, prout illum decrevit fieri, seu ei cooperari. Mirum quidem hoc apparet: sed quis nesciat Deum totum admirabilem & incomprehensibilem? præterea eadem difficultas manet admissâ scientiâ mediâ: per hanc enim videt Deus, quid in quavis conditione fieret à creatura, quid ab ipso Deo; & quidem videt, quòd in quavis hypothefi sit idem acturus, quod creatura, seu ei cooperaturus, adeòque videt infallibilem simultatem inter determinationem Dei & creaturæ in quavis hypothefi. Sufficit itaque in Deo scientia comprehensiva suæ omnipotentissimæ voluntatis, & ejusdem infallibilitatis in determinatione qualibet tangente creatum arbitrium, quam novit in quavis occasione concomitaturam determinationem ipsius arbitrii creati. Deinde novit concursum suum & creaturæ esse indivisibiliter eandem actionem: adeòque efficaciter determinato suo concursu, futuram quoque actionem creaturæ; liberam tamen, cum concursus sit simultaneus.

Dices II. saltem in actibus malis necessariò videtur ponenda scientia media, quæ exploret resolutionem creati arbitrii: cum Deus alioquin videretur seipsum determinare ad actus malos, & non quatenus determinatus à creatura; adeòque non tantùm permissivè sed etiam positivè coöperaretur ad peccata. Resp. Neg. Ass. nam Deus actus malos, etiam quoad materiale, non prædefinit, quasi velit antecedenter, ut creatura libera illos faciat (etsi id *Thomista* censeant: quorum sententia difficulter salvat sanctitatem Dei) sed tantùm concomitanter decernit coagere creato arbitrio: quod quidem decretum tantùm est permissivum peccati, utpote non fundati in actione Dei, sed creaturæ,

66. Scientia media non requiritur ex parte libertatis.

Nec ex parte providentiæ divinæ.

Quomodo hæc non exponatur periculo fallendi.

68. Neque peccandi.

à qua (secus quam à Deo) procedit contra legem aut rationem.

69. Neque etiam aliqua conditiona-
ta ignorandi.

Dices III. Ex nostra sententia sequitur, Deum non scire, quid in quavis conditione, aut occasione numquam ponenda, creatura libera vel Deus ipse esset acturus; atqui hoc videtur absurdum; nam circa singulos eventus conditionatos interrogatus non posset respondere. Resp. Neg. seq. quia potuit Deus conditionatè decrevisse, quid in quavis conditione esset acturus aut permissurus. Deinde dissimulatà seq. Neg. subsumpt. ejusquè probationem: nam si de quibusdam eventibus nil etiam conditionatè decreverit, respondebit Deus, tales eventus absolutè esse quidem possibiles, sed nè quidem in tali conditione futuros, utpote non futuros absolutè vel conditionatè sinè præsenti decreto proportionato. Hinc seposito omni decreto Dei, falsum est, immo impossibile in sensu composito, seu supposito, quòd nil Deus decreverit: Si Petrus in tali circumstantia poneretur, peccaret; è contra verum, immo necessarium est, & per scientiam simplicis intelligentiæ cognitum, quòd non peccaret: nisi conditionalis prior sic explicetur, ut sit necessariò vera, adeòque pertinens ad scientiam simplicis intelligentiæ, v.g. hoc modo: Si Petrus in tali circumstantia poneretur, & adesset concursus ac permissio Dei, peccaret. Quare quovis modo explicetur, non manet conditionalis contingens; de qualibus tamen tantum hìc est sermo.

70. Qualiter
Deus sciat
conditiona-
les disparatas.

Petes, quid dicendum sit de conditionalibus disparatis, v.g. Si Petrus Roma dormiat, Paulus Lovanii studebit? Resp. verius esse, quòd non sciantur à Deo, etiam admissà alioquin scientià medià, tamquam veræ, sed tamquam propriè falsæ; nam particula conditionalis significat quamdam dependentiam, seu connexionem operis cum conditione, tamquam causa vel occasione movente vel alliciente; ut patet in omnibus conditionalibus per Scripturam expressis, aut iis, quæ in sermone humano & rationabili adhibentur. Impropriissimè autem significat particula conditionalis meram concomitantiam temporis, quasi hìc sit sensus: Petrus Roma dormiet, & simul tempore Paulus Lovanii studebit. Hoc autem, si utrumquè sit futurum, videt Deus per scientiam visionis. Dependentià tamen non debet esse ex natura rei, sed potest esse voluntaria; ut patet ex 4. Reg. 13. Vbi Eliseus Propheta ad regem Israel ait: Si percussisses (scilicet terram sagittà) quinquies aut sexies, percussisses Syriam usque ad consumptionem. Deus enim dependenter à tali signo, alioquin ex natura rei non connexo, & non aliter, decreverat operari istum effectum.

Conditionales sub
conditione
chymérica
relegande.

Omitto conditionales sub conditione impossibili, de quarum veritate ac cognoscibilitate nonnulli moderni Theologi disputant: quales sunt v.g. Si chymera esset Aristoteles, studeret Philosophia: si Bucephalus esset Alexander, in tali vel tali circumstantia pugnaret. Dolendum namquè est, similes curiositates inutiles in

sacram doctrinam esse investas: in qua plurima sunt necessaria & utilia, numquam satis discenda, brevi hoc vitæ nostræ corruptibilis, ac velut momentaneo tempore. Maneant proinde similes chymerae in suo nihilo, & Alexander cum suo Magistro Aristotele in inferno. Nos verò ad alia properemus.

QUESTIO VI.

De ideis divinis.

IDEA græcum nomen, latinè idem quòd forma spectabilis, communi usu significat formam exemplarem, quam artifex in operando intuetur & imitatur. In qua acceptione ideas quasdam spectare ad intellectum divinum, constans est sententia Patrum & Theologorum; adeò ut illas nemo verà religione imbutus negare audeat, immo non etiam profiteri, ut inquit Aug. l. 83. qq. q. 46. Hoc sensu accipi potest illud ad Hebr. 11. Fide intelligimus aptata esse sacula Verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent, id est, ut ex rationibus idealibus in Verbo Dei omnis creatura fieret, inquit D. Thomas ibid. sive ex intellectuali mundo (qualis erat in sapientia & arte Dei) visibilis, uti explicat Anselmus monologii cap. 8. 9. & 10. Quare Veteres appellant ideas mundum originalem, mundum intelligibilem, archetypum, sigillum primitivum, rationes primordiales &c. Neque eas negavit Plato juxta Aug. sup. & 12. de civit. c. 26. Scotum d. 35. n. 12. & 4. d. 50. q. 3. n. 4. ubi ait Platonem posuisse eas in mente divina, sicut per se entia. Quamquam Aristoteles ideas Platonis diversis locis impugnet, putans, vel potius imponens (quo vocabulo utitur Scotus loco prius citato) ei, quod voluerit esse formas quasdam universales ab omnibus singularibus separatas, ac per se existentes extra Deum. Quod sanè figmentum absurdius est, quam ut cadere potuerit in mentem sapientissimi Philosophi.

Ratio porro cur ideæ sint menti divinæ adscribendæ, est manifesta: quia nimirum Deus est agens intellectuale producens omnes effectus juxta formam mente præconceptam. Quare omnia Dei opera sunt artefacta illius, ipse què omnia agit artificialiter seu exemplariter. Unde Sap. 7. divina Sapientia vocatur omnium artifex. Quæ paucis & bene colligit Scotus d. 35. n. 12. ex hac descriptione divinæ ideæ: Est ratio aterna in mente divina, secundum quam aliquid est formaliter extra; ut secundum propriam rationem ejus: nam Deus (inquit) omnia causat vel causare potest; non irrationabiliter, ergo rationabiliter; igitur habet rationem, secundum quam format non autem eandem omnium: ergo singula propriis rationibus format: non autem rationibus extra se, quia non eget in efficiendo aliquo alio à se; igitur rationibus in mente sua: nihil autem in mente sua est, nisi incommutabile: ergo omne formabile potest formare secundum rationem propriam sibi, aternam in mente sua: nihil autem in mente sua tale ponitur, nisi idea, secundum istam descriptionem.

71. Quid idea
Menti divina
ideas
adscribit
auctoritas.

Et ratio.

Omnia agit
Deus artificialiter.

Descriptio
Scotica
idea divina.

Et probatio

Est

72. *Quomodo sit in mente divina.* Est autem dissensio, an ideae sint in intellectu divino formaliter, an objectivè: sive an ipsa intellectio Dei, quâ intelligit creaturam factibilem, an verò objectum ipsius intellectio- nis sit dicendum idea. Varii Recentiores priorem loquendi modum amplectuntur, ci- tantes pro se plures Antiquos; minùs quidem rectè, ut ostendit *Smising d. 2. q. 7. n. 200. & seqq.* Posteriores verò loquendi modum amplec- tuntur antiquiores Scholastici, *D. Bonav. d. 35. art. 1. q. 1. in corp. & q. 3. in corp. D. Thomas q. 15. art. 1. & 2. Scotus* locis supra citat. Verum uterquè loquendi modus in concordiam re- vocari potest: nam intellectio divina, & ge- neratim conceptus existens in mentè artificis, est idea formalis: objectum verò est idea ob- jectiva sive exemplar objectivum. Opus ete- nim artis fit ad imitationem utriusquè, objec- ti quidem tamquam imaginis realis, concep- tûs autem tamquam imaginis intentionalis, quæ applicat realem sive objectivam, ut pos- sit influere in opus: quamquam nec concep- tus sive idea formalis possit existere, nisi adsit, adeoque suo modo concurrat (quidquid dicat *Smising sup. n. 207.*) idea objectiva corres- pondens; sicut generatim nequit esse cognitio finè objecto. Nihilominùs ratio ideæ sive ex- emplaris cum antiquis Scholasticis dicenda est potius convenire objecto, quàm cognitioni: non enim hanc, sed ipsum objectum propriè intuetur artifex in operando. Equidem exis- timandum non est, Deum habere aliqua ex- emplaria objectiva extra se, quæ intueatur ex- tra se, instar pictoris, habentis ante se & intu- entis aliquod prototypum, juxta illud *Aug. l. 83. qq. q. 46. Has rationes* (loquitur de ideis) *ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente Crea- toris? non enim extra se quidquam positum intue- batur, ut secundum id constitueret, quod constitue- bat: nam hoc opinari sacrilegum est.* Itaque in operatione non intuebatur, nisi seipsum sive suam essentiam, in eaque relucentem possibili- tatem operum sive creaturarum: sic ut ipsa e- jusmodi intuitio sive intellectio divina operis faciendi, vel potius operis factibilis, sit idea formalis. De idea verò objectiva, adhuc ref- tat controversia, in quo consistat. Pro cuius proinde resolutione

Quid in eo sit idea for- malis.

73. *Essentia rectè sta- tuatur idea objectiva.*

DICO I. Rectè statuitur idea objectiva ip- sa divina essentia; idquè quatenus repræsen- tans omne factibile. Prima pars est *D. Thomæ q. 15. a. 1. & 2. D. Bonav. d. 35. a. 1. q. 3. in corp. & videtur consentire Scotus 4. d. 50. q. 3. n. 4. dicens: Oportet ergo quòd omnia ad extra cog- noscantur per illam essentiam, quæ perfectissime omnia repræsentat, quæ ut sic repræsentans illa ut objecta cognita habet rationem ideæ. Et paulò post: Immo ipsa essentia est exemplar illimitatum.* Videtur etiam magis consona modo loquendi veterum Patrum, qui ideas appellant increatas, æternas, incommutabiles rationes in ipso Deo existentes, ut loquitur *Augustinus* frequenter, & *Dionysius de divin. nom. cap. 5. dicens: Ex- emplaria dicimus esse rationes in Deo substantificas*

rerum præexistentes, secundum quas superessentia- lis vita omnia, quæ sunt, prædestinavit & produxit.

Probatur ratione: quia perfectissimus arti- fex debet habere exemplar perfectissimum; quale nequit esse, nisi ipsa divina essentia. De- inde ad hoc ut Deus operetur, debet priùs res- picere & intueri suam essentiam, in qua & ob- quam novit creaturas à se effici posse; sic ut nil appareat Deo possibile, nisi ratione essentiae suæ comprehensivè cognitæ.

Secunda pars est *D. Bonav. sup. q. 1. in corp.*

Scoti sup. & aliorum contra D. Thomam sup. a. 2. Quæ re- præsentati- va.

& alios, rationem ideæ objectivæ statuentes in essentia divina, quatenus est causa æquivoca, continens eminenter creaturas, adeoque eate- nus participabilis & quodammodò imitabilis à creaturis, scilicet secundum naturam seu in ratione entis. Probatur, quia imitabilitas in natura non requiritur ad rationem exemplaris, sed sola imitabilitas repræsentantis, ut patet in idea creata, quæ plerumquè est alterius natu- ræ ab opere artificiali: positâquè præcisè ob- jectivâ repræsentativitate operis faciendi, & secluso quovis alio, habetur, quidquid ad ex- emplar artificiale requiritur. Confirmatur: quia (ut ait *D. Bonav. sup. ad 2.*) *similitudo imi- tationis est modica, quia in modico potest finitum imitari infinitum, unde semper major est dissimi- litudo, quàm similitudo:* perfectissima autem ra- tio operandi supremi artificis postulat sum- mam similitudinem inter ideam seu exemplar & arrefactum; adeoque similitudinem repræ- sentantis & repræsentati, quæ summa & per- fectissima est.

Confirmatur II. Quia essentia divina est idea creaturarum secundum se totas, sicut secun- dum se totas sunt artefacta Dei: creaturæ au- tem solùm imitantur divinam essentiam secun- dum gradus quosdam communes & transcen- dentes, v.g. entis, substantiæ &c. quoad gra- dus autem proprios, quibus à Deo differunt, non imitantur, sed potius recedunt à natura di- vina: ergo ipsa est idea creaturarum, non quâ imitabilis, sed quâ objectivè repræsentans.

Non quâ imitabilis.

DICO II. Non incongruè tamen, etiam ip- sæ creaturæ factibiles, quatenus à Deo in se- metipso repræsentatæ & cognitæ, dicuntur esse idea objectiva. Ita *Nominales, Durandus, Ger- son, Pesantiùs & passim Scotista*, quos citat & se- quitur *Felix c. 4. diff. 5. n. 7.* Idem videtur docere *Scotus 1. d. 35. n. 12.* etsi problematicè loquens: *Igitur videtur, quòd lapis intellectus pos- sit dici idea: ipse enim habet omnes istas conditio- nes* (scilicet contentas in descriptione supra al- legata ex ipso) *quia est ratio factibilis extra, pro- pria sibi, sicut arca in mente potest dici ratio res- pectu arce in materia, & est propria ratio secun- dum quam arca in materia formatur, & ista ratio est in mente divina, ut cognitum in cognoscente, per actum intellectus divini: quidquid autem est in Deo secundum quodcumquè esse, sive rei, sive rationis, est æternum.* Undè in via *Scoti* videtur hîc li- berum tenere, quòd lubet.

Probatur Conclusio exemplo ideæ objecti- væ

75.

Potest eti- am statui in ipsis crea- turis ut cognitæ.

Qualiter
concurrat
essentia
divina.

vx creatæ, quæ est res faciendæ secundum esse cognitum : nec aliquid deest creaturis quatenus cognitis, quod minus etiam sint idea respectu Dei. Deinde eo ipso præcisè, quo actio artificis est conformis rei faciendæ quatenus præconceptæ, habetur in Deo denominatio operantis secundum ideam : ergo ipsa res faciendæ, quatenus præconcepta, est idea. Denique ipsa essentia divina eatenus tantum concurrat, quatenus requiritur, ut creatura possibilis à Deo cognosci possit, ideòque non sufficeret, si ipsa cognosceretur non cognitis creaturis possibilibus ; ergo ipsæmet creaturæ, præcisè loquendo, potius sunt idea, essentiâ quasi mediata & materialiter se habente, quatenus nempe requiritur, ut idea sit cognoscibilis : sicut species impressa rei non est idea, etsi requireretur ut res cognoscatur ; quæ utique nequit esse idea, nisi quatenus cognoscitur. Si autem per impossibile posset Deus finè imperfectione cognoscere res factibiles, non quatenus in essentia divina relucentes, haberetur quidquid ad intellectualiter operandum in Deo esset necessarium, finè essentia. Quare potius ipsis rebus cognitis, quàm essentiæ videtur adscribenda ratio ideæ. Et consonat Boëtius l. 3. de consolatio 9. ubi ipsum mundum, quatenus in mente divina repræsentatur factibilis, videtur statuere exemplar objectivum dicens :

Tu cuncta superno

Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse

Mundum mente gerens, similique ab imagine formans.

76.
Quomodo
visio idearum
animam beati-
ficat.

Dices I. Augustinus l. 83. qq. 9. 46. dicit, id earum visione animam rationalem fieri beatissimam. Plura similia encomia apud Patres reperiuntur, quæ non rectè quadrant in creaturas, sed solum in perfectionem increatam. Resp. cum Scoto d. 35. n. 13. Augustinum sic loqui, eò quod ideæ spectent ad objectum secundarium visionis beatificæ, quatenus in essentia divina visa relucent creaturæ possibiles. Alia autem encomia, si de ideis agant, nec quadrent in creaturas, possunt intelligi de ipsis adæquatè sumptis, scilicet de formali, seu scientia divina, & objectiva.

77.
Ac ab ideis
in operando
Deus de-
pendeat.

Dices II. Artifex dependet in operando ab ideis, quando illæ non sunt identificatæ ipsi arti : atqui Deus nequit ita dependere à creaturis factibilibus, ergo ipsæ non sunt ideæ respectu Dei. Resp. diff. Min. nequit dependere dependentiâ aliquâ imperfectâ, scilicet tamquam à causa vel motivo, Conc. Min. & nego Conseq. nequit dependere dependentiâ non imperfectâ, scilicet tamquam à puro termino, secundariò repræsentato in divina essentia, velut objecto primario motivo & cognito, vel tamquam à mera aliqua conditione, Neg. Min. simili enim modo dependet scientia visionis à rebus futuris ; quæ nisi futuræ essent, non esset utique in Deo scientia visionis. Itaque creaturæ quatenus cognitæ, se habent terminativè respectu divinæ scientiæ, ipsa autem

scientia ostendit Deo creaturas factibiles, & modum, quo factibiles sunt ab ejus omnipotentia, sine qua ostensione voluntas (quæ est essentialis sui regula & directio) nil decerneret vel ageret. An autem dicendus sit Deus imitari præfatas ideas ; videtur pertinere ad quæstionem de nomine : in qua rectè respondetur, quod sic, quatenus per hoc nil significatur, quàm Deum facere adinstar creaturarum factibilium, quatenus ostensarum formaliter in divina scientia, citra tamen ullam causalitatem objectivam aut errandi periculum.

Dico III. In Deo sunt aliquo modo plures ideæ. Ita communiter Doctores cum Augustino sup. dicente, non eadem ratione (id est ideâ) hominem, quàm equum, esse conditum, sed singula propriis esse creata rationibus. Qualiter autem plures seu distinctæ sint, explicandum est cum distinctione : loquendo enim de idea formali, quæ est ipsa cognitio seu scientia Dei, certum est esse actum realiter eundem & indivisibilem, qui terminatur ad quælibet distinctissima objecta. Idem autem hic actus dicitur idea angeli, quatenus terminatur ad angelum, idea hominis, quatenus terminatur ad hominem, &c. ad quod sufficit sola distinctio rationis. Si autem loquamur de idea objectiva, & hæc constituatur in ipsa essentia divina patet similiter nullam esse distinctionem realem idearum ; immo juxta Doctores communiter cum D. Bonavent. d. 35. art. 1. q. 3. solam distinctionem rationis, quàm essentia divina, comparata ad angelum, quem objectivè repræsentat, cujusquæ est idea, censetur distinguere à se ipsa, quatenus comparata ad hominem, &c. Quidquid Poncius sup. n. 41. existimet satis probabile tot esse ideas formaliter ex natura rei distinctas (si ponantur in aliquo increato) quot sunt perfectiones distinctæ in rebus idealiter distinctis, seu habentibus distinctam ideam ; quod planè est multiplicare finè ratione formalitates in Deo distinctas in infinitum. Si verò objectiva constituatur in ipsis rebus creabilibus, patet esse distinctionem talem inter ideas, qualis est inter ipsas res creabiles.

Dico IV. Datur in Deo idea omnium & solum à Deo factibilium : hæc enim omnia & sola possunt à Deo fieri adinstar exemplaris. Hinc patet I. Deum non habere ideam impossibilem, nec figmentorum aut negationum : cum non habeant propriam entitatem factibilem. Negationes itaque habent ideam per accidens, scilicet ideam positivorum : cum tantum ponantur, quatenus tollitur aliquid positivum. Similiter peccatorum, utpote à Deo non factibilium, non est in ipso idea. Quod tamen attinet entitatem physicam actus mali, sicut illud Deus coëfficit, sic ejusdem ideam habet.

Patet II. Deum non habere ideam suæ essentiae aut divinarum personarum : essentia enim non est factibilis neque producibilis : personæ autem licet duæ sint producibiles, non tamen propriè factibiles, multò minus per directionem intellectus seu cognitionis, quæ etsi

conco-

An Deus
imitetur
ideas.

78.
Illarum
pluralitas.

Loquendo
de formali.

Loquendo
de objectiva.

79.

Quarum
rerum de-
tur in Deo
idea.

Non impos-
sibilem.

Non pecca-
torum.

80.

Nec essen-
tia divina.
Vel persona-
rum divi-
narum.

concomitetur, vel etiam præcedat ratione (quod valde probabiliter negari censet *Poncius* sup. n. 42.) non tamen practice: sicut homo non generat exemplariter alium hominem, etsi illum cognosceret, eò-quòd cognitio illa impertinenter se habeat ad generationem. Procedunt itaque personæ divinæ, non secundum principium repræsentativum, sed secundum principium fecundum, seu ex naturali fecunditate divinæ essentiae.

sed omnium factibilium habentium propriam esse. Patet III. Deum habere proprias & distinctas ideas omnium factibilium habentium proprium esse; adeoque non solarum specierum, sed etiam singularium, juxta *D. Bonav.* sup. art. 1. q. 4. & alios communiter contra *Henricum* quodl. 7. q. 5. existimantem, singularia non habere propriam ideam, sed fieri per ideam speciei. Quod quidem absurdum est: quis enim dubitet, quin Deus singula individua realiter distincta secundum proprias & individuales rationes distinctissime noscat, non solum tamquam actu existentes, sed etiam tamquam possibiles? Hæc autem notitia singulorum tamquam factibilium est propria cujusque idea formalis.

Etiā singularium partium. Nec tantum Deus habet proprias ideas compositorum, sed etiam singularium partium distinctarum; adeoque propriam ideam etiam materiæ primæ, & propriam accidentium: quamquam *D. Thom.* q. 15. art. 3. ad 3. id neget de materia prima, quam ait fieri per ideam compositi, & *ibid.* ad. 4. de accidentibus, quæ sunt simul cum subjecto, seu quæ sunt à subjecto inseparabilia, quæ similiter dicit fieri per ideam subjecti.

Ac merè possibilium. Patet IV. Deum non solum habere ideas creaturarum aliquando existentium, ut vult *D. Thom.* sup. ad 2. sed etiam merè possibilium, v.g. aliorum mundorum: nam etiam hæc repræsentantur in divina essentia, & per artem sive scientiam Dei factibiles sunt, adeoque nil deest, quò minus scientia hæc, & objectum illius dicatur idea. Ars enim sive scientia artificialis, adeoque idea & exemplar, præscindit ab existentia artefacti, solumque considerat naturam ejusdem, & modum quo factibilis est: hæc enim sola nata est dirigere artificem in operando. Immo (ut rectè notat *Scotus* d. 39. n. 7.) futura quæ talia in idea repræsentari non possunt: notitia enim rerum, quatenus aliquando existentium, est scientia visionis, merè speculativa, posterior divinæ volitione, & non factibilium, sed quorum factio jam supponitur: at scientia idealis sive artificialis spectat ad scientiam simplicis intelligentiæ, estque quodammodo practica, sive ostensiva operis agendi per voluntatem Dei, adeoque prior ipsâ volitione (cum artifex operetur per voluntatem) ac proinde non factorum, sed factibilium.

Q U Æ S T I O VII.

De Virtutibus Intellectus divini.

82. Quot sint NOTA virtutes intellectuales à *Philosopho* 6. *Eth.* 3. enumerari quinque; Artem

scilicet, Prudentiam, Scientiam, Sapientiam & Intellectum. Quibus adde fidem theologice. Satis autem patet, non reperiri illas in Deo cum imperfectionibus, quæ sunt in virtutibus intellectualibus creatis. Quare remota est ratio habitus accidentalis, omnisque distinctio realis, limitatio ad certum objectum, dependentia à discursu, & similes imperfectiones. Quibus omnibus remotis, si adhuc restet aliqua pura perfectio, per nomen significata, dicendum est nomen, uti rem significatam, Deo competere; aliàs non: juxta regulam traditam, & pulchrè declaratam ab *Augustino* Lib. 2. ad *Simplicianum* q. 2.

DICO I. In Deo sunt omnes virtutes intellectuales, præter fidem theologice. Probatur ex Scriptura & Patribus, qui passim illas Deo adscribunt, scilicet sapientiam, artem, scientiam &c. nec est ratio metaphoricè has auctoritates exponendi. Deinde significatum prædictarum vocum potest abstrahere ab imperfectionibus, quæ in arte creata, prudentia creata, &c. inveniuntur. Si enim in actu primo ac velut habitualiter considerentur, significant ipsissimum Dei intellectum, quatenus expeditissimus seipso est ad correspondentes notitias seu cognitiones, quæ sunt actualis ars, actualis prudentia &c. In actu autem secundo ars divina, est evidens & simplicissima notitia factibilium, seu eorum, quæ fiunt per actionem transeuntem: prudentia verò agibilium, sive actuum immanentium, ad mores spectantium: sapientia & scientia sunt evidens ac speculativa notitia conclusionum per causas necessarias; & quidem sapientia per causas primas & supremas: intellectus denique similis notitia ipsorum principiorum. Omnium porro prædictorum perfectissima notitia Deo competit, citra discursum, instabilitatem, limitationem ad certum objectum, consultationem &c. quæ imperfectiones in præciso conceptu prædictarum virtutum non includuntur.

Hinc è converso non reperitur in Deo fides, quæ obscura est, innititurque testimonio alterius tamquam motivo; à qua imperfectione nequit significatum istius vocis abstrahere: sublatâ enim eâ, non restat nisi notitia evidens; quæ habet aliud nomen.

Similiter inter virtutes comprehensas sub prudentia, seu ei affines, non reperitur *eubulia*, quæ rectè consultat de mediis; consultatio enim est de iis, de quibus quis dubitat, vel quæ ignorat, ob quod *Philos.* 3. *Eth.* 3. ait, *eum, qui consultat, videri querere & resolvere*, in qua inquisitione oportet tardè procedere, ut idem ait 6. *Eth.* 9. Est tamen in eo *consilium*, juxta Scripturam ad *Ephes.* 1. id est, certum judicium seu certa cognitio agendorum. Nec refert, quòd *Damas.* lib. 2. de *fide* c. 22. post med. dicat: *In Deo non est consilium, quia consilium est ignorantis natura.* Nam agit de consilio, prout adjunctam habet consultationem. Alioquin quæ apparentia est ignorantia in hoc præcisè, quòd rectè quis judicet de agendis? Agit itaque

virtutes intellectuales

Qualiter in Deo reperiri possint.

83.

Omnes in eo reperiuntur præter unam.

Quid sint in actu primo.

Quid in actu secundo.

Seclusis imperfectionibus.

84.

Ob quas non reperitur in Deo fides.

Nec eubulia seu consultatio.

Est in eo consilium.

quæ de consilio inquisitionis. Verba ejus sunt: *Neque enim deliberat Deus, ignorantis quippe est consilium inire &c.*

Non docilitas, aut solertia.

Sed providentia, circumscriptio &c.

Quæ prudentia in eo reperitur.

Omnis scientia Dei est sapientia.

85.

Harum virtutum inter se & ab intellectu distinctio est rationis tantum.

Non est quoque in eo *docilitas*, quâ promptè discat; non *solertia*, quâ media apta inquirat, ac conjectando facillè inveniat: est autem in eo *providentia* futurorum, *intelligentia* præsentium, *circumspectio* circumstantiarum, *cautio* vitandorum incommodorum; quæ non involvunt scilicet imperfectionem. Ex partibus subjectivis, seu inferioribus prudentiæ, in Deo reperitur sola prudentia gubernatrix, quæ rectè disponit agibilia in ordine ad alterum; utpote arguens perfectionem sinè imperfectione: Sæcùs de monastica seu solitaria, quæ rectè disponit agibilia ad privatum operantis bonum pertinentia: eâ enim Deus non indiget, ut sit simpliciter bonus, seu rectè ordinatus in ordine ad se, sed id ei necessariò & immediatè competit per essentiam.

Denique omnis scientia Dei est vera sapientia, utpote per causas altissimas & supremas, nempe per divinam essentiam comprehensive cognitam, quæ est Deo motivum cognoscendi cætera.

Dico II. Virtutes intellectuales inter se & ab intellectu distinguuntur solâ ratione. Est communis Doctorum, & inclinatur *Scotus 4. d. 46. q. 4. n. 3.* agens de virtutibus divinæ voluntatis. Quare sic tenent ex *Scotistis Smising d. 4. q. 1. Poncius d. 5. q. ult.* contra plures *Scotistas*, statuentes distinctionem formalem ex natura rei. Est autem sermo de virtutibus in actu primo, seu quasi habitualiter consideratis. Rationem conclusionis indicat *Scotus* sup. quia nil est super-addendum potentiæ, ab ea ex natura rei distinctum, dum potentia ex sua formali ratione est sufficiens ad omnem perfectionem intelligendi; prout sufficiens est intellectus divinus, utpote infinitus, nullamquæ habens difficultatem, aut indeterminationem in intelligendo.

Confirmatur I. quia alioquin virtus intellectualis haberet in Deo rationem habitus; qualem tamen omnem, etiam realiter indistinctum, exclusimus *q. 1.*

Confirmatur II. quia intellectui creato, qua-

tenus non indiget habitibus naturalibus realiter superadditis (prout juxta *Scotum 2. d. 3. q. 10. n. 18.* non indiget intellectus angelicus) sed seipso sufficientissimè determinatus est ad totam perfectionem sui actûs, non idcirco superadduntur distinctæ formalitates ad diversa objecta sic intelligenda: ergo multò minùs superaddi debent intellectui divino.

Confirmatur III. quia unica est intellectio, etiam formaliter indistincta, quâ Deus se, omniaquæ alia in se comprehensive cognoscit: ergo est unica potentia intellectiva, citra ullam virtutum seu comprincipiorum formalem distinctionem: cum potentiæ seu principia minùs multiplicentur, quàm actus.

Nec obstat *Scotus 4. d. 46. q. 3. n. 3. &c. Concedo*: nam non loquitur resolutivè; cum *q. 4. n. 3. & q. 1. n. 12. &c. Ad aliud dicendum*, potius inclinet in nostram conclusionem. Ad summum igitur resolvit, justitiæ & misericordiæ divinæ (quæ sunt virtutes divinæ voluntatis, & de quibus agit) non repugnare distinctionem formalem, quatenus est ex parte simplicitatis Dei, quasi huic universim repugnet distinctio formalis.

Non obstant etiam contradictoria, quæ de arte & prudentia divina, de justitia & misericordia &c. affirmantur: nam contradictio non sumitur ab intrinseco in Deo, sed penes diversos terminos extrinsecos; qualis potest competere eidem formalissimæ perfectioni divinæ secundum diversam ejus terminationem. Pro ut patet in ipsa actuali intellectione & volitione Dei: eadem enim contradictio, quæ cernitur verificari de virtutibus in actu primo spectatis, cum proportionem verificatur de actuali arte & prudentia, actuali justitia & misericordia &c. Itaque virtutes intellectuales spectatæ in actu primo sunt formalissimè ipse intellectus, & distinguuntur ab essentia divina & virtutibus in actu secundo spectatis pari modo, quo distinguitur ipse intellectus ab essentia & intellectione. Similiter spectatæ in actu secundo sunt formalissimè unica Dei intellectio, & sicut illa distinguuntur ab intellectu & essentia.

DISPUTATIO VII.

De Voluntate & Volitione Dei.

QUESTIO I.

An in Deo sit Voluntas, eaque libera?

1. Dei voluntas.

Dico I. In Deo est Voluntas. Est de fide ex Script. *ad Rom. 12. Ut probetis, quæ sit voluntas Dei bona. Ad Ephes.*

1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Ex oratione Dominica, & aliis locis. Ratio est: quia est perfectio simpliciter, quæ etiam in aliquibus creaturis reperitur: ergo po-

tiùs debet formaliter reperiri in Deo. Deinde omnis substantia intellectualis (cujusmodi est Deus) est prædita appetitu rationali, sicut sensitiva appetitu sensitivo: potentiæ enim cognitivæ ordinantur ad appetitivas sibi proportionatas.

Distinguitur autem Voluntas ab essentia & volitione divina formaliter (juxta alios ratione ratiocinatâ) ut patet ex dictis *d. 2. q. 3.* de distinctione essentiæ & attributorum, & *d. præced. q. 1.* de intellectu divino. Ratio præterea specialis sumitur ex eo, quòd Deus sit indifferens ad volitionem & nolitionem objecti contingentis: conse-

Vt in intellectu angelico.

Ac ipsa intellectio Dei.

86. Scotus explicatur.

87. Contradictio salvatur penes terminos extrinsecos.

Virtutes hæc in actu primo sunt formalissimè intellectus, in actu secundo intellectio Dei.

2. Eius distinctio ab essentia & volitione.

consequenter datur actus primus indifferens seu potentia. Satis etiam ex ante dictis constat, voluntatem divinam esse formaliter infinitam in ordine talis attributi, sicut intellectus & scientia, aliæquæ perfectiones divinæ absolutæ.

3. Sed dubitatur, an in Deo præter appetitum elicitedum sit etiam aliquis appetitus innatus seu naturalis, quem pondus vocant? Resp. cum

Smising d. 3. n. 3. Præposito & aliis affirmativè: nam Deus etiam propendet & inclinatur naturaliter in suam propriam perfectionem & bonum, v.g. in suas perfectiones intrinsecas. Similiter persona divina producens inclinatur ad productionem personæ procedentis. Deinde inclinatur Deus naturaliter ad communicandum se creaturis, quatenus hoc in suum bonum redundat; quam tamen inclinationem liberè exequitur, sicut creatura rationalis liberè producit effectus, ad quorum productionem propendet. Nec hic appetitus est in Deo superfluous: sicut nec in creatura rationali aut animali: nam cum natura intelligens aut sentiens sit etiam substantia & ens, debet quoquæ eatenus in suum bonum ferri; quod fit per appetitum innatum. Sicut, etsi homo per appetitum rationalem possit ferri in quodlibet bonum, non est tamen in eo superfluous appetitus sensitivus, quia nimirum in bonum suum ferri debet, non tantum quatenus est rationalis, sed etiam quatenus est animal.

4. DICO II. Voluntas Dei est libera. Est de fide ex Scriptura, dum inculcat gratuitam & liberam esse electionem ad fidem & salutem, pro libitu & beneplacito divinæ voluntatis factam, *Matth. 20.* in parabola operariorum. *Ad Rom. 9.* ubi inter alia dicitur: *Cujus vult miseretur, & quem vult indurat*: & alibi. Et de gratiis gratis datis *1. ad Cor. 12.* dicitur: *Dividens singulis prout vult.* Et *Psal. 93.* dicitur: *Deus ultionum liberè egit.* Et generaliter *ad Eph. 1.* *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*, id est, secundum consilium sibi placitum, seu à voluntate sua acceptatum; consilium autem est de iis, quæ consilium capiens potest aliter & aliter facere, vel facere, & non facere.

Ratio est: quia libertas arbitrii est perfectio pura, consistens in dominio suarum operationum, & consequenter effectuum, ut fiant vel non fiant: estquæ id multò perfectius, quam adstringi ad unam partem; nisi specialis objecti ratio induceret imperfectionem, si appeteretur, v.g. peccatum, aut è contra, si ab illius amore cessaretur, v.g. ipsa essentia & perfectiones Dei. Undè non est Deus liber ad peccandum & non peccandum: potestas enim peccandi est imperfectio repugnans essentiali sanctitati & rectitudini divinæ voluntatis: neque spectat ad libertatem arbitrii, sic ut *Anselmus* Dialogum de libero arbitrio sit exorsus ab hoc titulo: *Quòd potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii.* Est verò hæc ipsa potestas potius quidam defectus liberi arbitrii creati, qui ratione nihili sui deficere potest à regula præfixa. Quare multò perfectius erit liberum nostrum arbitrium, quando etiam à peccandi

potestate erit liberatum: liberrimum etenim adhuc manebit in bonis eligendis. Quo sensu dixit *S. Aug. lib. de natur. & grat. c. 46.* *Nec dicere audeamus idè Deum non voluntatem, sed necessitatem habere justitiæ, quia non potest velle peccare.* Habet namquæ voluntatem liberrimam justitiæ, id est, in decernendis & exequendis operibus justis, sic ut potuisset non decernere & exequi, vel decernere & exequi alia justa, prout omnes viæ, seu opera Domini justa & sancta sunt, juxta illud *Psal. 144.* *Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.*

Præterea, non est Deus liber ad se amandum & non amandum: perfectius enim est amare bonum infinitum, quam non amare; immo ex terminis apparet imperfectio in hoc, quòd potens amare tale objectum, possit ab amore illius cessare: ergo necessariò Deo competit talis boni amor. Deinde Deus essentialiter est felicissimus & beatissimus: beatitudo autem Dei saltem completa consistit in fruitione sui per amorem. Denique cum volitio Dei sit simpliciter necessaria, necessariò circa aliquod objectum versatur; utique circa seipsum, qui est objectum primum & motivum volendi cætera. Neque hæc necessitas est imperfecta extrinseca, aut irrationalis, sed perfectissima, intrinseca, vitalis, & summè voluntaria, cum perfectissima ratione ac scientia.

Ultior ratio conclusionis est: quia, si divina voluntas non esset libera, necessariò vellet quæcumquæ posset: adeòque vel plurimi alii mundi darentur, saltem aliquando, vel nullus præter hunc esset possibilis. Immo omnia fierent de necessitate, etiam à nobis: quos cum posset necessitare ad agendum, utique necessitaret, qui faceret necessariò, quod & quantum posset.

Denique potentia appetitiva proportionatur cognoscitivæ: hæc autem proponit Deo plerumquæ tamquam indifferentia, & ad finem intentum (qui est gloria Dei) minimè necessaria; v. g. creare hunc potius mundum, quam alium, hoc potius tempore, quam alio, immo creare ullam creaturam potius, quam non creare: cum ipse sibi sufficientissimus nullius creaturæ egeat, nec ex ea aliquid propriæ felicitatis accedat; sed æquè perfectè sui possessione foret beatissimus sine creaturis, uti erat ante mundum conditum. Confirmatur: quia, si Deus necessariò operetur ad extra, non sunt ei agendæ gratiæ pro beneficiis, utpote ex necessitate collatis. Quare non tantum fidei, sed etiam rationi repugnant quidam Philosophi (ut *Aristoteles* ejusq; *Commentator*) ac recentiores Hæretici (inter quos post *Abailardum* & *Wiclef* referuntur *Lutherus*, *Bucerus* apud *Bellarminum lib. 3. de grat. & lib. arb. c. 15.*) negantes Deo libertatem arbitrii in volendo & operando ad extra.

Difficultas gravissima, quæ hic moveri posset, desumpta ex immutabilitate Dei, tractabitur quæst. seq.

Dices, divina voluntas ex bonis inæqualibus non potest velle minùs, quia hoc est imperfectio, neque ex æqualibus unum alio relicto, quia hoc est irrationabile: ergo non

Deus se amat necessariò.

Uteriores probationes conclusionis. Si Deus non ageret liberè, omnia fierent necessariò.

Nec ipsi forent agenda gratia pro beneficiis.

Error negantium Deo libertatem.

6.

Potest Deus ex bonis inæqualibus velle minus.

I

est

Sum. Herinex Theol. pars I.

est libera, saltem quoad specificationem. Resp. Neg. Ant. nam recta ratio exigit, ut qui habet independens ad perfectissimum actionum suarum omniumque rerum dominium, possit eligere & operari pro mero suo beneplacito quodvis, sive sit minus bonum, sive æquale ei, quod omittitur. Sanè si ex bonis æqualibus non posset Deus eligere unum, altero relicto sequeretur, quod vel ex æqualibus nihil posset facere, vel necessariò deberet facere omnia, quæ sunt æqualia: adeoque cum hunc mundum, hos homines &c. creaverit, sequeretur ipsum de facto creasse tot, quot sunt possibiles in eadem specie. Qualiter autem potuerit facere, adeoque velle meliora & perfectiora, quam fecerit, *disp. ult. de Potentia Dei* dicetur.

Et ex æqualibus unum altero relicto.

7.

Qualiter Deus liberè eligat absolutè meliora.

Sed adhuc dubitari posset, an stante (quæ indubiè supponi debet) perfectissimâ divinæ voluntatis libertate in eligendis rebus sive operibus, adeoque plenissimâ potestate faciendi & non faciendi, vel faciendi hoc & ejus oppositum, equidem verum sit, quod Deus de facto semper eligat, id quod simpliciter omnibus consideratis tamquam melius & decentius per divinam sapientiam proponitur voluntati. Id namquæ asserere videntur Patres *Concilii Francofordiensis, in Ep. Synodica ad Prasules & Christianos Hispania*, in qua habetur: *Credamuseum omnia velle, quæ meliora sunt. S. Aug. Lib. 3. de lib. arb. c. 5. Quidquid tibi verè ratione melius occurrerit, scias fecisse Deum, tamquam bonorum omnium conditorem.* Et alii. Nec repugnat idem *Aug. 13. de Trinit. c. 10.* dicens de Deo: *Cujus potestati cuncta æqualiter subjacent.* Nam electio libera optimi bene compatitur æquam circa cuncta potentiam seu potestatem Dei. Denique ipse *Philosophus* solius luminis naturalis instinctu docuit, Deum & naturam semper facere quæ meliora sunt.

8.

Et in eo fundentur argumenta à majori congruentia.

Hinc apud Patres & DD. passim reperiuntur argumentationes à majori congruentia: quæ utique omni apparentiâ carerent, si Deus indifferenter eligere soleat, tam quod minus, quam quod magis bonum & congruum est. Sic rectè juxta *D. Bern. D. Bonav. D. Thom.* arguimus, non esse negatum Deiparæ, quod alicui puro homini est concessum. Sic probatur ejusdem innocentia perfecta, cum aliis privilegiis à congruentia. Sic probatur etiam contra Gentiles animæ immortalitas, cum præmiis & suppliciis alterius vitæ. Et plura similia passim apud sacros Scriptores occurrunt. Quorum oppositum, etsi Divinam non superet potestatem, non censetur tamen ob congruentiam cecidisse in divinam voluntatem; quæ cum optima sit, magis ei meliora placent, & in ea liberè ferri solet. Undè infinitè perspicax Dei intellectus, primò singula proponit, adeoque intelligit Deus, se posse facere & non facere quod libet, neque melius sibi fore, sive faciat, sive non faciat, sive faciat unum, sive alterum: dignius tamen, seu magis decens fore, si liberè eligat voluntas, quod melius est sibi quæque placentius: quod proinde ipsa eligit liberè. Quamvis enim propensio hæc sit Deo

innata, non tamen necessariò, sed omnino liberè infert actum.

Fatendum tamen, argumenta à congruentia saltem plerumquæ esse infirma, ideòque fore solum accessoria ad auctoritates, quibus hoc vel illud decretum aut factum Dei probatum fuit. Nam in primis non constat, inter DD. utrum, quod optimum est, semper à Deo eligatur. Deinde congruentiæ sæpè sunt pro & contra, aut non omnes nobis satis patent; adeò ut de majori congruitate certum nequeamus judicium ordinariè ferre. Immo, quod secundum humanas rationes videri posset congruentius, non est tale secundum judicium Dei: v.g. quod magis sancto & justo infallibiliter daret donum perseverantiæ, minus peccanti majores gratias &c. quorum oppositum sæpè agit Deus, cui licet facere, quod vult, & hoc magis censet congruere ostensioni, tum suæ liberalitatis & misericordiæ, tum quod dona non sint debita. Sæpè etiam, quod per semelius foret, v.g. punire aut non conferre beneficia, non manet tale ob aliquod extrinsecum, quod nos latere potest, v.g. ob preces suas ad avertenda mala, aut consequenda bona &c. Denique sæpè non datur optimum in tali vel tali rerum serie aut congerie, sed vel singula sunt æquæ bona (& inter hæc indubiè Deus promiscuè, nunc unum, nunc alterum eligit) vel in iis non datur status, v.g. juxta plurimos in perfectione specierum, vel certè, an detur, non constat in iis namquæ arguere non possumus à meliori, quia semper recurret quæstio de meliori adhuc finè fine; ut notat *D. Bonav. d. 44. art. 1. q. 1. ad 4.* Sic etiam argui non potest, hoc potius, quam priori tempore, hoc potius, quam alio numero debuisse res creari; quia ibi non est status, adeoque non alia est quærenda ratio, quam Dei beneplacitum. Quare electio melioris solum est quærenda in inæqualibus, in quibus non abitur in infinitum; idquæ factâ comparatione cum tota serie divinorum operum: v.g. in his & similibus contradictoriis, creare universum vel non, incarnari Verbum vel non, redimere angelos peccantes vel non &c. Vide *Didacum Ruiz. de voluntate Dei d. 9. per 17. sectiones, & d. 10. per 8. sectiones*, fusissimè disputantem pro divina electione optimi.

9. Horum effectus cecidisse diffinitur.

QUÆSTIO II.

In quo consistat ratio actus liberi in Deo?

Sicut fide & ratione constat Deum liberè Smè decernere res creatas, sic ad plenum investigari non potest, in quo consistat ejusmodi contingentia seu libertas, salvâ necessitate essendi & immutabilitate Dei divinarumque perfectionum. Prout non rarò contingit, nos fide vel etiam ratione certos esse de duobus mysteriis, nescire tamen ob imbecillitatem ingenii, sublimitatemque mysteriorum, certum modum, quo utrumquæ simul concordari debeat. Nihilominus varios modos in præsentii varii excogitarunt: ex quibus meliorem seligere conabimur.

Difficultas questionis.

Dico

10.

Ratio actûs
liberi non
est in Deo
respectus
rationis.

Dico I. Ratio actûs liberi non rectè statuitur in actu necessario volitionis divinæ, quatenus ei superadditur respectus rationis ad creaturam. Ita communiter Doctores contra *Capreolum*, *Ferrarr.* *Bannez* & paucos alios. Ratio est manifesta: quia Deus liberè vult & operatur independentè à nostro conceptu; aut fictione intellectûs; immo ab æterno liberè vult, dum necdum esset aliquis, qui respectum rationis confingeret. Quod si loquantur illi Auctores de respectu rationis fundamentaliter sumpto, quæstionem non explicant, in qua hoc ipsum inquiritur, quodnam scilicet illud fundamentum sit.

11.

Neque solum libera
productio
creaturarum.

Dico II. Actus liber non consistit in productione creaturarum, quatenus illam Deitas sic habet in potestate & dominio, ut absque alio determinativo intrinseco omnipotentia ejus, quatenus à voluntate distincta, possit creaturas producere & non producere; instar ignis, qui liberè combureret, si haberet potestatem indifferentem comburendi & non comburendi stupam applicatam. Ita communiter Doctores contra *Aureolum*, prout post *Greg. Capreol.* & *Suarez* ipsum intellexit *Smising Tract. 2. d. 3. n. 14.* etsi *Poncius d. 6. n. 9.* cum aliis putet, eum à vera doctrina solum discrepare in modo loquendi.

Probatur.

Probatur conclusio: quia sic relinquitur ad summum in Deo contingentia operandi, scilicet immediatè vi dominii & potestatis, quatenus liberè efficeret vel haberet effectum seu creaturas; non autem propriè libertas volendi existentiam creaturarum (ut patet exemplo ignis mox allegato, quo *Aureolus* utitur) cum tamen etiam liberè velit Deus creaturas, immo velle contra facere patenter distinguat Scriptura. *Psal. 113. Omnia quacumque voluit, fecit.* *Ad Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* *Isa. 46. Omnis voluntas mea fiet.* Alioquin sensus foret: *Omnia, quæ Deus faciet, fient.* Deinde agens rationale liberum, eatenus liberè operatur, quatenus cum indifferentia se determinat voluntas ad volendum: ergo eatenus Deus liberè producit creaturas, quatenus voluntas illius liberè decrevit, seu se determinavit ad productionem earumdem. Præterea perfecta libertas fuit in Deo ab æterno, quâ secundum Sripturam *ad Tit. 1.* nos ante mundi constitutionem liberè elegit, v. g. ad fidem & salutem; operatio autem extrinseca tantum est in tempore: ergo in hac consistere nequit libertas volitionis divinæ: neque enim operatio futura poterat Deum ab æterno denominare volentem, sed potius voliturum liberè. Adde operationis futuritionem supponere liberum Dei decretum, à quo omnis creatura & operatio accipit esse futurum.

12.

Neque per
fictio Deo
superad-
dita.

Dico III. Volitio Dei libera quâ talis non superaddit Deo, sive actui Dei necessario perfectionem intrinsecam distinctam, quâ Deus potuerit ab æterno carere, non tamen semel habitam amittere. Ita communiter Doctores contra *Cajetanum*, qui (ut communiter refer-

Herinckx Sum. Theol. Pars I.

tur) hac viâ per conclusionem rejectâ salvat libertatem; immutabilitatem autem & infinitam perfectionem Dei, per hoc, quod perfectio ista sit voluntaria, Deoq; non necessaria, cujus oppositum non sit imperfectio, ut proinde possit illâ carere Deus sine imperfectione.

Probatur conclusio: quia perfectio ista voluntaria, vel est tantum ratione sive virtualiter distincta, realiterquè eadem cum Deo, ejusquè actu necessario (quo sensu aliqui referunt & refutant doctrinam *Cajetani*) vel realiter distincta. Non primum: quia distinctio relinquens identitatem realem non sufficit ad realem separabilitatem: hæc enim est certissima nota distinctionis realis: atqui perfectio ista potuit separari à Deo, sive Deus esse sine illa; ergo &c. Non secundum: quia nil Deo intrinsecum est, quin sit Deus; omnisquè perfectio divina de Deo prædicatur identicè & in abstracto, ut patet apud Patres, signanter *Bernardum & Patres Concilii Rhemensis in symbolo contra Gilbertum*: quod non stat cum distinctione reali. Deinde si distinguatur realiter à Deo, necessario sequitur esse ens contingens & creatum (quidquid enim non est Deus, est creatura: aliâs erunt plura entia à se) adeoque inhærebit Deo tamquam accidens: quæ utique sunt absurda. Præterea divina simplicitas excludit susceptionem omnis formæ realiter distinctæ: uti & subjectiva immutabilitas. Denique sic essent in Deo innumera accidentia, sive perfectiones realiter distinctæ, scilicet pro distinctione volitorum, quorum unum potuit velli sine altero, v. g. prædestinatio Pauli, reprobatio Judæ &c: distinctio enim minor non sufficit ad realem separabilitatem. Hæc itaque doctrina (quam nonnulli parum in fide tutam vocant) non sufficit huic difficultati nisi ad aliquid aliud fugiatur.

Nec juvat mitigatio, quam (teste *Derkennis d. 10. c. 2. n. 10.*) quidam Recentiores adhibent, dicentes, volitionem mundi, v. g. solâ quidem ratione distingui ab essentia divina, distingui tamen seu potius esse non idem cum nolitione mundi; adeo, ut si per impossibile essent simul, distinguerentur realiter inter se, uti divinæ personalitates, forent tamen identificatæ eidem essentiæ, sicut personalitates: potuisse autem volitionem hujus mundi abesse ab essentia, non quatenus ei identificatur, sed quatenus distinguitur à nolitione opposita, quæ esse debuisset, si non fuisset volitio. Juxta quam explicationem mysterium hoc majus esset illo Trinitatis, in quo personalitates distinctæ sunt ab invicem, uti à natura divina, inseparabiles. Rectè autem illam refutat *Derkennis* sup. nam manifestè implicat separabilitas ejusdem planè rei à seipsa, quomodocumquè accepta; prout separabilis foret volitio mundi, & de facto separata est nolitio mundi à divina essentia. Præterea per se absurdum apparet, aliquid, quod nunc entitativè est Deus scilicet volitionem hujus mundi, potuisse esse nihil, si videlicet Deus ad illam se non determinasset: & è contra, quod

Probatur.

13.

Effugium
quorundam.

Præcluditur.

nunc est merum nihil, scilicet nolitionem hujus mundi, potuisse entitativè esse Deum, & consequenter, quod nunc est à Deo realiter distinctum, seu non idem, potuisse Deo identificari.

14. *Neque consistit in connotato extrinseco.* Dico IV. Ratio actus liberi non est volitio Dei necessaria, quâ sibi complacet in se & creaturis possibilibus, juncto aliquo connotato seu denominatione, extrinsecâ quidem ipsi Deo, intrinsecâ autem ipsi volitioni quatenus liberâ, desumptâ scilicet à creatura, vel ab actione seu causalitate, quâ producit effectus seu creatura, quatenus videlicet volitio essentialis Dei indifferens ad omniaabilia determinatur se ipsâ formaliter & liberè ad productionem objecti extra se; adeò, ut sicut voluntas nostra est libera producendo actum volitionis immanentis, sic Deus seu ipsius volitio sit in exercitio libera, quatenus ipsa producit actione transeunte objectum seu creaturam. Est contra *Vasquez* & quosdam Recentiores: cujus opinionis primus auctor extitisse videtur *Aureolus*, juxta *Arriaga d. 28. sect. 1. n. 2.* qui cum aliis *Aureolum* sic interpretatur. Hanc opinionem fusissimè *Arriaga* sup. per 8. subsectiones refutat.

15. *Probatur Primò.* Probatur Conclusio I. quia sic tota libertas & indifferencia consisteret formaliter in productione transeunti effectus seu creaturæ; quidquid autem reliquum & vitale est, esset ipsa volitio necessaria Deitatis & possibilium: quod planè alienum est à communi conceptu. Sic namquè potius dicendus erit Deus liberè producens, quàm (quod liber actus sonat) liberè volens seu amans.

Secundò. Secundò, sic non erit decretum liberum Dei æternum, aut immutabile, magis, quàm ipsa productio, quæ formaliter constituit liberum. Nec refert, si dicas, principale & rectum significatum volitionis liberæ esse Deo intrinsecum, adeoque æternum; complementum autem solum esse extrinsecum, adeoque temporale: nam equidem hoc deficiente, simpliciter nequit dici esse decretum liberum Dei; cum, ipso *Vasquez d. 170. n. 9.* fatente, & ex *Durando* norante, ut aliquid dicatur temporale, sufficiat, ut secundum aliquid sui temporale sit; ideòque missio Filii divini dicenda est temporalis, etsi secundum *Vasquez* sup. n. 4. dicat in recto processione æternam Filii à Patre, eòquod ex parte termini requiratur effectus temporalis.

Tertiò. Tertiò; prius naturâ, quàm creatura existat, intelligitur decretum liberum Dei, utpote causa creaturæ: ergo creatura formaliter non constituit decretum liberum Dei, utpote naturâ prius. Nec refert, si dicas, ipsam actionem seu efficientiam creaturæ esse constitutivam decretorum liberorum Dei: nam etiam ipsa actio, secundum hos Auctores media inter Deum & creaturam, habet pro principio & causa decretum liberum Dei, v.g. incarnatio & missio Filii Dei, donatio gratiæ &c. specialem & liberalem amorem Dei erga nos.

Quartò. Quartò: ex opposita sententia sequitur (& Auctores ejusdem fatentur) non posse dari in

Deo decreta specialia libera, sinè aliqua reali variatione in ipsa creatura: hæc enim seclusâ, manet secundum istam sententiâ tantum complacentia possibilium, indifferens tam ad unam, quàm ad alteram partem contradictoriorum. Consequentis autem falsitas patet multipliciter. Potest namquè Deus condonare peccatum, etiam mortale, v. g. in statu puræ naturæ, sinè ulla physica mutatione creaturæ. Idem est de remissione pœnæ, voti &c. Potest productio gratiæ, quæ nunc est, non habere annexam condonationem peccati mortalis. Potest productio gratiæ baptismalis non habere annexam condonationem peccatorum venialium. Potest Deus mundum, quem nunc condidit ob certos fines, voluisse condere ob alios fines. Potest noluisse condere quidpiam, sive ob hunc finem, sive disjunctivè ob alium finem. Denique idem patet in decretis conditionatis, quorum conditio numquàm impletur: hæc enim libera sunt, & tamen nulla cernitur physica variatio in creaturis seu objectis.

Quintò. Quintò denique: opposita sententia difficultatem patitur ex parte præscientiæ, seu scientiæ liberæ Dei, quæ, consequenter loquendo, statuenda foret in scientia possibilium, junctâ eorumdem productione. Hoc tamen non videtur subsistere: tum, quia scientia conditionata rerum numquàm futurarum est libera in Deo, & tamen non habet adjunctam productionem earumdem, immo secundum *Vasquez* & alios Auctores recentiores oppositæ sententiæ, nè quidem decretum conditionatum, quod omne antevertit scientia media juxta ipsos. Tum, quia productio (sinè qua præscientia divina nequit concipi juxta illos) est temporalis; adeoque videtur non posse notitia futurorum esse æterna. Tum, quia existentiam vel actionem productivam lapidis inanimati, v. g. esse formaliter complementum judicii divini, de hac veritate, *Lapis existit*, videtur contra communem conceptum intellectionis, actus immanentis & vitalis.

16. *Sed est libera tendentia volitionis necessaria Dei.* Dico V. Ratio actus liberi nil superaddit actui essentiali & necessario volitionis divinæ, sed est adæquatè ipsa volitio necessaria Dei, quatenus ab ea egreditur nova denominatio, quæ potuisset non egredi, per hoc, quod tendat, seu terminetur liberè ad objecta creata producenda. Quarè, si Deus voluisset creare alium mundum, id voluisset eadem volitione, quâ voluit creare hunc, sed tunc fuisset terminata ad alium mundum. Similiter eadem volitione potuisset nolle creare hunc mundum, ipsâ scilicet terminatâ ad negationem hujus mundi; eo ipso, quo placuisset sibi per volitionem suam statui potius nolens, quàm volens hunc mundum, potius volens alium mundum, quàm hunc. Nam divina voluntas potest unicâ volitione simplici & illimitatâ tendere in quacumquè volibilia, ita quod si volitio illa tantum esset unius volibilis, & non posset esse oppositi, quod tamen est de se volibile, hoc esset imperfectionis in voluntate, sicut prius deduc-

fundatur in unic. n. 21. Itaque omnimoda illimitatio volitionis, quæ Deus est; facit, ut seipsa sufficiat ad omne volibile juxta illius exigentiam attingendum, adeoque Deum necessariò, creaturas liberè; & consequenter facit, ut non necessariò quodam creaturas omnem suam denominationem formalem tribuat, sed secundum eam solum rationem, quæ Deo placet. Ratio à priori est: quia alioquin simplicissima Dei volitio non colligeret in se (quod tamen necesse est) omnem perfectionem omnis volitionis & nolitionis possibilis, sive liberæ sive necessariæ, citra ullam imperfectionem, sic ut quidquid infinitæ voluntates valent per infinitas volitiones & nolitiones, id Deus per unicam. Igitur eadem res, quæ est volitio mundum creandi, potuisset esse nolitio, utpote indivisibiliter includens omnem perfectionem omnis volitionis & nolitionis possibilis. Ita in terminis docet Scotus sup. & n. 22. Poncius, Pilosus, Smising, Felix, Præpositus, Ruiz, & plurimi Recentiores.

17. Eadem ratione explicanda est ratio scientiæ Dei liberæ, ipsam scilicet esse scientiam simplicissimam & necessariam Dei, quæ vi suæ infinitatis tendit in omne scibile, & colligit in sua simplicissima formalitate omnem perfectionem omnis notitiæ possibilis; adeoque tendere potest in aliquid, in quod invariata potuisset non tendere; sicut ex libertate divina aut humana potest oriri, quod aliquid sit scibile, tamquam futurum absolutè aut conditionatè, quod potuisset non esse tale.

Ejusmodi dependentia ab objectis creatis. Nec incredibile videri debet, eundem actum tendere vitaliter in objectum, in quod idem manens potuisset non tendere; & contra. Hoc enim adscribendum est infinitæ actûs à sola Deitate specificati perfectioni, & independentiæ ab objectis creatis: in quæ proinde tendere vel non tendere est in potestate voluntatis divinæ, quæ se determinat per ipsam volitionem ad hæc aut illa objecta volenda, prout placet. Immo non defuerunt etiam hoc tempore, qui simile quid adscribunt visioni creatæ Dei, quod scilicet invariata manens possit tendere, nunc in hæc, nunc in illa objecta creata videntia in Verbo. Plures etiam Thomista censuerunt, Christum eodem actu charitatis diligere necessariò Deum clarè visum, & liberè creaturas in Verbo; eademque specie impressâ angelum, modò hæc, modò illa objecta videre; ut refert Felix c. 4. diff. 1. n. 13. Denique idem actus voluntatis respiciens plura in confuso, v.g. volitio obligandi subditos, respicit me subditum, & non respexisset, idem manens, si subditus non fuisset. Quæ solum allegantur, ut credibilius fiat in Deo infinito illud, cujus similitudo vel umbra quædam in creatis cernitur, aut locum habere à pluribus creditum fuit.

Qui datur denominatio nova sine adventu nova forma. Deinde non debet videri impossibile, quod Deus denominetur, v.g. volens salvare Petrum ab sive adventu novæ formæ denominantis, quæ tamen denominatione carere potuisset; eodè quod causa formalis adæquata alicujus denominationis nequeat esse in subjecto capaci, quin denominationem tribuat. Non (inquam) hoc est impossibile: nam principium istud fallit in causa infinita & virtualiter libera, seu æquivalenti formæ liberæ, quantum ad dandam denominationem liberam: volitio autem divina liberè dat denominationem volentis salvare v.g. Petrum, ob suam æquivalentiam, seu eminentialem continentiam omnis volitionis & nolitionis possibilis. Sic Poncius d. 6. n. 11. & d. 1. Philosophia n. 62.

Denique non obstat, quod sic dari posset transitus de contradictorio in contradictorium sine mutatione. Nam in primis iste transitus non daretur: cum semper velit Deus, quod semel ei placuit, adeò ut sit impossibile, eum ex non volente aliquid, fieri postea volentem idem; immo ex ista immutabilitate sequetur mediatur saltem in Deo mutatio. Deinde hoc impossibili supposito: non erit inconveniens in ente illimitato; quod sicut absque nova forma potest dare novam denominationem, sic etiam subire denominationem contradictorii sine mutatione ad novam formam.

An etiam denominatio contradictorii sine mutatione.

QUESTIO III.

Quodnam sit objectum divine Voluntatis?

18. Dico I. Divina essentia est objectum primarium divinæ voluntatis, non solum primarie dignitatis sive perfectionis (quod patet) sed etiam primarie virtutis seu motivi, quatenus est ei ratio volendi omnia, quæ vult. Ita omnes Theologi, teste Smising tract. 3. d. 3. n. 20. & consonat Scriptura Proverb. 16. *Univ. versa propter semetipsum operatus est Dominus.* Eodem solet accommodari illud Apoc. 21. & 22. *Ego sum α & ω: initium, seu principium* (ut c. 22. habetur) *& finis.* Idem autem est de cæteris, quæ divina voluntas respicit, non tamquam media ad finem: prout tantum respicit creaturas actuales, non autem suas perfectiones attributales aut relativas, & creaturas merè possibiles: ad harum enim volitionem & amorem movetur etiam divina voluntas ab infinita sua essentia. Ratio est: quia amor perfectissimus debet esse propter motivum perfectissimum; quod est ipsa Deitas. Deinde eadem est sufficientissima ratio divinæ voluntatis ad volendum quæcumque volibilia: immo esset quædam imperfectio, si non sufficeret, sed deberet determinari seu moveri ab aliquo creato. Denique sicut divina essentia ratione suæ infinitæ visibilitatis & repræsentabilitatis est divino intellectui ratio adæquata intelligendi, tum ipsum Deum, tum cætera omnia; sic eadem divina essentia, ratione suæ infinitæ bonitatis & amabilitatis, debet esse ratio motiva ad volendum seu amandum, tum ipsum Deum, tum cætera omnia. Quam rationem attigit D. Thom. q. 15. art. 5. in corp. dicens: *Deus sicut uno actu intelligit omnia in sua essentia, ita*

Objectum primarium & motivum divinæ voluntatis est essentia divina.

ita uno actu vult omnia in sua bonitate. Denique nulla est solida & perfecta amabilitas extra Deum: ideo quidquid ab ipso amatur non ob aliud, sed propter se solum amatur.

19. Notandum varios Doctores sic loqui, ut, et si dicant essentiam divinam esse motivum ultimum omnis divinæ volitionis, bonitas tamen creata possit juxta ipsos esse motivum subordinatum. Consonatque vulgatus modus loquendi, quo Deus dicitur diligere nos, quia bene vivimus, dare gloriam propter merita &c. Sed rectius dicitur, Deum propriè non velle ullam creaturam propter aliam, sed solum velle unam creaturam esse propter aliam, ut significetur non finis aut motivum volitionis Dei, sed solum conditio finè qua non; aut finis quidem, sed ipsius creaturæ volitæ: vel ut significetur Deum velle unam creaturam, quia vult aliam propter seipsum, seu suam infinitam bonitatem. Quarè creata bonitas quidem terminat, non tamen movet divinum amorem: sicut creata veritas non movet divinam scientiam. Sufficit namque increata bonitas, immo hæc eminentissimè præstat movendo, quidquid omnis creata bonitas posset. Aliàs quoque vilesceret divina voluntas, si à limitata bonitate, tamquam objecto formali motivo, dependeret; sicut in simili vilesceret divinus intellectus. Multò minùs probandus est modus loquendi *Herice & Arriaga*, qui admittunt in super Deum uno actu sistere in bonitate creata in se, & propter se amata, etsi alio actu omnia ad se referat: eum enim omnis amor Dei sit perfectissimus, necessariò habet motivum perfectissimum, qui est solus Deus. Neque actus referens ad Deum purgaret imperfectionem actûs sistentis in creatura. Accedunt ea, quæ priùs in conclusione & corollario dicta sunt.

20. Petes, an ad objectum primarium divinæ voluntatis pertinere censeantur attributa & perfectiones divinæ relativæ? Resp. videri quæstionem de modo loquendi. Et quidem rectè affirmatur, si nomine objecti primarii quis appellare velit, quidquid est eadem res cum objecto primario. Et ita *Scholastici* communiter solas creaturas appellant objectum secundarium. Quamvis non negent, sed potius velut rem parvi momenti dissimulent, quin divina attributa & relationes aliquâ ratione reduci quoque possint ad objectum secundarium: quatenus videlicet consideratur essentia divina ab eis virtualiter, & præsertim formaliter distincta, & eatenus earum radix infinita, continens sufficienter vim determinandi & movendi divinam voluntatem. Deinde quatenus essentia sic considerata, concipitur tamquam dignissimum, quod in Deo est.

21. Dico II. Ad objectum secundarium divinæ voluntatis spectant, non solum creaturæ actuales, seu aliquando existentes, sed etiam creaturæ quatenus possibiles, seu spectatæ secundum esse essentiæ.

Prima pars patet ex *Sap. 11. Diligis omnia, quæ sunt. Psal. 113. Omnia quacumque voluit,*

fecit. Ratio est: quia omnium creaturarum Deus est causa per voluntatem.

Secunda pars est *Scoti d. 32. n. 2. & quodl. Immo etiam 16. n. 7.* & aliorum communiter contra *Suarez* possibiles. & quosdam alios, & citari solet *Alensis, D. Thom. & D. Bonav.* qui tamen negantes amorem Dei circa possibilia, loquuntur de amore efficaci, ut notavit *Ruis d. 6. sect. 3.* Ratio est: quia creaturæ eatenus sunt bonæ, adeoque amabiles, uti eatenus sunt veræ, adeoque cognoscibiles. Nec potest solidum discrimen assignari inter amorem & scientiam possibilem.

Notandum tamen amorem Dei circa possibilia esse tantum simplicem complacentiam: si enim efficaciter à Deo amarentur, vi talis affectûs producerentur, adeoque non essent merè possibilia. Cum hoc tamen consistit, Deum circa omnia aut nonnulla possibilia habere decreta conditionata, quæ respiciunt existentiam rei sub conditione tali vel tali ponendam vel non ponendam, aut etiam habere decreta absoluta per modum volitionis, quæ vult illa non poni.

De simplici autem omnino complacentia 22. dubium est, an Deus in creaturis possibilibus sibi complaceat necessariò, an verò liberè? *Idque necessariò.* Varii *Scotista* (quibus favet *Scotus 2. d. 1. q. 1. n. 12. & alibi*) *Præp. q. 19. art. 3. dub. 3.* & alii docent, quòd liberè. Verosimilius tamen docent alii Doctores communius, quòd necessariò. Favet *Scotus quodl. cit. & ex Scotistis tenet Smising d. 3. n. 45. in fine & n. 47. Rada, Philosophus, Poncius.* Ratio est: quia actus divinæ voluntatis, qui in se est planè necessarius, non videtur liberè posse terminari, nisi ad terminum contingentem: cum quidquid in Deo est, necessariò in ipso sit, nisi connotet terminum contingentem. Quod non oritur ex divina indigentia, sed infinitate. Sicut ex hoc capite Deus, etsi sibi sufficientissimus, necessariò per omnipotentiam suam terminatur ad omnes res possibiles, quæ sunt terminus seu objectum divinæ potentiæ. Idem proinde est de voluntate. Neque etiam id officit divinæ libertati: cum ex simplici complacentia possibilem non sequatur necessariò illorum productio. Confirmatur: quia sic est perfectior actualitas divinæ voluntatis, idque salvâ libertate ad extra, si videlicet actu sit necessariò extensa ad possibilia, adeoque per complacentiam; cum ob defectum malitiæ non possit eorum displicentiam habere: sic ei è converso displicent peccata.

Dico III. Entia rationis sicut per se nullam habent bonitatem aut entitatem, ita nec per se à Deo sunt volita: per accidens tamen & indirectè ea vult Deus, quatenus vult concurrere cum intellectu creato ad actus, quibus finguntur, vel quatenus vult eorum fundamentum. v. g. vult formalem rationem honestatis (prout à multis consideratur instar entis rationis) quatenus vult aut sibi complacet in actibus intellectûs & voluntatis aliisque circumstantiis, in quibus illud ens rationis fundatur: vult honorem & gloriam suam (prout spectantur à nonnullis tamquam entia rationis) quatenus

Amata à Deo simplici complacentia.

Idque necessariò.

Entia rationis non sunt per se volita à Deo.

Sed solum per accidens.

tenus vult, imperat, aut etiam causat actus creaturæ liberæ, ex quibus in Deo honor resultare fingitur, aut per actum comparativum sine fictione juxta aliquos *Scotistas* resultat.

impellit aut inclinatur, neque ab æterno ex se ipso ea fieri præordinavit; sed fiunt illa contra voluntatem Dei, ipso justis de causis eadem permittente.

Deus mala culpa.

24. DICO IV. Negationes, privationes & mala naturalia sunt aliquo modo à Deo volita. Colligitur satis ex Scriptura *Psal. 103. Posuisti tenebras, & facta est nox. Isa. 45. Ego Dominus creans tenebras, & creans malum*, utique volens. Vult autem tenebras v. g. volendo lumen non esse in aëre; cæcitatem, volendo visum non esse in organo visorio; aut puras negationes, volendo aliquod ens simpliciter non esse. Sicut tamen hæc per se non dicunt entitatem aut bonitatem, ita nec per se à Deo appeti possunt, sed solum per accidens.

Est de fide ex Scriptura *Psal. 5. Non Deus volens iniquitatem tuas. Habacuc 1. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. Jerem. 19. Edificaverunt excelsa Baalim ad comburendum filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum. Item Sap. 14. Odio sunt Deo, impius & impietas ejus. Igitur Deus peccata ex se non vult, aut præordinat, aut ad illa impellit.*

Patet ex Scripturis.

Præterea *Iac. 1. dicitur: Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur* scilicet ad peccandum: Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. *Eccli. 15. Nemini mandavit impiè agere. Et ibid. paulò sup. Quæ odit, ne feceris. Non dicas: ille me implanavit* (id est, fecit errare) *non enim necessarii sunt ei homines impii. Quæ capitaliter adversantur assertis hæreticorum.*

Insuper Scriptura alibi docet, peccata & perditionem nostram non esse ex Deo, sed ex nobis aut diabolo; omnia autem, quæ à Deo sunt, bona esse. *Osea 13. Perditio tua Israël* (id est, tu tibi causa es perditionis) *tantummodò in me auxilium tuum. Ioan. 8. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & Pater ejus. 1. Ioan. 3. Qui facit peccatum, ex diabolo est. Sap. 11. Nihil odisti eorum, quæ fecisti; quia videlicet cuncta, quæ fecerat Deus, erant valde bona. Gen. 1.*

Deniquè Scriptura ubiquè testatur Deum feridè & graviter prohibere peccata; similiter passim testatur eadem severissimè ab eo puniri, ut *Psal. 7. & 10. & 33. Matth. 25. & alibi. Quomodò igitur Deus peccata efficaciter vult, & ex se præordinat, immo ad eadem impellit hominem ac necessitat?*

Nec satisfacit, quòd Hæretici similes Scripturas dicant intelligendas de voluntate Dei, quæ nobis in Scripturis declarata est, & voluntas signi à theologis appellatur: Deum nihilominus alià quâdam voluntate arcanâ omnino velle, ut homines peccent, quoniam alioquin non assequeretur finem sibi propositum declarandæ gloriæ suæ ac justitiæ in condemnatione ac punitione malorum, quos creavit ad interitum, ut sic in illis ostendat justitiam suam. Non (inquam) satisfacit: nam sequeretur in Deo contrarietas voluntatum, vellet enim & prædefiniret peccata, & ex se absolute ea abominaretur & averfaretur. Deinde scriptura non tantum loquitur de voluntate signi, qualis est prohibitio peccatorum, sed in variis locis insuper significat Deum ex natura sua odisse, & nolle atque averfari peccatum. Præterea seria prohibitio adjuncta gravissimæ punitioni transgredientibus infligendæ (quæ etiam ex præmissis constat) non stat cum voluntate absoluta, quâ Deus ipse procurer, prædefiniret efficaciter, ac moveat potenter, immo etiam

Effugium Hæreticorū de duplici voluntate, arcana & patefacta, præcluditur.

Q U Æ S T I O. IV.

An Deus sive voluntas divina etiam velit mala culpæ seu peccata?

26. *Joannes Calvinus* (ut relatis ejus verbis ostendit *Bellarminus l. 2. de amiss. gratia & statu peccati c. 3.*) docuit, Deum peccata non solum permittere, sed etiam fieri velle, omniaquè ab æterno decrevisse fieri, non prævisâ humanæ voluntatis determinatione: quin immo imperare Satanæ ac improbis hominibus, ut maleficia concipiant, ac hominem ad peccandum inducant, ipsosquè ad hoc inclinare, impellere atque etiam cogere: sed & ipsum quoquè idem operari in mentibus hominum impiorum, & per eos tamquam instrumenta facere, quidquid respectu ipsorum peccatum est: adeoque suo decreto, impulsu, præcepto, internâ operatione efficere, ut homines cogitent, intendunt, agant, quæ sibi non licent: respectu Dei equidem non esse, neque dici posse peccata, sed opera bona & justa, quia quod homines malâ intentione, Deus bono consilio facit: ac proinde Deum ipsum nec peccare, nec peccati causam, sive auctorem sive approbatorem esse. Quomodò autem postremum non sequatur, fatetur *Calvinus* non posse à nobis intelligi sive explicari. Quod quidem verissimè dixit: cum enim optimè sequatur ex præmissis Deum esse auctorem transgressionis, mirum non est, si nequeat intelligi, quomodò cum iisdem consistat, Deum non esse peccati auctorem. Confirmilia scripserunt *Zuinglius & Beza. Verum contra ejusmodi blasphemias*

DICO: Deus non vult peccata, neque ad ea voluntatem creatam ex intentione movet,

Herincx Sum. Theol. Pars I.

etiam mandet ac præcipiat peccata; prout juxta Calvinum Instit. c. 18. §. 1. Satan jussu Dei tentavit Job, & Deus præcepit Judæis, ut crucifigerent Christum. Denique Hæretici asserunt, Deum velle peccata, eò-quòd Scriptura indicare videatur Deum illa præcipere, ut infra patebit: adeòque non aptè allegatur distinctio voluntatis in scripturis declarata, & alterius arcanæ.

28. Idem do- cent Conci- lia, Probatur II. ex Conciliis & Patribus. A-
rausic. 2. can. 5. cum omni detestatione anathe-
matis a dicit iis, qui credere velint aliquos ad ma-
lum a. divinâ potestate prædestinatos esse. Et Trid.
ss. 6. can. 6. Si quis (inquit) dixerit, non esse in
potestate boni. inis vias suas malas facere, sed mala
opera ita ut boni. & Deum operari, non permissivè so-
lùm, sed etiam pr. vriè & per se, adeò ut sit pro-
prium ejus opus, non minus proditio Iudæ, quàm
vocatio Pauli (sic fuer. & locutus Philippus Me-
lanchton in c. 8. ad Rom. sed postea retractavit,
teste Bellarm. sup. c. 1.) an. thema sit.

Patres. Inter Patres Dionysius de a. vin. nomin. c. 4.
Non est (inquit) in Deo malum, sed nec ex Deo est
malum: aut enim bonus non est, aut b. na facit. Ter-
tull. exhortat. ad castitat. c. 2. Excus. ibitur omne
delictum, si continuerimus, nihil fieri à. nobis sine
Dei voluntate. Basilius integram scripsit. homi-
liam de hoc. Quòd Deus non sit auctor malor. m.
In eodem ostendendo totus est Damascen. Liv.
4. de fide c. 20. Leo Papa hom. 16. de Pass. Domi-
ni. Numquid (ait) iniquitas persequentium Chris-
tam ex Dei est orta consilio, & illud facinus, quod
omni majus est crimine, manus divina preparatio-
nis armavit? non hoc planè de summa justitia sen-
tiendum est. S. Aug. 5. de civit. c. 8. & 9. & lib.
de spir. & littera c. 31. & lib. 2. de pecc. merit. c.
18. & alibi, docet, malas voluntates non esse à
Deo. Et l. de bono persever. cap. 10. ait: Præscire
potens est Deus, etiam quæ ipse non facit, sicut quæ-
cumque peccata. Prosper variis in locis gravissi-
mè invehitur in contrariam doctrinam. Resp.
ad Object. 10. Vincentianam. Detestanda (inquit)
& abominanda opinio, quæ Deum cujusquàm mala
voluntatis, aut mala actionis credit auctorem, cu-
jus prædestinatio numquàm extra bonitatem, num-
quàm extra justitiam est, & c. adulteria enim ma-
ritatarum & corruptelas virginum non instituere
novit sancta divinitas, sed damnare, nec disponere,
sed punire. Et infra: Non ergo casus ruentium, nec
malignitatem iniquorum, nec cupiditates peccan-
tium prædestinatio Dei aut excitavit, aut suavit, aut
impulit. Videri possunt quoque Responsiones
ad object. sequentes, & Resp. 1. & 11. ad c. Gall.

Denique (ut alios omittam, quos vide apud
Bellarm. sup. c. 9.) Fulgentius l. 1. ad Monimum
totus versatur in hac quæstione, Vtrum peccata
fiant ex prædestinatione Dei. Sufficiant quæ ha-
bet c. 23. Si ad peccatum aliquod hominem Deus
prædestinaret, pro peccatis hominem non puniret.

Quid ad hæc respondebit Calvinus cum suis?
Fortè irreligiosissimus audebit redarguere om-
nes veteres, confundens per hoc sufficientissi-
mè semetipsum, quòd religiosus (ut inquit
Lib. 2. instit. c. 4. §. 3.) simplicem veritatis con-

feſionem hac in parte reformident, quia videlicet
in Dei operationem, excitationem, decretum
sivè ordinationem, & agendi ejus efficaciam
non referunt hominum peccata; addens: Nè
Augustinus quidem illâ superstitione interdum so-
lutus est. En irreligiosam hominis sacrilegi
responsionem.

Probatur III. multiplici ratione theolo-
gicâ. Prima Deus non est auctor ejus cujus est
ultor, juxta illud Fulgentii sup. cap. 19. sub fi-
nem: illius rei Deus est ultor, cujus non est auctor,
id est, iniquitatis, quam Deus potest punire, non
facere. Nam sanè nemo potest prudenter ali-
quem punire ob id, quod ipso instigante, præ-
definiente & compellente fit.

Secunda: Deus frequentissimè prohibet &
damnat peccata: ergo eadem non vult, neque
ad ea hominem incitat: quis enim non dice-
ret esse delirum principem vel iniquum, qui
severissimè prohiberet ea, quæ absolute fieri
vellet, & ad quæ subditum instigaret, immo
necessitando compelleret, ut juxta Calvinum
facit Deus?

Tertia; Conformans se divinæ voluntati,
utpote infinite rectæ, benè operatur: ergo si
peccatum sit volitum à Deo, faciens illud benè
operabitur, & consequenter peccatum non erit
peccatum.

Quarta: Divina voluntas est infinite recta
& conformis dictamini rectæ rationis: ergo
non potest ullatenus velle peccatum; cum hoc
habeat intrinsecam obliquitatem & difformi-
tatem à recta ratione.

Calvinus & alii ut excutiant à se invidiam
apertissimæ blasphemix, etsi loquantur, uti
præfati sumus, solent tamen inficiari Deum
esse auctorem peccati, neque ei peccatum im-
putandum, qui id facit bono fine & intentio-
ne, sed homini, qui agit perverso fine & libi-
dinosâ intentione. Verùm non salvant in pri-
mis auctoritates, supra allegatas, excludentes à
Deo omnem peccati voluntatem, dispositio-
nem, & c. Deinde insufficienter excusant Deum,
quin sit causa moralis, adeòque auctor pecca-
ti: qui enim consulit, & præsertim, qui com-
pellit & urget ad peccandum, est causa & auc-
tor illius. Nequè juvat bonitas intentionis:
cum non sint suadenda vel facienda peccata, ut
eveniant bona: nequè furem à peccato excuset
bonitas finis: cumquè non tantum ad pravam
opus, sed & ad ipsam pravam intentionem Deus
instiget hominem juxta adversarios. Immo se-
quitur, Deum esse auctorem peccati principa-
lem: cum illud ex se efficaciter ordinet, ho-
minemquè ad illud necessitet, & voluntas divi-
na utatur hominum voluntatibus, tamquàm in-
strumentis, ut ipsi loquantur; sicut quisquè
judicaret in humanis, sic agentem esse causam
& auctorem primum operis. Ulterius se-
quitur, Deum ipsum verè peccare seu perversè
agere: nam sciens & volens esset causa par-
ticularis & determinata actûs inordinati talis
speciei. Deinde qui inducendo vel imperando
est alteri auctor peccati, verè peccat: ideoquè

29.
Et multi-
plex ratio.

30.
Hæretici
frustrâ ni-
tuntur ex-
cusare Deum
per bonam
intentionem.

Qui nihî-
lominus ef-
fet auctor
principalis
peccati.

Immo verè
peccaret.

in republica bene ordinata tam puniuntur im-
perantes, quam exequentes homicidium. Ca-
ret quidem Deus lege alicujus se superiori;
adstringitur tamen essentiali suae rectitudini,
cui è diametro adversatur, esse hoc modo auc-
torem peccati. Quin immo sequitur, ipsos ho-
mines non peccare: cum hi ad peccatum neces-
sitentur juxta *Calvinum*; sine libertate autem
non stet ratio peccati. Et sic tandem peccatum
remanebit solum falsa & inanis opinio, nul-
lumquè verè erit peccatum, ut dixerunt *Liber-
tini*; quos (inquit *Bellarmin.* sup. c. 7.) *Calvinus*
à se genitos immeritò recusat agnoscere.

Denique non excusat Deum corruptio nos-
træ naturæ per peccatum primi parentis: ut
Nonnulli allegant. Nam hoc in primis locum
non habet in ipso primo peccato Adæ, quod
juxta *Calvinum* similiter fuit commissum ne-
cessitate, decreto & prædefinitione, ac opera-
tione Dei. Neque eadem juvat, ut recta sit vo-
luntas divina de peccatis sequentibus, quæ e-
quidem facere, adeoque velle est intrinsecè in-
ordinatum. Nec denique sufficit ista corrup-
tela ad opera omnia nostra inficienda, cum, eâ
non obstante, omnes nos hortetur Scriptura ad
opera pietatis & justitiæ.

Objiciuntur I. Scripturæ, in quibus signi-
ficari videtur Deum opera peccaminosa decer-
nere; ut *Gen. 45.* *Non vestro consilio* (inquit Jo-
seph Patriarcha ad fratres) *sed Dei voluntate huc*
missus sum. adeoque & venditus. Et c. 50. idem
ait. *Nolite timere: num Dei possumus resistere vo-*
luntati? qui scilicet voluit me à vobis vendi.
Act. 2. dicitur Christum definito consilio & præ-
scientiâ Dei traditum. Et c. 4. Judæos & Gen-
tiles convenisse adversus Jesum facere, quæ
manus tua & consilium tuum decreverunt fieri.

Resp. Josephum *Gen. 45.* non asserere, se vo-
luntate Dei venditum, sed missum in Ægyp-
tum; quod Deus ob rectum finem, exaltandi
scilicet eum, & per eum multos salvandi, rec-
tè potuit consilio suo ordinasse, non præordi-
natâ malâ fratrum (quibus non erat curæ, quòd
Ismaëlita abducerent Joseph, aut ubi vende-
rent) perdere cogitantium voluntate, sed eam
permittendo, & permissam ad finem bonum
dirigendo, in quo tum sapientia, tum poten-
tia & bonitas Dei relucet. Neque id allegat
Joseph ad fratres à culpa excusandos, sed ad
illos timore consternatos ex consideratione ma-
joris boni & felicitis eventus, per divinam po-
tentiam consecuti, animandos & consolandos.
Sicut eodem fine dicit c. 50. *Vos cogitastis de*
me malum, sed Deus vertit illud in bonum, ut ex-
altaret me.... & salvos faceret multos populos.
Quod autem ibidem immediatè præmittit:
Num Dei possumus resistere voluntati: quidam
consequenter intelligunt de voluntate, quâ
voluit Deus Josephum exaltare. Quod etsi
lectioni vulgaræ satis videatur accommodum:
aliud tamen indicant aliæ Versiones, idemquè
patitur versio vulgaris. Hebraicè enim est: *Non-*
nè sub Deo ego sum? LXX. autem vertunt; *Dei*
sum ego, supple, servus. Et Chaldaeus: *A facie*

Dei timeo, q. d. Nolite timere ob culpam in
me commissam, Deum enim timeo verantem
vindictam, ejusquè voluntati præcipienti cul-
pam ignosci non possum resistere.

Locum Act. 2. quidam sic explicant: Chris-
tum scilicet traditum definito consilio, non
Dei, sed Judæorum, præscientiâ tamen ipsius
Dei, qui scilicet pravum istud consilium præ-
scivit. Sed non est necesse eò recurrere. De-
finito namquè consilio ipsius Patris Christus
est traditus, qui & seipsum tradidit, atquè ob-
tulit in mortem sustinendam agnus innocens,
admissâ scilicet & permissâ, non autem de-
finitâ vel ordinatâ malâ impiorum actione.
Idemquè fieri decrevit consilium Dei Act. 4.
scilicet, ut Christus mortem pateretur & susti-
neret; non autem ut Judæi illam procurarent:
quamquàm malitiam illorum præviderit &
permiserit, idquè cum variis modificati-
bus, mysterio deservientibus (in quibus per se
consideratis nulla malitia inerat) quas Deus suo
consilio direxit. Recole verba Leonis Papæ
serm. 16. de pass. Domini sup. relata num. 28.
Qui ibid. quoquè ait: *Multum diversum mul-*
tumquè contrarium est id, quod in malignitate Ju-
daeorum est præcognitum, & quod in Christi est pas-
sione dispositum. Non inde processit voluntas in-
terficiendi, unde moriendi: nec de uno extitit spi-
ritu atrocitas sceleris, & tolerantia Redemptoris:
non enim impias furentium manus immisit in se
Dominus, sed admisit: nec præsciendo, quod fa-
ciendum esset, coëgit, ut fieret, cum tamen ad hoc
carnem suscepisset, ut fieret.

Solum posset moveri quaestio, utrùm po-
tuerit Deus passionem & mortem Christi præ-
definire ante prævisam & permissam Judæo-
rum malitiam? Et videtur quòd sic, abstra-
hendo à modo exequendi mortem & passionem
decretam: potuisset enim Deus absolutè ex se
decrevisse (an fecerit, non satis constat) Chris-
tum immolari pro peccatis nostris, in cujus
decreti objecto nulla per se malitia aut inordi-
natio includitur; ipsumquè potuisset sine ullo
peccato mandare executioni, si videlicet Deus
per se, aut per ipsum Christum, vi absoluti do-
minii ordinasset exequi ejusdem immolatio-
nem & occisionem. Quamquàm de facto id
non contigerit, sed prævisâ & permissâ inimi-
corum Christi malitiâ, fecerit eam Deus fa-
mulari suæ voluntati de passione seu toleran-
tia mortis Filii sui, admittens seu permittens
occisionem Judæorum activam, quæ de facto
plena impietate fuit.

Objiciuntur II. Scripturæ, quæ significare
videntur, quòd Deus excitet & inclinet homi-
nū voluntates ad opera peccaminosa: itè quòd
eadem præcipiat, quodquè seducat & spiritum
erroris immittat. Sic *Psal. 104.* dicitur: *Con-*
vertit cor eorum, ut odirent populum ejus. 2. Reg. 24. dicitur commovisse David, ut numeraret
Israel; in quo facto David graviter deliquit.
Exodi 9. & 10. dicitur excitasse, & indurasse
Pharaonem in malo. 2. Reg. 16. dicitur præ-
cepisse Semei, ut malediceret David. 3. Reg. 22.
dicitur

Qui Chris-
tus tradi-
tus defini-
to consilio.

33. An mors
Christi po-
tuerit de-
cerni, non
prævisâ
Iudeorum
malitiâ.

34. Objiciuntur
Scriptura
insinuantes
Deum ad
malum ex-
citare, præ-
cipere, indu-
cere &c.

dicatur immisisse Spiritum mendacii in Prophetas. Ezech. 14. dicatur decepisse Prophetam. Similia alibi Scriptura refert. Ergo peccatum ita est à Deo, ut ipse per se illud velit, & ad idem propriè hominè commoveat ac impellat.

Accipiende sunt de Deo, non à Deo ut agente accipienda sunt, sed ut permittente. Resp. Neg. Conseq. *Hac enim omnia loca* non à Deo ut agente accipienda sunt, sed ut permittente, inquit, *Damasc. l. 4. de fide c. 20.* Permissio itaque significatur in Scriptura nomine actionis, ut non solum idem *Damascenus*, sed & *Theodoretus* aliiquè Patres exponunt. Undè *Anselm. l. de concord. cap. 2.* Deus mala, quæ non fecit, dicatur facere, quia permittit: nam dicatur hominem indurare, cum non emollit, ac inducere in tentationem, cum non liberat. Et *Aug. l. de grat. & lib. arb. c. 20.* Quomodo dixerit Dominus huic homini (Semei) maledicere David, quis sapiens & intelliget? non enim jubendo dixit, ubi obedientia laudaretur, sed quòd ejus voluntatem proprio vitio suo malam in hoc peccatum judicio suo justo & occulto inclinavit (scilicet permissivè & occasionaliter; quatenus cor ejus malum miserit vel dimiserit, ut postea subdit) nam si jubenti obtemperasset Deo, laudandus potius, quàm puniendus esset, sicut ex hoc peccato postea novimus esse puni- tum. Et c. 23: Quando ergo auditis dicentem Dominum, Ego Dominus seduxi Prophetam illum, & quod ait Apostolus, Cujus vult miseretur, & quem vult obdurat: in eo, quem seduci permittit vel obdurari, mala ejus merita credite &c.

35. Et si verba interdum sonent præceptum. Neque est in Scriptura insolens, permissio- nem exprimi verbo præ se ferente formam præcepti. Nam Phariseis dicentibus *Marci 10,* Moyses permisit scribere libellum repudii, respon- dit Christus: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud. Et *Matth. 19.* petitio ea- dem sic refertur: quid ergo Moyses mandavit da- re libellum repudii? Christi autem responsio talis scribitur: Ad duritiam cordis vestri permi- sit vobis dimittere uxores vestras. Vbi mandare seu præcipere confunditur cum permittere. Necessariò autem in præsentì hæc expositio est admittenda: tum ut Scriptura Scripturæ aper- tissimè testanti, Deum peccata nolle, abomina- ri &c. concordetur: tum nè convincatur Scrip- tura adscribere Deo impietatem, quam fides & ratio vetat Deo adscribi: tum quia Patres & Doctores sic exponunt, nullus autem ad sen- sum Hæreticorum. Et sanè mirum est, ipsos objicere ejusmodi Scripturas ad probandum, quòd Deus peccata velit, præcipiat &c. cum fateantur Deum voluntate in Scripturis decla- ratâ peccata nolle, prohibere &c. at aliâ se- cretâ & non declaratâ voluntate ea velle, præ- cipere &c. Alioquin certè esset repugnantia etiam in voluntate Dei per Scripturâ declarata.

36. Cur illa permissio exprima- tur per mo- dum motio- nis. Exprimitur autem in Scripturis divina per- missio per modum actionis seu motionis: par- tim, quia dæmones aut homines, quantumvis malevoli, seu in malum propensi, non aliud, nec aliter, quòd ad locum, tempus, personas o- pera ipsa, possunt, quàm prout Deus permise- rit, ipsisquè habenas relaxaverit; partim, quia ejusmodi permissionem Deus peculiari provi-

dentiâ & positivâ voluntate temperat, & ad bo- num finem ordinat, dicente *Augustino Enchir. c. 100.* Nec sineret bonus fieri male, nisi omnipo- tens de malo facere posset bene. Inde enim conse- quuntur divinâ bonitate & potentiâ multa bo- na, quæ Deus intendit, quòd scilicet puniantur mali, probentur boni, detur locus meritis, tan- demquè remuneratio. Partim denique, quia positivè multa operatur, tum circa ipsos mali- tiosos, tum circa alios, quæ quidem bona sunt, & ex quibus malitiosi debuissent fieri melio- res, undè tamen novit eos vitio suo accepturos occasionem peccandi: sic enim aliqui ex bene- dictionibus proximo immisissis sumunt occasio- nem invidendi, calumniandi & persequendi: alii ex flagellis à Deo immisissis in gravia, etiam contra divinum nomen, peccata prorumpunt: alii ex longanimitate divina circa ipsorum mala toleranda ansam sumunt in peccatis libe- riùs pergendi &c.

Dicitur itaque Deus convertisse Ægyptios, ut odirent populum Israël, hunc multiplican- do & specialiter ei benefaciendo, quâ occasio- ne Ægyptii sunt excitati ad odiendos Israëlitas alienigenas, quod Deus permisit ob justos fines. *37. Singula Scriptura loca expli- cantur.*

Dicitur commovisse David ad numerandum Israël, permittendo Satanæ, ut talem cogitatio- nem in cor Davidis, quem noverat ad elationem animi excitandum, immitteret; idquè eo fine, ut populum jam sæpè promeritum puniret. Un- dè *1. Paral. 21.* dicitur consurrexisse Satan con- tra Israël, & concitasse David, ut numeraret Israël.

Dicitur præcepisse Semei, ut malediceret David, permittendo amarum illius animum, per maledictionem jam conceptam, in Davi- dem effundi, occasione occursus Davidis tum humilitati & afflicti, ad ejusdem exercitium & patientiæ probationem.

Dicitur afflixisse Jobum, quatenus Satanæ instar furiosi canis, sed vinculis divinæ poten- tiæ alligati, nocere cupienti, & ut affligere pos- set, petenti, permisit ad exercitium patientiæ ipsius Job, eundem affligere; sed frustra, quia scilicet Satan finem intentum non obtinuit.

Dicitur immisisse spiritum erroris seu men- dacii, quatenus Satanæ decipere poscenti per- misit Prophetas, suâ directione destitutos, ejusdem illusionibus exponi, ex providentia finequè speciali.

Dicitur indurasse cor Pharaonis, quatenus in pœnam præcedentium delictorum subtractis gratiæ auxiliis, quibus noverat convertendum, insuper operatus est circa ipsum varia, è quibus sumpsit occasionem indurandi semetipsum ob- stinatâ voluntatis malitiâ. Prout intelligitur illud, quod sæpè repetitur *Exodi 7. 8. & 9.* Induratum sive ingravatum est cor Pharaonis scilicet ab ipsomet; juxta quod *c. 8.* dicitur de eo: Ingravavit cor suum. Eodemquè sensu *Isa. 6. & Ioan. 12.* dicitur Deus excæcare: cum tamen propria excæcationis causa sit ipsa homi- num malitia, juxta illud *Sap. 2.* Excacavit illos malitia eorum.

Quia verò in sacris Litteris & Patribus, præ- fertim

Quid cor-
di indu-
ratio. fertim *Augustino*, frequens est mentio indura-
tionis sive (quod in idem redit) excæcatio-
nis, pro ulteriori intellectu

Observandum est obdurationem cordi tri-
bui metaphoricè, eò-quòd instar rei duræ non
cedat, sed inflexibile ad rectam Dei volunta-
tem ac jussionem permaneat: adeoque obdu-
rationem esse inflexibilem firmitatem volun-
tatis in malo proposito. Quæ cum sit motus
animi inhærentis malo, pessima est & pecca-
minosa, adeoque non est Deo tribuenda tam-
quam auctori, sed ipsi cordi humano. Simili
quâdam metaphorâ explicatur excæcatio, quâ
peccator mentem suam avertit à lumine divi-
næ gratiæ, sic ut stante ejusmodi obstinatâ
cordis aversione videre, sive credere non possit.

Deus indu-
rat tripli-
citer.

Primò
permissivè,
per sub-
tractionem
emollientis
gratiæ. Triplici autem ratione Deus indurare sive
excæcare dicitur peccatores, eosquæ tradere
desideriis malis. Primò permissivè, quatenus
cor lapideum non emollit per suam gratiam,
quæ sola illud emollire potest. Non quòd
quævis subtractio gratiæ sit propriè indura-
tio, sed quando illa fit per justum Dei judi-
cium in poenam gravium peccatorum præce-
dentium, sic ut parcissima, eaque indoli pec-
catoris non congrua, nec propinquè sufficiens
gratia relinquatur. Hunc obdurandi modum
exprimit *Augustinus* 3. de Trin. c. 12. *Modus au-
tem iste, quo traditus est homo in diaboli potestatem,
non ita debet intelligi, tamquam hoc Deus fecerit,
aut fieri jusserit, sed quòd tantum permiserit, justè
tamen. Illo enim deferente peccantem, peccati auc-
tor illico invasit. Et in illud Psal. 77. Misit in
eos immisiones per Angelos malos, ait: Hanc ini-
quistissimam & malignissimam obstinationem, Deus
cum facere dicitur, non instigando & inspirando,
sed deferendo facit. Et epist. 105. Nec obdurat
Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo
misericordiam. Et Tract. 53. in Ioan. Sic excæ-
cat Deus, sic obdurat, deferendo, non adjuvando.*
Voluntas namquæ in peccatum prona, si relax-
etur diabolus ad tentandum promptissimus,
nec ipsa per gratiam reatricem refrænatur, in-
fallibiliter in quodvis malitiæ genus præcep-
suerit, & in eodem firma hærebit.

Secundò
per patien-
tiam. Secundò obdurat Deus etiam per patien-
tiam, quatenus peccatorem in vita tolerat, seu
diutius conservat, vel non punit; aut punit
quidem, sic tamen ut inde non emolliatur, sed
pœnis magis indurescat. Ita quoquæ Pharaon
fuit induratus per patientiam, quâ ei Deus par-
cebat, dando requiem à plagis, ut notat *Aug.*
q. 23. in *Exodum*. Hinc enim putabat, nullam
amplius plagam esse subsecuturam, & præte-
ritas non esse curandas.

Tertiò
per poten-
tiam. Tertiò indurat etiam per potentiam, cum
Deus justo judicio circa peccatores quædam
potenter operatur, undè ipsi occasionem sunt
accepturi sese obstinatiùs in malo firmandi.
Sic avaro quandoquæ tribuit opportunitatem
augendi opes, iracundo vindicandi, lubrico
fornicandi &c. Sic Pharaoni obrulit magos
facientes falsa miracula, ex quo obduratum
fuisse Pharaonem, notat Scriptura *Exod. 7. v. 22.*

Ex quo patet quo sensu *August. l. 5. contra Ju-
lianum cap. 3.* doceat, Deum non tantum ob-
durare per patientiam, sed etiam per potentiam
ut sic priora peccata puniantur. Qui eodem
cap. versùs finem acutè redarguit Julianum ex
eo, quòd alioquin petendo, nè tradat nos Deus
malis desideriis, peteremus, nè sit erga nos pa-
tiens, seu nè longanimitas ipsius ad poeniten-
tiam nos expectet.

Modi equidem isti operandi positivi sunt
respectu voluntatis peccandi, sequè obdurandi
solum permissivi, boni quidem & justis, nec
fine obdurandi à Deo adhibiti, sed aliis justis
de causis, quibus homo juxta malam sui cor-
dis constitutionem ad majorem duritiam ab-
utitur; sicut bonus odor Christi est quibusdam
odor mortis in mortem, juxta *Apostolum* 2. ad
Cor. 2. Et ob hæc obduratio, quasi à Deo fiat,
exprimitur in Scriptura, & *Aug. sup. c. 3.* di-
cente: *Occulto Dei judicio fieri perversitatem cor-
dis.* Eodemquæ planè sensu idem *Augustinus l. de
grat. & lib. arb. cap. 20. & 21.* ex testimoniis
Scripturarum deducit, Deum quò voluerit
posse inclinare hominum voluntates, sive ad
bona, sive ad mala, quamvis non eodem modo.
Quare non est necesse allegare plura loca *Aug-
ustini* (cujus mens ex præmissis est plusquam
manifesta) ab Hæreticis objici solita, in qui-
bus more Scripturæ duriusculè loquitur: nam
conformiter sunt explicanda, etiam ex ipsomet
Augustino. Solum operæ pretium est referre il-
lud *Aug. de correptione & gratia c. 7.* ubi Judam aliis
Apostolis comparans, ait: *Illos elegit ad obri-
nendum regnum suum, illum ad effundendum san-
guinem suum.* Sed non vult, quòd elegerit eo-
dem modo. Elegit itaque Judam ad hoc ma-
lum opus, id est, decrevit uti malâ voluntate
Judæ, quam se permittente in eo futuram no-
verat, ad complendum opus redemptionis nos-
træ: ab illo quippe electus est, qui novit bene uti
etiam malis, ut per ejus opus damnabile, illud,
propter quod ipse venerat, opus venerabile comple-
retur, ut ibidem *S. Doctor* præmittit.

Objicitur III. Esse malum est quoddam
bonum, dicente *Augustino Enchir. c. 96.* *Quam-
vis ea, quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non
sint bona; tamen ut non solum bona, sed etiam sint
& mala, bonum est: ut videlicet per oppositio-
nem ad bonum perfectio boni & Universi ma-
gis elucescat, ut tradit idem Augustinus sup. c.
11. & l. 11. de civit. c. 16. & alibi.* Undè iis-
dem locis subjungit, quòd Deus mala non per-
mitteret, nisi de eis sciret bene facere. Deinde
unum potest esse poena alterius; poena autem
utilis est ad bonum Universi. Denique lapsus
sæpè electis est occasio majoris humilitatis &
fervoris; ut patet in Davide, Petro, Magdale-
na &c. Vndè *Aug. 14. de civit. c. 13.* ait: *Au-
deo dicere, superbis esse utile, cadere in aliquod
apertum manifestumquæ peccatum.* Ergo Deus po-
test causare, vel saltem intendere malum culpæ.

Resp. Neg. Anr. cum *Augustino* seipsum ex-
plicante ac dicente *l. 3. de lib. arb. c. 9.* non ip-
sa peccata vel ipsam miseriam perfectioni univer-
sitatis

39.
Omnes hi
modi respec-
tu volun-
tatis pec-
candi sunt
permissivi.

40.

Peccatum
bonum non
est, sed ejus
permissio.

fitatis esse necessariam, sed animas, in quantum anima sunt; quæ, si velint, peccant, si peccaverint, miserae sunt. q. d. malum culpæ & pœnæ non esse necessarium perfectioni Vniversi, sed permissionem peccati, & commissi punitionem; illa scilicet ut ostendat liberum arbitrium, hæc ut divinam justitiam. Quod autem ipsum peccatum non sit appetibile à Deo, est, quia nec in ordine ad aliud habet ex se aliquam bonitatem, cum sit intrinsecè malum, nec ad aliquid ex se deserviat in ratione causæ vel effectûs. Solum igitur potest esse quædam occasio per accidens, quâ suppositâ, Deus ex sua bonitate operatur aliquod bonum. Quod ad summum vult Augustinus locis citatis, & Gregorius in benedictione cerei paschalis appellans, *felicem culpam, quæ talem ac tantum meruit redemptorem*. Has & plurimas alias objectiones latè discussas vide apud Bellar. l. 2. de amissione gratiæ & statu peccati à c. 11. usque ad 18.

Licet possit esse occasio per accidens alicujus boni.

De concursu Dei ad actiones malas remissivè.

Quod ex concursu physico Dei, tamquam causæ primæ ad actiones physicas, etiam malas, creaturæ rationalis, obijcitur à Theologis catholicis majoris explicationis gratiâ, dissolvitur Tract. de Deo creatore. disp. 1. q. 3.

Q U Æ S T I O V.

De variis divisionibus divinæ voluntatis seu potius volitionis.

41. Volitio Dei in se una, terminativè multiplex.

Alia volitio, alia volitio.

Simplex vel efficax &c.

Divisio volitionis Dei, in voluntatem signi.

Et beneplaciti.

VOLUNTAS seu potius volitio divina, etsi unica & simplicissima ob æquivalentiam tamen ad plures volitiones nostras, & multiplicem terminationem ad diversissima objecta & effectus, subinde in Scriptura pluraliter appellatur, ut Psal. 110. *Magna opera Domini: exquisita in omnes voluntates ejus*. Sicut etiam justitiæ & misericordiæ Domini pluraliter in Scriptura aliquando exprimentur. Immediatissime autem dividi posset actus divinæ voluntatis in volitionem, quæ respicit esse, & nolitionem, quæ respicit non esse objecti: & utraque in simplicem & efficacem: efficax denique in antecedentem & consequentem: ut optimè indicavit Scotus in Report. d. 48. n. 11.

Communiter tamen Theologi cum Magistro Alensi, D. Bonav. D. Thom. Scoto, dividunt volitionem Dei in voluntatem beneplaciti & voluntatem signi. Quæ divisio est æquivoca: nam voluntas signi est tantum metaphoricè, seu methonymicè voluntas, quia scilicet est signum externum divinæ voluntatis sive affectûs, ponendo effectum pro causa: sicut testamentum sive instrumentum scriptum dicitur voluntas testatoris. De hac juxta D. Bonav. d. 45. a. 4. q. 1. in corp. intelligitur illud 2. Thessal. 4. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra*; ista enim est effectus, & signum divinæ voluntatis.

Voluntas beneplaciti generaliter est actualis inclinatio divinæ voluntatis in objectum cognitum; sive volitio alicujus objecti, quæ Deo verè inest. Quo sensu, omnis divina voluntas beneplaciti sumitur pro voluntate absoluta &

omnino efficaci; ut patet apud Scotum d. 46. n. 2. Similiter Augustinus & Magister sequens Augustinum, quando de voluntate beneplaciti loquuntur, semper accipiunt pro voluntate, quâ Deus absolutè vult aliquid evenire, inquit D. Bonav. d. 47. in expos. textûs dub. 4. Aliquando etiam sumitur pro voluntate seu complacentia approbativa; prout Psal. 146. dicitur: *Beneplacitum est Domino super timentes eum*. Plerumquæ tamen videtur voluntas beneplaciti sic accipi, ut aliquo modo sit efficax, sive impleatur; ut notat Smising d. 5. q. 2. n. 21.

Voluntas signi est quintuplex, expressa à D. Bonav. d. 45. a. 4. q. 2. in principio, hoc versu: *Præcipit, & prohibet, permittit, consulit, implet*. Id est, præceptum, prohibitio, permissio, consilium, & opus sive operatio. Sufficientiam divisionis rectè deducit D. Thom. q. 19. a. 12. in corp. nam illud, quod volumus, aut volumus fieri per nos, & hanc voluntatem significare tantum possumus per operationem sive opus, quando scilicet per nos aliquid implemus, sive operamur; aut volumus tantum non impedire, quin fiat, etsi opus ipsum displiceat, seu nolumus illud fieri, idquæ significamus per permissionem. Aut volumus fieri per alios, idquæ significare possumus inducendo illos, sive obligando ut aliquid faciant, & est præceptum; sive solum suadendo ut faciant, & est consilium. Aut denique nolumus fieri ab aliis, idquæ significamus inducendo illos, sive nè faciant, obligando, & est prohibitio, sive tantum dissuadendo, & est consilium. Comminatio, quæ videri posset deesse, estquæ ordinariè signum divinæ voluntatis conditionalis, revocari potest ad præceptum vel prohibitionem. Præparatio seu dispositio, quam Deus ad aliquid facit, eo modo ac si vellet illud ad effectum perducere, cum tamen hoc ipsum non velit (quo sensu Marc. 6. dicitur: *Volebat præterire eos. & c. 7. Neminem voluit scire, & non potuit latere. Luca ult. Se finxit longius ire.*) necessariò videtur distinctè annumeranda prædictis signis, juxta Estium d. 45. §. 7. *¶. porro quinque signis*. Verum alii Doctores unanimiter hanc voluntatem præparationis non censuerunt voluntatem signi, sed beneplaciti, antecedentem scilicet. De qua etiam exponunt illud 1. ad Timoth. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri &c.* quidquid hoc de voluntate præparationis exponat idem Estius d. 46. §. 4. *¶. juxta hanc*.

Petes, an, vel cujus voluntatis seu affectûs signa sint, quæ ordinariè enumerantur? Resp. præceptum, prohibitio & consilium non sunt signa voluntatis Dei absolutè efficacis de opere præcepto & consulto ponendo, vel de prohibitionem & dissuasum omittendo: cum plerumquæ non fiant, quæ Deus præcipit aut suadet; plerumquæ è contra fiant, quæ prohibet aut dissuadet. Ordinariè tamen sunt signa voluntatis antecedentis, quâ Deus optat, ut opus præceptum & consultum fiat, utquæ opus prohibitum & dissuasum omittatur. Non semper tamè: cum enim Deus

42. Voluntas signi est quintuplex.

Implens.

Permittens.

Præcipiens.

Consulens.

Prohibens.

Comminatio quod spectet.

Qualis sit voluntas præparationis.

43.

Quam voluntatem in Deo significant præceptum & consilium.

Deus tentando fidem & obedientiam Abrahamæ, præcepit ei immolationem Filii, non habebat voluntatem ipsius effectus seu occisionis, sed volebat Abrahamum habere talem voluntatem seu conatum, ut rectè *D. Bonav. d. 47. in expos. textus dub. 5.* Sicut etiam superior creatus posset experimenti gratiâ præcipere aut suadere aliquid, quod positivè vult impedire. Equidem saltem est signum voluntatis antecedentis, quâ vult nos conari ad faciendum, quod præcipit, & ad omittendum, quod prohibet: quin etiam signum est voluntatis consequentis & efficacis, quâ vult efficaciter nos obligare ad ipsum opus sive omissionem, vel saltem ad possibilem conatum adhibendum. Similiter consilium significat semper complacentiam operis, quod suadetur; præterea voluntatem antecedentem nos alliciendi seu inclinandi ad opus faciendum, aut saltem ad operis (si efficaciter vellet id non poni, quod non est natum contingere) desiderium & conatum; insuper significat voluntatem consequentem ponendi id, per quod voluntas nostra allicitur seu inclinatur. Operatio Dei est signum voluntatis consequentis & efficacis de eodem ponendo, vel ad illud concurrento. Permissio denique signum est similiter voluntatis consequentis & efficacis non ponendi impedimentum objecti permissi. Undè *S. Aug. Enchir. c. 95. Non fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo.* Et *cap. 100. Non utique nolens finit, sed volens.* Estquè id manifestum de permissione illorum, quæ à creatura fiunt, Deo nolente, scilicet malorum operum: non enim fieri possunt, nisi Deo concurrente, adeoque volente concurrere.

An verò, sumendo permissionem pro non impeditioe, seu non positione impedimenti, per quod effectus permissus fuisset impeditus, sive non secutus, significetur eatenus per ipsam positiva Dei volitio, quâ velit non ponere tale impedimentum; v. g. quâ velit non dare gratiam efficacem, per quam fuisset impeditum peccatum, non immittere pluviam, per quam fuisset extinctus ignis &c. dubitatur. Negat *Poncius d. 6. n. 14.* eò-quòd non sint multiplicandi actus finè necessitate, sufficiat autem mera carentia volitionis ponendi impedimentum, v. g. absentia volitionis dandi gratiam &c. eo ipso enim, quo non est volitio dandi gratiam, gratia non est. Sed rectius affirmat *Smising d. 5. n. 23.* & plurimi alii. Estquè conforme *Scoto d. 41. n. 12.* & *Augustino*, qui permissionem peccati, sitam in non concessione gratiæ efficacis, passim explicat per hoc, quod Deus nolit illam dare, quòdquè illam deneget. Immo dicendum videtur nullam dari in Deo puram omissionem liberam: adeoque circa alios mundos infinitaque possibilia, numquam futura, Deum habere actum voluntatis, quo positivè velit ea numquam esse; quamvis enim sufficienter non erunt, eo ipso, quo Deus caret actu positivo contrario illa aliquando faciendi; congruit tamen magis summæ perfectioni divinæ volun-

tatis, ut hæc omnia sint perfectissimo modo ei voluntaria, adeoque per actum positivum ea volendo numquam esse. Perfectius namquè est aliquid vitaliter velle vel nolle, quemadmodum etiam posse velle vel nolle; dum tamen salvetur libertas, quæ hic nihilominus salvaretur. Sic præterea liquet summa actualitas divinæ voluntatis, quo modo scilicet, salvâ libertate circa quævis objecta, etiam libera, sit in actu: immo quo modo tam sit infinitè extensa & perfecta voluntas ipsius infinita nolendo, quàm si eadem efficaciter voluisset; aut etiam si nil omnino de facto efficere decrevisset. Et huic nolitioni respondet scientia, quâ Deus scit alios, v. g. mundos numquam futuros: scientia enim antecedens decretum de futuritione & non futuritione, præscindit ab utraquè. Ex quo denique fit, divinam voluntatem non esse liberam ad volendum & purè non volendum, sed ad volendum & nolendum, seu ad volendum aliquid esse & volendum idem non esse.

Voluntas beneplaciti dividitur à Theologis post *Damase. l. 2. de fide c. 29.* in antecedentem & consequentem. Voluntas antecedens juxta *Scotum d. 46. n. 3.* & alios passim dicitur, quâ Deus quidpiam vult, quantum est de se, seu ex parte sua. Et hæc est quidem absoluta & efficax respectu mediorum, quæ de facto Deus vi talis voluntatis ex parte sua ministranda subministrat, non tamen nisi conditionata & inefficax respectu finis, qui scilicet de facto non obtinetur vi voluntatis merè antecedentis. De hac voluntate intelligitur illud *Ezech. 24. Mundare te volui, & non es mundata.* Et *Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos &c. & nolui?* prout multi explicant. *Augustinus* tamen *Enchir. cap. 97. Magister d. 46.* explicant id de voluntate consequente & efficaci (& sequitur *Scotus ibid. n. 3.*) hoc ferè sensu: *Quoties congregare efficaciter volui te* (Jerusalem perversa, quæ lapidas Prophetas) *nolente feci.* De voluntate antecedente salutis omnium similiter intelligitur illud *1. Tim. 2. Qui vult omnes salvos fieri &c.* De quo ex professo disp. seq. q. 2. ubi de providentia supernaturali generali.

Voluntas consequens, quæ & absoluta, sumitur pro voluntate omnino efficaci, quâ scilicet Deus quidpiam simpliciter & absolute vult esse aut fieri, omnibus spectatis. De hac loquitur *Isa. c. 46. Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* *Esther. 13. Non est, qui possit tua resistere voluntati.* *Psal. 113. Omnia quacumquè voluit, fecit.* Et alibi. Eandem pluribus in locis urget *Augustinus*, signanter *Enchiridii cap. 102. Omnipotentis voluntas Dei semper invicta est.* Quarè juxta *Aug. ibid. Hæc semper & c. 103.* & Scripturas relatas omnesque Theologos, hæc Dei voluntas semper impletur: secus est de voluntate antecedente, quæ ultimatè non impletur, scilicet quatenus non est efficax, v. g. quòd ad salutem reproborum; quàmvis & hæc impleatur quòd illa, quæ tamquam efficaciter volita respicit, & respectu quorum est voluntas consequens, v. g. respectu medio-

45.
Divisio voluntatis beneplaciti.

In antecedentem.

Et consequentem.

Qualiter impleatur antecedens.

rum ex parte Dei adhibendorum. Ratio est : quia Deus est infinitæ virtutis & omnipotens, adeoque *subest tibi, cum volueris, posse*, inquit Scriptura, Deum alloquens, *Sap. 12.* nec potest consequenter ab ullo impediri : est denique in suis decretis immutabilis : ergo quidquid absolute & efficaciter vult, semper impletur. Voluntas autem creata efficax non semper impletur, vel propter impotentiam, vel quia ab alio impeditur, vel quia mutatur. Vide *Scotum d. 46. num. 2.*

46. *Alia habet voluntatem explicatio.* Pro fine nota, voluntatem antecedentem & consequentem juxta nonnullos, magis appositè ad mentem *Damasceni* explicari hoc modo, ut antecedens dicatur illa, quam Deus habet ex se, seu ex propria quasi propensione, sive sit omnino efficax sive non, v. g. voluntas benefaciendi : voluntas autem consequens dicatur, quæ à nostro (ut loquitur *Damascenus*) vitio ortum ducit, v. g. voluntas inferendi poenam. Proprium enim Deo dicitur misereri & parcere ; alienum autem (juxta *Isaiam c. 28.*) & peregrinum opus Dei est punire. Unde voluntas antecedens erit bonitatis (quam & primariam alibi appellat *Damascenus* post *Chrysostom. hom. 1. in epist. ad Ephes.*) voluntas autem consequens erit justitiæ, & quasi secundaria. Et secundum hoc, voluntas etiam solum comminatoria poenæ dicenda foret consequens, etsi conditionata & inefficax : efficax autem prædestinatio ad gloriam dicenda esset antedens. Quod observandum ad vitandam vocum æquivocationem : quibus plerumque utendum potius, ut multi.

QUÆSTIO VI.

De variis affectibus sive passionibus divine voluntatis.

47. *Exponitur status questionis.* **C**ONSTAT in Deo non esse passiones animi, prout juxta primam nominis impositionem significant affectionem appetitus sensitivi, junctam cuidam corporis alterationi, prout ex communi sententia *Augustini, Hieronymi, Damasceni*, & aliorum, explicat *D. Th. 1. 2. q. 22. a. 3.* Cum tamen similes affectiones reperiantur in appetitu rationali seu voluntate, ad quas non sequitur corporis alteratio, nisi per accidens ob appetitum sensitivum in nobis adjunctum, quæritur, an ejusmodi affectiones voluntatis sint in Deo, abstrahendo ab immutatione corporali, distinctione reali, limitatione &c. Solent autem communius (quidquid sit de veritate) assignari undecim passiones à *D. Th. q. 23. a. 4.* Nempe Amor, Odium, Desiderium, Fuga, Delectatio seu gaudium, Tristitia, Spes, Desperatio, Timor, Audacia & Ira. Quæ quidem sunt in nobis impulsus animi distincti ab operationibus, easque consequuntur, prout *Scotus* de passionibus arbitratur : at secundum *D. Thomam*, & plerisque alios sunt ipsæ quoque quædam animi nostri operationes. De quo quantum ad Deum ipsi pariter *Scotista* non dubitant ; juxta quos proinde delectatio v. g. est in Deo pura operatio, amor

videlicet boni præsentis ; ut videre est apud *Smising Tr. 3. d. 5. q. 2. n. 59.*

Itaque primò certum est apud omnes, in 48. Deo formaliter esse amorem : qui non est aliud *Datur in Deo amor.* quam propensio elicitata voluntatis in bonum alicujus : in hoc enim præcisè considerato, & seclusis creati amoris imperfectionibus, nil reperitur Deo repugnans. Quare 1. *Ioan. 4.* dicitur : *Deus charitas est.* Unde fide & ratione constat, ipsum infinitè diligere seu amare seipsum. Et *Ioan. 10.* dicitur : *Pater diligit Filium.* Solum Nonnulli disputant, an sit in Deo amor sui *Non tamen sui speciatim sumptus.* speciatim sumptus, qui scilicet abstrahat à præsentia & absentia objecti. Sic enim referuntur docere *Vasquez, Suarez*, & alii apud *Felix c. 2. diff. 2.* Verum sicut constat, in Deo non dari scientiam sui abstrahentem à præsentia & existentia, sic nec admittendus est amor sui, nisi existentis & præsentis : qui proinde sit simul fruitio sui. Quare idem amor est delectatio seu gaudium, quod est quædam vitalis quies in bono præsentis & possessio.

Quantum ad creaturas possibiles, patet ex dictis *q. 3.* Deum illas amare amore simplicis complacentiæ. Creaturas verò actuales præterea 49. *Amor Dei erga creaturas.* amat efficaciter, juxta illud *Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt.* Immo ex hoc amore nascitur omnis boni à Deo communicatio. Creaturas quidem irracionales amat propter racionales, seu propter hominem, latè loquendo amore concupiscentiæ, quatenus scilicet ille dicitur quisquæ, qui non est amor amicitie. Creaturas autem racionales maximè amat, juxta Scripturam plurimis locis : his enim cupit communicare semetipsum, seu suam divinitatem per visionem & fruitionem. Et quidem illas amat amore benevolentie, præsertim justos, erga quos habet amicitiam. De quo *Ioan. 10. Jam non dicam vos servos, sed amicos.* Et *c. 16. Ipse Pater amat vos.* Et alibi.

Secundò, odium propriè est in Deo, juxta 49. illud *Sap. 14. Odio sunt Deo impius & impietas ejus.* Ratio est : quia odium nil est aliud, quam dissonantia appetitus ab eo, quod nocivum & repugnans est sive apparet : prout se habet impietas adeoque impius quæ talis. Ita *D. Th. q. 20. a. 2. ad 4. Suarez, Vasquez, Smising d. 5. n. 52.* Quare non est necesse Scripturam exponere metaphoricè, quasi Deus dicatur odisse, quatenus in effectu ita se gerit, ac nos solemus, cum quidpiam odio habemus, impugnando & destruendo illud ; ut volebat idem *D. Th. 1. contra gentes c. 99.* & quidam alii : nisi fiat vis in æquivocatione inutili vocis *odium.* Odio siquidem habemus, non tantum personas, quibus malum volumus, sed etiam ipsa accidentia, v. g. infirmitatē corporalem. Neque est contra charitatem velle alteri malū quatenus illius malum est, tamquam peccatoris, qui illud justè meretur (prout vult Deus peccatori, etsi ex amore justitiæ) sed quatenus malū illius est ut hominis, & qui tale malum non meretur. An autē in Deo sit, non solum odium abominationis (quod ratio evidenter ostendit) sed etiam inimicitie erga peccatorem,

47. *Quot sint passiones animi.*
An ab operatione distinguantur, signanter in Deo.

49. *An etiam inimicitia.*

tores, quæstio est de nomine, controversa inter Vasquez & Suarez; juxta Smising sup. qui sententiam negantem Suarez præfert ex humana loquendi consuetudine: non enim dicimus judicem esse inimicum rei, quem punit; alioquin etiam parentem diceremus inimicum filii, quem castigat. Alicubi tamen Scriptura de Deo sic loquitur, ut vocet inimicum malorum, ut Exo. 23. *Inimicus ero inimicis tuis.*

30. Tertiò, desiderium, seu inclinatio in bonum absens & fuga seu declinatio mali absentis, propriè reperiuntur in Deo: desiderat enim salutem & bona nobis absentia ac futura, item suam gloriam & honorem extrinsecum: fugit seu declinat mala nostra absentia, & sui honoris læsionem. Nil tamen desiderat boni intrinseci quasi absens, aut malum (cujus non est capax) fugit. Undè Aug. 1. Confess. 4. *Quarè, cum nihil desit tibi.* Desiderium autem largè sumptum pro affectu boni non parientis fastidium etiam habet locum in bono præsentis, juxta illud 1. Pet. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere.* Quod quidem desiderium est ipsa delectatio boni infiniti præsentis satians appetitum, sic ut illius perseverantiam jugiter beati appetant, sinè fastidio, juxta illud Eccli. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient &c.*

31. Quartò, delectatio seu gaudium indubiè est in Deo: gaudet enim infinitè de suis infinitis perfectionibus, uti illarum possessione est infinitè felix & beatus, cui proinde materia gaudii deesse nequit. Gaudet etiam de bonis operibus nostris, seu potiùs suis, juxta illud Psal. 103. *Latabitur Dominus in operibus suis.* Et Hieron. ait: *Latitiae est Domini, quando nos creatura ipsius benedicimus eum in die resurrectionis.* Sic non notato loco citat Granadus Tr. 6. d. 3. *de divino gaudio.*

Non tristitia. Quintò, non minùs certum est tristitiam non esse in Deo; utpote imperfectam, & cum summa Dei felicitate repugnantem. Quarè nè quidem in beatis est ulla tristitia aut inquietudo; utpote vexans & malè afficiens voluntatem. Deinde tristitia est aversio à malo præsentis, & ad ipsum, qui tristatur, spectante: nullum autem potest Deus pati malum seu defectum, quin bonum extrinsecum, quo privatur, eminentiori & altiori modo in se habeat; sic ut creatura rationalis potiùs patiaturs defectum, quæ deberet loco peccatorum habere actus honorandi Deum, qui sunt propria creaturæ perfectio, cum Deus bonorum nostrorum non egeat.

32. Sextò, non est in Deo timor & audacia, neque spes, nec desperatio ob manifestam imperfectionem. Nam timor & audacia sunt aversiones à malo imminente difficili (timor etiam potest respicere malum, quod nullatenus avertere potest, qui timet) junctâ ignorantia vel dubitatione, an illud malum eventurum sit. Spes similiter juncta est, tum incertitudini, tum difficultati consequendi bonum speratum: desperatio juncta est difficultati, aut subinde etiam impossibilitati vitandi malum, aut consequendi bonum, de cujus evitatione aut con-

secutione desperatur. Utraquè insuper connotat subjectionem, & dependentiam sperantis vel desperantis ab alio ut superiore, à quò bonum est conferendum vel malum inferendum.

Septimò denique, cum irasci frequentissimè dicatur Deus, & ira ei tribuatur in Scriptura ad Rom. 1. *Revelatur enim ira Dei de celo super omnem impietatem,* & alibi, dissensio est, an verè & formaliter ira in ipso sit, ut vult Lactantius l. de ira Dei c. 5. & alii. Et faver Scotus 3. d. 26. & d. 34. An solum transumptivè sive tropicè vel metaphoricè, ut vult Magister 1. d. 45. D. Bonavent. ibid. in expos. textus. dub. 10. D. Thom. 1. p. quæst. 20. art. 1. ad 2. & alii. Et consonant Patres, passim negantes iram esse in Deo, apud Vasquez d. 84. c. 4. Verùm dissensio videtur de solo nomine, ut rectè Suarez, Smising sup. n. 58. & alii. Nam si ira connotet animi perturbationem, prout connotat prima nominis impositio, & sicut sumunt illud Patres, & Auctores posterioris sententiæ, constat in Deo non esse iram, sed tantum signa iræ, quæ scilicet significant in nobis iram, dum nobis illa insunt. Undè perturbatio, fervor iracundiæ, aut furor metaphoricè à Scriptura Deo tribuitur; ut Psal. 105. *Iratus est furore Dominus in populum suum.* Psal. 6. *Domine nè in furore tuo arguas me.* Psal. 77. *Et excitatus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus à vino.* Job. 14. *Donec pertransseat furor tuus.* Hinc Aug. 1. Confess. 4. *Irascaris, & tranquillus es.* Similiter, si ira cum Philosopho 3. de anima c. 1. describatur; *Appetitus doloris vicissim adversario inferendi;* constat illam non esse in Deo formaliter: cum in eo non sit dolor ullus.

Denique, si cum Lactantio sup. definiatur ira appetitus vindictæ, seu inferendi alteri malum ratione delicti ab eo commissi; vel cum Scoto sup. ex Philos. 2. Reth. c. 4. *Appetitus vindictæ secundum rationem apparentem propter apparentem parvipensionem;* qui quidem actus juxta Scotum d. 34. sup. cit. n. 10. est sinè tristitia, immo est cum magna delectatione propria, secundum Arist. 2. Reth. *Ira viri quasi mel.* sic (inquam) sumendo iram, prout propriè sumi potest, rectè dicitur ipsam formaliter esse in Deo, sicquè propriè sumi posse Scripturas, quæ simpliciter iram Deo adscribunt. Undè Aug. 1. 2. ad Simplicianum. q. 2. circa med. *De ira hominis (ait) detraho turbulentum motum, ut remaneat vindictæ vigor, atquè ita utcumquè assurgo in notitiam illius, quæ appellatur ira Dei.* Et ita rectè cum S. Tb. 1. 2. q. 47. a. 1. ad 1. *ira non dicitur in Deo secundum passionem animi, sed secundum judicium justitiæ, prout vult vindictam facere, de peccato.* Hoc sensu judices tranquillâ mente vindictam reis infligentes, rectè dicuntur irati; etsi non juxta primam nominis impositionem. Sicut itaque desiderium, quantumvis ex prima nominis impositione videatur significare appetitum boni absentis, quo quis indiget; formalem tamen rationem spectando, rectè etiam juxta Vasquez sup. c. 1. n. 1. dicitur esse in Deo: sic videtur pariformiter loquendum de ira.

53. An ira propriè sit in Deo.

Non est, propriè, sive vel quatenus connotat animi perturbationem.

Secus, prout simpliciter denotat appetitum, vindictæ.

Q U Æ S T I O VII.

De Virtutibus divinæ Voluntatis.

54.
In volun-
tate Dei
dantur vir-
tutes.

INDUBITATUM est in voluntate Dei reperiri varias virtutes, quæ scilicet in suo præciso conceptu non involvunt imperfectionem. Quas proinde Scriptura passim Deo adscribit, videlicet Misericordiam, Fidelitatem &c. Ratio est; quia Deus ex essentiali rectitudine suæ voluntatis omnia decernit secundum dictamen rectæ rationis: hæc ipsa autem volitio est virtus in actu secundo, principium verò istius volitionis est virtus in actu primo. Quare Deus dicitur *Sanctus in omnibus operibus suis Ps. 144.* Immo est essentialiter sanctus, quatenus est idem cum sua voluntate & amore, qui est formaliter ipsa sanctitas. Est enim purissimus & rectissimus, tum quatenus infinitè perfecto modo tendit in seipsum, tum quatenus, quidquid extra se amat, bonum est, & bene amat, scilicet propter se. Immo est causa efficiens omnis sanctitatis nostræ; item exemplar & mensura ejusdem, ac denique finis, in quem omnis creaturæ sanctitas dirigitur, ut scilicet creatura illi, tamquam fini, per amorem & laudem jugiter inhæreat.

Quid sint
in actu pri-
mo.

Principium porro virtuosæ volitionis in Deo non est aliquis habitus, qui divinæ perfectioni repugnat; sed est ipsissima voluntas infinita Dei, quatenus seipsa est expedita ad volitionem virtuosam. Undè in actu primo nè quidem formaliter distinguitur ab ipsa voluntate Dei, neque una virtus ab altera, v.g. misericordia à justitia: quia superflue distinguerentur in divina voluntate tot formalitates; cum unica, simplicissima & infinita Dei voluntas seipsa sufficiat. Similiter virtutes divinæ in actu secundo sunt unus & simplicissimus actus divinæ volitionis, qui, prout terminatur ad sublevandam nostram miseriam, dicitur misericordia seu miseratio; prout terminatur ad beneficia distribuenda, liberalitas &c. sic ut sit tantum distinctio penes connotata extrinseca, vel terminatione ad diversa objecta. Vide dicta d. præ. q. ult. De virtutibus intellectus divini.

55.
In Deo re-
peritur
charitas.
Et in rigore
Philosophi-
co sola.

Ex virtutibus autem Theologicis reperitur in Deo charitas, adeò ut 1. Ioan. 4. dicatur: *Deus charitas est.* Immo sola reperitur, ut de fide Theologica constat ex dictis d. præ. q. ult. de spe ex dictis *quæst. præc.* Quinimmo, si rigorem Philosophicum ad amissum sequamur, nulla virtus præter charitatē formaliter in Deo reperietur, sed tantum per eminentiam: Deus enim omnia ob suam infinitam bonitatem diligit, & in semetipsum omnia refert: Philosophus autem requirit ad virtutem moralem, ut bonum honestum ametur præcisè propter honestatem talis virtutis, v.g. castitatis &c.

Latè lo-
quendo om-
nes virtu-
tes in Deo
reperiun-
tur.

E contra latè loquendo, nulla omnino virtus est à Deo excludenda, videlicet non exigendo, ut proprium objectum vel officium virtutis locum habeat in Deo. Sic enim erit etiam

in Deo temperantia, fortitudo, poenitentia, & quævis aliæ virtutes: quia, etsi in Deo non sint passionibus moderandæ per temperantiam aut fortitudinem, nec peccata retractanda per poenitentiam &c. Deus tamen vult nos temperatè & fortiter vivere, nec circa terribilia aut delectabilia excedere aut deficere, similiter nos de peccatis nostris dolere &c. adeòque honestatem quarumlibet virtutum desiderat in nobis: talis autem honesta & virtuosa est voluntas, utique virtuositate eadem, aut certè affini valde ipsi temperantiæ, fortitudini, poenientiæ &c. Ita Scotus 3. d. 33. n. 16. addens, *per mihi & tibi non variari rationem formalem habitus.* & 4. d. 14. q. 2. n. 19. ex eodem principio probabiliter admittit, in beatis, Angelis & homine pro statu innocentiae virtutem poenientiæ; utpote quæ per se tantum inclinatur in vindicandam culpam, sic ut per accidens se videatur habere, quod culpa sit proprii vel alieni subjecti.

Verum mediâ viâ incedendo juxta vulgarem & satis proprium loquendi modum (quem Scriptura omnino indicat) aliquæ virtutes morales sunt quidem à Deo excludendæ, quarum scilicet proprium officium seu objectum Deo repugnat; aliæ adscribendæ, quarum proprium objectum in Deo locum habet: quantumvis in iis Deus ultimatè non sistat. Communiter namquæ dicitur quis virtuosus à virtute, in cuius materia se exercet, etsi eam in altius & perfectius motivum referat. Sic martyr dicitur fortis, etsi martyrium sive actum fortitudinis ex charitate subeat seu exercent. Item dicitur quis castus, etsi ob altius motivum castitatē servet. Immo desiderandum, ut in solo Deo quiescentes, seu eo fruantes, materiam virtutum moralium semper referamus in finem charitatis.

Hoc itaque modo non est in Deo temperantia aut fortitudo, quia non sunt in eo passionibus moderantur. Similiter non est in illo religio, quæ respicit alterum tamquam primum & supremum Dominum; non est pietas, quæ respicit alterum tamquam secundarium vitæ suæ principium: non observantia, quæ respicit alterum se eminentiorem: non gratitudo, quæ debetur alteri, à quo beneficium acceperit &c.

Reperitur tamen in ipso veracitas in dictis, fidelitas in promissis. Quæ juxta *Smising d. 4. q. 6. n. 111.* sunt eadem virtus: saltem sunt valde affines in Deo, in quo omnis assertio est jurata, similiter omnis promissio; utpote quæ fit semper à Deo sub infallibilitate suæ veracitatis, quæ est veritas prima. Reperitur etiam in Deo misericordia, quoad sublevandam nostram miseriam, citra tamen dolorosam compassionem, quæ in nobis resultat, & ad formalem rationem misericordiæ non requiritur. Idem est de magnificentia & liberalitate in operibus & beneficiis, tum corporalibus, tum spiritualibus. Nec obstat quod *Philos. 4. Eth. 1. & D. Th. 2. 2. q. 117. a. 2. & q. 134. a. 3.* liberalitatem & magnificentiam circa pecuniæ largitionem versari dixerint: nam solum eam

56.

Proprie ta-
men aliqua
in Deo non
reperiun-
tur.

Qua specifi-
cantur.

Aliqua re-
periuntur:
qua specifi-
cantur.
Omnis as-
sertio divi-
na est ju-
rata.

eam descripserunt per objectum sensibilius & in nobis frequentius. Unde immerito Vasquez d.86. c.7. n.46. ob hæc eam à Deo exclusit, contra ipsum D. Thom. 1. p. q.21. a.1. ad.1. & 1. contra Gentes c.93. Excludenda equidem est à Deo imperfectio, quæ in nobis est, sed liberales simus in largiendis iis, quibus ipsi utimur ad necessitatem aut utilitatem, adeoque privemus nos aliquo bono necessario vel utili, cum aliis damus. Ratio generalis est: quia hæc & similes virtutes à Scriptura Deo adscribuntur, possuntque præscindere ab omni imperfectione.

57. Repertur in eo amicitia erga justos. Hoc modo reperitur etiam in Deo amor benevolentia, sive amicitia erga justos. Quod Scriptura frequenter insinuat, Psal. 138. Sap. 7. Ioan. 10. Ratio est: quia Deus justos diligit tamquam amicos, communicando eis sua bona, & volendo ut eis bene sit. Deficit tamen hæc æqualitas, quæ inter amicos ordinariè subest, aut oritur: ideoque non est amicitia æqualitatis, sed excellentiæ: qualem admisit Philosophus inter principem & subditum, Deum & hominem, ut patet apud Smising. d.4. q.6. n.89. Prætereà amicitia Dei erga justos non sistit in eisdem, sed illos omniaque bona eis volita refert Deus ad se, tamquam ultimum finem & motivum, prout rerum natura, & rectitudo amicitia postulat. Neque hoc obest sinceræ Dei erga nos benevolentia (etsi fortè obesset benevolentia omnino strictè acceptæ, ut contendit Smising sup. n.90. quæ consequenter ex hac parte involveret imperfectionem) siquidem Deus id non facit ex amore concupiscentia proprio, quo caret, quasi inde expectet aliquam utilitatem seu commodum vel sui perfectionem, quâ indigeat, aut quâ sibi melius sit, sed quia ipse est ultimus finis, ad quem ex felicissima necessitate ac essentiali voluntatis rectitudine debet omnia referre. Unde, etsi per impossibile esset alius ultimus finis, in quem omnia referenda, Deus non ad se, sed ad istum alium ultimum finem referret omnia, stante essentiali rectitudine suæ voluntatis; quod signum est ipsum non spectare suum commodum. Vide Less. l. 9. de perfect. divin. cap.4. num.21.

Non æqualitatis, sed excellentiæ.

Sistens in ipso Deo. Solùm restat specialis difficultas, an ex proprio objecto repugnet simpliciter Deo virtus iustitiæ. Pro cuius resolutione Dico I. Non datur in Deo iustitia commutativa. Ita Alensis q.39. n.1. D. Th. q.21. a.1. & 1. contra Gentes c.93. D. Bonav. 4. d.46. a.2. q.1. ad 2. Scotus eadem d. q.1. n.4. & 11. & omnes pænè Antiqui (ut ostendit Smising d.4. q.5. n.45. & seqq.) ac ex Recentioribus Soto, Cajet. Valentia, Vasq. Molina, Lessius & plurimi alii contra Suarez, in opusculò de iustit. Dei. sec. 1.2. & 3. & alibi, & alios Recentiores.

58. Non est in eo iustitia commutativa. Probatur: quia iustitia commutativa ex objecto suo postulat jus, sive debitum strictè dictum, ut apud omnes constat, & colligitur ex definitione tradita ab Ulpiano l. iustitia ff. de iustitia & jure: in Deo autem non habet locum strictè dictum debitum. Quod insinuant patres: Aug. 1. Confess. c.4. Reddis debita nulli debens. & Herincx Sum. Theol. pars. 1.

Iustitia ex objecto suo postulat debitum.

alibi. Anselm. Profol. c.10. Iustus es, non quia reddis debitum, sed quia facis, quod deget te summe bonum. Plura testimonia vide apud Smisf. sup. n.56.

Nec obstat, quod Scriptura sæpius iustitiam Deo tribuat, quod etiam faciunt Patres. Nam loquuntur de iustitia paulò latius sumpta: prout vulgò & satis propriè iustitia dicitur, cum operi congrua merces integrè redditur, sive is, qui reddit sit obstrictus nexu iustitiæ strictè dictæ; sive solius fidelitatis: non enim in usu istius nominis vulgò tam spectatur vis obligationis, quam æqualitas & congruentia rerum, quam iustitia solet efficere. Sic Deus dicitur iustus iudex 2. ad Tim. 4. quia mercedem statutam integrè solvit, tam in bonis, quam in malis. Unde Trid. ss.6. c. ult. dicit, vitam aternam tamquam mercedem ex Dei promissione bonis operibus fideliter (nota, quod non dicat ex stricto & vero jure) reddendam.

Probatur insuper conclusio: quia potest quidem Deus vi suæ promissionis, adeoque ex fidelitate aliquid debere creaturæ, in qua tamen inde non resultat jus, sed totum illud debitum fundatur in intrinseca Dei perfectione seu natura, ob quam nequit mentiri aut non servare promissum: si autem aliquid deberet creaturæ stricto jure, haberet ipsa moralem potestatem illud exigendi, & quasi actionem juridicam contra Deum. Hoc verò repugnat supremo juri ac dominio Dei in omnes creaturas, & in omne illarum jus, essentialiter inabdicabili, immo nec in parte diminuibili: si enim haberet creatura strictum jus contra Deum ad aliquam rem, non subesset illa pleno dominio & juri Dei; utpote de qua non posset pro libitu suo disponere citra injuriam creaturæ.

Confirmatur: quia creatura essentialiter est res seu peculium Dei ratione essentialis dependentiæ à Deo: adeoque quidquid juris acquirat, accrescit ipsi Deo: qui proinde de illo ipso jure creaturæ, tamquam suo, potest pro libitu disponere: adeoque implicat creaturam habere strictum jus contra Deum.

Nec dici potest, quod creatura habere possit aliquod privatum jus respectu Dei, retinens super eandem rem jus quoddam universale (ut cives in bona sua habent jus privatum, quod bassum vocant, & Respublica jus quoddam universale, quod altum dicunt) hoc autem jus privatum possit Deus à se alienare, scilicet per promissionem sub conditione operis à nobis præstandi. Non, inquam, hoc dici potest: quia jus Dei, qualitercumque vocetur, est absolutissimum & illimitatum respectu cuiuscumque: adeoque etsi creatura possit habere jus ad aliquam rem, factò respectu ad alias creaturas, non tamen respectu Dei: hic enim ratione juris universalis posset de illa disponere ad libitum, & ratione juris privati creaturæ non posset. Neque Respublica & cives privati aliter habent jus super eandem rem, nisi quod Respublica possit ex ea censum exigere, eaque uti pro exigentia boni communis; civis autem possit alias semper eâ uti ad libitum: quod non est

Explican- tur Aucto- ritates.

Debitum stricti juris repugnat summo Dei dominio.

59. Cui illud ipsum creatura jus accresceret.

Nec juvat hic distinctio juris alti & bassi seu universalis & privati.

est duos habere jus in solidum super eandem rem, sic ut quilibet, vel etiam alteruter possit de ea pro libitu disponere; sed est unum habere jus ad aliquam partem rei, & alterum ad aliam, vel unum posse disponere in certa solum circumstantia, scilicet necessitate boni communis, alium semper extra talem circumstantiam. Vide *Tract. de Incarn. d. 2. q. 4. §. 5.*

60. DICO II. Non datur in Deo justitia distributiva; quatenus respicit strictum debitum distribuendi bona communia juxta æqualitatem geometricam, seu proportionatè ad merita & qualitates personarum; secus, si strictum debitum secludatur. Prima pars patet: quia non apparet, undè tale debitum oriretur. Deinde strictum Dei erga creaturas debitum *prac. concl.* refutatum est.

Qualiter reperitur. Secunda pars (quæ est *D. Thoma, Scoti* & plurimum aliorum apud *Prap. q. 21. a. 1. d. 2.*) probatur: quia Deus servat proportionem istam in distributione præmii cælestis, sic ut talis sit inter beatorum præmia proportio, qualis est inter merita. Immo similem quamdam proportionem etiam servat circa creaturas irracionales, quibus distribuit bona juxta exigentiam suarum naturarum, v.g. equo præstantiora, quàm plantæ, quàm lapidi, &c.

Proportio distributiva justitiæ non spectat ad specialem virtutem. Nihilominus observantia similis proportionis in distributione non est propria justitiæ, nec materia specialis virtutis: nam eadem virtus, quæ inclinatur ad distribuenda bona, inclinatur etiam ad distribuendum illa cum prædicta proportionem. Undè, si bona distribuuntur tamquam debita ex justitia commutativa, ex eadem virtute servanda est præfata proportio. Quare, sicut Deus ex fidelitate præmia cælestia retribuit, sic etiam ex fidelitate inter alia servat formam justitiæ distributivæ. Prout ex eadem virtute, quâ intentat pœnas pro peccatis, servat quoque talem inter pœnas proportionem, qualis est inter peccata. Idemque est in aliis virtutibus. Vide *Tract. de Virt. Cardinal. d. 4. q. 2.* ubi ex professo natura justitiæ distributivæ examinatur, & non esse strictè justitiam, nisi quatenus in-

terdum coincidit cum commutativa, ostenditur.

DICO III. Datur in Deo justitia vindicativa. Ita *Scotus 4. d. 14. q. 2. n. 16. y.* Aliter dicitur *Datur in Deo justitia vindicativa.* *potest. Prap. sup. dub. 4.* & alii. Ratio est: quia Deus punit peccata, & per pœnam ordinat culpam: quod est proprium objectum justitiæ vindicativæ. Confirmatur: quia sicut per se honestum est, & imperfectione caret, bene operantes præmiare; sic etiam malefactores proportionatè ad culpam punire, sicquè culpam per pœnam ordinare: ergo honestas ista, quæ justitiæ vindicativæ, est Deo tribuenda. Nihilominus excludendum est à Deo debitum puniendi: nec illud justitia vindicativa præcisè involvit; quæ idcirco tantum reponi solet inter partes potentiales, seu virtutes affines justitiæ. Quamquam debitum puniendi sæpè comitetur in judice creato, sive ex tacito pacto vel ex obedientia, quam debet legibus punctionem præcipientibus, sive ex alia simili virtute.

62. DICO IV. In Deo non datur justitia legalis. Declaratur: quia vel sumitur cum *Arist. 5. Eth. 1. & 2.* pro aggregato omnium virtutum, per quas aliquis obedit legibus; Deus autem non habet leges, quibus obediat. Vel sumitur cum *D. Th. 2. 2. q. 56. a. 6.* & plerisque theologis, pro speciali virtute, quâ pars communitatis inclinatur ad procurandum bonum communitatis tamquam totius: talis autem obligatio etiam involvit imperfectionem, non solum in subditis, sed etiam in principe. Fundatur enim in dependentia partium à toto: undè quilibet tenetur ad bonum commune, velut majus, relinquere proprium: quod in Deo, qui est omnium finis, nec à corpore univèrsi quidpiam commodi vel perfectionis participat, locum habere non potest; sed è contra bonum Dei, velut infinitè excellentius, est cæteris omnibus infinitè præferendum. Quod si justitia legalis versetur in materia, in qua concurrat debitum strictum, adeoque materia justitiæ commutativæ, patet ampliùs ex præmissis, in Deo ipsam non habere locum. Plura de tota hac quæstione vide apud *Smising d. 4.* ferè per totam.

DISPUTATIO VIII.

De Providentia divina, ejusque præcipuis partibus, Prædestinatione & Reprobatione.

QUÆSTIO I.

An in Deo sit Providentia omnium rerum?

1. Quid providentia Dei.

NO T A I. Providentiam divinam esse dispositionem æternam, quam habet Deus de omnibus rebus creatis ad certos fines Deo perspectos dirigendis, eo modo, quo ipsæ illos fines in tempore consequuntur. Cui consonat descriptio *Damaseni l. 2. de fide c. 29.* Est rerum (inquit) procuratio, quâ Deus

fungitur: & iterum: Est voluntas Dei, per quam res omnes aptè congruèque gubernantur. Quare ipsa gubernatio, operumque, seu rerum dispositarum effectio, aut in fines suos temporalis directio, etsi quoque nomen providentiæ sortiri posset, communius tamen & magis propriè censetur executio & effectus divinæ providentiæ, quæ æterna est. Cui quoque conformis est nominis etymologia, quâ providere idem sonat, quod ante operis positionem (adeoque ab æterno, quantum ad Deum) videre & disponere, in quem scilicet finem tendat seu dirigendum sit.

Nota

2. Nota II. Providentiam (ut satis ex dictis patet) includere aut requirere, tum actum intellectus, tum voluntatis. Et quidem *D. Thom.* cum suis (quibus accedunt *Bellarmin.* *Ruiz.* *Wiggers* & alii) censet principaliter & in recto importare actum intellectus, in obliquo actum voluntatis. E contra *Scotus d. 44.* loquens de lege, & *d. 46. §. Ad primum*, loquens de providentia, cum *Scotistis*, & *Aureolus*, *Greg. Gabr. Suar. Vafq.* & alii apud *Felix de providentia c. 1. diff. 3.* censent principaliter & in recto significare actum voluntatis, in obliquo autem connotare, seu praesuppositivè requirere actum intellectus. Uterq; modus dicendi satis est probabilis, sed secundus magis, juxta *D. Bonav. d. 40. a. 1. q. 2.* loquentem de praedestinatione, quæ est pars providentiæ. Et merito: quia Apostolus variis locis iudicat, praedestinationem esse decretum divinæ voluntatis; dum illam vocat electionem, propositum, ut *Rom. 9. & 10. 1. Thessal. 1.* & alibi. Quod etiam faciunt Patres, praesertim *Augustinus*. Describit quidem *August. l. de bono persev. c. 14.* praedestinationem per praescientiam; sed tamquam per quid concomitans, seu consequens praedestinationem: agit enim de praescientia absoluta beneficiorum gratiæ futurorum (ut dicitur *q. 3.*) quæ utique providentiam perfectam consequitur. Accedit Auctoritas *Damasceñi* sup. qui insuper adjungit ibidem de providentia: *Nihil (inquit) est aliud, quam ipsa voluntas.* Ratio est: quia providentia secundum omnes est efficax directio rerum in suos fines; actus autem voluntatis, & non actus intellectus, est efficax. Neque hic ponderanda est etymologia, aut etiam prima fortè impositio nominis, juxta quam videntur coincidere prudentia, praeventia (quæ significant actum intellectus) & providentia: sed attendendus potius est usus, quo providentia curam, seu procuracionem alicujus rei significat. Undè & illum, qui rei alicujus in alteram conferendæ curam habet, provisorum appellamus: cura autem est actus voluntatis. Alioquin eadem etymologia pari jure urgeri posset in invidia seu invidentia, quæ tamen juxta omnes significat actum voluntatis. Confirmatur: quia non diceretur habere curam filiorum, iisvè providere, qui optimos fines optimaquè media noscens, ea filiis non conferret: qui autem ea filiis præstaret, optimè diceretur illis in ordine ad istos fines providisse, etsi per impossibile id esset absque scientia. Quare scientia tantum requiritur velut conditio, sicut ad actus virtutum moralium.

3. Nota III. Judicium prævium providentiæ divinæ consistere in hoc, quod intellectus ostendat media, eorumquè proportionem, seu convenientiam ad fines intentos. Ultra quod Nonnulli postulant judicium aliud practicum, quod dicet ipsam electionem talis vel talis medii esse convenientem, seu medium hoc vel illud esse convenienter eligendum. Verum eo ipso, quo Deus comprehendit convenire finem, convenire quoquè medium, comprehendit pra-

Herincx Sum. Theol. Pars I.

riter convenire electionem medii. Deinde intellectus non dicat voluntati divinæ electionem faciendam, aut medium esse eligendum, sed posse eligi: siquidem voluntas divina est suprema & prima sui regula ac mensura, cui omnia possibilia sunt, nil faciendum, nisi quod prius ipsa elegerit. Multò minùs admittenda est alia operatio intellectus prævia electioni, quæ sit impulsus quidam per modum imperii, quasi dicat intellectus voluntati: *fac hoc.* Quod appellant imperium monasticum, quasi solius ad seipsum, distinctum ab œconomico, ut vocant, quo aliis imperamus. Hoc namquè imperium superfluum est. Immo est fictitium: cum imperare sit voluntatis, non intellectus; cui tantum convenit apprehendere, judicare, discurre. Ita omnes *Scotista*, & alii communiter contra *Granadum Tract. 5. d. 3. sect. 1. & seq.* cujus sententiæ *Scotum*, non citato loco, involvit *Derkennis disp. 12. n. 5.* quod mirum sanè vel ridiculum: nisi *Scotum* loco *Soti* fortè posuerit Typographus: cujus equidem menda calamo correctâ idem Auctor in fine operis testatur. His notatis

DICO I. Deus habet providentiam immediatam omnium rerum. Est de fide contra nullos antiquos Philosophos, qui, admissio Numine, providentiam negarunt, ut *Diagoras*, *Theodorus*, *Leucippus*, *Democritus*, *Epicurus*, teste *Lactantio lib. 5. de ira Dei c. 10:* item *Lucretius lib. 6. de natura rerum.* Eandem negavit *Cicero* circa actiones liberas hominum. Et juxta multos graves Auctores, illam quoquè negavit *Aristoteles*, qui tamen ab aliis excusatur, & ad summum providentiam immediatam omnium potuit negasse Deo, quasi solum providenti motui primi mobilis, à quo moveantur cætera immediatè, aut mediantibus aliis causis subordinatis; ut advertit *Smising d. 6. n. 4.* Eandem denique velut ridiculam exhibet *Plinius lib. 2. c. 7.* relinquens in dubio, an sit Numen. Quod tamen hoc ipso è medio sustulit: quia (ut de *Epicuro* rectè *Lactantius* sup. *c. 9.*) cum Providentiam sustulit, Deum negavit. Adeò error hic est atheismo proximus. Rem namque paulò attentius inspicienti mox patebit maxima providentiæ cum divinitate conjunctio: perinde enim est ad ordinem creaturarum, sive Deus non sit, sive sit, sed providentiâ carens, neque rebus se nostris immiscens. Miser foret Deus, cui ignota forent illa etiam, quæ nobis sunt perspicua: aut cui mens adeò angusta, ut ad omnia, quæ in mundo fiunt attendere nequeat. Undè vix hodie sunt, qui providentiam solam, plures qui Numen negent, quos Pseudopoliticos nominamus: inter quos non infimum locum tenuit *Nicolaus Machiavellus* in suis impiis libris italicè conscriptis.

Conclusio probatur ex Scriptura *Sap. 6. Æqualiter est illi cura de omnibus.* Et *cap. 8. Attigit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* Et *c. 14. Tua autem Pater providentia cuncta gubernat.* *Matth. 6. & Luca 12.* ubi ex professo docet Christus, Deum curare etiam

Vel imperium intellectus.

4. Dei providentia.

Error negantium.

Atheismo proximus.

Pseudopolitici.

5. Traditur providentia in Scriptura.

minima. Et Psal. 146. dare jumentis escam & pullis corvorum. Et aliis locis.

A Patri-
bus.

Eandem veritatem docent Patres. Eleganter Augustinus 5. de civit. c. 11. & alibi frequenter; Chrysostomus, qui scripsit libros tres & sermones sex de Providentia, & alii passim. Nobis sufficiant verba Damasceni sup. Eundem (inquit) & rerum procreatorem & administratorem esse oportet: neque enim convenit, neque consentaneum est, alterum esse rerum architectum, alterum, qui his consulat atque prospiciat: sic quippe uterque in imbecillitate versaretur, ille nimirum efficiendi, hic procurandi.

6.
Et ratione
ex creatur-
is desump-
ta.

Denique idem conficit ratio ex creaturis desumpta, quæ sicut clamant supremum esse artificem, qui cuncta creavit, sic & præstantissimam esse mentem, quæ cunctis, etiam insensibilibus & irrationalibus præsit, ea in fines suos dirigendo; ut meritò Lactantius lib. 1. de falsa religione c. 2. dicat: Nemo est tam rudis, tam feris moribus, quin oculos suos in calum tollens, non aliquam esse intelligat (providentiam) ex ipsarum magnitudine, motu, dispositione, constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione &c. Huc etiam faciunt variæ rationes morales, quas ad probandam existentiam Dei allegavimus, & plures, quas adfert Less. lib. de provident. Numinis c. 2. Confirmatur quia nil fit in universo, quod non sit immediatè volitum à Deo (utpote causâ primâ & universali, per intellectum & voluntatem agente) vel saltem ex certa scientia permissum, & ad aliquem finem ordinatum, providentia autem nil est aliud, quàm volitio, seu directio rerum in suos fines.

Minutissi-
mis se im-
miscere Deo
facile &
conveniens.

Neque difficile vel absonum est Deo, sese immiscere quibuscumque rebus creatis, etiam minutissimis; nam ratione infinitatis suæ, necessariò intelligit omne intelligibile, vult & facit quidquid creatum aliquando existit, absque ulla difficultate vel distractione in rebus majoribus. Secus est de angustis nostris ingeniis: qualia dii gentium finguntur habuisse. De cujusmodi proinde Poëta: Non vacat exiguis rebus adesse Jovem.

Providen-
tia univer-
salis funda-
mentum.

Itaque fundatur immediatè diuina omnium providentia, partim in omniscientia, partim in infinita bonitate, quæ rebus cognitis finem suum præfigit, partim in summa omnium à Deo dependentia, sinè cujus directione omnia creata essent instar horologii immobilis, nilquè prorsus agerent.

7.
Scriptura
Deo eam
non negat.

Objicitur I. quod Job 22. dicitur: Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat. Et 1. ad Cor. 2. Numquid de bobus cura est Deo? Resp. priora verba falsò ab Eliphaz Jobo imponi, nec à Scriptura probari. Apostolus non negat providentiam de bobus, quam de passeribus, liliis, fœno, &c. Christus tam patenter asseruit: sed solum removet ab iis specialiore istam providentiam, quæ est de bestiis propter homines, de hominibus dein, quatenus eis providit de fine supernaturali, de legibus, gratiâ, aliisque mediis ad eundem finem. Quare docet legem Deut. 25. Non alligabis os bovi tritu-

ranti, censendam potius latam propter homines, seu prædicatores allegoricè significatos, quàm propter boves. Neque repugnat altera Scriptura Sap. 6. Aequaliter est illi cura de omnibus. Est enim æqualis ex parte actus divini, etsi inæqualis ex parte effectuum, & specialior circa homines. Deinde aequaliter idem potest significare, quod pariter: quia scilicet curat omnia pariter, nullo excepto.

Objicitur II. Si Deus omnia prospicit, & in fines suos dirigit: ergo nil erit fortuitum vel casuale, cum hoc esse debeat præter intentionem. Resp. cum D. Bonav. d. 45. in Expos. textus dub. 8. respectu causarum secundarum multa esse fortuita & casualia, nihil tamen respectu causæ primæ. Undè Aug. lib. 1. Retract. c. 1. dicit, sibi displicere, quòd nominetur fortuna vel casus: eò quòd Christiani sic desuescant à recursum ad divinam providentiam, quam in omni eventu cogitare, sequè ei conformare deberent. Contrarium tamen usu prævalet: quo aliud ex ipso usu non significatur, quàm dari fortunam & casum, facto respectu ad intentionem & prævisionem humanam, seu hominibus notam. Alioquin simpliciter falsa esset locutio, si non significaretur præfatus respectus: cum fortuna aliàs importaret ipsam evenire præter intentionem omnis causæ. Sic enim inventio thesauri, præter intentionem fossoris accidens, non est simpliciter fortuna, si illam præciverit & intenderit, qui fossorem adhibuit. Sed quia providentia, seu intentio Dei ante positionem effectus, hominem quemlibet latet, nec, quantum sensibilibus experimur, nos ostensivè quasi dirigit, simpliciter fit respectus ad intentionem causæ creatæ, & si præter intentionem illius accadat effectus, fortunam vocamus.

9.

Objicitur III. Si Deus habeat providentiam omnium rerum, cur ergo via impiorum prosperatur, justi opprimuntur? cum boni provisoris sit malos punire, bonis benefacere, eosquè tueri: sicut ad eum, qui Reipublicæ præest, spectat providere, nè boni opprimantur, aut grassentur improbi.

Hæc objectio infirmis in fide & charitate Dei præbet sæpè occasionem desperationis, blasphemiarum &c. In quorum persona Psal. 72. dicitur: Panè effusi sunt gressus mei: quia Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. Similes ejusmodi animorum metus, describuntur Jerem. 12. & Habacuc 1. Contra quos impetus firmant sese in justitia, qui attentius considerant, quæ Psal. cit. subjunguntur: Ecce qui elongant se à te, peribunt &c. Et quod Psal. 36. dicitur: Noli amulari in eo, qui prosperatur in via sua &c. quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Undè sic confirmati dicunt: Mihi adhaerere Deo bonum est. Psal. 72. cit.

Itaque dico latere hîc etiam summam Dei providentiam; quamvis infirmis & carnalibus non statim appareat. Et quamquàm politia temporalis, habens pro fine pacem temporalem sive hujus vitæ, debeat scelera coercere, rectè

rectè facta præmiari : Deus tamen habens altiores fines & justissimas rationes , permittit improbitates cum oppressionibus frequenter proborum. Primò, quia justos hìc punit, ut in futuro parcat : nullus enim est, quin subinde offendat, & mereatur hìc puniri. Secundò, ut eis exercitium patientiæ & meritorum augmentum, aliis autem imitandi incentivum præbeat. Tertiò, ut cor eorum à terrenis, & sæculi cupiditatibus abstractum, ad purum amorem cælestium transferat, simulquè doceat terrena bona non æstimanda, utpote quæ etiam inimicis, quibus in futurum nil melius reservatur, præstet ; neque afflictiones terrenas multum curandas, utpote quas etiam amicis immittit, sed solum peccatum esse metuendum. Denique, quia justis conservat præmium incomparabiliter majus in futuro, etiam per similes tribulationes comparandum vel augendum.

Cur justis hic opprimatur.
E contra malis prosperitatem sæpè donat, ut vel sic in iis etiam commendet suam bonitatem, atque ita eos à vitiis abstrahat, & ad virtutem alliciat. Secundò, quia etiam hi subinde aliqua bona exercent, quæ Deus in præsentem remunerat, quia æternis præmiis sunt carituri. Denique subinde etiam ad justam eorum punitionem ; ut contingit, dum affluentes divitiis efferuntur, & in majora vitia prolabantur. Neque tamen Deus ita semper generaliter agit : nam etiam justos aliquando instar Jacob beneficiis terrenis ultra spiritualia afficit, & malos pœnis & tribulationibus hujus vitæ infectatur, secundum inscrutabilia suæ justitiæ ac misericordiæ judicia, ut ita sensibiliter quandoquè ostendat, se rerum omnium curam gerere, & exacturum in futuro exactissimam rationem. Vide *Less. sup. cap. 3.*

10. *Quod tamen non semper fit.*
Objicitur IV. Divina providentia est causa rerum infallibiliter efficax : igitur si illa fuerit ab æterno circa omnes res, etiam actiones humanas, omnia fient inevitabiliter, & nil à creatura liberè. Hujus argumenti difficultas semper torset ingenia doctorum virorum. Pro cuius tamen solutione

Qualiter divina providentia sit causa rerum.
Nota I. Divinam providentiam dici causam efficacem rerum instar principii dispositivi, sic ut vi illius sit eventurum, quod per eam dispositum est, idquè eo modo, quo dispositum est. Quo sensu etiam in nobis aliquod propositum dicitur efficax, ex quo scilicet natus est sequi effectus, etsi solum velut ex principio applicante & imperante. De principio namquè, seu causa physicè efficaci, quæ in Deo sit principium executivum, sive productivum ad extra, in quo consistat, dicetur *disp. seq.*

Et infallibiliter impleatur.
Nota II. Difficultatem potissimum esse de providentia, quatenus importat voluntatem consequentem : hæc enim infallibiliter impletur. Voluntas namquè merè antecedens quæ talis, utpote non completè efficax respectu ultimati finis seu effectus, potest eodem frustrari. Quamquam recto sensu verissimum sit, omnia, quæ per quamcumquè divinam providentiam disposita sunt, evenire eo modo, quo dis-

posita sunt ; absolutè quidem disposita, evenire absolutè, conditionatè disposita, evenire subsistente conditione. Quare vi hujus Providentiæ conferuntur in primis media ex parte Dei ; finis quoquè conferretur, si conditio requisita ex parte creaturæ subsisteret. Semper denique obtineretur finis aliquis per divinam providentiam intentus, v.g. in reprobis, ad salutem antecedenter ordinatis, ostensio divinæ justitiæ &c. sicquè universaliter verum manet, quod Dei Providentia in sui dispositione non fallitur, ut canit Ecclesia. His notatis, ad argumentum

II.
Est solum condeterminativa.
Resp. Neg. Conseq. quia Providentia divina, etsi sit æternitate prævia, est tamen causalitate & naturâ simul cum determinatione creati arbitrii. Quare est suppositio concomitans, non antecedens ; ut autem noceret libertati, deberet sic antecedere, ut eatenus haberet vim necessariò determinativam creati arbitrii ad unam partem. Undè providentia infert quidem effectum infallibiliter, tamen contingenter futurum : infert etiam necessariò effectum, necessitate ex hypothese & consequentiæ, non necessitate simpliciter & consequentis : sicut de præscientia dictum est. Etsi sit inter illam & providentiam hæc disparitas, quod præscientia futurum liberum supponat, providentia futurum faciat. Equidem manet sufficiens paritas ad propositum. Immo sicut ex præscientia, sic ex providentia potiùs infertur contingentia ; disposuit enim, seu providit Deus effectus tamquam liberè ponendos ; ergo liberè ponentur, nè divina fallatur ordinatio. *Ideoq; non lapsiva libertatis.*

Etiamsi æterna.
Ratio porro cur æternalis divinæ dispositionis antecessio non noceat libertati, est, quia ut noceret, deberet nocere in tempore, quando scilicet alioquin poneretur exercitium creatæ libertatis. Tunc autem non noceret : quia illud decretum nil ponit in arbitrio creato, quod illud physicè ad unum determinet : neque omnipotentia divina, vi illius decreti, in tempore priùs influit in opus arbitrii creati, sed omnino simul, seu concomitanter cum ipso creato arbitrio : undè sicut omnipotentia Dei coöperatur liberè, etsi simul operetur arbitrium creatum, & hoc supposito, non possit non operari ; sic quoquè liberè coöperatur creatum arbitrium Deo. Quocirca oportet decretum istud divinum concipere, quasi illo ipso instanti actûs liberi creaturæ primò poneretur ; tunc autem facilè intelligeretur libertas creaturæ. Sic itaquè etiam nunc potest intelligi : nam antecessio ista æternitatis est impertinens ad causationem actûs, solumquè est necessaria materialiter ex conditione divinæ naturæ, cujus omnes volitiones debent esse æternæ : causalitate enim sunt equidem simul, quatenus scilicet in actu secundo simul influit cum voluntate creata.

12.
Instabis : non solum decretum divinæ providentiæ est condeterminativum, sed etiam prædeterminativum voluntatis creatæ, adeoque etiam causalitate antecedens ipsam voluntatem creatam & determinationem illius ; cuius proinde libertatem tollit. Admittunt Thomæ *Qualem mista*

statuunt
Thomista.

mista istas prædeterminationes physicas, etiam quantum ad materiale, seu actum physicum peccati: idque ex necessitate prævii concursus causæ primæ in omnes res, omnesque actiones illarum, etiam quatenus sunt ab ipsis causis creatis. Salvari equidem dicunt libertatem: quia prædeterminantur actiones cum suo modo, scilicet cum libertate: prædeterminantur enim actiones, ut fiant liberè. Sed hæc responsio patitur difficultatem: etsi enim ex hac parte adstrui videatur libertas, utpote infallibiliter prædeterminata; aliundè tamen non intelligitur posse remanere, utpote sublata indifferentiâ ad non agendum (cum non actio sit impossibilis) positâ prædeterminatione, quæ tamen etiam in sensu composito statui debet simul cum indifferentia ad non agendum, cum libertas postulet indifferentiam ad non agendum positis prærequisitis, quorum unum esset prædeterminatio. Deinde non satis salvatur divinæ voluntatis sanctitas: si enim ei repugnet suadere opus liberum peccati; quantò magis illud ipsum physicè prædeterminare? Vide quæ dicuntur, *Parte 2. Tract. 2. de lib. arbitr. q. 2.*

Qui resu-
tantur.

13.
Materiale
peccati
Deus non
prædefinit.

Ex quo capite nempe sanctitate Dei, etiam rejicitur responsio illorum, qui omnia opera, etiam peccata, quantum ad suum materiale, dicunt à Deo prædefiniri. Quarè secundum Concilia, *Augustin. Bonav. & D. D.* dicendum est, peccata solum à Deo permitti; quatenus scilicet Deus subtrahit justè gratiam efficacem, & decernit coöperari cum voluntate creata, ex cujus libero defectu nascitur peccatum.

14.
Secus de
opere bono
dici solet.

Etsi non
appareat ex
natura rei
necesse.

Prædefini-
tio non no-
cet liber-
tati.

Circa opera bona tamen admitti solet prædefinitio, quæ scilicet Deus, non tantum velit cooperari nobis bene operantibus, sed etiam efficaciter velit, ut nos talia opera ponamus, & ex hac intentione subministret efficacia media, quibus opus prædefinitum in tempore infallibiliter fiat. Equidem non apparet ex natura rei necessitas ejusmodi prædefinitionum ad infallibilitatem divinæ providentiæ circa operationes bonas: ut patet ex dictis de operationibus malis, quæ etiam subsunt, etsi diversimodè, infallibili Dei providentiæ. Deinde sufficit ad hanc voluntas cooperandi cum creato arbitrio, & subministrandi eadem media finè prædefinitione, quæ nunc subministrantur à Deo ex certa prædefinitione. Quod clarius est admittendo scientiam mediam seu conditionaliū: hæc enim abundè sufficeret. Consonum tamen est *Augustino, D. Bonav. D. Thoma & aliis Doctoribus*, ejusmodi prædefinitiones admittere: & nihilominus salvatur libertas: eò-quòd juxta *August. lib. de corrept. & grat. c. 14. Deus magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas*, ideoque sciat se de ipsis hominum voluntatibus, quod vult, cum vult facere, ut ait *Aug. loc. cit.* (quibus similia etiam alibi docet) adeoque se posse infallibiliter eas prædefinire ad certas actiones, & tamen liberè, sicut ipsi homines inflectunt illas liberè. Vltior ratio est: quia vi talium prædefinitionum nil ponitur in tempore in ipsis voluntatibus humanis, quòd

ipsas physicè ad unum determinet; sed spectatâ physicâ efficaciam mediorum, quæ Deus ipsis subministrat, possent dissentire, seu non cooperari illis, si vellent, uti velle possent, sed tamen infallibiliter id numquam volent. Nec obstat *Damas. lib. 2. de fide c. 30.* ubi de Deo ait: *Præscit ea etiam, quæ in nostra potestate atque arbitrio sita sunt, at non item ea præscit.* Resp. enim ipsum loqui de tali præfinitione, quæ imponat necessitatem; ut colligitur ex iis, quæ statim subdit: *Nec enim vitium admitti vult, nec rursum virtuti vim adfert.*

DICO II. Etsi omnia, etiam peccata, subjaceant divinæ providentiæ: peccata tamen non sunt ejusdem effectus, sed purus terminus seu objectum, adeoque etsi prævisa, non tamen provisa à Deo dici possunt: nam esse provisum sonat esse dispositum & intentum per divinam providentiam, adeoque effectum divinæ providentiæ. Conclusio est indubitata. Probatur: quia omnia præter peccatum Deus efficit, ac disponit in ordine ad certos fines: adeoque cadunt sub divinam providentiam, etiam tamquam effectus illius. Peccata verò, non quidem disponuntur à Deo, ut fiant, sed permittuntur ex certa scientia & ratione, & permissa diriguntur in bonos fines; adeoque non fiunt etiam finè providentia Dei. Undè *August. Enchirid. c. 95. Non fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo.* Et *cap. 100. Propterea namque magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, ut miro & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod etiam fit contra ejus voluntatem.* Immo qui, quantum in se est peccando à voluntate Dei, eo permittente, voluntariè recedit, in ordinem divinæ voluntatis invitatus reincident, dum per ejus justitiam punitur: *De his enim, qui faciunt, quæ non vult, facit ipse, quæ vult*, ut idem ait *lib. de corr. & grat. cap. 14.* Et hoc modo peccatum, in se inordinatum, servit quoque ordini & perfectioni universi, quatenus est materia justitiæ Dei, qui non peccatores facit, sed ordinat cum peccaverint, ut ait *August. in exposit. Psalmi 7.* adeoque non peccata providet, sed de peccatis, inde acceptâ occasione eliciendo bonum justitiæ, aliaque commoda. Neque enim Deus, cum summe bonus sit, ullo modo sineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi usque ad eò esset omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo; inquit *Aug. Enchir. c. 11.* ideoque melius judicavit de malis benefacere, quam mala nulla esse permittere, inquit idem *Enchir. c. 27.* Similia habet *lib. de corrept. & grat. c. 10.*

DICO III. Providentia Dei ita est immediata respectu omnium & singulorum, ut non solum omnia agenda per seipsum præsciat & disponat, sed etiam ut ipse immediatè & intimè omnibus operantibus coagendo assistat. Ita communiter Theologi contra *Durandum & Aureolum*, existimantes Deum notitiâ & voluntate suâ, omnia quidem immediatè & per se disponere, at non omnia tamquam agenda immediatè per se, sed operationes causarum secunda-

15.

Omnia sub-
jacent pro-
videntia
Dei, qui
tamen pec-
cata non
disponit.

Sed provi-
dè permit-
tit.

Et bene or-
dinat.

Indeque bo-
num elicit.

Aliàs non
permis-
sus.

16.

Providen-
tia Dei est
immediata
respectu
omnium.

cundarum, præsertim liberas tamquam agendas ab ipsis tantum causis secundis, quæ tamen sic subsint potentia divina, ut ad nutum possit omnes operationes earum impedire. Probatur conclusio ex dictis in physica, & dicendis in *Tract. de Deo Creatore disp. 1. q. 3.* de necessario & immediato concursu Dei ad omnes operationes creaturæ etiam liberæ.

Mira ejus
energia.

Ex quo elucet mira & ineffabilis energia providentiæ Dei, qui non solum assistit dirigendo sicut gubernator exercitus aut regni, sed etiam intimè omnia faciendo: sicut si manum suam momento subtraheret, omnes naturæ motus quiescerent, ipsaque immobilis confisteret. De quo in *Tract. de Deo Creatore.*

QUESTIO II.

De Providentia divina generali salutis omnium hominum, sive de voluntate divina salvandi omnes.

17.
Providentia Dei alia est naturalis.

Alia supernaturalis.

Et hæc duplex.

18.
Creatura rationales initio condita ex finis salutis affectu.

An etiam Deus hunc habeat erga omnes homines, supposito lapsu.

NOTA Providentiam aliam dici supernaturalem, aliam naturalem. Quamvis enim omnis sit supernaturalis ex parte actus; immo etiam ex parte finis ultimati, qui est Deus ipse, ideoque soleat eatenus appellari providentia supernaturalis generalissima: quia tamen Deus multa ordinat in aliquid naturale, v.g. alimenta in nutritionem hominum & pecorum, medicinas in sanitatem &c. sive tamquam in finem intermedium, sive tamquam in medium ulterius; hinc solet ejusmodi providentia dici naturalis. Supernaturalis autem dicitur, quâ ordinat Deus aliquid in aliud supernaturale, v.g. gratias prævenientes & dispositiones in ordine ad justificationem, hanc, ad eoque ipsum hominem, in ordine ad meritum, & gloriam seu beatitudinem, etsi hæc ulterius ordinetur in Deum. Estque duplex, generalis scilicet, quâ Deus ex parte sua ordinat in finem, seu beatitudinem supernaturalem omnes creaturas intellectuales, etiam reprobos homines vel angelos. Alia particularis seu propria electis, qui absolute & efficaciter ad beatitudinem ordinantur. De providentia generali hinc agendum: de speciali electorum in sequentibus.

Nota II. Indubitatum prorsus esse contra rigidiores Calvinistas, Deum initio decrevisse omnes angelos & homines condere in ordine ad beatitudinem supernaturalem obtinendam cum sincero salutis omnium desiderio & affectu, etiam prosecutionis, qui pertinet ad voluntatem Dei primariam, & antecederet ex sua bonitate conceptam, non est tamen in omnibus efficax salutis, ut patet reprobis. Oppositus autem error ex dicendis hinc & *quæst. de Reprobatione* satis refutatus manebit.

Quare difficultas restat, an Deus velit sincere omnium salutem, an verò solum electorum, etiam supposito peccato originali, sive loquendo de hominibus in statu naturæ lapsæ: idque non solum simplici aliquâ omnino com-

placentiâ, & velleitate merâ salutis omnium, tamquam rei per se bonæ & amabilis, qualem etiam circa salutem dæmonum, ac hominum merè possibilem Deus habet, nec Hæretici mox relati negarunt: sed affectu quodam desiderii & prosecutionis. Nam id significat modus loquendi, quo dicimus aliquid velle fieri, prout Scriptura dicit, *Deum velle omnes salvos fieri.* Id etiam importat contextus: sic enim vult omnes salvos fieri, ut idcirco velit pro omnibus orari. Idem denique patet ex mediis, quæ vi talis affectus Deus ad salutem nostram subministrat, etiam reprobis. Quare

DICO I. Divina voluntas salvandi homines non est restricta ad solos prædestinatos, sive illos, qui de facto salvantur. Est de fide ex iis auctoritatibus, quæ statuunt Christum fuisse mortuum, & fuisse sanguinem pro salute non solum prædestinatorum, ut *1. ad Timoth. 2. 1. ad Cor. 8. 2. ad Cor. 5. & alibi, & Trid. ss. 6. c. 3. & novissimè definivit Innoc. X. contra Jansenium Ipressum in Bulla Cum occasione.* Voluntas porro divina salutis, & voluntas Christi moriendi, utique pro salute, pariformiter se habent. De quo vide *Tract. de Incarnat. disp. 2. quæst. 4. §. 6.*

Patet etiam ex Auctoritatibus Conciliorum & Patrum (de quibus in *Tract. de gratia*) statuentium sufficientiam gratiæ ad perseverandum, saltem in omnibus justis; quorum multi sunt reprobi: ista enim gratia non aliò tendit, quàm ad salutem.

Specialiter probatur conclusio ex Scriptura. **20.** *1. ad Timoth. 2. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, &c. pro omnibus hominibus: hoc enim bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus JESUS, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.* Quem locum de voluntate antecedente salutis omnium & singulorum, quantum est ex parte Dei, communiter intelligunt Scholastici, inter quos post *Alensem*, optimè & clarissimè *D. Bonav. q. 46. art. 1. q. 1. Scotus d. 46. n. 3. post Damascenum lib. 2. de fide c. 29. Prosperum & Patres passim, apud Smising d. 5. n. 26. & Ruiz d. 19. sect. 2. & seqq.* Quæ explicatio est amplectenda. Primò, quia communis. Secundò, quia magis propria; quæ regulariter & per se est tenenda. Tertiò, quia juxta Apostolum Deus vult omnes salvos fieri, sicut vult pro omnibus orari, & sicut est unus Deus omnium, & unus mediator, qui dedit se redemptionem pro omnibus, ut ex contextu patet: est autem pro omnibus sine discretionem seu differentiam orandum, sicut quilibet pro se orare debet, uti habere spem salutis, quàm diu est in hac vita: est quoque unus Deus omnium, etiam reproborum: Christus denique dedit se redemptionem etiam pro reprobis.

Conformis præcedenti locus est *1. ad Timot. 4. Qui, Deus, est salvator omnium hominum, maxime fidelium; maxime scilicet, quia horum effica-*

19.
Voluntatis divina salvandi omnes generalitas.

Probatur.

20.
Expenditur
vulgatus
locus Apostoli 1. ad Timoth. 2.

21.
Alia Scriptura testimonia.

efficaciùs, simpliciter tamen etiam cæterorum, suppeditando, quantum est de se, media ad salutem. Unde *Prosper* prædictum locum ponderans lib. 2. de vocat. gent. c. 31. ait: Dicendo enim, qui est *Salvator omnium hominum*, confirmavit bonitatem Dei super universos homines esse generalem. Adjiciendo autem, maxime fidelium, ostendit esse partem generis humani, qua merito fidei divinitus inspirata, ad summam atque eternam salutem specialibus beneficiis provehatur.

Denique 2. Petr. 3. dicitur: *Nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reverti*. Quæ verba non debent restringi ad solos electos, sed continent generalem sententiam. Quod certum est nostro *Sasbout* in 2. ad Timoth. 2. consonatque oratio Ecclesiæ pro hæreticis & schismaticis: *Deus, qui salvas omnes, & neminem* (id est, nullum hominem) *vis perire*. Et alia collecta: *Deus qui non mortem peccatorum, sed vitam semper inquis*. Quibus è diametro opponuntur hæ locutiones: vult aliquos perire, non omnes vult ad penitentiam reverti, non omnes salvat seu vult salvare, non semper vitam peccatorum inquit.

22. Nec obstat Auctoritas *Augustini*, qui *Enchir.* c. 103. & alibi explicat locum Apostoli 2. ad Timoth. 2. de solis electis, intelligendo distributionem accommodè de iis, qui salvi fiunt, vel pro generibus singulorum, quia scilicet ex omni hominum genere aliqui salvi fiunt. Non obstat, inquam: quia *Augustinus* tractans istum locum, plerumque illum explicat de voluntate efficaci seu consequenti; quæ utique propria est solis electis. Non tamen idcirco negavit *Augustinus* voluntatem antecedentem salvandi etiam reprobos: quinimmo clarè admittit, dum asserit Christum esse mortuum pro salute omnium, etiam reproborum, iisque concedi ex parte Dei adjutoria sufficientia ad salutem, ut alibi ex professo ostendetur. Quare id juxta *S. Augustini* mentem expressit fidelissimus ejus interpres *Prosper* in sentent. super 8. cap. Gall. & Responsione 2. ad object. Vincent. & in libris de vocat. gent. præsertim lib. 2. cap. 19. & seqq. ubi c. 29. in fine ait: *Fitque manifestum, quod diversis atque innumeris modis omnes homines vult Deus salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur, qui non veniunt, suâ pertinaciâ reluctantur*.

Immo neque expositionem ipsam de voluntate antecedenti (quam velut longè meliorem cum *D. Thoma*, *D. Bonav. Scoto* & Theologis communiter amplexi sumus) *S. Augustinus* reprobatur; sed potius insinuat lib. de spir. & litt. c. 33. ubi non agit ex sensu *Pelagianorum* (ut vult *Jansenius*) cum cap. 34. subdat: *Hac disputatio, si quæstioni illi solvenda sufficit, sufficiat*. De quo fusè *Stephanus Deschamps* lib. 3. contra *Jansen.* disp. 7. cap. 13. Idemque *Augustinus* lib. de corrept. & grat. cap. 14. ait: *Multis quidem modis intelligi potest locus Apostoli, ex quibus in aliis opusculis nostris aliquos commemoravimus*. Supponit igitur se non commemorasse omnes, sed posse adhuc aliis modis intelligi: quo au-

tem potius, quàm nostro, qui communis est, & toties à *Prospero Augustini* interprete allegatur? denique *Enchir.* cap. 103. duplici expositioni præallegatæ subdit: *Et quocumque alio modo intelligi potest: dum tamen credere non cogamur, aliquid omnipotentem Deum voluisse* (scilicet efficaciter & voluntate consequenti) *factumque non esse, &c.* Hoc autem credere non cogimur, intelligendo Scripturam de voluntate antecedenti; quæ utique potest fraudari suo effectu, ut per se patet, & supponit *S. Augustinus* fieri in peccatoribus aliud volentibus, quàm Deus, ut loquitur *Enchir.* cap. 102. & quando peccator Deum volentem sanare contemnit, ut loquitur lib. 3. de libero arbitrio cap. 19.

Sed adhuc hæret scrupulus, cur *Augustinus* dimicans contra *Pelagianos* adeò constanter ingerat expositionem Apostoli de voluntate consequenti circa electos, si verè admiserit voluntatem antecedentem salutis omnium, etiam in statu naturæ lapsæ? siquidem & ipsi *Pelagiani* non aliam admittebant: neque enim adeò erant insani, ut putarent vel omnes homines de facto fieri salvos, vel absolutam Dei voluntatem aliquando fraudari suo effectu. Resp. *Augustinum* huic potissimum expositioni adhæsisse, tamquàm magis opportunæ ad scopum suum: cum ageret de vocatione speciali electorum, quæ est secundum propositum efficax Dei. Displicebat autem in *Pelagianis*, quod assererent, Deum eatenus velle hominem fieri salvum, quatenus creavit eum cum libero arbitrio, dicentes, Deum velle, si homines velint, scilicet per vires naturæ; quod utique absurdum est. Displicebat quoque subintellecta à *Semipelagianis* conditio, si homines velint, id est, salutis initium ponerent viribus naturæ. Vtraque autem expositio inde etiam refutatur ab *Augustino*, quod saltem in parvulis morientibus ista conditio locum non habeat; quorum aliqui salvantur, aliqui non, non quia ipsi volunt vel nolunt, sed quia Deus. Deniq; *Augustino* displicuit in adversariis gratiæ, quod affectus Dei erga salutem omnium esset sine delectu, æqualiter pertinens ad omnes homines, tam salvandos, quàm damnandos, absque discretionem; ut patet apud *Fulgentium* l. de incarnat. & grat. c. 29. & satis colligitur ex *Prospero* in Ep. ad Aug. & in Carm. de ingrat. c. 8. cum tamen constet peculiarem esse Dei erga quosdam affectum, ex quo ipsis seligit gratias congruas ad salutem. Quem specialem affectum à generali quadam voluntate respiciente cæteros eleganter & copiosè distinxit *Prosper* l. 2. de vocat. gent. c. 23. 25. & 31. ubi ait: *gratiâ Dei omnibus hominibus adfuisse, providentiâ quidem pari & bonitate generali, sed multimodo opere diversâque mensurâ, id est, inæqualiter ex parte effectuum*.

Neque est Doctoribus catholicis metuenda expositio communis, etsi eâ malè intellectâ hostes gratiæ virus suum obtegere studuerint: sicut *Jansenius* non existimavit sibi discedendum ab expositione magis usitatâ *Augustino*, etsi

etli eâdem perversè acceptâ errores suos munire contendant omnes hæretici recentiores, iisdem planè argumentis, quod ad præsens spectat, arguentes catholicos, ut ostendit Deschamps l. 1. contra Iansf. disp. 7. c. 2. & 3.

24. DICO II. A generali voluntate salvandi omnes non sunt excipiendi infantes, sic in utero vel extra morientes, ut humanâ ope non potuerit eis applicari remedium salutis. Ita Doctores communiter contra Vasq. disp. 95. c. 6. & disp. 96. c. 2. quamquàm ibi suam opinionem falsò dicat communem, ut ostendit Smising d. 6. n. 124. 128. 133. & 134. Patet ex Scripturis & auctoritatibus, asserentibus Christum esse mortuum pro salute omnium omnino. Item ex auctoritatibus asserentibus, esse Salvatorem omnium hominum; ut habet sententia generalis Apostoli 1. ad Timoth. 4. Similiter generalis est etiam quodad parvulos (quidquid contradicat Vasquez) sententia ejusdem 1. ad Timoth. 2. Quod Confirmatur: nam etiam pro parvulis vult Apostolus orari, horum etiam est unus Deus, horum quoque Christus est redemptor: voluntas porrò salvandi in Deo tam generalis est, quàm in Christo redimendi, & quàm generaliter est omnium Deus, quàm denique generaliter pro omnibus est orandum, ut patet ex ipso contextu.

25. Nec obstat, quod Apostolus ibidem addat: & ad agnitionem veritatis venire. Nam hoc etiam ad parvulos extendit Aug. lib. 4. contra Julian. c. 8. Eisdem numerat inter credentes & fideles serm. 11. & 14. de verbis Apostoli, post med. & alibi sæpè. Vult autem Deus parvulos venire ad agnitionem veritatis, scilicet habitualement in fide per baptismum, seu remedium contra originale; aut etiam actualem, sed in vita beata, immò & in hac vita, si adolescant; quod, quò minus fiat, per Deum non stat.

26. Dices, Augustinus ep. 105. & 107. & lib. de grat. & lib. arbit. c. 22. & alibi frequenter, docet parvulos immaturè morientes non pervenire ad baptismum, quia Deus non vult. Resp. Augustinum simili modo loqui etiam de quibusdam adultis, v.g. de Tyriis & Sidoniis: & tamen Deus vult illos salvos fieri voluntate antecedente, etiam juxta Vasquez. Itaque Augustinus ibi loquitur de voluntate consequente, quâ quibusdam parvulis efficaciter providet de medio salutis, quibusdam non. De quo plura in Tract. de gratia, ubi ex professo discutiatur, qualiter non tantum omnibus justis, sed etiam peccatoribus, infidelibus, parvulis Deus providentiâ supernaturali generali, quantum est de se, providerit de mediis sufficientibus ad salutem.

27. Ex his colligi potest providentiam hanc generalem esse voluntatem efficacem, non quidem adæquatè ipsius salutis omnium, sed mediorum, ex parte solius Dei adhibendorum, quæ vi illius de facto conferuntur; ipsius autem salutis est efficax tantum conditionatè, quatenus etiam hæc ipsa omnibus conferretur, si conditio ex parte voluntatis humanæ, aut aliarum causarum poneretur. Undè non est merè summarum.

Herincx Sum. Theol. Pars I.

plex complacentia, sed vera intentio ipsius salutis, quam sequitur electio mediorum, ex parte Dei adhibendorum. Vide Smising d. 5. n. 38. & seqq.

QUÆSTIO III.

Quid sit, & an in Deo detur Prædestinatio?

PRÆDESTINATIO vi nominis idem est, quod antecedens destinatio. Destinare autem aliquando sumitur in Scriptura, ut sit idem quod mittere, aliquando idem quod proponere: estquè perinde undè nomen prædestinationis derivetur: nam antecedens & efficax Dei propositum rectè quoquè dicitur mentalis quædam missio, seu transmissio rei ad certum finem. Et quidem in hac generalitate prædestinatio divina coincidit cum præordinatione faciendorum à Deo. Undè peccata dicuntur quidem præscita, non tamen prædestinata à Deo: adeoque potest esse finè prædestinatione præscientia: Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse factururus.... præscire autem potens est, etiam ea, quæ ipse non fecit, sicut quacumquè peccata, inquit Ang. l. de prædest. ss. c. 10.

Prædestinatio divina sic generatim sumpta complectitur etiam præordinationem malorum ad supplicium, juxta Aug. Enchir. c. 100. & alibi, Fulgent. l. 1. ad Monimum c. 23. & 26. & Conc. Valent. c. 3. ubi ait: Fidenter fatemur prædestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem.

Communiter nihilominus sumitur prædestinatio in bonam partem. Undè soli electi ad vitam simpliciter dicuntur prædestinati: alii verò dicuntur reprobi vel præsciti. Quo modo Aug. l. de prædest. ss. c. 10. ait; Prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratia est, ut dixi, preparatio. Vocat prædestinationem in bono, id est, ad bonum. Alioquin juxta Prosp. respons. ad 14. c. Gal. Prædestinatio Dei semper in bono est, etiam quâ improbis decernit justum supplicium, quantum scilicet est ex parte Dei prædestinantis, cujus congruit sive justitiæ sive bonitati. Prædestinatio hoc modo sumpta nihil est aliud, quàm efficax Dei propositum ordinans creaturam intellectualem ad dona gratiæ & gloriæ infallibiliter obtinenda.

Celebris est definitio Prædestinationis apud Aug. lib. de bono pers. c. 14. Est præscientia & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicumquè liberantur. Vbi solum describitur prædestinatio sanctorum hominum, qui à captivitate peccati per gratiam Christi liberantur. Quare ut sit generalis, etiam ad electionem Angelorum, loco liberantur ponendum esset salvantur. Nomine præscientiæ alii intelligunt scientiam simplicis intelligentiæ, alii scientiam conditionatam: sed rectius intelligitur scientia absoluta visionis futurorum: id enim propriè sonat vox præscientiæ, & requirit contextus Augustini, qui in verbis præcedentibus absolute loquitur de beneficiis.

28.

Quid prædestinatio generaliter.

An sub hanc cadant peccata.

An supplectur malorum.

29.

Communiter sumitur in bonam partem.

Quid ipsa sit.

Descriptio Augustiniana.

An comprehendat Angelos.

Quid in ea intelligatur nomine præscientiæ.

Quomodo
hæc se ha-
beat ad
prædesti-
nationem.

ficiis actu conferendis, eorumque præscientia. Non est tamen prædestinatio formaliter præscientia; cum sit decretum voluntatis, aut certe actus intellectus, decretum divinum ratione præcedens. Quare præscientia tantum est quid concomitans seu consequens: *sinè dubio enim præscivit, si prædestinavit*, inquit Aug. sup. c. 18. Præmittitur autem in definitione Augustini: tum quia id arbitrium erat, tum quia præscientia est quid latius patens, quam præparatio: hæc siquidem respicit opera bona, seu facienda ab ipso Deo, illa insuper peccata. Vult autem S. Doctor contra Pelagianos docere, prædestinationem non esse nudam præscientiam faciendorum à nobis, sed faciendorum ab ipso Deo, adeoque illa Deum præparare & velle, ut nos ipsa habeamus. Neque aliud vult idem Aug. sup. c. 17. *In sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quidquam est prædestinare*. Nam etiam ibi loquitur de præscientia absoluta futurorum, quæ dicuntur disponi in præscientia per prædestinationem, quatenus per hanc quasi efficienter statuuntur futura, adeoque in præscientia objectivè relucet, sicut pictor per manum disponit colores in tabula.

30.
Quid hic
nomine be-
neficiorum
intelliga-
tur.

Nomine *beneficiorum* intelligunt aliqui solam gratiam, sive media ad gloriam, eò-quod per gloriam propriè non liberemur. Et S. Aug. de prædest. SS. c. 10. dicat prædestinationem esse *præparationem gratiæ* gloria autem stylo Augustini non sit gratia simpliciter, sed gratia pro gratia. Verum rectius, cum aliis communiter, nomine *beneficiorum* intelligitur, tum gratia mediavè ad gloriam, tum ipsa gloria. Nam per ipsam gloriam fiet plena & perfecta liberatio sive libertas, juxta Aug. Tract. 41. in Ioan. l. 2. de pecc. merit. & remiss. c. 4. l. 1. ad Bonifacium c. 11. & l. 3. c. 3. notat, novissimam resurrectionem vocari *redemptionem corporis nostri*, ad Rom. 8. v. 23. Consonat etiam illud Apostoli ad Rom. 8. *Ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei*. Deinde certum est Augustinum loqui de prædestinatione propria electorum; prædestinatio autem ad gratiam (quam incompletam vocant) etiam convenit reprobis temporaliter justis. Quare loquitur de prædestinatione quoque ad gloriam. Undè dum describit prædestinationem esse *præparationem gratiæ*, vel describit illam per effectum inadæquatum, vel nomine gratiæ etiam intelligitur gloria; quæ etsi soleat peculiariter vocari ab Augustino gratia pro gratia, dum de illa distinctè & speciatim loquitur, non vetat tamen in generali descriptione ab Augustino fuisse comprehensam generali vocabulo gratiæ simpliciter sumptæ: sicut & in Scriptura simpliciter vocatur *gratia Dei, vita æterna*, & sicut augmentum gratiæ habitualis, quod de condigno, uti gloriam, mereamur, vocatur simpliciter gratia. Denique Augustinus, passim inhærens phrasi Scripturæ ad Rom. 9. act. 13. & alibi, agit de præparatione electorum in gloriam, de ordinatione & prædestinatione in vitam æternam, ut de corrept. &

grat. c. 6. 7. & 9. lib. 5. contra Iul. c. 4. aliàs 3. & 15. de civit. c. 1. & alibi. Quare definiendo prædestinationem censendus est, non exclusisse objectum & effectum illius principalem, scilicet gloriam.

Exprimitur autem plerumque prædestinatio in Scriptura aliis nominibus. Nam ad Rom. 8. & 9. ad Ephes. 1. & alibi sæpè vocatur *Electio*. Ad Rom. 9. *Dilectio*. ad Rom. 8. & 9. ad Ephes. 1. 2. ad Tim. 1. *Propositum*. act. 13. *Præordinatio*. 2. ad Tim. 2. *Cognitio* ad Rom. 8. & 11. *Præscientia*, intellige approbationis: eodemque sensu 1. Petri 1. *Præcognitio*.

Prædestinationem in Deo dari est evidens *Datur in* ex Scriptura ad Rom. 8. 1. ad Cor. 2. ad Ephes. 1. *Deo*. & alibi sæpè; ex Patribus & Conciliis. Nec ab ullo in dubium vocatur.

Q U Æ S T I O IV.

De effectibus prædestinationis.

NOTA effectum prædestinationis debere per illam intendi & disponi: sicut per providentiam generatim sumptam debet disponi effectus ejusdem. Undè sicut prædestinatio, sic effectus ejusdem pertinere debet ad providentiam supernaturalem; adeoque saltem ex modo vel finè contineri aliquatenus ordine gratiæ. Quocirca (ait Aug. de prædest. SS. c. 10. *Prædestinatio Dei, gratiæ est præparatio, gratia vero est ipsius prædestinationis effectus*. Ad quod tamen sufficit, ut ex speciali Dei ordinatione aliquid fiat, & dirigatur ad hominem efficaciter transmittendum in finem supernaturalem: ex tali enim ordinatione transit opus, etsi in se naturale, in ordinem gratiæ & providentiæ supernaturalis. Denique requiritur ad effectum prædestinationis, ut actu & re ipsâ conferat aliquo modo ad supernaturalem beatitudinem acquirendam: cum enim prædestinatio sit decretum omnino efficax, quidquid est effectus per eam dispositus, debet aliquo modo conferre ad finem intentum. His notatis

DICO I. Tam gratia, quam gloria est effectus prædestinationis. Ita D. Bonav. d. 40. in *exposit. textus*, & art. 1. q. 2. in corp. & alii communiter contra Durandum, id negantem de gloria, & contra Occam & Gabr. id asserentes de sola gloria, seu vita æterna. Conclusio colligitur ex Apostolo ad Rom. 8. ubi effectus hosce, è prædestinatione æterna scaturientes, gradatim enumerat, dicens: *Quos prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit; quos autem justificavit, illos & glorificavit; illo* (addit Aug. de prædest. SS. c. 17) *utique finè, qui non habet finem*. Quamquam Vasq. d. 91. c. 18. verbum *glorificavit* contra Aug. & alios Patres, perperam exponat de quadam gloria præsentis vitæ, quæ Deus justos facit gloriosos, ac celebres laboribus & ærumnis. Eosdem effectus recenset Fulgentius lib. 1. ad Monim. c. 11. dicens: *Omnia & vocationis nostræ initia, & justificationis augmenta, & glorificationis præmia, in prædestinatione semper Deus habuit*.

Quantum ad gratiam attinet, expressè docet

Quibus
nominibus
exprimitur
prædestina-
tio.

31.
Quid re-
quiratur
ad effectum
prædestina-
tionis.

32.
Talis est
gratia &
gloria.

cet Aug. de prædest. SS. c. 10. esse effectum prædestinationis. De qua idem indicat Apostolus ad Ephes. 1. Elegit nos, ut essemus sancti &c. De gloria verò 1. ad Cor. 2. Oculus non vidit &c. quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum. Ad Rom. 9. Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Ratio est:

quia vi prædestinationis, seu præparationis æternæ conferuntur in tempore beneficia à Deo præparata, quibus electi certissimè liberantur sive salvantur: ergo prædestinatio est causa, & præfata beneficia sunt effectus ejusdem: inter hæc autem continentur, tum gratia, sive vocationis, sive justificationis, per quam electi salvantur efficienter quasi, & dispositivè; tum ipsa cælestis gloria, per quam salvantur formaliter. Deinde id, quod efficaciter intenditur, & disponitur per prædestinationem, est effectus illius; sic autem disponitur & præordinatur per ipsam, tum gratia, tum gloria.

Hinc solent à Doctoribus assignari tres effectus generales prædestinationis, vocatio, justificatio (quæ comprehenduntur nomine gratiæ) & glorificatio: ad quos pertinent, aut revocari possunt omnes particulares prædestinationis effectus.

Ad vocationem pertinent Evangelii prædicatio, patratio miraculorum, passio Christi, bona exempla, gratia præveniens & adjuvans, pii motus intellectus & voluntatis; aliaque beneficia, quibus electus reipsa juvatur, & quasi dispositivè dirigitur ad justificationem.

Nec refert quòd Evangelii prædicatio, Christi passio, Sacramentorum institutio & similia, sint communia reprobis, adeòque videantur secundum se effectus communis providentiæ supernaturalis, & quantum ad specialem applicationem in electis, effectus prædestinationis, ut loquitur Smising d. 6. n. 210. post Suar. lib. 3. de prædest. c. 2. n. 8. Amplius enim videtur concedendum: nam etsi pro reprobis proveniant ex providentia generali supernaturali, verè tamen procedunt in electis ex affectu prædestinativo. Decrevit enim Deus principaliter Christum pati, Sacramenta institui, Evangelium prædicari propter electos. Sicut ipse Apostolus 2. ad Timoth. 2. Omnia (inquit) sustineo propter electos &c.

Huc etiam revocari possunt bona naturalia, v.g. bona indoles, seu complexio apta ad virtutem, divitiæ, artes, scientiæ, virtutes morales, earumque actus, viribus naturæ facti: hæc enim omnia possunt in electis esse effectus prædestinationis, quando scilicet à Deo specialiter illis conceduntur in ordine ad salutem, & quodammodò ad eam re ipsa conducunt. Verùm quid est, opera, naturæ viribus facta, non mereri ex se salutem; tamen tollunt impedimenta, excludendo peccata & pravas consuetudines contrarias, quibus partim impedirentur ampliora gratiæ subsidia, partim causaretur difficultas in observantia vitæ Christianæ, cujus legibus facilius se conformant, qui non sunt vitiis, sed morali honestati assueti.

Sum. Herincx Theol. pars 1.

Ad vocationem etiam reducuntur occasiones temporum, quibus prædestinati vivunt, vocantur vel moventur. Idem est de circumstantiis locorum, in quibus morantur, personarum, cum quibus conversantur, parentum, à quibus nascuntur, præceptorum, à quibus instruuntur, & aliorum, à quibus exercentur &c. Hæc enim omnia possunt esse effectus prædestinationis, quando specialiter à Deo disponuntur, ex intentione deducendi hominem in salutem. Sic de justo præmaturè raptò, Sap. 4. dicitur: Raptus est, nè malitia mutaret intellectum ejus: cujus ratio subditur: Placita enim erat Deo anima illius.

Nec tamen hinc necessariò sequitur, omnia naturalia prædestinatorum esse effectus prædestinationis: quia non est necesse, omnia eis fuisse concessa ex speciali providentia supernaturali ad efficaciter procurandam salutem, sed multa possunt eos comitari naturali necessitate, & lege naturalis providentiæ. Signanter autem natura, & creatio prædestinati, non videtur esse effectus prædestinationis: quamvis oppositum docuerit Suar. lib. de prædest. c. 7. natura enim hominis supponitur prædestinationi, tamquam subjectum seu finis, cui per prædestinationem præparantur beneficia; ergo non est effectus prædestinationis, quamquam ad salutem consequendam etiam efficienter concurrat cum gratia. Sicut, si quis amico suo provideat de equo ad equitandum, amicus ipse non est effectus istius providentiæ, sed subjectum seu finis cui; etsi efficaciter ad equitationem, quæ est finis, qui intenditur, concurrat.

Ad justificationem pertinet remissio peccatorum, renovatio interioris hominis per gratiam justificantem, opera meritoria, quibus gratia augetur, & perseverantia. Ad glorificationem spectat ipsa gloria visionis & fruitionis Dei, & reliqua ipsam consequentia.

Petes, an justitia præcedens lapsum sit in prædestinato effectus prædestinationis? Idem est de meritis mortificatis. Resp. Aff. cum Vasq. d. 36. c. 3. nam gratia, per peccatum amissa, finaliter in prædestinato per poenitentiam redit, sive in se, sive in alia simili vi prioris amissæ; accipitque tandem beatus specialem gloriæ gradum, quem non reciperet, si gratiam istam non habuisset: adeòque hæc re ipsa conducit prædestinato ad salutem: eademque ratione gratia per peccatum amissa, & merita mortificata sunt electis specialiter præparata: tametsi enim in reprobis esse possint quodam substantiam: in eis tamen finaliter non resuscitantur, aut reviviscunt efficaciter ad gloriam.

Idem contra nonnullos est dicendum de vocatione, sive auxilio inefficaci in ordine ad actum, ad quem proximè datur, videlicet, quòd in electis sit sæpè effectus prædestinationis: etsi enim nunc sit inefficax, postea tamen, cum prædestinati congruè vocantur, solent præcedentes vocationes, in memoriam revocatæ, addere incentivum humilitatis, majoris fervoris, gratitudinis erga Deum, alteriusve virtutis, quæ tali modo efficaciter excitatur, & cujus fructus

Et occasiones temporum, locorum, personarum &c.

Non tamen omnia naturalia.

Signanter non ipsa natura, & creatio prædestinati.

Quæ pertinent ad justificationem. Quæ ad glorificationem.

35. Gratia peccato amissa est effectus prædestinationis.

Idem est de meritis mortificatis.

Et auxilio inefficaci.

fructus permanet in æternum : prout *Augustinus in libris Confess.* deplorat cæcitatem & duritiam cordis sui, quod Deo vocanti statim non acquieverit. Et sic illa gratia fit in ratione objecti efficax ad aliquem alium finem. Quâ ratione est etiam specialis electis, quia videlicet in reprobis vocationes inefficaces finaliter ad gloriam non conferunt. Ea tamen dona vel auxilia, quibus electi ad salutem non utuntur, v.g. inspirationes, quæ ex toto negliguntur, non sunt effectus prædestinationis : cum electis de facto non conducant ad salutem.

36. Denique quantum ad mala, eorumque permissionem attinet, loquendo de malis naturalibus, v.g. morbis, penuria &c. aut pœnis hujus vitæ, sunt hæc frequenter effectus prædestinationis in electis : nam sæpè non tantum permittuntur, sed etiam specialiter intenduntur ac præparantur in ordine ad salutem electorum, juxta Apostolum ad *Phil. 1. Vobis datum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed etiam ut pro ipso patiamini.* Sic idem Apostolus ad *Rom. 8.* ait : *Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti,* id est prædestinatis juxta *Aug. l. 2. contra duas epist. Pelag. c. 10.* & alibi. Ubi propriè loquitur Apostolus de tristibus, ut tribulationibus, vel internis vel externis, ut notat noster *Sasbouth* in illum locum. Sic enim passiones Martyrum plurimum illis ad beatitudinem conducunt, & per diversas alias tribulationes & calamitates Deus perducit electos in gloriam.

37. E contra mala culpæ non sunt effectus prædestinationis, uti certum est : effectus enim illi sunt opera, quæ ipse Deus facit in electis, ut patet apud *Aug. lib. de bono persever. c. 14.* & alibi ; Deus autem non facit mala culpæ. Deinde effectus debet à prædestinante intendi & disponi ; prout non intenditur à Deo peccatum. Quamvis occasione accepta ex peccato, Deus suâ omnipotentissimâ bonitate inde noverit elicere bona ad utilitatem electorum ; qui per aliorum peccata probantur & exercentur, vel exemplo inde desumpto instruuntur. Immo & propria electorum peccata facit Deus occasionaliter cooperari in bonum. Undè Glossa in illud ad *Rom. 8. Omnia cooperantur in bonum,* ait : *Omnia etiam peccata.* Et *Aug. de corrept. & grat. c. 9.* *Vsqûe adeo prorsus omnia, ut etiam, si qui eorum deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores.* Et *lib. de nat. & grat. c. 28.* *Deserit aliquantum Deus undè superbis, ut scias non tuum, sed ejus esse, & discas superbus non esse.* Et *14. de civit. c. 13.* *Audeo dicere, superbis esse utile, cadere in aliquod apertum manifestumque peccatum, undè sibi displiceant, qui jam sibi placendo ceciderant.*

Quod amplius declaratur. Agit proinde Deus cum electis instar boni parentis, qui pecuniam sciens à filio auferendam, in loco relinquit, quia novit deprehendendum, deprehensum castigandum, castigatum perfectissimè emendandum, & deinceps ab omni furto alienissimum fore. Sicut enim hic parens furtum filii non censetur voluisse,

sed potius, quantum in se est, noluisse, undè & iratus filium castigat : sic Deus se habet tamquam pius pater circa electos. Quibus consonat simile *Nysseni Orat. de dormientibus : Medicus* (inquit) *permittit puero noxiis uti, ut facto periculo eorum, quæ faciunt dolorem, & utilitatem paterni consilii doctus, capiat sanitatem.* Hanc in rem præclara vide apud *Chrysf. l. 1. de provident.*

38. Hinc *Smising d. 6. v. 258.* censet, dicens esse communem sententiam, contra *Vasq. d. 93. c. 2.* & varios Recentiores, ipsam saltem permissionem peccati posse in electis esse effectum prædestinationis, & de facto esse, quando occasio-

ne peccati electus proficit ad majus bonum. Quod semper fieri verisimile putat juxta *Anselmum, D. Tho. & alios in locum Apostoli cit. ad Rom. 8.* ut ibidem refert. Ratio est : quia permissio peccati electis efficaciter prodest ad salutem ex speciali intentione Dei, seu affectu prædestinativo, tamquam occasio majoris humilitatis, fervoris &c. ut patet in Petro, Magdalena &c. quidquid autem sic conducit velut medium, aut occasio salutis, est effectus prædestinationis. Aliud est de peccato : hoc enim malum est, nec volitum, permissio autem divina peccati est bona, & à Deo volita ad majus bonum electi.

Nec obstat, quod permissio peccati non tam videatur esse gratia, quam gratiæ efficacis substractio : nam est occasionaliter beneficium gratiæ, prout subest intentioni Dei, singulari suâ bonitate & potentiâ, inde elicientis majus bonum electi.

Non tamen hinc inferas, orandum esse, ut Deus permittat nos labi in peccatum : quia in permissione illius continetur implicitè nostra cooperatio mala, adeoque implicitè peteremus proprium peccatum ; cum tamen non sint volenda mala, ut eveniant bona. Secus esset, de permissione peccati alieni, ad quod non requiritur nostra cooperatio, sed tantum non impedio, quæ justis de causis est licita. Orare tamen possumus, ut si Deus pro altitudine judiciorum suorum permiserit nos labi, dignetur id convertere ad majorem suam gloriam, nostramque salutem.

Dices, ut permissio peccati esset effectus prædestinationis, deberet esse præfinita mediante pœnitentiâ, sive ex priori præfinitione pœnitentiæ (cum non nisi hac mediante conducatur ad finem salutis) at pœnitentia non potest præfiniri à Deo, nisi suppositâ permissione peccati : aliàs præfiniendo pœnitentiam, etiam præfiniretur positio peccati, quod essentialiter præsupponit. Resp. in primis hoc argumentum non urgere quoad permissionem peccati alieni ; quod electis potest conducere ad salutem absque eorumdem pœnitentia. Similiter nequè in permissione peccati venialis electorum, quod etiam citra pœnitentiam potest conducere ad effectus salutes in electis, quorum sanctitas non tollitur per venialia. Immo nec in permissione mortalis ; quod etiam sinè formali pœnitentia per actum amoris Dei, saltem in casu, posset remitti.

Deinde

38.

Permissio peccati effectus prædestinationis esse potest.

Et si pro peccati permissione proprii peccati orare non liceat.

39. Objectio.

Resp. 1.

Resp. 2. Deinde Resp. non omnem effectum prædestinationis debere simpliciter esse præfinitum, adeoque non debere decerni à Deo pœnitentiam electorum, ante decretum permit-
tendi peccatum; sed eâ suppositâ, adeoque pec-
cato jam præviso. Vide *Smising* n. 259. & 596.

40. Denique Resp. permissionem peccati po-
tuisse præfiniri mediante præfinitione majoris
humilitatis, fervoris, circumspectionis &c. ad
quos effectus salutare ipsa conducit indepen-
denter à pœnitentia: quamquam Deus sciens
pœnitentiam finaliter necessariam, eamquæ esse
in manu sua, consequenter seu post permissio-
nem peccati jam decretam ex præcedentibus
finibus, præfiniat seu decernat pœnitentiam.

Responsio
quorum-
dam Scotis-
tarum. Addunt aliqui *Scotistæ*, etiam posse volun-
tate absolutâ simpliciter à Deo præfiniri pœni-
tentiam, & in ordine ad hanc permitti pecca-
tum, absque præfinitione ipsius peccati: eò-
quod ad infallibilitatem præordinatâ à Deo
pœnitentiæ sufficiat, ipsum scire, quod rectè
possit peccatum permittere, quodquæ permis-
sum infallibiliter eveniet: neque debet per
consequens à Deo procurari peccatum, de quo
pœnitentia est concipienda: cum non debeat
procurare id, quod futurum novit ex malitia
nostra, & contra voluntatem suam; immo id
supponit ipsa ratio permissionis: velle enim a-
liquid permittere, seu non impedire, supponit
ipsum aliundè futurum, seu ponendum. Varia
nihilominus in oppositum congerit *Derkenis*
de providentia Dei n. 85. & 86. quem vide.

Q U Æ S T I O V.

An ex parte prædestinatorum detur causa prædestinationis?

41. SENSUS quæstionis est, an sit aliqua causa
Status
quæstionis. moralis, seu ratio ex parte prædestinatorum,
cur ad illos terminetur volitio divina prædes-
tinativa, quâ ab æterno decrevit iis in tempo-
re conferre illam beneficiorum seriem, quibus
certissimè salvantur. Sicut datur ex parte re-
probatorum ratio, ob quam ab æterno decrevit
Deus illos damnare, & ex parte electorum ra-
tio, ob quam decrevit eis in executione salu-
tem tamquam præmium bonorum operum
conferre. Movetur autem difficultas de integra
prædestinatione, quoad totam scilicet effectum
prædestinationis seriem, adeoque potissimè
de fundamento & initio omnium, an vi-
delicet ex parte prædestinatorum detur causa
meritoria, seu aliquo modo dispositiva, ob
quam Deus decrevit eos vocare ad salutem, ad-
eòque initium salutis & prædestinationis, sit
ex nobis. Alioquin constat aliquos particula-
res effectus prædestinationis habere causant, si-
vè dispositivam, sive imperatoriam, sive de
condigno meritoriam: per gratiam enim præ-
venientem Deus operatur in nobis diversos ef-
fectus, qui sunt dispositiones ad gratiam sancti-
ficantem, & hâc mediante operatur in nobis
bona opera, quæ sunt meritoria augmenti gra-
Herinx Sum. Theol. pars. I.

tiæ, & ipsius æternæ gloriæ. Undè illos effec-
tus posteriores Deus ab æterno præparavit, ha-
bitâ ex parte prædestinatorum ratione aliquâ.
Quamquam in fundo seu radice totum sit ad-
scribendum bonæ voluntati Dei, quæ cujus
vult miseretur, juxta dicenda. Itaque

Dico I. Causa prædestinationis electorum
non sunt merita alicujus vitæ præcedentis. Est
de fide contra *Origenem*, qui l. i. *Periarchon* c. 7.
& seq. lib. 2. c. 9. & alibi, docet animas ratio-
nales exitisse, antequàm unirentur corpori hu-
mano, & ratione diversorum operum, sive me-
ritorum aut demeritorum, sociatas esse corpo-
ribus electorum, aut detrusas in corpora repro-
borum, cum his luituras futurum supplicium;
quamvis nec hoc putaverit fore sempiternum,
sed mirabilem variationem in præmiis & sup-
pliciis effinxerit. De cujus mente latius *Smising*
d. 6. num. 280. & seqq. Nonnulli quidem (sci-
licet) *Ioannes Picus Mirandulanus*, & novissimè
Petrus Halloix in suo opere, cui titulus, *Orige-
nes defensio*) conati sunt *Origenem* à nota hære-
sis purgare, putantes præfatum & similes erro-
res libris *Origenis* inspersos ab ejus æmulis, aut
fortè eo fine, ut Auctores errorum sub nomine
tanti viri efficacius eos seminarent. Nihilomi-
nùs *Hieron.* in *Apologiis adversus Rufinum*, *Epi-
phanius* & alii, præfatum errorem *Origeni* tri-
buunt, eumquæ inter Hæreticos statuunt. Ei-
demquæ cum scriptis suis, sicut *Ario* & aliis
Hæresiarchis, dicitur anathema in *Synodo* 3.
collat. 8. can. 11. Similiter in *Synodo* 6. act. 11.
in *epist. Sophronii*, dicitur ei anathema cum aliis
Hæreticis & Hæresiarchis.

Refutatur hic error: quia Catholica fides con-
stanter prædicat, atque veraciter credit, quod ani-
ma hominum, priusquàm suis inspirentur corpori-
bus, non fuere, nec ab alio incorporarentur, nisi ab
opifice Deo, ut definit *Leo Papa* *epist. decretali* 93.
cap. 10. Similiter animas ante unionem cum
corpore non exitisse, definitur in *epistola* *Sophronii*
citata, quam approbat *VI. Synodus* act. 13.
Deinde Scriptura docet *ad Rom. 9.* electionem
fieri non ex operibus: immo asserit nulla ope-
ra præcessisse, dicens: Cum enim nondum nati
fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali: non ex
operibus, sed ex vocante &c. & 2. *ad Timoth. 1.*
Vocavit vocatione suâ sanctâ, non secundum opera
nostra, sed secundum propositum suum & gratiam.
Ad Tit. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus
nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos
fecit. Et alibi. Quare non supponuntur opera
antecedentia infusionem animæ in corpus: sic
enim non in solam Dei misericordiam rejicien-
da foret donatio gratiæ, sed ipsa foret opus ius-
titiae. Adde fabulosum hoc figmentum omni
prorsus carere fundamento, vel tenuiter appa-
renti: ut non sit omnino mirum, quosdam sibi
non potuisse persuadere, quod tam absurdus
error incidisset in mentem doctissimi *Origenis*.
Nullius enim momenti est, quod argui posse
videretur Deus de acceptione personarum: hæc
enim vitiosa non est, ubi, quod uni præ alio
donatur, neutri debetur. Neque difficultatem
evadit

42.

Causa præ-
destinatio-
nis non sunt
merita ali-
cujus vitæ
præcedentis.

Error Ori-
genis.

43.

Refutatur
ex Aucto-
ritate.

Omni fun-
damento
cavet.

evadit *Origenes* per suum figmentum : nam vel merita antecedentia animarum erant gratiæ, vel solius naturæ, seu liberi arbitrii. Si primum, manet eadem quæstio de animabus, quæ de hominibus, cur una præ alia sit prædestinata ad efficacem gratiam merendi. Si secundum, jam inciditur in errorem *Semipelagianorum* mox refutandum. Quo autem sensu locutus sit *Origenes*, dubitat *Smising* n. 282. etsi verosimilius putet intendisse secundum. Ob quod optime dixerunt cum *Hieronymo Lovanienses* in Præfat. ad libros *Prosperi*, editos Lovanii anno 1566. *Pelagianos fuisse sectatores Origenis, & Pelagii doctrinam Origenis ramusculum esse.*

Pelagii doctrina surculus Origenis.

44. Merita operum naturæ non sunt causa prædestinationis.

Error Pelagianorum & Semipelagianorum.

Augustinus se correxit in hoc puncto.

Chrysostomus ab errore Semipelagianorum liberatur.

DICO II. Neque fides, neque aliquod fidei initium, neque ulla opera nostra, quæ à solo libero arbitrio, seu viribus naturæ profectura præsciuntur, sunt causa prædestinationis, nè quidem tamquam meritum congruum seu imperatorium. Est contra *Pelagianos*, qui in meritis operum naturæ fundabant omnia dona supernaturalia, immo necessitatem gratiæ ad justificationem & salutem negabant. Quibus, quantum præcisè spectat præsentem difficultatem (cæterorum *Pelagii* errorum refutatio reservatur Tractatui de Gratia) accedunt *Semipelagiani*, viri alioquin docti & catholici, qui quidem necessitatem gratiæ ad justificationem, & opera salutis meritoria, ac perseverantiam agnoscebant, initium tamen salutis statuebant in viribus liberi arbitrii, quatenus sit hominis fides aut fidei initium, cujus intuitu Deus donare decreverit dona gratiæ ad rectè operandum, tum justificationem, tum opera salutis; adeoque discretionem eligendorum à reprobandis, fundabant radicitus in recto usu inchoato liberi arbitrii. Cui errori aliquando ignorans adhæserat ipse *Augustinus* ante Episcopatum, in exposit. quarundam propositionum *Epist. ad Rom. propof. 60.* sed Deo revelante illum postea, scribens ad Episcopum *Simplicianum*, correxit, & clarissimè atque efficacissimè refutavit toto libro de prædest. SS. ex professo adversus hunc errorem conscripto, in quo (ut & in aliis scriptis) apparet mirabilis & quasi divina perspicacia hujus eximii Doctoris, in enucleandis ad amussim auctoritatibus sacræ Scripturæ. Eidem errori *Semipelagianorum*, *Molina* & *Vasquez* existimant accessisse *Chrysostomum*, ante exortam hæresim *Pelagii*, idquæ ex *homil. 17. in Ioan. & homil. 12. in Epist. ad Hebr.* in parte morali. Cæteri tamen meritò illud Os aureum ab hac nota liberant ex aliis ejusdem locis, in quibus doctrinam catholicam manifestè tradit, ut *hom. 71. in Ioan.* ad illa verba: *Sicut dilexi vos; homil. 12. in 1. ad Cor. & homil. 28. in Epistol. ad Hebr.* ad illa verba, *Aspicientes in auctorem fidei.* Ipse quoque *Augustinus* censet quidem græcos Patres ante exorta *Pelagii* dogmata fidentiùs locutos, & de gratia parcius, dum aliæ vigerent hæreses debellandæ, v.g. *Manichæorum*, qui adversabantur libertati arbitrii: veram tamen de gratia doctrinam aded non oppugnarunt, ut ex iis etiam illam *Augustinus* probet. Et signan-

ter l. 1. contra *Iulian. c. 6. & 7.* sic adducit *Chrysostomum* in catholicam de peccato originali sententiam, ut etiam significet, non dissentire illum in ullo fidei articulo, per *Pelagium* impugnato, ab aliis Ecclesiæ Doctoribus. Vide de his accuratè differentem *Smising d. 6. n. 428.* usque ad 449.

Eundem *Semipelagian.* errorem *Vasquez d. 91. c. 10. & 12.* & alibi, adscribit variis Doctoribus catholicis, asserentibus posse hominem ex naturalibus disponere se ad primam gratiam: cum tamen sic loquantur *D. Thomas, Alensis, Scotus, Gabriel*, cum suo *Occam*, & plerique veteres, quos non est verisimile fuisse in errore *Semipelagianorum*; & omnes (excepto saltem *Durando*) benignè interpretari potuisset, adeoque debuisset, uti interpretatus est *D. Thomas*. De quo plenius in *Tract. de gratia disp. 6. quest. 5. n. 84.* ubi tractabitur vulgatum axioma: *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam.* Interea videri potest *Smising d. 6. q. 4. n. 193. & seqq. & q. 6. n. 321. & seqq.*

Probatur conclusio I. ex Scriptura ad *Rom. 11.* *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Ex quo infert *Aug. 1. de præd. SS. c. 2.* Et ipsum igitur initium fidei nostræ, ex quo, nisi ex ipso est?

Ad Philipp. 1. *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis; verum etiam ut pro eo patiamini.* Vtrumque enim (inquit *Aug. sup.*) ostendit Dei donum, quia utrumquæ dixit esse donatū.

1. ad *Cor. 7.* Tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis. Nec dixit (inquit *Aug. sup.*) ut fidelior, sed ut fidelis esset, quia sciebat non se initium fidei suæ priorem dedisse Deo, & retributum sibi ab illo ejus augmentum, sed ab eo se factum fidelem, à quo & Apostolus factus est.

2. ad *Cor. 3.* Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Attendant hic (inquit *Aug. sup.*) & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei conceptum, & ex Deo esse fidei supplementum: quis enim non videat prius esse cogitare, quam credere &c. quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus, si non sumus idonei cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, profectò non sumus idonei credere aliquid, quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra, quæ credere incipimus, ex Deo est.

1. ad *Cor. 4.* Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Igitur tota discretio salvandorum ab aliis ex Deo est: ideoquæ in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit, inquit *Cyprianus l. 3. ad Quirinum c. 4.* relatus apud *Aug. sup. c. 3.* sed qui gloriatur, in Domino gloriatur, ut ait Apostolus supra.

Prætereà quid (ait *Aug. sup. c. 20.*) est, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi; nisi apertissima demonstratio, etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Nam (ut præmittit & eleganter probat) quomodo aperitur ostium verbi; nisi cum sensus aperitur audientis ut credat

45. Et varii Doctores Catholici.

46. Probatur conclusio ex Scripturis, & verbis Augustini.

dat nè per infidelitatem corde clauso ea, qua dicuntur, improbet ac repellat?

Manifestum igitur est, electionem divinam non inniti meritis naturæ seu arbitrii, sed liberalitati Dei, gratis eligentis ad fidem, seu salutis initium, uti in tempore gravis donantis. Hoc est, quod significat Apostolus 1. ad Cor. 7. *Tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis*: eò quod esse, aut fore fidelem, sit finis & effectus intentus à Deo misericorditer eligente, non autem ratio vel meritum, ob quod Deus misericordiam præstet. Et ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati*. Infert Aug. sup. cap. 18. *Non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus*. Subditque Apost.: *Qui prædestinavit nos secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloria gratiæ suæ, in qua gratificavit nos*. Non igitur in laudem gloriæ meritorum nostrorum.

Eandem electionem gratuitam ubertim tradit Apost. ad Rom. 9. exemplo Jacob & Esau, inter quos gemellos, cum nulla appareret differentia; non ex operibus, sed ex vocantis Dei beneplacito, seu proposito facta est discretio.

Eodem sensu c. 11. ait: *Reliquia (Judæorum) secundum electionem gratiæ (id est gratuitam) salva facta sunt. Si autem gratiæ, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia. Quod urget Aug. sup. c. 2. dicens: Videte si aliud agitur isto modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo, ac sic gratia jam non sit gratia: redditur namque hoc pacto debita, non donatur gratis.*

47. *Probatur II. exemplo prædestinationis parvulorum: videmus enim, nullam existentem inter eos differentiam operum, admitti unum ad baptismum, quandoque filium infidelis, aut perversi parentis; alterum non, etsi filium optimorum parentum. Inviti ad hoc trahebantur Pelagiani eorumque reliquæ: ex his autem nonnulli, ut gratuitam electionem effugerent, eò dementiæ progressi sunt, ut dicerent tales perdi talesque salvari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad activam servarentur ætatem, scientia divina præviderit; teste Prospero in Epistola ad Augustinum. Qui lib. de præd. SS. cap. 12. 13. & 14. De bono persever. cap. 9. & 10. Epist. 105. & 106. & alibi, eleganter hoc commentum explodit. Primò, quia referet unusquisque propria corporis prout gessit, juxta Apostolum 2. ad Cor. 5. gessit, inquit, non adjunxit, vel gesturus fuit, ut notat Aug. de præd. SS. cap. 12. Secundò, quia si Deus punit delicta, quæ quis faceret sub conditione, si diutius vixisset, non esset factum speciale beneficium illi, qui raptus est, nè malitia mutaret intellectum ejus, Sap. 4. utpote equidem puniendo ob peccata, quæ fecisset: cum tamen Scriptura beneficium hoc deprædicet, immo asserat, istum in refrigerio fore. Frustrà quoque propter electos breviantur dies persecutionis extremæ, Matth. 24. utpote non magis ideo salvandos, sed equidem puniendos ob peccata committenda, si diutius perseverasset persecutio. Tertiò, sequitur Ty-*

Probatur secundo exemplo prædestinationis parvulorum.

Effugium Semipelagianorum refutatur.

rios & Sidonios potius præmiandos, quam puniendos fuisse, ob poenitentiam, quam fecissent, si vidissent miracula Christi, eodem teste Mat. 11. Quartò, de nullo mortuo baptizato poterit esse securitas, quia post baptismum singuli, certis saltem conditionibus, peccare potuissent. Quintò, per se absurdum est, aliquem actu puniri ob ea, quæ numquam fecit, aut facturus est; quod omnia, etiam rectè instituta hujus vitæ, tribunalia abominantur. Undè dici non potest (ait August. de præd. SS. cap. 13.) *quàm molestè feram, quod viderunt Pelagiani esse falsissimum & absurdissimum, hoc non vidisse istos, videlicet Semipelagianos.*

48. *Probatur III. exemplo prædestinationis Christi, qui est præclarissimum lumen prædestinationis & gratiæ, inquit Aug. de præd. SS. c. 15. quid egit antè, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam (unionis hypostaticæ) perveniret? At eam gratiæ sit ab initio fidei sua homo quicumque Christianus, quæ gratiæ homo ille ab initio suo factus est Christus. Undè sicut in illo, cur non & in nobis diversa est gratia, ubi natura communis est, idque finè acceptione personarum? ut arguit Augustinus*

49. *Probatur IV. ex Arausiano, can. 3. & tribus seqq. & can. 25. Trid. ss. 6. c. 5. Celestino Papa in Epist. ad Episcopos Gallia, Augustino, toto l. de præd. SS. & alibi. Prospero & aliis Patribus.*

Confirmatur: quia ad oculum patet, homines perversissimos vocari ad salutem, nullis bonis, sed plurimis malis meritis præviis: ut latro, Magdalena &c: igitur in discretionem non respicit Deus opera arbitrii, aut ulla omnino (alioquin tales fuissent rejiciendi humano judicio) sed merum suum beneplacitum.

Petes, undè constet, nè quidem dari meritum congruum primæ gratiæ, adeoque initium salutis nullâ ratione esse ex nobis: cum gratia equidem maneret gratia: sicut gratia justificans manet gratia, etsi eam de congruo per fidem aliasque dispositiones mereamur, seu impetremus? Resp. id clarè persuadere auctoritates allegatas. Nam Scriptura discretionem hominum refert in merum beneplacitum Dei, ad Rom. 9. ad Ephes. 1. 1. ad Cor. 4. Præterea negat, nos aliquid prius dare Deo, quod retribuatur nobis, omnem bonam cogitationem, fideique initium, non esse ex nobis ipsis, ad Rom. 11. 1. Cor. 3. Similiter hoc sensu solum adstruebant Semipelagiani (quidquid sit de ipsis Pelagianis) meritum primæ gratiæ, seu initium salutis de congruo, dicentes, fidem ex naturæ viribus conceptam impetrare ulteriora. Quo sensu redarguit illos Aug. sup. c. 2. *debetur enim (utique de congruo) credenti, ut à Domino ipsa fides augeatur, & sit merces fidei cæpta fides aucta &c.* & Ep. 105. ait: *Nec ipsa ergo remissio peccatorum finè aliquo merito est, si fides hanc impetrat: neque enim nallum est meritum fidei &c.* utique congruum tantum. Et tamen simile meritum negat dari ad ipsam fidem, subdens. *Restat igitur, ut ipsam fidem, undè omnis justitia sumit initium, non humano, quo illi extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis*

Probatur tertio exemplo prædestinationis Christi

Probatur quarto ex Conciliis & Patribus.

Non dari meritum etiam congruum primæ gratiæ, multipliciter probatur.

ullis (utique etiam congruis) præcedentibus meritis &c. Similia habet alibi. Et de præd. ss. cap. 2. urget, nè gratia detur secundum merita naturæ quolibet modo. Idem patet ex Epistolis *Prosperi & Hilarii*, qui simili modo referunt sensa *Semipelagianorum*. Quare eodem sensu *Arausio*, sup. excludit omnia prorsus merita præcedentia, gratiamque asserit neque posse conferri ad invocationem humanam, neque expectare Deum nos, ut incipiamus, sed ipsum facere, ut velimus etiam credere. Et *Trid.* sup. exordium justificationis, adeoque salutis, docet sumendum à gratia vocante, nullis nostris præcedentibus meritis; ab his autem, si ullatenus aliqua essent, potius sumendum alioquin fuisset exordium. Confirmatur ex gemino exemplo, tum Christi, tum parvulorum; quorum prædestinatio omne prorsus meritum, etiam congruum, excludit: adeoque etiam adultorum, quorum prædestinationem *Augustinus* æquiparat. Denique quæ veri aut catholicismi (quem *Massilienses* de cætero tenuerunt, immo in hoc ipso se tenere putabant) specie asseri poterat, opus naturale hominis injusti mereri de condigno? inde enim à fortiori sensissent, quidquid agunt fideles peccatores esse meritorium de condigno: quod tamen paradoxum nullus in eis notavit.

§ 1.
Satisfit
rationi dubi-
tandi.

Ad rationem itaque dubitandi Resp. *Augustinum* variis argumentis peremptorie concludentibus, non esse ex nobis conceptum fidei, sed esse donum Dei (quod *Semipelagiani* statuebant salutis initium) adjunxisse ex abundanti aliud argumentum de destructione gratiæ; eò-quod Articulus in *Concilio Palæstino* objectus *Pelagio*, & ab eodem, nè condemnaretur, retractatus, sed subdolè, *Gratia datur secundum merita nostra*, excluderet ex sensu Patrum, quem velut notum *Augustinus* supponit, omne prorsus naturæ meritum. Posset quidem manere & vocari gratia, si daretur ob meritum procedens ex gratia, sicut gratia justificans, quam peccator de congruo meretur: tunc tamen contra suppositum non esset prima gratia. Si autem daretur ob meritum aliquod naturæ, jam non foret gratia, quæ nullatenus potest esse ex operibus naturæ, de quibus loquitur *Apostolus ad Rom. 11. Si gratia, jam non ex operibus*. Nam, cum juxta Scripturam, Concilia & Patres beneficium electionis sit omnino gratuitum, largitioque gratiæ sit donatio perfecte liberalis, debet saltem in radice, scilicet concessione primæ gratiæ, omnis ratio retributionis, seu remunerationis excludi, sicut nemo prior det Deo, ut retribuatur ei: nam, ut *L. 1. ff. de Donat.* dicitur, *hæc proprie donatio appellatur, cum, qui dat, id propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem & munificentiam exerceat*. Deinde si opus humanis viribus exercitum, adeoque homini naturale, disponderet aliquo modo ad justificationem, ipsa forma justificans censeretur aliquo modo naturalis, ipsique naturæ debita. Gratuita proinde & omnino supernaturalis electio, omne etiam con-

gruum naturæ meritum excludit.

DICO III. Bonus usus beneficiorum gratiæ conferendorum non est causa per modum meriti qualiscumque aut dispositionis, ob quam homini gratiæ prædestinatio facta sit. Est certa omnium sententia. In oppositum tamen referuntur *Alensis & Henricus*: quos solo loquendi modo à communi sententia discrepare ostendit *Smising d. 6. n. 336. & 337*. Probatur ex Scriptura aliisque auctoritatibus allegatis, quæ clarè ostendunt in solum miserantis Dei beneplacitum, referendam esse electionem, seu prædestinationem gratiæ, nulla ex parte salvandorum existente conditione, ob quam eis gratiam salvantem præparaverit. Deinde prævisus bonus usus gratiæ non habet locum in parvulis. Neque etiam in adultis potest absolute prævideri, antequam gratia fuerit prædestinata sive decreta: in priori enim signo rationis tantum habet rationem possibilis, non futuri: ergo nequit esse causa meritoria prædestinationis, sed potius effectus sive finis; prædestinatur enim & datur gratia ad hoc, ut bonus illius usus sequatur. Quod si sermo sit de bono usu gratiæ, conditionatè, si daretur, prævisio: constat ex Scriptura gratiam istam sæpè non fieri illis, qui bene usuri fuissent, ut patet *Ezech. 13. Si ad eos mittereris, ipsi audirent te. Matth. 11. Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent*. E contra quandoque fides prædicata est iis, qui erant non bene usuri gratiæ; ut patet *Matth. 11. Act. 15. & 18. & ab experientia*. Adde, sicut ob mala conditionatè prævisa nemo reprobatur aut punitur, prout contra quosdam *Semipelagianos* ostensum est; sic nec ob bonum usum gratiæ conditionatè prævisum, aliquis prædestinatur, aut mercedem accipit.

DICO IV. Nulla omnino ex parte prædestinati datur causa prædestinationis, sed hæc referenda est in solam misericordiam Dei, quæ salvos nos facere voluit gratiam liberaliter præparando. Est certum; & patet ex dictis. Unde *Fulg. l. 1. ad Monimum c. 21. Si in his causa prædestinationis queritur, non utique alia, sed sola gratuita misericordia Dei reperitur*. Confirmatur: quia vel causa prædestinationis forent opera naturæ; & hæc nil merentur gratiæ, nec ad eam disponunt ut supra probatum est: vel forent supernaturalia, & hæc necessariò procedunt ex gratia prævia, eamque supponunt, adeoque nequeunt esse causa integræ prædestinationis quoad omnes effectus etiam primæ gratiæ, etsi juxta prænotata in initio quæstionis possint ejusmodi opera posteriores prædestinationis effectus promereri. Denique notanter exclusa est causa meritoria ex parte prædestinati: nam omnem gratiam & effectum prædestinationis habemus per Christum, qui consequenter prædestinationem nobis meruit, saltem in executione; fortè etiam in intentione: de quo *Tract. de Incarnat. disp. 2. quæst. 4. num. 60.*

§ 2.
Causa præ-
destinatio-
nis non est
bonus usus
gratiæ.

§ 3.
Nulla da-
tur ex par-
te prædesti-
nati.

QUÆST.

Q U A E S T I O VI.

An efficax electio ad gloriam sit facta ante praevisionem meritorum?

54.

Statu
questionis.

CERTUM est, quod sicut in tempore merentur electi gloriam bene utendo gratia usque in finem, sic Deus illam electis donet, adeoque ab aeterno donare decreverit tamquam coronam iustitiae. Sed quaeritur, an praeterea habeat Deus decretum efficax, quo illos, quos in tempore coronat ob merita, elegerit ex bonitate sua gratuita ad gloriam, antequam praeviderit eorundem merita (vel quantum ad parvulos, applicationem remedii contra peccatum originale) & finale in gratia perseverantiam.

Certum praeterea est, Deum potuisse hoc modo eligere, quotquot electi sunt: similiter potuisse omnes eligere dumtaxat post praevisa merita & perseverantiam, sic ut singulis decreverit subministrare media salutis ex sincero salutis eorum affectu, non tamen plane absoluto & efficaci ante merita praevisa; denique potuisse aliquos eligere ante, aliquos post praevisa merita.

Quaestio itaque facti est, quo modo elegerit. In qua duae sunt sententiae principales. Prima asserentium electionem hanc esse factam post praevisa merita & finalem perseverantiam. Ita Valentia, Vasquez, Becanus, Lessius & multi alii, praesertim de Societate Jesu. Et ex Scotistis Philippus Faber & Poncius d. 7. q. 3. Referuntur etiam Alensis, D. Bonav. i. d. 41. a. 1. q. 2. & plures antiqui a Vasquez d. 89. c. 2. & aliis. Isti tamen hanc controversiam non tractant, ut contendit Smising d. 6. n. 344. Eandem sententiam, quoad partem longè potissimam salvandorum, docent Occam & Gabriel d. 41. & Catherinus in Opusc. de prad. & in c. 8. & 9. ad Rom. in c. 5. ad Ephes. & alibi. Qui tamen volunt (et si Occam non asserit, sed cum formidine de hac re loquatur) paucos, scilicet Deiparam, Apostolos, & similes eximios sanctos, fuisse electos ante praevisa merita. Quod etiam Less. disp. de prad. sect. 5. n. 110. non audet negare de Deipara. Et novissimè Derkennis de providentia Dei. num. 52. praedictorum sententiam sic limitatam satis rationabilem putat. Quae equidem nititur merà conjecturâ aut congruentiâ. Quare communiter rejicitur, ed-quod in negotio praedestinationis non sit aliquid asserendum sine auctoritate Scripturae vel Patrum, in quibus tamen nullum apparet vestigium duplicis ordinis salvandorum, sed potius uniformis electionis, sive ante, sive post praevisa merita.

55.

Specialiter
dispicit
nulla in
modo lo-
quendi Ca-
therini.

Gravius equidem & meritò displicet modo loquendi Catherini, non necessarius ad praefatae opinionis defensionem, quod solos istos paucos, quos eximie praedestinos vocat, dicat electos, secundum propositum vocatos, praedestinos, oves & fratres Christi, existimans Scripturam de iis paucis loqui, dum praefatis epithetis utitur. Hoc namque est maxime alienum à communi sensu fidelium, & à

publicis Ecclesiae precibus, immo & à modo loquendi Scripturae & Patrum, qui nomina ista adhibent quibusvis salvandis: adeo ut Fulgentius de fide ad Petrum c. 35. firmissimè tenendum doceat, neminem salvari, nisi sit à Deo praedestinatus ad regnum. Displicet praeterea, quod istis eximie electis injecerit quamdam bene agendi & non peccandi necessitatem; ut sonant verba, & Catherinum intellexit Smising d. 6. n. 461. Estius tamen in illud ad Rom. 8. Quos autem justificavit, illos & glorificavit, refert Catherinum perseverantiam in iis statuisse infallibilem salvâ arbitrii libertate.

Nec favet Catherino conclusio parabolae Mat. 20. Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi: multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Ibi namque non significatur, quod vocati tantum, adeoque non electi, erunt in regno, scilicet novissimi: sed significatur, ipsos omnino non futuros in regno; ut patet Luca 13. Simili modo Matth. 21. dicuntur Publicani & peccatores praecessuri Phariseos in regnum Dei, quia scilicet Pharisei ibi non erunt. Itaque de opinione sic limitata nil superest dicendum. De ipsa verò principali opinione amplius infra agendum.

Secunda sententia principalis asserit electionem esse factam ante praevisa merita. Est D. Th. q. 23. a. 5. ad 3. Scoti d. 41. & aliorum antiquorum: quos sequuntur Thomista & Scotista communiter, item Suarez, Bellarminus, Toletus, Ruiz, & plurimi alii. Qui tamen admittunt scientiam mediam, (contra quam fatetur Smising tract. 3. d. 2. a. 137. in Prosp. Hylar. Ang. nihil contineri) censent electionem non esse factam ante scientiam conditionatam meritorum & perseverantiae. Aliqui etiam dixerunt, electionem ad gloriam ut sic, vel ad minimum gloriae gradum, esse quidem factam ante praevisa merita; non tamen ad omnem gloriae gradum; ad quem electi sunt perventuri, nisi post praevisa merita. Sed hæc limitatio communiter rejicitur: quia si quid suadet electionem contigisse ante praevisa merita, æquè suadet esse factam ad determinatum gloriae gradum.

Hæc secunda sententia videtur verior. Pro-

batur I. ex Scriptura ad Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti: nam quos prae-

56.

Sententia
negans prae-
servat.

Ejus limi-
tatio reji-
citur.

Probat

ex Scriptu-
ra ad Rom.

8.

Radix vo-
cationis &
perseveran-
tia.

electis,

electis, quod ipsorum salutem impediatur. Unde hæc electio non præsupponit præscientiam fidei, meritorum & perseverantiæ, sed è contra hæc omnia in electionem & propositum Dei, tamquam ultimam radicem resolvenda sunt. Apostolus namque loquitur non de proposito hominis (ut quidam Græci & Pelagiani) sed Dei, prout exprimit idem Apostolus *Ad Rom. 1. ad Ephes. 1. 2. ad Tim. 1.* Sic *Aug. l. 2. contra 2. Epistolas Pelagian. cap. 10.* & alibi sæpè, & reliqui Expositores. Nec loquitur de qualicumque proposito Dei, etiam justificandi solum, sed de proposito Dei proprio electis, quod scilicet illos elegit ad regnum: non enim (inquit *Aug. sup.*) omnes vocati, secundum propositum sunt vocati: quoniam multi vocati, pauci electi &c. & *l. 5. contra Iul. c. 4.* Novit Dominus, qui sunt ejus, & omnia cooperantur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt: non enim omnes, qui vocati sunt, secundum propositum sunt vocati. Multi enim vocati, pauci vero electi. Qui ergo electi, hi secundum propositum vocati. &c. Qualiter autem hinc fluat efficax & perseverans vocatio, explicat *lib. de præd. SS. c. 18.* Ex hoc proposito ejus est illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum: quia secundum propositum vocati sunt sancti, & sine penitentia sunt (id est, sine mutatione stabiliter fixa sunt, ut dixerat *c. 16.*) dona & vocatio Dei. Et eod. *c. 16.* Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes sunt docibiles Dei.... istorum autem nemo perit, quia omne, quod dedit ei Pater, non perdet ex eo quemquam. Quid autem sit Christo dari explicat de *corrupt. & grat. c. 9.* Hi Christo intelliguntur dari, qui ordinati sunt in vitam æternam, ipsi sunt illi prædestinati & secundum propositum vocati, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus eorum, de bono in malum mutatus finit hanc vitam, quoniam sic est ordinatus, & ideo Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam æternam.

57.
Expenditur
locus Act.
13.

Præordina-
tio ad vi-
tam est
causa fidei.

Alter Scripturæ locus est *Act. 13.* Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Etsi enim *Lesius*, & nonnulli alii oppositæ sententiæ Auctores, ex eo, quod ibi sit sermo de multis, ad quos fuerat Paulus concionatus, quos omnes salvandos ibi fuisse revelatum, non est credibile, illud præordinati, ex Græco exponant ordinati, id est bene dispositi per desiderium salutis; vel de præordinatione ad vitam æternam inchoative per fidem & gratiam; vel etiam, si ita vis, ad salutem, sed prævisis meritis. Expositio tamen ista non consonat textui editionis vulgatæ, quæ sonat præordinationem, idque non tantum ad fidem, q. d. crediderunt quotquot erant præordinati ad credendum, sed ad vitam æternam: quod sonat æternam gloriam; & consonat illud *Aug. l. de corrupt. & grat. c. 6.* Quis in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseverantiæ dono, quandoquidem, qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit? quæ salute, nisi æternâ? Idque non ex prævisa fide & meritis, eò-quod Scriptura apertè indicet latentem causam priorem seu radicem, ex qua oriebatur, quod specialiter isti credide-

runt prædicationi Pauli, scilicet præordinationem ad vitam æternam. Quo sensu hunc locum intelligit *Aug. de præd. SS. c. 20.* ubi cum meminisset Davidis & Saulis, quos volens Deus absolute constituere reges, hoc egit in cordibus hominum, & ad hoc perduxit, quorum ei placuit, voluntates; subdit idem esse de regno cælesti, & invitatis adversariis: Audiant (inquit) Crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam. Audiant hæc & alia quacumque, non dixi, quibus ostenditur, Deus ad regnum etiam calorum, & ad vitam æternam parare, & convertere hominum voluntates. Nimirum, quia (ut ait de *corrupt. & grat. c. 14.*) Deo volenti saluum facere nullum hominis resistit arbitrium. Quare credibile omni modo debet esse, quod ibi fuerit *S. Lucæ*, & per ipsum nobis simpliciter revelatum, prædestinatos fuisse ad beatitudinem illos, de quibus *Act. 13.* est sermo.

Denique *Sap. 4.* de electo dicitur: Raptus est; nè malitia mutaret intellectum ejus &c. placita enim erat Deo anima illius. *Mar. 13.* Propter electos, quos elegit, brevior dies. *Luc. 12.* Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. *Ioan. 10.* Nemo rapiet eas (oves, id est prædestinatos) de manu mea. Et ibid: Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient. *Ad Rom. 11.* Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. *Ad Ephes. 1.* Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum: secundum propositum voluntatis suæ. *1. Ioan. 2.* Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Et similia Scripturæ loca significant ex singulari Dei diligentis, sibi complacentis, eligentis ac prædestinantis affectu & proposito oriri, ut quidam præ cæteris credant, & ad ovile Christi adducantur, ut vocem ejus audiant, ut brevientur tentationum dies, nè fortè, malitiâ eorum animum immutante, pereant; ut non repellat eos, ut non rapiat eos quisquam de manu ejus, ut permaneant nobiscum. Unde consequens est, propositum seu electionem illam esse omnibus prædictis priorem, eisquæ tamquam radicem præsupponi, scilicet ut Deus, eò-quod præordinaverit electos præ cæteris ad vitam æternam, idcirco eisdem disposuerit providere de efficacibus & infallibilibus mediis, nimirum fide & bonis operibus, fortitudine in tentationibus & finali perseverantiâ, quibus ad finem à Deo intentum pervenirent. Sicut è contra ex defectu ejusmodi decreti prædestinativi, tamquam radice procedit defectus vocationis, justificationis, aut certè efficacis ad perseverantiam gratiæ, ut sæpè inculcat *Augustinus*, signanter de bono persever. *c. 14.* ubi rationem hanc ponit, cur apud Tyrios & Sidonios, qui fuissent credituri, visis signis & prædicato Evangelio, hæc ipsa non contigerint. Et *cap. 9.* eandem ponit rationem differentię inter duos pios, alioquin æqua-

58.
Allegantur
alia Scrip-
tura.

Ex prædes-
tinatione
profluunt
beneficia
specialia
electorum.

æquales in natura, vocatione, baptismo, & justificatione, cur unus, & non alter perseveret: Verumtamen (inquit) secundum aliam quamdam discretionem non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Quamnam est tandem ista discretio? non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati: non erant in Christo electi ante constitutionem mundi: non erant prædestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur. Nam si hoc essent, ex illis essent, & cum illis sine dubitatione mansissent.

59. Dices cum quibusdam Auctoribus oppositæ sententiæ: ex Scriptura patet hujusmodi appellationes, electi, prædestinati &c. sæpè dirigi ad integras Ecclesias, ex quibus tamen multi non erant electi, aut prædestinati ad vitam æternam; ut ad Ephes. I. 1. Pet. I. & alibi: ergo in Scriptura tantum dicuntur electi, prædestinati &c. ab incompleta electione & prædestinatione, scilicet ad justitiam. Resp. Neg. Consequ. quia usitatè & convenientissimè loquimur, & scribimus communitatibus, ut in commendando sic eas alloquamur, quasi omnes essent boni, & in reprehendendo, quasi omnes essent mali; cum tamen laus illa, aut vituperium propriè tantum cadat in nonnullos: qui loquendi modus synecdoche appellari solet. Quam regulam frequentissimè tradit, & ad nostrum propositum aptat Aug. ep. 59. q. 17. super Genesim & alibi. Hic autem mos, etsi generalis sacre Scripturæ, peculiariter locum habere debet, ut dum christianis communitatibus loquimur, sic agamus, ac si omnes essent electi & prædestinati; quia scilicet dignum est, ut de omnibus speremus, & optemus meliora & viciniora saluti, exemplo Apostoli ad Heb. 8. quantumvis fortè aliqui ex illis sint reprobi: sicut idem Apostolus, omnes ad quos scribit vocat sanctos, quamvis forsitan non omnes essent sancti & just.

60. Confirmatur nostra doctrina ex Apostolo ad Rom. 9. ubi docet vasa præparata in honorem solâ Dei misericordiæ esse separata à vasis in contumeliam; quam benignam electorum separationem declarat exemplo Jacob, de quo non ex operibus, sed ex vocante dictum est: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*; quia cum hi fratres essent germani ac gemini, eoquè nomine pares, nisi quod Esau ratione primogenituræ præponendus videretur; voluit tamen Deus pro mero suo beneplacito Jacob ejusquè posteritati benefacere, posthabito ac neglecto Esau, nolens in hunc, & præsertim in ejus posteritatem singularem beneficia conferre. Ex quo Apostolus argumento à figura ad rem figuratam colligendum relinquit, simili modo quosdam à Deo pro mero suo beneplacito eligi ad gloriam, qui significantur per Jacob: cæteris neglectis, qui significantur per Esau. Nam hoc exemplo mysticè significari electionem ad gloriam, insinuat Apostolus ibidem, dicens: *Ut secundum electionem propositum Dei maneret*, intellige, propositum dandi regnum cæleste, cum Aug. l. 2. contra duas epistol. Pelagian. c. 10.

Cui tamen alii volunt involvi prævisionem meritorum: aut si Paulus agat de electione ad gloriam, & non ad gratiam, sequi, quod ante prævisa demerita Esau prædestinasset ad pœnam, de quo, ubi de reprobatione n. 89.

Probatur II. Eadem doctrina ex Patribus. 61. Varia loca Augustini attulimus inter probandum ex Scriptura, subnixa explicationi Augustini: quibus juxta phrasim Scripturæ proposito efficaci, electis proprio, attribuit tamquam fonti, ex quo profluant vocatio, correctio, justificatio, perseverantia. Alii tamen Auctores opposito planè modo discurrunt, dum ex fide & perseverantia volunt nasci propositum electionis. Præterea de corrept. & grat. c. 14. docet, Deum pro suo beneplacito elegisse Saul & David in reges, indequè provenisse, quod affectus, quorum placuit, inclinaverit in ordine ad hunc finem; subditquè: *Si ergo cum voluerit reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas; quis alius facit, ut salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correctio, ut cælesti constituatur in regno?* quia scilicet Deo efficaciter volenti saluum facere nullum hominis resistit arbitrium, ut præmiserat. Sanè si in rebus humanis quisquàm sic loqueretur: Quando rex quempiam vult facere gubernatorem, id exequitur ita fortiter, ut nullus ei resistere possit, quin ita fiat; nemo dubitaret, quin propositum istud regis esset antecedenter & ex se omnino efficax, undè oriatur electio infallibilium mediorum, nè fortè illud propositum suo effectu frustreretur. Simili autem modo Deus se habet circa electos, juxta Aug. sup. & alibi sæpè. Ob quæ similia vè testimonia Suar. l. 1. de præd. cap. 8. dicit, hanc sententiam esse sine dubio Augustini: quod & alii hætenus ferè censuerunt, etiam ipsi oppositæ doctrinæ defensores, è quibus varii apertè profitentur, hac in parte se ab Augustini sensu discrepare. Auctoritas porro Augustini, in omnibus quidem scriptis valde magna, in materia de prædestinatione & gratia est maxima ob varia Pontificum testimonia, aliasquè rationes allegandas in Prologomenis de gratia: Quare recentiores oppositæ sententiæ defensores illum quoquè in sui patrocinium advocare student, post Valentia, Vasquez, & alios.

Augustino consonant Prosper & Fulgentius, 62. uterquè insignis Augustini sectator, dum similiter vocationem & perseverantiam fundant in proposito Dei prædestinativo tamquam radice. Sic Prosper Respons. ad object. 12. Vincentian. *Prædestinatio est multis causa standi, nemini est causa labendi*. Et clarè epist. ad Ruff. c. 14. & 15. & l. 2. de vocat. gent. c. 35. *Deus his, quos elegit sine meritis, dat undè ornantur & meritis*. Et frustra dicitur, quod ratio operandi non sit in electis, cum etiam ad hoc, ut operentur, electi sint. Sic legendum ait Arrubal. disp. 72. c. 1. n. 4. juxta libros correctos, & contextum, tum præcedentium verborum, tum mox sequentium: *Virtutum quippe munera otiosa esse non possunt*, non igitur ad hoc datur continentia, ut con-

61.
Probatur
ex patribus
Augustino

62.
Prospero

con-

concupiscentiis non repugnet &c. Quamquam Vasquez aliter legat juxta alios textus, cum etiam ad hoc operentur, ut electi sint: finem tamen emolumento suæ doctrinæ; cum id quoque verum sit in executione. Et c. 36. *quamvis* (inquit) quod statuit Deus nullâ possit ratione non fieri, studiat tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrii devotio relaxatur: cum implenda voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum, & qui bona gesserint, non solum secundum propositum Dei (scilicet in prima intentione) sed etiam secundum sua merita coronentur; scilicet in executione.

63. *Et Fulgen-
sio.* Fulgentius l. de fide ad Petrum cap. 3. Illi cum Christo regnabunt, quos Deus gratuita bonitate suâ prædestinavit ad regnum: quia enim tales prædestinando præparavit, ut regno digni essent; præparavit utique secundum propositum vocandos, ut obediant, præparavit justificandos, ut acceptâ gratiâ recte credant & bene vivant, præparavit etiam glorificandos, ut Christi cohæredes effecti regnum cælorum sine fine possideant. Et alibi. Plura horum & aliorum Patrum testimonia refert Smiling, & alii Auctores.

64. *Probat
ratione.* Accedit ratio Scoti d. 41. n. 11. & alibi: ordinatè volens, prius vult finem, quam media: atqui gloria est finis, merita autem sunt media: ergo Deus, qui indubiè ordinatissimè intendit, prius vult gloriam electis, quam velit merita, & consequenter prius, quam hæc absolute præsciat. Ad quam tamen alii respondent, sufficere, ut Deus velit prius gloriam antecedenter & conditionaliter, si nempe mediis gratiæ sibi oblati bene utantur electi (est enim finis per modum præmii & mercedis obtinendus) sicut præmium proponens currentibus, vult quidem conditionatè omnibus currentibus præmium, nemini tamen efficaciter & absolute, nisi supposito legitimo cursu. Sed contra hanc responsionem facit, quod intentio finis debeat esse proportionata electioni mediorum, modusquè eligendi media indicet modum intentionis: Deus autem electis præparat, & confert certissima media, quibus omnino infallibiliter & invictissimè salutem consequantur: ergo censendum est, Deum etiam absolute & efficaciter eis voluisse istum finem, scilicet salutem.

65. *Item exem-
plo prædes-
tinationis
Christi.* Confirmatur exemplo prædestinationis Christi, cujus velut capitis prædestinatio est præclarissimum exemplar prædestinationis nostræ, juxta Aug. l. de præd. ss. c. 15. & alibi: humanitas porrò Christi indepenter à prævisis meritis fuit prædestinata, tum ad unionem hypostaticam, tum ad gloriam: ergo & cæteri ad gloriam ante prævisionem meritorum.

*Fundamen-
ta opposita
sententiæ.* Opposita sententia non levibus quoque nititur fundamentis, breviter hic ponendis ac dissolvendis. Itaque

66. *Ex Scrip-
tura.* Obijcitur I. Auctoritas Scripturæ, Matth. 25. Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: esurivi

enim, & dedistis mihi manducare &c. Ubi aperte insinuat, regnum cælorum esse paratum justis, ob prævisa eorum bona opera. Quod patet, tum ex particula causali *enim*; tum ex antithesi subnexa de reprobis: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo &c.* utique post prævisa demerita. Sic ferè Less. de præd. s. 2. n. 6. Resp. hanc & similes Scripturas, in quibus vita æterna dicitur dari tamquam præmium laborum vel corona justitiæ, agere de ordine executionis. Etsi enim Deus gratuito elegerit homines efficaciter ad gloriam (quæ prima electio pertinet ad ordinem intentionis, juxta quem primò intenditur finis, deinde media fini propinquiora, denique remotissima) pariter tamen potuit ab æterno decernere gloriam, sic præparatam non conferre in tempore, nisi intuitu præcedentium meritorum. Quod posterius decretum pertinet ad ordinem executionis, in quo processus fit modo opposito: quod enim primum est in intentione finis, seu causalitate finali, est ultimum in executione, sive causalitate effectivâ. Quare in hoc ordine vocatio præcedit justificationem, hæc perseverantiam, perseverantia denique glorificationem. Itaque in verbis istis: *Esurivi enim &c.* tantum datur ratio istius: *Possidete regnum*; non autem, cur regnum istud sit illis primò à Deo præordinatū. Prout etiam reprobis non obijcitur, nisi ratio istius: *Discedite in ignem æternum*; non autem istius, *qui paratus est diabolo &c.* nam subditur: *Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare*: aliàs significaretur, ignem æternum esse paratum diabolo, eò-quod homines non dederint Christo manducare. Equidem ex subjecta materia satis constat differentia inter præparationem regni, quæ primò proficisci potest à gratuita & bona voluntate ac liberalitate Dei, & præparationem supplicii, quæ primò à voluntate Dei ortum habere nequit.

Alia Scripturæ, in quibus promittitur salus sub conditione operum, tantum significant salutem dependere in executione à cooperatione liberi arbitrii, sive mediorum applicatione: quamquam hæc ipsa sint efficaciter electis præparata à Domino, vi specialis & gratitiæ electionis, ac dilectionis eorundem.

Similiter illud 2. Pet. 1. *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis*, non intelligitur de certificatione electionis, prout est in Deo, sed ibi tantum incipitur, ut illam nobis & aliis faciamus competentem ex constanti studio bonorum operum: cum non nisi inde possimus reddi securi de electione gratuita ad gloriam, ad quam in tempore non nisi studiosè bona operando, possumus ex decreto divino pervenire.

Præterea locus Apostoli ad Rom. 8. *Quos præscivit & (id est, etiam) prædestinavit &c.* potius est pro nobis, ut supra ostendimus. Neque enim ait Apostolus, *quorum merita*; sed *quos præscivit*, scilicet præscientiâ approbationis seu dilectionis: sive quos ab æterno prædilexit, ad hoc

Duplex or-
do, inten-
tionis &
executio-
nis.

67.
Alia scrip-
tura testi-
monia.

Qualiter
electio red-
datur cer-
ta.

Præscientia
diversimodè
sumitur in
Scriptura.

hoc ut essent filio conformes in gloria, etiam hos prædestinavit, decernendo eos certissimis mediis ad tale bonum perducere, ut explicat noster *Sasbouth, Carthus. Eftius, Pererius* & alii. Quo sensu etiam nomine præscientiæ utitur idem Apostolus *ad Rom. 11. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit.* Et similiter intelligit *Eftius* illud *1. Pet. 1. Electis advenis secundum præscientiam Dei Patris.* Quod tamen facile intelligi etiam posset de præscientia spectante ad intellectum, ut sensus sit: Electis præcognitis à Deo. Quare prior locus Apostoli prædestinationem ex meritis adeò non adjuvat, ut potius evertat. Et sanè Apostolum non loqui de præscientia meritorum, inde colligitur, quòd merita non sint præscita ante præparationem mediorum; cum tamen Apostolus, præscientiam, de qua loquitur, significet esse causam, adeoque priorem prædestinatione, sive præparatione mediorum. Alii putant Apostolum loqui de præscientia quidem propriè dicta, sed significare meram concomitantiam, non autem causalitatem præscientiæ & prædestinationis. Et sic quoque nil facit contra nos. Prout nec facit, si cum aliis sic explicetur: quos præscivit, ita ut eos prædestinaret &c. præscientia enim est generalior prædestinatione, respicitque etiam reprobos.

68. Denique illud *Apoc. 3. Tene quod habes, nè alius accipiat coronam tuam*, non dicitur illusorie, etsi prima electio non dependeat à meritis: nam ab his saltem dependet corona, scilicet retributionis & justitiæ, quam non nisi pro meritis reddet justus iudex. Deinde (ut pulchrè respondet *S. Bonav. d. 40. a. 2. q. 2. ad 1.*) corona retributionis alicui debetur secundum reputationem præsentis justitiæ, alicui secundum prædefinitionem præscientiæ. Et contingit, quòd illo cadente, cui debetur secundum præsentem justitiam, subintret alius, cui debetur secundum prædefinitionem æternam. Hic autem cadere quoque & coronam perdere quidem potest, & alius non prædestinatus acquirere; tamen hoc numquam eveniet. Quia ergo præscitus justus frequenter locum æternæ mansionis perdit, quem alius paris meriti acquirit, & nemo scit, utrùm sit præscitus, vel prædestinatus: ideo quamvis sciat, se esse justum, timere debet nè amittat locum. Et ad hunc timorem hortatur beatus Joannes in prædicta auctoritate *Apocalypsis*: & hic timor bonus est omnibus, & præcitis & prædestinatis: quia humiliat, & sollicitat. E contra, certitudo de electione elevat in tumorem, & deprimat in torporem: ideo secundum ordinatissimam dispositionem hoc factum est, ut nulli reveletur, an sit prædestinatus, nisi sit à Deo confirmatus in bono, ut non possit elevari in superbiam, vel torpere per negligentiam. Patet ergo quòd illa auctoritas non significet, mutationem fieri in præscientia, vel aliter evenire, quam Deus præscit: sed quòd, qui actualiter justus est, possit locum, quo dignus est, perdere, perdendo justitiam, & quòd, qui pec-

cator est, possit sibi locum debitum acquirere, acquirendo justitiam, & hoc totà die contingit. Exemplum in veteri testamento manifestum fuit de Saùle, & David in regno, cui scilicet Saùli rectè potuit dici: Tene quòd habes, id est, humilitatem & justitiam, nè alius accipiat coronam tuam, tibi debitam secundum statum præsentem, alii tamen debitam secundum dispositionem æternam. Exemplum etiam est in coronis quadraginta Martyrum. Sic ferè ad verbum *Seraphicus Doctor.*

Objicitur II. Deus habet sinceram voluntatem conditionatam salvandi omnes quantum est de se: ideòque omnes æqualiter ad salutem vocantur *Matth. 11. Venite ad me omnes* &c. ipsique hominibus tribuitur, quòd vocati venire ad salutem noluerint, *Proverb. 1.*

Vocavi & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret, & alibi. Atqui cum hoc non consistit efficax electio quorundam, neglectis cæteris, ad gloriam pro mero suo beneplacito absque respectu ad opera; ergo &c. Confirmatur: quia architectus non dicitur habere sincerum affectum ponendi omnes lapides in ædificio, qui pro mero suo beneplacito aliquos seligit, reliquis relictis. Nec agonothea dandi omnibus certantibus bravium, si uni illud efficaciter præparaverit, cæteris neglectis. Resp. Deum etiam post lapsum ex se habere sinceram, sed non æqualem dilectionem aut affectum salvandi omnes: nec omnes consequenter vocare æqualiter interiùs, etsi admonitionem & invitationem dirigat ad omnes: de quo non apparet ullum dubium. Quare, sic intellecta maiore, Neg. min. quia aliquorum præelectio non adimit Deo sincerum erga aliorum salutem affectum, nec facit illam impossibilem aut magis difficilem; utpote non exclusiva salutis cæterorum, qui, si quod poterant, fecissent, & ipsi quoque Dei adjutorio pervenissent. Quare reprobi juxta *Prosp. Resp. ad 3. cap. gall. non ex eo necessitatem pereundi habuerunt, quia prædestinati non sunt,* seu specialiter præelecti.

Ad Confirm. Resp. disparitatem esse, quòd electio aliquorum lapidum, aut ordinatio unius ad bravium sit exclusiva aliorum: cum non nisi certum numerum lapidum patiatur symmetria ædificii, nec nisi unus accipere possit bravium. At si lapides vivi in cælesti ædificio multiplicentur super numerum primò efficaciter præelectorum, nil oriretur incommodi: bravium quoque cæleste non unus aut pauci, sed quotquot faciunt, quod possunt & debent, illud accipiunt sine diminutione aut præjudicio aliorum. Deinde architectus non dat virtutem aut media lapidibus, quibus possent, si vellent, se promovere ad ædificium, nec agonothea certantibus, quibus possent, si vellent, obtinere bravium: prout tamen dat Deus, etiam reprobis.

Objicitur III. Auctoritas Patrum, qui ante exortam *Pelagii* hæresim scripserunt. *Ambrosius* enim *l. 4. de fide ad Gratianum c. 2.* explicans

69.

Electi gratia non tollit sincerum Dei erga omnes affectum.

70.

Quomodo
coronam
perdat,
& al-
ter acci-
piat.

Cans illud Matth. 20. Non est meum dare vobis, inter alia ait: Non antè prædestinavit, quàm præsciret, sed quorum merita præscivit, eorum præmia prædestinavit. Hilarius in Psal. 64. Non res indiscreti iudicii electio est, sed ex meriti delectu facta discretio est. Consonat quoquè Chrysostomus hom. 80. in Matth. & alii.

Quid dicitur
tendum sit
de Patribus
Pelagio an-
terioribus.

Resp. Patres anteriores, intentos defensionis liberi arbitrii contra Manichæos, aut dogmatibus moralibus pro instructione populi, securiùs fuisse locutos, dum abesset hostis; & quidem de divina gratia obscuriùs ac parciùs. Quarè benignè interpretandos monet Augustinus. Qui tamen ex eisdem doctrinam de electione secundum propositum, probat lib. de præd. SS. cap. 14. & prolixius l. de bono persever. c. 19. Loquuntur proinde de donatione temporali gloriæ, sive de electione executoria, quâ decernuntur præmia quâ talia. Sic intelligenda sunt verba Ambrosii loco cit. quæ tamen in vetustioribus exemplaribus sæpiùs impressis non haberi, testatur Facultas Theologica Lovaniensis cap. 3. censura. Similiter Hilarius de illa electione loquitur, quæ fiet tempore extremi iudicii, dum boni pisces eligentur in vasa, mali foràs mittentur, atquè oves ab hædis separabuntur. Eodem modo Chrysostomus sup. loquitur de præparatione executoria, in qua æterna retribuuntur pro veste, pro pane &c. significans, simul illam proficisci ex speciali charitate circa electos, quâ eos primò, seu à principio complectitur, ut præmittit.

Omitto Originem & nonnullos alios veteres, objici solitos; utpote, quantum ad præsentem materiam, nullius auctoritatis; ut ex Estio rectè observat Smising num. 602. Idem est de testimoniis desumptis ex libris falsò attributis Augustino, aliisvè Patribus orthodoxis apud Smising sup. Denique inter recentiores Patres non est hic curandus Rupertus, veluti qui B. Augustini doctrinam apertè reprehendit.

72.
Loca Augustini
in specie
ciem contraria
fuisse
discutiuntur.

Objicitur IV, Auctoritas Augustini, & sequacium. Varia loca allegando pariter dissolvemus. Itaque serm. 7. de verbis Dom. cap. 2. ait Augustinus: In hoc capitulo discimus, quoniam quos voluit Dominus, hos elegit. Elegit autem sicut dicit Apostolus, & secundum suam gratiam, & secundum illorum justitiam. Sed (ut taceam ipsum loqui de electione temporali ad discipulatum, ut patet ex contextu) intelligendo verba de electione ad gloriam, facillè explicantur, ut velit S. Doctor, Deum elegisse quos voluit prædestinativè secundum suam gratiam, executivè secundum ipsorum justitiâ.

Ibidem cap. 2. ait: Reliqui mihi. Quid est, reliqui mihi? ego illos elegi, quia vidi mentes illorum de me præsumentes, non de se, nec de Baal. Sed loquitur de electione executoria ad perseverantiam, vel ad servitium Dei veri finè lapsu idololatriæ. Voluit enim illud donum eis in tempore dare, etiam secundum ipsorum justitiam, id est non otiosè agentibus, sed per bonam in Deo, ejusquè misericordia fiduciam, ac de propriis viribus diffidentiam, illud sup-

pliciter, seu de congruo merentibus.

Lib. 83. qq. q. 68. ait: Prorsus cujus vult miseretur, & quem vult obdurat. Sed hac voluntas Dei injusta esse non potest: venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores, cum propter generale peccatum unam massam fecerint, non tamen nulla est inter illos diversitas. Existimat Magister d. 41. ex Hugone Victorino in Summa sententiarum Tract. 1. cap. 12, hunc locum ab Augustino retractatum in simili, scilicet l. 1. cap. 26. Sed rectiùs id negat Scotus d. 4. n. 8. & Ariminenfis ibidem a. 2. ad 3. nam l. 1. retract. cap. 26. agit de quodam dicto, quod immediate consequitur verba hic objecta; quæ tamen eadem occasione attigisset, si retractanda censuisset. Deinde nil continent rationaliter retractandum. Loquitur itaque Augustinus, non de meritis prædestinationis, sed quorundam illius effectuum, scilicet justificationis, cujus datur meritum congruum; uti & datur meritum obdurationis: de quibus Augustinus tractat.

Lib. de grat. & lib. arb. c. 8. tractans quæstionem, quomodo vita æterna in Scriptura dicatur gratia: cum sit merces reddita pro operibus; Respondet: Ista ergo quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolvi, nisi intelligamus, & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere. Et infra: Hac autem (vita æterna) quoniam præmium ejus, (gratiæ prioris) est gratia pro gratia, tamquam merces pro justitia. In nostra autem sententia esset præterea alius planissimus modus, quo adhuc vita æterna posset dici gratia, quatenus scilicet gratuito prædestinata in ordine intentionis; ergo hanc gratuitam electionem Augustinus non agnovit. Resp. Augustinum loqui de vita æterna, quatenus bonis operibus redditur, & de gratia, quæ non operibus, sed gratis detur, ut loquitur. Quam gratiam describens l. de præd. SS. cap. 10. ait: Gratia verò est ipsa donatio. Adeoque loquitur de donatione executoria vitæ æternæ. Alioquin ipsam vitæ æternæ præparationem alio sensu posse dici gratiam, nulli potest esse dubium: nam Trid. sess. 6. c. 16. docet, illam tamquam gratiam misericorditer promissam, & tamquam mercedem fideliter reddendam. Misericors igitur promissio vitæ æternæ est magna gratia; redditio autem merces quidem, tamen etiam gratia pro gratia. Sic & alii admittunt voluntatem antecedentem, quâ gratuito ordinati sumus in vitam æternam, etsi non efficaciter, ante operum prævisionem: illud ipsum autem est gratia. Sic itaque etiam secundum nos, gratia est vita æterna in intentione, quatenus sunt sancti ad illam efficaciter gratuito electi.

In Psal. 126. ad illud Matth. 20. Non est meum dare vobis &c. ait: Quid est, Non est meum dare vobis? Non est meum dare superbis: hoc enim adhuc erant (filii Zebedæi) sed si vultis illud accipere, nolite esse, quod estis: aliis paratum est, & vos alii estote, & vobis paratum erit. Verum subintellige, in executione: nullum enim erit im-

pedi-

pedimentum, impletâ tali conditione, quò minus locus dexter sit paratus, & de facto detur; impletio autem conditionis pendet à voluntate etiam reproborum. Quod satis indicant verba: *Non est meam dare.* Itaque Augustinus sic loquitur, non quòd velit istud fore causam primæ præparationis, sed eo-quod sit illius effectus & signum, sitquæ causa præparationis in executione. Deinde ut ostendat, etiam malis esse antecederet præparatum regnum, quantum est ex parte Dei; adeò ut si nollent esse, quod sunt, essentquæ alii, quàm sunt (quod cum divino adiutorio possunt) verè eis daretur, & consequenter Deus dare ordinasset, prævisis meritis: quorum defectu id non ordinavit. Quod non repugnat gratiæ aliorum electioni.

Lib. 1. ad Simplic. q. 2. tractans illud ad Rom. 9. Cum nondum nati fuissent &c. ait; *Non ergo secundum electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio, id est, non quia invenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, ideo manet propositum justificationis ipsius; sed quia illud manet, ut justificet credentes, ideo invenit opera, quæ jam eligat ad regnum calorum.* Paulò post: *Non electio præcedit justificationem, sed electionem justificationis.* Resp. Smising sup. n. 608. & alios, explicare Augustinum de executoria electione, sive de electione meritorum & justitiæ; non de electione gratiæ seu gratuita, quam infra exprimit nomine liberalitatis donorum Dei. Sed contra: Aug. sup. subdit: *Vnde quod dictum est, quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem, non video quomodo dictum sit, nisi præscientiâ;* subintellige, meritorum: ergo non agnoscit electionem, nisi præscientiariam. Responderi posset, ibi nomine præscientiæ intelligere prædestinationem: quam hoc nomine etiam significari ab Apostolo ad Rom. 11. ostendit ipse Aug. l. de bono pers. cap. 18. Sed quia ex contextu, ipsoquæ nomine simpliciter posito, apparet, ipsum potius uti ibidem nomine præscientiæ propriè, hinc

Aliter Respondeo, Augustinum isto loco agnovisse quidem rem electionis gratiæ secundum propositum Dei, putasse tamen nomen electionis propriè exigere præviâ differentiam, seu distantiam inter ipsos eligendos, seu illos, qui ad gratiam vel gloriam assumuntur, ut ex contextu clarè patet. Nam ibid. ait: *Si enim nullo merito electus est Jacob, nondum natus & nihil operatus, nec omnino eligi potuit; nullâ existente differentiâ, quâ eligeretur.* Tandemquæ subjungit: *Nemo eligitur, nisi iam distans ab illo, qui rejicitur.* Vnde quod dictum est, quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem, non video quomodo dictum sit, nisi præscientiâ. Quare nè quidem vult Augustinus ibi admittere, Jacob (quem inculcat gratis fuisse vocatum) præ Esau fuisse electum ad gratiam seu justificationem. Non itaque (ait) *electus est, ut fieret bonus, sed bonus factus eligi potuit, præ Esau: eo-quod antecederet non esset inter utrumquæ differentia: quod tamen, nisi vis fieret in nomine electio strictè accepto, foret planè hæreticum.* Eodem sensu accipit vocem electio, & contra sortem

distinguit, Concione 2. in Psal. 30. v. 16. Postmodum tamen S. Doctor diligentius quæsit & invenit, qualis esset ista electio gratiæ, de qua Apostolus ad Rom. 11. *Reliquia per electionem gratia salva facta sunt,* ut patet 1. Retract. cap. 23. quæ scilicet non præsupponat distantiam, sed quæ ipsa faciat distantiam eligendi à non eligendo. Unde l. de præd. SS. c. 17. ait: *Intelligamus ergo vocationem, quâ sunt electi, non qui eliguntur, quia crediderunt, sed qui eliguntur ut credant.* Et infra: *Elegit ergo Deus fideles, sed ut sint, non quia jam erant.* Apostolus Iacobus dicit, *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod promiserat Deus diligentibus se?* Eligendo ergo facit divites in fide, sicut heredes regni. Rectè quippe in eis hoc eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos elegit.

Sed contra: Aug. l. 1. ad Simplic. q. 2. hanc acceptionem vocis electio satis videtur novisse, ex iis, quæ in fine subdit: *Restat ergo ut voluntates eliganter;* nullis nimirum meritis præviis ad gratiam. Ergo non de voce, sed de re electionis solius præscientiariæ ad gloriam tractat Augustinus. Resp. Neg. Ass. nam ista verba non sunt asserentis voluntates ipsas eligi, sed præter varia à se ibidem enumerata & refutata, in quibus vestigium aliquod distantiae inter eligendos videri posset, nil eligendum superesse (electione scilicet, quæ requirit distantiam præviâ, ut ex contextu est manifestum) nisi voluntates: in his autem fatetur consequenter, non invenire se quoquæ aliquid speciale: cum quælibet voluntas debeat æquâ lance à Deo præveniri, nec id sit in ullius potestate, immo sæpè donetur gratia voluntati, quæ humano iudicio videretur minus eligibilis, ut patet in voluntate Pauli rabida, & minas spirante in discipulos Domini. Quare verba ista sunt potiùs rejicientis, tacitèquæ concludentis, sibi non apparere speciem electionis, cum in eligendis species aliqua distantiae non appareat. Ratio autem, cur in Libris Retract. id expressè non retractaverit Augustinus, est: tum quia tacitè id satis retractat l. 1. c. 23. & l. 2. c. 1: tum, quia non erat error, sed tantum diversa acceptio vocis electio. Quæ paulò fusiùs discutere placuit: quoniam alii Auctores huic testimonio, quasi clarissimo, maximè innituntur, ut patet apud Derkennis de providentia Dei n. 69. & seqq.

Sed adhuc excutiendus restat scrupulus circa mentem Augustini, eò-quod l. de bono pers. c. 19. dicat: *Hoc scio, neminem contra istam prædestinationem, quam secundum Scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse.* Constat autem finè erroris periculo, aut fidei læsione, posse disputari contra prædestinationem ante prævisa merita: adeoque non est ista prædestinatio, de qua loquitur Augustinus. Resp. ipsum ibi loqui de prædestinatione ad primam gratiam, quam velut articulum fidei ex professio defendit contra Semipelagionos duobus libris de prædest. SS. & de bono pers. Ex iis tamen quæ de prædestinatione gratiæ tradit, satis

colligitur, *Augustinum* censuisse priorem illâ esse prædestinationem, sive propositum efficax gloriæ, ex quo velut radice profluat gratia, fides, cæteraque dona usque ad perseverantiam inclusivè, sic ut proinde perseverantiam ipsam causet, non præsupponat prævisam; ut ex præmissis satis constat.

73.
Item loca
Prosperi.

Loca *Prosperi* objici solita adferemus, & incidenter explicabimus. Resp. ad 3. cap. Gall. ait: *Quod ergo hujusmodi in hac mala prolapsi, sine correctione penitentia defecerunt, non ex eo necessitatem pereundi habuerunt, quia prædestinati non sunt, sed ideo prædestinati non sunt, id est, inde fit manifestum, quod prædestinati non sint, quia tales futuri ex voluntaria prævaricatione præsciti sunt, sive quia notorius eorum casus non dubitatur fuisse præscitus. Et infra: Ex bono in malum propriâ voluntate mutati sunt, atque ob hoc, id est per hoc, seu consequenter, licet fuerint renati, fuerint justificati, ab eo tamen, qui illos tales præscivit, non sunt prædestinati. Et Resp. ad cap. 7. Illos ruituros propriâ ipsorum voluntate præscivit, & ob hoc, id est, adeoque à filiis perditionis nullâ prædestinatione discrevit. Quam explicationem confirmat ratio subnexa: Nam quomodo eos haberet præordinata in Christo electio, cum dubium non sit donum Dei esse, perseverantiam in bono usque ad finem, quam istos ex eo ipso, quod non perseveraverunt, non habuisse, est manifestum. Eodem modo intelligenda est similis locutio *Prosperi* sentent. super 7. cap. Gall. & Resp. ad object. 12. Vincent. ubi ait: Hi de quibus dicitur, Ex nobis exierunt &c. voluntate exierunt, voluntate ceciderunt, & quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati; essent autem prædestinati, si essent reversuri, & in sanctitate & veritate mansuri (quia videlicet ipsum est signum & effectus, undè infallibiliter noscitur & infertur prædestinatio) ac per hoc, id est, inde fit seu consequens est, quod prædestinatio Dei multis est causa standi id est, causa perseverantiæ, adeoque ipsâ prior, nemini est causa labendi.*

74.
Et Fulgen-
tius

Fulgentius l. 1. ad Monimum c. 24. & l. 3. de veritate prædestinat. cap. 5. explicari potest de ordine executionis, tum ex aliis illius locis, tum ex contextu; præterquam quod neutro loco utatur particulis causalibus, adeoque etiam propriè verificari dicta illius possent in sensu concomitativo.

75.
Objiciun-
tur varia
inconve-
nientia.

Objiciuntur V. Varia incommoda, quæ ex nostra doctrina sequi videntur: ut quod ipsa enervare videatur utilitatem exhortationum, correptionum, orationum &c. adeoque & zelum in procuranda salute animarum. Deinde quod electis det causam desidiæ, & reliquis causam desperationis, dum cogitabunt, supervacuum fore timorem excidendi, sollicitudinemque bene agendi, cum nulli sit gloria neque major obventura, quam quæ, vel quanta antecederet decreto Dei fuerit efficaciter definita. Undè ulterius prædestinationis ejusmodi prædicatio scandalum in populo generaret. Quare etiam (ut refert *Leff.* sup. s. 2. rat. 9.) nonnulli ex nostra sententia in gravis-

simos mœrores & barathrum desperationis delapsi fuerunt. Denique ex illa sequitur in electis necessitas bene operandi & perseverandi. Resp. Hæc & similia, pro capto quidem nostro difficilia, minus tamen esse curanda, quod eadem noscantur fuisse objecta à *Semipelagianis* & *Augustini* doctrinæ, ut patet ex epistolis *Prosperi* & *Hilarii* ad *Augustinum*, quodque simili ferè modo urgeri pleraque possint contra omnium doctrinam de prædestinatione gratiæ.

Etiam olim
à Semipe-
lagianis ob-
jecta.

Itaque Dico, nil horum sequi ex nostra doctrina. Quamvis enim quod statuit Deus, nullâ posset ratione mutari, studia tamen non tolluntur orandi (idem est de correptione, prædicatione, & similibus ad zelum animarum spectantibus) nec per electionis propositum liberi arbitrii devotio relaxatur; cum implenda voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum, inquit *Prosper* l. 2. de vocat. gent. c. 36. & consonat *Greg.* 1. dial. c. 8. & copiosè *D. Thomas* q. 6. de veritate a. 6. Quare cum finè sollicitudine similibusque mediis non sit vita æterna obtinenda, & ex illorum adhibitione sit generanda de electione nostra securitas; potius ex nostra doctrina fovetur, quam extinguatur sollicitudo, zelus, devotio & similia. Sicut idcirco non frustrâ sumus solliciti adhibere media ad finem, quem forè Deus præscivit, eò-quod illum præsciat futurum, intervenientibus ejusmodi mediis.

76.
Electio gra-
tuita non
tollit stu-
dium bono-
rum ope-
rum.

Neque etiam, quod salus nostra ex Deo pendere dicatur, magis nos in desperationem adigere debet, quam quod penderet ex nobis: hoc est enim dicere ut utar verbis *Augustini* de bono persever. c. 17. in fine) tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in seipso, sed in Deo didicerit ponere. Sanè (inquit idem l. de præd. SS. c. 11. cum *Apostolus* dicat, Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio, miror homines infirmitati suæ se malle committere, quam firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi, inquis, de meipso voluntas Dei. Quid ergo? Tuane tibi voluntas de teipso certa est, nec times? Qui videtur stare, videat nè cadat. Cum igitur utraque incerta sit, cur non homo firmiori quam infirmiori fidem suam, spem charitatemque committit? Atque id agendo bene confidere debet de divina bonitate, juxta *August.* de bono persever. cap. 22. Vos itaque etiam ipsam obediendi perseverantiam à Patre luminum sperare debetis, & quotidianis orationibus poscere, atque hoc faciendo confidere, non vos esse à prædestinatione populi ejus alienos, quia etiam hoc ut faciatis, ipse largitur &c. Undè cum desperatio sit mala, sperare autem in Domino fit necesse, cur ex immobilitate antecessoriæ prædestinationis quisque fidelis non augeat spem, dum quilibet in hoc tentationum incerto, in quo finis cuiuslibet est nobis incognitus, meritò possit confidere se isto numero contineri, quem immobile Dei consilium constituit, quod non potest effectum suo ullatenus frustrari? cur, inquam, non confidat quisque meliora & vicini-
ciora

77.
Nec in des-
perationem
adigit.

ciniora saluti? quàmvis non sinè christiano timore per Scripturam nobis commendato. Undè si cui ingeratur tentatio, quòd frustrà Deo serviat, eò-quòd non sit in numero prædestinatorum; hoc titulo, quod id pendeat à voluntate Dei sibi incerta: non minùs de optima voluntate Dei, quàm sua confusus, respondeat, se non frustrà Deo servire, eò-quòd meritò confidat se esse in tali numero, & hoc ipsum debeat ex fideli Dei servitio conjicere. Respondeat, se non frustrà servire Deo, cum non frustrà agat, qui obligationi suæ satisfacit, etsi nullum inde præmium reportaret. Sed è contra, bonum sibi esse, adhærere saltem in vita sua Deo per amorem, quo nil majus hìc bonum; idquè nihilominùs optare & confidere se per Dei gratiam facturum in perpetuum: separationem autem à Deo non futuram sinè sua culpa, quam potest & debet vitare. Et hæc agens ad quietem magnamquè resignationem animi perveniet. Quà de re memorabile exemplum refertur ab Hieremia Drexelio l. 1. de recta intent. c. 7. §. 6. Eadem de re vide aurea monita D. Seraphici parte 3. Stimuli amoris c. 13.

78.

Nec est supposita Deus reproborum saluti insinuat.

Neque etiam sequitur, Deum insidiari reproborum saluti, aut ampliori profectui salvandorum: cum è contra ad utrumquè omnes invitet, defectus autem ex voluntaria desertione reproborum, aut non operatione salvandorum contingat, qui vel nolunt in justitia vivere aut permanere, vel nolunt ad majorem profectum assurgere. Neque in nostra doctrina magis mirum videri debet, neminem reproborum salvari absque eo, quòd Deus finalem illorum lapsum studiosè procuret, quàm in sententia aliorum juxta quam idem planè est reproborum numerus, qui juxta sententiam nostram. Specialis namquè providentia & cura electorum non impedit reliquorum profectum & salutem; à qua suà culpà hi deficiunt, cum Dominus etiam ipsos seriò ad illam invitet, etsi non pari affectu & efficaciâ.

Discretio in prædicatione hujus veritatis adhibenda.

Prædicatio insuper hujus veritatis discretè est faciendâ: dolo enim vel imperiti medici est, etiam utile medicamentum sic alligare, ut aut non prosit, aut obsit, ut ait Aug. de bono persever. c. 22. Per se tamen loquendo utiliter prædicari potest & debet, ut docet Aug. lib. cit. per plura capita versùs finem; ubi c. 22. varias formulas utiles, durioribus rejectis, assignat. Neque abusus aliquorum obstare debet: cum nil tam sanctum, quo aliqui non abutantur. Sicut nec propter hujusmodi causas ea, quæ de præscientia Dei vera dicuntur, vel neganda sunt, vel tacenda, tunc scilicet, quando, si non dicuntur, in alios itur errores; ut ait Aug. sup. c. 15. postquam retulisset notabilem apostasiam cujusdam ex ipso Augustini monasterio profugi occasione divinæ præscientiæ.

79.

Prædestinatio electos ad bene vivendum aut perseverandum non necessitat.

Denique nulla per prædestinationem injicitur electis bene operandi aut perseverandi necessitas, sed infallibilitas: quia videlicet, Deus decretum suum novit (sivè per scientiam simplicis intelligentiæ, vel comprehensionem suæ omnipotentissimæ voluntatis, sivè per scien-

tiam mediam, quæ rem faciliorem reddit) exequi infallibiliter per media gratiæ, quæ quidem posset voluntas humana respuere si vellet, tamen infallibiliter non respuet.

Similia porrò incommoda allegari posse contra alios de prædestinatione gratiæ, patet: quia non pendet à nobis, quòd Deus prædestinet gratiam, cum qua conditionatè sciebat, nos cooperaturos, si daretur; sed id facit pro suo beneplacito. Nisi autem Deus talem gratiam prædestinet, non cooperabor; frustrà igitur de hoc sum sollicitus, frustrà fit correptio, &c. Idem est de gratia perseverandi, quæ per scientiam mediam scitur conditionatè eventum habitura, cujus præparatio non est similiter in nostra potestate, & sinè qua non salvabor; immo, quâ positâ, non possum non perseverare. Respondetur autem ad similia, pendere nihilominùs salutem & perseverantiam ex nobis, quatenus non nisi mediante cooperatione liberi arbitrii illam consequimur. Nequè oriri necessitatem salutis in prædestinatis, aut damnationis in reprobis, nisi in sensu composito; qualis etiam oritur ex præscientia divina. Quare sicut in sensu diviso, & simpliciter loquendo, prædestinatus potest damnari, præscitus sive reprobis salvari; si videlicet (quod pendet ab ipsorum libertate) hic à peccando, ille à bene operando deflecteret: sic quilibet in quavis sententia debet vires arbitrii cum divina gratia intendere, partim perinde ac si æterna prædestinatio non præcessisset, sed (quod verum est) præsens sit, & quasi singulis momentis inciperet: partim confidendo se esse de grege electorum ab æterno, & conando precibus ac bonis operibus assequi prædestinationis effectus, sinè quibus in executione nullus numerabitur in grege electorum Dei, atque ex ipso bono conatu ad opera salutis jugiter magis & magis fiduciam augendo de bona Dei erga se voluntate & electione.

Petes, an electio efficax ad gloriam præ-

supponat permissionem peccati, sive an sit facta post prævisionem peccati originalis? In hac quæstione est duplex sententia probabilis. Prior asserit. Quam tenent non solum ii omnes, qui electionem statuunt factam post prævisa merita: sed & plures alii sequaces alterius sententiæ. E quibus nonnulli putant Deum sic processisse, ut primò omnium, voluntate antecedenti ordinaverit, quantum est de se, ad gloriam omnes Angelos, atque etiam primos parentes cum sua posteritate, præparatis gratiis ad gloriam obtinendam; prævisâ autem cooperatione & perseverantiâ sanctorum Angelorum, eos demum efficaciter elegisse ad regnum, & præviso ac permissio lapsu malorum, eos reprobasse. Similiter quoquè Deum processisse cum homine primo quantum ad prædestinationem: at ejus dein lapsu præviso, adeoque incurso ab eo totaque posteritate damnationis debito, Deum pro suo beneplacito independenter à prævisis meritis futuris efficaciter decrevisse quosdam præcæ-

80.

Similia incommoda militent contra electionem gratiæ.

81.

An electio efficax ad gloriam præsupponat permissionem peccati.

Sententia affirmans probabilis.

teris gratuitâ suâ bonitate ex massa generis humani damnata ob meritum passionis Filii sui liberare. Quæ quidem sententia apparet satis consona formulis loquendi, quibus in præsentia materia frequenter utitur *Augustinus* ejusque discipuli, dicentes, electos per prædestinationem separari à massa perditionis.

Sententia negans non minus probabilis.

Posterior sententia non minus probabilis negat. Quam tenent plurimi: inter quos *Suarez*, *Smising*, *Hauzeur*, *Estius*, vir in *Augustino* versatissimus d. 40. §. 8. & agens de prædestinatione Angelorum d. 41. §. 13. & 14. probat eam esse omnino gratuitam & efficacem, qualis est hominum.

82. *Eam non obscure insinuant Patres.*

Hanc sententiam non obscure insinuant Patres, *Leo Papa* serm. 2. de nativitate dicens: *Opus fuit secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus, cujus voluntas non potest suâ benignitate privari, primam pietatis suæ dispositionem Sacramento occultiore compleret, & homo diabolica iniquitatis versutiâ actus in culpam contra Dei propositum non periret.* Ubi aperte supponit, primam pietatis seu bonitatis divinæ dispositionem de salvandis certis hominibus, esse præviam permissioni peccati, ideòque ordinatum fuisse opus redemptionis, nè prima ista dispositio, & voluntas sive propositum Dei, scilicet efficax, privaretur suo effectu, si homo periret. Idem supponit *Irenæus* l. 3. c. 33. docens, serpentis nequitiam superaturam & victuram fuisse Dei voluntatem (scilicet de salvando homine) si homo in peccatum lapsus, non fuisset restitutus ad vitam. Et *Anselm.* l. 1. Cur Deus homo c. 4. necessitatem redemptionis seu incarnationis probat, dicens: *Quia genus humanum, tam pretiosum opus ejus, omnino perierat: nec decebat, ut quod Deus de homine (scilicet salvando) proposuerat, penitus annihilaretur: nec idem ejus propositum ad effectum duci poterat, nisi genus humanum ab ipso Creatore suo liberaretur.*

Etiam Augustinus.

Immo illud ipsum satis insinuat *August.* 14. de civit. c. 23. *Credendum, quod Sanctorum numerus, quantus complenda illi sufficit beatissima civitati, tantus existeret, etsi nemo peccasset, quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum.* Et quia nonnulli *Augustinum* ibi explicant de numero formaliter sumpto, seu numero numerante, quasi is quidem efficaciter præordinatus fuisset, non autem ipse numerus numeratus, sive ipsi individui homines: hanc explicationem excludunt ea, quæ præmiserat c. 10. dicens: *Quàm igitur felices erant primi homines.... tam felix universa societas esset humana, si nec illi malum, quod etiam in posteros trajicerent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Atque istâ permanente felicitate, donec per illam benedictionem, quâ dictum est, crescite & multiplicamini, prædestinatorum sanctorum numerus compleretur, alia major daretur, quæ beatissimis Angelis data est &c.* Ubi expresse supponit, ipsos sanctos antecederet prædestinatos fuisse, & non solum ipsum numerum formaliter sumptum. Rationem continuò subdit c. 11. *Nec enim homo pec-*

cato suo divinum potuit perturbare consilium, quasi Deum, quod statuerat (efficaciter, scilicet salutem prædestinatorum) mutare compulerit, quia nimirum de malo poterat elicere bonum à se præordinatum.

Non sequitur tamen ex dictis, electos homines salvari nunc per eadem bona opera, per quæ easdem gratias, per quas fuissent salvati secluso peccato: cum plurima opera bona electorum peccatum supponant, & nunc gratia detur potentior, uti fortior est inimicus superandus post corruptionem naturæ & lapsum generis humani. Equidem rectè consistit præparationem omnis gloriæ & gratiæ habitualis esse priorem permissione lapsus Adæ. Quo dein prævisso, nè propositum Dei circa electos privaretur effectu, ex massa damnationi obnoxia aliquos per misericordiam indebitam potenter eripere statuit, alios per judicium debitum dereliquit.

83. *Non per omnia eadem salvantur electi nunc, per quæ secluso lapsu.*

Q U Æ S T I O VII.

De Reprobatione.

R EPROBATIO generatim significat rejectionem cujusvis rei vilis vel inutilis. Unde 1. Reg. 15. dicitur: *Quidquid vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt.* 2. ad Cor. 13. *Nos autem reprobi* (id est, viles & abjecti apud vos) *sumus.* ad Tit. 1. *Ad omne opus bonum reprobi, id est, inutiles, sive vitio suo inepti.* Ad Hebr. 7. *Reprobatio sit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem.* Strictius sumitur pro rejectione rei, tamquam malæ seu improbæ. Quo sensu 1. ad Cor. 1. dicitur: *Prudentiam prudentium reprobabo.* Et c. 9. *Nè.... ipse reprobus efficiar, id est, in peccatum cadam.* Et alibi.

84. *Quid reprobatio generatim.*

At in præsentia materia sumitur reprobatio pro rejectione creaturæ rationalis à vita æterna. Etsi à Scriptura hoc sensu non legatur usurpatum istud vocabulum. Hæc enim reprobos designat nomine hædorum, vasorum iræ seu contumeliæ, odio habitorum &c. Scholastici quoque, eosque imitatum Concilium Constantiense in condemnatione articulorum Joannis Wiclef & Joannis Hus, appellant præscitos, nomine communi restricto ad partem deteriorem, eò-quod reprobi sint tantum præsciti, nec in illis præparetur, seu præordinetur peccatum, ob quod damnantur.

Quid reprobatio in præsentia materia.

Reprobi cur vocentur præsciti.

Ad reprobationem autem concurret, tum judicium intellectus, quo Deus judicat creaturam rationalem consecutione vitæ æternæ indignam, tum consequens decretum rejectivum, seu repudiativum ejusdem creaturæ. In quo quidem decreto reprobatio formaliter consistit, juxta ea, quæ dicta sunt q. 1. præsentis disp. de providentia in communi. Unde describi potest, æterna divinæ voluntatis dispositio privandi creaturam rationalem æternâ beatitudine, tamquam eâ indignam, & (si fuerit saltem obstricta mortali personali) addicendi illam sempiternis suppliciis. Soletque appellari reprobatio positiva & completa, immo simpli-

Quæ ad reprobationem concurrant.

Ejus Descriptio.

Datur in
Deo.

simpliciter & sine addito. De negativa & incompleta nos quædam infra. Prædictam porro reprobationem in Deo dari tam certum est, quam quod in tempore morientes extra statum gratiæ priventur æternâ beatitudine, descendantque in infernum, pœnis disparibus puniendi. Et patet ex *Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.* Varia tamen circa illam inquirenda restant, sequentibus conclusionibus resolvenda: ac proinde

85.
Causa reprobationis.

DICO I. Datur ex parte reprobi causa meritatoria reprobationis, scilicet peccatum prævisum. Est in primis fide certissimum contra *Lutheranos & Calvinistas* (ut referunt Scriptores controversiarum) docentes, Deum ante omnem peccati prævisionem quosdam exclusisse à vita æterna, & addixisse æternis suppliciis, atque ex hac intentione eos in peccata impellere, ob quæ supplicia præfinita ipsis justè inferat. Sic fusè *Calv. l. 2. instit. c. 22. & 23.* Quare peccatum hi potius censent effectum reprobationis, veluti per quod acquiritur damnatio præfinita; sicut gratia effectus gratitiæ electionis, per quàm acquiritur gloria. Quam impiam blasphemiam olim ipsi *Augustino* nonnulli falsò imposuerant. Optimèquæ illam refutat *Prosper in Resp. ad varia capitula Gall. & in Sententiis super iisdem cap. & in Resp. ad diversas object. Vincentianas.*

Hic error quatenus asserit, reprobationem esse causam peccatorum, satis refutatus manet ex dictis *disp. præc. q. 4.* quod Deus non sit auctor peccatorum, neque illa velit, aut ad illa instiget. Inurit quoquæ Deo manifestum crudelitatis vitium; quod in tali decernendi modo cernitur: cum nec princeps terrenus tyrannidis speciem evaderet, si decerneret primariò & ex se, subditos punire pœnis quasi infinitè minoribus, ut sic justitiam suam vindicativam demonstraret, & ad illum finem peccata subditorum, ad eadem instigando & prædeterminando, decerneret, quatenus habeat, quod postmodum puniat.

Talis non
est merum
Dei beneplacitum.

In quantum verò hic error adstruit, reprobationem efficacem à gloria ordine intentionis præcedere omnem prævisionem peccati, haberequæ pro causa merum Dei beneplacitum, involvuntur eidem errori quidam graves Doctores Catholici, nominatim *Magister, Durandus, Gregor. Cajet. Baunex.* & alii apud *Valentia d. 1. q. 23. p. 2. y.* Et sunt hac de re. Idem multi auctores Catholici existimant probabile, ut ait *Poncius d. 7. n. 33.* qui proinde putat oppositum non esse de fide, etsi *n. seq.* id præferat, tamquam communiorem & longè meliorem sententiam. Existimo tamen cum *Smising d. 6. n. 702.* conclusionem esse de fide, etiam hoc sensu. Immo ipsi Novatores, ad declinandam oppositæ doctrinæ invidiam, sic illam palliare conantur, ut in lapsum generis humani subinde videantur causam reprobationis referre: quamquam inconstanter, cum illum ipsum primum lapsum referant in decretum Dei tam-

quam auctoris. Pleriquæ tamen recentiores *Calvinista* absolutè ab isto errore recesserunt, ut ex actis *Synodi Dordrechtana* (cui quantum ad præsens subscripserunt quotquot *Calvini* sectatores ex Britannia, Gallia, Germania superiori & inferiori ad illam convenerant) deducit *Smising sup. num. 692.* qui causam primæ reprobationis statuunt, peccatum originale.

Probatur Conclusio I. ex Scriptura. *Sap. 1. Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viventium. Et c. 11. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Osee 13. Perditio tua (id est, tuâ culpâ est causata) Israël. Ezech. 18. Numquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à viis suis, & vivat? & in fine capitis: Nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini & vivite.* Si autem Deus aliquos absolutè destinasset ad pœnas æternas, nullâ se tenente causâ vel demerito ex parte ipsorum; quomodo mortem morientis nollet, & non potius desideraret? Quomodo non videbitur delectari in perditione viventium? Quomodo non dicendus erit odisse hominem, quem fecit? Quid enim est odisse, si hoc non sit odisse? Quomodo non potius ex ipso Deo, quam ex homine perditio erit, si absolutè hominem æternis cruciatibus, nullâ culpâ prævisâ, addixerit; immo eo fine, ut in perpetuum crucietur, creaverit; prout isti Hæretici blasphemant.

Probatur II. Ex eo, quod Deus non solos prædestinatos, sed etiam alios, maximè ad tempus justificados, sincerè desideret salvos fieri, & pro eorum salute miserit Filium suum, qui etiam ideo passus est, ac denique media ad salutem ac perseverantiam sufficientia eis provideat; ut patet partim ex hac *disp. q. 2.* partim ex dicendis in *Tract. de gratia*: quæ manifestè non consistunt cum reprobatione efficaci ante omne peccatum.

Probatur III. Ex Patribus, qui constanter odium Dei erga reprobos referunt in judicium debitum, dilectionem autem electorum in gratuitam misericordiam. Undè *August. lib. 1. ad Simplic. quæst. 2. Non igitur odit Deus Esau hominem, sed odit Deus Esau peccatorem. Et Prosper Resp. 3. ad object. Vincentian.* inter alia ineptissimarum blasphemiarum prodigiosa mendacia (ut loquitur in præfatione) *Augustino* falsò attributa: refert hoc: Quod Deus majorem partem generis humani ad hoc creet, ut illam perdat in æternum. Et respondet: Omnium quidem hominum Deus creator est sed nemo ab eo ideo creatus est, ut periret; quia alia est causa nascendi, & alia est pereundi: ut enim nascantur homines, conditoris est beneficium, ut autem pereant, prævaricatoris est meritum. Cui consonat *Chrysost. hom. 3. in Gen. Propter hoc (inquit) creaturam hanc omnem produxit, & nos formavit, non ut pereamus, neque ut suppliciis nos torqueat, sed ut salvet. Et Damasc. l. 2. de fide c. 29. Neque enim supplicii ac cruciatûs causâ, verum ad hoc, ut bonitatis ipsius participes simus, nos effinxit.*

Probatur IV. ratione: quia repugnat infinitæ Ex ratione.

86.

Probatur conclusio ex Scriptura.

87.

Ex patribus.

88.

nitæ benignitati Dei, velle creare tam immensam creaturæ rationalis multitudinem ad interitum incomprehensibiliter miserandum, nullo in ea attento demerito: cum tamen ei proprium sit misereri semper & parcere, alienum autem & peregrinum opus irasci & punire, juxta Isa. c. 28. ad quod proinde se non decrevit accingere, nisi à peccatis, saltem prævisis, provocatus. Oppositusquæ procedendi modus planè speciem quamdam crudelitatis, seu tyrannidis præ se fert.

Addi præterea potest probatio, quam formant *Smising n. 703.* & alii, ex eo, quod si Deus sic reprobasset homines, vi talis decreti necessariò deberet procurare media damnationis, scilicet peccata, sicut vi decreti efficacis electionis, debet procurare media ad gloriam obtinendam. Quæ ratio probabilis saltem est. Sed contra urgeri posset, quod etsi Novatores totum non sinè blasphemia admittant; videatur tamen assignabilis disparitas, quod media ad gloriam necessariò sint opera Dei, adeoque ab ipso præparanda: at media ad damnationem non sunt opera Dei, sed solius hominis, Deo illa permittente. Ad efficaciam autem & infallibilitatem istius reprobationis, sufficeret, ut Deus nosset media, infallibiliter ponenda ab homine, se eadem permittente: inde enim infallibiliter consequeretur in tempore damnatio. Aliundè verò etiam hæc evasio suas patitur difficultates, quibus fusiùs enucleandis immorari non vacat.

89. *Scriptura ab Hæreticis obijci solita explicatur.* Hæretici solent in primis objicere ex Auctoritate ea, quæ videntur sonare, quod Dei consilio & voluntate peccata committantur; & supra à nobis soluta sunt. Præterea

Objiciunt II. Apostolum ad Rom. 9. ubi sicut refert *non ex operibus sed ex vocante dictum esse. Jacob dilexi*, ita & illud, *Esau odio habui*. Ergo sicut electio ad gloriam, sic reprobatio ab illa, in solam Dei voluntatem est referenda. Quod ex sequentibus confirmatur, ubi de Pharaone dicitur: *Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in universa terra*. Ergo *cujus vult miseretur, & quem vult indurat*. Et paulò infra: *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Resp. locum Apostoli diversimodè quidem explicari à variis: à nemine tamen ad sensum Hæreticorum. Faciliùs autem se expediunt, qui dicunt, Apostolum agere eo loco de electione ad gratiam, præsertim de vocatione ad fidem, solumquæ velle ostendere, quod Deus pro suo beneplacito aliquibus, puta Gentilibus, gratias efficaces donet, aliis posthabitis, scilicet Judæis: sicut inter gemellos alioquin pares Esau odio habuit, id est, minùs dilexit, quàm Jacob. Sed quia de vocatione electis propria, adeoque etiam de electione ad gloriam, supra hunc locum cum *Augustino* intelleximus, dico, odium ibi phrasi Scripturæ usitatâ (ut patet *Luc. 14. Matth. 6.* & alibi) sumi negativè, idquæ ut sit idem quod non di-

lectio, posthabito, negatio &c. quia scilicet odio habuerit. sicut Deus pro suo beneplacito Jacob singularibus prærogativis affecit, sic Esau postposuit, absque hujus præ isto demerito, præsertim in posteritate utriusquæ. Eodemquæ modo Deus gratuitò quosdam elegit ad gloriam, & gratias congruas, posthabitis eatenus & neglectis aliis: quorum non electio dicitur reprobatio cum addito, negativa. Clariùs autem relucet quædam proprietas odii, si præsupponatur peccatum originale: quod præsupponere videtur *Augustinus l. ad Simplic. q. 2. Epist. 105.* & alibi. Ex quo proinde frustra Hæretici positivam reprobationem ante omne demeritum conantur deducere.

Posteriora verba Apostoli desumpta ex *c. 9. Exodi*, non significant id, quod prætenditur. Verùm primaria Dei intentio fuit, conservare & in multa patientia sustinere Pharaonem (ut cætera vasa iræ) eumquæ prodigiis, quæ circa ipsum fiebant, adducere ad pœnitentiam & populi Israëliti dimissionem: prævidens tamen eadem fore Pharaoni occasionem majoris obstinationis & duritiæ, noluit impedire, sed malitiam ejus permissam decrevit punire, submergendo eum cum suis in mari rubro, sicquæ manifestando hominibus potentiam suam. Quare voluntas puniendi non fuit causa permissionis peccati, sed effectus consequenter intentus à Deo, qui meliùs judicavit de malis bene facere, quàm nulla mala esse permittere. Quod autem subditur: *Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat*; intellige primum positivè, secundum indirectè & permissivè. Non tamen sic, quasi sola voluntas divina permittat, immo occasionem indurationis tribuat, sinè prævio demerito: planissimum enim est apud *Augustinum* passim, Deum non indurare quemquæ, nisi ob prævia peccata. Sic loquitur *Epist. 105. Miseretur itaque gratuito dono, indurat autem justissimo merito*. Sed cur è duobus dignis obduratione, Paulo v.g. misereatur, Pharaonem induret, non habet causam, nisi beneplacitum Dei. Quod si ibi intelligatur induratio generatim pro derelictione, adeoque ut includat etiam permissione primi peccati, ut vult *Estius ibid.* jam quidem illius non dabitur quoquæ causa ex parte nostra; uti nec reprobationis negativæ. Denique sicut figulus, sic Deus pro suo beneplacito, nullâ existente differentiâ ex parte hominum seu massæ, facit seu condit quosdam ad gratiam & gloriam, quosdam in contumeliam; sed diversimodè: ad gloriam quidem positivè, in contumeliam verò permissivè: quamquæ & hos condit ad gloriam, quantum est de se, & quoad sufficientiam. Patet enim non debet esse quodam omnia, sed quantum materia subjecta patitur. Constat enim ex auctoritate & ratione, non posse statui paritatem intentam ab objicientibus; uti etiam ex subjecta materia: nam vasa typica in contumeliam positivè facere, non est supremi figuli, sed ipsius peccatoris; qui peccatis aptat se, seu facit se vas aptum ad interitum.

Obji-

90.

Et unius miseretur, & alterum induret.

Ac quosdam in contumeliam faciat.

Quomodo Deus Esau

91. *At impium ad diem malum.* Obijciunt III. Illud *Prov. 16. Univerſa prop- ter ſemetipſum operatus eſt Dominus, impium quo- què ad diem malum.* Reſp. ſenſum eſſe: impium quoquè, quem non fecit, ſed talem fore præ- videt, conſervat ſeu præordinavit ſervare ad diem malum, ſivè vindictæ, idquè etiam prop- ter ſemetipſum.

Differentia inter elec- tionem gra- tuitam & reprobatio- nem. Ex his patet differentia inter electionem gratuitam & reprobationem: eſti enim conſo- num ſit divinæ beneficentiæ, gratuitum crea- turæ decernere beneficium: diſſonum tamen & repugnans eſt divinæ miſericordiæ, ex ſe decernere efficaciter creaturæ tantam miſeriam. Quare in reprobatione non eſt diſtinguendus ordo intentionis & executionis, ſed ſicut pri- mò decernitur, ſic primò executioni manda- tur permiſſio peccati, cæteraquè conſequentia, tandemquè ipſa damnatio.

92. *Cauſa uni- verſalis re- probationis poſitiva non eſt pecca- tum origi- nale.* Dico II. Peccatum originale non eſt uni- verſalis cauſa reprobationis poſitivæ omnium adultorum, ſed ſolum finale, ſivè originale, ſi- vè personale. Eſt communis & certa Theolo- gorum, immo videtur de fide, juxta *Smiſing n. 712.* Eſt autem contra recentiores *Calvi- niſtas*, ut patet ex actis *Synodi Dordracenæ* apud *Smiſing n. 692.* item contra *Jansenium* *ſuprenſ.*

Probatur conſuſio I. quia etiam præſuppo- ſito lapſu Adami, adhuc habuit Deus ſinceram voluntatem ſalvandi, non ſolum prædeſtinatos, ſed etiam reprobos, ſaltem aliquos: & pro ho- rum ſalute Chriſtus etiam mortuus eſt, atque in ordine ad illam & perfeverantiam ſuffici- entia auxilia tribuit: quæ omnia ex fide, partim ſuperiùs tradita, partim alibi tradenda, conſtant (eſti à præſatis negentur) nec conſiſtunt cum efficaci voluntate Dei ab adverſariis aſſerta; uti ſatis apertum eſt, & ſatis apertè conſitentur.

Vipote mul- tis reprobis abſolutè re- miſſum. Probatur II. quia multi ſunt reprobi, qui- bus peccatum originale abſolutè fuit remiſſum per baptiſmum, ut fide certum eſt; & docet *Aug. l. de bono perfev. c. 8. & 9. De corrept. & grat. c. 7. & ſeqq. & alibi, & Proſper Reſp. ad 2. cap. gall.* ergo hi non damnantur ob peccatum originale, adeòque nec damnatio eorum prop- ter illud eſt decreta.

Confirmatur I. quia renatis in Chriſto nil eſt damnationis, nil in eis odit Deus, nil eos remoratur ab ingreſſu cæli, cujus ſunt hæredes jure filiationis, juxta *Trid. ſſ. 5. can. ult.* Si au- tem ob illud ſint & mancant ſimpliciter & ab- ſolutè rejecti à vita æterna, ſanè manet in eis vinculum damnationis, odium Dei, peccatum- què remoratur eos ab ingreſſu cæli.

Confirmatur II. Quia finis juſtificationis eſt vita æterna, juxta *Trid. ſſ. 6. c. 7.* quod non conſiſtit cum hoc, quòd juſtificatus ab origi- nali maneat equidem propter illud abſolutè à fine, ſeu vita æterna excluſus.

Adde, adverſarios docere, reprobos omnes ob originale univerſim reprobatoſ, non ſolum quatenus ob illud excluſuntur à gloria, ſed etiam quatenus ob illud addicuntur omnes ig- ni æterno: quod ſaltem in decedentibus cum ſolo originali (qui juxta communem doctri-

nam patiuntur ſolam pœnam damni) nequit verificari, adeoque nec in aliis: niſi incidant in doctrinam aſſerentem, quòd decretum ſup- plicii ignis præcedat demeritum.

Reſtat igitur quolibet reprobari ob ſuum peccatum finale, ſeu non deletum, ſivè ſit u- num, ſivè plura: ſicut ob hoc ſolum in tem- pore damnantur. Undè cum parvuli immaturè morientes cum ſolo originali decedant, con- ſequenter ob hoc tamquàm finale ſunt repro- bati. Quàmvis ex intentione damnandi Deus, quantum eſt ex poſitiva & ſpeciali providentia circa parvulos, non acceleret mortem illorum, aut impediatur ipſorum baptiſmum aut ſalutem, ſed quantum ex ſe eſt, etiam horum ſalutem & remedium baptiſmi deſideret, in quantum pa- titur curſus cauſarum naturalium, ut ſupra con- tra nonnullos diximus.

Solum manet difficultas ob quaſdam locu- tiones *Auguſtini*, qui videtur reprobationem generatim refundere in damnationem maſſæ humani generis, quam omnes incurrimus, quantum ad debitum, per peccatum Adæ. Ne- que aliud demeritum videtur agnoſcere in re- probatione Eſau; qui fuit typus damnando- rum; ſicut Jacob ſalvandorum, ut paſſim apud *Auguſtinum* patet; conformiter ad phraſim A- poſtoli *ad Rom. 9.* qui tamen (ut rectè notat *ſup. Eſtius ibid.*) nil determinat de ipſius perſonæ Eſau reprobatione à gloria: quin immo idem *Eſtius ſup. & Cornelius à Lapide ibid.* probabile putant, Eſau depoſito fraterno odio, de quo *Gen. 33.* in religione veri Dei perfeverantem finali- ter eſſe ſalvatum. Quamquàm fidentiùs *Epif- copi Africani in Epiſt. Synodica* apud *Fulgentium*, ante *Libros de Prædeſtinatione*, dicant: *Certum eſt Eſau fuiſſe vas ira.* Fundamentum namquè certitudinis, ſi de perſona ipſa loquantur, non video: facile enim perſona electa eſt typus re- probi, & contra: ſicut *Dan* Antichriſti, *Saul* in nonnullis ipſius Chriſti. Ad *Auguſtinum* au- tem redeundo dico, tam certum eſſe, quod non intendat id, quod obſectio præſendit, quàm certum eſt ipſum aliis locis docuiſſe ea, quæ ad probandam conſuſionem aſſumpſimus. Im- mo loco cit. ſatis expreſſè veram doctrinam indicat: *Noluit (inquit) Eſau, & non cucurrit: ſed & ſi voluiſſet & cucurriſſet, Dei adjutorio per- veniſſet, qui ei etiam velle & currere vocando præſtaret, niſi, vocatione contemptâ, reprobus fie- ret.* Igitur reprobus ipſe ſe facit reprobum, non per originale, ſed per actualia; cum è con- tra Deus ad ſalutem illum vocet, qui vocan- tem contemnit.

Oppoſitis itaque in ſpeciem loquendi for- mulis ſolum intendit S. Doctor exaggerare; quid juſtè univerſa maſſa damnata merebatur, & Deus cum ea agere potuiſſet: potuiſſet enim univerſam relinquere in damnatione & contumelia perpetua. Cum tamen, ſi nihil ma- li fuiſſet merita, non fruſtrà videretur apud Deum iniquitas, ut ex ea fierent vaſa in contu- meliam, ut docet *Epif. 106.* Conſtat equidem aliam œconomiam fuiſſe initam, juxta quam omnes

93.

Jacob typus fuit ſal- vandorum, & Eſau damnando- rum.

De repro- batione ip- ſius perſonæ Eſau nil ceriò con- ſtat.

Aug. con- cluſioni in ſpeciem con- trarius ex- plicatur.

omnes electi efficaciter & perseveranter, alii non perseveranter, alii tantum voluntate antecedenti, sunt à primæva damnatione eruti. Vel agit S. Doctor de reprobatione negativa aut inchoata, referens subtractionem gratiæ efficacis, sive permissionem sequentium peccatorum, in peccatum originale. Immo, etsi subinde de reprobatione positiva loqueretur, nihil obstar: hanc enim non refert in originale, tamquam causam propinquam & propriè dictam, sed tamquam in occasionalem & remotam, quatenus ob id Deus speciales favores gratiæ efficacis quandoquæ subtrahit.

94. Effectus reprobationis positiva est damnatio.

Quod ad pœnas, non quod ad mala, quæ damnati committunt.

95. Ea; regulariter sola.

Non permissio peccati.

Qua in reprobis potest esse effectus prædestinationis electorum.

DICO III. Damnatio seu pœna æterna, eaquæ sola, saltem regulariter, est effectus positivæ, seu propriè dictæ reprobationis. Prima pars est certa: nam reprobatio est præparatio, seu dispositio divina de damnatione, tamquam pœna irroganda ob culpam; ergo ipsa damnatio est effectus per illam dispositus, & ex illa in tempore procedens: sicut gratia (quæ est effectus prædestinationis) est effectus dispositus & præparatus, adeoque in tempore donatur vi divinæ prædestinationis. Intelligitur autem conclusio generaliter de pœnis, quas patiuntur damnati. Nequaquam tamen omnia mala, quæ damnati in inferno committunt, quæq; aliàs non essent commissuri, sunt effectus reprobationis (quidquid velit *Poncius d. 7. n. 37.*) peccata enim, quæ ibi committunt, Deus per reprobationem non disponit, sed tantum permittit, sicut peccata hujus vitæ.

Secunda pars est communis Doctorum. Probatur manifestè: quia regulariter nihil disponitur per reprobationem, seu voluntatem damnandi, nihilquæ aliud ex ea procedit, quam ipsa damnatio, effectus autem debet per reprobationem disponi, & ex ea procedere, ut in simili de effectui prædestinationis diximus. Deinde reprobatio sive decretum damnandi incipit à prævisione peccati finalis, quæ reprobationi præsupponitur: ergo quidquid præcedit prævisionem peccati finalis, nequit esse effectus reprobationis: cum effectus nequeat esse prior suâ causâ.

Hinc permissio peccati, etsi reprobis concomitanter conducat re ipsâ ad damnationem, non est effectus reprobationis: quia non disponitur per reprobationem, sive non procedit ex voluntate damnandi. Quamquam permissio peccati & reliqua (excepto peccato) quæ conducunt electis ad salutem, possint intendi à Deo ex voluntate illos salvandi; adeoque esse effectus prædestinationis. Immo permissio peccatorum in ipsis reprobis potest esse effectus prædestinationis electorum, quatenus talis permissio frequenter est electis occasio alicujus boni, v. g. humiliationis, patientiæ &c. dum occasionem peccati alieni v. g. injuriæ à reprobis illatæ, vertunt in materiam exercendæ virtutis: prout *S. Stephanus* (quem sequuntur omnes animæ justæ) gaudens suscipiebat lapides, ut mereretur accipere coronam gloriæ. Idem indicat *Augustinus in Psal. 54. Omnis ma-*

lus, aut ideo vivit, ut corrigatur, aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur. Similiter ex lapsu malorum discunt electi, quàm humiliter de se sentire debeant, quantumquæ debeant Deo, cuius gratiam in se valentiorum experiuntur.

Nihilominus referuntur aliqui Doctores 96. (inter quos *Durandus* ipsequæ *D. Thomas q. 23. a. 3. ad. 3.*) qui permissionem peccati effectum reprobationis statuunt: quorum doctrinam fuisse propugnat *Estius d. 40. §. 11. & in c. 9. ad Rom.* Quæ doctrina nullatenus in rigore sustineri potest; cum intentio damnandi, seu rejectio efficax à gloria, præsupponat peccatum. Explicandi sunt itaque *D. Thomas & Durandus*, de reprobatione à gratia, cuius effectus est temporalis permissio peccati. Sicut etiam *Aug. de bono persever. c. 8. & 14. de corrept. & grat. c. 7.* loquitur de reprobatione negativa & inchoata, saltem præsupponente prævisionem peccati originalis, dum docet, ideo non dari quibusdam in tempore gratiam efficacem vocationis, justificationis, aut perseverantiæ, quia non sunt à massa perditionis discreti, aut quia non sunt electi secundum propositum. Effectus enim quodammodò hujus negativæ reprobationis, est subtractio gratiæ efficacis, seu temporalis permissio peccatorum. Sub qua etiam intellige excacationem & obdurationem aliquorum hominum.

Dices, Scriptura *ad Rom. 9.* & Patres significant finem permissionis peccati esse ostensionem divinæ justitiæ; ergo voluntas divina ostendendi suam justitiam, scilicet in pœnis, est prior in intentione, adeoque ex ea procedit voluntas permissiva peccati, ipsaque peccati permissio tamquam effectus. Confirmatur: 97. quia non apparent aliæ justæ causæ permittendi peccata. Resp. Antecedens intelligi debere, non in sensu causali, sed concomitativo: permittit enim Deus peccata, hisquæ suppositis, vult occasione illorum ostendere suam bonitatem & justitiam, illam in vasa misericordiæ, istam in vasa iræ. Quarè significatur ibi intentio finis, qui tamquam effectus consequitur permissionem peccati, non qui sit causa ejusdem. Nisi quis velit intentionem conditionatâ puniendi præcedere, & ex ea procedere permissionem peccati: sicut parens subinde licitè permittit, etiam occasione subministratâ, peccatum filii, ut deprehensum corrigat & puniat.

Ad Confirmationem Resp. Deum ex aliis 98. motivis velle peccatum permittere. Primò, ut ostendat gratiam efficacem non deberi, sed liberaliter dari, quibus datur; adeoque ut ostendat beneplacitum suæ voluntatis: *Moyse enim dicit* (ut ait Apostolus *ad Rom. 9. ex c. 33. Exod.*) *Miserebor cujus misereor, & misericordiam præstabo cujus miserebor*, id est, misericordiam præstabo & denegabo pro meo arbitrio. Secundò, ut ostendat, quid valeat infirmitas arbitrii, quid gratiæ beneficium, illudquæ agnoscens creatura, non in se, sed in Domino fidat ac gloriatur. Tertiò, quia novit ad generalem creaturæ rationalis auctorem & gubernatorem spectare,

96. Explicatur Doctores conclusioni apparenter adversantes.

97.

Ostensio justitiæ divinæ non est causa permissionis peccati.

Qua sine ejus causa.

spectare, ut ipsam sinat agere motus suos, & explorare conditionem naturæ suæ, quâ parte ex insita sibi libertate potest deficere à bono; præsertim cum sufficientibus gratiæ præsiidiis eam instruat, nè cadat. Sicut etiam tamquam provisor generalis naturæ quosdam defectus permittit, sinè detrimento, sed potiùs cum decore Universi. Quartò, ut appareat magis hominem salvari, non coactè, sed per spontanea merita. Quintò, quia novit se ex peccato permissio posse consequenter majora elicere bona. Sic enim ex permissione peccati magis elucet in aliis misericordia, & ex persecutione tyrannorum magis elucet fides, castitas & patientia martyrum; item occasionatur in ipsis lapsis sollicitior cautela circa peccata, augmentum humilitatis, alteriusvè virtutis, & in genere humano ex lapsu consecutum est tantum redemptionis bonum, ut *Gregorius* in benedictione cerei Paschalis exclamet: *O Felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem.* Sextò, quia novit se posse culpam ordinare per pœnam, idquæ consequenter & iustè se debere decernere, nisi gratiam præstet indebitam; ad quod tamen non est necesse, ut antecederet ad permissionem culpæ efficaciter decernat punire, sed tantum consequenter vel ex suppositione. Septimò, quia in pœnam præcedentium peccatorum iustè subtrahitur gratia abundantior vitandi sequentia; prout fit in excæcatis & obduratis. Denique aliæ possunt esse causæ iustissimæ, etsi nobis ignotæ: nemini enim dubium esse potest, quin iustè & sanctè Deus peccata permittere possit; ut patet ex eo, quòd de facto illa permittat, qui per omnia sanctus est; quòdquæ alioquin in ipso non haberet locum iustitia vindicativa, quam Scriptura & ratio eidem adscribit.

98. Ex his colligi potest, nullam ex parte reprobati dari causam permissionis primi peccati: illa enim deberet esse aliquod peccatum prius, quale supponitur non dari. Peccatum tamen Adami sive originale potest esse occasio, cur alia peccata permittantur in reprobis. Etsi enim sit baptizatis remissum, quantum ad culpam & pœnam, relinquit tamen adhuc varios in baptizatis effectus, v.g. fomitem concupiscentiæ &c. Sic etiam potest cum illius remissione consistere, ut ob præcedentem injuriam specialiora quibusdam beneficia denegentur. Sicut peccator per Sacramentum pœnitentiæ iustificatus, non statim gaudet omni pristino favore & quasi familiaritate. Quarè autem ex duobus æqualibus, quorum nullum peccatum præsupponitur, aut etiam in quorum utroquæ præsupponitur idem originale, Deus unius potiùs, quàm alterius misereatur per gratiam efficacem, mysterium est inscrutabile, in quo est cum Apostolo ad Rom. 9. exclamandum: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* (in quo est emphasis haud quaquam otiosa: nihil est enim homo collatus Deo; ut inquit *Sasbouth* ibid.) & ad Rom. 11. *O altitudo divitiarum* &c.

99. Ex quo præterea sequitur, quòd sicut elec-

tio prima ad gloriam non præsupponit ex parte electorum aliquam causam, sic nec reprobatio negativa, sive non electio aliorum; si utraqûe præcesserit prævisionem peccati originalis. Si consecuta sit, nulla quidem datur causa comparativè loquendo, cur hi potiùs sint non electi, quàm alii æquè infecti originali, datur tamen absolutè causa ex parte non electorum, scilicet peccatum originale, juxta ante dicta. Idem potest esse causa reprobationis ab aliis efficacibus gratiis. Datur tamen semper generalis causa ex parte Dei, v.g. ostensio suæ libertatis, cui licet in gratuitis facere, quod vult; vult autem in his potiùs, quàm in illis ostendere divitias gloriæ suæ, sicquæ demonstrat nulli gloriam ex debito præparari. Manet autem, solum peccatum finale esse causam reprobationis positivæ, solam damnationem regulariter esse effectum.

Dixi in conclusione, damnationem solam regulariter esse effectum reprobationis positivæ: quia in quibusdam gravibus peccatoribus, v.g. *Chore, Dathan & Abyron*, accelerat quandoquæ Deus mortem supra communem naturæ cursum. Quo casu, si Deus eam acceleret ex intentione tales damnandi, erit ejusmodi acceleratio mortis, etiam effectus propriè dictæ reprobationis. Ita *Suar. l. 5. de præd. c. 7. n. 11.* Sed hoc est extraordinarium: mors enim in statu peccati communiter obvenit ex generalibus causis, & non ex Deo eam peculiariter operante & intentione damnandi. Si autem Deus, etiam in istis gravibus peccatoribus, mortem non acceleret ex intentione damnandi, sed temporaliter peccata puniendi (ut vult *Præp. dub. 4. de reprobatione n. 116.*) non erit effectus reprobationis. Quidquid sit, manet solam damnationem saltem regulariter esse effectum reprobationis.

Nec reprobationis negativa, si non præsupponat peccatum originale.

100.

An extraordinariè præter damnationem detur alius effectus reprobationis.

Q U Æ S T I O VIII.

De Libro vitæ & Numero electorum in eo descripto.

NOTA Librum Dei in Scriptura sumi dupliciter. Primò generaliter pro quacumquæ divina scientia futurorum, sive bonorum, sive malorum. Sic *Psal. 138.* dicitur: *In libro tuo omnes scribentur.* Sicut autem divina scientia, ob suam simplicitatem ibi dicitur liber; sic alibi, ob varias ejusdem ad varia objecta terminations, Scriptura de ea velut de pluribus libris loquitur; ut *Dan. 7. Libri aperti sunt.* Et *Apoc. 20. Judicati sunt mortui ex his, quæ scriptæ erant in libris.* Secundò specialiter pro præscientia electorum; ut *Dan. 12. In tempore illo salvabitur populus tuus, omnis, qui inventus fuerit scriptus in libro.* In hac autem significatione ordinariè dicitur Liber, cum addito, vitæ. *Ad Philipp. 4. Quorum nomina scripta sunt in libro vitæ.* *Apoc. 13. Quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni.* Et alibi.

101.

Liber Dei dupliciter sumitur in Scriptura.

Quamvis autem Deus etiam habeat scientiam malorum, & illa vocari possit liber mortis:

Cur scientia Dei non

vocatur li- tis : Scriptura tamen eam speciali nomine li-
ber mortis. bri mortis non appellat, sed sub generali no-
mine libri aut librorum Dei comprehendit. Cujus modi loquendi rationem dat *D. Thomas* q. 24. a. 1. Quia non est consuetum conscribi eos, qui repudiantur, sed eos, qui eliguntur. Adde, quod Deus mortem aut repudiationem non fecerit, nec mala velut ex intentione notet : ob quod subinde in Scriptura Deus reprobos nescire, vias autem justorum novisse, dicitur ; horumquæ nomina in cælis scribi dicuntur *Luca* 10. à Deo autem recedentes scribi in terra, *Ierem.* 17. Rem ipsam tamen spectando, sicut in Deo est scientia malorum, sic & liber eorumdem. Sic *Poncius d.* 7. n. 40. immo ipse *Basilus in c.* 4. *Isaia* expressè mentionem facit duorum librorum, scilicet viventium & pereuntium. Hoc notato,

102. Dico I. Liber vitæ est ipsa præscientia infallibilis & immutabilis Dei de electis, tamquam certissimè ad vitam æternam perducendis, eorumquæ numero, gloriâ &c. Ita omnes Doctores : & satis patet ex prænotatis. Idemquæ expressit *Aug.* 20. de civit. c. 15. Non Deum liber iste commemorat, nè oblivione fallatur, sed prædestinationem significat (scilicet præsuppositivè, vel materialiter, vel tamquam objectum circa quod versatur, vel certè nomen prædestinationis ibi sumit pro præscientia, per quam alibi sæpè describit prædestinationem : idquæ etiam patet ex adjunctis) eorum, quibus æterna dabitur vita: neque enim nescit eos Deus, & in hoc libro legit ut sciat, sed potius ipsa ejus præscientia, quæ falli non potest, liber est vita, in quo sunt scripti, id est, antè præcogniti. Alios Patres refert *Ruiz d.* 60. sect. 2.

103. Dico II. Numerus electorum, descriptus in libro vitæ, est certus & immutabilis, sic ut eidem nil possit addi vel demi, in sensu composito. Est certum apud omnes. Et inculcatur ab *Augustino* locis passim obviis. Patet etiam ex Scriptura *Ioan.* 10. Ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquæ de manu mea. 2. ad *Timoth.* 2. Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : cognovit Dominus, qui sunt ejus. Electorum igitur numerus non potest minui. Quod autem nequeat augeri, patet ex eo, quod omnes non electi sint reprobi, adeoque infallibiliter damnandi. Ratio verò est manifesta: quia divina præscientia comprehendit omnia futura infallibiliter & invariabiliter, adeoque etiam numerum electorum, qui proinde in ea tamquam libro immutabiliter est descriptus. Oritur quoquæ hæc immutabilitas numeri ex efficacia & immutabilitate voluntatis Dei, qui ab æterno decrevit salvare quicumquæ salvabuntur, reliquos vero damnare : ergo infallibiliter isti soli salvabuntur, reliqui omnes damnabuntur, adeoque numerus est certus & ex suppositione immutabilis.

Differentia Observanda tamen est differentia inter nu-
quoad hoc merum electorum & numerum reproborum,
inter nu- quod, etsi uterquæ sit certus & immutabilis ex

divina præscientia, immo & aliquo sensu ex
divino decreto ; tamen numerus electorum sit
certus ex speciali quadam præfinitione, quate-
nus Deus electos omnes antecedenti quodam
& efficaci decreto præordinavit ad salutem, vi
cujus proinde infallibiliter salutem consequen-
tur ; numerus autem reproborum sit certus ex
decreto (ut sic dicam) post-definitivo, sive
consequente, lapsus scilicet finalem prævisum.
Divina tamen prædefinitio præcisè, etsi faciat
numerum electorum sic certum, ut nequeat
minui, non tamen quin posset augeri ; cum
præelectio aliquorum non sit cæterorum ex-
clusiva, sed compatiatur aliorum accessum, qui
posterioribus signis potuissent eligi, sive ante,
sive post prævisamerita. Facit itaque præfinitio
numerum infallibilem ut nequeat augeri,
prout præfinitio modò facta est, nullâ aliâ e-
lectione adjunctâ circa alios, sed potius adjunctâ
voluntate non eligendi alios, ut optimè no-
tavit *Suarez l.* 6. de prædest. c. 2. n. 7. & *Smising*
d. 6. n. 785. Dixi in conclusione, in sensu com-
posito : nam absolutè, seu in sensu diviso potest
is, qui prædestinatus est, dari, & qui repro-
bus est salvari : cum nec Dei præscientia, nec
prædestinatio tollat libertatem, adeoque nu-
merus electorum, tum quoad multitudinem,
tum quoad personas particulares, tamquam à
libertate pendens, sit absolutè contingens &
mutabilis ; etsi simpliciter dicatur certus & im-
mutabilis ; eo-quod numerus supponat rem
numeratam in Dei præscientia & decreto, adeoque
involvat sensum compositum. Videri
potest *S. Bonav.* 1. d. 40. a. 2. q. 1. ad 4.

Dices I. Secundum Scripturam potest ali-
quis deleri de libro vitæ, ergo numerus electo-
rum in hoc libro descriptorum non est certus
& immutabilis. Antecedens probatur ex *Exodi*
32. ubi ait Moyses ad Deum : Si non facis, dele-
me de libro tuo, quem scripsisti. Cui respondit Do-
minus : Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro
meo. *Psal.* 68. Deleantur de libro viventium.
Apoc. 3. Non delebo nomen ejus de libro vitæ. Et c.
22. Auferet Deus partem ejus de libro vitæ.

Resp. Neg. Ant. quia Scriptura non vult
aliquem posse deleri de libro vitæ, posito quod
sit inscriptus, sed posse aliquem non esse scrip-
tum : ut sicut odio haberi aliquando intelli-
gitur negativè pro non diligere, sic deleri intelli-
gitur pro non esse scriptum. Communatur au-
tem Scriptura hominis deletionem de libro
vitæ, eo-quod aliquem esse scriptum vel non
scriptum in illo, dependeat saltem in executione
ab usu liberi arbitrii : quo modo etiam hor-
tatur, ut per bona opera satagent certam facere
suam electionem, eo-quod illius certitudo sal-
tem in executione dependeat à libertate.

Secundò, possent prædictæ Scripturæ intelli-
gi cum *Augustino* secundum hominum spem &
opinionem, ut docet in illud *Pf.* 68. Deleantur
de libro viventium : ita ut in rei veritate nullus
quidem deleatur, qui ibi fuerit scriptus, sed
quod ii, qui putabant se esse scriptos, deprehen-
dât, sive hîc, sive in judicio, se non esse scriptos.

Tertiò

merum e-
lectorum &
reproborum.

104.
Obicitur
Scriptura
indicans
aliquos de-
leri de libro
viventium.

Exponitur
primò.

Secundò.

Tertiò, *Alensis* q. 33. m. 3. a. 3. *D. Bonav.* (seu alius Auctor) in *Compend. Theolog. verit. p. 1. c. 30. D. Thom. q. 24. a. 3.* & plures alii, rectè respondent, dupliciter posse aliquem esse scriptum in libro vitæ. Primò, temporaliter, delectabiliter & secundùm quid, scilicet quodam præsentem justitiam, quatenus vi illius pro tempore isto competit ei jus ad hæreditatem, seu vitam æternam. Secundò, absolutè, indelebilitè, & simpliciter ac quodam sempiternam justitiam, per Dei prædestinationem æternam. Qui itaque significantur posse deleri de libro vitæ, intelliguntur scripti in eo secundùm quid, seu quodam præsentem justitiam. Quo modo *D. Th.* intelligit illud *Psal. 68. Deleantur de libro viventium*; consonatquè quod sequitur: *Et cum iustis non scribantur.* Quo sensu etiam accipi potest, juxta *Wiggers* q. 24. n. 5. illud, quod orat Ecclesia in tertia oratione secreta feriarum quadragesimæ: *Tribue quasumus, ut universorum, quos in oratione commendatos suscepimus, & omnium fidelium nomina beata prædestinationis liber adscripta retineat.* Quasi oret pro perseverantia illorum, qui jam per justitiam præsentem sunt ordinati in vitam æternam. Rectè tamen id intelligitur, quòd Ecclesia petat fidelium nomina retineri in libro vitæ, eò-quòd in executione id dependeat à libertate nostra, ab orationibus &c. Undè *Aug. l. de bono persév. c. 22.* *Fortassis* (inquit) *sic prædestinati sunt, ut nostris orationibus concedantur, & accipiant eandem gratiam, quâ velint esse atque efficiantur electi.* Quo sensu etiam orat Ecclesia in Canonem missæ pro cuncta familia Christi, ipsoquè celebrante: *Ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum jubeas grege numerari*; eò-quòd in executione id dependeat ab orationibus &c. Alii dicunt dependere etiam in intentione, non agnoscetes efficacem electionem esse factam ante merita prævisa.

Locutio
Moyse *spe-*
cialiter ex-
plicatur.
Quod specialiter ad Moysen attinet, locutus fuit Deo ex quadam confidentia charitatis, sciens id nullatenus futurum. Aliqui etiam per librum, de quo Moyses loquitur, intelligunt quemdam librum materiale, in quo scribebantur facta illustrium personarum; qui *Josue cap. 10. & 2. Reg. 1.* videtur appellari *Liber* (id est, Historia) *justorum.* Alii intelligunt librum vitæ corporalis, de quo per mortem corporalem deleri postulaverit Propheta.

105.
Alius
Scriptura
locus expli-
catur.
Dices II. Christus *Joan. 17.* ait: *Quos dedisti mihi, ego custodi vi, & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis.* Atqui loquitur ibi de datione secundùm prædestinationem; ergo illa non est immutabilis, cum filius perditionis ab ea exciderit. Resp. in primis locum istum posse intelligi de datione quodam apostolatum, ut videtur colligi ex *c. 8. & 9.* Deinde admissò, quòd intelligatur de datione quodam prædestinationem, Resp. Neg. Conseq. quia particula *nisi* non est ibi exceptiva, ut supponit objectio, sed adversativa, ut sensus sit: nemo periit ex iis, quos dedisti mihi, sed periit filius perditionis, quem

Herincx Sum. Theol. pars. 1.

utique mihi non dedisti. Simili modo eadem particula sumitur frequenter in Scriptura; ut *Apoc. 21. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum &c. nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.* id est, sed qui scripti sunt in libro vitæ Agni, qui nempe non sunt coinquinati. Et *4. Reg. 5. Non faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, nisi Domino,* id est, sed Domino.

DICO III. Numerus electorum simpliciter quidem magnus est, ut patet *Apoc. 7.* & alibi: factâ tamen comparatione ad numerum reproborum est exiguus, eò-quòd longè minor pars hominum electa sit ad vitam æternam, ut patet *Matth. 7. Arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui intrant per eam.* Et *c. 20. multi sunt vocati, pauci verò electi.* Et alibi. Undè *S. Aug. l. 2. operis imperf. contra Julian. n. 142.* In comparatione pereuntium pauci sunt, qui salvantur: sine comparatione autem pereuntium, & ipsi multi. Quare electio salvandorû non immeritò comparatur sorti, utpote quæ instar sortis rarò, seu in paucis habeat locum. Idemquè palpabiliter demonstrat paucus, non solum ante legem Christi, sed etiam tempore illius verorum fidelium, & longè adhuc minor bonorum numerus.

Immo sive Scripturas, junctâ variorum Patrum expositione, sive corruptissimos Christianorum, seu Catholicorum mores attendamus, non parum verisimile est etiam minorem ex iis numerum esse electum. Quamquam non desint Doctores, qui attendentes, quòd pleriquè veri fideles post lapsum frequenter resurgant, & ordinariè præviâ pœnitentiâ ex hac vita discedant, opinantur majorem verorum Christianorum & fidelium numerum tempore legis gratiæ salvari. Dico verorum Christianorum; ut excludantur hæretici & schismatici, solo nomine Christiani. Aliundè tamen non deest instantia in oppositum: eò-quòd pœnitentia sèra, rarò vera: visquè morbi adeò plerumquè præoccupet ægros, ut, etsi aliàs in virtute exercitati, sentiant ab experientia, se vix posse cor ad Deum perfectè dirigere; quid igitur præsumendum de iis, qui sano corpore vix de Deo cogitabant? qui etiam nunc, nisi timore adacti de remediis animæ nil curarent? Sanè gratiam efficacem seriò pœnitendi (quod facere non parum difficile est) plerumquè talibus adesse, non obligor credere: ut proinde salus similium peccatorum sit mihi valdè suspecta. Quamvis fatear in nonnullis satis per signa externa manifestari potentem divinæ gratiæ manum pro tali articulo: & (quod ad me spectat) magis semper incliner ad exaltandam & amplificandam Dei benignitatem & misericordiam, quàm judicium: nam juxta Scripturam *Jacobi 2. Superexaltat misericordia judicium.* Eademquè juxta Prophetam est *super omnia opera ejus Psal. 144.*

Nihilominus pessimè ex infinita Dei misericordia Nonnemo colligere præsumpsit, quòd computatis simul ætatibus quibuscumquè, ex

N

tota

106.

Numeri electorum magnitudo.

An major pars Fidelium electa.

107.

Errores circa numerum electorum.

tota hominum universitate non plus, quam centesima eorum pars pereat. Hoc namque aperte repugnat Scripturæ, Patribus, & communi sensui Doctorum ac Fidelium. Planè si, his non obstantibus, sic extendenda erat misericordia Dei, cur vel centesima pars subtrahi debuit? Cur non porrigitur miserando ad liberationem malorum angelorum? sicut idem Auctor non veretur probabilissimum putare, plura millionum Gentilium millia, Christo apud inferos prædicante, sanctificata & salvata. Idem est de animabus infantium, qui sine remedio originalis decesserant. At de mortuis ita post Christum addit fortè dici posse, in die iudicii simul omnes baptizandos in nube vel mari, sicquæ Christo aggregandos. Quæ planè hæretica sunt. Ad alias verò nimis incertas conjecturas nonnulli descendentes dixerunt (teste D. Thomâ q. 23. a. 8. in corp.) quòd tot ex hominibus salvabuntur, quot angeli ceciderunt. Quidam verò, quòd tot salvabuntur, quot angeli remanserunt. Quidam verò, quòd tot ex hominibus salvabuntur, quot angeli ceciderunt, & insuper tot quot fuerunt angeli creati. Sed (ut sapienter D. Thomas subiungit) melius dicitur, quòd soli Deo cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus. Ut etiam canit Ecclesia in tertia oratione secreta feriarum quadragesimæ.

Conjectura
incerta cir-
ca eundem

108. Dico IV. Nemo citra specialem revelationem in hac vita certò cognoscit, an sit de numero prædestinatorum. Est de fide definitum in Trid. ss. 6. c. 12. & can. 15. & 16. contra Calvinum variis locis, ejusquæ sectatores. Patet ex Scriptura Eccle. 9. Nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum reservantur incerta. Proverb. 28. Beatus homo, qui semper est pavidus. Ad Rom. 11. Tu fide stas, noli altum sapere, sed time. Ad Philipp. 2. Cum metu & tremore salutem vestram operamini. At si homo fidelis sit modò certus de sua prædestinatione, id in futurum non servatur incertum, nec pavere, timere vel metuere debet de sua salute. Neque ab hac sollicitudine Christus fideles liberavit, ut vult Calvinus: cum Scriptura fideles ad illam hortetur, nec credendum sit, Apostolum Christianos, à fide & pietate laudatos, reduxisse in id, à quo eos Christus liberaverat. Idem patet ex Patribus: Augustino, tum alibi sæpè, tum lib. de corrept. & gratia cap. 13. Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat? quia id occultari opus est in hoc loco, ubi sic cavenda est elatio, ut etiam per satana angelum, nè extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. En fiduciam certam, immo necessariam, quam adstruit Calvinus, præsumptionem appellat Augustinus, loquens etiam de fidelibus quantum ad seipso: ut proinde frustra Calvinus lib. 3. instit. cap. 23. §. 14. in fine laudatam ab ipso sententiam Augustini, Nescimus quis ad prædestinatorum numerum pertineat, explicet, nesciri à singulis, quis aliorum sit fidelis, adeoque secundum ipsum prædestinatus. Augustino consonat Gregor. hom. 48. in

Evangel. & alii Patres. Ad quorum communem Doctrinam pessimè & perniciosè præsumit, quia aliud nescit, respondere, adeoque seipsum confundere, Calvinus sup. cap. 24. §. 9. tractans Gregorii auctoritatem, pessimè & perniciosè illos tradidisse, nos esse electionis incertos.

Ratio theologica est: quia juxta fidem Vi & justificationis. nemo citra specialem revelationem potest esse omnino certus de sua justificatione (ut in Tract. de Gratia dicitur: interim videri potest Smising num. 812. & seqq.) & multò minus de sua perseverantia; cum plures fideles & boni finaliter à sua bonitate, aut etiam fide deficient: ergo nec de sua prædestinatione & salute.

Præterea cum multi sectarii, derelictâ Calvinii perfidiâ, ad religionem catholicam revertantur, deberent hi certâ fide adhærere falsitati, juxta Calvinii principia: tenebantur enim credere fide divinâ se esse prædestinatos: ergo falsa est eorum fides, vel dum apud illos persistunt, vel postquam ad Catholicos reversi sunt, cum in alterutra religione non possint salutem consequi.

Tertiò, ex Calvinii sententia sequitur, veros fideles de nulla re monendos: non enim de fide aut perseverantia in illâ, cum respondere possent, se esse de utraquæ certos; nec de bonis operibus exercendis, aut malis corrigendis; cum juxta Calvinum sufficiat fides sine operibus ad justitiam, adeoque salutem, & ad maiorum operum non imputationem.

Argumenta hæreticorum sunt parvi momenti. Quæ enim de certitudine prædestinationis allegant, significant, esse prædestinationem in se & ipsi Deo certam.

Quòd autem Apostolus ad Rom. 8. dicat etiam se certum esse, quòd ipsum & Romanos nihil se pararet à charitate Christi, intellige hoc modo: persuasum habeo, vel confido, ut passim Patres exponunt: non enim voluit determinare ibidem, omnes ad quos scribebat esse electos, neminemquæ ex iis reprobum. Aut certè, si juxta alios intelligatur de absoluta certitudine, loquitur de se & illis (quos gratiâ exempli ponit) in persona electorum in genere, de quibus dixerat: Quis accusabit adversus electos Dei? Quorum numero quisquæ fidelium se potest & debet adjungere exemplo Pauli, idquæ tantò majori fiduciâ, quantò plura ac majora in se percipit signa electionis. Denique illud 1. Joan. 2. Exierunt ex nobis, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum, non sic intelligitur, quasi nullus exeat à fide, qui est ex nobis, id est, juxta Calvinum, fidelis: nam verè fideles aliquando à fide, & ad tempus justos aliquando à justitia per peccatum mortale excidere, nimis manifestum est, & docet August. lib. de bono persev. cap. 8. & 9. & de corrept. & grat. cap. 7. & 9. ubi intelligit scripturam de ejusmodi justis, qui secundum temporalem fidem & justitiam ex nobis erant, sed non manserunt, quia non erant ex nobis secundum electionem ad vitam æternam, & finalem perseverantiam.

109.
Scriptura
oppositam
certitudi-
nem non
docet.

DISPUTATIO IX.

De Potentia Dei, scilicet operativa, seu de Omnipotentia.

QUESTIO I.

An in Deo sit Potentia operativa, & in quo consistat?

I.
Dei poten-
tia operati-
va ad ex-
tra.

DICO I. Datur in Deo potentia operativa ad extra. Ita omnes Doctores. Estque certum de fide. Patet ex Scriptura, quæ passim commendat divinam potentiam, *Lucæ I. Quia fecit mihi magna qui potens est.* Et alibi passim. Ratio est: tum quia Deus est purus actus unde quaque summè perfectus; adeoque maximè activus, & nullatenus passivus. Tum quia posse agere est perfectio creaturæ; adeoque est tribuenda Deo. Tum quia hic est primus conceptus, quo Deum à cæteris distinguimus, quod ipse sit à se, cætera ab ipso, scilicet creata, utique per potentiam creativam seu activam.

Non est tamen imaginandum, quod sicut in creatis potentia activa ordinatur ad acquirendam vel conservandam in operante aliquam perfectionem, quâ indiget, seu quâ caret, sic etiam contingat in Deo: ipse enim nullius indigus est, sed omnem perfectionem in se præhabet: quia tamen summè bonus & perfectus est, vult suam bonitatem ac perfectionem diffundere, & per potentiam suam nobis communicare. Unde creatura operatur, ut bona seu perfecta sit, aut maneat; Deus autem quia bonus est & perfectus, operatur, & se operando communicat. Quo sensu Patres dicunt bonitatem Dei esse causam creationis rerum; ut *August. Enchir. c. 9. & lib. 11. confess. cap. 4. & alibi.* Ex quo nostra, non Dei, resultat utilitas aut commodum.

2. *Non est per se
fecit cum,
quàm sine
actu.* Hinc ulterius patet, divinam potentiam non esse nobiliorem seu perfectiorem cum actu, quàm finè actu: cum enim Deus sic omnem perfectionem habeat, ut perfici nullatenus queat, non est ipsi melius agere, quàm non agere; sed potius ipsi effectui melius est, quod Deus agat; quàm quod non agat. Deo autem solum accidit bonum aliquod extrinsecum: cuius possessio actualis non est ei melior, quàm carentia. Secus est in potentia creata: cui melius est agere, quàm otiosam esse, sive actu carere, qui est ultima perfectio & complementum ipsius potentia creata.

3. *Nec ad il-
lum ut ad
finem ordi-
natur.* Patet insuper, potentiam Dei non ordinari ad opus, seu ad actum tamquam ad finem: omne enim ordinatum ad finem, perficitur quodam modo à fine; Dei autem potentia ab effectu sive actu suo non perficitur, cum omnem illius perfectionem eminentiori modo in

Herincx Sum. Theol. Pars I.

se contineat; secus est de potentia creata. Quamquam nè ipsa quidem potentia creata, seorsim spectata, debeat esse imperfectior actu suo secundum se spectato. Potentia enim intelligendi est perfectior intellectione & volitione: substantia est perfectior accidentibus connaturalibus, quorum est principium productivum. Immo potentia passiva, quæ tamen videtur maximè imperfecta, potest esse melior actu correspondente, v.g. substantia accidente, cuius est subjectum. Neque etiam necessariò id, quod ordinatur ad finem, est ignobilius ipso fine, quando non ordinatur ad illum instar medii, sed tamquam subjectum ad formam, prout ordinatur substantia intellectualis ad intelligendum: aut si quidem instar medii, tamen non sit per se primo institutum ad talem finem: prout forma generantis, quæ per se primò ordinatur ad constituendam substantiam generantis, secundariò autem ad generationem, non est ignobilior ipsa generatione.

DICO II. Potentia operativa Dei consistit formaliter in ipsa Dei voluntate. Colligitur ex *Scoto d. 37. q. un. n. 4.* Et ita docent *Scotista, in ipsa Dei* *Cajetanus, Ferrariensis, Molina & plurimi alii, voluntate.* contra nonnullos cum *Durando*, statuentes divinam potentiam in ipsa natura seu essentia divina: & alios statuentes illam in intellectu, e jusvè actu: alios item illam constituentes in intellectu & voluntate simul: alios denique illam collocantes in speciali attributo significato per omnipotentiam, & distincto à cæteris divinis perfectionibus. Est etiam nonnulla inter patronos nostræ conclusionis, uti jacet expressæ, differentia: quidam enim loquuntur de voluntate in actu primo, ut *Poncius*: alii plerique de voluntate in actu secundo, seu de volitione essentiali Dei, ut *Smising & Molina.* Idemque est probabilius: tum ob rationem conclusionis postea allegandam: tum quia inter voluntatem & effectum mediat ipsa volitio, potentia autem debet esse principium proximum: nomine enim potentia activæ communiter intelligitur principium proximum, à quo proximè & physicè fluit effectus.

4.
Consistit
formaliter
in ipsa Dei
voluntate.

Spectat à in
actu secun-
do.

Conclusio est conformis Scripturæ, ut *Gen. 1. Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux. Psal. 32. Verbo Domini cali firmati sunt. Psal. 148. Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt.* Eadem insinuant Patres, *Athan. serm. 3. contra Arianos: Patris (inquit) voluntas efficax est, & architectatrix, eaque per se sufficit ad res procreandas. Damascen. lib. 2. de fide cap. 29. Ipsius Dei potentia nihil aliud est, quàm bona ipsius voluntas, & alii.* Quorum verba etsi possent alium sensum admittere, commodissi-

mus tamen & planè obvius, præsertim aliquorum, est, quem intendit conclusio.

Ratio est : quia volitio divina est efficax rerum : erit autem perfectiùs efficax, si non tantum moraliter, sed etiam physicè efficiat suum objectum volitum : ergo hoc est divinæ volitioni, quæ est perfectissimæ virtutis & infinitæ efficaciam, adscribendum : adeoque ipsa est potentia Dei operativa, utpote principium physicum proximum effectuum.

Non repugnat hoc actui volitionis immanenti.

Neque est contra rationem actus volitivi immanentis, ut sit simul potentia ad extrà, seu efficiat aliquid actione transeunte : cum etiam in creatis id sit possibile; immo actus voluntatis de facto efficiat habitum naturalem, si datur, & juxta multos, Angeli se aliosquè moveant volendo : cur igitur non adscribatur infinitæ volitioni efficacia tanta, ut per se physicè ponat objectum, quod vult ?

5. Neque hinc sequitur, quòd sicut voluntas efficax in Deo est ab æterno, sic objectum volitum ab æterno per ipsam physicè efficiatur : nam (ut rectè D. Bonav. d. 45. art. 3, q. 1. in corp.) *actualitas in causando refertur ad voluntatem seu volitionem, non pro instanti in quo habet voluntatem, sed in quo facere vult : sicut ego volo cras audire missam, & voluntas faciet me cras esse in actu respectu voliti : sic suo modo est in Deo.* Similia habet d. 8. p. 1. art. 2. q. 1. ad 4. Et Scotus d. 8. q. 5. n. 23. Efficit itaque objectum ipsa volitio, sed pro instanti seu tempore, quo vult objectum ipsum esse, & non pro æternitate, quæ est ipsa volitio, sed pro tunc statuit illud in esse volito, positura idem constituto tempore in esse reali.

Quando efficiat suum objectum.

6. Confirmatur conclusio ex refutatione aliarum opinionum. Nam quod ad intellectum divinum ejusvè actum attinet, constat quidem completam rationem causæ primæ, veluti essentialiter agentis intellectualiter & liberè, requirere præviā intellectionem ; sicut in creato artifice concurret ars seu notitia : hæc tamen non est physicè efficax seu activa, sed solum concurret ostensivè seu directivè. Imperium autem practicum, quod quidam in intellectu divino statuunt, est fictum : cum non sit aliud in Deo imperium, quam ipse actus divinæ voluntatis. Hinc etiam non rectè statuitur divina potentia in intellectu & voluntate simul.

Nec in speciali attributo.

Præterea, non rectè statuitur in speciali attributo : quia objectum illius primarium & specificativum deberet esse creatura : nequit autem divina aliqua perfectio sic respicere creaturam.

Ve essentiali divinæ.

Non denique in ipsa natura seu essentia divina (quamvis id videatur satis probabile) quia ratio potentiæ activæ juxta communem conceptum videtur esse posterior ipsâ essentiâ. Deinde potentia productiva ad intrà distinguitur ab essentia divina : ergo similiter potentia productiva ad extrà. Undè etiam in creatis solet distinguere ab essentia : quamvis dici soleat, ipsam effectus aliquos per emanationem quamdam producere, v.g. naturam ignis producere

in se calorem, aquæ frigus, solis lucem &c.

Dices I. Omnipotentia convenit Deo, quatenus est infinitus in omni genere entis (quod non convenit voluntati aut simili attributo, quæ sunt tantum infinita formaliter in suo genere) quatenus scilicet continet eminenter perfectiones omnium creaturarum, quas proinde potest aliis communicare : ergo omnipotentia formaliter convenit ipsi essentiæ. Resp. Neg. Conseq. nam ex antecedente solum sequitur, essentiam esse radicaliter potentem agere, non tamen ipsam esse formaliter principium proximum. Sequitur itaque competere idcirco Deo tam perfectam potentiam, immo omnipotentiam, in genere scilicet potentiæ infinitam, per quam tamquam principium proximum executivum, sive principium quo, potest creaturas producere. Undè continere eminenter creaturas (quod convenit Deo quatenus in toto genere infinito) præcisè loquendo, non est continere virtualiter creaturas ; quod proxime convenit omnipotentia Dei, quæ postulat posse in omne factibile, & remotè fundatur in essentia, tamquam radice & fonte omnis perfectionis attributalis. Quamquam materialiter coincident, loquendo de causa principali æquivoca ; ideoque soleat continentia eminentialis communiter per virtutem explicari velut à posteriori.

Quæ tamen est radicaliter potens agere.

Continentia eminentialis & virtualis quæ differant.

Dices II. Volitio essentialis Dei terminatur etiam ad ipsum Deum divinasquè personas, & per simplicem complacentiam ad res merè possibiles. Resp. inde solum sequi, quòd divina volitio extendatur ad plura, quam in quantum habet rationem potentiæ ; adeoque divinam potentiam esse ipsam volitionem inadæquatè conceptam. Quæ distinctio voluntatis inadæquatè conceptæ sufficit, ut omnipotentia Dei numeretur, tamquam particularis perfectio seu attributum.

8. Potentia divina est ipsa volitio inadæquatè concepta.

Dices III. Volitio efficax quæ talis inest Deo liberè : potentia autem debet inesse naturaliter seu necessariò, cum Deus sic sit potens, ut absolutè nequeat esse non potens. Resp. volitionem esse potentiam, quatenus est efficax in actu primo ; eatenus autem est volitio Dei necessaria, sufficiens se ipsâ producere creaturas, si efficaciam suam applicet. Undè actualis terminatio libera ad creaturam faciendam, est quasi applicatio divinæ potentiæ ad operandum. Porro actus essentialis divinæ voluntatis, absolutè spectatus, inest Deo naturaliter, ut patet : adeoque potest habere rationem potentiæ.

9. Proux hæc est efficax in actu primo & necessaria.

Q U Æ S T I O II.

An Potentia Dei sit Omnipotentia sive Potentia infinita, & ad quam se extendat ?

Dico I. Potentia operativa Dei est omnipotentia, adeoque infinita. Est de fide.

10. Potentia operativa.

On ni-

*rativa Dei Omnipotentia patet ex Scriptura Gen. 17. Ego
est omni- Deus Omnipotens. Job 42. Scio, quia omni po-
tentia. res. Matth. 19. Apud Deum omnia possibilia sunt.
Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne ver-
bum. Et alibi sæpè. Idem exprimitur in Sym-
bolis, Apostolorum, Nicano & Athanasii. Hinc
etiam patet, esse potentiam infinitam: quia non
potest excogitari potentia major, quàm illa,
quæ omnia potest. Quod insuper probatur ra-
tione: quia potentia proportionatur essentia; adeòque
potentia divina est infinita, uti ipsa
essentia. Deinde potentia est perfectio simpli-
citer: omnis autem perfectio simpliciter est in
Deo infinita, ut discurrenti per singulas patet.
Denique magna foret in Deo imperfectio, si
esset præditus potentia limitatâ. Addit Scotus
quodl. 7. n. 31. Deus movet à se: omne autem
tale habet vim movendi seu agendi infinitam:
cum non sit, undè limitetur. Vide ipsum &
Smising Tract. 2. disp. 2. n. 13. & seqq.*

*Potentia
infinita &
omnipoten-
tia diffe-
rentia.*
Notandum hinc potentiam infinitam & om-
nipotentiam Dei materialiter coincidere: dif-
ferre tamen ex modo significandi in hoc, quòd
potentia infinita postulet solum extendi ad
omne factibile sine imperfectione facientis,
cùm eatenus solum importet perfectionem si-
nè imperfectione: omnipotentia autem postu-
let extendi ad omne omnino factibile; adeò-
que omnipotentia involvat potentiam infini-
tam, non contra, quantum est ex modo signi-
ficandi. Sicut infinita Dei scientia postulat ex-
tendi ad omne scibile sine imperfectione ipsius,
qui scit illud, omniscientia autem postulat ex-
tendi ad omne omnino scibile: quæquàm re
ipsâ coincidunt, eò-quòd omne scibile sit tale
sine imperfectione scientis. Undè si esset ali-
quod factibile non nisi cum imperfectione fa-
cientis (quale nullum est) deberet omnipotens
illud posse facere, non tamen infinite potens.
Et hinc quidam Philosophi (teste Scoto 1. d. 2.
q. 2. n. 28. & d. 42. n. 2. & 3. & alibi) concesserunt,
Deum habere potentiam infinitam, ne-
gantes eum habere omnipotentiam. Quare
hanc non esse à nobis pro hoc statu evidenter
demonstrabilem, loquendo de potentia imme-
diatè factiva omnis rei factibilis, censuit Scotus
sup. & quodl. 7. n. 11. De quo Smising Tract. 3.
disp. 7. n. 60. & seqq.

II.
*Objectum
divina om-
nipotentia.*
DICO II. Potentia Dei extendit se ad om-
ne factibile, seu quod non implicat contradic-
tionem, ut fiat: quale est omne possibile con-
tingens seu physicum. Patet ex ipsa notione
nominis omnipotentia, & dictis concl. præc.
Pro ulteriori autem declaratione

*Possibile
aliud est
logicum.*
Observandū I. possibile communiter sump-
tum (quod logicum sive metaphysicum solet
appellari) opponi impossibili, essequè id, quod
non implicat contradictionem ut sit, seu quo
posito in esse, non sequitur contradictio. Quo
sensu etiam Deus est possibilis. Hæc autem
possibilitas non respicit aliquam potentiam,
sed denotat meram non repugnantiam termi-
norum. Possibile strictè sumptum (quod phy-
sicum vocari solet) est terminus potentia ac-

Herinc Sum. Theol. pars. 1.

tiva. Et coincidit cum contingenti, quod sci-
licet potest esse & non esse: adeòque oppo-
nitur non solum impossibili, sed etiam enti
necessario; & consequenter Deus hoc sensu (qui
in præsentì intenditur) non est ens possibile.

Observandum II. possibilitatem physicam
rerum, seu ad fieri, oriri ex parte Dei vi infini-
tatis divinæ potentia, quæ nequit carere ullo
objecto factibili; quale est quidquid non est
à se, & tamen non repugnat esse. Prima tamen
radix possibilitatis rerum petenda est ex parte
objecti, seu ex ipsa rerum natura, quòd scili-
cet termini non involvant contradictionem:
hoc enim prius est, quàm posse attingi à po-
tentia: adeòque possibilitas physica præsup-
ponit logicam, quæ ex ipsis terminis defumi-
tur: sicut etiam è contra impossibilitas entis
rationis defumitur ex ipsis terminis habentibus
incompatibilitatem. Ideoque potentia Dei nil
impossibile facit possibile, sed præsupponit ta-
lem objecti naturam, quod, si sit, non sequa-
tur fore, ut simul non sit. Confirmat hoc Sco-
tus 1. d. 7. q. 1. n. 7. ex eo, quòd si per impossi-
bile Deus in tempore cœpisset existere à se, &
tunc fuisset potens creare mundum, anteceden-
ter fuisset verum, mundum esse possibilem,
quia termini non repugnarent; non autem ex
divina potentia, utpote quæ necdum esse sup-
poneretur.

Observandum III. Divinam potentiam ni-
hilominus non dependere ab objecto possibili,
adeò ut, etiamsi aliquid implicaret, quod de
facto est possibile, omnipotentia foret ejusdem
rationis; uti etiam, si aliquod impossibile fie-
ret possibile, seu non implicaret. Est enim per-
fectio Dei absoluta, respiciens quidquid non
repugnat extra se. Secus esset, si, suppositâ non
repugnantia objecti extra Deum, non posset
equidem per divinam potentiam fieri. Sicut
divina scientia nequit carere ullo objecto,
etiam creato, posito, quòd scibile sit; nec ta-
men ei detraheretur, si aliquid non esset scibi-
le, adeòque non scitum à Deo, quod modò
scibile est; secus si, suppositâ scibilitate, non
sciretur à Deo. Quare juxta Præp. q. 25. dub.
2. n. 15. improbabiliter dicitur (quod tamen
Nonnulli dicunt) Deum fore impossibilem,
si simia foret impossibilis: quia omnipotentia
tantum postulat posse, quidquid non impli-
cat; quæ ratio adhuc maneret. Deinde cùm
ratio simia nullo modo sit necessaria ad con-
stitutionem Dei, non sequitur in Deo aliqua
mutatio ex variatione simia. Denique summa
perfectio, & essendi necessitas in Deo, non po-
test pendere à creatura etiam possibili, estquè
ista necessitas longè major, quàm entis creati
etiam possibilis. Undè in ista quoquè hypo-
thesi maneret idem Deus. Immo etsi omnis
creatura nunc possibilis implicaret contradic-
tionem, non destrueretur Deus ejusquè omni-
potentia quoad omnia sua intrinseca, sed ma-
neret æquè efficax ex parte sui; etsi tali casu
nil posset, adeòque non denominaretur omni-
potentia defectu termini.

N 3

Obser-

*Undè oria-
tur possibi-
litas physi-
ca.*

*Præsuppo-
nit logicam*

*12.
Divina po-
tentia ab
objecto in-
dependen-
tia.*

Potentia
Dei ordi-
naria &
absoluta.

Observandum IV. quod etsi omnipotenti Deo omniaabilia æquè facilia sint, tamen aliud dici solet possibile secundum potentiam Dei absolutam, aliud secundum potentiam ordinatam. Nam quæ Deus operatur secundum communes leges, pertinent ad potentiam ordinatam sive ordinariam: quæ autem contra vel præter has leges ex ordinatione speciali, & veluti per quamdam exceptionem à lege, pertinent ad potentiam absolutam, sive extraordinariam, v.g. partus ex virgine, partus sterilis, reductio umbræ per decem lineas &c. Ita *Scotus* 1. d. 44. n. 3. Alii tamen cum *D. Thoma* q. 25. art. 5. ad 1. potentiam absolutam vocant, quatenus est prior divino decreto; ordinatam, quatenus est posterior: sic ut illa, quæ sunt decreta fieri, spectent ad potentiam ordinatam; quæ verò non sunt decreta, ad absolutam. Quare secundum hunc modum loquendi, potentia absoluta numquam exit in actum: nil enim fit, aut fieri potest citra decretum Dei. Illa verò omnia & sola, quæ actu non contingunt, possent tamen contingere, pertinerent ad potentiam absolutam: v.g. si Deus Judam nunc liberaret à pœnis inferni, censet *Angelicus Doctor*, id facturum per potentiam ordinatam, quia id faceret juxta ordinationem particularem, etiam si faceret contra vel præter legem & ordinationem communem: undè secundum ipsum numquam aliquid contingit per solam Dei potentiam absolutam. At *Scotus* vult illa, quæ contra vel præter has leges eveniunt, ex ordinatione speciali & veluti exceptione à lege communi pertinere ad potentiam absolutam. Undè secundum illum quædam eveniunt secundum potentiam ordinariam, quædam secundum absolutam. Ita *Smising* d. 7. n. 41. Sed totalis est solum de voce. Perinde autem est, utrovīs modo loquamur, dummodò de sensu constet. Quis autem modus loquendi prævaleat videri potest apud *Smising* sup. n. 43. qui & ibidem notat morem loquendi *D. Thomæ* & *Scoti*, appellantium Dei potentiam ordinatam, quam vocant recentiores ordinariam, esse præferendum.

13. Ex dictis sequitur I. Omnipotentiam Dei spectatam secundum se, seu in actu primo, & simpliciter loquendo, se extendere ad plura, quàm ad ea quæ fecit, v.g. ad plures alios mundos &c. Est de fide contra *Abailardum* & *Wilelmum*. Patet ex Script. *Matth.* 3. Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios *Abrahæ*. Et c. 26. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquàm duodecim legiones Angelorum? Et *Marc.* 14. Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me. Idem docent Patres *Aug.* *Enchir.* c. 95. ubi ait, Voluntatem Dei multa posse, quæ non velit. *Hieron.* cap. 3. *Matth.* dicens, Eum, qui cuncta de nihilo fecit, posse etiam de saxis durissimis populum procreare. Nec obstat, quod *Epist. ad Ctesiphontem* & *Dial.* 1. contra *Pelagianos*, horum ratiocinationem, quæ nonnulli statuebant fieri posse, quod numquam factum est, velut ineptam rejiciat: nam ibi non agit de potentia Dei, sed

nostra ad vitandum omnia omnino peccata, dicens, ineptè adstrui possibile, quod nemo ex tanta etiam Sanctorum multitudine fecit.

Ratio est: quia plura alia, præter ea, quæ facta sunt, sunt possibilia, seu non implicant. Deinde sic infinita Dei potentia finiretur paucis speciebus & individuis; prout sunt, quæ de facto producuntur. Denique sequeretur, Deum non posse plures justificare, aut à peccato præservare, aut glorificare seu salvare, aut plures homines creare, quàm de facto justificentur, præserventur, salventur aut creentur; quæ planè absurdissima sunt.

Dixi, Spectatam secundum se, seu in actu primo, & simpliciter loquendo: nam prout supponitur decretum divinum faciendi hæc & non plura, nequit in sensu composito plura facere, ratione suæ immutabilitatis in volendo, ob quam nequit in tempore novum decretum habere, aut ab habito desistere; sinè decreto voluntatis autem nil fit per divinam potentiam. Quare id non oritur ex defectu potentiæ, quasi ipsa de se sit coarctata ad illa, quæ facit, cum sit infinita.

Sequitur II. Non derogari ullatenus divinæ potentiæ, quod non possit facere id, quod ex parte objecti implicat contradictionem, eo modo, quo illam implicat: nam id oritur ex parte objecti, non ex defectu divinæ potentiæ.

Hinc non potest facere chimeram, vel sessionem absquè sedente, seu purum modum sinè subjecto. Similiter non potest facere, quod præteritum non fuerit præteritum, ut loquitur *D. Thom.* *D. Bonav.* & alii communiter, post *Hieronimum*, *Augustinum*, & alios: sicut nequit facere, ut aliquid sit & simul non sit: eo ipso enim quo dicitur præteritum, significatur habuisse esse, quod jam transierit, adeoque involvitur sensus compositus implicat autem habuisse esse & non habuisse esse. Idemquè est de futuro in suppositione futuri. Quamquàm in futuro magis elucere possit sensus divisus; ideoque peculiariter dicatur id repugnare de præterito. Idemquè est de infinito actu, si (quod *D. Bonav.* *D. Thom.* *Scotus* & veteres *Scholastici* communiter putant) implicet contradictionem: & de aliis similibus.

Hinc etiam non potest Deus peccare, mori, mentiri, currere, comedere, pati, dolere &c. quia illa, quatenus Dei essent, seu ei attribuerentur, implicat contradictionem; utpote repugnantia naturæ divinæ tamquàm imperfectiones seu defectus. Undè divinæ potentiæ ea solum tribuenda sunt, quæ pertinent ad posse simpliciter, seu sinè defectu: qualia sunt quæ procedunt à potentia completa & perfecta, quæ scilicet non potest deficere nec succumbere nec indigere. Ideoque Deus est omnipotens, etsi prædicta non possit: sunt enim potentiæ incompletæ & imperfectæ, quæ in peccando deficient, in patiendò succumbit, in corporalibus actionibus indigentiam includit, ut pulchrè exponit *D. Bonav.* *Breviloquii* parte 1. c. 7. Nihilominus quidquid in iis est realis entitatis, id ipsum

Simpliciter
loquendo &
secundum
se.

14.
Non ad im-
possibilia.

Corollaria.

Non potest
facere, quod
præteritum
non fuerit.

Cur neque
peccare,
mori, cur-
rere, dolere
&c.

idipsum physicè coëfficit in nobis, dum nos actus peccaminosos elicimus, aut passiones vel corporales actiones exercemus. Formalis tamen ratio peccati nequit Deo tamquam causæ morali adscribi: illa enim est annexa actui, quatenus procedit à causa libera, deficiente à lege seu regula: adeoque competit soli potentia creatæ deficienti, non potentia divinæ, quæ est efficiens sine defectu. Immo simpliciter & præcisè loquendo, peccare potius est impotentia seu infirmitatis, sicut posse mori. *Posse malum non tantum derogat perfectioni potentia, sed etiam ipsi potentia, quia posse deficere non est posse* inquit D. Seraph. d. 45. a. 1. q. 2. Quare usque adeo non debet omnipotens ista posse, ut potius si posset, non esset omnipotens. Unde August. 5. de civit. cap. 10. *Nec potestas Dei minuitur, cum dicitur mori fallique non posse: sic enim hoc non potest, ut potius si posset, minoris utique esset potestatis.* Vide D. Bonav. 1. d. 42. art. 1. q. 2.

15. Sequitur. III. Deum posse quædam facere meliora, quàm fecerit, juxta D. Bonav. d. 44. art. 1. q. 1. D. Thom. q. 25. art. 6. & alios communiter: quia nimirum posset creare alias species nobiliores, aliumquæ mundum quodad essentias contentas perfectiorem. Præterea mundum præsentem posset perficere accidentaliter, addendo substantiis creatis perfectiones accidentales, sive naturales, sive supernaturales, v.g. augendo lumen astrorum, gratiam iustorum &c. sicut de facto mundus, post iudicium innovatus, erit pulchrior & perfectior. Eodem modo posset hunc mundum facere majorem, addendo scilicet ei alia loca & corpora, v.g. extendendo cælum empyreum. Non potest tamen hunc mundum, aut ullam aliam rem facere essentialiter meliorem seu perfectiorem: quia tunc non esset ille mundus, qui est, quoniam constaret ex nobilioribus & aliis essentialibus, nec illa, sed alia res, utpote aliquo essentiali superaddito seu mutato. *Sicut si iste, qui factus est homo, fuisset factus angelus non esset ille, qui est: ut rectè Bonav. essentia enim, seu species rerum sunt velus numeri, juxta vulgatum ex Philosopho 8. Metaph. textu 10. adeoque sicut numero, v.g. ternario, nil addi potest, manente eodem numero v.g. ternario, sic nil potest addi essentiali seu speciei, ipsâ eadem manente.*

16. Summâ equidem sapientiâ, bonitate & potentia (quæ in cunctis Dei operibus emicant) operatur summus ille artifex, quidquid operatur, ipsumquæ totum perfectissimè ordinatum, quodad partes inter se, tum quodad finem, sic ut nil in operibus Dei non summè laudabile & artificiosum inveniri, nec in aliquo possit ipse artifex redargui: adeo ut hoc Universum (verba sunt D. Bonav. sup. q. 3.) sit tamquam pulcherrimum cæmen, quod decurrit secundum optimas consonantias, aliis partibus succedentibus aliis,

quousquæ res perfecte ordinentur in finem. Sic itaque in proposito est intelligendum, quod etsi aliquid non sit optimum in se, potest tamen optimè esse ordinatum. Quamvis enim nobilior sit situs oculi, quàm pedis; tamen si consideremus utrumquæ secundum suum officium, tam oculus, quàm pes optimè situati sunt in toto, ita quod nec oculus melius pede, nec è converso. Similiter apparet in cythara: possunt enim omnes chordæ ita proportionari, quod si aliqua tendatur, ut detur ei melior sonus, numquam remanebit consonantia. Similiter dictiones possunt ordinari ad faciendum aliquem versum, ita quod ex illis dictionibus impossibile est fieri versum melius ordinatum. Hunc autem ordinem tollis, si cogitas terram, ubi est sol, vel contra; aut lunam esse lucidam sicut est sol, vel terram sicut cælum; immo perimis Universum, quod esse debet omnia; non esset autem omnia, si omnia essent æqualia, ut pulchrè discurret D. Bonav. sup. q. 1.

Notat tamen Smising d. 7. q. 5. n. 70. harmoniam hujus Vniversi non esse arithmetica (qualis est musici instrumenti, quod efformatur ad numerum) sed geometricam, & accomodatam ad finem proximum singularum partium, & universalem totius Vniversi: adeoque similitudines ex D. Bonavent. mox allegatas, non esse cum toto rigore urgendas; quin, servatâ debitâ proportionem partium inter se, & ad finem, adeoque servatis legibus Vniversi, adhuc potuisset, non quidem quodlibet (ut patet) sed saltem aliquod perfectionis augmentum accedere, v.g. aliquibus stellis obtinuitatem luminis pœnè in firmamento non conspicuis paululum lucis, elementis proportionatè augmentum aliquod nativarum qualitatum aut in gradibus magis perfectis hominibus lapsis abundantior gratia & efficax auxilium ad surgendum & perseverandum &c. Manet itaque, Vniversum hoc optimam habere symmetriam, optimumquæ primariarum partium ordinem & dispositionem, & tamen Deum posse aliquid facere, quod majorem illis splendorem adferret. Neque enim res hæc est nostri intellectus angustiiis metienda; qui quantumvis id non clarè perciperet, non idcirco prudenter denegaret omnipotentia, quam soli sibi vendicat primum illud ens unicum, verissimum, optimum, de cuius essentia est esse, in quo est omnis perfectio sine compositione, cuius libertas sine mutabilitate, duratio sine principio & fine, præsentia sine mensura, quod à nullo creato intellectu comprehendere, aut naturaliter videri, quod nemo effari potest, cuius intellectus penetrat omne verum, voluntas amplectitur omne bonum, cuius providentia fortiter attingit omnia, suaviter disponens universa, cuius virtus omnipotenter exequitur disposita; ipsi honor & gloria per omnem æternitatem. Amen.

17. Non est arithmetica, sed geometrica.

TRACTATUS II.

DE

DEO TRINO.

P R Æ F A T I O.

EXPLICATIS iis, quæ Deo competunt, quatenus secundum essentiam unus est, atque omni ex parte infinite perfectus, agendum est de admirabili fecunditate & communicabilitate, quâ una eademque natura, sive Deitas se diffundit in tres personas, mediante unius personæ ab altera processione: unde exurgit superbenedicta Trinitas, sic appellata, quasi trium unitas, ut optime exposuit D. Bonav. 1. d. 24. art. 3. q. 2. in corp. Quo nimirum significetur, tum numerus ternarius personarum realiter distinctarum, scilicet Patris, Filii, & Spiritus sancti; tum unitas Essentie sive Deitatis, quæ cum omnibus perfectionibus absolutis est eadem, & communis tribus personis. Quod quidem mysterium adeo à sensibus nostris est remotum, omnemque superans rationem, ut de eo nil nisi per fidei illustrationem mens humana percipiat, atque etiam tunc nil se percepisse sive intellexisse, sed simpliciter credidisse, eadem ad sobrietatem Christianam sapiens fateatur. Unde non mirum, circa hoc mysterium tam densas variorum errorum tenebras, auctore Diabolo, ipsum velut fidei Christianæ caput impetenti, jam olim invaluisse in animis illorum, qui sine prævia fidei face caliginem hanc ingressi, ac immensa metiri angustias sui iudicii volentes, maiestatemque inscrutabilem viribus suis scrutari satagentes, oppressi sunt à gloria. Attendentes itaque nos fidei in Scripturis, Conciliis & Patribus traditæ, tamquam lucernæ lucenti in hoc caliginoso loco, eundem intrare cum adiutorio Dei tentabimus, explicaturi breviter, quid sentiendum, quidve loquendum de hoc mysterio juxta fidei regulam, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur, ait: S. Aug. lib. 1. de Trin. c. 3.

SS. Trinitas unde sic dicta.

Hujus mysterii sublimitas.

Circa quod proinde tot olim errores.

DISPUTATIO I.

De Veritate, & Constitutione Mysteriorum Sanctissimæ Trinitatis, ac de Relationibus divinis.

QUÆSTIO I.

An detur Trinitas, sive tres Personæ, quæ sunt unus Deus?

1.

Recensentur variae hæreses, circa hoc mysterium.

FIDES Sanctissimæ Trinitatis diversimodè à diversis fuit negata & oppugnata. Nam I. Praxeas, Noëtus, quidam Montanista, sive Cataphrygha, Priscillianista, dixerunt Patrem, Filium & Spiritum sanctum, sicut sunt solum unus Deus, sic solum esse unam personam. Quam hæresim plurimum propa-

gavit Sabellius, adeo, ut ab illo deinceps Sabelliana sit vocata. Asserebant consequenter Sabellius ejusque sectatores, unam divinam personam in Scriptura dici Patrem, quatenus in tempore creat mundum sive creaturas, Filium, quatenus ex virgine carnem assumpsit, & passus est, Spiritum sanctum, quatenus in tempore creaturam rationalem sanctificat. Quare & Patri-passiani frequentius sunt vocati, eo quod asserrerent, Patrem fuisse passum.

Qui & Patri-passiani.

Inter Recentiores hæreticos unam tantum in Deo personam posuerunt Deista sive Trinitarii.

tarii. Deinde *Michael Servetus* Hispanus, Genevæ ex consilio *Calvini* per Magistratum vivus combustus, cum suis discipulis *Georgio Blandrata* & *Francisco Davidis*: quos multi in Polonia & Transylvania, ubi hic error ab inferis resuscitatus est, secuti sunt.

2. *Ariano- rum.* Secundò *Arius*, Presbyter Alexandrinus, asseruit Patrem, Filium & Spiritum sanctum esse quidem tres personas (in quo dissidet à *Sabellio*) sed unam ex illis solum esse Deum, scilicet Patrem; Filium autem & Spiritum sanctum esse personas creatas, seu non consubstantiales Patri; atque adeò censuit, Filium esse nobilissimam quamdam creaturam, ante tempora & sæcula à Patre productam, nontamen ei coæternam, juxta illud apud *Arianos* vulgatum, & in concilio Nicæno anathematizatum, erat, quando non erat. Patrem præterea per hunc Filium produxisse Spiritum sanctum, ac tempore posteriori creaturas cæteras, sive immediate etiam per ipsum Filium (ut multi referunt) sive mediatiùs adhuc per Spiritum sanctum. Addebatquè Verbum sive Filium in Christo incarnatum, fuisse ei loco animæ. Quæ Hæresis olim plurimum invaluit ob potentiam Imperatorum & Principum Arianorum. Eisdem favent *Lutherus* & *Calvinus*: quibus prælusisse videtur *Erasmus* dicens, *Arianos* non tam hæresim docuisse, quàm schisma fecisse, ut refert *Præpositus* q. 27. n. 4. addens, eandem hæresim vigere in Transylvania, pro qua etiam varios *Calvinistas* adducit *Malderus* q. 27. art. 1. dub. 2. In Confessione tamen belgica, quam renovarunt in Synodo *Dordrechtana* art. 10. Verbi Divinitatem *Calvinista* fatentur.

3. *Macedo- nianorum, & qui Semiariani dicti sunt.* Tertiò *Macedonius* Episcopus Constantinopolitanus, & alii dicti *Semiariani*, ferè per omnia consenserunt *Ario*, cum hoc discrimine, quòd admitterent Filium & Spiritum sanctum Patri coæternos. Atque, etsi non fuerint ausi apertè asserere, Filium esse creaturam, immo nonnulli dicerent eum Patri per omnia similem; nolebant tamen fateri esse Patri consubstantialem. Undè apparet *Macedonium* etiam non rectè sensisse de divinitate Filii (ut de *Eunomianis* quoquè patet apud *Aug.* 15. de Trin. cap. 20.) etsi non tam apertè: idèòque errorem illius fortasse nonnulli referant post *Aug.* hæresi 51. quasi solius Spiritus sancti divinitati repugnantem. Ob idem specialiter sectatores ipsius *Pneumatomachi*, quasi Spiritui sancto adversantes, sunt appellati. In iis principes fuerunt *Eleusius* & *Marathonius*, quorum ille etiam præstigiis quibusdam miraculis auctoritatem sibi comparavit, ut ex *Athanasio* Nicæno episcopo, refert *Baronius* ad annum 360.

4. *Trithemitarum.* Quartò *Trithemita* tres Deos distinctos, tum quòd ad essentias, tum quòd ad personas, statuerunt. Hujus erroris meminit *Anselm.* lib. de Incarn. Verbi, præsertim cap. 1. & 3. Videturquè quòd ad rem coincidere error Abbatis *Joachim*, qui (ut colligitur ex Concilio *Lateran.* sub Innoc. III. & refertur c. *Damianus* de summa Trinit.) concedebat quidem unam essentiam &

naturam trium Personarum; verum unitatem hujusmodi non veram & propriam, sed quasi collectivam & similitudinariam esse fatebatur: quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, & multi fideles una Ecclesia &c. Quem errorem superiori sæculo secutus fuisse narratur *Valentinus Gentilis* Italus, *Calvini* discipulus, *Zwinglianus* (quem à Genevensibus ultimo supplicio affectum testatur *Reginaldus Calvino-Turcismi* l. 3. c. 5.) is tamen postmodum ad *Arianismum* dicitur deflexisse, statuens nominatenus cum quibusdam *Arianis* ineptius loquentibus, tres quidem Personas divinas, tresquè Deos, sed inæqualis naturæ, & solum quidem Patrem naturæ immensæ, ac præ cæteris eminentioris, adeòque reverà negans cum *Ario* divinam naturam cæterarum: quod didicerat in schola Genevensi (teste *Maldero* supra) ubi communis est opinio, Filio non esse tribuendam simpliciter Deitatem, sed quamdam secundariam. De his vide *Ruiz. de Trinit.* d. 20. *Smising* de Deo Trino d. 1. quæst. 3. num. 28. & seqq. & alios.

Veritas Catholica expressa in *Lateranensi*, relato c. *Firmiter*, de summa Trin. habet, quòd unus solus est verus Deus.... Pater & Filius & Spiritus sanctus; tres quidem Personæ, sed una essentia, substantia, seu natura simplex omnino: Pater à nullo, Filius à Patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab utroquè: Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus procedens, consubstantiales & coæuales &c. Et c. *Damianus* eodem tit. Cre- dimus & confitemur, quòd una quadam summa res est.... qua veraciter est Pater & Filius & Spiritus sanctus, tres simul Personæ, ac sigillatim qualibet earum.... Qualibet trium Personarum est illa res, videlicet substantia, essentia seu natura divina.... & illa res non est generans, neque genita nec procedens, sed est Pater, qui generat, & Filius, qui gignitur, & Spiritus sanctus, qui procedit, ut distinctiones sint in personis, & unitas in natura. Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus, non tamen aliud, sed id, quòd est Pater, est Filius & Spiritus sanctus, idem omnino, ut secundum orthodoxam & Catholicam fidem consubstantiales esse credantur. Quo quidem vocabulo *Consubstantialis*, sive *Græco Homousios*, uti decreverunt Patres Concilii Nicæni, quia (ut inquit *Ambros.* lib. 3. de fide ad *Gratianum* cap. 7.) verbo illo personarum distinctio, contra *Sabellium*, & naturæ unitas, contra *Arium*, significatur. Testatur tamen *Theodoretus* lib. 1. Historia c. 12. & 13. vocem hanc fuisse in usu, etiam ante Concilium Nicænum. Immo ab ipsis *Arianis* usurpatam fuisse antequàm poneretur à Patribus Nicænis in Symbolo, testatur *Ambros.* supra *Eusebius* namquè *Nicomediensis Arianus*, in epistola lecta in Concilio Nicæno scripserat: Si verum Dei Filium & increatum dicimus, Homousion cum Patre incipimus confiteri. Quocirca Patres Concilii, videntes hanc vocem adversariis esse formidini, præsertim *Osius Cordubensis*, qui fidei formulam concepit, eidem illam inseruerunt, ut tamquàm evaginato ab ipsis gladio,

Valentini
Gentilis
error.

5.
Fides ca-
tholica in
Concilio
Lateranen-
si tradit,
Patrem, Fi-
lium &
Spiritum
sanctum es-
se tres per-
sonas & u-
num Deum.

Origo &
ratio vocis
Homousios.

gladio, ipsorum nefandæ caput hæresis amputarent, prout loquitur *Ambros.* sup.

6. Eadem veritas adversus hostes Trinitatis, definita est in plurimis aliis Conciliis, tum generalibus, tum particularibus. Constantissimè quoquè tamquam fidei veritas fuit tradita à Patribus, etiam ante tempora *Concilio Nicani*, scilicet à *Clemente Romano*, *Ignatio*, *Dionysio*, *Iustino*, *Irenæo*, *Cypriano*, *Tertulliano*, & aliis: & post *Nicanum Concilium* ex professo ab *Athanasio*, *Basilio*, *Nazianzeno*, & aliis tam multis, ut longum foret eorum vel solum Catalogum texere. Nil etiam tam firmiter omnibus fidelibus à pueritia persuasum, & constanter ingestum est, quàm fides Trinitatis. In quo clarescit mira vis simplicis fidei, quæ in mysterio, quod aded rationem omnem superat, immo, secundum hominem loquendo, cum ratione pugnare videretur, facit eos, qui sunt, aut fiunt Christiani, humiliter captivare intellectum in suum obsequium.

7. Eandem veritatem apertissimè tradit Scriptura, juncta præsertim constantissimæ traditioni, quæ ipsam perpetuò intellexit juxta Catholicorum sensum. Nam in primis distinctio realis personarum exprimitur 1. *Ioan. 5. Tres sunt, qui testimonium dant in calo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus.* Item in iis locis, in quibus dicitur Filius à Patre gigni & procedere, ut *Psal. 2. & 7. Psal. 109. & 3. Ioan. 8. & 42.* Et similiter Spiritus sanctus dicitur procedere à Patre, accipere à Filio, scilicet esse, *Ioan. 15. & 26. Ioan. 16. & 14.* Idem autè non procedit, nec generatur, nec accipit esse à se ipso. Præterea in iis locis, in quibus Filius dicitur alius à Patre, ut *Ioan. 5.* & alius à Spiritu sancto, ut *Ioan. 14.* Undè nomina hæc, *alius, non solus, ego, ille, qui mecum est*, utpote personalia, & ex sua significatione personarum distinctiva, ponderant *Athanasius*, *Basilius* & alii Patres.

8. Quod autem singulæ personæ sint Deus, quodad Patrem (de quo nemo umquam controvertit) probatur ex iis locis, in quibus expressè dicitur Deus, ut *Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum*: & alibi sæpè. Item ex iis locis, in quibus adstruitur personarum à Patre procedentium divinitas; quâ utique carere non potest, qui ipsam aliis communicavit.

9. Quodad Filium patet ex iis Scripturæ locis, in quibus definitivè & absolutè dicitur Deus, ut *Isaia 9. 35. 45. Baruch. 3.* & in novo testamento, *Ioan. 1. Deus erat Verbum. Ad Rom. 1. Qui est Deus super omnia benedictus. 1. Ioan. 5. Hic est Deus verus.* Et alibi sæpissimè. Et ipsemet Christus freudentibus Judæis divinitatem suam non rarò ingessit, ac tempore passionis suæ hæc de re accusatus, non negavit, sed apertè confessus est, *Matth. 26. & Marci 14.* Denique omnipotentia ei attribuitur, *Apoc. 4. & 11.* & alibi. Immensitas, *Baruch. 3.* Supremum dominium, *Apoc. 17.* Æqualitas cum Deo, *ad Philipp. 2.*

10. Quodad Spiritum sanctum patet ex Scriptu-

ris, in quibus expressè appellatur Deus, *Act. 5. Quodad Cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus hominibus, sed Deo.* Et *Paulus* illum Deum, qui locutus est in veteri Testamento, esse Spiritum sanctum interpretatur, *ad Hebr. 3. & 9. & 10. & alibi.* Idem 1. *ad Cor. 6.* ait: *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti?* Templum autem propriè Dei est. Undè & subdit: *Glorificate & portate Deum in corpore vestro.* Quærit *Aug. epist. 66.* *Quem Deum, nisi Spiritum sanctum, cujus corpora nostra dixerat esse templum?* Præterea alibi tribuuntur Spiritui sancto proprietates & operationes divinæ, ut gubernatio Ecclesiæ *Act. 20.* & alibi. Donatio charitatis, gratiæ, *ad Rom. 5. & 1. Cor. 6. & 12.* Patratio miraculorum, *ad Rom. 15.* Revelatio & inspiratio futurorum & occultorum, facta Sanctis & Prophetis, *Marci 2. & 2. Petri 1. Luca 1. & alibi.* Æqualis denique omnium trium Personarum auctoritas significatur in forma baptismi, qui æqualiter, immo in eodem nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ministrari jubetur, *Matth. 28.*

Postremo quod tres Personæ divinæ sint tantum unus Deus, patet ex dictis de unitate Dei, *Tract. de Deo uno, d. 1. q. 4. dub. 3.* Sufficiat hic jungere expressum, non solum distinctionis, sed etiam unitatis, testimonium, ex 1. *Ioan. 5. Tres sunt, qui testimonium dant in calo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.*

Objiciuntur I. Scripturæ, in quibus solus Pater dicitur Deus; *Ioan. 17. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum. 1. ad Cor. 8. Nobis unus est Deus, Pater.* Resp. dum Deus aut Pater dicitur Deus solus, excludi tantum alios Deos, non autem alias in eadem Deitate personas, juxta Regulam *Basilii lib. 4. contra Ennom. Aug. lib. 6. de Trinit. c. 9. & lib. 3. contra Maximin. cap. 13. Nazianzeni, Athanasii, & aliorum Patrum.* Nam similis forma loquendi invenitur de Filio, *Baruch. 3. Hic est Deus, & non estimabitur alius adversus eum.* Et in *Canonica Juda* Christus dicitur solus dominator & Dominus. Et 1. *ad Cor. 8.* post verba objecta subditur: *Vnus Dominus Jesus Christus.* Et 1. *Ioan. 5. Hic est Deus verus & vita æterna.* Non ergo id tribuitur alibi Patri cum exclusionem Filii aut Spiritus sancti: sed significatur illud, quod in *Cantico Anna* habetur 1. *Reg. 2. Non est sanctus, ut est Dominus: neque enim est alius extra te; bene tamen intra Deum, ejusdem scilicet naturæ & Deitatis.* Alioquin (ut rectè *D. Bonav. d. 21. art. 2. q. 2.* ostendit) in rigore dialectico falsum est; quod solus Pater est Deus, intelligendo hoc sensu, quod nil distinctum à significato vocis Pater sit Deus. Sicut falsum est: solus Pater spirat. Quamquam (ut notat *D. Bonav. sup. ad 1.*) additâ determinatione restringente exclusionem, seu particulam exclusivam, possit esse propria locutio v.g. *Tu solus altissimus Jesu Christe cum sancto Spiritu in gloria Dei Patris, ut canit Ecclesia.* Adde *Ioan. 17. Iy solus non tenere*

Quodad Spiritum sanctum.

11. Tres Personæ esse unum Deum probatur.

12. Scriptura non tribuit Patri divinitatem cum exclusionem aliarum personarum.

nere se ex parte subjecti, sed prædicati, hoc sensu: Ut cognoscant te esse illum solum Deum verum, seu esse illum, qui solus est Deus verus. Ita Cyrill. Chrysost. & alii Patres. Idem est 1. ad Cor. 8. de ly unus, hoc sensu: Nobis non sunt plures Dii, sed unus Deus, Pater autem (etsi non solus Pater) est ille unus Deus.

13. Objiciuntur II. Scripturæ, in quibus Filius dicit Patrem se majorem, se Patrem rogare, se Patri subjectum, aliavè prædicata, denotantia ipsum esse creaturam. Ut Ioan. 14. 1. ad Cor. 15. Matth. 26. & alibi. Resp. eundem alibi dici unum cum Patre, æqualem Deo, Deum &c. Quæ in Christo verificantur propter duplicem illius naturam, humanam, quæ minor est Patre, & divinam, quæ æqualis est Patri. Itaque tribuenda sunt, quæ sunt hominis, homini, & quæ sunt Dei, Deo.

Exponuntur alia loca contra divinitatem Filii objici solita. Plures tamen Scripturæ objici solitæ diversos patiuntur sensus. Sic quod Præcursor Christi de ipso dixit: Ante me factus est, idem est, quod, mihi antepositus est. Illud Prov. 8. Dominus possedit (70. vertunt creavit) me, Aliqui de sapientia increata intelligunt, sumendo ly creavit progenit seu generavit: Alii de sapientia incarnata: Alii denique de sapientia creata. Aliæ Scripturæ sunt, quæ significant Filii à Patre processionem; ut cum ipse dicit, omnia sibi tradita à Patre, Luca 10. suam doctrinam non esse suam, sed Patris mittentis, Ioan. 7. à se ipso nihil facere, Ioan. 8. Prout similiter processio Spiritus sancti significatur Ioan. 16. ubi dicitur: Non loquetur à semetipso, sed quacumque audiet, loquetur.

14. Objiciuntur III. Scripturæ, quæ videntur militare contra divinitatem Spiritus sancti: nam Amos 4. dicitur juxta versionem 70. Dominus creans spiritum. Zachar. 4. dicitur: Angelus qui loquebatur; cum tamen is, qui loquitur in Prophetis, sit Spiritus sanctus. Ad Rom. 8. dicitur: Spiritus postulat pro nobis gemitibus innarrabilibus. Resp. Amos 4. per spiritum intelligitur ventus, uti etiam habet vulgata Lectio, & patet ex eo, quod apud Septuaginta additur, & firmans tonitru. Zach. 4. dicitur loqui Angelus, quia Spiritus sanctus per angelos loquitur & revelat. Ad Rom. 8. dicitur Spiritus postulare, quia facit & docet nos postulare, ut Patres communiter exponunt: videlicet quia (ut præmittitur) Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus. Similiter ad Gal. 4. dicitur: Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem (id est, clamare facientem) Abba, Pater. Unde ad Rom. 8. idem sic exprimitur; In quo clamamus (tamquam scilicet excitante & adjuvante per gratiam) Abba, Pater.

15. Objicitur IV. Illud axioma: quacumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se; quod videtur repugnare mysterio Trinitatis, in quo tres Personæ sunt eadem uni Deitati, & tamen non sunt eadem inter se. Unde idem mysterium non consistit etiam cum hoc syllogismo expositorio, qui in præfato axioma fundatur:

Pater est hac essentia, Filius est hac essentia, ergo Filius est Pater. Resp. enim principium istud intelligendum de iis, quæ sunt adæquatè eadem uni tertio, vel (ut alii loquuntur) intelligendum est de medio, sive tertio singulari incommunicabili: essentia autem divina propter infinitam suam fecunditatem est communicabilis mediante processione pluribus distinctis, sic ut ipsa adæquatè realiter loquendo sit non tantum essentia, sed etiam tres distinctæ personalitates. Unde ut syllogismus concluderet, deberet proponi hoc similivè modo: Omne quod est essentia, est Pater: Filius est id, quod essentia, ergo Filius est Pater. Sed tunc major est falsa. Etsi autem id sit inscrutabile nostro intellectui, in hoc ipso tamen consistit substantia mysterii credendi, adeoque oportet intellectum captivare in obsequium primæ Veritatis, tam apertè revelantis cum Unitate Dei Trinitatem Personarum. Hoc enim posito, patet, Patrem v.g. esse Filio eundem secundum essentiam, non secundum personalitates, seu non, quatenus eadem essentia est Personalitas Filii & Spiritus sancti. Addit noster Ponticus d. 9. q. 1. axioma præfatum esse intelligendum cum hac exceptione: nisi quibusdam ex sua particulari ratione repugnet identificari inter se: prout repugnat divinis relationibus sive personis, & quidem solis: si enim Pater identificaretur Filio, sequeretur aperta contradictio, ipsum scilicet generare (quod supponitur) & non generare Filium, cum nequeat generare se ipsum. Plura item alia, quæ ex ratione objici possent, sparsim in hoc tractatu per occasionem dissolventur.

QUÆSTIO II.

An mysterium SS. Trinitatis sit naturaliter cognoscibile?

NONNULLI teste Durando asseruerunt, illud demonstrari posse. Quibus solet annumerari Raymundus Lullus: quem referunt censuisse, quod tam evidentes rationes hujus mysterii possent inveniri (quas se invenisse putabat) ut etiam sufficerent ad Gentilem aut Mahumeranum convincendum, modò vellet ad illas attendere. Circa hunc tamen notatum velim, plures à multis ei adscribi errores ex Directorio inquisitorum cujusdam Nicolai EymERICI. Sed quàm parum hujus testimonio deferendum sit hac in parte, videri potest in Apologia Hugonis Cavelli, contra Bzovium, præfixa operibus Scoti c. 11. Unde sunt, qui doctrinam & opera Raymundi Lulli (qui velut Sanctus Martyr apud Baleares colitur) ab erroribus vindicant. De quo quidquid sit,

D. Bonav. d. 3. parte 1. art. 1. q. 4. Scotus ibidem q. 9. n. 9. & alibi. D. Thom. & concorditer reliqui Theologi, censent indubitatum, non posse, seclusâ divinâ revelatione, per solam rationem naturalem deveniri in certam cognitionem hujus mysterii; prout etiam docerunt

16. Opinio Raymundi Lulli refertur.

17. Hoc mysterium est supra rationem naturalem.

runt *Athanasius*, *Ambros.* *August.* & alii Patres, & consonat Scriptura *Matth.* 11. & 16. Patet: quia nullus est effectus (ex quo certa notitia hauriri deberet) qui possit intellectum creatum deducere in notitiam Trinitatis personarum, sed tantum unitatis naturæ. Immo nullum est in natura principium, ex quo possimus in tanti mysterii vel tenuem sive probabilem assensum, aut in nudam suspensionem pervenire. Quin immo ex mysterio sanctissimæ Trinitatis sequuntur varia, quæ mox ab intellectu sibi relicto apprehenderentur tamquam impossibilia: statim enim occurreret, non posse consistere identitatem personarum cum una indivisibili ac singulari natura, & diversitatem earundem inter se, & similia, quæ tam aperte ostendunt mysterium hoc esse supra omnem rationem naturalem, ut numquam potuerit ascendere in cor hominis, non solum ad apprehendendum illud tamquam possibile, sed nè quidem ad revocandum in dubium.

18. Dixi, esse supra omnem rationem naturalem: non enim est contra rationem naturalem, ut apud omnes constat: nam veritas non potest esse veritati contraria; ratio autem naturalis, si non erret, non ostendit nisi veritatem: si enim erret, jam non est ratio, sed deceptio. Et quamvis lumen naturale sit insufficiens ad omnem veritatem assequendam, non tamen ostendit esse falsum, quod verum est. Mens nostra quidem altiori illustratione seclusa judicaret, argumenta oppositum hujus mysterii demonstrativè concludere; tamen ritè perpendens omnia principia naturalia desumi ex rebus finitis, quibus omnibus excellentissima illa Dei natura infinite præeminet, facile sibi ipsa naturalis ratio persuaderet, posse esse in Deo aliquid, vel aliquo modo, quod, vel qui, naturali discursu nequeat investigari. Illud ipsum autem in hoc mysterio locum habere, fides nostra docet, quod nempe principium istud, *quæcumque sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se*, vel tantum habeat locum in finitis, vel saltem qualiter in Deo locum habeat, à nobis nequeat saltem pro hoc statu demonstrari.

Quæ autem adferri solent ex *Raymundo*, ad demonstrandum evidenter hoc mysterium, sive supposita, sive non supposita illustratione fidei (quæ nullam evidentiam huic mysterio contulit) nullius sunt momenti vel apparentiæ. Quæ si quis Ethnicis proponeret, tantum abest, ut vel leviter intentum consequeretur, ut potius hoc mysterium & fidem nostram risui exponeret; quod scilicet propter confusas quasdam, & verborum obscuritate fucatas, quibus nihil rei subest, ratiocinationes, tam difficili mysterio adhæreamus, illudquæ evidenter probari putemus. Vide *Præpositum* q. 27. d. 2.

19. Dices, mysterium hoc innotuit variis Ethnicis & Philosophis fide destitutis, ut referunt multi Patres, signanter *S. August.* 7. *confessionum* cap. 9. & *l. 10. de civit. c. 23.* & alibi. Omisâ responsione *D. Thomæ*, Resp. Philosophos, quidquid de sanctissima Trinitate opinati sunt,

ex libris *Moyfis* & *Prophetarum* hausisse, aut ab Hebræis verisquæ fidelibus didicisse, vel certè accepisse ab *Ægyptiis*, qui aliquam hujus mysterii notitiam hauserant ab Hebræis. Hoc tamen ex suo ita depravarunt, ut semper aliquam naturæ diversitatem aut inæqualitatem introducerent. De *Sybillis* equidem significat *S. August.* 18. *de civit. c. 23.* & alii Patres, eas, tum hoc, tum quædam alia mysteria abscondita ex peculiari illustratione Spiritus sancti didicisse.

Pro fine adverte, fide jam supposita, nonnullas adferri posse similitudines seu congruentias, quibus mysterium sanctissimæ Trinitatis magis credibile reddatur. Quod à variis Patribus præstitum est. Sic juxta *August.* apparet in homine vestigium seu imperfecta quædam imago Trinitatis: quia sicuti anima hominis se ipsam intelligendo generat verbum, & accidentalem sui imaginem, ac mediante verbo producit amorem sui: sic Deus Pater per intellectum generat Verbum æternum, & consubstantialem sui imaginem, ac Verbo concurrente per voluntatem producit Spiritum sanctum velut amorem. Verumtamen hæc & quævis aliæ similitudines, adeò tenuem & dissimilitudine plenam hujus mysterii speciem præ se ferunt, ut non solum non sufficiant ad quempiam deducendum vel in solam cogitationem hujus mysterii seposita revelatione, sed nequæ hanc supposita ullatenus suo pondere possint istud persuadere; quamquam nonnulli deserviant ad explicandum mysterium animis fide illius jam imbutis.

Q U Æ S T I O III.

Per quid constituentur & ab invicem distinguantur divinæ Personæ?

Dico I. Divinæ Personæ non constituentur immediate se ipsis seu se totis, vel ab invicem distinguuntur, sed per peculiare sive personales proprietates. Est contra *Præpositum* & *Gregorium Ariminensem*. Sed horum sententia, uti sonat intellecta, meritò rejicitur ab omnibus Theologis: immo à Nonnullis notatur erroris aut etiam hæresis.

Probatur conclusio: quia divinæ Personæ in aliquo sui conveniunt, nempe in essentia seu Deitate, in aliquo distinguuntur, scilicet in personali proprietate, seu personalitate, ut definitur c. *Firmiter, de summa Trinit.* Hæc *S. Trinitas secundum communem essentiam individua, & secundum personales proprietates discreta*, id est, differens seu distincta. Et in *Præfatione Missæ* de sanctissima Trinitate dicitur: *Et in personis proprietates, & in essentia unitas.* Ergo manifestum est, quod non distinguantur se totis, sed quod in singulis personis sit aliquod peculiare seu proprium (quod rectè proprietates personales dicitur) per quod ab invicem primò distinguuntur seu discernuntur, adeoque per quod peculiariter constituentur. Quod adeò clarum

20. Aliqualis similitudo SS. Trinitatis supposita fide.

21. Persona divina constituentur per personales.

clarum est, ut *Poncius d. 9. q. 4.* existimet Auctores alios intellexisse aliud, quam verba præ se ferant. De quo quidquid sit, indubiè loquendi modus, Conciliis & Patribus repugnans, meritò improbandus est.

22. Dices: Si divinæ Personæ non constituentur & distinguantur se totis, sed per aliquid peculiare, seu per aliquam proprietatem, daretur in Deo vera compositio à parte rei, ex illo, in quo personæ conveniunt, & ex illo, in quo inter se distinguuntur: quandòquidem personæ divinæ à parte rei habeant quidquid ad sui constitutionem requiritur, nequè earum constitutio dici possit tantum esse secundum rationem. Respondet nihilominus *Vasquez d. 158. cap. 2. n. 5.* cum aliis, constitutionem divinarum personarum esse tantum secundum rationem. Sed contra: divinæ personæ realiter conveniunt in essentia, & realiter differunt in esse personali; ergo à parte rei constituuntur in illo esse personali. Deinde non est credibile constitutionem tanti mysterii, pro qua Ecclesia semper adeò desudavit, tandem revocari ad nostros conceptus fictionemquè mentis.

Non tantum secundum rationem, sed à parte rei.

Respondent alii, constitutionem quidem esse à parte rei, etsi ex summè iisdem, adeòque salvâ simplicitate; eò-quòd inter essentiam & proprietates personales, sive personalitates divinas intercedat distinctio virtualis. Ita *Præpos. q. 29. art. 4. dub. 1. num. 8.* Sed contra, talis distinctio ante opus mentis verè & actu nulla est: quoniam igitur modo sufficit, ut ante opus mentis sit actu vera constitutio personarum, adeòque distinctio inter constituentia? Quare sicut juxta hos Auctores constitutio ex reali genere & differentia, eò-quòd secundum ipsos tantum differant ratione, est rationis: sic ipsi idem coguntur fateri de constitutione ex essentia & personalitate divina.

Aliter itaque Respondetur cum *Scotistis*, constitutionem ex natura & personalitate divina esse à parte rei, ex realiter eisdem, sed formaliter distinctis: hujusmodi enim distinctio sufficit, tum ad verificanda contradictoria, quæ de essentia & proprietatibus personalibus affirmantur: tum ad realem seu non excogitatum constitutionem ipsarum personarum. Nec tamen inde infertur vera compositio, utpote quæ non nisi ex limitatis & finitis (quæ se habent ut actus & potentia) exurgit; adeòque essentia infinita formaliter, & personalitas infinita saltem identicè, coalescunt inter se tamquam actus & actus, quatenus essentia est actus purus, ulterius determinabilis per personalitatem, velut actum purum facientem essentiam secum incommunicabilem.

Tamen contra veram compositionem.

23. Dico II. Personæ divinæ constituuntur in esse personali per proprietates relativas, seu per relationes. Ita *D. Bonav. D. Thom. & alii Theologi unanimiter, & expressè Scotus d. 2. q. 3. & 4. d. 5. q. 2. d. 13. quæst. unic. d. 18. q. 3. & quodl. 4.* contra *Joannem de Ripa & Lynconensem*, qui existimarunt personas constitui, & ab invicem primò distinguere per proprietates

Herincx Sum. Theol. pars. 1.

absolutas. Quibus aliqui immeritò annuerant *Scotus d. 26.* ubi quidem pro *Lynconensi* disputat, sed non fert sententiam; quam tot locis pro communi doctrina tulit. Varias tamen rationes communis doctrinæ solvit, & modum aliqualem auctoritatibus respondendi addit ibidem, & ex ipso *Smising d. 2. q. 1. n. 13. & seqq.* qui proinde *n. 12.* cum *Suarez* & aliis censet, opinionem *Lynconensis* non esse hæreticam (qualem censuit *Bannez*) neque erroniam, ut eam appellat *Vasquez*.

Communis & vera doctrina colligitur primò ex Scriptura, quæ ubiquè personas divinas exprimit nominibus relativis: quod etiam faciunt Concilia & Patres: ergo sinè fundamento fingitur, eas non constitui & distinguere primò per relationes. Deinde Concilia & Patres, personas relationibus distinguentes, non solum aliud principale distinctivum earundem dari non insinuant, sed potius excludunt. Sic *Aug. lib. 1. de Trinit.* per multa capita tradit, in omnibus, præterquam quæ sunt ad aliquid, esse unitatem. Idem docet *Toletan. XI. in confess. fidei.* Et *Boëtius lib. de Trin. c. 12.* ait: *Sola relatio multiplicat Trinitatem.* Et *Cyrill. l. 2. Theauri c. 3.* ait, *Non nisi per relationes distinguere personas, & constitui in esse Hypostaseon.* Et *lib. 7. c. 1.* ait: *Sola diversitate relationis, nec aliâ re ullâ distinguuntur.* Similia habent alii Patres. Undè meritò *Joan. Theologus in Concilio Flor. sess. 18.* dixit: *Sola relatio apud omnes tam Græcos, quam Latinos Doctores divinâ processione personas multiplicat, ita ut non ullâ aliâ ratione, quam vi relationis, Pater à Filio, ac una persona ab alia differat.* Per quod autem aliquid ab altero primò distinguitur, per idem constituitur.

His accedit: quòd absolutum non multiplicet personas, ut patet ex *Toletan. XI.* aliisque auctoritatibus relatis: ergo nec constituit, scilicet tamquam proprium constitutivum. Quod addo: nam essentia divina est constitutivum commune omnium personarum: sed hinc quaeritur de proprio, penes quod scilicet unum constitutum differat ab altero.

Dices: Una persona divina refertur ad alteram v.g. Pater ad Filium per paternitatem sive generationem activam: atqui quod refertur debet esse prius relatione per quam refertur, ut patet in relationibus creatis: ergo persona divina nequit constitui per relationem, utpote hæc prior. Resp. Neg. Min. universaliter intellectam: etsi enim relationes prædicamentales, velut accidentales, supponant subjectum cui insunt, & quod denominativè referunt, v.g. similitudo, quæ unus paries albus refertur ad alterum: id tamen fallit in tribus relationibus divinis, quæ velut substantiales ac nemini adjacentes possunt substantiam sive personam formaliter & primò constituere, & constituendo aliò referre. Iisdem etiam peculiare est, quòd subjecta realiter distincta non præexigant, sed ipsæmet primò realem distinctionem causent, quatenus sicut personas seu substantiale quid primò constituunt, sic etiam primò distinguunt. Denique

24.

Non præsupponunt illud quod per ipsas refertur.

Q

iisdem

23. Illa proprietates sunt relativas.

iisdem speciale est, quòd, etsi personæ per illas constitutæ tamquam correlativa sint simul naturæ, una tamen sit altera prior origine tamquam principium productivum illius. Plura vide apud *Smising* n. 17. & *seqq.* & alios.

25.
Constituunt
in quan-
tū sunt
relationes.

DICO III. Relationes divinæ constituunt tres personas in esse personarum sub formali conceptu relationum consideratæ. Est communis. Probatur: quia conceptus iste est propriissimus ipsarum relationum, eoquē sublato destruitur essentia relationis quatenus ab ente absoluto distinguitur; ergo relationes constituunt & distinguunt sub isto conceptu. Deinde tres personalitates invicem opponuntur, adeoque ab invicem distinguuntur, secundum esse relativum: ergo eatenus quoquē præcisè faciunt ipsas personas invicem oppositas & incommunicabiles, adeoque ab invicem discretas seu distinctas; & consequenter eatenus eas constituunt. Denique relatio, quatenus concipitur in genere forma quædam hypostatica, non distinguit unam personam ab altera; ergo eatenus non constituit determinatè personas divinas.

26.
Etsi interdum concipiuntur in adequato conceptu forma hypostatica ut sic.

Nihilominus secundum inadæquatos nostros conceptus procedendo fatendum est, subinde concipi divinas relationes sub confuso & generali conceptu formarum hypostaticarum, abstrahendo, an sint absolutæ, an relativæ: ut quando dicimus, in Deo dari tres hypostasēs seu personalitates, vel etiam tres personas, & Patrem esse primam personam &c. Et quidem sicut in humanis prius existit aliqua persona, quàm generet, prius generat, quàm sit pater: sic adaptantes huic ordini nostros conceptus de divinis personis, apprehendimus ante omnia primam personam ingentam, sive improductam & sinè origine, deinde, quòd originet seu generet aliam personam, & generando obtineat nomen Patris & habitudinem ad Filium. E contra, sicut in humanis prius est oriri, quàm esse, atque esse prius, quàm referri ad illum, qui genuit: sic secundum rationem imperfectam intelligendi, prius est oriri seu nasci Filium divinum, deinde esse, deniquē referri ad Patrem. Tamen intellectu plenè & rationabiliter procedente, non est intelligere primam personam sive hypostasim sinè generatione & paternitate, nequē aliquem inter eas ordinem: sed hoc ipso, quo per conceptum proprium & determinatum prima persona intelligitur constituta, omnino simul secundum rationem intelligitur generare, & esse Pater, seu esse relata ad terminum productionis; nequē esse Patrem fundatur in generatione divina, sed est ipsum generare. Similiter ipsum nasci est esse Filium, & referri ad genitorem divinum. Prædictis consonant ea, quæ tradit *D. Bonav. d. 26. art. 1. q. 3. in corp. & d. 27. p. 1. q. 2. ad 2. & d. 28. q. 3. ad 3.*

27.
An constituunt in quantum sunt origines, an in

Ex quibus facilè dirimitur alia controversia, an relationes constituent divinas personas sub ratione originum sive emanationum, an sub ratione habitudinum seu relationum in esse quieto. Nam origines & habitudines nullatenus distinguuntur, nisi penes conceptus nostros

imperfectos: quatenus enim divinæ relationes concipiuntur instar fieri & viæ cuiusdam, dicuntur origines, & exprimuntur his verbis: *Generatio activa, generatio passiva, & spiratio passiva*: suntquē omnino eadem cum paternitate, filiatione & processione, quæ dicuntur habitudines, & concipiuntur quasi formæ in esse quieto. Reverà namquē origines divinæ non sunt via ad terminum, neque origo activa præsupponit suppositum, quasi prius sit esse, quàm operari, sed suppositum divinum constituitur per ipsum operari, in quo cum fundamento non est distinguere, fieri & factum esse, sed cum origo æterna sit, ipsum fieri est continuum & permanens, adeò ut generare & generari, spirare & spirari durent usquē hodie & totâ æternitate. Undè origo divina seu æterna ut sic involvit rationem & originis & formæ permanentis: adeoque intellectu etiam nostro plenè & rationabiliter procedente, tam per origines, quàm per habitudines, seu potius per id, quod simul est utrumquē, constituuntur personæ. Considerando autem inadæquatos nostros conceptus, dicendum potius videtur, personas constitui relationibus prout sunt quædam habitudines permanentes: forma enim constituens rem permanentem debet quoquē concipi tamquam permanens, & non tamquam tendentia quædam. Undè sic loquuntur Doctores communius cum *D. Thoma & Scoto*. Idem expressit *Bessarion in orat. dogmatica pro Unione* (quæ fuit habita in *Concilio Florentino*) c. 6. *Doctores in concordiam reducuntur.* Nullam tamen puto inter Doctores esse differentiam realem: nam *D. Bonav.* (qui oppositum loquendi modum habet) expressè fatetur nullam esse distinctionem, vel ordinem inter habitudines seu relationes, nisi secundum rationem imperfectam intelligendi: secundum quam ponit ordinem *n. præc.* explicatum: quàmquàm hæc ratio intelligendi sit minùs propria. Ex qua etiam non sequitur, personas constitui per origines, utpote eatenus priores relationibus; primum autem in unaquaque re sit constitutivum illius. Nam, etiam servato hoc imperfecto concipiendi modo, constitutivum rei permanentis statuendum est id, quod in ea concipitur esse primum permanenter, non autem, quod concipitur primum instar viæ, seu tendentiæ ad ipsam rem.

DICO IV. Tres Personæ sicut primò 28.
constituuntur per paternitatem, filiationem per quid
& spirationem passivam, sic proportionatè Persona di-
per easdem distinguuntur. Est *Scoti & Scoti* prima
tistarum, item *Suarez lib. 7. c. 4. & com-* distinguantur.
munis aliorum, contra *Cajetan. Ferrariensem*
& *Vasquez*, censentes Patrem & Filium constitui quidem primò per paternitatem & filiationem, & per easdem primò ab invicem distinguui, tamen primò distinguui à Spiritu sancto per spirationem activam (per quam ei relativè opponuntur) etsi per eam primò non constituentur. Probatur conclusio: nam per quod aliquid constituitur in entitate, per idem con-

constituitur in unitate; ergo etiam proportionate in distinctione à quolibet alio, quod non est ipsum: quia unum est indivisum in se, & divisum à quolibet alio. Itaque paternitas & filio, sicut primò Patrem & Filium constituunt, sic etiam primò distinguunt à quovis alio, adeoque à Spiritu sancto. Et consequenter spiratio activa distinguit ipsos à Spiritu sancto secundariò, seu minùs principaliter.

Quod quidem facile est in sententia, quam infra trademus ex *Anselmo*: nempe Spiritum sanctum fore realiter distinguendum à filio, et si per impossibile ab eo non spiraretur. Sed qui id negant, difficultatem patiuntur. Quam non evadunt dicendo, paternitatem v.g. constituere Patrem, quatenus virtualiter, seu radicaliter in se continet spirationem activam. Nam id non satis est ad distinguendam ipsam paternitatem aut Patrem ut sic à Spiritu sancto: sicut id non satis est ad distinguendam essentiam ut sic à Spiritu sancto, et si ipsa quoque virtualiter, seu radicaliter contineat spirationem activam.

29. *Spiratio activa non constituit primò Patrem & Filium.* Multò minùs admitti potest, quòd pauci Recentiores contra vulgatam doctrinam & conceptum excogitarunt, spirationem activam etiam ingredi primam constitutionem Patris & Filii: nam Auctoritates exprimentes constitutiva istarum personarum, solius paternitatis, seu generationis, & filiationis, seu nativitatis meminerunt. Deinde Pater priùs origine generat Filium, adeoque est Pater, & consequenter persona (cum paternitas sit proprietas incommunicabilis) quàm spiret Spiritum sanctum, adeoque ante spirationem, etiam activam: ergo ipsa non ingreditur constitutionem primæ personæ. Idem est cum proportionem de Filio. Denique paternitas & filio sufficiunt ad constitutionem primæ & secundæ personæ; ergo ipsa non est spirationi activæ adscribenda. Confirmatur: quia cum spiratio activa sit posterior generatione, deberet esse ultimum constitutivum, quod dici nequit: cum ultima constitutiva sint maximè propria, & primò distinctiva constituti à quovis alio; spiratio activa verò est communis Patri & filio.

QUÆSTIO IV.

An detur in divinis quarta Relatio originis, scilicet spirationis activæ, & qualiter à paternitate & filiatione distinguatur?

30. *Datur in Deo quarta relatio realis originis.* Dico I. Datur in Deo quarta relatio realis originis, scilicet relatio spirationis activæ. Ita *D. Thom.* *D. Bonav.* *Scotus*, & unanimiter reliqui Theologi: immo *Smising d. 2. q. 3. n. 54.* putat esse de fide. Nec oppositum docet *Gregor. I. d. 26.* nam solum dicit, Patrem ad Filium & Spiritum sanctum referri unâ relatione secundum rem, cui conveniunt rationes plurium specierum relationis. Similiter *Gabriel d. 27.* (apud *Suarez lib. 5. de Trinitate Sum. Theol. Pars I.*

nit. cap. 7. num. 3. malè citatur *d. 17.*) *q. 1.* tantum docet, & optimè probat, paternitatem & spirationem non distingui realiter, expressè addens, & optimè probans distingui ipsas formaliter. Undè immeritò oppositum conclusionis eis adscribit *Suarez supra.*

Probatur conclusio: quia juxta fidem datur in divinis duplex processio; singulæ autem processionem exigunt duplicem relationem: ut patet in processione Filii, quæ exigit in ipso relationem generationis passivæ, in Patre autem oppositam correlationem generationis activæ: adeoque similiter processio Spiritus sancti postulat in Patre & Filio relationem spirationis activæ. Deinde Pater & Filius respiciunt relativè Spiritum sanctum, & eatenus ei relativè opponuntur: atqui non ratione paternitatis aut filiationis, ut patet: ergo ratione relationis spirationis activæ in quantum scilicet Pater & Filius sunt spirator.

Confirmatur I. ex c. *Fideli, de summa Trinit. in 6.* ubi definitur: *Quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio, non tamquam ex duobus principiis, sed tamquam ex uno principio: non duabus spirationibus, sed unicâ spiratione procedit.* Quod (ut patet ex contextu) declarat Ecclesia, ut ostendat Græcos non rectè intellexisse mentem Latinorum, quos putabant asserere, quòd sicut Spiritus sanctus procedit à duobus, sic procedat ab iis, tamquam duobus principiis & duabus principiationibus seu spirationibus, activis scilicet (non enim putabant Græci Latinos adstruere duas spirationes passivas, seu duos Spiritus sanctos) cum tamen verè Latini assererent, Patrem & Filium esse unum principium Spiritus sancti, & spirare eum unicâ spiratione, utique activâ. Datur igitur relatio spirationis activæ.

Confirmatur II. ex Patribus agnoscentibus in tribus personis relationes mutuas, adeoque in Patre & Filio relationem ad Spiritum sanctum. Sic *Boëtius lib. de Trinit. prope finem: Similis est* (inquit) *in Trinitate relatio Patris ad Filium, & utriusque ad Spiritum sanctum.* *Anselm. lib. de process. Spiritus sancti cap. penult. post med. Est autem tribus commune ad duos habere relationem: Pater enim ad Filium & Spiritum sanctum refertur &c. Spiritus sanctus ad Patrem & Filium &c.* Videri etiam potest *Bessarion in orat. pro Vnione* (quæ habetur post *Concil. Flor.*) *cap. 6. circa medium.*

Undè falsum est Auctoritates non meminisse, aut satis insinuassee quartam relationem spirationis activæ: et si præcipuè expresseverint tres relationes proprias & constitutivas personarum.

Nec obstat, quòd aliqui Patres apud *Ruiz diff. 16. sect. 1.* significant relationem Spiritus sancti ad Patrem & Filium non esse reciprocam: nam solum volunt, quòd sicut Spiritus sanctus dicitur Patris & Filii Spiritus, sic non dicatur reciprocè, Pater esse Pater Spiritus sancti, aut Filius esse Filius Spiritus sancti; quamquam possit fieri reciprocatio in alio nomine, quia scilicet sicut Spiritus est donum Patris

316

32.

Nequè oppositum docent aliqui Patres.

& Filii, sic Pater & Filius sunt donator Spiritus sancti. *Donum ergo donatoris, & donator doni, cum dicimus, relativè utrumque ad invicem dicimus, ut rectè August. lib. 5. de Trinit. c. 11.* Similiter possunt dici Pater & Filius spirator Spiritus sancti, ut infra patebit.

33.
Neque sequitur ex illa quaternitas in divinis.

Nec inde sequitur quarta persona, sive quaternitas in divinis: hæc enim tantum exurgit ex quatuor realiter inter se distinctis; at spiratio activa non distinguitur realiter à paternitate & filiatione. Immo neque sequitur quarta persona formaliter aut virtualiter distincta: eò-quòd spiratio activa sit communicabilis Patri & Filio; quod repugnat personalitati, quæ debet suppositum reddere incommunicabile. Itaque habet ipsa se quasi relatio accidentalit, superveniens personis jam constitutis.

34.
Non distinguitur realiter à paternitate & filiatione.

DICO II. Relatio spirationis activæ non distinguitur realiter à paternitate & filiatione, adeoque sicut eadem Deitas identificatur tribus personis & personalitatibus realiter distinctis, sic relatio spirationis activæ identificatur duabus, & distinguitur realiter ab opposita relatione spirationis passivæ, sive à Spiritu sancto. Est certum apud omnes Theologos contra *Durandum*: cujus opinio à *Suarez* censetur error in fide, ab aliis parum tuta. Opinioni *Durandi*, *Ruiz d. 17. sect. 1.* immeritò involvit *Scotum* & *Gabrielem*, statuantes distinctionem formalem, quasi verò illa coincideret cum distinctione reali.

Probatur conclusio: quia omnia de facto sunt realiter unum in divinis, ubi non obviat relationis oppositio, aut incompatibilitas in eodem supposito: prout non obviat inter relationem spiratoris & paternitatem aut filiationem. Deinde alioquin daretur in Deo quaternitas rerum, scilicet quatuor relationum realiter distinctarum; quod repugnat c. *Damianus, de summa Trinit.* Evasiones *Durandi* sunt insufficientes: quas varii fusiùs expendunt. Denique sequeretur in divinis quaternitas personarum: nam relatio spiratoris non foret in Patre & Filio, sicut nec Paternitas est in Filio ob realem distinctionem, adeoque foret relatio subsistens, faciensque distinctam personam. Nec juvat identitas essentiae: nam ratione essentiae singulæ personæ sunt in se mutuo, adeoque ut spiratio activa non faceret distinctam personam, deberet esse compatibilis per identitatem in eodem supposito cum Patre & Filio; quod non stat cum præfata distinctione reali: hæc enim positâ, tam erit extra Patrem & Filium, quàm extra Spiritum sanctum; & cum singulis compossibilis quidem in eadem natura, non tamen in eodem supposito. Nisi quis cogitare malit contra divinam simplicitatem & perfectionem, quod spiratio activa insit Patri & Filio intrinsecè, tamquam forma subjectis realiter distinctis. Accedit Auctoritas *Damaseni lib. 1. de fide cap. 11.* dicentis: *In solis proprietatibus, nimirum paternitatis, filiationis & processions discrimen animadvertimus.*

Alioquin sequeretur quaternitas in divinis.

Dices I. Generatio & spiratio passiva distinguuntur realiter; ergo similiter generatio & spiratio activa. Resp. Neg. Conseq. Ratio disparitatis est: quòd priores sint constitutivæ distinctarum realiter personarum, adeoque incompatibiles in eodem supposito; non similiter posteriores.

Dices II. Si relatio spirationis sit eadem paternitati & filiationi; ergo malè asseritur quarta relatio in divinis. Resp. Neg. Seq. sicut non malè præter tres personalitates asseritur una Deitas, etsi non distincta realiter ab illis. Quarta itaque relatio verè datur, quia tam verè Pater & Filius habent relationem ad Spiritum sanctum, quàm Pater ad Filium. Eadem tamen res in Patre est relatio paternitatis & spirationis, similiter in Filio relatio filiationis & spirationis activæ; tamen cum distinctione, virtuali saltem, ratione diversorum terminorum: nam in quantum est spiratio, fit ordo ad Spiritum sanctum, in quantum paternitas, ad Filium. Immo secundum *Scotum* & *Gabrielem* est distinctio formalis ex natura rei: cum verificentur à parte rei contradictoria de iis: nam in Patre est spiratio activa, non filiationis: in Filio est spiratio activa, non paternitas.

Quare scilicet formaliter est distincta.

Q U Æ S T I O V.

De Relationibus communibus Identitatis, Æqualitatis, Similitudinis, Circuminfessionis divinarum Personarum.

DICO I. Divinæ Personæ cum distinctione reali habent identitatem in natura, æqualitatem in quantitate perfectionis, similitudinem in qualitate sive attributis. Est de fide: in hoc ipso enim consistit mysterium Sanctissimæ Trinitatis, quòd tribus realiter distinctis sit eadem numero divina natura, singulis identificata realiter, cum iisdem perfectionibus absolutis. Undè in *Symbolo Athanasii* expressè dicuntur *Totæ tres Personæ coætæna sibi & coæquales.* Et *Toletan. 6.* In hac (inquit) *Trinitate est unitas substantiæ, ut pluralitate careat, & æqualitatem teneat.*

Dices: In divinis datur prioritas, ergo in æqualitas perfectionis. Resp. loquendo de prioritate simpliciter, sive temporis, in hac Trinitate nihil prius aut posterius, sed totæ tres Personæ coætæna sibi sunt; ut contra *Arianos*, Patrem aliis æternitate priorem asserentes, dicitur in *Symbolo Athanasii*. Similiter ibidem contra eosdem, Patrem majorem fingentes, negatur prioritas perfectionis, dicendo: *nihil majus aut minus.* Neque etiam datur prioritas causalitatis seu dependentiæ, secundum quam effectus habet naturam à causa dependentem: nam persona produciens & producta habent eandem numero naturam; & dependentia præfata arguit imperfectionem, seu limitationem in effectu: immo dependenter esse ab alio, est quasi radix imper-

36.
Divinarum personarum identitas, æqualitas & similitudo.

37.
Quare inter illas non est prioritas temporis.

Nec perfectionis.

Nec causalitatis.

imperfectio^{nis} cæterarum, sicut habere esse à se, radix est divinarum perfectionum.

Sed origi-
nis.

Itaque datur solum ordo originis, adeoque proportionata prioritas & posterioritas, secundum quam dicitur prima, secunda, & tertia persona, & persona producat prior producta, quatenus huic communicatur summa necessitate natura eadem, atque æquè independens. Quâ ratione non est beatius, sed equè perfectum dare & accipere, juxta illud Nazianzeni Orat. 3. de Theol. paulò post med. Nos autem hoc dumtaxat dicere non dubitamus, si magnum & illustre Patri est, à nullo profectum esse, non minus illustre Filio esse, ex tali Patre originem ducere; quia videlicet accipit æqualem, immo eandem naturam, cui juxta Hilar. lib. 9. de Trin. tantum donat esse Pater, quantus ipse est. Sic Scholion Nazianzeni. Quare dum Orat. 3.

Quo sensu
Græci in-
terdum sig-
nificant Pa-
trem esse
priorem
causalitate
vel aucto-
ritate.

& 4. de Theol. significat, Patrem esse majorem in ratione causæ, vel (ut frequenter Auctores referunt) auctoritate Filio, etiam secundum divinitatem, nomine causæ seu auctoritatis, intelligit principium seu principiationem: sicut esse causam seu auctorem Filii, idem est apud Græcos, quod esse principium Filii. Unde eo est major auctoritate, quia eum generat; non tamen major perfectione, ut Nazianzenus ibidem patenter inculcat. Immo prout auctoritas significat potestatem, aut similem naturæ perfectionem, dicit Orat. 4. ante med. quod par sit utriusque potestas atque auctoritas. Juxta priorem itaque sensum dicitur à Theologis, in Filio esse subauctoritas, ipseque esse principium subauctoritativum Spiritus sancti, quia est principium de principio, scilicet de Patre, genitum. Alii dicunt Nazianzenum loqui secundum communem hominum apprehensionem, juxta quam honorificentius sonat nomen Patris, & pluris æstimari solet esse Patrem & principium, quam esse Filium, aut à principio. Sed altera explicatio apparet solidior.

Filius cur
dicatur
principium
subauctori-
tativum.

38.
An persona
divina sint
æquales se-
cundum per-
sonalitates.

Petes, An divinæ personæ sint æquales secundum personalitates? Resp. propriè nec esse æquales nec inæquales: tum quia propriè id convenit quantitati seu enti quanto, personalitates autem non sunt quantæ, seu determinatæ perfectionis, ut infra dicitur. Tum quia identitas, æqualitas, similitudo, fundantur in unitate; personalitates autem ut sic illam excludunt, tamquam oppositæ, & inter se diversæ rationis. Possunt tamen dici æquales in quadam proportionali æstimatione, sive considerentur quatenus sunt relationes, sive quatenus personalitates divinæ, in quantum scilicet una non est majoris, aut minoris æstimationis, quam altera.

Nomen si-
militudinis
olim suscep-
tum ab Ari-
anistis.

Circa nomen similis observandum, istud ob æquivocationem fuisse olim suspectum: nam Ariani refugientes consubstantialitatem ingerant similitudinem, excludendo formæ identitatem. Quo decepti fuerunt Episcopi catholici in Conciliabulo Ariminensi, dum passi sunt aboleri nomen Homousion, adversariis profitentibus Filium Patri per omnia similem, & sub hoc nomine virus suum tegentibus. Nos

Herincx Sum. Theol. pars. 1.

autem loquimur de similitudine fundata in unitate numerica formæ: eadem enim bonitas, sapientia &c. sunt in tribus personis. Immo ob similitudinem vi processionis secunda persona est imago, Verbum & Filius Patris.

Dico II. Divinæ personæ habent circuminseccionem, id est, mutuam & intimam in-existentiam. Patet ex Joan. 14. Ego (inquit Christus) in Patre, & Pater in me est. Afficit autem hæc inexistencia personas totas, juxta D. Bonav. 19. p. 1. q. 4. ad 4. & alios Doctores communiter post Fulgentium lib. de fide ad Petrum cap. 1. & S. Ambrosium in Hymno Laudum feria secunda dicentem: In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater. Neque concipienda est mutua hæc inexistencia, quasi una persona sit continens & altera contenta: sicut Hæretici quidam, Metangismonita dicti, latine quasi Transvasantes, apud August. hæresi 58. finxerunt Filium esse in Patre, velut vas minus in majore: sed est intima præsentia subsistentis in subsistente, ut loquitur Hilar. lib. 7. de Trinit. sub finem; sic ut eodem modo una persona insit alteri, quo altera vicissim inest ipsi. Quo modo etiam in creatis posse dari intimam præsentiam sine continentia, patet in penetratione duorum corporum æqualium.

39.
Divinarum
personarum
circumin-
sessio.

Fundamentum autem hujus inexistenciæ est unitas naturæ divinæ, juxta Theologos & Patres, signanter Fulgentium supra dicentem: Per hanc unitatem naturalem, id est, naturæ, totus Pater in Filio & Spiritu sancto est &c. Nam quia singulæ personæ sunt ipsa Deitas, seu natura divina, & hæc est in omnibus & singulis personis, necessariò etiam unaquæque persona est in qualibet alia. Rectè tamen observat Scotus d. 19. q. 2. n. 9. & D. Bonav. sup. in corp. minus principaliter etiam concurrere ipsam personarum distinctionem, sive hanc fundamentum secundarium appelles, sive aliter (quod parum refert) si enim illa non requireretur, esset etiam quælibet persona in semetipsa, uti in ipsa est essentia divina: quod tamen est falsum ad sensum, quo Scriptura, Patres & Doctores de hac inexistencia loquuntur. Unde potest adæquatum hujus circuminseccionis fundamentum statui, unitas essentiae in personis realiter distinctis: sicut fundamentum adæquatum similitudinis est unitas formæ in extremis realiter distinctis. Ita D. Bonav. sup. in corp.

Ejus fun-
damentum
unitas na-
tura.

Concurren-
te persona-
rum dis-
tinctione.

Hinc patet circuminseccionem non esse tantum mutuam præsentiam ratione immensitatis, ut rectè Derkennis d. 6. c. unic. in fine, non rectè referens Scotum quasi aliud sentientem: nam, etsi personæ non essent immensæ, adhuc invicem circuminsiderent, seu intimè inessent ratione unitatis naturæ singularis. Unde D. Bonavent. sup. ad 5. existimat, ipsam importare relationem identitatis personarum. Et sanè idem habet fundamentum, quod identitas, nempe unitatem naturæ. Quare ad identitatem saltem reduci potest, & fortasse solâ ratione (Smising d. 3. num. 77. & 79. putat quod formaliter ex natura rei) ab ea distinguitur; quatenus

40.
Non est so-
lum mutua
præsentia
ratione im-
mensitatis.

An distina-
guatur à
relatione
identitatis.

tenus aliter concipimus mutuam præsentiam, aliter mutuam identitatem; eò-quòd in creatis possit cerni intima præsentia sinè identitate, v.g. in anima respectu corporis, & quatenus personæ concipiuntur eadem, non tam dicatur una esse in altera, quàm illæ dicantur esse una natura.

Rectè dicitur esse Deus in Deo.

Et una personalitas in altera.

Notat etiam *Smising* 80. quòd sicut dicitur una persona esse in alia, sic etiam dici possit Deus in Deo esse: potest enim ly *Deus* supponere pro persona, sicut dum dicitur in Symbolo *Deus de Deo*. Idem dici potest de ipsis personalitatibus: v.g. quòd paternitas fit in Filio aut filiatione, & contra: nam ratione identitatis in natura verè intimè invicem insunt. Sic ex *Gabriele Smising* sup.

41.

Sed restat difficultas, an identitas, æqualitas &c. quæ indubiè concipiuntur à nobis instar relationum, sint veræ relationes superadditæ essentiæ divinæ & relationibus originis? Multi enim existimant identitatem (idem est de circuminseffione) personarum esse ipsam unitatem naturæ singularis in distinctis personalitatibus: sicut æqualitatem esse ipsam unitatem quantitatis seu quodam perfectionis gradum; quatenus videlicet omnes personæ sicut habent unam, sic æquè infinitam, æternam, immensam naturam &c. similitudinem denique esse ipsam unitatem formæ, seu quasi qualitatis, quatenus omnes personæ conveniunt in eadem sapientia, bonitate, misericordiâ &c. Quod quidem valde credibile est: cum etiam in creatis probabilissimè non aliud videantur relationes æquiparantiæ, ut similitudo, aliæquè in unitate fundatæ, immo universim omnes relationes prædicamentales, quàm ipsa unitas, aut relationum fundamentum cum aliquo connotato.

Supponendo tamen relationes prædicamentales esse in creatis reales.

Supponendo tamen cum *D. Thoma*, *Scoto*, & aliis plerisque Scholasticis, dari in creatis ejusmodi relationes fundamentis proximis realiter superadditas, dubitari adhuc potest, an præfatæ relationes sint reales in divinis, realiter quidem ab oppositis correlationibus distinctæ, v.g. similitudo Patris cum Filio à similitudine Filii cum Patre, identificatæ tamen ipsi fundamento, scilicet essentiæ: sicut tres personalitates sunt veræ relationes ab invicem, non tamen ab essentia distinctæ. Hoc itaque supponendo (de veritate suppositi agitur in Philosophia)

42. Relationes communes similitudinis &c. sunt quoque reales in divinis.

Dico III. Relationes communes, similitudinis, &c. sunt reales in divinis. Ita *Scotus* d. 19. & d. 31. & quodl. 6. ejusquè discipuli, & refertur *D. Bonav.* & *Carthusianus* apud *Ruiz* d. d. 103. sect. 3. n. 3. contra *D. Thomam* q. 42. art. 1. ad 4. & alios communius, existimantes prædictas relationes esse quidem reales ex parte fundamenti, quod est unitas essentiæ respectu identitatis (idem respectu circuminseffionis) unitas attributorum respectu similitudinis, unitas denique infinitæ perfectionis, tum essentialis, tum attributalis, respectu æqualitatis; tamen formaliter solum esse rationis, & confluere per intellectum.

Probatur conclusio I. quia personæ divinæ dicuntur verè similes sibi & æquales &c. ut est fide certum: ergo habent veram relationem similitudinis &c. sicut habent illa, quæ in creatis dicuntur similia vel æqualia. Si dicas, personas denominari similes à fundamento reali similitudinis, non autem à formali relatione. Contrà: sic etiam poterant res creatæ denominari similes, adeoque non à formali aliqua relatione similitudinis, veluti superflua; cum tamen supponat conclusio, ejusmodi relationes in creatis esse statuendas.

Probatur primò.

Probatur II. quia extrema harum relationum sunt realia, & realiter distincta, scilicet personæ divinæ; ratio quoquè fundandi, seu fundamentum proximum subest à parte rei, sive est reale, scilicet unitas realis & perfectissima: hæc autem sufficiunt ad relationem prædicamentalem.

Probatur secundò.

Dices, requiritur insuper multiplicatio fundamenti in extremis (cum & ipsa fundamenta per relationem referantur) quæ hinc abest: cum essentia, attributa & magnitudo seu infinitas perfectionis sint una & eadem numero in tribus personis; in qua tamen unitate fundantur proximè relationes prædictæ. Resp. Neg. Assumpt. cujus falsitatem fusè ostendit *Smising* d. 2. q. 3. n. 69. & seqq. quin immo, cum hæ relationes fundentur in unitate, eò erit perfectior relatio identitatis, similitudinis & æqualitatis, quò unitas est perfectior; quæ quidem hinc est perfectissima. Quare non debent fundamenta proxima referri per relationem. Quando autem etiam ipsa referuntur, id contingit, quia simul habent rationem extremi fuscipientis in se relationem; prout non solum duo parietes albi, sed etiam ipsæ albedines dicuntur & referuntur tamquam similes. Secus est, quando fundamentum non habet rationem extremi relationis: prout non habet v.g. generatio activa in creatis respectu paternitatis.

43. Non requiritur multiplicatio fundamenti in extremis.

Distinguuntur autem hæ relationes realiter à sibi oppositis in altero extremo, v.g. æqualitas Patris cum Filio ab æqualitate Filii cum Patre &c. tum quia obviat correlativa oppositio, tum quia non possunt esse in eodem supposito. Quæ tamen reperiuntur in eadem persona, realiter identificantur, tum ipsi personæ, tum inter se, v.g. æqualitas Patris cum Filio, & similitudo ejusdem cum Filio &c.

44. Distinguuntur realiter hæ relationes à sibi oppositis in altero extremo.

QUÆSTIO VI.

An divinæ Relationes sive Personalitates formaliter importent aliquam perfectionem, eamquè simpliciter & infinitam?

SUPPONO tamquam indubitatum de fide, quòd divinæ relationes realiter, seu identicè importent omnem perfectionem Deitatis & attributorum communium tribus personis: quandoquidem realiter sint ipsa Deitas divina-que

Statue-
quæstionis.

quæ attributa. Solùm itaque quæstio movetur de iis consideratis secundum proprium conceptum formalem, quatenus formaliter aut virtualiter distinguuntur à Deitate, & perfectionibus divinis absolutis, & realiter à sibi oppositis. Hoc itaque supposito

Relationes
divine im-
portant for-
maliter al-
iquam per-
fectionem.

Dico I. Divinæ relationes sive personalitates important formaliter aliquam perfectionem. Ita communiter Doctores. Nec contradicunt Scotista, ut patet apud Smising d. 3. n. 58. Felix c. 3. diff. 7. Neque etiam ipse Scotus, ut patet, quodl. 7. n. 36. dum ait actum notionalem, sive processionem divinam, habere rationem boni, adeoque perfecti, & veri & I. d. 1. q. 2. n. 12. Conclusionem ex Patribus expressit Damasc. lib. 1. de fide c. 11. dicens: In solis quidem proprietatibus paternitatis, filiationis & processionis secundum causam & causale, & perfectionem personalem, id est, existentiam modum, differentiam intelligimus. Ratio est manifesta: quia bonum & perfectum transcendit cum entitate; ergo sicut divinæ relationes dicunt aliquam entitatem, sic quoque perfectionem, saltem transcendentalem. Deinde divina persona ut sic est quid perfectum; ergo personalitas aliqua perfectio. Sanè incredibile apparet, mysterium Trinitatis ut sic, nullam ponere perfectionem in Deo. Immo videtur hoc ipsum fore magnam imperfectionem in divina personalitate, quod ipsa ut talis nullam perfectionem habeat.

46.
Non solum
unam, sed
plures.

Dico II. Divinæ relationes sive personalitates non sunt solum una, sed plures perfectiones. Videtur ex dictis sequi manifestè (quidquid contradicat Vasquez) quia sunt plures entitates personales, quatenus à natura divina præscindunt, & realiter ab invicem distinguuntur: ergo similiter sunt plures bonitates seu perfectiones personales: prædicatum enim hoc transcendit, adeoque plurificatur secundum pluralitatem entitatum. Idem colligitur ex Damasceno sup. docente personas differre secundum perfectionem personalem; non differunt autem, nisi secundum quod plures sunt: igitur plures sunt perfectiones personales.

47.
Non sunt
formaliter
finitæ, aut
secundum
quid.

Dico III. Divinæ personalitates non sunt formaliter perfectiones secundum quid aut finitæ. Ita universi Doctores. Patet: quia perfectio secundum quid semper est mixta imperfectioni, eaque melior est perfectio opposita: divinæ autem relationes sive personalitates (ut à quidquid est in Deo) nullam habent imperfectionem admixtam, nec una personalitas est melior opposita. Similiter in Deo nil potest esse finitum aut limitatum: quidquid enim tale est, manifestam involvit imperfectionem. Quare personalitates divinæ sunt infinitæ, saltem negativè, id est, non finitæ.

48.
Neque etiā
perfectiones
simpliciter
& infinitæ.

Dico IV. Divinæ personalitates sive relationes non important formaliter perfectionem simpliciter vel infinitam, sed abstrahentem à perfectione simpliciter & secundum quid, à finita & infinita. Ita Scotus ex professo quodl. 5. & obiter I. d. 8. q. 3. n. 16. & q. 4. n. 23. & alibi, Cajetanus dicens esse communem sententiam in

Herinex Sum. Theol. Pars I.

schola D. Thome & Scoti (ut refert Smising d. 3. n. 44.) & plurimi alii.

Prima pars de perfectione simpliciter (quam pauciores negant) probatur: quia perfectio simpliciter vulgò sic explicatur quæ est sine imperfectione, nec aliam æqualem excludit ab eodem supposito, vel quæ est melior ipsa, quàm opposita in tota latitudine entis: una autem personalitas excludit ab eodem supposito alteram æqualem, nec est melior opposita in quovis ente seu supposito. Confirmatur: quia ens simpliciter infinitum (quale est quælibet persona divina) debet formaliter in se habere omnem perfectionem simpliciter; sic tamen non continet una persona divina personalitatem alterius: igitur vel personalitas divina non est perfectio simpliciter, vel persona divina carens aliquâ non est simpliciter infinita. Quæ probationes sunt adeò manifestæ, ut qui asserunt personalitates divinas esse perfectiones simpliciter, necessariò debeant hoc nomen aliter explicare, quàm communiter explicari soleat: qui tamen eo ipso in quæstione de mero nomine peiorem partem habent.

Perfectiones
simpliciter
sunt invi-
cem compos-
sibiles.

Secunda pars de perfectione infinita (quam valde probabiliter negat Suar. lib. 3. de Trin. c. 10. & alii, & ex Scotistis Poncius d. 9. n. 36. putantes, singulas personalitates esse formaliter infinitas in suo genere, v. g. paternitatem in ratione paternitatis &c.) probatur: quia alioquin una persona haberet perfectionem aliquam infinitam, scilicet propriam personalitatem, quam non habet altera formaliter aut eminenter. Undè ulterius sequi videtur, partim quod nulla persona sit ens simpliciter infinitum, utpote quod carere nequit (quin saltem præditum sit per identitatem) ullâ perfectione simpliciter aut infinitâ formaliter: partim quod trës personæ simul sint quid majus & perfectius simpliciter, quàm singulæ seorsim: partim denique, quod Pater & Filius sint perfectiores simpliciter Spiritu sancto; continerent enim plures perfectiones infinitas, Pater videlicet (idem cum proportionem de Filio) paternitatem, & insuper spirationem activam, & Spiritus sanctus unicam spirationem passivam.

Qui tamen oppositam sententiam amplecti desiderat, ad hæc respondere posset, sufficere ad singularum personarum infinitatem simpliciter, ut quælibet contineat omnem perfectionem simpliciter simplicem. Et secundum ejusmodi perfectiones, tres simul sumptas non esse quid majus aut præstantius, quàm singulas seorsim. Denique duplicem relationem non arguere in Patre & Filio majorem perfectionem præ Spiritu sancto; eò-quod huic non sit melius habere paternitatem aut spirationem activam, v. g. quàm carere; immo melius ei sit non habere: nam aliàs non posset habere spirationem passivam, utpote impossibilem; & sic ipsemet Spiritus sanctus non esset. Quæ tamen responsiones non adimunt maximam sententiam, in conclusione positæ, probabilitatem. Contra quam tamen

49.
Personalitates esse
formaliter
infinitas,
qui sustine-
ri queat.

50.
*Quæra-
tione inter
finitum &
infinitum
detur me-
dium.*

Dices: inter finitum & infinitum non datur medium: ergo cum personalitates divinæ non sint formaliter finitæ, erunt formaliter infinitæ. Resp. Neg. Conseq. quia, etsi non detur medium inter finitum & infinitum, quin quodlibet sit alterutrum, saltem materialiter & à partè rei, sive identicè; potest tamen dari medium, quod sit neutrum formaliter, seu secundum proprium conceptum objectivum, sed abstrahat ab utroque. Sicut, etsi inter animal & non animal (idem est de similibus contradictoriis) non detur medium à parte rei: substantia tamen ut sic, item differentia laterales, nec sunt formaliter animal, nec formaliter non animal, sed eatenus abstrahunt ab utroque.

Q U Æ S T I O VII.

De Notionibus divinis.

51.
*Quid no-
tio hic.*

NO TIO usu Patrum & Theologorum sumitur pro quadam nota, seu signo, quo nobis innotescit processio, & discrimen divinarum personarum. Unde ipsa est ratio quædam objectiva, discriminans unam personam ab altera. Requiritur proinde, ut non sit communis tribus personis.

*Quid præ-
dicata no-
tionalia.*

Hinc prædicata quædam divina dicuntur notionalia (quorum frequens in materia præfenti apud Theologos mentio) quæ videlicet conveniunt Deo ratione processionum, suntque uni, aut duabus tantum personis competentia: & distinguuntur contra prædicata essentialia, quæ scilicet ad divinam essentiam spectant, vel eam absolutè spectatam consequuntur, suntque adeò tribus personis communia, ut esse Deum, sapientem, bonum &c. A prædicatis autem propriis personarum, sive personalibus, distinguuntur notionalia, quod hæc quidem possint esse propria uni personæ, non tamen debeant, cum possint competere duabus, v.g. esse spiratorem; prædicata autem personalia debeant convenire soli, v.g. esse Patrem &c. Hinc etiam potentia productiva ad intrà, sive principium quo divinæ processionem fiunt, dicitur potentia notionalis, de qua infra.

*Quid essen-
tialia.*

*Quomodo
notionalia
distinguan-
tur à perso-
nalibus.*

*Quid po-
tentia no-
tionalis.*

52.
*Quinque
sunt notio-
nes divinae.*

Assignantur autem à Doctoribus communi-ter quinque notiones, scilicet Paternitas, Filiatio, Spiratio passiva seu processio (quæ sunt notiones, quibus singulæ Personæ ab invicem discernuntur) Spiratio activa, quæ est communis quidem Patri & Filio, discernit tamen illos à Spiritu sancto, facitque illos innotescere in ratione spiratoris, sive principii Spiritus sancti: ac denique Innascibilitas, seu omnimoda improducibilitas, quæ convenit soli Patri, eumque notificat sub ratione principii sine principio, sive (ut loquitur D. Bonav.) fontalis plenitudinis.

53.
*Non plures,
ex commu-
ni senten-
tia.*

Sed quæritur, utrum possint assignari plures notiones, quam quinque? Respondetur communiter, quod non: quæ enim præterea assignari possent, sufficienter in prædictis continerentur, v.g. generatio activa in paternitate: aut

minus congruè notiones vocantur, v.g. inspirabilitas Filii, improductivitas Spiritus sancti: eò-quod hæc negationes non spectent ad personæ alicujus dignitatem, ideoque non mereantur specialiter inter notas hujus aut illius personæ recenseri: cum juxta Doctores communiter notio importet aliquam personæ dignitatem. At innascibilitas, seu improducibilitas; etsi de principali quoque importet negationem, tamen nostro concipiendi modo est quædam dignitas in Patre, quod scilicet à nullo habeatur, aut habere possit suum esse; id quod non satis expressè innotescit per paternitatem: nam *etsi gignat quisque filium, non ex eo ipse ingenuus est* inquit, August. 5. de Trinit. cap. 6. Præterea juxta D. Bonav. d. 28. quest. 2. & 3. ex consequenti importat, seu notificat in Patre auctoritatem principalem, quatenus est auctor sive principium totius divinitatis, seu reliquarum personarum: persona enim aliqua debet esse improducta, quæ sit fons, seu principium aliarum: quod non denotatur nomine Patris, aut nomine spiratoris solitariè.

Nihilominus quæstio hæc de numero notionum est demero nomine; in qua, etsi locuti sumus ut multi; tamen sine alio inconvenienti posset major statui numerus notionum, eis annumerando inspirabilitatem & improductivitatem, & dicendo quod notio non necessariò importare debeat aliquam personæ dignitatem. Ita varii *Scotista* aliique doctissimi viri, conformiter *Scoto* d. 28. q. 2.

*Cur innas-
cibilitas sit
potius notio
quàm in-
spirabilitas
aut impro-
ductivitas.*

*Est tamen
mera quæ-
stio de no-
mine.*

*In qua
Nonnulli
numerum
notionum
augent.*

Q U Æ S T I O VIII.

*An Personæ vel Relationes divinæ
faciant numerum, & quibus nomi-
nibus exprimantur?*

DI C O I. Personæ divinæ faciunt realem numerum. Ita omnes Theologi. Patet ex Concilio Toletan. XI. in Confess. fidei: *In relatione personarum numerus cernitur: in divinitatis vero substantia, quid enumeratum sit, non comprehenditur.* Et VI. Synodus Generalis Act. 11. dicit: *Beatam Trinitatem esse numerabilem tribus* (scilicet personalibus) *subsistentiis.* Consonant etiam Patres. Ratio theologica est: quia secundum fidem sunt tres Personæ, ergo admittendus est numerus ternarius personarum; cum terminus *Tres* sit numeralis. Immo numerus iste nil reale positivum superaddit entitatibus, sive unitatibus singularum personarum. Ternarius itaque personarum positivè statuit tres personas, sicut dum dicitur, esse ternarium lapidum, asseritur positivè, esse tres lapides.

Dum autem quidam Patres à divinis videntur excludere numerum, seipsum explicant de numero quantitativo, qui nimirum in rebus materialibus reperitur, & exurgit ex divisione continui, soletque recenseri sub prædicamento quantitatis. Hoc sensu *Ambros.* lib. 8. in *Lucam*, in illud cap. 18. *Nemo bonus, nisi solus Deus* ait:

54.
*Persona di-
vina faci-
unt reale
numerum.*

*Quo sensu
aliqui Pa-
tres viden-
tur à di-
vinis ex-
cludere nu-
merum.*

Deus

Deus unus est, non unus est numero. Et Basil. Ep. 141. circa principium: Non est Deus numero unus. Rationem addit: Est namque numerus corporalis natura. Non tamen negant Patres unitatem transcendentalem Dei, aut numerum transcendentalem personarum.

55. Dico II. Nomina communia personarum, quæ etiam pluraliter exprimuntur, sunt, suppositum, persona, hypostasis, subsistentia. Unde simpliciter dicuntur tria supposita, tres personæ, tres hypostases & subsistentiæ. Patet ex usu Conciliorum, Patrum & Doctorum.

56. Nota I. Suppositum significare naturam subsistentem incommunicabiliter, seu substantiam completam incommunicabilem. Persona etiam significat talem naturam, sed intellectualem. Nomina ista porro convenire in Trinitate, notissimum est ex Auctoritatibus. Immo etiam Arius fatebatur Patrem, Filium & Spiritum sanctum esse personas: utpote naturas intellectuales incommunicabiliter existentes; sed negabat esse divinas, præter solius Patris personam. Similiter Sabellius aiebat, nomina ista importare quidem singula personam, etiam divinam, sed unam & eandem.

57. Nota II. Nomen hypostasis à pluribus annorum centenariis cepisse usurpari, ut solum significet subsistentiam incommunicabilem, pro qua modò simpliciter stat, prout distinguitur contra usiam, id est, naturam sive essentiam. Immo etiam tempore Augustini (ut ipse fatetur lib. 5. de Trin. c. 8. in fine) plerique Græco sermone asserebant unam usiam, & tres hypostases. Quamquam juxta etymologiam nominis, hypostasis sit idem, quod substantia vel usia: ideoque apud Concilia & Patres quandoque legatur esse una in Deo hypostasis. Unde Hieron. Ep. 57. ad Damasum: Taceantur (inquit) tres hypostases, si placet, & una teneatur: non bona suspitionis est &c. Rationem supra reddiderat: Tota litterarum secularium schola nihil hypostasim, nisi usiam novit: & quis, rogo, ore sacrilego tres substantias predicabit? Multum enim Patres tunc erant de sanis vocabulis, fanoque potissimum intellectu eorundem solliciti, cum adhuc vigeret hæresis Arianorum, qui incautos Catholicos obscuris aut æquivocis verbis studebant decipere, ut admissis tribus hypostasibus tres admissas esse diversas personarum substantias criminarentur. Quod Hieron. ibidem, metuens aiebat: Mihi credite, venenum sub melle latet. Sed omnis mali intellectus suspicio modò ab hoc nomine deterfa est: immo non nisi pluraliter de tribus personis jam dici potest, nè, si in divinis una tantum dicatur hypostasis, Trinitas personarum cum Sabellio negari videatur.

58. Nota III. Subsistentiam etymologicè idem esse, quod usiam, seu substantiam; ut patet apud Boetium lib. de duabus naturis. Usus tamen etiam apud veteres Patres invaluit, ut nomen istud staret pro supposito vel persona, sive personalitate. Unde tres in Deo subsistentias profertur V. Synodus Generalis can. 1. & VI. Synodus Ge-

neralis act. 11. pluresque aliæ auctoritates apud Smising d. 1. num. 72. Ex quibus constat sumi subsistentiam pro ipso supposito seu persona: sicut & nomen hypostasis juxta statim dicta. Solet tamen utrumque nomen, & maxime subsistentiæ, etiam confundi cum abstracto supposito vel personæ, sive cum suppositualitate vel personalitate.

Nota IV. Posse nihilominus admitti in Deo unam subsistentiam absolutam communem tribus personis, per subsistentiam intelligendo existentiam ita per se completam, ut non indigeat alio sustentante tamquam subjecto vel supposito, etsi in alio sit vel esse possit. Ita Scotus cum suis, Thomista, Nominales, Suarez & alii communius contra Vasquez. Et consonant Patres apud Smising d. 1. num. 79. Sufficit illud Dionysii de divin. nomin. cap. 4. dicentis, bonitatis, divinæ subsistentiam ipso esse suo omnium subsistentium causam esse. Dum autem alii Patres & Concilia (quæ vide apud Smising num. 72.) urgent tres subsistentias, & unam negant, manifestè loquuntur de subsistentia personali seu relativa, adeoque de existentia ultimò terminata & incommunicabili, juxta quod subsistentia & persona in nullo differunt, nisi in nomine: subsistentia enim persona est, ut inquit Theodoretus, in Additionibus ad Breviarium Liberati tom 2. Concil. Ratio est: quia Deus ut sic absolute spectatus, sive Deitas ut præintellecta personalitatibus, est ab eis omnino independens, & per se completè existit; ergo absolute subsistit, etsi non incommunicabiliter. Deinde hoc ipsum est perfectio simpliciter; omnis autem illa competit Deo ut sic, sive Deitati ex se, antecederet ad personalitates.

Dico III. Nomina transcendentia, sive communia essentiae & personalitatibus, possunt dici pluraliter de personis, v. g. possunt tres personæ seu personalitates dici tres res seu entitates, existentiae, substantiæ, cum addito, relativa seu personales. Ratio generalis est: quia predicata transcendentia dicuntur plura secundum pluralitatem eorum, quæ transcendunt. De entitate idem tradunt Doctores communiter, post Anselm. lib. de Incarn. c. 3. ubi ait: Nihil prohibet dicere, duas personas, Patrem & Filium, esse duas res. Rationem addit: Solemus enim usu dicere rem, quidquid aliquo modo dicimus esse aliquid; qui autem de Deo Patrem, Filium & Spiritum sanctum dicit, aliquid dicit. Idem est de unitate, veritate & bonitate; quæ transcendunt cum ente. Confirmatur: quia datur in divinis numerus transcendentalis, secundum quid scilicet, sive personarum: numerus autem conflatur ex pluribus unitatibus: dantur igitur plures, scilicet tres unitates: igitur etiam plures veritates & bonitates.

De existentia idem docent Scotus, Suar. Smising d. 1. n. 82. & alii passim contra Vasquez & nonnullos alios. Ratio est: quia existentia nil est aliud, quam actualitas cujusque rei: ergo sicut sunt tres res actuales, sic tres existentiae relativæ seu personales realiter distinctæ. Dum autem

59. Potest admitti in Deo subsistentia absoluta communis tribus personis.

Auctoritates in oppositum explicantur.

60. Predicata transcendentia possunt dici pluraliter, saltem cum addito, relativa.

V. g. tres entitates.

Tres unitates, veritates & bonitates.

61. Tres existentias.

Quo sensu
Patres ad-
struant u-
nicum esse.

autem Patres (quos vide apud Vasq. d. 126. c. 2) solum unum esse in Deo videntur concedere, loquuntur de esse simpliciter, essentiali, & primo in Deo, nos autem de esse sive existere, cum addito, personali, seu relativo.

An sint con-
sequenter
in Deo tres
durationes
aut eterni-
tates.

Nec obstat, quod hinc sequi videatur, dari similiter in Deo tres durationes, adeoque æternitates relativas: cum existentia intima sit, eamvè consequatur duratio, omnis autem duratio in Deo sit æternitas: consequens verò est contraid, quod dicitur in Symbolo S. Athanasii: *Non tres aterni, sed unus aternus*. Non obstat (inquam) quia in Symbolo isto est sermo de æternitate absoluta & essentiali. Deinde etsi admittantur tres durationes, possent negari tres æternitates: eò-quod æternitas sit modus durationis infinitæ seu infinitè perfectæ, uti immensitas est modus essentiæ sive existentia illimitatæ; durationes autem relativæ, sicut & ipsæ personalitates, non importent perfectionem formaliter infinitam.

62.

Tres item
substantia,
cum addi-
to, relativa.

De substantia idem docet Smising d. 1. n. 83. referens num. seq. Bellarminum & Molina. Et consonat Anselm. Monlog. c. penult. ubi ait posse dici *unam essentiam, & tres substantias*. Idem admittit Hilarius lib. de Synodis explicans fidem Antiocheni Concilii. Idipsum est Græcis usitatum, qui nomen substantiæ pro persona seu supposito accipiunt, ideoque admittunt unam usiam & tres hypostasies, quod est Latine, *unam essentiam, tres substantias*, inquit. August. 5. de Trin. c. 8. Immo etiam apud Latinos nomen substantiæ quandoque accipi pro supposito, admittit D. Thom. q. 29. art. 2. ad. 2. & q. 30. art. 1. ad 1. Similiter Joannes Theologus in Concilio Florent. sess. 19. advertit substantiam usurpari posse, & pro essentia, & pro persona. Ratio est: quia substantia est prædicatū transcendens cum quavis persona sive personalitate: quælibet enim est substantia, sive ens subsistens per se, aut independentè à subjecto inhæsionis: ergo tres personæ, sive personalitates sunt tres substantiæ.

63.

Simpliciter
dicitur una
tantum
substantia,

Nihilominus, quia nostra loquendi consuetudo jam obtinuit (inquit August. sup. c. 9. in princ.) ut hoc intelligatur cum dicimus essentiam, quod intelligitur dum dicimus substantiam, non audemus dicere unam essentiam, tres substantias (scilicet

finè addito personales) sed unam essentiam vel substantiam, tres autem personas, nè videamur multiplicare naturam divinam. Nomen enim istud simpliciter positum stat pro essentia seu natura divina, ut advertit Andreas Archiepiscopus Rhodi in Concilio Florent. sess. 19. Undè de divina substantia absoluta loquuntur aliæ Auctoritates, excludentes numerum à divina substantia, ut Tolet. XI. in Confess. fidei, dicens: *Nec sicut tres personas, ita tres substantias prædicamus, sed unam substantiam, tres autem personas*. Et hinc tres personæ dicuntur consubstantiales, id est, unius substantiæ sive essentiæ. Eademque est ratio, ob quam dixerimus in Conclusionè dari tres substantias relativas seu personales: per hoc enim additum expressè aut tacitè ex circumstantiis subintellectum omnis mali suspicio excluditur; cum sit idem, quasi diceretur, dari tres Hypostasies seu personalitates. Ob quod etiam finè periculo dicimus tres res cum addito, relativas, quantumvis Concil. Latetanense (& refertur c. Firmiter. de summa Trinit.) unam solum rem, uti unam substantiam in Deo confiteatur.

Major tamen cautela adhibenda est in nomine essentiæ: nam etsi essentia largè, & ens nominaliter sumptum coincident, adeoque per se loquendo dici possent in divinis tria esse, sicut tria entia relativa: nihilominus quia vocabulum essentiæ ex usu, etiam Philosophorum, non significat nisi primam & radicalem rationem essendi, quæ Deitas est, monet Smising d. 1. q. 4. num. 68. & 84. non esse dicendas in Deo tres essentias, nequidem cum addito, relativas; nè videamur significare, tum quod prima & radicalis ratio in ente divino sit quid relativum, tum quod sint tres ejusmodi rationes, adeoque tres deitates. Quare apud Patres non reperitur numerus appositus essentiæ; aut naturæ divinæ: sicut reperitur additus entitati vel substantiæ. Nihilominus quando ex circumstantiis omnis mali suspicio detergeretur, posset etiam similis locutio admitti, præsertim dum hæreses (ob quas cautiùs loquendum) exoleverunt. Ideoque Poncius d. 9. num. 45. non facit differentiam inter vocabulum essentiæ & alia nomina.

64.
Cautela
pro nomine
essentia.

DISPUTATIO II.

De Processionibus Divinis earumque Principiis.

Q U Æ S T I O I.

An & quotuplex detur in divinis
Origo seu Processio?

1.
Datur in
divinis ve-
ra & realis
processio,
juxta fidē.

DI C O I. in divinis datur vera & realis origo seu processio. Est de fide. Probatur ex Joan. 8. ubi Christus de seipso, ait: *Ego ex Deo processi*. Et Joan. 15. de Spiritu sancto ait: *Spiritus veritatis, qui à Patre procedit*. Idem probari potest ex omnibus

Scripturis, quæ secundam in deitate personam appellant genitam aut filium: nil enim potest esse genitum aut filius, nisi per generationem à generante procedat. Eadem fidei veritas explicatur in omnibus Conciliis & Patrum scriptis, contra hostes Trinitatis editis, & optimè in Symbolis Constantinopolitano & S. Athanasii.

Eandem veritatem ratione declarare conati sunt Scholastici, non quidem volentes Trinitatem demonstrare, sed suadere, non esse impossibilia, quæ fides docet, ut minorem in hoc mysterio

mysterio credendo difficultatem sentiat humanus intellectus. *Scotus d. 2. q. 7. num. 3.* quatuor rationes assignat, quas fusè ex ipso refert, & ab impugnationibus defendit *Smising disp. 3.*

2. *num. 8. & seqq.* Nobis hæc sufficiat: In Deo est intellectus & voluntas, sed hæ potentia sunt de se productivæ verbi sive notitiæ genitæ & amoris: ergo similiter sunt productivæ in Deo: atqui non possunt in Deo generare aut producere notitiam solum accidentalem, similiter amorem tantum accidentalem; in Deo enim non potest esse aliquod accidens: ergo verbum & amor productus debent esse substantia: cum autem nequeant esse substantiæ absolutæ sive naturæ substantiales (implicat enim esse plures naturas divinas) erunt substantiæ relativæ sive personales.

Confirmatur: quia si intellectus creatus generet notitiam accidentaliter similem, & quidem eò perfectiorem, quò intellectus & objectum, vel ejus vice species sive memoria fecunda est perfectior: non debet videri incredibile intellectum divinum, qui est infinite perfectus, & objectum similiter habet perfectissimum, generare notitiam similem substantialiter, adeoque consubstantialiter; cum tantum una possibilis sit substantia divina. Cum autem generatio ista seu productio esse non possit absque reali distinctione producentis & producti, primò essentia divina communicat sese primæ personæ, & à se velut diffundit primam personalitatem absque productione: quæ persona tum instructa essentiâ & intellectu divino infinite fecundo communicat eandem essentiam secundæ personæ producendo Verbum sive notitiam genitam. At quia fecunditas naturæ divinæ, quantum ad productionem termini intellectus, jam accepit suum terminum adæquatum, hinc nequit Filius ulterius producere alium Filium, sive aliud Verbum. Quia tamen productio Verbi sive processio per intellectum præcedit productionem per voluntatem, jamquæ secunda persona accepit communicatam sibi naturam divinam cum omnibus perfectionibus, adeoque eandem voluntatem adhuc fecundam ad producendum amorem, qui origine est posterior; hinc Filius simul cum Patre spirat seu producit amorem illum personalem, qui est Spiritus sanctus. Hic autem ulterius nequit spirare alium Spiritum sanctum, eò-quòd divinæ voluntatis fecunditas jam acceperit suum terminum adæquatum, qui illius fecunditatem quasi exhaurit. Hæc aliquo modo juvare possunt ad rem hanc abditissimam utcumquæ apprehendendam; quamvis perfectè à nobis concipi nequeat, quousquæ in caligine fidei, & non per speciẽ ambulamus.

3. Dices: Si dentur processiones in divinis, personæ procedentes non erunt à se, independentes, prima principia, ex se necessaria: adeoque nec erunt Deus, qui est ens à se, independentes, primum principium, & ex se necessarium. Resp. Neg. primam Seq. Deus enim est ens à se hoc sensu, quòd ex vi essentia suæ sit ens

necessariò existens, & repugnet naturæ suæ habere esse dependenter ab aliquo: eodemquæ sensu est ens necessarium ex se, seu ex vi naturæ sicut & essentia suæ. Quod etiam competit divinis personis productis: quæ sicut habent eandem omnino cum persona producente essentiam, ita vi illius habent eandem essendi necessitatem independentem à quocumquæ. Si quidem ipsa essentia ex se & omnino necessariò exigit communicare se tribus personis, uni quidem immediatè, aliis verò mediante productione, non sui, sed personarum. Quare sicut prima persona à se, seu vi essentia suæ existit necessariò, sed improducta: sic aliæ personæ ex se, seu vi essentia suæ existunt summè necessariò, sed per productionem, hanc postulante ipsamet essentiâ. Denique personæ productæ sunt primum principium, scilicet creaturarum, quia omnes tres personæ indivisè & instar unius principii omnia operantur ad extra, uti essentia divina (quam ratio principii creaturarum consequitur) est indivisa in tribus personis. Non sunt autem primum principium sumendo illud cum respectu ad intrà: sed eatenus Spiritus sanctus non est principium, & solus Pater primum principium. Verum ratio Dei ut sic non requirit esse hoc sensu primum principium, sed tantum ratio primæ personæ divinæ.

Dico II. Duæ sunt processiones divinæ, & non plures. Est de fide. Prima pars patet ex iis Scripturis & Conciliis, quæ docent esse duas personas procedentes seu productas: ergo etiam sunt duæ processiones, cum una persona non possit procedere eadem processione, quâ alia. Undè etiam fides docet, processionem unam esse generationem, aliam non; ut patebit *quaest. seq.* ideoquæ non differunt tantum numero, sed & quasi specie, sive secundum rationem suam formalem. Quam diversitatem participant ex eo, quòd principia formalia earum sint diversæ rationis, nempe intellectus & voluntas. Vide *Scotum d. 7. n. 13. & 15.* Confirmatur Conclusio: quia fides docet Filium à solo Patre, Spiritum sanctum ab utroquæ procedere; non potest autem esse una processio, quæ est ab uno tantum, & quæ à duobus. Nequæ etiam potest aliquid esse principium productionis, cujus est terminus: prout contingeret, si processio Spiritus sancti esset eadem cum processione Filii, qui simul quoquæ est principium Spiritus sancti.

Secunda pars probatur: nam fides docet tantum esse tres personas divinas, quarum una est improducta, duæ autem productæ seu procedentes: ergo sunt tantum duæ processiones; cum hæ in divinis multiplicari non possint, nisi ex multiplicatione procedentium. Ratio assignatur à *D. Thoma q. 27. art. 5. & Scoto d. 2. q. 7. num. 18. & 19.* quia in natura summè intellectuali & spiritali, qualis est divina, sunt tantum duæ facultates, & duo genera actuum immanentium, scilicet intellectus & voluntatis; secundum quæ processio ad intrà debet accipi:

Et primum principium.

4. Duæ sunt processiones divina.

5. Non plures.

cipi : adeoque sunt tantum duæ productiones diversæ rationis ; & cum singulæ productiones sint suis principiis adæquatæ & coæternæ (ut loquitur *Scotus* sup. n. 19.) sunt etiam tantum duæ numero.

6. Immo plures non sunt possibiles.

DICO III. Plures processionem quam duæ non sunt in divinis possibiles. Est certissimum apud omnes : nam alioquin de facto darentur plures quam duæ ; cum in divinis ob summam essendi necessitatem idem sit esse & posse. Confirmatur : quia in primis nequeunt esse plures processionem diversæ rationis : cum nequeant esse plures quam duo modi procedendi , scilicet per intellectum & voluntatem , sive plura quam duo principia ad intrinsecam productivam diversæ rationis. Non etiam ejusdem rationis : tum quia alioquin possent esse plures sine numero , adeoque (ut insinuat *Basil. lib. 5. contra Eunom. c. 12.*) de facto esset infinita multitudo gignentium & genitorum , ac per consequens spirantium & spiratorum ; cum divina fecunditas necessariò & essentialiter sit in actu. Tum quia unica generatio Filii est operatio adæquata intellectui divino , & perpetuò durans (idem est de spiratione respectu voluntatis divinæ) potentia autem agens actione sibi adæquatâ , adeoque ad extremum potentia , nequit eâ durante agere simul aliâ actione ejusdem rationis , æquali vel majori.

QUESTIO II.

An & cur una solum Processio divina sit generatio ?

7. Sola processio Filii est generatio.

DICO I. Sola processio divina Filii seu secundæ personæ est generatio. Est de fide. Nam Scriptura , Concilia & Patres , solam secundam personam appellant Filium , genitum , unigenitum , & (ut dicitur in *Symbolo Apostolorum*) *unicum Dei Filium*. Clarissimè autem *Symbolum Athanasii* sic asserit Filium esse genitum , ut expressè addat Spiritum sanctum non esse genitum.

Quomodo Filius dicatur primogenitus.

Nec obstat , quòd *ad Coloss. 1.* dicatur *Filius primogenitus*. Nam dicitur ibi primogenitus creaturarum , id est , à Patre ab æterno genitus antequàm ulla creatura fuerit condita , ut habet verior expositio. Quàmvis varii Patres hunc locum explicent de Christo secundum humanitatem , secundum quàm est primogenitus creaturarum , non tempore , sed dignitate : sive (ut nonnulli) præordinatione , quia ante cæteras omnes creaturas fuerit prædestinata incarnatio Verbi. Adde dici posse primogenitum largè , quia nemo ante ipsum Filius sit à Patre genitus ; quamquàm nec alius post ipsum. Sicut *Luca 2.* dicitur Maria peperisse Filium suum primogenitum , quia ante eum non pepererat aliquem , quamquàm nec postea , adeoque simul sit unigenitus.

Cur Filii potius quàm

Discrimen porrò assignare inter generationem Filii & processionem Spiritus sancti , adeò

est difficile , ut *August. lib. 3. contra Maximin. c. 14.* scribat : *Quid inter nasci & procedere inter sit , de excellentissima illa natura loquens explicare quis potest ? distinguere inter illam generationem & hanc processionem non valeo , non sufficio &c.* Idem sentiunt *Nazianzenus* , *Basilus* & alii Patres. Quo non obstante ipsi Patres , & communiter Scholastici conati sunt reddere aliquam discriminis rationem , quâ intellectus manu-ducatur ad mysterii hujus credibilitatem concipiendam , utquè excludantur ex mentibus fidelium indignæ de Deo imaginationes , ac denique respondeatur Hæreticis , mysterium hoc ob absurditatem seu impossibilitatem subsannantibus.

Eunomiani enim & *Macedoniani* (teste *Athanasio in Epist. ad Seraphionem*) processionem Spiritus sancti hoc argumento impugnabant : Aut Spiritus sanctus procedit à solo Patre , & sic erit Filius Patris & frater Filii : aut procedit à solo Filio , & sic erit filius Filii & nepos Patris : aut ab utroquè , & sic uterquè erit parens : cumquè uterquè non possit esse pater , alter erit mater ; quod est absurdum. Ad quod quidem responsio in promptu est , Spiritum sanctum esse neutrius filium , sed procedere , non generari , immediatè à Patre & Filio tamquàm concorditer eum spirantibus. Sed difficultas manet , quæ sit ratio hujus discriminis inter processionem Filii & Spiritus sancti. In qua assignanda Patres & Scholastici multum desudarunt , & varii varias discriminis rationes (quas fusè refert & discutit *Smising d. 3. n. 89. & seqq. & n. 111. & seqq.* & alii) allegarunt.

DICO II. Processio Filii idcirco est generatio , non autem processio Spiritus sancti , quòd illa ex eo , quòd sit per intellectum , sit perfectè per modum naturæ & similitudinis ; hæc verò , quia per voluntatem , sit per modum impulsus & inclinationis. Ita pleriquè Doctores. Et colligitur ex *Scoto d. 10. n. 13. & ad 1. & d. 13. n. 20.* & alibi. Et ex *S. Bonaventura* , qui passim urget proprium Filio procedendi modum instar naturæ ; ut *d. 27. p. 1. in Exposit. textus dub. 2. & p. 2. q. 4. in corp.* Assignat quidem *d. 13. ad quam art. 1. q. 2. ad 3.* discrimen , quod Spiritus sanctus ut amor , Filius ut imago procedat : hoc ipsum tamen redit in id , quod habet conclusio : propria siquidem ratio , cur Filius sit imago sive expressio similitudinis in summo , est , quia exit per modum naturæ , & ita per modum verbi , & speciei , seu perfectæ pulchritudinis , & per modum similitudinis expressa ; ut habet *d. 31. art. 1. q. 2. in corp.* Aliæ verò rationes (ut ibidem docet) tantum faciunt ad congruentiam , quod scilicet Filius procedat ab uno , Spiritus sanctus à duobus ; quod item Filius consimiliter producat aliam personam , seu habeat naturam fecundam , uti Pater.

Coincidit etiam discrimen traditum ab *Augustino lib. 5. de Trinit. c. 14.* quod nempe Filius procedat ut natus , id est , per modum naturæ ; Spiritus sanctus autem ut datus , quia videlicet per modum inclinationis bonæ voluntatis , sive instar amoris , qui est primum inter dona ,

Quo argumento processionem Spiritus sancti ab Hæreticis sit impugnata.

Varia rationes discriminis criminis solent assignari.

8. Solidior discriminis ratio allegatur.

reducitur à S. Bonaventura.

Varia seruiunt in-ftar congruentia.

Coincidit discrimen assignatum à S. Augustino.

dona, quæ à voluntate donantis procedunt.

9. *Verum diff- crimen pro- batur pri- mò ex no- tione gene- rationis.* Probatur Conclusio I. quia generatio est origo viventis à vivente perfectè per modum naturæ & similitudinis, ut omnes fatentur, & consonat synonyma vox *nativitas*, sic dicta à *nasci*; undè & natura dicitur quasi nata: generatio igitur debet esse opus naturæ, quæ (ut notat D. Bonav. sup. q. 3. in corp.) producit sibi simile & æquale: processio autem Filii, & non Spiritus sancti, est opus naturæ, quia est per intellectum, qui censetur natura seu agens naturale; & opponitur agenti per voluntatem, per quam est processio Spiritus sancti: quæ idcirco dicitur voluntaria, solius autem Filii dicitur naturalis.

Probatur secundo ex differentia processionis per intellectum & voluntatem. Probatur Conclusio II. quia operatio intellectus ex ratione sua formali non solum est naturalis, sed etiam pro posse assimilativa termini cum suo principio, scilicet intellectu fecundo; ob quod etiam intellectus creatus se ipsum v. g. intelligendo dici solet concipere & generare verbum sui, ipsumque verbum dici conceptus & proles intellectus. Quod autem verbum creatum, utpote accidens, sit solum imperfectè & intentionaliter simile suo principio, est propter principii sive intellectus limitationem. Cum igitur Deus Pater sit infinitè perfectus, profert verbum sibi simillimum, immo consubstantiale; adeoque per generationem substantialem; & quidem perfectissimam, utpote per quam communicatur natura, non tantum similis seu eadem specie, sed eadem numero. Processio autem Spiritus sancti ex ratione sua generica seu specifica non est assimilativa, eò-quod voluntas, per quam fit, non operetur per modum similitudinis, sed inclinationis seu impulsus: adeoque quod Spiritus sanctus procedat consubstantialis suo principio, non vendicat sibi ex formali ratione seu modo procedendi, sed is quasi materialiter se habet, totum præstante infinitate essentiae & voluntatis, undè ad intrà oriri nil potest, nisi infinitum & consubstantiale.

Confirmatur. Confirmatur; quia processio verbi ex formali ratione exigit similitudinem, quantum fieri potest perfectissimam; adeò ut similitudo substantialis non debeat censerì extranea processionì verbi, aut ad illam materialiter se habere, sed potius per se requisita sit, seclusis imperfectionibus: quæ utique secludendæ sunt à Patre divino proferente suum verbum. Quod autem processio voluntatis ex formali sua ratione non ita requirat terminum, quantum fieri potest principio similem, atque adeò seclusis imperfectionibus consubstantialem, patet: eò-quod alioquin operatio voluntatis creatæ aliquam saltem & imperfectam similitudinem postularèt, proportionatè ad perfectionem ipsius voluntatis aut volitionis; uti postulat operatio intellectus creati: id autem constat esse falsum. Hæc itaque differentia sufficit, ut sola processio Filii rationem generationis propriè dictæ participare videatur.

10. Dices: Nomen filii in creatis significat *Herinex Sum. Theol. pars 1.*

suppositum vivens, procedens à principio vivente ut conjuncto cum simili natura: ergo in divinis ideò secunda persona sola est filius, ejusque processio est generatio, quia solus accipit naturam fecundam seu communicativam sui. Probatur Consequentia: quia similis natura importat fecunditatem, seu potentiam rursus communicandi naturam similem: sublata enim potentiâ generandi etiam radicali (propinqua deficit in multis, qui ob senium aliumvè defectum sunt steriles) non manet natura similis. Undè vel ob hoc ipsum admittendum non est, mulos propriè generari, utpote accipientes naturam non fecundam, adeoque dissimilem: vel certè admittendum est, eos etiam posse generare, adeoque habere naturam fecundam; prout in Asia mulum ex mula generare mulum refert Theophrastus. Ita arguit *Derkennis disp. 4. cap. 4. §. 3.*

Resp. Neg. Conf. ejusque probationem: *Non ideò secunda persona est Filius, quia accipit naturam fecundam.* Spiritus sanctus accipit naturam similem, immo eandem numero, non tamen adhuc fecundam seu ulterius communicativam sui. Carentia enim fecunditatis est ex carentia alicujus notionalis, scilicet generationis, aut spirationis activæ: hoc autem non pertinet ad naturam; neque secundum notionalia, sed secundum essentialia spectatur in divinis similitudo & identitas naturæ. Nec refert, quod in creatis non sit generatio sine communicatione naturæ fecundæ. Nam si id verum sit, esset ideò, quod sine fecunditate, saltem remota & radicali, non foret natura communicata similis, sive ejusdem speciei infimæ: adeoque non esset ex eo, quod vox *filius* significet fecunditatem istam, sed quod significet naturam similem; qualis non esset, nisi fecunda esset. Alioquin si posset etiam in creatis communicari natura similis sine fecunditate (prout fit aliquo modo in eunuchis sic natis ex utero matris, frigidis &c.) esset æquè propriè filius, & æquè propria generatio: adeoque spiratio divina, quæ communicatur similis, immo eadem natura, non deficit hac ex parte à ratione propriè dictæ generationis.

Ex quo colligitur, quod etsi per impossibile Spiritus sanctus esset origine prior Filio, ejusque principium, equidem non esset Filius; quia nimirum fecunditas naturæ in secunda persona non facit, quod ejus processio sit generatio; adeoque id ipsum non faceret in Spiritu sancto, etsi per impossibile fecundus foret. Deinde isto casu adhuc non procederet Spiritus sanctus perfectè per modum naturæ & similitudinis, sed solus Filius, uti modò.

Q U Æ S T I O III.

An processionès divinæ sint de aliquo, & ad aliquid tamquam terminum?

Dico I. processionès divinæ sunt de aliquo, scilicet de essentia divina. Sic loquitur *II. Processiones*

divina sunt de aliquo. tur Toletanum IV. & XI. in Confess. fidei, Nicaenum in Confess. fidei, Ephesinum in Epist. ad Nestorium. Item Patres (quorum verba refert Magister I. d. 5.) unanimiter asserentes Filium esse natum de substantia Patris. Eademque est ratio de Spiritu sancto, de quo proinde similiter loquitur Aug. lib. 3. contra Maximin. c. 15. Concordant denique omnes Theologi. Ratio est: quia divinæ personæ procedunt, non de nihilo, nec de substantia aliena; alioquin vel essent creaturæ, vel darentur plures naturæ divinæ, seu plures Dii: ergo procedunt de substantia seu essentia personæ producentis.

12. Dico II. quando Filius dicitur esse de substantia Patris (idem est cum proportionem, quando Spiritus sanctus dicitur de substantia Patris & Filii) denotatur origo Filii à Patre, & cum eodem consubstantialitas, ut sensus sit, Filium per generationem accepisse à Patre eandem naturam seu essentiam. Ita D. Bonav. d. 5. art. 1. q. 2. Scotus ibid. & alii communiter. Ratio sumitur ex D. Bonav. & Scoto; quia si tantum denotaretur origo, vel efficientia, creaturæ essent de substantia Dei: si tantum consubstantialitas, Pater esset de substantia Filii: ergo denotat utrumque simul.

13. Nota Henricum & Durandum existimasse denotari hoc modo loquendi habitudinem materiæ, aut quasi materiæ, id est, seclusis materiæ imperfectionibus; sicut dum dicitur cultellus esse de ferro: quasi verò essentia divina sit velut materia respectu Filii & Spiritus sancti. Verum iste modus loquendi displicet aliis Doctoribus communiter, & fusè impugnatur à Smising d. 3. n. 18. & seqq. Sanè omnes Doctores antiqui usque ad Henricum, non fuerunt ausi in divinis nominare materiam, nec quasi materiam; cum tamen omnes concorditer dicant cum Augustino, quòd Filius generatur de substantia Patris, ut inquit Scotus sup. Et merito: cum essentia, seu natura divina sit quasi forma totius respectu Filii & Spiritus sancti; sicut natura humana, seu humanitas est forma totius hominis. Deinde si in divina generatione, essentia esset quasi materia, esset quasi in potentia ad formam, seu terminum formalem generationis; adeoque in potentia ad semetipsam, cum ipsa essentia sit terminus formalis generationis, ut mox dicetur. Nec refert, quòd essentia origine præcedat personalitates Filii & Spiritus sancti, ac per eas quodammodo determinetur. Nam hoc non est proprium materiæ: cum etiam forma possit generationi præexistere tempore, v.g. anima rationalis regenerationi: personalitas quoque creata determinet naturam substantialem, & tamen natura sit forma totius suppositi.

14. Dico III. quando Filius dicitur genitus de substantia, seu essentia Patris, significatur præterea, essentiam esse principium quo ipsius generationis seu processionis: nam dum actio aliqua dicitur esse de aliquo, significatur principium ipsius actionis. De quo plura inferius quaest. 5.

Dico IV. processionem divinam respiciunt personas productas tamquam terminum totalem: ipsam autem essentiam divinam tamquam terminum formalem. Prima pars patet: quia terminus totalis productionis est illud totum, quod ex productione resultat; prout ex processionibus divinis exurgunt, seu resultant ipsæ personæ productæ.

Secunda pars probatur: quia illud est terminus formalis generationis, quod generans præstat genito, & in quo idem assimilatur generanti, illud autem est natura divina: ergo ipsa est terminus formalis generationis divinæ, & consequenter processionis Spiritus sancti. Hoc sensu Joan. 10. Christus dixit: Pater meus quod dedit mihi (scilicet per æternam generationem, & in quo ei sum similis) majus omnibus est, nempe divina essentia. De qua etiam August. 15. de Trinit. cap. 26. cum (inquit) sicut Filio præstat essentiam..... de Patre generatio, ita Spiritui sancto præstat essentiam..... de utroque processio.

Confirmatur I. Quia divinæ processionem sunt univocæ: quales non essent, si non essentia, sed personalitates essent terminus formalis: cum generatio univoca postulet similitudinem geniti & generantis secundum terminum formalem; Filius autem non sit similis Patri secundum relationem seu personalitatem, sed potius diversæ rationis, sit autem similis, immo idem secundum essentiam. Vide Scotum d. 7. n. 11. & seqq.

Confirmatur II. Quia terminus formalis generationis creatæ est natura, non autem proprietatis individualis aut hypostatica: ergo similiter natura divina est terminus formalis generationis divinæ. Idem est de processione Spiritus sancti.

Observanda tamen est differentia inter generationem humanam & divinam, quòd et si utraq; intendat genito dare formam communem, humana quidem naturam humanam, divina verò generatio naturam divinam: quia tamen in humanis forma communis, v.g. natura humana, diversificatur in suppositis, generante & genito, fit, ut non tantum generatio secundum intentionem, sed etiam quatenus productio quædam est, terminetur ad formam communem; ideoque etiam hæc, v.g. natura humana, dicitur generari: in divinis autem quoniam substantia non diversificatur, nec ei advenit novum esse, idcirco generatio, quatenus productio est, non terminatur ad naturam, sed solum ad personam, quæ proinde sola dicitur propriè generari, utpote terminans generationem quatenus productio est. Ita ferè D. Bonav. d. 5. art. 2. q. 1. in corp.

Observandum præterea, generationis, seu processionis, quatenus est quædam productio seu quasi actio, terminum formalem bono sensu posse appellari ipsam personalitatem personæ productæ seu procedentis: sicut generationis humanæ, quatenus est quædam actio seu efficientia, terminus formalis appellari potest ipsa unio

15. Processiones divina respiciunt personas productas tamquam terminum totalem.

Essentiam, verò tamquam terminum formalem.

16. Divina processionem sunt univocæ.

Terminus formalis generationis creatæ.

17. Differentia inter generationem humanam & divinam.

18. Terminus divina generationis quatenus est quasi actio.

unio formæ cum corpore : tum quia personalitas præcisè est quæ per processionem activam principiatur, cum in persona producta nil omnino sit præter essentiam (quæ productionem non terminat) & personalitatem : tum quia ex parte hujus termini una processio divina differt ab alia.

19. Observandum III. Processiones divinas esse actiones immanentes ; ut loquuntur Doctores communiter. Non enim sunt operationes transeuntes, quales dicuntur quibus producitur subjectum extrinsecum, adeoque distinctæ naturæ, aut aliquid in subjecto extrinseco ; v. g. creatio hominis, aut gratiæ in homine : effectus enim isti, transeunt extra ipsam causam seu principium, quod est Deus, Secus est de divinis processionibus : his enim producitur aliquid intrà ipsum produciens, non quidem inexistenti ei ut forma subjecto, sicut cognitio inhæret intellectui, ipsam actione immanente producenti (undè sunt quidem operationes immanentes in tota perfectione, sed non in toto rigore, quo actiones creatæ, verum seclusis imperfectionibus : aliàs enim id foret magna imperfectio in Deo) sed intimè inexistens per inseparabilem circum-inseffionem ratione unitatis naturæ.

20. Observandum IV. Processiones activas inexistere ipsis personis producentibus, v. g. generationem activam Patri, spirationem activam Patri & Filio, juxta Doctores communiter contra paucos : quandoquidem generatio activa non distinguatur ab ipsa paternitate, nisi ratione, similiter spiratio activa à relatione spiratoris, ut iidem Doctores tradunt. Alioquin si generatio activa esset in ipso Filio, non distingueretur ipsa realiter à generatione passiva : cum tamen sint duæ oppositæ correlationes juxta Doctores communiter. Deinde sic origines seu processionis divinæ non haberent terminum realiter distinctum ; nam quod inest Filio v. g. non distinguitur realiter à termino acto. Præterea nil deest relationi paternitatis, quò minùs ipsa sit generatio activa. Idem cum proportionem est de relatione spiratoris.

21. Nec refert, quòd actio creata sit in ipso effectui intrinsecè, & non in ipsa causa : hoc enim ipsum non satis constat. Et quamquam cum vulgata opinione admittatur, non fit inde recta argumentatio ad productiones istas admirabiles intrà Deum, quibus nil simile in creatis, & de quibus nil temerè dicendum, quod Sacri Doctores non tradiderunt, sed tritis eorum (qui communiter asserunt quod præmissus) vestigiis pressè est inhærendum. Alioquin si exemplum actionis creatæ urgere fas est, pari jure inferri posset, in divinis non dari, nisi unicam relationem generationis in Filio, & spirationis in Spiritu sancto, quibus nulla in Patre & Filio correspondeat opposita correlatio : sicut actioni subjectatæ in creatura non respondet in causa, saltem primâ, opposita correlatio.

Q U Æ S T I O IV.

An divinæ Processiones sint per intellectum & voluntatem?

DICO : divinæ processionis non ita sunt ex fecunditate solius divinæ naturæ seu essentiæ, quin etiam sint per intellectum & voluntatem : adeò ut exclusis per impossibile à Deo intellectu & voluntate, non esset in divinis generatio Filii, nec spiratio Spiritûs sancti. Ita unanimiter Theologi contra Durandum, cujus doctrinam plerique Recentiores gravi censurâ perstringunt.

Probatur Conclusio ex auctoritate Scripturæ, Conciliorum & Patrum appellantium secundam personam Verbum, Imaginem, Figuram, Speculum &c. quæ omnia ad intellectum pertinent : Spiritum sanctum autem Amorem seu Charitatem, Donum, quæ pertinent ad voluntatem : sinè fundamento verò & contra proprietatem verborum confingit Durandus, nomina ista personis tribui per quamdam accommodationem, eò-quòd sicut in creatis intellectio est prior volitione, sic emanatio secundæ personæ, sit prior emanatione tertiæ personæ.

Probatur II. Quia in hoc solo, quòd una persona procedat per intellectum, & altera per voluntatem, fundari potest, quòd una processio sit prior alterâ ; quòd una sit ab unica persona, altera à duabus ; quòd una sit generatio, & non altera ; quòd sint duæ & non plures processionis : quorum omnium potest utcumquè assignari ratio pro captu nostro, si ponantur processionis esse per intellectum & voluntatem.

Probatur III. Divinæ processionis sunt operationes immanentes perfectissimè vitales, & naturæ intellectuali (qualis est divina) propriæ ; atqui operationes ita propriæ sunt solius intellectûs & voluntatis : ergo divinæ processionis sunt per intellectum & voluntatem.

Nec obstat I. Quòd in creatis fecunditas competat naturæ, non autem intellectui & voluntati : nam ibi intelligere & velle sunt accidentia ; ibiquè natura generantis non communicat se naturæ geniti vitaliter & immanenter, v. g. natura patris creati filio ; in divinis autem operationes ad intrà sunt substantiales, vitales, immanentes & ad terminum consubstantialem.

Non obstat II. Quòd intellectus & voluntas, sive ipsum intelligere & velle non sint aliquid distinctum à natura divina aut ab invicem : adeoque videantur processionis divinæ hâc ex parte non sortiri differentiam, prioritatem &c. nam subest, & sufficit distinctio formalis. Alii dicunt sufficere distinctionem virtuales. Alii vocant eminentialem, eò-quòd nimirum etsi simplicissima sit natura divina, processio tamen Filii profluat ex eo, quatenus ipsa eminenter est vis intellectiva, processio autem Spiritûs sancti, quatenus ipsa natura est eminenter vis volitiva.

22. Processiones divinae sunt per intellectum & voluntatem.

23. In quo solo multa fundantur.

24. Cur secunditas in creatis competat naturæ, non intellectui aut voluntati.

Q U Æ S T I O V.

*Qualiter Processiones divinæ sint per
essentiam, ac intellectum & vo-
luntatem? ubi de Potentia
notionali.*

25. *Quid prin-
cipium
quod.* SUPPONO in actionibus sive productioni-
bus, præter principium quod operatur, seu
producit (quod est ipsum suppositum seu sub-
sistens, cui ultimæ actio competit, quæque
ipsum ultimæ denominat) dari principium

*Quid prin-
cipium quo.* quo; quod nihil est aliud, quàm virtus aliqua,
per quam suppositum eâ instructum potest ope-
rari: prout calor est principium quo ignis ca-
lescit, potentia loco-motiva est principium
quo animal movetur &c. Hæc virtus seu prin-
cipium quo una persona in divinis producit
aliā, vocari solet potentia notionalis, seu po-
tentia productiva ad intrā. De qua

26. *Datur in
divinis.* DICO I. In divinis verè datur ejusmodi
potentia ad intrā productiva seu notionalis, si-
vè principium quo. Ita unanimiter Theologi
contra *Aureolum*, existimantem in Patre v. g. non
magis propriè esse potentiam generandi, quàm
potentiam ut sit Deus. Cujus opinio est impro-
babilis, & graviter à Variis notatur, intellecta
ut sonat. Quod addo: nam fortasse (ut ad-
vertit *Derkennis*, de process. divinis cap. 2. §. 1.)
nihil aliud vult *Aureolus*, quàm quòd potentia
hæc non sit ab ipsa productione distincta. Ra-
tio Conclusionis est: quia in divinis datur ve-
ra productio, scilicet generatio & spiratio;
item datur terminus productus, scilicet Filius
& Spiritus sanctus: implicat autem dari pro-
ductionem & terminum productum sinè po-
tentia productiva.

27. *Fundamen-
ta opposita
doctrinae.* Dices cum *Aureolo*: objectum seu terminus
potentiæ est ens possibile, adeoque potens esse
& non esse. Deinde persona Patris constituitur
per ipsum generare: non datur igitur in Patre
potentia ad generandum. Denique potentia
respicit actionem de genere actionis, mediam
inter ipsam potentiam & terminum produc-
tum, quæ est ipsum fieri termini, importatque
dependentiam termini à suo principio.

*Dissolvun-
tur.* Resp. ad I. id quod assumitur, tantum esse
verum de objecto potentiæ ad extra sive om-
nipotentia Dei; non autem de objecto poten-
tiæ notionalis sive productivæ ad intrā. Hæc
enim identificatur ipsi actui, & essentialiter
ac necessariò est in actu, qui est generare &
spirare. Undè tanta est necessitas essendi in ter-
mino v. g. in Filio, quanta in ipso principio pro-
ducente, v. g. Patre, qui essentialiter constitui-
tur per ipsum generare.

Resp. ad II. Neg. Seq. nam ex anteceden-
te solum sequitur, potentiam ad generandum
esse realiter indistinctam ab ipsa generatione seu
productione; prout statim diximus. Nam ni-
hilominus Pater verè generat seu producit, ad-
eòque potest generare seu producere Filium,
& consequenter habet potentiam ut producat.

Non tamen datur in Patre realis potentia eli-
citiva productionis, quasi actionis mediæ in-
ter potentiam & terminum productum, sicut
potentiæ creatæ suas operationes eliciunt; nam
ad hoc requireretur productio realiter distinc-
ta à principio producente; ipsa porro genera-
tio & spiratio activa sunt actus subsistentes, in-
distincti à potentia productiva, & persona pro-
ducente, abundè supplentes vicem actionis
mediæ, quæ divinæ perfectioni repugnaret.
Itaque potentia notionalis respicit terminos
realiter distinctos & productos per actum no-
tionalem ab ipsa potentia indistinctum, v. g.
potentia generandi in Patre est ad ipsum Fili-
um (addo etiam ad ipsam filiationem, utpote
realiter à Patre distinctam) quem Pater reali-
ter producit per generationem activam, quæ
est & ipsa principiatio seu productio, & con-
stituit Patrem in esse Patris; qui proinde essen-
tialiter actu & semper principiat Filium, uti
est Pater. Ex quibus etiam patet responsio ad
III. Neg. Ass.

28. *Potentia
notionalis
est ipsa ef-
fectiva.* DICO II. Divinæ processionis sunt per ef-
fectivam divinam, tamquam potentiam notio-
nalem, seu principium quo. Ita *Alensis*, *D. Tho-
mas*, *Scotus*, & concorditer alii apud *Ruiz* d.
100. §. 2. Idemquæ expressis verbis tradit *Jo-
annes Theologus in Concilio Florentino* (ubi is La-
tinorum partes potissimum sustinebat) sess. 18.
dicens, quòd *Persona sit producens & generans,
principium autem quo ipsa persona generet, sit id
quòd solum communicabile est. Pater ergo gene-
rativum principium est, & suppositum quoddam
significat: divina verò substantia, quæ cum Patre
realiter idem sunt, non quidem generat, sed est
principium quo generatio fit. Et infra: Nam Pa-
tris persona suppositum est atque generans, divina
verò natura generativum principium quo Pater
Filiū generat. Similia repetit sess. 19. Ubi
eamdem etiam naturam vocat generandi po-
testatem, & concludit: Hanc nobis doctrinam
Doctores omnes tradiderant, orationes has expo-
nentes: Filius est ex substantia Patris, & sanctus
Spiritus ex Patris Filiiquæ substantia.*

Conclusionem similiter docent Patres, dum
asserunt personas productas profluere, emitti
sive subsistere ex natura vel essentia divina, vel
ex virtute naturæ: eidemquæ potentiam, fec-
unditatem, vimquæ generandi adscribunt; ut
videre est apud *Ruiz* sup. & alios.

Sufficiant verba *Anselmi Monolog. cap. 52.*
*Non ex eo procedit, Spiritus sanctus, in quo plu-
res sunt Pater & Filius; sed ex eo in quo unum
sunt. Nam non ex relationibus suis, quæ plures sunt
..... sed ex ipsa sua essentia, quæ pluralitatem non
admittit, emittunt Pater & Filius tantum pariter
bonum. Eamdem identitatem Deitatis in ratio-
ne potentiæ spirativæ sæpius repetit in Opusc.
de process. Spiritus sancti & c. 10. (aliàs 9.) post
princip. Nisi (inquit) fortè quis dicat, Spiritum
sanctum non procedere de Deitate Patris, sed de pa-
ternitate, nec per Deitatem Filii, sed per filiatio-
nem: quæ opinio suā se patenti fatuitate suffocat.*

Ratio theologica est: quia personæ divinæ
pro-

productæ assimilantur personæ producenti secundum divinam naturam : ergo ipsa est potentia, quâ persona produciens agit : nam omne produciens per suam actionem productum sibi assimilât secundum formam, quâ agit, ut patet in generatione viventium : filius enim in humanis assimilatur suo patri secundum naturam humanam, quæ est principium quo generationis, quatenus virtute naturæ humanæ potest pater generare sibi similem. Deinde ratione divinæ naturæ fit Pater fecundus, adeoque potens generare Filium : ergo ipsa natura est principium quo. Denique terminus formalis divinarum processionum, est divina essentia : ergo eadem est principium quo : cum in divinis nil sit tam perfectum, quam ipsa essentia ; omne autem agens debeat agere formâ æquæ vel magis perfectâ, quam fit terminus formalis actionis.

30. Dices I. Potentia productiva sive ratio principii necessariò dicit habitudinem veram originalis principii ad suum principiatum ; adeoque dicit formaliter oppositionem ad principiatum : ergo potentia productiva seu notionalis nequit esse identificata principiato seu personæ productæ, adeoque ipsa non potest statui essentia, sed potius relatio seu personalitas ; v.g. potentia generandi, ipsa paternitas. Ita D. Bonav. d. 7. a. 1. q. 1. (qui tamen alteram sententiam quoque problematice ibidem defendit) & alii : quos sequitur *Derkenis de process. divin. c. 2. §. 3.* cum hac declaratione, quod scilicet generatio divina (idem est de spiratione) adæquatè spectata, exigat in termino genito, & esse simpliciter idem, scilicet eandem naturam, & esse personale distinctum ; adeoque involvat, tum communicationem ejusdem naturæ, tum productionem filiationis distinctæ. Itaque principium quo communicationis (quâ una persona communicat alteri suammet essentiam) docet esse ipsam essentiam ; at principium quo productionis, esse relationem (nam productio quâ talis respicit esse distinctum) adeoque adæquatum principium generationis v.g. esse essentiam (non excluso intellectu) cum paternitate. Quæ doctrina satis plausibilis apparet. Nihilominus

Resp. Neg. Ant. intellectum de principio quo & principiato : sufficit enim habitudo, oppositio, & distinctio realis inter principium quod & principiatum. Nec mirum, quod in creatis principium quo etiam distinguere solet realiter à principiato : nam ibi agens non assimilât sibi effectum secundum eandem numero naturam ; sicut fit in divinis. Deinde ibi potentia productiva physicè & realiter influit in ipsam actionem & effectum : in divinis autem divina essentia non est principium produciens, sed quo Pater fit fecundus seu potens producere ; adeo ut hic non solum denominativè (prout aqua calida denominatur calefacere) sed verè & physicè influat seu producat Filium, fecunditate seu potentiâ essentia, ipsâ tamen essentiâ juxta C. damnamus, de

Herinex Sum. Theol. pars 1.

summa Trinit. non producente. Quod ex auctoritatibus & probationibus conclusionis satis compertum manet : auctoritates siquidem relationis non meminerunt, immo nonnullæ eam excludunt. Idemquæ faciunt rationes allegatæ. Accedit, tum quod essentia sufficiat sine relatione ; adeoque ad hanc superflue recuratur : tum quod relatio quâ talis, uti & personalitas in creatis (esto esset ibi quid positivum) nullius sit activitatis.

Ex quibus non solum refutata manet sententia illorum, qui solam relationem divinam censent esse principium quo, sed etiam aliorum, qui eam advocant in consortium principii quo, sive potentiæ notionalis.

Refutata similiter manet explicatio *Derkenis*. Contra quam specialiter facit, quod hujus doctrinæ non meminerint Patres vel antiqui Scholastici : quin potius auctoritates simpliciter potentiam generandi essentia adscribant, relationem autem potius excludant quam comprehendant, uti dictum est. Deinde, quod non aliter communicetur v.g. Filio essentia, quam quatenus produciatur Filius sive filiatio ; adeoque idem sit principium quo productionis, & communicationis.

Dices II. *Athanasius Dialogo 1. de Trinit.* circa initium dicit ; *Patrem hypostasi gignere, mandato creare.* Resp. Librum non esse *Athanasii*, ut notat *Bellarminus lib. de script. Eccles.* Deinde explicari potest, quod gignat hypostasi tamquam conditione gignendi, aut etiam tamquam actu ipso generativo ; cum hypostasis Patris sit generatio activa. Aut certè sermo est de hypostasi in concreto, quam quidem Auctor confundit in eodem dialogo cum persona, sic ut sit sensus improprius, q. d. Patrem gignere se ipso, adeoque naturaliter & necessariò, cum tamen creet liberè suo mandato ; ut significet Filium non esse voluntatis, sed naturæ. Alioquin ibidem apertè asseritur, Filium gigni ex ipsa essentia seu natura Patris.

Dices III. Si relatio non spectet ad ipsam potentiam notionalem ; ergo in Filio est potentia generandi, & in Spiritu sancto potentia spirandi ; cum in iis sit, seclusâ relatione, quidquid potentia notionalis juxta nos adæquatè sumpta includit. Resp. Neg. Seq. nam potentia generandi (idem est de potentia spirandi) propriè usurpando verbum generandi in virtute gerundivi, idem est, ac potentia ad generandum : quod designat actum generandi ut egredientem ab eodem supposito, cui potentia generandi tribuitur ; adeoque importat potentiam simul cum relatione requisita, videlicet paternitate, sine qua potentia generativa non ordinatur in supposito divino ad generandum. Si tamen latè & impropriè sumatur, ut potentia generandi nil sit, nisi id quo Pater generat, sic verè est in Filio potentia generandi ; nam in Filio est principium, sive id, quo Pater generat. Ita D. Thomas, Scotus, Gabriel, Smiling disp. 3. num. 201.

P 3

Dico

Relatio non est potentia notionalis.

31. Nè quidem partialis.

Quomodo cumque explicetur.

Quo sensu Pater hypostasi gignat.

33. Cur in filio non sit potentia generandi.

34.
Quomodo
requiratur
ad potenti-
am notio-
nalem rela-
tio.

DICO III. Potentia notionalis, seu principium quo, ex adjuncto dicit respectum seu relationem, tamquam conditionem, sine qua non est essentia principium. Ita *Scotus, Suarez, Smising d. 3. n. 188. & seqq.* & plurimi alii: neque existimat *Smising* supra, ullos Auctores, qui nobiscum in præcedenti conclusione conveniunt, ab hac dissentire quod ad rem attinet; licet alii aliter loquantur, nolentes appellare conditionem, sed volentes relationem, vel connotari, seu oblique involvi, vel esse partem quasi constitutivam aut determinativam principii quo: loquor enim de potentia propinqua, prout importat omnia ad operandum requisita, inter quæ sunt etiam ipsæ conditiones operandi. Quæ fusiùs prosequitur *Smising* sup. n. 190.

Probatur Conclusio: quia essentia divina de se, & sumpta sine relatione producentis, est indifferens, ut exeat in actum notionalem vel non, aut in hunc vel in illum actum notionalem: si enim ex se foret sufficienter determinata in ratione principii productivi, esset sic determinata ubicumque, seu in quacumque persona: quod enim convenit essentiae ex se, convenit ei ut est in quocumque supposito; adeoque esset in tribus personis generativa & spirativa.

Deinde ad principiandum, seu producendum, requiritur suppositum realiter distinctum à persona producta; ad hoc autem requiritur relatio: hæc itaque constituit suppositum aptum & expeditum proximè ad operandum, seu producendum ut quod.

Denique non potest esse in aliquo potentia expedita ad operandum, in quo nequit esse ipsa operatio à potentia distincta; adeoque nec potentia generandi, in quo nequit esse ipsa generatio, quæ realiter est identificata potentiae generativæ; sed hæc nequit esse nisi in Patre; ergo paternitas est conditio requisita ad producendum.

35.
Essentia ex
se determi-
natur ad
paternita-
tem.
Per hanc
velut con-
ditionem
determina-
tur ad ge-
nerandum.

Itaque essentia divina sicut ex se determinatur absque media productione ad perfectiones absolutas sive attributa, quæ intelliguntur ab ea metaphysicè quasi emanare: sic ex se determinatur ad generationem activam seu paternitatem, sive ad primam personalitatem: sicquæ determinata emittit germen consubstantialle, Filium. Filiatio autem nequit esse conditio ad generandum, sed est potius conditio opposita: filiatio enim seu generatio passiva distinguitur, realiter à generatione activa, adeoque in Filio nequit esse generatio activa, & consequenter nec potentia generandi. Deinde conceptâ filiatione, jam concipitur fecunditas generativa divinæ essentiae habere suum terminum adæquatum, qui est Filius consubstantialis: non igitur filiatio est conditio requisita, sed paternitas, quæ scilicet est ipsum generare, constituitquæ suppositum Patris, in quo fecunditas generativa necdum intelligitur habere adæquatum terminum, scilicet Filium.

Filio proinde communicatur sola virtus spirandi; ipso enim & Patre constitutis in ratione personæ, necdum intelligitur fecunditas spi-

rativa naturæ divinæ habere suum terminum adæquatum, scilicet personam spiratam, quæ est posterior & tertia origine. Itaque eadem paternitas in Patre, & filiatio in Filio sunt conditiones spirandi, quatenus constituunt supposita cum virtute spirandi pro isto signo nondum habente suum terminum, adeoque cum virtute spirandi proximè expedita ad spirandum. Sic *Suarez, Arriaga & alii.*

Sunt tamen, qui existiment ipsam relationem spiratoris, seu spirationem activam complere principium spirativum, tamquam conditionem sine qua non. Et quidem necessariò sic loquuntur, qui relationem statuunt adæquatam potentiam notionalem, immo etiam qui partialem: cum Sacri Doctores tradant in Patre & Filio esse unitatem virtutis spirativæ; non esset autem, si paternitas & filiatio (quæ utique realiter sunt plures) essent totalis vel partialis virtus spirativa. Sed inhærendo doctrinæ à nobis traditæ, non adeò multum referre videtur, utrum paternitatem & filiationem dicamus esse conditionem spirandi, eò-quod constituant supposita apta spirare, spirationem autem activam dicamus esse meram operationem: an verò etiam hanc appellemus conditionem spirandi. Quod postremum quidem non adeò incongruè dicitur: nam ipsa operatio non malè statuitur conditio operandi ipsi potentiae operativæ, quando hæc est eadem cum operatione, & essentialiter in actu; sicut generatio activa dicitur conditio generandi; etsi sit ipsa generatio. Relatio quoque paternitatis aut filiationis non sufficeret, nisi in eodem supposito adesset spiratio identificata.

Ea tamen est differentia, quod spiratio intelligatur advenire suppositis jam constitutis (quæ sunt principia quod spirandi, seu quæ spirant) adeoque spiratio possit quoque dici posterior principio adæquato, scilicet principio quo & principio quod, & vocari proinde mera productio seu operatio: paternitas autem non adveniat, sed constituat ipsum principium quod generat, scilicet Patrem; adeoque non tantum censeatur operatio, sed etiam conditio requisita ex parte principii; quod utique debet esse suppositum distinctum. Ex quibus satis elucidatum manet, quid de re ipsa, quid etiam de modo loquendi sit sentiendum.

DICO IV. Essentia cum relatione non est adæquatum principium quo seu potentia notionalis, nisi quatenus intelligitur simul cum essentia ipse intellectus, qui est proximum principium generationis Filii, & voluntas, quæ est proximum principium spirationis Spiritus sancti. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia Pater generat per intellectum, Pater & Filius spirant per voluntatem: ipse igitur intellectus & voluntas sunt principia. Deinde juxta Patres & Doctores Filius procedit ex memoria fecunda Patris, Spiritus sanctus ex voluntate fecunda Patris & Filii, quod designat intellectum & voluntatem esse principia, ex quibus sunt processionibus. Denique Filius est verbum.

Per eam-
dem & fi-
liationem
determina-
tur ad spi-
randum.

36.

Aut certè
etiam per
spirationem
activam.

Que rectè
quoque non
conditio spi-
randi, sed
mera pro-
ductio dicitur.

Differenter
se habet pa-
ternitas ad
generan-
dum.

37.

Essentia est
relatione
non est ad-
æquatum
principium
quo.

Sed simul
cum intel-
lectu &
voluntate.

Quæ sunt
principium
immedi-
um.

verbum mentis paternæ, Spiritus sanctus amor Patris & Filii : verbi autem principium est intellectus, amoris principium est voluntas ; non principium quod (hoc enim in divinis est suppositum) ergo principium quo. Quod autem sint principium immediatum & proximum, patet: quia verbum & amor non spectant proximè ad essentiam, sed ad intellectum & voluntatem. Deinde essentia est principium generale & indifferens; intellectus autem & voluntas principium speciale & determinatum, iste generationis, hæc spirationis.

38.
Prouis con-
siderantur
in actu pri-
mo.

Dico V. Intellectus & voluntas in actu primo sunt principia quo divinarum processio- num. Ita Scotus d. 2. q. 7. d. 12. q. 1. & alibi, & plurimi alii, contra Suarez & alios existiman- tes, ipsam intellectionem & volitionem essen- tialem esse principia quo.

Suadetur
exemplo ver-
bi & amo-
ris mentis
nostræ.

Probatur I. Quia Filius est verbum men- tis paternæ: atqui verbum est actus ipsius men- tis seu intellectus, non est autem actus alte- rius actus, ut patet in nobis; ergo &c. Idem cum proportionem est de Spiritu sancto, qui est amor spiratus.

Probatur II. Quia intellectus divinus non est minus potens dicere seu proferre verbum suum, quàm intellectus creatus (idem est cum proportionem de voluntate respectu amoris producti) qui tamen producit verbum suæ mentis se solo cum objecto seu specie: ergo similiter intellectus divinus cum essentia est adæquatum principium quo, seu potentia pro- ductiva Verbi divini.

Confirmatur I. Quia ex nullo capite offen- ditur essentiam cum intellectu & voluntate non sufficere sine actibus. Confirmatur II. Quia si per impossibile intellectio seu scientia actua- lis divina distingueretur realiter ab essentia, esset verum verbum; & tamen produceretur à solo intellectu & objecto absque concursu alterius intellectionis sive actus intelligendi.

Hæc ratio-
ne procedit
Verbum ex
memoria
fœcunda.

Probatur III. Quia juxta Patres Filius pro- cedit ex memoria fœcunda Patris: atqui me- moria fœcunda non est intellectio, sed ipse in- tellectus cum objecto aut specie; ergo Filius procedit, non ex intellectione, sed ex ipso in- tellectu in actu primo & essentiâ.

39.
Consonat
eandem doc-
trina Au-
gustino.

Prædictis consonat Aug. 15. de Trinit. c. 10. docens de verbo nostro (in quo juxta eundem ibidem & c. 11. reperitur similitudo quædam Verbi divini) illud gigni à memoria, sive ex ipsa scientia, quam memoriâ tenemus; quam c. 6. vocat mentem; c. 7. memoriam, apertè distin- guens illam in Deo ab intelligentia sive actuali scientia. Et rursùm cap. 23. dicit memoriam nostram habere quamdam similitudinem Pa- tris, & intelligentiam, quæ per intentionem co- gitationis inde formatur; quando quod scitur, dicitur, habere nonnullam similitudinem Filii. Præterea cap. 14. docet verbum nostrum sic nasci de nostra scientia, quemadmodum & illud (Verbum divinum scilicet) de scientia Patris natum est. Loquitur autem de scientia nostra in actu primo seu habituali, quæ in nobis est,

Herinex Sum. Theol. pars 1.

etiam dum nil actu cogitamus: ut patet cap. 15: & quia scientia actualis est ipsissimum verbum mentis nostræ. Denique 9. de Trinit. cap. 12. scientiam sive mentem aut memoriam ab ipsa notitia actuali distinguit dicens: Itaque mens, cum seipsam cognoscit, sola parens est notitia sua: cognitum enim & cognitor ipsa est; nil autem est parens sive genitor notitiæ, nisi mens & objec- tum, id est, memoria fœcunda. Undè imme- diatè præmiserat: Ab utroque notitia, seu ver- bum, paritur, à cognoscente & cognito; non igitur à cognitione. Quare idem de Verbo divino censet Augustinus, qui prædicta ad declarandam generationem Verbi divini allegat.

Nec video, quid alicujus momenti objici possit contra doctrinam traditam. Solum ob- serva, juxta plures ex Auctoribus oppositæ sen- tentiæ, intelligere Dei actuale esse ipsam pri- mam essentiam Dei, aut certè non dari in Deo intellectum in actu primo distinctum ab ipso actuali intelligere: quos proinde statuere actua- lem intellectionem pro principio quo, non est mirandum. Sed hæc doctrina Tract. præc. d. 6. De intellectu & scientia Dei q. 1. refutata est; at- que ex dictis in hac ipsa Conclusionem minùs verosimilis efficitur.

Dico VI. Actualis intellectio & volitio essentialis non sunt actus notionales, seu ipsæ origines activæ aut productiones personarum. Ita Scotista & plerique alii. Et colligitur ex Scoto d. 2. q. 7. n. 22. ubi intelligere distinguit contra dicere; dicere autem est producere seu proferre verbum.

Probatur I. Quia intellectio nostra sive ac- tus intellectus nostri non est actio productiva verbi, sed intellectus cum objecto producit verbum mediante aliâ dictione seu actione pro- lativâ verbi: ergo similiter intellectio divina non est productio verbi, sed dictio.

Probatur II. Quia productio personarum seu actus notionalis est quid relativum, nec commune tribus personis: intellectio autem & volitio essentialis sunt actus absoluti & com- munes tribus personis.

Probatur III. Quia ipsa generatio activa (quæ coincidit cum relatione paternitatis) est productio Filii; similiter spiratio activa (quæ omnino est eadem cum relatione spiratoris) est productio Spiritus sancti; adeoque produc- tiones personarum sunt relativæ, nec commu- nes tribus personis: ergo intellectio & volitio essentialis non sunt actus notionales sive pro- ductiones ipsæ personarum. Confirmatur: quia præfatæ relationes sufficiunt; ergo gratis recur- ritur ad intellectionem & volitionem essentialē.

Dices: Patres asserunt nos intelligendo & cogitando producere verbum mentis, idquæ accommodant ad Verbum divinum, ut patet apud August. lib. 15. de Trinit. c. 10. quem imi- tatus Fulgentius lib. 2. ad Monimum cap. 7. ait: Sic est Verbum apud Deum, sicut est in mente ver- bum, sicut in corde consilium: cum enim mens apud se verbum habet, utique cogitando habet, quia ni- hil aliud est apud se dicere, quàm apud se cogitare.

40.

Nec aliquid
obstat.

41.

Intellectio
& volitio
essentialis
non sunt
actus notio-
nales.

42.

Objiciun-
tur & ex-
plicantur
auctorita-
tes Patrum.

Et *Anselmus Monolog. cap. 34.* Quoniam autem (inquit) idem est summo Spiritui scire quod intelligere, sive dicere, necesse est, quod eodem modo sciat omnia, quo ea, dicit aut intelligit : ergo secundum Patres processionibus divinæ sunt aliquo modo per actum intelligendi & volendi, sive tamquam per principia, ut vult *Suarez* ; sive tamquam per principiationes seu productiones ipsas personarum, ut vult *Vasquez*.

Resp. Neg. Conseq. Si enim humana divinis sint accommodanda, potius oppositum sequitur. Nostra siquidem cogitatio vel cognitio non est principium verbi mentis, neque etiam ejusdem productio sive prolatio, sed est ipsum verbum mentis : Formata quippe cogitatio ab ea re, quam scimus, verbum est quod in corde dicimus, inquit *Aug.* sup. qui etiam ibidem & alibi satis aperte docet, verbum non procedere de intelligentia seu cogitatione actuali, sed de memoria, de mente, de scientia in actu primo.

43. Verbi humani cum divino similitudo. Et dissimilitudo. Manet nihilominus Verbi divini nonnulla similitudo (perfectam similitudinem ipse *Augustinus* sæpè excludit) quod sicut dum mens intus aliquid cogitat, præsertim dum cogitat se ipsam, producit in se aliquam imaginem & notitiam, quæ quidem, utpote genita & producta, est verbum suum; sic quoque Pater divinus per memoriam suam fecundam, id est, per intellectum ejusque objectum, scilicet essentiam, producat imaginem & similitudinem suam, quæ, utpote genita & producta, sit Verbum, & quidem perfectissimum & consubstantiale. Inter alias tamen dissimilitudines hæc una est, quod in nobis notitia genita, verbum mentis, formalis intellectio, conceptus, scientia actualis, sint unum & idem; adeoque intelligimus formaliter per verbum mentis nostræ. At in divinis scientia actualis, intellectio, notitia per quam Pater formaliter intelligit, est improducta, & communis tribus personis : neque est Filio proprium repræsentare Patri objecta cognita, uti est proprium verbo mentis nostræ, sed appropriatum; adeoque cogitatio, scientia, notitia Patris formaliter non est Verbum, sed ipsum est distinctus actus personalis, quem Pater per memoriam producit seu dicit. Ut proinde, etsi in nobis idem sit intelligere (sumptum pro actione) & dicere, in divinis tamen sit planè aliud. Quocirca improprie loquuntur alii Patres hæc confundentes. Quam improprietatem in *Anselmo* notavit ipse *D. Thom.* q. 34. art. 1. ad 3. Undè idem *Anselmus Monol. cap. 60.* etiam Filio & Spiritui sancto attribuit dicere, utique improprie, prout nihil aliud est summo Spiritui dicere, quam quasi cogitando intueri, uti seipsum *Anselmus* ibid. explicat. Alioquin dicere proprie est proferre seu producere verbum; solus autem Pater id facit.

Dicere proprie & intelligere in divinis non sunt idem.

44. Quid sit Patrem proferre verbum.

Undè producere seu proferre verbum non est Patri cogitare seu cognoscere aliquid : sed latè loquendo posset sic vocari, prout idem est quod Patrem concipere imaginem suæ substantiæ, quæ imago sic concepta est Verbum sibi consubstantiale. Sed illud concipere non est

proprie cogitare aut cognoscere, prout est in nobis : aliàs Pater intelligeret per Verbum, sicut nos; quod est contra *Augustinum* & omnes Doctores, de quo statim. Idem cum proportionem est de voluntate fecunda respectu amoris essentialis, & respectu amoris personalis, qui est productus per spirationem.

QUESTIO VI.

An ex eo, quod divina Processiones sint per Intellectum & Voluntatem, Pater intelligat & dicat Verbo, item Pater & Filius diligant Spiritu sancto?

Dico I. Pater non intelligit Verbo sive (quod coincidit) non est sapiens sapientiâ genitâ. Opposita enim propositio improbat ab *Athanasio Orat. contra Gregales Sabelii* ante med. *Anselmo Monol. cap. 43.* omnibusque Doctoribus Scholasticis : & quamquam tradiderit eam aliquando *August.* lib. 83. qq. q. 23. retractavit tamen 1. *Retract. c. 26.* & conclusionem adstruit ex professo 6. de *Trinit. c. 1.* & lib. 7. c. 1. & alibi : illamque probat 15. de *Trinit. c. 7.* ex eo, quod, si Pater esset sapiens sapientiâ genitâ, eadem esset Deus, cum ei idem sit sapere quod Deum esse, adeoque non ab illo esset Filius, sed ipse à Filio : omnes itaque personæ sapiunt seu intelligunt sapientiâ improductâ, sive intellectione essentiali & communi tribus personis.

Ratio conclusionis est, quod dum dicitur Pater intelligere Verbo aut sapientiâ genitâ, ablativus importet rationem formæ vel principii cognoscendi : dicimur enim intelligere intellectione seu cognitione formaliter, ipso autem intellectu principiativè, seu tamquam per principium : Verbum verò seu sapientia genita Patri neque est principium, neque forma cognoscendi, seu ipsa cognitio, sed Pater intelligit intellectu & cognitione essentiali seu communi tribus personis.

Neque est facienda distinctio inter hanc propositionem : Pater est intelligens & sapiens Verbo, & istam, Pater intelligit & sapit Verbo; quam, priori negatâ, admittit *Vasquez d. 151. cap. 6.* Utramque enim confundunt tam veteres quam recentiores, ipseque *August.* 7. de *Trinit. cap. 1.* dicens : Quid aliud dicimus, cum dicimus, hoc illi, Patri, est esse, quod sapere, nisi eo est, quo sapiens est? Utraque propositio proinde est neganda; cum significetur Filium Patri esse principium vel formam cognoscendi, sive Patrem formaliter aut principiativè intelligere per Filium.

Aliud est de hac propositione, Pater intelligit in Verbo. Nam præpositio adjuncta red- 47. Sed intelligit in Verbo. dit hunc sensum, quod Pater per sapientiam essentialem intelligat in Verbo, tamquam objecto repræsentante Patri ea, quæ intelligit : sic autem Filius seu Verbum, in quo sunt omnia, repræ-

45. Pater non intelligit Verbo.

46. Neque est intelligens Verbo.

47. Sed intelligit in Verbo.

repræsentat omnia Patri Filium videnti. Quamquam id solum appropriatè Verbo competat, eò-quòd procedat per intellectum, cui idcirco appropriatur esse artem, & ideam &c. propriè namquè convenit ipsi essentiæ divinæ, in qua visa videntur à Patre cætera. Eodemquè sensu Filius in se novit omnia juxta *August. 15. de Trinit. cap. 14.* similiter Spiritus sanctus omnia novit in Verbo. Immo & beati hâc ratione dicuntur in Verbo videre creaturas. Vide *D. Bonav. d. 32. art. 2. q. 1.*

48. Aliud similiter est de hac propositione, *Pater omnia creat Verbo*; quæ est apud *August. 11. confess. c. 7.* Eandem vim habet, si dicatur Pater omnia fecisse in Verbo. Quæ locutio est apud *Aug. sup. c. 5. & 9.* Item si dicatur Pater omnia fecisse per Verbum. Quæ locutio est apud *Aug. Tract. in Ioan.* ad illud: *Omnia per ipsum facta sunt.* Qui modus loquendi sumitur ex Scriptura. Nam de persona Verbi divini intelligunt Varii illud *Psal. 32. Verbo Domini cæli firmati sunt.* Et illud ad *Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis sue.* Prætereà *Genes. 1.* dicitur: *In principio,* (id est, in Filio, juxta veteres Patres passim) *creavit Deus calum & terram.* Et ad *Coloss. 1. In ipso (Filio) condita sunt universa,* id est, per Filium, juxta Hebræi sermonis proprietatem, ut notat *Sasbouth* ibidem. Prout & loquitur idem Apostolus ad *Hebr. 1. Per quem,* (Filius) *fecit & sacula.* Nam creare seu operari significat causalitatem effectivam, non autem formalem, sicut intelligere. Quare isto loquendi modo significatur Patrem operari per Verbum, tamquam principium effectivum creaturarum subauctoritativum (ut loquitur *D. Bonav. sup. q. 2. in corp.*) id est, principium de principio: Verbum enim, quod est principium creaturarum, est de Patre tamquam principio. Prætereà, cum Verbum appropriatè sitars, idea, sapientia Patris, rectè dicitur eatenus facere creaturas in Verbo aut per Verbum.

49. Dices I. Quilibet est sapiens scientiâ suâ: atqui Filius est sapientia Patris, *1. ad Cor. 1.* ergo &c. Resp. quemlibet sapere scientiâ, quæ formaliter est sua: Filius autem non formaliter, sed appropriatè est sapientia Patris tamquam principii.

Dices II. Nos intelligimus verbo à nobis producto; ergo & Pater. Resp. Neg. Consequ. quia ob imperfectionem nostram, dum intelligimus producimus notitiâ realiter distinctam, quæ velut accidens intellectum informat, & simul est verbum: sed in divinis Pater non indiget notitiâ productâ, ut intelligat formaliter, sed est suamet intellectio, quamvis ob infinitam suam fecunditatem prætereà habeat Verbum à se expressum per intellectum.

50. Dico II. Pater dicit Verbo. Ita unanimiter Doctores post *Augustinum 7. de Trinit. c. 1.* & alibi sæpè. Pro meliori intellectu

Notandum I. Quòd sicut id quod ore dicimus seu proferimus, vocatur verbum oris, ita quod intellectu dicimus, aut proferimus, vo-

cetur verbum mentis. Undè verbum idem est, quod dictum vel prolatum. Dicere autem nil est aliud, quam producere verbum, seu loqui, sive ore, sive mente: quod enim loquimur, verbum est. Quare verbum importat respectum ad loquentem sive dicentem, tamquam principium suum. Et hâc ratione Filius est propriè Verbum Patris tamquam principii sui, quia nimirum Pater ipsum dicit seu loquitur. Quia verò dum verbum proferimus, aliquid per illud declaramus seu manifestamus, etiam Verbo Patris convenit, ut Pater aliquid dicat seu declaret Verbo suo: nam (ut inquit *August. 7. de Trinit. c. 3.*) *Si hoc verbum quod nos proferimus temporale & transitorium, & seipsum ostendit, & illud de quo loquimur; quantum magis Verbum Dei, per quod facta sunt omnia?* Hoc tamè Verbo Patris solum convenit appropriatè: propriè enim & formaliter scientia sive intellectio Dei essentialis seu communis tribus personis repræsentat seu manifestat omnia, idemquè objectivè facit ipsa Deitas tamquam objectum primum & adæquatè motivum divini intellectus. Verbum itaque ostendit Patri omnia, non ratione suæ personalitatis, sed ratione essentiæ & scientiæ, seu intellectiois communicatæ sibi à Patre per intellectum seu memoriam fecundam. Ostendit, inquam, omnia, quæ sunt in scientia Dei, adeòque ostendit & Patrem & se ipsum, immo etiam omnes creaturas; quin immo juxta *D. Thomam q. 34. art. 3. ad 5.* etiam non entia: quia juxta *Aug. 15. de Trinit. c. 14.* non est aliquid minùs in Verbo Dei, quàm in scientia Dei. Idemquè *11. Confess. c. 7.* ait: *Verbum Dei sempiternè dici, & eo sempiternè dici omnia.* Ex quo confirmatur, respectum hunc manifestativi seu declarativi non esse realem: si quidem Verbum ad se ipsum aut ad creaturas non dicit respectum realem: ad Patrem autem solum respectum geniti; ad Spiritum sanctum solum respectum spirantis. Idemquè tradunt plerique Doctores *D. Bonav. Scotus, Suarez, Smising d. 3. n. 221.*

Hinc patet, Filium esse Verbum Patris dumtaxat, scilicet propriè, principaliter & principiativè, non esse ita Verbum creaturæ; ut docet *Anselmus Monolog. c. 31. & tribus seqq.* & *D. Bonav. d. 27. quest. 2. ad 4.* Secundùm tamen respectum minùs proprium & secundarium, rectè posset Filius quoque dici Verbum sui & Spiritus sancti; immo & creaturarum, videlicet tamquam rerum dictarum, id est, ostensarum seu manifestatarum per Verbum appropriatè.

Manifestat autem Verbum omnia Patri, sibi & Spiritui sancto æternaliter: at temporaliter Pater per Verbum loquitur creaturæ. Estque illa locutio verbum creatum, & denotat effectum temporalem, qui mentem & dispositionem Dei æternam nobis significat. Juxta quod frequenter in Scriptura fit mentio verbi, quod fecit aut dixit Dominus & ostēdit nobis.

Notandum II. Quòd etsi dicere aliquando reperiatur usurpatum pro intelligere; impro-

Qua ratione Filius sit propriè Verbum Patris.

Ratione cuius Verbum omnia Patri ostendat.

Qualis sit respectus declarativi importatus per Verbum.

An Filius sit Verbum Patris tantum, an verò etiam cæterorum.

51. Dicere mul-

tripliciter
accipi po-
test.

priè tamen ita sumitur, ut notat *D. Thom. q. 34. art. 1. ad 2. & 3.* nequè juxta Phrasim *Augustini*, ut notat *Scotus d. 32. q. 2.* Et hoc sensu non rectè asseritur, *Pater dicit Verbo*; sicut non rectè dicitur, *Pater intelligit Verbo*. Aliter sumi posset, ut dicere sit idem quod verbum producere seu proferre. Et sic solus Pater dicit, id est, producit Verbum. Sed ad sensum præsentem (qui est quoque *Augustini* & Doctorum) dicere idem est, quod verbo suo aliquid significare seu manifestare: nam dum verbum dicimus, etiam verbo ipso aliquid dicimus seu declaramus. Quarè hoc sensu solus Pater dicit: illius enim est dicere seu loqui, cujus est concipere: solus autem Pater concipit Verbum, adeoque solus Verbo à se concepto loquitur seu aliquid dicit.

Quo sensu
hic.

Eo sensu
solus Pater
dicit.

52.
Quid sit
Patrem di-
cere omnia
Verbo.

Itaque sensus hujus propositionis, *Pater dicit Verbo omnia*, est talis, Pater Verbo à se concepto seu producto declarat seu manifestat se & omnia alia, quæ cognoscit; quod postremum Verbo appropriatè convenit. Dicit (inquam) Pater hæc omnia Verbo principiativè, scilicet producendo ipsum Verbum. Adeoque in præfata propositione per dicere principaliter significatur respectus ad ea quæ dicuntur seu manifestantur, secundariò autem connotatur respectus ad principium quod dicit, scilicet ad Patrem. Undè ferè coincidit, si quis diceret; Pater generat Verbum, quod est appropriatè manifestativum Patris & aliorum.

Cur Pater
potius dicat
Verbo, quam
intelligat
Verbo.

Ex quo patet, cur *Pater* potius dicat Verbo quam intelligat Verbo: nimirum, quia intelligere sumitur merè essentialiter, & significat Verbum esse Patri formam cognoscendi, aut principium: dicere autem sumitur notionaliter, & importat in Verbo, quo Pater dicit, respectum principiati ad principium. Et sic sufficienter probata & declarata manet conclusio.

53.
Pater &
Filius dili-
gunt Spiritu
sancto.

DICO III. Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. Ita *D. Bonav. d. 32. art. 1. q. 1. Scotus eadem dist. n. 11. D. Thomas q. 37. art. 2.* & alii communiter. Et sumitur ex Patribus, apud *D. Bonav. sup. & Smising d. 3. q. 4. n. 235. & 239.* asserentibus, quòd Pater & Filius ament se amore, qui ab ipsis procedit; quòd Spiritus sanctus sit amicitia Patris & Filii; sit & ipsa dilectio quam Pater habet in Filio, & vicissim; sit vinculum Trinitatis; sit denique unitas Patris & Filii: Quia (ut inquit *August. 6. de Trin. c. 5.* in princip.) *charitas est quæ genitus à gignente diligitur, genitoremque suum diligit.*

54.
Hac propo-
sitione reperi-
tur in Pa-
tribus.

Nec est im-
propria.

Undè non rectè dixit *Suarez l. 11. c. 3. n. 5.* præfata propositionem non reperiri in Patribus, inde inferens propter auctoritatem Sancto- rum non multum videri contendendū ad illam propositionem in omni proprietate defendendam. Non rectè etiam dixit *Durandus d. 32. q. 1. n. 14.* illam esse impropiam, nec sinè expositione admittendam: quam impropriam etiam fassus est *Torres*, & nonnulli Recentiores, ut refert *Tannerus d. 4. q. 4. dub. 8.* Ex quibus aliqui ad auctoritatem *Augustini* respondent, ipsum in simili retractasse, quando retractavit

hanc: *Pater est sapiens scientiâ genitâ.*

Sed non habet apparentiam: tum quia (ut rectè *Scotus sup. n. 3.*) retractasset in propriis terminis, si retractandum duxisset, & non tantum in quasi simili, de qua statim dubitari poterat, an sit eadem utriusque per omnia ratio: tum præcipuè, quia *Augustinus* in ipso Opere de Trinitate, in quo tradit propositionem in Conclusionem assertam, retractat aliam, scilicet *Pater est sapiens scientiâ genitâ*: quomodo ergo hanc retractando censeretur potest retractasse doctrinam, quam in eodem opere expressè proponit? Adde cum *D. Bonavent. sup. & Scoto sup.* quòd non solum eam dicit *Augustinus*, sed etiam Sancti alii, quorum dicta *Augustinus* non retractat.

Difficile nihilominus videtur congruam hujus propositionis explicationem adhibere. Nam in primis non potest esse hic sensus (quem statuit *Simon Tornacensis*, teste *D. Bonav. sup. q. 2. in corp.*) Spiritus sanctus est signum mutue dilectionis Patris & Filii. Sic enim (ut rectè *D. Bonav. & Scotus sup.*) quoque dici possent Pater & Filius se diligere creaturâ, quæ similiter est signum dilectionis mutue eorum. Dici quoque posset Pater sapiens scientiâ genitâ; cum hæc sit maximè signum sapientiæ in Patre generante.

Secundò non rectè cum *Durando & Molina* statuitur hic sensus: Pater & Filius diligunt se amore essentiali, qui appropriatur Spiritui sancto: nam (ut rectè *D. Bonav. sup. q. 1. & Scotus sup.*) sic etiam possent dici esse boni Spiritu sancto; quia bonitas appropriatur Spiritui sancto. Deinde posset similiter dici Pater esse sapiens Verbo; scilicet scientiâ essentiali appropriatâ Verbo.

Tertiò non rectè explicatur hoc modo: Pater & Filius diligunt se formaliter Spiritu sancto, quasi formaliter se diligant; tum amore essentiali, tum amore personali: nam pari ratione Pater esset formaliter sapiens Verbo seu scientiâ genitâ ac personali.

Communis itaque doctrina *D. Bonavent. D. Thom. Scoti* & aliorum est, diligere hic sumi notionaliter. Et quidem *D. Thomas sup.* sumit illud merè notionaliter. *Scotus* verò *d. 32. q. 1.* ex professo hanc explicationem refutat. Et meritò: quia juxta *D. Thomam* ibid. secundum quod diligere notionaliter sumitur, nihil est aliud quam spirare; non rectè autem dicitur Pater & Filius spirare Spiritu sancto: significatur enim Spiritum sanctum esse id quo aliquid aliud spiratur, seu esse per spirationem accipit. Propter quod non rectè etiam dicitur, *Pater generat Verbo*, quia generare sumitur merè notionaliter. Plura in hanc rem congerit *Smising n. 241. & 242. ex Scoto sup. n. 5.* ubi exemplum vulgatum ex *D. Thoma*, quòd scilicet arbor dicitur florere floribus, optimè refutat, velut ad oppositum potius quam ad propositum faciens. Florere namque non est verbum activum, sed neutrum, adeoque non significat actionem aut illius effectum, sed effectum formalem aut quasi

Nec retrac-
tata ab
Augustino.

55.
Malè eam
aliqui ex-
plicant.

Rejicitur
alia expli-
catio.

Item alia.

56.
Communis
explicatio.

quasi formalem; ut sit idem arborem florere, ac floridam esse seu ornatam floribus, quemadmodum nitere gemmis idem est, ac gemmis ornatum esse. Quare arbor diceretur florere floribus, etsi aliunde productis, prout *Virga Aaron* verè, etsi virtute divinâ fronderat *Hebr. 9.* Quod si (inquit *Scotus*) ponatur verbum activum, puta, florificare, si esset in usu, hac esset falsa, Arbor florificat floribus.

57. Tandem igitur cum *Scoto* q. cit. *Maldero* q. 37. a. 2. & aliis dicendum est diligere nec merè essentialiter, nec merè notionaliter, sed sumi partim essentialiter, partim notionaliter, sicut dicere in hac propositione: *Pater dicit Verbo*, quam comparatione etiam expressè ponit *Scot.* Undè sensus est hic aut similis: Pater & Filius producant Spiritum sanctum, qui est amor Patris & Filii: sive Pater & Filius principiati vè se diligunt Spiritu sancto, formaliter autem amore essentiali. Sicut enim dicere importat habitudinem ad rem dictam seu id quod verbo manifestatur, & connotat etiam habitudinem ad dicentem, seu verbum proferentem: sic in præsentī diligere importat habitudinem ad rem dilectam, quæ non est realis, nec propria, sed appropriata Spiritui sancto; connotat autem habitudinem ad diligentem, seu illum, qui spirat. Nam sicut diligere Patrem & Filium, etsi conveniat amor essentiali, tribuitur tamen appropriatè Spiritui sancto seu amorī personali, eò-quòd amor essentialis non solum sit in Spiritu sancto, aut etiam sit realiter ipse Spiritus sanctus, sed hic insuper ab utroque procedat per voluntatem aut amorem: sic potest idipsum principiati vè tribui principio amoris producti, seu Patri & Filio.

58. Ratio autem cur potius dicatur Pater & Filius diligere Spiritu sancto, quàm Pater sapere scientiâ genitâ, est, quia sapere non sumitur nisi essentialiter: diligere autem etiam sumi potest notionaliter. Ratio quoquè, cur potius dicatur Pater dicere, quàm generare Verbo, item Pater & Filius diligere, quàm spirare Spiritu sancto, est: quia dicere & diligere sunt actiones, quæ non solum important ordinem ad terminum per ipsas productum, sicut generare & spirare; sed insuper important ordinem ad objectum quod dicitur aut diligitur: quod proinde objectum etiam respicitur à principio productivo aut agente, mediante termino producto, respicitur (inquam) effectivè, quatenus producit terminum, qui respicit objectum formaliter. Eiusmodi autem actionibus competit enuntiare utrumquè respectum, ponendo objectum repræsentatum vel amatum in accusativo, terminum autem in ablativo; v.g. intellectus verbo dicit tale objectum, voluntas amore diligit tale objectum. Eodem igitur modo rectè dicitur Pater dicere se & alia Verbo seu per Verbum; item Pater & Filius diligere se Spiritu sancto seu per Spiritum sanctum, qui est amor subsistens seu personalis, verè eundem identicè, immo appropriatè amor Patris & amor Filii.

Porro sicut Pater omnia, quæ sunt in sua scientia, dicit Verbo, sic juxta *D. Thomam* q. 37. art. 2. ad 3. & plerisque alios, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, non solum se, ipsumquè Spiritum sanctum, sed etiam creaturas; quatenus Spiritus sanctus procedit ab illis ut amor bonitatis primæ, secundum quam Pater & Filius amant se, omniaquè alia.

Nihilominus hæc propositio: *Pater & Filius diligunt creaturam Spiritu sancto*, non est ita propria, ut rectè *Scotus* d. 32. q. 1. ad ult. Immo non facilè usurpanda sinè sufficienti declaratione, ut ait *Suarez* 11. de Trinit. cap. 3. num. ult. in fine. Tum quia Spiritui sancto ex vi processions suæ non convenit esse amorem creaturæ; cùm is contingens sit, necessariò autem Spiritui sancto conveniat, quidquid vi processions convenit. Tum quia eidem nil convenit vi processions suæ, nisi quod ei convenit pro instanti seu signo suæ originis (pro nunc enim completur ipsius processio) pro tunc autem non convenit ei amor creaturæ, utpote posterior originibus ad intrâ. Confirmatur ad hominem contra alios: Spiritus sanctus non procedit ut amor, nisi illorum ex quorum amore procedit; non procedit autem ex amore creaturarum, præsertim actualium, ut postea dicetur ergo nec procedit tamquàm amor illarum.

Dices: Non magis convenit Verbo procedere ex scientia creaturarum, seu non magis ei convenit vi processions declarare creaturas; & tamen cum *Augustino* omnes Theologi, etiam ipse *Scotus*, admittunt simpliciter hanc propositionem: *Pater dicit Verbo omnia, etiam creata.* Resp. idcirco nequè hanc esse omnino propriam, admitti tamen simpliciter, intellectam scilicet in vulgato & usitato sensu, in quo ab ipso *Augustino* usurpatur. Equidem locutiones minùs propriæ non sunt facilè extendendæ, nequè *Augustinus* legitur usurpasse hanc: *Pater & Filius omnia etiam creata diligunt Spiritu sancto.* Vulgatus autem sensus utriusquè hic esse potest: Pater & Filius pro aliquo signo diligunt Spiritu sancto omne diligibile, quia scilicet amor essentialis pro aliquo signo extenditur ad omnia etiam creata: quamquàm pro ipso signo processions simpliciter diligant Spiritu sancto omne, quod est pro isto signo diligibile. Similiter Pater dicit Verbo se, aut quidquid pro signo productionis Verbi nescit: latè autem loquendo dicit omnia etiam creata Verbo, pro aliquo scilicet signo sequenti. Utrumquè tamen etiam fit peculiariter vi processions, non quasi processio ipsa à creatura dependeat, sed quia modus processions est talis, ut quidquid sive necessariò, sive contingenter pro quovis signo declaratur seu exprimitur, id fiat Verbo, scilicet appropriatè (verbo enim loquimur & aperimus, quidquid manifestamus aut declaramus) quidquid item diligitur pro aliquo signo, id fiat Spiritu sancto, qui est amor. De hac quæstione sufficimè *Smising* d. 3. q. 4. per totam.

59. Quamnam Pater & Filius diligant Spiritu sancto.

An etiam creata.

60. Sicut Pater Verbo dicit creata.

Q U Æ S T I O VII.

Quorum cognitionem præsupponat processio Verbi, & quorum amorem processio Spiritûs sancti?

61.
Exponitur
status
questionis.

TITULUS quæstionis plerumque sic proponitur: Ex quorum cognitione procedat Verbum? Quæ autem de processione Verbi disputantur, supponuntur habere locum conformiter in processione Spiritûs sancti, quantum ad amorem. Malui autem proponere aliter titulum, eò-quòd propriè loquendo Verbum non procedat ex cognitione actuali, aut Spiritus sanctus ex amore, sed illud per intellectum, hic per voluntatem, juxta dicta q. 5.

Nihilominus Verbum processit ex utero seu memoria secunda Patris aliquid pro tunc intelligentis, similiter Spiritus sanctus ex voluntate Patris & Filii aliquid diligentis.

Quæritur itaque, quamnam pro isto priori processionum divinarum cognoscebantur aut diligebantur, seu quorum cognitio & amor processionibus præsupponatur.

Processionibus non præsupponitur cognitio creaturarum actualium.

DICO I. Processionibus divinis non præsupponitur cognitio vel amor creaturarum actualium. Ita *Scotus* 1. d. 18. n. 5. & 2. d. 1. q. 1. n. 9. & quodl. 14. n. 14. 15. & 16. & alii Doctores communiter contra *Valentia*, *Arriaga* & nonnullos alios. Ratio est: quia divinæ processionibus sunt omnino necessariae; cognitio autem, uti & amor, creaturarum actualium est libera, potuitque non esse in Deo: atqui contingens & liberum nequit præsupponi summè necessario, neque hoc potest ab illo ullatenus pendere, ergo &c. Confirmatur: quia natura determinatur prius ad ea, quæ ipsam substantialiter velut complent ac intrinsecè terminant, quàm ad ponendum aliquid extrinsecum, præsertim sibi non necessarium, quodque liberè ponit; prout fit in Deo respectu creaturarum actualium: ergo processionibus divinis non præsupponitur decretum seu amor Dei, vel cognitio quatenus terminata ad creaturas actuales.

62.

Creatura non sunt pro quovis signo scibiles.

Dices I. Infinita perfectio divinæ cognitionis postulat ipsam semper terminari ad quodlibet verum: atqui processionem Verbi præsupponitur cognitio infinitè perfecta; ergo eadem quatenus terminata ad quodlibet verum, adeoque ad creaturas actuales. Resp. Disting. Maj. postulat ipsam semper terminari, id est, pro quovis instanti reali, Conc. Maj. pro quovis instanti seu signo rationis, Neg. Maj. Vel aliter Resp. quòd postulet ipsam terminari solum pro quovis signo, pro quo aliquid est scibile; pro isto autem signo priori res creatæ non sunt scibiles.

Dices II. Essentialia sunt priora notionalibus, adeoque divinis processionibus; antecedenter enim ad processionem concipitur natura divina habere omnem perfectionem simpliciter, tantumque ei deesse incommunicabilitas, quam accipit à notionalibus: atqui cog-

nitio & amor creaturarum spectant in Deo ad essentialia; ergo sunt priora processionibus. Resp. Dist. Maj. sunt priora secundum omnem suam rationem intrinsecam Conc. secundum omnem terminationem, etiam ad creaturas Neg. sic namque sunt posteriora, uti quicumque respectus ad extra in Deo, & sicut in ipso omnia necessaria sunt priora liberis.

Dices III. Verbum procedit ex scientia comprehensiva Patris; atqui ad hanc requiritur notitia etiam creaturarum, ergo &c. Resp. ad Maj. Verbum procedere ex scientia in actu primo comprehensiva, non autem ex actuali comprehensione, juxta dicta q. 5. Deinde supponamus, quòd procedat ex actuali notitia, adhuc non sequitur, quòd procedat ex notitia quatenus comprehensiva pro isto signo: sic enim petitur principium. Sufficeret enim, quòd procedat ex notitia perfectissima (quam ut sic præcisè consideratam, an comprehensionem appelles, an non, parum curo) divinæ naturæ secundum rationem omnem absolutam, seu secundum omnem rationem, secundum quam pro isto signo processionis est cognoscibilis: non est autem pro tunc cognoscibilis secundum respectus ad extra aut creaturas, cum sint posteriores ipsis processionibus, hæcque ab iis nullatenus dependeant.

Ex hac conclusione sequitur, divinis processionibus non præsupponi scientiam conditionalium, sive enim sequatur, sive antecedit omne decretum, est simpliciter contingens, potuissetque Deus non scire hoc in tali vel tali conditione futurum, sicut potuisset non esse futurum.

DICO II. Divinis processionibus non præsupponitur cognitio & amor creaturarum possibilem, seu cognitio simplicis intelligentiæ & amor correspondens. Ita omnes *Scotista* ex locis *Scoti* sup. cit. *Vasquez*, *Becanus* & plures alii, contra multos alios. Probatur I. quia sequeretur creaturam saltem secundum esse possibile naturâ priorem esse ente infinito summè necessario: quòd tamen dici nequit, eò-quòd ejusmodi ens nequeat ullatenus pendere à creatura, etiam possibili, nec tolleretur, etsi creatura non foret possibilis: aliàs non esset magis necessarium, quàm creatura possibilis. Confirmatur: quia creaturæ secundum esse possibile spectatæ sunt minùs necessariae, quàm divinæ processionibus; minùs autem necessarium nequit esse prius magis necessario.

Probatur II. quia natura divina prius determinatur ad sibi intrinseca, quàm ad alia minùs intrinseca, immo extrinseca: adeoque prius determinatur ad producendum personas, quàm ad cognoscendum aut volendum creaturas posibles, sibi extrinsecas.

Confirmatur hæc & præcedens conclusio: quia sicut potentia Dei creativa non potest operari ad extra, nisi prius ratione sit in tribus personis: ita non videtur potentia intellectiva aut volitiva posse terminari ad objectum extrinsecum, nisi prius ratione sit in tribus personis

Quo sci-
essentiali-
sint priora
notionali-
bus.

An scientia
Dei, quæ
generati-
onem præ-
cedat, sit
comprehen-
siva.

63.

Processionibus non præsupponitur scientia conditionalium.

64.

Nec creaturarum possibilem.

sonis : ista enim terminatio se quodammodo habet instar operationis ad extra.

65. Dico III. Processionibus divinis naturâ prius præsupponitur cognitio & amor essentia divina, & per consequens perfectionum attributalium. Ita universi Theologi. Patet : quia essentia divina cum suis perfectionibus absolutis, adeoque cum intellectu ac voluntate & scientia ac volitione perfectissima (utique terminata ad ipsam essentiam, quæ est objectum primum, ejusque intrinsecas perfectiones) est prior processionibus & relationibus ; adeoque prius cognita & amata.

66. Sed difficultas satis intricata restat, an solius essentia cognitio (idem de amore) præsupponatur divinis processionibus ; ut volunt plerique *Scotista* : an insuper ipsarum processionum seu trium personarum, ut volunt plerique alii, & ex *Scotistis*, *Smising* d. 3. n. 273 : cui favet *Scotus* d. 6. n. 5. docens Patrem generare Verbum voluntate etiam antecedente ; & consequenter antecedente cognitione. Verum *Ca- vellus* in *Scholio* explicat *Scotum* de voluntate antecedente, non terminata ad ipsum Verbum, sed ad essentiam ; aut certè ob alia loca in speciem opposita *Scotus* est dubius ; ut idem *Ca- vellus*. Aliis verò *Scotistis* favet *Doctor* pluribus locis, ut d. 1. q. 2. n. 5. ubi tamen (præterquam quòd textus in originali à *Scoto* sit cancellatus, ut notatur in margine) solum disjunctivè asserit Patrem prius origine, quàm generet Filium, esse beatum visione essentia absolute, vel ut est in una persona, scilicet Patre ; adeoque hujus visionem præsupponi *Scotus* non diffitetur. Et d. 10. num. 14. supponit quidem Spiritum sanctum antecederet ad sui processionem non esse cognitum ; addit tamen problematicè responsum oppositam : nequè etiam negat processionem tertiæ personæ præsupponi notitiam Patris & Filii. Denique 2. d. 1. q. 1. n. 9. ubi tamen solum videtur excludere notitiam objecti secundarii extranei, scilicet creaturarum, ut advertit *Smising* sup. n. 268. ubi & n. n. *prac.* fusè mentem *Scoti* discutit. Undè patet ferè arbitrarium esse in via *Scoti* eligere hîc quod magis placet.

67. Et quidem existimo, quòd etiam si Verbum procederet ex actuali notitia propriè, sufficeret per se notitia solius essentia (etiam seclusa per possibile vel impossibile notitiâ personarum) ad exprimendum Verbum consubstantialle, Patriquè per omnia simile. Deinde existimo, quòd etsi Verbum procederet ex notitia personarum, etiam Spiritus sancti velut objecti per se requisiti, adhuc non foret Verbum imago Spiritus sancti, eò-quòd ab eo non procederet tamquàm principio, etsi foret similitudo ipsum instar objecti repræsentans : ut enim Verbū esset imago Spiritus sancti, deberet esse verbum illius ut principii. Ob quod etiam non foret imago sui ipsius, vel Deitatis, vel creaturarum possibilium, quantumvis illa repræsentaret, & ex illorum notitia procederet : prout equidem verè non procedit juxta nos. His ita discussis

Herincx Sum. Theol. pars. 1.

Dico IV. Processionibus divinis, etiam 68. comprehensâ generatione activâ, præsupponitur notitia intuitiva (idem est de amore) solius essentia. Hoc sensu valde probabilem existimo vulgatam *Scotistarum* doctrinam. Ratio est : quia in priori signo ante omnes processionem sola essentia præsupponitur habere esse, & consequenter esse cognoscibilis : nam nè quidem Pater præsupponitur generationi activæ ; cum per hanc sive paternitatem formaliter constituatur in esse primæ personæ, adeoque non præsupponitur in ratione cognoscibilis : Nequè enim (inquit *Aug. l. 4. de Gen. ad lit. c. 32.*) cognitio fieri potest, nisi cognoscenda præcedant. Et infra : Nisi enim prius sit quod cognoscitur, cognosci non potest.

Dico V. Generationi passivæ Verbi præsupponitur saltem prioritate originis notitia Patris, non autem cæterarum personarum : processionem verò Spiritus sancti præsupponitur cognitio utriusque spirantis, seu Patris & Filii. Ita tenent varii, nec dissentit *Scotus*, ut satis colligi potest ex præmissis, & quodl. 14. n. 14. Prima pars probatur : quia generationi Verbi præsupponitur prioritate originis Pater completè existens, adeoque pro isto priori signo est cognoscibilis, & consequenter cognitus : Verbum autem & Spiritus sanctus pro isto signo necdum supponuntur esse, adeoque nec videri. Secunda pars similiter probatur : quia Pater & Filius sunt origine priores processionem Spiritus sancti, immo etiam præsupponuntur spirationi activæ : ergo pro isto priori possunt cognosci ; non autem Spiritus sanctus, qui necdum supponitur. Eadem cum proportionem locum habent in amore.

Nec refert, quòd Pater & Filius sint correlativa, adeoque simul naturâ quoad esse & cognosci : nam cum hac simultate consistit, cognitionem unius correlativi esse priorem origine ; eò-quòd sicut in divinis unum est altero prius origine quoad esse, sic etiam debeat esse quoad cognosci.

Non refert etiam, quòd Deus videat futura antequàm existant : quia saltem videt posterius ratione, quàm ex suo decreto sint futura : adeoque personæ divina, quæ nullatenus rationem futuri, sed tantum præsentis obtinent, videri nequeunt, priusquàm supponantur præsentis & existentes.

Non satisfacit proinde, quod Alii respondent, ad notitiam intuitivam (qualis indubiè debet esse notitia divina personarum) sufficere, quòd personæ omnes sint præsentis eidem instanti reali seu durationis, etsi pro posteriori signo originis ; eò-quòd signa hæc non sint signa in quibus res sint, involventia scilicet differentias præsentis, præteriti & futuri, sed sint solum signa à quibus, seu emanationes unius ab altero, quæ consistunt cum simultate, tum temporis, tum naturæ. Non satisfacit (inquam) quia notitiæ intuitivæ personarum deberet existentia & præsentia earumdem insuper præsupponi : prout tamen non præsupponitur ob posterioritatem originis. Deinde

Q

pari

Generatio-
ni activa
præsupponi-
tur, notitia
solius essen-
tia.

69. Generatio-
ni passiva
Verbi, notitia
insuper
Patris.

Processioni
Spiritus
sancti notitia
Patris
& Filii.

70. Satisfacit ob-
jectionibus.

Quid signa
in quibus
res sunt, & à
quibus.

Objectum
notitia in-
tuitiva de-
bet ei præ-
supponi.

pari facilitate dici posset, etiam creaturas posibles prius ratione cognoscibiles, adeoque cognititas esse. Denique difficile tunc apparet, cur Deus videre nequeat æterna sua decreta prius ratione, quam aliquid decernat; prout plerique nobiscum putant Deum videre non posse, ut patet ex *Tract. de Deo Vno* d. 6. n. 48.

Q U Æ S T I O VIII.

An Essentia divina sit principium quod divinarum processionum, sive principium quod generet Filium, & spiraret Spiritum sanctum?

71.
Essentia divina non est principium quod processionum.

RESP. Essentia divina non est principium quod generat aut spirat. Ita omnes Theologi cum Magistro d. 5. contra Abbatem Joachimum deridentem Magistrum, quod diceret essentiam neque esse generantem, neque genitam, neque procedentem. Sed Magistri assertio est definita, ac Joachimi assertio damnata in Concilio Lateranensi IV. & refertur c. *Damnatus, de summa Trinit.* Ratio est: quia inter produciens & productum debet esse distinctio realis, cum nihil producat seipsum: essentia autem omnia, quæ sunt in divinis, identificantur. Deinde quando de aliquo concretim prædicatur actio, intelligitur prædicari in sensu formali, adeoque ad veritatem non sufficit identitas realis, sed requiritur ut prædicatum connotet subiectum: generare autem & spirare in divinis non connotant essentiam abstractim expressam, sed ipsas personas. Alioquin identice essentia est id, quod generat, quia scilicet essentia est Pater, qui generat. Plus tamen sonat ex sensu communi, dum simpliciter dicitur, Essentia seu Deitas est generans; ut dictum est.

Licet identice sit id quod generat.

72.

Auctoritates quedam Patrum explicantur.

Unde ejusmodi propositio (ut inquit D. Bonav. d. 5. art. 1. in corp.) si legatur alicubi, est exponenda, Sancti enim quandoque ad confundendas hæreses expressius loquuntur, quam proprietas sermonis sustineat. Sic illud Hilarii 4. de Trinit. paulò post initium, Nihil nisi natum habet Filius, hoc sensu dictum intelligitur: nil nisi nascendo seu per nativitatem habet Filius; & sic etiam habet essentiam. Similiter explicandum est, quod 9. de Trinit. versus finem proficitur, ejusdem generis genitam naturam naturaliter in se gignentem se habuisse naturam: ubi, genitam, idem est, quod per generationem acceptam: gignentem, idem est, quod fecundam ad generandum instar principii quo. Item quod Athanasius Epist. ad Serapionem dicit, Patrem genuisse in Filio essentiam, idem est, quod gignendo dedisse. Quod insuper August. 15. de Trinit. c. 14. dicit Filium esse Essentiam de Essentia, sensum habet, quod Filius, qui est essentia Patris, sit de Patre, qui est Essentia. Eundem denique sensum habet, quod subinde legitur Filius esse, Sapientia de Sapientia, lux lucis &c. Sumuntur enim ibi, etsi minùs propriè, sive abstracta pro concretis, sive essentia-

lia pro notionalibus; ut rectè D. Thomas q. 39. a. 5. ad 1. Cujus responsionem confirmat Smiling d. 5. q. 3. num. 61.

Nec obstat I. Quod rectè dicatur, Essentia seu Deitas creat: nam etsi actiones ultimatè & ut quod sint suppositorum, simpliciter tamen etiam tribuuntur principiis formalibus, quando ea distinguuntur à terminis actionis; prout essentia quidem distinguitur à termino creationis, seu re creata, non tamen à termino divinæ generationis seu processionis, sive à Filio & Spiritu sancto. Deinde (inquit Malderus q. 39. art. 5. & ferè coincidit) creare est actio essentialis, seu conveniens Deo ratione essentia absquè respectu ad aliquid distinctum in ipso Deo, sed cum respectu ad aliquid distinctum à Deo extra ipsum Deum.

Non obstat II. Quod rectè dicatur, Deus generat; immo in ipso Symbolo profiteamur Deum de Deo genitum. Nam concretum essentialiale Deus potest supponere pro persona seu supposito, adeoque verificatur hæc propositio tali modo: Deus Pater generat Deum Filium.

Non obstat III. Quod essentia rectè dicatur communicata: Pater enim essentiam communicavit Filio. Nam inter communicans & communicatum non debet esse distinctio: idem enim potest se alteri communicare, prout materia & forma dicuntur se communicare composito. An autem essentia possit quoque dici communicans, dubitari posset. Et quidem omnino id dici potest facto respectu ad terminum distinctum cui fit communicatio: Deitas enim seipsam communicat nobis. Facto tamen respectu ad Filium aut Spiritum sanctum, videri potest non recta locutio, quæ Essentia dicitur se communicare Filio: eò-quod nihil se realiter communicet sibi ipsi; adeoque requiratur distinctio inter communicans & id cui fit communicatio. Et ita expressè docet Denckens de process. divinis c. 2. §. 3. num. 21.

Et essentia communicari.

An etiam dicatur communicans.

Q U Æ S T I O IX.

An Pater sit principium quod generationis Filii, & uterque processionis Spiritus sancti?

DICO I. Pater, isquè solus, est principium quod generationis Filii. Est fide certissimum, nec ab ullo in controversiam vocatum, in Symbolis, Conciliis & Patribus passim obviis expressum. Sufficiat illud Athanasii in Symbolo: Filius à Patre solo est &c.

DICO II. Pater & Filius sunt principium quod processionis Spiritus sancti. Quantum ad Patrem, res est manifesta ex auctoritatibus passim obviis, ipsaquè Scriptura Joan. 15. ubi de Spiritu sancto dicitur: Qui ex Patre procedit. Sed quoad Filium vetus est & grave dissidium inter Græcos & Latinos Doctores. Et quidem primus, qui apertè negare ausus est, Spiritum sanctum à Filio, immo & per Filium proce-

74.
Pater est principium quod generationis Filii.

75.
Idem cum Filio processionis Spiritus sancti.

Processionem Spiritus sancti à Filio, negant Græci.

procedere, fuit Doctissimus Theodoretus in Refutatione anathematism, quæ Cyrillus ediderat adversus Nestorium cap. 9. Hæc ipsa tamen refutatio fuit in Concilio Ephesino damnata, ipseque Theodoretus primum inter Nestorianos reputatus: quamvis postea errorem suum disertè retractaverit, & in Concilio Calcedonenfi inter Catholicos receptus sit. Nihilominus error de processione Spiritus sancti à solo Patre paulatim ita invaluit Orientalem Ecclesiam, ut Theophylactus Bulgarorum Archiepiscopus (qui floruit circa annum 1071. teste Boronio) scribens in cap. 3. Joan. reprehendat velut ex communi Græcorum sententia Ecclesiam Latinam: contra quam in apertum etiam schisma tandem iidem Græci lapsi sunt, in eoque hactenus perseverant sensim in alios quoque errores prolapsi. Quantumvis autem sæpè reconciliati fuerint, ut in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. deinde operâ Seraphici Doctoris S. Bonaventuræ in Concilio Lugdunensi (ubi Symbolum cum additione Filioque ter Græcè terque Latine in plena Concilii congregatione decantatum fuit) & postea rursùm in Concilio Florentino: semper tamen sunt reversi ad vomitum. Quare cum instante Marco Ephesio (qui solus Concilio Florentino subscribere detrectavit) iterum relapsi fuissent, tandem captâ per Turcam (non quidem ipsis feriis Pentecostalibus, ut nonnulli referunt, sed feriâ tertiâ post octavam, die 29. Maij, ut ostendit Spondanus ad annum 1453.) Constantinopoli, amissoque regno pœnas perfidiæ dederunt, eò justiores, quod paucis ante annis, videlicet anno 1439. (ut patet ex Litteris Unionis) peculiari Dei providentiâ veritatem fidei in Concilio præfato agnovissent & approbassent.

76. Itaque hæc pars conclusionis de processione Spiritus sancti à Filio definita est in sex Conciliis Toleti celebratis. Deinde in Oecumenico Concilio Lateran. 4. sub Innoc. III. & refertur c. Firmiter, de summa Trin. Item in Lugdunensi, & refertur c. unico, eod. tit. in 6. quibus Græci interfuerunt & subscripserunt. Postea rursùm in Florentino post longam cum Græcis disputationem iidem subscribentibus. Denique in Trid. sess. 3. in Confess. fidei. Immo eandem veritatem tradunt antiqua Concilia Generalia in Græcia celebrata. Nam in Synodo III. Ephesina lecta, & à tota Synodo approbata est Epistola (quæ exstat in Concilio Ephesino Tom. I. c. 14) quam S. Cyrillus nomine Concilii Alexandrini scripserat ad Nestorium, in qua habetur: Nam Spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est: unde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre procedit. Eadem epistola fuit approbata à IV. Synodo act. 5. & à V. Synodo act. ult. & VI. Synodo act. 17. & à VII. Synodo act. 7. ut refert Bellarm. lib. 2. de Christo cap. 23.

Et Symbolo Athanasii, & stabilitur orthodoxorum Patrum Græcorum pariter & Latinorum consensu; quos ordine suo refert Bellarm. lib. 2. de Christo cap. 24. & 25.

Herincx Sum. Theol. pars I.

Colligitur quoque hæc veritas non obscure ex Scripturis, quæ asserunt Spiritum sanctum mitti à Filio, ut Joan. 15. & 16. missio autem in divinis non est, nisi personæ procedentis à persona producente, ut disp. seq. q. 4. dicetur. Item Joan. 16. de Spiritu sancto dicit Christus: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis: igitur scientiam, quam annunciat, accipit aliquo modo à Filio: nihil autem una persona accipit ab altera, nisi per processionem. Item ibidem: Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt; propterea dixi: Quia de meo accipiet. Omnia inquit; intellige, exceptâ paternitate (ut explicat Florentinum) in qua distinguitur: adeoque etiam Filius habet virtutem spirandi. Quod & indicat ratio subiuncta: Propterea dixi vobis: De meo accipiet, scilicet Spiritus sanctus per processionem. Prætereà ad Galat. 4. Spiritus sanctus dicitur Spiritus Filii.

Item ex Scriptura.

Rationes assignant Scholastici theologicis principiis innixas, sed non omnes efficaces. Nam ratio illa D. Thomæ, quod Spiritus sanctus non distingueretur à Filio, si ab illo non procederet, assumit falsum, ut infra dicetur. Vt & illa ejusdem: quod in creatis amor procedat à verbo; adeoque etiam in divinis Spiritus, qui est amor, procedat à Filio, qui est Verbum: nam in creatis verbum non est principium productivum amoris, sed tantum conditio applicans voluntati objectum. Unde non rectè infertur, Verbum divinum esse principium productivum Amoris personalis, quod hic intenditur. Immo nec concluditur, Verbum esse Patri instar conditionis applicantis ei objectum amoris: nam id facit intellectio divina essentialis, per quam Pater formaliter intelligit, ac vitaliter percipit se & alia objecta.

77. Rationes quadam rejiciuntur.

Optima est ratio Scoti d. 11. q. 1. n. 2. (quam etiam attigit D. Bonav. d. 11. art. 1. q. 2. in corp) Filius habet communem cum Patre virtutem spirandi, nempe voluntatem fecundam, quatenus nondum intelligitur habere terminum productum per spirationem; quâ Filius est origine prior: ergo hic etiam potest spirare, adeoque de facto spirat. Quam rationem insinuat Florentinum sess. 25. dicens: Qui autem proferunt Spiritum ex sola Patris persona procedere, hi procul dubio substantiam ab hypostasi separant, & partitionem imaginantur divina substantia. q. d. cum Filius eandem cum Patre substantiam habeat, adeoque & voluntatem, prout intelligitur adhuc fecunda seu necdum exisse in actum; oportet consequenter ipsum habere eandem potestatem seu virtutem spirandi, adeoque eandem spirationem activam: alioquin certè nec habebit eandem sive divinam substantiam, sed hæc erit separata ab hypostasi Filii, ipsaque divina substantia erit quasi partita, utpote non integrè communicata Filio quoad suas perfectiones.

78. Vera ratio Scoti adstruitur.

Obijciunt Græci I. in Symbolo Constantino-politano solum habetur: Qui à Patre procedit; Et profertur anathema in Symboli corruptores aut

79.

aut immutatores. Resp. non fuisse veritam, nec potuisse vetari, additionem legitimè faciendam : magisque explicativam mysteriorum fidei, sed solum contrariam aut finè legitima auctoritate attentandam. Undè sicut Ecclesia in Concilio Constantinopolitano Symbolo Nycæno profitenti solum Spiritum sanctum, rectè addidit : *Qui à Patre procedit*, ob occurrentias istius temporis, nempe contra Macedonianos asserentes (quemadmodum de Eunomio refert Basil. l. 2. contra Eunom. prope finem) Spiritum sanctum esse immediatam facturam solius Filii : sic postmodum ab eadem Ecclesia veritatis declaranda gratiâ, & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter fuisse appositum, FILIOQUE, definit Eugenius IV. in litteris S. Unionis, Græcis consentientibus ; qui tamen id noluerunt Symbolo suo inferere ob memoriam antiquitatis, & Concilii Constantinopolitani. Sicut idcirco etiam Leo III. ejusdem Concilii Symbolum immutatum, seu absque particula Filioque insculptum laminæ argenteæ posteris reliquit, & retro altare S. Pauli Romæ reposuit, teste Magistro d. 11.

Idcirco autem (inquiunt deputati Latinorum in Confess. fidei sess. 25. Concil. Florent.) divinum symbolum declaratum ac dilucidatum à majoribus nostris fuisse dicimus, nè quispiam ambigens an Filius Spiritus sancti causa sit, in aliquam incideret hæresim, non illam solum, quæ Spiritus sancti à Filio processionem negaret (in quam Græci actu inciderant) sed etiam nè (ut in declaratione præfatæ Confessionis fidei subditur) quispiam credendo Spiritum ex solo Patre procedere, tres in partes unicam illam divinam substantiam dividi mente concipiat, dum scilicet in Filio facilè quis apprehenderet non esse eandem & integram, quæ in Patre, substantiam, cui non foret communicata facultas expedita spirandi.

Aliam quoque Andreas Archiepiscopus Colossensis sess. 7. post med. rationem additionis dat dicens : *Nam maximo in Gallia & Hispaniis schismate imminente, cum jam ex Filioque passim celebraretur, Romano Pontifici fuit necesse in multorum Occidentalium ampla dignitatis magnique Concilii Patrum Conventu, addito, ex Filioque, symbolum illustrare.* Quamquam non satis constet, quo id tempore præcisè sit factum. Sufficit traditio, & Ecclesiæ (in qua eadem semper infallibilitas & potestas) declaratio, quod rectè & licitè sit factum. Additionis antiquitatem satis ostendit, quod reperiatur in Symbolo secundæ Synodi Nycæne, sive VII. generalis Concilii apud Græcos celebrati, juxta vetustissimum codicem M.S. de cujus corruptione nemo potest suspicari, ut arguit Julianus Cardinalis sess. 5. Florent. in fine. Immo adhuc antea in Concil. Toletano VIII. quod fuit celebratum circa annum 653. vel (ut habet Estius d. 11. §. 2.) 560. recitatur symbolum cum hoc additamento. De hoc argumento pulchrè D. Bonav. d. 11. art. 1. q. 1. in corp.

Objiciunt II. Auctoritates Patrum orthodoxorum, qui dicunt Spiritum sanctum esse à

Patre vel ex Patre per Filium ; ut Basilus, Cyrillus, & plurimi alii, præsertim Græci. Immo nonnulli eum esse ex Filio negant, ut Damasc. lib. 1. de fide c. 11. de Spiritu sancto, inquiens : *At verò eum non ex Filio esse dicimus, sed Filii Spiritum nominamus.* Et antiquissimus Dionys. de divin. nom. c. 2. ait : solum Patrem esse fontem divinitatis. Et Nazianz. Orat. ad Episcopos, qui venerant ex Ægypto, ait : *Omnia quæ habet Pater, habet Filius, exceptâ causalitate.* Et Basil. Ep. 43. de Filio, ait : *Nullamquæ prorsus notionum communicationem secundum proprietatem suam cum Patre habet; adeoque nec secundum notionem spirationis activæ.*

Resp. ex Litteris S. Unionis, in quibus declaratur, quod id, quod Sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse, secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos verò principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem. Undè ipsi Græci in Florentino fassi sunt, particulam per & ex idem significare, scilicet rationem principii. Et ita quidem de Patribus orthodoxis sentiendum : quidquid Schismatici alios sensus tortos obtendant.

Idemquæ de Damasceno dicendum est cum Bessarione Græco, Cardinali, Orat. pro Unione (quam Græcè habuit in Florentino, & postea latinitati ipse donavit) c. 6. post Scotum d. 11. q. 1. n. 1. & in Report. ibid. Ratio autem, ob quam Damascenus asserit Spiritum non dici ex Filio, est, quia non est ex ipso tamquam primo principio : Nam (teste Bessarione supra) communis lingua Græcorum usus per præpositionem, ex, principalem significat causam. Pater autem habet quamdam principii principalitatem, quatenus auctoritatem seu rationem principii habet à se; Hoc ipsum autem quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet (ut loquitur Florentinum in Litteris Unionis) ideoquæ est principium subauctoritativum sive principium de principio ; quod significatur in isto modo loquendi, quo Spiritus dicitur procedere à Patre per Filium. Alioquin Damasc. l. 1. cit. c. 9. dixerat, *omnia quæ habet Pater esse Filii, hoc uno excepto, quod ingenuus non est.* Si tamen explicationi via non pateret, admitti posset cum D. Thoma q. 36. art. 2. ad 3. Damascenum fuisse in errore Græcorum, tunc necdum satis ei aperto : *Sicut enim intellexi* (inquit D. Bonav. d. 11. art. 1. q. 1. in fine) *ipse fuit in tempore quando orta est contentio.* Cautè tamen loquitur, ut D. Bonav. ibid. notat, eò-quod non asserat, quod Spiritus S. non sit à Filio, sed quod non dicatur à Filio, quia Græci non confitebantur, nec tamen negabant, sed modò eorum maledicta progenies addidit ad paternam dementiam, inquit D. Bonav. sup.

Ad Dionysium Resp. vocari ab eo Patrem fontem divinitatis, scilicet primum & universalem : est enim principium primum seu finè principio, communicans divinitatem utriusque personæ, ob quod in Litteris Unionis dicitur : *Fons ac principium totius Deitatis, Filii*

Rationabiliter Symbolo appositum est, Filioque.

Apud Patres orthodoxos idem est per Filium & ex Filio.

Damascenus non fuit in errore Græcorum.

Negat Spiritum ex Filio tamquam primo principio.

Additionis antiquitas ostenditur.

Cur Pater à Dionysio dicatur fons divinitatis.

Nazianze. Filii scilicet & Spiritus sancti. Nazianzenus exponit causam, scilicet ipsius Filii, sive generationem activam. Quod aliis verbis exprimitur in *Litteris Unionis*: *Omnia quae Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit prater esse Patrem.* Denique **Basilus** loquitur de notione propria Patri, sive de notione personali, qualis non est spiratio activa, communis Patri & Filio.

Obiiciunt III. Ex doctrina Latinorum sequitur dari duo principia Spiritus sancti, eumque procedere duabus spirationibus. Quare hoc nomine Graeci Latinos graviter redarguebant, eorumque declaratione percepta de unica causa seu principio valde exilarati sunt in *Concilio Florentino*, ut patet *sess. 23.* prope finem. Quamquam mirum videatur id Graecos ignorasse, quod jam tum in *Concilio Lugdunensi* communi ipsorum ac Latinorum consensu erat stabilitum. Unde Resp. Neg. Seq. Pro maiori autem huius rei declaratione sit

QUESTIO X.

An Pater & Filius sint unum Principium Spiritus sancti, eumque spirarent unicam spirationem?

81. **R**ESP. *Fideli ac devota professione fateamur, quod Spiritus sanctus aeternaliter ex Patre & Filio, non tamquam duobus principiis, sed tamquam ex uno principio; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit.* Ita expressis verbis *Concil. Lugdunense*, & refertur, *cap. unico, de summa Trinitate, in 6.* Idem postea rursus definit *Florent. in Litteris Unionis*: & antea docuerant Patres, *August. 5. de Trinit. cap. 14.* & alii. Id ipsum tradiderunt Scholastici *D. Thom. D. Bonav. Scotus*, omnesque Recentiores. Ratio est: quia tres personae sunt unum principium creaturae; ergo similiter Pater & Filius sunt unum principium Spiritus sancti. Confirmatur: quia nomen substantivum non praedicatur pluraliter, etiam de pluribus suppositis, nisi multiplicetur forma principaliter significata; ideoque tres personae dicuntur tantum unus Deus, ob unitatem naturae divinae principaliter significatae: principium autem est nomen substantivum, & non multiplicatur principale significatum, quodcumque statuatur; statuitur autem usu & sensu Doctorum communi ipsa virtus spirativa, quae est voluntas fecunda, eadem in Patre & Filio. Procedit itaque Spiritus sanctus ab illis tamquam uno principio, quia procedit ab illis in quantum sunt unum, sive quatenus est in eis una fecunditas voluntatis.

82. Ex quo consequitur unicam similiter esse spirationem, quam Pater & Filius spirant Spiritum sanctum: nam actiones vel productiones non multiplicantur, nisi ex diversitate principiorum aut terminorum; unicus autem est terminus spiratus, unumque principium spirativum seu potestas spirandi. Sicut in simili una

Herincx Sum. Theol. pars. 1.

actione creativa creatur Angelus à tribus personis, eò-quod sit unica potentia creandi seu unum principium creativum, unicuique terminus creatus. Unde relata Concilia unicam quoque definiunt spirationem. Intellige activam: nam id exigit forma loquendi: non enim recte dicitur Spiritus sanctus procedere seu produci spiratione passiva. Deinde *Concilium Lugdunense* sup. testatur, se suam definitionem occurrere velle errori à quibusdam asserito aut quibusdam imposito: nullus autem accusatus legitur quasi asseruisset duas spirationes passivas, seu duos Spiritus sanctos. Denique Latini (ut patet ex *Concilio Florentino* ipsisque *Litteris Unionis*) declarabant unicam dari spirationem ad obviandum pravae suspicioni Graecorum; quorum tamen nullus umquam adduxit Latinos in suspensionem erroris de duplici spiratione passiva, adeoque de duplici Spiritu sancto. Unde non est verosimilis explicatio Conciliorum de spiratione passiva: quidquid dixerit *Arriaga d. 50. n. 8.*

Ex dictis patet I. Merito reprobare ab omnibus modum loquendi *Durandi & Gregorii*, qui dixerunt Patrem & Filium proprie loquendo esse duo principia, largè tamen loquendo dici unum ob unitatem virtutis spirativae. Nam Concilia absolute & simpliciter definiunt esse unum, & non duo principia: ergo proprie loquendo sunt unum tantum principium. Alioquin reprobatà propositione proprie verà, approbassent illam, quae in rigore est falsa. Neque etiam excussissent calumniam Graecorum, si (quod Graeci ex sententia Latinorum sequi contendebant) Pater & Filius essent duo principia proprie loquendo. Quare particula *tamquam*, quae utuntur Concilia, non est diminuens aut alienans, sed explicans rei veritatem; usitato more Scripturae, ut *Joan. 1. Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre.* Ad *Hebr. 3. Moyses fidelis erat in tota domo tamquam famulus &c.* & alibi saepe. Unde sine tali particula Latini deputati in *Concil. Florent. sess. 25. in Confess. fidei*, dicunt: *Quoniam Graeci suspicantur nos duo principia profiteri, idcirco hanc habentes sententiam vel talia profitentes anathemate notamus.* Et in ipsis *Litteris Unionis* definitioni praemittitur, *Latinos affirmasse, non se hanc mentem dicere Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, quod duo ponant esse principia seu duas spirationes, sed ut unum tantum asserant esse principium unicamque spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asseruerunt.*

Neque hinc sequitur Patrem esse duo principia, scilicet tum Filii, tum Spiritus sancti, ob duplicem potentiam productivam: nam ut dicantur duo principia, ultra multiplicationem formae significatae requiritur multiplicatio subjectorum seu suppositorum. Non enim (ut inquit *Scotus d. 12. q. 1. num. 17.*) dicitur aliquis plures scientes, licet habeat plures scientias; adeoque nec plura producentia aut plura principia productiva, sed oportet ad hoc esse plura supposita.

Q 3

Patet

Quod ipsum concilium vincitur ex Conciliis.

Quidquid dicat Arriaga.

83. Reprobantur dicentes quod improprie solum Pater & Filius sint unum principium.

88

Cur Pater non sit duo principia.

84. Patet II. Nullatenus quoque admittendam esse doctrinam *Henrici de Gandavo* existimantis Patrem & Filium posse quidem propriè dici unum principium, posse tamen etiam propriè dici duo principia Spiritus sancti. Nam ex auctoritatibus relatis constat, simpliciter determinari, quòd non sint duo principia. Idem conficit exemplum unici principii creativi, & confirmatio subiecta de requisitis ad multiplicationem concreti substantivi.

85. Petes I. An sicut Pater & Filius sunt unum principium, sic sint unus spirator? Resp. Aff. cum Doctoribus communiter, qui hæc confundunt tamquam synonyma, ut spirator sit idem quod principium spirativum: quamquam *D. Bonav. d. 29. art. 2. quest. 2.* aliquam conetur differentiam assignare, ideoque admittat Patrem & Filium esse quidem unum principium, non tamen unum spiratorem. Ratio eadem est: quia nimirum spirator est concretum quidem verbale, tamen instar substantivi, sicut creator: adeoque sicut tres personæ dicuntur unus creator, sic Pater & Filius sunt unus spirator ratione ejusdem principalis significati: sive illud statuatur vis spirandi, sive cum nonnullis ipsa spiratio activa. E contra, sicut tres personæ dicuntur tres creantes, sic Pater & Filius possunt dici duo spirantes, uti apud omnes certum est: concreta enim hæc sunt adjectiva, ad quorum multiplicationem sufficit multiplicatio suppositorum; ut sensus sit: Pater & Filius sunt duo supposita spirantia. Quòd si principale significatum spiratoris statuatur ipsa spiratio, consequenter non sufficeret unitas virtutis spirativæ, nisi quoque adesset unitas spirationis, ad hoc ut Pater & Filius dicerentur unus spirator; adeò ut si spiratio esset multiplex, Pater & Filius forent duo spiratores: sicut si esset duplex in duobus paternitas, forent duo Patres. Similiter discurrendum foret de voce *principium*, si quis præter communem sensum contenderet significare principaliter, non vim seu potentiam principiandi, sed ipsam principiationem; prout nonnulli contendunt, quæstionem de nomine excitantes: in qua de cætero non multum refert, quo modo quis loquatur.

Sed duo spirantes.

Quid requiratur ad multiplicationem concreti adjectivi.

86. Petes II. Pro quo supponat hoc vocabulum, spirator seu principium spirandi? Resp. cum *Suar. lib. 10. c. 7. Smising d. 4. q. 3. n. 60.* supponere pro subsistente in hac singulari virtute spirandi, cum conditione requisita ad spirandum; quæ sita est in hoc, quòd virtus illa sit in subsistente sive supposito prius, quam intelligatur Spiritus sanctus productus. Undè spirator supponit vagè pro hoc vel illo subsistente incommunicabili, sive sit Pater, sive Filius, sive sit unum, sive plura. Et hinc fit, quòd non solum verificetur de Patre & Filio junctim, sed etiam de singulis seorsim. Idemque est cum proportionem de vocabulo creator. Alios aliter opinantes refert & refutat *Smising num. 61. & seqq.*

Pro quo supponat vox spirator.

Q U Æ S T I O XI.

An processio Spiritus sancti necessario exigit esse à duobus suppositis.

RESP. Aff. nam de facto est, adeoque necessario exigit esse à duobus. Fundatur autem hæc exigentia in eo, quòd processio Spiritus sancti sit per voluntatem, quæ ordine posterius agit quam intellectus, & consequenter prius origine est in Filio per intellectum productum, quam intelligatur esse productus Spiritus sanctus, ut optimè explicat *Scotus d. 12. q. 2. n. 11. & 12.* Alioquin si per impossibile voluntas prius ageret quam intellectus, Spiritus sanctus procederet à solo Patre; immo Filius è contra procederet à duobus, scilicet Patre & Spiritu sancto: nam in Patre solo est tam adæquata & sufficientissima vis spirandi, quam sit in Patre & Filio (ut rectè probat *Scotus n. 8. & 9.*) & quam sit in eo solitariè sumpto perfecta & adæquata vis generandi. Nec est cur tunc non posset tam benè per voluntatem solus spirare, quam nunc per intellectum generare. Immo non nisi solus spirare posset: cum Filius tunc foret posterior spiratione, adeoque voluntas ei non communicaretur, nisi jam præsupposita spiratione. E contra autem Spiritui sancto tunc communicaretur intellectus secundus, priusquam scilicet intelligeretur esse in actu productionis Filii. Si verò nullus foret ordo inter intellectum & voluntatem, non esset quoque ordo inter Filium & Spiritum sanctum, sed uterque prodiret æquè primò à solo Patre: non enim intelligeretur tunc Filio communicari voluntas secunda, seu quæ pro tunc necdum supponatur in actu spirationis: cum supponeretur inter operationem intellectus & voluntatis nullus ordo, sive prioritas & posterioritas.

Simile aliquid habetur in processione creaturarum seu ad extra: necessario enim de facto omnes creaturæ procedunt à tribus personis, seu tota Trinitate, eò-quòd in singulis sit indivisa potentia, præviè ad productionem creaturarum. Si tamen per impossibile daretur tantum una persona in hac eadem Deitate, esset in illa æqualis potentia, procederentque creaturæ tunc ab una tantum persona. Quare sicut creaturæ per se ex intinseca sua ratione non postulant esse à tribus personis, nec ad illas dicunt ordinem, nisi quatenus dicunt ordinem ad potentiam creandi, quæ est in tribus personis: sic nec persona divina spirabilis ut sic exigit per se intrinsecè procedere à duobus, nec ad illos dicit ordinem, nisi in quantum virtus spirandi expedita est in duobus.

Dices I. Spiritus sanctus dicit per se respectum ad Patrem & Filium; ergo ex se intrinsecè postulat esse à Patre & Filio. Resp. dicere quidem ad illos respectum in quantum sunt spirator; sed rationem spiratoris ut sic abstrahere à pluralitate suppositorum spirantium, et si necessa-

87. Processio Spiritus sancti necessario exigit esse à duobus suppositis.

Non tamen si per impossibile operatio voluntatis esset prior.

Aut inter ipsam & operationem intellectus nullus esset ordo.

Simili quodam modo creaturarum processio est necessario à tribus personis.

88. Ratio spiratoris ut sic abstrahit à pluralitate spirantium.

necessario de facto in pluribus suppositis reperiatur.

*Vit & in-
trinfeca ra-
tio persona
spirabilis.*
Dices II. Spiritus sanctus juxta Patres procedit tamquam amor mutuus, nexus, vinculum, donum duorum, scilicet Patris & Filii; ergo ex intrinseca sua ratione postulat esse à duobus. Resp. Neg. Conseq. quia prædicta etiam tantum competunt de facto, & necessario; non tamen per se ex intrinseca ratione personæ spirabilis. Itaque Spiritus sanctus est amor Patris & Filii: propriè quidem amor productus & personalis (quod nil est aliud, quam Spiritum sanctum procedere per voluntatem Patris & Filii) appropriatè autem amor essentialis, quo vitaliter diligunt omnes personæ se invicem, atque etiam creaturas. Eademque ratione est nexus & vinculum: aut etiam, quatenus censentur in Spiritu sancto tamquam communi producto jungi ipsæ personæ producentes. Denique est donum duorum, quatenus est à duobus; adeoque unum non magis ei per se competit, quam alterum.

*Qualiter
fit nexus
aut donum
Patris &
Filii.*
89. Dices III. Tunc saltem non esset idem numero Spiritus sanctus. Resp. non minus, quam essent eadem creaturæ, si tantum esset una persona creatrix. Si urgeas, fore similiter alias creaturas, uti aliam omnipotentiam, aliamque Deitatem (ad quam creaturæ dicunt ordinem transcendentalem) adeoque fore etiam aliam virtutem spirativam; immo Deitatem, si non foret in duabus personis. Resp. transeat totum. Nequè id est contra *Scorum*, ut patebit litteram consideranti. Dico equidem, fore quidem alias creaturas, alium Deum, alium Spiritum sanctum, ex consequenti: sed tamen quæstionem procedere ex suppositione impossibili (qualis fit sæpè, dum inquiruntur præcisæ & formalissimæ rerum rationes) quod scilicet esset eadem virtus spirativa, eadem natura divina &c, quibus suppositis, dico adhuc fore consequenter eundem Spiritum sanctum, etsi tantum spiraretur ab una persona. Idemque est cum proportionem de creaturis.

*An esset i-
de Spiritus
sanctus, si
à duobus
non proce-
deret.*
90. Petes I. An Spiritus sanctus æquè perfectè & immediatè procedat à Patre & Filio? Resp. indubitatum esse, quod sic: nam Pater & Filius sunt æquales, & præditi eadem numero virtutè spirativâ, & simul emittunt ex ea Spiritum sanctum: adeoque non est, undè oriretur differentia aut inæqualitas in modo procedendi. Subinde tamen Pater legitur appellatus causa vel principium principale & proprium Spiritus sancti, ob principalitatem primi principii; cum Filius etiam hoc, quod sit principium, habeat à Patre. Undè *August. 15. de Trin. cap. 17.* postquam dixisset Spiritum sanctum principaliter procedere ex Patre, subdit: *Idè autem addidi, principaliter, quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur; sed hoc quoque Pater illi dedit &c.* Eodem sensu procedit Spiritus sanctus à Patre propriè: non quod impropriè à Filio, sed quia Pater non habet ab alio, quod spiret: communicat autem quidem Filio quod spiret, sed non quod spiret ita, ut hoc

ipsum non habeat ab alio. Propriè etiam Pater spirat, quatenus ob rationem primi principii id ei appropriatur: quo sensu Filius propriè dicitur sapientiâ ab *Augustino*. Utramque responsionem habet *D. Bonavent. d. 12. in expos. textus dub. 3.*

91.
Petes II. An virtus spirandi prius origine competat Patri quam Filio, & an Pater prius ratione spiret Spiritum sanctum quam Filius? Resp. ad I. Aff. quia in priori originis Pater habet omnes perfectiones, etiam voluntatem fecundam, & independentem à Filio; Filius autem omnia, etiam virtutem spirandi seu voluntatem fecundam, accipit per originem à Patre: ergo ipsa est in Patre prius origine. Ad II. Resp. Neg. quia etsi vis spirandi prius origine insit Patri; non tamen intelligitur esse in actu antequam sit Filius, qui origine spirationem præcedit: ideoque Filius à Patre genitus, virtute ab eo acceptâ, simul omnino cum Patre spirat: sicut etsi causa creata sit Deo posterior, etiam tempore, tamen simul naturâ & tempore ponit communem sibi & Deo actionem seu effectum. Dum autem *Scotista* dicunt Patrem prius origine, quam Filium spirare Spiritum sanctum, solum volunt significare, quod Pater spiret à se, Filius non, sed per virtutem acceptam à Patre. Quo sensu etiam Pater prius origine creat quam aliæ personæ.

Q U Æ S T I O XII.

An Spiritus sanctus distingueretur à Filio realiter, si ab eo non procederet?

92.
HYPOTHESIS hæc juxta Græcos quidem de facto est, at juxta fidem Catholicam impossibilis: valet tamen ad inquirendum præcisum & proprium distinctivum personarum divinarum. Similes autem quæstiones, supponentes aliquid impossibile, sunt usitatæ Doctoribus, immo & Patribus. Nascitur porro præsens quæstio ex eo, quod *D. Thomas, D. Bonav.* & alii passim contra Græcos probent Spiritum sanctum procedere à Filio, quia alioquin ab eo non distingueretur realiter. Undè plerique Doctores censent, in tali hypothese fore unicam personam, quæ simul esset Filius & Spiritus sanctus, & consequenter solum fore duas divinas personas realiter distinctas: eò-quod existiment unicum & adæquatum fundamentum distinctionis realis unius personæ ab altera esse solam oppositionem correlativam producentis & producti. Nihilominus ad quæstionem Resp. &

93.
Dico: Si Spiritus sanctus non procederet à Filio, adhuc distingueretur ab eo realiter: quamquam tunc sublata foret aliqua secundaria ratio distinctiva, nempe originationis Spiritus sancti à Filio, quæ & ipsa sufficit ad distinguendum realiter; cum nihil possit originari realiter à se ipso, aut sibi correlativè opponi. Ita *Scotus d. 11. q. 2. Occam, Carthusianus & alii.*

Probat
ex Patri-
bus.

Probat ex August. 5. de Trin. c. 14. & aliis Patribus, quatenus dicunt Filium & Spiritum sanctum distingui, quod ille procedat ut natus, hic verò ut datus; quod discrimen in ista hypothese adhuc subsisteret. Clarius Anselmus lib. de processione Spiritus sancti cap. 2. in fine loquitur: *Filius autem (ut interim aliam causam dicam, quoniam nondum constat, quod Spiritus sanctus de illo sit & procedat, quia scilicet id contra Græcos necdum probaverat) ideo non est Spiritus sanctus; nec Spiritus sanctus est Filius, quia Filius nascendo habet esse de Patre, Spiritus sanctus verò non nascendo sed procedendo.* Et c. seq. adjungit secundariam causam distinctionis sumptam ex processione dicens: *Cum autem apparebit (id est probatum fuerit contra Græcos) quia Spiritus sanctus est de Filio, tunc quoque palam erit, quia propter hoc (et si non solum) nequit esse Filius Spiritus sanctus, & Spiritus sanctus Filius.* Deinde repetit doctrinam nostræ conclusionis: quod & facit cap. 4. dicens: *Et ideo non habet hic unitas, essentialis, vini consequentia, seu ex unitate essentialis non sequitur hic unitas utriusque personæ, quia pluralitas obviat, quæ ex nativitate nascitur & processione.* Nam eisi per aliud non essent plures Filius & Spiritus sanctus, per hoc solum essent diversi. Quo nil clarius ad rem nostram posset asseri.

94.
Et ratione.

Ratio est: quia in ista hypothese adhuc esset sufficiens principium distinctionis, scilicet filiationis & passiva spiratio: nam eadem numero persona non potest generari & spirari; uti nec produci duabus actionibus adæquatis, quarum quælibet nata est unam personam per se producere; alterutra enim est impossibilis, aut certe superflua: quorum neutrum in divinis potest subsistere. Deinde per quod aliquid constituitur in esse, distinguitur etiam à quolibet alio: ergo sicut Filius constituitur in esse personali per filiationem (nam spiratio activa est communis Patri & Filio) sic & per illam distinguitur à quavis alia persona, adeoque personaliter distinctus manebit, quovis alio circumscripto, præsertim quod sit posterior, prout spiratio activa est posterior filiatione.

95.
Discutitur
axioma,
omnia in
divinis
sunt unum
ubi non ob-
viat rela-
tionis oppo-
sitionis.

Dices I. *Omnia in divinis sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio*; uti habet axioma commune Theologorum desumptum ex Anselmo l. de process. Spiritus sancti c. 3. dicente, *unitatem non amittere suam consequentiam*, adeoque rectè sequi illam subesse, *ubi non obviat aliqua relationis oppositio.* Ex quo patet immeritò dixisse Vasquez d. 147. cap. 4. num. 20. axioma illud Anselmo attributum, in ejus auctoritate nullum habere fundamentum. Resp. axioma posse verificari de facto, non autem de casu impossibili. Deinde etiam in ista hypothese impossibili obviaret relationis oppositio ad mentem Anselmi, id est, oppositio relationum, seu repugnantia orta ex relationibus: et si non foret correlativa oppositio. Patet ex Anselmo sup. cap. 2. dicente: *Hac itaque sola causa pluralitatis est in Deo (quia scilicet se solâ sufficit, vel quia est primaria & per se) &c. quia*

In hypo-
thesi quas-
tionis adhuc
obviaret re-
lationis op-
positio.

prædictis duobus modis est Deus de Deo, quod totum potest dici relatio: nam quoniam Filius existit nascendo, & Spiritus sanctus procedendo, ipsa diversitate nativitatis & processionis referuntur ad invicem, ut diversi & alii ab invicem. Et c. 3. Supradicta (inquit) relationis oppositio, quæ ex eo nascitur, quia supradictis duobus modis (nascendo scilicet & procedendo) Deus de Deo est, prohibet patrem & Filium & Spiritum sanctum de invicem dici. Nec minùs clarè idem patet ex verbis antè relatis ex c. 4. Ut mirum sit Anselmum ejusvè axioma doctrinæ nostræ tam præcipienter opponi. Itaque in ista hypothese foret repugnantia seu impossibilitas relationum, scilicet personalitatis Filii & Spiritus sancti sive filiationis & spirationis passivæ; quæ adhuc forent impossibiles in eodem supposito, utpote singulæ productiones totales singularum personarum. Quas quidem relationes ita repugnantes Scotista vocant disparatas: correlationes autem vocant formaliter oppositas.

Instabis: Etiam spiratio activa & paternitas sive filiationis sunt relationes disparatæ ac diversæ rationis; & tamen spiratio activa non constituit diversam personam, sed eadem reperitur in personis Patris & Filii. Resp. non esse disparatas ad sensum hujus loci, id est, repugnantes ac impossibiles in eodem supposito; spiratio enim activa advenit suppositis Patris & Filii jam constitutis: quia non repugnat eidem supposito multiplex productio activa, etiam totalis, diversorum effectuum (eadem enim res per plures actiones simul plura operatur, v.g. eadem anima simul intelligit, vult &c.) adeoque potest Patri simul competere productio Filii & Spiritus sancti: uti nequè repugnat eidem supposito duplex productio, una activa, alia passiva; adeoque Filio potest competere activa, quæ producit Spiritum sanctum, & passiva quæ generatur à Patre. At eidem supposito non competit duplex productio passiva totalis, quarum quælibet sufficiat ad ejusdem rei seu suppositi productionem; idque quia vel est impossibilis, ut docet Vasquez & Scotista passim: vel quia saltem superflua, ut docent reliqui: nil autem in Deo est impossibile aut superfluum.

Dices II. Toletanum XI. in Confess. fidei dicit: *Ergo hoc solo numerum insinuant (scilicet personæ) quod ad invicem sunt.* Et Nyssenus lib. quod non sint tres Dii ad Ablabium prope finem dicit: *Per quod solum (scilicet differentiam causæ, & ejus quod est ex causa) discerni unum ab altero deprehendimus, quod latius prosequitur.* Resp. Toletanum solum velle, quod personæ insinuant numerum quatenus relativæ sunt. Undè ly ad invicem opponit ei, quod subdit: *Hoc solo numero carent, quod in se sunt, id est, quod absolutum quid sunt.* Idem vult in verbis immediatè præcedentibus: *In relatione personarum numerus cernitur, in divinitatis verò substantia quid enumeratum sit, non comprehenditur.* Nyssenus autem tantum vult esse differentiam personarum penes causalitatem, id est,

Qualis
tunc foret.

96.

Cur potius
quàm ob-
viet de fac-
to inter pa-
ternitatem
& spiratio-
nem acti-
vam.

97.

Exponitur
Toletanum
XI.

Exponitur
Nyssenus.

est, processiones solas, quia videlicet non pene naturam, nè sint tres Dii: quod *lib. cit.* ex professo impugnatur. Minimè tamen indicat, non esse inter personas differentiam, nisi quatenus facto ad invicem respectu se habent ut causa & causatum: sed quatenus quælibet aliquo respectu est causa vel causatum. Nequè id ad scopum *Nysseni* erat necessarium. Quin immo nomine causæ intelligit ibi solum Patrem, qui est absque causa: nomine illius, quod est à causa, Filium & Spiritum sanctum, ut patet ex contextu: ut proinde apertum sit, ipsum non adstruere hujus ab illo processionem ad distinctionem esse necessariam. Denique grati concessio, quod hoc adstrueret, esset intelligendus de facto & possibili, non de hypothese impossibili.

98. *In hypothese si identitas non esset perfectior, utpote impossibilis.* Dices III. Ubi mutua origo non obviat, identitas est major perfectio; ergo est asserenda in hypothese. Resp. Neg. Ant. sicut enim non est major perfectio, quando obviat origo mutua, eò-quod identitas tunc sit impossibilis; sic nequè est in hypothese, ubi obviat oppositio, sive repugnantia aut impossibilitas relationum disparatarum, eò-quod etiam in isto casu adhuc repugnaret identitas Filii & Spiritus sancti.

99. *Auctoritates quædam ex Florentino abusive referuntur.* Denique solent objici nonnulla testimonia ex *Florentino*. Sed verba malè citantur, & rectè citata non repugnare nostræ doctrinæ, est manifestum. Ejusmodi sunt, quæ Deputati Latinorum expresserunt in formula confessionis fidei *sess. ultimâ*: Nam credentes sanctum Spiritum ex Filio nequaquam procedere, necesse est, ut intelligant Spiritum ex solo Patre procedere, ac consequenter non esse Filium. Nonnulli objicientes citant: ac consequenter eum esse Filium. Potest autem particula *consequenter* intelligi dupliciter. Primò, ut sit idem, quod insuper, ulterius, aut æquivalens. q. d. Græci credentes sanctum Spiritum ex Filio non procedere, necessariò dicere debent, quod procedat ex solo Patre, ac equidem adhuc non sit Filius, cujus à Spiritu sancto distinctionem in primis quatuor generalibus Conciliis definitam Græci profitebantur. Sic *Smising d. 4. q. 2. n. 43*. Id tamen non videtur quadrare contextui, ut insipienti facile patebit. Secundò, ut habeat vim consequentiæ; q. d. Negantes processionem Spiritus sancti à Filio, necessariò admittunt processionem Spiritus à solo Patre, & consequenter non esse, id est, non dari Filium in divinis; utpote cui non foret communicata Deitas cum omni perfectione, sive cum voluntate expedita ad spirandum, prout communicari debuisset, veluti quæ necdum intelligitur pro tunc habere terminum spiratum, tamquam origine posteriorem. Huic consonant verba immediatè sequentia, quæ antea explicavimus *quæst. 9. num. 78*. & non rectè relata objici solent: Qui autem proferunt Spiritum ex sola Patris persona procedere (Objicientes citant: qui proferunt Spiritum sanctum distinguunt à Filio, & cum hoc procedere à solo Patre) hi procul dubio

substantiam ab hypostasi separant, & partitionem imaginantur divina substantia.

Q U Æ S T I O XIII.

An divina processiones sint voluntaria & libera?

Dico I. Divinæ processiones sunt voluntariae, saltem concomitanter sive consequenter. Est certum apud omnes: nam si Deus diligat omnia quæ sunt, etiam creata, indubiè complacet sibi in divinis processionibus, vultquè eas esse, sicut sunt; quâ ratione vult se esse Deum, & in hoc sibi placet. Immo vult necessariò divinas processiones: cum voluntas divina feratur necessariò in omnia Deo intrinseca.

Dixi in Conclusionem, saltem concomitanter seu consequenter: nam utrùm divinæ processionis sint etiam voluntariae antecedenter, est dubium: cujus resolutio petenda est ex dictis q. 7. Si namquè divinis processionibus non præsupponatur notitia earumdem ac personarum procedentium, (prout *q. cit.* tamquam probabilius conclusimus) consequenter non præsupponitur earumdem volitio, adeoque divinæ processiones non sunt antecedenter volitæ. Si verò processionibus divinis præsupponatur earumdem & personarum omnium notitia, consequenter præsupponitur earumdem amor; adeoque forent antecedenter volitæ, tum quatenus eas antecedenter amaret divina essentia, tum quatenus ipse Pater in signo priori, quo origine antecedit, vellet generationem passivam Filii, & processionem tam activam, quam passivam Spiritus sancti. Quod consequenter admittit *Smising, Cajetanus* & alii; nec satis consequenter à pluribus negatur.

Dico II. Sola processio Spiritus sancti est voluntaria principiativè. Est communis Theologorum. Probatur: quia sola processio Spiritus sancti est per voluntatem tamquam principium: processio autem Filii est per intellectum. Undè processio Filii solum est voluntaria terminativè aut objectivè; processio autem Spiritus sancti insuper est à voluntate velut principio elicitive seu productivo.

Immo generatio Filii nequidem potest esse à voluntate tamquam principio imperante, quasi voluntas ex necessitate applicet potentiam generandi; prout actus fidei (qui spectat ad intellectum) procedit à voluntate illum imperante: ut rectè *Scotus d. 6. n. 6. v. quidquid sit*, & certum censet *Suarez lib. 6. c. 3. n. 5*. Intellectus enim Patris est sufficientissimè determinatus, adeoque non indigens aliâ potentiâ ipsum applicante ad productionem Filii. Immo in divino intellectu nulli propriè reperiuntur actus imperati, nè quidem ii, qui videntur esse liberi, v. g. scientia futurorum contingentium: nam independenter ab applicatione voluntatis imperantis, necessariò & ab intrinseco cognoscit Deus quidquid est scibile; adeò ut determinatio divinæ voluntatis non imperet intellectui

100.

Processiones sunt voluntariae concomitanter seu consequenter.

101.

An antecedenter, dubitatur.

Sola processio Spiritus sancti est voluntaria principiativè.

102.

Generatio Filii nequidem à voluntate ut imperante pendet.

lectui divino, ut aliquid intelligat, sed solum faciat aliquid scibile, quatenus facit aliquid esse futurum. Dum verò *August. 9. de Trinit. c. 7.* scribit: *Verbum amore concipitur*; loquitur de verbo mentis nostræ perfectæ, quia videlicet re aliquâ imperfectè à nobis conceptâ voluntas ex amore perfectæ notitiæ applicat intellectum ad investigandum plenius & concipiendum verbum perfectum: quod Deo non competere pater. Quare in hoc est dissimilis imago creata ipsi Trinitati increatæ, quia ibi non nascitur per inquisitionem, sicut potest nasci in nobis: undè potius valet ad oppositum, quàm ad propositum, ut rectè *D. Bonav. d. 6. art. 1. q. 2. ad 4.*

103. *Processiones divinae sunt necessariae.* DICO III. Divinæ processionibus sunt necessariae necessitate oppositâ indifferentiæ ad agendum & non agendum. Est certissimum: nam divinæ processionibus, ipsæque personæ productæ, sunt ens necessarium & immutabile.

104. *Processio Spiritus sancti recto sensu libera.* DICO IV. Etsi processio Filii sit naturalis & non libera, processio tamen Spiritus sancti recto sensu dicitur esse libera. Prima pars constat apud omnes ex eo, quod non habeat ullatenus voluntatem pro principio: quidquid autem non procedit à voluntate, est naturale, & non liberum.

Vil loquuntur Principes Theologorum. Secunda pars à plurimis Recentioribus impugnatur. Sed constat solum esse quæstionem de nomine: in qua ad probationem resolutionis nostræ sufficit, quod loquamur, uti Principes Theologorum loquuntur, scilicet *D. Thom. q. 10. de Potentia art. 2. ad 5. Scotus d. 10. n. 10. Quodlib. 16. n. 13.* aliisque locis, noster Cardinalis *Aureolus d. 10. a. 5. §. quid dicendum secundum veritatem*, & alii. Et consonat *D. Bonav. 2. d. 25. p. 2. art. 1. q. 2.* admittens libertatem etiam respectu actus necessarii: *Henricus* (quem refert *Scotus*) in *Summa a. 60. q. 1.* etsi sententiam minùs rectè explicet: & plures alii. Pro eodem loquendi modo *Smising d. 3. q. 6. num. 314. & seqq.* allegat *Augustinum, Anselmum*, ipsumque *Philosophum*. Pro meliori autem huius intellectu

Libertas alia contingens alia essentialis. Nota libertatem in materia morali sumi pro libertate contingentiae seu pro indifferentia ad agendum & non agendum: qualis juxta fidem requiritur ad meritum & demeritum; ut ex ipsis quoque Doctoribus præallegatis, præsertim *D. Thom. D. Bonav. & Scoto* (quos *Calvinista* non rectè allegant ad confirmationem sui erroris contra libertatem) manifestum est: de quo alibi. Præter libertatem tamen moralem datur libertas voluntatis essentialis, sive libentia voluntatis, consistens in hoc, quod voluntas se ipsam præviâ ratione delectabiliter & eligibiliter determinet ad eliciendum actum, quamvis non contingenter; quo modo Deus liberè amat se ipsum, similiter beati Deum, quem tamen juxta receptam in scholis doctrinam (de qua alibi) amant necessariò. Eodem autem modo determinat se voluntas Patris & Filii ad spirandum Spiritum sanctum. Ex qua proinde libertatis acceptione sic declarata, sufficienter

probata manet secunda pars conclusionis.

Hinc patet, non coincidere agens liberum sic sumptum & contingens, neque agens naturale & necessarium: nam Pater & Filius non contingenter, & tamen liberè, non etiam naturaliter, & tamen necessariò spirant Spiritum sanctum. Opponuntur itaque principium necessarium & contingens: item liberum & naturale. Quare principium liberum hinc nihil est aliud, quàm principium perfectè voluntarium, agens scilicet ex proposito & intellectualiter cum perfectâ cognitione: inde enim fit, ut se ipsum eligibiliter dirigat & determinet. Secus quàm agens naturale (quod contra voluntarium & intellectuale distinguit *Augustinus & Philosophus* apud *Smising* sup. n. 115. & 117.) hoc enim ab auctore naturæ determinatur, & in finem suum dirigitur.

Equidem non est dubium, quin processio quoque Spiritus sancti possit dici non libera, loquendo de libero strictè: possit quoque dici naturalis, partim quatenus ex naturæ divinæ fecunditate, partim quatenus necessaria est. Possunt enim dari diversæ ejusdem vocis acceptiones.

Ex his colligitur, qualiter solvendum sit sophisma *Arianorum* (occasione cujus præsens quæstio movetur) contra divinitatem Filii ab eis objectum, nempe: Pater genuit Filium, vel volens vel nolens: si nolens, miser est, qui Filium generare coactus fuit: si volens, erit Filius, non naturæ, sed voluntatis, quæ proinde potuisset velle non gignere. Ad hoc enim facile respondetur, quod Pater non gignat Filium nolens, quasi necessitate extrinsecâ aut infirmitate coactus: neque volens, quasi contingenter & ad placitum suum, sic ut potuerit non generare, quo modo volens condidit mundum: sed volens summoperè voluntate complacentiæ, & simul summâ, sed summè placitâ, naturæ necessitate, quo modo etiam volens est Deus. Alioquin ad hominem retorqueri posset idem sophisma in ipsos *Arianos*, immo in omnes Christianos (prout acutè fecit quidam Catholicus, teste *August. 15. de Trin. c. 20.*) quærendo vicissim, an Deus Pater esset Deus volens, aut nolens: si volens, erit Deus non naturæ, sed voluntate, adeoque contingenter: si nolens, coactè erit Deus, adeoque miserè.

Juxta hæc facile conciliantur quædam auctoritates in specie oppositæ. Nam *Toletanum XI. in confess. fidei* ait: *Filius Dei naturâ est filius, non adoptione, quem Deus Pater nec voluntate* (scilicet liberâ libertate contingentiae) *nec necessitate* (scilicet coactionis aut infirmitatis) *genuisse credendus est*; sed potius complacitâ voluntate, etsi necessariâ. Quod ultimum volunt Patres *Concilii Sardicensis* dicentes (teste *Hilario l. de Synodis*, longè ante med.) *quod neque consilio, neque voluntate, Pater genuerit Filium, anathematizat sancta & catholica Ecclesia*. Loquuntur enim hi Patres de voluntate complacentiæ, cum qua consistit naturæ necessitas, & hæc ipsa quoque summè complacita; quo modo Pater est Deus voluntate, & tamen naturæ necessitate.

DISP.

DISPUTATIO III.

De Personis Divinis, Missione, & Modo loquendi in
Mysterio SS. Trinitatis servando.

P LERAEQUE, quæ concernunt divinas personas, etiam in particulari, attigimus in præcedentibus: adeò enim ipsæ personæ sunt invicem connexæ, ut quæ tangunt omnes, vix tradi possint, nisi pariter tradantur ea, quæ concernunt singulas, aut contra. Undè vix restant, nisi nomina singularum explicanda.

QUÆSTIO I.

De Persona Patris.

1. **P** RIMA origine persona in SS. Trinitate, ob hoc ipsum dicta prima, usitatissimè appellatur Pater. Estquè hoc nomen ei maximè proprium, ut manifestum est ex Scriptura, Conciliis & Patribus passim obviis, hoc nomine significantibus proprietatem primæ personæ, immo rationem ipsius constitutivam & distinctivam. Ratio theologica est: quia soli primæ personæ competit propriè generare Filium, ut fides docet: ergo soli competit esse Patrem, seu genitorem.

2. Notandum tamen, latè & improprie loquendo, competere Deo ut sic, adeòque toti Trinitati esse patrem: quatenus id coincidit cum principio productivo creaturarum, quæ sunt, sive imago (ut creaturæ rationales) sive vestigium & aliqualis similitudo Dei, ut creaturæ irrationales. Hoc sensu Deuter. 32. dicitur: Numquid non ipse est pater tuus? & infra: Deum qui te genuit dereliquisti. & Job 38. Quis est pluviae pater? vel quis genuit stillas roris? Præterea specialiter dicitur pater creaturæ rationalis ob similitudinem gratiæ aut gloriæ: eademquè ratione iusti & beati dicuntur filii Dei, geniti, non naturâ, sed voluntate & adoptione, per gratiam sanctificantem aut gloriam, juxta illud ad Rom. 8. Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Et ibid: Ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

3. Notandum præterea, nomen Patris (idem est de aliis similibus nominibus personarum) esse ab humanis translatus ad divina, spectando ordinem notitiæ & impositionis vocis: spectando tamen ordinem & proprietatem ac principalitatem rei, potius inde ad nos esse tractum. Quod postremum vult Damasc. l. 1. de fide c. 9. dicens: Quin illud quoque nosse interest, paternitatis, filietatis & processionis vocabula, non à nobis ad beatam divinitatem translata fuisse, verum contra illinc ea nobis communicata. Hucquè accommodat illud Apostoli ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in calis & interra nominatur. Ubi tamen nominari sumitur pro esse (prout etiam legit Damasc. sup.) sive accipere esse; ut sensus literalis sit: oro humiliter

Deum Patrem, undè omnis familia (id enim significat vox paternitas apud Paulum) sive spirituum in cælo, sive hominum in terra, originem accepit, & existit. Vide nostrum Sasbouth in locum Apostoli cit.

Secundò, nomen Ingeniti vel (ut nonnulli Scholastici frequentius loquuntur) Innascibilis, tamquam proprium Patri divino, omnes Theologi assignant, secuti plures Patres, potissimum Augustinum & Damascenum. Olim tamen quidam Patres nomen Ingeniti suspectum habuerunt, nec usurpandum esse censuerunt, immo Athanasius de decretis Synodi Nycenæ, in fine, dicit, ab hostibus ex odio in Servatorem inventum: etsi enim rectum sensum admitteret, inimici tamen eo abutebantur pro sua libidine ad contumeliam Salvatoris, juxta Athanasium sup. tribuentes illud Patri divino, quatenus Ingenitus idem est quod increatus sive non factus, ut hac ratione patenter insinuarent, animisque simplicium ingererent apprehensionem, quod Filius sit genitus id est, factura & creatura Patris. Ac certum quidem est, in hac significatione etiam Filium & Spiritum sanctum esse ingenitos. Quo modo etiam certum est Spiritum sanctum non esse genitum, loquendo de generatione propriè & pressè sumpta, ut patet ex Symbolo Athanasii. Quarè neutro sensu ex prædictis est nomen proprium Patri.

Sumitur itaque hinc nomen Ingenitus, ut significet negationem omnis omnino productionis. Et hoc sensu Ecclesia in officio Trinitatis canit: Te Deum Patrem ingenitum; & à Patribus ac Doctoribus tribuitur primæ personæ tamquam ei proprium. Reliquæ enim secundum fidem sunt productæ. Undè August. 15. de Trin. c. 26. Pater solus non est ab alio, idèd solus appellatur ingenitus.

Intelligitur autem proprium Patri, quatenus inter personas ipsas nulli convenit, præterquam Patri. Essentiæ divinæ nihilominus etiam convenit esse ingenitam, quolibet ex prædictis sensibus: nam nequè est creata, nequè propriè genita, nequè omnino producta. Quarè, ut esse ingenitum sit proprium Patri etiam cum exclusione ipsius essentiæ divinæ, debet esse idem, quod nullatenus esse ab alio, adeoque nec productum nec productione communicatum: essentia autem in Filio & Spiritu sancto est quoque ab alio, scilicet communicata à Patre; adeoque in istis personis non debet dici ingenita. Et hoc sensu solus Pater nullatenus est ab alio, adeoque solus dicendus est ingenitus. Ita rectè Smising d. 2. q. 6. n. 144. Idem ex D. Thoma observavit Malderus q. 33. art. 4.

Denique primæ personæ attribuitur nomen potentiae, item principii, quod tamen non est

4. Nomen Ingeniti, proprium primæ Personæ.

Cur apud quosdam veteres suspectum.

Quo sensu sit Patri proprium.

Loquendo de personis.

Quo sensu etiam cum exclusione Essentiæ divinæ.

5.

Nomen potentiae.

rentia seu
principii est
solum ap-
propriatum
Patri.

proprium illi, sed solum peculiariter appropriatum. Nam facta comparatione ad aliquid intra Deum, etiam Filio competit potentia & ratio principii respectu Spiritus sancti; facta autem comparatione ad aliquid extra Deum, convenit omnibus personis divinis, immo generaliter cuivis causae efficienti.

Quia est
sine princi-
pio, & prin-
cipium ca-
terarum
personarum

Appropriatur tamen nomen principii primae personae: tum quod sit principium sine principio: tum quod totius divinitatis, vel, si melius dicitur, deitatis, principium Pater est, ut ait August. 4. de Trin. c. 20. versus finem. Cui conformiter Dionys. de divin. nom. c. 2. Athanasius orat. de dicto: Ex Deo Deus &c. Toletanum VI. in Confess. fidei, & Wormatiense Patrem vocarunt principium, fontem, & originem, divinitatis; id est, divinitatis, non ut productae, sed ut communicatae: vel melius hoc sensu, quod sit principium omnis personae habentis divinitatem ab aliquo seu per originem: sicut Adam dicitur principium totius generis humani, id est, omnium, qui humanam naturam per generationem acceperunt.

Quo sensu
sit princi-
pium Dei-
tatis.

Nomen
Auctoris
qui appro-
prietur Pa-
tri.

Eodem sensu ab Hilario 4. de Trin. appropriatur Patri nomen Auctoris, quia scilicet est auctor sine auctore, sive auctor principalis utriusque personae producentis.

6.
Causa Grae-
cis idem
quod prin-
cipium, id-
eoque cau-
sam in di-
vinis nomi-
nant.

Eodemque sensu Patres Graeci appropriant Patri nomen causae largè sumptum: quod ipsi confundunt cum nomine principii, ut eos exposuit Bessarion in orat. pro Unione (quae habetur post Concil. Florent.) in fine dicens: Notandum quod SS. Doctores Orientales etiam in divinis utuntur nomine causae & causati largo modo: non quidem ut limitationem & dependentiam importat, sed prout productionem & emanationem à principio, ejus quod est à principio, significat. Unde in disputationibus habitis cum Graecis in Florentino indifferenter usurpata sunt nomina causae & principii: & in ipsis litteris Unionis modus uterque loquendi, Graecorum scilicet & Latinorum, respectivè exprimitur. More tamen & sensu Latinorum nequit in divinis nominari causa: quia illud nomen juxta ipsos importat in principiato dependentiam & limitationem, significatque causatum habere esse dependens à causa; quod utique procul est à personis divinis, quae aequaliter habent esse independens, immo idem numero.

Abstinent
Latini, a-
pud quos de-
notat esse
dependens
in causato.

Q U A E S T I O II.

De Persona Filii.

7.
Secunda
persona pro-
priè Filius.

SECUNDÆ in Trinitate personae nomen Filii, item geniti & unigeniti proprium esse, certum est ex Scriptura, Conciliis & Patribus passim obviis. Ratio theologica est: quia soli secundae Personae propriè convenit procedere per generationem.

8.
Item Ver-
bum Pa-
tris.

Secundò vocatur nomen ejus Verbum Dei; ut dicitur Apoc. 19. quo nomine etiam appellatur Joan. 1. & à cæteris personis condistinguitur, 1. Joan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in caelo,

Pater, Verbum & Spiritus sanctus. Idem nomen esse proprium seu competere soli Filio, docet August. variis locis: signanter l. 6. de Trin. c. 2. Verbum solus Filius accipitur, non simul Pater & Filius. Similia habet l. 7. c. 2. addens: Eo quippe Filius quo Verbum, & eo Verbum quo Filius, & paulò post Propterea non eo Verbum quo Sapientia, quia Verbum non ad se dicitur, sed tantum relative ad eum cujus est Verbum, sicut Filius ad Patrem; Sapientia verò eo quo essentia, & paulò post: Verbum enim relative, Sapientia verò essentialiter intelligitur. Et l. 15. c. 17. In hac Trinitate non dicitur Verbum Dei, nisi Filius. Et Cyrillus l. 7. Thesauri c. 1. Verbum enim ipse Filium hic appellat, ut hoc nomen quasi proprium & ipsius esse Filii maxime significativum elegisse videatur, Joannes videlicet c. 1. Evangelii. Ratio theologica est: quia Filius, & quidem solus, procedit per intellectum; ergo ei competit, & proprium est, esse Verbum. Confirmatur: quia verbum mentis (de quo tantum, & non de verbo externo aut oris hic agitur) nihil est aliud, quam signum vel imago naturaliter expressa ab intellectu fecundo, manens in illo, quam diu durat imaginis expressio seu conceptio; quae scilicet est ipsius verbi dictio, seu prolatio: hoc autem competit Filio; eique soli. Quare hæc est doctrina Magistri d. 27. D. Bonav. Scoti ibid. D. Thom. q. 34. a. 1. & 2. & aliorum communiter.

Ex quibus refutata manet hæresis Alogianorum, id est, Averbiorum (ut ita dicam) seu sine verbo, qui in divinis Verbum non recipiebant; ideoque Evangelium & Apocalypsim Joannis, ac fortè etiam Epistolas ejus rejiciebant tamquam apocrypha, videntes nimirum clarissimis inde deductis testimoniis se alioquin convincendos. Sed hoc ipsum satis convincit eorum ineptiam: cum non sit ullus dubitandi locus de auctoritate canonica prædictorum librorum. Neque Verbum divinum cogitare debent vanum & transitorium, uti nostrum: nam nè vile aliquid putares, quale consuevisti cogitare, cum verba humana soleres audire, audi quid cogites: Deus erat Verbum, inquit Aug. Tract. 1. In Ioan. Unde neque querendum est, cur non tale sit Dei Verbum, quale nostrum est: cum Deus nequaquam talis sit, quales nos sumus, inquit Athanas. serm. 3. contra Arianos non longè antemed. Taceant igitur Alogiani, & quæ non intelligunt, venerentur tamquam Sacramentum absconditum, & nolint res divinas ex capacitate sui intellectus metiri; ut rectè concludit noster Alphonsus à Castro V. Deus, Hæresi 7.

Sed & criticus ille litterio Erasmus in Annot. ad c. 1. Ioannis (quem imitantur Calvinus, Beza, aliique Novatores) contendit loco Verbi potius Latine vertendum fuisse Sermonem; quo quidem vocabulo etiam utitur Hilarius & Cyrilianus; ipseque Aug. Tract. 108. in Ioan. censet posse admitti. Immo & ipse vulgatus interpret ad Hebr. 4. vertit Sermonem, dum dicitur: Vivus est enim sermo Dei (Erasmus intelligit cum aliis Filium Dei) & efficax. Unde miratur, cur Latinis potius placeat Verbum, quam Sermo, in quo

9.
Alogiani
Verbum in
divinis non
repperunt.

10.
Erasmus &
Novatori-
bus imme-
ritò displi-
cet Editio
vulgata u-
tens nom-
in Verbi poti-
quam ser-
monis.

quo genus convenisset, & sermo magis exprimit Græcam vocē λόγος. Sed magis se ipsum exponit admirationi, quod contra communem Latinorum usum, tot sæculis in Ecclesia receptum, ab ipso *Augustino*, *Hilario* & aliis Patribus Latinis traditum, in editionis latinæ vulgatæ (quæ authentica est) despectum verterit ubique *Sermonem* loco *Verbi*: præsertim cum fateatur nomen λόγος etiam significare *verbum*: hocquæ magis, quàm *sermo* simplicitatem Verbi divini exprimat; cum *sermo* potius aliquod complexum ex multis verbis, quàm simplicem animi conceptum significet.

11. Refutata quoquæ manet doctrina *Durandi* (quam plures graviter censurant) existimantis, Verbum in divinis significare intellectiōnem communem tribus personis, adeoque propriè solùm dici essentialiter, essequæ secundæ personæ tantum appropriatum. Oppositum namquæ patet ex Auctoritatibus relatis, scilicet dici personaliter & relativè ac propriè de Filio. Immo juxta *D. Bonav. d. 27. p. 2. q. 1.* & alios Doctores unanimiter, Verbum propriè loquendo non nisi notionaliter seu personaliter dici potest. Quod satis ex Auctoritatibus, præsertim *August.* relatis patet. Et ex eo, quod verbum sit conceptus à mente expressus, & productus; ideoquæ verbum dicitur, concipitur &c. quæ non conveniunt intellectiōni essentiali & improductæ, sed soli secundæ personæ productæ per intellectum.

Cur nostra cognitio potius sit verbum, quàm intellectio Dei. Nisi latè loquendo. Ex quo colligitur, cur potius omnis nostra cognitio sit verbum mentis, quàm intellectio essentialis in divinis: nimirum quia (ut rectè notat *D. Bonav. sup. y. quod ergo objicitur*) omnis nostra cognitio est genita seu producta; scilicet est de notitia essentiali Dei. Latè tamen & impropriè posset hæc vocari verbum, quatenus hoc idem est quod cognitio. Sicut juxta *D. Thom. q. 34. art. 1. ad 2. & 3. Anselmus* impropriè accipit dicere pro intelligere, dum *Monol. cap. 60. dicere* tribuit tribus personis, addens, quod nihil aliud est summo Spiritui dicere, quàm quasi cogitando intueri. Simili impropriè *Basil. lib. 5. contra Eunom.* Spiritum sanctum appellavit Verbum Filii, eò-quod procedat à Filio, eumquæ nobis manifestet, sicut verbum oris solet manifestare conceptus mentis.

12. Tertiò convenit propriè seu soli secundæ personæ nomen Imaginis, juxta *D. Bonav. & omnes Theologos*, excepto *Durando*, qui *d. 28. q. 3.* censet nomen istud in divinis propriè non habere locum; eo tamen modo, quo locum habet, æquè convenire Spiritui sancto ac Filio, nisi quod per quamdam appropriationem magis attribuitur Filio, eò-quod ex ratione nominis Filius præ se ferat similitudinem cum Patre, quam non ita præ se fert vi nominis Spiritus sanctus.

Probat ex auctoritate. *Hebr. 1.* tribuit Filio, quod sit imago & figura Patris; nullumquæ sequitur inconveniens, si propriè intelligatur nomen imaginis. Sic autem *Herincx Sum. Theol. pars 1.*

tem illud tribuit Scriptura Filio, ut non aliis personis. Nam (ut ait *Aug. 6. de Trinit. c. 2.*) *Verbum solus Filius accipitur..... sic enim Verbum, quomodo imago, non autem Pater & Filius simul ambo imago, sed Filius solus imago Patris, quemadmodum & Filius &c.* Quarè juxta *Augustinum* Verbum, Imago & Filius pariformiter propria sunt secundæ personæ. Idem *l. 7. c. 2.* docet, quod, in eo quod nata est, seu dicitur sapientia, & Verbum & imago & Filius intelligatur, & in his omnibus non ostendatur essentia, quia relativè dicuntur. Similiter alii Patres rationem imaginis Verbo seu Filio propriam faciunt, ut inter Græcos *Athanasius de decretis Synodi Nicænæ* paulò ante med. & *serm. 4. contra Arianos*, *Didymus*, *Nazianzenus*, *Chrysostomus*: Ex Latinis *Hilarius*, *Anselmus*, *Richardus* apud *Malderum q. 35. art. 2.*

Ratio sumitur ex descriptione imaginis 13. propriè dictæ, à Scholasticis desumpta ex *Aug. l. 83. qq. q. 74. & aliis locis* (quam elucidat *Smising d. 2. q. 7. n. 182. & seq.*) estquæ talis: Imaginis Similitudo totalis, sive aliquid perfectè simile, ad imitationem alterius ab eodem expressum, ex modo scilicet suæ expressionis sive processionis. Similitudo quidem debet esse totalis, ut distinguatur imago à vestigio, quod non nisi partem rei repræsentat, v.g. vestigium hominis pedem hominis. Undè creaturæ irrationales dicuntur vestigium Creatoris, rationales verò imago, eò-quod hæc plenius (etsi nè quidem undequaquæ perfectè; ideoquæ sint imago satis imperfecta) istæ inadæquatius & valde imperfectè Creatorem referant, sive illius similitudinem exprimant. Debet prætereà exprimi ad similitudinem alterius: nam non omnis similitudo imago est (inquit *Aug. q. 4. super Deuteron.*) undè si gemini inter se similes sint, similitudo dici potest cujuslibet alterius in altero, non imago. Et (ut ait *q. 74. l. 83. qq.*) omne ovum omni ovo, in quantum ovum est, simile est; sed ovum perdicis, quàmvis in quantum ovum est, simile est ovo gallinæ, nec imago tamen ejus est, quia de illo expressum non est. Imago enim (inquit *c. 16. operis imperfecti de gen. ad lit.*) tunc est, cum de aliquo exprimitur. Hinc fit ovum pictum potius esse imaginem alterius ovi, eò-quod sit ad hujus, instar exemplaris, imitationem, adeoque etiam de ipso saltem exemplariter concurrente expressum. Undè imago juxta *D. Bonav. d. 31. p. 2. art. 1. q. 1. in argumentis*, dicitur quasi imitatio.

Hinc itaquæ probatur doctrina præmissa: 14. quia Filius est perfectè similis Patri, à quo expressus seu productus est, idquæ ex vi & ex modo suæ processionis: procedit enim ut Verbum & ut Filius: verbi autem processio talem similitudinem postulat, eò-quod sit conceptus seu partus mentis, qui ex natura sua est similis dicenti quatenus habet memoriam fecundam: similiter Filii processio est generatio viventis secundum similitudinem in specie infima, ad eò ut nulla in generatione divina intercedat distinctio aut dissimilitudo naturæ, sed Patri &

Hinc sumitur ratio ob quam Filius est propriè imago Patris.

tri & exemplari divino ipse Filius exactissime per omnia correfpondeat.

15. Non obstat unitas essentia in Patre & Filio, sed juvat.

Unde non recte Durandus ob unitatem numericam essentiae, quae est fundamentum similitudinis, idem in tribus personis, exclusit à divinis rationem imaginis proprie dictae, quasi ob hoc una persona non sit alteri proprie similis. Nam similitudini solum obstat identitas terminorum seu extremorum, non autem identitas seu unitas fundamenti in extremis, sed per hanc potius perficitur. Itaque Filius est similis Patri secundum rationem personae, tamquam terminum similitudinis, secundum naturam tamquam fundamentum similitudinis: similitudo autem terminorum distinctorum, si omnino perfecta sit, potius postulat unitatem naturae, quae est ratio seu fundamentum similitudinis. Ita Smising. d. 2. num. 190. Malderus q. 35. art. 2.

Ratio cur Spiritus sanctus non sit proprie imago.

Quod autem solus Filius sit proprie imago Patris, patet: quia etsi Spiritus sanctus sit quoque perfectissime similis & consubstantialis Patri & Filio (ob quod paulò largius loquendo etiam dici posset imago Patris & Filii, & à Damasceno lib. 1. de fide c. 18. post Basilium aliosque Græcos Patres Imago Filii appellatur) id tamen non habet ex modo & genere processionis (quae non est per assimilationem, sed per modum impulsus & amoris, qui est unitivus) sed totum facit infinitudo perfectissima principii ad intrà, unde nil nisi consubstantiale potest procedere.

16.

Dices: Ratio imaginis secundum auctoritates est communis Trinitati: ergo non convenit proprie Filio. Antecedens probatur ex Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Imago autem ad quam homo fit, est communis Trinitatis imago juxta Hilar. 5. de Trin. non longè ab initio; sive una sancta Trinitatis divinitas, ut loquitur Fulgentius de fide ad Petrum c. 1. Resp. Neg. Conf. Nam in auctoritatibus istis sumitur imago improprie, ut sit idem, quod idea seu exemplar: & sic Deus Unus & Trinus est imago seu prototypum, ad cuius similitudinem creatura, praesertim rationalis, est facta. Rectius tamen Scriptura allegata intelligitur, ut imago ibi non tribuatur Deo, sed ipsi homini, qui sic conditus est ad imaginem Dei, ut ipse quoque sit quaedam imago Dei, adeoque significetur hominem esse conditum in imaginem Dei, prout habet textus Hebraeus: q. d. *Faciamus hominem, ut sit imago & similitudo nostra.* Est autem homo imago & similitudo Dei, partim quatenus in anima reperitur quaedam umbra Trinitatis, partim quatenus proprietates divinae naturae in eadem relucet, de quo Tract. seq.

Deitas sive Trinitas improprie dicitur imago, id est, idea hominis. Exponitur locus Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem &c.*

17.

Nomen Sapientia est Filio appropriatum.

Denique secundae personae in Scriptura & Patribus attribuitur nomen Sapientiae: etsi enim nomen istud sit commune tribus personis, appropriatur tamen Filio, eò quod sapientia spectet ad intellectum, qui est principium Filii. Quà ratione eidem attribuitur esse artem, quā omnis creatura facta est. Specialiter au-

tem post incarnationem Filius Dei factus est nobis sapientia 1. ad Cor. 1. quatenus nos verbis & exemplis erudit, quod ad sapientiam spectat. Nomen tamen complexum Sapientiae genitae ei proprium est, ut patet.

At Sapientia genita est ei proprium.

Q U A E S T I O III.

De Persona Spiritus sancti.

TERTIA in Trinitate persona proprie nominatur Spiritus sanctus. Ita D. Thom. q. 36. a. 1. D. Bonav. d. 10. a. 2. q. 3. Scotus d. 18. q. un. & alii communiter contra Durandum d. 27. q. 3. censentem proprie esse nomen essentiale & commune, at Spiritui sancto solum appropriatum.

18. Tertia persona proprie Spiritus sanctus dicitur.

Auctoritates namque Scripturae, Conciliorum & Patrum ubique tertiam personam hoc nomine appellant, & contra ceteras distinguunt: adeoque censent esse nomen maxime proprium & personale. Unde Aug. 11. de civit. c. 10. ait: *Spiritus Patris & Filii, Spiritus sanctus propria quadam notione huius nominis in sacris litteris nuncupatur.*

Notandum verò cum D. Bonav. sup. Scoto sup. n. 5. Spiritum dici dupliciter. Primò à spiritualitate; & hoc modo esse nomen absolutum commune toti Trinitati: singulae namque personae, & Spiritus, & Sanctae sunt, ut notat August. lib. 5. de Trin. cap. 11. & lib. 15. cap. 19. Unde Joan. 4. dicitur: *Spiritus est Deus.* Et Pater dicitur *Sanctus*, Joannis 17. Similiter & Filius Luca 1. & Isaia 6. Seraphim clamant ter *Sanctus*. Deinde Spiritus quoque dicitur à spiratione, ut sit idem quod spiratus, sive id quod spiratur; & sic convenit illi soli personae, quae procedit per modum amoris, estque spirata unicà voluntate Patris & Filii. Spirare enim in spiritualibus solius est amoris: ideoque homines in uno malo concordantes dicuntur conspiratores, non quia idem cogitant, sed quia idem malum appetunt, & ad idem malum unus omnium colligatus est affectus; ut bene D. Bonav. sup. Quod amplius declarans D. Thom. supra ait: *Nomen Spiritus in rebus corporeis impulsione quamdam & motionem significare videtur: nam flatum & ventum spiritum nominamus. Est autem proprium amoris, quod moveat & impellat voluntatem amantis ad amatum (scilicet instar flatûs, qui obvia quæque rapit & impellit eò, quod tendit) sanctitas verò illis rebus attribuitur, quae in Deum ordinantur; quia igitur persona divina (scilicet Tertia) procedit per modum amoris, quo Deus amatur, convenienter Spiritus sanctus nominatur.* Illud significatum voluit Christus, quando daturus Spiritum sanctum insufflavit in Apostolos, ut ex Richardo Victorino 6. de Trin. cap. 9. notavit Malderus q. 36. art. 1. addens fuisse idem significatum per ventum illum vehementem in die Pentecostes, quando discipuli acceperunt Spiritum sanctum.

19. Spiritus primò à spiritualitate.

Secundò & ad sensum huius loci à spiratione dicitur.

Ex quibus patet spiritum ut spiritum referri ad

20.

Correlati- ri ad spirantem sive spiratorem, ut notavit Io-
vum Spi- annes Theologus in Concil. Florent. sess. 21. circa
tus est Spi- medium. Augustinus quoque 5. de Trin. c. 11.
rador. agnoscit in eo quod tertia persona proprie dicitur
Spiritus sanctus relative dici, cum & ad Patrem
& ad Filium refertur, quia Spiritus sanctus & Pa-
tris & Filii Spiritus est. Addit tamen: Sed ipsa
relatio non apparet in hoc nomine; apparet autem,
cum dicitur donum Dei..... donum ergo donatoris,
& donator doni cum dicimus, relative utrumque
ad invicem dicimus. Sic autem loquitur Augus-
tinus, eod quod magis appareat relatio in no-
mine doni, quod semper dicit respectum ad
dantem: spiritus autem non; immo potest ac-
cipi absolute & essentialiter, ut recte respon-
det D. Bonav. d. 18. in expos. textus dub. 1. Ad-
dit idem Aug. sup. c. 12. non posse e converso
dici Patrem aut Filium Spiritus sancti; sicut
potest dici donator doni: ob defectum usitati
vocabuli correlativi respectu vocabuli Spiritus.
Quod tamen a posterioribus Doctoribus
adhibitum & usitatum est, scilicet spirator: di-
citur enim spirator Spiritus, ut dicitur Spiritus
spiratoris. Sed hoc nomen tunc non erat
usitatum, ut donatoris; ut recte D. Bonav. d. 26.
in expos. textus dub. 9.

21. Ratio vero, ob quam Spiritus peculiariter
Cur Spi- appelletur Sanctus, traditur a D. Bonav. sup.
tus pecu- quod generatio (per quam procedit Filius) est
liariter di- motus naturalis, circa quem non attenditur sancti-
catur Sanc- tas vel puritas, sicut attenditur circa amorem vo-
tus. luntatis. Aliam assignat idem S. Doctor (vel quis-
quis est auctor) Compend. Theol. verit. l. 1. c. 9.
dicens: quia Sanctus idem est, quod mundus, vel
firmus, vel sine terra. Ista autem non solum con-
veniunt ei quoad se, sed etiam in comparatione quoad
nos: nam per gratiam Spiritus sancti a peccatis
mundamur, in bonis firmamur, a terrenis separa-
mur, Sanctus ergo non solum in se, sed quia nos
facit &c. Cui consonat D. Thom. sup.

22. Secundò, tertia Persona appellatur Amor,
Spiritus sive Charitas. Estque hoc nomen uno sensu
sanctus est personale & proprium Spiritui sancto, juxta
proprie A- D. Thom. q. 37. a. 1. D. Bonav. d. 10. art. 2. q. 1.
mor perso- Scotum dist. 18. q. un. & alios communiter, con-
nalis, ap- tra Durandum & Aliacensem putantes solum esse
propriate appropriatum. Pro cuius rei intellectu.
essentialis.
Nota ex D. Bonav. sup, quod dilectio in di-
vinis potest accipi & accipitur necessariò essen-
tialiter, notionaliter, & personaliter. Essentialiter
accipiendo denotat vitalem tendentiam in
rem amatam; estque communis tribus perso-
nis: ideoque & Pater charitas seu amor est, si-
militer & Filius, ut notat August. 15. de Trin.
cap. 17. & 19. Estque hæc primæva nomi-
nis significatio.

Secundò Notionaliter sumpta dilectio idem est, quod
notionali- actus spirandi seu spiratio activa: sicut actio
ter. productiva amoris creati apud nos subinde sig-
nificatur nomine dilectionis: & huic in pro-
cessionem Verbi correspondet dictio seu pro-
ductio Verbi. Estque dilectio sic sumpta com-
munis Patri & Filio. Non solet tamen vocari
amor seu charitas.

Herinc Sum. Theol. pars. 1.

Denique personaliter sumpta dilectio sive amor significat amorem productum, qui in di-
sonaliter.
vinis est personalis seu persona; & hoc sensu
nomen est proprium Spiritui sancto, qui pro-
cedit per voluntatem instar amoris. Et huic
nomini respondet in Filio nomen Verbi, quod
significat terminum productum per intellec-
tum. Usu namque & consensu Doctorum fun-
datissimo optimè potuit nomen amoris, di-
lectionis, &c. de se commune ex prima nomi-
nis impositione, nec significans ordinem ad
principium producentem, sed tantum ad rem ama-
tam, transferri ad significandum etiam propriè
personam aliquam secundum suam peculiarem
rationem. Sicut nomen processionis commu-
ne utrique origini divinæ significat etiam pro-
priè originem tertiæ personæ, eamque distin-
guit ab origine Filii, ut patet ex Symbolo Atha-
nassi aliisque Patribus. Processioni enim Spiritus
sancti olim non erat assignatum aliud pro-
prium vocabulum: etsi usu posteriorum Doc-
torum invalere cœperit nomen spirationis. Si-
militer ergo, quoniam inopia erat priorum
& distinctorum vocabulorum, quæ significant
habitudinem producti per voluntatem (prout
non desunt in actu producto per intellectum,
qui dicitur Verbum) vocabulum amoris usur-
parunt Doctores etiam personaliter & propriè
pro amore producto. Et hinc fit, nomen Sa-
pientiæ sine addito non nisi essentialiter dici;
nomen autem amoris dici tam essentialiter,
quàm personaliter.

Tertiò appellatur Donum. Pro cuius no-
minis intellectu

Nota donationem hic sumi, pro ut descri-
bitur a Philosopho 4. Top. 4. sub finem datio ir-
reddibilis, id est, gratuita & liberalis, minime-
que facta intuitu compensationis. Unde tria
concurrunt ad rationem doni, primò res apta
donari, quæ appellatur donum: secundò do-
nans, qui possit aliquid tribuere: tertiò dona-
tarius, sive is cui aliquid indebitum seu libe-
raliter tribui queat.

Ex quibus patet rationem doni propriè &
completè non habere locum in Deo, nisi facto
respectu ad extra, seu ad creaturam: nam ne-
que Filio Pater, neque uterque Spiritui sancto,
quidquam propriè donat. Etsi enim persona
producens communicet personæ procedenti di-
vinam naturam, non tamen liberaliter (nisi hoc
sensu, quod non coactè, sed libenter, etsi ne-
cessariò) & gratuitò, sed jure & essentialiter
debitam: donatio autem significat largitionem
ejus, quod jure aut naturâ non competit.
Quamquam largè & minùs propriè sumendo
donationem pro communicatione alicujus rei,
etsi debitæ, possit natura divina dici donum,
quod Pater dat, id est, communicat Filio, ut
loquitur Hilarius. Quo etiam facit illud Ioan.
10. Pater meus quod mihi dedit, majus omni-
bus est; si referatur ad Personam divinam Fi-
lii, cui per æternam generationem data sit
essentia divina, prout hunc locum intellexit
Concil. Lateranense, & refertur c. Damianus,

R. 2

de

Ratio, cur
Spiritus
sanctus sit
proprie a-
mor.

232

Spiritus
sanctus di-
citur Do-
num.

Quid do-
natio.

Non habet
completè lo-
cum in Deo
sine respectu
ad extra.

Deitas tan-
men impro-
priè dona-
tur Filio.

Magis proprie donatur humanitati Christi.

24.

Aut generi humano, Cui se ipsum dat Filius.

Vti & Spiritus sanctus.

Immo & tota Trinitas.

Declaratur

Strictius tamen solus Filius & Spiritus sanctus donatur.

25.

Strictissime solus Spiritus; qui ita proprie dicitur Donum.

de summa Trinit. Alioquin si fiat respectus ad naturam humanam Christi, data est ei adhuc magis proprie natura & personalitas Verbi, utpote humanitati indebita.

Itaque facta comparatione ad creaturam potest adhuc quodam sensu donatio competere toti Trinitati; adeoque potest sumi essentialiter. Nam Pater mittendo Unigenitum suum, liberaliter eum mundo donavit, juxta illud *Joan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, Et Isaia 9. Filius datus est nobis.* Immo & se ipsum Filius dedit: juxta illud *Apost. ad Galat. 2. Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Similiter *Aug. 15. de Trin. cap. 19.* post med. inquit de Spiritu sancto: *Ita datur sicut donum Dei, ut etiam se ipsum det, sicut Deus.* Unde sic etiam tota Trinitas se ipsam donare potest, conformiter ad illud *Joan. 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Hæc enim mansio est totius Trinitatis à se ipsa donatio. Potest namque idem se ipsum certo sensu donare, sicut etiam potest se ipsum vendere & in servitutem tradere. Creatura autem rationalis capax est, cui Deus ipse donetur: cum possit illo frui, illiusque effectibus uti: quamquam non sic, ut Deus se donando constituat se ipsum sub dominio creaturæ rationalis (id namque impossibile est & alienum à divina perfectione) sed quia donando se, sit ejus cui donatur, quatenus hic ipso frui & exinde plures ejus effectus percipere possit.

Nihilominus donum adhuc strictius sumptum significat rem donabilem cum habitudine ad donantem realiter distinctum, ratione cujus donum sit donantis: quæ habitudo in divinis nequit esse alia, quam originis, & hæc ratione sumitur notionaliter, estque commune Filio (qui datus est nobis à Patre, *Joan. 3. & Isaia 9.*) & Spiritui sancto.

Denique Donum strictissime sumptum est nomen personale sive proprium Spiritui sancto: & significat rem à persona distincta donabilem ex vi & modo suæ processionsis. Solus autem Spiritus sanctus ex vi processionsis suæ est primus amor & infinitus, & procedens per actum amoris à Patre & Filio eum liberaliter (id est, non coactè) producentibus, inquit *Scotus d. 18. n. 7.* ut autem præmiserat: *Inter omnia dona dantis, primum donum, quod dat, & quisque dare potest, est amor ejus, quem primò dat amato, qui est ratio cujuscunque alterius doni: nihil enim habet rationem doni, nisi in quantum cadit sub actu amoris.* Ita *Scotus.* Quibus consona habet *D. Bonav. d. 18. art. 1. quest. 1.* Unde donum aliquo & recto sensu esse proprium Spiritui sancto, docent communiter Doctores. Signanter *D. Bonav. sup. q. 4. & 5.* Ipseque *Aug. 4. de Trin. c. 20.* significans Spiritui sancto id esse proprium, sicut Filio natum esse: *Sicut enim (inquit) natum esse, est Filio à Patre procedere, ita mitti est cognosci, quòd ab illo procedat. Et sicut Spiritui sancto donum Dei esse, est à Patre procedere, ita mitti est cognosci, quòd ab illo procedat.* Et *lib. 5. cap. 14.* distinguit Spiritum sanctum à Filio, quia exiit

non quomodo natus, sed quomodo datus, & *lib. 15. cap. 17.* ait: *In hac Trinitate non dicitur Verbum Dei, nisi Filius, nec donum Dei, nisi Spiritus sanctus &c.* Immo ob *Aug.* auctoritatem *D. Bonav. sup. q. 4. in corp.* ait, donum in divinis non nisi personaliter dici, sicut Verbum de Filio. Quare etsi Filius dicatur datus, non tamen donum, datum namque idem est quod communicatum, idque vel ex liberalitate, & sic est commune Trinitati: vel simul ex auctoritate, & sic convenit Filio & Spiritui sancto, qui habent subauctoritatem respectu Patris: vel ex liberalitate, & auctoritate, non tantum communicatum, sed etiam productum; & sic est proprium Spiritui sancto, cujus proprium est procedere secundum rationem liberalitatis, quia scilicet instar amoris (ex quo omne donum procedit, ut ait *q. 1.*) & ita secundum rationem doni & donabilis. Et hoc tertio modo donum & datum æquivalent: differunt tamen, quia datum dicit communicationem in actu, sed donum in habitu seu potentia. Sic ferè *D. Bonaventura.*

Quin & ipsa Scriptura nomen Doni soli Spiritui sancto tribuit: *Act. 2. Accipietis donum Spiritus sancti*, id est, donum quod est Spiritus sanctus; sicut enim corpus carnis (dum ad *Coloss. 2.* dicitur: *In expoliatione corporis carnis*) nihil est aliud, quam caro, sic donum Spiritus sancti nihil est aliud, quam Spiritus sanctus, inquit *Aug. 15. de Trin. c. 19.* Item *Act. 8. Existimasti donum Dei* (scilicet Spiritum sanctum, ut patet ex contextu) pecuniâ possideri. Et *Psal. 67.* de eodem dicitur: *Accepisti dona in hominibus.* Quod resumit *Apost. ad Ephes. 4.* dicens: *Dedit dona hominibus.* Accepit enim in hominibus tamquam in membris, idemque tamquam caput de cælo dedit eisdem membris juxta *Aug.* Cur nomen Doni pluraliter exprimuntur dona, tum ob multiplices effectus gratiæ etiam in eodem homine, tum (ut notat *Aug. sup.*) quia per donum, quod est Spiritus sanctus in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria, dividuntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, & alii alia: quamvis ipsum donum, à quo cuique propria dividuntur, omnes habeant, id est, Spiritum sanctum. De eodem Spiritu sancto intelligit *Aug. sup.* & alii veteres Patres dictum Christi ad Samaritanam *Joan. 4. Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.* De qua aqua dixit *Joan. 7. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aqua viva.* Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Aqua viva igitur est Spiritus, idemque est donum Dei, de quo *Joan. 4.* Quamquam hoc nomine Filium Dei significasse se esse donum Dei, censeat *Wiggers q. 38. a. 2. n. 3.*

Dices: Donum dicit habitudinem ad creaturas, seu ad eum cui donatur, vel donabile est: quæ non potest esse realis; adeoque donum nequit esse personalis proprietas Spiritus sancti. Responderi potest dupliciter. Primò cum *Estio dub. 18. §. 1.* donum solum secundariò conno-

Differentia inter datum & donum.

26. Scriptura specialiter tribuit Spiritui sancto esse Donum.

Cur nomen Doni pluraliter exprimitur.

27.

Idem denotat respectum ad creaturas. connotare ejusmodi respectum ; principaliter autem significare processionem ipsam per modum amoris : quod sufficit , ut sit nomen personale. Sicut Verbum est nomen personale Filii, etsi secundario connotetur respectus ad ea, quæ per Verbum exprimuntur ; qui respectus similiter nequit esse realis. Secundò responderi potest, quòd, etsi donum principaliter istam habitudinem importaret, adhuc posset esse nomen proprium & personale ratione connotati, quod est ipsa processio per modum amoris.

28. Spiritus sanctus ab æterno est donum. Petes I. An Spiritus sanctus ab æterno habuerit rationem Doni ? Resp. Affir. cum D. Bonav. sup. q. 2. & aliis communiter. Idemquè expressit Aug. 5. de Trin. c. 15. Quia (inquit) sic procedebat, ut esset donabile, jam donum erat & antequàm esset cui daretur. Aliter enim intelligitur cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum. Nam donum potest esse & antequàm datur : donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Undè convenientiùs tribuitur Spiritui sancto nomen Doni, utpote æternaliter, quàm dati, quod convenit ex tempore, cum significet actum dationis. Ab æterno tamen competit Spiritui sancto esse donandum : per æternam enim prædestinationem fuit ab æterno decreta, atque eo ipso futura datio seu donatio Spiritus sancti.

29. Quo sensu dicatur Spiritus noster. Petes II. Quà ratione & sensu Spiritus sanctus dicatur Spiritus noster ? Resp. id non esse proprium Spiritui sancto : qui dicitur noster, quatenus nobis inspiratus, spirat, & vitam operatur in nobis. Undè sicut per spiritum nostrum vivit anima nostra, sic spiritus noster vivit per Spiritum Dei, qui est vita spirituum. Quare similiter dicitur Deus noster, quatenus à nobis colitur, Pater noster seu Creator & Conservator noster, quatenus nos fecit & conservat ; aut etiam Pater noster, quatenus per gratiam in Filios nos adoptat : Finis noster, quatenus ad se fruendum nos ordinavit ; Dominus noster, quatenus ejus peculium sumus (quod specialiter appropriatur Christo, quia emit seu redemit nos pretio magno Sanguinis sui) Magister noster, quatenus nos docet & instruit. Est ergo (inquit D. Bonav. d. 18. art. 1. q. 6. in fine) regula, quòd de his dicitur noster quæ dicunt respectum ad nos, secundum habitudinem causalitatis vel correlationis. Undè non potest dici essentia nostra, persona nostra, immo nec Filius noster ; nè per hoc ultimum apprehendatur habitudo effectus ad nos tamquàm causam vel principium.

30. Reliqua Spiritus sancti nomina breviter explicantur. Sunt & alia nomina, præter Donum Altissimi, quæ Spiritui sancto attribuuntur ab Ecclesia, & breviter explicantur à D. Bonav. (vel alio auctore) Compend. Theol. verit. l. 1. c. 9. nam dicitur fons vivus : Quia semptemplici rivo donorum (quæ recensentur Isaia 11.) nobis fluit. Item dicitur Ignis : quia affectum nobis accendit. Item dicitur Charitas, non solum quia est amor Patris & Filii, sed quia nos amantes facit. Item dicitur spiritualis unctio : quia omnes tribulationes mundanas suaves facit & jucundas, secundum illud Prosa. In labore requies, in astu temperies. Herincx Sum. Theol. pars 1.

ries &c. Item dicitur Dextræ Dei Digitus : quia sicut corporales res digito demonstrantur, ita per Spiritum sanctum ostenduntur res spirituales oculo spirituali. Item dicitur Paracletus : quia consolationes caelestes mentibus instillat. Item Magistrorum optimus, quia intellectum ad Dei cognitionem & sui ipsius illuminat. Adde vocari Digitum Dei in Scriptura, Luc. 11. Si in digito Dei (Matt. Specialiter cap. 12. habet in Spiritu Dei) ejicio demonia ; cur vocetur Dei digitus. ut significetur unitas substantiæ. sicut digitus est ejusdem cum corpore substantiæ & naturæ. Specialiter autem Spiritus dicitur digitus, juxta Hieron. in c. 12. Matth. eò-quòd Isaia 53. Filius dicatur Brachium Domini : sicut enim brachium procedit à corpore, digitus autem à brachio & corpore ; ita Filius à Patre, Spiritus sanctus à Patre & Filio. Deinde juxta August. l. 2. qq. Evangelic. q. 17. ut significetur donorum Spiritus sancti multiplicitas, eò-quòd in nullis membris nostris magis appareat partitio.

Pro fine nota varios terniones nominum communium, sed à Sacris Doctoribus certis personis ob specialem cum earum proprietate convenientiam appropriatorum : quæ Augustinus passim vocat propria personarum.

Primus est Hilarii l. 2. de Trin. in princip. Æternitas in Patre (sic refert Aug. 6. de Trin. 10. At Hilarius habet : Infinitas, durationis scilicet, in æterno ; quod in idem redit) species in imagine, usus in munere. Nam sicut æternitas est finè initio, sic Pater finè principio ex quo. Species seu pulchritudo attendi solet in imagine : adeoque maximè in Filio, qui est perfectissima imago præstantissimi exemplaris, Patris. Usus est in munere seu dono, scilicet Spiritu sancto. Intellige cum Estio d. 31. §. 3. de usu, qui afficit nos, quibus sanctus Spiritus donatur. Undè Hilarius sub finem Libri ait : Utamur ergo tam liberalibus donis, & usum maximè necessarij muneris expetamus. Usus itaque noster est in munere, tum quatenus donis sancti Spiritus utimur, ut ad summi boni fruitionem perveniamus : tum quatenus ipso auctore & ex ejus munere omnis rectus usus procedit. At Aug. sup. per usum intelligit fruitionem, quâ Pater & Filius delectabiliter conquiescunt in suo munere, seu sancto Spiritu. Undè ortum videtur, quòd Patri tribuatur esse, velut primo principio ; Filio, convenienter esse, velut perfectæ similitudini ; sancto Spiritui, delectabiliter esse velut fini & quieti.

Secundus est Aug. l. 1. de Doctr. Christ. c. 5. dicentis : In Patre unitas, in Filio aequalitas, in Spiritu sancto unitatis aequalitatisque concordia. Sicut enim unitas est principium numeri, sic Pater principium seu prima in Trinitate persona. Aequalitas tribuitur Filio ; tum quia ab ipso incipit dualitas personarum, ad aequalitatem necessaria & sufficiens : tum quia aequalitas, id est, perfecta proportio, maximè attenditur in imagine exactissima ; qualis est Filius. Concordia utriusque tribuitur Spiritui sancto : tum quia procedit ut amor, qui est plurium unitivus : tum quia concordia seu connexio

præsupponit saltem duas personas, quarum sit nexus. Vide *Estium* sup. §. 5. Et *D. Bonavent.* d. 31. art. 2. quæst. 3.

Tertius est, unitas appropriata Patri (de qua actum est) veritas Filio, tamquam Verbo intellectuali, bonitas Spiritui sancto, tamquam amori, & per voluntatem procedenti.

Quartus est, omnipotentia appropriata Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto. De quibus satis supra egimus. Videri potest *Estius* d. 34. §. 3. 4. & 5.

Quintus sumitur ex illo *ad Rom.* 11. *Ex ipso*, Patre, velut primo, & *per ipsum*, Filium, velut medium, & *in ipso*, Spiritu sancto, velut ultimo, in quo est status, *sunt omnia*. Sic accommodat hæc verba, attentâ præpositionum diversâ energiâ, *D. Bonav.* d. 36. in *Expos. textûs dub.* 4. Vel aliter: *Ex ipso*, Patre velut primo principio efficienter, & *per ipsum*, Filium velut exemplariter, & *in ipso*, Spiritu sancto velut ultimo finaliter, aut velut bonitate (cujus est fovere & conservare) conservativè *sunt omnia*. Vide *Estium* d. 36. §. 4.

Q U Æ S T I O IV.

De Missione divinarum Personarum.

32.
Missio de-
notat pro-
cessionem
temporalē.

PROCESSIO temporalis divinarum personarum ad creaturam solet exprimi nomine missionis, rariùs nomine processionis simpliciter sumptæ: quamquam de processione temporali Spiritûs sancti loquens *Beda Homil. Dom. infra oct. Ascensionis*, dicat: *Ejus missio ipsa processio est, quâ ex Patre procedit & Filio*; ut eum explicat *D. Bonav.* d. 15. p. 1. art. 1. q. 2. ad 2.

Convenit
personis di-
vinis.

Divinas porro personas mitti ad creaturam, evidens est ex Scriptura *ad Gal.* 4. *Joan.* 15. & alibi. Pro cujus intellectu

Involvit
respectum
ad tria.

Notandum ex *D. Bonav.* sup. q. 1. in corp. Missionem transferri à creatis ad divina. Secundum autem quod missio in his inferioribus consideratur, habet respectum ad tria, scilicet ad principium sive ad mittentem, ad terminum quod aliqua res vel persona mittitur, & ad missum, sive illum qui mittitur.

Qualiter
ad mittentem.

Ad principium sive mittentem sub multiplici habitudine potest comparari: sive tamquam ad dantem alteri esse, & sic radius mittitur à sole, radix aut flos ab arbore: sive tamquam ad dantem virtutem, & sic mittitur jaculum à projectore: sive tamquam ad dantem jurisdictionem seu auctoritatem, & sic mittitur nuntius à prætore. Secundum omnem hanc operationem est in divinis missio: nam Filius mittitur à Patre, & Spiritus sanctus à Patre & Filio, tamquam habens esse, virtutem, adeoque etiam auctoritatem à mittente. Secundum alias autem comparationes, quibus mittens seu principium se habet ad missum ut dans consilium, sicut consilarii mittentes regem ad bellum, vel ut imperans, sicut dominus mittit servum, manifestè non convenit missio personis quâ divinis: consilium enim accipere imper-

fectæ scientiæ est; imperio autem subdi, diminutæ est potestatis.

Ad ipsum terminum missio quoque comparatur sub triplici habitudine: mittitur enim aliquid sive ad locum ubi quiescit, sicut lapis mittitur deorsum: sive ad aliquem, à quo possideatur aut habeatur, sicut mittitur alicui donum: sive ad aliquid, in quo is qui mittitur, operetur. Sic persona divina mittitur, ut nobiscum sit seu in nobis per habitationem quiescat: ut à nobis possideatur: & ut nobiscum operetur bona.

Triplex tamen in creatis reperiri solet imperfectio, semovenda à divinis, factâ comparatione ad ipsum missum. Is enim separatur à mittente ob distantiam termini à mittente; in divinis autem ob ubiuitatem nulla est distantia. Subjicitur etiam mittenti, à quo secundum naturam distinguitur, & à quo esse, virtutem, aut operationem recipit; in divinis autem est omnimoda æqualitas naturæ, & æqua in mittente ac misso nobilitas. Denique mutatio contingit in eo, qui mittitur ad terminum à quo distat; in divinis autem missus nullo loco abest. Equidem in divinis loco separationis, est missi à mittente per originem egressio seu emanatio: loco subjectionis est subauctoritatis origo: loco mutationis est novi effectûs productio, sive nova aliqua operatio circa terminum. Ita ferè *D. Bonav.* sup.

Ex quo ulteriùs colligitur I. Terminum, ad quem fit missio divinarum personarum, debere esse quid creatum: nulla enim novitas potest accidere divinis personis ad intrâ, sed tantum ratione novæ operationis in creatis; cum tamen is qui mittitur, debeat quodammodo subire aliquam novitatem, sive per mutationem (quæ à divinis procul abest) sive per operationem. Confirmatur: quia missus debet quodammodo à mittente exire eò, ubi sic antea non erat; hoc autem nequit fieri, nisi in ordine ad aliquam creaturam: cum personæ divinæ sint in se invicem semper & immutabiliter per identitatem ac circuminseffionē. Unde Scriptura nusquam meminit termini increati, sed solum creati; ut *Joan.* 3. *Missi Deus Filium suum in mundum*. Et c. 16. *Mittam eum ad vos*. Et infra: *Exivi à Patre, & veni in mundum*. Ex quo infert *Aug.* 2. de *Trinit.* c. 5. *Ergo à Patre exire & venire in hunc mundum, hoc est mitti*. Et consonant omnes Theologi.

Colligitur II. Missionem personæ divinæ simpliciter dici temporaneam: quia missus præter respectum mittentis ad missum, importat aliquem effectum in creatura, adeoque operationem temporaneam, juxta illud *Aug.* sup. de apparitione Spiritûs sancti in specie columbæ & linguis igneis loquentis: *Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis objecta mortalibus, missio Spiritûs sancti dicta est*. Et lib. 4. c. 20. *Non eo ipso quo de Patre natus est, missus dicitur Filius, sed vel ex eo, quod apparuit huic mundo Verbum caro factum..... vel ex eo, quod ex tempore cujusque mente percipitur..... quod ergo natum ab æter-*

Qualiter
ad terminum
missio-
nis.

Et ad personam
nam missam.

33.
Terminus
missionis
necessariò
est quid
creatum.

34.
Ipsaque
missio simpliciter
temporanea.

no, æternum est..... quod autem mittitur ex tempore, à quoquam cognoscitur. Idem docent omnes Doctores cum Magistro d. 15. ubi D. Bonav. p. 1. art. 1. q. 2. & D. Thomas q. 43. art. 2. Idem quoque colligitur ex Scriptura, ad Gal. 4. Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum. Et de missione Spiritus sancti tamquam futura dicitur Joan. 16. Cum autem abiero, mittam eum ad vos. Ubi similiter missio promittitur: quod autem est æternum, non potest promitti, inquit D. Bonavent. sup.

Nec obstat, Gregor. Hom. 26. in Evang. ubi de Christo scribit: Quamvis mitti etiam juxta naturam divinitatis possit intelligi: eo enim ipso à Patre Filius mitti dicitur, quo à Patre generatur. Loquitur enim de missione incompleta & inchoata, quatenus generatio divina involvit dationem & acceptionem voluntatis veniendi in tempore in mundum. Sicut etiam in humanis quis mittere & mitti dicitur, quando ille imperat, hic imperium aliquod eundi acceptat, etsi nondum pervenerit. Alioquin tunc demum perfecta censetur missio, quando perventum est ad terminum quod aliquis mittitur; maximè quando is, qui mittit, debet ad termini acquisitionem coöperari; sicut fit in divinis, ubi opera ad extra sunt inseparabiliter omnium personarum.

35. *Requirat novum essendi modum Persona missa in creatura.* Colligitur III. requiri, ut persona, quæ mittitur, incipiat aliquo novo modo esse in creatura: non enim dicitur quis eò mitti, ubi antea eodem omnino modo erat. Dixi novo modo: quia ob ubiuitatem nequit divina persona esse simpliciter de novo in aliqua creatura, nisi primò creetur: nec tamen in creatione censetur divina persona ad creaturam mitti: tum quia missio fit ad rem præexistentem: tum quia non incipit idcirco esse novo modo, utpote qui alium priorem præsupponit.

36. *Ad illam requiritur processio personæ missæ.* Colligitur IV. non rectè missionem confundi cum processione divinæ personæ, uti Quidam, quos refert Magister d. 15. litt. K. in princip. Non rectè similiter ab ipso Magistro processionem à missione, quasi impertinentem excludi, ac si missio v.g. Spiritus sancti, non sit aliud, quàm specialis illius in creatura operatio, v.g. sanctificatio: aliàs namquæ etiam Pater mitti diceretur, ratione specialis operationis in creatura, prout opera potentia ei specialiter tribuuntur; quod tamen alienum est à modo loquendi Scripturæ & Patrum. Undè Aug. 4. de Trinit. c. 20. dicit: Sed Pater cum ex tempore à quoquam cognoscitur, non dicitur missus: non enim habet de quo missus sit, aut ex quo procedat. Et cap. 21. in fine: Etiam si voluisset Deus Pater per subjectam creaturam visibiliter apparere, absurdissimè tamen aut à Filio, quem genuit, aut à Spiritu sancto, qui de illo procedit, missus diceretur. Soli itaque personæ procedenti convenit mitti. Ideo in Scriptura soli Filio & Spiritui sancto attribuitur, quod mittantur.

An ab ipsa persona mittente dubitatur. Sed dubitari posset, an missio requirat, ut persona missa emanet seu procedat à persona mittente? nam gravissimi Scholastici ob re-

verentiam Magistri, & Augustini, quem Magister refert, probabilem censent loquendi modum, juxta quem missio importat manifestationem personæ; quod sit seu emanet ab alia, etsi non à mittente. Dicit enim August. 4. de Trinit. c. 20. quod mitti sit cognosci esse ab alio; esto non à mittente: ideoque 2. de Trinit. c. 5. admittit Filium missum à Spiritu sancto; immo & à se ipso. Quarè juxta hæc conveniret toti Trinitati sive omnibus personis mittere, sicut omnes possunt declarare seu manifestare processionem alicujus personæ, & esse principium effectus secundum quem attenditur missio: mitti autem conveniret soli Filio & Spiritui sancto. Atque in opinionem Magistri sic intellectam D. Bonav. sup. q. 4. inclinatur: similiter Scotus d. 15. q. unic. problematicus est. Ipse quoque D. Thom. d. 15. q. 3. art. 1. juxta eam procedit, & 1. p. q. 43. a. 8. in corp. resolvit tam juxta unam quàm alteram sententiam.

Sed quamvis ita posset ex usu vocabulum missionis habere istam significationem; non diffidentur tamen hi Auctores, quin magis propriè, & juxta intentum Scripturæ missio importet habitudinem ipsius missi ad mittentem tamquam principium. Undè ipse D. Bonav. sup. q. 1. in corp. id apertè supponit. Et d. 11. art. 1. q. 1. probat Spiritum sanctum procedere à Filio æternaliter ex eo, quod secundum Scripturam à Filio mittatur. Idem quoque apertè supponit D. Thom. sup. art. 1. in corp.

Quarè D. Bonav. Breviloquii p. 1. c. 5. absolute idipsum requirit, nec nisi improprie Filium à Spiritu sancto mitti asserit, eò-quod mittere dicat auctoritatem mittentis respectu personæ missæ tamquam ab eo procedentis. Quod etiam repetit ipse vel alius auctor Compendii Theol. verit. lib. 1. c. 9. concludens: Hac autem est ratio, quia mittere dicit auctoritatem ratione productionis æterna. Idem docet Centiloquii parte 3. sect. 3. Undè sic sentiunt Doctores, præsertim recentiores communiter.

Probatur ex dictis: tum quia ex missione Spiritus sancti à Filio, rectè probatur, & à Patribus, uti & à Joanne Theologo in Concil. Florent. sess. 24. probata fuit processio Spiritus sancti à Filio. Tum quia is, qui mittitur, debet à mittente exire seu procedere potestate seu auctoritate ab eo accepta: nequæ enim sufficit influxus in opus, sed debet esse in ipsum missum: qui, cum nequeat esse in divinis per consilium vel per imperium, consequenter esse debet per originem.

Nequæ obstat August. 4. de Trinit. c. 20. dicens: Sicut natum esse, est Filio à Patre esse: ita Filio mitti est Filio cognosci quod ab illo sit. Nam vult quod ab illo sit, à quo mittitur. Quod etiam significat, dum de Spiritu sancto subdit; Et sic Spiritui sancto donum Dei esse, est à Patre procedere: ita mitti est cognosci quod ab illo sit, à quo scilicet mittitur. Undè ex missione Spiritus sancti à Filio, paulò post infert, ipsum à Filio procedere, dicens: Quod ergo ait, Quem ego mittam vobis à Patre, ostendit Spiritum & Patris & Filij.

*Filius jux-
ta Augst.
mittitur à
Spiritu
sancto se-
cundum hu-
manitatē.*

& Filii. Eandem à mittente processionem satis indicat in verbis anterioribus ejusdem cap. Unde *Augustinus* maximè patrocinator communi doctrinæ: uti & *Greg. Hom. 26. in Evang.* Non obstat etiam, quòd idem *August. 2. de Trinit. c. 5.* asserat Filium mitti etiam à Spiritu sancto & à se. Nam loquitur de Christo secundum humanitatem, sic ut *missus sit, qui in carne apparuit*: eatenus autem tota Trinitas misit Christum, & Filius Deus se hominem, non vi processionis divinæ, sed per imperium tamquam dominus rem creatam. Sic *Compend. Theol. verit. lib. 1. cap. 9.*

Instabis ex *August. l. 4. de Trinit. c. 20.* Non tantum ideo dici missum Filium, quia Verbum caro factum, sed ideo missum, ut Verbum caro fieret; quod apertum est intelligi secundum divinam naturam, cum secundum humanitatem non sit missus, ut caro fieret. Resp. etiam sic quidem missum Filium; non tamen nisi à solo Patre: de quo solo ibi fit mentio.

39. Non obstat III. Quòd *Isaia 48.* nomine Filii dicatur: *Dominus Deus misit me, & Spiritus ejus.* Quo loco ad propositum utitur *Aug. lib. 3. contra Maximin. c. 20.* Et *2. de Trin. c. 5.* & ante illum *Ambros. l. 3. de Spiritu sancto c. 1.* & *2.* Insuper *Tolet. XI. in confess. fidei,* dicens: *Missus tamen Filius non solum à Patre, sed & à Spiritu sancto, missus esse credendus est, in eo, quod per Prophetam dicit: Et nunc Dominus misit me, & Spiritus ejus.* Non obstat (inquam) quia Auctoritates citatæ agunt de Filio secundum humanitatem, quatenus in natura assumpta missus fuit, idquè non per naturam, sed per voluntatem & imperium, ad prædicandum, aliàquè salutis nostræ opera exequenda. Eatenus enim humanitas missa est à Trinitate tota, atque adeò ab ipso Filio secundum divinitatem, ut mox sequentia *Toletani* verba declarant: *A se ipso quoque missus accipitur, pro eo quòd inseparabilis non solum voluntas, sed operatio totius Trinitatis agnoscitur.*

40. Non obstat IV. Quòd Filius seipsum det fivè tradat; uti & Spiritus sanctus. Nam dare tunc nihil est aliud, quam liberaliter se communicare: ultra quod mittere importat auctoritatem principii in mittente. Alioquin sumendo dare strictius pro communicare cum auctoritate, principii videlicet, solus Pater dat Filium, & uterque Spiritum sanctum. Et sic dare coincidit cum mittere. Aliàs missio species quædam est donationis largè sumptæ.

*Descriptio
missionis.*

Ex prædictis describi potest missio, quòd sit processio alicujus personæ divinæ ad creaturam, in qua ex vi processionis suæ incipiat esse novo modo.

41. *Multiplex
ejus divi-
sio.*

Missio dividitur primò ex parte personæ mittentis. Secundò ex parte personæ missæ. Tertiò ex parte creaturæ ad quam fit missio: alia enim est ad Angelos, alia ad homines: & hæc rursum, alia ad homines ante legem gratiæ, alia ad eosdem sub lege gratiæ.

*Missio in-
visibilis
quid?*

Quartò dividitur ex parte effectûs in visibilem & invisibilem. Invisibilis est, quâ mit-

titur Filius & præsertim Spiritus sanctus ad inhabitandum creaturam rationalem per gratiam sanctificantem sive gratum facientem. Ita communiter Doctores cum *D. Bonav. 15. p. 2. a. 1. q. 1.* Ad missionem namquè requiritur, ut persona missa existat in eo ad quem mittitur, & ab eo habeatur seu possideatur: non existit autem persona missa noviter in creatura rationali (ad quam procedit persona missa) nequè perfectè ab ea possidetur, nisi per gratiam gratum facientem: per quam nimirum est in facultate habentis seu possidentis, qui ipsâ gratiâ liberè & rectè utitur, & per illam Deo sive personâ missâ tamquam objecto fruitur. Vide *D. Bonav. d. 14. art. 2. q. 1.* Undè non dicitur absolute dari Spiritus sanctus, (qui tamen datur, quando ad aliquem mittitur) nisi per charitatem incipiat possideri: sed si absquè ea aliquæ gratiæ speciales conferantur, v.g. Prophetia &c. dicitur dari cum addito, Spiritus Prophetiæ, aut simili modo. Quare non fuit missus Spiritus sanctus Saûli dum prophetavit, aut Caiphæ.

Dices: Missio hæc æqualiter spectat ad totam Trinitatem, sic ut dum Spiritus sanctus ad cor inhabitandum mittitur, ipse quoquè Pater & Filius simul veniant & mansionem ibidem faciant: quod repugnare videtur propriè dictæ missioni, quæ videtur requirere, ut missus à mittente quodammodo exeat: aliàs enim si mittens eodem modo se haberet, non tam mitteret, quàm simul veniret. Resp. non esse recedendum hac in re à communissimo sensu Doctorum, *Magistri, D. Bonav. D. Thoma &* aliorum admittentium invisibilem missionem simpliciter dictam. Dico igitur, etsi verè in ea omnes personæ simul veniant; specialiter tamen censetur venire, & à mittente procedere ad creaturam persona missa, v.g. Spiritus sanctus, quatenus ei vi processionis effectus appropriatè convenit; prout gratia competit Spiritui sancto, qui est charitas & donum, ideoquè specialiter dicitur nobis dari, & per illum charitas diffundi in cordibus nostris. Quare eo modo quo censetur specialiter ad nos unapersona venire, censetur ab altera à qua emanat tamquam auctoritative missa exire. Nequè aliud ad propriam in divinis missionem requiri sensus omnium Scholasticorum demonstrat. Quia tamen iidem effectus gratiæ sub diversa consideratione appropriantur Filio & Spiritui sancto, censetur uterquè mitti secundum eadem gratiæ dona ad nos, Filius quidem à Patre, Spiritus sanctus insuper à Filio; ut *D. Thom. D. Bonav.* aliiquè Doctores observant: quamquam specialiori quâdam ratione in ratione donationis, seu quatenus sunt dona quædam, approprientur omnia Spiritui sancto, quia per ipsum tamquam primum donum donantur alia; ut inquit *D. Bonav. d. 18. art. 1. q. 1. ad 2.*

Dices II. Secundum Scripturam *Joan. 14. ad Rom. 5.* & alibi, *August. 15. de Trinit. c. 26.* & alios Patres, datur seu mittitur nobis ipse Spiritus sanctus: quod tamen simpliciter falsum esset, si solum mitteretur ratione effectûs, scilicet

Fit secundum donum gratiæ sanctificantis.

42.

Est missio simpliciter dicta.

43.

scilicet gratiæ gratum facientis, Resp. cum D. Bonav. d. 14. art. 2. q. 1. D. Thom. q. 43. art. 3. & aliis communiter, verè, etsi tantum moraliter, mitti & donari etiam ipsam personam divinam sive Spiritum sanctum ratione dicti effectus, quatenus gratia unit hominem moraliter cum Spiritu sancto, qui censetur in anima habitare & manere, & ab anima haberi. Quod adeò verum est, ut si per impossibile non foret animæ præsens ratione immensitatis, equidem hoc titulo præsens dicendus esset. Vide Suarez lib. 12. cap. 5. n. 12. & seqq.

44. Petes, An missio invisibilis fiat non solum ad illos, qui innovantur primò per gratiam, seu primò justificantur, sed etiam ad illos, qui crescunt in gratia per augmentum justificationis? Resp. id pertinere ad modum loquendi; & aliquos quidem sic loqui; rectius tamen cum D. Bonav. d. 15. p. 2. art. 1. q. 3. & accommodatius ad conceptum missionis, id universaliter non admitti: cum eatenus præcisè non incipiat in iusto persona missa esse novo modo, nisi quatenus ejusmodi augmenti seu profectus occasione operatur in iusto peculiaria quædam dona vel effectus, v.g. donum Prophetiæ, vel simile. Sicut hæc ratione dum super Eliseum requievit duplex spiritus Eliæ, rectè ad eum dicitur missus Spiritus sanctus. Et hoc augmentum appellat D. Bonav. extensivum. In hunc sensum quoque D. Thomam q. 32. art. 6. interpretatur & sequitur Wiggers ibidem.

45. Visibilis missio respicit effectum visibilem, qui effectum invisibilem jam factum vel faciendum repræsentet. Undè missio visibilis est signum invisibilis, juxta D. Bonav. d. 16. art. 1. q. 1. Non requirit tamen novam semper infusionem gratiæ sanctificantis: nam in missione Spiritus sancti in specie columbæ fuit tantum manifestatio gratiæ Spiritus sancti dati & nunc inhabitantis ac quiescentis in Christo, & simul ab alio procedentis, adeòque tota & perfecta ratio missionis, ut rectè D. Bonav. sup. ad 4.

46. Missio visibilis alia est substantialis in essendo, sive est ad subsistendum; uti est sola Incarnatio Verbi: alia solum est ad repræsentandum, sive ad apparendum in forma visibili; uti missus est Spiritus sanctus in specie columbæ, in linguis igneis, in sono, in nube lucida: quæ non fuerunt à Spiritu sancto substantialiter assumpta, sed solum usurpata, tamquam signa ex instituto significantia, non omnes personas, sed specialiter Spiritum sanctum (qui proinde propriè dicendus est missus) ac repræsentantia interiorem sanctificationem, fueruntque formata, sive immediatè à Deo, sive (ut censet August. 3. de Trinit. cap. 4. & 10. & seqq.) ministerio Angelorum. Erat autem columba quidem verum corpus, sed non vera columba juxta veriore sententiam, quam tradit D. Bonavent. d. 16. art. 1. q. 3. ad 4. ideoque statim desuit, & apud Evangelistas Matth. 3. & Luca 3. sicut columba legitur Spiritus descendisse. Similiter juxta D. Bonav. sup. ignis quidem fuit verum corpus, non tamen verus ignis, quia non

comburebat. Ideoque dicuntur apparuisse dispartitæ linguæ tamquam ignis Act. 1,

Q U Æ S T I O V.

De Modo loquendi observando in Mystério Sacrosanctæ Trinitatis.

CIRCA modum loquendi de mysterio Trinitatis illa in primis regula præ oculis habenda est, quam tradit August. 10. de Civit. c. 23. ubi, cum retulisset, quomodo Philosophi nonnulli divinæ Trinitatis arcanum obscuris quibusdam verbis indicaverint, subdit: *Liberis verbis loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt; nobis autem ad certam regulam loqui fas est, nè verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem.* Fusè & eruditè de hoc Smising d. 5. q. 2. & 3. Nos pro parte sparsim de eodem egimus in præcedentibus: pro parte reliqua non est tanta difficultas; hoc observato, ut admittantur loquendi modi, qui salvant naturæ unitatem, & personarum Trinitatem, sive ipsarum processionum actuumque notionalium oppositionem & distinctionem; contrarii verò rejiciantur.

Hinc primò fit, unitatem personarum in natura rectè explicari dicendo, v.g. *Pater & Filius sunt unum & idem*, scilicet neutraliter (ut patet Joan. 10. *Ego & Pater unum sumus*) non rectè autem masculinè dicendo v.g. *Pater & Filius sunt unus*. Prior namquè dicendi modus denotat unitatem naturæ, posterior unitatem suppositi seu personæ. Nisi *Unus* sumatur tamquam syncategorema, & addatur v.g. *Deus*, aut æquipollens: rectè enim dicitur, *Pater & Filius sunt unus Deus*. E contra non rectè: *Pater & Filius sunt unum suppositum*. Immo quia pronum est *idem* junctum personis accipere masculinè, congruit simpliciter non dicere *Pater & Filius idem sunt*, sinè addito *Deus* aut simili. Idem est de vocabulo, *unicus*: nam *Deus* dicitur unicus, similiter tres personæ sunt quid unicum: quia solum significatur unitas Deitatis. Quamquam Nonnulli (inter quos malè refertur D. Bonav. d. 21. art. 2. q. 1. ubi nè verbum hac de re habet, nec alibi id in eo reperi) existiment Deum non posse dici unicum, falsò putantes id esse idem, quod solitarium; non potest autem *Deus* dici solitarius, nè personarum consortium excludatur. Similiter potest dici unicus *Pater*, unicus *Filius* &c. non tamen persona unica, neque tres personæ unicus, nisi addendo, *Deus*. Denique non quadrat huic mysterio vocabulum *unitum*, quod importat unionem, quæ procul abest ab hoc ente simplicissimo & per simplicitatem unissimo. Idemquè est de voce *conjunctus*: quæ videntur synonyma, ideoque negatur à Patribus Concilii Alexandrini Ep. quæ est 10. apud Cyrillum.

Secundò, distinctio personarum rectè ex-

47. Habenda in hoc mysterio cura sanorum verborum.

Salvanda in iis natura unitas, personarum Trinitas.

48. Unum significat unitatem naturæ, unus unitatem suppositi.

Rejicienda vocabula uniti & conjuncti.

49.

Persona ab invicē distincta, immodē secreta. primitur dum dicuntur *distincta, discreta* item, ut videtur, *secreta*; (et si id neget *Vasquez* post *Lactantium*, putans fecernere esse idem quod videre) *alia, altera*; prout partim Scripturæ, partim Concilia, partim Patres & DD. loquuntur. Neutraliter tamen non potest Pater dici *aliud* aut *alterum* juxta Concilia & Patres ob significatam per hoc alietatem naturæ, dum *aliud* sumitur categorematicè, seu ponitur per se: cum addito enim rectè dicitur Pater esse *aliud* suppositum à Filio. E contra non rectè dicitur masculinè *alius*: cum addito *Deus*. Idem est cum proportionem de termino complexo non idem vel non unum, neutraliter aut masculinè sumpto.

Nisi cum addito, suppositum. At non rectè dicitur Pater *disimilis* vel *alienus* à Filio, *dispar, discrepans, divisus, separans*: hæc enim per se important alietatem distinctionem vè naturæ. Idem est juxta Doctores, signanter *D. Bon. d. 24. in Expos. textus, Scotum ib. q. unic. num. 2.* de nomine *diversus*: & (ut addit *D. Thom. q. 31. a. 2. ad 2.*) de nomine *differens*: idquè ob eandem rationem. Posset tamen nomen differentia (idem est de nomine *diversitatis*) usurpari, & à Patribus, item à *Magistro, Alensi* & aliis usurpatur cum addito, dicendo personas differre ab invicē per relationes, aut quod ad personalitates Patrem esse diversum à Filio.

Non diversa aut differentes. *Nisi cum addito, quod ad personalitates.*

50. Tertiò, numerus in divinis explicari solet nominibus *multitudinis, pluralitatis, multiplici- tatis, trinitatis, ternarii, trini, triplicis &c.* Et quidem rectè in Deo dicitur multitudo pluralitas &c. personarum, esse triplex relatio, adeoq; triplex persona & duplex persona procedens; per hæc enim solum significatur distinctio & numerus personarum, qui verè subest. Ob eandem rationem rectè dicitur, *Deus est Trinitas, Deus est Trinus*. Sic enim Patres & Concilia cum Ecclesia loquuntur: solumquè indicatur in una essentia ternarius personarum, cum Trinitas sit trium unitas, ut rectè *D. Bonav. d. 24. a. 3. q. 2.* non autem idem, quod ter unitas; sic enim trinus idem esset quod ter unus, adeoque falsò diceretur Deus trinus, uti ter unus, ut rectè *D. Bon. sup.* Nec refert, quod *Toletanum XI. in Confess. fidei* asserat: *Nec rectè dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas*: intellige enim, naturæ, seu essentia, ideoquè mox subdit: *Sed unus Deus Trinitas.*

51. *Non autem triplex, vel triplicitas.* Nihilominus non rectè dicitur *Deus est triplicitas, seu Deus est triplex*, ut cum *August. 6. de Trinit. cap. 7. & 8.* docent omnes Scholastici, signanter *Magister, Alensis. D. Bonav. D. Thomas*: modus enim iste loquendi denotat numerum in Deo secundum rationem Deitatis.

Nequē etiā multiplex. Obeamdem rationem Deus non dicitur multiplex; ideoquè impropria est opposita locutio, & exponenda, ut rectè *D. Bonav. cap. 19. p. 2. in Expos. textus dub. 3.* Dum autem Spiritus sapientia dicitur multiplex *Sapient. 7.* intellige cum *D. Bonav. sup.* causaliter, sive in donis, quæ multa sunt. Præterea idem nomen frequenter à Patribus usurpatur prout opponitur simplici seu non composito. Et sic indubiè nec Deus est multiplex, nec persona est multiplex, sed simplex. Denique non rectè di-

citur Trinitas esse trina (ut nec multiplex aut triplex) ut rectè *D. Bonav. sup. ad 3. D. Thom. q. 31. art. 1. ad 5.* Nam (ut rectè *D. Thomas*) significatur multiplicatio ejusdem numeri in seipsum, id est, ternarii in ternarios, quasi sint tres Trinitates. Immo (ut ibidem *D. Bonav. & Smising d. 5. num. 34.*) non conceditur hæc, *Deitas est trina*: ipsa enim non est numerabilis. Rectè tamen dicitur cum addito aut subintellecto, in personis. Undè canit Ecclesia: *Te trina* (subintellige, in personis) *Deitas unaq; poscimus.*

Quartò, quod ad modum prædicandi spectat, tres personæ dici debent in singulari Deitatis, sapientia, &c. non autem in plurali Deitates, sapientia &c. Immo nec possent concretim dici pluraliter Dii, creatores, æterni, &c. sumendo concreta substantivè; ut patet ex *Symbolo Athanasii*. Quamquàm concreta adjectiva rectè pluraliter prædicentur, v.g. tres creantes, habentes Deitatem &c. Ratio est: quia in abstracta prædicatione denotatur plurificatio ipsius formæ significatæ. Similiter dum concreta substantiva pluraliter dicuntur, requiritur plurificatio non solum suppositi, sed etiam formæ principaliter significatæ; quæ tamen unica est, scilicet Deitas, omnipotentia &c. At concreta adjectiva pluraliter sumpta ex communi usu tantum significant esse plura supposita, quæ habent talem formam. Sicut idcirco si in tribus subjectis esset unica albedo, rectè dicerentur tria alba, id est, habentia albedinem. De quibus fusiùs *Smising d. 5. q. 3. n. 46. & seqq.* Undè non rectè *Marsilius & Aliacensis* (apud *Smising n. 46. cit.*) dixerunt, spectatâ nominum proprietate, rectè dici posse: *Tres personæ sunt tres Dii*; et si is loquendi modus apud simpliciores vitandus sit, nè putentur esse plures Deitates. Non rectè (inquam) id dixerunt: cum distinctio inter concreta substantiva & adjectiva quodam vim propriam & modum significandi diversum, quod scilicet hæc solius suppositi, ista formæ multiplicationem exigant, sit stabilita communi omnium sensu, & usu etiam S. Scripturæ, Ecclesiæ & Patrum, quorum loquendi modus adeo constanter statuens tantum esse & dici unum Deum immeritò improprietatis arguitur.

Nec refert, quod *Hilar. lib. 1. de Trinit. non longè à fine dicat, Spiritum sanctum esse à Patre & Filio auctoribus*, ut refert *D. Thom. q. 36. a. 4.* Nam impropria est locutio, in qua substantivum usurpatur adjectivè, ut notat *D. Thom. sup. ad ult. q. d.* habentibus auctoritatem seu fecunditatem spirandi, sive esse ab illis spirantibus.

Non refert etiam, quod in *Symbolo Athanasii* dicantur *tres personæ coeternæ*: nam sensus est, quod sint similes seu pares in æternitate; neque denotatur pluralitas æternitatis, sed in una æternitate plurium seu distinctorum identitas, adeoque connotatur relatio mutua, ut rectè *D. Bonav. d. 9. in Expos. textus dub. 2.* Simili modo dicuntur tres personæ conformes, ab una scilicet forma Deitatis, vel ab una voluntate, & significantur distinctæ personæ esse ejusdem formæ. Sicut etiam dicuntur consubstantiales,

Nequē Trinitas esse trina.

Immo nec Deitas trina, nisi subintelligatur, in personis.

52. Attributa abstractim prædicantur singulariter de personis.

Similiter concretim, nisi adjectivè exprimantur.

Tres personæ nequeunt proprie vocari tres Dii.

Refutantur Marsilius & Aliacensis.

53. Explicatur Hilarius.

Quomodo tres personæ pluraliter dicantur.

Et consubstantialis. tiales, id est, eadem in essentia, seu plures participes ejusdem essentiae ac substantiae. Indicat etiam D. Bonav. sup. nomen *coeternum* sumi posse ut adjectivum, seu significans substantiam, scilicet aeternitatem, in adjacentia.

54. Prædicata absoluta de se invicem dicuntur identice. Quinto, Prædicata essentialia sive absoluta recte de invicem prædicantur, non solum concretim dicendo: *Deus est sapiens, bonus &c.* sed etiam abstractim dicendo: *Deitas est sapientia, bonitas &c.* Bonitas est sapientia &c. idque ob perfectissimam identitatem, quam extrema postulant, quatenus sunt perfectiones simpliciter & infinitæ, quæ postulant sibi identificare quodcumque compossibile. Idem est, si prædicata essentialia comparentur cum personalibus aut notionalibus. Quare non solum recte dicitur, *Deus est Pater, est spirator &c.* sed etiam, *Deus est paternitas, Deitas est paternitas, Deitas est Pater &c.* Si tamen actus notionales exprimantur in concreto adjectivo, recte quidē dicitur *Pater generare, Filius generari &c.* & consequenter dicitur *Deus* (qui potest connotare vel supponi pro supposito) *generans, spirans, genitus, spiratus*: non recte tamen abstractim *Deitas est generans, aut genita &c.* ut ex dictis pater.

55. Relativa tamen opposita non prædicantur de invicem. Sexto denique, comparando actus notionales seu processiones, aut etiam personas ipsas inter se, non recte prædicantur de se invicem, sive abstractim, sive concretim, quæ sunt correlative oppositæ, aut realiter distinctæ; v.g. generatio activa de passiva, Pater de Filio aut

Spiritu sancto &c. nam realiter distinguuntur, nec unum connotat alterum. Immo, etsi Pater & Filius recte dicantur spirare: non recte tamen dicitur, *Paternitas est spiratio activa, Filiatio est spiratio activa*; juxta D. Bonaventuram, D. Thomam, Scotum & alios communiter. Secus est de hac: *Paternitas est generatio activa*. Rationem dat Scotus, quod in posteriori propositione non intercedat distinctio formalis: quæ intercedit in prioribus exemplis, & tamen in neutro extremo est infinitas seu infinita formaliter perfectio: identica autem prædicatio solum valet juxta ipsum in divinis, dum vel non intercedit distinctio formalis inter extrema, vel alterutrum saltem extremum est infinitum, quod proinde postulat identificare sibi alterum extremum, uti quodcumque compossibile. Alias, qui solam rationis distinctionem statuunt, difficulter solidam differentiam inveniunt; adeo ut nonnulli (inter quos refertur Albertus, & probabile censet Præpositus q. 3 2. art. 3. d. 2. num. 20.) ejusmodi prædicationem concedant.

Et hæc palpitante ingenii acie de hoc sublimissimo mysterio indagata, scriptoque mandata sufficiant ad gloriam Dei Trini, qui (ut ait Apostolus ad Ephes. 3.) *poteest omnia facere superabundanter, quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem quæ operatur in nobis: ipsi gloria in Ecclesia* (quæ hodie gloriam Trini Dei festive colit) *& in Christo Jesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.*

TRACTATUS III.

DE

DEO CREATORE.

PRÆFATIO.

EXPLICATA Deitate & Perfectionibus infinitis, ei secundum rationem suam absolutam competentibus, in Tract. de Deo Uno: ac ejusdem Fœcunditate ad intra, sive æternæ Processione divinarum personarum in Tract. de Deo Trino: explicanda restat ejusdem Deitatis Fœcunditas ad extra, seu processio ad creaturas, quatenus eas in tempore creat & conservat.

DISPUTATIO I.

De Creatione rerum in generali.

QUÆSTIO I.

An Deus sit Creator omnium rerum?

I. Status questionis. **N**OTA creationem hîc sumi, prout significat productionem rei per veram dependentiam, sive prout significat causalitatem causæ efficientis. Quo sensu om-

nis res à Deo distincta dicitur creata & creatura. Eodemque sensu Patres & Concilia negant Verbum aut Spiritum sanctum esse creatum seu creaturam. Quæritur itaque an Deus sit causa efficiens seu productiva omnium rerum, scilicet à se distinctarum.

DICO I. *Unus solus verus Deus, Pater & Filius & Spiritus sanctus, est unum universotum* *Deus est Creator omnium, prin-*

principium, Creator omnium visibilium & invisibilium. Ita in terminis definit Concilium Lateranense, & refertur c. *Firmiter, de summa Trinit.* Idem patet ex *Symbolo Apostolorum, Nicano & Constantinopolitano.* Patet etiam manifestè ex Scriptura, *Eccli. 24. & 2. Machab. 1.* ubi Deus vocatur *creator omnium.* & *Joan. 1. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.... & mundus per ipsum factus est.* Et alibi sæpissimè. Ratio est: quia Deus, isquè solus est ens à se; & omnis res à Deo distincta essentialiter est ens ab alio & dependens, adeoque productum à Deo.

2.
Error A-
theorum.

Huic veritati primò contradicunt *Athei*, existimantes universum hoc carere omni principio. Contra quos plenius actum est *Tract. 1. disp. 1. quest. 3.*

Manichæo-
rum.

Secundò *Manichæi*, qui statuerunt duo prima principia rerum, unum bonum & alterum malum, existimantes à Deo bono manasse res spirituales, à Deo malo autem res corporeas (exceptâ materiâ primâ, quam increatam putarunt) & malas. Quem errorem de duobus principiis plures alii hæretici quoquè tenuerunt, sed diversimodè: & post multa sæcula secuti sunt *Albigenses.* Estquè planè perniciosus & repugnans unitati Dei, quam probavimus *Tract. 1. d. 1. q. 4. dub. 3.* Repugnat etiam auctoritatibus allegatis. Denique non est fingendus Deus malus (quod nomen aures piæ horrent) pro ullis creaturis: cùm omnis creatura bona sit, ut patet *Genes. 1. & 1. ad Tim. 4.* Solum peccatum est malum; quod non est à Deo, sed à deficiente libero creaturæ rationalis arbitrio. Vide *D. Bonav. 2. d. 1. art. 2. q. 1.*

3.
Philosopho-
rum.

Tertiò quidam Philosophi, nominatim *Commentator*, existimarunt materiam primam esse increatam, Deoque coæternam, nè alioquin dici oporteret, mundum esse factum ex nihilo contra vulgatum axioma: *Ex nihilo nihil fit.* Verùm isti sunt injurii infinitæ Dei potentiæ, quæ nullatenus indiget materiæ fulcimento ut operetur, & tam facile aliquid ex nihilo, quàm ex aliquo producit. Sunt quoquè Deo injurii, dum in aseitatem, independentiâ & necessitate essendi eidem æquiparant substantiam adeò imperfectam, quæ est propè nihil.

4.
Simonis
Magi & se-
quacium.

Denique *Simon Magus* mundum hunc spectabilem esse factum ab Angelis, hos autem ab ipso Simone ex quadam Selene meretricula (quam Helenam alii nominant, ut annotavit noster *Feuardentius* in suis notis ad *Irenæum l. 1. c. 20. n. 4.*) procreatos deliravit, addens se esse Deum. Similiter *Saturninus* (aliàs *Saturnilus*) dixit mundum corporeum esse immediate conditum à septem Angelis contra voluntatem Dei Patris. Denique *Basilides* asseruit quoquè conditum ab Angelis, sed diverso delirandi modo. Hic verò error est planè ex cerebro stultissimè confictus, sinè ullo fundamento. Frequenter etiam Apostolus agit contra illos, qui culturam Angelorum quasi minorum Deorum, ac opificum & rectorum mundi invehebant, ut *ad Coloss. 2.* & alibi: adeoque studiosè in-

culcat universa à Deo esse condita in Filio seu per Filium suum, Angelos autem esse meros ministros missos in ministerium, *ad Hebr. 1.* Præterea in *Genesi* & alibi tribuitur dumtaxat ipsi Deo creatio rerum, quas dicitur creasse solo verbo seu jussione suâ. Machina quoquè mundialis clamat infinitam quamdam mentem esse, quæ adeò sapienter omnia construxit & ordinavit. Adde Angelos fuisse creatos simul cum mundo. Atque esto, quòd non: juxta omnium doctrinam non possunt creare. Dato autem quòd & fuissent ante mundum, & assumi potuissent ad creationem tamquàm instrumentales causæ: in hoc quidem non fuisset tantum inconveniens: assumptos equidem non fuisse certum est ex sensu Ecclesiæ & Patrum, *August. 12. de Civit. c. 24. & 25.* & aliorum, ac ex modo loquendi Scripturæ, quæ sic creationem rerum Deo adscribit, ut tacite omnem aliam causam etiam instrumentalem videatur excludere. Ad quod etiam facit illud *Isaia 44. Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens calos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.* Et confirmari potest ex modo loquendi Concilii Lateranensis relati. Quare juxta *Estium 2. d. 1. §. 2.* si quis diceret Deum in rerum creatione instrumento aliquo usum fuisse, contra fidem loqui videretur. Idem denique fuit valde conveniens, nè scilicet, si in prima rerum molitione alia cum Deo causa concurrisset, videretur Deus eâ indignisse, & res corporales viderentur requirere concursû alterius causæ præter Deum.

Dices, *Joan. 12. & 14.* diabolus dicitur princeps mundi & *2. ad Cor. 4.* dicitur Deus hujus sæculi: ejusdemquè ministri ad *Ephes. 6.* dicuntur mundi rectores. Resp. ibi sermonem esse de mundo vitioso, seu spiritualiter tenebroso, quatenus diabolus sub jugo tyrannidis suæ peccatores captivos tenet, isquè dominatur, & pro arbitrio regit, ac dirigit in quævis vitia. Eodem sensu *Job 41.* dicitur esse rex super omnes filios superbia. Et *Joan. 8.* dicuntur Judæi ex patre diabolo esse. Et ad *Philipp. 3.* Quorum Deus venter est. Undè *August. in Psal. 54.* expendens illud *ad Ephes. 4. Mundi rectores*, ait: *Mundi dixit, tenebrarum harum: mundi dixit, amatorum mundi: mundi dixit, impiorum & iniquorum: mundi dixit, de quo dicit Evangelium. Et mundus eum non cognovit.*

5.
Quo sensu
diabolus di-
citur prin-
ceps mundi.

Dico II. Creatio omnium rerum convenit Deo secundum rationem toti Trinitati communem, adeoque æqualiter tribus personis. Est de fide ex c. *Firmiter, de summa Trinit.* ubi definitur, *unus Deus, Pater & Filius & Spiritus sanctus, unum universorum principium.* Similiter in *Symbolo Constantinopolitano*, postquam creatio omnium attributa est Patri, subditur de Filio: *Per quem omnia facta sunt*, quod desumptum est ex *Joan. 1.* Ipsequè Christus de se ait. *Joan. 5. Pater meus usquè modò operatur, & ego operor &c. quacumquè ille fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Idem autem est de Spiritu sancto, cui, exceptâ principiatione, convenit quidquid convenit Filio aut Patri. Quare etiam de ipso

6.
Creatio re-
rum conve-
nit toti Tri-
nitati.

Cujus opera ad extra sunt indivisa. ipso canit Ecclesia: *Veni Creator Spiritus*. Hinc est axioma apud omnes Theologos receptissimum: *Opera SS. Trinitatis ad extra sunt indivisa*; seu (ut post *August. lib. de Prædest. SS. cap. 8.* loquitur *Concilium Francofordiense in Sacrosymbolo*) *Inseparabilia sunt opera Trinitatis*. Ratio est: quia trium personarum eadem est natura, adeoque eadem potentia productiva: ergo quidquid una operatur, operantur omnes; sicut ob eandem rationem quidquid vult una, volunt omnes.

Confirmatur ex *Scoto 2. d. 1. q. 1. n. 8.* quia potentia productiva ad extra est in tribus personis prius naturâ, quam exeat in actum; cum processio personarum sit prior processione ad extra: ergo singulæ personæ æqualiter sibi vendicant actionem ad extra; uti singulis æqualiter inest principium agendi seu potentia productiva.

7. Nec obstat, quod effectus ad extra aliquando tribuantur primæ, aliquando secundæ, aliquando etiam tertiæ personæ. Sicut in *Symbolo Apostolorum* & *Nicano* tribuitur Patri esse creatorem sive factorem cæli & terræ. Et *Prov. 8.* opus creationis & gubernationis tribuitur Sapientiæ seu Filio. Et *Psal. 103.* rerum creatio tribuitur Spiritui sancto, dum dicitur: *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur*. Non obstat, inquam: quia cum Deus omnia creet & gubernet infinitâ potentiâ, sapientiâ & bonitate, idcirco operum productio, etsi tribus personis communis, specialiter nunc uni, nunc alteri personæ appropriatur; sicut potentia, sapientia & bonitas, etsi communes tribus personis specialiter alicui solent appropriari. Unde quia Patri tamquam primo principio appropriatur omnipotentia, appropriatur quoque eidem effectio rerum, præsertim illarum in quibus specialius relucet potentia factoris, prout relucet in creatione rerum ex nihilo. Filio autem, eod quod procedat per intellectum, appropriatur sapientia, idea, ars, & consequenter ipsa opera Trinitatis, quatenus in eis sapientia supremi artificis relucet. Denique sicut Spiritui sancto, eo quod procedat per voluntatem, appropriatur bonitas, sic eidem tribuuntur opera ad extra (quæ sunt participatio divinæ bonitatis se diffundentis) præsertim autem, quæ specialius divinam bonitatem commendant, v. g. dona gratiæ, incarnatio seu conceptio activa Christi &c. Atque tum ob hoc in *Symbolo Apostolorum* dicitur Christus *conceptus de Spiritu sancto*, quamvis etiam de se ipso quatenus Deo, & de Patre æqualiter conceptus sit: tum ut lucidiùs denotaretur castimonia & sanctitas conceptionis, nequæ ansa daretur alicujus inordinatæ apprehensionis, si de Patre conceptus diceretur Christus.

8. Est autem hic notanda singularis, immo fidei dissentanea explicatio *Henrici de Gandavo* quodl. 6. q. 2. qui censet scientiam seu notitiam & amorem Dei essentialem non esse ei rationem operandi ad extra, sed notitiam & amorem personalem, adeoque ipsum Verbum & Spiritum sanctum. Unde consequens est tres *Henrici Sum. Theol. pars. 1.*

personas non eodem modo ad operationem seu productionem rerum concurrere, sed invicem diversimodè adjuvare, quasi Pater tamquam supremus artifex operetur omnia per Filium tamquam per ideam mentis suæ & per Spiritum sanctum tamquam per inclinationem suæ voluntatis. Quam opinionem doctè & copiosè refellit *Scotus 2. d. 1. q. 1. n. 5. & seqq.* Verbum enim non est formaliter, sed tantum appropriatè sapientia Patris, qui omnia noscit, & consequenter disponit per sapientiam seu scientiam communem tribus personis, adeoque eadem est Patri ratio operandi. Idem est de amore. Quare sicut Pater non est sapiens Verbo, sic nec formaliter potens aut operans Verbo tamquam ratione operandi. Præterea completa ratio principii operativi non convenit Patri à Filio & Spiritu sancto, sed à se; sicut aliæ perfectiones simpliciter ei competunt à se. Insuper formalis & adæquata ratio principii creaturarum est in Deo perfectio simpliciter; adeoque competit tribus personis: prout tamen non competit notitia vel amor notionalis. Quare soli Patri competeret producere creaturas per notitiam personalem. Denique tres personæ non essent unum universorum principium; cuius tamen oppositum definitur c. *Firmiter*. cit. Non enim eodem modo & actione producerent: creaturæ namque procederent à solo Patre efficienter, à Filio idealiter, à Spiritu sancto impulsivè. Quare non essent unica causa seu principium, sicut è contrâ Pater & Filius sunt & dicuntur unum principium Spiritus sancti, ideo quod unicâ spiratione eodemque modo Spiritus sanctus ab utroque procedat.

Q U Æ S T I O II.

An Deus omnia quæ creavit necessario conservet ad hoc ut possint persistere in esse?

9. **C**ONSERVATIO est actio, quâ sustentatur in esse immediatè antè præhabito: *Quid conservatio?* sive est actio continuativa existentiae effectus. Estque ipsa non minor influxus, quam prima productio, dicente *Chrysostomo Hom. 3. in Epist. ad Coloss.* omnia continere, id est conservare, non minùs esse, quam omnia creare. Immo per se loquendo est eadem actio cum prima productione, solo ab ea connotato distincta, per comparisonem scilicet ad instans vel partes temporis quibus coexistit, sic ut quatenus coexistit primo instanti, dicatur creatio, quatenus autem sequentibus instantibus, dicatur conservatio: cum enim per se loquendo nec sit novus terminus, nec novum principium, consequenter nec nova actio. Ita *D. Thom. Scotus* & alii, præsertim Recentiores, communiter, contra *Henricum, Aureolum* & *Gregorium* existimantes conservationem & creationem realiter distinguui. Quam sententiam eod mirabilius est amplexum fuisse *Gregorium*, quod ipse aliàs sentiat,

Per se lo-
quendo.

sentiatur, actionem identificari termino, adeoque nequeat esse realis distinctio inter actionem creativam & conservativam, cum idem sit terminus utriusque, ut evidens est. Dixi, *per se loquendo*: nam sæpè fit effectum primo instanti existentiae produci à Deo & causâ creatâ simul, in posteriori autem tempore aut instanti conservari à solo Deo; ut patet in effectibus univocis: sic enim ignis genitus non pendet in conservari à generante, nec calor productus à calore producente, & sic de cæteris: tunc autem necessariò succedit nova actio ob mutationem unius principii actionis. His præmissis

10.
Deus om-
nia conser-
vat.

Dico: Omnia, quæ Deus creavit, continuo, nè in nihil recidant, conservare debet; adeo ut citra assiduum Dei in illa influxum, nè momento quidem uno, possint consistere. Est certum apud omnes, & juxta D. Thom. q. 104. art. 1. & alios de fide.

Probatur ex Scriptura ad Hebr. 1. *Portans omnia verbo virtutis sue.* Sap. 11. *Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset, conservaretur?* Act. 17. *In ipso vivimus & movemur & sumus.* Et ad Coloss. 1. *Omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant,* id est, conservantur, juxta Chrysost. Hom. 3. in Ep. cit. ubi (ut refert sive transfert Less. l. 10. de perfect. div. cap. 3. & in re coincidit vulgata translatio Gentiani Herveti) ait: *Non solum ipse ea ex nihilo ad hoc, ut essent produxit, sed & idem ipse nunc quoque ea conservat & tuetur, ita ut, si ipsius curâ destituerentur, mox perirent & corrumperebantur & c.* Idem

Alioquin
mox in suū
nihilum re-
ciderent.

tamquam indubitatum docent alii Patres, Aug. Enchir. cap. 27. *Non sanè creatoris desistente bonitate, & malis Angelis subministrare vitam vivacemque potentiam; quæ subministratio si auferatur, interibunt.* Et lib. 4. de Gen. ad litt. cap. 12. *potest etiam intelligi Deum quiescere à condendis generibus creaturæ (dum scilicet Genes. 2. dicitur Deus requiescere ab universo opere quod pararat) quia ultra jam non condidit aliqua genera nova. Deinceps autem usque nunc & ultra operatur eorundem generum administrationem.... alioquin continuo dilaberentur & c.* Neque enim sicut structuram adium cum fabricaverit quis, abscedit, atque illo cessante atque abscedente stat opus ejus; ita mundus vel ictu oculi stare poterit, si ei Deus regimen sui subtraxerit. Proinde & quod Dominus ait: *Pater meus usque nunc operatur, continuationem quamdam operis ejus, quâ universam creaturam continet & administrat, ostendit.* Quod fusius deinceps prosequitur. Et lib. 9. c. 15. *Cui naturæ si Deus subtrahat operationem intimam, quâ eam substituit & facit, continuo tamquam extincta nullaremanebit.* Gregor. 16. Moral. c. 18. *Cuncta ex nihilo facta sunt, eorumque essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi eam auctor omnium regiminis manu retineret.* Et alii.

11.

Hinc sumitur à D. Bonav. 2. d. 37. art. 1. q. 2. in corp. ratio conclusionis hujusmodi: omnis enim creatura ex nihilo est, & aliundè habet esse. Quia ex nihilo est, ideo quodam modo vana est & vanitati subjecta est. Quia verò ali-

undè habet esse, ideo esse est sibi quodam modo accidentale. Sicut igitur vanum non potest fulciri, nisi per verum & stabile, & accidens non potest fulciri, nisi per subjectum, sic esse creaturæ non potest conservari sinè munificentia creatricis essentiae creaturam conservantis instar immediati principii. Undè 1. d. 37. p. 1. art. 1. q. 1. in corp. ponit exemplum in impressione formæ sigilli, in aqua, quæ non conservatur ad momentum, nisi præsentem sigillo. Item aliud exemplum de corpore ponderoso in aëre, quod nisi manu sustentetur, mox ruit. Sic omnes creaturæ mox evanescerent ac in suum nihilum reciderent, si vel momento subtraheretur influxus Dei conservativus. Quare non est simile in artifice creato, qui non facit totam rei artefactæ substantiam eiusque principia intrinseca, ideoque facit opus per se stabile sinè conservatione continua artificis; at Deus facit opus secundum totum sui, & ideo ab ipso totaliter dependet, & sinè ejus adjutorio conservari non potest, inquit D. Bonav. in 2. q. cit. ad 2.

Breviter à nobis formatur probatio conclusionis: quia creatura dependet à Deo essentialiter; quod autem sic dependet, non solum primo productionis momento, sed semper dependet. Deinde creatura magis dependet à Deo, quàm lumen à sole, visio ab oculo; &c. quæ tamen sic dependent, ut assiduâ conservatione indigeant. Denique non posset alioquin Deus Angelum, animam rationalem, vel materiam primam in nihilum redigere: non enim possunt destrui per actionem contrariam, sed tantum per subtractionem concursus; quæ locum non haberet, si non conserventur à Deo.

Ex dictis hæc & præc. quæst. colligitur, quo titulo competat Deo absolutum & in abdicabile dominium proprietatis in omnes creaturas: quod eidem Scriptura adscribit Esth. 13. & alibi frequenter. Non enim illud habet Deus occupatione, quasi res antea fuerint adespota, & ipse veluti in vacuum mundi possessionem sit ingressus: non etiam donatione, non successione, non emptione; quibus modis homines rerum externarum dominia comparare solent. Sed partim titulo creationis, quia omnia ex nihilo effinxit: partim titulo conservationis, quia postquam effinxit, continuo, nè in nihilum relabantur, munifico & liberali influxu sustentat & conservat: adeoque ratione essentialis dependentiæ & subjectionis ad Deum. Undè essentialiter sumus omnes servi & mancipia Dei, ipseque essentialiter Dominus: qui sicut neminem potest manu mittere sive dimittere sinè dependentia à se, sic nec ullius existentis & in esse permanentis dominio se privare. Quare longè sublimius dominium habet Deus in creaturas, quàm figulus vel artifex in opus figulinum vel artefactum: si enim hic fiat illius dominus, etsi solum concurrat ad ipsum primò efformandum, idque mediante arte per motum localem applicando activa (quæ ipse non fecit, & quibus vim agendi non tribuit) passivis: quantum juris erit Deo in creaturas, qui solus quid-

Quod de-
claratur à
simili.

12.
Et funda-
tur in essen-
tiali depen-
dentia om-
nium à
Deo.

13.
In quo fun-
datur essen-
tiale Dei
dominium,
declaratur.

quidquid est in creatura vi suâ contulit, & in esse conservat, sic ut alioquin ipsa nil sit vel possit? His accedit titulus ultimi finis: quia enim propter Deum ejusquæ gloriam omnia creata sunt, nec aliud majus officium vel usum ex natura sua intrinseca habent, quàm deservire gloriæ & honori Dei, sit ipsum esse Dominum totius creaturæ: sicut homo potest uti rebus inferioribus, quæ ipsius gratiâ factæ sunt, quamvis non sit earum auctor, v.g. frugibus, pecoribus &c. Vide *Lesium lib. 10. de perfect. divin. cap. 3. & 5.*

Q U Æ S T I O III.

An Deus immediate coöperari debeat omnibus actionibus causarum secundarum, etiam peccaminosis?

14. *Immediatum concursum negavit Durandus.* INTER Catholicos Doctores Durandus censuit Deum non concurrere immediate ad operationes sive effectus causarum secundarum, præsertim liberarum. Secundum quam viam facile patet, quomodo Deus non sit causa peccati: totum enim esset causatum à voluntate, & nullo modo à Deo, nisi mediatè, quatenus produxit voluntatem talem, quæ posset sic & sic velle, ut inquit *Scotus d. 37. q. 2. num. 6.* Quare juxta hoc actus peccati, sive secundum materiale aut esse physicum, sive secundum formale, tantum esset à Deo permissivè, quatenus creavit voluntatem liberam, quam, adjectis prohibitionibus & pœnis, justissimis de causis finit agere motus suos, etiam in malis. Actus tamen honi seu meritorii essent equidem à Deo tamquam causâ morali & speciali, quatenus illos vult fieri, & per auxilia gratiæ partim physicè, partim moraliter ad illos concurrat. Actus denique seu effectus causarum naturalium etiam essent à Deo, eiquè adscribendi, etsi tamquam causæ mediatae: qui enim causas ad unum determinatas producit, censetur etiam causa effectuum earundem, quos non impedit. *Durandi* sententiam operoso in eam rem Tractatu edito nuper resuscitavit *Ludovicus à Dola Capucinus*: & satis probabilem obiter censet *Poncius disp. 5. q. 7.* in fine, quamquam in cursu Philosophico *disp. 38. q. 5.* eam ex professo impugnet. Contra quam

15. *Afferunt communis sine Theologi.* Dico: Deus non solum producit & conservat immediate ipsas causas creatas, sed etiam ad omnes illarum operationes & effectus immediate concurrat: ita ut si Deus concursum suum positivum subtraheret, nulla creatura naturaliter aut liberè agens quidquam posset operari, sed velut immobile horologium consisteret: adeoque cessaret omnis motus cælorum, pugna elementorum, generatio & corruptio, intellectio & volitio &c. Conclusio docetur à Theologis communissimè, & *Scoto 2. d. 37. q. 2.* Idem *1. d. 42. quaest. unic. num. 2.* dicit esse creditam. Et *D. Bonav. 2. d. 37. art. 1. q. 1.* in corp. ait: *Hanc positionem absquæ omni ambiguitate tenendam esse.* Immo multi censent o-

Herincx Sum. Theol pars 1.

pinionem *Durandi* esse erroneam, aut etiam hæreticam: qualis reputabatur à multis tempore *Alberti*, ipso teste *1. d. 35. a. 7.* ut refert *Suarez Tom. 1. Metaph. d. 22. n. 7.* Eandem *Bellarminus, Casalius* & alii recensent inter errores *Pelagii*, non levibus ex fundamentis, signanter ex *Hieronymo Dial. 1. contra Pelag. & epist. ad Ctesiph.* quamquam *Smising Tom. 1. Tr. 3. d. 6. n. 304. & 305.* & alii *Pelagium* ab hoc errore vindicent.

Probatur I. ex Scriptura, quæ quotidianos & minimos effectus Deo tamquam causæ simpliciter attribuit, ut *Job 10.* Nonne sicut lac mulsisti me? Manus tuæ fecerunt me & plasmaverunt me. Et *c. 38.* Quis est pluvia pater? vel quis genuit stillas roris? Et *Psal. 146.* Qui producit in montibus fœnum. Item *Psal. 148.* Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus. *Matth. 5.* Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Et *c. 6.* Si fœnum agri.... Deus sic vestit. *Joan. 5.* Pater meus usque modò operatur, & ego operor. Quibus aperte significatur Deum non tantum vires rebus olim inseruisse, sed etiam illis immediate coöperari. Alioquin improprie essent locutiones quibus Deus dicitur pluvie, & similia facere, si solum esset causa causarum, & non ipsorum effectuum. Deinde per illas locutiones intendit Scriptura nobis commendare assiduum Dei beneficium, eò-quòd scilicet assidue operetur & quotidie. Huc etiam spectat illud Apostoli, quod refertur *Act. 17.* In ipso vivimus, & movemur, & sumus: dicimur enim in ipso esse, quatenus id, quod sumus, in nobis jugiter operatur: adeoque eodem sensu in ipso movemur omniaquæ agimus, quatenus hoc ipsum ipse in nobis operatur. Ut proinde non solum de operibus gratiæ, sed generatim verificetur illud *Isaia 26.* Domine..... omnia enim opera nostra operatus es nobis. Et illud. *1. Cor. 12.* Qui operatur omnia in omnibus.

Accedit Auctoritas Patrum. *Augustinus* enim *lib. 4. de Gen. ad litt. c. 12.* dicti Apostolici ex *Act. 17.* mox recitati hanc allegat rationem: *Uti quæ cum aliud sumus quàm ipse, non ob aliud in illo sumus, nisi quia id operatur.* Quæ ratio est communis omni creaturæ, etiam à causis secundis causatæ, quæ similiter est & vivit in Deo; adeoque in ipsam quadrat similiter hæc ratio: *Cum aliud sit quàm ipse Deus, non ob aliud in ipso est, nisi quia Deus ipsam operatur.* Et infra: *Unde (inquit) colligitur, quòd si hoc opus suum rebus subtraheret, nec viveremus, nec moveremur, nec erimus.* Quod non minùs dicerent, si possent, ipsi effectus causarum creatarum. Prætereà in principio cap. cit. & alibi jugem Dei operationem, existentiae rerum necessariam asserit; addens non aliter ipsum quievissè à pristino creationis opere, quàm quia nova deinceps rerum genera non producit, eò-quòd alioquin continuo dilaberentur: dilaberetur igitur lux solis, calor ignis, & reliqua accidentia rerum in principio formatarum, si cessaret continua operatio Dei conservativa illorum; adeoque non conservantur à sola sub-

16. *Indicat Scriptura.*

17. *Et Sancti Patres.*

stantia creata, à qua tamen connaturaliter conservari petunt. Allegatque generalem omni creaturæ, adeoque etiam effectibus causarum secundarum, rationem: *Creatoris namque potentia & omnipotentis atque omnitenentis virtus* (agit de virtute etiam in actu seu de operatione) *causa subsistendi est omni creaturæ, quæ virtus si aliquando cessaret, omnis natura seu creatura concideret.*

Idem August. lib. 5. de Gen. ad litt. c. 20. ubi refert: *Sunt qui arbitrantur tantummodo mundum ipsum factum à Deo, cetera jam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinavit & iussit, Deum autem ipsum nihil operari.* Deinde subdit: *Contra quos profertur illa sententia Domini: Pater meus usque nunc operatur... non solum magna atque præcipua, verum etiam ista terrena & extrema ipse operatur.* Quod probat ex Apostolo 1. ad Cor. 15. ubi agit de semine, cui prius mortuo, dein vivificato Deus dat corpus quo modo voluerit, & unicuique seminum proprium corpus. *Sic ergo credamus* (pergit Augustinus) *vel, si possumus, etiam intelligamus usque nunc operari Deum, ut si conditis ab eo rebus operatio ejus subtrahatur, intereant.* Et quamquam non condant nova rerum genera, tamen secundum illa genera rerum, quæ primum condidit, nova eum multa facere, quæ tunc non fecit, manifestum est &c. Movet itaque occulta potentia universam (nota) creaturam suam, idque specificat per quotidianas causarum secundarum actiones. Et Epist. 146. ad Consentium: *Quomodo enim negare poterimus, Deum etiam nunc operari cuncta quæ creantur, cum Dominus dicat Pater meus usque modo operatur?* Deinde ostendit etiam in præsentem Deum operari formando corpora, vestiendo scænum &c. Et lib. 2. de lib. arbit. cap. ult. *Nulla ergo natura est, quæ non sit ex Deo.* Et 12. de Civit. c. 25. ait: *Occulta potentia Dei, cuncta penetrans immutabili præsentia facit esse, quidquid aliquo modo in mundo est* (est autem sic ipsa etiam actio seu operatio creaturæ) *in quantumcumque est: quia nisi faciente illa non tale vel tale esset, sed prorsus esse non posset.* Manet nihilominus verum, quod idem 7. de Civit. 30. dicit Deum sic administrare omnia, quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere & agere motus sinat; offerendo nempe concursum suum, sed immediatum.

Anselmus lib. de concordia præscientiæ c. 7. Facit (inquit) Deus omnia, quæ iustæ vel injustæ voluntate sunt, id est bona opera & mala. In bonis quidem facit, & quod sunt, & quod bona sunt: in malis verò facit quod sunt, sed non quod mala sunt. Usque adeò igitur omnia facit Deus, ut etiam ipsum esse seu entitatem malarum actionum coëfficiat, utique non tantum permissivè, sed positivè; cum permissivè quoque faciat Deus, quod malæ sunt. Et ibidem: *Omnes actiones & omnes motus facit Deus, quia ipse facit res à quibus, & ex quibus, & per quas, & in quibus fiunt, & nulla res habet ullam potentiam volendi aut faciendo, nisi illa dante: ipsum quoque velle (quod aliquando iustum est, aliquando injustum) in quantum est, bonum est, & à Deo est: non esse verò bonum, non est quid, nec à Deo est.* Et 1. de casu diaboli c. 20. Cur

mirum, si dicimus Deum facere singulas actiones, quæ sunt malæ voluntate: cum fateamur eum facere singulas substantias, quæ sunt injustæ voluntate & inhonestæ actione? v.g. etiam homines, qui generantur per adulteriū. Quas auctoritates in sensu conclusionis (ut apertè sonant) semper intellexerunt Doctores scholastici communiter.

Probat ratione primò: causa secunda essentialiter & immediatè dependet ab influxu Dei in essendo, ergo etiam in operando: nam utriusque ratione æqualiter est ens per participationem. Secundò: Deus est verè & propriè causa prima & universalis, cui ceteræ causæ & effectus essentialiter subordinantur: ad hoc autem requiritur concursus immediatus: nam aliàs sublatâ causâ seu principio remoto, cæteris stantibus, omnia eodem modo se haberent, ac si principium remotum numquam extitisset.

Tertiò: alioquin effectus causarum secundarum in fieri, seu quamdiu subsunt ipsis causis secundis non penderent à Deo, neque ipsæ causæ secundæ indigerent auxilio Dei ad operandum, v.g. sol ad illuminandum &c. adeoque tolleretur perfectissima subordinatio & dependentia creaturarum à Deo. Immo actiones causæ secundæ Deus non posset impedire, nisi vel destruendo causam, vel introducendo in subjectum effectum contrarium: cum nullus præterea restet impediendi modus, nisi insensibilis denegatio concursus generalis. Hoc autem cedit in diminutionem divinæ potentiæ; immo repugnat experientiæ: cum Deus in fornace Babylonica impediverit combustionem trium puerorum, nec destruendo ignem, nec introducendo contrarium in corpora puerorū; adeoque impediverit subtrahendo concursum.

Confirmatur I. quia indubiè perfectius, uti & immediatius erit dominium Dei ac potestas in omnes creaturas, si hæc nil omnino sine illius auxilio & coöperatione agere possint; ergo dicendum est illas in omnibus quæ agunt, hæc ope Dei indigere.

Confirmatur II. quia non minùs exigunt effectus causæ secundæ immediatè dependere à Deo, quàm ipsa causa secunda. Alioquin isti contra Deum gloriari possent: Ipse non fecit nos. Sicut propriè me non generavit parens mediatas, nec fructus modernos arbor destructa, è cuius semine præsens arbor prodiit.

Confirmatur III. Quia sic immediatè ad omnem effectum creatum concurrere, est perfectio sine imperfectione: ergo est Deo tribuendum.

Petes I. Quo sensu dicatur Causa prima seu Deus agere per causas secundas; cum si immediatè attingat illarum effectus & operationes, potius dicendus sit agere cum causis secundis, quàm per illas? Resp. id dici, partim, quia causæ secundæ agunt per virtutem acceptam à causa prima: partim, quòd Causa prima agat per causas secundas velut causa universalis per particularem, sicut intellectus per speciem intelligibilem intelligit, potentia per habitum operatur &c. partim, quia operationes causæ secundæ

18.
Et probat
essentialis
dependen-
tia ac sub-
ordinatio.

19.
Quo sensu
causa pri-
ma dicatur
agere per
secundam.

secundæ sunt sub manu & directione providentiæ Dei, qui omnipotentissimâ bonitate suâ etiam malis operationibus utitur easque ordinat in fines rectos.

20.
Quid importet concursus Dei?

Petes II. In quo consistat concursus Dei ad actiones & effectus creaturarum? Resp. importare in ipso Deo volitionem ipsius efficacem, quatenus applicatam ad hoc vel illud cum creatura agendum: vi cuius volitionis in tempore præstituto prodit operatio & effectus creatus. An autem intermediat inter volitionem Dei & effectum creatum distincta actio, quæ sit quidam purus modus (ut vocant) disputatur. Et quidem facilius affirmatur, supposito quod inter causam creatam & effectum intermediat distincta actio seu causalitas causæ efficientis, prout in Physica docetur. Eo enim supposito necessarium videtur, ut hæc ipsa actio velut quoddam ens creatum dependeat immediate à Deo tamquam principio: adeoque eadem actio, quæ tota exit à creatura, etiam tota exit à Deo, & consequenter eadem indivisibili actione mediante procedit pariter effectus à Deo & creatura. Quo non obstante provenit eadem actio & effectus ab utraque causa perfecte in suo ordine, sicut visio procedit perfecte tam à visu quam à specie, quia scilicet à singulis procedit virtute in suo ordine commensurata effectui. Hæc actio quatenus procedens à Deo vocatur à quibusdam concursus Dei ad extra, aut potius in actu secundo: volitio autem Dei vocatur concursus Dei ad intra, seu potius in actu primo, estque ipsa omnipotentia Dei quatenus interius applicata ad operationem.

21.
Cujusmodi sit decretum in Deo circa concursum.

Decretum porro applicativum omnipotentia divinæ juxta Thomistas est physice prædeterminans. Diversam tamen fuisse mentem Doctoris Angelici, ex variis ejusdem locis Auctores non ignobiles ostendere conantur. Et plane non videtur ita salvari, sive creati arbitrii libertas, sive quodam opera peccaminosa taliter prædeterminata, esto quodam materiale, divina sanctitas. Unde doctrina ista communiter rejicitur. Vide *diff. 8. de provid. quæst. 1. Et lib. 2. d. 2. de libertate q. 2.*

Proinde Alii recurrunt ad Decretum Dei condeterminans, æternitate quidem, non tamen causalitate prævium ad creati arbitrii (cujus proinde libertati non officit,) operationem, à quo determinatur ad speciem actionis.

Quæ opinio in Scholis nostris usitata ac *d. 8. de provid. q. 1.* tradita, evaderet facilius, admissâ scientiâ mediâ: quam satis probabiliter admitti posse diximus *d. 6. de Intell. & Scient. Dei q. 5.* tametsi oppositum veluti apud *Scotistas* receptius persecuti simus.

A quibus etiam in modo explicandi differunt Recentiores, præsertim Auctores Societatis Jesu, decretum præfatum appellantes indifferens, quo Deus decreverit omnipotentiam suam assistere & subordinari creaturæ ad hoc, ut ipsa in ordine suo fiat completè potens operationes juxta conditionem naturæ suæ exercere; simili ferè modo, quo voluntas creata

per habitum infusum sibi subordinatum completur in ordine ad actus supernaturales: conformiter ad illud *Hieronimi in c. 49. Isaia: Potentiam suam nostro arbitrio derelinquit.* Quod exinde liberum manet, dum eadem actione cum Deo operatur effectum; sicut dum operatur cum habitu infuso sibi subordinato. Hic modus explicandi satis plausibilis dudum apparuit, eumque ex nostris præfert *Sichen Tract. 2. Physica diff. 4. q. 3. allegans Scotum 2. d. 37. q. 2. n. 14.* ubi Doctor ostendit defectum oriri ex parte voluntatis creatæ, cum divina voluntas, quantum est de se, daret, rectitudinem actui, si voluntas creata coöperaretur. Videri potest *Hugo Cavellus in Scolio ibid. & 1. d. 39. num. 23.*

Restat nunc difficultas, quomodo Deus immediate & physice concurrente ad actus etiam peccaminosos non sit censendus causa peccati? Respondeo cum Theologis communiter, Deum ex officio causæ primæ & universalis esse quidem causam entitatis physice actus peccaminosi (quam alii vocant materiale peccati) non tamen ipsius deordinationis moralis sive malitiæ, quam formale peccati appellant: nam secundum hoc est solum à creatura deficiente à legè sibi præscripta. Ratio est: quia sola creatura sic producit illum actum contra legem & rectam rationem; lex enim & recta ratio non vetat, quod minus causa prima exequatur munus suum, coöperando tamquam causa universalis omni motioni causarum secundarum: sed solum vetat, nè actus malus, v.g. odii, eliciatur liberè à creatura. Cujus ulterior ratio est: quia creatura est causa particularis talis actus, & principium formale determinativum actionis malæ, tum quod ad speciem, tum quod ad exercitium, quatenus sic determinat se liberè ad actionem, ut alteri principio determinativo, scilicet Deo, sit ratio se determinandi ad eandem actionem. Sicut causa particularis necessaria, v.g. species intelligibilis albedinis, est principium formale determinativum intellectionis albedinis, quatenus ad illam sic concurrat, ut intellectui etiam sit ratio causandi talem intellectionem. Et sicut in constitutione physica forma substantialis est formale determinativum, quatenus sic constituit hoc compositum, ut etiam materiæ primæ sit ratio idem constituendi.

Itaque lex & ratio seu conscientia solum dicitur, nè quis sit causa libera particularis seu principium sic determinativum actionis malæ, v.g. odii Dei. At influere per modum principii universalis & quasi determinati, non prohibet generaliter lex aut ratio, sed tunc solum, quando quis tenetur tale opus impedire, seu quando deest justa ratio sic coöperandi. Dum enim illa adest, ejusmodi coöperans tantum censetur ad physicum actum coöperari, ad malitiam autem se habere permissivè. Sic autem contingit in Deo, qui justissimas habet rationes non impediendi peccata, adeoque coöperandi instar causæ primæ, quæ non debet perturbare ordinem universi, sapientissime

22.
Deus est causa entitatis Physice, non malitiæ.

23.
Hanc solum censetur permittere.

Idque justis de causis.

mè sic institutum, ut relicta voluntati libertate, eam sinat agere motus suos, nolens semper per gratias efficaces (ut possit etiam salva libertate) peccata impedire, de quibus novit bene facere; quod iudicavit melius, quam mala nulla esse permittere, ut ait *Aug. Enchirid. c. 27*. Permissio namque peccati non est intrinsecè mala, sed etiam hominibus sæpè licita; quantò igitur potius supremo Deo? A quo si tollatur facultas peccata permittendi, tollitur quoque facultas vindicandi & iustitiam suam exercendi. Neque id peculiare est in nostra doctrina, sed etiam *Durando* solvendum est, qui fatetur Deum iustè peccata permittere: quod etiam fides docet.

Nec refert, quòd is, qui scienter juvat furem in actione, dicatur concurrere cum fure, & culpa furis ei attribuat: nam (ut rectè *D. Bonav. 2. d. 37. a. 2. q. 1. ad 3.*) decens & conveniens est, quòd homo proximum non adjuvet in ea actione, in qua ambulat non rectè; immo potius debet impedire: cum nec ipse sciat nec possit bonum elicere, nec ad illud adiutorium aliquà lege adstringatur, sed potius prohibeatur: non sic autem est in proposito. Primò, quia decet divinam liberalitatem, ut influentiam virtutis suæ nec bonis nec malis subtrahat. Secundò, quia decet divinam providentiam sic res, quas condidit, administrare, ut eas agere proprios motus sinat. Tertiò, quia ipse novit & scit inde bonum elicere: & ideo cum coöperatur peccatori in actione, laudabiliter facit: & ideo nullo modo malitia, quæ reddit suum actorem culpabilem, est ei attribuenda. Hactenus *D. Bonav.*

24. *Nec obstat divina determinatio actus quoad individuum.* Non refert etiam, quòd Deus determinet voluntatem creatam ad hunc potius quam ad alium individuum actum peccaminosum: nam in hoc nulla est deordinatio vel malitia, sed in hoc, quòd quis sit liberè ratio, cur actus potius exerceatur, quam non exerceatur, vel cur exerceatur actus talis vel talis speciei. Aliqui verò, qui imaginantur indecentiam in hac determinatione inter individuos actus peccaminosos, etiam supposità determinatione voluntatis ad hunc vel illum ponendum: hi (inquam) negant Deum determinare individuationem effectuum, præcipuè illorum, qui procedunt à causa libera, ut refert *Oviedo 1. 2. Tr. 6. Contr. 7. n. 42*. Quod tamen difficilè apparet: cum causæ creatæ, etiam liberæ, sint indeterminatæ ad hunc vel alium individuum effectum ejusdem speciei, neque per hunc & nunc occurrentes circumstantias, pariter indifferentes, determinari possint ad hunc potius, quam ad illum effectum: immo pro hoc saltem statu nequidem homo inter individua similia discernat. Quare rectius ipse *Oviedo* supra consequenter ad sua principia de Decreto sive concursu divino in actu primo indifferenti, & alii respondent, Deum voluntati ad bonum & malum liberè exhibere paratum ad utrumquè concursum; ita tamen, ut si ipsa ad malum se determinet (quod liberè posset omittere) nequeat se determinare,

nisi ad hoc individuum, ad quod, & non ad alia ejusdem speciei, Deus offerat concursum. Quemadmodum si captivo detur optio exeundi, liberum ei manet exire vel remanere, etsi inter plura individua ostia unicum ei aperiatur.

Neque etiam inde sequitur, Deum non fore dicendum causam actionis bonæ: nam in primis ad hanc particulariter determinat & inducit voluntatem creatam per bonas inspirationes & gratias: deinde per præcepta & consilia. Accedit, quòd etiam persistendo in concursu generali sit disparitas inter bonas & malas actiones; quòd Deus ex intentione seu proposito, & ad eum finem, nobis influxum suum conferat, ut bene operemur, sicut & ad bene operandum nos creavit; sed est præter ejus intentionem & voluntatem, quòd concursu ejus mediante peccemus: quare in eo contra voluntatem Dei abutimur bonitate & dono ipsius, juxta *August. lib. 2. de lib. arb. cap. 1.*

Non refert præterea, quòd causa effectus principalis sit etiam causa annexi, præsertim quando annexum non est aliter causabile, quam per productionem subjecti seu principalis; prout malitia non est aliter causabilis, quam ratione causationis actus, cui annectitur. Nam etsi assumptum sit verum, quando annexum consequitur principalem effectum ex natura rei: prout inventio thesauri, etsi tantum per accidens, conjungitur fossioni, ideoque refertur in fodientem tamquam causam per accidens: est tamen falsum, quando annexum consequitur effectum principalem ex speciali modo & conditione ipsum producendi: prout malitia consequitur actum, non ex natura rei, sed ex speciali modo, quo creatura ipsum producit, videlicet tamquam causa libera particularis, & tamquam principium formale determinativum actionis communis ipsi & Deo. Quare malitia abest, dum eadem actio sine libertate exercetur à stulto: immo si Deus solus extra voluntatem aut omne subjectum produceret actum odii, nulla esset in eo moralis malitia.

Non refert denique, quòd Deus, etsi solum sit causa universalis effectuum naturalium, & ad illos determinetur per causas naturales, sit eadem etiam causa negationum & malorum naturalium annexorum. Nam mala naturalia consequuntur effectus causarum naturalium ex natura rei: malitia autem moralis consequitur actum physicum ex speciali modo operandi creaturæ liberæ. Deinde Deus sic operatur physicam entitatem actus mali tamquam causa prima & universalis, ut voluntatem creatam ab eodem retrahat tamquam causa particularis, per prohibitiones, minas, aliaque media: adeoque non est ei adscribenda malitia moralis, etsi adscribantur mala naturalia. Denique, etsi Deus non concurreret immediatè, adhuc juxta *Durandum* ei adscriberentur effectus causarum naturalium & mala consequentia ratione productionis ipsarum causarum determinatarum, quæ censentur instrumenta naturalia Dei tamquam supremi artificis; non sic effectus causarum libera-

25.

Cur Deo potius adscribatur bonitas actus.

26.

Causa effectus principalis, etsi sit causa annexi ex natura rei.

Non tamen Deus est causa malitia.

27.

Etsi sit causa malorum naturalium.

berarum. Sicut etiam in humanis, pater est causa filii, & tamen non censetur moralis causa malarum actionum illius. Quæ differentia non tollitur per concursum immediatum, adeoque sufficit ipso etiam admissio.

Q U Æ S T I O IV.

An Deus quædam produxerit & producat per propriè & strictè dictam creationem, & an hæc soli Deo competere possit?

28.
Creatio propriè sumpta explicatur.

NOta creationem pressè & propriè sumptam esse productionem rei ex nihilo, id est, non ex aliquo sui aut præjacentis subjecti. Res namquæ ipsa creationis in hoc potissimum consistit, quod ante illam nil rei præexistit, sive ratione sui, sive materiæ aut subjecti, è cuius potentia educatur. Quare nihilum est ipsum non esse rei, tum in se, tum in potentia subjecti. Nequæ necesse est, ut ipsum duratione antecesserit rem creatam: quamquam enim ea, quæ de facto creantur aut creata sunt, aliquando fuerint realiter nihil: tamen, etsi producta fuissent aliqua ab æterno (quod saltem possibile est juxta plurimos Doctores) equidem fuissent creata, seu producta ex nihilo, non quod fuit re ipsa (eo scilicet modo quo nihilum esse potest) sed quod fuisset connaturaliter & ex natura rei, nisi per omnipotentiam Dei statuentis terminum positivum oppositum, scilicet rem creatam, impeditum fuisset. Ideoque nihilum est prius naturâ, atque etiam tunc fuisset prius naturâ ipsâ re creatâ, prioritate quasi privativâ, non autem positivâ, qualis est inter ea, quæ simul sunt tempore, & tamen ordinem naturæ inter se habent, ut inter solem & lucem. De quo duplici ordine aptè differit *Scotus 2. d. 1. q. 2.* In explicatione creationis plures addunt, per nihilum insuper negari terminum à quo positivum, ad excludendam transubstantiationem seu conversionem totalem unius substantiæ in aliam, quæ est ex aliquo præcedenti termino positivo à quo: quod tamen ad quæstionem de voce spectat, & arbitrium videtur.

29.
Competit Deo.
DICO I. Creatio propriè dicta quodam varias res Deo competit. Patet ex *Gen. 1.* In principio creavit Deus calum & terram, scilicet ex nihilo, ut Patres intelligunt & circumstantiæ cogunt, ipsaque Scriptura explicat 2. *Machab. 7.* ubi dicitur: *Peto, nate, ut aspicias ad calum & terram, & ad omnia, quæ in illo sunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus & hominum genus.* Idem apertè definitur c. *firmiter, de summa Trinit.* Ratio conclusionis est evidens: quia si à Deo nihil sit factum per creationem, sed ex præsupposita materia, sequitur illam esse à se & increatam, Deoque necessariò coæternam. Undè aliquid propriè ex nihilo posse à Deo fieri tam certum est, quam unicum tantum esse ens à se increatum & necessarium, cætera autem esse ab alio & contingenter.

Porro juxta *Aug. lib. 1. de Gen. contra Manichæos c. 6.* Ideo Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse, quia etiam si omnia formata de ista materia facta sunt, hæc tamen ipsa materia de omnino nihilo facta est. Undè Deus propriè creavit in primis ipsam materiam primam, Angelos, & quotidie creat animas rationales: quæ etsi producantur in corporibus sive in materia, non tamen ex materia, sed ex nihilo, sive independentè à materia. Similiter accidentia, quæ in Eucharistia conservantur, aut de novo producuntur extra subjectum, verè creantur.

De substantiis autem materialibus sub initium mundi productis, dubitari posset, an sint propriè creatæ, non solum ratione materiæ, sed etiam ratione formæ. Et quidem de iis, quæ primo die in ipso principio mundi sunt productæ, scilicet formâ cæli & terræ, docent plures Doctores, quod sint concreatæ ipsi materiæ, non autem educatæ è potentia materiæ, eo-quod ad hoc requiri videatur, ut ipsa materia tempore præexistat. Verum non apparet hoc adeò fundatum: eo-quod ejusmodi præexistentia materiæ non sit necessaria, ut forma producat dependenter à materia, adeoque nec sit necessaria, ut forma educatur è potentia materiæ, quæ sunt unum & idem. Deinde ut res creata educatur seu producat ex nihilo, non requiritur per se, quod ordine durationis nihilum antecesserit ipsam rem creatam; ergo nec requiritur ejusmodi antecessio materiæ, ut forma educatur ex materia. Requiritur tamen talis antecessio ad propriè dictam mutationem, in qua, si sit generatio, debet subjectum commune transire à privatione formæ ad ipsam formam, vel è contra in corruptione. Quare prædicta corpora non sunt producta per generationem mutationem, sed per generationem actionem.

Alii itaque dixerunt non solum formas in principio mundi simul cum materia productas fuisse creatas, sed etiam omnia alia mixta seu formas illorum, quæ postea sub initium mundi Deus se solo produxit: eo-quod actio pendens effectivè à solo Deo, non sit dependens à subjecto (aliàs Deus in agendo dependeret à subjecto: cum tamen omnem formam absolutam possit producere & conservare extra subjectum) adeoque etiam ipse effectus per illam productus non dependeat à subjecto, cum actio sit ipsa dependentia effectus. Idem confirmatur ex eo, quod materia seu subjectum non sit vera causa influens, nec conditio physicè ad causandum requisita, sed solum ex ordinatione seu limitatione extrinseca Dei: Deus autem in agendo non limitatur ordinatione suâ. Ex quo consequens est, quidquid Deus se solo producit, præsertim si sit absolutum, propriè & strictè loquendo creari.

Verum modus iste loquendi minùs placet, eo-quod plantæ, pisces & similia mixta videantur producta per educationem formarum è potentia materiæ, non minùs quàm ea, quæ quotidie generantur: etsi enim Deus velut in actu primo non dependeat à materia, quin agere possit

30.
An etiam quodam substantias corporeas materia & mundo coævas.

31.
Vel circa initium mundi à solo Deo productas.

possit independenter ab illa, potest tamen in actu secundo se alligare materiæ juxta naturalem conditionem effectûs in ea producendi; nec aliquid urget, ut in prædictarum rerum productione dicamus Deum se gessisse præter naturalem rerum exigentiam, secundum quam formæ materiales postulant fieri dependenter à materia. Quemadmodum formæ mixtorum, quæ quotidie producuntur etiam à solo Deo supplente defectum causæ secundæ (ut loquuntur & fatentur plerumque Philosophi) non dicuntur idcirco magis creari, quàm quæ producuntur pariter à Deo & causâ secundâ. Quemadmodum etiam substantiæ, quæ sive à causa creata univoca, sive ab æquivoca producuntur, & à solo Deo conservantur, non censentur conservari per actionem creativam. Quare actio pendens effectivè à solo Deo potest esse dependens à materia. Nequè ullatenus admittendum est, materiam nequè esse causam nequè conditionem physicè requisitam, sed solum ex ordinatione extrinseca Dei: aliàs enim non magis anima bruti, quàm hominis, ex natura sua dependeret à materia. Aliàs quoque non superaret virtutem intrinsecam & naturalem substantiæ creatæ, immo accidentis, creare; cum absque ullius virtutis additamento id posset, si extrinsecum Dei decretum secluderetur: quod omnium Doctorum sensui & infra dicendis repugnat. Aliàs denique tam facilè, immo eadem actione poterit accidens produci & conservari intrâ & extra subjectum, nullo fulcimento per omnipotentiam Dei addito, quo accidens ipsum sustentetur.

32.
Non potest
creatura
creare de
potentia
ordinata.

DICO II. Nulla creatura potest creare de potentia Dei ordinata. Colligitur ex Scriptura, *Eccli. 1. Unus est altissimus Creator omnipotens*. Et aliis locis, quæ, etsi conclusionem non tam evidenter exprimant, ut faciant eam de fide, certam tamen reddit indubitatus omnium Theologorum consensus, & Patrum Auctoritas. Hi enim probant Spiritum sanctum esse Deum, eò-quòd creet: ut patet apud *Cyrillum lib. 14. Thesauri cap. 6.* quæ ratiocinatio nulla esset, si vis creandi de facto alicui creaturæ competeret. Aliæ auctoritates Patrum allegandæ seq. conclusione à fortiori probant præsentem. Ratio est: quia discurrenti per singula causarum genera patebit, nullam earum quidpiam operari, nisi ex præjacente subjecto. De quo vide *Scotum 4. d. 1. q. 1. num. 28.* & deinceps, ubi hanc conclusionem longo discursu probat ab enumeratione. Confirmatur: quia *Angeli nullam omnino possunt creare naturam*, ut ait *August. 9. de Gen. ad litt. cap. 15.* qui similiter *3. de Trin. cap. 8.* docet, nec bonos nec malos Angelos posse esse creatores alicujus rei: ergo multò minùs creare possunt aliæ creaturæ, longè imperfectiores.

33.
Immo nec
de potentia
absoluta,
tamquam
causa prin-
cipalis.

DICO III. Nè quidem de absoluta potentia potest creatura creare tamquam causa principalis aut virtute sibi connaturali, etiam loquendo de creatura dabili. Est communissima Theologorum sententia contra *Durandum*

existimantem oppositum, eo-quòd rationes naturales adferri solitæ ad probandum conclusionem, non sufficienter ostendant intentum. Quod etsi de plerisque saltem verum sit, plus equidem movere debet communis Doctorum consensus subnixus auctoritati Patrum, qui, dum negant creaturam posse creare, loquuntur etiam de absoluta potentia, docentes id esse vero Deo proprium, nec posse competere creaturæ ex hoc ipso, quod creatura est, *Athanas. serm. 3. contra Arianos* ait: *Quomodo si secundum vos ex non entibus extitit, Verbum, potis est non entia ut entia sint condere?* Et infra: *Nequè enim vel Angeli quidquam creare possunt, cum & ipsi sint creaturæ: quàmvis in diversam sententiam Valentinus, Marcion, & Basilides eant, & vos unum cum eis, ut asseclas decet & amulatores: quin immo nè sol quidem, cum sit res creatitia, umquam effecerit, ut quod nihil est, aliquid fiat.* Et infra: *Cum tamen extra controversiam sit, creatitiam naturam à solo Deo creari posse.* *Cyrillus l. 2. contra Julian.* versùs finem ait: *Et hoc maxime contra divinam gloriam militat, etiam alios putare posse creare, & ex nihilo producere &c. nam inaccessa natura sunt ea, quæ propriè sunt solius & omnium summæ substantiæ &c.* Et lib. 6. *Thesauri cap. 2.* *Nulla creatura umquam substantiam à nihilo producere poterit: finita namque id virtutis esse non potest.* Et l. 14. c. 6. *Potestas creandi divina solummodò inest naturæ: & hac est inter alias Deo convenientes dignitates præcipua.* Similia habent alii Patres. Nequè possunt explicari de potestate creandi universam creaturam, quia videlicet non sit potestas creandi se ipsam: ut textum insipienti manifestè patebit, & proprietas verborum generalisquè loquendi modus, etiam cujusvis particularis rei creationem excludens, ostendit.

Fundatur conclusio in eo, quòd productio rei ex nihilo requirat virtutem seu potentiam infinitam in producente, ut patet ex *Cyrillo l. 6. Thesauri c. 2.* mox citato, & tamquam certum supponit *D. Bonav. 1. d. 3. p. 1. in Expos. textûs dub. 4.* Hoc ipsum tamen difficulter ostenditur ratione naturali. Multiplex quidem ratio à diversis assignari solet: sed singulæ non difficulter solvuntur. Vulgata siquidem probatio hæc est: inter ens & nihil seu non ens est infinita distantia: ergo potentia finita, quæ nequit pertransire infinitam distantiam, nequit aliquid ex nihilo producere. Sed facilè respondetur inter ens & nihil propriè quidem loquendo non esse distantiam, uti nec distinctionem, sed solum inter ea, quæ stant seu habent esse. Latè autem loquendo non est necessariò distantia infinita: ens enim à nihilo solum potest distare totâ essendi seu perfectionis suæ latitudine: undè si finitum sit, solum distat finitè. Quare major distantia est inter Angelum & non Angelum, & sic de cæteris cum proportionem. Undè vulgatum illud, *inter contradictoria est distantia infinita*, in rigore est falsum, ut inquit *Scotus 4. d. 1. q. 1. n. 12.* Potest tamen admitti hoc sensu, quòd infinita sit & in-

34.
Et ratio
auctorita-
ti innixa.

Difficulter
id sola evin-
cit ratio.

Qua sumi-
tur ex dis-
tancia infi-
nita entis
& non en-
tis.

& indeterminata latitudo distantiae unius contradictorii ab altero : nulla quippe distantia est adeò modica , quin sufficiat ad contradictionem : quantumcumque enim vel modicum quidpiam recedit ab uno contradictoriorum , mox est sub altero : nulla quoque est distantia tam magna , quin ad illam ejusque extrema se extendat contradictio. Vide *Scotum* sup. Addo, etiam per generationem produci ens ex non ente, scilicet ex nihilo sui : ubi tamen simili quodam modo distantia ejusmodi urgeri posse videretur, sed frustra.

35. *Aut ex maxima universalitate effectus creationis.* Altera probatio sumitur ex maxima universalitate effectus seu termini creationis, qui est ipsum esse : inde enim sequi videtur, necessariam esse causam universalissimam , scilicet Deum , qui consequenter producere possit, quidquid communem illam rationem esse seu entis creabilis participat. Sed facile eludi potest, dicendo effectum creationis, quem respiceret potentia creativa creata seu finita non fore universalem rationem ipsius esse seu entis factibilis , sed certam & determinatam rationem esse seu entis factibilis, scilicet certi generis aut speciei : adeoque ad entia istius generis seu speciei solum debet extendi potentia creata creativa : quamquam potentia divina, quæ est infinita, se extendat ad omne contentum sub universalissimo esse, subintellige omnino factibili.

36. *Aut ex infinita multitudine effectuum alicuius secundum se.* Tertia probatio sumitur ex *Derkennis de Deo Creatore cap. 1. §. 2.* Si creatura posset creare, posset simul & semel omnes effectus, quos continet, producere ; utpote quæ in creando nulum extra se determinativum haberet, nullaque ex parte effectus dispositiones requireret : atqui talis creatura contineret effectus individuos infinitos , uti continet quælibet causa quantumvis imperfecta ; ergo produceret simul omnes ; necessariò quidem, si foret causa necessaria, liberè verò & ad placitum, si foret libera. Sed responderi posset Neg. Seq. Majoris, supposita veritate Minoris : nam solum producere posset effectus numero finitos à Deo determinandos, partim ob finitatem potentiae, partim ob suppositam in argumento, etsi controversam, impossibilitatem infinitæ multitudinis effectuum , ut taceam nonnullorum effectuum creationi operosam prærequiri dispositione, ut patet in animabus respectu hominis.

Similiter solvi posset altera prædicti Auctoris probatio præcedenti affinis , quæ infertur actu infinita effectuum multitudo ex hoc , quòd, supposita creaturæ potente creare vel unicum effectum determinatum, qui similiter sit creativus similis effectus determinati, & hic rursus alterius, & sic consequenter, de facto sequeretur infinita actu creantium & creatorum multitudo, sive necessariò, si causæ sint necessariae, sive ad libitum, si liberae : cum tota ista creantium & creatorum successio sit instantaneè absolvenda. Responderi enim potest, supposita (quæ controvertitur) infiniti implicantiæ, sistendum fore in numero finito sum-

mo possibili ; aut si non detur status, in determinando per Deum.

Postrema probatio ex eodem Auctore desumpta est talis. Rem aliquam absque subsidio subjecti conservare pro eo instanti, quo esset aliàs in nihilum abitura , æqualis virtutis est, ac rem illam eo instanti è nihilo educere, seu creare : atqui per creationem posset res sibi præsens creanti : ergo etiam per ejusmodi conservationem res sibi præsens posset, quantumvis antè distaret ; sed creatura, quæ creare posset, etiam posset rem illam quantumvis distantem subtractione influxus divini aliàs in nihilum redituram pro eo instanti conservare , ut jam dictum : ergo creatura, quæ posset creare etiam posset rem illam quantumvis distantem dicto modo conservando sibi sistere præsentem ; & quidem instantaneè, cum tam creatio, quam dicta conservatio instantaneè fiant. Atqui rem aliquam quantumcumque distantem, sibi instantaneè præsentem sistere arguit virtutem infinitam ; non etiam æquivalet tantum, sed & prævalet translationi, quæ fieret per medium aut instantaneè, aut tempore quocumque dato, quòd haud dubiè nisi à virtute infinita fieri nequit : ergo creatura quæ creare posset, esset virtutis infinitæ, quæ creaturæ competere nequit, Accersere igitur rem ex nihilo prævalet cuicumque translationi, sive transito, sive non transito medio quocumque, quorum utrum libet virtutem infinitam arguit. Ipsum proinde non esse rei prævalet cuicumque distantiae ejusdem, quòd ad illum effectum, ut sistatur præsens creanti.

Nihilominus hæc probatio (quæ uti ingeniosa, sic satis plausibilis primâ fronte apparet) non clarè conficit intentum : nam in primis non satis constat, quòd ita sistere instantaneè rem distantem arguat virtutem infinitam ; uti & translationem etiam instantaneam & sine transito medio : cum juxta *Smising de Deo Uno Tom. 1. Tr. 2. d. 5. n. 44.* non superet ejusmodi transitus virtutem intrinsecam agentis de facto creati, secluso decreto extrinseco seu limitatione causæ primæ : sicut nec superat actio immediata in quantumcumque distans. Deinde dato, quòd instantaneè sistere rem sibi præsentem, quantumvis distet ; arguat virtutem infinitam, uti & similis translatio præsentialis. Responderi posset, id non sequi ex facultate creativa creaturæ, adeoque hanc posse quidem sibi sistere effectum præsentem, qui primò creatur, adeoque alibi non supponitur præsens ; non posse tamen, si alibi præsens esse supponatur : idque ob hoc ipsum inconveniens. Quare in ista hypothese, vel non poterit conservare effectum, qui adeò distans supponitur, vel certè conservabit immediatè agendo in adeò distantem. Absolutè tamen dico nullam inde argui virtutem infinitam : nam alioquin similis virtus infinita conveniret potentiae generativæ vel alterativæ, si vim habeat modus arguendi allegatus. Potest namque per hujusmodi virtutem creatam, saltem divinitus, idem numero effectus

37. *Aut denique ex virtuali translatione rei quantumvis distantis in instanti.*

fectus reproduci, immo & naturaliter, si Deus determinaret causam novam ad individuum effectum semel destructum. Posset igitur effectus hoc instanti in India v.g. corruptus sequenti instanti Lovanii à proportionata causa reproduci, sicut posset ibi primò produci: quidni ergo similiter posset divinitus sinè media destructione hoc instanti conservari effectus Lovanii, quo equidem in India non fuisset, sed periisset? cùm enim supponatur alibi non conservandus, tantumdem fit, ac si nullibi existens hìc primò educatur è potentia subjecti.

Quæ obiter discutere placuit, non studio contradicendi, sed ut appareat quàm difficulter sæpè ex ratione probentur receptissimæ Theologorum sententiæ: à quibus ob id nullatenus recedendum est, præsertim dum adeò clarè Patrum auctoritas suffragatur.

38.
Vis equidem finita hìc non sufficit ad supplendum, concursus finitus.

Dices: Ad creandum requiritur tantum virtus, quæ æquivalenter suppleatur concursus materiæ: ergo sicut concursus materiæ est tantum finitus, sic sufficit finita vis ad concursum materiæ supplendum, adeoque ad creandum. Resp. Neg. Conf. nam rectè consistit, quòd modus finitus alicujus causæ suppleri non possit, nisi per potentiam infinitam tamquam causam principalem. Sic enim concursus Dei ad

habitus infusus est finitus, & tamen à nulla causa creata suppleri potest, tamquam à causa principali. Ipsa quoque causalitas Dei tamquam causæ primæ est finita, & tamen suppleri nequit ab ulla alia causa.

Majus dubium est, an creatura possit à Deo assumi ad creandum tamquam instrumentum? Negant Doctores communiùs. Sed terminis explicatis patebit resolutio. Si enim sensus dubii sit, an possit à Deo imprimi virtus aliqua intrinseca creaturæ, per quam possit creare, sicut intellectus per lumen gloriæ videt Deum, atque ita possit creatura esse instrumentum creationis; dicendum est id non posse fieri: nam sic qualitas aut virtus illa impressa, quæ esset quædam creatura, verè crearet virtute sibi connaturali, idque tamquam causa principalis. Si autem sensus sit, an omnipotentia Dei possit extrinsecè assistere creaturæ, & hanc nil intrinsecum recipiente creare, Deo ipsa utente velut instrumento; dicendum est id fieri posse, si sermo sit de instrumento morali: prout Deus utitur Sacramentis tamquam instrumentis moralibus gratiæ sanctificantis. Si verò sermo sit de instrumento physico, dicendum est quòd non: nisi admittatur potentia obedientialis cujuslibet ad quodlibet, quæ in Physica refutatur.

39.
An creatura possit à Deo assumi ad creandum tamquam instrumentum?

DISPUTATIO II.

De Creatione, Substantia, Distinctione, Numero, & Ordinibus Angelorum.

QUÆSTIO I.

An dentur Angeli, quando & ubi creati?

1.
Etymologia vocis, Angelus.

ANGELUS, si Etymologiam spectes, nomen est officii, non naturæ, significans Græcè idem, quod Latine nuntius. In qua significatione usurpatur ab ipsa quandoque Scriptura sacra, quæ Prophetas & Sacerdotes, tamquam divinæ voluntatis præcones & nuntios, Angelos appellat. Ita Sacerdos appellatur *Angelus*, *Malach. 2.* Item præcursor Christi dicitur *Angelus*, *Malach. 3.* Ipse denique Christus *Isaia 9.* vocatur (secundum *Septuaginta*) *magni consilii Angelus*. Undè *Ps. 103.* dicitur: *Qui facis Angelos tuos spiritus*, id est, qui eos, quos semper habes spiritus, facis Angelos seu nuntios, cùm placuerit, ut explicat *Greg. Hom. 34. in Evang.* Frequentiori tamen usu Scripturæ, & communi Patrum & Theologorum hoc nomen translatum est ad significandam substantiam creatam intellectualem naturâ digniorem homine, nobisque invisibilem: quæ definiri potest, ex iis, quæ verè ei competere constat, ut infra ostendetur, Substantia completa, intellectualis, libera, spiritalis, finita.

Definitio Angeli.

2. Dico I. Dantur Angeli. Est de fide con-

tra *Saduceos*, qui (ut habetur *Act. 23.*) dicunt *Dari Angelos non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum*, scilicet alium. Quod etiam avidè amplectuntur *Athei*. Conclusio patet ex c. firmiter de *summa Trinitate*; & Scripturâ, quæ frequentissimè meminit Angelorum, eisquæ tribuit, quòd videant & benedicant Deum, custodiant homines, quòd aliqui peccaverint, quòd sint homine majores in fortitudine & virtute; ut patet *Tobia 12. Danielis 14. Matth. 1. Luca 1. Et 2. Petri 2.* & aliis locis. Eandem veritatem agnoverunt varii gentiles Philosophi, ut *Plato, Aristoteles*, & alii, qui Angelos vel nomine Deorum, vel intelligentiarum, vel nomine dæmonum (quorum alii endæmones, alii cacodæmones: sive alii boni, alii mali: quamquam omnes Dii gentium verè cacodæmones essent, & nomen *daemon* Latine idem quod sciens, à nostris Scriptoribus non nisi in malum, seu pro cacodæmone accipi soleat) vel nomine geniorum, heroum, satyrorum, aut similibus nominibus indigitarunt.

Ratio naturalis hanc veritatem suadet quidem, sed non convincit. Quod patet in primis de illa, quæ sumitur à motu cælorum, qui adscribendus videtur Intelligentiis sive Angelis. Nam non est hoc evidens: cùm, si alia causa creata aliundè non appareret, posset adscribi ipsi Deo. Immo non evidens, quòd abscribi nequeat

3.
Suadet, non convincit ratio, quæ assignatur multiplex.

nequeat ipsi naturæ cælorum: cui velut causæ nonnulli de facto motum adscribunt. Altera ratio supponit Angelorum seu substantiarum spiritualium completarum possibilitatem, tum exemplo animæ rationalis, quæ est ejusmodi substantia incompleta, tum ex eo, quod Deus ipse sit substantia spiritualis completa, sed infinita, adeoque creabilis sit ab illo talis substantia finita; in quo aliunde non apparet vestigium aliquod contradictionis. Suppositâ autem possibilitate, infert hæc ratio factum, ex perfectione universi. Verum hæc illatio nititur merâ congruentiâ. Tertia deniquè ratio fumitur ex miris effectibus, qui vim naturæ corporeæ omnino superant; nam arreptitii seu possessi à demone, etsi alioquin idiotæ, latino vel alio subinde peregrino idiomate loquuntur, de rebus scientificis disserunt, res absentes & occultas patefaciunt, volant, seu per aëra celerimè transferuntur, resistunt pluribus etiam robustissimis, etsi ipsi alioquin debiles. Nequè possunt hi effectus in Deum referri, utpote sæpè improbi, divinæquè voluntati repugnantes. Undè etiam Dei auctoritate sacerdotes per imperium & jussionem dæmones cœercent, atquè e corporibus ejiciunt. Idem est de effectibus, qui fiunt per magos sive veneficos, augures &c. Ac denique de responsis, quæ fiebant per idola: quæ utiquè in Deum tamquam auctorem referri nequeunt. Nihilominus hæc quoquè ratio non convincit: nam lumine naturæ non est evidens, effectus istos causari non posse ab animabus separatis malorum hominum.

4. Equidem potuerunt innotuisse Philosophis, & unde? Quibus non obstantibus potuerunt Philosophi opinionem suam hausisse, partim ex rationibus sive conjecturis valde probabilibus, & ad prudenter persuadendum sufficientibus, partim ex divinæ Scripturæ libris, in quibus frequens fit mentio Angelorum, quiquè antiquiores sunt omnibus scriptis Philosophorum & Poëtarum, teste Josepho, Augustino & aliis Patribus: prout ex iisdem libris multa alia ad sua dogmata transtulerunt, ut existimant Justinus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Augustinus & alii.

5. De tempore creationis varia olim sententia. Quia verò Moyses genesim mundi describens, non fecit saltem explicitam de creatione Angelorum mentionem; eo-quod rudi & carnali populo, cui scribebat, expediens erat instructio de rebus magis obviis & sensibilibus, ut censent Chrysostomus, Augustinus & alii: & quia alibi Scriptura clarè non expressit quidquam de tempore creationis Angelorum; idcirco differentes de hoc fuerunt Veterum opiniones. Nam primò Eucherius in cap. 1. Gen. existimat fuisse Angelos creatos post cælum & terram. Quod etiam adscribi solet Gennadio presbytero Massiliensi l. de Dogmatibus Eccles. c. 10. ubi dicit non satis cohærentia, scilicet in principio Deum creasse cælum & terram. Angelos autem esse factos cum adhuc tenebræ aquam, & aqua terram absconderet; idquè ut non esset otiosa Dei bonitas, sed haberet in quibus per multa ante spatia bonitatem suam ostenderet.

Ubi videtur indicare oppositum illius, quod jam statim dixerat: scilicet, Angelos non post, sed diu ante mundum creatos. Nisi fortè voluerit cælum & terram & aquam per multa spatia temporum mansisse invisa sinè luce & ornatu (quod Scripturæ repugnat) ac interim conditos fuisse Angelos, diu ante distinctionem & ornatum mundi corporalis. Sed non adeò curandum, quid iste senserit.

Secundò Origenes, Basilus, Nazianzenus, Chrysostomus & alii Patres, præsertim Græci, senserunt Angelos esse conditos, non quidem ab æterno (ut fide certissimum est) sed tamen ante mundum corporealem. Immo de hoc neminem fidelium dubitare ait Cassianus Collat. 8. cap. 7. In quo tamen vehementer fallitur. Ad horum sententiam accessit etiam Hieronymus in cap. 1. ad Titum, cujus verba recitat Magister d. 2. qui arbitratur Hieronymum illa dixisse, non ita sentiendo, sed aliorum (scilicet Origenis) opiniones referendo; qui mos ei consuetus in commentariis super Epistolas Pauli. Allegatur etiam Isidorus l. 1. de summo bono c. 12. Sed loquitur de prioritatem dignitatis, primus (inquiens) creatus extitit diabolus, ordinis prælatione, non temporis quantitate. Restat tertia Sententia seq. Conclusionem statuenda. Quarè

Dico II. Angeli sunt creati simul cum cælo & terra seu mundo corporeo. Ita Magister d. 2. ubi D. Bonav. p. 1. a. 2. q. 3. D. Thomas. 1. Parte q. 61. art. 3. & omnes scholastici post Epiphanium, Theodoretum, Augustinum, Gregorium & plerisque Patres Latinos. Conclusio satis efficaciter probatur ex magno Concilio Lateranensi, in quo (ut refertur c. firmiter, de summa Trinit.) de Deo asseritur: Simul ab initio temporis utramquè de nihilo condidit creaturam, angelicam & mundanam, ac deinde humanam. Ubi satis manifestè Concilium significat esse unum atque idem initium temporis, quo simul condidit Deus Angelos & mundum: non autem simul, sed deinde condidisse Deum creaturam humanam, scilicet sextâ die.

Colligitur II. ex Scriptura Gen. 1. In principio (temporis videlicet, antequàm quidquam conderet, ut habet vera Patrum expositio: etsi nonnulli paulò aliter explicent) creavit Deus cælum & terram. Et Ps. 101. Initio tu Domine terram fundasti; adeoque nil ante ipsam creatum est. Et Exodi 20. dicitur: Sex diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt; adeoque & Angelos, qui Psal. 103. annumerantur operibus sex dierum, & Ps. 148. annumerantur iis, quæ sunt in cælis, ubi quoquè generatim de opere creationis subditur: Ipse dixit & facta sunt. Allegari quoque solet illud Eccles. 18. Qui vivit in æternum, creavit omnia simul. Verum hoc non debet intelligi de simultate temporis (alioquin in rigore falsum esset) sed de simultate seu identitate causæ creantis omnia, ut sensus sit, Deum omnia pariter, nullo excepto, creasse. Sufficiant igitur aliæ Scripturæ ad probandum, quod Angeli non sint creati ante mundum.

Quod

Quòd verò nec sint creati postea, colligi specialiter potest ex Job 38. *Ubi eras quando ponebam fundamenta terra? cum me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes Filii Dei,* id est, Angeli mei, ut vertunt *Septuaginta Interpretes*. Ubi supponitur ipsos saltem simul cum terra creatos, qui nimirum (ut tradit Beda in principio *Hexameron*) mox in laudem Conditoris suam totiusquæ creaturæ primordialis conditionem retulerunt. Huc etiam spectat juxta *Estium d. 2. §. 3.* quòd Ecclesia ex institutione Damasi Papæ canit gloriam Patri, & Filio, & Spiritui sancto, addens: *Sicut erat in principio*, scilicet creaturæ; quando tamen non alia, quàm angelica esse poterat, quæ glorificaret Deum Trinum. Adde, nullum omnino esse fundamentum suspicandi creationem Angelorum esse posteriorem creatione mundi.

7.
Nequè ulla
Scriptura
contrarium
indicat.

Objicitur I. illud Apostoli ad Tit. I. *Quam promisit Deus ante tempora sæcularia*, seu ante mundum conditum: ergo tunc erant Angeli, cum non essent, quibus alioquin promissio fieri potuisset. Resp. *promisit* idem esse, quod destinavit seu decrevit. Porro decretum istud fuit ante mundi sensibilis constitutionem, immo ab æterno; nec requirebat existentiam creaturæ. Si verò sermo foret de promissione propriè dicta, intelligi posset de ea, quæ facta est Abraham aliisque antiquis Patribus & Prophetis, non quidè ante mundum conditum, sed ante tempora sæcularia, id est, ante plurima sæcula elapsa.

Objicitur II. illud Job 40. *Ipsè (Behemoth, id est, Lucifer) principium viarum Dei.* Resp. si intelligatur de Lucifero, ipsum esse principium viarum, partim negativè, quia nihil fuit antea creatum, partim dignitate. Alioquin ad litteram sermo est de elephante, aut grandi aliquo dracone, qui ob excellentiam roboris aut fortitudinis dicitur principium viarum Dei; ut videre est apud *Titelmannum* in supra-dictum caput Job.

Objicitur III. Angeli juxta *Augustinum* & alios significantur nomine lucis *Gen. I.* lux autem fuit creata post cælum, terram & abyssum: nam à principio *tenebræ erant super faciem abyssi*; ergo Angeli sunt creati post mundum corporeum. Resp. *Augustinum* consequenter censere lucem & cætera opera sex dierum esse creata simul tempore: de quo postea. Est equidem ista significatio vocis *lux* nimis metaphorica in narratione historiali, ad litteram intelligenda, adeoque de luce corporali. Potius dicendum esset (quod confirmat Conclusionem) Angelos tacitè esse comprehensos nomine cæli, quo significaverat Moyses tam continens, quàm contentum; seu tam locum, quàm locatum: sicut nomine terræ etiam significavit aquas primo die creatas.

8.
Oppositum
Conclusionis
aliqui
putant erroneum.

Petes, An conclusio sit adeò certa, ut oppositum sit erroneum in fide? Affirmant *Ferrariensis*, *Melchior Cano*, *Molina* & quidam alii, potissimum ob auctoritatem *Concilii Lateranensis*, quod videtur definitivè procedere, cum in Confessione fidei, quæ incipit: *Firmiter cre-*

dimus, & simpliciter confitemur, uno contextu subjungat verba supra relata. Nec refert, quòd *D. Thom.* sup. in corp. expressè neget oppositum esse erroneum, præcipuè (ut ait) propter sententiam *Gregorii Nazianzeni* (addere potuisset, & aliorum tam excellentium Patrum) *cujus tanta est in Doctrina Christiana auctoritas, ut nullus unquam dictis ejus calumniam inferre præsumpserit.* Nam omnino apparet *D. Thomam* tunc, cum ista scriberet, non meminisse præfati decreti, cujus alioquin saltem fecisset mentionem. Nisi quis dicere malit ipsum ignorasse decretum celeberrimi Concilii tunc adhuc satis recentè celebrati, & quidem per *Gregorium IX.* jam tum redactum in corpus juris Canonici. Quod sanè difficilè credi potest: accedente eo, quod *S. Doctor Opusculo 23.* (si tamen sit ipsius: quod negat *Ferrariensis* & alii) scientiam decreti satis ostendat. Non mirum præterea, nequè novum, quòd quæstio aliqua superioribus sæculis dubia tandem examinatis diligentius Scripturis declaretur ab Ecclesia, quæ in Scripturarum intelligentia seu mysteriorum fidei notitia clariori jugiter proficit.

Nihilominus, etsi conclusio ob fundamenta sua, & communissimum omnium consensum sit indubiè præferenda, nec videatur amplius posse sinè temeritate negari: oppositum tamen ab erroris nota vendicant Doctores passim: sive quia *Concilium Lateranense* id solum dixerit ex communi doctrina incidenter, non definiendo; cum hoc ad scopum illius non spectaret: sive quia explicari aliquàlter posset; quòd scilicet Deus angelicam & mundanam creaturam condiderit simul, id est, pariter; idquè non ab æterno, sed ab initio temporis, angelicam scilicet in quodam sui temporis initio, similiter & mundanam, esto non unico & eodem utramquè; ac deinde, id est, præterea, humanam: sive quia significari etiam posset idem tempus & initium, etsi admittens aliquam latitudinem, prout interdum simul nata vel facta dicuntur, quæ eodem die aut anno contigerunt, quasi non fuerit Patribus Concilii curæ asserere identitatem instantis physici creationis Angelorum & mundi corporalis, sed excludere errorem *Origenis*, qui creationem Angelorum & animarum putavit multis sæculis præcessisse mundum corporeum, & hunc, iis peccantibus, solum ex occasione factum esse. De Scripturis minor est difficultas. Nam illa *Gen. I.* patitur varias expositiones, salvâ fide. Altera ex *Ps. 101.* explicari posset de initio mundi corporalis, quo terra est fundata. De corporalibus similiter (quorum genesim dumtaxat narrandam Moyses susceperat, si *Hieronymo* credimus) exponi posset locus *Exod. 20.*

Dico III. Angeli probabilius sunt creati in cælo empyreo. Tum quia est communior opinio Theologorum cum *Magistro* sup. & *Alexandro Alensi p. 2. q. 19. m. 3. a. 2.* & *D. Thom.* sup. a. 4. & supponit *D. Bonav. d. 2. p. 1. art. 2. q. 3. in corp.* tum quia sic videntur docere varii Patres: neque in oppositum extat similis aliorum

Plerique
negant, con-
sentes sal-
tem teme-
rarium.

9.
Angeli sunt
creati in
cælo empy-
reo.

rum Patrum auctoritas. Itaque conclusionem nostram significat Greg. 27. moral. cap. 25. in illud Job 37. Tu forsitan cum eo fabricatus es calos, dicens: Possunt per calos hi, qui in calestibus sunt conditi, angelici spiritus designari. Et lib. 32. cap. 26. Consideret homo, quid elatus in terra mereatur, si & prælatus Angelis, Angelus in calo prosternitur. Et post pauca de iisdem subdit: Quos in calo juxta me condidi. Idem clarè docet Beda in Hexameron circa initium, ubi considerans, quòd Moyses, cùm dixisset: In principio creavit Deus calum & terram, de sola terra subdat: Terra autem erat inanis & vacua; ait: Ut quid enim hæc de terra prætermisso calo intulit, nisi quia nil tale de calo intelligi voluit? Ipsum est enim calum superius, quod ab omni hujus mundi volubili statu secretum, divina gloria præscientia (fortè legendum præsentia) manet semper quietum. Et post pauca: Non ergo superius illud calum, quod mortalium omnium est inaccessible conspectibus, inane creatum est & vacuum, ut terra, qua nil in prima sua creatione viventium germinum vel viventium produxit animantium: quia nimirum suis incolis mox creatum, hoc est beatissimis Angelorum agminibus impletum est &c. Ad idem facit Glossa ordinaria in principium Genesis. Et Glossa. interlin. in illud Psalmi 103. Draco iste, quem formasti. &c. dicens secundum substantiam (scilicet formasti) in qua bonus erat, & in empyreo locatus. Eademquè Glossa interlin. in illud Ezech. 28. Posuisti in monte sancto Dei, intelligit paradysum, tertium scilicet cælum, ad quod Paulus raptus est; quod fuit empyreum.

10. Consonat denique Scriptura, præsertim subnixa interpretationi Patrum, significans variis locis Angelum è cælo cecidisse, sive inde esse expulsus; ut Isaia 14. Quomodo cecidisti de calo Lucifer, qui mane oriebaris? Luca 10. Videbam Satanam cadentem sicut fulgur de calo. Apocal. 12. ubi describitur prælium magnum factum in cælo, & in eo prævaluisse Michaëlem, locumquè draconis & Angelorum ejus non esse inventum amplius in cælo.

Que tamen alias patitur explanationes. Patiuntur quidem hæc Scripturæ aliam explanationem. Nam locus Isaia videtur ad litteram intelligi de Rege Babylonis. Deinde intellectus de diabolo posset explicari de casu è cælo quòd jus & spem; vel cum Ruperto, diabolus cecidisse quidem realiter è cælo, tamen extra illud fuisse primò creatum, deinde in illud translatus. Nihilominus, quia postremum gratis fingitur; alterum autem minùs propriè dicitur, cùm cadere de cælo propriè præsupponat ibi fuisse, & quia multi Patres locum de diabolo intelligunt, satis inde suadetur conclusio. Locus Lucæ explicari posset cum Jansenio c. 80. concordia (ut aliàs adhuc explanationes prætermittam) ita, ut ly de calo non afficiat Satanam, sed fulgur, q. d. videbam Satanam ex obsessis corporibus decidisse, uti solet fulgur de cælo cadere. Cùm equidem verba patiantur sensum conclusionis, eumquè varii Patres & Interpretes assignent, non incongruè

Herincx Sum. Theol pars 1.

ex eo etiam conclusio confirmatur. Ut quòque satis confirmatur ex loco Apocalypsis, prout illum multi explicant: quamvis aliquin cum variis Patribus intelligi posset prælium initum inter Michaëlem & draconem in Ecclesia (quæ nomine cæli designatur) pro animabus justis.

Dices cum Suarez l. 1. de Angelis cap. 4. & nonnullis aliis existimantibus Angelos fuisse creatos in cælo sidereo, seu quod empyreo proximum est: auctoritates allegatæ intelligi possunt de hoc cælo sidereo. Et specialiter de hoc intelligi debet locus Isaia, eò-quòd Lucifer peccando dixerit: In calum conscendam; utique in aliud altius, scilicet empyreum, in quo proinde non est creatus. Resp. id non posse dici, tum quia tunc adhuc solum cælum empyreum erat conditum; cùm firmamentum sive stellatum cælum verosimilius sit conditum secundo die mundi, ut infra patebit. Tum quia non consonat ista evasio dictis Sanctorum allegatis. Per cælum autem, in quod Lucifer nitentur conscendere figuratè intelligitur cælum Trinitatis sive æqualitatis Dei altissimi, cui (ut additur) similis esse cupiebat; ut explicant Principes Theologorum, Magister d. 2. D. Bonav. ibid. p. 2. in Expos. textus dub. 2. Alenf. sup. D. Thom. sup. ad 3. Nec id mirum: cùm & ipse Lucifer ibi figuratè intelligatur; uti & illud, quod de eo ibidem dicitur: Super astra Dei exaltabo solium meum; cùm astra seu stellæ tunc necdum essent creatæ. Item quod dicitur: Ascendam super altitudinem nubium, sededo in monte in lateribus Aquilonis; ut patet.

Dices II. Angeli reprobi verosimiliter ibi peccarunt, ubi sunt creati: sed non peccarunt in cælo empyreo: cùm non videatur conveniens locum istum aliquando labe peccati infectum fuisse. Resp. Neg. Subsump. Ad probationem dico, etiam non fuisse conveniens, quòd paradysus inficeretur labe peccati, & tamen fuit infectus: non esse conveniens, quòd loca sacra inficiantur peccatis, & tamen inficiuntur frequenter. Conveniens equidem fuit ex parte Dei permittere: tunc enim non erat locus gloriæ, sed viæ, uti paradysus terrestris.

Q U Æ S T I O II.

An Angeli sint substantiæ spirituales, & naturâ suâ incorruptibiles seu immortales?

Dico I. Angeli sunt substantiæ merè spirituales, nullam partem corpoream includentes. Ita Magister 2. d. 3. & 8. D. Th. q. 50. a. 1. & 2. Et reliqui Scholastici. Immo D. Bonav. 2. d. 3. p. 1. art. 1. q. 1. in corp. ait, Certum esse removeri à substantia Angeli compositionem ex partibus quantitativis, & compositionem ex natura corporali & spiritali, qualis est in homine. Et d. 8. p. 1. a. 1. q. 1. in corp. ait: Nunc satis certitudinaliter tenetur, quòd Angeli sint naturaliter incorporei, nec habent corpora naturaliter sibi unita. Quod etiam docet alibi sæpè. Idem docet

II.

Non obstat, quòd dixerit Lucifer: In calum conscendam.

12.

Angeli sunt merè spirituales.

T

docet *Dionysius, Nazianzenus, Chrysostomus, Cyrillus*, & plurimi alii Patres, quos recensent *Vasques, Suarez & Valentia*.

Probat ex
Scriptura.

Conclusio colligitur ex Scriptura, quæ Angelos, sive bonos sive malos appellat Spiritus, ut *Matth. 8. & 12. Marc. 1. 3. 5. 6. 7. 9. Luca 4. 6. 8. 9. 10. ad Ephes. 6. Apoc. 1. & 5. & alibi*. Quod propriè debet intelligi: cum circumstantiæ aliud non requirant. Spiritus autem propriè sonat quid incorporeum, etiam phrasi Scripturæ, *Eccle. 12. Revertatur pulvis in terram suam, undè erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Joan. 19. Inclinato capite tradidit Spiritum. Joan. 4.* ubi per oppositionem similiter ad corpus dicitur *Spiritus est Deus*, & alibi.

Deinde corpus modicæ quantitatis à maxima multitudine dæmonum aliquando obsidetur, sicut legitur in *Marco cap. 5.* de illo, qui dicit, *Legio mihi nomen est*: legio enim, ut *Richardus* dicit apud *D. Bonav. d. 8.* loco cit. continet 6666. Si autem dæmones corpora haberent, nullo modo possent cum suis corporibus subintrare corpus ita modicum, inquit *D. Bonav.* sup. probans nè quidem ipsos habere corpora sibi inseparabiliter alligata: nisi quis fingere velit corpuscula instar atomorum, quæ essent valde imperfecta.

13.
Concilio La-
teranensi.

His accedit auctoritas *Concilii Lateranensis*, quod (ut refertur c. *firmiter, de summa Trinit.*) declarat *Deum ab initio condidisse utramque substantiam, spirituales & corporales, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex corpore & spiritu constitutam*. Quo nil clariùs dici potuisset, ut verba consideranti liquet: adeò ut *Smising in M. S. de Angelis* fusè contendat conclusionem ex hoc capite esse de fide. Pleriquè tamen alii censent verba ista non esse definitivè dicta à Concilio. Equidem magnam certitudinem faciunt: præsertim cum adeò assertivè ponantur in ipsa fidei professione, in qua omnia antecedentia & consequentia ponuntur definitivè, ut patet: cumquè verba sint adeò clara, ut clarioribus Concilium uti non potuisset, si expressè definire intendisset. Quare mirum est, adhuc repertos esse, qui post Concilium ausi fuerint oppositum docere, ut *Eugubinus & Cajetanus*.

Ex ratione.

Ratio conclusionis est, quia Angelus est substantia perfectior animâ humanâ; hæc autem est merè spiritualis, ergo multò magis Angelus. Idem colligitur ex motu celerrimo, quo dæmon brevissimo tempore orbem terræ peragravit, ut significatur *Job 1.* Quod etiam Angeli beati ab empyreo ad nos in ministerium missi faciunt sinè divisione medii corporalis. Ad quod tamen responderi posset, in iis id fieri per dotem agilitatis & subtilitatis, qualis etiam erit in corporibus hominum beatorum.

14.

Dices I. *Gen. 6.* referuntur filii Dei (*Septuaginta* vertunt Angeli Dei, juxta antiqua exemplaria, etsi in textu eorundem, quo usus est *Chrysostomus*, habeatur, uti in vulgata editione) genuisse ex filiabus hominum gigantes. Resp. cum *Augustino* aliisque Patribus & Scho-

Per filios

lasticis communiter contra quosdam Veteres perperam hunc locum interpretantes, per filios Dei intelligi posteros Seth per Enos, qui cepit invocare nomen Domini: sicut stylo Scripturæ mali vocantur filii Belial. Hi itaque posterius pristinam stirpis suæ pietatem carnali concupiscentiâ corrumpentes, commixti sunt cum filiabus hominum, seu posteris Cain, apparenter etiam per illicita contubernia, & genuerunt gigantes, monstrosa scilicet corpora humana in poenam. Sanè stultum est credere sanctos Angelos tale quid fecisse: mali autem Angeli non dicuntur filii Dei. Præterea, etsi Angeli forent corporei, essent tamen adhuc diversissimæ naturæ, adeoque improporionati ad generationem humanam sinè extrinseco adminiculo: & consequenter ex actu gignendi necdum rectè probaretur, ipsos habere corpora sibi intrinseca. Denique ipsos homines procul dubio fuisse, Scriptura ipsa sinè ulla ambiguitate declarat; inquit *August. 15. de Civit. cap. 23.* ex eo, quod ibidem dicitur: *Non permanebit spiritus meus cum homine, quia caro est.* Et infra: *Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra.*

Plura alia, quæ in Scriptura de Angelis referuntur, exercuerunt in corporibus assumptis: de quibus infra. Quomodo autem Angeli mali, etsi spiritus sint, possint secundum ordinem divinæ justitiæ ab igne corporali puniri, habet difficultatem communem cum anima rationali separata, quæ tractabitur *Disp. 5. q. 5.*

Dices II. *Ps. 103.* dicitur: *Qui facis Angelos tuos, spiritus; & ministros tuos, ignem urentem*, sive (ut vertit Apostolus *ad Hebr. 1.*) *flammam ignis*; igitur Angeli sunt substantiæ aëreæ vel igneæ. Resp. Angelos ibi dici spiritus propter naturam incorpoream, ut plures Veteres exponunt. Aut certè designatur solum proprietas Angelorum, quod instar venti sint veloces in exequendis Dei mandatis. Dicuntur autem ignis, sive ob ignem spiritalem ardentis charitatis, ut *Augustinus*, sive ob vim purgandi animos instar ignis, ut *Nazianzenus*, sive ob efficaciam in consumendis & puniendis Dei inimicis, ut alii.

Dices III. in *Synodo VII.* (quæ est *Nicana II.*) *Act. 5.* recitatus fuit sermo cujusdam Joannis Episcopi Thessalonicensis, in quo asseritur, nil nisi corporeum posse pingi, sanctosquè Angelos utpote corporeos posse pingi: immo additur Ecclesiam Catholicam sic sentire, Angelos scilicet intellectuales quidem esse, non tamen omnino corporis expertes, verum tenui corpore præditos aëreo vel igneo. Quibus lectis, *Tharastus* Patriarcha dixit: *Ostendit autem Pater, quod & Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, & ut homines apparuerunt.* Deinde sancta Synodus dixit: *Etiā Domine.* Resp. vel solum approbasse Synodum, quod *Tharastus* rectè intellexerit mentem istius Episcopi; ut nonnulli respondent; vel potius approbasse conclusionem, scilicet Angelos posse depingi, dissimulatâ probatione; ut

Dei Gen. non Angeli sed posterius Seth intelliguntur.

15.

Quo sensu Angeli vocentur ignis urens.

16.

In VII. Synodo referuntur, non determinati Angeli esse corporeos.

ut plerique alii respondent: non enim omnia, quæ in Conciliis aut Epistolis decretalibus Pontificum adducuntur ad probandum, eo ipso definiuntur, cum aliquando adducantur etiam probabilia.

expers materia potius tradit nobiscum communem doctrinam.

Ex dictis colligitur Angelos non constare partibus integrantibus, ut apud omnes indubitatum est, & patet exemplo animæ rationalis: nam compositio integralis in substantiis est comes individua, & signum quantitativæ extensionis. Deinde partes istæ essent essentialiter superflue: cum sine illis aut organorum extensione sufficienter reperiatur in entitate indivisibili substantiæ spiritualis tota vis intelligendi, volendi & movendi: sicut etiam patet in anima rationali separata.

DICO II. Angeli non sunt physicè compositi ex materia & forma. Ita communiter Doctores contra *Aureolum*, *Richardum* & nonnullos alios: quorum Sententiam probabilem censent *Bubalus* & *Arriaga*: in quam etiam magis propendet *D. Bonav. 2. d. 3. p. 1. art. 1. q. 1. in corp.* Nonnulli autem adscribunt Angelis materiam spiritualement sive diversæ rationis à nostra: alii verò materiam ejusdem rationis, incapacem tamen proprietatum corporis ratione formæ angelicæ, ut *D. Bonav. sup. q. 3.* Ipsum tamen excusat *Franciscus Herrera 2. disp. 5. apud Malderum q. 50. art. 2.* qui addit: & reverà non videtur re ipsa dissensisse à communi opinione, sed modo loquendi; ideo enim solum admittit in illis compositionem ex materia & forma, quod sint compositi ex actu & potentia, sicut & omnis creatura necessariò componitur, quæcumque per se existit; actus autem & potentia habeant se per modum formæ & materiæ. Hactenus *Malderus*. Quidquid verò sit de hoc,

Conclusio consonat Patribus, qui Angelum expressè etiam materiæ expertem tradunt, ut *Dionys. de divin. nom. c. 7.* & alibi. Responderi tamen posset Patres loqui de materia corporali seu repugnante spiritualitati. Eadem conclusio probatur: tum à fortiori, exemplo animæ rationalis, quæ non est composita ex materia & forma: tum quia nullum est fundamentum, aut utilitas materiæ angelicæ, sive statuatur spiritualis (contra cujus possibilitatem etiam plures acriter disputant: eam tamen propugnante *Arriaga* & aliis; nec sine causa) sive ejusdem rationis cum materia corporalium; quæ specialibus rationibus faciliè quoque posset ab Angelis excludi. Nequè metuendum est, Angelum alioquin fore actum purum, & tam simplicem quàm sit Deus: nam (ut taceam compositionem ex genere & differentia, & à pluribus extra Scholam *Scoti* assertam compositionem ex natura & subsistentia) Angelus equidem capax est accidentium, quod repugnat simplicitati perfectæ.

DICO III. Angeli sunt absolutè loquendo incorruptibiles, quatenus corrumpi nequeunt per dissolutionem partium, aut destructionem formæ. Prima pars patet: quia carent partibus realiter distinctis. Secunda patet: quia carent materiâ; quæ est principium corruptionis. Ipsa quoque materia substantiarum cor-

18.

Angeli carent partibus integrantibus.

19.

Item materia & forma physicæ est spirituali.

20.

Sunt absolutè incorruptibiles.

17. Dices IV. Plures veteres Patres attribuunt Angelis corpora. Referrunt *Iustinus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Basilus*, ipseque *Augustinus* pluribus locis, & *Greg. hom. 10.* quæ est de Epiphania dicens Angelum esse rationale animal. Quomodo ipsum etiam definit *Athanas. l. de communi essentia Patris & Filii & Spiritus sancti*, dicens: *Angelus est animal rationale, expers materia, hymnis dicendis aptum,*

Veteres non immortale. Resp. non esse mirum, aut dedecoratum, quod varii Veteres Philosophiâ Platonica imbuti ita senserint, dum res ista necdum esset per Ecclesiam satis declarata, prout declarari deinceps cœpit in Concilio Lateranensi, accedente consensu omnium Docto-

rum. Possent tamen plerique ipsorum explicari, sive quod loquantur (prout interdum loqui videtur *Augustinus*) de corporibus adherentibus, non autem intrinsecis, vel certè secundum sententiam aliorum, prout *Augustinus* exponit *D. Bonav. d. 8. p. 1. a. 1. q. 1. ad 1.* Et satis indicat ipse *Aug. 21. de civit. c. 10. Qui Concione 1. in Psal. 103.* ad illa verba: *Qui facis Angelos tuos spiritus*, ex propria procedens sententia, ait: *Spiritus autem Angeli sunt; & cum spiritus sunt, non sunt Angeli; cum verò mittuntur, sunt Angeli. Angelus enim officii nomen est, non naturæ. Quævis nomen hujus naturæ? Spiritus est: quævis officium? Angelus est. Ex eo quod est, spiritus est; ex eo quod agit, Angelus est &c.* Possunt præterea nonnulli explicari, quod corpus sumant latè pro vera & solida substantia: quo pacto *August. Epist. 28.* animam humanam vocat corpus; & consonat illud Apostoli *ad Coloss. 2. In Christo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*, id est, verè & substantialiter. Sive quod loquantur comparativè, non absolutè, quia nimirum *id omne, quod cum Deo confertur, qui solus præstantior est, quàm ut in comparationem cadat, crassum ac materiâ constans reperitur*, ut ait *Damas. lib. 2. de fide c. 3.* Qui tamen patenter asserit eodem cap. Angelum esse corporis expertem. Quod etiam docet *lib. de decretis & placitis prima instit. cap. 7.* Ad *Gregorium* quod attinet, satis de mente illius constat ex aliis locis, signanter *4. Moral. c. 9.* ubi dicit *Angelum esse solummodò spiritum*. Dum itaque ipse (ut & *Athanasius*) Angelum animal rationale appellat, id facit, non quia habet animam aut formam animalis (quod debet esse animatum sensitivum) sed ratione operationis propriæ animalis rationalis, scilicet operationis vitalis intellectivæ, ut exponit *D. Bonav. sup. ad. 2.* vel vocat animal secundum ostensionem, quia scilicet apparet esse animal in corpore assumpto, ut ibid. *D. Bonav.* vel denique utitur definitione istâ ex sententia *Platoniorum*, qui hominem sic definebant. Quod etiam dici potest de *Athanasio*, qui addendo *Herinex Sum. Theol. pars. 1.*

Plerique tamen benigne explicari possunt.

poralium est incorruptibilis ; quantò magis Angelus ? Denique id patet exemplo animæ rationalis.

21.
Et naturâ
suâ immor-
tales.

DICO IV. Angeli sunt immortales, non solum de facto, quia videlicet semper vivent, juxta fidem (quod ex bonorum æterna beatitudine, & malorum æternis suppliciis patet) verum etiam naturâ suâ. Conclusio est communior Doctorum, contra Nonnullos, adeoque in quæstione de modo loquendi præferenda. Probatur : quia ratione physicæ simplicitatis nequè ex se petunt aliquando desinere, uti corporalia : nequè possunt à causis secundis recipere aliquid, ob quod connaturaliter deberent à Deo destrui : exigit autem res semel producta connaturaliter conservari à Deo, quod usque nec intrinseca nec extrinseca rei dispositio exigit destructionem : seu exigit res connaturaliter permanentiam in esse, quamdiu non habet causam desitionis.

Nequè obstat, quòd habeant Angeli non repugnantiam ut destruantur : cum hoc enim consistit, destructionem non esse ipsis connaturalem : sicut ignis applicatus combustibili habet respectu Dei non repugnantiam ad non calefaciendum, & tamen non calefacere haud est ei naturale. Sic igitur habent angeli non repugnantiam ut destruantur, & tamen non sunt connaturaliter destruibiles.

Confirmatur Conclusio ex Conc. Lateranensi sub Leone X. sess. 8. ubi declaratur natura animæ rationalis esse immortalis ; ergo idem dicendum de natura Angeli.

Nihilominus constat Angelos non esse naturâ suâ immortales hoc sensu, quasi natura illorum non possit destrui etiam à Deo, seu quasi immortalitas eis competat ex naturæ necessitate & à se : cum in esse & conservari dependant à libera Dei voluntate. Et hoc sensu 1. ad Tim. 6. dicitur de Deo : *Qui solus habet immortalitatem*. Et in VI. Synodo Act. XI. dicuntur Angeli *esse immortales, non quidem per naturam sed per gratiam* ; gratiam (inquam) seu gratuitum beneficium conditoris liberè eos conservantis.

Quodam
tamen sen-
su immor-
tales per
gratiam.

Q U Æ S T I O III.

Qualis sit differentia, quantusquè numerus Angelorum ?

22.
Possunt dari
plures
Angeli ejus-
dem speciei.

DICO I. Possunt dari plures Angeli solo numero differentes sive ejusdem speciei, & de facto dantur. Prima pars est Scoti d. 3. q. 7. D. Bonav. ibid. p. 1. art. 2. q. 1. & aliorum communiter, contra Cajetanum & alios Thomistas, etsi non omnes ; quorum sententiam damnarunt olim Parisienses his verbis : *Quòd, quia Intelligentia non habent materiam, Deus non possit ejusdem speciei facere plures, error*.

Probatur Conclusio : quia si quid obstarer, esset defectus materiæ seu materialitatis : quem tamen non ob stare, patet, non solum in anima rationali (quam Thomista fortassis dicerent quodammodò & sufficienter materialem, qua-

tenus dicit ordinem ad materiam tamquam compartem) sed etiam in accidentibus merè immaterialibus, v.g. intellectione & volitione Angeli, præsentia ejusdem, gratia sanctificante &c. quidni ergo similiter possint Angeli solo numero multiplicari sub eadem specie ? Deinde materiam, præsertim quantitate signatam, esse unicum individuationis principium (in quo pars adversa se fundat) prorsus caret fundamento, ut in Philosophia ostenditur, ubi cum Doctoribus communiter post Scotum metaphysicum individuationis principium statuitur differentia individualis seu hæcceitas. Confirmatur ex dicendis pro secunda parte Conclusionis. Itaque

Secunda pars est Scoti, D. Bonav. sup. & aliorum communiter contra Thomistas & nonnullos alios. Est quoque consona Patribus, signanter Damasceno lib. de duabus Christi voluntatibus in initio. Probatur ex D. Bonav. sup. quia nec per Scripturam, nec per dicta Sanctorum, nec per officia, nec per aliquam rationem cogentem, apparet tanta diversitas, ut singuli Angeli specie differant : quin potius, sicut per Scripturam innotescit, multi Angeli ad idem officium sive ministerium ordinantur, & eandem videntur habere operationem communem. Deinde alioquin plurimæ Angelorum species totaliter & irreparabiliter periissent ; quod est inconveniens. Præterea congruit modo loquendi Scripturæ, quæ partim nomina propria Angelis tribuit, cum alioquin sufficerent appellativa, ut patet in reliquis entium speciebus : partim Angelos vocat milites, exercitus, ministros Dei tamquam supremi Principis : decet autem Principem in suo exercitu habere multos milites, & in suo ministerio multos ministros conditione pares. Denique ad felicitatem Angelorum facit societas sibi similitum, indequè oriunda voluptas, adeoque multitudo individuorum ejusdem speciei. Quâ ratione utitur Damascenus sup.

DICO II. Incertum planè est, an dentur plures species sub natura angelica : quamquam valde verosimile sit, esse distinctionem specificam, saltem inter illos, qui sunt diversæ hierarchiæ vel ordinis. Prior pars colligitur ex Damasc. lib. 2. de fide cap. 3. ubi generatim dicit : *Æqualesne inter se, an dispares sint, haud quam compertum habemus : solus ille scit, qui illos creavit*. Similia habet August. Enchiridii cap. 58. & lib. contra Priscillianistas cap. 11. Et consonat Bernardus lib. 5. de Consid. cap. 4. & 5. Immo varii Patres indicant omnes esse ejusdem naturæ & speciei, uti sunt omnes homines sive animæ rationales. Ita indicat Basil. lib. 3. contra Eunom. in principio, Athanasius (vel quisquis est auctor) in qq. ad Antiochum q. 4. Anselmus lib. 2. Cur Deus homo c. 21. Damasc. l. Primarum Institutionum cap. 7. qui Angelum vocat speciem infimam ; quæ sola individua continet, uti est homo. Denique nulla efficax ratio allegatur pro distinctione specifica, ut eas intuenti satis constabit.

23.
Et de facto
dantur.

24.
Incertum
an aliqui
specie differant.

Poste,

25.
Valde ta-
men vero-
simile est,
quod sic.

Posterior pars nihilominus suadetur: tum quia specierum diversitas uti mirabiliter exornat mundum visibilem & corporalem, sic æquè aut potius mundum invisibilem & spiritualem. Tum quia distinctionem specificam indicat hierarchiarum & chororum diversitas, qui sicut dignitate & officio, sic etiam naturâ differre videntur: cum functiones istæ & dignitates videantur distributæ juxta naturalem Angelorum conditionem. Tum quia Theologi passim post *Basil. lib. de Spiritu sancto ad Amphilo- chium c. 16. Gregor. Homil. 34. in Evang. & alibi. Damasc. lib. 2. de fide c. 3.* docent Angelos accepisse gratiam proportionatè ad sua naturalia, quatenus videlicet gratuito suo beneplacito juxta naturarum differentiam (non tamen naturarum meritum; quod foret Pelagianum) differenter gratias distribuit: supponunt ergo inter illos esse inæqualitatem naturæ, uti gratiæ.

Patres autem in oppositum citati explicari possunt de unitate generica naturæ purè intellectualis: vel si nonnulli hanc explicationem non patiantur, ut *Basilius & Damascenus*, patet equidem eos non adeò constanter adhæsisse isti opinioni; cum alibi faveant oppositæ, ut ex dictis constat. Et quoad *Damascenum* confirmari potest inde, quod *lib. 2. de fide cap. 3.* de Angelorum essentia, an quoad illam dispare sint, haud quidquam compertum haberi dicat; quodquæ alibi non adeò accuratè de specie infima differat, cum dæmonem velut speciem ab Angelo distinctam enumeret. Nostræ quoquæ opinioni favent præterea alii Patres, qui inter Angelos admittunt ordinem inæqualitatis, ut *Dionysius, Isidorus, Nazianzenus Orat. 2. de Theologia* in fine illum vocans *naturæ proportionem*, & *Chrysostom. Homil. 2. de incomprehensibili Dei natura*, dicens esse *genera celestia innumerabilia*.

26.
Immo forte
aliqui plus
quam specie
differunt.

Nota secundum *Malderum quest. 50. art. 4.* & plures alios probabiliter inter Angelos diversæ hierarchiæ intercedere majorem distinctionem, quàm specificam, utpote majorem quam inter eos, qui sunt ejusdem hierarchiæ. Immo non desunt, qui considerantes universitatem Angelorum instar invisibilis mundi, plurimis specierum differentiis ornati, etiam in eodem ordine plures Angelorum species admittunt, adeoque eos, qui diversorum sunt ordinum, etiam genere differre censent. Cui congruit, quod Lucifer, etsi esset de supremo Angelorum ordine, tamen cæteris ejusdem ordinis antecelluit, uti in gratia, sic in natura. Verumtamen de his non habemus certitudinem.

27.
Multitudo
Angelorum
maxima.

Dico III. Maxima est multitudo Angelorum. Est de fide ex *Dan. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. Apoc. 5. Erat numerus eorum millia millium. Job 25. Numquid est numerus militum ejus?* id est, Angelorum, ut solet exponi, & docet contextus. Similibus autem loquendi formulis denotatur multitudo maxima & quasi innumerabilis Angelorum indefinitè, numero *Herincx Sum. Theol pars 1.*

certo expresso pro incerto, ut docet *Greg. 17. Moral. cap. 7.* & alii: sic videlicet, ut quamvis non sint precisè tot, quot in Scriptura exprimuntur, non sint tamen pauciores, ut notavit *Cyrillus Hierosol. Catech. 15.* Undè *Nyssenius lib. de opificio hominis cap. 17.* dicit Angelorum copias esse *numero infinitas*. Et infra dicit, *ad infinita propè millia esse diffusos*.

Ad particularia tamen descendendo non eodem modo censent Patres & Doctores de numero Angelorum. Quidam enim dicunt tot homines esse salvandos, quot Angeli perstiterunt: cum autem minima pars hominum salvetur, & maxima pars Angelorum perstiterit, consequens foret longè plures esse homines computando simul quotquot sunt in quavis temporis differentia, quàm Angelos. Quidam verò attendentes dicta Patrum, de reparatione ruinæ Angelorum per electos homines, dixerunt, solos electos æquivalere tertiæ parti Angelorum, quæ scilicet cecidit, adeoque adhuc numerum hominum (quorum nè quidem decima pars est electa) prævalere numero Angelorum. E contra pleriquè docent numerum Angelorum esse longè majorem numero hominum, etiam successivè existentium; & quidem excedere illum decuplo, ferunt revelatum *S. Birgittæ*. Estquæ id valde credibile: præsertim si verum sit, Angelum, qui semel functus est custodiâ unius hominis, deinceps ad hoc munus non assumi: inde enim sequitur solum infimum chorum Angelorum (ex quo solo ordinariè mittuntur Angeli custodes) adæquare numerum hominum, si non longè superet. Præter quos sunt tanto numero mali Angeli. Immo *D. Thom. q. 50. art. 3.* & alii existimare videntur numerum Angelorum excedere numerum omnium individuorum corporalium simul existentium, vel arenarum maris: Nam pro *locorum magnitudine* (inquit *Cyrillus Hierosol. Catech. 15.*) *cogitandum est, si hæc nostra terra est tamquam centrum in medio celi, & tantam habet multitudinem; quantam habebit multitudinem cælum quod terram ambit? Et celi calorum immensam, certè habent multitudinem; scriptum est enim; Millia millium ministrabant ei &c.* Quod credibilius erit, si cum Quibusdam electorum habitationem non ad determinatam partem cæli empyrei restringamus, sed ad totam ejus amplitudinem, quæ immensa est, extendamus; immensa siquidem habitatorum copia tanto spatio congruit; quod utique creatura ad inhabitandum fuit.

Q U Æ S T I O IV.

De Distributione Angelorum in hierarchias & choros sive ordines.

29.
Hierarchia

HIERARCHIA Græcè, Latinè est sacer principatus sive sacrorum principum senatus, id est, cœtus variarum personarum, quæ sacrâ potestate & functione cum quadam subordina-

28.

Varia, &
mera de ea
conjectura.

29.

Hierarchia
quid &
quotuplex.

ordinatione præditæ inter se unum corpus efficiunt. Alia est Ecclesiastica, quæ constat Episcopis, Sacerdotibus & Ministris, Prælati & Subditis. Alia Cælestis sive Angelica. Quibus addit *D. Bonav. d. 9. in Expos. textus Super cælestem seu increatam in ipsa SS. Trinitate.*

Cælestis sive Angelica est triplex.

Multitudo cælestium spirituum in triplicem hierarchiam distribuitur ab omnibus Theologis post *Dionysium Areopagitam cap. 6. cælestis hierarchia*, & alios Patres. Idem singulas hierarchias subdividunt in tres ordines seu choros, qui sunt quædam pars alicujus hierarchiæ in eadem aliquod speciale munus habens. Quemadmodum in ecclesiastica hierarchia sunt varii ordines speciale quoddam munus in eadem hierarchia habentes.

Singula cōplectuntur tres choros seu ordines.

In prima seu suprema hierarchia constituit *Dionysius* Seraphim, Cherubim & Thronos: in secunda seu media, Dominationes, Potestates & Virtutes: in tertia seu infima; Principatus, Archangelos & Angelos. At *Gregorius & Bernardus* in media hierarchia statuunt Dominationes, Principatus & Potestates: in infima verò, Virtutes, Archangelos & Angelos. De qua distributione, & quodam modum distribuendi differentiâ, succinctè agit *D. Bonav. sup. meritò* dicens magis innitendum esse dictis *Dionysii*, qui Paulum magistrum habuit. Vide de iisdem *D. Bonav. seu Auctorem Compendii Theol. verit. lib. 2. cap. 12. & 14.*

31. Ratio cuiusquæ hierarchia explicatur.

Prima hierarchia desumitur ex habitudine ad Deum, cujus veluti principes honorarii & assessores, & quasi cubicularii sunt, qui in illa hierarchia sunt constituti: ideoquæ proximius Deo vacant, & ab eo ordinariè divina consilia immediatè participant, inferioribusquæ patefaciunt. Supremus hujus hierarchiæ ordo est Seraphinorum, qui dicuntur velut incendentes seu calefacientes, scilicet ab ardore charitatis, quâ flagrant, quamquæ aliis communicare student. Medius est Cherubinorum, sic dictorum ab eminenti scientia divinorum mysteriorum. Infimus est Thronorum veluti quietissimarum sedium ad recipiendos in se divinos fulgores (ut ait *Dionysius sup. cap. 7. juxta versionem Ambrosii Camaldulensis*) in quibus proinde quasi in throno divina Majestas specialiter quiescit. Vel (ut loquitur *D. Bonav. eccles. Hierarch. p. 1. cap. 4.*) *in quibus divina justitia potissimè requiescit, per quorum ministerium divina æquitatis excellentia benignè & sapienter judicans universa hominibus innotescit; sicut dicit psalmus: Sedes super thronum, qui judicas justitiam &c.*

His tribus ordinibus rectè adaptat *D. Bonav. d. 9. in Expos. textus* tres animæ beatæ dotes, fruitionem quidem seu amorem beatificum Seraphinis, visionem Cherubinis, tentionem (quæ respondet spei) Thronis. Et quamquæ significatum istorum nominum quodammodò singulis competat: appropriantur tamen præfatis ordinibus, sive ob defectum aliorum nominum, sive quia propria ratio singulorum distinctiva nos latet. Sic autem subordinantur hi inter se, ut perfectio inferiorum in superiori-

bus quoquæ inveniatur juxta *D. Thom. q. 108. art. 5. ipsumquæ Dionysium cælestis Hierarch. c. 12. ubi juxta Joachimi Perionii translationem habet: Ut enim prima mentes angelicæ cumfanore habent sanctas inferiorum proprietates; sic etiam illas superiorum habent ultima, non tamen eodem, sed inferiore modo.*

Secunda hierarchia respicit statum prælationis sive præfecturæ generalis, ac universale regimen agendorum: Dominationes quidem præsidendo, agendaquæ per inferiores Angelos disponendo & ordinando velut dominatum in gubernatione hominum ac Ecclesiæ tenentes. Virtutes exequendo opera quædam majora & miraculosa. Potestates resistendo, aëreis scilicet potestatibus, easquæ compescendo, atquæ etiam in ordines inferiores potestatem exercendo. Tenendo autem distributionem *Gregorii & Bernardi* addit *D. Bonav. sup. Dominationes* præesse Angelicis spiritibus; Principatus bonis hominibus, Potestates dæmonibus.

Tertia hierarchia subditur secundæ, ab eaque illuminationes suscipit, & ab eadem ordinata immediatè exequitur, rerumquæ particularium ministerio intendit. Principatus quidem ordinati sunt ad regimen Principum, Episcoporum & similium: Archangeli, sic dicti quasi principes Angeli, ordinantur ad regimen multitudinis seu regnorum: Angeli (quod nomen infimus ordo appropriatum habet, dum cæteris condistinctè recensetur) ad custodiam personæ singularis seu privatæ. Ita *D. Bonav. sup. Alii* autem Archangelis tribuunt, quod nos Principatibus, & contra. Dicuntur etiam Archangeli juxta Patres & *D. Bonav. sup. qui* majora revelant seu nuntiant. Angeli, qui minora. Virtutes quoquæ, quæ secundum *Gregorium & Bernardum* primum locum in tertia hierarchia obtinent, à ministerio, quod in operando consistit, dicuntur.

Hinc patet esse novem choros sive ordines Angelorum. Quos omnes enumerat Ecclesia in officio omnium Sanctorum. Eisdem quoquæ enumeravit *Ignatius Martyr* discipulus S. Joannis Evangelistæ *Epist. 2. ad Trallianos*; & alii Patres passim. Immo *Dionysius* testatur se id accepisse à suo magistro, scilicet apostolo Paulo, vel (ut quibusdam placet) Hierotheo. Idem tradunt omnes Theologi. Quare non potest hic ordinum numerus (abstrahendo à modo ordinandi & distinguendi) sinè temeritate negari. Immo *Suarez l. 1. c. 13. n. 2.* censet esse de fide.

Eorundem ordinum meminit quoquæ Scriptura. Nam *Isaia 6.* fit mentio Seraphinorum, *Ezech. 10.* & alibi Cherubinorum. *Ad Ephes. 1.* Dominationum, Principatum, Potestatum & Virtutum. *Ad Colos. 1.* Thronorum. *1. ad Thess. 4.* Archangeli, qui tubâ canit. Sed quia ibi videri potest esse sermo de S. Michaeli (qui tamen non est de ordine Angelorum) de quo etiam expresse agitur in *Canonica Juda*, ubi fit mentio Michaelis Archangeli, id est, principis Angelorum, ut vertit *Arabicus*; & nusquam alibi fit mentio Archangelorum

32. Novè sunt ordines Angelorum.

gelorum : Hinc censet *Estius d. 10. §. 6.* rectius hunc ordinem probari ex *Dan. 10.* ubi quidam Angeli dicuntur custodire regna & populos ; quod est munus Archangelorum. Angelos denique exprimit Apostolus *ad Rom. 8.* Immo *Angelos penè omnes sacri eloquii pagina testantur*, ut ait *Greg. Homil. 34. in Evang.* Quod etiam ad Archangelos ab ipso extendi miratur *Estius* ob prædicta. Quamvis autem dubitare quis posset, an Scriptura de singulis loquatur tamquam de ordinibus distinctis, præsertim de Angelis, quod nomen est genericum, & infimo ordini solum accommodatum : firmiter equidem adhærendum est numero assignato ob auctoritatem Ecclesiæ, Doctorum & Patrum, præsertim *Ignatii & Dionysii*, qui illud meritò existimantur hausisse ex ore Apostolorum.

Ex quibus patet, immeritò *Calvinum lib. 1. Instit. c. 14. §. 4.* & alios recentiores hæreticos, invehi in studium Scholasticorum, novem ordines Angelorum ex Scripturis & Veterum scriptis deducere satagentium : & (quod intolerabilius est) etiam ipsius *Dionysii* de hoc ordinum numero doctrinam tamquam meram garrulitatem à *Calvino* traduci.

33. *Quo sensu decimus ordo cecidisse & restaurari dicitur.* Nec refert, quòd *Leo IX.* dicat decimum ordinem Angelorum cecidisse, ut habetur c. *Hi duo, de Consecr. d. 1.* quem proinde ex hominibus restaurandum dicit *Magister 2. d. 9.* Nam decimus vocatur, non gradu, sed numero ; eo-quòd numerus lapsorum Angelorum, & consequenter hominum, qui ruinas restaurant, sit tantus, ut sufficeret ad unum ordinem inter angelicos constituendum, ut rectè *D. Bonav. (sivè alius Auctor) Compendii Theol. verit. lib. 2. cap. 23.*

34. *Distinctio in hierarchiis & ordinibus fuit ab initio creationis.* Nota I. Quòd etsi pleræquè ex supradictis functionibus (à quibus pleriquè Angelorum ordines nomen accepisse videntur) Angelis ab initio non competierint, nullo videlicet adhuc existente peccato, generequè humano necdum condito : prædicta tamen distributio in hierarchias & ordines facta est ab initio creationis juxta *Estium d. 9. §. 3.* qui testatur esse communem Theologorum. Nam ab initio inerat sufficiens ratio ejusmodi distributionis, scilicet inæqualitas in donis naturæ & gratiæ. Siquidem ut monet *D. Bonav. q. 5. in corp.* & alibi, ad perfectionem ordinis duo concurrunt, scilicet natura & gratia ; natura tamquam fundamentum, gratia tamquam complementum : etsi plenissima consummatio sit per gratiam patriæ sivè gloriam. Undè Patres docent *Luciferum* fuisse aliquem Angelum principem, & ex singulis ordinibus aliquos cecidisse : quod supponit distributionem istam factam fuisse ab initio ante illorum peccatum. Quare etiam Scriptura dæmonibus tribuit nomina diversorum ordinum, scilicet Angelorum, Principatum, Virtutum *ad Rom. 8.* quibus *ad Ephes. 6.* & alibi addit Potestates. Immo *Bernardus 5. de Consider. c. 4.* Inter fide tenenda de Angelis ponit, quòd sint distincti in personas, dispositi in dignitates, stantes ab initio in ordine suo.

Nihilominus illi auctores, qui existimant gratiam non esse Angelis omnibus concreatam, consequenter dicunt ab initio non fuisse plene ordines constitutos, sed imperfectè & inchoatè ratione inæqualitatis in naturalibus donis.

Nota II. Post diem judicii inæqualitatem donorum naturæ & gratiæ ac gloriæ quidem permanfuram in Angelis, similiter functiones eorumdem quatenus respiciunt Deum : evacuandam tamen esse hierarchiam quantum ad ministeria concernentia homines salvandos. Huc applicant nonnulli cum *D. Bonav. d. 9. q. 6.* illud Apostoli 1. *ad Corinth. 15.* (quod tamen *Chrysostomus* & alii explicant de dæmonibus) *cum evacuaverit* (Christus scilicet in fine mundi) *omnem Principatum & Potestatem & Virtutē.*

Nota III. Inter dæmones quoquè esse quosdam ordines seu prælationes, juxta *Magistrum, Alensem, D. Thom. D. Bonav.* & alios Theologos communiter. Filii namquè tenebrarum imitari conantur, etsi falsò & imperfectè filios lucis : ac velut prudentissimi in generatione sua conspirant sub ducibus suis, ut homines impugnent & à Deo avertant, ut pulchrè *D. Bonav. d. 6. art. 3. q. 2. in corp.* Idemquè colligitur ex Scriptura. Nam *Matth. 25.* quidam principalis dæmon præ cæteris vocatur Diabolus, & reliqui dicuntur angeli ejus. Et *Apoc. 12.* vocatur Draco, alii autem dicuntur ejus angeli. Et *Lucæ 11.* Judæi de Christo dicebant : *In Beelzebub principe demoniorum ejicit demonia.* Idem tradunt Patres *Athanasius, Theoderetus, Cassianus* apud *Wiggers q. 108. num. 9.* Nihilominus hæc coordinatio non est ex divina institutione positiva, sed solum permissiva : utpote maximè instituta ad noxam animarum & infestationem Ecclesiæ. Quare *D. Bonav. sup. ad 3.* Nulla (inquit) *ibi manet juris obligatio, sed solum malevolens confederatio.* Dum autem *ad 2.* refert prælationem in naturam & institutionem divinam (quod etiam videtur facere *Alensis, D. Thom. & alii*) id facit eatenus, & rectè, quatenus Deus instituit naturas dæmonum cum potentia & vi ministrativa in diversis inæquali, quam quidem ex conditione naturæ & institutione divina acceperunt perficiendam in bonum, sed ipsi ex pravitate sua in malum ministerium abutuntur, præsidentes invicem eo ordine, quo si essent boni invicem præessent. Quare inchoativè sumitur ex inæqualitate donorum naturæ, & completur impiâ conspiratione mutuâ, ad efficacius honori Dei & salutis animarum obsistendum. Evacuabitur autem juxta *D. Bonav. sup. ad 2.* & alios Doctores hic ordo prælationis & obedientiæ post diem judicii, uti & finis ob quem à Deo permittitur, itemquè finis ad quem dæmones inter se conspirant. Quare tunc summa erit rebellio, & confusa perturbatio, nullusquè ordo, sed sempiternus horror inhabitabit.

Petes I. Ex quo ordine sit *S. Michaël*? Resp. esse de ordine Seraphinorum, immo supremum omnium cælestium spirituum. Ita passim Doctores, contra nonnullos existiman-

35. *Cessabit post judicium quod ad ministeria erga homines.*

36. *Etiam inter dæmones sunt quidam ordines seu prælationes.*

Ex divina permissione.

Ac ipsorum impiâ conspiratione.

37. *S. Michaël est supremus inter Seraphinos.*

tes esse de ordine Archangelorum, vel de ordine principatum.

Colligitur ex *Apocal. 12. Michael & Angeli ejus praeliabantur &c.* ubi reliqui dicuntur Angeli Michaëlis velut principis; sicut ibidem inferiores dæmones dicuntur angeli Draconis sive diaboli principalis. Deinde Ecclesia celebrat festum Angelorum nomine Michaëlis, velut omnium Principis, eumque appellat primatem cælestis exercitus, principem militiæ angelorum & præpositum paradisi. Quare singulari privilegio constitutus est custos & patronus Ecclesiæ Catholicæ, sicut olim erat Synagoga: quamvis ordinariè ex inferioribus ordinibus & hierarchiis ad similia ministeria soleant Angeli deputari.

Nec refert, quod in *Canonica Juda* vocetur *Archangelus*. Nam id ibi non est aliud, quam princeps Angelus, per quamdam antonomasiam: non significat autem ibi angelum de penultimo ordine. Similiter *Dan. 12.* dicitur *Princeps magnus*, quia scilicet supremus cælestium spirituum. Quo etiam sensu accipiendum est illud *Dan. 10. Et ecce Michaël unus de principibus primis*; unus scilicet, & is quidem maximus, q. d. primus inter principes primos. Quemadmodum *Gen. 1.* dicitur: *Et factum est vespere & mane dies unus*, id est, primus. Et in Evangelio quod legitur: *Unâ Sabbati*, idem valet, quod *primâ Sabbati*, ut habet *Marcus*, id est, primâ die hebdomadæ, juxta nostrum *Felsum Instit. Christian. d. 10. c. 3.* qui præsens dubium optimè tractat.

Minus constat, de quo ordine, sit S. Gabriël.

De S. Gabriële Archangelo incertum est, an sit de ordine Archangelorum ut existimat *D. Thom. 3. p. q. 30. art. 2. ad 4.* putans satis credibile, quod sit supremus in isto ordine: an verò sit Seraphinus, eo-quod *Lucæ 1.* de se ipso dicat: *Ego sum Gabriël, qui adsto ante Deum.*

Vel S. Raphaël.

De S. Raphaële minus esse laborandum censeat *Estius d. 10. §. 6.* eo-quod, cum constet eum fuisse custodem privati hominis, absque inconvenienti dicatur esse de infimo ordine. Sed obstat, quod omnino videatur fuisse alius custos Angelus Tobiae, & præter hunc fuisse missus extraordinariè Raphaël ad opera miraculo-

sa per eum exercita & ligandum Asmodeum. Deinde generalius esse illius officium & potestatem, colligitur ex sensu Ecclesiæ in Itinerario, in quo quilibet rogat, ut *Angelus Raphaël comitetur in via*, scilicet saltem virtute & patrocinio suo. Quare ad altiorē aliquem ordinem aut etiam hierarchiam, fortè ad ordinem Virtutum aut Potestatum, spectare videtur. Immo nonnulli eum inter Seraphinos locant, eo-quod *Tobia 12.* dicat se esse unum ex septem qui adstant antè Deum.

Deniquè Angelus qui labia Isaïæ Prophetæ calculo mundavit ignito, verisimilius videtur fuisse unus de Seraphim: eo-quod *Isaia 6.* ita simpliciter appelletur, nec sit ratio improprie explicandi. *Dionys. cap. 13. cælestis Hierarchie* (ob cujus auctoritatem Nonnulli putant fuisse ex infima hierarchia) tantum dubitative loquitur, & relatis variis explicandi modis, tribuit libertatem eligendi aut meliorem inveniendi, ut ex fine capitis patet.

Petes II. Quâ ratione homines dicantur assumi ad ordines Angelorum? Resp. certum est, quod non applicentur ad functiones Angelorum, nec induantur eorum donis naturalibus; quæ tamen cum donis gratiæ constituunt ordines angelicos. Quod autem concernit dona gratiæ & gloriæ, satis constat quosdam homines æquari Angelis, etiam summis; & hoc sensu quosdam pertinere ad Seraphinos, alios ad Cherubinos &c. Immo Christus & B. Virgo omnes Angelorum choros longo superant intervallo. Illi autem, qui moriuntur cum solo baptismo absque proprio merito, omnino superantur ab Angelis, etiam infimi ordinis, qui in gratia creati per varios actus meritorios indubiè ampliorem gratiam & gloriam sibi compararunt. Quare pro his, & similibus, qui in vita hac non pervenerunt ad tantam meritorum excellentiam, ut exaltentur ad ordines Angelorum per æqualitatem gratiæ aut gloriæ, statuunt Nonnulli cum *D. Bonav. d. 9. q. 7.* decimum gradum seu ordinem salvandorum, junctum novem Angelorum & iis coequalium ordinibus. Quod ad modum loquendi, qui arbitrarius est, dumtaxat pertinet.

38. Quâ ratione homines assumi dicantur ad ordines Angelorum.

DISPUTATIO III.

De Intellectu & Voluntate Angelorum.

QUESTIO I.

An in Angelo sit intellectus specie distinctus ab humano?

I. Angeli sunt præditi intellectu.

DICO I. Datur in Angelis intellectus. Est de fide ex intellectualibus operationibus, quæ Scriptura passim eis ascribit: & ex eorum merito ac demerito, quod soli competit creaturæ intellectuali.

Realiter indistincto ab

De distinctione autem intellectus angelici à substantia seu essentia ipsius Angeli discut-

rendum est, sicut de distinctione intellectus humani ab anima rationali: à qua ipsum non distingui realiter (cum nullum sit distinctionis, sed potius identitatis indicium) sed solum formaliter ex natura rei, ut loquuntur *Scotista*, vel ratione habente fundamentum in re, ut loquuntur alii, est verior opinio, hodiequæ extra Scholam *D. Thomæ* receptor: de qua in Philosophia actum est.

Porrò sicut substantia angelica specie distinguitur ab humana, sic indubiè intellectus utriusque specie distinguitur, utrumquæ materialiter

ipsorum substantia.

Q U Æ S T I O II.

Quodnam sit objectum intellectus Angelici ?

DICO I. Objectum adæquatum intellectus angelici est ens in tota sua latitudine: ^{3.} *Objectum intellectus angelici est ens in tota sua latitudine.* omne enim illud & solum potest movere intellectum angelicum; etiam ipse Deus. Quamvis ad claram Dei visionem, immo etiam ad actum fidei salutarem necessarium sit etiam ipsi Angelo auxilium supernaturale. Quare viribus suis non potuit Angelus Deum cognoscere, etiam abstractivè distinctè, sed tantum confusè, sicut nos. Unde species abstractiva distinctè Deum repræsentans esset supernaturalis, ut etiam fateretur *Scotus 2. d. 3. q. 9. n. 16.* Inclinat autem *Scotus* ibid. n. 10. ad adstruendam in Angelis ab initio creationis ejusmodi speciem; utpote possibilem, & ad dignificationem naturæ angelicæ spectantem. Merito tamen id non firmiter asserit; quia ex possibilitate non sequitur eo ipso fuisse de facto concessam.

Circa objectum autem intellectus angelici moventur nonnullæ difficultates, utrum scilicet intellectus angelicus viribus suis possit certò cognoscere quædam objecta, nimirum mysteria gratiæ, secreta cordium, & futura contingentia. Pro quarum resolutione

DICO. II. Intellectus angelicus potest virtute suâ naturali, divinitus non impeditâ, evidenter cognoscere mysteria gratiæ, etiam in substantia supernaturalia, quatenus creatis entibus constant. ^{4.} *Cognoscit naturaliter mysteria gratiæ, etiam intuitivè.* Dixi *etiam in substantia supernaturalia*: de naturalibus enim in substantia, solumquæ supernaturalibus in modo, v.g. resurrectione mortui &c. manifestum est posse ab Angelo cognosci. Si tamen modus ipse, quo entitas aliqua afficitur sit quoquæ in se supernaturalis, de eo est eadem quæstio, quæ de supernaturali in substantia. Dixi *quatenus creatis entibus constant*: nam Deum Unum & Trinum, decreta Dei libera, Incarnationem ex parte termini seu Verbi divini &c. nequit Angelus distinctè cognoscere, aut evidenter intueri viribus suis. Dixi *divinitus non impeditâ*: potest enim Deus quædam mysteria occultare, subtrahendo suum concursum, tum objecto, tum ipsi intellectui angelico: prout dæmonibus interdum occultantur mysteria gratiæ; & de Incarnationis mysterio Doctores communiter cum Patribus censent illud, in principio præfertim, dæmonem latuisse.

Dixi denique *evidenter cognoscere*, scilicet intuendo aut cognoscendo mysteria immediate in se ipsis: arguitivè enim constat Angelum ex quibusdam mediis posse devenire in notitiam multorum supernaturalium, v.g. ex Prophetiis, miraculis &c. Ex quo medio possunt etiam ipsi dæmones cognoscere mysteria gratiæ. Præterea, ex eo, quod advertant se sub speciebus Eucharisticis non videre substantiam panis & vini, possunt concludere accidentia illa esse sine subjecto. Quæ tamen collectio hoc

liter & identicè considerando quatenus identificatur respectivè suæ substantiæ. Nihilominus considerando utrumquæ, quatenus distinguitur formaliter aut ratione ratiocinatâ à sua substantia, dubitari potest, an eatenus sit inter utrumquæ dissimilitudo seu distinctio specifica. Sicut potentia sensitivæ hominis & bruti, etsi inadæquatè spectatæ identificentur animæ hominis, & animæ bruti specie inter se distinctis, tamen secundum multos sunt ejusdem rationis formalis, sive ejusdem speciei in quantum sunt potentia tendentes in certa objecta. Quare intellectum angelicum & humanum esse similiter ejusdem speciei, censent nonnulli Scotistæ, signanter *Smising. Tract. 2. de Deo Uno d. 6. n. 260.* & fusè in *M. S. de Angelis.* Et inclinatur *Scotus 2. d. 1. q. 5. n. 5.* Nihilominus

^{2.} *Sed specie distinctio ab intellectu humano.* DICO II. Intellectus angelicus specie distinguitur ab humano. Ita communiter Doctores. Et satis colligitur ex doctrina *Scoti 3. d. 14. q. 4. n. 1.* ubi agit de intellectu humanitatis Christi, & *d. 13. q. 4. n. 18.* ubi agit de voluntate ejusdem, illam asserens activitate inferiori voluntate Angelorum. Alio autem loco (ut ex contextu patet) solum dubitat. Ratio est: quia intellectus angelicus ex natura sua nequit intelligere dependenter à phantasmate aut sensuum operatione; secus est de humano. Deinde Angelus essentialiter est perfectior animâ rationali; perfectio autem ista potissimum est spectanda secundum intellectum & voluntatem, quæ sunt primæ & præcipuæ perfectiones creaturæ intellectualis. Confirmatur: quia non repugnat intellectus creatus perfectior & specie distinctus ab humano; is autem non posset esse aut congruentius statui alius, quam intellectus angelicus.

^{3.} *Satis sit fundamentis opposita sententia.* Nec obstat identitas objecti utriusque intellectus: quia potest diversitas peti aliundè, nempe ex facultate perfectiori intelligendi, v.g. plura simul, aut ex modo intelligendi, v.g. distinctius, simplicius, clarius, facilius &c. uti diversitas inter apprehensionem & iudicium petitur ex modo tendendi.

Non obstat etiam, quod inde sequi videatur distinctio specifica ipsarum intellectuum, adeoque major perfectio visionis beatificæ Angeli, quam Humanitatis Christi. Nam (omissâ responsione illorum, qui totum admittunt loquendo de majori perfectione specifica, secus de majori intensione vel claritate) facile negatur prior sequela; à distinctis enim specie causis physicis potest oriri effectus ejusdem speciei, præsertim supernaturalis, dum idem est specie principium supernaturale, v.g. idem lumen gloriæ, idem habitus charitatis infusus &c. Deinde etiam admissâ gratiâ priori sequelâ, potest negari posterior: defectus enim perfectionis, qui in visione beata peti posset ex parte imperfectioris potentia, scilicet intellectus humanitatis Christi, potest per divinam omnipotentiam suppleri, sive speciali aliquo concursu, sive perfectiori & dissimili lumine gloriæ.

hoc habet incertitudinis, quod suspicari possint adesse quidem, sed divinitus occultari.

Conclusio est *Scoti 4. d. 10. q. 8. n. 7. & seqq.* agentis de præsentia Eucharistica. Et *num. 9.* etiam meminit virtutum theologiarum, & *n. 12.* in fine, idem supponit de mysterio Incarnationis, & planè generalem eadem quæstione doctrinam tradit. Quam novissimè sequitur *Derkenis de intellectu Angelico n. 60. & seqq.* excipiens tamen lumen gloriæ, visionem beatam alieni suppositi, & unionem hypostaticam. Est autem contra *Thomistas* passim, *Suarez*, *Malderum* & multos alios.

Probatur Conclusio: quia nulla est ratio sic restringendi limites intellectus angelici. Non enim major perfectio entis supernaturalis: nam illud est imperfectius ipsamet substantiâ Angelici, & tamen hanc naturaliter intuetur Angelus, etiam inferior substantiam superioris. Non etiam diversitas ordinis: objectum enim & potentia cognitiva non debent esse in eodem ordine: cum potentia sit spiritualis, substantialis, creata; objectum sæpè sit materiale, accidentale, increatum. Non obstat etiam supernaturalitas; quasi propter hanc Deus ipse naturaliter nequeat videri: non enim propterea, sed propter infinitatem, & quia tantum videtur voluntariè quantum & quomodo vult, nequit Deus naturaliter videri.

5. Dices I. Qualis est entitas, talis & cognoscibilitas, utpote proprietas identificata ipsi entitati: ergo si entitas est supernaturalis, etiam cognoscibilitas est supernaturalis; & consequenter non nisi per actum supernaturalem sive supernaturaliter potest cognosci. Resp. I. Disting. primum consequens: etiam cognoscibilitas est supernaturalis eadem supernaturalitate, quâ ipsa entitas, scilicet in esse, & respectu potentie producentis Conc. primam Seq. & Neg. secundam. Est supernaturalis aliâ supernaturalitate, scilicet in cognosci & respectu potentie cognoscentis. Neg. Seq. nam hoc ipsum est quod quæritur, an scilicet hæc supernaturalitas sequatur ex priori. Secundò paulò aliter Responderi potest Neg. secundam sequelam: nam prædicata objecti non debent transfundi in actum vel potentiam. Similis, sed mala collectio est hæc: qualis est entitas, talis & cognoscibilitas; ergo si entitas sit increata, substantialis, relativa &c. etiam cognoscibilitas est talis: & consequenter non potest cognosci nisi per actum increatum, substantialem, relativum &c.

6. Dices II. Notitia intuitiva vel distincta entis supernaturalis connaturaliter exigit existentiam ejusdem entis supernaturalis: ergo ipsa quoque supernaturalis est; aliàs ens supernaturalis non excederet exigentiam naturæ seu rei naturalis. Resp. Neg. Seq. nam ipsa solum exigit ens supernaturale tamquam objectum vel terminum suum extrinsecum; talis autem exigentia potest competere enti naturali respectu entis supernaturalis. Supernaturalitas namque attendi debet per ordinem ad causam

efficientem, quod scilicet res produci nequeat ab agente naturali, aut certè insuper quod nulla res naturalis exigit connaturaliter illam sibi inexistere. Alioquin videns Deum aut credens Deo, advertit se videre aut credere; quæ quidem reflexa notitia est naturalis, & tamen exigit existentiam actus cogniti, qui est supernaturalis. Similiter assensus theologicus de objecto supernaturali est naturalis, & tamen postulat existentiam objecti supernaturalis, uti & principiorum, aut saltem unius principii supernaturaliter crediti. Præterea scientia naturalis de Deo exigit existentiam Dei, qui tamen ens est maximè supernaturale. Denique fides naturalis (qualis esse potest defectu principii supernaturalis absolute loquendo) de objecto supernaturali cum evidentia revelationis, exigit existentiam objecti supernaturalis. Ex quibus patet quàm infirma sint fundamenta oppositæ doctrinæ, ut meritò miretur *Derkenis n. 63.* quod illa tam firmum à multis assensum extorqueant.

Dico III. Nequit Angelus evidenter cognoscere secreta cordium in se immediate citra 7. *Nequit Angelus intueri secreta cordium.* consensum alterius elicientis, Angeli sive hominis. Ita communiter Doctores. Consonat Scriptura soli Deo adscribens notitiam cordium. 3. Reg. 8. 2. Paralip. 6. Psal. 7. Jerem. 17. Similiter Patres cognitionem cordium statuunt velut certum indicium divinitatis Christi; ut *Ambrosius lib. 5. in Lucam c. 5. Hieron. in cap. 9. Matthæi. Cyrillus l. 2. in Joan. c. 19.* & alii. Nec tantum agunt de universali notitia cogitationum cordis, sed etiam de notitia speciali aliquarum cogitationum præsentium, inde colligentes divinitatem.

Ratio naturalis difficulter redditur: nam cum secreta cordis, scilicet affectiones liberæ voluntatis, & cogitationes earum directivæ (de actibus intellectus nullum ordinem ad libertatem dicentibus est controversia, utrum naturaliter cognoscantur) sint in entitate sua naturales, sicut ipsa Angeli substantia; non apparet cur intellectus Angeli nequeat illas penetrare: præsertim cum naturaliter Angelus penetret ipsam substantiam & accidentia, ipsos quoque habitus intellectus & voluntatis, & species intelligibiles alterius Angeli vel hominis. Accedit, quod Angelus naturaliter intueatur cogitationes proprii cordis, immo juxta receptam sententiam alieni, cum consensu elicientis: at nequè identitas subjecti, nequè consensus alterius tribuit majorem facultatem, aut facit proportionem inter potentiam cognoscitivam & objectum.

Non potest etiam id fundari in libertate actus: tum quia difficultates allegatæ adhuc militent: tum quia cognito actu, videbit Angelus voluntatem ex nullo capite ad actum necessitari (ut videt circa actum proprium) adeoque esse liberum. Gratis autem dicitur naturam actus liberi esse talem, ut sicut subditur dominio solius Dei & elicientis, sic quoque subsit illorum tantum notitiæ: nam ex eo, quod

Supernaturale quodad esse potest non esse tale quodad cognosci.

Notitia naturalis potest exigere existentiam entis supernaturalis.

Ratione naturali id difficulter probatur.

Sive spectetur actuum entitas.

Sive libertas.

quod illis subdatur quantum ad esse, non sequitur, quod iis solis subfit quantum ad cognosci. Sicut Angelus in creatione subditur soli Deo, creatus tamen cognoscitur naturaliter etiam ab aliis.

seu natura actus liberi. Denique non rectè dixeris cum *Vasquez* & aliis id debere refundi in naturam actuum liberorum, quasi hæc talis sit, ut nequeant objectivè concurrere ad cognitionem sui in intellectu alterius, nisi dependenter à propria voluntate elicientis: exemplo Dei, qui non nisi pro libertate seu voluntate sua videtur. Undè secretum conscientiae *D. Bonav. d. 8. p. 2. art. 1. q. 6. ad 5.* vocat speculum voluntarium, quod non manifestat actu, nisi quod voluntas vult. Equidem id non satisfacit: cum nulla sit distinctio inter naturam actus liberi & non liberi, immo idem possit successivè esse liber & non liber; & tamen actus non liber concurrat naturaliter ad notiam sui etiam in intellectu alterius Angeli, adeoque, quantum ex ratione apparet, idem dicendum videretur de actu libero. Exemplum autem de Deo non est simile: ipse enim naturaliter videri nequit, eò-quod naturam suam infinitus sit, & quia quidquid operatur ad extra, essentialiter operatur liberè & per suam voluntatem.

Mens Auctoris. Quare vel fatendum est nos ignorare fundamentum, ob quod secreta cordis ex natura sua sint inscrutabilia: vel certè & rectius cum *Sco- tistis*, Nominalibus passim & multis aliis id referendum est, non in naturam ejusmodi secretorum, sed in subtractionem divini concursus, satis conformem naturæ & inclinationi creaturæ intellectualis, quam ipsa habet ad occultanda & aperienda pro libitu interiora cordis: etsi oppositum ex nullo capite appareat superare vires intrinsecas Angeli, posito concursu proportionato.

Qui à Deo mone deprehenduntur. Notandum ex *D. Bonav. sup. in corp.* pauca esse ita secreta, quin prodeant in opera exteriora, vel appareant per signa aliqua exteriora; & hinc esse, quod multæ cogitationes & affectiones nostræ deprehendi possint à malignis spiritibus, nisi arceantur Dei virtute: quamquam hæc cognitio potius sit conjectura, quam certa scientia.

8. *Angelus præscire potest futura necessaria.* Dico IV. Futura, quæ dependent à causis necessariis naturaliter non impedibilibus, potest Angelus certò præscire, sub conditione tamen, si Deus naturalem causarum concursum non impediatur, v.g. eclipses solis & lunæ &c. sunt enim hæc satis determinata in suis causis ut sciantur: adeoque hoc non est tam futura nosse, quam præsentia in causis quodammodò aspicere. Undè & homines frequenter ea scire possunt. Plurima tamen prospicit Angelus, quæ angustia nostræ mentis non capit, v.g. futuram messem fertilem, tali loco & tempore futuram talem & tantam pluviam; etsi hæc dependeat à complexione multarum causarum merè necessariorum: quamquam nimia varietas superare quoque posset perspicaciam Angelorum. Si quoque complexio causarum naturalium ex

parte dependeat à libero arbitrio, quatenus ab eo potest impedimentum aliquod poni, eatenus deficit similiter perspicacia angelica, juxta sequentem conclusionem. Undè certitudinaliter prædicere nequit Angelus fertilem in hoc loco messem, nisi ex suppositione, quod ager bene cultus malitiâ hominum non inundabitur, semen non dissipabitur &c.

Dico V. Futura contingentia, quæ scilicet dependent à causa creata libera, ipsosque actus liberos, nequit Angelus virtute naturali certitudinaliter præscire aut prædicere. Constat ex Scriptura, quæ ejusmodi præscientiam & prædictionem statuit tamquam notam divinitatis, *Isaia 41. & 46.* & alibi. Et ideo (inquit *D. Bonav. d. 7. p. 2. art. 2. q. 3. in corp.*) cum talia prædicuntur, prædictio dicitur divinationis, quia talis est actus divinus. Undè *Tertullianus Apologet. c. 20. Testimonium* (inquit) divinitatis, veritas divinationis. E *Justinus Martyr*, vel alius auctor *q. 146. ad Christianos*, de dæmonibus ait: *Ut procul absint à vera divinitate, sic etiam à prænotione rerum futurarum.* Et consonant alii Patres. Hinc, ut rectè *D. Bonav. sup.* quia dæmones superbi maximè desiderant honorari ut Deus, maximè conantur ostendere hanc vim se habere; ut patet ex ariolis & aruspibus, responsis per idola &c.

Ratio Conclusionis est: quia ejusmodi futura non possunt ab Angelo præsciri in se ipsis: cum in se ipsis non sint determinata, neque in se existant. Non etiam in causa: cum ipsa quoque sit indifferens & indeterminata. Determinatum quidem est decretum Dei per quod futura sunt ad futuritionem determinata: sed illud ipsum est Angelo naturaliter incognitum. Ipse denique intellectus Angeli, veluti finitus & limitatus, non est ex se determinatus ad ista futura scienda, aut ea scire postulat.

Confirmatur: quia Angelus non scit, quid ipsemet sit acturus, antequàm aliquid facere proponat: quare juxta *Anselmum lib. de casu diaboli cap. 21. D. Bonav. d. 4. art. 2. q. 2.* & alios Doctores, diabolus non præscivit suum casum: ergo multò minus de alio Angelo vel homine similia præscire potest.

Constat nihilominus Angelos multa prædicere, illuminatos à Deo, aut inferiores illuminatos à superioribus. Quin & ipsi dæmones quandoque nonnulla discunt judicio & permissione Dei ab Angelis bonis, ut post *Aug. lib. 2. ad Simplician. q. 3.* circa med. tradit *D. Bonav. sup.* assignans quadruplicem modum, quo dæmones possunt præsentire futura; videlicet sensus aut ingenii acrimoniâ, considerando inclinationes nostras, aliosque effectus & signa, indeque conjectando: longâ experienciâ, videndo ex talibus plerumque talia sequi solita: dolosâ cautelâ, prædicendo illa, quæ ipsi postea Deo permittente efficere proponunt: alienâ doctrinâ, prædicendo quæ ab Angelis didicerunt. His adde, frequenter ipsos rem amphibologiis involvere, ut ignorantiam suam occultent. Sed quidquid agant, sæpè falsa præ-

9. Non autem futura contingentia.

10. Quæ ratione Angelus multa prædicant.

nuntiant : adeoque aliàs potiùs dicunt verum casualiter quàm certitudinaliter , conjecturâ potiùs quàm scientiâ : qui enim semel dicit futurum in verbo Domini, & non evenit, sicut in lege dicitur *Deuter. 13.* Somniator est, non Propheta Domini, ut rectè *D. Bonav. sup. ad 1.*

11.
Præterita
qualiter
scire pos-
sint.

Dixi in Conclusionem *Futura contingentia* : nam aliud est de præteritis, quæ sicut potuerunt sciri præsentia, sic possunt sciri postea vi memoriæ, aut ex effectibus : alioquin spectando præcisè præteritionem, præterita sunt tam ignota Angelo, quàm futura : neutra enim possunt ut sic movere intellectum angelicum ; cum motio ista præsupponat objecti existentiam. Æqualiter porrò pro præsentia utraqüe sunt non ens ; adeoque in præsentia, in quo præteritum nihil est, non potest magis causare aliquem effectum, quàm id, quod futurum est.

Dixi etiam, *certò præscire* : nam conjecturaliter & verosimiliter possunt multa prædicere ex complexione hominis, aliisque effectibus & signis externis. Quod etiam in dæmonibus locum habet ; ut paulò antè diximus.

12.
Deus inter-
dum occul-
tat, quæ
dæmon sci-
re possit.

Pro fine quæstionis nota dæmones interdum divinitus ad bonum nostrum impediri, nè deprehendant sive noscant etiam illa, quæ manifestè non excedunt naturalem eorum industriam. Hoc modo ignorarunt, an Deipara fuisset sponso Joseph commixta, nec nè, & an Christus esset filius Joseph, an non esset, quia videlicet non permittebantur accedere vel attendere. Hinc *Ignatius Martyr*, & alii Patres tradunt Mariam fuisse desponsatam, ut cælestis ex Virgine partus celaretur diabolo, qui alioquin inde mox conclusisset ortum Messia.

QUÆSTIO III.

De Medio cognitionis Angelicæ.

13.
Medium
cognitionis
quid ?

Ex parte
potentiæ est
habitus.

An detur in
Angelis sci-
entificus à
speciebus
distinctus.

An opina-
tivus.

AGITUR hinc de medio, sive re illâ quâ mediante seu accedente, completur efficacia intellectus angelici ad eliciendam cognitionem : quod vocari solet medium quo. Considerari autem potest aliquod tenens se ex parte potentiæ, aliud ex parte objecti. Medium prioris generis censetur habitus. Et quidem in ordine ad claram Dei visionem indiget intellectus Angeli ejusmodi medio, scilicet habitu luminis gloriæ, pari modo, quo animæ beatorum : de quo in *Tract. de Deo Uno.* Ad cognitionem fidei indiget similiter habitu infuso fidei, vel auxilio actuali supplente defectum habitus. De quo *disp. 5. q. 1.* Habitus autem naturales scientifici à speciebus impressis distincti velut superflui non dantur in intellectu angelico, utpote ex se satis expedito, & ad objecta cognoscenda satis inclinato, instar lapidis ad motum deorsum. Ob aliqualem autem illius indeterminationem in probabilibus ad utramquæ partem, varii (inter quos *Suarez* & *Præpositus*) probabiliter statuunt in illo habitus opinativos, suppositâ doctrinâ (de cujus veritate in Philosophia agitur) admittente aliquos habi-

tus intellectivos à speciebus distinctos. Quamquàm si non de absoluto assensu alterutrius partis, sed potiùs ipsius probabilitatis agatur, non videatur ponendus habitus ad judicandum de ipsa probabilitate utriusquæ vel alterutrius partis, cum ipsam certò & adæquatè penetrant Angeli. De quibus nil superest, quod longiorem tractatum postulet.

Restat proinde quæstio de medio cognitionis angelicæ ex parte objecti, quod dicitur species impressa, an videlicet vel qualiter indigeat speciebus. In qua est mira sententiarum varietas. Pro resolutione

Medium
cognitionis
ex parte ob-
jecti species
impressa.

DICO I. Angelus non indiget speciebus impressis ad intuendum se ipsum. Ita *Scotus 2. d. 3. q. 8. n. 8. D. Thom. q. 56. art. 1.* & plerique alii. Ratio est : quia species tantum datur tamquàm vicaria objecti, supplens ejus absentiam aut defectum : cum igitur ipsum principale, scilicet substantia seu essentia Angeli, quæ est objectum, adsit & sufficiat, frustra recurreretur ad speciem : adeoque Angelus intuetur se per suam essentiam tamquàm objectum coëfficiens istam intuitionem seu visionem. Quemadmodum idcirco ad visionem Dei non requiritur species, ed-quòd congruat concurrere ipsum objectum, scilicet Deum, qui est summa lux & maximè intelligibilis, atquè intimè præsens.

Nec obstat, quòd anima non intelligat se nisi per speciem ; nam anima separata etiam intelligit seu intuetur se sine specie sicut Angelus ; alligata autem corpori, adeoque phantasiæ, non intuetur se, sed per species alienas ex sensibilibus haustas se ipsam cognoscit ; quod non facit ad propositum.

DICO II. Angelus non indiget speciebus impressis ad intuendum aliàs res spirituales existentes, satisquæ approximatas. Est etiam communior Doctorum, & *Scoti d. 3. q. 10. n. 16.* in fine. Ratio est eadem quæ præcedentis conclusionis : nam ejusmodi objecta adsunt, & sufficiunt, ut munus suum per se exequantur concurrando cum intellectu ad visionem seu notitiam intuitivam. Confirmatur : quia ipsas species intelligibiles seu impressas intuetur Angelus sine alia specie, nè detur processus in infinitum : ergo similiter possunt sine specie intelligi aliæ res spirituales satis applicatæ.

15.
Aut alias
res spiri-
tuales sa-
tis approxi-
matas.

Non obstat I. quòd potentiæ sensitivæ indigeant speciebus ad cognoscenda objecta sua : nam in primis id negant *Nominales*. Saltem non de omnibus id satis constat : non enim de tactu & gustu (de quibus id Auctores passim negant, & ostendit noster *Sichen Tract. de Anima disp. 3. q. 7.*) quibus (fortè & olfactui ; de quo consequenter idem negat *Sichen sup. q. 6.*) objecta sunt immediatè applicata, atque adeo species intentionales videri possunt superflue. Visus & auditus habent objecta extrinseca, à quibus (docente experientiâ) immutari seu impressiones aliquas recipere debent, quibus mediantibus objecta percipiunt, suam mox perceptionem annuntiantes sensui interno, & per hunc intellectui. Ex eo autem, quòd in corpus

16.
Quantum-
vis specie-
bus sensus,
saltem non
nulli indi-
geant.

corpus seu sensum animalis aliqua ab objecto emanare debeant (sive species, sive quid aliud, non disputo. Videri potest *Sichen* supra q. 4. dub. 2. & q. 5. dub. 2.) à quo ipsum corpus vel sensus corporeus patitur, nulla ratio aut experientia id necessarium dicat in natura merè spirituali. Immo specierum multitudo videri posset obesse potius notitiæ intuitivæ objectorum distantium intra sphaeram intellectus angelici, dum sui inspectione occuparet potentiam intellectivam, adeoque minùs virium huic relinqueret ad inspicienda ipsa objecta; quæ insuper tamquam minùs intima, minùs traherent ad se potentiam, quam ipsæ species: ut observat *Derkennis de Intellectu angelico cap. 2. §. 2.*

17. Non obstat II. quod objectum distans ab Angelo, si per se concurreret, deberet agere in distans, scilicet in intellectionem Angeli, nil producendo in medio; quod cum corporeum sit, non est capax effectus spiritualis. Nam in hoc nihil est absurdi, præsertim quando causa principalis est præsens & intima effectui producendo, prout intellectus Angeli est intimè præsens suæ cognitioni. Immo etiam in corporeis causa producit effectum immediatè in distanti, sive quia medium est incapax, sive quia est actuatum seu præditum antecederet effectui simili. De quo in Philosophia.

18. Non obstat III. quod objectum simul intelligi possit à variis intellectibus, non tot, quin pluribus; adeoque, si objectum physicè influat in ipsam intellectionem, simul posset causare intellectiones, non tot, quin semper plures: hoc autem arguere videtur quamdam infinitatem in ipso objecto. Nam hæc infinitas non est completa aut simpliciter, sed secundum quid: pluralitas namque infinita non arguit infinitam simpliciter perfectionem aut virtutem, nisi dum, quo major est pluralitas finita in infinita contenta, eò majorem virtutem requirit; prout requirit intellectus eò majorem virtutem seu perfectionem, quod plura simul distinctè concipiuntur, ideoque dum nimia est intelligibilium multitudo, imperfectiùs considerantur singula: secus est in concursu objectivo ipsius objecti, qui est ejusdem rationis, & æquè perfectus. Sive objectum à multis intelligatur, sive à paucis. Estque id commune omni objecto etiam imperfectissimo; adeoque nequit inde elici perfectio unius præ altero, minùs perfectio infinita, quæ exigit ut objectum infinite perfectum contineat eminenter alia objecta, plura semper & plura secundum excessus determinatos. Undè non potest ita ex pluralitate intellectionum, in quas simul potest objectum influere, major aut infinita objecti perfectio colligi; sicut colligi inde posset major aut infinita perfectio ipsius intellectus. Adde idem argumentum militare contra ipsas species impressas: nam posset idem objectum simul efficere in singulis intellectibus, non tot quin pluribus, singulas species impressas: ad-
Herincx Sum Theol. pars. I.

eoque solvendum est ab ipsis objicientibus.

Dixi in Conclusionem *fatès approximatas*: eo-quod non fatès constet, an Angeli proportionatè ad perfectionem suam habeant sphaeram intelligibilem; intra quam solum posset intueri objecta distantia, & eò perfectiùs, eæteris paribus, quod minùs distant: quamquam determinari nequeat, quanta sit singulorum sphaera cognoscibilitatis. Dico, *ceteris paribus*: nam fieri posset magis distantia esse magis intelligibilia, quam aliqua propinquiora, adeoque perfectiùs videri intellectualiter instar visibilis magis lucidi. Dico etiam, *proportionatè ad suam perfectionem*: intellectus enim perfectior est instar visus magis acuti, qui perfectiùs etiam magis remota penetrat. Et planè apparet hoc consonum communi conceptui, & naturis rerum: immo etiam doctrinæ Sanctorum, ex qua desumitur animas in lymbo, purgatorio aut inferno naturaliter ignorare, quæ hinc geruntur, ideoque necessarium fuisse aut esse, eas instrui, sive à noviter adventantibus, sive à spiritibus bonis vel malis: cum tamen nil nisi distantia id impedire posse videatur. Sic etiam, quod beati in cælo intelligant preces nostras, refertur in revelationem divinam in Verbo aut extra Verbum. Historiæ denique referunt dæmones invicem nuntiare, quæ in diversis orbis partibus contingunt, Lucifero præsertim nunc juxta multorum sententiam in inferno ligato.

Quibus non obstantibus *Malderus quaest. 55. art. 2. referens D. Thom.* censet Angelos etiam malos posse intueri rem quantumcumque distantem, adeoque eos, dum volunt advertere, posse videre quid per totum mundum fiat, etiam si loco se non moveant, nisi divinitus impediuntur, animarum autem defunctorum nescientiam docet cum *Ferrariensi*, quem refert, provenire non ex locorum distantia, sed ex divina ordinatione; quod etiam de dæmonibus dici posset. Hæcque viâ facile esset apprehendere, qualiter animæ Sanctorum etiam naturaliter intelligant preces ad se suas. Et planè mirum foret, oculum intellectualem (qui utique per opacitatem interjectam non impeditur) naturaliter videre non posse in locis subterraneis, quæ aguntur super terram; cum oculus corporeus videre possit sidera tam immenso spatio distantia. Hoc certum apparet, in aliqua saltem distantia posse spiritus intueri objecta: nè subtilissima intelligendi vis magis arctetur, quam videnti. Alias etiam non possent invicem colloqui, nisi per fortuitum illapsum in mutuam substantiam; neque homines loquentes audire, nec corpora percipere, nisi sibi intimè præsentia: quæ sunt absurda.

Dico III. etiam objecta corporalia fatès *approximata* intuetur Angelus sine specie. Est fatès *approximata* multorum Doctorum, & fatès aperte *Scoti d. 3. q. 10. n. 16. in fine & n. 17. in fine*, ubi docet Angelum posse se & quæcumque alia cognoscere sine specie.

19. An sphaerâ intelligibilitatis habeat Angelus perfectioni proportionatâ?

Id quidem consonum communi conceptui.

Nil tamen determinatè potest de hoc statui.

20. Corporalia fatès approximata intuetur Angelus sine specie.

cere intuitivè sine specie, posse etiam cum specie, scilicet abstractivè. Quare dum q. 11. n. 4. in Angelis statuit intellectum agentem, ad efformandum scilicet cum objecto species impressas, id facit arguendo, potestque salvari in speciebus abstractivis. Unde sic docet *Lycheus* & varii *Scotista*. Ratio est: quia non est recurrendum ad species, dum objectum principale adest & sufficit. Nec obstat, quod res corporalis videatur non posse influere in actus spirituales: nam id gratis assumitur, dum adest principalis concausa spiritualis, scilicet intellectus. Deinde ipsa species impressa est spiritualis: & tamen potest objectum in illam influere, præsertim secundum *Scotistas*: quidni ergo similiter in speciem expressam, sive in ipsam cognitionem? Et planè rationabile apparet, ut sicut quævis res intelligibilis est, sic vires objecto proprias præstare possit; adeoque objectivè influere, quod objecto proprium est: *Ab utroque enim* (inquit *Aug. 9. de Trin. c. ult.*) *notitia paritur, à cognoscente & cognito.*

21.
Species
indiget pro
notitiis ab-
stractivis.

Dico IV. Angelus indiget speciebus impressis ad cognitiones abstractivas, scilicet ad præteritorum recordationem, aliorumque non existentium aut non sufficienter præsentium seu applicatorum perceptionem. Est communis Doctorum. Ratio est: quia cum objectum istis casibus nequeat influere aut determinare ad cognitionem per se, debet id facere per aliquid supplens vires, quod, loquendo de potentia ordinata, est species impressa. Similiter specie intelligibili (quam possibilem censet *Scotus 2. d. 3. q. 9. n. 16.* nec improbabile putat *Malderus q. 55. a. 1.*) indiget ad distinctè abstractivè cognoscendum Deum. Quæ tamen notitia superat vires naturæ juxta *Scotum* sup. naturaliter autem non cognoscit Angelus Deum per propriam speciem, sed solum abstractivè confusè, idque ex creaturis, sive abstractivè sive intuitivè cognitis. Neque aliter cognoscit Deum ex sua essentia, seu per propriam (ut loquuntur) essentiam cognitam, quam per cæteras creaturas cognitatas. Quemadmodum ex notitia creaturæ, præsertim rationalis, ascendimus in notitiam Creatoris.

22.
Species non
dimanant
ab Angelo-
rum essen-
tia.

Dico V. Species intelligibiles Angelorum non dimanant ab ipsorum essentia: sed partim sunt ab exordio creationis ipsis à Deo infusæ; partim ab objectis generantur. Prima pars est communis Doctorum contra *Fonseca* & paucos alios. Ratio est: quia species sunt velut semen objecti, adeoque ab ipso objecto, vel eo deficiente à Deo produci debent. Deinde quâ ratione ab essentia Angeli emanarent aliquarum rerum species, emanarent quoque species cæterarum, etiam possibilem, adeoque infinitarum. Denique pari ratione dici posset, quod ab essentia Angeli emanarent ipsæmet rerum cognitiones.

23.
Sed partim
infuse sunt
à Deo.

Secunda pars est *D. Thom. D. Bonav. Scoti* & communis aliorum Doctorum: quam tamen incertam putat *Poncius d. 12. n. 16.* Colligitur ex *Ezech. 28.* ubi in persona regis Tyri juxta

Patrum expositionem Angelo reprobo dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientiâ, & perfectus decore.* Et infra: *Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ.* Plenitudo autem sapientiæ postulare videtur multitudinem specierum, per quas promptè & pro libitu Angelus ab initio originis suæ noscere objecta posset. Colligitur etiam ex *Aug. lib. 2. de Gen. ad litt. c. 8.* docente, creaturas Angelo inferiores prius esse factas in mentibus angelicis, quam in se ipsis, utique ratione cognitionis angelicæ, quæ præsupponebat species, non quidem acquisitas à rebus ipsis, utpote necdum existentibus, sed à Deo infusas. Denique id congruit perfectioni statûs, in quo natura angelica est condita, & conceditur primo homini, quod scilicet sit conditus cum perfecta rerum naturalium scientiâ.

Unde secundum *Scotum d. 3. q. 11. n. 13.* & reliquos Doctores fuerunt Angelis concreatæ species quidditatum universalium. Idem est de speciebus multorum singularium, quæ congruebat ab initio sciri, & ob absentiam aut non existentiam in se-ipsis videri non poterant, v.g. multa mysteria gratiæ, ea, quæ primis sex diebus creanda erant &c.

Petes, An hæc infusio specierum sit Angelis connaturalis? Resp. non esse hoc sensu, quasi natura Angelorum illam exigat: etsi enim species ipsæ rerum naturalium sint in substantia naturales, Angelisque utiles, nec non eorum perfectivæ: natura tamen eorum contenta erat facultate illas sibi comparandi. Quare infusio ista est potius gratuita, fundata in liberalitate Dei, & congruentia desumpta ex statu perfecto, etiam supernaturali, in quo Angeli sunt primitus creati.

Tertia pars est *Scoti* & aliorum contra *D. Th. D. Bonav.* & plures alios. Probatur: quia saltem species rememorativæ, per quas Angeli recordantur præteritorum, non sunt eis ab initio infusæ, sed solum insunt mediante actu cognitionis præterito, quem ut talem recordatio proximè respicit. Deinde gratis adeo extenditur perfectio Angeli merè dependens à voluntate Dei, sublatâ facultate comparandi sibi novas species, quæ ei connaturaliter competit. Denique non exiguæ latent difficultates in opposita sententia, qualitercumque defendatur. Nam in primis ad objecta existentia & præsentia cognoscenda Angeli non indigent speciebus; & quamvis indigerent, species ab initio infusæ non possent deservire, nisi pro notitia abstractiva, adeoque species ab objectis pro intuitiva cognitione deberent hauriri. Deinde difficulter credi potest, Angelis esse congenitas species omnium rerum possibilem, adeoque infinitarum; aut etiam omnium rerum, quæ aliquando existent vel ab Angelo cognoscuntur per totam æternitatem, quarum multitudo similiter nimia, aut etiam infinita est. Nec difficultas solvitur, recurrendo ad species numero finitas, sed universales in præsentando: nam hæ quoque difficultatem patiun-

24.
Naturales
in substan-
tia, neque
Angelis de-
bita.

25.
Partim su-
genita ab
objectis.

patiuntur, & à nobis negantur sequenti Conclusionem. Nequè etiam recurrendo cum aliis ad species quidditatum universalium; utpote insufficientes ad cognoscenda determinatè & distinctè, nunc hæc, nunc illa singularia. Difficultas deniquè est, cur si singularium futurorum species sint in Angelis, hi nequeant futura scire antequàm sint. A quibus omnibus facilè expedimur, dicendo quòd Angeli paulatim ab objectis acquirere possint species, si quibus indigeant. Immo incertum putat Ponticius d. 12. n. 16. an ulla species fuerit Angelis infusa. Nolo equidem commune Theologorum assertum in litem vocare.

26. Dico VI. Angeli non habent species universales, sed unamquamquè rem cognoscunt abstractivè per proportionatam speciem. Ita Scotus q. 10. cit. n. 15. contra D. Thomam q. 55. a. 3. Suarez & plures alios, existimantes, quòd Angeli, quò sunt superiores, eò habeant species universales & repræsentativas plurium quidditatum. Probatur Conclusio: quia species est velut semen & vicaria objecti supplens ejus defectum; ergo sicut ipsum objectum causaret præcisè sui cognitionem, sic facit & species. Quod clarum videtur, si dicantur species genitæ ab ipsis objectis. Si autem infundantur Angelis à Deo, adhuc quòad illas verificatur Conclusio: quia Deus in illa infusione censeretur tantum supplere defectum causæ secundæ, faciendo quod ipsum objectum fecisset, aut facere potuisset. Deinde non alias species infunderet Deus, quàm quas habere exigit Angelus: hic autem non exigit alias habere, quàm quales ipsa objecta in ipso essent nata causare.

27. An autem species universales in repræsentando sint possibiles, majus dubium est. Conclusio nostra ab hoc abstrahit: nam etiam datâ possibilitate, non sequitur de facto illas esse infusas. Difficulus quidem reperitur implicitè ostenditur possibilitas: cum quâ ratione dari posset species repræsentans plura disparata, dari quoquè posset repræsentans quantumcumquè disparata quovis numero. Deinde difficulter apparet, quomodò species universalis non determinet necessariò intellectum ad notitiam universalem, seu tendentem in omnia objecta quorum est species (quod tamen alii putant non necessarium) cum species sit ultimum & naturale determinativum ipsius cognitionis; quale isto supposito non esset: nam adhuc requireretur aliud determinans ad hujus potius, quàm alterius objecti cognitionem, etsi species sit utriusquè objecti. Verum tamen sicut datur idem actus seu species expressa tendens in multa subordinata, v. g. in materiale & formale, in conclusionem & præmissas; sic dari potest species impressa eadem repræsentans: immo de facto datur ejusmodi species memorativa, quæ scilicet ex tali actu relinquatur de quo latius in Philosophia.

Dico I. Cognitione angelica est realiter 28. distincta ab intellectu & substantia Angelici. Ita D. Thom. Scotus & reliqui Theologi. Patet tum exemplo cognitionis nostræ: tum quia cognitio angelica frequenter variatur (Angelus enim nunc hæc, nunc illa cognoscit) invariata manente ipsâ Angelici substantiâ: tum quia alioquin totam intellectionem sibi possibilem, uti totam suam substantiam, Angelus simul haberet. Confirmatur: quia alioquin sicut Angelus naturaliter & necessariò est sua substantia: sic quoque naturaliter & necessariò intelligeret quidlibet, immo videret Deum; adeoque esset necessariò beatus.

Nec obstat exemplum cognitionis & volitionis divinæ, quæ identificatur substantiæ divinæ, & tamen contingenter terminatur ad contingentiam, sic ut absque intrinseca sua variatione potuisset ab æterno juxta beneplacitum divinum ad illa non terminari. Non obstat (inquam) quia stultum est velle mysterium istud inscrutabile transferre ad res creatas, in quibus planè est explicandi via per distinctionem realem, quæ divinis perfectionibus absolutis non convenit. Deinde actus divinus istam perfectionem sibi vendicat ob suam infinitatem, ac equidem necessariò & invariabiliter terminatur ad objectum suum specificativum, scilicet divinam essentiam; at actus angelicus est limitatus, & specificatur à mutabilibus & particularibus objectis, quæ intellectus angelicus nec necessariò nec semper respicit.

Dico II. Angelus non potest naturaliter 29. cessare ab omni cognitione: posset tamen cessare à sui ipsius cognitione, aut etiam Dei. Prima pars patet: quia intellectus Angelici est causa necessaria, adeoque necessariò agit positis prærequisitis: semper autem ista sunt posita quòad cognitionem vel sui vel aliorum entium. Immo inde sequitur intellectum Angelici semper actu intelligere, quantum simul intelligere potest, positis sufficientibus objectis sufficienter applicatis, prout semper applicata sunt. Nequè subditur intellectus directè imperio voluntatis, saltem quòad evidentia (ut apud omnes est in confesso, & experientia docet) non magis, quàm ut oculus corporis apertis palpebris & omnibus requisitis positis non videat. Solum itaque subjacet indirectè, quatenus voluntas vel divertit intellectum ad alia consideranda (tunc autem aliquid intelligitur) vel objectum amovet, quod saltem omne amovere nequit, quia si amoveret cætera, saltem non se ipsum.

Ex quo colligitur, quàm immensa copia rerum cognitarum sit jugiter in intellectu Angelici, præsertim perfectissimi, citra omnem defatigationem, cujus est incapax ob spiritualitatem suam. Si enim oculus corporalis infinita propemodum objecta, & simul intuetur: quan-

tò amplius id potest oculus spiritualis acutissimus Angeli, adeoque de facto facit, cum nec per somnum, nec per aliud medium possit impedire actualem operationem intellectus sui.

30. Secunda pars (quæ est contra *D. Thom. q. 8. de veritate a. 6. ad 7. & a. 14. ad 6.* quantum ad

Potest simpliciter cessare à cognitione sui.

cognitionem sui ipsius; & à nonnullis *Thomistis* extenditur ad cognitionem Dei) probatur: quia, etsi substantia Angeli sit ipsius intellectui objectum maximè proportionatum & intimè conjunctum, ad quod proinde jugiter speculandum, pondere quodam naturali trahitur, simpliciter tamen posset velle tot aliis per intellectum intendere, ut vis naturalis exhausta simul se extendere non posset ad ipsummet Angelum. Idem est de cognitione Dei à fortiori. Sicut idcirco Angelus non necessariò intelligit semper actu proprias species intelligibiles & alia intimè sibi præsentia; quæ alioquin deberet jugiter cognoscere æquè ac suam substantiam. Si tamen Angelus esset solus, & nudatus omni specie, necessariò se intelligeret; cum nullum aliud objectum tunc ipsum ab illa cognitione avocaret.

vel Dei.

31.

Potest etiam se abstractivè cognoscere.

Petes, an Angelus possit se-ipsam cognoscere abstractivè? Resp. Aff. potest enim recordari se adhuc antea fuisse à se ipso intuitivè cognitum: sicut imaginem, quam actu video, possum simul cognoscere abstractivè per speciem memorativam, recordando adhuc aliàs à me visam esse. Cognitio tamen merè abstractiva, sinè adjuncta intuitiva, connaturaliter loquendo non est nata inesse: tum quia credibile est, quòd continuò se intuitivè cognoscat, etsi non absolutè necessariò; tum quia clarè relucet, & experimentaliter palpatur existentia Angeli cognoscentis, etiam dum alia quælibet cognoscit, adeoque magis, dum ad se abstractivè cognoscendum converteretur. Simpliciter tamen non repugnat, angelicâ attentione aliorum objectorum multitudinem quasi exhaustâ, Deo disponente excitari speciem memorativam sui, quâ se-ipsam proinde abstractivè tantum cognoscat, capacitate potentiæ ad ulteriorem actum simul eliciendum insufficiente.

Et simul intueri.

32.

Potest cognitio angelica esse complexa formaliter.

Dico III. Cognitio angelica potest esse formaliter complexa per compositionem & divisionem, similiter per discursum. Ita *Scotista* & passim alii Doctores contra *Thomistas*. Prima pars probatur: quia etsi cognitio complexa per compositionem aut divisionem non competeret Angelis quoad illa objecta, quæ adæquatè & quidditativè cognoscit per proprias species: secus tamen loquendum est de illis, quæ inadæquatè cognoscit per species alienas; idquè ex eodem fundamento, quo nos solemus componere & dividere affirmando vel negando esse idem, quod per distinctos conceptus inadæquatè exprimitur. Idem est de subiectis quidditativè cognitis, quantum ad prædicata contingentia, de quibus potest Angelus dubitare, an insint vel inerunt, nec nè: adeoque prius apprehendit prædicatum istud quoad

convenientiam cum subiecto, & consequenter si discat illud subiecto convenire vel non convenire, potest idem cum subiecto componere affirmando, vel ab eo dividere negando.

Secunda pars probatur: quia etsi circa illa quæ simplici intuitu Angelus adæquatè penetrat, non habeat locum discursus; cum eatenus nihil sit ratiocinatione investigandum: capax tamen est discursus circa multa, v.g. quæ cognoscit inadæquatè per species alienas: in illis enim varia prædicata latere possunt, quæ restant ulterius per ratiocinationem indaganda, v.g. circa Deum naturaliter cognitum, possibilia, secreta cordis, futura contingentia, aut illa, quæ Angeli discunt ex testimonio alieno. Sic ex modo vivendi simul cum rebellionem naturæ potest per discursum inferre hominis peccatum, damnationem &c. Sic ex variis conjecturis & miraculis dæmon collegit Christum esse Messiam. Sic etiam ex plurimarum causarum combinatione, quam vident, aut discunt Angeli subesse, colligere possunt effectus secuturos. Denique non videtur Angelus omnes veritates in scientiis contentas, quas homines longâ discursuum serie vix possunt eruere, sinè discursu posse assequi, quasi ex ipsis terminis notæ sint, v.g. tali motu astrorum posito post centum aut mille annorum millia talem fore inter se astrorum omnium situm, conjunctionem, oppositionem &c. Igitur Angelis deneganda non est facultas, seu potius necessitas discurrendi circa plurima objecta: quamvis fatendum sit eos non egere tam frequentibus discursibus, & circa tam multa objecta, quàm homines. Ob quod Angeli dicuntur naturæ intellectuales, homines verò naturæ rationales: quamquàm & hi quandoquè purè intellectualiter, & isti interdum ratiocinando quædam intelligent.

Dico IV. Cognitio angelica potest esse non tantum vera, sed etiam quandoquè falsa: potest enim Angelus connaturaliter ex signis inevidentibus aut testimonio alterius fallibili aliquid cognoscere. Hâc ratione Angeli mali frequenter decipiuntur, dum inordinati amoris aut odii affectu perciti, absolutè præbent assensum vel dissensum iis, quæ incerta sunt, & tantum verosimilia. Attamen Angeli boni, omnis inordinati affectus expertes, nè in verosimilibus decipiantur, non judicant absolutè ea esse aut non esse, fore aut non fore, sed tantum juxta verosimilitudinis gradum ea esse verosimiliter aut non esse, fore verosimiliter vel non fore. Accedit insuper divina providentia, eos ratione statûs beatifici præservans ab omni errore, dirigendo eos in actus veros, aut divertendo à falsis, vel subtrahendo concursû.

Q U Æ S T I O V.

De Locutione & Illuminatione Angelorum.

ANGELOS sibi invicem loqui manifestando mutuos conceptus & interiora cordis,

33. Aut etiam discursiva

34. Item potest esse falsa.

Et sæpè est in demonibus.

Non tamen in bonis Angelis.

35. Angeli in-

vicem loqui dis, indubitatum est apud omnes. Et patet ex Scriptura Isaia 6. Clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum &c. Idem patet ex Zachar. 2. Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & Angelus alius egrediebatur in occursum ejus, & dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum &c. Et ex Epist. Canonica Iudae Apostoli. Denique 1. ad Cor. 13. de linguis Angelorum Apostolus mentionem facit. Ratio est: quia hoc requiritur ad communicationem & societatem moralem, quae debet intercedere inter partes ejusdem reipublicae, quam Angeli inter se conflant:

36. *Abque signis corporalibus.* Quamvis autem quandoque loquantur hominibus per voces & signa sensibilia: ista tamen non est locutio, quae Angelis propriè convenit: nam etsi etiam inter se signis corporalibus uti possent, aliter tamen invicem posse loqui indubitatum apparet contra Durandum (ut refertur) incredibile enim est spirituales istas substantias ab illis signis in locutione dependere. Deinde alias, si solae essent creaturae sine corporibus aut sensibilibus rebus, loqui non possent; quod est absurdum. Unde meritò Damascenus l. 2. de fide c. 3. de Angelis ait: Non lingua atque auribus opus habentes; verum citra sermonis adminiculum cogitationes suas atque consilia inter se communicantes.

37. *Immo & spiritualibus.* Magis toleranda est opinio Gregorii, Marfilii & aliorum, quos sequitur Molina, Angelos indigere signis, saltem spiritualibus, quibus invicem loquantur. Nihilominus hæc etiam opinio improbat: quia illa signa vel essent naturalia; & hoc dici non potest: tum quia non apparet, quæ signa naturalia ista esse possent: tum quia deberent esse publica & communia omnibus; adeoque non posset Angelus alteri loqui, nisi aliis audientibus. Vel essent signa ex instituto; & sic essent publica, saltem illis, pro quibus sunt instituta. Deinde institui non possent sine prævia locutione, quâ possent invicem intimare institutionem: nisi quis sine fundamento confingat, esse ab initio creationis instituta à Deo, vimque significativam Angelis divinitus patefactam. Quod insuper absurdè asseritur velut necessarium: sic enim non possent invicem loqui, nisi Deus signa aliqua pro eisdem instituisset.

Ut autem in hac quaestione (in qua solum per conjecturas proceditur: adeo ut meritò concludat Malderus q. 107. ignotum nobis esse, quomodo Angeli inter se loquantur) verior doctrina statuatur; sciendum perfectam locutionem exigere, ut fiat pro libitu loquentis: deinde, ut pro ejusdem libitu patefiat illis ad quos dirigitur, cæteros autem lateat: tertio, ut possit ad audiendum excitare illum, ad quem dirigitur: denique ut audiens possit scire, quis illi loquatur. Hoc notato

38. *Per hoc quod lo-* Sententia valde probabilis & facilis multorum Recentiorum est: Angelos invicem lo-

qui per hoc, quod loquens velit alterum scire actum seu conceptum suum. Hoc namque fit pro loquentis arbitrio; idque respectu istius vel istorum tantum, cui vel quibus loquens vult conceptum suum patere. Excitatur etiam alter audiens ad intelligendum quatenus de novo ei manifestatur objectum antè non cognitum: immo quod non nisi pro arbitrio loquentis cognoscitur, cujusmodi sunt interiora cordis, idque magis apparet, si Angelus loquens alterum veluti compellet per cognitionem de ipso audiente, prout nos voce solemus compellare, & compellando excitare alterum, cum quo loqui volumus.

Concurrit autem loquens ad auditionem alterius Angeli, quatenus conceptus loquentis pro ejus libitu applicatus intellectui audientis, gignit in eo speciem, mediante quâ audiens intelligit conceptum loquentis, ut vult Suarez, vel potius ob superfluitatem istius speciei dicendum est cum Occamo, Gabriele & multis aliis ipsummet conceptum loquentis objectivè coëfficare cognitionem sui inaudiente. Unde sicut potest Angelus alterum distantem, sic & conceptum ejusdem cognoscere, & consequenter potest distans distanti loqui: nè quoque hac in re peioris sint conditionis Angeli, quam homines. An verò ad quamlibet distantiam, dubium est, pendens à vi intellectiva Angeli quoad cognitionem distantium, de qua sup. n. 19. Quod si determinata distantiae sphaera statuatur, consequens videtur, in distantia saltem paulò majori posse Angelos videre mutuas substantias, quam mutuos conceptus, seu quam possint sibi invicem loqui: substantia enim angelica velut major lux spiritualis consequenter dicenda est visibilis in majori distantia, quam conceptus, qui est tantum qualitas: prout in sensibilibus usuvenit. Potest etiam unus simul loqui multis, ad singulos dirigendo suos actus, & volendo ut eisdem pateant: potest insuper audiens discernere, quis sibi loquatur, inspicendo actum loquentis, in quo subjecto sit: potest præterea fieri, ut alter non audiat loquentem, dum scilicet ita est aliis intentus, quibus vult inhærere, ut non supersit vis simul aliis intendendi, vel adsit voluntas nolendi intendere, sed mentem à confusè auditis avocare. Denique etsi Angelus posset alteri mentiri loquendo per signa sensibilia, non tamen loquendo mentaliter modo explicato: cum audienti non possit patere conceptus, nisi qui verè in loquente est; posset tamen alterum loquendo fallere, supponendo videlicet conceptum sive iudicium suum, quod loquens alteri patefacit, esse falsum.

Itaque paucis totum complectendo, secundum hanc doctrinam Angelus hoc modo loquitur. Primò concipit rem, dein vult suum conceptum uni vel pluribus notum esse, tum suo conceptu instar objecti coëfficit cum intellectu Angeli audientis notitiam ejusdem conceptus. Formaliter autem consistit ipsa locutio

quens velit
audienti
patere suum
conceptum.

Causando
in intellectu
tu audientis
speciem.

Vel potius
cognitionem
sui conceptus,
hoc illam
objectivè
coëfficiente.

39. *Quod magis declaratur.*

locutio juxta *Poncium d. 12. n. 38.* in volitione manifestandi suum conceptum. Sed quia hæc potius apparet volitio loquendi, quam locutio: ideo hanc alii statuunt in ipsa productione conceptus, qui alteri patefit, prout substat directioni seu imperio voluntatis loquentis: conceptus enim iste objectivè excitat audientem; quod est proprium termino, qui per locutionem producit. Et quidem hæc dicta sunt inhærendo sententiæ hodie communi.

40. *An intellectus loquens intellectui audientis imprimat impressionem, fieri queat locutio.* Nihilominus non est improbabilis doctrina *Scoti d. 9. q. 2. n. 15.* putantis quod Angelus Angelo loquatur, per hoc quod intellectus loquentis imprimat intellectui audientis passivè se habenti notitiam objecti de quo fit locutio. Non enim apparet efficax ratio, cur intellectus unius, sepositis impedimentis, agere nequeat immediatè in intellectum alterius. Hoc autem supposito (quod suas patitur difficultates) aptissimè in hac doctrina apparet proprietas locutionis: qualiter nimirum loquens pro libitu suo excitet audientem, imprimendo ex voluntatis imperio intellectui audientis conceptum objecti de quo fit sermo. Item qualiter pro libitu loquatur uni & non aliis presentibus: qualiter audiens sciat, quis sibi loquatur seu imprimat conceptum: qualiter denique loquens notificet directè audienti rem, de qua fit sermo; cum juxta aliorum doctrinam directè tantum notificet suum conceptum, eoquè mediante indirectè aliquantulum ipsam rem seu objectum.

41. *Illuminatio quid sit?* Illuminatio est species quædam locutionis, ei superaddens doctrinam & quasi magisterium. Estquè locutio, quâ unus Angelus manifestat alteri veritates ignotas, excellentes, à Deo acceptas. Porro Angelos ab Angelis illuminari, constans est Theologorum Sententia, desumpta ex Patribus, signanter *Dionysio lib. de celesti Hierarch. c. 3. & 4.* ubi superiores vocat inferiorum præceptores & duces; & *Damasceno lib. 2. de fide cap. 3.* dicente: *Illud perspicuum est, eos Angelos, qui præstantiores sublimioresquè sunt, splendorem & cognitionem inferioribus impertire.* Idem insinuat Scriptura *Ps. 23. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens &c.* Ubi juxta *Hieron. Epist. 142. ad Damasum, de Visione Isaia,* Angeli ab Angelis edocti asseruntur de Incarnationis mysterio.

42. *Competit ordinariè Angelis superioribus respectu inferiorum.* Quamvis autem ordinariè sit, & recto ordini consonum, ut Angeli inferiores illuminentur à superioribus, juxta *Damascenum lib. 2. de fide cap. 3.* & Doctores communiter: hoc tamen non est ita necessarium ex natura rei, ut interdum extraordinariè oppositum contingere nequeat, ut docet *Scotus d. 9. quest. 2. n. 23.*

Extraordinariè etiam inferioribus respectu superiorum. Quid enim obstat, inferiori Angelo mysterium aliquod à Deo revelari, quod ipse postmodum manifestet aliis Angelis superioribus? Sicut *Bernardus Hom. 1. super missus est* dicit, Deum nemini Angelorum suum revelasse consilium priusquam Deiparæ revelaret, excepto dumtaxat Archangelo Gabriele; quem tamen constat non fuisse supremum Angelum: potuit

ergo Gabriël, uti Virginem, sic & Michaëlem de hoc consilio illuminare. Nisi quis ad illuminationem requirat directionem quamdam moralem cum potestate illuminantis & subordinatione illuminati in iis, quæ ad officium suum pertinent: quod spectat ad quæstionem de nomine merè arbitrariam.

Similiter credendum est non tantum Angelos invicem illuminare, sed etiam ipsos frequenter illuminare homines beatos, & suo modo etiam viatores, eis aliqua suggerendo. E contra credendum quoquè est Angelos illuminari à Christo homine, qui ipsorum ministerio in hominum salute frequenter utitur. Fortasse etiam B. Virgo multa à Deo immediatè edocetur ad hominum salutem & gubernationem Ecclesiæ, de quibus ipsa vicissim Angelos illuminet.

Denique veritas alteri per illuminationem manifestanda debet esse excellens, adeoque alteri naturaliter ignota; ideoquè *Scotus, Divus Thomas & plures alii* illuminationem constituunt circa mysteria supernaturalia: quamvis nonnulli (& pendet à quæstione de Nomine) illuminationem etiam circa res naturales statuunt.

Pro fine nota *Dionysium cap. 3. celestis Hierarch.* enumerare tres actus Hierarchicos, scilicet purgationem, illuminationem & perfectionem. Verum hi coincidunt cum illuminatione à nobis explicata: quæ dicitur purgatio, quatenus expellit ignorantiam seu negationem scientiæ: illuminatio, quatenus per illam occulta manifestantur, sicut per lumen corporale colores: perfectio denique, quatenus perficit intellectum Angeli veluti scientia quædam eminentior. Ita Doctores communiter. Vide *Gabriëlem 2. d. 9. quest. 2. art. 1.* qui id rectè probat ex doctrina ipsius *Dionysii.*

Q U Æ S T I O VI.

De Voluntate Angelica.

43. *Voluntatem dari in Angelis, certissimum est ex eorum merito & demerito & Scriptura, quæ frequenter eis tribuit voluntatis operationes.* Constat ex eo quoquè, quod detur in nobis. Denique ex eo, quod sint naturæ intellectualis: intellectualitas siquidem rectè infert potentiam volitivam, saltem de ordinata potentia: omni enim rei naturaliter sua inest inclinatio, seu appetitus ad bonum proportionatum, inanimatæ quidem appetitus innatus, sensitivæ sensitivus, & consequenter rationali debet inesse suus appetitus rationalis. Et planè inconveniens primâ fronte apparet, quod natura intellectualis posset bonum, pulchrum, conveniens intellectu percipere, nec tamen illud amare, in eovè quiescere, aut de eo gaudere; vel quod posset malum noscere & pati, nec tamen illud fugere averfando.

De voluntate autem angelica pauca restant dicenda. Nam pleraquè dicta de intellectu cum proportionem applicanda sunt voluntati, videlicet, quod identificetur substantiæ angelicæ,

43. *Vel Angelis respectu hominum.*

Immo & converso.

44. *Purgatio & perfectio coincidunt cum illuminatione.*

45. *Angeli sunt præditi voluntate.*

cæ, formaliter tamen ad ea & ab intellectu distinguatur, specie autem distinguatur à voluntate humana, habeatquæ pro objecto ens; quamquam ad Deum condignè attingendum & salutariter in eum tendendum requirat voluntas etiam angelica divinam gratiam seu auxilium. Specialia igitur voluntati sunt hîc breviter disputanda: quare

46. *Eaque libera.* DICO I. Voluntas angelica est libera. Est de fide ex merito & demerito Angelorum, quod utiquè exigit libertatem. Patet etiam ex libertate hominis, qui tamen est inferior perfectione. Ratio est: quia appetitus proportionatur potentiæ cognoscitivæ; ergo sicut hæc in Angelis proponit objectum sub indifferentia, sic appetitus illud sub indifferentia appetit. Excellit autem libertas angelica humanam: tum quatenus in Angelo non est rebellio appetitus sensitivi: tum quatenus ob maiorem perspicaciam & facultatem intellectivam Angeli; non ita locum in eo habere potest inconsideratio vel subreptio; quæ in nobis frequenter minuit libertatem. Quamvis simpliciter loquendo possint Angeli peccare ex imperfecta deliberatione; cum possint falli, & imperfectè attendere ad aliqua objecta; ideoquæ defectu attentionis putare, quod aliquid tantum sit venialiter malum, cum reverà sit grave.

47. *Et simpliciter potente cessare ab omni actu.* DICO II. Voluntas angelica ex natura sua non est determinata ad eliciendum semper aliquem actum, etiam in communi seu disjunctivè, sed potest liberè ab omni actu cessare. Ita passim Doctores contra Varios. Probatur: quia nihil assignari potest, sive objectum, sive cognitio, sive aliquid aliud, quod ipsam, utpote indifferentem, determinet ab habendam semper aliquam actionem. Confirmatur: quia hoc est conformius naturæ libertatis, & perfectio voluntatis dominio super suos actus. Duplîciter autem potest Angelus ab omni actu voluntatis cessare. Primò per puram omissionem. Secundò positivè volendo & imperando sibi cessationem ab omni actu: inde enim fiet, ut cæteri actus cessent, adeoque, transacto similiter isto actu imperante, cessent omnes. Nequè in voluntate ista deest sufficiens bonitas motiva, videlicet exercitium libertatis, aliussvè finis Angelo notus.

Et magis ab amore sui vel Dei. Hinc à fortiori sequitur contra Nonnullos, Angelos non necessariò diligere se ipsos, aut Deum ut finem naturalem. Immo id verum est, etiamsi necessariò deberent semper habere aliquem actum sub distinctione: tum quia non semper actu necessariò cogitant de se ipsis, vel de Deo: tum, quia etsi necessariò cogitarent; non apparet tamen, undè determinarentur ad actum dilectionis: cum ipse Angelus habeat bonitatem limitatam; Deus autem habeat quidem infinitam, sed ab Angelis viatoribus non clarè visam.

48. *Non est immutabiliter proposita tenax.* DICO III. Voluntas angelica non est immutabilis, sed potest actum semel electum non ponere, aut positum retractare. Ita *Scotus d. 7. q. 1. n. 20. & 4. d. 46. q. 4. n. 6.* & alii commu-

niter contra varios Thomistas. Et favent aperta testimonia Patrum, Nazianzeni, Gregorii, Hieronymi, Isidori, Fulgentii, Damasceni. Nobis sufficiant verba Fulgentii de fide ad Petrum cap. 3. *Si possibile esset, ut humana natura, postquam à Deo aversa bonitatem perdidit voluntatis, ex se ipsa rursus eam habere potuisset, multò possibilius hoc natura haberet angelica: quæ quantò minùs gravatur terreni corporis pondere, tantò magis hæc esset pradita facultate. Sed ostendit Deus, undè bona voluntas hominibus detur, quam sic amiserunt Angeli cum haberent, ut amissam deinceps habere non possint.*

Probatur Conclusio ratione: quia sicut voluntas angelica initio liberè amplectitur objectum, potens non amplecti illud, aut amplecti oppositum; sic non apparet cur similis indifferentia deinceps non maneret in Angelis, uti in nobis, cum nihil accedat, quod voluntatem angelicam potiùs determinet ad non mutandum propositum, quàm nostram. Deinde Angeli de facto mutarunt voluntatem, mali videlicet, qui cum cæteris aliquo tempore fuerunt boni & Deum amarunt. Immo quotidie tam boni, quàm mali Angeli mutant suas voluntates: hi dum desistunt tentare, videntes tentationes potiùs prodesse, quàm obesse; isti dum tandem deserunt, quos à vitiis frustra avocare studuerunt. Adde quòd ista immutabilitas, quantum ad actus malos, esset magna imperfectio voluntatis angelicæ præ nostra. Quare obstinatio dæmonum (loquendo de negativa, seu de non pœnitentia salutaris) non est referenda in immutabilitatem voluntatis diabolicæ, sed in defectum gratiæ cum Fulgentio sup. De quo plenius infra agetur.

DICO IV. Voluntas angelica posset peccare primo instanti creationis, sive mortaliter sive venialiter. Est contra Nonnullos. Probatur: quia initio creationis potuit voluntati angelicæ sufficienter proponi objectum peccaminosum, sive grave, sive leve; ergo potuisset libera voluntas Angeli in illud ex tunc ferri. Nec difficultatem habet, quòd Thomista urgent, opus liberum primo instanti creationis elicatum adscribendum esse Deo tamquam auctori, & consequenter etiam si sit peccaminosum: nam non est potior ratio de opere tunc, quàm sequentibus instantibus liberè eliciendo. Aliud est de operibus agentis naturalis: cuius non tantum primum opus, sed etiam omnia sequentia Deo adscribuntur tamquam auctori.

Petes, an in voluntate angelica dentur habitus naturales? Resp. probabiliter Affirmativè, supposito quòd admittantur in nobis; cum eadem principia ponendi habitus utrobiquè reperiuntur: scilicet facilitatio ad actus naturaliter difficiles, (quales v.g. sunt subijci alteri, præsertim inferiori, offensas remittere &c.) & major propensio in quoslibet actus. Et enim cur minùs admittantur in illa, quàm in intellectu, si admittendi sint? quod latius discutitur in Philosophia.

49. *Est peccabilis primo instanti creationis.*

Probabiliter in ea sunt habitus naturales.

DISPUTATIO IV.

De Potentia locomotiva, Apparitionibus & Ministeriis Angelorum.

QUÆSTIO. I.

An Angeli sint præditi potentiâ locomotivâ?

1. **R**ESP. Affirmativè. Ita unanimiter Theologi. Patet ex Scriptura, quæ Angelis adscribit motum, tum sui, tum corporum, tum alterius Angeli. Sic *Gen.* 18. & 19. Angeli ab Abraham sunt convivio excepti, ab eo versùs Sodomam deducti, qui ibidem à Loth recepti eundem è civitate eduxerunt. Similiter Angelus apprehendit Habacuc in vertice ejus, & portavit in Babylonem. Item Angelus secundum tempus dicitur descendisse in piscinam, & motam esse aquam *Joan.* 5. Et immundus spiritus, cum exierit ab homine, dicitur ambulare per loca arida &c. *Matth.* 12. Item dicitur circuire quærens quem devoret *1. Pet.* 5. Et Gabriël Angelus dicitur discessisse à Deipara *Luca* 1. Et Raphaël dicitur apprehendisse dæmonium, & religasse in deserto superioris Ægypti *Tob.* 8. Et anima Lazari dicitur portata ab Angelis in sinum Abraham *Luca* 16. Movent deniquè cælos juxta vulgatam doctrinam, ipsaque corpora in quibus apparent. Quæ omnia manifestè ostendunt in Angelis potentiam, quâ movere possint se ipsos, & corpora assumpta, vel alia, atque etiam alios spiritus. Idem docent Patres passim apud *Vasquez. d.* 194. c. 2. Ratio est: quia, cum Angelus non sit necessariò ubiquè, uti Deus, ineptè negaretur ei facultas se transferendi de loco in locum, & consequenter etiam alios spiritus & corpora: cum etiam hominibus & brutis competat potentia movendi se & alia.

2. **Q**uare temeraria est Sententia *Durandi* docentis Angelum secundum se non moveri localiter, sed tantum metaphoricè, ratione scilicet novæ operationis in aliquo; quo sensu Filius Dei dicitur descendisse in uterum virginis. Qui consequenter docet, animam Christi, utpote spiritualement, descendisse ad inferos solum ratione novæ operationis, quatenus Patres in lympo perfudit novo gaudio de reparatione generis humani completâ. Ex quo consequens esset, nec animas defunctorum realiter deferri in cælum, infernum, aut purgatorium, sed tantum ratione cujusdam effectûs; quod repugnat fidei. Repugnat quoque ista expositio textui Scripturæ propriè intellectæ, prout ab omnibus intelligitur, & intelligi debet; cum non sit fundamentum detorquendi eam ad metaphoras. Aliud est de Filio Dei, qui ob immensitatem & ubiuitatem nequit moveri localiter; adeoque patet motum ei

tantum adscribi metaphoricè, uti membra, passiones &c.

Porro Angelus producit in corpore ubi corporeum seu materiale, sicut produceret unum corpus movens aliud. In alio autem Angelo vel spiritu producit ubi incorporeum, ut patet. Potest verò Angelus imperfectior producere motum etiam in perfectiore, sive consentiente, sive saltem non renitente: si tamen perfectior aut æquè perfectus renitatur, non est major virtus adscribenda Angelo volenti movere, quàm Angelo volenti quiescere seu ubi pristinum conservare. Posset equidem Angelus perfectior movere imperfectiorem, etiam renitentem; idquè ob majorem in illo virtutem, sicut animal fortius movet minus forte, etiam invitum. Sic Necromantici, qui dæmones habent potentiores, aliorum machinationes everunt, uno scilicet dæmone alium coercente. Cujus rei memorabilia exempla refert *Del Rio l. 2. Disquisit. Magic. quest. 30.* Sic etiam dæmones animas damnatas, indubiè invitas, rapiunt ad infernum. Est autem difficultas, quomodo hoc fiat? Verosimile est fieri hoc modo, quod scilicet Angelus potenter se alliget alteri Angelo (idem est de corpore) conservando præsentiam cum illo: quo posito, sequitur quies vel motus alterius sic conjuncti, prout Angelus alligans quiescit aut movet se ipsum. Sicut enim se potest ita alligare certo loco, sic non est cur se similiter nequeat alligare alteri spiritui vel corpori. Hic tamen modus supponit Angelum esse & manere conjunctum rei cui se alligat. Quod si spiritus alterum alligans, non sit vel maneat præsens, facilius explicatur alligatio, dicendo quod physicè fiat tantum à Deo; moraliter autem à spiritu: prout Sancti nonnulli referuntur imperio suo detinuisse dæmonia. Quo modo rectè intelligitur facta per Raphaëlem alligatio dæmonii in deserto; cui utiquè non mansit præsens vel conjunctus. Difficilius autem recurritur ad qualitatem ab Angelo detinente producendam in Angelo distante detento, quæ vel impediatur vim illius motivam, vel ipsum certo spatio immobiliter affigat. Nisi quis malit adstruere impetum vel quasi impetum spiritualement, qui in distanti spiritu possit produci & conservari, & valeat conatibus spiritûs detenti resistere, ut non se inde dimoveat.

4. **P**etes, an potentia locomotiva Angeli sit distincta à substantia ejusdem & voluntate? **R**esp. Non esse distinctam realiter, cum distinctio ista esset superflua: an verò distinguatur formaliter, majus dubium est. Nonnulli enim censent esse ipsam voluntatem Angeli adæquatè spectatam, uti discurrunt de omnipotentia

Explicatur, quomodo unus spiritus moveat aut detineat.

Locomotiva identificatur voluntati realiter.

Distingui-
tur ab ea
formaliter.

tentia Dei. Verosimilius tamen distinguitur à voluntate formaliter, uti voluntas ab intellectu, quorum termini seu effectus minùs distant inter se, quàm termini seu effectus voluntatis & potentiæ locomotivæ. De omnipotentia Dei est aliud: tum quia in Deo non potest ipsa statui speciale attributum ob defectum objecti specificativi, quod deberet esse extra Deum, scilicet creatura possibilis: tum quia omnipotentia non consistit in ipsa voluntate, sed potius in volitione divina; potentia autem locomotiva Angeli nequit statui in volitione ejusdem: cum hæc sit à substantia & voluntate realiter distincta, item transiens & variabilis, quæ non quadrant in potentiam locomotivam.

Q U Æ S T I O II.

De Motu locali Angelorum.

5.
Motus lo-
calis est in
ipso Ange-
lo.

Dico I. Motus localis formaliter est in ipso Angelo. Est *Scoti* 2. d. 2. q. 9. & 10. & communis aliorum teste *Suarez* l. 4. c. 12. n. 7. contra *Gregorium* & quosdam alios putantes Angelum tantum extrinsecè affici & denominari à motu de uno loco in alium. Ratio est: quia motus localis est acquisitio ubi; ergo sicut ipsum ubi seu præsentia est in Angelo, sic & motus. Nec obstat *Aug.* l. 8. de *Gen.* ad litt. cap. 20. dicens spiritualement creaturam per tempora mutari, non per loca: solum enim vult, non moveri per loca instar rerum corporearum, quæ loca replent, moveri tamen per tempora, quia non minùs decurrit tempora, quàm res corporeæ.

6.
Potest An-
gelus move-
ri in instan-
ti ad locum
adequatum
contiguum.

Dico II. Potest Angelus moveri in instanti seu motu discreto de uno loco ad alium contiguum; v.g. de schola, si foret locus adæquatus Angeli, in æqualem locum contiguum. Ita communius Doctores. Ratio est: quia nulla in hoc apparet repugnantia. Confirmatur: quia ex nullo capite necessitatur Angelus, qui usque nunc in schola v.g. mansit, adhuc isto instanti ibi manere: quidni ergo possit isto instanti illam deferere & occupare alium locum contiguum?

Dices: Locus contiguus est divisibilis in partes viciniore & remotiores, ergo non potest Angelus transire ad remotiores, quin prius pertranseat viciniore, & consequenter non in instanti. Resp. Neg. priorem Conseq. sicut enim sol in instanti illuminat totum aërem, sic potest Angelus in instanti occupare locum suum adæquatum, etsi divisibilem. Prout etiam anima rationalis eodem instanti creationis noviter informat corpus divisibile in partes ab invicem distantes, & in accretione se diffundit ad totam partem nutrimenti proximè dispositi ad formam viventis. Quare Angelus non debet partes priores loci prius tempore occupare, sed sufficit quod eas pertranseat ordine quodam seu prioritate naturæ, ut ait *Scotus* 2. disp. 2. quæst. 12. versu *Et si objicias*. Aliud est de corpore, quod habet partes, secundum

quarum unam prius debet ingredi spatium, quàm secundum alias: alioquin vel eadem pars esset simul in pluribus locis, vel deberet transire ad partem loci remotiorem, non transeundo viciniorem.

Dico III. Potest Angelus se movere ad locum continuè seu successivè. Est communis. Patet: quia si quid impediret, esset indivisibilitas entitativa; hæc autem non impedit: ut patet in anima rationali, quæ sic movetur conjuncta corpori; & in quovis indivisibili quantitativo, quod corpore continuè moto similiter movetur, & moveri posset etsi à corpore separatum. Potest igitur Angelus paulatim deferere unum locum, & acquirere alium.

Dico IV. Non potest Angelus moveri de uno loco ad alium distantem non transeundo per medium, quin prius aut simul sit præsens toti loco inter utrumquè interjecto. Ita

Scotus d. 2. q. 12. n. 3. & alii communiter contra *Vasquez* & quosdam alios. Ratio est: quia etsi in hoc non appareat clara repugnantia à priori, quia tamen reliquæ res nobis notæ sunt ita limitatæ, apparet eadem limitatio esse generalis omnibus creaturis; cum non sit ratio eximendi creaturam angelicam. Confirmatur: quia si possent Angeli immediatè transire ad locum distantem, quidni in momento possent naturaliter de cælo transire ad terram, ac de una parte cæli empyrei ad partem diametraliter oppositam. Verum quidem est, quod inter ipsa ubi ad locum remotiorem & viciniorem secundum se considerata non sit dependentia ex natura sua intrinseca, quin quodlibet finè altero produci posset; est tamen talis dependentia, quatenus hinc & nunc producitur ab Angelo in tali spatio existente, & ad tale spatium tendente. Sicut enim inter partes loci corporalis, immo totius universi, est ordo, ut quædam partes sint priores, quædam posteriores, quædam mediæ: sic videtur Angelus, per corpora se movens, non posse absque omni ordine de quocumquè ubi facere in se immediatè quodcumquè ubi; tunc enim nulla distantia videretur impedire actionem ejus; prout differit *Scotus* sup. Immo probabilius videtur id superare vires intrinsecas Angeli, sicut replicatio sui vel alterius in locis discontinuis, penetratio dimensionum &c. quamquam *Smising Tract.* 2. de *Deo* d. 5. n. 44. cum aliis, quos citat, existimet id solum provenire ab extrinseco decreto seu lege Dei. Saltem satis constat, supernaturaliter id non repugnare: si enim Angelus supernaturaliter possit simul existere in locis discontinuis, etiam adæquatis (suppono enim spirituum replicationem sicut & corporum Deo possibilem) ac retentâ priori præsentia divinitus acquirere novam discontinuam (prout corpus Christi existens in cælo acquirit novam præsentiam in Sacramento) eadem vel potiori ratione poterit Angelus destructâ priori præsentia, v.g. in cælo, acquirere immediatè novam præsentiam discontinuam, v.g. in terra.

7.
Potest etiã
successivè.

8.
Non tamen
immediatè
in locum
distantem.

Q U Æ S T I O III.

*De Existentia Angeli in loco, seu termino motus localis.*9.
*Angeli sunt in loco.**Idquæ propriè.*

DICO I. Angelus est in loco, idquæ propriè. Prima pars est communis Doctorum cum *D. Thoma q. 52. a. 1.* immo de fide juxta eundem *1. d. 37. q. 3. art. 1.* Patet ex Scriptura, quæ docet Angelos esse in cælis *Math. 18.* & alibi. Ratio est: tum quia sunt præsentés certo spatio reali, immo ab illo continentur: tum quia moventur de loco in locum, adeoque sunt in loco. Secunda pars videtur contra *D. Thomam* locis citatis. Est autem *Scoti d. 2. q. 6.* & aliorum communiter. Probatur: quia Scriptura, significans Angelos esse in loco, debet propriè intelligi; cum nihil obstat. Accedit auctoritas Patrum; quos vide apud *Vasquez disp. 187. c. 1.* Accedit quoque, tum exemplum animæ rationalis; tum ratio: quia Angelus verè & propriè est præsens spatio, ab eoquæ continetur, non quidem circumscriptivè, uti corpora (quod intendunt nonnulli Patres, signanter *Boëtius lib. de Hebdomadibus*, dicens, *incorporalia in loco non esse*) sed definitivè, sic scilicet ut totus sit in toto, & totus in singulis partibus loci. Præterea, quod propriè movetur localiter, propriè est in loco; Angelus autem sic movetur, juxta supra dicta. Denique nihil obstat, quò minus spiritus propriè sint in loco, uti corpora.

10.
Non per operationem

DICO II. Angeli non sunt in loco per operationem, sed per ubi spirituale seu definitivum in ipsis subjectatum. Prima pars est *Scoti* supra & aliorum communiter contra *D. Thomam* locis citatis, quem sui in diversos sensus trahunt. Probatur primò: quia Angeli sunt propriè in loco; ut patet ex *Conclus. præc.* essent autem tantum impropriè & abusivè in loco, si tantum per operationem, ut indicat ipse *D. Thomas* loco posteriùs citato; & patet: quia aliud est in loco esse, aliud in loco operari. Probatur secundò: quia omni operatione seclusâ, substantia Angeli adhuc esset indistans à spatio reali, uti corpus: ergo adhuc maneret in isto loco, uti corpus: inter quod & spiritum nequit dari disparitas. Tertiò: quia non potest statui Angelus in loco per operationem immanentem, utpote spirituales, uti est ipse Angelus. Non per transeuntem: tum quia potest Angelus ab omni actione transeunte desistere, etiam naturaliter; adeoque tunc esset nullibi, quod repugnat: tum quia deberet consequenter Angelus esse ibi, ubi est ipsa operatio, quæ illum formaliter in loco constituit; hoc autem dici nequit: cum actio transiens sæpè sit in re maximè distante, aut saltem juxta alios in toto cælo quod movet Angelus: item in rebus discontinuis, & non in medio: quæ tamen præsentia angelicæ naturaliter repugnant.

11.

Secunda pars est communis. Probatur: tum

quia facilè sic explicatur existentia Angeli in loco: tum quia Angelus non minùs est capax suæ præsentia seu ubi definitivi, quàm corpus ubi circumscriptivi: est enim par ratio. Nisi quis dicat cum *Nominalibus*, tam corpora quàm spiritus esse in loco absquæ ubi superaddito per ipsam actionem locomotivam, sive se ipsis; suppositâ actione prædictâ tamquàm conditione finè qua non. Verum non potest concipi actio finè termino acto seu producto: adeoque actio locomotiva debet producere aliquid distinctum à substantia Angeli, quæ actioni præsupponitur; illud autem vocamus præsentiam seu ubi. Idquæ planè videtur consonum judicio communi animi non præoccupati, qui dum mutationem in re quodam locum aut aliquid aliud fieri concipit, novum aliquid produci seu advenire apprehendit.

Dices I. Ubi angelicum deberet esse divisibile in partes extensivas seu extra se positas, quando Angelus est in loco divisibili: atqui hoc repugnat accidenti spirituali, sicut ipsi substantia angelicæ; ergo &c. Major probatur: quia aliàs quotiescumquæ vel minimum mutaretur locus angelicus, deberet totaliter mutari ipsum ubi; cum indivisibile mutari non possit, nisi mutetur ex toto: hoc autem videtur incredibile. Confirmatur: quia alioquin etiam unio animæ rationalis ad corpus, & præsentia Christi ad species consecratas, esset indivisibilis; adeoque quotiescumquæ homo vel minimum accresceret & decresceret, toties unio tota pristina desineret, & succederet nova. Similiter quotiescumquæ frangerentur species Eucharisticæ aut dividerentur, toties periret prior præsentia ex toto, & succederet nova: quæ videntur inconvenientia. Quare concessâ Majori (quam negat *Vasquez* *verosimili* & alij) Resp. Neg. Min. cum *Suarez* & pluribus aliis: non enim repugnat præsentia, aut simili accidenti spirituali, respicienti rem corporalem extensam, habere partes entitativas eidem rei corporali correspondentes & cœextensas: prout præsentia animæ rationalis, similiter unio ejusdem animæ est cœextensa corpori, & præsentia Eucharistica cœextenditur speciebus, juxta allegata in objectione. Quemadmodum etiam qualitates spirituales possunt habere partes intensivas, v. g. habitus fidei, spei & charitatis: quamquàm substantia spiritualis partes tam intensivas quàm extensivas refugiat. Confirmatur: quia si Angelus replicaretur divinitus in locis discontinuis, haberet diversa ubi in diversis locis; ergo similiter si replicetur in locis continuis; & consequenter tunc habebit diversa ubi ad diversa loca continua, adeoque ipsum ubi totale erit continuum & extensum.

Dices II. Si Angelus haberet ubi spirituale, deberet id ei competere independentè à loco corporali, adeoque competere ei, quantumvis fuisset creatus finè omni corpore aut loco corporali. Respondent Aliqui Neg. totum, dicentes idcirco Angelum à Deo creatum, *An inde-*
pendens ab
tum

12.

*verosimili-
us divisi-
bile.*

13.

in omni loco corporeo actuali.

tum in & cum mundo corporali. Sed quia hoc difficile apparet, aliter Responderi potest cum Nonnullis Conc. totum : ubicatio enim Angeli est probabiliter entitas absoluta, dicens respectum transcendentalem ad locum seu corpus ponibile, ex natura sua intrinseca absolute immobilis, sicut duratio est forma ab omni respectu ad distinctum tempus absoluta : vel saltem (ut plures *Scotista* sentiunt, estque similiter valde probabile) entitas respectiva quidem, quæ tamen non requirat cõexistentiam termini actuaalem, sed solum possibilem : eoquod sit respectus extrinsecus adveniens, qui non resultat ex fundamento & termino (ut respectus prædicamentalis) sed producitur ab efficiente per specialem actionem ad se directè terminatam.

14. Angelis naturaliter respondet unus locus adæquatus.

Dico III. Angelus non potest naturaliter simul esse in pluribus locis adæquatis ; secus est de inadæquatis. Prima pars patet : quia locus adæquatus dicitur, qui naturalem Angeli capacitatem exhaurit : adeoque repugnat Angelum habere simul alium locum adæquatum, naturaliter loquendo. Quamvis divinitus id non repugnare constet, etiam quodam loco adæquata discontinua : sicut divinitus corpus Christi est in cælo & in Sacramento. Quod autem Angeli determinatum locum sibi adæquatum habeant, fundatur in limitatione naturæ angelicæ, ex qua provenit, quod non possint naturaliter esse ubique, aut simul in cælo & in terra. Alioquin non deberet Angelus de cælo ad terram descendere, nec ab uno corpore ad aliud exire; quod est contra *Damascenum* l. 2. de fide c. 3. ante medium, & contra illa, quæ Scriptura Angelis adscribit.

Inequalis juxta inaequalem naturam perfectionem.

Quanta porrò sit magnitudo loci adæquati, seu quanta sit sphaera præsentia litatis angelicæ, omnino ignotum est. Apparet equidem illam proportionari perfectioni angelicæ : adeoque perfectiorem Angelum (si tamen detur inaequalitas perfectionis substantialis, seu essentialis inter Angelos, de quo supra) habere majorem sphaeram. Quod confirmatur : tum ex communi judicio : tum quia diffusio est quædam perfectio, utpote participatio immensitatis divinæ ; adeoque est perfectio major, quo est major diffusio : ac proinde, etsi in Angelo semper sit limitata, connaturaliter tamen est major diffusio, quo substantia angelica est magis perfecta, sicut etiam vis locomotiva, tam sui, quam alterius mobilis, existimatur proportionari perfectioni ipsius Angeli. Undè cum sphaera minimi Angeli videatur superare spatium, quod occuparet corpus maximi gigantis (utpote occupabile ab anima rationali istius corporis) apparet supremos Angelos habere sphaeram valde amplam, sicut minimos valde excedunt in perfectione substantiali. Non possunt tamen Angeli latitudinem sphaeræ præsentia litatis suæ explere sub quacumque figura. Alioquin extendendo se in longitudinem, possent Angeli boni simul esse in cælo & in terra, adeoque venientes in terram numquam cælum

desererent. Similiter dæmones ab una parte terræ in aliam se continuò extenderent, ut ita pluribus præsentem nocerent. Quare sunt ita determinati ad certam quantitatem loci, ut si voluerint totam occupare, debeant cum proportionata latitudine.

Secunda pars conclusionis patet : quia, cum locus adæquatus Angeli, uti animæ rationalis, sit divisibilis; eo ipso, quo est in loco adæquato, est in pluribus inadæquatis, nempe in singulis partibus loci adæquati.

15. Respondere eidem possunt plura loca inadæquata.

Sed difficultas est, an possit Angelus naturaliter esse in pluribus locis inadæquatis discontinuis : v.g. si locus adæquatus sit schola, an possit esse in duabus partibus extremis scholæ, & non in medio. Deinde difficultas est, an possit Angelus se constituere in indivisibili seu in puncto. Denique an habeat terminum parvitatatis quodam loco, sic ut possit se statuere in loco, non tam parvo, quin adhuc in minori.

Resolutioni harum difficultatum præsupponitur Angelum non necessariò occupare integrum suum locum, sed posse intra terminos suæ sphaeræ se ipsum pro libitu dilatare & contrahere : nisi enim hoc præsupponatur, patet difficultates præfatas non habere locum dubitandi, sed ad singulas respondendum esse negativè. Præsuppositum autem istud, etsi negat *Poncius*, admittitur à Doctoribus communiter : tum ob exemplum animæ rationalis, quæ nunc majorem, nunc minorem locum pro ratione corporis occupat : tum quia sicut pro libitu possunt se præsentem sistere Angeli huic vel illi spatio, sic etiam majori vel minori ; cum ab illo nullatenus dependeant. Quare consequenter videtur Angelus intra sphaeram posse se contrahere, extendere &c. in quavis figura, dummodò continuâ. Admisso itaque præsupposito,

Potest intra sphaeram se dilatare & contrahere.

Idque in quavis figura.

Dico IV. Nequit Angelus occupare loca inadæquata discontinua. Est communior Doctorum ; etsi *Scotus* sit problematicus. Ratio est : quia nec anima potest informare partes discontinuas, aut iis esse præsens ; nec ulla alia res nobis nota potest se extendere ad informanda subjecta discontinua, aut similia loca occupanda : adeò ut ex hoc ipso, quo cernimus rem in uno loco vel subjecto, mox naturaliter concipiamus, eam distingui à re, quam videmus in loco vel subjecto discontinuo : ergo non est dicendum Angelis illam vim competere ; cum pro eis non sit specialis ratio. Confirmatur : quia non potest Angelus moveri de extremo in extremum absque eo, quod transeat per medium, vel in eo sit : ergo nec occupare loca discontinua. Deinde si possit esse in locis aliquoqualiter discontinuis ; cur non in quantumvis distantibus, v.g. in cælo & terra ? quod tamen est contra Patres & rei veritatem.

16. Non tamen occupare discontinua loca, etsi inadæquata.

Dico V. Angelus potest esse in indivisibili, seu in solo puncto. Est communis. Ratio est : quia cum sit indivisibilis, & possit se contrahere ; cur non ad punctum ? cum extensio in ordine ad locum non sit Angelo necessaria,

17. Potest esse in puncto.

faria, ut sit vel operetur. Deinde, dum est in loco divisibili, est etiam in quovis puncto; ergo in illo manere potest, etsi non maneat in partibus divisibilibus.

18.
Et in loco
non tam
parvo quin
semper mi-
nori.

DICO VI. Angelus potest ita se contrahere in loco quanto, ut non possit assignari minimus. Est communior Doctorum supposita compositione continui ex partibus sine fine divisibilibus: etsi *Scotus* in contrarium, sed non assertivè, propendat, uti & *Vasquez*, idemque sequantur plures *Scotista*. Ratio est: quia Angelus potest esse in puncto indivisibili; ergo æquè vel potius esse potest in parte loci, non tam parva, quin adhuc in minori; sicut ex suppositione nulla est tam parva, quin adhuc sit minor. Confirmatur: quia, dum est in suo loco adæquato, est in quavis parte illius, adeoque non in tam parva, quin semper restet pars minor: ergo in illa esse potest seorsim; cum existentia in ista parte non dependeat ultatenus à simultanea existentia in aliis partibus. Alioquin si non supponatur compositio continui ex partibus sine fine, patet Angelum posse esse in minima parte loci, sicut eo non supposito datur in quovis continuo minimum seu minima pars, scilicet punctum seu pars indivisibilis.

Non tamen
nisi suppo-
natur com-
positio quã-
titatis ex
divisibili-
bus sine fi-
ne.

19.
Possunt plu-
res esse in
eodem loco.

DICO VII. Possunt plures Angeli esse in eodem loco. Est communissima Doctorum. Patet ex incorporeitate & carentia quantitatis, quæ est radix impenetrabilitatis. Confirmatur: quia dæmones possidentes sunt præsentis animæ, uti & corpori: cur ergo non possint esse præsentis invicem? Nec favet *D. Thomas* & quibusdam *Thomistis* oppositum sentientibus, quod Angeli sint in loco per operationem: nam etsi id verum foret (quod tamen falsum est) quidni adhuc possent plures Angeli esse in eodem loco, sicut possent circa idem corpus & locum operari, immo & eundem effectum tamquam concausæ producere?

Q U Æ S T I O IV.

Quidnam possint Angeli producere sive operari?

DE operationibus immanentibus intellectus & voluntatis, item de motu locali in præcedentibus dictum est. De reliquis

20.
Angeli non
possunt pro-
ducere sub-
stantiã cor-
poralem.

DICO I. Angeli non possunt producere aliquam substantiam corporalem, etiam ex subiecta materia. Ita *D. Thomas*, *Scotus* & alii Theologi unanimiter, adeo ut *D. Bonav. d. 7. p. 2. art. 2. q. 2. in corp.* oppositum dicat esse sine dubio falsum: & *Suarez lib. 4. cap. 25. n. 4.* dicat non posse sine magna temeritate in dubium revocari; quamquam difficile sit efficaci ratione persuadere. Conclusionem etiam tradit *August. 3. de Trinit. cap. 8. & 9. & lib. 12. de civit. cap. 24. & alibi.*

Probatur ex constanti omnium iudicio. Deinde, quia ex nullo signo potest vel verosimiliter ista potestas Angelorum colligi: semper

enim ad præsentiam alterius substantiæ corporeæ producitur substantia: mira autem opera quæ ad præsentiam Angeli solius fiunt, non excedunt potentiam locomotivam applicandi solum activa passivis.

Nequè obstat excessus perfectionis angelicæ: non enim omne perfectius continet virtualiter imperfectius: nam planta est perfectior auro, brutum plantâ, homo bruto; & tamen posterius non continetur virtualiter, sive nequit produci à priori, quantumvis perfectiori.

DICO II. Angeli non possunt producere aliquam substantiam spirituales. Conclusio est magis indubitata, quam præcedens, & patet ex eadem, argumento à fortiori. Deinde probatur: quia substantia spiritualis producitur per creationem; quæ Angelo non competit. Confirmatur: quia nequè unus Angelus potest producere alium Angelum; nequè etiam animam rationalem, quæ juxta fidem à solo Deo producitur: præter has autem non restat alia substantia spiritualis creata. Quare, etsi sit proportio entitativa Angeli ad Angelum, non tamè proportio causativa sive causæ ad effectum.

DICO III. Angeli non possunt producere accidentia corporalia, præter motum, & quæ cum eo sunt connexa. Est communis omnium sententia. Ratio est: tum quia ex nullo capite potestas hæc colligitur: tum quia reliqua accidentia sufficienter produci possunt ab agentibus corporalibus, nempe vel à generante, si sint dispositiones ad generationem, vel ab ipso genito, si sint proprietates solum & affectiones illius.

Dices: Non videtur difficilius producere frigus, quam in corpore ubi materiale. Resp. Neg. Ass. quantum ad Angelos, de quibus non constat, quod habeant virtutem producendi frigus; sicut constat ipsos habere potentiam movendi corpora, adeoque producendi ubi materiale, & quæ cum motu sunt connexa.

Undè constat, potentiam operativam operatione transeunte non distingui in Angelis à potentia locomotiva. Quare ad explicanda mirabilia opera tam bonorum quam malorum Angelorum, quæ vel in Scriptura vel in historiis referuntur, sufficit potestas applicandi activa passivis: cum enim celerrimè moveantur, naturasque & virtutes rerum naturalium perfectissimè penetrent, possunt brevissimo tempore ex diversis mundi partibus (si necesse sit) colligere activa & passiva, illaque inter se applicando admirandos effectus edere.

Quo modo credibile est omnia signa à Magis in Ægypto ope dæmonum esse edita, quæ referuntur *Exodi 7. & 8.* Sic enim quotidie ranæ, mures, lacertæ, similiaque animalia sine femine producuntur per causas naturales (quas utique applicare dæmones poterant) eodemque modo serpentes multos produci tradit *Plinius*. Potuissent tamen dæmones quædam ex iis signis, præstigiando, seu oculis illudendo (varios illusionum modos explicat *D. Bonav. d. 8. p. 2. art. 1. q. 3. in corp.*) patrasse, v.g. ad-
ducendo

21.
Minus spi-
rituales.

22.
Immo nec
accidentia
corporalia,
nisi spectan-
tia ad mo-
tum seu u-
bi.

23.
Signa dæ-
monum per
Magos Æ-
gypti pa-
trata appli-
cando acti-
va passivis.

ducendo aliundè veros dracones seu colubros, sicquè loco virgarum substituendo, ut nemo præstigia adverteret: vel (quod putat *Josephus* & quidam alii) sic oculis ludificando, ut similes draconibus viderentur, qui non erant. Quod tamen postremum minùs congruit litteræ, ut sonat, intellectæ, & contextui, ut notat *Augustin. q. 21. in Exodum.*

24. *Quibus tamen miranda providentia vera Dei signa præcellunt.* Ubì observanda est divina providentia, quæ etsi falsa & apparentia (vera etenim, quæ superant naturæ vires, non faciunt) miracula per dæmones eorumvè instrumenta fieri permittat, sicut in Magis Ægypti liquet, semper tamen sufficientia relinquit indicia, ex quibus fallacia dæmonum deprehendi queat, nè videatur velle, hominem quâdam violentiâ in dæmonis deceptiones adigi. Sic signa Magorum Moyfi potius profuerunt, dum semper adfuit aliquid, quo divina signa præcellerent. Nam serpens Moyfis devoravit serpentes Magorum, juxta illud *Exodi 7. Devoravit virga* (quæ scilicet fuerat virga, & versa erat in colubrum) *Aaron, virgas* (id est colubros) *eorum.* Aquam illi in sanguinem mutare potuerunt, non rursus sanguinem in aquam: ranas adferre, non tollere; sic ut per eos plagæ augeri possent, non minui; prout notavit *Theodoretus quaest. 18.* Sicut etiam digitum Dei agnoverunt Magi Pharaonis vel inviti, dum patris per incantationes suas signis majoribus, non potuerunt facere cyniphes.

Q U Æ S T I O V.

Quomodo Angeli assumant corpora, in quibus apparent, & quas in iis actiones exerceant?

25. *Angeli frequenter apparent.* **A**NGELOS interdum assumere corpora, in quibus apparent hominibus, certum est ex Scriptura & innumeris Historiis. Possent quidem angelicæ apparitiones fieri, & interdum factæ sunt imaginariè per immutationem Phantasie; ut cum *Augustino* docent communiter Theologi. Nonnullæ enim sic referuntur, ut non sit ratio suspicandi, quin fuerint imaginariæ. Cujusmodi sunt, quas sibi factas testatur Joannes in Apocalypsi, ut notat *Ambrosius.* Idem observant Interpretes in illud *Apocal. 1. Fui in spiritu, & audiui.*

26. *Interdum verè ex forma sensibili.* Nihilominus multas apparitiones contigisse verè in corporibus sensibilibus, indubitatum est: frequenter enim sic referuntur factæ, ut non sit ratio suspicandi fuisse imaginarias. Hoc modo Satan in deserto apparuit Salvatori, cujus utiquè phantasie illudere non poterat. Similiter Raphaël Tobie, tres Angeli Abraham ejusquè familiæ: item duo ex illis Loth ac Sodomitis, similiter Gabriël Deiparæ, & aliàs frequentissimè. Accedit etiam consensus Patrum apud *Suarez lib. 4. cap. 34.* Idem colligitur ex palpabilitate, duritie, uniformitate &c. quam corpora assumpta frequenter exhibent.

quibuscumquè præsentibus. Aliquando autem dubitari potest, utrùm sint phantasticæ, an veræ apparitiones: v.g. dum fiunt uni, & non alteri, etiam præsentì. Hoc enim non est evidens signum esse tantùm phantasticas: cum Angelus per distemperiem, aut corpus interjectum, possit efficere, ut corpus sensibile assumptum videatur ab uno, & non ab altero assistente. Quo modo etiam efficere potest, ut objectum prius ab homine visum, quasi in momento dispareat, faciendo imperceptibiliter aliquam dispositionem in medio, quâ impediat lineam visuale: quod tamen etiam potest alio modo efficere, videlicet objectum celerimè transferendo in locum distantem; vel substituendo aliud in ejus locum, sic ut in hoc prius videatur conversum.

Assumptio corporis requirit, ut Angelus sit ei intimè præsens instar motoris intrinseci; & per illud exerceat operationes corporales proportionatas, ac deniquè ut per illud Angelus personam suam repræsentet, ut explicat *D. Bon. d. 8. p. 1. a. 1. quaest. 2. in corp. & ad 5. D. Thom. q. 51. a. 2. ad 2.* & alii Doctores unanimiter: his enim positis omnes apprehendunt verè apparere spiritum tali corpori assistentem. Non sufficere autem præsentiam, vel quodd spiritus moveat ipsum corpus, patet: quia Angeli non assumunt cælos, quos movent præsentès; nec dæmon energumenos, aut alios homines, quibus præsentès sunt, vel quos movent. Quare nec Angelus assumpsit Habacuc, quem transtulit in Babylonem: nec Philippum quem transtulit in Azoto: nec dæmon Christum, quem transtulit super pinnaculum templi, & in montem excelsum. Non rectè (inquam) dicuntur horum corpora assumpta à præfatis spiritibus. Deniquè idcirco asina Balaam (cujus fauces Angelus movebat) non dicitur assumpta ab Angelo, quia videlicet personam Angeli non repræsentabat. Alia autem unio cum corpore non est necessaria. Non enim Angelus informat corpus; cum non sit anima, sed substantia spiritualis completa. Non etiam unitur hypostaticè: quia etsi ista unio supernaturaliter foret possibilis, non tamen naturaliter: nequè est ulla necessitas aut ratio tam extraordinariam unionem de facto adstruendi.

Corpora quæ assumunt, sunt sublunaria: quandoquè jam antè formata & organica, v.g. cadavera mortuorum, quæ subinde à dæmonibus assumpta fuisse, ex historiis constat: nam spiritibus discedentibus quandoque manserunt integra, & fuerunt cognita cadavera aliquorum defunctorum. Id tamen non est existimandum de Angelis bonis. Quare cadavera ista sunt reproborum: Deus enim id non permittet de corporibus electorum; ipseque dæmon ea abhorret. Præterea Angeli boni apparere soliti sunt in forma virili; mali etiam in foeminea, aut bestiarum, potissimum immundarum: ut notat *Petrus Thyraeus lib. de spirituum apparitionibus cap. 9.*

Ordinariè autem tam boni quàm mali Angeli

27.

Assumptio corporis quid requirit?

28.

Assumunt corpora sublunaria; interdum antè formata.

29.

X

Ordinariè
tamen aë-
rea de novo
formata.

geli assumunt corpora aërea de novo per ip-
sos formata, non quidem ex puro aëre, sed
concurrente materiâ alicujus vaporis terrei vel
aquei, ut rectè *D. Bonav. sup. p. 2. art. 2. q. 2. in corp.* Intertexunt itaque corpora, quæ for-
mant, ex vaporibus & exhalationibus cæteris-
quæ mixtis facilè solubilibus, sic ut referant
colores & figuram animalis seu hominis as-
sumpti, & appareant oculis esse ejusdem ra-
tionis cum vero & solido corpore animalis re-
præsentati. Habent autem ista corpora veram
aliquam figuram, uti veram quantitatem; cu-
jus connaturalis terminus est figura: licet per
variâ positionem & luminis affusionem ap-
parere possint alterius figuræ, quàm à parte rei
sint; prout etiam in nubibus contingit.

30.
Capacia
veri colo-
ris.

Et duritiæ
ac molli-
tudi.

Similiter habere possunt verum colorem,
utpote qui sufficienter diffundi potest ex im-
perfecta mixtione elementorum & temperie
primarum qualitatum: quamvis hæc tam im-
perfecta esse possit in præfatis corporibus, ut
ad verum colorem diffundendum non sufficiat;
& quamvis etiam dum verus color subest, non
semper appareat qualis est, sed varius pro va-
ria luminis mixtione. Habent præterea cor-
pora ista aliquam duritiem & molliem pro
arbitrio Angeli; quam tamen facilè supplere
possunt per potentiam locomotivam & reten-
tivam sic movendo aliquas partes & alias re-
tinendo, ut partim appareant ossa, partim car-
nes, ipsis palpantibus. Undè in corporibus as-
sumptis ejusmodi contactum quandoquæ ad-
miserunt; ut dum Abraham & Loth laverunt
Angelorum pedes, Jacob cum Angelo fuit
luctatus, &c.

31.
Discernibi-
lia tamen
à solido cor-
pore huma-
no,

Quamvis varii notent, facilè inveniendam
esse differentiam ab eo, qui perfectè attende-
ret, inter duritiem & molliem ejusmodi cor-
porum & solido corporis humani. Quod mul-
tis experienciis confirmari potest, signanter
illâ quam ex Cajetano refert *Suarez l. 4. c. 35. n. 5.* de homine, qui dæmoni succubo copula-
batur, & naturalem delectationem, quam ex
fœmina sentire solebat, non accipiebat: de quo
cum apud dæmonem conquereretur, ille res-
pondit, se non posse melius corpus effingere.
Ad cujus rei confirmationem quoquæ allegari
solet illud Christi *Luca 24. Palpate & videte:*
quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me vi-
detis habere. q. d. non habet carnem & ossa vi-
taliter, & eo modo, quo ego: quasi inter car-
nem seu corpus hominis redivivi, & à spiriti-
bus assumptum, discrimen queat visu tactuquæ
notari, saltem humanâ & morali evidentiâ,
qualis ab humanis sensibus potest expectari.
Quod necessarium videtur, ut signum à Chris-
to propositum præbeat, veræ resurrectionis in
vero humano corpore firmum argumentum.

32.
Non exer-
cent in iis
Angeli ope-
rationes vi-
tales.

Petes, An spiritus mediante corpore assump-
to possint exercere operationes vitales, quales
sunt comedere, bibere, progredi, sentire, lo-
qui, generare? Resp. Neg. tum quia non ha-
bent corpora organica: tum quia deest prin-
cipium vitale, scilicet anima seu forma infor-

mans, Quare *Tob. 12. Raphaël Angelus ait:*
Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere
&c. cibum videlicet verè comminuendo, e-
umquæ ac potum trajiciendo: at non per actio-
nem vitalem, & organa vitæ in stomachum
corporis, quod informetur ab eo, transmitten-
do: quodd tamen ad comestionem propriè,
prout scilicet est actus vitalis, requiritur. Ob
hoc è contra Christus post resurrectionem in
signum ejusdem verè comedit, per potentiam
animæ cibum masticando, & in stomachum
transmittendo, etsi de facto non adfuerit diges-
tio vel nutritio (quæ non requiritur; cum di-
catur quis comedisse ea, quæ indigesta stoma-
chus rejicit) eò-quodd corpora gloriosa non
nutriantur, & perfectissimam habeant quanti-
tatis & qualitatum proportionem. Præterea
movent quidem spiritus labia corporis assump-
ti; & aërem allidunt, sicquæ voces edunt; at
non per organa corporis animati. Et (ut testa-
tur *Del-Rio lib. 2. Disquisitionum Magicarum q. 28.*) Deo providente, ut dæmon versipellis
facilius agnoscatur, dum loquitur in corpore
assumpto, debili, pusillâ, confusâ, obscurâ &
quasi ex dolio, vel per testam ruinosâ voce lo-
quitur. Movent quoquæ palpebras, & appa-
rent per oculos sensibilibus percipere objecta,
per aures sonos: at non magis quàm per pedes,
aut aliquam aliam rem corporalem præsentem:
adeoquæ sensuum loco utuntur intellectu.

Quod deniquæ ad generationem spectat, ^{33.}
certum quidem est dæmonem non posse vi-
taliter generare. An autem possit in corpore
ementito incumbere aut succumbere, sic ut ^{Quid de incubis & succubis censendum?}
inde sequatur perfecta efformatio corporis hu-
mani, difficultas est. Et quidem ex dæmone
incubo quandoquæ proles natæ referuntur.
Cumquæ ipse perfectissimè noscat naturam se-
minis, probabile videtur, posse illud aliundè
acceptum ab ipso conservari in convenienti
qualitate, & transferri in locum generationi
aptum, ut docet *D. Bonav. d. 8. p. 1. art. 3. q. 1. in corp.* Quod non parum confirmari posset ex
eo, quodd (ut testatur *Amicus d. 4. n. 59.* penes
quem sit fides) experienciâ compertum sit,
aliquando fœminas concepisse ex virili semine
in balneis relicto, & in propriam matricem
attracto. De succubo tamen dæmone docet
idem *D. Bonav. sap. art. 2. q. 1.* & alii commu-
niter id fieri non posse, idquæ certum dicit
Amicus sup. n. 57. eo-quodd corporis humani
efformatio ad animationem sufficiens sit adeò
operosa & stupenda, ut ad eam requiri videat-
ur forma vitalis seu anima utens ad hoc ute-
ro materno tamquàm instrumento necessario.
Quamquàm existimet novissimè *Derkennis d. 4. cap. 4.* posse quidem Angelos perfectè or-
ganizare corpora, partim immediatè & per se
præstando ea quæ ad figuram & motum per-
tinent, partim mediatè applicando causas cor-
poreas requisitas (qualiter fortasse etiam ma-
ter tantum concurrat) spectare tamen ad di-
vinam providentiam id non permittere, si-
cut impedit longè minora, quæ alioquin in-
dubie

indubiè virtutem spirituum non superant, v.g. homines interimere, consilia detegere, eruere thesauros & mineralia &c. Nihilominus si organizatio perfecta corporis humani cum proxima dispositione ad infusionem animæ non superet virtutem Angeli sibi relictæ, non superabit quoquè illam vivificatio cadaveris seu resuscitatio hominis mortui, aut corporis incinerati resurrectio, visus restitutio &c. corpus enim aut pars corporis ita disposita exigit connaturaliter informari ab anima aliqua rationali: sicut idcirco generatio hominis viâ ordinariâ censetur naturalis, eo-quòd virtute naturali formetur corpus organizatum, quod exigit animam aliquam rationalem sibi uniri, quantumvis non determinatè unam præ altera individua.

Q U Æ S T I O VI.

An Apparitiones divinæ præsertim Veteris Testamenti factæ sint per Angelos?

NON pauci Veteres Patres existimarunt, apparitiones Dei in veteri Testamento fuisse immediatè ipsius Dei in corpore à se assumpto, & quidem non Patris aut Spiritus sancti, sed propriè ipsius Filii. Nihilominus

34. Dico I. Apparitiones sensibiles Dei in veteri Testamento omnes fuerunt factæ per Angelos, in corporibus ab ipsis assumptis: qui quidem erant personaliter Angeli, sed repræsentativè & auctoritativè Deus, cujus personam sustinebant & repræsentabant: ideoquè loquebantur tamquàm Deus, & moraliter ipse Deus dicitur apparuisse, quatenus apparebant Angeli in qualitate personæ Dei tamquàm legati ab eo missi. Quâ ratione verè dicebant: Ego Dominus, ego sum qui sum &c. sicut sacerdotes in consecratione repræsentans personam Christi, de illius corpore verè dicit: *Hoc est corpus meum*. Ita Theologi communiter cum August. 3. de Trinit. c. 11. & alibi, Hieronymo, Gregorio & aliis Patribus.

Probatur ex Scripturis. Probatur Conclusio: quia Scriptura plerumquè dum enarrat Deum apparuisse, ibidem vel alibi explicat id contigisse per Angelos. Sic Genes. 16. & 21. qui apparuit Agar vocatur Angelus; & tamen ex adjunctis constat apparitiones esse divinas, Genes. 18. viri, qui apparuerunt Abraham, vocantur Dominus, & cap. sequenti vocantur tam Dominus, quàm Angeli. Quare Angelos ab Abraham & Loth fuisse susceptos hospitio, indicat etiam Apostolus ad Hebr. 13. Præterea Genes. 22. qui loquitur Abraham in persona Dei, immediatè antè appellatur Angelus. Et Genes. 28. & 31. is qui apparuit Jacob, appellatur Dominus Deus, & tamen posteriori loco apertè significatur fuisse Angelum. Quare & vir ille qui cum Jacob luctabatur cap. 32. etsi appelletur Deus; tamen fuit Angelus, ut patet ex Osee 12. Invaluit ad Angelum & confortatus est &c. Insuper Exo- Herincx Sum Theol. pars. 1.

di 3. ubi apparuit Deus Moyfi in rubo, revelans ei nomen suum Tétragrammaton, id fuit factum per Angelum, ut expressit S. Stephanus Actorum 7. Denique post educationem Israëlitarum ex Ægypto describitur Deus sæpè apparuisse Moyfi, eidem esse locutus, dedisse legem &c. & tamen illud per Angelos factum esse testatur S. Stephanus sup. & colligitur ex Apostolo ad Galat. 3. & ad Hebr. 2. Scriptura porro id expressit de præcipuis apparitionibus, dans idem intelligi à fortiori de cæteris. Et hæc ratione optimè servatur, ordo sic à Deo constitutus juxta Dionysium, Augustinum & Theologos, ut Deus res medias administret per supremas, & infimas per medias.

Dices I. Scriptura apparitiones attributas Deo frequenter etiam attribuit Angelo, hoc est, unigenito Filio, qui est magni consilii Angelus juxta Theodoretum quæst. 5. in cap. 3. Exodi Resp. hoc esse contra proprietatem verborum, & quidem sinè fundamento. Etsi autem Christus vocetur Angelus in Scriptura: tamen rarò, & cum addito, scilicet magni consilii Angelus Isaia 9. juxta versionem Septuaginta, & Angelus testamenti, Malach. 3.

Dices II. Nabuchodonosor Dan. 3. dixit: Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & species quarti similis Filio Dei; utique in corpore à se assumpto. Resp. quantum istum fuisse Angelum, ut patet ex versu 49. & 95. Quare esse similem Filio Dei; idem est, quòd esse similem Angelo, ut vertunt Septuaginta: vel (ut explicat Pererius & alii) viro illustri, & super homines specioso. Sic enim vocantur cedri Dei, montes Dei; & Genes. 6. Filii Dei. Potuit tamen Angelus iste aliquàlter præfigurasse Christum. Ob quod fortasse Ecclesia Christo specialiter appropriat liberationem trium puerorum, dum canit: Surrexit Christus de sepulchro, qui liberavit tres pueros de camino ignis ardentis.

Dico II. Apparitiones Dei in veteri Testamento non fuerunt propriæ secundæ personæ. Ita Doctores communiter. Probatur: quia Scriptura apparitiones istas ubique refert nomine Dei, Domini, qui est, Jehova, & similibus nominibus essentialibus seu communibus tribus personis, nec aliundè constat factas fuisse propriè in persona Filii divini.

Nec obstat, quòd Joan. 8. dicatur Abraham vidisse diem Christi, utique in apparitionibus quæ referuntur in Genesi. Item quòd Isaia 6. dicat: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum; intellige Filium Dei, juxta illud Joan. 12. Hæc dixit Isaia, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo. Denique is qui locutus est prophetis, dicitur postea incarnatus, Baruch. 3. Post hæc in terris visus est &c. Et Isa. 52. Ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Hæc (inquam) non obstant: nam Abraham vidit diem Christi per internam fidei revelationem, quâ novit illum ex semine suo nasciturum. Isaia vidit quidem Filium Dei, sed non solum, at Deum Unum & Trinum, apparenter imaginariè,

riè, qui ob unitatem Dominus, ob Trinitatem ter Sanctus proclamatur. Similiter Filius quidem locutus est Prophetis, sed non solus, verum Deus Unus & Trinus, qui postea in persona solius Filii assumens carnem, in terris visus est.

Nihilominus rectè dici posset, per quamdam saltem appropriationem, in nonnullis apparitionibus, præsertim imaginariis, fuisse repræsentatas certas personas, v.g. *Dan. 7.* Patrem per antiquum dierum, Filium seu secundam personam per filium hominis, qui usque ad antiquum dierum pervenit; prout etiam *Isaias* in visione imaginaria prævidit Christum passurum *Isaia 53.* Similiter tres personas seu totam Trinitatem fuisse repræsentatam, saltem figurativè, per tres Angelos, qui apparuerunt Abraham, plures docent, & consonat Ecclesia canens: *Tres vidit, & unum adoravit.*

37.
Apparitiones divinae in novo Testamento factæ sunt per Angelos.

Nonnullis exceptis.

DICO III. Apparitiones divinæ novi Testamenti, regulariter loquendo, sunt etiam factæ per Angelos in persona Dei. Ita Doctores passim contra Nonnullos. Probatur: quia non est fundamentum dicendi illas potius esse factas immediatè per Deum, quàm apparitiones veteris Testamenti: & ratio pro illis allegata, etià hîc militat, nempe ut Deus faciat per causas secundas, quod per eas congruè fieri potest.

Excipitur apparitio Dei in humanitate Christi, in qua immediatè apparuit in terris secunda persona divinâ mediante Incarnatione. Similiter post ascensionem Christi in cælos ipsum aliquoties per se immediatè apparuisse in terris B. Virgini aut aliis Sanctis, & specialiter sic aliquando apparuisse sensibiliter per se in Venerabili Sacramento existimant probabilissimè varii Recentiores.

Quo supposito, non irrationabiliter credi potest, ipsum Christum immediatè in formâ Seraphim apparuisse, & (ut canit Ecclesia) passionis suæ sacra stigmata renovasse, ac signasse servum suum Franciscum signis redemptionis nostræ; juxta id, quod ipse Vir Seraphicus post obitum suum cuidam Fratri revelavit his verbis: *Christus sicut vulnera in carne suscepit, ita manibus suis benedictis in corpore meo impressit.* Quarè ita sentit nobilis Ordinis Franciscani Chronologus *Lucas Waddingus ad Annum Christi 1214. n. 16.* referens & rejiciens Sententiam *Blasii Viegas in cap. 12. Apoc. Comment. 1. sect. 18.* ex levi (ut inquit) conjectura censentis hoc Archangelo Michaëli tribuendum. Quàm rem in medio relinquentes, nè ex affectu erga proprium Ordinem potius, quàm ex ratione definire videamur.

38.
Signanter apparitione Christi exhibitâ Paulo Apostolo.

De Apparitione exhibita Paulo *Act. 9.* censemur, factam fuisse immediatè in persona Christi. Quod quidem velut indubitatum tradit *Suarez lib. 6. cap. 21. n. 19.* & alii. Tum quia cæteris, qui referuntur *ad Cor. 15.* Christus post resurrectionem suam se-ipsam exhibuit videndum corporaliter; adeoque & Paulo, qui simili verborum formâ de se subjungit: *Novissimè omnium visus est & mihi.* Tum

quia alioquin se instar cæterorum non rectè ibidem adduceret velut testem oculatum resurrectionis Christi. Nequè enim ad oculare testimonium sufficeret visio corporis formati ab Angelo, quod repræsentaret speciem Christi. Nequè Apostoli credidissent resurrectionem ex aspectu talis corporis; multoque minus id scientes cæteri homines credidissent ob dicta Apostolorum.

Nec obstat, quod inde sequi videatur Christum in persona sua post ascensionem suam tunc descendisse ad terras, cum tamen *Act. 3.* dicatur de ipso: *Quem oportet quidem cælum suscipere usque in tempora restitutionis omnium,* seu resurrectionem generalem. Nam facile dici potest, Christum tunc fuisse simul in cælo & in terra. Quod si quis contendat, ipsum tantisper deseruisse cælum, intelligi posset Scriptura *Act. 3.* hoc sensu, quod cælum sit Christo locus ordinarius regni & residentiae, undè non sit publicè & solemniter descensus, nisi in judicio. Deniquè fortè responderet aliquis, Christum mansisse in empyreo tantum, indequè fuisse vocem demissam usque ad Paulum. Verum contextus Historiæ planè indicat rem è propinquo gestam fuisse. Undè aliter loquitur, quàm de Stephano, qui refertur vidisse cælos apertos, & in iis Jesum stantem.

Non obstat etiam, quod Paulus luce cælitus circumfusus ceciderit pronus in terram, dein triduo cæcus fuerit: nam pronus, auditâ voce se erigens convertit se ad loquentem, apertisque oculis vidit Christum in summa luce, eâdemquè illos perstrictos & offensos rursum clausit, usque dum sermone Domini finito, apertis oculis nihil videbat. Alioquin hoc ipsum æquè obstat visioni corporis apparentis; estquè adeò hoc ipsum ipsis objicientibus solvendum.

Circa apparitiones novi Testamenti notandum est, illas esse proprias certæ personæ, vel esse omnium personarum quatenus inter se distinctarum; ut videlicet ita in novo Testamento distinctior ingereretur notitia SS. Trinitatis. Sic in humanitate propriè apparuit secunda persona, in Baptismo Christi Pater apparuit in voce, Filius in humanitate, Spiritus sanctus in specie columbæ. Similiter in transfiguratione apparuerunt Pater & Filius; Spiritus sanctus autem in nube. Præterea Spiritus sanctus propriè apparuit in flatu, dum Christus *Joan. 20.* insufflavito in discipulos, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum.* Idem apparuit in die Pentecostes in linguis igneis, in sono seu spiritu vehementi. Quæ omnia apparitionis signa, etsi mediante ministerio angelico fierent à tribus personis, utpote operationes ad extra; poterant tamen propriè repræsentare aliquam personam distinctam ex institutione divina, quâ ad talem solummodò, & non ad aliam personam representandam exhibebantur.

39.
Suntq; propriè alicujus personæ divinæ, vel simul omnium quatenus inter se distinctarum.

QUEST.

QUESTIO VII.

De Missione, Ministeriis & Custodia Angelorum.

40. Angeli in ministeriū mittuntur à Deo.

DICO I. Angeli à Deo mittuntur in ministerium. Ita docet passim Scriptura, signanter ad Hebr. 1. *Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis.* Idemquē congruit recto ordini rerum, quem ejusmodi divina lex in suis operibus exequitur & conservat, ut inferiora gubernet per superiora: in hoc quoque bonitatem & potentiam suam ostendens, quod, cum per se sufficiat ad omnia gubernanda, uti producenda, assumat tamen ad gubernationem causas secundas; uti assumit quoque ad multorum productionem, quæ tamen potuisset se solo producere. Mittuntur autem Angeli quodammodo in ministerium nostrum, ut Patres loquuntur; propriè tamen magis in ministerium Dei, attamen ad bonum nostrum, tum animæ, tum corporis.

Tum ipsius Dei, tum nostrum.

41. Non semper proximè, sed interdum mediantè altero Angelo.

DICO II. Etsi Angeli mittantur à Deo, tamen non semper proximè, sed ex ordinatione Dei inferiores Angeli plerumquē mittuntur à superioribus. Ita omnes Doctores. Et patet ex Scriptura Zachar. 2. ubi unus Angelus alteri dicit: *Curre, & loquere ad puerum istum.* Et Dan. 8. audivit Propheta vocem viri sive Angeli (quem veteres Hebræi putant fuisse Michaëlem teste Hieronymo) inter Ulai dicentis, *Gabriel, fac intelligere istum visionem.*

Per imperium.

Hæc autem missio non fit per profectionem seu originem (prout fit missio divinarum personarum productarum) sed per imperium, quo destinatur Angelus ad aliquod opus sive ministerium peragendum. Addit Suarez l. 6. c. 9. num. 17. insuper requiri ad missionem personæ creatæ, ut ipsa destinetur ab uno loco ad alium. Non apparet tamen, cur non rectè vocetur (est enim quæstio de voce tantum) missio dum ex ordinatione Dei destinatur Angelus ad instruendum hominem vel alium Angelum, sinè mutatione loci, per positionem novi effectus in altero.

42. Verosimilius ex quavis Hierarchia.

DICO III. Ad functiones seu ministeria exequenda probabilius mittuntur Angeli ex omnibus Ordinibus seu Hierarchiis. Ita Scotus d. 10. q. unic. Marfilus, Molina, Valentia, Ribera, à Lapide & alii passim, & ex Patribus Cyrillus ac Bernardus, ut refert Wiggers q. 132. n. 2. contra Alensem. D. Bonav. D. Thomam & nonnullos alios existimantes, quod Angeli superiores, qui assistentes vocantur (quales juxta D. Thomam sunt non solum qui spectant ad tres Choros supremæ Hierarchiæ, sed etiam qui spectant ad primum Chorum mediæ Hierarchiæ, scilicet Dominationes) numquam ad nos destinantur per externam missionem. Soletquē allegari Dionysius: in quo tamen nil ad propositum invenitur, saltem velut asseveranter ab eo dictum; Ut insipienti ipsum, sive cap. 13.

Herincx Sum. Theol pars 1.

caelestis Hierarchia (quod plerumquē allegatur) sive cap. precedentibus patebit.

Conclusio colligitur ex Scriptura Isaia 6. ubi dicitur unus de Seraphim (quam vocem impropriè Alii explicant, sinè sufficienti fundamento) volasse ad Isaiam, & tetigisse os ejus, ad actionem ministerialem, scilicet ad munda labia Prophetæ. Et Ezech. 10. visi sunt Cherubini à Propheta in curru gloriæ Dei aliquando juxta terram prope fluvium Chobar, adeoque missi sunt extra cælum ad repræsentandum Prophetæ mysteria inclusa imaginibus animalium ibi ostensorum. Ipse quoque Michaël quandoquē missus legitur; qui tamen est de supremo Ordine. Prout etiam Varii in supremo Ordine statuunt Gabrielem & Raphaëlem, qui tamen externā missione ad ministerium missi sunt.

Colligitur ex Scripturis.

His addi posset illud ad Hebr. 1. *Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos &c.* Verum non tantum alii auctores, sed & ipse Scotus sup. id explicat de missione, sive exteriori, sive interiori & invisibili secundum illuminationem, quoniam (ut inquit D. Bonav. d. 10. art. 1. q. 2. in corp.) superiores mittuntur ad medios, & medii ad infimos, dum revelando purgant & illuminant ea, quæ nobis expediunt: & hoc totum est propter nos. Et ideo signanter dicit Apostolus; *missi propter eos*; non inquit: *missi ad eos*. Quæ explicatio inde confirmari potest, quod non sit credibile omnes & singulos omnium ordinum Angelos mitti ad nos; & tamen loquitur Apostolus de omnibus & singulis, volens iis Christum esse prælatum, veluti qui solus sedeat ad dexteram Majestatis, cæteris existentibus ministris. Qui tamen huic Scripturæ mavult insistere, ad ista respondere posset, hoc modo incongruè & nimium extenuari vocabula *missio* & *ministerium*. Deinde satis adhuc ostendi, Christum esse omnibus & singulis prælatum, dum ex singulis ordinibus aut speciebus indifferenter aliqui mittuntur in ministerium.

Expenditur locus Apostoli ad Hebr. 1.

Nec obstat Conclusioni illud Dan. 10. *Milia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* Nam credibile est assistere & ministrare ibi sumi pro iisdem. Atque esto significaretur distinctio inter Angelos ministrantes, & alios jugiter Deo assistentes, sic ut hi ab intimis non discedant ad exteriora munia, id tamen intelligendum esset ordinariè & spectato velut proprio officio assistentium; cum extraordinariè ob graviores causas, præsertim ad breve tempus, etiam Angelos assistentes ad exteriora ministeria mitti aliquando, ex dictis satis constet.

Tamen non ordinariè mittuntur ad exteriora, qui assistentes nuncupantur.

DICO IV. Ministeria Angelorum respiciunt mundum hunc corporalem, non solum propter motum orbium caelestium, à quorum motu generationes & corruptiones rerum plurimum dependent; sed etiam quatenus peculiaribus rebus peculiare Angeli sunt deputati, ut hæc inferiora in debito esse & ordine à divina

43. Peculiaribus rebus speciales deputati sunt Angeli.

divina providentia intento conserventur. Patet ex Augustino lib. 83. qq. quæst. 79. ubi ait: *Vnaquaque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi præpositam.* Et Damascenus lib. 2. de fide cap. 3. dicit Angelos destinatos, ut certas quique terra partes custodiant, Gentesque & Regiones tueantur. Quare irrationabilibus etiam creaturis Angelos esse præpositos colligitur ex Apocal. 14. ubi agitur de Angelo, qui habebat potestatem super ignem. Et cap. 16. fit mentio Angeli aquarum. Idemque est de aliis elementis & speciebus mixtorum, & à fortiori de speciebus animalium, saltem perfectorum. Et ita sentiunt D. Thomas & alii Theologi post Origenem & alios Patres: quamvis oppositum sensisse videatur Hieronymus in cap. 1. Habacuc. Quæ præsentia ad hoc servit: tum ut elementa v.g. non noceant, juxta illud Apoc. 7. *Vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terra, tenentes quatuor ventos terra, nè flarent.* Tum ut aliquando noceant, sicque obsecundentur divinæ voluntati ad finem à divina providentia intentum. Tum ut Angeli compescant dæmones, nè iis rebus abundantur, aut nimium noceant.

44.
Maximè
autem ho-
minibus.

DICO V. Per divinam providentiam specialiter demandata est Angelis cura & custodia hominis, qui est præcipua pars mundi corporalis. Quod quidem in his terminis generalibus est de fide ex plurimis & clarissimis Scripturæ locis. Nam Genes. 19. Angeli eduxerunt Loth de periculis incendii Genes. 48. Jacob ait: *Angelus qui eruit me de cunctis malis.* Exodi 23. dicitur: *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via.* Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris.* Act. 12. *Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum &c.* Psal. 90. *Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, & alibi.*

45.
Sicut singu-
lis deputa-
tus sit pro-
prius Ange-
lus custos.

DICO VI. Singulis hominibus deputatus est à Deo proprius Angelus custos. Conclusio, etsi non sit de fide, est tamen satis certa ex indubitato sensu omnium omni tempore fidelium & consensu unanimi Theologorum, ac Patrum sic interpretantium Scripturas agentes de custodia Angelorum, ut Basilii, Nysseni, Gregorii, Chrysostomi & aliorum. Sufficiant verba Hieronymi in cap. 18. Matth. *Magna est dignitas animarum, ut unaquaque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum.* Quod ipso Apostolorum tempore persuasum habuisse Fideles colligitur ex Act. 12. ubi, cum ancilla ostiaria constanter affirmaret iis, qui in domo erant, Petrum è carcere liberatum stare ad ostium, responderunt: *Angelus ejus est.* Quare Nyssenus lib. de vita Moysi doctrinam hanc vocat traditionem & verum sermonem. Accedit auctoritas Ecclesiæ, quæ speciali officio per Paulum V. ordinato Angelos custodes hominum hac ratione veneratur.

46.
Etiam in-
fidelibus.

Quamvis autem Basilii & quidam Patres specialiter loquantur de fidelibus, non tamen excludunt infideles. Hieronymus autem & alii Patres universaliter loquuntur. Ratio etiam est

generalis, quæ sumitur ex indigentia infidelium, & universali curâ Dei quantum ad media etiam externa salutis. Unde & infideles habere suum Angelum custodem, est communissima doctrina Theologorum. Idemque est de reprobis & peccantibus. Specialiustamen mittuntur Angeli propter electos, quatenus in iis finis missionis specialiter obtinetur: sicut Paterfamilias mittere dicitur servos propter illos, qui venturi sunt ad cœnam, etsi quod mittat ad plures non venturos. Hinc est, quod ad Hebr. 1. dicantur Angeli *in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis.*

Excipitur Christus, qui juxta Doctores non habuit Angelum custodem: tum quia beatus: tum quia Angelis tamquam meris ministris utebatur eis imperando; non autem ab iis regebatur seu dirigebatur. Deipara tamen habuit Angelum custodem juxta Bernard. Epist. 77. & Theologos; tum quod ad animam propter illuminationes, inspirationes & protectionem; tum quod ad corpus ob avertenda noxia.

Incipit autem custodia angelica, saltem à nativitate ex utero, juxta omnes. Improbabilius ab instanti animationis in utero, juxta D. Bonav. d. 11. in Expos. textus dub. 1. Gabriellem, Suarez & alios passim contra D. Thom. & Vasquez putantes prolem in utero custodiri ab Angelo matris. Sed doctrinam nostram expressè habet Elucidarium, quod vulgò dicitur Anselmi cap. 54. Deinde causæ specialis custodiæ adsunt ab initio animationis, scilicet animæ dignitas & particularis indigentia distincta ab indigentia matris, immo aliquando opposita, sic ut quod matri est salutare, sit foetui noxium. Hieronymus quidem mentionem facit de ipso ortu: sed loquitur de ortu ipsius animæ, sive hominis in utero. Idque etiam indicat ratio Hieronymi, scilicet *dignitas animarum*, quæ ex tunc adest. Idem est de homine in statu innocentie: nam etiam tunc erat defectibilis, & contra noxia protegendus; accedente præsertim tentatore diabolo, qui ante casum hominis jam corruebat, ideoque ardeps invidia hominem de gradu quoque suo pellere nitebatur. Quamquam major sit indigentia angelicæ custodiæ pro statu naturæ lapsæ, utpote infirmioris, & per peccatum plurimum sauciata. Unde etsi malus Angelus nequeat liberum arbitrium cogere, adeo tamen posset inducere & circumvenire, ut nisi haberet contrariam potestatem coercentem, valde pauci essent, quos non dejiceret: ideoque pernecessaria est custodia angelica. Multoque melius est, cum angelico præsidio vincere, quam (quod plerumque fieret) sine præsidio perdere. Sic ferè ad verbum D. Bonav. d. 11. art. 1. q. 1. Unde mirabiliter elucet dulcedo divinæ misericordiæ, quæ homini lapso finem aperuit etiam providendo ei contra adversarium de vigili & valentiori custode, ut sic nulla ex parte miseria remaneret humana sine divinæ misericordiæ subsidio, ut rectè D. Bonaventura supra.

Ac reprobis
Etsi specia-
lius Electis.

Non tamen
Christo.

Sed ipsi
Deipara.

47.
Idque à
nativitate,
immo ab
instanti a-
nimationis

Durat

48. *usque ad mortem.* Durat verò angelica custodia continuò usque ad mortem, sic ut Angelus custos numquam planè deserat clientem suum quantumlibet peccantem, juxta Theologos cum D. Thoma: quamquam ordinariè propter peccata multum remittat de sua protectione & custodiæ exercitio. Quo sensu explicandus est *Basiliius Homil. in Psalmum 33.* ad illa verba: *Immittet Angelus Domini &c.* dicens: *Omni in Christum credenti Angelus assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones profligaverimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit; sic Angelum vitæ nostræ custodem abigit multâ lachrymarum aspergine dignum ac graveolens peccatum.* Simili sensu à quibusdam intelligitur illud *Jerem. 51.* velut dictum ab Angelis custodibus: *Curavimus Babylonem, & non est sanata; derelinquamus eam &c.* Ibi Glossa: *Medici sunt Angeli, quos à nobis repellimus, dum eorum consilio non acquiescimus.*

Post mortem verò hæc custodia cessat. Post mortem nihilominus cessat custodia angelica: quia nec convenit in inferno, ut patet: nec utilis est in cælo. In purgatorio quoque nullum est periculum. Deducunt tamen Angeli animas purgandas ad purgatorium; ibique illas visitant, consolantur, & confortant in pœnis: animas autem omnino puras pro triumpho deducunt ad cælum, & offerunt in conspectu Altissimi: ut colligitur ex paupere Lazaro, & supponit Ecclesia in commendationibus animæ, & in officio sepulturæ, in quo canit: *In paradisum deducant te Angeli &c.*

49. *Respicit eandem non solius privatorum, sed etiam communitates.* Deniquè custodia angelica extendit se non tantum ad singulos homines, sed etiam ad Regna & Provincias, ut constat ex *Dan. 10.* ubi fit mentio Principis regni Persarum & Græcorum, & populi Israël. Quòd autem ibi dicitur Princeps regni Persarum restitisse alteri Angelo & Michaëli, exponit *Gregorius, Hieronymus* & alii hoc modo, quòd Angelus præpositus regno Persarum (quem tamen nonnulli volunt fuisse malum Angelum; inter quem proinde & bonos Angelos intercessisse seriam pugnam non est mirum) institerit apud Deum pro diuturniori captivitate Judæorum, sive quia id videbatur exigere eorum malitia, sive quia utile foret ad hoc ut plures Persæ ex consuetudine Judæorum converterentur ad Deum; è contra autem alter Angelus cum Daniele, in adjutorium veniente Michaële, deprecatus fuerit pro liberatione Judæorum è captivitate Babylonica. Quòd autem ibi de præfatis regnis expressum est, de aliis quoque idem credendum est fieri, immo valde hinc credibile fit etiam Civitatibus, Ecclesiis, Familiis religiosis esse constitutos præsides Angelos. Undè sequitur, capita & superiores Provinciarum & Communitatum, præterquam à suo proprio Angelo tutelari, etiam curari specialiter in iis, quæ sunt sui officii ab alio Angelo, saltem ab illo, qui præsidet Provinciæ vel Communitati.

50. *Superioribus quæ ad sit specialis Angelus?* Petes I. Quid in hominibus operetur Angelorum custodia? Resp. partim quòd inde hominibus multa procurentur bona, partim

quòd avertantur multa mala corporis & animæ. Procurat autem Angelus bona, præsertim *lica recensentur.* animæ, excitando plerumque invisibiliter intellectum & voluntatem, quatenus excitant aptas species, & bonas inspirationes communicant movendo phantasiam, & bene agendi occasiones subministrant. Offerunt quoque Deo nostras orationes, jungendo suas quatenus nostræ sint efficaciores; immo etiam sinè nobis orant pro nobis. Avertunt autem mala corporis, sive alioquin oriunda à causis naturalibus, sive à causis liberis, v.g. ab inimicis aut dæmonibus. Mala quoque animi avertunt, præcavendo occasiones peccandi, avertendo malas cogitationes, compescendo dæmones &c. Subinde etiam per morbos & infortunia nos student corrigere; quin etiam subinde mortem inferunt, nè malitia mutet intellectum. Quæ fusiùs tractata videri possunt apud alios.

Petes II. An Angeli ex felici successu custodiæ reportent gaudium, vel ex infelici successu detrimentum seu tristitiam? Resp. non crescere quidem ex felici successu gaudium essentiale, cum sint extra statum meriti: crescere tamen gaudium accidentale, juxta Doctores *51.* unanimiter. Et consonat illud *Lucæ 15.* *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente; & consequenter magis erit gaudium super illius salute seu beatitudine.* Nec apparet quomodo ordinata Angelorum custodum charitas posset non erumpere in gaudium ex felici ministerii successu, in quo consistit, seu ex quo sequitur tantum clientum ipsiusque Dei bonum. Ex opposito tamen successu non accipiunt tristitiam vel detrimentum: si quidem negligentia in ministrando & tristitiæ omnis sunt incapaces ob statum beatitudinis: suntque perfectissimè resignati in voluntatem divinam, sinè qua, saltem permittente, nil evenire sciunt, Quod autem *Isaiæ 33.* dicitur: *Angeli pacis amarè flebunt;* intellige ad litteram de nuntiis Ezechia. q.d. Insignes legati mittentur ad Sennacherib seu Assyrios: sed (prò dolor!) redibunt tristes, dicentes non esse spem ullam pacis aut salutis, ut patet *cap. 36.* Ita noster *Sasbouth.* Deinde allegoricè intelligi potest de Apostolis & prædicatoribus, qui *euntes ibant & flebant mittentes semina sua Ps. 125.* Vel anagogicè de Angelis beatis; sed anthropophaton, sicut *Gen. 6.* dicitur *Deus tactus dolore cordis intrinsecus:* quia videlicet sancti Angeli adeò cordi habent custodiam nostri, ut si fieri posset, dolerent de nostro malo. Et fortè in signis & effectibus quandoque se gerunt quasi dolentes. Deinde est in ipsis affectus condolentis misericordiæ sinè miseria.

Ex felici successu accrescit Angelo gaudium accidentale.

Nulla tamen ex infelici successu tristitia.

Q U Æ S T I O. VIII.

De Ministerio demonum, quòd impugnationem hominum.

PROPRIUM & quasi præcipuum ministerium dæmonis est, homines impugnare, & præcipuum ad pec-

52.

ministerium
demonum
est, homines
tentare.

ad peccandum inducere; adeò ut velut per antonomasiam vocetur tentator. Hæc quoque ratione dicitur *homicida ab initio*, Joan. 8. quia nimirum seducendo spiritualiter occidit Hevam, & per eam Adamum cum posteritate. Et Joan. 13. dicitur *diabolus misisse in cor, ut traderet eum Judas*. Et generaliter monet S. Petrus Epist. 1. cap. 5. *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus, tamquam leo rugiens cicut, quærens quem devoret*. Idem exprimit Scriptura alibi frequenter; & unanimiter Patres passim obvii. Estquæ indubitatum apud omnes Catholicos.

Quidam so-
lum per-
missum est
à Deo.

Est autem hoc ministerium ab ipso dæmone tamquam auctore, à Deo verò solum tamquam permittente, & rectè ordinante, qui novit etiam malis optimè uti. Ex quo apparet discrimen inter ministerium dæmonum & Angelorum: his namquæ positivè commisit seu mandavit Deus, ut custodiant nos: ipsum quoque ministerium Angelorum in se bonum est, & ad rectum finem ab iis ordinatur, ad salutem nempe suorum clientum & gloriam Dei: oppositum autem cernitur in ministerio dæmonum. Undè quod Patres interdum significant, dæmones à Deo potestatem tentandi accipere, non sic intelligendum est, quasi Deus ipsis positivam licentiam, consilium vel mandatum præbeat; sed partim, quòd Deus ipsis dederit physicam seu naturalem potestatem (quæ per peccatum non est destructa, & quæ ipsi, Deo nolente, perversè abutuntur) partim quòd perversum illius usum non impediat, justis indubiè de causis; quas subesse sola permittentis sapientia & bonitas persuadet.

53.

Idquæ justis
de causis.

Variæ equidem ex Patribus allegari possunt rationes. Inter cæteras, hæc, nimirum ut in nostra infirmitate magis eluceat vis divinæ gratiæ: ut in hominibus crescat occasio merendi, sit major cautela, agnitio propriæ infirmitatis, & necessitatis auxilii divini, sitquæ frequentior ad Deum auxiliatorem recursus: ut deniquè in præservatione unius misericordia, in casu alterius judicium Dei eluceat.

Nequæ iniqua videri debet sors hominis, quòd à fortiori se hoste impugnari permittatur. Nam si consideretur homo adhuc integer, tot erat undequaque præsidii munitus, hostisquæ potentia adeò ligata seu diminuta, ut facillimè potuisset tentamenta illius superare. Si autem de homine lapso sit sermo, cum justè posset illum Deus impugnandum dæmonibus relinquere, solis generalibus auxiliis adjuvando, misericorditer nihilominus de abundantioribus ei providit gratiæ remediis, & de custodia angelica; nec finit dæmones exercere totam potentiam, sed juxta suavem suæ providentiæ modum continet, quantum opus est. Undè etsi sit inæqualitas penes naturam, non tamen penes pugnam; ut ex Scriptura & Patribus satis colligitur. Undè Greg. 33. *Moral. c. 14. in illud: Job 40. Numquid pones circulum in naribus ejus?* ait: *Circulus ei in naribus ponitur, dum circumducta protectionis supernæ fortitu-*

dine ejus sagacitas retinetur, nè contra infirmitatem hominum tantum prævaleat, quantum perditionis argumenta latenter explorat.

Excitantur verò dæmones ad tentandum nos, partim ex malitia odii, ut homines ab obedientia Dei, quem oderunt, avertant: partim ex superbia, quæ diabolus nititur habere suos ministros ad impugnandum, sicut Deus habet suos ad auxiliandum: partim ex invidia erga bonum & salutem nostram: partim ex ipsorum hominum pigritia & ignavia, quibus ad arma cælestia non confugientibus, dæmones ad tentandum fortius animantur. Nihilominus divina providentiâ agitur, ut utilitati justorum ipsa vetusti adversarii astutia suffragetur, ait Greg. 33. *Moral. c. 17. Sicquæ antiquus hostis occultis Dei dispensationibus serviens, sanctorum animas ad interitum tentat volens, sed ad regnum tentando servat invitus*, ut ibidem præmittit. Et dum voluntatem suam implere permittitur, à superni consilii voluntate ligatur, ut electos Dei volens tentet, & tentando nesciens probet, ut inquit, cap. 19.

Et quamvis meritò credi possit, omnes concorditer conspirare in Dei malum & hominum exitium, tamen nunc hi, nunc illi ad exequenda consilia prava deputantur. Et quidem ita, ut & unus indeterminatè plures, quos potest homines dejicere studeat, & plures frequenter unum. Nam dicitur adversarius circuire quærens quem devoret, & alibi dicitur singulis esse colluctatio adversus principes & potestates &c. Undè etiam plures frequenter obsident eundem energumenum; utiquæ ad perdendum eum. Prout etiam Mat. 12. dicitur assumere septè alios spiritus secum nequiores se, & inhabitare hominem semel dimissum.

An verò singulis hominibus à die nativitatibus deputetur à Lucifero proprius dæmon tentator, sicut à Deo singulis deputatur Angelus tutelarior; incertum est. Satè quidem credibile est, quòd sic: tum quia sic censent cum Magistro & D. Thom. Scholastici communiter, post Origenem, Nyssenum & alios: tum quia id consonat pravi Luciferi voluntati, qui partim contra nos, partim contra Deum militat, & divinitatem ipsam instar simiæ æmulatur. Nec est sufficiens ratio dubitandi de potestate, quantum ad præsens ministerium, quòd censeferi potest permissum sub generali permissione tentandi. Cavendus tamen Gentilium error, qui cuiquæ personæ duplicem genium, bonum scilicet & malum assignabant; sed ita ut tamquam Deos colerent. Ab his, juxta Petrum Thyraum lib. 3. de Spirit. apparit. n. 107. distinguebant Lares, seu Deos domesticos, quos domibus præesse credebant. Nos autem Angelos bonos, conservos nostros, & Dei ministros, ab ipso deputari sentimus: malos verò sponte suâ venire sive à suis principibus mitti; quibus adeò obsequium præstandum non est, ut contra eos etiam precibus aliisque spiritualibus armis militandum sit, omnisquæ illorum societas fugienda.

54.
Undè dæ-
mones ex-
citantur ad
tentandum

Plures unum,
atq; etiam
unus plures
homines
tentat.

55.
Singulis
hominibus
probabiliter
à Lucifero
designatur
proprius dæ-
mon tenta-
tor.

Error Gen-
tilium de
duplici ge-
nio caven-
dus.

An diversi
demoni ad
diversa vi-
tia ex insti-
tuto indu-
cant.
Censent præterea Origenes, Hieronymus & alii
diversos dæmones sub diversis ducibus depu-
tatos, qui ad diversa vitia ex instituto impel-
lant; v.g. quosdam ad superbiam sub principe
seu ducē superbix, quosdam ad luxuriam sub
principe spiritu luxuriæ &c. Quod etsi possi-
bile, nec incredibile sit; tamen incertum est.
Nec similis distinctio in sanctis Angelis à Pa-
tribus traditur; sed idem Angelus hominem
ad quævis bona promovet, & à quibusvis vitiis
sine discrimine retrahit: æmulantur autem spi-
ritus tenebrarum in ordinibus & ministeriis
suis spiritus lucis.

56. Dubitatur autem, an omnia omnino pecca-
ta hominum sint ex machinatione seu tenta-
tione dæmonum? Ad quod Respondetur, esse
quidem radicaliter & mediâtè, quatenus ex illa
natum est Hevæ peccatum, indequè ulteriùs
peccatum Adæ, quod est radix cæterorum.
Esse præterea indubiè ex dæmonum tentatio-
ne immediâtè plurima hominum peccata; non
tamen omnino omnia, sed quædam sine spe-
ciali dæmonum interventu nasci ex libertate,
& juncta carnis corruptione: concupiscentia
namquè partim naturâ suâ, partim fortuitis ca-
sibus frequenter ab extrinsecò concitatur, in-
dependentè à quavis operatione dæmonis.
Immo interna cogitatio & affectio est ei per se
ignota, adeoque prævenire potest scientiam
dæmonis, etsi ad tentandum vigilantissimi.
Undè ita docent Scholastici communiter post
Chrysostomum & alios Patres: etsi Nonnulli op-
positum significare videantur. De quo fusè
Suarez. lib. 8. cap. 19. ubi num. 20. censet ut-
rumquè probabile.

57. Dubitatur II. An dæmon tentator semel
superatus à victore recedat? Resp. indubiè non
sic recedere, quin sive alium sive etiam eum-
dem hominem, in quovis genere vitii, cujus
se occasio obtulerit, possit iterum tentare: nam
antiquus hostis, quò valentiùs vincitur, eò adhuc
ad insidias ardentius instigatur, inquit Greg. 3.
Moral. c. 8. Et ut loquitur Cypr. Epist. 6. Fortio-
rem magis aggreditur, & acrior factus, hoc ipso
quòd victus est, superantem superare conatur. Un-
dè Matth. 12. dæmon superatus dicebat: Re-
vertar in domum meam, undè exivi. Idem patet
ex historia Job.

Exi solent
ad tempus
recedere.
Nihilominus post obtentam ab homine de
tota aliqua machinatione pluribus insultibus
constante victoriam, dæmon recedere solet ad
tempus, juxta D. Th. q. 114. a. 5. & alios Theo-
logos. Et consonat Scriptura Jacobi 4. Resistite
diabolo, & fugiet à vobis. Et Luc. 4. ubi refer-
tur, quòd consummata omni tentatione, diabo-
lus recessit ab eo, Christo, usquè ad tempus. Deus
namquè, sive in præmium prioris constantiæ,
sive ut humana infirmitas paululùm subleve-
tur, id suaviter providere solet, etsi non ne-
cessariò; sed id pendet ex suæ sapientiæ con-
silio, & voluntatis beneplacito. Huc etiam fa-
cit superbia ipsius dæmonis, partim quatenus
pro tempore spe fructus mali privatur, partim
quatenus timet contra intentum suum tenta-

tione augere tentati fructum in meritis & vir-
tutibus, atque adeò ad resistendum reddere
fortiorem. Undè Ambros. lib. 4. in Lucam, ait:
Instare formidat, quia refugit frequentius trium-
phari. Immo ex astutia subinde cessat, ut ho-
minem securiorem redditum faciliùs expug-
net; ut indicatur Matth. 12.

Dubitatur III. Quibus modis soleat dæ-
mon hominem tentando impugnare? Resp. ip-
sum id facere, primò exteriùs, incitando ho-
minem ad malum per externa signa vel effec-
ta, idquè sive offerendo exteriùs objecta sen-
sibilia ad malum incitantia, sive per se aut alias
causas efficiendo ea, quæ occasionaliter tra-
hunt ad aliquod genus peccati, sive deniquè
exteriùs sub diversis figuris apparendo & lo-
quendo. Secundò interiùs, ingerendo pravas
suggestiones seu cogitationes per concitatio-
nem phantasiæ & humorum. Non commovet
autem phantasiam ipsam directè, ei imprimen-
do simulacra seu species phantasticas, prout
sensus externus relinquit formarum sensibili-
um vestigia; sed tantum indirectè, movendo
variè humores, & spiritus animales, qui sunt
quasi vehicula phantasmatum, & quorum agi-
tatione excitari phantasmata manifestè constat
ex somniis, ac phreneticorum, ebriosorum &
amentium deliriis. Multò minùs potest im-
mediâtè movere ipsam animam rationalem;
quod solius Dei est. Nequè enim potest ex-
citare intellectum hominis loquendo cum eo
spirituali modo: cum homo incapax sit hu-
jusmodi spiritualium impressionum, nisi di-
vinitus elevetur, ut conaturalem agendi mo-
dum transcendat. Similiter voluntatem solum
impellere potest suadendo, aut per sympathiam
ex commotione passionum in appetitu sensitivo.

Dubitatur IV. An possint dæmones homi-
nem ad malum inducere etiam per vera mira-
cula? Resp. Neg. cum D. Bonav. D. Thoma &
aliis unanimiter. Ratio est: quia verum mi-
raculum est opus superans vires universæ na-
turæ creatæ, juxta receptam apud omnes mi-
raculi notionem: adeoque non possunt dæ-
mones illa facere propriâ virtute: certum au-
tem est, nequè Deum virtutem supernatura-
lem iis concedere ad ejusmodi opus. Idquè
adhuc multò certius, quando ista signa fie-
rent ad robur aut confirmationem falsitatis;
nè ipse Deus quodammodò homines in erro-
rem adducere seu cogere censeatur.

Faciunt nihilominus mira quædam, quæ
virtutem hominum excedunt; etiam inter-
dum verè, seu non imaginariè: ut patet ex
Historia Job, & nonnullis quæ fecerunt per
Magos Ægypti. Quamvis etiam plura faci-
ant per præstigias oculorum aut illusionem
phantasiæ. Nequè enim potestatem habent trans-
mutandi corpora humana in lupos, aves &c.
Undè lycantropos verè non habet formam lu-
pi, sed eam se habere imaginatur: uti & face-
re ea, quæ vel per ipsum dæmones faciunt,
vel ipse facere imaginatur, v.g. dum putat se
vorare & sapere corpus humanum &c. Prout
etiam

58.
Impugnât
hominem
partim ex-
teriùs par-
tim inte-
riùs.

59.
Nequit dea
cipere pa-
tratione
miraculo-
rum.

etiam in jure Canonico c. Episcopi 26. q. 5. ex Concilio Ancyrano refertur & damnatur, quod quadam scelerata mulieres retro post satanam conversa, demonum illusionibus & phantasmatibus seducta, credunt & profitentur se nocturnis horis cum Diana Dea paganorum, vel cum Herodiade & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia in tempesta noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut domina obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari.

Differentia
inter mira-
cula divi-
na & dia-
bolica.

Est itaque differentia inter miracula divina & diabolica. Primò ex parte operis, quod divina superent vires totius creaturæ, non diabolica. Secundò ex parte operantis, quod illorum auctor sit Deus, horum verò diabolus. Tertiò ex parte utilitatis, quod miracula divina semper sint ad utilitatem Ecclesiæ, vel privatorum, v.g. augendam aut confirmandam fidem, sanationem infirmorum &c. vel ad demonstrandam divinam justitiam, v.g. in miraculosa malorum punitione. At signa dæmonum sunt ad solam vanitatem & curiositatem, v.g. volitare per aërem, latrare fictiles canes, excelsos saltare montes &c. Quartò ratione finis, quia divina fiunt ad gloriam Dei, diabolica ad gloriam seu commodum proprium, vel ad fraudem ex intentione facientis, scilicet dæmonis. Vide D. Bonav. 2. d. 7. p. 2. art. 2. ad 9. Quocirca miracula Antichristi dicuntur signa mendacia 2. ad Thess. 2. utpote patranda ad fallendas & illaqueandas animas. Nulla tamen, etiam non superantia vires naturæ angelicæ facit umquam dæmon per se aut sua instrumenta ad confirmationem falsitatis, quin eorum mendacitas & latens dolus queat deprehendi ex subjecta materia aut aliis circumstantiis. Unde (inquit D. Bonav. sup.) Deus temperat potentiam & astutiam diabolicam, ut sic patiatur eum perversè imitari, ut in ipsa imitatione possint seducere malos juxta eorum merita mala, possint etiam deprehendi à bonis.

60.

Dæmonis
potestas ad
tentandum
qualiter sit
ligata.

Dubitatur V. An vel qualiter potestas dæmonum quoad tentandum sit ligata? Resp. eatenus ligari dæmonis potestatem, quatenus non permittitur tentare seu nocere quantum potest. Non enim tam liberè permittitur debacchari, regulariter loquendo, tempore legis gratiæ, sicut antè, vel sicut circa finem mundi, quando solvendus dicitur satanas Apoc. 20. Unde Greg. 33. moral. c. 12. rectè declarat dæmonem nunc dici ligatum, quia potentia divina dispositionis adstringitur, nè in quantum nocere valet, effranetur; alio autem tempore dici solvendum, quia suis viribus traditus, seu permittitur sive relictus, in multa contra nos virtute laxatur. Quare passim non exercet tantam tyrannidem in baptizatos fideles, quantam in Ethnicos aut alios incredulos; uti sæpè extraordinaria ac sensibilia tyrannidis iis in locis & personis exercitæ signa declarant. Et quamquam dæmones majori rabie adversus Dei famulos insurgere conentur, Deus tamen id ordinariè non permittit, aut certè majoritate

compensat. Potest nihilominus Deus pro altitudine sui consilii permittere, ut aliquis sub lege gratiæ vel baptizatus, acrius, frequentius &c. tentetur, quàm aliquis ante illam legem vel non baptizatus. Generaliter tamen nequit diabolus extraordinarios & prodigiosos tentandi modos adhibere, vi communis permissionis tentandi, absquè speciali permissione Dei pro quolibet casu; uti nec alia nocumenta inferre, de quibus statim.

Q U Æ S T I O. IX.

De Ministerio demonum in punitionibus & afflictionibus hominum.

ALTERUM ministerium dæmonum est, quod inferant hominibus nocumenta etiam corporalia, idquè sive per se, sive per malos homines. Primò quidem velut ministri divinæ justitiæ, per modum punitionis justitæ ob peccata commissa, juxta Doctores unanimiter post Chrysostomum & alios Patres. Et si enim interdum per bonos Angelos vindictam etiam in hac vita Deus exequatur; ut patet bonis Angelis subversoribus Sodomæ, in Angelo qui percussit castra Sennacherib, in Angelo qui extenderat manum suam super Jerusalem, ut disperderet eam; ordinariè tamen id facit per Angelos malos. De quibus simplicius & veriùs cum Hieronymo & Augustino intelligitur illud Psal. 77. Misit in eos iram indignationis suæ, immisiones per Angelos malos. Et si quidam putent Angelos bonos ibi dici malos propter mala quæ inferunt, justè tamen. Additquè Hieronymus spiritum Domini malum, qui vexabat Saul, fuisse è dæmonibus, qui tamen dicitur Domini, quia est ejus minister. Unde Greg. 18. moral. c. 2. Dicitur spiritus malus per nequissimam voluntatem, & idem spiritus Domini per acceptam justissimam potestatem. Immo omnes pœnas & afflictiones externas, & adversitates temporales inferri per dæmones, est Sententia Bedæ & aliorum Patrum apud Suarez lib. 8. cap. 21. n. 10. & 11. Quæ tamen Doctrina intelligenda est de eo, quod ordinariè fit, seu cum aliqua exceptione. Potest què ministerium hoc esse à Deo, non tantum permittente, sed etiam jubente, quando videlicet est circa malum purè pœnale, quod dæmon per se vel creaturam irrationalem (prout per leonem aliundè adductum occidit Prophetam inobedientem 3. Reg. 13.) infert tamquam tortor; auctoritatè supremi judicis: quantumvis per accidens ex pravitate exequentis adjungatur malitia, quam Deus impedire non tenetur, v.g. quod dæmon semper id agat ex odio erga hominem, vel dolens quod Deo obedire cogatur, aut quod actio ista cedat in gloriam Dei. Quo casu ipse Deus potest censeri propriè causa principalis actionis externæ: sicut judex est occisionis rei, etsi minister justitiæ malâ voluntate ex odio in reum sententiam exequatur. Attramen potestate ad punitionem

61.
Varia dæ-
mones infe-
runt homi-
nibus nocu-
menta in-
ferant pana-
rum.

Quæ Deus
frequentior
potest non
solum per-
mittere, sed
etiam jube-
re.

nationem præfato modo inferendam acceptâ, dæmon contra voluntatem Dei, eo tamen permittente frequenter abutitur; exequendo illam per homines malos (quod licentia positiva se non extendebat) quos excitat ad occidendum vel aliter affligendum alios: sicquæ est moralis auctor istius novæ, tum culpæ malorum hominum, tum pænæ illorum, qui affliguntur. Estquæ hoc ministerium tantum permissivè à Deo, etsi permissioni ipsi adjungat positivam approbationem, quâ actionem, quatenus afflictivam, ordinat in pœnam peccatorum ejus, qui affligitur. Idem est, quando pœna ipsa intrinsecè similem inductionem includit; ut contingit quando tentatio ad novum peccatum est pœna prioris peccati; hæc enim tantum est à Deo permissivè.

62. Inferunt quoquæ afflictiones non punitivas. Secundò inferit dæmon nocumenta, & affligit homines, non propriè ad puniendum, sed ad inducendum illos in peccata v.g. blasphemiam, abnegationis Dei &c. Tali intentione affligit Job, totquæ alios, præsertim bonos, ut ex historiis ecclesiasticis est manifestum. Estquæ hæc facultas, suppositâ naturali nocendi potestate, solum permissivè à Deo, uti ipsa facultas tentandi, ad quam reducitur.

Si autem quæretur an potuerit Deus, saltem supposito peccato originali, dare dæmoni positivam licentiam, immo mandatum inferendi mala corporalia Jobo aliisvè justis, quibus exerceantur & probentur? Resp. videtur, quod sic: potuisset enim Deus ipse per se, aut per Angelos bonos inferre ejusmodi pœnas probativas; quidni ergo similiter per Angelos malos? sicut etiam potest in pœnis merè vindictivis. Hoc enim ipso, quod Deus præcipit, sive tamquàm judex, sive tamquàm supremus dominus, dat ministro jus nocendi; qui proinde per se loquendo licitè nocere posset: esto ex obstinatione sua actum sibi præceptum pravo fine inficiat. De facto tamen sola intervenit divina permissio: tum quia id magis est consonum suavi & clementi providentiæ divinæ & ad finem ejusdem sufficit, cum dæmon ex senocendi cupidissimus sit: tum quia ejusmodi afflictiones permittuntur dæmonibus tamquàm media inducendi homines ad peccatum, ut videre est in Job: sub ea autem ratione non nisi permissivè à Deo esse possunt; qui tamen approbat effectum illorum, & ordinat ad exercitium virtutis, v.g. patientiæ, humilitatis &c. Vide Suarez sup. n. 9.

Etsi de facto sola interveniat divina permissio. Circa specialia verò nocumenta in rebus externis vel personis notandum est, quod etiam si tantum ad tentandum homines, seu eos à Deo avertendos assumantur, non censeantur tamen permissa in generali permissione tentandi, sed requiratur specialis permissio Dei pro quolibet casu. Ut patet exemplo Jobi, cap. 1. & 2. Job; & porcorum, in terra Gerasenorum, Mat. 8. Et tradit Augustinus variis locis. Undè non potest pro libitu homines occidere, corpora obsidere, rebus naturalibus pro suo arbitrato uti, & per illas nocere: numquàm enim gene-

63. Sinè quæ, eaque specialia nequeunt extra ordinaria nocumenta inferre. ralem ei Deus potestatem fecit, sed naturalem ejus potentiam ligavit, nè per se pro libitu noceat, id exigente bono generis humani & Ecclesiæ. Quare nec per striges seu maleficas id generaliter potest; si hæ non adhibeant res naturaliter nocivas: etsi tunc faciliùs concedat Deus specialem permissionem, ob aliqualem, quæ intervenit, hominis coöperationem. At quando striges ipsæ adhibent causas naturaliter noxias, v.g. venenosas (etsi illarum vim didicerint à dæmonibus) earum usu, & efficaciam naturali possunt nocere pro libitu, nisi Deus per se vel per bonos Angelos specialiter impediatur; hominibus enim in hac vita reliquit Deus liberam potestatem utendi, sive benè, sive malè, rebus naturalibus.

Ex quo patet majorem esse potestatem malorum hominum in homines, sive bonos, sive malos, quàm dæmonum; contra quorum potentiam nemo alioquin se posset defendere. Undè etiam tyranni pro arbitrio affligunt aut necant bonos homines. Et quidem major est illis potestas, dum agunt actione liberâ, seu per instrumentum jugiter subjacens libertati & agenti conjunctum, quàm per agens naturale. Et ob hoc nullus martyrum actionem vibrationis gladii evasit. Vel fortè etiam ideo, quod gladius sit instrumentum & signum principale ac ordinarium executionis judiciariæ potestatis; quam Deus, à quo omnis potestas, nullatenus impedire decrevit. At plurimi leguntur non læsi ab igne, bestiis, veneno, mari &c. etsi è contra plerumque contigerit; ut in illis ostenderetur veritas doctrinæ, in his completur numerus & meritum martyrii.

64. Aded ut in homines major malorum hominum, quàm dæmonum sit potestas. Cur nemo martyrum actionem vibrationis gladii evasit? Varia porrò sunt nocumenta, quæ dæmones per se, aut per sibi devotos magos & maleficas hominibus intentant. Quædam enim respiciunt bona externa, v.g. domos, fructus, animalia &c. quædam verò ipsa corpora, eorumquæ sanitatem. Et quidem interdum invadunt seu ingrediuntur corpora, eaque obsident, ita permittente Deo, sive ad gloriæ suæ ostensionem, dum postea mirabiliter expelluntur, sive ad peccati proprii vel alieni, interdum etiam levis (ut habet Felisus d. 8. c. 5. Petrus Thyraus de dæmoniis cap. 30.) punitiorem, sive ad ipsius peccantis correctionem, ut carne afflictâ spiritus salvus fiat, sive ad nostram eruditionem, ut rectè D. Bonav. d. 8. p. 2. a. 1. q. 1. De causis ob quas homines à dæmone possideantur quantum ad corpus, fusè tractat Petrus Thyraus sup. c. 29. & tribus seqq. Ut autem aliquis à dæmone obsessus dicatur, requiritur, ut dæmon in corpore ipsius latibulum seu sedem suam figat, & potestatem habeat in eodem sæviendi, sive ipsum molestiâ afficiendi. Undè facile patet, cur Job aliique Sancti à dæmone multa etiam in corpore passi, non fuerint ab eo obsessi. Cur item obnoxii peccato originali aut mortali, hæretici, sagæ, divinatores, non sint eo ipso obsessi seu energumeni: quamquàm non repugnet hos quandoquæ verè obsessos esse; prout erat puella habens

65. Obsident dæmones interdum corpora.

habens spiritum pythonen, & magnum quæ-
tum dominis suis divinando faciens, à qua
Apostolus spiritum ejecit, ut refertur *Act. 16.*
De his fusè *Thyraus* sup. c. 18. & seqq.

Eaque di-
versimodè
ingrediun-
tur.

Solent autem dæmones diversis viis & mo-
dis ingredi ipsa corpora, eaque subinde tota
occupant, subinde aliquam tantum partem,
eamque variam. Exhibent etiam se non rarò
in specie vilis animalculi, v.g. muscæ, araneæ
&c. sive cui assistunt, sive quod assumunt, fre-
quenter etiam Deo cogente.

66.

Quamvis
non facile
fides adhi-
benda, sed
signa obsef-
sionis inspi-
cienda sint.

Signa obsessionis varia referuntur in *Manua-
li Exorcismorum* (quod edidit *Maximilianus ab
Eynatten*, & probarunt, tum aliquot Belgii
Episcopi, nominatim *Joannes Malderus* Epif-
copus, Antverpiensis, tum alii docti viri) in
instructionibus præambulis, & à *Thyreo* sup.
cap. 22. usque ad 27. Quæ diligenter atten-
denda sunt, adhibito etiam peritorum consi-
lio, nè in re tam ardua & fallaciis exposita te-
merè præcipitetur sententia. Plurimi enim me-
cum experienciâ didicerunt, quantæ frequen-
ter subint falsitates, partim ex dolo, partim
ex ignorantia, fortibusque phantasiæ impres-
sionibus, quæ potissimum in mulieribus natæ
sunt subesse. Indeque, exorcismi finè disci-
mine & discretionem adhibiti exponuntur ludi-
brio hæreticorum, immo & nasutorum quo-
rundam cæteroquæ Catholicorum: cum tamen
effugatio dæmonum per exorcismos aliavè pie-
tatis remedia sit non postrema veræ fidei nota:
nam *signa eos qui crediderint hæc sequentur: In
nomine meo demonia ejicient*; inquit Christus
Marci 16. Competitque signum hoc Ecclesiæ
Catholicæ manifestius, quam ut hæretici ne-
gare queant. Undè & ipsi experimentum quan-
doque sumere tentarunt dæmonem expellendi;
sed quam inaniter, patuit in *Luthero* qui præsi-
denter expulsionem dæmonis se immiscens, pa-
rum absuit ut ab eodem suffocaretur, teste *Flo-
rimundo Remundo l. 3. c. 11.* & aliis Historicis.
Idem apparuit in recentiori exemplo, quod
contigit Hoornæ Frisiæ Occidentalis Metro-
poli anno 1627. & ex authenticis instrumentis
nobis constat. Quidam namque Petrus Joannis
miles (ut vocant) Geusius à dæmone possessus,
& per virum venerabilem P. Jacobum Tyras
Minoritam, cum beneplacito Consulium hæ-
reticorum, & ad requisitionem Secretarii Op-
pidi, post conversionem ad fidem exorcizatus,
ac in præsentia plurimorum liberatus fuit, SS.
Sacramento gutturi superposito, ipsaque domo
tremore concussâ, adeò ut universi hæretici
vicini in plateas proflirent clamantes: *jam li-
beratur, quia domus contremiscit.* Contigit au-
tem afflictum visitari à Ministello hæretico,
quem dæmonium sic invasit, tantoque terrore
affecit, ut exitum & ostium cubiculi invenire
non posset; tandemque irridendo clamavit:
Socii sumus, non est nobis lis. Quocirca ad ca-
lumnias se solent convertere, insistendo vesti-
giis Judæorum Christo obrectantium: *In
Beelzebub principe demoniorum ejicit demonia.*
Quemadmodum & Ministelli hæretici in ef-

fugationem dæmonis mox præmissam acriter
pro concione invecti sunt, inclamantes Mino-
ritam esse Necromanticum, dæmonum effu-
gatores.

Itaque pro efformando prudenti judicio in-
daganda in primis est obsessionis origo, ingre-
diendi modus, & maximè ipsius ingressus ef-
fectus & signa. Cujusmodi sunt, absente mira-
culi divini suspitione, subita notitia linguæ
peregrinæ, artis legendi aut similis, locutio de
rebus sublimibus quas afflictus numquam di-
dicit, notitia absentium, revelatio occulto-
rum, operationes & vires hominem exceden-
tes. Item quod afflictus non patitur reliquias
sacras, nomina Sanctorum, & potissimum Jesu
ac SS. Trinitatis, exorcismos &c. præsertim
quando ipso humanitus inscio adhibentur.
Item si prohibeatur omnino loqui, vel sancta
nomina proferre, confiteri, communicare &c.
His accedunt indicia, quæ ex subita mutatio-
ne statûs corporis, vultûs, morum, vel ex mo-
do afflictionis externæ prudenter desumi pos-
sunt. Facilius autem fertur de obsessione ju-
diciû, quando omnia vel præcipua ex alle-
gatis signa concurrunt: prout concurrebant in
memorato exemplo. Energumenus enim la-
tino idiomate, quod numquam didicerat,
promptè utebatur, absentia & occulta revela-
bat, sex hebdomadibus à cibo abstinerat, &
(ut plura alia omittam) quo die spiritus nefa-
rius cum fœtore intolerabili erumpens eum
dereliquit, facies ejus quasi leonis apparebat.

Signa simplicis maleficii seu veneficii non
sunt tam manifesta quam possessionis. Affig-
nantur autem inter cætera, morbus etiam me-
dicis ignotus, vel ordinariam morborum me-
thodum non servans, corrosio vel constrictio
cordis, ejusdem vel aliarum partium punctu-
ra quasi aciculis inflata, extenuatio mem-
brorum extraordinaria cum summo languo-
re, & similia, dum illorum nequè naturalis
causa, nequè remedium naturale reperitur:
præsertim si & ipsi Medici (qui rarissimè ju-
dicant aliquem veneficio infectum) censeant,
aut suspicentur non esse quid naturale, vel si
ex circumstantiis præcedentibus indicium de
causa mali inflati sumi possit. Circa quæ
valde cautè procedendum. Nec facile cre-
dendum, esse maleficia hominum vel peco-
rum, dum urgens ratio non cogit ita judicare.
Quarè excludenda est simpliciorum apprehen-
sio, qui ad quamvis infirmitatem, præsertim
animalium, mox putant subesse maleficiû.
& ad exorcismos (qui alioquin nocere non
possent, etsi nil mali subesset, in omnem fortè
eventum adhibiti) recurrunt; & (quod pejus)
facile in sinistras suspiciones ac detractiones
de determinatis personis sese exonerant: qui-
bus (quod pessimum) ipsi Exorcistæ quando-
que faciem suâ imprudentiâ præbent, quos cor-
ripere deberent. Quarè desideranda est in Ex-
orcistis tum doctrina, tum discretio: quæ u-
traque interdum deest, abundante zelo non
secundum scientiam.

67.

Vii & va-
ria signa
maleficii.

Exor-

68. *Qua sint observanda Exorcista?* Exorcista in primis curare debet, ut sit præditus vivâ fide & fiduciâ in Deum & Christum, ac purâ conscientia, humilitate, jejunio & oratione instructus; non lucri temporalis, sed animarum cupidus; solâ necessitatis vel charitatis causâ rem hanc arduam assumat. Quare non existimet in vocis contentione, aut passionum vel affectuum suorum excitatione (quibus aliqui se frustra fatigant) vim exorcismi consistere; cum in excitatione fidei, spei, charitatis, & devotionis in Deum præcipuè sit elaborandum. Attendat quoquè, nè exorcismos adhibeat de superstitione suspectos contra vel præter morem Ecclesiæ aut Manualium legitimè admissorum seu probatorum: prout, prohi dolor! non rarò contingit. Et quidem noster *Felissus d. 8. c. 10.* in fine testatur se vidisse plùs minùs duodecim exorcismos, tam verborum diversitate, quàm sententiarum contrarietate, superstitionumquè multiplicitate distinctos. Porro nonnulli superstitionem sapientes eò magis sunt de eadem suspecti, quòd indiscreti Exorcistæ maximam in iis vim ponant; quasi verò certa verborum aut nominum forma, ordo, numerus, & non magis fiducia in Deum, ejusquè digitus seu potestas Ecclesiæ communicata sit attendenda. Quocirca si probatis, præsertim ab Ecclesia Romana in ejusdem Rituali exorcismis, precibus, aliisque

salutaribus remediis maleficium non solvatur (non solvitur autem infallibiliter, vel ex opere operato) patientia habenda est; nec ea tentanda, de quibus meritò creditur aut timetur, quòd diabolus se immisceat, & quasi compulsus per exorcismos cedat, ut incautos laqueis suarum superstitionum innectat. Videndum proinde est Rituale romanum, Pastorale dicecesanum, Manuale sup. citatum, Sacerdotale romanum, & quæ hinc desumpsit *Felissus sup. cap. 12. & seqq.*

Deniquè exorcizandus primò mundet conscientiam suam ab omni inquinamento, etiam occulto, quod frequenter est causa mali, vel cur perseveret: sæpè confiteatur, communice, oret, jejuset, signum crucis, aquam benedictam, reliquias probatas, agnos Dei, aliaquè sacra amuleta usurpet; sollicitèquè in his vel aliis ab omni superstitione, etiam internâ, sibi caveat; & si ob imperitiam de illa sit periculum, bene instruat. Caveat sibi ab ariolis, & id genus diabolicis instrumentis. Fidem ac fiduciam in Deum excitet; nec ob moram sanationis animo despondeat, paratus tamen se resignare in manus Dei, si mediis licitis adhibitis malum non cesset, & confidens se abundantiorè post hanc vitam mercedem recepturum. Juvat etiam non rarò Sanctorum peculiarium cultus, vota, peregrinatio.

69. *Quæ ipsi exorcizant do?*

DISPUTATIO V.

De Statu gratiæ & peccati Angelorum.

QUÆSTIO I.

Quibus donis instructi fuerint Angeli creati?

1. *Angeli sunt conditi ad supernaturalem beatitudinem.* CERTUM est Angelos ex divino beneplacito non minùs quàm homines fuisse conditos ad Deo beatè fruendum: uti certum est bonos Angelos de facto beatè Deo frui. Ad hunc autem finem per merita & actus supernaturales consequendum, Angelos indiguissè gratiâ supernaturali, uti homines, omnes docent, & consentiunt Patres apud *Suarez l. 5. cap. 1.* Patetquè ex ipsa supernaturalitate actuum, ad quos improporionatæ sunt vires Angeli sibi relictæ, utpote naturales.

Quæ tamē non est eis concretio. DICO I. Angeli non sunt creati in gloria seu beatitudine cælesti. Est certum apud Theologos & Patres, quorum testimonia vide apud *Suarez sup. cap. 2.* Patet etiam exemplo hominis integri, qui non fuit conditus in beatitudine cælesti. Prætereà beatitudo ex sua conditione est inamissibilis, nec consistit cum peccato; & tamen constat, non omnes Angelos de facto esse beatos, item multos peccasse.

2. Nec obstant aliqui Patres docentes Angelos accepisse in sua creatione beatitudinis donum, ut loquitur *Fulgentius lib. de fide ad Petrum c. 3.* item fuisse in gloria conditos, ut loquitur *Beherincx Sum Theol. pars. 1.*

nardus serm. 7. in Psalmum *Qui habitat*, item dæmones fuisse beatos antequàm caderent, ut loquitur *Aug. l. de corrept. & gratia c. 10.* Denique sanctos Angelos numquàm fuisse peregrinatos, ut ait idem *Aug. 11. de Civit. cap. 9.* *Sed quādā inchoata beatitudo via.* Non obstat inquam: nam Patres loquuntur de beatitudine inchoata & hujus viæ, ut explicat ipse *Aug. l. de corrept. & gratia c. 10.* & alibi. Qui consequenter non negat sanctos Angelos aliquando fuisse viatores; sed numquàm fuisse peregrinatos instar exulum per peccatū, uti homo per illud factus peregrinus & exul; eò quòd sancti Angeli numquàm deflexerint ab amore Dei, ut docet *12. de Civit. c. 9.* Adde viam eorum fuisse admodum brevem, & jugiter in cælo empyreo quasi domi seu in patria perfectam.

Non obstat etiam, quòd *Augustinus l. 4. de Gen. ad litt. c. 22. & seqq. & 11. de Civit. c. 7. & 29.* adscribat Angelis ab initio creationis duplicem cognitionem; matutinam seu diurnam, Verbi scilicet ac rerum in Verbo, & vespertinam, rerum scilicet in se ipsis; hancquè dicat alterâ posteriorem: ex hoc autem sequi videatur, ipsos ab initio creationis fuisse præditos visione beatificâ Verbi. Non obstat, inquam: nam (ut rectè notarunt *D. Thomas, Scotus* & alii Scholastici) *Augustinus* tribuit Angelis duplicem cognitionem matutinam sive diurnam; unam viæ, & imperfectam, quæ

3:

Y com-

competiit illis ab initio creationis, estquæ prior cognitione viæ vespertinâ, non quidem tempore, sed dignitate; cum juxta S. Doctorem utraqûe fuerit ab initio, & simul, uti & simultanea juxta ipsum fuit rerum mundanarum creatio, de quo *diff. seq. q. 1.* Et de hac loquitur *l. 4. de Gen. ad litt. c. 22. & seqq. & c. 31.* Aliam verò patriæ, perfectam scilicet & beatificam, quæ phrasi Augustinianâ dici potest meridiana, & successit cognitioni viæ tam matutinæ quàm vespertinæ. Et de ea agit supra *c. 30. & 11. de Civit. cap. 29.* Non tamen facit eam ibidem vel alibi Angelis coævam; sed ex mente ejusdem Augustini potius tempore posteriorem fuisse, patet ex ipsomet *lib. de corrept. & gratia cap. 10.* ubi docet Angelis ab initio defuisse perfectam beatitudinem, quæ consistit in notia per speciem, seu visione, & amore consequente. Videri etiam potest *lib. 11. de Civit. cap. 11. & duobus seqq.* Sanè nemo Angelorum excidisset per peccatum à beatitudine, si illam in visione & fruitione perfecta consistentem singuli ab initio habuissent. Competiit itaque sola beatitudo imperfecta & inchoata, etiam iis, qui postea lapsi sunt, juxta *Aug. lib. de corrept. & gratia c. 10.* dicentem: *Diabolus verò & Angeli ejus, etsi beati essent antequàm caderent &c.*

4.
Omnes ante lapsum habuerunt gratiam sanctificantem.

DICO II. Omnes Angeli ante lapsum habuerunt gratiam sanctificantem, immo in ea fuerunt ab initio creati. Conclusio videtur probabilior & dictis Sanctorum magis consona, ut censet *D. Thom. q. 62. a. 3.* & sequuntur alii communius contra *Magistrum, Rupertum, Richardum* & plures alios. *Alensis* autem & *D. Bonav.* sunt ferè problematici, etsi magis in oppositum conclusionis propendeant; velut quod communiter tenebant tunc Doctores, ut testatur *D. Bonav. d. 4. a. 1. q. 2. in corp.*

Colligitur ex Scriptura *Ezech. 28. Tu signaculum similitudinis, plenus sapientiâ, & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti &c. perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.* Qui locus litteraliter agens de rege Tyri, allegoricè intelligitur de Lucifero, nec tantum de excellentia naturali, sed etiam supernaturali illius, in qua à Deo conditus sit; ut Patres & Doctores exponunt. Huc etiam facit illud *Judæ Apostoli in sua Canonica: Angelos verò, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium.* Favet etiam illud *Joan. 8. In veritate non stetit,* id est, non permansit. Quamvis per veritatem ibi posset intelligi veracitas, & aliquando in veritate non stetisse dicatur, qui numquàm in illa fuit; sicut *Psal. 1. de justo* dicitur: *In via peccatorum non stetit.*

5. Conclusioni præterea plurimum favent testimonia Patrum in obvio sensu intellecta: etsi aliquantulum explicari possent, & explicare conetur. *D. Bonav. sup. ad 1. 2. & 3.* Sic *Basilii* in illud *Psalmi 32. Verbo Domini cali firmati sunt,* ait: *Angelos, ut essent, Verbum opifex condidit, sanctificationem verò simul impendit ipsis*

Spiritus sanctus; non enim in infantili statura sunt creati, deinde paulatim exercitati atque perfecti, sic Spiritus susceptione digni sunt habiti, sed in prima constitutione & quasi quadam conspersione sua substantia simul insitam habuerunt sanctitatem. Et *Augustinus 12. de civit. cap. 9.* dicit, quod Deus Angelos cum amore casto, quo illi adhererent, creavit, simul in eis & condens naturam & largiens gratiam. Undè sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, numquàm sanctos Angelos fuisse, credendum est. Item *lib. 11. cap. 11.* Nullo modo secundum aliquod temporis spatium prius erant illi spiritus tenebra, quos Angelos dicimus: sed simul ut facti sunt, lux facti sunt &c. Undè dum alibi asserit Angelos prius creatos esse informes, id est sine gratiæ formatione, loquitur de prioritare naturæ (de qua prioritare etiam intelligitur, quod materia sit prius informis creata, ut indicat *l. 1. de Genes. ad litt. c. 15.*) aut si loquatur de prioritare temporis, facienda est comparatio ad formationem gloriæ. Idem significant Patres *præc. Conclus.* citati, dum docent Angelos esse creatos in gloria, & beatitudine. Confirmatur ex *Trident. sess. 5. can. 1.* ubi docet primum hominem à Deo in justitia & sanctitate fuisse constitutum; ergo à pari aut fortiori idem sentiendum est de Angelis.

Ex prædictis autem non solum habetur, Angelos fuisse præditos gratiâ ante lapsum, sed etiam in ipsa gratia fuisse conditos; ut aliqua Auctoritates satis expresse asserunt, aliæ insinuant. Accedit ratio: tum quia nulla erat causa differendi collationem, sive auxiliorum, sive gratiæ sanctificantis: tum quia omnino congruebat, ut Deus Angelos ad finem supernaturalem condendos instrueret mediis ad finem proportionatis: Deus enim (ut notat *D. Thom. q. 62. a. 3.*) ab initio indidit rebus rationes seminales ad finem suum proportionatas; semen autem futuræ gloriæ seu finis supernaturalis est gratia, quam proinde ab initio ortus Angeli in se habuere.

Nec obstat, quod *Joannes Papa cap. v. litteris 16. q. 2.* dicat de diabolo: *dolet satis & erubescit, charitatem, quam in calo nequivit habere, homines constantes ex lutea materia tenere in terra.* Nam, ut omittam Pontificem non loqui definitivè, sed ex propria sententia, præterea in nonnullis Codicibus legi in præsentia nequit: sensus verborum est, quod diabolus charitatem in calo nequivit retinere, sive habere perseveranter, etsi culpâ suâ; potuisset enim, si voluisset, juxta *Gregorium* & alios Patres.

Non obstat etiam, quod *Greg. 32. moral. c. 25.* videatur docere diabolum non fuisse in gratia creatum, dicens: *Hujus ergo lapidis in die conditionis foramina preparata sunt, quia videlicet capax charitatis est conditus, quâ si repleti voluisset, stantibus Angelis tamquàm positis in regis ornamento lapidibus potuisset inharere.* Nam vult Angelum, etsi in charitate conditum, hoc ipso quo lapis fuit pretiosus, potuisse eâ repleti, scilicet perseveranti & consummatâ seu confirmatâ

6.
Eamq; sibi concrevit

7.

matâ charitate. Filo namquè perseverantis charitatis in merito boni operis debebat inferi lapis iste regis ornamento, ad quod foramina parata erant; sed neglexit. Alioquin charitatem ipsum habuisse, & quidem excellentissimam, *Gregorius* ibidem satis expressè tradidit.

8. *Dependentia à propria dispositione.* Petes I. An Angelis sit infusa gratia dependenter à propria dispositione? Respondeo id planè incertum esse, equidem valde probabiliter affirmari cum *D. Bonav. d. 4. a. 1. quæst. 2. ad 4. & 5. Suarez* & plurimis aliis: contra *Molina* & alios; quibus videtur favere *Hilarius can. 5. in Matthæum*. Ratio est: quia congruentius erat gratiam infundi, non otiantibus, sed operantibus, cum possent: sicut contingit in justificatione hominis adulti. Undè *Basilius lib. 3. contra Eunomium*, paulò post initium, docet mensuram sanctitatis in Angelis proportionari mensuræ divini amoris: *Hilarius* autem loquitur de ipsa gloria cælesti, quam Angelis indultam vult *extra humana scientia eruditionem, suique operis*, videlicet naturalis, mercedem, nè quid ex proprio labore aut arte, id est viribus naturæ, existimarentur habuisse.

9. *Dona gratuita fuerunt proportionata naturalibus.* Petes II. Quo sensu Patres & Theologi asserant Angelis esse infusa dona gratiæ proportionatè ad naturalia? Resp. non hoc sensu (qui Pelagianus aut Semipelagianus est) quòd in natura fuerit aliqua dispositio prævia ad ipsam gratiam, ejusvè meritoria, etsi solùm de congruo: sed quòd, cum Deus diversâ mensurâ & proportionem potuerit distribuere Angelis dona gratuita, elegerit hunc modum, quo ex puro suo beneplacito absque omni debito, quod ex naturæ exigentia nasci posset, distribuerit Angelis perfectiori naturâ prædictis majora gratiæ dona cum proportionem, volens illis, quibus daret majora gratuita, etiam dare perfectiora naturalia, v. g. perfectiorem intellectum & voluntatem. Quæ tamen doctrina non est omnino certa, ut rectè *Malderus q. 62. art. 6.* dicens esse probabilem & dictis Sanctorum conformem (quidquid *Wiggers* ibidem omnino indubitatum putet) idquè etiam suppositâ (quæ non constat) differentiâ perfectionis substantialis inter Angelos. Minus constat, utrùm singuli Angeli cum donis sibi oblati toto seu extremo conatu adlaboraverint: sicut enim nonnulli perfectiores gratiam respuerunt omnino, sic inter gratiæ obsequentes potuisset esse differentia fervoris in coöperando; cum id penderet à libertate singulorum. Et consequenter possent aliqui esse majores in gloria iis, qui majora in via gratiæ dona, uti perfectiora naturalia habuerunt. Nihilominus existimat *D. Thomas quæst. 62. a. 6. Malderus* & alii passim, estquè probabilis conjectura, inter sanctos Angelos non fuisse, qui remissiùs sint operati, sed omnes juxta extremum virium suarum fuisse operatos, adeoque, qui habuerunt meliora naturalia, obtinuisse majorem, tum gratiam, tum etiam gloriam. Sed contrà facit, quòd inter Angelos omnes sit supremus Michaël (prout ante lapsum pu-

tatur fuisse Lucifer juxta Doctores passim, ac plures veteres) aut ergo nullum habet ejusdem secum speciei perfectionis substantialis, aut certè ipse ferventiùs coöperatus est gratiis oblati, quàm alii coæquales. Nisi MAVIS dicere cum *Maldero* sup. cum æqualitate naturæ consistere ingenii & potentiarum inæqualem aciem (quòd tamen nos non possumus admittere, cum potentias à natura indistinctas putemus; nec appareat differentia organi corporei, aut quid simile, undè in hominibus oritur differentia ingeniorum) aut nisi dicas Michaëlem esse supremum negativè, ob alios saltem nonnullos similes & æquales: idemquè sentias de Lucifero; qui nihilominus à suis ex proprio arbitratu fuerit electus in caput, sicut Michaël ab Angelis bonis ex dispositione divina.

DICO III. Angelis infusæ fuerunt omnes Virtutes theologice. Ita unanimiter Theologi. Patet: quia virtutes istæ infunduntur in justificatione hominum juxta *Trid. sess. 6. c. 7.* ad cujus instar censenda est peragi sanctificatio Angelorum. De charitate specialiter inde constat, quòd ipsa non distinguitur à gratia, aut certè sit ei indivulsè connexa: charitas autem supponit spem & fidem. Quare etiam in Angelis locum habet illud Apostoli *ad Hebr. 11. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Hinc credendum est Angelos habuisse fidem mysterii SS. Trinitatis: item mysterii Incarnationis; utpote quæ independentem à peccato Adami fuit decreta, juxta dicenda in *Tract. de Incarnatione*, ubi insuper dicitur Angelos probabiliter fuisse sanctificatos ex meritis Christi independentem à passibilitate carnis. Immo & multi alii, etsi in prædictis non consentiant, putant equidem fuisse Angelis hoc mysterium revelatum, existimantes malorum Angelorum peccatum ex invidia & repugnantia adversus Christum revelatum consistere.

Verosimiliter equidem fides angelica erat evidens in attestante, ut plures docent, & colligitur ex *D. Bonav. 3. d. 23. a. 2. q. 3. in corp.* docente, quòd Angeli à prima conditione sua habuerunt cognitionem aliquam de articulis pertinentibus ad Trinitatem, quæ tamen non meretur dici fides, immo potius cognitio contemplationis propter absentiam ænigmati; scilicet ob præfatam in attestante evidentiam, quæ tamen in rigore non repugnat fidei: nos enim invicem loquimur & credimus, similiter Angeli, & tamen evidenter cognoscimus testimonium loquentis. Quare, etsi fortasse fides Angelorum potuisset non esse evidens in attestante, sicut nostra; tamen ad dignitatem angelicam pertinebat, ut evidenter intelligerent revelationem sive locutionem esse à Deo. Ex quo consequens est, Angelos non fuisse meritos per actum fidei: nisi quis dicat præter mysteria ipsis revelata evidenter in attestante, alia fuisse ipsis revelata obscuriùs, & horum credulitate per voluntatem imperatâ potuisse mereri.

Q U Æ S T I O II.

De Duratione viæ Angelorum.

12.
Fuerunt
primitus
viatores.

CERTUM est Angelos aliquando fuisse viatores, ac per actus meritorios vel demeritorios pervenisse ad suum terminum, qui est beatitudo vel damnatio æterna; prout Theologi unanimiter docent post *Augustinum* & reliquos Patres. Et patet exemplo hominum, qui similiter merendo aut demerendo cursum viæ consummant. Ratio est: quia ob hoc creaturas rationales instruxit Deus libero arbitrio, ut ad supernaturalem seu naturæ indebitam beatitudinem gratiæ coöperando pervenirent, aut libero arbitrio abutendo justè punirentur.

13.
In via me-
ruerunt
beatitudi-
nem suam.

Solum est notanda singularis Doctrina *Magistri d. 5.* in fine existimantis Angelos beatos fuisse primò conditos in puris naturalibus, acceptâ dein gratiâ fuisse in eadem confirmatos & simul beatos, ideoquè per hanc gratiam ipsos non meruisse beatitudinem, sed per obsequia nobis postea exhibenda; sicut miles meretur equum, bene per eundem militaturus. Sed hæc doctrina prorsus caret fundamento, & repugnat non solum Theologis omnibus, sed etiam expressè *Augustino l. de corrept. & gratia cap. 10.* Deinde contra exemplum hominum (de quibus & Angelis pariformiter est censendum, nisi aliud constet) statuit præmium essentiale prius merito, ipsumquè meritum extra viam, extra quam non est status merendi, juxta indubitatam doctrinam. Neque est, cur per opera gratiæ elicitæ in via Angelus non foret meritis suam beatitudinem, sicut diabolus damnationem. Non enim necesse erat, Angelum primo instanti obtentæ gratiæ in ea confirmari, & confirmatum beatificari: sed potius tribuendum erat spatium aliquod (quod non necessariò debebat esse diuturnum) exercendi se & crescendi in gratia ac meritis.

14.
Eamq; tem-
pore poste-
riorem me-
ritis.

Constat præterea meritum ex generali sua ratione non debere tempore antecedere præmium, uti nec demeritum pœnam: cum de facto privatio gratiæ sit simul tempore cum peccato mortali, cujus est pœna. Præmium equidem cæleste consistens in visione & fruitione Dei non coëxistit simul tempore ipsi merito in Angelis, uti nec in nobis: sed sicut excludit statum viæ, & connaturaliter loquendo fidem, sic & meritum, quod ad viam spectat, & in fide radicatur. Pari modo nequè pœna æterna simul tempore coëxistit demerito; sed sicut in nobis ordine durationis subsecuta est. Quamquam ex natura rei non videatur repugnare, ut demeritum & damnatio coëxisterent: immo etiam meritum fidei & beatitudo de absoluta potentia possint simul consistere. Itaque de potentia ordinata intelligendum est illud *1. ad Corinth. 13.* Cum venerit quoddam perfectum est, evacuabitur quoddam ex parte est.

15.
Æqualis

Supponunt insuper Doctores, æqualem fuisse durationem viæ bonorum & malorum An-

gelorum. Non enim æquum videtur, quod malis damnatis boni de eis triumphantes adhuc fuissent de corona solliciti ejusvè expertes; cum potius ad præmiandum Deus sit promptior. E contra quoquè æquum erat, ut bonis coronatis, mali non carerent sententiâ suæ damnationis. Parem itaque congruebat esse viam, quorum par cæteroquè erat conditio.

Communi quoquè Patrum & Doctorum judicio via Angelorum fuit valde brevis: tum ob perfectionem potentiarum angelicarum & auxilii supernaturalis: tum ob absentiam impedimentorum in spiritibus ad operandum de se expeditissimis. Ad magnitudinem quoquè præmii non adeò requiritur diuturnitas temporis, vel multitudo meritorum, sed potissimum confert intensio seu appretiativa perfectio operum meritoriorum: nam (ut ait *Scotus d. 5. q. 1. n. 4.*) multò magis requiritur unum meritum intensum (quod phrasi *Scoti* etiam appretiationem, seu intensionem velut radicalem denotat) quam centum millia, id est, plurima remissa, & in eis fuit motus meriti valde intensus pro ista morula &c. Undè constat dæmonem sub initium mundi (cui est coævus) jam tum peccando excidisse gradu suo, dum hominem necdum diu conditum induxit ad lapsum, & quidem jam è cælo turbatus, ac in terris existens. Quo etiam sensu accipitur illud *1. Joan. 3.* Diabolus ab initio (id est, sub initium & primus) peccat; mox autem seu non diu post peccatum & apostasiam fuit in termino.

Nihilominus valde incertum est, quamdiu præcisè via Angelorum duraverit. Quidam enim putant Angelos venisse ad viæ terminum primâ die mundi, quando Deus divisit lucem à tenebris, quasi in ista discretione mysticè figurata fuerit discretio bonorum & malorum Angelorum. Alii existimant id factum secundâ die, quando Deus creavit firmamentum, & divisit aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab iis, quæ sunt infra, quasi per hanc divisionem adumbrata fuerit divisio tunc facta sanctorum Angelorum à dæmonibus. Alii putant necdum aliquos fuisse lapsos sextâ die, quando adhuc vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. *Genes. 1.* in fine cap. Sed hæc incertis nituntur conjecturis: nam de divisione lucis & aquarum corporalium loquitur Scriptura; uti & de bonitate naturali rerum prout à Deo creatarum; si tamen etiam ad creaturas merè spirituales seu Angelos verba relata ex *Genesi* sint extendenda.

Optimè autem cum *Scoto d. 5. q. 1. n. 5. 6.* & *7. q. 2. n. 15.* *Suarez, Molina, Wiggers* & pluribus aliis (omissis diversissimis variorum opinionibus aut dicendi modis (assignantur tres morulæ seu durationes) quas instantia vocant, etsi non necessariò indivisibilia, uti instantia temporis nostri) quibus tota Angelorum via fuit absoluta usquè ad terminum inclusivè. Primum instans est creationis, in quo omnes sunt creati in gratia, & Creatori per amorem castum uniformiter adhæserunt, adeoque

16.
Eaque val-
de brevis.

17.
Incertum
tamen
quamdiu
præcisè du-
raverit.

18.
Constitit
tribus in-
stantibus
sive moru-
lis.

quæ meruerunt. Secundum instans, in quo cœpit discretio, bonis in merito perseverantibus, malis in peccata labentibus. Tertium in quo consummata est discretio, bonis beatificatis, malis verò damnatis.

19.
Primum in-
stans non
fuit indi-
visibile.

Quod ad primum instans attinet, non fuit ipsum indivisibile, sed virtualiter divisibile, respondens aliquali durationi nostri temporis. Gratis enim diceretur malos mox post primum indivisibile instans cecidisse. Mirum etiam, & quasi ex composito negotium hoc ordinatum appareret. Nequæ est insuper natum fieri, ut actus amoris casti, cui sunt concreati, unico indivisibili momento abrumperetur. Itaque censendum est, omnes aliquanto tempore stetisse in gratia & bonis actibus. Cui quoque consonat illud *Ezech. 28. In mediolapidum ignitorum ambulasti* (quod indicat moram aliquam, gressuumque pluralitatem) *perfectus in viis tuis*; quod etiam significat pluralitatem operum. Unde multò minùs post primum indivisibile instans boni sunt beatificati, aut in gratia confirmati: cum enim ante lapsum omnes omnino Angeli fuerint boni, sequeretur omnes debuisse beatificari, aut in gratia confirmari.

Uti nec fe-
cundum.

Secundum instans viæ similiter aliquam temporis protractionem habuit, quo boni augendis meritis & pugna sive resistantiâ adversus peccantes eorumque peccata occupabantur. Quamvis enim brevissimo tempore omnia absolvi potuerint; congruebat tamen fieri quamdam protractionem temporis ante admissionem in gloriam. Sicut etiam homo integer non statim post unum instans aut actum meriti fuisset assumptus ad beatitudinem. Quamquam in Angelis ad operandum à natura & gratia expeditissimis longa mora non fuerit necessaria. Suadet eandem moram vulgata opinio de peccato Luciferi, velut cæteros ad peccatum instigatione aut occasionaliter inducentis, qui eodem momento indivisibili non videntur omnes secuti: item de pugna bonorum adversus cadentes. Et si enim hæc omnia simpliciter & absolute potuerint, non tamen nata sunt fieri in instanti indivisibili.

Tertium
verò quod-
ammodo in-
divisibile,
quodammodo non.

Tertium instans claudens seu terminans extrinsecè viam Angelorum est ipsum instans gloriæ & damnationis; indivisibile quidem quoad principium quo terminat, æternaliter tamen duraturum.

20.
An duran-
te viâ fue-
rit peccan-
tibus locus
pœnitentiæ?
Probabili-
ter negatur

Petes, An in mora illa, quæ intercessit inter peccatum diaboli ejusque damnationem, potuerit ipse pœnitere, & per pœnitentiam resurgere? Resp. duplicem esse opinionem probabilem. Prima, eaque satis communis apud Doctores negat. Cui plurimum favet *Damasceus lib. 2. de fide c. 4.* dicens, quod hominibus mors est, hoc Angelis lapsum extitisse. Post lapsum enim præclusa jam est illis omnis resipiscendi facultas, quemadmodum & hominibus postquam ex hac vita migrarunt. Et *Fulgentius lib. de fide ad Petrum c. 3.* dicens, quod bonam voluntatem sic amiserunt Angeli cum haberent, ut amissam deinceps

Herincx Sum Theol. pars. 1.

habere non possint. Consonatque *Augustinus, Gregorius & alii.* Et juxta hanc opinionem potuisset malus Angelus demereri durante adhuc statu viæ post primum lapsum, committendo nova peccata, à quibus liberum ei erat abstinere; etsi à commissis non posset per pœnitentiam resurgere, aut gloriam promereri.

Secunda opinio affirmat cum *Ruperto lib. 1. Probabiliter affirmatur. de Victoria Verbi Dei c. 21.* dicente: *Illud datur ter affirmatur. intelligi, quod non statim in initio peccati de calo projectus fuerit, sed ipsum quoque expectaverit patientia Dei: ipse autem secundum duritiam suam & cor impœnitens iram sibi thesaurizavit.* Et rursum idem clarè docet infra. Favet etiam apertè *Basilus.* Ex Scholasticis idem docet *Scotus 2. d. 6. q. 2. n. 17. Gabriel & plures alii, & inter Recentiores Malderus q. 64. a. 2.* ex suppositione, quod post peccatum aliquandiu duraverit status viæ: quamquam probabilius censeat, quod non. sed quod peccatum continuò subsecuta sit damnatio.

Hæc opinio est magis consona rationi: nam id exigit status viæ, ut meriti sit capax, qui de meriti, adeoque ut sicut peccantes angeli poterant demerita augere, sic etiam tollere, & bene agendo mereri. Sicut ipsi boni Angeli durante viâ & statu meriti erant similiter capaces demeriti. Quod ad Patres in contrarium citatos spectat, non solum iis opponi possunt alii Patres in re non revelata; verum etiam explicari possent de lapsu dæmonum consummato, seu prout sunt in termino, ac æternis cruciatibus destinati: vel significant spatium pœnitentiæ fuisse adeo breve, ut moraliter pro nullo reputari posset, sicut homini morienti simile spatium superest.

Nihilominus satis constat ex consensu Patrum & Doctorum, ac sensu Ecclesiæ, neminem ex Angelis peccantibus de facto per pœnitentiam resurrexisse ad statum gratiæ. Ad quod allegari solet illud *2. Petri 2. Deus angelis peccantibus non pepercit.* Quod velut indefinitum æquivalet universali. Nec mirum videri debet, quod ex innumerabili peccantium multitudine nullus pœnitentiam egerit, si gratiam omnes sufficientem habuerint. Magis enim mirum est, quod tanta multitudo tot gratiis instructa tam enormiter peccaverit, quam quod à superbia ac rebellionem sua cum plena deliberatione admissa nullus resiliverit. Difficulus enim dimoveri se sinunt sublimes isti spiritus ab eo, quod deliberatè elegerunt. Meritoque in pœnam ejusmodi peccati finalem impœnitentiam Deus gratiæ efficacis subtractione permisit. Sicut è tanto hominum peccantium aut reproborum numero nullus à peccato abstinet aut finaliter perseverat, etsi eis non desit gratia sufficiens ad non peccandum & ad perseverandum. Unde consequens est, dæmones peccasse peccato finalis impœnitentiæ. Alioquin si lapsis nulla fuerit oblata gratia pœnitendi supernaturalis, carentia pœnitentiæ fructuosæ fuisset eis necessaria, ipsaque pœnitentia impossibilis, adeoque non

21.

Etsi nullus
de peccanti-
bus de fac-
to pœnituit.

Y 3

subja-

subjacens libertati ; etsi voluntaria in causa, sicut ea, quæ in ebrietate committenda prævidentur.

Q U Æ S T I O III.

De Peccabilitate & Peccatis Angelorum.

22.
Angeli omnes naturæ boni, sed peccabiles.

ANGELOS naturæ quidem suæ bonos, sed peccabiles esse docet fides c. firmiter, de *summa Trin.* ubi dicitur : *Diabolus & alii demones à Deo quidem naturæ creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali.* Unde *Aug. lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 28.* Non enim (inquit) naturæ, sed peccando diabolus factus est. Oppositum docuerunt olim *Manichei, Priscillianistæ & Porphyrius*, putantes demones naturaliter malos esse. Quorum Doctrina repugnat etiam definitioni *Leonis I. Ep. 93. c. 6.* & Patribus, ipsique Scripturæ commendanti omnem Dei creaturam velut bonam. Fundamentum autem *Manicheorum* de primo principio summè malo, tamquam Auctoritati & rationi repugnans alibi refutatum est.

23.
Immo creatura intellectualis ex natura im-peccabilis dari nequit.

Peccabilitas porro oritur in Angelis & quicumque intellectuali creatura, etiam creabili, ex ipsa arbitrii creati natura : sic ut dari nequeat creatura intellectualis ex natura sua im-peccabilis, juxta *D. Bonav. d. 24. p. 1. a. 1. q. 1. in corp. D. Thom. q. 63. a. 1. Scotum d. 23. n. 6.* & alios communiter. Et consonant Patres peccabilitatem creaturæ liberæ in hoc fundantes, quod sit creatura & ex nihilo. Patrum testimonia vide apud *Vasquez d. 23 l. c. 2.* & alios. Nobis sufficiant verba *Aug. l. 3. contra Maximum c. 12.* *Cuicumque creatura rationali prætatur, ut peccare non possit, non est hoc natura propria, sed Dei gratia : ac per hoc solus Deus habet immortalitatem, qui non cujusquæ gratiæ, sed naturæ suæ, nec potuit, nec potest aliquâ conversione mutari, nec potuit nec poterit aliquâ mutatione peccare.* Et *lib. 5. Oper perfecti contra Julianum* pro fundamento peccabilitatis creati arbitrii statuit (quod sæpius inculcat, & locum habet etiam in quovis creabili) *n. 39.* *Hac dico ego, naturam, quæ rationalis creata est, propterea peccare potuisse, quia ex nihilo facta. Quod aliud quid est, quam propterea peccare potuisse, quia natura Dei non est.* Vide etiam *lib. 2. de nupt. & concupisc. cap. 28.* Ratio est : quia soli naturæ divinæ velut infinitæ competit essentialiter indefectibilitas, uti in genere naturæ, sic & in genere moris : omni autem voluntati creatæ liberæ, veluti finitæ, opposita defectibilitas. Unde etiam sola voluntas divina est essentialis sui regula ; at voluntatis creatæ regula est voluntas aliena, scilicet divina, ob sui solius indefectibilitatem. Hinc *D. Thomas* sup. ait : *Solum illum actum à rectitudine declinare non contingit, cujus regula est ipsa virtus agentis.* Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, numquam posset artifex, nisi rectè lignum incidere : sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, con-

tingit incisionem esse rectam & non rectam.

Dices, Saltem esset impeccabilis ex natura sua creatura intellectualis, cui connaturalis esset visio Dei. Resp. talem implicare. Deinde, etsi non implicaret, adhuc juxta multorum *Scotistarum* sententiam foret physicè peccabilis, sic saltem ut peccando posset visionem Dei amittere. Denique esto necessitaret etiam physicè ad non peccandum, posset creatura, cui visio foret connaturalis, sinè illa existere aut produci à Deo, acceptura illam etiam ampliorum ex meritis seu operibus liberis ; adeoque posset interea peccare.

Quamvis autem de facto non peccaverint 24. Angeli primo creationis instanti juxta Patres & Doctores adeo unanimiter, ut *Parisienses* (teste *D. Bonav. & D. Thoma*) oppositum censuerint erroneum : peccabiles tamen fuerunt etiam primo instanti creationis ; idque non tantum spectato ipsorum libero arbitrio secundum se, sed etiam prout modò creati sunt in gratia. Nam etsi gratia sit incompatibilis cum peccato mortali, adeoque non potuerint illud committere in sensu composito gratiæ, quia scilicet non poterant gratiam cum peccato mortali conjungere : simpliciter tamen poterant primo instanti peccare, eo quod gratia sit eis infusa dependenter à propria dispositione, aut saltem ex suppositione non peccati pro illo instanti, seu quod pro illo instanti prius naturæ determinarent non peccare.

Præterea etsi Angeli non potuerint per se 25. committere omnia peccata, etiam sensibilia, v.g. fornicationem, ebrietatem &c. adeoque non fuerint peccabiles quoad effectum omnis generis peccatis, fuerunt tamen eorum capaces quoad reatum, quatenus poterant sibi in quibuslibet complacere, vel ut ab aliis fierent, desiderare, aut etiam ad eadem alios, scilicet homines, inducere. Per se ipsos autem potuerunt committere physicè & immediate non tantum peccata superbiæ & invidiæ (ut putat *D. Thom. q. 63. a. 2. ad 2.*) sed etiam quævis alia spiritualia seu præscindenda à materia sensibili, v.g. odium Dei, desperationem, superstitionem &c. Similiter peccata injustitiæ, v.g. furti, homicidii &c. Item potuerunt committere res sibi præceptas per legem naturæ aut positivam : hæc enim omnia non requirunt in peccante organum corporeum.

Quantum ad peccata de facto ab illis commissa attinet, *Scotus d. 5. q. 2. n. 15. & d. 6. q. 2. n. 13.* cum Theologis post SS. Patres passim de facto obvios docet, diabolum peccasse peccato superbiæ. Quod etiam innuit Scriptura *Isaia 14.* *Quomodo cecidisti de calo Lucifer, qui manè orbis &c, qui dicebas in corde tuo : in calum conscendam, super astra Dei exaltabo solum meum &c. similis ero Altissimo.* *Ezech. 28.* Tu Cherub extentus &c. perfectus in viis tuis à die conditionis tue, donec inventa est iniquitas in te &c. elevatum est cor tuum in decore tuo. *Job 41.* de Behemoth (qui est figura diaboli) dicitur : *Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbiæ,*

superbia, Denique 1. ad *Timoth.* 3. *Non neophytum* (q.d. nuper natum seu nuper insitum, ut vox Græca significat) *nè in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli*; id est in condemnationem, in quam devenit diabolus ob superbiam; ut rectè explicat *Sasbouth*. Quamquàm *Erasmus* putet diabolum hoc loco verti posse calumniatorem, ut sensus sit: nè elatus, & plus nimio sibi placens incidat in condemnationem maledicorum hominum, qui nil aliud quærunt, quàm habere anam calumniandi.

26. Cujus ob-
jectum qua-
dam cum
Deo simili-
tudine fuit.
Superbia porro diaboli habet pro objecto aliquam similitudinem cum Deo; ut Patres & omnes Doctores tradunt. Et colligitur ex *Isaia* 14. *Similis ero Altissimo*. Et *Ezech.* 28. ubi in principio capitis dicit Princeps Tyri sive Diabolus: *Deus ego sum*.

In quo autem similis esse voluerit, variæ sunt Sanctorum & Doctorum conjecturæ, D. *Bonav.* d. 5. a. 1. q. 2. in corp. & plures alii censent Luciferum consideratâ suâ excellentiâ intumuisse, & ambivisse dominatum super cæteras creaturas mente præditas; vel (ut loquitur D. *Bonav.*) appetiisse ipsum, præesse propriâ auctoritate, ita quod sine meritis, sine datore, & sic ut nulli subesset, velut sui juris. Quare consequenter censendum est ipsum quoque appetiisse cultum latriæ: nam etiam modò diabolus exigit à suis cultoribus v.g. idololatris, veneficis ita coli, abnegato Deo. Quin & ipsi Christo Domino tentando dicebat: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me*. *Matth.* 4. Potuisset autem hoc etiam aliis dæmonibus convenire, quantum ad creaturas se inferiores: superbia enim dæmonum (ut inquit D. *Bonav.* sup. a. 2. q. 1. in corp.) conformis fuit capiti, totius malitiæ principi. Propriè tamen eorum superbia videtur sita fuisse in eo, quod excusso jugo & dominio Dei, appetierint sub Lucifero potiri voluntariâ libertate, & sine meritis quietem beatitudinis obtinere, juxta D. *Bonav.* sup. Adde, verosimiliter fuisse eis revelatum mysterium Incarnationis, indequè sumpsisse occasionem inordinatè appetendi naturæ suæ tamquàm digniori excellentiam unionis hypostaticæ, Christoquè eis instar capitis præposito adversandi. Ita *Suarez* lib. 7. cap. 13. num. 13. & alii.

27. Imò objec-
tum super-
biae diaboli
est æquali-
tas in di-
vina natura
esse po-
tuit.
Denique potuisset objectum superbiæ diabolicæ esse æqualitas in natura divina juxta *Scotum* d. 6. q. 1. *Suarez* sup. cap. 12. *Vasquez* & plurimos alios contra *Thomistas*: etsi enim nosset diabolus illam sibi esse impossibilem, poterat tamen appetere inefficaciter vel conditionatè. Primò remotè & mediatè, quatenus vellet appetere istam æqualitatem, si foret possibile; quod velle proximè respicit ipsam appetentiam æqualitatis, remotè autem æqualitatem. Secundò volendo æqualitatem immediatè, sed in ordine ad aliquid aliud; v.g. ut sic posset coli tamquàm Deus, aut ut non cogeretur alicui subesse: prout damnati possunt inefficaciter velle Deum non esse, ut sic liberari possent à cruciatibus. Tertiò appetendo

inefficaciter ipsam æqualitatem propter se, sub conditione, si esset possibilis. Nec tali objecto ita sub conditione possibilitatis proposito deest sufficiens ratio appetibilitatis: cum constet nos appetere subinde impossibilia sub simili conditione. Sic vehementer pœnitens vellet peccatum numquàm fuisse; sic dæmones vellet Deo punienti resistere: sic iidem Deo omnia mala exoptant, etiam impossibilia: sic boni optant Deum infinitè laudare, & omne bonum, quo dignus est, ei dare; & *Augustinus* optabat: *Si ego essem Deus & tu Augustinus, vellem potius te quàm Augustinum esse Deum*.

Nec obstat, quod æqualitas ista sit impossibilis; adeoque non bona nec appetibilis: quia etiam impossibile potest cognosci & appeti, saltem propositum sub conditione, si esset possibile: prout odio habens Deum delectatur in interitu Dei, si esset possibilis. Deinde æqualitas Dei est quid reale repertum in tribus personis divinis, adeoque potuit Angelus actu collativo illam considerare in ordine ad se, & ita eam velle.

Non obstat etiam, quod Angelus non potuerit sine errore judicare æqualitatem Dei sibi esse bonam seu convenientem. Nam ad desiderium inefficax sufficit simplex apprehensio. Et quamvis requireretur iudicium, sufficeret tale, quo judicaret æqualitatem istam sibi esse bonam ex hypothesi, quod esset ei possibilis.

Non obstat denique, quod Angelus istam æqualitatem appetendo desiderasset sui destructionem: nam illam poterat appetere. Primò implicitè & ex consequenti; prout homines frequenter appetunt mortem, volendo aliquid, ex quo ipsa sequitur. Secundò explicitè, appetendo illam in ordine ad melius esse. Adde, potuisse Angelum appetere æqualitatem Dei ex suppositione, quod esset possibilis sine sui destructione.

Suppositâ itaque possibilitate hujus inefficacis desiderii, probabilis est conjectura (quam format *Joannes Major* & *Poncius*, & probabilis censet *Suarez* lib. 7. c. 12. n. 1.) in suprema diaboli superbia fundata, ipsum de facto appetiisse æqualitatem Dei in natura. Sicquè planius accipiuntur verba Scripturæ, *Isaia* 14. & *Ezech.* 28. similiter verba Patrum, qui dicunt Luciferum sperasse regale solium Dei, cupivisse esse sive existimari Deum, ut loquitur *Nazianz.* item voluisse nulli subesse, ut loquitur *Gregorius*; voluisse aquari Altissimo, ut loquitur *Augustinus*; Dei sperasse æqualitatem, ut loquitur *Chrysostomus*; voluisse similem esse Altissimo, non per imitationem, sed per æqualitatem, ut loquitur *Hugo de S. Victore*: prout allegatis Patrum verbis testatur *Suarez* lib. 7. c. 12. n. 2.

Petes, An superbia fuerit primum diaboli peccatum? Affirmant plerique Doctores, & favet Scriptura *Eccli.* 10. *Initium omnis peccati fuit primum est superbia*. *Tobia* 4. *In superbia initium sumptis omnis perditio*. Idem insinuant Patres priorem Scripturam etiam applicantes ad diabolum; ut *Augustinus* l. de natura & gratia c. 29.

Prosper in Epist. ad Demetriadem c. 19. & Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 17.

At juxta
Scotum in-
ordinatus
amor pro-
prius.

Nihilominus Scotus d. 6. q. 2. n. 3. & 4. primum dæmonis peccatum statuit inordinatum amorem proprium benevolentiae, quo sibi inordinatè afficiebatur. Primus enim actus peccaminosus versari debuit circa aliquam creaturam; non est autem verosimile circa ullam potius fuisse versatum, quàm circa Angelum, utpote sibi maximè propositum, & ad se amandum maximè inclinat. Et hoc est (inquit Scotus n. 4.) quod dicit Augustinus 14. de Civit. Dei (nempe c. ult.) quod duo amores fecerunt duas civitates; civitatem Dei, amor Dei usque ad contemptum sui; civitatem diaboli, amor sui usque ad contemptum Dei. Prima igitur radix civitatis diaboli fuit inordinatus amor amicitiae sui, quæ radix germinavit usque ad contemptum Dei, in quo est consummata ista malitia. Hæc Scotus.

30.
Auctorita-
tes expli-
cantur.

Quod ad auctoritates in oppositum allegatas attinet, facile possunt explicari de superbia radicali: inordinatus enim amor sui fuit radix superbiæ diabolicæ. Quemadmodum explicandi sunt Patres, qui invidiam vocant primam labem, quæ Angelum ejecit de cælo, ut loquitur Chrysolog. serm. 4. quod scilicet loquantur de ea considerata secundum suam radicem, quæ est superbia. Deinde auctoritates non semper agunt de superbia propriè dicta, sed quæ convenit omni peccato, quod est à Deo aversio, & ad creaturam conversio; ut patet apud August. 12. de Civit. c. 6. ubi causam beatitudinis bonorum Angelorum statuit, quod ei adherent qui summè est: causam verò miseriæ malorum Angelorum statuit, quod ab illo, qui summè est, aversi, ad seipsos conversi sunt, qui non summè sunt. Et hoc (subdit) vitium quid aliud, quàm superbia nuncupatur? Ubi obiter advertenda impostura Ludovici Vives in Comment. ibid. dicentis: Scoto non placet peccatum Angelorum fuisse superbiam (adi loca sup. citata; & falsitatem videbis) credo (sed quàm temerè) ob id solum, quod D. Thoma placuerat, sequenti veterum Scriptorum sententiam. Quasi Scotus vir sanctus & modestus non nisi studio contradicendi sensa depromat. Adde Scripturas peculiariter agere de peccato hominum; cujus initium est superbia, sive ipsorum hominum, sive dæmonum tentantium, quorum superbia est occasio omnis peccati hominum.

Ludovicus
Vives te-
merè im-
ponit Scotò.

Dices, Amor benevolentiae sui non est malus, quantumvis intensus. Resp. fuisse malum sive nimium ex modo tendendi, quatenus saltem implicitè diabolus per illum se appetitativè præ Deo dilexit: vel fuisse malum per accidens, quatenus fuit causa seu occasio aliorum actuum malorum sequentium, à quibus tamquàm effectibus denominativè malitiam participabat.

Amor sui
quomodo
radix su-
perbiæ.

Itaque ex inordinato sui amore consequabatur in dæmone concupiscentia excellentiæ & boni indebiti, sive unionis hypostaticæ, sive etiam beatitudinis modo indebito, nempe volendo eam citius, quàm debebat conferri,

vel in majori gradu, vel viribus suis, aut alio simili modo: sive insuper concupiscentiâ æqualitatis Dei, aut in natura, aut quodad dominatum super cæteras creaturas, aut alio modo.

Ex superbia autem nascebatur invidia, sive circa excellentiam divinam, ægrè ferendo illam alteri competere; sive circa unionem hypostaticam invidendo illam Christo seu generi humano: sive etiam circa statum supernaturalem & felicitatem hominum.

31.
Superbia
accessit in-
vidia.

Peccavit præterea odio & irâ adversus Deum, videns illum suis machinationibus obsistere, donaque gratuita sibi auferre, ægrè ferens dari posse Deum, cui non posset esse par. Accessit etiam ira in alios Angelos nolentes consentire suis machinationibus. Præterea accesserunt omnigenæ blasphemiae adversus divinum nomen seu honorem.

Ira & o-
dium.

Blasphemia

Denique peccavit Lucifer specialiter peccato scandali, quatenus partim exemplo, partim suasionem induxit alios ad consentiendum suis consiliis, ut docent varii Patres, & cum D. Thoma & D. Bonavent. plerique Scholastici. Quamvis Nonnulli (quos sequitur noster Castro V. peccatum. Hæresi 3.) censeant dæmones non fuisse inductos ad peccandum per diabolum seu Luciferum, sed omnino spontè à Deo descivisse; immo potius ipsum diabolum, dum adverteret rebellionem præparatas dæmonum voluntates, occasionem apostasiæ suæ inde sumpsisse, sequè eis rebellionis caput obtulisse. Præferenda tamen est Sententia communis. Cui quoque favet Scriptura Isaia 14. Tu terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti. Job 41. Ipse est rex super universos filios superbiæ. Et Apoc. 12. refertur, draconem pugnasse & angelos ejus; & de dracone seu diabolo principali præmittitur: Cauda ejus traherat tertiam partem stellarum cali. Plura de peccatis dæmonum ex Patribus & conjecturis tradit Suarez & alii Scholastici. Pauca tamen quæ tractavimus, pro intentâ à nobis brevitate ac Studioforum utilitate sufficiunt.

Et in Luci-
fero pecca-
tum scan-
dali.

Q U Æ S T I O IV.

De Pœnis dæmonum; ac primò de Pœna sensûs.

ANGELOS apostatas, secundum fidem in variis Scripturæ locis expressam, manet supplicium æternum; ita exigente ratione justitiæ vindicativæ, ut quod voluntariè ipsi deordinarunt per culpam, iisdem invitis ordinetur per divinam justitiam, sicquè non remaneat dedecus peccati sinè decore justitiæ.

32.
Angelorum
peccatum
secunda est
pœna.

Est autem pœna illorum variâ. Potissimum tamen duplex, videlicet pœna sensûs, & pœna damni. De priori solum hæc quæstione agendum est. Itaque certum est apud omnes Theologos, dæmones esse cruciandos à vero & corporali igne. Nam certum est in inferno esse ejusmodi ignem, & per illum puniendos damnatos homines post resumpta corpora (non enim

Primò cruciatus ignis corporalis.

ehim nisi ab agente corporeo sunt corpora crucianda : adeoque ab igne corporeo , quem Scriptura toties inculcat ; de quo *parte 2. Tr. 1. d. 4. q. 5.*) idem autem ignis paratus est dæmonibus, qui hominibus , ut patet *Matth. 25. Discedit maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.* Et *Apoc. 20. Diabolus missus est in stagnum ignis & sulphuris , ubi & Bestia & Pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.* Unde Theologi id supponentes , potissimum disputare solent , quomodo ignis corporalis agat in spiritus damnatos.

33. Nihilominus communi omnium Theologorum sententiâ indubitata constat, non omnes dæmones esse de facto in carcere infernali. Plurimos namque in hoc aëre caliginoso ex permissione divina ad nostrum exercitium degere , patet ex dictis Sanctorum Patrum , ac diversis historiis. Nam teste *D. Bonav. d. 6. a. 2. q. 1.* quibusdam viris sanctis ostensum est, eos non secus ac muscas circa nos volitare. Consonat quoque Scriptura ad *Ephes. 2.* ubi diabolus vocatur princeps potestatis aëris hujus. Et *cap. 6.* dæmones vocantur *mundi rectores tenebrarum harum, & spiritualia nequitia in caelestibus,* id est spiritus nequam in locis aëreis commorantes. Denique ex auctoritatibus ac experientia manifestum est, dæmones nunc tentare homines, etiam fideles, & corporaliter affligere, ac eos potestate per Christum datâ corporibus ejici : unde aperte liquet, non omnes constanter in inferno esse reclusos.

Nunc hi, nunc illi. Non displicet tamen, quod *Estio* in illud *2. Petri 2. Rudentibus inferni detractos &c.* placuit , omnes videlicet dæmones pariformiter in principio fuisse præcipitados in carcerem infernalem, deinde Luciferum egressum ad tentandos primos parentes, postea nunc hos, nunc illos, prout Deus permiserit. Unde & per ministerium Ecclesiæ solent ab obsessis dæmones ad profundum inferni remitti. Ipseque Lucifer durante tempore Ecclesiæ Christi. Quo sensu à multis accipi solet illud *Apoc. 20.* ubi Angelus apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille, id est, tempore legis Christi, & misit eum in abyssum, & clausit &c. & post hæc (scilicet tempore Antichristi) oportet eum solvi modico tempore , cum ampliori ad tentandum fideles facultate permissivâ. Quâ suppositâ , addit congruentiam in genio dæmonis fundatam *S. Gregorius 34. moral. c. 1.* dicens : Considerat quippe quod juxta sit, ut licentiam nequissimæ libertatis amittat ; & quantum brevitate temporis angustatur, tantum multiplicitate crudelitatis expanditur ; nimirum , nè (ut subdit Gregorius) in damnationis suæ foveam cum paucis ruat.

34. Similiter ex communi sensu Doctorum, immo fidelium videtur indubitatum dæmones nihilominus ante diem judicii non esse immunes ab ignis cruciatu, sive detineantur in inferno, aut in eo sint ad torquendas animas damnatas, sive vagentur in aëre. Cum non sint melioris conditionis, quàm animæ damnatæ, quæ

ignis tormentum indubiè ex nunc sustinent : cumque Angeli boni ex nunc fruuntur præmio cælesti. Et ratio generalis est : quia sunt omnes in termino , suamque sententiam , adeoque & mercedem receperunt. Favet etiam Scriptura *2. Petri 2. Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus* (id est, vinculis seu catenis) *inferni detractos, in tartaram tradidit cruciandos.* Quamquam Nonnulli (inter quos noster *Sasbouth*) nomine tartari intelligant aërem caliginosum : quam tamen expositionem refutat *Estius* sup.

Itaque non permittuntur in aëre morari, ut sint ab ignis cruciatu immunes, sed ad nostrum exercitium. Unde pœnam ignis infernalis ubique circumferunt , sicut febricitans pœnam caloris febrilis, quocumque transferatur ; uti ex *Beda* ait *Alensis q. 102. m. 6. a. 4.* aut sicut Episcopus dignitatem suam retinet, etsi actu non sedeat in cathedra episcopali, ut *D. Thom. q. 64. a. 4. ad 3.* Quemadmodum etiam, licet locus cælestis pertineat ad gloriam Angelorum , tamen gloria eorum non minuitur cum ad nos veniunt , ut idem *D. Thom.* sup.

Neque ad hoc necesse est , ut in aëre hoc habeant sibi alligata corpuscula ignea , vel in quibus ignem materiale circumferant : potest enim ignis infernalis tamquam instrumentum divinæ justitiæ agere in dæmones distantes ; ut rectè *Malderus quest. 64. art. 4.* Cui non obstat, quod dæmon visibiliter apparens aliquando adurat res corporales suo actu, & ungularum quasi cicatricem inurat; prout Antverpiæ (inquit *Malderus* Episcopus ibidem) in quadam muliere nuper est factum. Hoc enim fit occulto modo, assumpto fortè igne communi, diabolicâ potestate magis incenso & affecto. Unde compertum est, brachium foeminae sic affectum, etiam notabili tempore post impressionem læsuræ arsisse, ita ut admotum aquæ, quasi admotum candenti ferro aut ignitæ patellæ stridorem ederet. Nonnulli tamen (& inclinatur *Wiggers quest. 64. a. 4.*) censent dæmones ipsum ignem invisibiliter secum ferre. Quod equidem incertum, nec necessarium est, si actio in distans sit possibilis. Denique *D. Th.* sup. explicat modernum dæmonum ab igne cruciatum per hoc, quod sciunt alligationem ad ignem sibi deberi, indeque dicit eorum pœnam non diminui; quemadmodum pœnam eorumdem post judicium statuit in alligatione locali ad ignem velut carcerem: de quo *q. seq.*

Dices, Dæmones quidam rogabant Christum *Luca 8. Nè imperaret illis, ut in abyssum irent,* utique quia hîc liberi, ibi cruciandi ab igne. Resp. non ideo rogasse, sed nè ab infestatione hominum impedirentur, in eo videlicet torturam habentes, quod mala nostra procurare impedirentur. Deinde in die judicii firmiter omnes concludentur carcere infernali. Quod ad accidentale pœnæ augmentum serviet istis spiritibus libertatem amantibus. Ob hæc conclusionem istam præproperam metuentes exposulabant adversus Christum dicentes.

35. Qui velut instrumentum divinae justitiæ potest torquere distantes.

Cur Dæmones rogaverint Christum, nè in abyssum irent.

tes. Venisti huc ante tempus id est, magnum iudicii diem) torquere nos, *Matth. 8.* De eadem completionem universali pœnæ sunt intelligendi quidam Patres, qui punishmentem dæmonum videntur referre ad diem iudicii. Aliud quoque non voluit *Greg. 4. Moral. cap. 10.* dicens: *Antiquus hostis nequitia sua vinculis adstrictus, aliud est quod nunc patitur, aliud quod in fine patietur. Quia enim à lucis intima ordine cecidit, nunc semetipsum intrinsecus erroris caligine confundit. Sed post hoc amaritudine involvitur, quia ex merito spontanea caliginis aeterno gehenna tormento cruciatur, dum videlicet æternaliter carceri gehennali simul erit constringendus. Et infra: Quæ ejus pœna, perfecta videlicet & completa, tunc initium accipit, cùm districtus ad extremum iudicium fudex venit.*

36. Cur hæc pœna dæmonum vocetur pœna sensus?

An tristitia ad pœnam sensus revocanda?

Pro fine nota, pœnam, quam dæmones ab igne patiuntur, vocari pœnam sensus; tum quia tametsi sensu careant, tamen est pœna proveniens ab afflictivo sensuum, scilicet igne: tum quia consistit in inflictione mali positivi, quæ generatim vocatur pœna sensus, quatenus distinguitur contra pœnam damni, quæ est privativa. Ad pœnam sensus quoque revocatur tristitia, quam ex aliis objectis dæmones concipiunt, juxta *Molina, Vasquez & alios.* Verum hoc pertinere videtur ad quæstionem de nomine: in qua rectius loquuntur, qui tristitiam revocandam censent ad causam, ex qua oritur, velut accessorium ad suum principale; adeo ut tristitia de igne infernali pertineat ad pœnam sensus, tristitia verò de amissa beatitudine pertineat ad pœnam damni, velut ad radicem suam, ex qua sequitur. Etsi de facto, juxta plurium opinionem, pœnam damni in parvulis cum solo originali decedentibus tristitia non sequatur. Multi nihilominus tristitiam eis adscribentes; adhuc pœnam sensus ab iisdem excludunt; supponentes utique sub hac non censerit tristitiam, quæ ex pœna damni oritur.

Sed gravis restat difficultas, quæ fieri possit, ut ignis corporalis cruciet substantias merè spirituales. Pro cujus discussione, sit

Q U Æ S T I O V.

Quomodo ignis inferni corporalis agat in spiritus damnatos?

37. Quæ ignis corporalis cruciet spiritus, difficillime intelligitur.

Res hæc est humano ingenio difficillima: in qua facilius est singulorum sententias refutare, quàm meliorem aut solidam aliquam proferre. Nec tamen idcirco de ea dubitari potest: cùm non sit ambigendum de omnipotentia Creatoris, qui infinita potest, quæ nos miselli capere non valemus. Ecce (inquit hac de re *Hugo de S. Victore l. 2. de Sacram. p. 16. cap. 13.*) dicamus, Nescimus, quomodo hoc fieri possit; numquid ideo verum non est, quod nos nescimus, quomodo est? Et *p. 8. cap. 11.* Nè mirearis, opus Dei est hoc opus &c. Non mirum, si mirabilis mirabilia operetur &c.

Primò itaque *Henricus &* nonnulli censent spiritus malos torqueri per calorem in eis ab igne productum, simili modo quo torquentur ab illo homines. Sed hoc dici nequit: nam gratis concessio, quod calor possit divinitus subiectari in Angelo (quod plurimi negant: quamquàm difficulter assignent solidam implicantiā) ac insuper, quod possit ignis consequenter elevari ad eundem calorem in Angelo producendum: adhuc non apparet, cur calor iste cruciaret, spiritum ardore suo adurendo: calor enim quæ calor non affligit, sed quæ est noxius aut disconveniens subiecto, prout affligit intemperies caloris animam immerfam corpori, eo-quod illud distemperet aut ad dissolutionem disponat. Ideoque calor, qui in uno membro, v.g. cerebro aut capite dolorem, in altero, v.g. corde, gratam affectionem generat: quique uni animali interitum causat, alterius vitam fovet. Jam verò Angelo seu spiritui separato calor in nullo gradu est contrarius seu disconveniens, potius quàm albedo vel lux. Alioquin si calor intensior spiritum cruciat: quidni temperatus ipsum blandè afficiat? quidni similiter ipsum delectet vel affligat gratus aut ingratus odor, sapor, sonus &c? Possent quidem superbus spiritus affligi ex hoc, quod tam ignobile accidens in eo invito subiectaretur: sed afflictio ista non est tanta, nec ab assertoribus hujus opinionis intentā; nec specialis ratione ignis aut caloris (qualem tamen isti adstruendam putant) sed similis aut major futura, si dissimile, at æquè vel magis ignobile accidens in eo invito subiectaretur.

38. Secundò dici nequit cum *Coninck &* quibusdam aliis, spiritus torqueri ab igne, & quidem per calorem, eumquæ sentiri cum proportionata molestia, quam sentit anima corpori unita; sed mediantibus corpusculis, quibus ipsi spiritus in pœnam alligantur, seu ununtur, quasi horum ustionem sic persentiscant, sicut anima corporis, quod informat. Nam contrà facit, quod spiritus non informant hæc corpuscula; alioquin essent entia incompleta, formæquæ substantiales instar animæ, & constituerent corpus physicum. Deinde sine hujusmodi corpusculorum informatione animæ separatæ in purgatorio cruciantur ab igne. Quod si statuatur mera alligatio seu unio præsentia litatis; quid tunc ad spiritus assistentes spectabit ustio aliæquæ affectiones corpusculorum? Quare hoc dato, solum afficiet spiritus, quatenus hi calorem seu ustionem intuitivè videbunt: quæ intuitiva notitia nequit esse cruciatus ustionis, de quo hi Auctores. His addi potest, quod juxta hanc sententiam ejusdem rationis videatur esse pœna animarum ante & post iudicium: cùm tamen ex *Augustino* in illud *Psalmi 57. Sicut cera, quæ fluit, auferentur*, colligi videatur pœnam animarum separatarum esse alterius speciei ab ea, quam patientur resumptis corporibus, dum ait: *Est quædam pœna futura, gehenna ignis, ignis aternus.*

Futura

*Futura enim pœna duas species habet. Aut infero-
rum est, ubi ardebat dives ille, qui volebat sibi
stillam aquæ stillari in linguam &c. quando ait:
Crucior in hac flamma. Et altera est illa in fine,
de qua audituri sunt &c. Ite in ignem æternum
&c. Illa pœna manifesta erunt eo tempore, quando
exitum fuerit ex hac vita, aut finito sæculo perven-
tum ad resurrectionem mortuorum.*

*Nec quate-
nus appre-
henditur à
spiritibus
tamquam
malum præ-
sens.*

Tertiò dici nequit cum Nonnullis, crucia-
ri spiritus, quatenus apprehendunt ignem tam-
quam malum præsens: nam sanè norunt dæ-
mones ignem sibi nocere non posse. Nequè in
falsa imaginatione, sed rei veritate statuendus
est dæmonum cruciatus; ut in rei veritate in
eos quadret illud Epulonis *Lucæ 16. Crucior
in hac flamma.* Et juxta *Greg. 4. dial. 29.* spi-
ritus etiam experiendo incendium patitur, ad-
eoque per veri & præsentis mali experientiam.

*Nec deri-
vando in
eos speciem
impressam.*

Quartò dici nequit cum *Richardo*, & aliis,
spiritus cruciari quatenus ab igne derivatur in
illos species impressa. Nam illam etiam ha-
buerunt in viâ; si tamen detur in Angelis spe-
cies impressa pro intuitiva notitia ullius rei,
quantumvis corporalis: de quo in præcedenti-
bus. Subest ipsa quoque per se loquendo po-
testati Angeli; qui utitur speciebus ad libi-
tum. Deservit denique solum ad notitiam ig-
nis: quæ (nisi aliud addatur) non sufficit ad dæ-
monum cruciatum, præsertim adeò singulærè.

*39. Sed juxta
DD. passim
quatenus
potentiam
locomoti-
væ alle-
gat instar
carceris.*

Quintò *D. Thomas* & plurimi Scholastici
cruciatum dæmonum statuunt in alligatione
ad ignem. Gravis enim pœna est superbis ac
nobilissimis spiritibus, in igne tamquam car-
cere perpetuo invitos detineri, eique uniri.
Addit meritò *Scotus 4. d. 44. q. 2. n. 7. 11. &
segg.* insuper alligari intentionaliter, quatenus
ignis tamquam divinæ justitiæ instrumentum
illos in pœnam peccati determinat ad perpe-
tuam & intensam sui intuitionem; quod istis
spiritibus, præsertim odio in Deum flagranti-
bus, grave tormentum est: & quidem (ut no-
tat *Scotus sup. n. 13.*) eo gravius, quò nobilior
est potentia intellectiva, quàm motiva, adeo-
què magis invitus quòad illam, quam quòad
hanc constringitur. Cui adhuc expressius ad-
dunt alii, ignem istum instar signi perpetuò
repræsentare perpetuam ac justam iram Dei,
amissionem bonorum &c. Ipsum denique (ut
alii) esse signum infimæ vilitatis ipsorum, qui
per illum puniuntur, sicut malefici inusto stig-
mate, aut laqueo ad collum inserto.

Non refert, quòd id non sit magis proprium
igni, quàm terræ, aut alteri rei: convenienter
enim Deus ignem assumpsit, ut sicut idem car-
cer, sic idem sit instrumentum supplicii repro-
borum Angelorum & hominum juxta illud
*Greg. 9. Moral. cap. 50. Quamvis Angelorum &
hominum longè sit natura dissimilis, una tamen
pœna implicat, quos unus in crimine reatus ligat.*

*Qui cru-
ciatus Deo
disponente
potest esse
aqualis dæ-
monis.*

Non refert etiam, quòd cruciatus iste non
appareat tantus, quantus erit quem ab igne pa-
tientur homines reprobi resumptis corporibus;
quorum tamen cruciatus inferior erit illo dæ-
monum. Nam dici posset, divinitus fieri, ut

objectum ejusmodi ultra quàm natura rei pos-
tulet, in spiritibus excitet tristitiam tantam,
quantam exigit cujusquè demeritum. Adde,
in animabus damnatorum oriri magnam af-
flictionem ex consideratione corporalis ustionis
certo & inevitabiliter eis imminenti post re-
sumpta corpora. Deniquè indubiè potest Deus
modis nobis ignotis supplere, quidquid spiri-
tibus ex hac parte deesset ad cruciatûs comple-
mentum; ac si quid desit, indubiè actu supplet.

Ob hæc *Suarez* (quem sequuntur varii Re-
centiores) novam ingeniosè excogitavit opi-
nionem, ignem scilicet per potentiam obedi-
entialem instrumentaliter producere in Angelis
qualitatem quamdam spiritualem eis ingratam
& disconvenientem, quæ sit objectum acer-
bissimi doloris.

Sed ob difficultates evadendas non est quæ-
renda via nova, quæ non minores difficultates,
prout ista, patitur: nam (omissâ difficultate
communi, quòd ita natura ignis ad cruciatum
dæmonum non magis serviat, quàm terræ vel
aquæ) fundatur hæc Doctrina in potentia obe-
dientiali physica cujuslibet ad quodlibet; quæ
tamen non est admittenda, nisi ubi est poten-
tia inchoata. Deinde qualitas per illam pro-
ducta secundum *Suarez* non est supernatura-
lis; cum tamen nequè naturæ debeat, nequè
à natura sit causabilis; quòd est infallibile su-
pernaturalitatis signum. Præterea statuit *SUA-
rez* qualitatem hanc scedantem gratiæ contra-
riam; cum tamen constet animas in purgatorio
gratiâ esse dotatas, adeoque non à simili qua-
litate cruciari, & tamen verè ab igne cruciari.

Valde equidè credibile mihi apparet, quòd
sicut dantur corporeæ affectiones, quæ per se
conveniunt corpori aut ei disconveniunt seu
dolorificæ sunt v.g. odor gratus aut fœtulen-
tus & similes, sic etiam dari possint affectiones
spirituales. Ita namquè qualitates supernatu-
rales, præsertim gratia, mirè decorant animam,
eamquè sui contemplatione mirabiliter delec-
tant: adeoque similiter dari posse videtur qua-
litas spiritui ingrata, quæ ipsum deturpet, seu
ei disconveniat, suoquè intuitu spiritum ve-
hementer affligat. Prout ipse dolor seu tristi-
tia vitaliter disconvenit spiritui, eumquè malè
afficit. Sic igitur possibile apparet Deum hoc
modo cruciare spiritus, igne concurrente tam-
quam instrumento morali, prout aqua seu Sa-
cramentum Baptismi concurret ad sanctifica-
tionem animæ. Et in hoc concordat *Poncius
d. 19. n. 58.* cui satis probabile videtur, de facto
sic fieri. Immo si (quod Nonnulli docent) tris-
titia sit qualitas non habens aliquod objec-
tum, sed profluens ex actu versante circa cer-
tum objectum: quidni qualitas ista seu tristi-
tia spiritualis, qualis nunc concipitur ab ani-
ma juncta corpori, divinitus possit produci in
spiritibus separatis, ad præsentiam ignis tam-
quam instrumenti moralis?

Ex quibus hoc animo fixum hæret, omni-
potentem Deum posse spiritus nequam gravif-
simè cruciare diversis modis, quos nostra im-
becil-

40.

*Nec rectè
recurritur
ad qualita-
tem supera-
naturalem
ac poten-
tiam obe-
dientialem.*

41.

*Non displi-
cet tamen
possibilitas
spiritum
affligentis.*

*Similem
afflictionē
potest mo-
raliter can-
sare ignis.*

*Et fortè de
facto cau-
sat.*

*Incertum
equidem*

manet, quo
modo ignis
de facto
spiritus
cruciet.

becillitas non comprehendit : incertum verò esse, quo modo ex enumeratis, immo an non potius alio præter omnes enumeratos de facto ipsos affligat. Ut proinde determinatum de hoc iudicium suspendere prudentissimum videatur ; illud unicum cum *Augustino lib. 21. de Civit. cap. 10.* concludendo : *Cur non dicamus, quamvis miris, veris tamen modis etiam spiritus incorporeos posse pœnâ corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam ipsi incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter al- ligari ?*

Q U Æ S T I O VI.

De Pœna damni demonum.

42.
Secunda
demonum
pœna est
damni.

Cui annex-
tatur despe-
ratio &
vermis con-
scientiæ.

POENA damni consistit in perpetua caren- tia visionis & fruitionis Dei inflicta prop- ter culpam. Eam pati omnes dæmones tam certum est, quàm neminem ex iis esse bea- tum, sed omnes esse damnatos. Quod quidem malum ægerrimè ipsos afficit, dum constri- guntur perpetuâ consideratione tam immensæ hæreditatis, quam liberrimâ suâ voluntate amiserunt, absquè spe recuperandi, quàm diu Deus est Deus. Undè huic pœnæ involvitur desperatio. Accedit quoquè vermis seu remor- sus conscientiæ ; cui dum jugiter proponitur culpa velut causa hujus & aliarum miseriarum damnationi annexarum, resultat in damnatis spiritibus ineffabilis tristitia, non quidem de culpa quatenus est Dei offensa, sed quatenus est tot malorum seu incommodorum radix ; diciturquè hæc pœna vermis, ductâ metapho- râ à verme corporali, quòd sicut hic carnes, sic ille spiritum jugiter rodat. Huc etiam re- duci posset dæmonum induratio sive obstina- tio : de qua *quæst. seq.*

43.
Privatio
gratiæ &
aliorum
gratuito-
rum.

Naturali-
bus manen-
tibus in in-
tegro.

Ad pœnam damni quoquè revocatur pri- vatio gratiæ, quæ cum ipso peccato inchoata æternaliter perseverat. Item privatio aliorum donorum gratuitorum ; quibus post damnatio- nem dæmones sunt omnino spoliati, usque ad ipsam fidem infusam : adeoque signorum evi- dentiâ dumtaxat coacti *dæmones credunt & con- tremiscunt*, ut dicitur *1ac. 2.*

Nihilominus ex Sententia *S. Dionysii* & Theologorum communiter facultates natura- les in desertoribus Angelis manserunt omnino integræ, sic ut possint tantum intelligere, vel- le, & se ipsos aliaquè movere, ac si numquam peccassent. Quamvis potuisset Deus vim inna- tam istarum facultatum retardare, ac velut la- befactare. De facto etiam impediuntur fre- quenter & in multis à Deo aut bonis Angelis, quo minùs facultate suâ locomotivâ utantur in hominis interitum aut nocumentum : uti quoquè interdum impediuntur quo minùs ali- qua cognoscant, quæ nativam alioquin vim intelligendi non excedunt, prout ex præceden- tibus constat. Circa mores tamen est intellec- tus dæmonum excæcatus seu obnubilatus, & voluntas perturbata : etsi circa politicam pru-

dentiam nihil perspicaciæ sit à dæmonibus amissum.

Petes I. An pœna damni sit major, quàm pœna sensûs ? Resp. Aff. non solum, quia est simpliciter majus malum, uti excludit majus bonum, quàm pœna sensûs ; sed etiam, quia magis cruciat seu affligit. Est doctrina *Chry- sostomi Hom. 13. in Epist. ad Philippenses*, in par- te morali ubi ait : *Intolerabilis res est gehenna, fateor, & valde quidem intolerabilis ; attamen in- tolerabilius mihi videtur, de regno decidisse.* Idem significat *Basilius* in illud *Ps. 33. Timorem Do- mini docebo vos*, dicens fore suppliciorum om- nium gravissimum, opprobrium illud & confusio- nem sempiternam. Nec mirum, miseros & car- nales homines id non capere : utpote qui ne- què capere sufficiunt & condignè æstimare magnitudinem intensivam & extensivam cæ- lestis gloriæ, quæ est possessio tanti boni, ea- què æterna.

Petes II. An pœna damni sit æqualis in omnibus ? Resp. esse æqualem hâc ratione, quòd singuli amiserint totam beatitudinem cum omni jure & spe. Quatenus tamen unus cognoscit se fuisse elevandum ad gloriam am- pliorem, si gratiæ respondisset, sive in gratia stetisset, quàm alter, eatenus excidit unus spe & possessione majoris boni quàm alter : sicut si duo inæqualium facultatum exuantur om- nibus fortunæ bonis, in hoc quidem æquales sunt, quòd neutri aliquid reliquum sit ; plus tamen amittit, qui plus habuit. Deniquè af- flictio seu tristitia ex hac pœna proveniens sta- tuenda est inæqualis pro mensura demerito- rum : consonat namquè æquitati justitiæ vin- dicativæ ; ut in hac quoquè afflictione, quæ est maxima & essentialis damnatorum ; serve- tur proportio ad culpas. Deinde alioquin con- naturaliter plùs plerumquè affligerentur mi- nùs demeriti : sive quia minùs nocentes ægrius ferre solent pœnam æqualem ei, quam susti- nent maximè nocentes : sive potius, quia hi majori plerumquè gradu gratiæ & gloriæ ex- ciderunt, ob unum v.g. vel pauca mortalia per- petuò damnati. Et quamvis hoc fortè fallat in dæmonibus, si (quod censet *D. Bonav. d. 6. a. 3. q. 1.*) qui præcellunt in nobilitate naturæ, cui gratiæ dona fuerunt proportionata, etiam præcelluerint in magnitudine culpæ : tamen sæpenumerò locum habet in hominibus dam- natis ; de quibus pariformiter procedit præ- sens dubitatio. Ut igitur hoc inconveniens vitetur, dicendum apparet, divinâ providen- tiâ attemperari tristitiam pœnæ damni propor- tionatè ad culpam. Addit subtiliter *Scotus 4. dist. 50. q. 6. n. 12.* inæqualitatem pœnæ dam- ni eatenus sequi ex inæqualitate culpæ, qua- tenus qui gravius peccavit, se privavit majori bono seu rectitudine debitâ actûs oppositi, cui consequenter majus respondisset per se lo- quendo meritum majorquè gloria.

Petes III. An dæmones ita sint repleti tris- titiâ, ut nulla ex re gaudium aliquod perci- piant ? Resp. id non planè constare. Nonnulli enim

44.
Est majus
damni pœ-
na quàm
sensûs.

45.
In omnibus
quodam
sensu æqua-
lis, quodam
inæqualis.

46.
Dæmones
nulla de re

verosimi-
lius gau-
dent.

enim quoddam verum gaudium eis tribuunt, ortum ex successu desiderato v.g. suarum tentationum aut machinationum. At *Alensis, Scotus, Angles* & alii passim contradicunt. Et, ut videtur, probabilius, propriè loquendo de gaudio. Sunt namquè continuò in immensa tristitia, cum qua non bene consistit gaudium; & ut consisteret, credibile est, Deum nolle ad gaudium ipsorum concurrere. Quæ proinde de lætitia dæmonum, etiam quandoquè per cachinnos ostensa referuntur, ad exteriorem gaudii simulationem (prout homines amaritudine pleni ostendant quandoquè lætitiā, quam non habent) & interiorem complacentiam in rei desideratæ successu seu consecutione (quam per se gaudium consequitur) sunt referenda. De qua etiam intelligi potest. *S. Augustinus l. 2. de Gen. contra Manich. c. 17.* ubi de diabolo ait: *Pæna ejus est, ut in potestate habeat eos, qui Dei præcepta contemnunt. Et inde major pæna est, quia de hac tam infelici potestate latatur.*

Q U Æ S T I O VII.

De Obstinatione demonum.

47.
Obstinatio
demonum,
alia nega-
tiva alia
positiva.

OBSTINATIO dæmonum alia est negativa seu privativa, quæ consistit in impœnitentia, seu carentia perpetua salutaris pœnitentiæ. Et ab hac voluntas dæmonum dicitur obstinata in malo seu peccato habituali, quatenus illud per conversionem ad Deum numquàm tolletur, adeoque perpetuò manebit in statu peccati. Immo hæc impœnitentia est adedò infallibilis, ut simpliciter impossibile sit dæmonibus illam tollere. Alia obstinatio est positiva, quæ consistit in continuatione actualis odii Dei seu aliorum inordinatorum affectuum & pravarum operationum.

48.
Negativa
in subtrac-
tionem om-
nimodam
divina gra-
tiæ.

Obstinatio negativa non est referenda in naturalem immobilitatem voluntatis angelicæ in eo, quod semel voluntate omnino deliberatâ elegit; ut contra *D. Thomam* rectè *Scotus* & alii communiter post *Fulgentium l. de fide ad Petrum c. 3.* & alios Patres. Vide dicta *disp. 3. q. 6.* de Libertate voluntatis angelicæ. Nequè etiam in malum habitum cogentem ad peccandum, vel continuationem actûs primi, qui peculiariter à Deo conservetur; quod sanè à divina bonitate alienum est. Sed referenda est in omnimodam gratiæ subtractionem: quæ fundatur, tum in hoc, quòd dæmones sint

in termino, tum quòd in via aliud non meruerint. Gratiā namquè subtractā impossibile est, ut dæmones è statu peccati per salutarem pœnitentiam assurgant; adeoque necessarium est, ut in statu peccati, & aversione habituali à Deo obstinati perseverent. Vide *D. Bonav. d. 7. p. 1. a. 1. q. 1. in corp.* Fortasse tamen ad majorem obdurationem conducit, quod dæmones aut spiritus angelici, etsi simpliciter liberi maneant post deliberatam electionem, ægrè tamen patiantur se avelli ab eo, quod semel ita elegerunt; ut plures Doctores advertunt.

Obstinatio positiva seu perseverantia in peccatis actualibus referenda est in malam dæmonum voluntatem: quæ destituta divinæ gratiæ auxilio, ac pondere peccatorum & pessimorum habituum pressa, junctâ consideratione gravissimorum & perpetuorum cruciatuum, qui à Deo vindice infliguntur, cum desperatione ea umquam evadendi, odio & velut rabie in Deum furit, & in contraria divinæ voluntati studia toto impetu fertur. Et quamquàm dæmones ampliùs non demereantur, eò quòd sint extra statum viæ: verè tamen malis affectionibus suis & operationibus sæpiùs peccant, Deumquè offendunt. Voluntas siquidem ipsorû prædictis non obstantibus manet physicè libera, non solum quia ex pluribus malis liberè eligit unum, & à singulis potest abstinere: sed etiam quia simpliciter indifferens est ad malum faciendum & omittendum, etsi moraliter determinata.

Nequè solum dæmones in malis appetendis, sed etiam in bonis moralibus, ea non bene, sed vitioso motivo eligendo, peccant. Non quòd Deus concursus eis ordinarius ad opus simpliciter bonum eliciendum neget: cum frustra dicamus naturalia in iis mansisse integra, si concursus generalis eis non sit paratus ad bonum, quod viribus naturæ facere possunt: sed ob causas mox antè relatas, quæ moralem impossibilitatem generant. Est communis Doctorum, nec dissentit *Scotus 2. d. 7. q. un. n. 24.* ubi quidem non negat dæmonibus potentiam naturalem sive libertatem physicam abstinendi à malo, & faciendi opus moraliter bonum: *Mirum enim videtur* (inquit) *negare potentiam naturalem in illa natura eccellente, ubi non apparet aliquid propter quod sit neganda.* Sed immediatè subdit: *Probabile est tamen, quòd secundum hanc potentiam non exeant in actum, propter vehementem malitiam,*

49.
Positiva in
malam dæ-
monum vo-
luntatem
est referen-
da.

50.
Nullum o-
pus omni ex
parte bo-
num dæmo-
nes faci-
unt.

D I S P U T A T I O VI.

De Creatione mundi corporalis, ac præsertim hominis, hujusquè primævo statu.

1.
Genesim
descripsit
Moyses
cum aliis
libris Pen-
tateuchi.

CREATIO mundi corporalis describitur à Moysè *Genesis 1. & 2.* Ipsum enim esse hujus descriptionis auctorem, uti & totius Pentateuchi, iis saltem exceptis, quæ de morte ipsius Moyfi agunt, communis est Sententia Patrum, immo & Judæorum. Quòd non obscure colligitur ex *Trid. sess. 4.* definiente, quinque libros Moyfi esse canonicos, & ex Scriptura *Luce 16. 20. & 24. & Joan. 5.* ubi illos Christus ipsecitat sub nomine Moyfi.

Existi-

in deserto. Existimat autem *Theodoretus q. 1. in Genes.* est-
quæ valde credibile, Moysen hos libros scrip-
sisse in deserto, pro rudis populi institutione
volens texere brevissimam chronologiam &
seriem rerum gestarum per Patriarchas à prin-
cipio mundi conditi usque ad mortem suam,
idque planâ narratione, ut decet historicum
divinitus inspiratum. Nihilominus in hac ip-
sa creationis mundi narrativa descriptione plu-
rimæ, eaque inextricabiles difficultates oc-
currunt, quæ fusè à Patribus & Interpretibus
S. Scripturæ tractantur, dum scribunt in Ca-
put 1. & 2. Genesis, seu in Opus. (ut habet ti-
tulus apud Patres usitatus) Hexameron, id est,
sex dierum.

Quia nihilominus Scholastici universi spe-
cialem quoque tractatum ea de re instituere
soliti sunt, à nobis quoque breviter attingi de-
buit. Itaque fit

Q U Æ S T I O I.

*Quando, & quot dierum spatio mun-
dus sit conditus?*

2. *Mundus non est con-
ditus ab
æterno.* **D**ICO I. Mundus non est conditus ab æ-
terno. Est de fide ex *c. firmiter, de sum-
ma Trinit.* contra *Aristotelem* & nonnullos ip-
sum secutos Philosophos. Patet ex Scriptura
*Proverb. 8. Dominus possedit me in initio via-
rum suarum, antequàm quidquàm faceret à prin-
cipio &c. Joan. 17. Clarifica me tu Pater apud
temetipsum, claritate, quam habui prius, quam
mundus esset, apud te. Ad Ephes. 1. Elegit nos in
ipso ante mundi constitutionem.* Idem certissime
liquet ex chronologia mundi, quam Moyses
descripsit: primùm namque testatur Deum in
principio creasse cælum & terram, dein reli-
qua, sex dierum spatio; à quo tempore velut à
capite computat tempora sequentia. Sanè nul-
lum æternitatis mundi vestigium extat. Immo
nè minima quidem existit memoria ullius an-
tiquioris gesti, quàm sit scripto proditum à
Moysè; qui antiquitate superat omnes omni-
no Scriptores, sive sacros, sive profanos, quo-
rum aliquid apud gentiles reliquum est: ac
præterea quodad antiquitatem rerum narrata-
rum similiter omnes antecellit, etiam *Berosum*
Chaldæum (sitamen verus sit, & non supposi-
titiis, qui nunc extat; prout supposititium esse
Varii ostendunt, quos refert & sequitur *Tor-
niellus Præfat. in Sacros Annales num. 9.*) inter
profanos Historicos antiquissimum, qui suam
historiam solum protendit usque ad tempora
diluvii, & non ultra.

3. *Refellitur
hæresis Præ-
adamita-
rum.* Ex præfata Moysis chronologia manifestè
etiam retunditur novella Hæresis *Præadamita-
rum* de hominibus Adamo prioribus, à Gallo
quodam litterista, Theologiæ ignaro (qui
nuper Bruxellæ visus est) sinè ullo fundamen-
to ex cerebro non ita pridem, conficta sed ab
ipsomet auctore retractata, quæ vix orta in-
terire cœpit, sicut *fœnum tectorum, quod prius,
quàm evellatur, exaruit. Psal. 128.* Nam sub

initium mundi cæterorum creationi subtexuit
Moyses creationem Adæ, tamquàm primi ho-
minis, & cæterorum protoparentis. De quo
similiter *Actor. 17.* dixit Paulus: *Fecitque ex u-
no omne genus hominum inhabitare super univer-
sam faciem terræ.* De eodem *Sap. 10.* dicitur:
*Hæc, Sapientia, illum, qui primus formatus est à
Deo Pater orbis terrarum, custodivit, & eduxit il-
lum à delicto suo.* Et *1. ad Cor. 15.* ait Aposto-
lus: *Factus est primus homo Adam in animam
viventem.* In quo proinde tamquàm radice to-
ta posteritas est vitiata, ut fides docet ex eo-
dem Apostolo *ad Rom. 5.* Denique *Luca 3.*
Christi genealogia in Adamo, velut protoplas-
to & primo parente, terminatur.

Ex eadem Moysis chronologia etiam ma-
nifestè constat, mundum paucis annorum mil-
libus extitisse; ut patet consideranti paucita-
tem generationum, quas Moyses recenset ab
Adam usque ad sua tempora; addito compu-
tu annorum ab obitu Moysis usque ad nati-
vitatem Christi (quæ juxta computum *Tor-
nielli* incidit in annum 1468. ab obitu Moy-
sis) & inde usque ad nostra tempora. Idem
patet ex serie generationis Christi, quæ recen-
setur usque ad Abraham *Math. 1.* & usque ad
Adam *Luca 3.*

Nihilominus difficillimè initur præcisus
annorum computus, qui ab exordio mundi ef-
fluxerunt: circa quem proinde mirè variant
Chronologi. Ecclesia quidem computat an-
nos ante nativitatem Christi juxta editionem
& computum LXX. Interpretum, annos ve-
rò post nativitatem Christi juxta computum
Dionysii Monachi, cognomento Exigui, ab
eo Dionysianum vocatum. Undè in Marty-
rologio romano ad diem 25. Decembris re-
fertur nativitas Christi incidisse in annum
mundi 5199. Exinde autem cum juxta vul-
gatum computum effluxerint anni 1704. con-
sequenter nunc ageretur annus 6903. Verum-
tamen Ecclesia neutrum computum legiti-
mè approbat, quantumvis usurpet. Sanè in
computu LXX. multas annorum centurias
redundare, ex textu Hebraico & Editione
Vulgata notum est, & periti Chronologi pro
comperto habent. Undè ipsi passim hoc neg-
lecto, aliam computus rationem ineunt: sic
ut Nonnulli nativitatem Christi censeant in-
cidisse in annum mundi 3950. ut *A Lapide*;
Nonnulli in annum 3952. ut *Beda*; Nonnulli
in annum mundi 4051. ut *Torniellus*. Simili-
ter apud recentiores Chronologos est in con-
fesso, vulgatum computum Dionysianum ab
ortu Christi esse æquo brevior, hoc est,
aliquot annos ei adjiciendos. Undè *Baronius*
ei adjicit duos. Alii adjiciunt quatuor; sic
scilicet ut annus modernus, qui vulgò dicitur
Christi 1704. verè sit annus 1708. dicunt-
quæ Christum natum anno 41. Correctionis
Julianæ (sic dictæ à suo auctore Julio Cæ-
sare) Augusto 12. & Cornelio Sulla Consuli-
bus. Interim sub judice lis interminata manet.
Videri potest *Petavius de Doctrina temporum.*

4.
*Mundus
extitit pau-
cis annorū
millibus.*

5.
*Præcisus ta-
men anno-
rum com-
putus est
incertus.*

*Inchoato
jam anno
1670. à
nativitate
Christi
Mundi.*

1670.
1674.

Lib. 12. c. 6. & lib. 13. in tabulis annorum, ubi nativitatem Christi refert in annum 41. Julianum & Consules præfatos,

6. *An esse potuerit ab æterno.* Sed controversia non parva est inter Doctores, an de absoluta potentia potuerit mundus creari ab æterno. Quæ quoniam in Philosophia solet fusiùs pertractari, paucis hìc solum perstringenda est. Non pauci cum *D. Bonaventura, Richardo & Alberto* universim negant; id què valde probabiliter, præsertim ob Auctoritatem Patrum, in qua nonnulli solum aut primariè se fundant. Plures alii universim affirmant, etiam quòad res successivas; à quibus tamen Nonnulli excipiunt generationem humanam, nè alioquin daretur infinitum actu, animæ scilicet rationales numero infinitæ. Quòd idem tamen incommodum in tali hypothefi non minùs sequeretur ex generatione substantiarum corruptibilium, si illas Deus, uti animas rationales, conservaret. Deniquè Alii passim cum *Suarez & Smising* affirmant quòad res permanentes, negant verò quòad successivas.

Potuit quòad res permanentes. Quæ postrema Sententia quòad res permanentes suadetur: quia non est repugnantia ex parte causæ; cum sit omnipotens & æterna, nec sit necesse causam duratione præcedere effectum; nam si ignis fuisset ab æterno, etiam splendor ab eo genitus fuisset ab æterno, ut rectè *August. 6. de Trinit. cap. 1.* Non est similiter repugnantia ex parte effectûs cum ei exinde nulla foret communicanda perfectio infinita vel creaturæ repugnans, sed solum cœexistentia cum æternitate. Et ob hoc satis aptè post *Gregorium Ariminensem* notavit *Smising Tract. 3. de Deo Uno disp. 7. num. 93.* melius dici, quòd creatura potuerit esse ab æterno, quàm esse æterna; quia videlicet illud solum significat cœexistentiam cum æternitate, istud autem videri potest indicare intrinsecam æternitatem, quam Deus sibi soli vendicat.

Explicatur Patres. Nec obstat, quòd Patres contra Philosophos & *Arianos* negent æternitatem creaturæ ex hoc ipso, quòd creatura est, & ex nihilo. Nam partim negant ei æternitatem à se vel ab intrinseco competentem; quàm nonnulli Philosophi adscribebant materiæ primæ, aut ipsi universo quasi principio carenti. Partim negant creaturæ æternitatem posse competere necessariò; prout *Aristoteles* affirmabat mundum necessariò fuisse ab æterno productum à Deo, veluti necessariò agente. Partim asserunt de facto nullam creaturam esse ab æterno; quod cum *Ariani* quoquè faterentur, dicentes de filio Dei: *Erat, quando non erat* (et si posteriores quidam *Ariani* à priorum Sententia recedentes fassi fuerint Filium Patri cœæternum, non tamen consubstantialem) rectè Patres contra ipsos urgebant, filium Dei non esse creaturam, utpote genitum ab æterno & ante omnem creaturam: simul tamen interdum insinuant Deo propriam, etiam de possibili, æternitatem ab intrinseco & necessariò competentem.

Herincx Sum Theol. pars. I.

Quantum ad res successivas, v.g. motum 7. *An etiam quòad successivas.* circularem solis &c. si possent produci ab æterno, sequeretur, possibile esse infinitum actu: tempus enim æternum à parte ante foret actu infinitum, in quo tot forent exactæ annorum myriades quot anni, tot anni quot horæ, tot horæ quot minuta &c. Similiter sequeretur infinitus animarum rationalium numerus, si generationes humanæ fuissent ab æterno. Aliud est de tempore æterno à parte post: quia id numquam actu ponetur vel positum erit, adeoque tantum est infinitum potentiâ. Prout etiam non potest assignari tam diuturnum tempus, sed semper finitum, à parte antè, quin semper adhuc ante illud potuisset creatura creari à Deo. Si verò supponeretur infinitum actu esse divinitus possibile, adhuc satis constat non posse ens successivum esse æternum à parte antè, hoc sensu; quasi secundum se totum, vel aliqua ejus pars secundum se totam possit esse ab æterno: cum ipsum, omniquè pars illius, etiam à Deo assignabilis, quatenus successivum est, essentialiter involvat prius & posterius; posterius autem veluti præsupponens existentiam prioris, nequeat esse ab æterno, quoniam prius. Nihilominus dubitari posset, an positâ possibilitate infiniti, repugnet dari ens successivum tale, ut æternitas nequeat cœexistere ulli tempori vero vel imaginario, cui non similiter istud ens quòad aliquam sui partem cœexistat, item ut numquam possit assignari pars aliqua illius finita & determinata, quæ sit prima. Undè consequenter nec ab ipso Deo determinari posset, in quo hemispherio v.g. sol fuisset productus vel primò cœpisset circulariter moveri, cum in utroquè fuisset ab æterno successivè, nec foret in motu isto aliqua pars prima. Quòd quidem cum quibusdam similibus non bene à nobis conceptibile est. Equidem contra facit, quòd similes difficultates videantur etiam posse urgeri contra motum æternum à parte post, qui utiquè est possibilis, & caret parte ultimâ; item contra infinitas partes motûs quas videt Deus actu potuisse præcedere motum seu diem hodiernum. Ut proinde omnino incertum videatur *Poncio disp. 51. Philosoph. num. 50.* quid de hac re censendum. Vide ipsum etiam *n. n. seqq.*

8. *Mundus capit tempore verno.* DICO II. Mundus probabilius est creatus tempore, quòd apud nos est vernum, apud Antipodes autumnale. Sic passim Patres & Doctores. Consonatquè formatio seu conceptio secundi Adæ, Christi; similiter passio & resurrectio ipsius, atque adeò mundi reparatio, quæ pariter peracta fuerunt tempore verno, credibiliter mense Martio. Accedit quod *Bedal. de temporum ratione c. 65. & Opusculo de sex ætatibus mundi* referat in quadam synodo provinciali Cæsariensi, quæ habita fuit de mandato Victoris papæ, B. Theophylum Archiepiscopum cum cæteris declarasse, mundi creationem cœpisse tempore veris, & Adamum fuisse creatum Decimo kalendas

Z 2

Aprilis

Aprilis, seu 23. Martii; adeoque primum diem mundi fuisse 18. Martii. Consequenter dies quartus fuit vigesimus primus, quo sol est creatus, in principio arietis: à quo cursum solis auspicantur etiam antiqui Astrologi.

Contrarium Conclusionis docet noster *Lyranus, Abulensis*, & plures alii censentes mundum incepisse circa æquinoctium autumnale. Pro quibus

Dices: Tempore verno non sunt fructus; quales tamen in principio mundi fuerunt, ut patet ex fructibus ligni vetiti, & q. seq. §. 3. dicendis. Deinde Hebræi ante legem solebant initium mensium anni computare ab æquinoctio autumnali, quod incidit in nostrum Septembrem, etsi post legem acceptam numeraverint annum incipiendo à mense Nisan, qui respondet nostro Martio & Aprili, ob memoriam liberationis à servitute Ægyptiaca; id quæ solum in festis & negotiis sacris: in civilibus enim adhuc veterem morem retinuerunt, ut videre est apud *Bonfrerium in cap. 1. Genesim*. Immo ista supputandi ratio videtur fuisse jam tum tempore diluvii, adeoque ab ipso exordio mundi: ingressus est enim Noë arcam mense 2. qui videlicet respondet nostro Octobri & Novembri; cum diluvium priori & difficiliore sui parte occupasse videatur tempus hibernum, inundationibus aptius: mense autem undecimo, qui nostro partim Julio, partim Augusto respondet, columba cum ramo virentis olivæ rediit ad arcam; quod alioquin contigisset mediâ hyeme, scilicet mense Januario aut Februario, si initium diluvii (quod duravit integro anno) referatur ad ver.

9. Quo poterant esse fructus necessarii.

Ad I. Resp. si ob fructus habendos rejiciendum sit tempus vernum, rejiciendum potius esset æquinoctium autumnale, quo fructus ferè omnes sunt decerpti etiam in his frigidis regionibus. In calidioribus quoque regionibus messis vere fit, adeoque & fructus, saltem aliqui maturescere possunt, Sic *Josue 3.* dicitur fuisse tempus messis, quando Israelitæ transierunt Jordanem; quod (ut habetur c. 4.) contigit decimo die mensis Nisan seu lunæ Martialis. Quod autem Christo patiente mense Martio frigus erat noctu; est, quia in locis æquinoctialibus noctes, uti longiores, sic & frigidiores sunt tempore æstivo, quam in aliis locis. Immo quovis anni tempore in temperatissimis regionibus (qualis utique erat paradysus) arbores ferunt flores & fructus, alios incipientes, alios maturescentes, alios maturos. Ex speciali præterea privilegio ob alimenta necessaria Deus in principio potuit creasse fructus maturos ante tempus alioquin connaturale, qui vel fuerunt conservati usque ad tempus aliâs maturitati consentaneum, vel incipiente ordinario cursu fructificandi deciderunt, vel certè junctos habuerunt flores aut immaturos fructus juxta exigentiam & qualitatem temporis anni.

Unde com-
putu Ha-

Ad II. Resp. Hebræos in Ægypto more regionis supputasse initium anni ab autumnno;

non constare tamen, quod ante ingressum in *braorum* Ægyptum ita supputaverint. Quin potius cre- *annus ini-*
dendum est, eos ante supputasse à vere, sicut *tium sumpt-*
postea, corrigente, & veterem morem resti- *serit?*
tuate Moyse. Diluvium etiam rectè censetur incepisse in vere, ut inundationes æstivi temporis magis declararent divinam punitionem, & vere redeunte mox sequeretur serenitas & alimentorum necessariorum accretio. Neque attendenda est in generali diluvio temporis hiberni idoneitas: cum equidem in altera parte mundi durante diluvio æstivum fuisse tempus sit admittendum. Præterea, cum oleæ etiam hyeme omnique anni tempore vireant, ejusque folia numquam decidant, potuit ramus virentis oleæ etiam tunc deferri. Neque potuisset alioquin olea de novo frondere & virefcere, utpote sub aquis adeò demersa, ut ante septem dies columba necdum reperisset ubi pes requiesceret. Nisi quis malit dicere, quod Moyse supputaverit à Septembri eò quod mos iste supputandi adhuc vigeret, dum historiam diluvii scripsit. Adde, incertum esse, an mensis secundus sit computandus ab initio currentis anni, an à sexcentesimo anno vitæ Noë, an ab utroque: an etiam mensis undecimus inde, an à principio diluvii sit supputandus.

Dico III. Mundus fuit conditus, non uno *10.*
eodemque instanti totus, sed per intervallum *Mundus*
sex dierum, uti sonat littera historialis Gene- *sex diebus*
sis. Est communis sententia Patrum & Docto- *successive*
rū contra *Philonem Judæum l. 1. allegoriarum* in *fuit conditus.*
principio, qui nostram doctrinam vocat rusticanam simplicitatem, adeoque censet Moysen senario numero, qui est perfectus, solum significasse perfectionem mundi seu rerum creatarum. Attamen *Philonem* in multis *Platonem* sequi constat; indeque vulgatum: *Aut Philo platonizat, aut Plato philonizat*. Est etiam contra *Procopium & Cajetanum*: quorum ille putat senarium numerum à Moyse expressum, ut singulorum generum productionem rudis populus facilius caperet: hic verò censet significari eundem naturalem sexies repetitum. Est denique contra ipsum *August. in lib. sup. Genesim ad litteram, & l. 12. de Civit. c. 7. 9. 30. 31.* existimantem sex dies istos non significare usitata temporū spatia, sed distinctas cognitiones Angelorum, quibus diversa rerum genera, quæ diebus istis creata referuntur, cognoverunt; quæ quidem cognitiones partim erant vespera, quatenus tendebant ad res creatas in se ipsis cognoscendas, partim manè, quatenus ad lumen creatoris mox referebantur, aut etiam quatenus distinctâ cognitione (quæ matutina dicitur) in Verbo cognoscebantur.

Verum *S. Augustinus 2. Retract. cap. 24. l. 10.* Explicatur quens de libris in Genesim citatis, ait: *In quo mens Augustini.*
opere plura quesita quam inventa sunt, & eorum, gustini.
qua inventa sunt, pauciora firmata: cetera verò ita posita, velut adhucquirenda sunt. Quare 4. *de Gen. ad litt. cap. 27. & 28.* significat se tantum ita explicasse velut provisionaliter, sine præjudicio sententiæ melioris, etiam ab ipso forte

fortè postea inveniendæ. Et 11. de Civit. cap. 7. id remotum esse à sensibus nostris, nec ita, ut est, à nobis intelligi posse dicit. Undè (inquit D. Bonav. d. 15. in Expos. textus dub. 3. in fine) August. in libris suis in multis locis tenuit viam aliorum Sanctorum, ex quo patet, quod non erat eis contrarius. Unicum saltem repèri, in quo Augustinus manifestè communem doctrinam asserit seu supponit, scilicet, lib. de Catechizandis rudibus c. 17. dicens: De qua (Sanctorum æterna requie) rectè significat Scriptura & non tacet, quod ab initio mundi, ex quo fecit Deus calum & terram & omnia quæ in eis sunt, sex diebus operatus est, & septimo die requieuit. Poterat enim omnipotens Deus & uno momento temporis omnia facere: non autem laboravit, ut requiesceret, quando dixit, & facta sunt &c.

11. Probatur Conclusio: quia Scriptura, præsertim historica, debet intelligi ad litteram, & in sensu, qui in simplici narratione legentibus est obuius; prout fit à nobis in Conclusionem. Undè simili ratione intelligitur per cælum, terram, aquam &c. id quod littera sonat. Nequè aliquid est, quod urgeat in præsentem recessum à simplici sono litteræ.

Deinde Moyse Exodi 20. hanc reddit rationem, cur Deus velit diem septimum sanctificari: Sex enim diebus fecit Dominus calum & terram & mare & omnia, quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo. Eandem rationem iisdem poenè verbis assignat cap. 31. Hæc autem ratio nulla esset, si reverà non fuerit ista dierum propria distinctio.

Denique varia continentur Genes. 1. quæ juxta diversam opinionem nequeunt rectè explicari. Sic tenebræ dicuntur fuisse, utiquè verè, super faciem abyssi; adeoque non fuit lux creata primo instanti. Similiter aquæ referuntur in principio confusæ, & postea per interpositionem firmamenti divisæ: aquæ etiam, quæ primò operiebant terram, deinde congregatæ sunt in locum unum, sicquè terra apparuit arida: hæc quoquè fuit inanis & vacua, adeoque non simul ornata plantis & fructibus. Ratio facti non alia est quærenda, quàm divina voluntas, adeò manifestè per Moysen expressa. Nec deest congruentia: tum nè, si omnia simul à principio perfecta legerentur, increata putarentur: tum ut discamus in operibus nostris ab imperfecto ad perfectum tendere: tum ut discamus omnem rem, quantumvis exilem & imperfectam, à Deo pendere tamquàm auctore. Duas priores congruentias habet Ambrosius l. 1. in Hexameron c. 7.

12. Nec obstat, quod Eccli. 18. de Deo dicitur: Creavit omnia simul. Nam simul idem est, quod pariter seu communiter. Et consonat vox Græca. Undè non afficit verbum creavit, sed nomen omnia, adeoque significat omnia sine exceptione à Deo creata. Simili ferè sensu Ps. 13. dicitur: Simul inutiles facti sunt. Et Job 40. Ecce Behemoth, quem feci tecum; quia scilicet creavit utrumquè. Quod autem Gen. 2. dicitur: Iste sunt generationes cali & terra, Herincx Sum. Theol pars 1.

quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus calum & terram; sensum habet, in tempore quo fecit &c. Nam dies per Hebraismum sumitur pro tempore quandoquè etiam longiore. Præterea more Scripturæ singularis poni solet pro plurali. Nequè hic creandi modus arguit imperfectionem in Deo: cum non ex infirmitate aut necessitate, sed ex libertate creaturas successivè produxerit ob fines sapientiæ suæ notos. Quemadmodum & miracula Christus interdum non momento, sed successivè perfecit; ut Marci 8. quando cæcum prius imperfectè, deinde perfectè illuminavit. Similiter ergo Deus in rerum corporalium creatione ab imperfecto ad perfectum processit, primò creando cælum, terram & aquam; secundò distinguendo lucem à tenebris, seu diem à nocte, aquas ab aquis mediante firmamento, mare à terra seu arida. Tertiò denique ornando cælum stellis, aquas piscibus, aërem avibus, & terram plantis ac animalibus. In quo exhibetur triplex mundi status, primus creationis, in quo elucet omnipotentia, secundus distinctionis, in quo sapientia, tertius ornatûs, in quo bonitas divina elucet. Ita D. Bonav. Breviloquii p. 2. c. 2. & Centiloquii p. 3. sect. 10.

QUÆSTIO II.

De Opere primæ diei.

Opus hujus diei exprimitur Genes. 1. his verbis: In principio creavit Deus calum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & Spiritus Dei mæ diei. ferebatur super aquas. Dixitquè Deus: Fiat lux. & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona: & divisit lucem à tenebris: appellavitquè lucem, Diem, & tenebras, Noctem: factumquè est vespere & mane dies unus.

Quibus verbis significatur in principio, scilicet temporis, antequàm Deus quidquàm faceret, seu primò omnium, fecisse cælum & terram. Undè efficaciter probata manet Doctrina Augustini lib. 1. de Gen. ad litt. cap. 15. & lib. 12. Confess. c. 17. & seqq. & alibi, & communis aliorum Patrum latinorum Augustino posteriorum, omniumquè Theologorum, creatam quidem fuisse in principio materiam, non tamen planè informem: tum quia amplius sonant cælum & terra: tum quia differentia utriusquè à principio convincit non fuisse illa dumtaxat materiam informem, penes quam utiquè non fuisset distinctio. Immo D. Thomas cum suis putat impossibile omnino esse, ut materia tempore præextiterit formæ. Quod tamen Scotus & alii communiter velut infundatum meritò non admittunt conformiter ad sua principia. Dum verò Augustinus indicat materiam prius fuisse informem; satis se ipsum explicat de prioritate, non temporis, sed naturæ. Quare diversus quorundam Veterum loquendi modus sic accipiendus est, ut voluerint corpora sensibilia in principio

Vel hoc sensu, quod prius caruerit ornatu.

pio creata fuisse informia (excipienda merito structura præsertim interior cæli empyrei) quatenus carebant modernâ distinctione, ornatu, ac formarum præstantiorum deinceps inditarum pulchritudine. Quo sensu *Gen. 1.* dicitur: *Terra autem erat inanis & vacua*, id est, destituta plantis, cæteroquæ ornatu ac inhabitatoribus. Undè inter fabulas rejiciendum, quod de indigesto chaos veluti mundum præcedente quidam Ethnici Philosophi & Poætæ finxerunt, quorum sententiam explicat *Ovidius lib. 1. Metamorphos.* Et loquendi modum literis eorundem imbutus imitatur *Erasmus in Commentario Hymni Prudentiani de Epiphania Domini*; ut refert *Estius d. 13. §. 4.*

14. Nomine cæli intelligitur quod supra nos est.

Nomine cæli intelligit *Estius d. 12. §. 5.* quidquid supra nos est (quod totum more Scripturæ vocari solet cælum) adeoque etiam aërem & ignem (ut præmiserat §. 4.) nomine terræ verò, quidquid infra nos est, id est terram cum aqua elemento ei cognato, quocum conficit unum terræaqueum globum, etsi tunc adhuc sub aquismersa lateret. Estquæ doctrina satis probabilis. Juxta quam *Estius d. 14. §. 1.* & plures alii consequenter censent omnes cælos hoc die fuisse conditos quantum ad materiam & formam: De quo tamen *quæst. seq.*

Etiā cælum empyreum.

Non negant tamen hi Auctores simul etiam nomine cæli à Moyse comprehensum fuisse cælum empyreum, sed solum alios cælos non esse excludendos. Immo *Suarez l. 1. c. 4. n. 15.* id certum dicit ex communi consensu Patrum & Theologorum, nec se invenire aliquem contradicentem ex his, qui cælum hoc existere & creatum esse fatentur.

15. Quod indubiè datur.

Porro cælum empyreum dari, etsi neget *Cajetanus* apud *Suarez* sup. num. 1. tamen veritas communiter in Ecclesia recepta & omnino certa est, ultra omnes cælos mobiles dari cælum immobile, nobilius cæteris, & lucidissimum ac pulcherrimum Beatorum domicilium, quod Emphyreum vocatur, ut ait *Suarez n. 2.* adeò ut absque magna saltem temeritate non possit negari, quamquam juxta *Sylvium q. 66. art. 3.* non sit dogma fidei, eo-quod nequæ Scriptura manifestè illud exprimat, nequæ ulla extet Ecclesiæ definitio. Sufficit tamen pro certitudine indubitatus *Magistri, D. Thomæ, D. Bonaventuræ* & reliquorum Theologorum consensus post *Bedam* initio *Hexameron* & alios Patres: & Scriptura loquens sæpè de superna Jerusalem, sede Beatorum, ac cælo cæli, in quod Christus ascendit, & tertio cælo in quod Paulus raptus est, & in quo juxta *Trid. sess. 25. de decreto de Invocat. SS.* Sancti cum Christo regnant; quæ intelliguntur ab omnibus de cælo empyreo. Nam sanè dum *Ps. 113.* dicitur: *Cælum cali Domino*, significatur cælum, non hoc quod videtur, sed illud quod superius est, quod hujusce velut tectum est, quemadmodum hoc quod videmus, nostrum est tectum; inquit *Theodoretus* ibid. Nequæ est credibile Deum parasse specialem locum tormentorum pro impiis, & non præparasse specialem regiam pro servis & filiis

fuis, quæ sit locus gloriæ, ultra ea corpora, quæ in ministerium viatorum & rerum inferiorum sunt condita, uti conditi sunt cæli mobiles. Non est deniquè credibile Christum, Deiparam & Sanctos esse in continuo motu circulari cum ipso velocissimo motu primi mobilis (quod juxta *Cajetanum* est patria cælestis) aut certè non habere fixos pedes in certa parte cæli, sed sub iis cælum jugiter rotari. Vide *Suarez cap. cit.* Existentiâ proinde cæli empyrei suppositâ,

Verior Sententia est, Moysen hîc nomine cæli sic comprehendisse empyreum, ut non solum alios cælos, utpote creatos die sequenti. Sic enim planius cohærent sibi, quæ de firmamenti & astrorum creatione subnectuntur. Nec mirum videri debet Moysen in principio meminisse rei à sensibus hominum absconditæ; adeoque minùs accommodæ captui rudis populi: tum quia credibile est populum etiam rudem non latuisse sedem Angelorum & Beatorum, quæ etiam modò rudiores non latet; aut certè Moysen per se vel per alios satis populum de hoc instruxisse: tum quia non solum rudiori populo, sed etiam posteritati instructiori prophetico præditus spiritu scribebat. Itaque primò omnium condidit Deus cælum empyreum, quasi totius ædificii tectum; & terram, quasi totius ædificii pavementum. Sub qua rectè censetur comprehendi ipsa etiam aqua: quam hoc ipso die conditam fuisse ex *Genesi* est manifestum. Immo & reliqua elementa Nonnulli volunt comprehendi sub terra, velut elemento maximè sensibili, & intrâ suas cavitates cætera ex parte complectente. De quo, quidquid sit,

Supponitur passim, saltem de aëre (de igne minora sunt indicia, & de utroquæ putat Bonfrerius quod sint creati secundo die) quod sit terræ concreatus; cum non legatur, nec sit ratio suspicandi, quod sit creatus postea; immo ejus creatio in sequentibus potius supponi videatur, etsi non apertè. Nam de aëre non incongruè accipi videtur, quod *Genes. 1.* subditur: *Et tenebra erant super faciem abyssi*, id est, super superficiem immensæ molis aquarum; ubi proinde aliud corpus diaphanum erat capax luminis, quod ob ejusdem absentiam tenebrosum erat. Quamquam fatear aliud posse significari, quod scilicet luce necdum creatâ, abyssus undecumquæ erat plena caligine, sive lucis expers, tam scilicet secundum superficiem convexam, quam concavam, aut ejus intimam profunditatem. Similiter quod in *Genesi* immediatè sequitur: *Et spiritus Dei ferebatur super aquas*, varii Recentiores intelligunt de aëre, qui ex nativa sua inclinatione continebat se super aquas, & fortè leviter concitatus movebatur super illas istar spiritûs auræ tenuis. Quæ quidem explicatio facilis, & rudis populi captui accommoda est, nequæ ad eò aliena à phrasi Scripturæ: in qua Spiritus Domini frequenter accipitur pro vento, seu aëre concitato, ut *Ps. 147. Isaiæ 40. & 59.* & in

16. Immo vult ipsum solum hîc nomine cæli comprehendi.

Terra coelestis est aqua.

17. Verosimiliter & aër.

in *Cantico trium puerorum*. Attamen sancti Patres ferè omnes interpretantur Spiritum sanctum, qui non loco, sed cogitatione, affectu, omniaquè superante potentiâ ferebatur super aquas, ex quibus & terra eis supposita deinceps reliqua efformaret, sicut intentio artificis superfertur materiæ ex qua artefactum cogitat efformare. Et favet Ecclesia, quæ in benedictione fontis baptismalis id Spiritui sancto tribuit. Deniquè de aëre, ex parte saltem, aquis superioribus & rarioribus à principio immixto Nonnulli intelligunt illud *Job. 38. Ubi eras, cum caligine illud* (scilicet mare seu abyssum aquarum) *quasi pannis infantia obvolverem?* Et illud *Eccli. 24. Et sicut nebula texi omnem terram.*

18. *Secunda est productio lucis primigenia.* Post creationem cæli & terræ creata est lux. Quo quidem nomine Aliqui intelligunt corpus aliquod igneum: Alii verò intelligunt accidens lucis propriè dictæ, productum in corpore capaci luminis, sive in nube tenui, sive alio corpore, quod tempore viginti quatuor horarum circa abyssum aquarum motum per Deum aut Angelos, distinguebat noctem & diem instar solis quartâ die producti, cujus interim lux ista erat vicaria; ut optimè exponit *D. Bonaventura d. 13. art. 2. q. 2. in corp.*

Ex quo colligitur lucem primigeniam non illustrasse simul totum terræ & aquæ globum, sed successivè. Et hac ratione verificatur illud *Genes. 1. Et divisit lucem à tenebris*, dum scilicet esset lux in uno, & tenebræ in altero hemispherio.

Quid sit dicere & appellare Petes I. Quid sit dicere & appellare, dum refertur *Gen. 1. Deus dixisse & appellasse seu nominasse aliquid?* Resp. dicere est Deum efficaciter velle aliquid fieri pro instanti pro quo dicere refertur. Undè etsi ab æterno habuerit velle efficax, non tamen ab æterno dixit externâ dictione, sed tantum pro tempore, pro quo est efficax in actu quasi secundo. Appellare autem, id est, appellari facere. Undè in hymno vesperarum diei Dom. *Qui mane junctum vesperi diem vocari precipis.* Hoc itaque modo v.g. *apellavit lucem Diem, & tenebras Noctem*, quatenus illas sic entitate distinxit, successione ordinavit, ut & discerni possent, & nomina ista accipere, juxta *August. l. 1. de Gen. contra Manich. c. 9.* Alio paululum sensu de stellis dicitur *Psal. 146. Et omnibus eis nomina vocat*, quatenus videlicet omnes proprietatibus inter se distinctas condidit, & exactissimè cognoscit.

19. *Primus dies mundi fuit Dominicus.* Petes II. Cui hebdomadis diei correspondeat primus dies mundi? Resp. diei Dominico; ut patet ex sabbato, sive septimo quietis die: hunc enim sequitur Dominicus tamquam octavus & rursus primus. Idem declaravit *Concilium Casareense* sub Theophilo, cujus fragmentum extat apud Beda. Deniquè id patet ex hymno ad Matutinum diei Dominicæ: *Primo dierum omnium, quo mundus extat conditus seu* (ut habetur in Novis) *Primo die quo Trinitas beata mundum condidit, vel quo resurgens Conditor* qui etiam die Dominico re-

surrexit) *nos morte victâ liberat &c.*

Petes III. An primus dies naturalis mundi & sequentes sumpserint initium à die, an verò à nocte seu vespere? Resp. juxta *Basilium, Ambrosium, Augustinum*, aliosquè gravissimos Patres ac Theologos sumpsisse initium à die. Et consonat id, quod ex *Ambrosio* canit Ecclesia ad Vesperas Dominicæ: *Primordiis lucis novæ mundi parans originem.* Loquuntur hi Patres habito respectu ad nostrum hemispherium, sive illam mundi plagam, ubi postea fuit paradysus, vel palæstina regio primum ab hominibus habitata; prout etiam Scriptura loqui censetur facto ejusmodi respectu; alioquin si apud nos inceperit primus dies à luce, apud antipodes cœpisset à nocte. Juxta hanc Sententiam explicandum, quod in *Genesi* subsequenter additur: *Factumquè est vespere*, id est, decurso isto die artificiali, quem nominaverat, & mane, decursâ scilicet nocte sequenti, completus naturalis dies unus, id est, primus, cardinali numero posito pro ordinali, juxta phrasim Hebræis usitatam, qualis est *Joannis 20. & Danielis 9.*

Sed hæc Sententia gravem patitur difficultatem: nam ante lucem, teste Scripturâ, *tenebræ erant super universam faciem abyssi*; adeoque non à luce, sed à tenebris cœpit dies primus mundi. Nec dici potest tenebras præcessisse primum diem brevissimo tempore, seu potius momento tantum: nam inde sequeretur cælum & terram, quæ sunt ante lucem creata, non fuisse condita primo die, sed ante illum; contra illud, quod canit Ecclesia in hymno ad Matutinum Dominicæ, paulò superius allegato. Et contra illud *Exodi 20: Sex diebus fecit Deus cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt.* Ad quod tamen responderi posset, cælum & terram censi nihilominus condita primo die, Deumquè condidisse omnia sex diebus; eò quòd illud breve aut momentaneum ad primum diem pertineret moraliter, immo etiam strictè loquendo, cum momentum tenebrarum fuerit terminus diurni temporis immediate sequentis, quo lux effulsit. Beda verò apud *D. Bonav. d. 1. a. 1. q. 2. ad 4.* (qui satis probabile censet) & plures alii putant lucem primigeniam fuisse ortam in puncto meridiei, adeoque tenebras illam præcessisse sex horis, sed diem primum fuisse consequenter reliquis tantò brevior, attento motu solius lucis primigeniæ, ac proinde complendum per durationem præcedentem sex horarum. Quæ Sententia videtur excogitata ad vitandam difficultatem, sinè alio fundamento, & repugnat sensui communi etiam Patrum (teste *Derkenis Die mundi primo c. 5. num. 42. & 44.*) asserentium lucem primigeniam esse conditam in puncto Orientis.

Nihilominus censeo æquè, immo magis probabilem Sententiam *Abulensis, Pererii, Estii & Probabilis* plurium Recentiorum post *Hilarium l. de Synodis* haud procul à fine, primum diem naturalem cœpisse à nocte, & terminatum fuisse in die

die artificiali duodecim horarum noctem seu tenebras sequente. Partim quia sic vitatur prædicta difficultas. Partim quia sabbatum Judæorum, ad imitationem quietis primi sabbati, præceptum *Exodi* 20. immo juxta Nonnullos sanctificari cœptum ab exordio mundi, incipiebat à prima vespera seu nocte, ut ex Scriptura constat; quod signum vehemens est, septimum diem mundi cœpisse à nocte, adeoque & præcedentes usque ad primum inclusivè. Partim quia stylo Hebræorum nox semper fuit habita ut prior pars diei naturalis: nec aliter potest salvari, quomodo Christus etiam per synecdochen jacuerit triduo in sepulchro, nisi nox, quâ re surrexit, censeatur initium diei sequentis. Partim denique quia homo fuit creatus sextâ luce, adeoque Deus cœpit sabbatizare nocte subsequente; & per consequens nox est initium diei septimi, adeoque similiter primi.

Dices, Tenebræ lucem præcedentes non rectè dicuntur nox, nequidem ratione subsequentis distinctionis lucis à tenebris: cum dies & nox appellentur à vicissitudinario motu lucis; dies quidem, ubi lux adest, nox, ubi lux mota abest; motus autem iste non erat in primævis tenebris. Resp. Neg. Ass. ejusquæ probationem: nam *Genes.* 1. factâ prius mentione tenebrarum primævarum, subditur: *Appellavitque lucem, Diem, & tenebras, Noctem*; habito indubiè respectu etiam ad tenebras, de quibus statim fuerat sermo. Quamquam nocti solitæ jam concomitanter semper adsit vicissitudinarius motus lucis solaris. Adde, incertum, an durantibus primis tenebris nullus fuerit motus aëris concitati.

Q U Æ S T I O III.

De Opere secunda diei.

23.
Opus secundæ diei.

OPUS hujus diei refertur *Gen.* 1. his verbis: *Dixitque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas*, antea scilicet conjunctas, *ab aquis &c.* *Vocavitque Deus firmamentum Cælum*; ist est, Hebraicè, *ibi aqua*.

Nomine firmamenti probabilissimè intelligitur cælum stellatum.

Unica, eaque gravis hîc est controversia, quid intelligatur hoc loco nomine firmamenti. Prima, eaque communior sententia Patrum & Doctorum est, hoc nomine intelligi cælum stellatum ab octava sphæra inclusivè usque ad infimum cælum, quod Deus quasi instar muri statuit inter aquas quæ, supra illud sunt, & aquas inferiores. Undè hi Doctores censent supra octavam sphæram esse veras ejusdemquæ cum sublunaribus naturæ aquas: idquæ consequenter omnino dicendum est: cum Scriptura testetur per firmamentum esse aquas primum unitas, ab invicem divisas, ac in diversa loca distributas; quod planè indicat tam unas quam alteras esse & mansisse veras ejusdemquæ naturæ aquas. Quarè minùs probatur illorum opinio, qui improprie explicant aquas, quæ super cælos sunt, earum nomine intelligentes

primum mobile sive cælum chrySTALLINUM seu aqueum; aut qui censent aquas supercælestes esse diversæ speciei.

Probatur hæc prima sententia: quia sic simplicius & magis propriè accipitur textus Scripturæ, qui sonat hoc die simpliciter & quodam substantiam factum esse firmamentum, dum verbo *fiat* subnectitur: *Et fecit Deus firmamentum*; quod solum aut certè principaliter significat ipsos cælos mobiles aut sidereos. Nec ista loquendi formula adhibetur à Scriptura; nisi quando aliquid de novo producit. Alioquin si firmamentum ipsum primo die fuisset productum, non dixisset Scriptura: *Et fecit Deus, secundo die, firmamentum, & divisit aquas ab aquis*; sed potius: *Et fecit firmamentum dividere aquas ab aquis*; præsertim cum non hinc subeat rationem firmamenti, sed ex eo, quod sit substantia firmiter expansa, quæ consequenter apta sit prohibere, quò minùs superiora inferioribus jungantur.

Secundò, quia Scriptura de illo firmamento loquitur, de quo subdit: *Et posuit eas* (scilicet solem, lunam & stellas) *in firmamento cæli*; quæ utique non in aëre, sed cælo stellato sunt positæ.

Tertiò, quia subditur productum esse *volatile super terram sub firmamento cæli*; adeoque aër, in quo est productum volatile, non censetur pertinere ad firmamentum cæli. Nec juvat aliorum responsio, quod *sub* positum sit pro *in*; cum in Hebræo sit: *superfaciem firmamenti cæli*. Nam juxta *Bonfrerium* vox Hebræa hîc non significat *super*, sed *juxta*, *contra*, *circa*, *versus*; prout & alibi. Quod intelligens *Hieronymus*, in versione sua (quam probavit Ecclesia) posuit, *sub firmamento cæli*. Deinde aves volant inter nos & faciem firmamenti cæli nobis obversam, & sic quodammodo super firmamenti faciem seu superficiem concavam, vel potius contra seu versus illam.

Quartò, quia esse aquas supercælestes seu ultra sidera, est communis doctrina Patrum; quæ colligitur ex *Cantico trium Puerorum*, in quo suo ferè ordine referuntur creaturæ, & statim post Angelos & cælos ponuntur *aquæ omnes, quæ super cælos sunt*; dein sol, luna, stellæ, imber, ros, nubes seu aquæ mediæ regionis aëris, similiaquæ ejusdem metheora. Similiter *Psalms* 148. dicitur. *Laudate eum cæli calorum, & aquæ omnes, quæ super cælos sunt*.

Ad quem porro finem ibi sint positæ, divina sapientia novit. Nec enim mirum, nos ignorare, quæ supra nos sunt, eorumvè fines speciales: qui plura ignoramus, quæ circa nos sunt, & longè plura, quæ in visceribus terræ. Undè de his aquis rectè *Aug.* 1.2. de *Gen.* ad *litt.* cap. 5. *Quoquo modo, & qualeslibet aquæ ibi sint, esse eas ibi minimè dubitemus*; major est quippe Scripturæ hujus auctoritas, quàm omnis humani ingenii capacitas. Equidem res in abdito est valde, ut ait idem 2. *Retract.* 6. ideoquæ prudentius in abdito relinquitur, quàm incertis aut improbabilibus causis discutiendis vel alle-

24.

Ultra quod sunt vera aquæ.

Causa non lateat.

Non est metuendum earum pondus. allegandis tempus teratur. Nequè metuendum est aquarum istarum ponderi : quid si enim sint leves instar vaporum , qui etiam aërem transcendunt? Sicut quoquè in homine pituita frigida & humida à Deo est in superiori omnibus humoribus parte collocata, ut allegat *Augustinus 11. de Civit. cap. ult.* Nec deniquè metuendum illarum corruptioni, cum ibi desit contrarium, & adsit jugiter concursus Dei conservativus.

Aut corruptioni.

Quintò probatur. Quia etsi aër in Scriptura interdum appelletur nomine cæli, propterea, quòd (ut ait *Bonfrerius*) nullam vocem habeant Hebræi, quæ propriè & præcisè aërem significet, tamen nusquam reperitur nomen firmamenti aëri tributum. Et meritò, cum firmamentum Hebraicè significet aliquid extensum sive expansum, non quovis modo, sed quasi malleo productum & solidatum; quod in aërem non ita quadrat.

Sextò deniquè probatur eadem Sententia: quia textus Scripturæ simpliciter sonat totum firmamentum esse factum in medio aquarum seu interjectum inter aquas; non autem ipsum esse aquas complexum in suo gremio, prout esset dicendum, si aër comprehendatur sub firmamento, & dividat aquas inferiores ab aliis. Immo in aëre tunc non fuisse adhuc nubes, quæ essent dividendæ ab aliis aquis, indicatur *cap. 2. vers. 5.*

Undè juxta hanc Sententiam, quæ probabilissima est, firmamentum hoc die est factum quòdā suam substantiam seu formam, idquè verosimilius ex aqua juxta *Ambrosium in Hexameron, Theodoretum quæst. 11. in Gen.* & plures alios. Gratis enim *Peripatetici* confugiunt ad quintam essentiam ex qua sint fabrefacti cæli: cum materia aquæ jam in promptu esset, quæ spatium inter terram & cælum empyreum occupabat. Et hâc ratione Spiritus Domini intentione suâ ferebatur super aquas, ut nimirum ex eis cætera produceret. Incertum autem est, an sint fluidi, an verò compacti instar chrystalli. Posteriori consonat illud. quòd *Job 37.* dicantur cæli *solidissimi are fusi.* Consonant & nonnulli Patres: allegantur quoquè alia pro cælorum, præsertim firmamenti, soliditate. Alia pro cælorum, præsertim planetarum, fluiditate: prout videre est a quid *Sichen Tract. de calo & mundo disp. 2. q. 3.* qui concludit in re incerta probabilius firmamentum esse solidum, & cælos planetarum esse fluidos.

25. *Non pauci textum Scripturæ verificant de aëre & aquis, quas sustinet; nec improbabili.* Secunda Sententia, eaque non improbabili (quam tenet *Estius, Sylvius* & multi alii recentiores) censet nomine firmamenti quidem intelligi cælum juxta Scripturam, at cælum & consequenter firmamentum significare totum quidquid supra nos est, adeoque complecti sphaeras cælestes & simul aërem; illud autem non esse quidem factum hoc die simpliciter, sed factum esse in medio aquarum tamquam firmamentum, quia scilicet factum est perpetuum interstitium inter aquas inferiores & cælestes, seu mediæ regionis aëris, quæ sunt su-

per cælum seu firmamentum per synecdochen ratione partis suæ notissimæ, id est, infimam aëris regionem, in qua volucres cæli versantur; quæ interjecta inter utrasquè aquas, ab invicem eas dividit. Nam in primis nomine cæli etiam significari aërem, non tantum Hebræis, sed & Ethnicis familiare fuit: indequè dicitur cælum serenum, pluviosum, temperatum. Quin etiam familiare id est Scripturæ. Sic in *Cantico trium puerorum*, & *Ps. 8.* dicuntur *volucres cæli.* *Jerem. 10. & 51.* nominantur aquæ in cælo, scilicet aëreo. Et *Ps. 103.* postquam dixisset Psalmista: *Extendens calum sicut pellem, qui tegis aquis superiora ejus*, ut has aquas magis explicaret, mox subdit: *Qui ponis nubem ascensum tuum.* Et infra, *Rigans montes de superioribus suis*; de iis scilicet, quæ antea dixerat aquis tecta, adeoque de media aëris regione, undè procedit irrigans pluvia.

Undè simili phrasi *Ps. 146.* dicitur: *Qui operit calum nubibus, & parat terræ pluviam.* Et *Ps. 148.* *Aquæ omnes, quæ super calos sunt*, post sidera, velut iis inferiores, & proximè ante ea, quæ circa terram sunt, invitantur ad laudandum Dominum. Nec obstat vox pluralis: nam (ut ait *Estius d. 14. §. 2.*) Hebræis cælum caret singulari numero, sive de uno, sive pluribus dicatur; tametsi Interpretes modò singulare, modo plurale reddiderint. Accedit conjectura, quòd non appareat Moysen voluisse describere creationem rei nobis prorsus ignotæ: sicut ob populi ruditatem etiam tacuit de angelis, immo & de elemento ignis; quod vulgus ignorat.

Quæ tamen non cogunt, ut à prima sententia recedamus; ut facilè patebit recolenti ea, quæ in ejusdem confirmationem diximus; nec, saltem omnia, ab Auctoribus diversæ sententiæ plenè solvuntur. Undè in hac re ancipiti multum momenti habere debet, tam sonus litteræ, quàm veterum Patrum adeò concors auctoritas. Quamvis sequendum censeam monitum *S. Bonaventuræ*, etiam in aliis sæpè materiis meritò observandum, qui *d. 14. p. 1. a. 1. q. 1.* ait: *Hoc præcipuè attendendum est, nè in incerta materia aliquid certitudinaliter asseratur: melius est enim piè dubitare, quàm aliquid temerariè definire.*

Judicium Auctoris.

Monitum S. Bonaventuræ.

Q U Æ S T I O IV.

De Opere tertiæ diei.

26. *Tertio die apparuit arida segregata aquis.* **A**D opus hujus diei juxta communem Sententiam (cui nonnulli contradicunt: quibus accedit *Estius d. 14. §. 3.*) & planum intellectum litteræ seu contextus pertinet, quod *Genes. 1.* dicitur: *Dixit verò Deus: Congregentur aquæ, quæ sub calo sunt*, undiquè adhuc terræ globum tegentes, *in locum unum*, & appareat arida, id est, exsiccata; ut scilicet plantis proferendis, similiter animalibus partim proferendis, partim sustinendis ac enutriendis sit idonea. Et vocavit Deus aridam, Terram, q. d. pedibus calcabilem (terra enim dicitur

citur à terendo seu calcando pedibus) *congregationesque aquarum* seu copiam aquarum appellavit maria. Neque illæ solum collectiones aquarum, quæ titulum maris usurpant, sed & alia flumina saltem majora hoc ipso die facta sunt: cum paradisus à principio quatuor magnis fluminibus irrigatus fuerit, ac proinde de similibus idem meritò sit censendum, præsertim de quibus non apparet, quo modo decursu temporum orta sint. Minora tamen flumina decursu temporum facillè gigni potuerunt. Immo etiam de multis fontibus, generatim loquendo, credibile est, fuisse primitus ab ipso Deo dispositos.

27.
In unum
locum.

Disputari circa hæc solet primò, an aquæ omnes inter se seu cum oceano continerentur, sive visibiliter, sive invisibiliter per occultos terræ meatus. Et omnes pænè in affirmantem partem conspirant: nisi quòd de mari Caspio fecus sentiant graves Auctores, *Aristoteles, Ptolomæus, Herodotus* & alii. Et de fluminibus quidem id habetur *Eccli. 1. vers. 7.* Immo & de mari Caspio idem declarat *Basilius Homil. 4. in Hexameron.* Nihilominus id non satis efficaciter posse ex hoc loco *Genesis* deduci censet *Estius d. 14. §. 4.* eò quòd sensus planus, & textui valde consentaneus videatur, aquis & maribus pluribus assignatum esse in sinu terræ unum locum, id est, singulis suum: sicut dicimus omnes homines habere unum caput. Cui consonans *Torniellus die mundi 3. num. 4.* id quod dictum est, *Congregentur aquæ in locum unum*, explicat: congregentur aquæ in loca unius generis, videlicet humiliora. Additquè idcirco in plurali positum esse, *Congregationes aquarum*, item *maria*, ut non unum tantum, sed multa unius speciei loca seu receptacula aquarum à Deo facta esse insinueretur.

28.

Non obstant
te aquarum
immensâ
copiâ.

Disputatur prætereà, quomodò tanta aquarum copia potuerit concludi tam exiguo loco. *Eugubinus* partem vento siccata vult, *Burgenfis* & alii aquam esse à terris in globum altiore separata censent. Sed rectius cum *Augustino lib. 1. de Genes. ad litt. cap. 12. & lib. 1. contra Adversarium Legis & Prophetarum c. 13.* dicitur id duobus modis fieri potuisse: scilicet partim per condensationem aquarum antè rariorum, sicut patet fieri posse in aqueis vaporibus, adeoque non mirum esse, quòd aqua rarior terram texerit, condensata nudaverit: partim verò, quòd nutu divino vastissimæ voragine etiam invisibiles & subterraneæ sint factæ, è quibus cavitatibus terra extracta in montes tumuit. Falluntur enim, qui montes solum post diluvium factos putant; ut patet *Genes. 7. vers. 19. & 20. Proverb. 8. vers. 24. & seqq.* Prætereà ipsa terra est humore aqueo instar spongiæ repleta. Et sic facillè patet elementum aquæ adhuc posse esse majus terrâ, præsertim junctis aquis, quæ aëri immixtæ sunt: quamquam passim dici soleat, elementum aquæ, etsi perfectius, esse minus terra, eò quòd id postulare finis ad quem conditum est universum.

Porro globum terræ esse altiore aquâ, apparet indubitatum. Et specialiter probatur auctoritate *Chrysost. Homil. 9. ad populum Antiochenum, Hieron. Damasceni* & aliorum. Et consonat Scriptura. *Psal. 23. Ipse super maria fundavit eum*, scilicet orbem terrarum. Prætereà ex littores maris patet terram esse altiore. Omnia etiam flumina pergunt in mare per loca decliviora. Denique aliàs continuum requireretur miraculum, quo constringerentur aquæ, nè defluerent; aut, si dicantur conglobatæ in proprium orbem, haberent diversum centrum à terra. Quod dici non potest: tum quia aqua & terra naturaliter tendunt deorsum per eandem lineam perpendicularem: tum quia alioquin non efficerent sphaeram unicam, sed duplicem in eclipsi lunari, quæ oritur ex interpositione terræ inter solem & lunam, & appareret aliquando ista sphaerarum distinctio; cum eclipsi sit talis figuræ, qualem habet corpus interjectum undè resultat. Nequè obstat, quòd stantibus in littore appareat mare eò altius, quò est ab oculo vidente remotius. Nam similiter ipsum littus planum elevatius appareret oculo in altum mare evecto, & cum littora amplius non apparent, mare quoque versùs littora simili modo appareret assurgere: idquè (ut notat noster *Sichen Tract. 4. Physica disp. 6. q. 4.*) ob modum efficiendæ visionis, juxta quem pars illa plani horizontis, quæ est ab oculo remotior, movet oculum per radios planiores; quæ verò propinquior, per radios depressiores: undè & intuenti longam planitiem extremitas illius altior ac molli clivo assurgere appareret.

Non est equidem existimandum, congregationes aquarum hoc die factas esse naturali virtute earumdem ad loca humiliora & cavitates divinitus præparatas defluentium, sed divinâ virtute eas transferente: nam alioquin multis diebus opus fuisset, antequàm ex omni parte terrarum in alveos defluxissent; cum tamen efficaciâ divini imperii subito sint congregatæ, & apparuerit arida, seu terra, quæ hoc ipso die plantas protulit, & sexto die animalia, utiquè in superficie terræ jam aquis nudatæ; ut rectè observat *Derkennis hic cap. 1. num. 2.* Idem *num. 17.* falsuginem mari hoc die à Deo esse inditam colligit ex eo, quòd paulò post, die scilicet mundi quinto, pisces in eo positi sint, quibus falsæ aquæ ita sunt ad vitam necessariæ, ut in dulcibus tabescant & extinguantur; quæ tamen falsedo non nisi longo tempore à causis naturalibus induci potuisset; si fortè ab iis induci potuerit, de quo meritò ambigi idem censet. Sed videri potest *Sichen supra quest. 5.*

Quæri insuper posset, cur fluviorum & fontium (de quorum, etiam in excelsis montibus interdum salientium, origine, vide *Sichen supra quest. 4.*) scaturigines non exarescant, ipsumque mare non redundet, in quod omnia flumina intrant, ut habetur *Eccles. 1.* Verùm ratio ibidem subnectitur his verbis: *Ad locum, undè exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant.* Idcirco enim mare non redundat, quia quantum

29.
Quibus
nunc alior
est globus
terra.

Cujus &
aquarum
idem cen
trum.

Cur stanti
bus in lit
tore appa
reat mare
versus me
dium ascen
dere.

30.
Congregatio
aquarum in
alveos præ
paratos
contigit di
vinâ vir
tute.

31.
Cur fon
tium &
fluminum
scaturigi
nes non ex
arescant

tum admittit aquarum per flumina, tantumdem subministrat vaporibus ex eo à sole sublevatis, qui in nubes redacti, deinde rursus in terram dilapsi, ad primas fluminum origines revertuntur ut iterum fluant. Undè (ut notat Bonfrerius in cap. 1. Genesis & Alii) flumina non fluunt è mari, utpote omnibus depressiori; sed è locis editioribus, quibus aquarum collectiones intrà terram continentur. Et hinc defectu pluviarum fontes aliqui & flumina interdum exarescunt ad tempus: è contrà post grandiores pluvias majorè aquarum vim, effundunt.

32. Ad hoc opus tertiæ diei præterea spectat, quod in Genesi sequitur: *Germinet terra, subministrando scilicet materiam, herbam virentem, scilicet adultam, ut sonat textus Hebræus, & lignum pomiferum, id est, arborem fructiferam, specie positâ pro genere: cujus semen, id est, virtus seminaria, in semetipso sit juxta genus suum, ut scilicet quod nascitur sit simile iis ex quorum virtute seminaria nascitur.* Terra itaque se habuit merè passivè; solo Deo vim activam, conferente: esto nunc etiam dispositivè attingat terra productionem plantarum. Tunc etenim statim ac ab aquis, Deo jubente, denudata fuit, protulit omnis generis plantas; non naturaliter, ex virtute seminis in ea sati, vel paulatim & per successiva incrementa, interveniente non modico temporis intervallo: sed illicò vi verbi seu mandati divini.

33. Circa hæc observandum est herbas, plantas & arbores esse perfectas creatas, adeoque cum fructibus nonnullis. Id namquè indicant verba, & facientem semen; item, & faciens fructum. Quod factum esse dicitur ibid. vers. 12. Undè vox Hebræa sonat herbam adultam. Sanè arbor scientiæ boni & mali jam tum in principio mundi habebat fructus maturos; ut patet ex Gen. 3. Idem erat necessarium pro alimento animalium mox creandorum.

Fortè tamen non ubiquè terrarum fuit idem herbarum & plantarum status, sed is, qui conveniebat illi anni tempestati, quam Sol postrius diè formandus in quolibet climate faceret. Ubi hiems futura erat (inquit Suarez) habuerunt plantæ eum statum perfectionis, quem habere solent in hieme. Sed (addit Derkennis de Opere tertiæ diei num. 8.) hoc exempli tantum gratiâ dictum sit: nam in prima mundi nativitate nullibi fuit hiems, sed tantum ver vel autumnus (si quidem Sol in æquinoctiali creatus est Arietis vel Libræ initio) vel æstas sub ipso æquinoctiali.

34. Observandum præterea cum Basilio, Hieronymo & aliis passim hoc die productas pariter esse herbas venenatas: tum ob generalem seu indefinitam Scripturæ locutionem; tum quia à novis speciebus substantiarum condendis Deus dicitur cessasse, seu requievisse à die septimo inclusivè: tum quia etiam in has quadrat approbatio Conditoris, quod scilicet essent valde bona. Serviunt namquè decori universi & variis usibus bonis. Et quæ uni animali sunt venenum, sunt aliis medicina. Pos-

se autem nocere commune est etiam igni, aquæ, uvis &c. si malè utaris: quæ tamen idcirco non debuerunt non creari. Ut etiam constat fuisse creatos serpentes, qui non minùs sunt hominibus nocivi. De facto tamen ante peccatum nil homini noxium fuisset, directrice tum notitiâ naturæ rerum, tum divinâ providentiâ ac protectione.

Idem ob hæc dicendum est cum S. Bonaventura & aliis communiter de spinis & tribulis: habent namquè etiam citra pœnam suas utilitates: sunt enim animalia, quæ illis quoquè commodè suaviterquè vescuntur, ut ait August. lib. 3. de Gen. ad litt. c. 18. Undè minùs probabile est, quod Basilius rosam sinè spinis productam asserit: nam sicut peccatum primi parentis non immutavit naturales animalium, immo nec ipsorum hominum proprietates, sic nequè rosæ aut aliarum rerum.

Nec obstat, quod Genes. 3 in pœnam peccati dicatur: *Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi.* Nam ibi infligitur terræ sterilitas, quæ maledicta dicitur in opere hominis, magno (qui jam est necessarius) labore eam colentis, adeò ut adhuc spinas & tribulos germinet, non animantibus ad pastum, sed homini ad pœnam etiam in agris ubi miserè laboraverit, juxta August. sup. Et consonat D. Bonav. d. 14. p. 2. in Expos. textus dub. 2. dicens quod spinam & tribulum generari, ubi seminatur frumentum, hoc est in pœnam peccati & ex maledictione terræ, quæ cum colitur ut det fructum undè homo sustentetur, potiùs producit undè homo crucietur. Quod autem in locis multis generetur spina & tribulus, hoc non est pœna peccati, sed natura. Ideoque non simpliciter sed cum addito dicitur, *germinabit tibi*; id est (juxta Augustinum supra) *ut tibi jam ista nasci incipiant ad laborem, quæ ad pastum tantummodò aliis animalibus nascebantur.* Quamvis lib. 6. oper. pers. contra Julianum n. 27. videatur in contrarium propendere arguens contra Julianum: quod spinas & tribulos, & antequàm homo peccaret fuisse asservis institutos; cum Deus hæc inter sua primitus instituta non nominet sed in peccatoris supplicio comminetur. Vel certè ideo dictum est, *germinabit tibi* ut putat Becanus, quod fortè in paradiso, ubi terra optima erat, non germinasset tribulos, sed extrà in locis sterilioribus, quod ob peccatum fuit Adam in exilium missus.

QUESTIO V.

De Opere quartæ diei.

36. DIXIT autem Deus: *Fiant luminaria in firmamento cali, & dividant diem ac noctem, & sint in signa & tempora & dies & annos, ut luceant in firmamento cali & illuminent terram. Et factum est ita. Fecitquè Deus duo luminaria magna, luminare majus ut præset diei, & luminare minus ut præset nocti, & stellas &c.* quas omnes velut lucidissimas gemmas cælestibus annulis sive orbibus miro ordine & venustate inseruit.

35.

Item spinas & tribulos.

36.

Opus quartæ diei.

inferuit. Et quidem posteaquàm suum terræ ornatum concesserat ; nè ansa daretur suspicandi solem & astra (quibus Ethnici plùs æquo tribuunt , quæquè aliàs influunt in hæc sublunaria) aliquid ad primævam plantarum germinationem contulisse.

Astra quarto die sunt facta non tantum secundum quid, lucem videlicet ; sed etiam simpliciter.

Circa opus hujus diei quæritur primò , an astra secundum figuram , magnitudinem , & densitatem sint facta hoc die, an verò facta sint eatenus simul cum cælis ipsis , & hoc die solum illis accesserit lux ? Resp. cum Doctoribus plerisq; esse simpliciter seu quòad utrumquè facta hoc die : tum quia Scriptura non alioquàm quarto die simpliciter ea facta & posita in firmamento refert : tum quia si simul cum cælis facta sint, cur non simul eis jam aptatis infusa est lux, sed hæc alteri parti ubi non erat mansura est concessa ; similiter & motus vicissitudinarius, præsertim si (quod plures volunt) omnes cæli sint conditi simul cum terra ?

37.

*Occurritur inconveni-
entis in co-
trarium.*

Nequè idcirco relinqui debuit in cælis locus vacuus pro astris, aut ex condensatione pro astris formandis (quæ sunt pars densior sui orbis) vacuum timeri, aut certè diminutio magnitudinis seu quantitatis cælorum, qui omnes secundum nos fuerant in æquabili densitate producti, & quidem secundum *D. Bonav. d. 14. p. 2. a. 1. quest. 1. in corp.* instar unius corporis continui. Nam istis inconvenientiis facile occurrì potest, dicendo in locis in quibus astra efformanda erant, fuisse die secundà ex aquis formata corpora lucis expertia æqualis cum astris futuris densitatis, die verò quartà introductis novis astrorum formis additam fuisse lucem qualitatesquè formis convenientes. Ita *Bonfrerius in cap. 1. Genes.* Vel dicendo partes cælorum condensatas quidem, sed aliis tantumdem rarefactis; esto non omnibus. Nequè enim cogimur admittere æquam in singulis cæli partibus, astris exceptis, densitatem; cum nec in ipsis astris sit æqua partium densitas; prout ad oculum patet in luna, & in nonnullis aliis quidam se observasse putant. Et præter astra, viam lacteam (quæ inæqualis apparet raritatis) allegat *Estius dist. 14. §. 5.* Ipsam tamen ex astris quoquè seu stellulis constare contendit *Mastrius disp. 2. de calo n. 83.* & *Sichen disp. 1. de Meteoris q. 5.* Non intercessit autem mera condensatio cum introductione figuræ, sed cum introductione insuper novæ formæ substantialis priori destructâ: cum vis influxiva specialis, lux stellis etiam intrinseca (si lunam exceperis, fortassis & alios planetas, signanter venerem, quæ æquè ac luna per temporum vices secundum accessum & recessum à sole deprehensa est accrescere, decrescere, corniculari &c. quod ita ab antiquioribus animadversum non fuerat) arguunt talem distinctionem : ut interim de motu, & aliis nihil dicam.

38.

Quid factum de luce primigenia?

Est etiam probabile, lucem primordiale, primà die creatam, soli & astris quartà die inditam fuisse, ut clarè significant *Basilus & Anselmus* apud *D. Bonav. d. 14. p. 2. in Expos. tex-*

tus dub. 3. Idem docet ipse *D. Bonav. d. 13. in Expos. textus dub. 2. & a. 1. quest. 2. in corp.* Quòd non solum de accidente lucis, sed de ipsa quoquè substantia lucida, cui inerat, intelligendum est, ex hac nempe probabiliter formatum esse solem aliaquè astra, inducâ figurâ modernâ, additisquè partibus, & luce auctâ: siquidem lux primigenia creditur fuisse minùs perfecta, adeoque diffudisse lumen, quale fortasse est auroræ: cum Deus ab imperfectioribus ad perfectiora in rerum efformatione processerit. Nihilominus planè incertum est, an non potius lux primigenia sit hoc die destructa.

Addunt aliqui lucem primordiale, indequè formatum solem & astra esse corpora ignea & flammea, instar ignis seu flammæ nostræ, immo ejusdem rationis. Quod postremum, etsi passim rejiciatur; tamen admitti generaliter posset, quòd sint igneæ aut quasi igneæ naturæ, uti sensibus nostris apparent, & varii veteres Patres senserunt; adeò ut *Tertullianus l. de anima c. 2.* dicat: *Sol corpus est, siquidem ignis est, sed quod aquila confiteatur, noctua neget.* Et in *Hymno ad Vesp. Feria 4.* ex *Ambrosio* canit Ecclesia: *Cali Deus sanctissime, qui lucidum centrum poli candore pingis igneo, augens decoro lumine.* Quarto die qui flammeam solis rotam constituens: seu (ut habetur in *Innovatis*) *dum solis accendis rotam.* De hac opinione Philosophicè differentem vide nostrum *Sichen. Tract. de cælo & mundo disp. 4. q. 1.*

Quæritur II. Quo sensu dicatur de astris, quòd *dividant noctem & diem*? Resp. quia motu suo ex tunc cœperunt, & quidem perfectiùs, statuere discrimen noctis & diei, quòd hæcenus fecerat lux primigenia. Quòd ampliùs declaratur per id, quod paulò post dicitur Deus fecisse *luminare majus*, ut præset nocti, & *stellas*. Quod ipsum expressit Psalmista *Psalms 135. Qui fecit luminaria magna Solem in potestatem diei. Lunam & stellas in potestatem noctis.* Quatenus videlicet præsentia solis diem facit, ac lumine suo facem quasi præfert omnibus operibus diei; sole autem absente, id est, noctu, idem aliquatenus præstat luna, præsertim plena, & reliquæ stellæ, nunc hæc, nunc illæ.

Quæritur III. Quo sensu astra sint in signa & tempora & dies & annos? Resp. esse in signa & tempora, id est, in signa temporum, scilicet quatuor anni tempestatum, item plantationis, sementis, messis, vindemiæ, &c. Item in signa dierum, scilicet naturalium, artificialium, sacrorum, forensium &c. item hebdomadarum, mensium, annorum solarium, lunarium &c. Ac denique quia serenitas, tempestas, gelu, pluviae, venti, aliæquè similes cæli mutationes ex astris aut certis eorum affectionibus prænu- tiari possunt; non quidem multò ante quàm fiant, sed velut ex signis propinquis. Sic enim pallida luna pluviam, rubicunda ventum, sol manè rutilans itidem pluviam imminentem significare solet; tametsi hujusmodi affectio-

nes

nes non tam astrorum sint, quàm aëris inter illa & aspectum nostrum interpositi, undè fit ut astra tali modo affecta videantur. Et hanc prognosticen refert, nec improbat ipse Christus *Matth. 16. & Luca 12.* Eamdem approbat *August. lib. 2. de Genes. ad litt. cap. 14. & alibi, Chrysostomus, Basilus & alii Patres.*

Quàm vanæ sint Astrologorum prædictiones

Vanæ tamen & promiscuè falsæ sunt prognosticationes astronomorum, etiam de similibus & aliis eventibus naturalibus, quos diu antè ex sola siderum oppositione & concursu prædicunt: cùm (ut cætera taceam) nec de numero & motibus cælorum, nec de numero, ordine & virtutibus astrorum perfectam habeant notitiam, & effectus prognosticati sæpè & quidem subinde principalius (ut generationes & affectiones rerum viventium) pendeant etiam à causis sublunaribus, quibus proinde non dispositis cælum nihil efficiet. Undè *Joannes Picus Mirandulanus* testatur ex 130. prædictionibus cujusdam Mathematici de mutatione auræ se adhibitâ accuratâ observatione tantum septem deprehendisse veras. Ut proinde *Joannes Eckius Hom. 3. Dominica 2. post. Epiph. meritò dixerit: Acceptâ alicujus astrologi practicâ, loco pluviae ponito serenitatem, & è converso: elapso anno totidem aut pluries videbis te dixisse veritatem, quàm practicum illum.* Et hinc singuli ferè variant inter se in suis divinationibus.

41. Astrologia judiciaria quid sit?

Vanissima verò ac stultissima est divinatio futurorum eventuum liberorum ex astris, sive ut nudis signis, sive etiam ut causis. Quòd spectat ad astrologiam judiciariam, quæ ex planetarum ortu & occasu, conjunctione, oppositione &c. tam inter se quàm cum stellis fixis, prædicat ea, quæ pendent aliquo modo à libera hominum voluntate; immo & ea contingentia, quæ etsi præterita vel præsentia, tamen occultissima sunt, v.g. quis sit auctor furti occulti, ubi lateat res perditâ &c. Hujus amatores id, quod de signis *Moyse* narrat, libenter referunt ad ejusmodi signa prognostica. Verùm hic sensus est perversus: & impietatem ejusmodi divinationis condemnat Scriptura *Jerem. 10. Juxta vias Gentium nolite discere, & à signis cali nolite metuere, quæ timent Gentes.* Similia habentur *Isaia 44. Et ad Galat. 4. dicitur: Dies observatis & menses & tempora & annos: timeo vos, nè forte sine causa laboraverim in vobis.* Eundem sensum & doctrinam disertè excludunt *Patres, Origenes, Basilus, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus & alii communiter.* Præterea hoc genus astrologiæ tamquàm impium damnatur in Jure Canonico, Conciliis, & novissimè in motu proprio *Xisti V. qui incipit Cali & terra.* Immo etiam hæc ars sub gravissimis pœnis interdicta est in Jure Civili *Cod. de maleficiis & mathematicis:* & olim à Senatu Romano damnata fuit, quamvis alioquin gentilis Roma omnium pœnè gentium serviret erroribus. Idipsum diversi ethnici Scriptores fecerunt, ut videre est apud *Ciceronem lib. 2. de divinatione, & Aulum Gellium lib. 14. Noctium Atticarum cap. 1.*

Est damna- bilis & superstitiosa.

42.

Solet autem in favorem astrologiæ judiciariæ *Herincx Sum. Theol pars 1.*

riæ etiam allegari illud *Isaia 34. Complicabuntur, sicut liber, cali.* Et *Apoc. 6. Cælum recessit sicut liber involutus.* Ubi significari videtur cælum esse velut librum conscriptum litteris astrorum, in quo omnia etiam futura libera legi possunt, quàm diu manet apertus. Quod clariùs exprimitur in libro, cui titulus *Narratio Joseph,* in quo *Jacob* dicitur fuisse locutus filiis: *Vidi in tabulis cali, quæcumquè vobis & filiis vestris eventura sunt.* Verùm hic liber apocryphus est & fabulosus. Scriptura autem etsi referret, quid astrologi vel divinatores faciant, non tamen approbaret, quod alibi improbat. Variæ porrò sunt expositiones. Nam juxta *Lirium* cælum in fine mundi complicabuntur, quia deinceps iis velut libro prognostico Astrologi ethnici non utentur. Vel (ut *Sasbouth*) quia in fine mundi desinet notus hic & ordinarius cælorum usus ac influentia, non aliter quàm libro uti definimus, cùm eum complicamus sive claudimus. Vel (ut *Alii* explicant) quia sicut liber seu volumen veterum cylindro complicatum & involutum legi non poterat absconditis litteris; sic cælum ejusquè stellæ quasi litteræ abscondentur atris nubibus & obscurabuntur sub finem mundi, ut videri non possint, perinde ac si cælum esset complicatum & involutū, seu quasi cælum recessisset, quod nunc instar pellis, seu tabernaculi lucidi est extensū.

Cælum eum in Scriptura assimilatur libro complicato.

Deniquè frustra astrologi patrociniū sibi quærunt à stella quæ *Magos* perduxit ad præsepe Salvatoris, nam illa non fuit verum astrum cælestè; & quamvis fuisset, non duxit magos juxta regulas astrologiæ, sed speciali Dei instinctu & revelatione.

Sed dices, cur ergo docente experientiâ (cujus exempla refert *Delrio l. 4. disquisit. magic. c. 3. q. 1. Conimbricenses lib. 2. de Calo c. 3. q. 9. a. 1. in fine*) astrologi judiciarii tot prædicunt quæ verè evenerunt? Resp. eos plerumquè prædicere falsa, quæ tamen solent involvi silentio, ubi statim in vulgus spargitur, si vel semel divinaverint veritatem. Hanc autem subinde divinare videntur, eò quòd frequenter utantur verbis ambiguis, aut generalibus, quæ si secuto effectui aliquàlter accommodari possint, putant simpliciores istum sensum fuisse ab astrologis intentum. Divinant insuper veritatem quandoquè casu: vel quia homines nimis creduli operantur secundum responsa eorum, v.g. matrimoniū ineundo, aquis se suffocando &c. vel deniq; ex occulta suggestionē & pacto dæmonum, qui multa hominibus occulta sciunt, v.g. thesaurum latentem, auctorem criminis, acta in locis remotissimis: multa etiam futura valde probabiliter præsciunt, sive quia ipsi talia sunt facturi, v.g. tempestates, tentationes hominum, sive quia illa conjiciunt ex naturali inclinatione, occultis conspirationibus, cæterisque circumstantiis, quæ dæmones norunt, homines verò vel ignorant, vel non penetrant.

43.

Cur inter- dum Mathematici Genethliaci vera prædicant?

Quæritur IV. Quo sensu sol & luna dicantur duo luminaria magna? Resp. non quòd mole sint verè majora omnibus cæteris: cum (quid-

44.

Quo sensu sol & luna

A a

quid

dicantur
luminaria
magna?

quid sit de sole) luna sit minor plerisque stellis, immo juxta Astronomos unanimiter (qui id demonstrare se putant) omnibus, excepto Mercurio: sed partim quia ob vicinitatem etiam luna magnitudine talis apparet: partim & præcipue, quia ratione majoris illuminationis & efficaciam mirabilis agendi in hæc inferiora, revera talis est. Merito tamen vocatur sol luminare majus, propter lucis exuberantiam & vim præpotentem, quamvis luna ei quandoque æqualis, aut etiam interdum major appareat.

Q U Æ S T I O VI.

De Opere quintæ diei.

45.
Per reptilia
quintæ die
producta
intelligun-
tur pisces,
& quare?

DIXIT etiam Deus: producant aqua reptile anima viventis & volatile super terram sub firmamento cali. Creavitque Deus cete grandia, &c. Per reptilia hic intelliguntur pisces, de quibus Ps. 103. dicitur: *Illic reptilia quorum non est numerus*. Sic autem appellantur, quia quasi omnes pedibus carent, & reptiles videntur: nam ut colubri in terra repunt, sic pisces in aquis. Si qui autem pedes habent, ut crocodili & equi marini, iis utuntur tamquam remis ad reptandum & remigandum, ut declarat Ambros. l. 5. in Hexameron cap. 1. adeoque hæc ratione possunt dici reptilia, quamvis quia amphibia sunt, sive tum in aquis, tum in terra degunt, gradientur in terra more aliorum animalium, & hæc ratione reptilia non vocentur.

46.
Aves ex
aquis sunt
productæ.

Ex præfatis verbis colligitur cum Basilio & aliis Patribus & Doctoribus communiter contra paucos, etiam aves productas esse ex aquis. Quod similiter habetur in *Hymno Ambrosiano* (qui quodam pauca verba, non quodam sensum mutatus in novis Breviariis) feriæ quintæ ad Vesperas: *Magna Deus potentia, qui ex aquis ortum genus, partim remittis gurgiti, partim levas in aëra. Demersa lymphis imprimens, subvecta calis irrigans, ut stirpe unâ prodita, diversa rapiant loca*. Nec obstat quod Hebraicè sit: & *volatille volet super terram*. Nam phrasi Hebræis usitatissimâ subauditur relativum *quod*, ut sensus sit: & volatile, quod volet super terram. Deinde potius attendendum est ad textum Editionis vulgatæ, quæ est authentica, & cui consonant *Septuaginta* ac *Paraphrasis Chaldaica*. Similiter non obstat, quod c. 2. dicitur: *Formatis igitur de humo cunctis animantibus terra & universis volatilibus cali*. Nam ly *de humo* tantum refertur ad animantia terræ: undè enim volatilia cæli formata sint, jam satis antea expressum fuerat. Ut taceam, quod Alii respondent, nomine humi hic comprehendere etiam aquam, tamquam elementum crassum, quod cum terra unum constituit globum; prout sumitur in principio capitis.

47.
Prodigiosa
in piscibus
magnitudo
elucet.

Creavitque Deus cete grandia. Hebraica vox significat dracones, scilicet marinos, id est, beluas marinas. Nam draconum nomine etiam grandes pisces appellari, patet ex Ps. 73. & 148. & Ezech. 32. Expressit autem Interpres cete

grandia, quod in iis maximè cernatur prodigiosa magnitudo: sunt enim adeo magna, ut dum fluctibus supernant, quasi insulæ aut montes appareant juxta *Basilius* & *Ambrosius*: adeo ut *Plinius* l. 9. c. 3. scribat in mari *Arhantico* seu *Indico* esse balenas quaternorum jugarum, id est, 960. pedum, prius ducentorum cubitorum, anguillas verò in *Gange* flumine *Indico* trecentorum pedum. Quare aquatilia, ob specierum & monstrorum varietatem, ac etiam miram fecunditatem, atque adeo immensam multitudinem, sunt valde mirabilia, summèque commendant sapientiam & potentiam Conditoris.

Qua non
singulos aut
gemellos sed
millenos ac
propè innu-
merabiles
simul gene-
rant.

Q U Æ S T I O VII.

De Opere sextæ diei.

DIXIT quoque Deus: producat terra animam viventem in genere suo, scilicet animalia viventia secundum omnes species suas (ut sequentia magis declarant) *jumenta*, & *reptilia* (terræ scilicet, ut patet clariùs *vers. 25*. quatenus fiat distinctio contra reptilia aquatilia, de quibus antea) & *bestias terræ*, etiam feras & animalia venenata. Nam citra peccatum suâ feritate & veneno non nocuissent hominibus, ipsa quoque venenata in se bona & pulchra sunt, & ad medicinas aliosque usus humanos conducentia: sic enim ex vipera fit theriaca. Vide *August. l. 1. de Gen. contra Manich. c. 16*. Et si etiam inter ipsas feras sit naturalis antipathia, v.g. inter ovem & lupum, ex hominis tamen inobedientia factum censet *Peregrinus* & alii, quod una bestia alteri sit in cibum, adeoque ad naturalem institutionem pertinere, ut omnes bestię vescantur herbis, ut indicatur *Genes. 1. vers. 30*. Alii verò (inter quos *A Lapide*) censent etiam ante peccatum ex naturali antipathia lupum v.g. necem fuisse illaturum ovi: cum per peccatum hominum nihil circa naturam animalium sit immutatum. In ipso Paradiso saltem bestias nec sævituras, sed hominibus mirabili mansuetudine subditas, nec pastum de alternis mortibus quæsituras, si beatitudo loci illius Christiano cogitetur affectu, expressis verbis tradit *August. l. 2. Operis Imperf. nunc perfecti contra Julianum n. 140*. Ad providentiam quoque Dei spectasset impedire, nè feræ inferrent mansuetis animalibus vastitatem, prout etiam post peccatum hominis mox subsecutum, ac post ipsum diluviū spectavit; providendo interim de aliis cibis, sicut iis usæ sunt in arca Noë; ac in defectu carniū ficis atque castaneis etiamnum utuntur, teste *August. 15. de Civit. c. 27*. Immo fortassis ordinariè ante diluvium herbis & fructibus, uti & homines, victitarunt, tamquam alimento placentiori: etsi nunc magis appetant carnes velut alimentum potentiùs, quod in herbis & fructibus nunc non invenitur, postquam à bonitate sua multum degenerarunt. Verum sat datum conjecturis.

48.

Sexto die
producta
animalia
terrestria.

Etiam ve-
nenata &
carnivora.

Quod attinet ad animalia imperfecta, quædam

Non quæ ex adulterina commixtione generantur. dam nascuntur ex commixtione seminum diversæ speciei, v.g. mulus, leopardus, lynx & similia, quæ quotidie oriri possunt nova ex nova aliarum & aliarum specierum commixtione. Unde & in Africa quotidie nova nasci monstra dicuntur. Hæc itaque non debuerunt hoc die produci, sed sufficienter creata censentur potentialiter, creatis heterogeniis animalium speciebus, ex quibus nascuntur. Accedit commixtionem hanc esse adulterinam & præter naturam; ideoque vetitam Judæis Lev. 19. Quædam autem nascuntur ex putrefactione.

De quibus plures censent non esse quoque primitus producta: cum satis censerentur potentialiter producta, productis illis ex quorum certa affectione naturaliter erant, exoritura: quod saltem de vermibus hominem infestantibus & similibus, quæ de corporibus animalium præsertim mortuorum gignuntur, omnino dicendum est. Absurdum enim apparet August. l. 3. de Gen. ad litt. c. 14. ista esse animalibus concreata. De aliis tamen, quæ nasci solent ex corruptione rerum, quæ jam tunc existebant, v.g. ex terra, herbis &c. non absurdè dici potest illa hoc die esse producta, non quidem ex corruptione, sed ex terra ab ipso Deo: illa saltem, quæ vel aliquam industriam exigunt, ad hoc ut ex putri materia eliciantur, ut apes; vel rarius nequæ tam facilè ex corruptione nascuntur, ut fortè mures, glires, multi serpentes & varia insectorum genera.

50. Resat nunc postremum & perfectissimum opus mundi corporalis, Homo, qui est finis ad quem cætera sunt creata, mundique visibilis quasi compendium quoddam & microcosmus. Hunc itaque Deus induxit in mundum omnigenâ primùm varietate adornatum quasi dominum seu principem in palatium sibi præparatum, vel quasi convivam in splendidum triclinium omnibus rebus ejus usui paratis instructum. Quas similesque congruentias eleganter persequitur Ambrosius Epist. 28. ad Honoratianum & alii Patres.

Modus singularis creationem illius describendi denotat operis arduam. Diversum porrò loquendi modum adhibet Scriptura in referenda creatione hominis (ut notarunt Patres) qui nempe specietenus deliberationem quamdam præ se ferat, tamen non consilium inquisitionis in Deo denotet, sed operis arduam. Faciamus (ait Deus) hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Ubi per ly faciamus & ly nostram denotatur pluralitas personarum: per ly ad imaginem, singularitas naturæ, quæ etiam denotatur partim per id, quod in singulari præmittitur: Et ait, scilicet Deus: partim per id quod sequitur: Et creavit Deus &c.

51. Dicitur autem homo factus ad imaginem & similitudinem Dei, scilicet Unius & Trini. Primò, ut significetur ipse Deus esse imago, improprie scilicet, sive exemplar & prototypon, ad cujus instar ipse hominem effinxit, ut passim Patres exponunt. Secundò, ut significetur ipse homo esse imago & similitudo Dei proprie dicta, quatenus ipse proprie & peculi-

liariter Deum auctorem suum repræsentat. q.d. faciamus hominem ita ut sit imago nostra; seu (ut Hebræi) faciamus hominem in imaginem, nostri videlicet. Utraque expositio eodem recidit: cum exemplar & imago proprie sint invicem correlativa. Posteriores autem potissimum intendit Scriptura: tum ob proprietatem vocis imago. Tum quia durius adhuc sonat Deum esse similitudinem hominis: quod tamen juxta alteram expositionem æquè erit concedendum, uti de imagine. Tum quia Apostolus 1. ad Cor. 11. huc respiciens imaginem non Deo, sed homini tribuit, virum appellans imaginem Dei. Unde etiam Sap. 2. juxta græcam lectionem, omisâ præpositione ad dicitur, Deus fecisse hominem imaginem propria similitudinis. Estque apud omnes certissimum ad hoc hominem à Deo conditum, ut expressam in sua natura gereret imaginem sui auctoris. Secus, quàm cæteræ creaturæ irrationales, quæ sunt solum quoddam vestigium sui conditoris; quatenus generali tantum modo Deum nobis repræsentant, tamquàm effectus causam: homo verò proprie & peculiari modo divinam excellentiam in se exprimit & repræsentat. De quo vide D. Bonav. Breviloq. p. 2. c. 12.

Imago autem hæc non consistit in corpore contra Anthropomorphitas; ut clarè indicant subjecta verba: & præsit piscibus maris &c. Consistat enim non mole aut viribus corporis, sed mentis, hominem superare bestias, eisquæ præesse: prout observat August. l. 2. de Gen. contra Manich. c. 17. Relucet tamen in corpore hominis attestatio quædam divinæ imaginis, quod nimirum sit creatum vultu in cælum erecto, quo admoneretur ipse homo sibi non terrena sectanda instar aliorum animantium, quæ pronæ terram spectant, sed superna & divina tamquàm horum capaci, juxta Aug. l. 6. de Gen. ad litt. cap. 12. Idem eleganter expressit Gentilis Poëta Ovidius lib. 1. Metamorphos. canens:

Pronaque cum spectent animantia cætera terram,

Os homini sublime dedit, calumque tueri jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Consistit itaque juxta omnes Patres & Doctores hæc imago divinitatis in anima seu ipsa mente. Primò quatenus anima est incorporea & immortalis: Secundò & potissimum, quatenus est prædita intellectu, memoriâ & voluntate, eaque liberâ. Unde ulterius oritur, tum quod sit capax domini & inferioribus creatis præsit, tum quod sit capax non solum sapientiæ, sanctitatis & gratiæ, verum etiam ipsius Dei, per vitalem ejusdem imaginem ac possessionem, scilicet per visionem ac fruitionem. His itaque modis perfecte in se exprimit proprietates proprias ipsius Dei, scilicet spiritualitatem, immortalitatem, sapientiam &c. quamquàm solus unigenitus Filius sit imago unde quaque perfecta Dei Patris. Tertiò non solius Deitatis, sed etiam Trinitatis relucet juxta Patres quædam imago in anima hominis, non solum quatenus singulas personas repræsentat,

Sic ut & ipse sit Dei imago.

52. Quæ non consistit in corpore proprio.

Sed in anima, idque diversimodè;

sed insuper quatenus earum processionem ac numerum quodammodo adumbrat. Processionem quidem, eò quòd sicut Pater per memoriam fecundam producit Filium seu Verbum, & cum Verbo spirat amorem personalem seu Spiritum sanctum, sic homo per memoriam fecundam intelligendo se producat in mente verbum expressivum sui & sibi simile, atque inde in voluntate producat sui amorem. Numerum verò, quatenus in eadem anima sunt tres potentiae, sicut in eadem essentia tres personae. Et si utrobique summa equidem intercedat dissimilitudo.

53.

Nec potest
per mortale
peccatum
deleri.

Sed defor-
mari.

Et si per il-
lud delea-
tur imago
quedam su-
peraddita,
consistens in
gratia.

De qua ta-
men in Ge-
nesi ad lit-
teram non
est sermo.

54.

Deus re-
quievit die
septimo.

Petes, An per peccatum deleatur in homine imago ista & similitudo Dei? Resp. Certum esse quod non: eò quòd imago hæc sit homini naturalis, immo naturæ intellectuali intrinseca. Unde Bernardus Serm. 1. de Annun. ait: *Imago in gehenna ipsa uri poterit, non exuri, ardere, sed non deleri.* Quamvis ipsa per peccatū deformetur, ut reformatione indigeat.

Nonnumquam tamen ea reperitur locutio apud Patres, quā affirmant imaginem Dei deleri seu extinguī per peccatum. Sed loquuntur de imagine seu similitudine quadam supernaturali ac superaddita, quā anima efficitur quasi deiformis, per dona videlicet gratiæ sanctificantis. Et huc varii Patres accommodant illud, quod dicitur homo creatus ad similitudinem Dei, consistentem nimirum in donis gratiæ per quæ efficitur divinæ consors naturæ & filius Dei adoptivus, adeoque Deo, patri suo, similis; imagini autem naturali accommodant vocem imaginis: quamquam literaliter loquendo Scriptura utrumquē hic confundat & promiscuē pro eodem usurpet. Eundem loquendi modum imitatur Ecclesia, dum in oratione secreta ad postulandam charitatem sic precatur: *Deus qui nos ad imaginem tuam Sacramentis renovas & præceptis.* Quamvis (ut dixi) hæc imaginis significatio non congruat loco Geneseos. Videntur autem Patres respexisse ad quædam loca Apostoli nos hortantis ad portandam imaginem cælestis, & nos in eandem transformandos, ut 1. ad Cor. 15. & 2. ad Cor. 3. Ad Ephes. 4. & alibi. Sed ibi non est sermo de imagine naturali ad quam sumus creati, sed de ea ad quam recreamur per Christum in gratia.

Plura, quæ conditionem hominis concernunt, explicanda restant; quæ specialem exigunt quæstionem. Præsentis proinde quæstionis finem faciam cum ipsa Creatoris quiete, quam exprimit Scriptura Gen. 2. dicens: *Complevitque Deus die septimo, videlicet tamquam termino extrinseco, & exclusivè spectato, opus suum, quod fecerat sex diebus præcedentibus, & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat. Et benedixit diei septimo, & sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret, id est, quod creaverat faciendo, seu quod fecerat faciendo, mirâ scilicet arte & bonitate.* Indicat enim similis verbi geminatio phrasi Hebræâ aliquid singu-

lare, v.g. magnum affectum, optimum modum, rei certitudinem, aut simile quid pro subjecta materia.

Dicitur porro Deus requievisse ab opere, non quasi operando jam defatigatus, ut calumniatur Celsus apud Originem lib. 6. versus finem. Nec quasi deinceps creaturam non administret vel conservet, aut nova individua substantiarum, novaquē accidentia non producat. Sed quia tunc cessavit à primitivo opere creationis, deinceps nullam novam naturam conditurus, quæ non secundum speciem præcessisset. Ideoque dies septimus Sabbatum dicitur, quasi dies cessationis.

Benedixit verò diei septimo & sanctificavit illum, id est, cultui suo consecravit, ac sanctum haberi voluit, ratione videlicet operum in eo exercendorum, ut pulchrè explicat D. Bonav. d. 15. in Exp. textus dub. 5. Quod nonnulli (inter quos Catharinus, Ribera, Alapide) sic intelligunt, quasi ex tunc re ipsâ dies iste sanctificari & coli debuerit ab Adam ejusque posteris. Et favet tum littera seu textus Genesis: tum quòd Exod. 20. præceptum hoc videatur potius innovari, dum dicitur: *Memento, videlicet tamquam rei jam pridem institutæ, ut diem Sabbati sanctifices.* Unde Græcis dies septimus olim erat festivus, & Theophilus lib. 2. ad Autolicum dicit, eundem inter omnes mortales esse celebrem, etsi causam nesciant, cur sit septimus. Denique in Lege nova cultus ejus est per Apostolos translatus in diem Dominicum ob memoriam resurrectionis Christi.

Sed rectius dicitur, ex tunc quidem destinatum fuisse diem Sabbati tamquam Deo sacrum, & ut talem à Moyse indicendum, non tamen re ipsâ sanctificatum, maximè si de præcepto agatur: adeoque hæc per anticipationem à Moyse dicta esse, ut referantur ad tempus, quo Deus postea præcepto speciali Decalogi, jam tum lato cum Moyses principium Genesis scriberet, sanctificavit hunc diem. Nec dissonant verba legis Exodi 20. *Sex diebus fecit Dominus calum & terram &c. & requievit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum, lege scilicet speciali jam promulgatâ.* Fundatur primò in Patribus sic explicantibus, videlicet Iustino, Tertulliano, Cypriano, Eusebio, Beda, quos citat & sequitur Estius d. 18. §. 9. & alii passim. Secundò quia communi sensu non alia fuit in statu innocentiae primis parentibus positiva lex data, quam abstinendi ab esu fructus arboris, quæ vocatur scientiæ boni & mali. Tertiò quia alioquin obstrinxisset omnes Adæ posteros: cum tamen non reperiatur ullum ejus vestigium, etiam apud sanctos Patriarchas; ut proinde mos aliquorum fortè (non tamen omnium) gentilium colentium septimum diem (cujus etiam meminit Philo lib. 2. de vita Moysis) Judæorum exemplo videatur introductus. Denique quia Christus Ioan. 7. satis indicat legem Sabbati esse juniorem, velut à Moyse, lege Circumcidendi octavo die, velut quæ non sit ex Moyse, sed ex Patribus.

Ver-

Verbum autem *memento*, quo Moyses utitur, respicere potest ipsam legem quæ tunc ferrebat, tempusque futurum durationis legis, respectu cuius lex ipsa erat præterita, q. d. *memento* deinceps quisquis es aut eris Israëlita, ut diem Sabbati sanctifices. Quam quidem legem sæpius repetitam, specialiter memoriæ inculcatam manere Deus cupiebat. Adde, in ista lege simul refricari memoriam sabbatismi seu quietis dominicæ post sex dies creationis: quæ quidem ratio erat hujus legis Moysaicæ. Præterea ly *memento* respicere potest tempus præteritum, quo jam ante legem datam *Exod. 20.* cœperat dies Sabbati ab Israëlitis sacer haberi, ut patet *Exod. 16.* Ubi agitur de collectione Mannæ, & re culinaria Sabbato intermittenda. An verò etiam antè observaverint Sabbatum citra præceptum, idquæ sive ex judicio rationis de congruentia rei (cum equidem Deus aliquando ex jure naturæ colendus esset) sive ex peculiari instinctu Dei, incertum apparet. Quemadmodum quoque in Genesi non apparet quantum ad hoc vestigium de more cultorum Dei circa mundi initiū: quantumvis fortasse citra expressum præceptū specialiter observarint Sabbatū.

Et si ante legem latam Exodi 20. cultus Sabbati cœperit.

Fortè apud nonnullos ab initio mundi citra præceptum.

Q U Æ S T I O VIII.

De quibusdam circumstantiis creationis hominis.

56. Adam fuit creatus ex luto sive pulvere subactio.

DICO I. Adam fuit creatus ex terra, ei immixtâ aquâ. Hoc enim significat *limus terra* (quo modo loquitur vulgata Editio) ut observat *Tertullianus*, *Augustinus* & *Expositores* passim. Et *Isaia 64.* dicitur: *Nos lutum, & factor noster tu.* Textus autem Hebræus in Genesi ob partem potiore, quæ est terra, expressit pulverem; subintellige tamen cum *Josepho* non aridum, sed subactum. Quare *formavit Deus hominem*, id est, corpus ejus, *de limo terræ*, veluti statuam, illudquæ effinxit ac plasmavit velut figulus. Et quidem ab extrinseco creando (ut Orthodoxi tradunt) inspiravit seu infudit animam ipso instanti ultimæ dispositionis: uti infundit animas cæterorum hominum materiæ organizatæ ac proximè dispositæ. Quod significatur *Gen. 2. inspiravit*, id est, creavit, *in faciem*, id est corpus, *eius spiraculum vitæ*, animam scilicet, quâ respiramus & vivimus, & *factus est homo in animam viventem*, id est, animatus seu animal vivens. Porro in faciem seu (ut ex Hebræo *Aquila* & *Symmachus* verterunt) nares Deus inspirasse dicitur, eò quod in his maximè anima per respirationem & vitales sensuum operationes se prodat.

Corpori disposito Deus mox inspiravit animam per verâ creationem.

An plasmatio corporis Ada fuerit successiva, incertum.

Verisimile etiam est, & censent varii Patres in plasmatione corporis intercessisse brevem temporis successionem figurationi limi cæterisque materiæ dispositionibus impenfam. Et consonat illud *4. Esdra 3.* (tametsi sit liber Apocryphus) *Tu Domine dedisti Adam corpus mortuum. Sed & ipsum figmentum manuum tuarum erat, & insufflasti in eum spiritum vitæ.* Id ta-

Herincx Sum. Theol pars 1.

men non planè constat; minusquæ consonat productioni cæterarum, quas Deus in instanti produxit.

DICO II. Adam fuit formatus in statura & pulchritudine corporis perfecta; qualis scilicet decebat, tum statum innocentiae, tum perfectissimum artificem, cujus cuncta opera ipso teste erant valde bona, id est, optima; quod maximè propter hominem dictum fuit. Præterea fuit formatus in ea corporis conditione, qualem exigebat perfecta viri ætas quodam vires tam corporis quàm mentis: Dei enim perfecta sunt opera. Et in simili ætate Christus resurrexit, nosq; resurrecturos sic reformandos credimus. Putant autem passim, ætatem, quæ nunc censetur perfecta anno trigesimo tertio vel circiter, in principio mundi non fuisse proportionatè perfectam ante annum sexagesimum aut septuagesimum ob longævitatē ampliorem. Quod tamen infirmo nititur fundamento: nam si perfecta ætas eò serior cum proportionē, quod vita diuturnior, non apparet prædicta proportio congrua; cum anni septuaginta non fuerint decima vel duodecima pars vitæ Adæ, nec credibile sit homines diutiùs, cum proportionē ætatis reliquæ, tunc mansuros fuisse in statu pueritiæ. Quod verò seriùs vacare cœperint conjugio, ad continentiam priscorum Patrum est referendum.

57. Fuit Adam conditus in pulcherrima & virili statura.

Existimant porro, nonnulli Adamum fuisse staturæ giganteæ; & quidem omnium maximæ. Quibus favere videtur illud *Iosue 14.* *Nomen Hebron antè vocabatur Cariath Arbe.* Adam (scilicet primus homo, ut interpretatur *Hier. in c. 27. Mat.*) *maximus ibi inter Enacim* (qui famosi præ cæteris fuere gigantes, teste Scripturâ) *sepultus est.* Sed hæc opinio passim & meritò velut infundata seu fabulosa rejicitur. Nam *Iosue 14.* Adam est nomen commune significans hominem, hoc sensu: oppidum Hebron antea vocabatur Cariath, id est oppidum, Arbe, qui erat homo maximus inter Enacim, seu gigantes ita appellatos; immo (ut *c. seq.* habetur) Arbe erat pater Enac, à quo deinceps filii Enacim. Aliqui respondent Adam maximum, tum sapientiâ, tum quia principium generis humani, sepultum inter Enacim: ex quo tamen non sequitur ipsum fuisse quasi unum ex illis, aut maximum mole inter illos. Nec responsio displicet, supposito quod Adam sit ibi nomen proprium. Immo aliqui (teste *Lyrano*) per Adam, id est, hominem, maximum, intelligunt Abrahamum, virum virtute & inter Patriarchas maximum, qui in Hebron, adeoque inter illius terræ gigantes, est sepultus, ut patet *Genes. 23.* juncto *c. 25.* In Scriptura verò nullum est vestigium de gigantea Adæ statura: sed dudum post in Genesi agit de ortu gigantum, peccatis jam multiplicatis in mundo, nequæ de iis umquam loquitur in bonam partem. Aliunde etiam potius ad monstrositatem quam perfectionem staturæ spectat tam vasta moles; adeoque nec assumpta à Christo, qui fuit perfectissimæ staturæ

58.

Nullatenus in gigantea.

turæ: & consequenter credibile non est, Deum, qui est perfectissimus in operibus suis, fecisse primum hominem staturæ giganteæ ac monstrosæ.

59.
Extra pa-
radisum
terrestrem.

DICO III. Adam fuit formatus extra paradisum terrestrem. Ita communiter Patres & Theologi. Colligitur ex *Genes. 2. In quo (paradiso) posuit hominem, quem formaverat.* Et infra: *Tulit Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis.* Congruentia est, ut homo intelligeret paradisum sibi ex naturali constitutione non deberi, ac per hoc melius intelligeret Dei beneficium. Gratuitò igitur Deus hominem jam conditum eò transtulit, tum ut ei suam benevolentiam ostenderet, & ad fidele servitium ac amorem excitaret; tum ut amœnitas exterioris habitaculi corresponderet delitiis interioribus, quales habet anima, quæ est templum Dei, & habebat anima primi hominis, ut inquit *D. Bonav. d. 17, in Exposit. textus dub. 2.*

60.
Qui erat
hortus cor-
poralis a-
mœnissimus

DICO IV. Paradisus erat locus aliquis corporalis amœnissimus. Est certum apud omnes contra *Philonem*, qui allegoricis Scripturæ expositionibus nimium deditus, primus omnium contendit spiritualiter tantum esse intelligenda, quæ Scriptura de paradiso refert. Quæ imitatus *Origenes* ita paradisum allegorizavit, ut historiæ auferret veritatem, inquit *Hieron. Epist. 61. ad Pamachium contra errores Joannis Hierosolymitani cap. 3.* ideoquæ *Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus in Epistola* (quæ fuit recitata in *VI. Synodo Act. 11. & approbata act. 13.*) reprehendit *Origenistas*, quod rejicerent apostolicam traditionem de plantatione paradisi. Similiter & alii Patres in *Originem* tamquam simplicitatis Sacræ Scripturæ corruptorem invehuntur. Et meritò: quia aperte repugnat Scripturæ historiam textenti, adeoque historicè intelligendæ. Confirmatur: quia assignatur homini tamquam locus habitationis; adeoque est corporalis. Deinde plura habentur *Genes. 2.* quæ manifestè indicant fuisse locum corporalem, eumquæ determinatum. Quare Scripturam litteraliter intellexerunt non solum Hebræi cum *Josepho*, sed & Patres unanimiter, atquæ adeò Ecclesia ipsa.

61.
Plantatus
die tertio
mundi.

Si verò quæretur, quando hortus paradisi sit plantatus? Respondendum est, quòd indubiè die tertio, quo terra legitur exornata arboribus & plantis. Et hoc sensu accipiendum est, quod dicitur *Genes. 2. Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio:* id est, sub initium, etsi non primo instanti, nempe dudum ante septimum diem, seu à principio, quo cætera terræ ornamenta plantaverat: sicut etiam diabolus dicitur peccare ab initio, *1. Joan. 3.* ipsequæ homo dicitur factus ab initio, *Matth. 19.* Vel ly à principio non ad tempus, sed ad locum est referendum, juxta *Septuaginta*, qui vertunt: *ad orientem.* Estquæ vox Hebræa indifferens ad principium, sive temporis, sive loci, qui est oriens, quo loco incipit motus solis. Quare quod *4. Esdræ 3.*

legatur paradisus fuisse plantatus antequàm terra adventaret, rejiciendum est velut apocryphum, & manifestè repugnans Scripturæ *Gen. 1. In principio creavit Deus calum & terram.*

Quo autem loco paradisus fuerit constitutus, planè incognitum est, & diversissimæ sunt de hoc conjecturæ. Omissis autem cæteris (inter quas variæ omnino improbabiles, aut somniis similes) pleriquæ antiquorum Patrum censent fuisse constitutum in oriente, respectu scilicet Palestinæ; & hanc esse causam, cur ad orientem adoremus. Favetquæ illud *Genes. 2. Probabili- Plantaverat à principio,* id est, juxta *Septuaginta* ad orientem. Hinc multi Recentiores existimant paradisum fuisse in Mesopotamia vel Armenia; quæ quidem regiones in Scriptura vocantur orientales, factâ more Scripturæ usitato comparatione ad Palestinam. Vide *A Lapide, & Scolion Scoti d. 17. in fine.*

Deniquè incertum valde est, an paradisus adhuc extet; scilicet quòd ad amœnitatem suam: constat enim locum ipsum non periisse. Et quidem pleriquæ videntur sentire, quòd adhuc supersit. Quod etiam videtur supponere *Augustinus l. 6. Op. perf. contra Jul. n. 30.* dicens: *Nam quòd eos, Henoch & Eliam, credendum est fuisse translatos, nisi ubi est ipsum vita lignum, undè illis sit potestas vivendi, nec ulla moriendi necessitas &c.?* Et paulò post ait: *Inde namquæ ejecti sunt isti (Adam & Heva) quòd trajecti sunt illi.* Favetquæ quòd *Ecclesiastici 44.* dicatur Henoch translatus fuisse in paradisum, scilicet terrestrem. Hoc tamen fundamentum debile est: non solum, quia in Græco deest, *in paradisum*, & quia Varii id accipiunt de loco amœnitatis, non autem de terrestri paradiso; sed etiam quia potuit postea periisse inundatione diluvii. Quod omnino credibile apparet: tum quia montes, omniaquæ loca terrestria diluvium transcendit: tum quia nullum apparet aut invenibile est vestigium paradisi, sive in partibus circa quas potissimum creditur fuisse constitutus, sive in aliis mundi regionibus, quæ tot famosis navigationibus perlustratæ fuerunt, præsertim sub nostro hemispherio (nam certè non fuit apud antipodes, nequæ inde fuit Adam proscriptus ad loca Palestinæ) tum deniquæ quia sponte suâ periisse connaturaliter jam dudum debuisset horti illius amœnitas, nemine illum colète aut conservante. Ubiam verò, hoc supposito, degant Henoch & Elias, quis hominum super terram novit? Certè Deo non desunt loca sufficientissima, in quibus seorsim ab omni hominum contubernio degant in jugi contemplatione & amore Dei.

DICO V. Heva fuit formata ex costa Adæ. Est communis Patrum & Theologorum, ac etiam *Josephi l. 1. Antiq. c. 2.* sententia, contra *Cajetanum*, qui oppositæ doctrinæ (quam appellat hæresim nostræ *Castro V. Adam & Heva, Hæresi VI.* ubi fusè & doctè illam refutat) auctor & primus inventor fuit (teste eodem *Castro*) fingens sensum Scripturæ hanc de re loquentis para-

62.

Quo loco,
incertum:

63.

An adhuc
extet, in-
certum;

64.

Credibile
est, ipsum
periisse.

65.

Heva fuit
formata ex
costa Adæ.

parabolicum, quasi, dum oppositum ipsa innuit, solum velit significare, hominem per matrimonium reddi debiliorem. *Estius* tamen d. 18. §. 1. etiam *Originem* refert intellexisse hanc Scripturam tantum spiritualiter & in mysterio.

Probatur Conclusio : quia ipsa in expressis terminis habetur *Genes. 2.* cumque ibi texatur historia, est historicè intelligenda. Et ibidem subditur Adamum dixisse : *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hac vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.* Similiter *Eccli. 17.* Et *1. ad Corinth. 11.* dicitur mulier esse creata ex viro. Et *Act. 17.* *Fecitque ex uno omne genus hominum &c.*

Nec favet *Cajetano*, quod *Genes. 1.* dicitur : *Masculum & foeminam creavit eos.* Non enim additur, quod simul ; sed quod ibi strictim refertur, id quo modo & ordine factum sit, postea distinctè explicatur. Sanè Adam fuisse prius creatum quam Hevam, non solum convincitur ex formatione Hevæ de costa Adæ : sed etiam ex eo, quod adductis ad eum animantibus, non inveniebatur adiutor similis ejus. *Genes. 2.* Ideoque subsequenter narratur Hevæ formatio, & præmissa fuerat resolutio Dei : *Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.* Accedit, quod *1. ad Tim. 2.* dicitur : *Adam primus formatus est, deinde Heva.* Similiter *Sap. 10.* dicitur Adam primum formatum fuisse à Deo & solum creatum.

Non favet etiam *Cajetano*, quod sola costa non fuerit sufficiens ædificando corpori Hevæ : nam reliqua materia aliundè fuit suppleta. Neque enim sine additione alterius materiæ id factum censeretur debet (quidquid dixerit *Magister d. 18.* relatus & meritò improbat ab *Estio* ibid. §. 7.) cum aliàs nequeat minus fieri majus, nisi per rarefactionem (abstraho hinc à modo, quo hæc ipsa contingat) sic verò defuisset ei firmitas & soliditas corpori humano necessaria seu connaturalis. Idemque omnino de multiplicatione quinque panum censendum est. Dicitur nihilominus ex costa (etsi materiâ minori) specialiter Heva esse ædificata : quia assumptio costæ est magis notabilis & singularis, atque adeò primò & principaliter intenta, idque ob significationem mysterii ; ad quam non pertinet reliqua materia, & per consequens instar supplementi accessorii coassumpta. Sicut simili ferè ratione de quinque panibus velut feminibus, additâ ejusdem auctiori materiâ, contigit multiplicatio eorumdem panum, uti solet appellari. Vide *Estium* sup.

Denique non rectè ex nostra Doctrina infert *Cajetanus* Adamum fuisse monstruosum, utpote prius unâ costâ abundantem, vel saltem postea unâ carentem : nam juxta *D. August. D. Thom. D. Bonav. Scotum* & alios, etsi prius abundaverit unâ costa, eaque fuerit ei superflua, quatenus erat quoddam individuum, fuit tamen necessaria ipsi tamquam principio totius generis humani, instar seminis, adeoque non reddebat ipsum monstruosum ; præterquâ quod costa latens deformitatem nullam, qualis ad

monstrositatem requiritur, induxerit. Aliter Respondet *Catharinus, Pererius* & quidam alii, Deum scilicet ex ordinario seu duodenario costarum numero unam sustulisse, sed aliam deinde restituisse carne vestitam : cum etiam ante non nudam costam, sed simul cum carne ambiente sustulerit, juxta illud : *Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea.* Verumtamen cum *S. Augustino* & aliis passim rectius dicitur, aperturam solâ fuisse carne consolidatam : cum Scriptura simpliciter dicat : *& replevit carnem pro ea*, scilicet costâ ; cujus solius antè fecerat mentionem, veluti partis potioris ex Adamo dormiente sublata. Quare vulgata Editio magis expressit, quod non ita expressit Textus Hebraicus, qui tantum sonat : *Et clausit carnem pro ea.*

Replevit autem Deus pro costa solam carnem juxta *D. Bonav. d. 18. art. 1. q. 1. ad 7. 8.* & 9. sive quia illa costa prius locum carnis occupabat, sive in signum, quod vir per consortium mulieris emolliatur, adeoque tribuat ipse mulieri fortitudinem, quæ designatur in osse, & suscipiat vicissim infirmitatem. Notat præterea idem *S. Doctor.* ibid. in corp. Hevam formatam de latere viri, seu costâ laterali, ob quamdam æqualitatem mutuæ societatis.

Si autem quærat, quo in loco Heva sit formata ? Resp. cum Doctoribus passim, quod in paradiso. Hoc enim indicat contextus Scripturæ *Genes. 2.* ubi statim à formatione refertur Adam positus in paradiso, adducta ad eum animalia, immissus in eum deinde sopor, denique formata ex costa ejus Heva. Quod verò ad hunc soporem attinet, dicendum est verè fuisse extaticum : nam *Septuaginta* vertunt extasim. Deinde fuit immissus à Deo, ut futura per prophetiam disceret. Undè in eo vidit, quid circa se ageretur, & quid præfigeretur ; ideoque mox post evigilationem prorupit in hæc verba : *Hoc nunc os ex ossibus meis &c.* Quibus expressit unitatem & insolubilitatem matrimonii, & præfiguravit ædificationem Ecclesiæ ex latere Christi in cruce dormientis, matrimoniumque Christi & Ecclesiæ. Vide *D. Bonavent.* sup.

Si denique quærat, an Heva sit formata sexto die, eodem scilicet quo Adam ? Resp. Affirm. cum *D. Bonav. d. 18. art. 1. q. 2. ad 1.* & expositoribus Scripturæ communiter, contra *D. Thomam q. 73. art. 1. ad 3.* & nonnullos alios, censentes Hevam fuisse creatam die septimo. Probatur : quia inter opera sextæ diei refertur *Gen. 1. Masculum & foeminam creavit eos.* Utique Adamum & Hevam. Deinde subditur : *Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini &c.* Et rursus Deus ambos alloquitur dicens : *Ecce dedi vobis omnem herbam &c. ut sint vobis in Escam.* Ac tandem concluditur *Caput 1.* his verbis : *Et factum est vespere & mane, dies sextus.* Quæ omnia apertè indicant, Hevam die sexto creatam fuisse. Nec refert, quod *Gen. 2.* post diem sextum Scriptura narret formationem mulieris : nam hoc intelli-

Pro costa
fuit sola
caro sub-
stituta.

Cujus va-
tio assigna-
tur.

68.

Fuit Heva
formata in
paradiso.

Die sexto
seu Veneris.

gendum est per recapitulationem: recapitulat enim Scriptura, ut addat; inquit D. Bonav. sup. Itaque cap. 1. summarie viri ac mulieris formationem inter opera sextæ diei Scriptura re- tulerat, rejiciens in Caput sequens modum pro- creationis mulieris, immo etiam ipsius viri.

Q U Æ S T I O IX.

De Felicitate statûs Innocentiæ quoad corpus. Ubi incidenter quæritur, an status primævæ conditionis sit homini naturalis?

69.
Primævus
hominis
status fel-
icissimus.

IN maxima felicitate corporis & animæ pri- mum hominem fuisse conditum, manifestè constat ex auctoritatibus passim obviis, & pœ- nis per peccatum incurfis, sive bonis, quibus posteritas est privata ob primi hominis pecca- tum, per quod juxta, *Arausicanum II. can. 1. & Trid. sess. 5.* totus homo secundum corpus & a- nimam in deterius fuit mutatus. Idemq; am- pliùs patebit ex immortalitate, cæterisque do- nis, etiam supernaturalibus mox recensendis.

Natura il-
lius inde-
bitus.

Hoc tamen prænotandum, juxta certam & communem omnium Doctorem Sententiam, statum primævæ conditionis minimè fuisse ho- mini naturalem; hoc sensu nimirum, quòd non fuerit naturæ hominis debitum, sed gratuito Conditoris beneficio ei collatus, & prætereà improporcionatus eidem fuerit, uti & nunc est status supernaturalis gratiæ cæterorumquè do- norum supernaturalium. Et si quodā alio sensu posset naturalis vocari, sive quia inerat à prima naturæ institutione, sive quia à nativitate, sive quia in ipsū appetitus innatus naturaliter fertur.

Sive quoad
immortali-
tatem.

Et quidem si naturam hominis ex contrariis ac contra invicem naturaliter pugnantibus con- stantem consideremus, manifestum est immor- talitatem non esse homini naturalem, sed mor- talitatem potiùs, ut rectè dicat *Cyrellus l. 1. in Joan. c. 15.* hominem *super naturam fuisse con- secutum immortalitatis bonum.* Cui consonans *Aug. l. 6. de Gen. ad litt. c. 25.* cum dixisset im- mortalitatem homini fuisse de ligno vitæ, non de constitutione naturæ, paulò post subdit: *Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris.* Et *l. 13. de civit. c. 20.* *Qui status* (inquit de primis homi- nibus) *eis de ligno vitæ, quod in medio paradisi cum arbore vetita simul erat, mirabili Dei gratiâ prastabatur.* Undè eandem immortalitatem declarat *lib. 1. de pecc. merit. & remiss. c. 3.* ex- emplo illarum rerum, quæ non naturâ, sed mi- raculo, ad tempus manserunt incorruptæ.

70.
Sive quoad
carentiam
fomitis.

Quòd verò de immortalitate, etiam de re- liquis est dicendum. Et de ignorantia ac fomi- te supponit *Aug. 1. Retract. c. 9.* dicens: *Quam- vis ignorantia & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset.* Eademquè non defuissent in ho- mine, si fuisset conditus in statu puræ naturæ. Ut proinde meritò proscriptus sit à Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. hic articu-

lus: *Deus non potuit ab initio hominem creare, qualis nunc nascitur; scilicet cum mortalitate & reliquis miseriis, quæ nunc sunt pœnalita- tes.* Nulla enim vel apparens ostendi potest im- plicantia. Quamquàm de facto aliter homi- nem instituerit, ut quamdiu bonus & innocens permaneret, inseparabiliter ei adhæreret feli- citas, omnisquè miseriæ ac defectûs etiam alio- quin connaturalis carentia.

Sanè de donis gratiæ aliisque supernatura- libus longè minor est apparentia: cum ex hoc ipso dicantur supernaturalia & gratuita, quòd humanæ naturæ debitum & exigentiam supe- rent. Immo gratia non esset gratia seu gratuita, si debita; præsertim in tantum, ut nè divinitus quidem ab homine innocente abesse potuisset: quid enim potest concipi magis debitum vel connaturale? Prætereà sequeretur hominem esse substantiam supernaturalem, utpote cui ac- cidentia supernaturalia forent connaturalia. Nulla igitur restat dubitandi ratio, quin & indebitus sit status primævæ institutionis, & abesse consequenter potuerit, si omnipotenti Deo ita placuisset.

Nec obstat, quòd *Augustinus* peccatum ori- ginale probet ex miseriis naturæ corruptæ: nam rectè id facit, supposito vel ostenso, quòd priùs abfuerint, seu aliàs abfuissent. Quòd si utatur hoc argumento quasi ex natura rei pro- bante, solum est indicatiū seu congruentia: cum congruentissimè Deus aliter instituerit naturam innocentem. Id autem more Patribus & Theo- logis frequenter usitato facit, ut credibilior fo- ret doctrina de peccato originali, quam ex auc- toritate firmissimè comprobat. Non enim singulæ probationes Patrum, immo nec ipsorū Conciliorum sunt semper æquè peremptoriæ seu efficaces. Alioquin mens *Augustini* satis ex prædictis est manifesta. Et ut non esset, con- cordari deberet allegatæ definitioni Ecclesiæ.

Non obstat etiam, quòd Deo videretur ad- scribenda culpa committenda per liberum ar- bitrium concupiscentiæ primordiali (si talis fo- ret) inclinatum. Nam immeritò id videretur potiùs, quàm adscribendum sit Deo peccatum primorum parentum, qui ipso permittente sunt diabolicâ instigatione inclinati, aut peccatum, quod ab illis fuisset ipsiusmet objecti delecta- bilitate alliciente commissum. Utrobiquè e- nim manet naturalis conditio & libertas, nec defuit aut defuisset auxilium proportionatum Dei. Immo potuisset per auxilium efficax semper omne peccatum impediri in statu pu- ræ naturæ. His itaque prænotatis,

Natura in primo homine sic de facto insti- tuta fuit quoad corpus, ut durante innocentia esset immortalis, videlicet non quia mori non poterat, sed quia poterat non mori, seu quia mori non debebat, atque adeò mortem de fac- to non subiisset, nisi per prævaricationem mo- riendi necessitatem sponte suâ sibi causasset. Est de fide ex *Milevitano can. 1. & Trid. sess. 5. can. 1.* Et patet ex Scriptura *Genes. 2. In quo- rumquè die comederis, morte morieris,* id est, mor- talis

Sive etiam
quoad dona
gratiæ alia-
quæ super-
naturalia.

71.

Deo non so-
vet adscri-
benda cul-
pa hominis
inclinati à
concupiscen-
tiâ, quan-
tumvis præ-
mordialis.

72.

Homo inte-
ger fuisset
immortalis,
& quo sen-
su?

taliter eris seu morti obnoxius. De qua post peccatum subditur: *Quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Et Sap. 1. *Deus mortem non fecit.* Et c. 2. *Deus creavit hominem inexterminabilem*, id est, immortalem: *Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Quod etiam aperte traditur ad Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit.* Item cap. 6. & 8. & 1. ad Cor. 15.

Qua fuisse immortalitatis radix?
Radix autem hujus immortalitatis duplex erat. Nam contra agentia quidem extrinseca, quæ mortem causare poterant, homo tutus erat, partim ex provida cautela & circumspectione propriâ, quâ sibi caveret à noxiis, partim ex protectione Dei per se aut Angelos submovente occasiones & pericula extrinseca, undè mors causari potuisset. Contra mortem autem, quæ non obstante optimo temperamento alioquin obventura fuisset ab intrinseco calore nativo depascente jugiter humidum radicale, homo munitus erat saluberrimo alimento, quo per nutritionem facta fuisset reparatio ejus, quod absumi cœperat. Indiguisset enim homines alimentis, non tantum ut paulatim accrescerent, sed etiam ut post accretionem nutrentur, nè deficerent. Quo sensu rectè accipitur dictum Apostoli 1. ad Cor. 15. *Factus est primus homo in animâ viventem*, quatenus videlicet habuit corpus animale cibis indigens: *novissimus autem, in resurrectione scilicet, in spiritum vivificantem*, quando scilicet instar spiritus sine alimentis perpetuò subsistet, ut etiam mori non possit.

73. Quia verò nutritio continua non posset se solâ senium aut defectum intrinsecum naturæ tandem aliquando secuturum impedire, contra hunc defectum providerat Deus homini de ligno vitæ, cujus fructus erat saluberrimus, maximequæ conducens, præsertim frequenter manducatus, ad vigorem naturæ stabiliter conservandum, tempestivè occurrendo futuræ alioquin defectioni seu senio. Quod utique ad longissimum tempus servire poterat, quousq; nimirum Deus ante naturæ defectum tempestivè hominem absquæ morte intermedia transulisset ad statum æternæ beatitudinis. Lignum enim vitæ (ait Aug. 1. 6. Oper. perf. contra Jul. n. 39.) etiam corpus animale defendebat à morte, donec perseverantis obedientie merito in gloriam supernaturalem, quam resurgentes habituri sunt justî, sine morte interveniente transiret.

Vis ligni vitæ quoad immortalitatem.
Alioquin nulla erat necessitas creandi fructum habentem vim physicam & connaturalem conservandi vitam hominis per totam æternitatem: omnes enim non peccantes fuissent post certum annorum numerum (quem aliqui non adeò magnum putant: quamquàm non nisi divinando possit de hoc quidquam determinatè statui) translati in cælum peccantes autem fuissent mortui, aut saltem, seclusâ poenitentia, ad supplicium translati. Quare sine sufficienti fundamento hæc vis à Nonnullis ei adscribitur. Quod si vis ligni naturalis aliquo eventu non suffecisset, potius censendum foret ei tunc su-

peraddendam virtutem supernaturalem, uti Sacramentis; prout de virtute ligni vitæ censet D. Bonav. d. 19. in Expos. textus dub. 4. Et consonat Beda in Genesim, & ante ipsum Aug. lib. 8. de Genes. ad litt. c. 5. comparans vim ligni vitæ virtuti panis subcinericii Eliæ, & farinæ ac oleo viduæ non deficienti; ubi constat operatam fuisse virtutem supernaturalem. Favet etiam 13. de Civit. c. 20. relatus supra. Quin immo Poncius d. 17. n. 19. conformiter ad Scotum dist. 19. q. unic. existimat probabilius esse, quod nullâ reparatione cibi naturalis fieri possit, ut quis vivat in æternum ex natura sua physica: eò quod natura quælibet ita reparabilis videatur habere, uti magnitudinis, sic & vigoris determinatum terminum, ad quem cum pervenit, deinceps paulatim debilitatur, quantumvis cibos quoscumquæ quotidie sumat, donec tandem deficiat. Et quamquàm per bonum cibum aut salutes medicinas possit reparari jactura bonarum aliquarum qualitatum, etiam prius, quàm cibus ipse vertatur in substantiam aliti (quod frustra contra Scotum velut graviter impingentem urget Arriaga d. 41. n. 14.) præfatio nihilominus determinato tempore elapso, numquàm refarcitur tam perfectè jactura ipsius substantiæ; sic ut tandem aliquando mors sequi debeat. Quare non refert, quod frequenter infirmus ex gravissimo morbo, in quo ferme extincta erat dispositio naturalis, convalescat & majores vires melioremquæ dispositionem accipiat per medicinas: nam finitâ periodo vigoris nativi, qui postquàm ad certum terminum pervenit paulatim tabescit, sicut à flamma lampadis paulatim consumitur oleum (quam similitudinè passim applicant calori naturali & humido radicali) numquàm reparatur per medicinas; ut patet in senibus decrepitis, omni alioquin qualitate noxiâ carentibus. Solum itaque qualitates noxiæ, quibus dispositio naturalis violentè velut suffocabatur, per medicinas tolluntur, & pristina temperie redditâ, restitui videtur, qui velut suppressus latebat in homine alioquin vegeto, pristinus vigor.

Nec obstat illud Genes. 3. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est & c. nunc ergo nè forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum.* Nam facile respondetur, totum id ironicè esse dictum: quamquàm inde Adam amotus sit, nè stultè sibi ex usu istius ligni promitteret immortalitatem. Vel (ut D. Thom. D. Bonav. Lirani & alii) æternum ibi sumitur pro longissimo tempore, more Scripturæ usitato: potuisset enim prodesse etiam homini lapso ad notabilem longævitatē, etsi non ad omnimodam perpetuitatem: quam utique non fuit consecutus, qui de ligno vitæ iam tum comederat. Nam (ut ait Aug. 1. 2. de pecc. meritis cap. 21. de primis parentibus) rectè profectò intelliguntur ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse cibo vetito, & asi fuisse concessis, ac per hoc & ceteris, & præcipue ligno vitæ. Quid enim absurdius, quàm ut credantur ex aliis arboribus alimenta sumpsisse, non autem etiam ex illo

illo &c. Adde juxta Nonnullos Adam ibi esse nomen appellativum significans hominem: cum exprobatio maximè ad Hevam pertineat. Undè patet quàm leviter *Arriaga d. 41. sect. 1. n. 14.* ex hoc loco putaverit ferè esse de fide, quòd ea fuerit virtus ligni vitæ, ut esus ex eo potuisset hominem in vita perpetuò seu pro tota æternitate conservare.

75. Præterea juxta *S. Augustinum* & alios Doctores unanimiter non fuisset in homine, secluso peccato, passibilitas corporis afflictiva: quæ fuisset impedita partim per optimum corporis & æris temperamentum ac nutrimentum, partim per providam ipsius hominis cautelam, partim per divinam aut angelicam protectionem. Undè nullus fuisset morbus, dolor, fames, sitis &c. Quocirca passionibus corporales ejusmodi recensentur inter pœnalitates peccati originalis. Et statim post peccatum fuit hæc pœna Hevæ intentata *Gen. 3. In dolore paries filios.* Et *Aug. 14. de Civit. 26.* dicit, primo homini cibum adfuisse, nè esuriret, potum, nè sitiret, quo videlicet defectum alioquin corpori adhuc animali superventurum anteverteret. Quarè fuisset appetitus naturalis edendi & bibendi incitans hominem summâ tranquillitate & absquè omni molestia ad occurrendum moderatâ sumptione superventuro alioquin defectui. In nobis autem connotat seu adjunctam habet fames & sitis molestiam, aut aliquem naturæ defectum jam contractum: & sæpè immoderantiam appetitus, quæ potius sit gulæ, quàm necessitatis.

76. Quantum ad somnum, est aliqua controversia. In qua dicendum, quòd sicut corpus, utpote animale, indiguisset cibo, nè deficeret, sic & somno; nè sensus fatigarentur. Ita *D. Thomas* & alii passim. Et satis indicat *August.* sup. Idemquè colligitur non solum ex animalitate corporis, sed etiam ex instituta ab initio vicissitudine diei ac noctis: nox enim à natura omnibus animantibus data est ad quietem, sicut dies destinata est operi. Quin immo ipse Deus immisit Adamo adhuc integro (cui sanè non immisisset aliquid per se ad miseriam pertinens) soporem, altum scilicet & verum somnum, etsi extasi conjunctum. Absuisset tamen omnis molestia, sensuumquè languor, sed per somnum ei tempestivè fuisset occursum. Absuissent quoquè causæ somni pœnales, quas modò sæpè patiuntur homines, sed illum providè causasset natura elevatione fumi seu vaporum à stomacho ad cerebrum, quibus inde recidentibus in organa sensuum, præsertim oculos, secutus fuisset placidus somnus.

An autem in somno fuisset perfecta mentis & rationis vigilia, dubitari potest. Fortasse enim illa non defuisset. Quòd quidem apertum est, si intellectus hominis integri fuerit independens à phantasmate. Atquè esto quòd non: dici adhuc posset, somnū non alium tunc futurum fuisse, quàm qui præcisè sensuum defatigationi occurrisset; ac proinde qui nullatenus perfectam operationem phantasiæ, atquè adeò intellectus à phantasia dependentis impe-

diret (prout impedit in nobis, qui miris phantasiæ illusionibus, ac, ut apparet, etiam intellectus operationibus, etsi imperfectis, subijci-mur in somno) sed solos sensus exteriores placidè ligasset. Id namquè consonat perfectioni statûs istius. Res equidem nobis incerta manet.

Q U Æ S T I O X.

De Felicitate statûs Innocentia quòd animam.

PRIMÒ, quantum ad animam primus homo fuit ante lapsum præditus gratiâ sanctificante; ut expressè docet *Trid. sess. 5. can. 1.* Immo (quamvis id non æquè certum) fuit in ipsa gratia creatus; ut colligitur ex *Eccli. 7.* ubi dicitur, quòd fecerit Deus hominem rectum. Et docent communiter Doctores. Idem indicant Patres, signanter *August.* Varii Patres quoquè applicant illud quod *Genes. 1.* dicitur homo creatus ad similitudinem Dei. Nonnulli etiam applicant illud quod *Genes. 2.* dicitur Deus inspirasse in faciem ejus spiraculum vitæ. Quod etsi symbolicum sit, sensum tamen Patrum de prima conditione hominis quòd statum gratiæ declarat sive indicat. Accedit *Arausicanum 11. can. 19.* docens naturam humanam fuisse conditam in integritate. Quod videtur aliis verbis explicasse *Tridentinum* sup. docens hominem fuisse constitutum in sanctitate & justitia. Confirmatur: quia cum constet sanctitatem ei fuisse collatam ante lapsum, omnino dicendum est, quòd in creatione: cum nulla fuerit ratio differendi, & ipsi posteri Adæ, si non peccasset, fuerint creandi in gratia sanctificante. An autem gratia fuerit Adamo collata dependenter à propria dispositione, incertum est; ut colligitur à fortiori ex dictis in simili de Angelis. *d. 5. q. 1. n. 8.*

Hinc sequitur etiam fuisse præditum spe & fide infusâ; prout quoquè de Angelis dictum est. Et de fide primi hominis expressam mentionem facit *Aug. 14. de Civit. c. 26.* & alii Patres. Quorum autem objectorum fidem habuerit, resolvendum est simili modo, quo circa Angelos resolutum est. Erat autem fides primi parentis ab initio firma ac robusta, carensq; permixtione errorum, falsarumquè imaginum, quas sibi de divinis rebus humani sensus fingit imbecillitas. Quocirca in Adamo notitia fidei erat perfectior, ob absentiam impedimentorum; ac insuper ob perfectiorem revelandi modum, non inferiore illo, qui obtigit Prophetis.

Secundò habuit homo integer justitiam originalem. Quæ quidem est donum supernaturale præter justitiam seu gratiam sanctificantem includens alia beneficia, per quæ homo erat facilis in omni occasione ad bene operandum, & impediabatur rebellio carnis ad spiritum, sic ut promptissimè ratio & voluntas Deo, & appetitus sensitivus rationi & voluntati per omnia subiceretur. Undè *Trid. sess. 5. can. ult.* fomitem concupiscentiæ, qui etiam in renatis manet, docet esse ex peccato. Et hinc Adam & Heva

Homo circa peccatum impassibilis fuisset, & undè?

Corpus indiguisset somno.

In quo credibiliter vigilasset animus.

77. Præditus fuit ante lapsum gratiâ sanctificante.

Immo in ea creatus.

78. Similiter in fide & spe infusâ.

Itè in justitia originali: quæ describitur.

Heva non erubuerunt de sua nuditate, nisi post peccatum, ut notat *August. 14. de Civit. c. 17.* quia cum ratio deberet dominari corpori, erubescit, quod subjiciatur alicui corporis parti, & hæc dominatum, etiam renitente ratione ac voluntate, exerceat.

Et amplius declaratur. Hæc beneficia porro consistebant partim in habitibus virtutum, optimoque corporis, seu humorum temperamento; undè in multis, præsertim Sanctis, etiam pro statu naturæ lapsæ mira subinde oritur tranquillitas & consensus carnis ac spiritûs; partim in divinis auxiliis: partim denique in speciali protectione Dei, quâ tum contraria submovisset, tum appetitui inferiori, nè contra spiritum insurgeret eumvè ad peccatum pertraheret, concursus subtraxisset. Alioquin ea est appetitûs sensitivi natura seu conditio, ut, non obstantibus virtutum habitibus aut temperamenti bonitate, naturaliter sæpè excitetur ab objecto delectabili non applicato per rationem, priusquam id ratio possit advertere: quâ excitatione factâ, nisi desit divinus concursus, movetur naturaliter seu necessariò: qui quidem naturalis agendi modus per solos virtutum habitus tolli nequit.

Quamvis in eius descriptione variant Auctores, in re convenientes. Adverte Nonnullos paulò aliter explicare nomen justitiæ originalis. Nam *Suarez* & alii hoc nomine intelligunt totum complexum beneficiorum corporis & animæ, adeoque etiam immortalitatem &c. Ex quo complexo exurgebat completa integritas primæ conditionis hominis.

Alii verò statuunt justitiam originalem in ipsa gratia sanctificante, sive ut originaliter concessâ, sive ut in posteros trnsfundendâ, sive ut connotante cætera dona & beneficia, & quatenus horum radice. Quod notare placuit, nè ambigua variavè apud Varios vocis usurpatio ipsi rei (circa quam non est differentia inter Doctores) tenebras offundat.

79. Adamo infusa fuit scientia rerum naturalium. Tertiò intellectus primi parentis fuit in creatione instructus scientiâ per accidens infusâ rerum naturalium juxta Doctores communiter. Et colligitur ex Scriptura *Eccli. 17. Disciplinâ intellectûs replevit illos. Creavit illis scientiam spiritûs, sensu implevit cor illorum, & mala & bona ostendit illis. Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum, ut nomen sanctificationis collaudent &c.* Quæ verba etsi agant etiam de Heva, huic tamen non necessariò videtur tanta sapientia aut scientia adscribenda, quanta Adæ, in quo specialiter militat ratio rectoris & capitis, omnium. Sicut enim Adam creabatur plenè instructus ad generandum, sic congruebat ipsum creari plenè instructum ad instruendum & gubernandum alios, quorum omnium creabatur caput. Perfectioni tamen istius statûs, & operis supremi artificis illud per se efformantis congruebat, Hevam quoque creari sapientiâ divinitus instructam, minori tamen: ob quod diabolus fidentiùs ipsam quam Adamum primò aggressus fuit, ut SS. Patres annotarunt.

Quamvis autem scientia primi hominis fuerit valdè magna: non constat tamen præcisè, quanta fuerit. Non enim videtur satis constare, quod varii indefinitè asserunt, extensam fuisse ad omnes res naturales aut naturaliter scibiles. Nequè talis scientia erat ad instructionem aut gubernationem aliorum necessaria. Similiter non requirebatur tanta notitia ad imponendum singulis animantibus & volatilibus cæli sua nomina: quæ poterat instituere sinè notitia quidditatis singulorum. Et ad summum hæc nominum impositio probat, Adæ fuisse infusas species linguæ primitivæ, & voces quasdam pro suo placito fuisse animalibus applicatas. Nequè etiam fortasse calluit quotquot postea inventæ fuerunt artes, etsi tunc scitu non necessarias, v. g. artem conficiendi pulverem tormentarium eoquè utendi: quamquam si species ei fuissent propositæ, facile cognovisset ex singulari perfectione ingenii & scientiæ rerum naturalium.

Quapropter scientia prima hominis crescere potuit studio & industriâ. Cui quoque consonat illud *Eccli. 17. Consilium.... & cor dedit illis excogitandi.* Similiter scientia experimentalis crevit ipso usu: uti & scientia futurorum necessariorum, v. g. eclipsium, tempestatum anni &c. per discursum ex cognita combinatione causarum naturalium.

Deniquè potuisset habere assensum falsum; nisi Deus impedivisset. Quod addo: non enim permisisset Deus deceptionē sive ignorantiam pravæ dispositionis, juxta Theologos communiter, & expressè *August. 1. 3. de lib. arbit. c. 18.* dicentem: *Approbare falsa pro veris ut erret inventus.... non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.* Undè ignorantia inter pœnas originalis peccati recensetur ab omnibus Theologis post *August. lib. 1. Retract. c. 9.* Qui prætereà *Enchiridii c. 17. & seqq.* ex professo probat quemcumquè errorem, etiam in materia levissima, inter mala hujus vitæ deputandum esse, & ad quamdam miseriam pertinere. At verò citra peccatum non potuisse primis hominibus ullum accidere malum, tradit idem *S. Doctor lib. 14. de Civit. cap. 10.*

Nec obstat, quod juxta Apostolum *1. ad Tim. 2. Mulier, Heva, seducta in pravaricatione fuit.* Nam juxta *D. Bonav. d. 12. art. 2. q. 1. ad 1. & 2.* ante deceptionem seu seductionem jam interiùs peccaverat, peccato scilicet præsumptionis de se ipsa: quo ita fuit mentis oculus excæcatus, ut existimaret se per comestionem, adeoque per inobedientiam, ad promissam à serpente excellentiam posse pervenire. Undè *August. 1. 11. de Genes. ad litt. c. 30.* ait: *Quando verbis serpentis crederet mulier, à bona atque utili re divinitus se fuisse prohibitos, nisi jam inesset menti amor ille propria potestatis, & quadam de se superba præsumptio?* Undè juxta eundem *D. Bonav. sup.* deceptio Hevæ fuit ei culpabilis, & statum innocentiae sive gratiæ excludens: non fuerunt autem primi parentes ejusmodi erroris, v. g. infidelitatis, incapaces, sicut nequè pecca-

Quanta præcisè, incertum.

Crescere potuit Adæ studio & industriâ.

80. Caruisset homo innocens ignorantia pravæ dispositionis.

Eo non obstante quomodo Heva seducta sit?

peccati; prout ejusmodi error verè peccatum est. Immo juxta *Molina & Del-Rio* fuerunt etiam capaces deceptionis, quæ ad periclitandam eorum obedientiam ordinabatur: quam tamen deceptionem nullo negotio vitare potuissent. Deniquè ipsam Hevæ prævaricationem fuit comitata seductio seu error: mox enim intellectus Hevæ incurrit magnam cæcitatem.

81. Petes, An intellectus primorum parentum antè peccatum dependerit à phantasmate? Resp. inter Doctores id non planè constare. Communior quidem Sententia affirmare videtur: eò quòd hic intelligendi modus ex naturali potentiarum subordinatione oriri videatur. In id etiam inclinatur *Scotus 2. d. 3. q. 8. n. 13.* idemquè supponit *d. 21. q. unic. n. 1.* Varii tamen negant, præsertim *Scotista*, putantes, quòd dependentia ista sit pœna peccati, atquè adeò in homine integro non fuisset. Videturquè favere alibi *Scotus*; nil tamen definiendo. Res quidem incerta apparet *Poncio d. 17. n. 2.* attamen Sententia negans longè probabilior. Nequè enim apparet ei ulla ratio, ob quam inesse corpori impediatur intelligentiam animæ independentem à phantasmate potius, quàm extra corpus. Verùm facilè potest ratio subesse, & nobis non apparere; prout in plerisque rebus contingit. Immo in ipsa anima separata: quæ cùm naturaliter affligi nequeat ab iis, quæ nata sunt corpus cruciare, ei tamen inexistentis simul cum eo patitur & cruciatur. In cujus rei ratione invenienda non parum laborat *August. l. 6. de Musica c. 5.* Et planè illam investigare haud facile est. Præterea constat, quòd intellectus de facto dependeat à phantasmate; non constat autem, quòd id sit in pœnam. Deniq; si intellectus Hevæ fuisset independens à phantasmate, frustra dolos suos tegere studuisset diabolus assumpto serpentis corpore: nam ipsummet dæmonem clarè fuisset intuita. Credendum saltem non defuisse primorum parentum intellectui, præsertim si à phantasmate dependerit, species phantasticas simul cum intelligibilibus infusas: quatenus iis mediantibus possent expedite intelligere etiam illa, quorum species mediante sensuum ministerio necdum hauserant ab objectis.

82. Quartò quantum ad perfectionem naturalem voluntatis primi parentis, fuit illa etiam prædita virtutibus moralibus per accidens infusis juxta Doctores communiter. Et consonat illud *Eccli. 17. Deus creavit de terra hominem &c. & secundum se* (id est, secundum similitudinem Dei, aut etiam secundum exigentiam naturæ & perfectionis primi hominis) *vestivit eum virtute.* Quòd uti de aliis animi dotibus, sic quoquè de virtutibus naturalibus non incongruenter videtur accipi: quamquam nil possit ex hoc loco convinci. Idem colligitur ex dictis de perfectione naturali intellectus; cui proportionari debet perfectio voluntatis: cùm eadem ratio seu congruentia militet.

Q U Æ S T I O XI.

De Multiplicatione posteritatis & conditione posterorum in statu innocentie.

83. Q UOD ad priorem quæstionis partem attinet durante innocentie statu posteri fuissent multiplicati per copulam conjugalem seu generationem carnalem, juxta *Augustinum* in posterioribus scriptis frequenter, retractatâ opinione diversâ, cui aliquando adhæserat. Idem tradunt Theologi unanimiter. Estquè indubitatum, ut meritò censet *D. Bonav. d. 20. a. 1. q. 1. in corp.* Etsi pauci veteres senserint homines fuisse aliter multiplicandos, sive per creationem, sive alio modo nobis incognito. Quibus accedens *Judocus Clithovæus* apud *Estium d. 20. §. 1.* novum eumquè duplicem modum commentus est: unum, ut tam vir quàm fœmina absquè mutuo commercio fœcundi ex semetipsis essent, sicut terra sponte suâ non suscepto semine fructum, ut ait, allatura erat: alterum, ut mulier conciperet ex solo viri anhelitu. Oppositam quoquè opinionem errorem vocat, & ex *Guidone Carmelita Alphonsus à Castro V. Adam, Heresi 3.* tribuit Armenis, & ex *Bernardo à Luxemburgo* cuidam impio *Almerico*, Doctori olim Parisiensi, qui adeò insanivit, ut nullam etiam tunc fore sexûs differentiam putaverit, contra apertum textum *Genesis*; & contra illud *Marci 10. Ab initio autem creatura masculinum & fœminam fecit eos Deus.*

Eadem Scriptura manifestè aliud commentum redarguit: isto enim fine sexuum seu corporum differentiam ab initio Deus instituit, ut conjunctione mutuâ fieret speciei propagatio. Quo fine etiam mox à creatione dixit hominibus *Genes. 1. uti cæteris animantibus, & rursum iisdem verbis ipsi Noë post diluvium: Crescite & multiplicamini &c.* Hoc etiam potissimum fine datum est *Adæ adjutorium simile sibi, Gen. 2.* Et clarius adhuc est, quòd Adam antè lapsum, immo nec præscius lapsus, *Gen. 2.* inspiratione divinâ dixit: *Erunt duo in carne una.*

Ratio est: quia virtus generativa est perfectio naturæ, non frustra concessa, nec propter peccatum, sed ad multiplicationem naturæ & impletionem supernæ civitatis Jerusalem. Ipse quoquè concubitus, seclusâ deordinatione libidinis, quæ tunc abfuisset, & modò adest ob rebellionem partis sensitivæ (quæ tunc subfuisset dominio voluntatis, sicut motus manûs, pedis &c.) nullam indecentiam habet, etsi connexa fuisset delectatio moderata: quàm tamen, uti & ipsum concubitum, homo non appetisset vel admisisset nisi sancto fine. Quare etiam tunc non fuisset turpius loqui de istis rebus, aut de partibus nunc pudendis, quàm sit loqui de aliis: quòd nunc turpe est, eò quòd natura erubescat actum illum ratione fœditatis libidinis, ut notat *D. Bonav. d. 20. a. 1. q. 4. in corp.*

Deniquè non fuisset indecens per se loquendo

83. Posteritas in statu innocentie certò fuisset per generationem carnalem.

A qua abfuisset deordinatio libidinis.

Juxta Augustinum in variis locis.

do violatio virginitatis corporalis seu claustrum virginalis in concubitu & partu, à quo indubie abfuiſſet omnis dolor, dum viscera matris prolem enixuræ eâ facilitate relaxata fuiſſent, quâ os aliudvè membrum, quod naturaliter contrahi potest & relaxari. Putat nihilominus

*Abſquæ in-
decentia &
dolore in-
terveniret
apertio ge-
nitalis se-
creti.* S. August. 14. de civit. cap. 26. & mutata opi-
nionem (quam tenuerat 2. d. 20. q. 1. a. 2. ad 1.)

D. Thom. q. 98. a. 2. ad 4. de facto non violan-
dum fuiſſe claustrum virginalis: eò quòd salvâ
integritate genitalis secreti potuerit virile se-
men immitti eâ viâ, quâ nunc ex utero virgi-
nis fluxus menstrui cruoris emittitur. Sed op-
positum tradit rectius D. Bonav. d. 20. a. 1. q. 4.
& moderni Doctores communiter. Nam san-
guis prodit ex venis, quæ terminantur in ori-
ficio, & ex se emittunt sanguinem; semen au-
tem per illas intrare non potest, sed necessariò
aliam debet habere viam apertam; quæ tamen
aperta non est in corpore fœminæ, prout in sua
integritate & naturali compositione nascitur,
quousque ab extrinseco divisâ partium conti-
nuitate seu compactione aperiatur, ut Medici
tradunt. Deinde quidquid fit de conceptu se-
minis, saltem in partu necessaria fuiſſet claustrum
virginalis apertio (quæ proinde finè speciali
inconvenienti in ipsa quoque conceptione ad-
mittitur) absq; illa enim exitus prolis fieri non
potest, nisi per miraculum fuiſſet, vel penetra-
tio partium, vel transitus de extremo in extre-
mum finè transitu per medium. Solam certè
pororum dilatationem ad id minimè sufficere,
per se clarum apparet. Alterationem autem, &
consequenter dolorem, qui ex maternorum vis-
cerum relaxatione sequi potuiſſet, Deus juxta
statûs exigentiam facilè præcaviſſet. Immo
(inquit Suarez l. 5. c. 1. n. 14.) etiam potuiſſet
suavi modo partes fœminei corporis per con-
venientes qualitates ita disponere, ut facilè re-
laxarentur finè doloris sensu; idquè velut con-
naturaliter & quasi ex debito congruo statui
tam felici, cui plura alia singularia privilegia
competitura fuiſſe noscuntur.

85. Undè tunc fuiſſet amissa virginitas, tum
corporis, uti jam ostensum est: tum mentis,
per voluntariam scilicet copulam, quæ virgi-
nitati perfectæ mentis repugnat, quam tumvis
sanctissimo fine amissa, prout repugnat de
facto. Immo conjugium tunc fuiſſet melius
continentiâ juxta D. Thomam, & pleròq; alios:

*Quâ me-
lius fuiſſet
conjugium.* sive quia probabiliter præceptum: sive (cùm
de præcepto non satis constet) quia abfuiſſet
ab eo omnis molestia & libidinis inordinatio,
adfuiſſet autem castissimus conjugum amor ac
fides intemerata, perpetuumquè fœcunditatis
bonum, atquè inde consequens generatio pro-
lium innocentium, adeoque filiorum Dei, &
conſimilis educatio: quibus bonis caruiſſet
continentia absquæ æqualium bonorum com-
pensatione. Oppositum tamen finè dubitatio-
ne defendit Arriaga d. 42. sect. 2. subsect. 3. ex
hoc solo id clarè persuadere existimans, quòd
seclusâ obligatione præcepti (quam secludit)
certissimè sit melius propter Deum abstinere

Herincx Sum Theol. pars. 1.

à re valde delectabili carni, quàm eam delec-
tationem quærere, etiamsi propter Deum &
citra inordinatum aliquem motum quæratur:
quia nimirum hoc præ illo ex natura rei faci-
lius est. Sed in primis in conjugio non fuiſſet
quæſita delectatio, sed solum admilla; idquè
tunc dumtaxat, dum foret generanda proles.
Nec difficilius seu magis arduum fuiſſet ab-
stinere ab illa, quàm eam admittere. Bona
præterea conjugii tanta tamquè multiplicia
per unicum prædictæ abſtinentiæ bonum satis
compensanda fuiſſe, necdum ex dictis Arriaga
persuasum habeo.

Notat præterea D. Bonav. sup. quest. 5. quali-
ter ex quavis conjunctione fuiſſet secuta pro-
les, nimirum ratione ſufficientiæ & perfectio-
nis, tum in virtute generante (quæ juxta regu-
latam rationem numquam exiſſet in actum;
nisi propter generationem) tum in virtute con-
cipiente. Idem q. 6. ex ratione doctè ostendit,
qualiter pro libitu potuiſſent in statu isto gene-
rare prolem masculam vel femellam: optimè
enim novissent causas ejusmodi differentiæ; ad-
eoquè eas modo debito applicando potuiſſet
eadem differentia pro nutu generantium oriri.

86. Quod ad posteriorem quæſtionis partem
nempe qualitatem posterorum Adæ in statu in-
nocentiæ spectat, fuiſſent in primis geniti cum
corpore parvo & debili: quia procreatio cor-
poris in ejusmodi statura est connaturalis: pro-
ut quoque patet exemplo plantarum & alio-
rum animantium; nec de homine aliud constat
ex auctoritate. Immo parvitatem corporis ne-
cessariò exegisset angustia uteri materni. An
autem à principio habuiſſent usum membro-
rum ac potentiæ progressivæ, non ita constat;
ut videre est apud D. Bonav. d. 20. in Exp. tex-
tus dub. 5. ubi magis approbat cum Magistro
sententiam negantem, & favet Scotus d. 20. q. 3.
quem tamen explicat Cavellus in Scolio de mo-
tu progressivo perfectio. Affirmantem tamen
sententiam tenet Alexander Alensis & alii. Et
consonat August. l. 1. de peccat. merit. & remiss.
cap. 37. & 38. Videturquè consentaneum sa-
tis perfectioni istius statûs, in quo apparet ho-
minem non inferiorem hac in parte futurum
animantibus cæteris, quæ etiam nunc in lucem
edita mox progrediuntur, ultrò ad ubera ma-
terna accurrunt, nutrimentum quærunt, & vo-
cem generi suo propriam emittunt. Ad hæc e-
quidem haud difficulter responderi posset. Ut
proinde res ista inter incertas conjecturas re-
ponenda videatur.

87. Similiter non satis constat, an ab initio fuiſ-
sent præditi usu rationis. Plures enim cum D.
Bonav. sup. dub. 6. probabiliter negant, eò
quòd complexio corporis infantilis, quæ nunc
usum rationis excludit, tunc similis fuiſſet.
Nequè id foret positiva imperfectio, sed me-
ra carentia perfectionis isti ætati indebitæ.
Nec majus fuiſſet malum, quòd tardiùs ve-
niſſet usus rationis, quàm si tardiùs fuiſſent
creati. Plures è contrâ asserunt, perfectiorem
eis complexionem quòd hoc, uti quòd ad usum

B b

mem-

membrorum adscribentes, adeoque & proportionatum rationis usum, paulatim perficiendum, ab initio nativitatis: immo fortassis etiam in utero materno. Consonat *Augustinus* infra allegandus. Sanè positâ intellectûs à phantasmate independentiâ (quam quidam ponunt pro isto statu, de quo supra) non superest nova ratio dubitandi de usu rationis etiam perfecto à puncto conceptionis: illâ enim positâ, cerebri infantilis fluida aliavè corporalis complexio illum minimè impedire potuisset, ut patet. Suppositâ verò intellectûs à phantasmate dependentiâ; non est firmum indicium, ex quo facultas utendi ratione, præsertim in utero materno, colligatur. Ut proinde ex statûs perfectione cuiquè maneat facultas conjectandi id, quod apparet decentius fuisse, ut hac in re à Deo fieret. Censent autem Doctores passim proles fuisse nascituras sinè infusa scintilla rerum naturalium: illam enim eis infundendam fuisse nec auctoritas probat, nec ratio. Deinde facilè potuissent scientiam paulatim acquirere ingenio perfectissimo, & ut plures credunt, magistrorum adminiculo, idq; sinè erroris periculo ratione divinæ protectionis. Undè non fuisset propterea in iis error seu ignorantia pravæ dispositionis, sed pura nescientia. Insuper fuisset juxta communem sententiam in posteris politia quædam cum ingenua, non servili subjectione aliorum sub aliis, tum in familiis, tum in majoribus communitatibus: idquè etiam in rebus spectantibus ad cultum Dei. Hæc enim omnia rationi ac inclinationi naturali hominis consonantissima sunt.

An carnis-
sent posteri
scientiâ in-
fusâ rerum
naturalium.

Fuisset in-
ter eos ali-
qua politia.

89.

Loca Au-
gustini ad
presentem
materiam
spectantia.

Sed juvabit de felicitate posterorum in statu isto audire benignissimè differentem *Augustinum* lib. 3. Oper. perf. contra *Jul.* n. 199. *Nascetur etiam natura humana in paradiso ex Dei benedictione fecunda, etiamsi nemo peccasset, donec Deo præcognitus Sanctorum numerus compleretur. Sed illi parvuli nec flerent in Paradiso, nec muti essent, nec aliquando uti ratione non possent, nec sinè usu membrorum infirmi & inertes jacerent, nec morbis affligerentur, nec à bestiis laderentur &c. Sed exceptâ propter incapaces uteros matrum sui corporis quantitate, tales omnino, qualis Adam factus est, gignerentur. Et l. 5. n. 1. Et quis dubitet Christianus eos, qui ingeniosissimi (fortè legendum, ingeniosissimi) si illius ingenio comparentur, distare longè amplius, quàm celeritate à volucris testudines distant? Ingeniis ergo tam excellentibus paradisi felicitas impleretur, si nemo peccasset: tales quippe Deus de parentibus fuerat creaturus, qualem illum sinè parentibus creaverat, utiquè ad imaginem suam &c. & l. 6. n. 9. Qua in re cogitare debemus, quia si in paradiso aliquid disceretur, quod illi vita esset utile scire, sinè ullo labore aut dolore id assequeretur beata natura, vel Deo docente, vel seipsâ. Ex quibus locis satis constat sensus tanti Patris de perpetuo usu rationis & membrorum à nativitate, de excellentia ingeniorum, modo addiscendi utilia isti vitæ, & aliis qualitatibus consimilibus iis, quas Adam acceperat.*

Constat autem certissimè ex Scriptura, Conciliis & Patribus contra Pelagium, omnes durante innocentia futuros fuisse immortales: cum secundum Auctoritates mors non nisi per peccatum (cujus est pœna) in mundum intraverit. Idem juxta omnes est de impassibilitate seu immunitate à doloribus, fletu, morbis, siti & reliquis miseriis, quas in exilio patimur, & quæ sunt pœnæ peccati originalis, contendente *Pelagio* eas esse conditiones naturæ primitus institutæ.

Deniquè fuissent omnes conditi in justitia originali, ut apud omnes constat: quia Adam constitutus fuerat caput posteritatis, uti ad transfundendum peccatum originale, sic ad transfundendam justitiam originalem. Undè *Trid. sess. 5. can. 2.* definit ipsum justitiam & sanctitatem amisisse sibi & posteris; qui proinde justitiam alioquin habuissent. Et *can. 5.* docet fomitem concupiscentiæ in nobis oriri ex peccato. Et *Arausic. II. Can. 19.* supponit, secluso peccato naturam humanam fuisse permanentem in illa integritate, in qua est condita. Præterea sicut mors peccato, sic vita æterna debetur justitiæ; nati autem fuissent parvuli immortales, id est, victuri in æternum: adeoque in justitia.

Nihilominus pueri in statu innocentiae nati non fuissent in justitia confirmati, juxta Doctores communiter: non enim fuissent melioris conditionis, quàm quâ primi parentes conditi fuerunt; qui utiquè non fuerunt ab initio creationis in gratia confirmati. Deinde idem supponit *Aug. l. 14. de civit. c. 10.* dicens: *Quam felices erant primi homines.... tam felix universa societas esset humana, si nec illi malum.... nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet.* Deniquè id magis congruit libertati viatorum, seu statui viæ ac meriti. Quamvis absolutè loquendo nil vetasset, quin etiam salvâ libertate ad bonum & malum, potuisset Deus singulos confirmare in bono per auxilia efficacia: quin etiam sublatâ potestate ad malum ac demeritum relinquere potuisset perfectam & ad meritum sufficientem in bonis eligendis indifferentiam. Nec obstat *Greg. 4. Moral. c. 36.* dicens: *Si primum parentem nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per redemptionem salvandi sunt, soli ab illo electi nascerentur.* Nam aliud est esse electum aliud in justitia confirmatum. Potuissent igitur omnes esse electi, & tamen nonnulli aut etiam multi peccare, quorum tamen nullus in statu peccati persisteret, libero arbitrio gratiæ coöperante.

Non obstat etiam, quòd Adam, si primam tentationem vicisset, mox fuisset in justitia confirmatus, adeoque & posteris: sicut quia nunc primæ tentationi succubuit, subjecit etiam posteris necessitati peccati; ut argumentatur *Anselmus l. 1. Cur Deus homo c. 18.* Nam in primis incertum (esto probabile) est quod assumitur, etiam de ipso Adamo. Deinde eo gratiæ concessio, non sequeretur confirmatio omnium

90.
Omnes pos-
teri duran-
te innocen-
tiâ fuissent
immortales

Præditi jus-
titia origi-
nali.

91.
Non tamen
eo ipso in
justitia
confirmati.

Saltem non
ante devic-
tam primâ
tentationem.

nium posterorum, nisi ad summum sub conditione quod & ipsi singuli similiter primam tentationem vincerent, ut rectè *Scotus d. 20. q. 1. n. 3.* & alii. Deniquè proclivior est via ad necessitatem mali, quàm boni, v.g. ad morbum incurabilem, quàm ad stabilem sanitatem.

92. *An Adamo non peccante nasciturii fuissent soli electi?* Petes, An Adamo non peccante soli electi fuissent nati? Resp. id videri *Scoto d. 20. q. 2.* probabile ob expressam auctoritatem *S. Gregorii* sup. Cui non obstat, quod nunc plures salventur de uno sexu quàm de altero; tunc autem præcisè fuissent tot viri, quot mulieres: eò quod omnes contraxissent matrimonium, nec unus successivè habuisset plures uxores, aut una plures viros, ut allegat *D. Bonav. d. 20. art. 1. q. 6. in corp.* Nam hæc ipsa incerta sunt. Atquè esto admittantur, potuissent aliqui, qui nunc sunt viri, tunc fuisse fœminæ, aut contrà. Ista enim sexuum differentia subsequitur electionem ad gloriam: estquè omnino accidentalis. Immo etiam naturaliter sexum in eadem persona quandoquè mutari, fidem faciunt exempla, quæ referunt *Aulus Gellius* & alii apud *Hugonem Cavellum in Scolio* ad locum cit. *Scoti n. 4.* qui ibidem etiam refert *Plinium* testem oculatum, & ex testimonio illustrissimi Domini *F. Florentii Conrii* addit recens exemplum, quod contigit in Hispania anno 1618. Præterea potuit electus, qui nunc nascitur ex parentibus reprobis, idem manens gigni in casu quæstionis ab aliis parentibus electis.

Existimo equidem Sententiam *S. Gregorii* valde incertam; cum nullo Scripturæ aut Concilii testimonio nitatur, adeoque gratis videatur conjecturari infallibilis prædestinatio totius posteritatis tunc nascituræ, in qua tamen nullus nasceretur in gratia confirmatus, sed cum perfecta arbitrii vertibilitate. Præterea haud satis æqua videretur alioquin conditio non electorum, utpote quorum non fuisset decreta creatio nisi dependenter à peccato Adæ, quiquè proinde nullo eventu poterant esse participes originalis iustitiæ. Quare æquitati consonum apparet, ut Deus non excluderet à transfusione iustitiæ, si Adam non peccasset, quos eo peccante comprehendit in transfusione peccati. Nisi quis velit ita explicare *Gregorium*, quod etiam qui nunc sunt reprobi, tunc omnes forent electi. Quod ipsum tamen gratis excogitatum apparet, nec consonum ordini divinæ prædestinationis, quæ antecedens est ac tum à lapsu, tum à perseverantia Adæ in innocentia independens, juxta *D. Thomam, Scotum* & alios. Nequè hac in parte repugnamus *Scoto* supra. Qui utiquè non intendit nequè potuit negare illius sententiæ incertitudinem, quam hic solum asserimus. Nequè apparet etiam *Scoto* illi firmiter adhæsisse: cum *1. d. 41. q. unic. num. 12. & 3. dist. 19. q. unic. n. 6.* satis apertè supponere videatur, creationem, uti & reprobationem negativam, reproborum fuisse in mente divina priorem prævisione lapsus Adæ, adeoque ab eo independentem. Ratio denique *Scoti* loco cit. in 2. non aliud pro-

bat, quàm fore eosdem electos, si status innocentiae perseverasset, qui nunc sunt electi (quod solum proinde ex propria mente videri potest asseruisse) non autem nullos tunc insuper reprobos fore nascituros. Hæc quæstione proinde in sua incertitudine derelicta; quæ aliundè quoquè non apparet notabilem habere utilitatem, ad alia properemus.

QUÆSTIO XII.

De Lapsu & Pœnitentia primorum parentum.

§. I.

De Peccabilitate primorum Parentum.

PRIMI homines in paradisi amœnitate, corporisque & animæ felicitate ac quadam hujus vitæ, etiam supernaturali, beatitudine constituti erant, ut si libero arbitrio ac Dei adjutorio in sua felicitate sub levi jugo Creatoris sui permanere voluissent, merito mansionis suæ absquè morte intermedia accepissent illam beatitudinis plenitudinem, à qua ulterius excidere non possent. Idemquè est cum proportionem de posteris. Quare sicut capaces meriti, sic & capaces demeriti fuerunt creati; ut actu commissæ peccata declarant, & Fides indubitanter tradit.

Peccabiles autem erant diversorum generum peccatis; tum quia de facto uterquè diversimodè in paradiso peccavit: tum quia id sequitur ex vertibilitate liberi arbitrii; cujus facultatè fuisse determinatam ad certam dumtaxat speciem peccati, ex nullo capite apparet.

Peccabiles proinde erant in statu innocentiae etiam peccato veniali, ut contra *D. Thomam, D. Bonaventuram, Suarez* & alios docet *Scotus d. 21. q. unic. n. 3. Gabriel, Arriaga* & alii passim, & videtur adeò clarum *Poncio d. 17. n. 10.* ut miretur de eo dubitari, & multò magis oppositum ab aliis defendi. Immo ex nullo capite constat, primos parentes de facto non peccasse venialiter, priusquàm mortaliter. Ratio desumitur ex libertate voluntatis; cui facultatem ad veniale, uti ad mortale competere asserendum est, nisi ostendatur, ex quo capite ei defuisset: hoc autem nullatenus ostendi potest. Non enim verosimile ex ullo fundamento apparet, quod omnia peccata, etiam otiosum verbum aut factum, fuissent mortalia. Dignitas namquè istius status, uti nec quantalibet personæ sanctitas, elevat quamcumquè materiam levem ad rationem mortalis: nequè per positivam ordinationem à Deo sic fuisse elevatam, vel tenuis subest ratio suspicandi. Præterea scientia, virtutes, cæteraquè dona, sicut non impederunt peccatum mortale, sic nec poterant impedire peccatum veniale. Gratis deniquè asseritur (quâ viâ Varii oppositam doctrinam defendere conantur) debitam fuisse homini in statu isto protectionem à peccatis venialibus,

92.

Primi homines creati sunt peccabiles.

93.

Etiam venialium.

Ex levitate materiae.

libus, quamdiu non incideret in mortale. Nequè enim peccatum veniale exclusisset statum innocentia (ut nec de facto excludit statum gratia) nisi secundum quid parvum & reparabile, quatenus videlicet causasset levem maculam peccati, & debitum poenæ sive satisfactionis, quæ præstari potuisset per actum specialem amoris aut contritionis, vel per assumptionem alterius afflictionis. Undè ex parte statûs, & seclusâ culpâ, nil triste fuisset, sed cuncta tranquilla & læta (quod tantum vult Aug. 14. de Civit. c. 15. & 26.) Ex culpa tamen potuit in statu isto accidere homini molestia seu malû grave vel leve pro quantitate culpæ.

94.

Petes, An potuerit in statu innocentia committi peccatum veniale, non tantum ex levitate materia, sed etiam ex subreptione? Resp. cum variis Doctoribus, præsertim *Scotistis* (& colligi posse videtur ex *Scoto d. 21. q. 1. n. 4. & ad secundum*) non potuisse committi ex subreptione, quæ nunc nascitur ex fomite concupiscentia: bene tamen ex illa (subreptionem voces, an aliter, per me licet) quæ nascitur ex imperfecta consideratione seu attentione, dum intellectu nimis aliis intento insufficiens in reliquo manere potuisset ad mortalem malitiam attentio; sicut de Angelis d. 3. q. 6. dictum est.

Immo probabiliter etiam ex imperfecta consideratione.

§. II.

De Amissibilitate & Duratione statûs innocentia.

95. Quolibet mortali amississet sibi gratiam, an ex toto justitiam originalem, dubitatur.

Hanc Heva sibi, Adam quoque postea esu ligni vetiti irreparabiliter perdidit.

AN verò per quodlibet peccatum mortale amisisset homo non solum gratiam sanctificantem (quod fides docet) sed etiam immortalitatem, totamque justitiam originalem, saltem recuperabiliter: an autem ipsam saltem ex parte retinisset, inter Auctores disputatur. Vide quæ de hoc tractamus Disp. 6. de Peccato Originali q. 3. n. 25. Id fide constat, præceptum positivum fuisse primis parentibus impositum, de non comedendo fructu ligni scientia boni & mali, eâ ratione, ut prævaricatione illius totam justitiam originalem irreparabiliter amitterent; prout eventus docuit. Et quidem Heva amisit sibi, Adam verò insuper toti posteritati ex ipso per carnalem generationem descendenti, quæ quantum ad hoc præceptum in eo tamquam capite continebatur. Fuit autem latum in signum, tum divinæ jurisdictionis & potestatis; tum debitæ ab homine subjectionis & obedientia: idque in materia citra prohibitionem non mala, à qua proinde solum Conditoris imperium posset retrahere. Nec solos primos parentes, sed etiam omnes posteros, si durasset innocentia status, personaliter respexisset; prout passim Doctores putant: eò quod in Adamo tamquam capite videatur generaliter etiam posteris latum fuisse; uti & Hevam noscitur respexisse, quæ tamen fortasse tunc nondum erat formata. Undè videtur Deus in signum summi domini reservasse hunc sibi fructum, cæteris con-

cessis ad usum & arbitrium generis humani. Quâ ratione materia, etsi alioquin levis, efficitur gravis. Quamvis etiam non superare videatur divinam potentiam, quin Deus ipse materiam simpliciter & absolutè levem potuerit graviter seu sub peccato mortali præcipere aut prohibere; ut Doctores passim tradunt, partim in materia de Legibus, partim in materia de Peccatis.

Attamen malo nostro non diu duravit primævi statûs felicitas, dum citò invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum. Sap. 2. Adè ut quidam incolatum Adæ in paradiso ad sex aut circiter horas, vel unum diem restringant. Alii nihilominus, & meritò paulò ampliùs extendunt, quod & clarè insinuant Patres, & innuit historia Genesis referens tot, quæ tam brevi tempore vix fieri potuissent, & consonat congruentia satis obvia. Proinde aliqui ad triduum, alii ad sextiduum, alii ad dies quadraginta, alii denique plures ad octiduum innocentiam & consequenter incolatum Adæ in paradiso extendunt, quasi sextâ feriâ creatus, vertente iterum sextâ feriâ lapsus sit, ac è paradiso expulsus: de quibus nil certi constare potest. Saltem communi consensu constat, lapsum non diu post creationem contigisse: pro ut etiam narratio Genesis primâ fronte cuius ingerit: uti & illud, quod ad primam tentationem diaboli (qui non est credendus longo tempore illam distulisse) homo ceciderit: ac denique quod adè longo tempore non abstinisset homo à generatione; cum tamen constet ipsum in paradiso à copula abstinuisse. Undè incredibile est, quod quidam censuerunt (teste *Moyse Barcephâ Episcopo Comment. de paradiso p. 1. cap. ult. in fine To. 10. Biblioth. Veterum Patrum Editionis Colonienfis*) de incolatu Adæ in paradiso per tempus triginta annorum.

§. III.

De Tentatione & Lapsu Heva.

ITAQUE post paucum tempus in paradiso transactum, diabolus invidia plenus cœpit in materia esûs fructûs vetiti primò tentare Hevam, veritus nè frustra ad Adamum spiritu robustiorem tentandum accederet, simulque sperans Hevâ devictâ per hanc virum quoque allicere & superare.

Accessit autem sub tegumento veri serpentis corporalis; ut Patres & Theologi unanimiter censent, & apertè patet ex iis quæ historia Genesis, ad litteram intelligenda, de serpente narrat, eum censens inter animantia terræ, dicensque cunctis callidior; ac referens postea maledictionem ejusdem, de gressu super pectus, comestione terræ, & inimicitia serpentis adversus homines: hi enim horrent serpentes & contritos cupiunt; è contra serpentes insidiantur calcaneo, satagentes toxico suo nocere. Quarè plusquam temeraria est Sententia *Cajetani* post *Originem* negantis serpentem

96.

Status innocentia quantum præcisè tempore duraverit, incertum;

Certum tamen, quod non diu,

97.

Hevam cœpit dæmon tentare sub tegumento veri serpentis.

tem intercessisse, ac existimantis illo solum intelligi ipsum diabolum. Nequè etiam ullatenus probandum est, quod sensit *Cyrillus*, & probabile censet *Arriaga d. 44. n. 24.* quod non fuerit serpens verus, sed fictus, seu apprens tantum serpentis similitudo (quo modo in specie humana Angeli sunt sæpè locuti hominibus) cum & hoc communi Patrum & Theologorum Doctrinæ, & litteræ historiali satis apertè repugnet.

98. *Verisimiliter colubri.* Cujusnam porrò speciei serpens fuerit, incertum est. Varii probabiliter conjectant, fuisse colubrum; utpote ordinarium serpentem. & hoc nomine designatum à Christo *Mat. 10. Estote prudentes, sicut serpentes.* Consonatquè tum diabolo symbola & à Moyse indicata calliditas, quæ maximè notatur in colubro: tum sceleritas & squalor corporis, dæmoni similiter magis congruens. Undè ob hoc divinâ permissione ejusmodi solum instrumento usus est dæmon; atquè insuper, ut eò facilius Heva fraudem detegeret. *Estius autem d. 21. §. 1.* censet fuisse draconem, qui propriè est serpens ingentis magnitudinis in quem plenâ tandem ætate excreverit: eò quod diabolus, qui à deceptione per serpentem factâ nomen serpentis antiqui etiam in Scriptura obtinuit, signanter *Apocal. 12. & 20. ibid.* quoquè vocetur draco. Verùm etiam colubri sunt, & vocantur dracones. Deinde nomen draconis tribuitur diabolo ob sceleritâ & horribilitatem, non autem quod in specie draconis magnæ molis Hevâ tentarit.

99. *Per quem dæmon est locutus, uti Angelus per os asinæ.* Circa locutionem serpentis observandum, illam explicandam exemplo asinæ Balaam, per quam Angelus fuit locutus, formans naturali suâ virtute in ejus ore sermonem humanum. Similnamquè modo diabolus locutus est per serpentem, linguam illius & fauces movens ac dirigens, præter naturam ipsius serpentis: nequè enim animalia tunc sensatè loquebantur, ut de serpente fabulatus est *Iosephus lib. 1. antiquit. c. 2.* prope finem, putans loquendi facultatem à creatione serpenti inditam, in pœnam admittæ fraudis ei fuisse ademptam. Nihilominus Heva non exhorruit: quia sciebat sibi innocenti non posse nocere, ut rectè *Chrysost. Homil. 16. in Gen.* Potuit tamen ob novitatem mirari, & rei tam novæ eventum expectare. Nequè dubitandum videtur, quin usus fuerit eâ quâ ipsi homines utebantur linguâ, & quâ Deus ipsos allocutus erat, Hebraicâ videlicet, quæ velut primæva in Hebræis Abraham posteris tamquam populo Dei perseveravit, communiori opinione. Quæ inde confirmari potest, quod Moyses Hebraicè & Hebræis scribens *Gen. 2.* dicat: *Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus;* subintellige, etiam hodie. Idem satis ostendit Hebraica nominum primis hominibus eorumquè filiis inditorum Etymologia.

100. *Assignatur differentia inter tentationem hominis integri & lapsi.* Hominis namquè integri tentatio (ut & Christi) solum fuit externa quædam suggestio peccati, *Herincx Sum Theol. pars. 1.*

ad quam proinde peragendam assumpsit diabolus externam speciem: nequè enim poterat homo interiùs tentari à carne, utpote spiritui perfectè subjecta: nequè etiam à suggestionem diaboli imaginationem interiùs commoventis; cum & vis imaginativa perfectè subiceretur rationi, sic ut nulla operatio vel motus inferiorum potentiarum nutum dominantis rationis præveniret. Undè non patebat dæmoni aditus ad interiora aut ad pravas cogitationes inferendas, vel motus sensualitatis excitandos. At hominem lapsum potest etiam citra externam invitationem ad peccandum, interiùs pulsare, commovendo phantasiam, ut impudicum v. g. aliquod occurrat appetitui sensitivo, eumquè consequenter excitando; qui etiam ipse sponte suâ frequenter excitatur; sic ut modò à dæmone tentemur interiùs; modò à propria concupiscentia.

Ad vocem proinde ambigam & subdolan serpentis cœpit Heva primum induci in peccatum. Quod enim *Rupertus* illam ante serpentinū colloquium aliquod peccatum commisisse conjectat, meritò ab omnibus refutatur; utpote scopo Moyse repugnans, qui ostendere volens, quâ viâ peccatum, ejusquè pœnalis cauda in mundum intraverit, à serpentis alloquio sumpsit narrationis exordium. Similiter Scriptura tradit diabolus cum sua invidia fuisse hominibus primum peccandi auctorem, adeoque homicidâ spiritualem ab initio.

Ad interrogationem itaque serpentis; *Cur praecepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno* (quod ambiguum est, sive ut sensus sit, de nullo; sive ut sensus sit, non de omni, id est, de aliquo non) *paradisi,* respondit mulier, non ex displicentia aut superbia (ut quidam putarunt) sed simplici animo, se posse vesci de fructu lignorum paradisi, præterquam de ligno, quod est in medio paradisi, de quo (inquit) *praecepit Deus, nè comederemus, & nè tangeremus illud* (scilicet decerpendo ad vescendum) *nè fortè moriamur.* Quod non est dubitantis de veritate dicti divini, ut post *Hugonem Victorinum* putavit *Magister*, sed indicat dubietatem eventus quatenus pendentis ab incerta & libera transgressione. Quod & alibi in Scriptura observari potest. Adde quod Septuaginta Interpretes non addiderint, *fortè.* Undè *Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus* & alii Patres, qui versione *Septuaginta* usi sunt, nullius dubitationis faciunt mentionem. Quocirca hactenus mulier non peccaverat. Nequè enim credendum est, quod *D. Thomas* putat Hevam erupisse in superbiam, mox auditâ serpentis interrogatione; *Cur praecepit vobis Deus?* Id namquè caret fundamento, nec consonat *Augustino* & aliis Patribus, superbiam Hevæ doctibus accidisse auditâ serpentis promissione de secutura excellentia. Nonnulli tamen putant Hevam peccasse protrahendo colloquium cum serpente, nec statim aversando; peccasse (inquam) saltem venialiter, ut credit *Arriaga disp. 44. num. 27.*

minis lapsi.

101. *Heva non peccaverat ante serpentis alloquium.*

Nec ad primam hujus interrogationem.

102.
Sed ad promissionem excellentiam mente elaborat.

Serpenti credidit.

Tandemq;
de fructu vetito comedit.

Et obtulit Adamo.

Replicante igitur serpente: Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus (quod rectè accipitur tamquam invocatio divini testimonii) quòd in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dei, scientes bonum & malum: coepit mulier inordinate sibi placere, & in promissa excellentia complacere. Quo sensu communiter Doctores statuunt initium peccati superbiam (in qua etiam subintelligitur inordinatus amor seu complacentia sui) conformiter ad Patres, ipsamque Scripturam Tobia 4. & Eccli. 10. Postea autem coepit fidem adhibere dictis serpentis: Nequè enim verbis serpentis crederet mulier, nisi jam inesset menti amor ille propria potestatis, & quadam de se superba præsumptio, ut loquitur Augustinus 11. de Gen. ad litt. cap. 30. Excellentiam porrò divinitatis appetiit, sive simpliciter & quoad omniscientiam, sive potius secundum quamdam similitudinem & participationem, existimans se ex esu fructus vetiti obtenturam esse scientiam longè excellentiorem ac divinæ quodammodò similem.

Inde subsecuta est curiositas tentandi seu experiendi effectum secuturum, dein libido comedendi. Tandem his internis perturbationibus, ac pulchritudine dulcedineque fructus subversa, tulit de fructu ligni, non credens se inde posse mori, & comedit. Videnque se necdum mori, dedit viro suo, narrando verosimiliter quæ audierat, & addendo suasionem. Hoc ferè ordine processisse tentationem & peccata Hevæ credibilius inter varias opiniones apparet.

§. IV.

De Lapsu Adami.

Primum vero Adami peccatum non superbia strictè dictum.

103.

QUOD Adami lapsum spectat, D. Thomas & plures Alii statuunt primum illius peccatum, superbiam. De qua illum taxavit Deus postmodum dicendo per quemdam sarcasum: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. Sed hoc valde incertum est: tum quia non planè constat, an Heva proposuerit Adamo promissionem serpentis, cum id neget Pererius. Tum quia Adam hic potest sumi tamquam nomen appellativum, ut hominem significet, & fortè rectius; indicatque id demonstrativum in Hebræo additum, & quia videtur in Hevam potius quadrare exprobatio. Tum quia nonnulli hanc ironiam accipiunt, quasi in Adamo derideatur stultitia mulieris, q. d. Ecce qualiter Adam sit nobis factus similis sequendo vocem uxoris putantis se fieri posse Deo similem. Tum quia independentè à præmissis, non potest inde colligi, superbiam esse primum peccatum. Quin immo, cum istud improprium sit aliis posterius, inde potius colligeretur oppositum: nam primò exprobratur Adamo: Quia audisti vocem uxoris tuæ; quam accurrentem cum fructu vetito debuisset mox reprehendere, non autem dissimulantiùs ex affectu audire, tandemque obedire. Undè S. Bonaventura, Scotus, Ar-

sed inordi-

riaga & alii valde probabiliter putant, Adamum primò peccasse inordinato amore uxoris suæ. Quæ Sententia videtur expressa ipsius Augustini lib. 14. de Civit. c. 11. ubi ait: Sicut enim Aaron erranti populo ad idolum fabricandū non consensit inductus, sed cecit obstrictus: nec Salomonem, credibile est, errore putasse idolis esse serviendum, sed blanditiis fœmineis ad illa sacrilegia fuisse compulsū: ita credendum est illum virum suæ fœminæ non tamquam verum loquenti credidisse seductum, sed sociali necessitudine paruisse. Non enim frustra Apostolus: Adam non est seductus, mulier autem seducta est: nisi quia illa quod ei serpens locutus est, tamquam verum esset accepit, ille autem ab unico noluit consortio dirimi, nec in communione peccati; nec ideo minus reus, sed sciens prudensque peccavit. Idem docet 1. 11. de Gen. ad litt. cap. 42. Undè etiam nullam deceptionem allegavit Adam ad excusationem sui delicti, uti allegavit Heva, sed simpliciter dixit: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi. Nihilominus (ut docet August. 14. de Civit. cap. 11.) inexpertus divinæ severitatis in eo falli potuit, ut veniale crederet esse commissum, seu (ut loquitur cap. 13.) putaret se venialiter transgressorem præcepti, si vita suæ sociam non desereret etiam in societate peccati, sive quia credebatur leviolem fore noxam, sive quia præsumebatur facile reparabilem per veniæ consecutionem. Sicque planissimè accipitur illud Apostoli 1. ad Timoth. 2. Adam non est seductus, mulier autem seducta fuit. Quem locum ad nostrum intentum explicat Sasbouth ibidem. Sic insuper verificatur vulgata apud multos doctrina de peccato infidelitatis Adæ.

Patres autem passim asserentes, etiam Adamum fuisse seductum, explicari possent, vel de seductione practica, vel de seductione mediata, quatenus videlicet serpens seducendo Hevam, per hanc induxit Adamum, etsi respectu solius Hevæ fuerit propriè seductio. Quòd si Nonnulli explicationem non patiantur, iis opponi potest Auctoritas Augustini. Deinde non asserunt appetitum excellentiæ per serpentem promissæ fuisse primum peccatum; quod alii Auctores volunt. Ob auctoritatem tamen Patrum & Doctorum probabile est, etiam Adamum credidisse verbis serpentis ab Heva narratis, & appetiisse excellentiam à serpente promissam. Et ad locum Apostoli, omnis variis nimis tortis expositionibus, dici posset, Adamum non esse seductum à muliere animo decipiendi, uti mulier à serpente seducta erat: vel Adamum non fuisse deceptum circa ipsum præceptum, uti decepta fuerat mulier, quæ cum apparenter non audivisset illud nisi ex ore Adami, persuasionem serpentis fortasse putavit verè non subesse, aut non rectè ab Adamo propositum.

Amorem inordinatum uxoris, & fortasse superbiam occultam infidelitati conjunctam consecuta est inobedientia seu prævaricatio præcepti de non comedendo fructu vetito: rita.

natus uxoris amor fuisse videtur.

Nec serpenti credidit.

Quamvis aliunde culpam de infidelitate posset.

104.

Probabile tamen est, quòd etiam verbis serpentis crediderit.

Quo non obstante sola Heva dicitur seducta.

105. Subsecuta prævaricatio inobedientia.

Non

Cui juncta erat gravissima violatio charitatis.
Non enim malum opus factum est, id est, illa transgressio, nisi ab eis, qui mali jam erant, Aug. 14. de Civit. c. 13. Huic junctum erat peccatum gravissimum contra charitatem, quatenus sicut ex præcepti observantia totius posteritatis pendebat felicitas, sic ex prævaricatione, tanta, tamquæ multiplex posteritatis secundum corpus & animam miseria. Deniquæ loco pœnitentiæ secuta est excusatio sui in peccato.

Quæritur, an similiter injustitia intervenit?
An autem comestio fructus vetiti fuerit per se actus alterius vitii, quàm inobedientiæ, dubitatur. Nonnulli enim cum Suarez & Arriaga censent fuisse peccatum injustitiæ, veluti usum rei alienæ invito Domino. Sed nisi in cæteris etiam peccatis similem injustitiæ labem ponamus (de quo alibi) non apparet, cur necessariò hic sit ponenda: cum pariter potuisset usus per legem inhiberi, relicto jure & dominio in fructum, ac etiam usu distincto à comestione; sicut idcirco citra injustitiam utitur quis cibis per potestatem jurisdictionis vetitis die jejunii. Quare Poncius d. 18. n. 1. negat intervenisse malitiam injustitiæ; cui tamen componendam relinquimus concordiam cum dictis ab eodem disp. 6. q. 6. ubi similem malitiam agnoscit etiam in reliquis divinæ legis transgressionibus consistentem in usu creaturarum invito Domino.

Vel intemperantia?
Censet præterea Suarez in esu fructus vetiti intercessisse malitiam gulæ seu intemperantiæ; etsi levem, cum ex solo obedientiæ motivo præceptum fuerit impositum. Sed dissentit Arriaga, & specialiter quodad Adamum Poncius d. 18. n. 2. Ratio est, quia malitia intemperantiæ ex nullo capite sufficienter constat, adeoque non est præsumenda. De Heva tamen videtur non deesse ratio suspicandi, quod intemperantior quædam libido comedendi intervenerit, excitata à delectabilitate objectiva fructus, cum dicat Scriptura: Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuquæ delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit.

106. Completo utrimquæ peccato quodad opus externum, aperti sunt oculi amborum, Genes. 3. non quod antea cæci essent (cum Heva jam antè vidisset lignum) sed ad videndum quid novum in seipsis, discrimen videlicet inter tranquillitatem amissam, & rebellionem sequentem partis sensitivæ seu malum in quod ceciderant. Nam ab ipsa re dicta est arbor scientiæ boni & mali (non enim ei inerat vis acuminis & ingenii conferendi) quasi arbor dignoscendi bonum & malum consequentiâ experientiæ, quæ ostenderet, quid boni custoditâ, quid mali transgressâ prohibitionē essent sensuri. Quod nomen etiam ante peccatum videtur arbori à Deo datum, ut ex Genesi colligi videtur. Heva verò non mox post peccatum sensit carnis rebellionem, sive aliorum considerationi intenta, sive providentiâ divinâ, donec peccatum à toto homine, viro scilicet & fœminâ, esset completum. Aliàs non fuisset ausa se viro sistere præsentem. Undè postea de nuditate sua e-

rubuit, sentiens legem membrorum repugnantem legi mentis. Qua de re egregiè August. 14. de Civit. c. 17. ubi inter cætera ait: Nudi erant, & non confundebantur, non quod eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat: quia nondum libido, membra illa præter arbitrium commovebat: nondum ad hominis inobedientiam redarguendam suâ inobedientiâ caro quodammodo testimonium perhibebat &c. Patebant ergo oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti, ut cognoscerent, quid eis indumento gratia præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant &c.

Petes, Uter gravius peccaverit, Adam, an Heva? Resp. cum S. Chrysostomo, D. Bonavent. D. Thoma, Scoto d. 2. 1. q. 2. n. 4. & aliis communius, Hevam simpliciter gravius peccasse. Primò, quia Adam verosimiliter non adhibuit fidem promissioni serpentis, nequæ excellentiam divinam appetiit, uti Heva. Deinde etsi contrarium supponeretur, adhuc Heva peccasset gravius: dum virum ad peccandum incitando, præter peccata propria induxit super se peccata consimilia aut dissimilia, ad quæ virum incitavit. Peccatum tamen Adæ accidentaliter gravius erat, quatenus majori pollebat sapientiâ, ac distinctiori præcepti notitiâ; & quatenus peccato ipsius tamquàm capitis annexum erat gravissimum posteritatis nocumētum, non autem peccato Hevæ, juxta Scotum sup. & alios communiter: quidquid contradicat Estius d. 22. §. 8. Nihilominus ipsi quoquæ Hevæ (quam non latuisse eventum istum, ex instructione divina aut certè Adami, est præsumendum) nocumentum istud veluti incitanti est adscribendum. Ut proinde de utroquæ pariter & propriè verificetur illud Melliflui Doctoris Hom. 2. super Missus est: Sicut omnium parentes, ita omnium fuistis peremptores; & quod infelicius est, prius peremptores, quàm parentes.

§. V.

De Pœna peccati.

PECCATUM secuta est pœna scilicet privatio gratiæ & originalis justitiæ, debitum mortis, ipsaquæ suo tempore mors, expulsio è paradiso, reliquæquæ pœnalitates hujus exilii: deniquæ obligatio ad pœnam æternam, quæ fuisset secutura, seclusâ pœnitentiâ & reparatione post lapsum. In posteris secutum est peccatum originale cum effectibus annexis (de quibus in materia de Peccato Originali) indequæ æterna damnatio jure consequi debuisset, nisi quod in primo Adam ceciderat, erectum fuisset ac reparatum à secundo, scilicet Christo.

§. VI.

De Maledictione Serpentis.

MALEDICTIONEM latam à Deo contra serpentem Nonnulli ad diabolum referunt, Nonnulli litteraliter tam ad ipsum, quàm ad serpentem. Sed rectius allegoricè refertur ad

Heva gratia
vitiis peccati
vit, quàm
Adam.

108.
Quæ pœna
peccati pri-
morum pa-
rentum.

109.
Maledictio,
ad

nes contra
serpentem
de eodem ad
litteram, de
diabolo al-
legoricè in-
telligun-
tur.

Applican-
tur eadem
serpenti cor-
porali.

ad diabolum, sensu tamen indubiè etiam in-
tento per Spiritum sanctum, litteraliter autem
ad serpentem corporalem: de quo littera his-
torialis manifestè hætenus egerat, & in quem
quadrant verba ipsa maledictionis. Non quòd
sit propriè pœna respectu serpentis corporalis;
utpotè qui non peccavit: sed impropriè tan-
tùm (ad quod sufficit ipsum fuisse instrumen-
tum diaboli) idquè ut demonstret Deus, quan-
tùm hoc scelus hominis detestetur, & ut ipse
homo idem considerans sui lapsus admoneatur.
Sicut in lege mandatur occidi jumentum cum
quo homo sit congressus. Et nunc etiam bes-
tiæ cum quibus contra naturam peccatum fit,
& fues quæ infantè devoraverunt morte plec-
tuntur, in detestatione criminis aut crudelitatis.

Itaque dicitur serpens *maledictus inter omnia
animantia*, id est, præ omnibus animantibus,
terra. Infigiturquè ei gressus super pectus seu
ventrem, & comestio terræ. Quia verò ridi-
culum apparet, aliquem pœnâ damnari, & ni-
hil ei novi accidere, ut contra *Julianum* arguit
Augustinus in posteriori contra illum opere,
nunc perfecto, l. 6. n. 27. putant Nonnulli ve-
teres serpentes antea ambulasse erectis pedibus,
eosquè esse in pœnam eis sublatos. Quod ta-
men non est credibile, cum Deus ob peccatum
naturam substantialiter non immutaverit, ne-
quidem ipsius hominis vel Angeli. Ob quod
etiam non clarè apparet eos habuisse alium ex-
cellentiorum se movendi statum, sive rependo
super posteriorem corporis partem (prout ad-
huc erectum incedere Phariam serpentem tra-
ditur, ut ex Magistro Historiæ scholasticæ re-
fert *Estius* d. 21. §. 14.) sive potius subsilien-
do, ut putat noster *Felissus* dist. 21. cap. 6. qui
ibidem addit, serpentes ante peccatum come-
disse herbam, uti cætera animantia, quibus in-
definitè seu generatim ipsa erat à Deo data in
escam. Quare etiam tunc veneno caruisse pu-
tat, quòd nunc ex terra sugunt. Undè quidam
retinent serpentes plumbeis cistis inclusos, alio
eis dato alimento, ut eos habeant innoxios, ut-
potè veneni expertes; ut refert *Estius* sup. §. 15.
Sed quidquid sit de alimento (quod absquè
immutatione naturæ per determinatione phan-
tasie ad aliud poterat per causam primam im-
mutari) etsi dicantur hæc omnia serpenti & na-
turalia fuisse, & ante peccatum infuisse, tamen
post peccatum solum cœperunt aliquatenus
habere rationem pœnæ aut quasi pœnæ: qua-
tenus hæc ipsa cesserunt serpenti apud homi-
nes in æternum opprobrium, odium & execra-
tionem. Qui enim antea non fuisset ob hæc
homini vilis, invisus & execrabilis, jam talis
effectus est. Est autem quædam velut pœna
serpentis, quòd exinde cœperit illum homo
super omnia animalia odisse, horrere & abo-
minari, & conari ad eum quoquo modo læ-
dendum seu perimendum.

110.
Applican-
tur quoquè
diabolo.

Quæ omnia facilè possent allegoricè appli-
cari diabolo, qui indubiè maledictus æterna-
liter, omniquè creaturâ factus est vilior, ha-
bens in se spiritualiter, quidquid corporaliter

in bestiis obscænum, turpe vel fraudulentum
reperitur; qui deniquè malitiâ superat homi-
nes peccatores, animantibus insipientibus assi-
milatos. Graditur super pectus caretquè pedi-
bus, quia se ad nullum virtutis bonum erigit,
vel quia homines ad turpes ventris voluptates
inclinat; & si ad actum perducere non potest,
saltem animum impudicâ cogitatione pollue-
re nititur, ut per ventrem significetur operis
executio, per pectus ejusdem affectus aut co-
gitatus. Alii per pectus superbiam, per ven-
trem intelligunt libidinem: quæ sunt viæ, per
quas nititur hominem seducere. Terram co-
medit, id est, homines terrenis affixos, quos
avidissimè captat, immo devorare nititur. Ini-
micitiæ sunt inter ipsum ejusquè filios nequam,
& inter Ecclesiam ac electos, qui caput ipsius
conterunt, seu principatum ejus & tyrannidem
excitant, ipso equidem insidiante calcaneo,
id est, inferiori parti electorum, scilicet sen-
sualitati, corpori, bonis externis, & hæc viâ
ipsi tandem animæ. Deinde secundum Patres
per mulierem significatur B. Virgo, per semen
illius Christus: ipsa siquidem in seipsa perfec-
tissimè, tum etiam in cæteris contrivit caput
infernalis serpentis per Filium suum, qui dia-
bolum vicit, & chirographum decreti dam-
nationis abstulit affigens illud Cruci.

§. VII.

De Pœnitentia & Salvatione pri- morum Parentum.

S O L E T hîc ordinariè à Doctoribus inqui-
ri, an primi Parentes egerint pœnitentiam
& sint salvati. Et quidem Adamum pœnituisse
est de fide ex Sap. 10. *Hæc illum, qui primus
formatus est à Deo Pater orbis terrarum, cum so-
lus esset creatus, custodivit, & eduxit illum à de-
lictis suis.* Immo etiam indubitatum est ex una-
nimi Patrum & Theologorum doctrina ipsum
esse salvatum: adeò ut *Irenæus*, *Epiphanius*, *Augu-
stinus* & alii referant inter hæreses *Tatiani*
(qui ab *Augustino* Tacius vocatur & post ma-
gistri sui Sancti *Iustini* martyrium in variis à
veritatis tramite deviavit) quòd contradixerit
saluti Adæ. Undè non videt *Arriaga* disp. 45.
num. 40. quid huic doctrinæ desit, ut sit de
fide: maximè cum in eam tota jam olim Ec-
clesia conspirasse videatur, sitquè perpetua
quædam per manus accepta traditio in Eccle-
sia de educatione primi Parentis per Christum
ex inferis seu limbo Patrum. De quo *August.*
lib. 6. op. perf. contra *Jul.* num. 30. scribit: *Un-
dè, ob pœnitentiam scilicet, factum est, quod
certissimè creditur, ut eum filius ejus, id est, se-
cundum hominem dominus Jesus, quando ad in-
ferna descendit, ab inferni vinculis solveret. Tunc
enim juxta Librum Sapientiæ intelligendus est e-
ductus à delicto suo, ut hoc Liber ille non factum
dixisse, sed futurum prædixisse monstratur, quam-
vis per verbum præteriti temporis. Ut Ps. 21.
dicitur: Foderunt manus meas &c. Ipsum quo-
què*

111.
Fidei est
Adamum
pœnituisse.
Indubita-
tum, esse
etiam sal-
vatum.

Et fortè de
fide.

quæ protoplastum in Christo resurgente resurrexisse tradit Leo IX. Cap. *Hi duo de Consecrat. dist. 1.* quamquam etiam Scriptura dicitur non exprimat primi hominis salutem (potuit enim accepta primi delicti venia relabi in aliud) non tamen adeo simpliciter & indefinite ipsum diceret custoditum & a delicto eductum, si tandem miserè in statu peccati decesserit. Immo probabilissimum putat *Arriaga* sup. attentâ naturali scientiâ & bonitate complexionis, ac paucioribus peccandi occasionibus, Adam deinceps cum adiutorio Dei graviter non deliquisse, & fortasse Scripturam idcirco simpliciter dixisse à *delicto suo*, videlicet in paradiso commissio, veluti postremo.

Fusè autem contra *Tatianum* discurrit *Irenæus lib. 3. adversus Hæreses cap. 34. & seqq.* tum quia *Tatianorum* Sententia contraria esset inaudita & nova. Tum quia Deus non maledixit primis parentibus, uti postea Caino, sed tantum terræ & serpenti: tum nè diabolus adver-

sus Deum gloriaretur, quod adhuc invictum cum primis spoliis suis permaneret, tum ex aliis congruentiis seu conjecturis.

De pœnitentia & salvatione Hævæ similiter censet *Augustinus*, *Anselmus* & alii Patres patrum & Theologi communiter; quod etiam ad perpetuam Traditionem refert *Estius d. 33. §. 10.* Huc etiam facit, quod Dominus Hævæ non maledixit vel dereliquerit eam post peccatum, sed increpando requisiverit, & ad pœnitentiam vocaverit, immo ut magis in spem veniæ erigeret, promiserit semen ex muliere nasciturum, quo aliquando contereretur caput serpentis, qui eam ad transgressionem divinæ legis induxerat *Genes. 3.*

Quod denique sint primi parentes eiectionis, ubi deinceps morati, ac tandem mortui, ex Historicis vel Expositoribus Scripturæ peti potest. Et hæc de Creatione rerum dicta sufficiant ad gloriam illius, qui est omnium, uti auctor & principium, sic & ultimus

F I N I S.

S. D. N.

Pii Divinæ providentiæ Papæ V.

Constitutio adversus errores Michaëlis Baii & aliorum: postea confirmata à

GREGORIO XIII. ET URBANO VIII.

PIUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI.

EX omnibus afflictionibus, quas, in hoc loco à Domino constituti, tam luctuoso tempore sustinemus, ille animum nostrum præcipuè excruciat dolor, quod Religio Christiana tantis jam pridem turbinibus agitata, novis quotidie propositis opinionibus conflictetur, Christique populus antiqui hostis suggestionibus dissectus, in alios, atque alios errores passim, & promiscuè deferatur: Quantum verò ad Nos attinet, totis viribus conamur, ut illæ simulatque profiliunt, penitus opprimantur: Magno enim mœrore afficimur, quod plerique, spectatæ alioqui probitatis & doctrinæ in varias sententias, offensionis & periculi plenas, tum verbo, tum scriptis prorumpunt; deque eis, etiam in Scholis, invicem controversantur; cujusmodi sunt sequentes.

1. Nec Angeli, nec primi hominis adhuc integri merita rectè vocantur gratia.

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex

natura sua est vitæ æternæ meritorium.

3. Et bonis Angelis, & primo Homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, & non gratia,

4. Vita æterna homini integro, & Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, & bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt.

5. In promissione facta Angelo, & primo Homini continetur naturalis justitiæ constitutio, quâ pro bonis operibus, sine alio respectu, vita æterna justis promittitur.

6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

7. Primi hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera: sed juxta modum loquendi Scripturæ sacræ non rectè vocantur gratia; quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia debeant nuncupari.

8. In redemptis per gratiam Christi, nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

9. Dona

9. Dona concessa homini integro, & Angelo, forsitan, non improbandâ ratione, possunt dici gratia; sed quia secundum usum sacræ Scripturæ, nomine gratiæ, ea tantum munera intelliguntur, quæ per JESUM CHRISTUM malè merentibus, & indignis conferuntur, ideò nequè merita, nequè merces, quæ illis redditur, gratia dici debet.

10. Solutio pœnæ temporalis, quæ, peccato demisso, sæpè remanet, & corporis resurrectio, propriè non nisi meritis Christi adscribenda est.

11. Quod piè, & justè in hac vita mortali, usque in finem, conversati, vitam consequimur æternam, id non propriè gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ, justo Dei judicio deputandum est; nequè in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua, lege naturali constitutum est, ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.

12. Pelagii sententia est, Opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cœlestis meritorium.

13. Opera bona à filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quòd fiunt per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo, quòd sunt conformia legi, quodquè per ea præstatur obedientia legi.

14. Opera bona Justorum non accipiunt in die judicii extremi ampliorem mercedem, quàm justo Dei judicio mereantur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo, quòd qui benè operatur habeat gratiam, & inhabitantem Spiritum Sanctum; sed in eo solum, quòd obedit Divinæ legi.

16. Non est vera legis obedientia, quæ fit sinè charitate.

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum Deificum.

18. Opera Catechumenorum, ut fides, & pœnitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita, quam vitam ipsi non consequuntur, nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera Justitiæ, & Temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate personæ operantis non traxerunt majorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.

21. Humanæ naturæ sublimatio, & exaltatio in consortium Divinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis, & proinde naturalis dicenda est, & non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos 2. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt*, intelligunt de gentibus, fidei gratiâ non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt, hominem ab initio, dono quodam supernaturali, & gratuito, supra conditionem

naturæ suæ fuisse exaltatum, ut Fide, Spe, & Charitate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis & otiosis hominibus, secundum insipientiam Philosophorum, excogitata est sententia, quæ ad Pelagianismum rejicienda est, Hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita, fuerit largitate Conditoris sublimatus, & in Dei filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.

26. Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.

27. Liberum arbitrium sinè gratiæ Dei adjutorio, non nisi ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error, dicere, quòd liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non soli fures ii sunt, & latrones, qui Christum, viam & ostium veritatis & vitæ negant; sed etiam quicumquè aliunde, quàm per ipsum in viam justitiæ (hoc est aliquam justitiam) conscendi posse docent.

30. Aut tentationi ulli, sinè gratiæ ipsius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur.

31. Charitas perfecta, & sincera, quæ est ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, tam in Catechumenis, quàm in pœnitentibus, potest esse sinè remissione peccatorum.

32. Charitas illa, quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.

33. Catechumenus justè, rectè, & sanctè vivit, & mandata Dei observat, ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quæ in Baptismi lavacro demum percipitur.

34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur, ut auctor naturæ; & gratuiti, quo Deus amatur, ut beatificator, vana est, & commentitia, & ad illudendum sacris Litteris, & plurimis veterum testimoniis, excogitata.

35. Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.

36. Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur ex sola Philosophia, per elationem præsumptionis humanæ, cum injuria Crucis Christi defenditur à nonnullis Doctoribus.

37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.

38. Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitiosa est cupiditas, quâ mundus diligitur, quæ à Joanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas, quæ per Spiritum sanctum in corde diffusâ, Deus amatur.

39. Quod voluntariè fit, etiamsi necessariò fiat, liberè tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

41. Is libertatis modus, qui est à necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis à peccato.

42. Justi-

42. Justitia, quâ justificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum Justitia, non autem in gratia aliqua animæ infusa, quâ adoptatur homo in filium Dei, & secundum interiorem hominem renovatur, ac Divinæ naturæ consors efficitur, ut sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps benè vivere, & Dei mandatis obedire possit.

43. In hominibus pœnitentibus, ante Sacramentum absolutionis, & in Catechumenis ante Baptismum, est vera justificatio; separata tamen à remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque, quæ à fidelibus fiunt, solum ut Dei mandatis pareant, cujusmodi sunt, obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, à furto, à fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia, & vera legis justitia, non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium Missæ non aliâ ratione est Sacrificium, quàm generali illâ, quâ omne opus, quod fit, ut Sanctâ societate, Deo homo inhæreat.

46. Ad rationem, & diffinitionem peccati non pertinet voluntarium; nec diffinitionis quæstio est, sed causæ, & originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

47. Undè peccatum originis verè habet rationem peccati sine ulla ratione, ac respectu ad voluntatem, à qua originem habuit.

48. Peccatum originis est, habituali parvuli voluntate voluntarium, & habitualiter dominatur parvulo, eò quòd non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus decedens sine regenerationis Sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet, & legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, *Non concupisces*.

51. Concupiscentia, sive lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

52. Omne scelus est ejus conditionis, ut suum authorem, & omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum à generante contrahunt qui cum minoribus nascuntur vitiis, quàm qui cum majoribus.

54. Diffinitiva hæc sententia, Deum homini nihil impossibile præcepisse, falsò tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt, actus, & reatus; transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.

57. Undè in Sacramento Baptismi, aut Sacerdotis absolutione, propriè reatus peccati dumtaxat tollitur; & ministerium Sacerdotum solum liberat à reatu.

58. Peccator pœnitens non vivificatur mi-

nisterio Sacerdotis absolventis, sed à solo Deo, qui pœnitentiam suggerens, & inspirans, vivificat eum, & resuscitat; ministerio autem Sacerdotis solum reatus tollitur.

59. Quando per eleëmofynas, aliaquæ pœnitentiæ opera Deo satisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioquì essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores) sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur, & communicatur.

60. Per passiones Sanctorum in Indulgentiis communicatas non propriè redimuntur nostra delicta; sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impartuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi à pœnis pro peccatis debitis, liberemur.

61. Illa Doctorum distinctio, Divinæ legi mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad præceptorum operum substantiam tantum; altero quantum ad certum quemdam modum, videlicet secundum quem valeant operantem perducere ad regnum æternum (hoc est ad modum meritorum) commentitia est, & explodenda.

62. Illa quoquæ distinctio, quâ opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto, & omnibus circumstantiis rectum est, & bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt) vel quia est meritorium regni æterni, eò quòd fit à vivo Christi membro per Spiritum charitatis, rejicienda est.

63. Sed & illa distinctio duplicis justitiæ, alterius, quæ fit per Spiritum charitatis inhabitantem, alterius, quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti, cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, & in eo charitatem diffundentis, quâ divinæ Legis justificatio impleatur, similiter rejicitur.

64. Item, & illa distinctio duplicis vivificationis; alterius, quâ vivificatur peccator, dum ei pœnitentia, & vitæ novæ propositum, & inchoatio per Dei gratiam inspiratur; alterius, quâ vivificatur, qui verè justificatur & palmes vivus in Vite Christo efficitur, pariter commentitia est, & Scripturis minimè congruens.

65. Non nisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus; & gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit, & docet.

66. Sola violentia repugnat liberati hominis naturali.

67. Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo, quòd necessariò facit.

68. Infidelitas putè negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.

69. Justificatio impii fit formaliter per obedientiam Legis, non autem per occultam communicationem, & inspirationem gratiæ, quæ per eam justificados faciat implere legem.

70. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem; & charitas, etiam perfecta, potest consistere cū reatu æternæ damnationis.

71. Per

71. Per contritionem, etiam cum charitate perfecta, & cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti.

72. Omnes omnino justorum afflictiones, sunt ultiones peccatorum ipsorum; unde, & Job, & Martyres, quæ passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo, præter Christum, est absque peccato originali; hinc Beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesquæ ejus afflictiones in hac vita, sicut, & aliorum Justorum, fuerunt ultiones peccati actualis, vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut & alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiæ, sunt pro statu hominis vitiiati, prohibiti præcepto, *Non concupisces*; Unde homo eos sentiens, & non consentiens, transgreditur præceptum, *Non concupisces*; quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quamdiu aliquid concupiscentiæ carnalis in diligente est, non facit præceptum; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*

77. Satisfactiones laboriosæ Justificarum, non valent expiare de condigno poenam temporalem restantem post culpam condonatum.

78. Immortalitas primi Hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio.

79. Falsa est Doctorum sententia, primum Hominem potuisse à Deo creari, & institui sine Justitia naturali.

Quas quidem Sententias stricto coram Nobis examine ponderatas, quamquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, in rigore, & proprio verborum sensu ab assertoribus intento, hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, & in pias aures offensionem immittentes, respectivè, ac quæcumquæ super iis verbo, scriptoque emissa, præsentium auctoritate damnamus, circumscribimus, & abolemus; deque eisdem, & similibus posthac, quoquo pacto, loquendi, scribendi, & disputandi, facultatem quibuscumquæ interdicimus. Qui secus fecerint, ipsos omnibus dignitatibus, gradibus, honoribus, beneficiis, & officiis perpetuò privamus, ac etiam inhabiles ad quæcumquæ decernimus. Vinculo quoque anathematis eo ipso innodamus, à quo, nullus Romano Pontifice inferior, valeat ipsos excepto mortis articulo, liberare..... Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, circumscriptionis, abolitionis, interdicti, decreti, & mandati, privationis & innodationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum. Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quingentesimo sexagesimo septimo, Kalendis Octobris, Pontificatus nostri anno secundo.

NOTA.

Quod aliqui circa tenorem præfatæ Bullæ contenderint non deberi interponi comma sive virgulam, post illa verba *sustineri possent*, ac si sensus foret ex proscriptis nonnullas sententias aliquo pacto posse sustineri in rigore ac proprio verborum sensu ab assertoribus intento; sed perperam uti res per se ipsam manifestè probat: insulsa enim esset constitutio Pontificis *damnantis*, *abolentis*, *circumscribentis* propositiones aliquas, quæ sustineri possent in rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus intento, quæ enim sic possent sustineri, non pro damnatis absolutè, sed pro respectivè veris in quovis tribunali censendæ forent. Verum nè ulla remaneret dubitandi prorsus ansa, curavit S. D. Urbanus VIII. deputatis Academiæ Lovaniensis Romæ existentibus per tres Cardinales Bullam ritè notatam & autenticam in manus consignari. Idquæ testatur ipsum S. Congregationis Decretum cujus hæc verba subijcio. *Sanctitas sua omnibus ritè perpensis, & consideratis, mandavit ex Archivo ejusdem Congregationis, & ex Matrice Actorum, quæ in eodem Archivo conservantur, extrahi sive transcribi, & diligenter collationari, ac imprimi exemplar præfatæ Bullæ, illudquæ sic extractum, collationatum, impressum, iisdem Sinnichio & Papio (deputatis) per supradictos DD. Cardinales Spadam Pamphilium, & Falconerium consignari &c.* Tradita autem est illis Bulla cum dicto Commate per eosdem Cardinales, præsentem etiam Sacræ Gen. Inquisitionis Assessorem Francisco de Albicis, die 29. Julii anno 1644.

INDEX ET ORDO TRACTATUUM DISPUTATIONUM, QUÆSTIONUM ET DUBIORUM, QUÆ IN HOC VOLUMINE TRACTANTUR.

PROLOGI

In Universam Theologiam.

QUÆST. I. De Nomine, partitione ac necessitate Theologia. pag 7.

QUÆST. II. De Objecto Theologia. 9.

QUÆST. III. De Principiis Theologia. 11.

QUÆST. IV. *An Theologia sit scientia, eaque argumentativa, & an subalternetur scientiæ Dei & Beatorum.* 13.

QUÆST. V. *An Theologia sit practica an speculativa.* 14.

QUÆST. VI. *An Theologia sit certior scientiis naturalibus.* 15.

TRACTATUS I.

DE

DEO UNO.

DISPUTATIO I.

De Existentia & Essentia Dei. p. 18.

QUÆST. I. *An Deum existere sit per se notum.* ibid.

QUÆST. II. *An ex fide & evidenti ratione constet Deum esse.* 20.

QUÆST. III. *Quibus rationibus demonstretur Deum esse.* 22.

QUÆST. IV. *Qualis sit natura sive essentia Dei.* 24.

DUB. I. *An Deus sit essentialiter substantia spiritualis, intellectualiter vivens.* 25.

DUB. II. *An existentia & singularitas sint de essentia Dei.* 26.

DUB. III. *An singularitas naturæ divinæ, seu quod non possint dari plures Dii, sit non solum certum ex fide, sed etiam evidens ex ratione.* 28.

QUÆST. III. *An essentia divina ejusque perfectiones seu attributa distinguantur solo nomine, an ratione ratiocinata, an denique formaliter ex natura rei.* 32.

QUÆST. IV. *An essentia divina sit de essentiali, seu intrinseco conceptu attributorum & personalitatum divinarum: & contra.* 37.

DISPUTATIO. III.

De Perfectione infinita, seu infinitate & Simplicitate Dei. pag. 38.

QUÆST. I. *An & qualiter in Deo sint perfectiones omnium rerum.* ibid.

QUÆST. II. *An Deus sit infinitæ perfectionis.* 40.

QUÆST. III. *An Deus sit perfectè simplex.* 41.

DISPUTATIO IV.

De Immutabilitate, Æternitate & Immenfitate Dei. pag. 44.

QUÆST. I. *An & quomodo Deus sit immutabilis.* ibid.

QUÆST. II. *An Deo propriè conveniat æternitas.* 47.

QUÆST. III. *An & quomodo Deus sit immensus & ubique.* 49.

DIS-

DISPUTATIO II.

De Perfectionibus sive Attributis divinis in communi. pag. 30.

QUÆST. I. *Quid sit attributum & modus intrinsecus, & quotuplex in Deo.* ibid.

QUÆST. II. *An essentia divina distinguatur realiter ab attributis & personalitatibus vel attributa ab invicem.* 31.

DISPUTATIO V.

De Cognoscibilitate Dei, sive de Invisibilitate & Visibilitate ac Visione Dei. p. 52.

QUÆST. I. An Deus sit naturaliter invisibilis. 53.

QUÆST. II. An Deus sit saltem supernaturaliter visibilis creatura. 55.

QUÆST. III. An Deus possit supernaturaliter videri ab intellectu in hac vita mortali, & an aliquando ab illo visus fuerit. 57.

QUÆST. IV. Per quid intellectus elevetur ad videndum Deum. 59.

QUÆST. V. An in Beatis sit inaequalitas visionis beatificæ, & an in solius luminis inaequalitatem sit inaequalitas visionis referenda. 63.

QUÆST. VI. An Beati necessario videant omnia, quæ sunt formaliter in Deo. 65.

QUÆST. VII. An & quomodo Beati in Deo videant creaturas. 66.

QUÆST. VIII. Quidnam ex rebus creatis singuli Beati in Deo videant. 70.

QUÆST. IX. An visio beatifica sit simplex notitia, directæ seu non reflexæ, species seu similitudo expressæ, & verbum mentis. 71.

QUÆST. X. De Incomprehensibilitate Dei. 74.

QUÆST. XI. De Ineffabilitate Dei. 75.

DISPUTATIO VI.

De Intellectu & Scientia Dei. pag. 76.

QUÆST. I. An Deus sit præditus intellectu & scientiâ infinitâ, & qualis inter utrumque & essentiam intercedat distinctio. ibid.

QUÆST. II. Quidnam sit objectum divini intellectus ac scientiæ. 81.

QUÆST. III. An Deus habeat certam præscientiam seu scientiam futurorum contingentium. 83.

QUÆST. IV. In quo Deus certò & infallibiliter præsciat futura contingentia. 86.

QUÆST. V. An Deus habeat certam scientiam de futuris contingentibus conditionatis. 88.

QUÆST. VI. De Ideis divinis. 92.

QUÆST. VII. De Virtutibus intellectus divini. 95.

DISPUTATIO VI.

De Voluntate & Volitione Dei. pag. 96.

QUÆST. I. An in Deo sit voluntas, eaque libera. ibid.

QUÆST. II. In quo consistat ratio actus liberi in Deo. 98.

QUÆST. III. Quidnam sit objectum divina voluntatis. 101.

QUÆST. IV. An Deus sive voluntas divina etiam velit mala culpæ seu peccata. 103.

QUÆST. V. De variis divisionibus divina voluntatis seu potius volitionis. 108.

QUÆST. VI. De variis affectibus sive passionibus divina voluntatis. 110.

QUÆST. VII. De Virtutibus divina voluntatis. 112.

DISPUTATIO VIII.

De Providentia divina, ejusque præcipuis partibus, Prædestinatione & Reprobatione. pag. 114.

QUÆST. I. An in Deo sit Providentia omnium rerum. ibid.

QUÆST. II. De Providentia divina generali salutis omnium hominum, sive de Voluntate divina salvandi omnes. 119.

QUÆST. III. Quid sit, & an in Deo detur Prædestinatio. 121.

QUÆST. IV. De effectibus Prædestinationis. 122.

QUÆST. V. An ex parte prædestinatorum detur causa prædestinationis. 125.

QUÆST. VI. An efficax electio ad gloriam sit facta ante prævisionem meritorum. 129.

QUÆST. VII. De reprobatione. 138.

QUÆST. VIII. De Libro vitæ, & Numero electorum in eo descripto. 143.

DISPUTATIO IX.

De Potentia Dei, scilicet operativa, seu de Omnipotentia. pag. 147.

QUÆST. I. An in Deo sit potentia operativa, & in quo consistat. ibid.

QUÆST. II. An Potentia Dei sit omnipotentia, sive potentia infinita, & ad quam se extendat. 148.

TRACTATUS II.

DE

DEO TRINO.

DISPUTATIO I.

De Veritate & Constitutione Mysterii Sanctissimæ Trinitatis, ac Relationibus divinis. pag. 152.

QUÆST. I. An detur Trinitas, sive tres personæ, quæ sunt unus Deus. ibid.

QUÆST. II. An Mysterium SS. Trinitatis sit naturaliter cognoscibile. 155.

QUÆST. III. Per quid constituentur, & ab invicem.

INDEX TRACTATUM.

vicem distinguantur divinae personae. ibid.
 QUÆST. IV. *An detur in divinis quarta Relatio originis, scilicet spirationis activæ, & qualiter à paternitate & filiatione distinguatur.* 159.

QUÆST. V. *De Relationibus communibus Identitatis, Æqualitatis, Similitudinis, Circuminsessionis divinarum personarum.* 160.

QUÆST. VI. *An divina Relationes sive Personalitates formaliter importent aliquam perfectionem, eamque simpliciter & infinitam.* 162.

QUÆST. VII. *De Notionibus divinis.* 164.

QUÆST. VIII. *An Persona vel Relationes divina faciant numerum, & quibus nominibus exprimantur.* ibid.

DISPUTATIO II.

De Processionibus divinis, earumque Principiis. pag. 166.

QUÆST. I. *An & Quotuplex detur in divinis origo seu processio.* ibid.

QUÆST. II. *An & Cur una solum processio divina sit generatio.* 168.

QUÆST. III. *An processionem divinam sint de aliquo, & ad aliquid tamquam terminum.* 169.

QUÆST. IV. *An divina Processiones sint per intellectum & voluntatem.* 171.

QUÆST. V. *Qualiter Processiones divinae sint per essentiam, ac intellectum & voluntatem? ubi de Potentia notionali.* 172.

QUÆST. VI. *An ex eo quod divina Processiones sint per intellectum & voluntatem, Pater intelligat & dicat Verbo, item Pater &*

Filius diligant Spiritu sancto. 176.

QUÆST. VII. *Quorum cognitionem presupponat processio Verbi, & quorum amorem processio Spiritus sancti.* 180.

QUÆST. VIII. *An essentia divina sit principium quod divinarum processionum, sive principium quod generet Filium, & spiraret Spiritum sanctum.* 182.

QUÆST. IX. *An Pater sit principium quod generationis Filii, & uterque processionis Spiritus sancti.* ibid.

QUÆST. X. *An Pater & Filius sint unum principium Spiritus sancti, eumque spirent unica spiratione.* 185.

QUÆST. XI. *An Processio Spiritus sancti necessario exigit esse à duobus suppositis.* 186.

QUÆST. XII. *An Spiritus sanctus distinguatur à Filio realiter, si ab eo non procederet.* 187.

QUÆST. XIII. *An divina processionem sint voluntaria & libera.* 189.

DISPUTATIO III.

De Personis divinis, Missionem & Modo loquendi in Mysterio SS. Trinitatis servando. pag. 191.

QUÆST. I. *De Persona Patris.* ibid.

QUÆST. II. *De Persona Filii.* 192.

QUÆST. III. *De Persona Spiritus sancti.* 194.

QUÆST. IV. *De Missionem divinarum Personarum.* 198.

QUÆST. V. *De Modo loquendi observando in mysterio Sacrosanctæ Trinitatis.* 201.

TRACTATUS III.

DE

DEO CREATORE.

DISPUTATIO I.

De Creatione rerum in generali. pag. 203.

QUÆST. I. *An Deus sit Creator omnium rerum.* ibid.

QUÆST. II. *An Deus omnia quæ creavit necessario conservet ad hoc ut possint persistere in esse.* 205.

QUÆST. III. *An Deus immediate coöperari debeat omnibus actionibus causarum secundarum, etiam peccaminosis.* 207.

QUÆST. IV. *An Deus quadam produxerit & producat per propriam & strictè dictam creationem, & an hac soli Deo competere possit.* 211.

DISPUTATIO II.

De Creatione, Substantia, Distinctione, Numero & Ordinibus Angelorum. pag. 214.

QUÆST. I. *An dentur Angeli, quando & ubi creati.* ibid.

QUÆST. II. *An Angeli sint substantia spirituales, & naturam suam incorruptibiles seu immortales.* 217.

QUÆST. III. *Qualis sit differentia, quantumque numerus Angelorum.* 220.

QUÆST. IV. *De Distributione Angelorum in Hierarchias & Choros sive Ordines.* 221.

DIS-

INDEX TRACTATUM.

DISPUTATIO III.

De Intellectu & Voluntate Angelorum. pag. 224.

QUÆST. I. *An in Angelo sit intellectus specie distinctus ab humano.* ibid.

QUÆST. II. *Quodnam sit objectum intellectus angelici.* 225.

QUÆST. III. *De Medio Cognitionis angelica.* 228.

QUÆST. IV. *De Cognitione angelica.* 231.

QUÆST. V. *De Locutione & Illuminatione Angelorum.* 232.

QUÆST. VI. *De Voluntate angelica.* 234.

DISPUTATIO IV.

De Potentia locomotiva, Apparitionibus, & ministeriis Angelorum. pag. 236.

QUÆST. I. *An Angeli sint pradii potentia locomotiva.* ibid.

QUÆST. II. *De Motu locali Angelorum.* 237.

QUÆST. III. *De Existentia Angeli in loco, seu termino motus localis.* 238.

QUÆST. IV. *Quidnam possint Angeli producere sive operari.* 240.

QUÆST. V. *Quomodo Angeli assumant corpora, in quibus apparent, & quas in iis actiones exerceant.* 241.

QUÆST. VI. *An Apparitiones divinae praesertim veteris Testamenti factae sint per angelos.* 243.

QUÆST. VII. *De Missione, Ministeriis & Custodia angelorum.* 245.

QUÆST. VIII. *De Ministerio demonum, quoad impugnationem hominum.* 247.

QUÆST. IX. *De Ministerio demonum in punitionibus & afflictionibus hominum.* 250.

DISPUTATIO V.

De Statu gratiae & peccati Angelorum. pag. 253.

QUÆST. I. *Quibus donis instructi fuerint Angeli creati.* ibid.

QUÆST. II. *De Duratione via Angelorum.* 256.

QUÆST. III. *De Peccabilitate & Peccatis Angelorum.* 258.

QUÆST. IV. *De Pœnis demonum; ac primo de pœna sensus.* 260.

QUÆST. V. *Quomodo ignis inferni corporalis agat in spiritus damnatos.* 262.

QUÆST. VI. *De Pœna damni demonum.* 264.

QUÆST. VII. *De Obstinatione demonum.* 265.

DISPUTATIO VI.

De Creatione Mundi corporalis, ac praesertim hominis, huiusque primævo Statu. pag. 265.

QUÆST. I. *Quando & quot dierum spatio mundus sit conditus.* 266.

QUÆST. II. *De Opere primæ diei.* 269.

QUÆST. III. *De Opere secundæ diei.* 272.

QUÆST. IV. *De Opere tertiæ diei.* 273.

QUÆST. V. *De Opere quartæ diei.* 275.

QUÆST. VI. *De Opere quintæ diei.* 278.

QUÆST. VII. *De Opere sextæ diei.* ibid.

QUÆST. VIII. *De quibusdam Circumstantiis Creationis hominis.* 281.

QUÆST. IX. *De Felicitate Status Innocentiæ quoad corpus. Ubi incidenter quaritur, an Status primæ conditionis sit homini naturalis.* 284.

QUÆST. X. *De Felicitate Status Innocentiæ quoad animam.* 286.

QUÆST. XI. *De Multiplicatione Posteritatis & conditione posterorum in Statu Innocentiæ.* 288.

QUÆST. XII. *De Lapsu & Pœnitentia primorum Parentum.* 291.

§. I. *De peccabilitate primorum Parentum.* ibid.

§. II. *De Amissibilitate & duratione Status Innocentiæ.* 292.

§. III. *De tentatione & Lapsu Havæ.* ibid.

§. IV. *De Lapsu Adami.* 294.

§. V. *De Pœna Peccati.* 295.

§. VI. *De Maledictione Serpentis.* ibid.

§. VII. *De Pœnitentia & Salvatione primorum Parentum.* 296.

F I N I S.

INDEX PRÆCIPUARUM RERUM

Q U Æ

IN HAC PRIMA PARTE CONTINENTUR.

Littera P. paginam signat, N. numerum paginae.

Abstractum.

Æternitas, Æternum.

VIDE *Attributa divina, Modus loquendi.*

Actus.

Quomodo idem actus possit tendere in plura objecta.
pag. 67. n. 62.

Actus notionalis.

*Intellectio & volitio divina essentialis non sunt actus
notionales.*

p. 175. n. 41.

Vide Potentia notionalis.

Adam.

Adam fuit creatus ex luto sive pulvere subacto. p.
281. n. 56.

*Corpori disposito Deus mox inspiravit animam per
veram creationem.*

ibid.

An plasmatio corporis Ada fuerit successiva.

ibid.

Fuit Adam conditus in statura pulcherrima & virili.

ibid. n. 57.

Nullatenus in gigantea.

ibid. n. 58.

Fuit formatus extra paradisum terrestrem. p. 282.

n. 59.

Ex Ada costa fuit formata Heva.

ibid. n. 64.

*Costa insufficientia fuit suppleta per additionem al-
terius materiae.*

p. 283. n. 66.

*Prius unâ costâ abundavit, tamen absque superflui-
tate aut monstrositate.*

ibid. n. 67.

Pro costa fuit sola caro substituta.

ibid.

*Adamo infusa fuit scientia rerum naturalium eaque
amplior quam Heva.*

p. 287. n. 79.

Quanta præcisè, est incertum.

ibid.

Crescere potuit Ada studio & industriâ.

ibid.

An Adamo non peccante nascituri fuissent soli electi.

p. 291. n. 92.

Primum Adami peccatum non fuit superbia. p. 294.

n. 103.

Sed videtur fuisse inordinatus uxoris amor.

ibid.

An crediderit serpenti.

ibid. & n. 104.

Peccavit peccato inobedientia.

ibid. n. 105.

An etiam injustitia vel intemperantia. ibid. p. 495.

Levius peccavit quam Heva.

ibid. n. 107.

Fidei est eum pœnituisse.

p. 296. n. 111.

Ac indubitatum, immo fortè de fide, esse salvatum.

ibid.

Vide Protoplasti, Innocentiæ status.

Æqualitas.

Æqualitas divinarum Personarum. Vide Persona.

Ær.

Ær verosimiliter est terra coarvus.

p. 270. n. 17.

Varia aternitatis acceptio.

p. 47. n. 16.

Quid aternitas propriè.

ibid.

Ejus ab ævo & tempore distinctio.

ibid. n. 18.

Quomodo essentia rerum sint aterna.

p. 49. n. 24.

Item propositiones aterna veritatis.

ibid.

Æternitas Deo propriè competit.

p. 48. n. 19.

Sequitur ex essentiali existentia.

p. 28. n. 47.

Quid superaddat immutabilitati.

p. 48. n. 20.

An habeat rationem durationis.

ibid. n. 21.

Quomodo comparetur anno.

ibid.

Qualiter in ea sit successio virtualis.

ibid. n. 22.

Omnia aternitati præsentia sed non semper.

ibid.

Quomodo aternitas differat à tempore.

p. 47. n. 18.

An & quæ creatura potuerint esse ab aeterno. p. 267.

n. 6. & 7.

Ævum.

Ævi ab aternitate distinctio.

p. 47. n. 18.

Est à parte rei ipsa existentia rei permanentis.

ibid.

*Competit rebus, etiam ab intrinseco corruptibilibus,
dummodò permanentes sint.*

ibid.

Alogiani.

Alogiani Verbum in divinis non receperunt. p. 192.

n. 9.

Amicitia.

Amicitia erga justos reperitur in Deo. p. 113. n. 57.

Eaque excellentia, non aequalitatis.

ibid.

*Tamen sine præjudicio sincera Dei erga nos benevo-
lentia.*

ibid.

Amor.

Datur in Deo amor.

p. 110. n. 48.

Etiam erga creaturas.

ibid. *Vide creatura.*

Non tamen sui speciatim dictus.

ibid.

Amor in divinis sumitur tripliciter. p. 195. n. 22.

*Amor Personalis dicitur propriè de Spiritu sancto, Es-
sentialis appropriatè.*

ibid.

Angelorum Existentia, Creatio, Substantia.

Etymologia vocis, Angelus & eius definitio. p. 214.

n. 1.

Dari Angelos fides docet.

ibid. n. 2.

Multiplex ratio hoc suadet, non convincit. ibid. n. 3.

*Undè existentia Angelorum innotuerit philosophis
Ethnicis.*

p. 215. n. 4.

*De tempore creationis Angelorum varia olim senten-
tia.*

ibid. n. 5.

*Nunc satis constat simul cum mundo Angelos esse crea-
tos.*

ibid. n. 6.

Nequè ulla scriptura contrarium indicat. p. 216. n. 7.

C

An

I N D E X R E R U M.

An oppositum sit erroneum in fide. ibid. n. 8.
Angeli sunt creati in calo empyreo. ibid. n. 9.
Non obstat quod Lucifer dixerit, in cælum conscen-
dam. p. 217. n. 11.
Angeli sunt meri spiritus. ibid. n. 12.
An id sit de fide ex Concilio Lateranensi. p. 218. n. 13.
Quo sensu Angeli vocentur ignis urens. ibid. n. 15.
In VII. Synodo refertur, non determinatur Angelos
esse corporeos. ibid. n. 16.
Veteres non pauci cum Platonis tribuerunt Angelis
corpora. p. 219. n. 17.
Plerique tamen benignè explicantur, signanter Au-
gustinus. ibid.
Angeli carent partibus integrantibus. ibid. n. 18.
Non sunt Physicè compositi ex materia & forma,
etiam spirituali. ibid. n. 19.
Sunt absolutè incorruptibiles. ibid. n. 20.
Et naturâ suâ immortales. p. 220. n. 21.
Quodam tamen sensu immortales per gratiam. ibid.

Angelorum Differentia, Numerus, Ordo,
Hierarchia.
Possunt dari plures Angeli ejusdem speciei. ibid. n. 22.
Immo de facto dantur. ibid. n. 23.
Incertum est an aliqui specie differant. ibid. n. 24.
Valde verosimile est quod sic. p. 221. n. 25.
Patres qui in oppositum citari possunt explicantur.
ibid.
Fortè aliqui plusquam specie differunt. ibid. n. 26.
In eodem ordine plures Angelorum species aliqui ad-
mittunt. ibid.
Multitudo Angelorum maxima. ibid. n. 27.
Varia de ea conjectura. ibid. n. 28.
Angelorum Hierarchia est triplex. ibid. n. 29.
Singula complectuntur tres Choros seu Ordines. ibid.
p. 222.
Ratio cujusque Hierarchia explicatur. ibid. n. 31.
Novem sunt Ordines Angelorum. ibid. n. 32.
Hæc doctrina immeritò ab Hæreticis recentioribus ca-
villatur. ibid.
Quo sensu decimus Ordo decidisse & restaurari di-
catur. p. 223. n. 33.
Distinctio in Hierarchias & Ordines fuit ab initio
creationis. ibid. n. 34.
Cessabit post judicium quodam ministeria erga homi-
nes. ibid. n. 35.
Etiam inter demones sunt quidam Ordines seu Præla-
tiones. ibid. n. 36.
Idque ex divina permissione ac impia eorum conspi-
ratione. ibid.
Quâ ratione homines assumi dicantur ad Ordines
angelorum. p. 224. n. 38.
Quodam gratiam & gloriam quidam homines equipa-
rantur Angelis, etiam summis. ibid.
Christus & B. Virgo omnes Angelorum Choros supe-
rant. ibid.
Qui moriuntur cum solo Baptismo, absque proprio me-
rito, omnino superantur ab Angelis, etiam infimi
Ordinis. ibid.

Angelorum Intellectus, Species, Cognitio.
Angeli sunt præditi Intellectu. ibid. n. 1.
Qui non distinguitur realiter à substantia ipsorum. ib.
Distinguitur specie ab humano, sive materialiter, sive

formaliter sumatur. p. 225. n. 2.
Intellectus angelicus non intelligit dependenter à
phantasmate. ibid.
Inde non sequitur visionem beatam Angeli esse per-
fectiorem, quam humanitatis Christi. ibid.
Objectum Intellectus angelici est ens in tota latitu-
dine. ibid. n. 3.
Cognoscit naturaliter mysteria gratia etiam intuiti-
vè. ibid. n. 4.
Quomodo illa mysteria sint naturalia, quodam cognosci.
ibid.
Vide supernaturale.
Nequit Angelus intueri secreta cordis p. 226. n. 7.
Ratione naturali id difficulter probatur. ibid.
Nequit id fundari in natura actus liberi, sed in sub-
stractione divini concursus. ibid. p. 227.
Angelus præscire potest futura necessaria. ibid. n. 8.
Non autem futura contingentia. ibid. n. 9.
Quâ equidem ratione Angeli multa prædicant. ibid.
n. 10.
Qualiter scire possint præterita. p. 228. n. 11.
Quid medium cognitionis angelica. ibid. n. 13.
Angelus non indiget speciebus impressis ad intuen-
dum seipsum. ibid. n. 14.
Aut alias res spirituales satis approximatas. ibid. n. 15.
An Spharam intelligibilitatis habeat Angelus suæ
perfectiōni proportionatam. p. 229. n. 19.
Angelus intuetur objecta corporalia satis approxima-
tâ sine specie. ibid. n. 20.
Angelus indiget speciebus pro notitiis abstractivis.
p. 230. n. 21.
Species non dimanant ab Angelorum essentia. ibid. n. 22.
Sed partim ab exordio infuse sunt à Deo. ibid. n. 23.
Eaque naturales in substantia, nec Angelis debita.
ibid. n. 24.
Partim sunt genita ab objectis. ibid. n. 25.
Nulla verò universales. p. 231. n. 26.
Earum possibilitas difficulter improbat aut positivè
probatur. ibid. n. 27.
Cognitio angelica ab intellectu & substantia Angeli
realiter distinguitur. ibid. n. 28.
Angelus non potest naturaliter ab omni cognitione ces-
sare. ibid. n. 29.
Potest tamen simpliciter cessare à cognitione Dei aut
sui. p. 232. n. 30.
Potest Angelus seipsum abstractivè simul & intuiti-
vè cognoscere. ibid. n. 31.
Potest cognitio angelica esse complexa formaliter.
ibid. n. 32.
Etiam discursiva. ibid. n. 33.
Non tamen circa qualibet objecta. ibid.
Item potest esse falsa, & est sæpè in demonibus. ibid.
n. 34.
Non tamen in bonis Angelis. ibid.

Angelorum Locutio & Illuminatio.
Angeli invicem loqui possunt. ibid. n. 35.
Idque sine signis corporalibus aut spiritualibus. p.
233. n. 36. & 37.
Probabile est quod per hoc, quod loquens velit audien-
ti patere suum conceptum. ibid. n. 38.
Gignendo in intellectu audientis speciem, vel potius
cognitionem sui conceptus, hoc illam coëfficiant.
ibid.

INDEX RERUM.

- Quod magis declaratur.* ibid. n. 39.
Doctrina Scoti de locutione Angelorum. p. 234. n. 40.
Illuminatio est species locutionis, & quid sit. ib. n. 41.
Competit ordinariè Angelis Superioribus respectu inferiorum. ibid. n. 42.
Extraordinariè etiam inferioribus respectu Superiorum. ibid.
Vel Angelis respectu hominum, immo & è converso. ibid. n. 43.
Qualis debeat esse veritas alteri per illuminationem manifestanda. ibid.
Cum illuminatione coincidit purgatio & perfectio Angelorum. ibid. n. 44.
- Angelorum Voluntas, Volitio.*
- Angeli sunt præditi Voluntate.* ibid. n. 45.
Vide Angelorum Intellectus.
Voluntas angelica ad Deum condignè & salutariter attingendum indiget auxilio gratiæ. ibid. p. 235.
Est libera. ibid. n. 46.
Excellit libertas angelica humanam. ibid.
Potest cessare ab omni actu. ibid. n. 47.
Etiam ab amore Dei vel sui. ibid.
Non est immutabiliter propositi tenax. ibid. n. 48.
Est peccabilis primo instanti creationis. ibid. n. 49.
Nec illud primum opus Deo adscribendum foret. ibid.
Probabiliter in ea sunt habitus naturales. ibid.
- Angelorum Potentia, locomotiva, Motus.*
- Angeli sunt præditi potentiâ locomotivâ.* p. 236. n. 1.
Quâ moventur secundum se, & non tantum ratione novæ operationis. ibid. n. 2.
Quomodo Angelus moveat corpus aut alium spiritum. ibid. n. 3.
Potentia locomotiva Angeli identificatur ejus substantiæ & voluntati. ibid. n. 4.
Distinguitur ab ea formaliter. ibid. p. 237.
Motus localis est in ipso Angelo. ibid. n. 5.
Potest Angelus moveri in instanti ad locum adequatum contiguum. ibid. n. 6.
Non obstat loci pertranseundi divisibilitas. ibid.
Potest etiam se movere ad locum successive. ibid. n. 7.
Non tamen immediatè ad locum distantem, nisi transeundo per medium. ibid. n. 8.
Undè hoc proveniat. ibid.
Potest aliter fieri supernaturaliter. ibid.
Angeli non possunt producere substantiam corporalem. p. 240. n. 20.
Minus spiritualement. ibid. n. 21.
Imò nec accidentia corporalia nisi spectantia ad motum seu ubi. ibid. n. 22.
Vide. Signa.
- Angelorum Ubi, Apparitio.*
- Angeli sunt in loco.* p. 238. n. 9.
Idquè propriè, & definitivè. ibid.
Non per operationem. ibid. n. 10.
Sed per ubi spirituale. ibid. n. 11.
Verosimilius divisibile. ibid. n. 12.
Ac independens ab omni loco corporeo actuali. ibid. n. 13.
Angelo naturaliter respondet unicus locus adequatus. p. 239. n. 14.
Inaqualis secundum inaequalem naturæ perfectionem. ibid.
- Non possunt Angeli spheram suâ præsentialitatis implere sub quacumque figura.* ibid.
Respondere possunt eidem plura loca inadequata. ibid. n. 15.
Potest intra spheram se dilatare & constringere. ib.
Non tamen occupare discontinua loca, etsi inadequata. ibid. n. 16.
Potest esse in puncto. ibid. n. 17.
Et in loco non tam parvo, quin semper minori. p. 240. n. 18.
Non tamen, nisi supponatur compositio continui ex divisibilibus sine fine. ibid.
Possunt plures Angeli esse in eodem loco. ibid. n. 19.
Etiam si essent in loco per operationem. ibid.
Angeli frequenter apparuerunt, p. 241. n. 25.
Interdum imaginariè ibid.
Interdum verè in forma sensibili. ibid. n. 26.
Idquè assumptis corporibus. ibid. n. 27.
Quæ tamen non informant. ibid.
Illæ corpora sunt sublunaria, interdum antea formata. ibid. n. 28.
Ordinariè tamen de novo formata. ibid. n. 29.
Sunt capacia veri coloris. p. 242. n. 30.
Item duritiei ac mollietiei. ibid.
Discernibilia tamè à solido corpore humano. ib. n. 31.
Quid requiratur ad corporum assumptionem. ibid.
Non exercent in iis operationes vitales. ibid. n. 32.
Quid de incubis & succubis censendum. ibid. n. 33.
An possint organizare corpora. ibid.
Apparitiones in veteri Testamento factæ sunt per Angelos. p. 243. n. 34.
Idquè in persona Dei communiter. ibid. n. 36.
Sicut & novi Testamenti nonnullis exceptis. p. 244. n. 37.
Signanter apparitione Christi exhibitâ Paulo Apostolo. ibid. n. 38.
Apparitiones hæc sunt propriè alicujus personæ divinæ, vel simul omnium, quatenus inter se distinctarum. ibid. n. 39.
- Angelorum Missio, Ministeria, Custodia.*
- Angeli in ministerium mittuntur à Deo.* p. 245. n. 40.
Non semper proximè, sed interdum mediante altero Angelo. ibid. n. 41.
Verosimilius ex quavis Hierarchia. ibid. n. 42.
Etsi non ordinariè mittantur ad exteriora, qui Assistentes nuncupantur. ibid.
Peculiaribus rebus speciales deputati sunt Angeli. ibid. n. 43.
Maximè autem hominibus. p. 246. n. 44.
Sic ut singulis deputatus sit Angelus Custos. ib. n. 45.
Etiam infidelibus, ac reprobis. ibid. n. 46.
Non tamen Christo, sed ipsi Deiparæ. ibid.
Idquè à nativitate, imò ab instanti animationis. ibid. n. 47.
Durat hæc custodia usque ad mortem. p. 247. n. 48.
Licet ob peccata clientum Angeli multum remittant de sua custodia. ibid.
Respicit non solum privatos, sed etiam communitates. ibid. n. 49.
Effectus custodiæ angelicæ. ibid. n. 50.
Ex felici successu accrescit Angelo gaudium accidentale. ibid. n. 51.
Nulla tamen ex infelici successu tristitia. ibid.

INDEX RERUM.

Ministeria demonum. Vide Dæmon

Angelorum Gratia, Via, Peccatum.

Angeli sunt conditi ad supernaturalem beatitudinem.

p.253. n.1.

Quæ tamen non est eis concreata.

ibid.

Sed quadam inchoata beatitudo via.

ibid. n.2.

Et cognitio matutina imperfecta.

ibid. n.3.

Omnes Angeli ante lapsum habuerunt gratiam sanctificantem.

p.254. n.4.

Eamque sibi concreatam.

ibid. n.6.

Ac dependenter à propria dispositione.

p.255. n.8.

Dona gratuita fuerunt proportionata naturalibus.

ibid. n.9.

Fuerunt praditi virtutibus theologicis.

ibid. n.10.

Fides eorum verosimiliter erat evidens in attestante.

ibid. n.11.

An fuerint meriti per actum fidei.

ibid.

Fuerunt primitus viatores.

p.256. n.12.

In via meruerunt beatitudinem suam.

ibid. n.13.

Eamque tempore posteriorem meritis.

ibid. n.14.

Æqualis fuit via bonorum & malorum.

ibid. n.15.

Eaque valde brevis.

ibid. n.16.

Incertum tamen quamdiu præcisè duraverit.

ibid. n.17.

Constitit tribus instantibus seu morulis.

ibid. n.18.

Explicantur singula instantia.

ibid.

Primum instans non fuit indivisibile.

p.257. n.19.

Vti nec secundum.

ibid.

Tertium verò quodammodò indivisibile, quodammodò non.

ibid.

An durante viâ fuerit peccantibus locus pœnitentie.

ibid. n.20.

Etsi nullus è peccantibus de facto pœnituerit.

ibid. n.21.

Angeli omnes sunt naturâ suâ boni, peccabiles tamen.

p.258. n.22.

Non peccarunt Angeli primo instanti creationis, potuerunt tamen in eo peccare.

ibid. n.24.

Idque peccatis cujuslibet generis quodam reatum.

ibid.

Physicè autem per seipsos quibuscumque ab organo corporeo independentibus.

ibid.

Peccarunt de facto peccato superbia.

ibid. n.25.

Cujus objectum quale fuerit.

p.259. n.26. & 27.

An fuerit primum Diaboli peccatum.

ibid. n.29.

Ex Superbia nata fuit invidia, ira & odium ac in Lucifero peccatum scandalii.

p.260. n.31.

Angelorum pœnæ, tentationes, Vide Dæmon.

Animal.

Animalia terrestria, etiam venenata quo die creationis mundi sint producta.

p.278. n.48.

Quid de animalibus ex adulterina commixtione, vel putri materia generatis.

ibid. n.49.

Annus.

Undè computu Hebræorum Annus sumpserit initium.

p.268. n.9.

Præcisus annorum computus, qui ab exordio mundi effluxerunt, est incertus.

p.266. n.5.

Quomodo cum anno comparatur æternitas.

n.21.

Apparitio, Apparere.

Apparitiones divinae an sint omnes factæ per Angelos.

Vide Angelorum, Apparitio.

Apparuit Christus S. Paulo Apostolo in propria persona.

p.244. n.38.

Appetitus.

Quis appetitus Beatorum sit satiandus.

p.71. n.76.

Appetitus innatus an detur in Deo.

p.97. n.3.

Aqua.

Aqua est terra coæva.

p.270. n.16.

Datur super calos.

p.272. n.24.

An omnes aqua inter se seu cum Oceano continuantur.

p.274. n.27.

Cur fontium & fluminum scaturigines non exarescant.

ibid. n.31.

Aqua est depressior terrâ.

ibid. n.29.

Habetque idem cum ea centrum.

ibid.

Congregatio aquarum in principio facta fuit divinâ virtute.

ibid. n.30.

Arius, Ariani.

Arii hæresis de Mystério SS. Trinitatis.

p.153. n.2.

Arianorum Sophisma contra divinitatem Filii in divinis.

p.190. n.106.

Refutatur ad hominem contra Arianos.

ibid.

Aseitas.

Quid nomine aseitatis intelligatur.

p.27. n.46.

Est Deo maxime propria.

ibid.

Ex illa profluunt alia Dei perfectiones.

p.28. n.47.

Astra.

Astra sunt absolute facta quarto die creationis mundi.

p.276. n.36.

Occurritur inconvenientiis in contrarium.

ib. n.37.

Quo sensu astra dividant noctem & diem.

ib. n.39.

Et sint in signa temporum ac mutationum aeris.

ibid. n.40.

Astrologia.

Astrologia judiciaria quid sit.

p.277. n.41.

Est damnabilis & superstitiosa.

ibid.

Quam vana sint Astrologorum prædictiones.

ib. n.40.

Cur interdum Mathematici sive Genethliaci vera prædicant.

ibid. n.43.

Athei, Atheismus.

Athei ultra sensibilia nihil admittunt.

p.24. n.27.

Atheismus destruit seipsum.

ibid. n.30.

Ratio ad hominem contra Atheos.

ibid.

Putarunt Universum carere principio.

p.204. n.2.

Attributa Dei.

An habeant proportionatas existentias.

p.27. n.43.

Quid nomine attributi intelligatur.

p.30. n.1.

Attributa dei alia positiva, alia negativa.

ibid. n.2.

Quid attributum propriè juxta Scotistas.

ibid. n.3.

Attributa divina non sunt numero infinita.

ibid. p.31.

Bene tamen, si spectetur eorum tendentia ad objecta.

ibid. n.4.

Quomodo attributa distinguantur ab essentia. Vide Distinctio.

Nec se invicem, nec essentiam includunt formaliter.

p.37. n.30.

Sunt tamen identicè ipsa essentia.

ibid. n.31.

Non ideo in illa includuntur.

ibid. p.38.

Non

INDEX RERUM.

Non sunt formaliter à se, sed identicè. ibid. n. 34.
An attributa spectent ad objectum primarium divinae voluntatis. p. 102. n. 21.

Vide Modus loquendi.

An sit de fide actu videri attributa divina à Beatis. p. 65. n. 55.

Non vident ea sub omni habitudine. idib. n. 56.

Unum attributum absolute videri potest non viso altero, item non visâ essentiâ. p. 66. n. 57.

Audacia.

Audacia non datur in Deo. p. 111. n. 52.

Augustinus.

Mens S. Augustini fusè discutitur in materia de Electione gratuita ad gloriam. p. 131. n. 61. & p. 134. n. 71.

De invisibilitate Dei ab oculo corporeo. p. 53. n. 15.

De incorporeitate Angelorum. p. 219. n. 17.

De visione essentiâ divina in vita mortali. p. 58. n. 30.

De simultanea creatione rerum. p. 268. n. 10.

De voluntate Dei salvandi omnes. p. 120. n. 22.

De certa scientia contingentium. p. 89. n. 55.

Avis.

Aves ex aquis sunt productæ. p. 278. n. 46.

B.

Beati.

BEATI vident de facto omnia quæ sunt formaliter in Deo. p. 65. n. 55.

An sit de fide illos videre actu attributa. ibid.

Non vident illa sub omni habitudine. ibid. n. 56.

Idquæ licet dicerent respectum transcendentalem ad creaturas. ibid.

An Beati possint absolute videre unum eorum, quæ sunt formaliter in Deo, non viso altero. p. 66. n. 57.

Vident creaturas in Deo formaliter. p. 67. n. 61.

Etiâ actuales. ibid. n. 63.

Etiâ decreta libera & occulta Dei consilia. ibid.

Cur potius has, quàm illas creaturas videant. p. 68. n. 65.

An videant successive diversas res eâdem visione. p. 69. n. 69.

Dici potest quod diversa, etiâ quod eâdem. ibid. n. 70.

Beati ex rebus creatis vident omnia, quæ pertinent ad suum statum. p. 70. n. 73.

Vident omnes rerum species actu productas. ibid. n. 74.

Quæ Mystéria Fidei, videant. ibid.

Vident individua, ordinis gratiæ. p. 71. n. 75.

Quanam individua ordinis naturæ. ibid.

Quis beatorum appetitus sit satiandus.

Vide Appetitus.

Beguardi.

Beguardorum & Beguinarum error de visione Dei.

p. 53. n. 6.

Bonum. Vide Perfectum.

C.

Calvinus.

Calvinus facit Deum auctorem peccati. p. 103. n. 26.

Favet errori Arianorum de Mystério SS. Trinitatis. p. 153. n. 2.

Causa.

Causa effectus principalis etiâ est causa annexi ex natura rei. p. 210. n. 26.

In causis nequit dari processus in infinitum. p. 23. n. 25.

Etiâ per accidens subordinatis. ibid.

Non soli causa particulari proportionatur perfectio effectus. p. 64. n. 52.

Causa Græcis idem est quod principium. p. 192. n. 6.

Ideoquæ causam in divinis nominant. ibid.

Quid causa significet apud Latinos. ibid.

Quo sensu causa prima dicatur agere per secundam. p. 208. n. 19.

Vide Peccatum.

Certitudo.

Certitudo alia est subjectiva, alia objectiva. p. 15. n. 40.

Utraquæ explicatur. ibid.

Certitudo subjectiva Theologiæ. p. 16. n. 41.

Unde spectanda sit. ibid. n. 42.

Certitudo objectiva Theologiæ. ibid. n. 43.

Charitas

Charitas in Deo reperitur. p. 112. n. 55.

Contra charitatem gravissimè peccavit Adam. p. 294. n. 105.

Christus.

Christus quomodo definito Dei consilio sit traditus. p. 105. n. 32.

Quo sensu Christus sit minor Patre. p. 155. n. 13.

Vocatur Angelus in Scriptura cum addito. p. 243. n. 35.

Non habuit Angelum custodem. p. 246. n. 46.

Christi Nativitas in quem annum inciderit. p. 266. n. 5.

Christi prædestinatio est exemplar nostræ prædestinationis. p. 127. n. 48.

Apparuit S. Paulo Apostolo in propria persona. p. 244. n. 38.

Chrysostomus.

Chrysostomus ab errore semipelagianorum liberatur. p. 126. n. 44.

Circuminfessio.

Circuminfessio divinarum personarum, quid sit, & ejus fundamentum. p. 161. n. 39.

Non est solum mutua præsentia ratione immeritatis. ibid. n. 40.

An distinguatur à relatione identitatis. ibid.

Sicut una persona dicitur esse in alia, ita & Deus esse in Deo. ibid. p. 162.

Idem dici potest de ipsis personalitatibus. ibid.

Coæternum.

Quid significet coæternum. p. 202. n. 53.

Tres Personæ divina rectè dicuntur coæternæ. ibid.

Cælum.

Quid nomine cæli intelligatur. p. 270. n. 14.

Cælum empyreum dari est indubitatum. ibid. n. 15.

Verius illud solum intelligitur nomine cæli. idib. n. 16.

D

Cur

INDEX RERUM.

Cur calum in Scriptura libro complicato assimiletur.
p.277. n.42.

Cognitio.

Quid cognitio matutina & vespertina apud August.
p.67. n.60.

Quid medium cognitionis quo. p.228. n.13.

Aliud tenet se ex parte potentia & est habitus. ibid.

Aliud ex parte objecti & est species. ibid.

Quomodo possit eadem cognitio tendere in plura ob-
jecta. p.67. n.62.

Cognitio Dei, vide Scientia Dei.

Cognitio Angelorum, vide Angelorum cognitio.

Cognitio beatorum, vide Beati, visio Beatifica.

Coluber.

Sub tegumento colubri demon verosimiliter tentavit
Hevam. p.293. n.98.

Fuit verus non fictus. ibid. n.97.

Columba.

Spiritus sanctus descendit in specie columba. p.201.
n.46.

Illa non fuit verum corpus, non animal. ibid.

Communitas.

Cur Scriptura integras communitates vocet sanctas.
p.131. n.59.

Habent sibi deputatum Angelum custodem. p.247.
n.49.

Compositio.

Quid compositio proprie. p.36. n.24.

An exurgat in Deo ex formalitatibus divinis. p.36.
n.24. & p.43. n.21.

Item ex divinitate & humanitate in Christo. ibid.

Compositio alia est activa, alia passiva. p.41. n.15.

Utramque excludit perfecta simplicitas. ibid. *Vide*
Simplicitas.

Compositio ex genere & differentia an inveniatur in
Deo. p.42. n.20.

Comprehensio.

Comprehensio quid & quotuplex sit. p.74. n.86.

Differentia inter comprehensionem corporalem & in-
entionalem. p.75. n.90.

Deus nequit absolute comprehendere.

Vide Incomprehensibilitas Dei.

Conclusio.

Quo sensu conclusio theologica sit de fide. p.13. n.30

Quomodo conclusiones theologicae objectiva sint in-
fallibiles. p.16. n.43.

Quo sensu conclusio theologica sit certior aliis scien-
tiis. p.17. n.46.

Nequit quia talis esse certior primis principiis. ibid.

Nec etiam quavis conclusione scientifica. ibid.

Concretum.

Quid requiratur ad multiplicationem concreti sub-
stantivi. p.185. n.81.

Quid ad multiplicationem adjectivi. p.186. n.85.

Concreta substantiva nequeunt dici pluraliter de per-
sonis divinis. p.202. n.52.

Bene adjectiva ibid. *Vide Dei Attributa, Mo-*
odus loquendi.

Concurfus.

Quid importet concursus Dei. p.209. n.20.

Est identificatus cum actione creatura. ibid.

Immediatum Dei concursus negavit Durandus. p.
207. n.14.

Illum asserunt communissime Theologi. ibid. n.15.

Indicat Scriptura & Sancti Patres. ibid. n.16. & 17.

Probat essentialis dependentia ac subordinatio causa
secunda ad primam. p.208. n.18.

Quo sensu causa prima dicatur agere per secundam.
ibid. n.19.

Immediatus Dei concursus ad materiale peccati, quo-
modo consistat cum Dei sanctitate. p.209. n.22.

Vide Peccatum.

Non datur concursus Dei indifferens. p.91. n.64.

Conditionales.

In quo consistat veritas conditionalium contingentium.
p.89. n.56.

Conditionales ante decretum spectant ad simplicem in-
telligentiam. p.91. n.63.

Qualiter Deus sciat conditionales disparatas. p.92.
n.70.

Conditionales sub conditione chimerica releganda.
ibid. *Vide Futurum.*

Congruentia.

Argumenta à majori congruentia in quo fundentur.

p.98. n.8.

Horum efficacia discutitur. ibid. n.9.

Conservatio, Conservare.

Quid Conservatio. p.205. n.90.

An distinguatur à prima productione. ibid.

Deus omnia conservat. p.206. n.10.

Alioquin cuncta mox in suum nihilum reciderent ib.

Declaratur similitudine. ibid. n.11.

Et fundatur in essentiali dependentia omnium à Deo.
ibid. n.12.

Continere.

Quid continere eminenter alterum. p.39. n.4.

Contingentia.

Contingentia rerum in quo consistat. p.83. n.26.

Competit omni enti creato. ibid.

An tollenda si Deus necessario ageret. ibid.

Etiam dependenti à solo Deo. ibid. n.27.

Specialiter tamen contingentes dicuntur effectus
causa secunda libera.

Vide Dei praescientia.

Contradictoria.

Nequeunt contradictoria simul de eodem affirmari. p.
33. n.13.

Propositiones contradictoriae pro instanti rationis pos-
sunt simul à veritate praescindere. p.87. n.49.

An possit in Deo dari transitus de contradictorio in
contradictorium sine mutatione. p.101. n.17.

Quomodo verum sit illud commune dictum: inter
contradictoria est distantia infinita. p.212.
n.34.

Corpus.

Corporum assumptio, vide Angelorum Apparitio.

Corporum obsessio, vide Daemonum Tentatio.

Creatio, Creator.

Deus est Creator omnium. p.203. n.1.

Creatio

INDEX RERUM.

Creatio rerum convenit toti Trinitati. p.204. n.6.
Etsi effectus ad extra nunc uni, nunc alteri personæ approprientur. p.205. n.7.
Qua sit Deo ratio operandi ad extra. ibid. n.8.
Creatio propriè sumpta explicatur. p.211. n.28.
Illa competit Deo quoad varias res. ibid. n.29.
An etiam quoad substantias corporeas materia & mundo coevas. ibid. n.30.
Vel circa initium mundi à solo Deo productas. ibid. n.31.
Non potest creatura creare de potentia ordinata. p.212. n.32.
Immo nec de potentia absoluta tamquam causa principalis. ibid. n.33.
Probatur ratione auctoritati innixâ. ibid. n.34.
Quam difficulter probetur solâ ratione naturali, ostenditur plures allegari solitas solvendo. ib. & seqq.
An creatura possit esse divinitus instrumentum creationis. p.214. n.39.

Creatura.

Cur potius hac, quam illa creatura videatur in Deo. p.68. n.65.
Creatura actuales & posibles spectant ad objectum secundarium divina voluntatis. p.102. n.21.
Deus in possibilibus sibi necessariò complacet. ibid. n.22.
An dabilis sit creatura intellectualis ex natura sua impeccabilis. p.250. n.23.
An possibilis sit creatura cui visio Dei foret connaturalis. p.54. n.11.
Creaturarum mutabilitas. p.47. n.15.
An creatura possit creare, vide Creator.

D.

Dæmon.

Quò sensu diabolus dicatur princeps mundi. p.204. n.5.
Inter dæmones sunt quidam Ordines seu Prælationes. p.223. n.36.
Idquè ex Dei permissione ac impiâ eorum conspiratione. ibid.
Deus interdum occultat, quæ dæmon scire posset. p.228. n.12.
Dæmon ignoravit, an Deipara fuisset sponso Joseph commixta. ibid.
Nequit facere vera miracula. p.249. n.59.
Faciunt tamen mira quadam hominum vires excellentia. ibid.
Differentia inter hæc & miracula divina. ib. p.250.
Vide Signa.

Dæmonum Tentatio & Afflictio activa.

Præcipuum ministerium Dæmonum est tentare homines. p.247. n.52.
Quod solùm permissivè est à Deo. p.248. n.52.
Idquè iustis de causis. ibid. n.53.
Nec propterea est iniqua sors hominis. ibid.
Undè excitentur dæmones ad tentandum nos. ib. n.54.
Singulis hominibus probabiliter à Lucifero designatur proprius tentator. ibid. n.55.
An diversi dæmones ad diversa vitia inducant. ibid. p.249.
Non omnia hominum peccata sunt immediatè ex dæ-

monum suggestione. ibid. n.56.
Tentator semel devictus potest reverti ad tentandum. ibid. n.57.
Etsi plenè devictus soleat ad tempus recedere. ibid.
Impugnat hominem partim interiùs, partim exteriùs. ibid. n.58.
Nequit decipere patratione miraculorum. ibid. n.58.
Vide Miracula.
Dæmonis potestas ad tentandum qualiter sit ligata. p.250. n.60.
Est magis ligata respectu Fidelium quàm Ethnicorum. ibid.
Varia dæmones inferunt hominibus nocumenta instar poenarum. ibid. n.61.
Qua Deus frequenter potest non solùm permittere, sed etiam jubere. ibid.
Inferunt quoquè dæmones afflictiones non punitivas. p.251. n.62.
Qua si merè probativa sint, possent esse à Deo positivè. ibid.
Etsi de factò interveniat sola divina permissio. ibid.
Sinè qua eaque speciali nequeunt extraordinaria nocumenta inferre. ibid. n.63.
Undè in homines est major malorum hominum, quàm dæmonum potestas. ibid. n.64.
Varia sunt nocumenta quæ dæmones per se, vel per alios inferunt. ibid. n.65.
Obsident dæmones interdum corpora. ibid. n.65.
Eaque diversimodè ingrediuntur. ibid. p.252.
Quamvis non facilè fides adhibenda, sed obsessionis signa inspicienda sint. ibid. n.66.
Varia signa obsessionis. ibid.
Ut & maleficii. ibid. n.67.
Qua sint observanda exorcistæ. p.253. n.68.
Qua ipsi exorcizando. ibid. n.69.
Dæmonum Peccata, Vide Angelorum peccatum.

Dæmonum pænæ, Obstinatio.

Angelorum peccatum secuta est pænâ. p.260. n.32.
Primò cruciatus ignis corporalis. ibid.
Omnes fuerunt probabiliter præcipitati in infernum. ibid.
Sunt tamen plurimi in hoc aère. p.261. n.33.
Nunc hi, nunc illi. ibid.
Non tamen ob hoc immunes ab ignis supplicio. ib. n.34.
Cur permittantur in aère morari. ibid.
Quomodò ignis infernalis torqueat illos distantes. ibid. n.35.
Cur dæmones rogarint Christum nè imperaret illis, ut in abyssum irent. ibid.
Quò sensu Patres nonnulli dæmonum punitionem referre videantur ad diem iudicii. ibid. p.262.
Cur pænâ, quam dæmones ab igne patiuntur, vocetur pænâ sensûs. ibid. n.36.
An ad pænâ sensûs revocanda sit tristitia. ibid.
Quomodò ignis corporalis cruciet spiritus difficillimè intelligitur. ibid. n.37.
Non cruciat uti corpora, producendo in spiritibus calorem. ibid.
Nec mediante ustione corpusculorum, quibus spiritus alligentur. ibid. n.38.
Nec quatenus apprehenditur à spiritibus tamquam malum præsens. ibid. p.263.
Nec derivando in eos speciem impressam. ibid.

Sed quatenus potentiam locomotivam alligat instar carceris, ipsumque intellectum ad perpetuam sui considerationem determinat. *ibid.* n.39.

Qui cruciatus Deo disponente potest esse equalis demeritis. *ibid.*

Non rectè recurritur ad qualitatem supernaturalem ac potentiam obedientialem. *ibid.* n.40.

An possibilib sit qualitas spirituum afflictiva. *ib.* n.41.

Secunda demonum pœna est damni. p.264. n.42.

Cui annectitur desperatio & vermis conscientia, ib.

Item privatio gratia & aliorum donorum gratuitorum manentibus naturalibus in integro. *ibid.* n.43.

Pœna damni est major pœnâ sensûs. *ibid.* n.44.

In omnibus quodam sensu equalis, quodam inaequalis. *ibid.* n.45.

Dæmones nulla de re verosimilius gaudent. *ib.* n.46.

Obstinatio demonum alia negativa, alia positiva. p.265. n.47.

Negativa est referenda in omnimodam subtractionem gratia divina. *ibid.* n.48.

Positiva in malorum demonum voluntatem. *ib.* n.49.

Nullum opus omni ex parte bonum faciunt. *ibid.* n.50.

Quid de incubis, succubis, assumptis eorum corporibus censendum sit.

Vide Angelorum apparitio.

Damasceus.

Non fuit in errore Græcorum de processione Spiritûs sancti. p.184. n.80.

Dare.

Dare, nisi strictè sumatur, latius patet, quàm mittere. p.200. n.40.

Vide Donatio.

Decretum Dei.

Cur omne decretum Dei sit ab æterno & maneat in æternum. p.46. n.13.

Quomodo in decreto suo videat Deus futura contingentia. p.87. n.45.

Etiâ peccata. *ibid.* n.46.

Illud decretum quàm difficulter cum libertate concilietur. *ibid.* n.47.

An prius ratione, quàm positum sit, videatur ut ponendum. *ibid.* n.48.

In illo priori falsum est, quòd decretum pro sequenti signo erit. *ibid.* n.49.

In priori signo contradictoria simul à veritate præscindunt. *ibid.*

Decreta conditionata dantur in Deo. p.89. n.57.

Citra decretum nescit Deus quid ipsemet ageret. p.90. n.62.

Denominatio.

Quomodo possit in Deo dari denominatio nova sine nova forma. p.101. n.17.

An possit in Deo dari denominatio contradictorii sine mutatione. *ibid.*

Deus.

Antromorphitæ Deum corporeum finxerunt. p.53. n.5.

Undè derivetur nomen Deus. p.76. n.97.

Quid & quomodo significet. *ibid.*

Varia Dei nomina. *ibid.*

Deus est objectum primarium Theologia. p.9. n.15.

Et aliquo sensu potest dici totale. *ibid.* p.10.

Deus imperfectè à nobis est conceptibilis pro hoc statu. *ibid.* n.17.

Quid nomine Dei concipi soleat. p.18. n.1.

Deum esse est per se notum. p.19. n.4.

An etiam quòd ad nos. *ibid.* n.5.

Deus non necessario judicatur existere apprehensis terminis. *ibid.* n.7.

Modi oppositum probandi refutantur. *ibid.* n.8. & 9.

Potest ignorari Existentia Dei. p.20. n.10.

Hac ignorantia regulariter est culpabilis. *ibid.*

An possit esse invincibilis. *ibid.* n.11.

Hoc providentia divina non diu permittet. *ibid.*

Deum esse constat ex fide. p.21. n.12.

Estque hic articulus basis cæterorum. *ibid.*

Quamquàm & ipse credatur. *ibid.*

Cur Deo revolanti se esse sit credendum. *ibid.* n.13.

Deum esse constat ratione naturali. *ibid.* n.14.

Etiâ demonstrativâ. *ibid.* n.16.

Vide Notitia.

An hujus oppositum mereatur censuram. *ibid.* n.17.

Nequit demonstrari à priori Deum esse & quare, sed bene à posteriori. p.22. n.18.

Probatùr primò Dei existentia ex fabrica Universi. *ibid.* n.21.

Item ex structura oculi. p.23. n.22.

Secundò ex rerum contingentia. *ibid.* n.23.

Tertiò ex subordinatione causarum. *ibid.* n.25.

Item quibusdam rationibus moralibus. p.24. n.27. & seqq.

Deum pro hac vita perfectè cognoscere nequimus. *ibid.* n.31.

Verius de Deo dicitur quid non sit, quàm quid sit. *ib.*

Deus est substantia, eaq; completa. p.25. n.34. & 35.

Quo sensu dicatur esse supersubstantia. *ibid.* n.36.

Deus est spiritus. *ibid.* n.37.

Quo sensu Scriptura ei tribuat manus, oculos &c. *ibid.* n.38.

Deus est vivens vitâ intellectuâli. p.26. n.39.

Aliter tamen quàm creatura. *ibid.* n.40.

Quomodo omnia in Deo sint vita. *ibid.*

Deus an constet genere & differentiâ. p.42. n.20.

Deus undè denominetur Creator. p.45. n.6.

Cur Deus in calis habitare dicatur. p.50. n.31.

Qualiter descenderit de calis, ad inferos. *ibid.*

Requievit die septimo cessando à primitivo creationis opere. p.280. n.54.

Deus nequit propriè dici pluraliter de personis. p.202. n.52.

Refutantur Nonnulli oppositum docentes. *ibid.*

In Deo quæ passiones dentur. *Vide Voluntas.*

Dei attributa, vide Attributa.

Dei infinitas, vide Infinitas.

Dei simplicitas, vide Simplicitas.

Dei immutabilitas, vide Immutabilitas.

Dei Æternitas, vide Æternitas.

Dei immensitas, vide Immensitas.

Dei invisibilitas, vide Invisibilitas.

Dei incomprehensibilitas, vide Incomprehensibilitas.

Dei ineffabilitas, vide Ineffabilitas.

Dei unitas, vide Unitas, & Singularitas.

Dei intellectus, vide Intellectus.

Dei scientia, vide Scientia.

Dei Providentia, vide Providentia.

Dei

INDEX RERUM.

Dei Potentia, vide Potentia
Divina Idea, vide Idea.
Dei Perfectio, vide Perfectio.
Dei decreta, vide Decreta.

Dicere.

Dicere multipliciter accipi potest. p.177.n.51.
Dicere propriè & intelligere in divinis non sunt idem.
 p.176.n.43.
Pater dicit Verbo. p.177.n.50.
Etiam creata. p.179.n.60.
Cur Pater potiùs dicat, quàm intelligat Verbo. p.178.
 n.52. *Vide Verbum.*

Dies.

Primus dies mundi fuit Dominicus. p.271.n.19.
Sumpsit probabiliter initium à luce, ibid.n.20.
Probabiliùs tamen cœpit à nocte. ibid.n.22.

Diligere.

Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. p.178.n.53.
Hac propositia reperitur in Patribus. ibid.n.54.
Nec est impropria, nec retractatur ab Augustino. ib.
Varia ejus explicationes refutantur. ibid.n.55.
Cur Pater & Filius potiùs diligant, quàm spirent Spi-
ritu sancto. p.179.n.58.
Quanam Pater & Filius diligant Spiritu sancto.
 ibid.n.59.
An etiam creata, sicut Pater Verbo dicit creata. ib.
 & n.60.

Discursus.

Discursus quid sit. p.71.n.77.
Alius est formalis, alius virtualis. ibid.
Formalis non reperitur in visione beatifica. p.72.
 n.78.
Sed tantùm virtualis. ibid.n.79.
Discursus Angelorum, vide Angelorum intellectus.

Distinctio.

Quid sit distinctio rationis. p.32.n.9.
Datur inter essentiam divinam & attributa. ib.n.8.
Quid distinctio formalis. p.33.n.12.
Datur inter naturam divinam & attributa. ibid.
Distinctio virtualis non salvat contradictoria in divi-
nis. p.34.n.16.
Nec realis personalitatum inter se. ibid.n.18.
Quo sensu distinctio formalis sit realis. p.35.n.21.
Diversi gradus distinctionum. ibid.
Quæ sit distinctio realis strictè. ibid.
apud quem intellectum habeat locum distinctio essen-
tia & attributorum. p.37.n.28.
Quomodo distinctio formalis consistat cum essentia
divina infinitate. p.36.n.23.
Ac perfecta unitate & simplicitate. ibid.n.22.&24.
Auctoritates objecta solvuntur. p.35.n.20.
Solum negant distinctionem realem strictè. ibid.
Nec omnes sunt irrefragabiles. ibid.
Distinctio formalis non tollit è medio signa distinc-
tionis realis strictè. p.36.n.26.
Vide formalitas.

Docilitas.

Aut solertia in Deo non datur. p.95.n.84.

Dominium.

In quo fundetur essentiale Dei dominium. p.206.
 n.13.

Donatio, Donum.

Quid donatio. p.195.n.23.
Differentia inter datum & donum. p.196.n.25.
Donum dicitur propriè de Spiritu sancto. ibid.n.26.
Denotat respectum ad creaturas. ibid.n.27.
Deitas improprie donatur Filio. p.195.n.23.
Magis propriè donatur humanitati Christi. ib.p.196.
Quodam sensu generi humano donatur tota Trinitas.
 ibid.n.24.
Strictiùs tamen solus Filius & Spiritus sanctus. ibid.
Strictissimè solus Spiritus, qui ita propriè dicitur Do-
num. ibid.n.25.
Cur Scriptura tribuens Spiritui sancto nomen Doni,
illud pluraliter exprimat. ibid.n.26.
Vide Spiritus sanctus.

Duratio.

An inveniatur duratio in aternitate. p.48.n.21.

E.

Effectus.

PERFECTIO effectus non correspondet soli
 causa particulari. p.64.n.52.
Cur potiùs in physicis, quam in syllogismis possit ef-
fectus esse perfectior causa partiali. p.16.n.45.

Electio, Electi.

Sententia asserens electionem post pravis merita. p.
 129.n.54.
Sententia negans præfertur. ibid.n.56.
Gratuita electio est radix vocationis & perseveran-
tia. ibid.
Item fidei. p.130.n.57.
Ex eadem profluunt specialia beneficia electorum.
 ibid.n.58.
Qualiter electio reddatur certa. p.132.n.67.
Quomodo unus coronam accipiat & alter perdat. p.
 133.n.68.
Electio gratuita non tollit sincerum Dei erga omnes
affectum. ibid.n.69.
Quid dicendum de Patribus Pelagio anterioribus. p.
 137.n.71.
Mens S. Augustini in hac materia fusè discutitur.
 ibid.n.72.
Item Prosperi, & Fulgentii. p.136.n.73. & 74.
Electio gratuita non tollit studium bonorum operum.
 ibid.n.76.
Nec in desperationem adigit. ibid.n.77.
Nec facit Deum infidari reproborum saluti. p.137.
 n.78.
Nequè electos ad perseverandum necessitat. ibid.n.79.
Similia incommoda militant contra electionem ad
gratiam. ibid.n.80.
Numerus electorum est certus ac immutabilis. p.144.
 n.103.
Undè oriatur illa certitudo. ibid.
Numerus ille est simpliciter magnus. p.145.n.106.
Factâ tamen comparatione ad numerum reproborum
est exiguus. ibid.
Errores circa numerum electorum. ibid.n.107.

E

Electio

INDEX RERUM.

Electio citra specialem Dei revelationem nulli est certo cognita. p.148. n.108.

Eligere.

Potest Deus ex bonis inaequalibus eligere minus. p.97. n.6.

Et ex aequalibus unum pra altero. ibid. p.98.

Qualiter Deus liberè eligat absolute meliora. ib. n.7.

Qualiter in eo fundentur argumenta à majori congruentia. ibid. n.8.

Entia rationis.

Entia rationis Deus cognoscit. p.82. n.21.

An Deus illa faciat. ibid.

Non spectant per se ad objectum divina voluntatis.

p.102. n.23.

Sed solum per accidens. ibid.

Erasmus.

Erasmio displicuit nomē Verbi in divinis. p.192. n.10

Esau.

Esau quomodo sit odio habitus à Deo. p.82. n.89.

Fuit typus damnandorum. p.150. n.93.

De reprobatione ipsius persona Esau nil certo constat. ibid.

Essentia Dei.

Essentiam Dei sub rationibus communibus concipimus. p.25. n.32.

Essentia Dei est radix caterorum. ibid.

Essentia Dei ut à nobis concepta non est primò diversa à creata. p.27. n.43.

Nec est simpliciter simplex. ibid.

Non consistit in ipsa intellectuione. p.28. n.48.

Essentia divina quomodo ab attributis distinguatur. Vide Distinctio.

Essentia divina non ingreditur essentialem conceptum attributorum. p.37. n.30.

Essentia divina repraesentat res liberè. p.68. n.64.

Ideo vocatur speculum voluntarium. ibid.

Vide Visio beatifica.

Secundum essentiam divinam persona divina producta assimilantur producenti. p.172. n.29.

Est de se determinata ad paternitatem. p.174. n.35.

Per hanc velut per conditionem determinatur ad generandum. ibid.

Per eandem & filiationem determinatur ad spirandum. ibid.

An etiam per spirationem activam. ibid. n.36.

Non est principium quod divinarum processionum. p.182. n.71.

Licet identice sit id quod generat. ibid.

Auctoritates quadam Patrum explicantur. ib. n.72.

Cur potius essentia dicatur creare quàm generare. ibid. n.73.

Rectè dicitur communicari. ibid.

An etiam communicans. ibid.

Eubulia.

Seu consultatio in Deo non datur. p.95. n.84.

Existentia Dei.

Existentia est de essentia Dei. p.26. n.41.

Est primum distinctivum Dei à creatura. ibid.

Nequit ex alio pullulare. ibid. n.42.

An sit de conceptu attributorum. p.27. n.43.

Existentia essentialis est Deo maxime propria. p.27. n.46.

An conveniat intrinsecè cum creata. p.28. n.47.

Ex ea sequitur aternitas. ibid.

Existentia Dei extra mundum explicatur. p.51. n.37.

Existentia Dei quomodo probetur. Vide Deus.

Exorcista, Exorcizandus.

Qua sint observanda exorcista. p.253. n.68.

Qua ipsi Exorcizando. ibid. n.69.

F.

Fides.

FIDEI & Theologia idem est objectum motivum. p.10. n.18.

Fides infusa est habitus principiorum Theologia. p.12. n.26.

An destructa fide maneat in Theologo habitus Theologiae. ibid.

An sine fide possit Theologia acquiri. ibid. n.27.

Habitus fidei distinguitur à Theologia. ibid. n.28.

Fides in Deo non datur. p.95. n.84.

Filiatio, Filius.

Secunda persona in divinis vocatur propriè Filius. p.192. n.7.

Item Verbum Patris. ibid. n.8.

Item Imago, & quid hæc sit. p.193. n.12. & seqq.

Non obstat vera imagini unitas essentia in Patre & Filio, sed juvat. p.194. n.15.

Nomen Sapientia est Filio appropriatum. ibid. n.17.

At Sapientia genita est ei proprium. ibid.

Filius in divinis est Deus. p.154. n.9.

Scriptura contra divinitatem filii objecta solvuntur. p.155. n.13.

Filius in divinis quomodo dicatur primogenitus. p.168. n.7.

Cur Processio Filii potius sit generatio, quàm processio Spiritus sancti. ibid.

Non ideo quia Filius accipit naturam secundam. p.169. n.10.

Filius est de alio. Vide Processio.

Cur in Filio non sit potentia generandi. p.173. n.33.

Per filiationem & paternitatem determinatur essentia ad spirandum. p.174. n.35.

Quomodo Filius sit sapientia Patris. p.177. n.49.

Vide Persona. Finis.

Ordinate volens prius vult finem quàm media. p.132. n.64.

Finitum.

Qua ratione inter finitum & infinitum detur medium? p.164. n.50.

An personalitates divinae sint finita vel infinita. Vide Personalitas.

Firmamentum.

Quid intelligatur nomine firmamenti. p.272. n.23.

Fontes.

Cur fontium & fluminum scaturigines non exarescant. Vide Aqua.

Formalitas.

Quid sint formalitates Scotica. p.35. n.21. A mul-

INDEX RERUM.

A multis malè intelliguntur. ibid. p.36.
An ex illis sit dicenda exurgere in Deo compositio.
ibid. n.24.

Fuga.

Fuga invenitur in Deo. p.111. n.50.

Futurum.

Futura conditionata tam sunt verè futura sub conditione, quàm absoluta absolute. p.89. n.54.
Vide Propositio, Præscientia.

G.

Gabriel.

S. *Gabriel de quo Ordine Angelorum sit, est incertum.* p.224.

Genesis.

Genesim descripsit Moyses. p.265. n.1.
Idquè credibiliter in deserto. ibid. p.266.

Generatio, Generare.

Quid generatio. p.169. n.9.

Vide Profectio, Filius.

Terminus formalis generationis creatæ. p.170. n.16
Differentia inter generationem humanam & divinam. ibid. n.17.

Terminus generationis quatenus est actio. ibid. n.18.

Generationi activæ præsupponitur notitia solius essentialis. p.181. n.69.

Generationi passivæ Verbi notitia insuper Patris. ibid. n.69.

Essentia divina non est principium quod generat. p.182. n.71.

Licet sit realiter seu identice id quod generat. ibid.

Cur essentia potius dicatur creare, quàm generare. ibid. n.73.

Rectè dicitur Deus generare, & essentia communicare. ibid.

Pater est principium quod generationis Filii. ib. n.74.
Vide Profectio, Persona.

Gignere.

Quo sensu Pater in divinis gignat Hypostasi. p.173. n.32. *Vide Generare.*

Gilbertus, Gualterus.

Error Gilberti. p.31. n.5.
Gilbertus Porretanus docuit naturam divinam cum attributis realiter distingui à personalitatibus. p.21. n.5.

Gualterus docuit naturam divinam realiter distingui ab attributis. ibid.

Gloria, Glorificatio, Gratia.

Sunt effectus prædestinationis. p.122. n.32.
Vide Prædestinationis effectus.

Prima gratia non datur meritum congruum. p.127. n.50.

Satisfit rationi dubitandi. p.128. n.51.

Gratia Angelorum, vide Angelorum Gratia.

H.

Habitus.

H. *ABITUS principiorum Theologiae.* p.12. n.26.

Habitus Fidei, Vide Fides.

Hebræi.

Hebræi undè initium anni sumpserint. p.268. n.9.

Heva.

Heva fuit formata ex costa Adæ. p.282. n.64.

In paradiso idquè die sexto seu veneris. p.283. n.68.

Vide Adam.

Esu ligni vetiti perdidit sibi irrecuperabiliter justitiam originalem. p.292. n.95.

Non peccaverat ante serpentis alloquium. p.293. n.101.

Nec ad primam ejus interrogationem. ibid.

Sed ad promissionem excellentiæ. p.294. n.102.

Tandemquè de fructu vetito comedit & obtulit Adamo. ibid.

Quo sensu sola Heva dicatur seducta à serpente. ibid. n.104.

Peccavit peccato inobedientiæ & contra charitatem. ibid. n.105.

An etiam injustitiæ aut intemperantiæ. ibid. p.295.

Pœnituit & salvata est. p.297. n.112.

Vide Protoplasti, Innocentiæ status.

Hierarchia.

Hierarchia quid, & quotuplex. p.221. n.29.

Alia est celestis, alia Ecclesiastica. ibid. p.222.

Celestis sive angelica est triplex. ibid. n.30.

Singula complectuntur tres Ordines. ibid.

Ratio cujusquæ Hierarchiæ explicatur. ibid. n.31.

Distinctio in Hierarchias fuit ab initio creationis. p.223. n.34.

Cessabit post judicium quoad ministeria erga homines. ibid. n.35.

Vide Angelorum Ordo.

Homo.

Homo cur post omnia cetera creatus. p.279. n.50.

Modus singularis creationem illius describendi denotat operis arduitatem. ibid.

Est creatus ad imaginem Dei. ibid. n.51.

In quo consistat imago ejus cum Deo. ibid. n.52.

Hac imago per peccatum mortale deformari, non autem deleri potest. p.280. n.53.

Quâ ratione homines assumi dicantur ad ordines Angelorum. p.224. n.38.

Hypostasis.

Nomen Hypostasis quid significet. p.165. n.57.

I.

Idea.

I. *DEA describitur.* p.92. n.71.

Ideas menti divina adscribit auctoritas & ratio. ibid.

An Idea sit objective vel formaliter in Deo. p.93. n.72.

Essentia rectè statuitur Idea objectiva. ibid. n.73.

Quâ representativa, non quâ imitabilis. ibid. n.74.

Potest etiam statui in ipsis creaturis ut cognitis. ibid. n.75.

Quomodo tunc concurrat essentia. ibid. p.94.

Quomodo visio idearum animam beatificet. ib. n.76.

Ac ab ideis in operando Deus dependeat. ibid. n.77.

INDEX RERUM.

- An Deus dicendus sit imitari Ideas.* ibid.
In Deo sunt aliquoties plures Idea. ibid. n. 78.
Quarum rerum detur in Deo Idea. ibid. n. 79.
Non datur essentia vel personarum divinarum. ibid.
Sed omnium factibilium tam individuorum quam specierum. ibid. p. 95.
Etiam merè possibile. ibid. n. 81.
An Idea divina distinguantur formaliter. p. 36. n. 25.
- Identitas.
- Identitas divinarum Personarum.* p. 160. n. 36.
Vide Persona, Relatio.
- Ignis.
- Ignis infernalis quomodo possit animas damnatas ac demones affligere.* p. 263. n. 39.
Vide Dæmonum poenæ.
- Ignorantia.
- Potest dari ignorantia Dei.* p. 20. n. 10.
Hac ignorantia regulariter est culpabilis. ibid.
An invincibilis esse possit. ibid. n. 11.
- Illuminatio.
- Vide Angelorum Illuminatio.*
- Imago.
- Nomen imaginis est proprium filio in divinis.* p. 193. n. 12.
Imaginis descriptio. ibid. n. 13.
Ratio ob quam Filius est propriè imago Patris. ibid. n. 14.
Non obstat unitas essentia in Patre & Filio, sed juvat. p. 194. n. 15.
Ratio cur Spiritus sanctus non sit propriè imago. ib.
Deitas sive Trinitas impropriè dicitur imago hominis. ibid. n. 16.
- Immensitas Dei.
- Quid Immensitas.* p. 49. n. 25.
Competit Deo. ibid. n. 26.
An rectè probetur ex operatione Dei in omni loco. ibid. n. 27.
An possit demonstrari. ibid. n. 29.
Errores circa Dei immensitatem. p. 50. n. 30.
Deus est ubique per præsentiam, essentiam & potentiam. ibid. n. 33.
Deus non est in rebus ut loca sunt. ibid. n. 34.
Non est extra calos in loco reali. p. 51. n. 35.
Nec in spatio imaginario. ibid. n. 36.
Ut nec fuit ante mundum conditum in eo, in quo mundus est conditus. ibid.
Qualiter nihilominus re ipsa & actu sit extra mundum. ibid.
Explicatur pulchrâ similitudine. ibid. n. 37.
Immensitas est soli Deo propria. p. 52. n. 39.
Ideoquè creatura incommunicabilis. ibid.
- Immortalitas.
- Quo sensu homo integer fuisset immortalis.* p. 284. n. 72.
Vide Innocentiæ status.
- Immutabilitas Dei.
- Immutabilitas Dei quoad esse simpliciter.* p. 44. n. 2.
Coincidit cum absoluta necessitate essendi. ibid.
Immutabilitas Dei subjectiva. ibid. n. 3.
- Triplex contra eam difficultas.* ibid. n. 4.
Prima ex Dei libertate. ibid.
Secunda ex mysterio Incarnationis. ibid. n. 5.
Tertia ex quibusdam denominationibus adventitiis. p. 45. n. 6.
Dei immutabilitas quoad converti. ibid. n. 8.
Quoad velle & intelligere. ibid. n. 9.
Illi non obstat quod sapientia dicatur omnibus mobilibus mobilior. ibid.
Hujus immutabilitatis elegans explicatio. ibid. n. 10.
Fundamentum divina immutabilitatis. p. 46. n. 11.
Cur omne decretum Dei sit ab aeterno & maneat in aeternum. ibid. n. 13.
Apparens in Dei decretis mutabilitas est tantum in effectibus. ibid. n. 14.
Quomodo interdum tribuatur Deo sententia mutatio ac poenitentia. ibid.
Immutabilitas soli Deo est propria. p. 47. n. 15.
- Impeccabilitas.
- An possit competere absolutè ulli creatura.* p. 258. n. 23
- Impii.
- Impii cur in hac vita prosperentur.* p. 116. n. 9.
- Incomprehensibilitas Dei.
- Absoluta Incomprehensibilitas Dei.* p. 74. n. 87.
Divina Incomprehensibilitatis fundamentum. ibid. n. 88.
Etiam quoad intellectum creabilem. ibid.
Quem semper aliquid Dei lateret. p. 75. n. 89.
Incomprehensibilitas alia est extensiva, alia intensiva, & hæc soli Deo propria. ibid. n. 91.
Quid requiratur ad incomprehensibilitatem extensivam. ibid. n. 92.
- Induratio cordis.
- Què Deus dicatur indurasse cor Pharaonis.* p. 106. n. 37.
Quid cordis induratio & exacatio. ibid. n. 38.
Deus indurat cor tripliciter primò permissivè, secundò per patientiam, tertio per potentiam. ibid.
Hi modi non adhibentur à Deo sine obdurandi. p. 107. n. 39.
- Ineffabilitas Dei.
- Deus est naturaliter & quidditative ineffabilis respectu Viatorum, & quæ sit ejus radix.* p. 76. n. 98.
Deus non est ineffabilis à Viatoribus, etiam quidditative. p. 77. n. 99.
Potestquè loquens gignere conceptum in audiente perfectiorem proprio. ibid. n. 100.
An Deus viatori sit ineffabilis comprehensivè. p. 78. n. 102.
- Infans.
- Infantes cum solo baptismo morientes omnino superantur ab Angelis in gloria.* p. 224. n. 38.
Sine baptismo morientes etiam vult Deus salvos fieri. p. 121. n. 24.
Vide Voluntas Dei salvandi omnes.
- Infinitum, Infinitas Dei.
- Quid infinitum perfectione.* p. 40. n. 7.
Deus est simpliciter infinitus. ibid. n. 8.
Posse Dei infinitatem demonstrari quidam negarunt. ibid. n. 9.
- Pro-

INDEX RERUM.

- Probaturs conclusio ex infinitatis possibilitate.* p.41.
n. 10.
Ac existentia & potentia infinitate, ac Dei aseita-
te. ibid.
Deus est infinitus in tota latitudine entis. ibid. n. 11.
Infinitas Dei alia est radicalis, alia formalis. ibid.
Infinitas est modus intrinsecus. ibid. n. 12.
Non est quid negativum. ibid.
Perfectissimus & simplicissimus conceptus noster de
Deo est entis infiniti. ibid. n. 13.
Ex infinitate Dei oritur ejusdem amabilitas. ib. n. 14.
Infinitum nequit esse pars. p.42. n. 17.
Quâ ratione inter finitum & infinitum detur me-
dium. p. 164. n. 50.

Ingenitus.
Nomen ingeni est Patri in divinis proprium. p.
191. n. 4.
Significat negationem omnis omnino productionis. ib.
Quo sensu sit proprium Patri etiam cum exclusione
essentia. ibid.
Cur olim apud quosdam Veteres fuerit suspectum. ib.

Innocentia status.
Primavus hominis status felicissimus. p.284. n. 69.
Fuit natura illius indebitus. ibid.
Sive quoad immortalitatem. ibid.
Sive quoad carentiam fomitis. ibid. n. 70.
Sive etiam quoad dona gratia aliaque supernatura-
lia. ibid.
Quomodo equidem Augustinus ex miseriis natura cor-
rupta probet peccatum originale. ibid. n. 71.
Nec Deo foret adscribenda culpa hominis inclinati à
concupiscentia primordiali. ibid.
Homo integer fuisset immortalis & quo sensu. ib. n. 72
Qua fuisset immortalitatis radix. ibid. p. 285.
Indiguisset homo integer alimentis. ibid.
An potuisset horum ope in aeternum vivere. id. n. 73.
Homo citra peccatum fuisset impassibilis, & unde. p.
286. n. 75.
Corpus indiguisset somno. ibid. n. 76.
Unde somnus ille fuisset causatus. ibid.
In illo credibiliter vigilasset animus. ibid.
Praditus fuit homo ante lapsum gratiâ sanctificante.
idib. n. 77. Vide Protoplasti, Adam.

Innocentia status quoad Posteror.
Posteritas in statu Innocentia certo fuisset propagan-
da per carnalem generationem. p.288. n. 83.
A qua abfuisset deordinatio libidinis. ibid.
Absque indecentia & dolore intervenisset apertio se-
creti genitalis. ibid. n. 84.
Et amissa fuisset tam mentis, quam carnis virgini-
tas. p.289. n. 85.
Melius tunc fuisset conjugium quam continentia. ib.
Ex quavis copula fuisset secuta proles. ibid. n. 86.
Mascula vel femella pro libitu generantium. ibid.
Nascitura cum corpore parvo & debili. ibid. n. 87.
An cum aliquali usu potentia progressiva. ibid.
Vel usu rationis, utrumque probabiliter conjectatur.
ibid. n. 88.
An caruissent scientiâ infusâ rerum naturalium.
ibid. p. 290.
Fuissent immortales. ibid. n. 90.

Et praditi justitiâ originali. ibid.
Non tamen eo ipso in justitia confirmati. ibid. n. 91.
An Adamo non peccante fuissent nati soli electi. p.
291. n. 92.
Præceptum de non comedendo fructu ligni vetiti con-
cernebat omnes posteros Ada. p. 292. n. 95.
Habuissent Posteriores etiam Angelum Custodem. p. 246.
n. 47.

Inobedientia.
Inobedientia Ada. Vide Adam.

Intellectus.
Intellectus creati objectum. p. 58. n. 20.
Cur non opprimatur à luce increata. ibid. n. 21.
Proportio requisita inter intellectum & ejus objec-
tum. p. 59. n. 23.
Intellectus datur in Deo. p. 81. n. 2.
Est infinita formaliter perfectionis. p. 82. n. 3.
Complectitur omnem perfectionem intellectus creati.
ibid. n. 4.
Immo & creabilis. ibid.
Excludit omnem imperfectionem. ibid. n. 5.
In eo non dantur habitus. ibid. n. 7.
Nequidem formaliter distincti. ibid. p. 83.
Neque species impressa. ibid. n. 8.
Intellectus operatio ex sua formali ratione est assimi-
lativa. p. 179. n. 9.
Requiratur intellectus in Deo ut determinet essentiam
ad intelligendum. p. 84. n. 13.
Quomodo eam determinet. ibid.
Non distinguitur realiter ab essentia. p. 83. n. 10.
Sed formaliter. ibid. n. 11.
Objectum primum divini intellectus est essentia
divina. p. 86. n. 22.
Adequatum, omne intelligibile sine imperfectione in-
telligentis. p. 84. n. 15.
Hinc non solum quæ sunt in Deo formaliter, sed etiam
creatura minutissima cadunt sub Dei scientiam.
ibid. n. 16.
Auctoritates in oppositum explicantur. p. 85. n. 17.
Etiam cognoscit Deus entia rationis & negationes.
ibid. n. 21.
An faciat entia rationis. p. 86. n. 21.
An Deus cognoscat creaturas in seipsis. ibid. n. 23.
Vide Scientia Dei.
Intellectus beatorum physice coëfficit visionem beatifi-
cam. p. 62. n. 39.
Tota ab illo attingitur. p. 66. n. 52.
Vide Visio beatifica.
Intellectus Angelorum, vide Angelorum Intellectus.

Intelligere, Intelligentia.
Intelligere & dicere proprie in divinis non sunt ea-
dem. p. 187. n. 43.
Pater in divinis non intelligit Verbo. p. 188. n. 45.
Vide Verbum.
Intelligentia presentium in Deo datur. p. 100. n. 84.

Intentio.
Intentio finis est prior electione mediorum. p. 140.
n. 64.
Ordo intentionis & executionis. ibid. n. 66.

F

Invisi-

INDEX RERUM.

Invisibilitas Dei.

Deus est invisibilis naturaliter oculo corporeo. p. 53.
n. 4.
Antropomorphita finxerunt Deum corporeum. ib. n. 5.
Scriptura quæ pro ipsis objici possent explicantur. ib.
Deus est naturaliter invisibilis intellectui creato. ibid.
n. 6.
Etiam angelico. ibid. n. 7.
Immo & intellectui cuicumque creabili. p. 54. n. 11.
Deus est absolute invisibilis oculo corporeo. p. 55. n. 14.
Mens Sancti Augustini discutitur. ibid. n. 15. & 16.
Potentia obedientialis adversarios non juvat. ibid.
n. 18.

Joseph.

Joseph quomodo Dei consilio sit missus in Ægyptum.
p. 105. n. 32.

Ira.

Quid ira. Non reperitur in Deo. p. 111. n. 53.
Ira in Deum peccavit diabolus. p. 260. n. 31.

Judicium.

Judicium quid, & quotuplex. p. 71. n. 77.
An inveniatur in Angelis.
Vide Angelorum cognitio.

Justi.

Cur justi hic opprimantur miseriis. p. 116. n. 9.

Justificatio.

Quæ pertineant ad justificationem. p. 123. n. 34.
Vide Prædestinationis effectus.

Justitia.

Non est in Deo justitia commutativa. p. 113. n. 58.
Ex objecto postulat strictum jus. ibid.
Quod repugnat summo Dei dominio. ibid.
Cui illud ipsum creatura jus accresceret. ibid. n. 59.
Nec juvat hic distinctio juris alti & bassi, seu uni-
versalis & privati. ibid.
Justitia distributiva aliquatenus in Deo reperitur, &
aliquatenus non. p. 114. n. 60.
Non est specialis virtus. ibid.
Datur in Deo justitia vindicativa. ibid. n. 61.
Secluso tamen puniendi debito. ibid.
Non justitia legalis, & quid illa sit. ibid. n. 62.

Justitia Originalis.

Justitia Originalis describitur. p. 286. n. 78.
In ejus descriptione variant Auctores in re conve-
nientes. ibid. p. 287.
An ex toto fuisset in statu innocentia amissa quolibet
peccato mortali. p. 292. n. 95.
Hanc Heva sibi, Adam quoque Posteris esu ligni ve-
titi irrecoverabiliter perdidit. ibid.
Vide Innocentiæ status, Protoplasti.

L.

Liber.

LIBER Dei dupliciter sumitur in Scriptura. p.
143. n. 101.
Scientia Dei non solet vocari liber mortis. ibid.
Quid liber vitæ. p. 144. n. 102.
Certitudo electorum descriptorum in libro vitæ unde
oriatur. ibid. n. 103.

Differentia quoad hoc inter numerum electorum &
reprobatorum. ibid.

Quid sit deleri de libro viventium. ibid. n. 104.

Libertas.

Libertas angelica excellit humanam. p. 235. n. 46.
Ratio actus liberi in Deo non est respectus rationis.
p. 103. n. 10.
Neque solum libera productio creaturarum. ib. n. 11.
Neque perfectio Deo superaddita. p. 104. n. 12.
Nec consistit in connotato extrinseco. ibid. n. 14.
Sed est libera tendentia volitionis necessaria Dei. p.
105. n. 16.
Fundata in omnimoda ejus illimitatione. ibid.
Vide Necessitas.

Lignum.

Ad quid lignum vitæ fuerit datum homini. p. 284.
n. 73.
Non habuit vim physicam conservandi vitam per to-
tam aternitatem. ibid.

Locus.

Qui sint loci Theologici. p. 11. n. 24.
Loci extranei Theologici. ibid. n. 25.
Locus Angelorum. Vide Angelorum Ubi.

Locutio.

Locutio potest esse de re aliunde præcognita. p. 77.
n. 101.
Potest homo loqui Beatis. ibid. n. 100.
Locutio Angelorum in quo consistat formaliter.
Vide Angelorum Locutio.

Lucifer.

Juxta Scotum primum Luciferi peccatum fuit inor-
dinatus sui amor. p. 259. n. 29.
Vide Angelorum peccatum.

Lumen gloriæ.

Per lumen gloriæ elevatur intellectus beatorum ad
visionem Dei. p. 59. n. 37.
Possit sic elevari per specialem Dei concursum. ibid.
p. 60.
Ad quid requiratur lumen gloriæ. ibid. n. 38.
Intellectus quomodo visionem coëfficiat. ibid. n. 39.
Non habet se merè passivè. ibid. n. 40.
Lumen gloriæ non est species impressa. ibid. n. 41.
Vide Species impressa.
Lumen gloriæ probabilissimè est habitus. p. 61. n. 46.
Loca Scoti circa hoc conciliantur. ibid.
Cur non sufficiat concursus objecti quæ talis. ib. p. 62.
Probabile tamen est in eo consistere lumen gloriæ. ibid.
n. 47.
Quid de hoc sentiat Scotus. ibid.
Cur potius ad actum fidei quàm visionem habitus re-
quiratur. ibid.
Quomodo hic concursus compleat potentiam. ibid.
Quid Ecclesia vocet lumen gloriæ. ibid. n. 48.

Luna.

Quo sensu sol & luna dicantur luminaria magna. p.
277. n. 44.

Lux.

Cur lux increata non opprimat intellectum creatum.
p. 56. n. 22.
Quid lux primigenia & quod ejus officiū. p. 271. n. 18
Mace-

I N D E X R E R U M.

M.

Macedonius.
Macedonii haresis de mysterio SS. Trinitatis.
 p. 153. n. 3.
Machiavellus.
Machiavellus Atheismo facem praebeat. p. 22. n. 20.
Maleficium.
Maleficii varia signa. p. 252. n. 67.
Vide Exorcista.
Malum poenae & culpae.
Malum poena est à Deo volitum. p. 103. n. 25.
Vide Peccatum.
Manichei.
Statuerunt duo rerum principia, unum bonum, alterum malum. p. 29. n. 54. & p. 204. n. 2.
Mare.
Mare est depressius terrâ. p. 274. n. 29.
Habetque idem cum ea centrum. ibid.
Cur stantibus in littore appareat mare versus medium ascendere. ibid.
Salsugo est ipsis à Deo indita. ibid. n. 30.
An omnes aquae cum mari sive visibiliter, sive invisibiliter per occultas terra meatus continentur. p. 274. n. 27.
Cur ingressu fluminum non redundet. ibid. n. 31.
Maria Virgo.
Maria Virgo superat omnes Angelorum Choros in gloria. p. 224. n. 38.
Habuit Angelum custodem. p. 246. n. 46.
Martyres.
Cur nemo Martyrum actionem vibratam gladii evaserit. p. 251. n. 64.
Materia.
Materia est mundo coeva. p. 269. n. 13.
Non fuit informis creata. ibid.
Error Aristotelis ponentis materiam primam ens à se. p. 28. n. 48.
Memoria.
Memoria sumpta pro facultate recordandi non reperitur in Deo. p. 79. n. 9.
Aliquo tamen sensu datur in Deo. ibid.
Meritum.
Meritum congruum primae gratiae non datur. p. 127. n. 49.
Merita alicujus vitae praecedentis an posuerit Origenes. p. 125. n. 42.
Michaël.
S. Michaël est supremus inter Seraphinos. p. 223. n. 37.
Quo sensu in Canonica Juda vocetur Archangelus. ib.
Ministerium.
Ministeria Angelorum, vide Angelorum Ministeria.
Ministerium demonum, vide Daemonum Tentatio.
Miraculum.
Miracula verà demon patrare nequit. p. 249. n. 59.

Differentia inter miracula divina & diabolica. ibid.
 p. 250.

Missio.

Missio denotat processionem temporalem, & convenit personis divinis. p. 198. n. 32.
Involvit respectum ad mittentem, terminum missionis ac personam missam. ibid.
Terminus missionis necessario est quid creatum. ib. n. 33.
Missio est simpliciter temporanea. ibid. n. 34.
Etsi inchoative seu incomplete aeterna. p. 199. ibid.
Requirat novum essendi modum personae missae in creatura. ibid. n. 35.
Ad illam requiritur processio personae missae. ib. n. 36.
Idque ab ipsa persona mittente. ibid. n. 37.
Filio mitti est cognosci quod sit à Patre seu mittente. ibid. n. 38.
Filius mittitur à Spiritu sancto secundum humanitatem. ibid. p. 200.
Dare, nisi strictè sumatur, patet latius, quam mittere. ibid. n. 40.
Multiplex divisio missionis. ibid. n. 41.
Missio invisibilis quid. ibid.
Fit secundum donum gratiae sanctificantis. ib. n. 41.
In ea datur seu mittitur spiritus S. ibid. n. 43.
Qualiter hac missio locum habeat in justificationis augmento. p. 201. n. 44.
Quid missio visibilis. ibid. n. 45.
Alia est ad subsistendum alia ad representandum. ibid. n. 46.
Apparuit Spiritus sanctus in specie non in veritate columbae aut ignis. ibid. n. 46.
Missio Angelorum, vide Angelorum missio.
Modus intrinsecus.
Modi intrinseci non habent existentiam distinctam ab existentia modificati. p. 27. n. 43.
Quid modus intrinsecus. p. 31. n. 3.
Aliqualiter spectat ad rei essentiam, aliqualiter est extra illam. ibid.
Modus loquendi in mysterio SS. Trinitatis.
Habenda in hoc mysterio cura sanorum verborum. p. 201. n. 47.
Salvanda in iis natura unitas, personarum Trinitas. ibid.
Pater & Filius non sunt unus, sed unum. ibid. n. 48.
Rejicienda vocabula uniti & conjuncti. ibid.
Persona rectè dicuntur ab invicem discretæ & secreta. ibid. n. 49.
Sunt item alia, non aliud, nisi cum addito, suppositum. ibid. p. 202.
Non sunt dispares, divisa, dissimiles, aliena, discrepantes, separantes. ibid.
Non diversa aut differentes, nisi cum addito. ibid.
Rectè dicitur persona triplex. ibid. n. 50.
Item Deus esse Trinitas vel Trinus. ibid.
Non autem triplex aut triplicatus, vel multiplex. ibid. n. 51.
Nec Trinitas esse Trina. ibid.
Immo nec deitas Trina, nisi subintelligatur in personis. ibid.
Attributa abstractim pradicantur singulariter de personis, v.g. tres personae dicuntur sapientia. ib. n. 52.

INDEX RERUM.

Similiter concretim, nisi adjectivè sumantur. ibid.
Tres persona nequeunt dici propriè tres Dii. ibid.
Bene coeterna, uti conformes & consubstantiales.
 ibid. n. 53.
Pradicata absoluta de se invicem dicuntur identicè.
 p. 203. n. 54.
Similiter comparata ad pradicata relativa. ibid.
Relativa opposita non pradicantur de invicem. ibid.
 n. 55.
Immo nec paternitas de spiratione activa. ibid.
An de generatione activa. ibid.
 Mons.
Montes non sunt post diluvium facti. p. 274. n. 28.
 Mors.
An mors Christi potuerit decerni non pravisâ Judaeorum malitiâ. p. 105. n. 33.
 Motivum.
Motivum fidei ac Theologia est idem. p. 10. n. 18.
Vide Objectum, Theologia.
 Moyses.
Moyes in hac vita non vidit Deum. p. 58. n. 31.
Vide Genesis.
 Mundus.
Mundus non est ab aeterno. p. 266. n. 2.
Exstitit paucis annorum millibus. ibid. n. 4.
Præcisus annorum computus est incertus. ibid. n. 5.
An mundus potuerit esse ab aeterno. p. 267. n. 6.
Potuit quodad res permanentes. ibid.
An etiam quodad successivas. ibid. n. 7.
Mundus cæpit tempore verno. ibid. n. 8.
In quo poterant esse fructus necessarii. p. 268. n. 9.
Mundus sex diebus successivè fuit conditus. ib. n. 10.
Id convincitur ex Scriptura. p. 269. n. 11.
Argumentis in contrarium occurritur. ibid. n. 12.
Primus dies fuit Dominicus. p. 271. n. 19.
Sumpsit probabiliter juxta plures Patres initium à luce, non autem à nocte aut vespere. ibid. n. 20.
Probabilius tamen cæpit à nocte. ibid. n. 22.

Mutatio.

Quid mutatio generatim & quoduplex. p. 44. n. 1.

N.

Nativitas Christi.

Nativitas Christi in quem annum à creatione mundi inciderit. p. 266. n. 5.

Natura.

Qualiter bona natura possint in electis esse effectus predestinationis. p. 123. n. 34.

Necessitas.

Necessitas alia absoluta, alia ex hypothesi. p. 84. n. 33.
Quanam officiat libertati. ibid.
Quid necessitas in sensu composito. p. 85. n. 34.
Nec officit libertati quando fit compositio cum aliquo subsequente aut concomitante exercitium libertatis. ibid.
Necessitas item alia est consequentis, alia consequentia, quæ utraq; explicatur. ibid. n. 35.

Negatio.

Negationes cadunt sub scientiam Dei. p. 82. n. 21.
Ac sub objectum divina voluntatis. p. 103. n. 24.

Nomen.

Nomina communia in divinis. p. 165. n. 55.
Quid singula significant. ibid. n. 56. & seqq.
Nomina transcendentia possunt dici pluraliter de personis divinis, saltem cum addito. ibid. n. 60.

Notio.

Quid notio in divinis. p. 164. n. 51.
Quid pradicata notionalia, & quomodo ab essentialibus distinguantur. ibid.
Quinque sunt notiones divinae. ibid. n. 52.
Non plures ex communi sententia. ibid. n. 53.
Cur innascibilitas sit potius notio, quam inspirabilitas. ibid.
Quo sensu notionalia sint posteriora essentialibus. p. 180. n. 62.

Notum, Notitia.

Quid per se notum. p. 18. n. 2.
Ad notitiam Dei merè naturalem non requiritur gratia. p. 21. n. 14.
Licet requireretur non foret ideo gratia Christi. ib.
Notitia alia est simplex apprehensio, alia judicativa, alia discursiva. p. 71. n. 77.
Alia item est distincta, alia confusa. p. 52. n. 2.
Intuitiva in quo distinguatur ab abstractiva. ibid.
Debet intuitiva præsupponi objectum suum. p. 181. n. 70.
An possibilis sit notitia abstractiva Dei. p. 52. n. 3.
Clara abstractiva vires naturæ superat. p. 54. n. 10.
Notitia naturalis potest versari circa ens supernaturalis. p. 226. n. 5.
Etiam exigere existentiam entis supernaturalis. ib. n. 6.
Notitia dupliciter dicitur practica. p. 15. n. 37.
Multa Notitia theologica sunt speculativa. p. 14. n. 36.
Multa practica. ibid.
Notitia Dei, vide Scientia Dei.
Notitia Angelorum, vide Angelorum cognitio.

Numerus.

Numerus invenitur in divinis. p. 164. n. 54.
Quo sensu aliqui Patres videantur numerum inde excludere. ibid.

Nutritio.

Nutritio nequit se solâ defectum naturæ impedire. p. 285. n. 73. *Vide Vita.*

O.

Objectum.

Objectum scientiæ quare vocetur subjectum. p. 9. n. 14.
Quid objectum materiale & formale, quid & quo. ib.
Objectum primum Theologiæ est Deus. ibid. n. 15.
Quo sensu etiam posset dici objectum totale. ib. p. 10.
Formale quod, est Deus sub omni ratione sub qua in Theologia de Deo tractatur. ibid. n. 16.
Formale quo, est Deus sub ratione primæ veritatis in testando uti & fidei. ibid. n. 18.
Non tamen proximum. ibid. n. 19.
Nec adequatum, sed equidem proprium. ibid. n. 20.
 Objectum

I N D E X R E R U M.

Objectum primum divini intellectus. p.82. n.22.
Adaequatum est omne intelligibile sine imperfectione intelligentis. p.81. n.15.
Objectum primum divinae voluntatis est quoque essentia divina. p.101. n.18.
Quae spectent ad objectum ejus secundarium. p.102. n.21. & seqq.
Objectum, etiam aliquantulum distans, potest in intellectu Angelico coëfficiere sui cognitionem. p.229. n.17.
Nec inde sequitur vera in objecto infinitas. ibid. n.18.

Oblivio.

Oblivio non datur in Deo. p.79. n.9.

Obsessio.

Obsessionis à damone varia signa. p.252. n.66.
Vide Exorcista, Dæmonum tentatio.

Obstinatio.

Vide Dæmonum obstinatio.

Oculus.

Oculus corporeus nequit naturaliter intueri Deum. p.53. n.4.
Immo nec de absoluta potentia. p.55. n.14.
Potentia obedientialis adversarios non juvat. ib. n.18.
Mens S. Augustini in hac materia. ibid. n.15.
Si oculus corporeus sit elevabilis ad Dei visionem, de facto sic elevandum quidam putant. ibid. n.17.

Odium.

Odium abominationis in Deo datur. p.110. n.49.
An etiam odium inimicitiae adversus peccatorem. ib.
Quomodo Deus Esau odio habuerit. p.140. n.89.
Odio in Deum peccavit diabolus. p.260. n.31.

Omissio.

An detur in Deo pura omissio libera. p.109. n.44.
Potest dari in Angelis. p.235. n.47.

Omnipotentia Dei.

Potentia Dei operativa est omnipotentia. p.148. n.10.
An & quomodo convenient vel differant omnipotentia & potentia infinita. ibid. p.149.
Objectum divinae omnipotentiae. ibid. n.11.
Non dependet essentialiter ab objecto possibili. ib. n.12.
Extendit se ad plura, quam ad ea quae fecit. p.150. n.13.
Non ad impossibilia. ibid. n.14.
Adeoquæ non ad imperfectiones repugnantes naturæ divinae. ibid.
Bene ad meliora, quam fecerit. p.151. n.15.
Non tamen potest ea, quae fecit, facere essentialiter meliora. ibid.

Ordo.

Ordo Angelorum, vide Angelorum Ordo.

Origenes.

An posuerit merita alicujus vitae praecedentis. p.125. n.42.

Origo.

Origo in divinis, vide Persona, Personalitas.

P.

Parabola.

Observanda circa intellectum parabolarum. p.63. n.50.

Paradisus.

Paradisus erat hortus corporalis amoenissimus. p.282. n.60.
Plantatus die tertio mundi. ibid. n.61.
Quo loco, incertum. ibid. n.62.
An adhuc extet. ibid. n.63.

Passio.

Quot sint passionibus animi. p.110. n.47.
An ab operatione distinguantur, signanter in Deo. ib.

Pater, Paternitas.

Patris in divinis divinitas ostenditur. p.154. n.8.
Scriptura non tribuit Patri divinitatem cum exclusione aliarum personarum. ibid. n.12.
Quo sensu sit major Christo. p.153. n.13.
Quo sensu Pater hypostasi gignat. p.173. n.32.
Ad paternitatem essentia divina ex se determinatur. p.174. n.35.
Per hanc velut conditionem essentia determinatur ad generandum. ibid.

Vide Dei essentia.

Pater non intelligit Verbo. p.176. n.45.

Vide Verbum, spiritus S.

Prima persona in divinis propriè dicitur Pater. p.191. n.1.

Larga & impropria acceptio nominis Pater. ib. n.2.

Quomodo illud ab humanis ad divina sit translatum. ibid. n.3.

Nomen ingeneri quo sensu sit Patri proprium. ib. n.4.

Nomen potentiae seu principii est solum appropriatum Patri. ibid. n.5.

S. Paulus.

S. Paulus Apostolus an viderit Deum in hac vita. p.59. n.33.

Apparuit illi Christus in propria persona. p.244. n.38.

Peccatum.

Deus est causa entitatis physicae peccati, non malitiae. p.209. n.22. & p.118. n.15.

Malitiam solum permittit, justis de causis. ibid. & p.209. n.23.

Non obstat divina determinatio quædam individuum. p.210. n.24.

Cur Deo potius adscribatur bonitas actus. ibid. n.25.

Calvinus docuit Deum peccata non solum permittere, sed etiam fieri velle. p.103. n.26.

Scriptura pro ipso objecta solvantur. p.105. n.32. & n.34. & seqq.

Peccatum non est bonum, licet possit esse occasio per accidens alicujus boni. p.107. n.40.

Non potest esse effectus predestinationis. p.124. n.37.

Licet coöperetur electis in bonum. ibid.

Peccatum originale quomodo probetur ex miseriis naturæ corrupta. p.284. n.71.

Deo non foret adscribenda culpa hominis inclinati à concupiscentia quantumvis primordiali. ibid.

An sit dabilis creatura intellectualis ex natura sua impeccabilis. p.258. n.23.

Peccatum veniale, etiam ex subreptione in statu innocentiae dari potuisset. p.292. n.94.

Peccatum Angelorum, vide Angelorum peccatum.

Peccatum Protoplastorum, vide Protoplasti, Adam.

G

Pela-

INDEX RERUM.

Pelagiani.

Error eorum. p. 126. n. 44.

Perfectum, Perfectio.

Perfectio est multiplex, & quid sit. p. 38. n. 1.

Quid perfectio simpliciter & secundum quid. ib. n. 2.

Perfectiones omnium rerum sunt in Deo. p. 39. n. 3.

Quas perfectiones Deus contineat eminenter, & quas formaliter. ibid. n. 4.

Deus & creatura simul non est quid perfectius Deo. ibid. n. 5.

Mira Dei perfectio. p. 43. n. 24.

Vide Bonum, Personalitas.

Permissio peccati.

Permissio peccati potest esse effectus predestinationis. p. 124. n. 38.

Etsi pro permissione proprii orare non liceat. ibid.

An permissio peccati presupponatur efficaci electioni ad gloriam. p. 137. n. 81.

Non est effectus reprobationis positiva. p. 142. n. 95.

Potest in reprobis esse effectus predestinationis electorum. ibid.

Qua sint causa permissionis peccati. ibid. n. 97.

Non datur ex parte reprobis causa permissionis primi peccati. p. 143. n. 98.

Persona, Personalitas.

Quid significet vox, persona. p. 165. n. 56.

Persona divina non distinguuntur se totis. p. 156. n. 21.

Constituuntur per proprietates personales. ibid.

Non tantum secundum rationem, sed à parte rei. p. 157. n. 22.

Tamen citra veram compositionem. ibid.

Singularum personarum divinarum divinitas probatur. p. 154. n. 8. 9. & 10.

Tres personae sunt unus Deus. ibid. n. 11.

Persona divina constituuntur in esse personali per relationes. p. 157. n. 23.

Cur haec relationes non presupponant sua extrema. ibid. n. 24.

Constituunt in quantum sunt relationes. p. 158. n. 25.

Etsi interdum concipiuntur inadéquato conceptu forma hypostatica ut sic. ibid. n. 26.

An constituent in quantum sunt origines, an in quantum habitudines. ibid. n. 27.

Per quid persona divina primò distinguantur. ibid. n. 28.

Pater & Filius non constituuntur primò per spirationem activam. p. 159. n. 29.

Personarum divinarum identitas, aequalitas & similitudo. p. 160. n. 36.

Cum aequalitate consistit earum prioritas originis. ibid. n. 37.

An personae divinae sint aequales secundum personalitates. p. 161. n. 38.

Divinarum personarum Circuminfessio. ibid. n. 39.

Ejus fundamentum. ibid.

Non est solum mutua praesentia ratione immensitatis. ibid. n. 40.

Personalitates divinae important formaliter aliquam perfectionem. p. 163. n. 45.

Non solum unam, sed plures. ibid. n. 46.

Non sunt formaliter finita aut secundum quid. ib. n. 47.

Neque etiam perfectiones simpliciter & infinita. ibid. n. 48.

Esse formaliter infinitas qui sustineri queat. ibid. n. 49.

Qua ratione inter finitum & infinitum detur medium. p. 164. n. 50.

Persona divina faciunt realem numerum. ibid. n. 54.

Quomodo persona divina etiam producta, sint à se & primum principium. p. 166. n. 3.

Persona divina ab invicem discreta sunt alia, non aliud. p. 201. n. 49.

Vide Modus loquendi, Personae divinae.

Pharao.

Quomodo dicatur à Deo induratus. p. 106. n. 37.

Piscis.

Pisces intelliguntur per reptilia Gen. 1. p. 278. n. 45.

Prodigiosa piscium magnitudo. ibid. n. 47.

Qua non singulos aut gemellos, sed millenos simul generant. ibid.

Planta.

Planta quae ratione fuerint in principio à terra generata. p. 275. n. 32.

Eaque perfecta, etiam venenata. ibid. n. 33. & 34.

Pœna.

Vide Malum pœnae.

Pœna Daemonum, vide Dæmonum pœnae.

Pœnitentia.

Pœnitentia an possit praefiniri. p. 125. n. 40.

Vide Protoplasti.

Pœnitentia Angelorum, vide Angelorum peccatum.

Polytheismus.

Radix Polytheismi. p. 30. n. 55.

Possibile.

Possibile aliud est logicum, aliud physicum. p. 149. n. 11.

Unde oriatur possibilitas physica. ibid.

Presupponit logicam. ibid.

Posterius Adæ.

Vide Innocentiae Status.

Potentia Dei.

Datur in Deo potentia operativa ad extra. p. 147. n. 1.

Non est perfectior cum, quam sine actu. ibid. n. 2.

Nec ad illum ut ad finem ordinatur. ibid. n. 3.

Consistit formaliter in ipsa voluntate Dei, spectata in actu secundo. ibid. n. 4.

Est ipsa volitio inadéquatè concepta. p. 148. n. 8.

Nec propterea debet ab aeterno producere effectum. ibid. n. 5.

Nequit statui in intellectu divino. ibid. n. 6.

Nec in speciali attributo, vel essentia divina. ibid.

Potentia Dei alia est ordinaria, alia absoluta. p. 150. n. 12. Vide Omnipotentia.

Potentia notionalis.

Potentia notionalis coincidit cum principio quo in divinis. p. 102. n. 25.

Datur in Deo. ibid. n. 26.

Funda-

INDEX RERUM.

- Fundamentum opposita doctrina.* ibid. n. 27.
Potentia notionalis est ipsa essentia divina. ib. n. 28.
Secundum quam persona producta assimilantur producenti. ibid. n. 29.
Vide Essentia.
- Præadamitæ.*
Præadamitæ undè sic dicti, ac eorum hæresis. p. 266. n. 3.
- Prædefinitio.*
Materiale peccati Deus non prædefinit. p. 118. n. 13.
Secus est de opere bono. ibid. n. 14.
Non est tamen ejusmodi prædefinitio ad infallibilitatem divina providentia necessaria. n. 14.
Prædefinitio non nocet libertati. ibid.
- Prædestinatio.*
Quid prædestinatio generaliter. p. 121. n. 28.
Quid prout sumitur communiter. ibid. n. 29.
Descriptio ejus Augustiniana. ibid.
Quomodo se habeat ad præscientiam. ibid.
Quibus nominibus soleat prædestinatio exprimi. p. 122. n. 30.
- Prædestinationis, effectus.*
Quid requiratur ad effectum prædestinationis. p. 122. n. 31.
Tres effectus generales prædestinationis. ibid. n. 32.
Quæ pertineant ad vocationem. p. 123. n. 33. & 34.
Quæ ad justificationem, & glorificationem. ibid.
Gratiæ peccato amissa est effectus prædestinationis. ibid. n. 35.
Idem est de meritis mortificatis, & auxilio inefficaci. ibid.
Non tamen de omni. ibid. p. 124.
Aliqua etiam mala naturalia sunt effectus prædestinationis. ibid. n. 36.
Non mala culpa. ibid. n. 37.
Permissio peccati potest esse effectus prædestinationis. ibid. n. 38.
Pro ea tamen peccati proprii orare non licet. ibid.
An propterea pœnitentia deberet præstinari. ibid. n. 39.
An possit pœnitentia absolute præstinari. p. 125. n. 40.
- Prædestinationis causa.*
Prædestinationis causa non sunt merita alicujus vitæ præcedentis. p. 125. n. 42.
Nec merita operum natura. p. 126. n. 44.
Augustinus correxit se in hoc puncto. ibid.
Prædestinationis nostræ exemplar est prædestinatio Christi. p. 127. n. 48.
Causa prædestinationis non est pravius bonus usus gratiæ. p. 128. n. 52.
Nulla est causa ex parte prædestinati. ibid. n. 53.
Vide Electio, Semipelagiani.
- Prædeterminatio.*
Prædeterminatio physica nocet libertati. p. 117. n. 12.
- Præmissa.*
Præmissa discursus theologici possunt esse mediata re-velata. p. 11. n. 22.
Potest coassumi præmissa evidens. ibid. n. 23.
Cur potius conclusio sequatur debiliorem præmissam, quam effectus physicus debiliore causam. p. 16. n. 45.
- Præscientia Dei.*
Errores circa Dei præscientiam. p. 83. n. 28.
Deus præscit futura contingentia. ibid. n. 29.
Cur Scriptura de eis subinde dubitative loqui videatur. p. 84. n. 30.
Præscientia futurorum contingentium est Deo propria. ibid. n. 31.
Non tollit effectus libertatem. ibid. n. 32.
Nec diligentiam ad illum. ibid.
Sed effectus liberos præsupponit, & firmat. ibid. n. 33.
Non est causa futurorum. p. 85. n. 36.
Deus non præscit futura eo quod sint semper præsentia aternitati. p. 86. n. 38.
Quo sensu patres negent deo præscientiam. ibid. n. 39.
Deus non præscit futura contingentia in 7 deis. p. 86. n. 41.
Nec in efficacia sua præscientia. ibid. p. 42.
Neque in dispositione causa proxima. ibid. n. 43.
Sed in sua essentia tamquam objecto motivo & cognito. p. 87. n. 44.
Quomodo ea videat in determinatione sua voluntatis. ibid. n. 45.
- Vide Dei decretum.*
Quomodo illa Dei præscientia sit visio, uti & præteritorum. p. 86. n. 40.
Deus præscit futura conditionata. p. 88.
Idque infallibiliter & in singularibus eventibus. ib. n. 50.
Scriptura non tribuit Deo conjecturalem de iis notitiam. ibid. n. 52.
Auctoritates Patrum in speciem opposita explicantur. p. 89. n. 55. *Vide Scientia media.*
Quid & quomodo præscire possint Angeli. Vide Angelorum intellectus.
- Præsentia.*
Præsentia localis est quid distinctum à re præsentē. p. 238. n. 11.
Probabile est eam esse quid absolutum, dicens respectum transcendentalem ad locum. ibid. n. 13.
Probabile etiam est esse quid relativum. ibid.
- Principium.*
Quid principium Theologiæ. p. 11. n. 21.
Principia Theologiæ esse possunt propositiones mediate re-velata. ibid. n. 32.
Habitus principiorum Theologiæ est fides infusa. p. 12. n. 26.
Error circa principium non semper destruit scientiam. ibid. n. 22.
Cur principia Theologiæ nostræ nequeant evidenter resolvi in scientiam Dei. p. 13. n. 32.
Quid principium productivum quod. p. 172. n. 25.
Quid principium quo. ibid.
Non debet realiter distingui à suo principio. p. 173. n. 30.
Quare in creatis distinguatur. ibid.
- Priscillianistæ.*
Priscillianistarum hæresis de mysterio SS. Trinitatis. p. 152. n. 1.
- Processio.*
Vera & realis processio in divinis datur. p. 166. n. 1.
Ratione declaratur. p. 167. n. 2.

INDEX RERUM.

Quomodo cum illa stet quod persona procedentes sint à se & primum principium. *ibid.* n.3.
 Duæ sunt processiones divina. *ibid.* n.4.
 Non plures. *ibid.* n.5.
 Immo plures non sunt posibles. p.168. n.6.
 Sola processio Filii est generatio. *ibid.* n.7.
 Cur potius quàm processio Spiritus sancti. *ibid.*
 Non ideo processio Filii est generatio, quia ipse accipit naturam fecundam. p.169. n.10.
 Processiones divinae sunt de aliquo. *ibid.* n.11.
 Quid per hoc denotetur p.170. n.12. & seqq.
 Quid præterea denotetur. *ibid.* n.14.
 Processiones divinae respiciunt personas productas tamquàm terminum totalem. *ibid.* n.15.
 Essentiam verò tamquàm terminum formalem. *ibid.*
 Divina processiones sunt univoca. *ibid.* n.16.
 Quomodo sint actiones immanentes. p.171. n.19.
 Processiones activae insunt principio. *ibid.* n.20.
 Processionibus non præsupponitur cognitio vel amor creaturarum actualium. p.180. n.61.
 Quomodo insuper cum hoc consistat, essentialia esse priora notionalibus. *ibid.* n.62.
 An scientia generationi prævia sit comprehensiva. *ib.*
 Processionibus non præsupponitur scientia conditionalium. *ibid.* n.63.
 Nec creaturarum possibilem. *ibid.* n.64.
 Præsupponitur cognitio essentiae divinae. p.181. n.65.
 An etiam trium personarum. *ibid.* n.66.
 Mens Scoti discutitur. *ibid.*
 Generationi activa præsupponitur notitia solius essentiae. *ibid.* n.68.
 Generationi passiva Verbi notitia insuper Patris. *ibid.* n.69.
 Processioni Spiritus sancti præsupponitur notitia Patris & Filii. *ibid.*
 Vide Essentia, Generatio, Spirator.
 Processionis Spiritus sancti principium quod sunt Pater & Filius. p.182. n.75.
 Vide Spiritus sanctus.
 Processiones sunt voluntariae concomitanter seu consequenter, p.189. n.100.
 An etiam antecedenter. *ibid.* n.101.
 Sola processio Spiritus sancti est voluntaria principiative. *ibid.*
 Processiones divinae sunt necessariae. p.190. n.103.
 Processio Spiritus sancti recto sensu dicitur libera. *ibid.* n.104.

Propositio.

Propositiones revelatae sunt principia Theologiae. p.11. n.12.
 Etiam mediatè revelatae. *ibid.* n.22.
 Propositiones singulares de futuro contingenti sunt determinatè verae. p.85. n.36.
 Aliter tamen quàm verae de presenti vel præterito. *ib.* n.37.
 Propositiones contradictoriae possunt in instanti rationis simul à veritate præscindere. p.87. n.49.
 Vide Conditionales.
 Omnis propositio essentialis est per se nota. p.19. n.2.

Protoplasti.

Primi Parentes ante lapsum fuerunt præditi gratiâ sanctificante imò in ea creati. p.286. n.77.

Similiter in fide & spe infusa. *ibid.*
 Item in iustitia originali. *ibid.* n.78.
 Caruisset homo innocens ignorantia præva dispositionis. p.287. n.80.
 Eo non obstante Heva seducta fuit. *ibid.*
 An intellectus primorum Parentum dependerit à phantasmate. p.288. n.81.
 Voluntas eorundem prædita fuit virtutibus naturalibus per accidens infusis. *ibid.* n.82.
 Creati sunt peccabiles. p.291. n.92.
 Idquè diversis generibus peccatorum, etiam venialium. *ibid.* n.93.
 Et hoc ex levitate materiae. *ibid.*
 Immo probabiliter etiam ex imperfecta consideratione. p.292. n.94.
 Quolibet peccato mortali amisissent gratiam sanctificantem. *ibid.* n.95.
 An ex toto iustitiam originalem. *ibid.*
 Quo sensu post transgressionem dicantur fuisse aperti oculi eorum. p.295. n.106.
 Egerunt poenitentiam & demum sunt salvati. p.296. n.111. & p.297. n.112.
 Vide Adam, Heva, Innocentiae status.

Providentia Dei.

Providentia Dei quid sit. p.114. n.1.
 Importat principaliter actum voluntatis. p.115. n.2.
 Iudicium illi prævium in quo consistat. *ibid.* n.3.
 An ultra illud detur adhuc aliud iudicium practicum vel imperium. *ibid.*
 Datur in Deo providentia omnium rerum. *ibid.* n.4. & p.118. n.16.
 In quo immediatè fundetur. p.116. n.6.
 Et qualiter sit causa rerum. p.117. n.10.
 Est solum condeterminativa. *ibid.* n.11.
 Non prædeterminativa. *ibid.* n.12.
 Dei providentia peccata non disponit. p.118. n.15.
 Alia est supernaturalis, alia naturalis. p.119. n.17.
 Supernaturalis iterum alia est generalis, alia particularis. *ibid.*
 Providentia Dei non tollit fortunam & casum. p.116. n.8.
 Cur stante illâ impii prosperentur & iusti opprimantur. *ibid.* n.9.
 Generalis huius providentiae efficacia. p.121. n.27.
 Vide Voluntas Dei salvandi omnes.

Prudentia.

Prudentia quanam in Deo inveniatur. p.96. n.84.

R.

Raphaël.

S. Raphael de quo Ordine Angelorum sit, est incertum. p.224.
 An fuerit Angelus Custos Tobiae. *ibid.*

Raymundus Lullus,

Ejus opinio circa Trinitatem refertur. p.155. n.16.

Reflecti.

Vide Visio beatifica.

Relatio.

Relationem realem an Nominales rectè admittant in Deo. p.46. n.7.
 Rela-

INDEX RERUM.

Relationes constitutiva personarum divinarum cur non præsupponant extrema. p.157. n.24.
Datur in Deo quarta relatio realis originis. p.159. n.30.
Patres agnoscunt inter personas divinas relationes mutuas. ibid. n.31.
Ex quarta relatione non sequitur quaternitas in divinis. p.160. n.33.
Non distinguitur illa realiter à Paternitate & filiatione. ibid. n.34.
Sed solum formaliter. ibid. n.35.
Relationes communes similitudinis &c. an sint in divinis reales. p.162. n.42.
Distinguuntur realiter à sibi oppositis in altero extremo. ibid. n.44.
Relatio non est potentia notionalis in divinis quomodo cumque explicetur. p.173. n.30. & 31.
Essentia cum relatione non est adequatum principium quo, sed simul cum intellectu & voluntate. p.174. n.37.
Explicatur axioma: Omnia in divinis sunt unum ubi non obviat relationum oppositio. p.188. n.95. Vide Persona.

Repræsentare.

Quid requiratur ut una res absoluta aliam repræsentet. p.68. n.66.
Qua sit ratio formalis in Deo repræsentandi creaturas. ibid. n.67. Vide Essentia divina.

Reprobatio, Reprobi.

Quid reprobatio generaliter. p.138. n.84.
Quid prout communiter sumitur. ibid.
Reprobi cur vocentur præsцитi. ibid.
Qua ad eam ut sic concurrant. ibid.
Ejus causa est peccatum præsцитum. p.139. n.85.
Quodnam peccatum sit universalis causa reprobationis positiva. p.141. n.92.
Effectus reprobationis positiva est damnatio. p.142. n.94.
Eaque regulariter sola. ibid. n.95.
Non permissio peccati. ibid.
Extraordinarie effectus esse posset mors. p.143. n.100.
An reprobationis negativa detur causa ex parte reprobi. ibid. n.99.

Reptile.

Quid intelligatur per reptilia Gen.1. p.278. n.45.

Resolutio.

Resolutio sit in condistincta. p.38. n.32.

S.

Sabbatum.

DEUS sanctificavit Sabbatum illud suo cultui consecrando. p.280. n.55.
Idque die septimo creationis mundi. ibid.
Non tamen ab initio cultum Sabbati precepto sancivit. ibid.
Etsi ante legem latam Exodi 20. cultus Sabbati cæperit. ibid. p.281.
Forte apud Nonnullos ab initio mundi citra preceptum. ibid.

Sabellius.

Sabellii hæresis de mysterio SS. Trinitatis. p.152. n.1.

Saducæi.

Saducæi Deum corporeum finxerunt. p.53. n.5.

Sapientia.

Nomen Sapientia est Filio in divinis appropriatum.

p.194. n.17.

Sed Sapientia genita est ei proprium. ibid.

Quomodo Filius sit Sapientia Patris. p.177. n.49.

Scientia.

Scientia tota non perit ex errore circa unum principium.

p.12. n.27.

Immo aliquando nec partialis. ibid.

Quomodo destruaturs destructo habitu principiorum.

ibid.

Ad scientiam strictè non sufficit evidentia consequentia.

p.13. n.32.

Quid ad eam requiratur. ibid.

An ad scientiam strictè sufficiat evidentia attestatio- nis.

p.14. n.33.

Quid requiratur ut una scientia alteri subalternetur.

ibid. n.35.

Scientia practica debet esse talis circa præcisum su- um objectum.

p.15. n.39.

Ejus objectum an debeat esse operabile. ibid.

Scientia Dei.

Datur scientia in Deo. p.78. n.2.

Est infinita perfectionis. ibid. n.3.

Complectitur perfectionem omnis scientia creata & creabilis. p.79. n.4.

Excludit omnem imperfectionem. ibid. n.5.

An sit virtualiter judicativa & discursiva. ibid.

Qualis sit. ibid.

Potest dici duplici sensu practica. ibid. n.6.

Objectum scientia Dei. p.81. n.15.

Coincidit infinita Dei scientia cum omniscientia. ibid.

In quo differant. p.149. n.10.

Sub eam cadunt omnia etiam minutissima. p.81. n.16.

Scientia Dei alia est simplicis intelligentia, alia vi- sionis, & quid qualibet sit. ibid.

Cadunt sub Dei scientiam etiam non entia. p.82. n.21. Vide Intellectus.

In quo consistat ratio scientia Dei libera. p.101. n.17.

Ejus independentia ab objectis creatis. ibid.

Qua scientia Dei sit propriè attributum. p.30. n.1.

Scientia media.

Sententia affirmans illam dari non est damnata. p. 89. n.58.

Nec est ratio illam dammandi etsi fuisset Semipela- gianorum. p.90. n.59.

Quare vocetur media. ibid.

Probabilius est illam in Deo non dari. ibid. n.60.

Si daretur foret à patribus cognita & facilis gratia cum libertate concordia. ibid. n.61.

Non requiritur ex parte libertatis creata. p.91. n.66.

Nec ex parte providentia divina. ibid.

Quomodo hæc non exponatur periculo fallendi. ibid. n.67.

Neque peccandi. ibid. n.68.

Neque aliqua conditionata ignorandi. p.92. n.69.

H

Semi-

INDEX RERUM.

Semipelagiani.

Semipelagiani initium salutis statuerunt in viribus natura. p.126. n.44.
Ab illorum errore vindicatur Chrysostomus. ibid.
Admiserunt solum meritum congruum prima gratia. p.127. n.50.

Sensus.

An sensus externi utantur speciebus. p.228. n.16.
Pœna sensus damnatorum, vide Dæmonum Pœnæ.

Serpens.

Verus Serpens fuit tentans Hevam. p.292. n.97.
Fuit verosimiliter coluber, non draco. p.293. n.98.
Quomodo & quâ linguâ per eum fuerit demon locutus. ibid. n.99.
Maledictiones contra serpentem de eodem ad litteram, de diabolo allegoricè intelliguntur. p.295. n.109.
Applicantur illa serpenti corporali. ibid. p.296.
Antea non ambulabat erectis pedibus. ibid.
Applicantur quoque diabolo. ibid. n.110.

Signa.

Quid signa à quibus & in quibus. p.181. n.70.
Signa Dæmonum per magos Ægypti patrata applicando activa passivis. p.240. n.23.
Jis Dei signa præcelluerunt. p.241. n.24.

Similitudo.

Quid similitudo formalis expressa. p.73. n.82.
Similitudo divinarum personarum. p.160. n.36.
Nomen similitudinis olim suspectum ob Arianos. p.161. n.38. *Vide Persona, Relatio.*

Simon Magus.

Simon Magus deliravit mundum esse factum ab Angelis. p.204. n.4.

Simplicitas.

Quid simplicitas perfecta. p.41. n.15.
Non coincidit cum unitate. ibid. p.42.
Competit Deo, eique soli p.43. n.23.
An in Deo admittenda sit compositio rationis. ibid. n.22. *Vide Compositio.*

Simultas.

Simultas naturæ quoad esse & cognosci stat cum prioritate originis. p.181. n.70.

Sol.

Insinuant varii Patres solem esse naturæ igneæ. p.276. n.38. *Vide Luna.*

Solertia.

Vide Docilitas.

Somnus.

In statu innocentie corpus indiguisset somno. p.286. n.76.
Unde somnus ille fuisset causatus. ibid.
Vide Innocentie status.

Spatium.

An Deus sit in spatiis imaginariis. p.51. n.36.
Explicatur existentia Dei extra mundum. ibid. n.37.

Species impressa.

Species impressa divina essentia est superflua. p.60. n.42.

Non tamen impossibilis.

p.61. n.43.

Qualis similitudo requiratur inter speciem & obiectum. ibid.

Ad quid serviret hac species. ibid. n.45.

Quæ sit ratio formalis in Deo representandi creaturas. p.68. n.67.

Species impressa non datur in intellectu divino. p.79. n.8.

Nec in intellectu Angelico ad intuendum se. p.228. n.14. *Vide Angelorum Species.*

Uti nec in anima separata ad intuendum se. ibid.

An sensus externi speciebus indigeant. ibid. n.16.

Species impressæ universales non dantur. p.231. n.26

Earum possibilitas difficulter improbat aut positive probatur. ibid. n.27.

Potest tamen dari species representans plura subordinata. ibid.

Spirans, Spirator.

Correlativum spiritus est spirator. p.195. n.20.

Vocabulum hoc Augustini tempore non fuit usitatum. ibid.

Pater & Filius sunt unus spirator. p.186. n.85.

Sed duo spirantes. ibid.

Pro quo supponat nomen spirator. ibid. n.86.

Ratio spiratoris ut sic abstrahit à pluralitate spirantium. ibid. n.88.

Spiratio, Spiritus sanctus.

Tertia persona in divinis propriè Spiritus sanctus dicitur. p.194. n.18.

Ejus divinitas ostenditur. p.154. n.10.

Scriptura contra eam objecta solvuntur. p.155. n.14.

Obiectio petita ex principio syllogistico solvitur. ibid. n.15.

Spiratio activa non constituit primò Patrem & Filium. p.169. n.29.

An essentia per illam determinetur ad spirandum. p.159. n.29.

Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. p.178. n.53.

Cur potius, quàm spirent Spiritu sancto. p.179. n.58.

Quanam Pater & Filius diligant Spiritu sancto. ibid. n.59.

An etiam creata. ibid.

Processioni spiritus sancti præsupponitur notitia Patris & Filii. p.181. n.68. *Vide Processio.*

Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. p.182. n.75.

Processionem spiritus sancti à Filio negant Græci. ibid.

Veritas catholica ostenditur ex Conciliis, etiam antiquis in Græcia celebratis. p.183. n.76.

Vera ratio Scoti adstruitur. ibid. n.78.

Rationes aliæ rejiciuntur. ibid. n.77.

Objectiones Græcorum solvuntur. ibid. n.79.

Rationabiliter in Symbolo est additum Filioque. ibid. p.184.

Additionis antiquitas ostenditur. ibid.

Apud Patres Orthodoxos idem est per Filium & ex Filio. ibid. n.80.

Pater & Filius unum sunt principium spiritus sancti. p.185. n.81.

Unica est similiter spiratio activa spiritus sancti. ibid. n.82.

Immo sic sunt propriè unum principium, ut non sint propriè plura. p.186. n.84.

Pro-

INDEX RERUM.

Processio Spiritus sancti necessariò est à duobus principis. ibid. n. 87.
Non tamen si per impossibile operatio voluntatis esset prior operatione intellectus. ibid.
Aut inter illas nullus esset Ordo. ibid.
Simili quodam modo creaturarum processio necessariò est à tribus personis. ibid.
Qualiter Spiritus sanctus sit nexus aut donum Patris & Filii. ibid. n. 88.
An esset idem Spiritus sanctus si à duobus non procederet. p. 187. n. 89.
Procedit equè perfectè ac propriè à Patre & Filio. ibid. n. 90.
An vis spirandi competat priùs origine Patri, quàm Filio. ibid. n. 91.
Et an Pater priùs ratione spiret Spiritum sanctum quàm Filius. ibid.
An si Spiritus sanctus non procederet à Filio, adhuc distingueretur ab eo realiter? Sententia negativa. ibid. n. 93.
Sententia affirmativa præsertur. ibid.
In hypothese quæstionis adhuc obviaret relationis oppositio. p. 188. n. 95.
Cur potiùs quàm de factò obviet inter Paternitatem & spirationem activam. ibid. n. 96.
Exponitur Toletanum XI. ibid. n. 97.
In eadem hypothese identitas non est perfectior distinctione, utpote impossibilis. p. 189. n. 98.
Auctoritates quadam abusivè referuntur. ibid. n. 99.
Impropriè spiritus verbum filii dictus. p. 192. n. 111.
Cur Spiritus sanctus non sit propriè imago. p. 194. n. 15.
Dicitur propriè donum. p. 196. n. 25.
Idquè ab æterno, datus tamen in tempore. p. 197. n. 28.
Competit illi esse donandum ab æterno. ibid.
Quo sensu dicatur Spiritus noster. ibid. n. 29.
Reliqua nomina illius breviter explicantur. ib. n. 30.
Explicantur diversa nomina ei appropriata. ib. n. 31.
Apparuit in specie, non in veritate columba. p. 201. n. 46.

Subsistentia.

Vox subsistentia quid significet. p. 165. n. 58.
Potest admitti in Deo subsistentia absoluta communis tribus Personis. ibid. n. 59.

Substantia.

Substantia supernaturalis intellectualis an sit creabilis. p. 54. n. 11.
In Deo possunt dici tres substantia cum addito, relativa. p. 166. n. 62.
Simpliciter tantum dicitur una substantia. ib. n. 63.

Superbia.

Superbia an fuerit primum diaboli peccatum. p. 259. n. 29.
Quo sensu dicatur initium peccati. p. 294. n. 102.
Non fuit primum Adami peccatum. ibid. n. 103.

Supernaturale.

Supernaturale quòd esse potest non esse tale quòd cognosci. p. 226. n. 5.
Existentiæ entis supernaturalis potest exigere notitia naturalis. ibid. n. 6.

Suppositum.

Quid significet vox, suppositum. p. 165. n. 56.

T.

Tentare.

TENTARE homines est præcipuum demonis ministerium. p. 247. n. 52.
Tentator semel devictus potest reverti ad tentandum. p. 249. n. 57.
Demonis potestas ad tentandum qualiter sit ligata. p. 250. n. 60.
Differentia inter tentationem hominis integri & lapsi. p. 293. n. 100.
Vide Dæmonum tentatio.

Terra.

Terra est altior aquis. p. 274. n. 29.
Habet idem cum illis centrum. ibid.
Terra coæva est aqua, p. 270. n. 16.
Verosimiliter & aer. ibid. n. 17.
Terra subministrando materiam germinavit in principio plantas. p. 275. n. 32.

Theologia.

Theologia triplex genus. p. 7. n. 2.
Qua doctrina sit simpliciter Theologia. ibid. n. 3.
Theologia alia est positiva, alia scholastica. ibid. n. 5.
Theologia tradenda ordo. p. 8. n. 7.
Theologia generatim sumpta est Ecclesia necessaria. ibid. n. 9.
Scholastica utilissima. ibid. n. 11.
Servit ad intelligendos Patres. ibid. n. 12.
Cur hæretici eam calumnientur. p. 9. n. 13.
Theologia objectum primum est Deus. ibid. n. 15.
Immo & aliquo sensu totale. ibid. p. 10.
Theologia objectum formale terminativum. ib. n. 16.
Formale motivum. ibid. n. 18.
Est idem cum objecto motivo fidei. ibid.
Theologia motivum proximum. ibid. n. 19.
Theologia principia propria. p. 11. n. 21.
Qui sint loci proprii Theologici. ibid. n. 24.
Qui extranei. ibid. n. 25.
Habitus principiorum Theologia est fides infusa. p. 12. n. 26.

An Theologia maneat in Theologo lapsò in hæresim. ibid.

Theologia tamen distinguitur ab habitu fidei. ibid. n. 28.

Theologia nostra qualiter sit scientia. p. 13. n. 31.
Non est scientia stricte sumpta. ibid. n. 32.

Theologia nostra principia nequeunt evidenter resolveri in scientiam Dei. ibid.

Theologia nostra est habitus ad hæresim. p. 14. n. 34.
Non subalternatur scientia Dei & Beatorum. ibid. n. 35.

Nec scientiis naturalibus, nec eas sibi subalternat. ib.
Est simpliciter practica. p. 15. n. 38.

Est ceteris paribus certior scientiis naturalibus ex parte subjecti, p. 16. n. 41.

Etiam ex parte objecti. ibid. n. 43.
Quomodo conclusio Theologica sit infallibilis. ibid.

Ac certior aliis scientiis. p. 17. n. 46.
Nequit quia talis esse certior primis principiis. ibid.

Nec etiam quavis, conclusione scientifica. ibid.
Vide Certitudo.

INDEX RERUM.

Timor.

Nec timor, audacia & spes datur in Deo. p. 111. n. 52.

SS. Trinitas.

SS. Trinitas unde sic dicta. p. 152. in præf.
Hujus mysterii sublimitas. ibid.
De illo varia hareses. ibid. n. 1. & seqq.
Explicatur Axioma: Quæcumque sunt eadem uni
tertio &c. p. 155. n. 15.
Hoc Mysterium est supra rationem. ibid. n. 27.
Non contra illam. p. 156. n. 18.
Unde aliquibus Ethnicis innotuerit. ibid. n. 19.
Aliqualis similitudo SS. Trinitatis supposita fide. ibid.
 n. 20.
Toti Trinitati competit creatio. p. 204. n. 6.
Ejus opera ad extra sunt indivisa. ibid. n. 205.
Etsi specialiter nunc uni nunc alteri persona appro-
prientur. ibid. n. 7.
Vide Processio, Generatio, Spiratio, Persona, Pa-
ter, Filius, Spiritus sanctus.
De modo loquendi in hoc mysterio, vide Modus lo-
quendi.

Trinitarii.

Trinitariorum haresis de mysterio SS. Trinitatis. p.
 152. n. 1.

Tristitia.

Tristitia non reperitur in Deo. p. 111. n. 51.

Tritheitæ.

Tritheitarum haresis quoad pluralitatem Deorum. p.
 153. n. 4.

V.

Ubiquitas, Ubi.

QUID ubiquitas. p. 49. n. 25.
Ubi vide Præsentia, Immenfitas.
Ubi Angelorum, vide Angelorum Locus.

Verbum.

Nomen Verbi est proprium Filio in divinis. p. 192.
 n. 8.
Verbum propriè loquendo non nisi personaliter sumi-
tur. p. 193. n. 11.
Cur in divinis non sumatur essentialiter. ibid.
Quid verbum mentis. p. 73. n. 84.
An tale sit visio beatifica. ibid. n. 85.
Qua causa ad verbum mentis debeant naturaliter
concurrere. ibid.
Verbi humani cum divino similitudo & dissimilitudo.
 p. 176. n. 43.
Quid sit Patrem proferre Verbum. ibid. n. 44.
Pater non intelligit Verbo. ibid. n. 45.
Nequè est intelligens Verbo. ibid. n. 46.
Sed intelligit in Verbo. ibid. n. 47.
Item omnia creat in Verbo. p. 177. n. 48.
Cur nos intelligamus verbo à nobis producto. ibid. n. 49.
Pater dicit Verbo. ibid. n. 50.
Cur Pater potiùs dicat Verbo, quàm intelligat Ver-
bo. p. 178. n. 52.
Pater dicit Verbo creata. p. 179. n. 60.
Verbum aliud oris, aliud mentis. p. 177. n. 50.
Qua ratione Filius sit propriè Verbum Patris. ibid.
Ratione cujus Verbum omnia Patri ostendat. ibid.

Qualis sit respectus declarativi importatus per Ver-
bum. ibid.

An Filius sit Verbum Patris tantum. ibid.

Veritas.

Prima Veritas est objectum motivum Theologia. p.
 10. n. 18.
Non tamen proximum. ibid. n. 19.
Nec adequatum. ibid. n. 20.
Est equidem proprium. ibid.

Via.

Via Angelorum, vide Angelorum via.

Virginitas.

In statu innocentia amissa fuisset Virginitas mentis
& corporis. p. 289. n. 85.
Qua melius fuisset conjugium. ibid.

Virtus.

Quot sint virtutes intellectuales. p. 95. n. 82.
Qualiter in Deo reperiri possint. ibid.
Quid sint in actu primo, quid in actu secundo. ibid.
 n. 83.
Omnes in eo reperiuntur præter fidem theologicam.
 ibid.
Harum virtutum inter se & ab intellectu distinctio.
 p. 96. n. 85.
Virtutes dantur in voluntate divina. p. 112. n. 54.
Quid sint in actu primo, quid in actu secundo. ibid.
Latè loquendo omnes virtutes in Deo reperiuntur.
 ibid. n. 55.
In rigore autem sola charitas. ibid.
Propriè loquendo aliqua in Deo reperiuntur, aliqua
non. ibid. n. 56. & p. 117. n. 57. & seqq.

Visibilitas, Visio Dei.

Armeni negarunt Deum posse videri in se. p. 56. n. 19.
Visio objecti infiniti non debet esse infinita. p. 57. n. 25.
Deus est absolute visibilis intellectui creato pro hac
vita. ibid. n. 26.
An Videns clarè Deum raperetur in extasim. ibid.
 n. 27.
Clara visio Dei cur potiùs impediret operationem sen-
sum, quàm voluntatis. p. 58. n. 28.
Visio Dei in hac vita nulli pura creatura est concessa.
 ibid.
Opposita sententia de Moyse & Paulo. ibid. n. 30.
 & seqq.
Discutitur opinio S. Augustini in hoc puncto. ibid.
Si aliquis purus homo, utiquè Deipara Deum vidit
in hac vita. p. 59. n. 34.
Oppositum à censura vindicatur. ibid.
Ad alios tamen sanctos hoc privilegium non est ex-
tendendum. ibid. n. 35.
Paradoxum de increata Dei visione Prophetis com-
municata. ibid. n. 36.

Visio beatifica.

Visionem beatificam cõfficit intellectus. p. 60. n. 39.
Visionis beatifica inæqualitas. p. 63. n. 49.
Unde physicè proveniat inæqualitas visionis beati-
ca. p. 65. n. 51.
Quomodo visio tota supernaturalis proportionari pos-
sit

I N D E X R E R U M.

fit intellectui ut causa naturali. *ibid.*
Quomodo intellectus habeat virtutem incompletam respectu visionis beatifica. p.64.n.52.
Tota attingitur tam ab intellectu quàm lumine gloria. *ibid.*
Cur potius intellectus, quàm lumen ad eam eleuetur. *ibid.*
Elevatur intellectus ad eam etiam quatenus est talis intellectus. *ibid.*n.52.
Quomodo cum inaequalitate visionis beatifica salvetur ratio pramii in illa. *ibid.* n.53.
In quo consistat inaequalitas visionis beatifica. p.65. n.54.
An visio Personalitatum sine essentia foret beatifica. p.66. n.59.
Item an visio unius attributi sine alio, aut sine essentia, aut solius essentia sine personalitatibus. *ibid.*
Visio essentia sine attributis foret precisiva. *ib.*n.58.
Specie distincta à visione essentia cum attributis. *ibid.*
Essentia divina videri posset nullâ visâ creaturâ. p.68. n.65.
Visio beatifica est formaliter simplex. p.72. n.78.
Virtualiter judicativa & discursiva. *ibid.*n.79.
Non est formaliter reflexa, sed virtualiter. *ibid.* n.80.
An reflectatur supra seipsam ut perpetuò duraturam. *ibid.* n.81.
Quomodo illa visio possit esse objectum sui ipsius. *ibid.*
Est species expressa & imago Dei. p.73. n.82.
An sit verbum mentis. *ibid.* n.84.
Visus.
Objectum visûs. p.55. n.18.
Vita.
Quid vita intellectualis in actu primo & secundo. p.26. n.39.
Vita intellectualis divina & creata quomodo distinguantur. *ibid.* n.40.
Vita in actu primo & secundo in Deo est aqualis. p.80. n.14.
Vita corporalis nequit in aeternum protrahi vi alicujus cibi naturalis. p.285. n.73.
Unitas, & singularitas Dei.
Non posse dari, nisi unum Deum, est fide certum. p.28. n.49.
Est insuper evidens ex ratione naturali. *ibid.* n.50.
Si possent multiplicari entia necessaria & à se, multiplicarentur in infinitum. *ibid.*
Nec ullum esset infinite perfectum. p.29. n.51.
Compositum ex duobus esset perfectius uno seorsim. *ib.*
Secundus Deus foret superfluous. *ibid.*
Immo & singuli, si duo darentur. *ibid.*
Duo dii possent velle opposita. *ibid.* n.52.
Infinita plurium voluntatum potentia seipsam destruit. *ibid.*
Secundus Deus à primo non distingueretur realiter. *ibid.*
Dei beatitudo socium non requirit. *ibid.* n.53.
Gentilitas posuit tria millia Deorum. *ibid.* n.54.
Singularitas est de essentia Dei. p.27. n.44.
Univerfum.
Universi harmonia. p.151. n.16.

Non est Arithmetica, sed Geometrica. *ibid.* n.17.
Vocatio.
Qua pertineant ad vocationem, ut est effectus predestinationis. p.123. n.33.
Voluntas, Volitio.
Voluntas in Deo datur. p.96. n.1.
Distinguitur formaliter ab essentia & volitione. *ibid.* n.2.
Est libera, non tamen ad peccandum, vel se amandum. p.97. n.4.
Si Deus non ageret liberè, omnia à nobis fierent necessariò. *ibid.* n.5.
In quo consistat voluntatis divina libertas. Vide Libertas.
Voluntatis divina objectum primum. p.101. n.18.
An creatura possit esse objectum motivum subordinatum respectu divina voluntatis. p.102. n.19.
An attributa & perfectiones divina relativa pertineant ab objectum primum divina voluntatis. *ibid.* n.20.
Ad illud spectant creatura tam actuales quam possibiles. *ibid.* n.21.
An Deus necessariò sibi complaceat in creaturis possibilibus. *ibid.* n.22.
Entia rationis spectant solum per accidens ad objectum divina voluntatis. *ibid.* n.23.
Uti etiam negationes & mala pœna. p.103. n.24. & 25.
Non vult Deus mala culpa. *ibid.* n.27.
Voluntas divina variè dividitur. p.108. n.41.
Quam voluntatem in Deo significant præceptum & consilium. *ibid.* n.43.
Item Dei operatio & permissio. *ibid.* p.109.
Divisio voluntatis divina in antecedentem & consequentem explicatur. *ibid.* n.45.
In voluntate Dei quæ passionibus animi dentur. p.110. n.48. & seqq.
Quæ virtutes. Vide Virtus.
Voluntatis operatio non est ex formali sua ratione assimilativa. p.169. n.9.
Volitio essentialis divina non est actus notionalis. p.175. n.41.
Voluntas Dei salvandi omnes.
Per eam intelligitur voluntas aliquo modo prosecutiva. p.119. n.18.
Non est restricta ad solos predestinatos. *ibid.* n.19.
Eam docet Scriptura, cujus communis explicatio confirmatur. *ibid.* n.20.
Auctoritas Augustini communi doctrina & explanationi non repugnat. p.120. n.22. & 23.
A voluntate generali salvandi omnes non excipiuntur infantes sine baptismo morientes. p.121. n.24.
Quos Deus etiam vult ad agnitionem veritatis venire. *ibid.* n.25.
Quo sensu aliquos ad baptismum venire non velit. *ibid.* n.26. *Vide Providentia.*
Vox.
Voces significant pro dispositione audientis. p.77. n.100.
Quomodo significant conceptum loquentis. *ibid.*
Possunt significare rem antè cognitam. *ibid.* n.101.

F I N I S.

